

TANTRARĀJA TANTRA

प्राचीनभारतीयतन्त्रशास्त्रशेखरीभूतं
तन्त्रराजतन्त्रम्

तच्च

“महामहोपाध्याय” इति विरुदभाजैः

श्रीलक्ष्मणशास्त्रिमहोदयैः

सम्पादितम्

तन्त्रभवद्भिः

श्री आर्थर अवलॉन महाभागैश्च

सारगर्भितयाऽऽङ्गलभाषाभूमिकया

सन्दृश्यम्

मोतीलाल बनारसीदास पब्लिशर्स
प्राइवेट लिमिटेड • दिल्ली

Tantrarāja Tantra

Edited by

MAHĀMAHOPĀDHYĀYA LAKSHMANA SHASTRI

Introduction by

ARTHUR AVALON

MOTILAL BANARSIDASS PUBLISHERS
PRIVATE LIMITED • DELHI

First Edition: Calcutta, 1926
Reprint: Delhi, 1981, 1997, 2000

© MOTILAL BANARSIDASS PUBLISHERS PRIVATE LIMITED
All Rights Reserved

ISBN: 81-208-1252-2 (Cloth)
ISBN: 81-208-1253-0 (Paper)

Also available at:

MOTILAL BANARSIDASS

236 9th Main III Block, Jayanagar, Bangalore 560 011
41 U.A. Bungalow Road, Jawahar Nagar, Delhi 110 007
8 Mahalaxmi Chamber, Warden Road, Mumbai 400 026
120 Royapettah High Road, Mylapore, Chennai 600 004
Sanas Plaza, 1302 Bajji Rao Road, Pune 411 002
8 Camac Street, Calcutta 700 017
Ashok Rajpath, Patna 800 004
Chowk, Varanasi 221 001

S. 5766-5772 27.09.04

Printed in India
BY JAINENDRA PRAKASH JAIN AT SHRI JAINENDRA PRESS,
A-45 NARAINA, PHASE-I, NEW DELHI 110 028
AND PUBLISHED BY NARENDRA PRAKASH JAIN FOR
MOTILAL BANARSIDASS PUBLISHERS PRIVATE LIMITED,
BUNGALOW ROAD, DELHI 110 007

INTRODUCTION.

The Tantrarāja, as its name implies, is an important work of its class which is, in one of its parts, here published for the first time with a commentary called Manoramā by Subhagānandanātha of (as Bhāskaraṛāya in his commentary on the Nityāśhodāshikāṛṇava says) the Kashmir school.

There are three sections of this Tantra each dealing with a separate Mātā, that is way of regarding and worshipping the Devatā, namely Kādi, Hādi, and Kahādi, terms alluded to in my "Shakti and Shākta" and explained later. The last portion is also I am told called Shaktisāṅgama which has four parts. The first is here published, namely the Kādimatā part of Tantrarāja consisting of 36 Chapters of 100 verses each.

The manuscripts which have been used for the preparation of this Edition belong to the Asiatic Society of Bengal, the Sanskrit College and Pandit Yajñapurusa respectively. To the last I am indebted for help in the preparation of this and other works. Ha is Bija of Shiva. Ka is the first letter of the Bija mantra of Kālī or Kṛīṅ. In the Bijābhidānam quoted at page 321 of Pandit Jaganmohana Tarkālangkāra's Edition of Mahānirvāṇa it is said :—

Ka Kālī Brahma ra proktam mahāmāyārthakashcha Ī
Vishvamātrarthako nādo bindur duḥkhāpahārakaḥ
Tenaiva kālīkāṅ devīṅ pūjayed duḥkhashāntaye

When Devī asks (vv. 7, 8) "what is Kādi" Shiva replies, that Kālī and Kādi are Shakti and that "Thy form is the meaning of Kādi" (Kādisāṅjinā bhavadrūpā). The meaning of this is that the triangle is the form of the Devī. The letter Ka written in Bengali (ক) and generally in earlier Devanāgarī forms of the letter shows a triangle in the left. According to the Varṇoddhāra and Kāmadhenu Tantras (see Shabdakalpādruma *Sub. voc.* Ka) the left line of the triangle is red Brahmā, the right line white Vishnu and the bottom line is dark green (Marakata) Rudra. The Mātrā is the white Sākṣāt Sarasvatī. The crooked portion on the right like a goad is the lightning-like Kuṇḍalinī. The empty space in the triangle is the white Sudarshana shining like millions of moons and with Him is Kālī the grantor of Kaivalya and in the three corners are Jyeshthā, Vāmā, and Raudrī Shaktis. This Trikoṇa is

known as the Yonimandāla which is the seat (Āsana) of Tripurā Devī. She is Jnānātmā in whom are the four Kalās and as the collectivity of Jnāna, Ichchhā, Kriyā, She is the Mūrtimān Prakṛti. From Kakāra comes Kāma. It is the Mūlaprakṛti of all Varnas and the imperishable Power of Blossom (Sphuradavyaya) the Mother of all Devas and the Giver of Liberation. In Chhândogya Upaniṣad (4-10-5) it is said "Kang Brahma"; "Ka is Brahma." It is that Shakti Which being spread by means of the nine Nāthas (the means of experience—ears (2) mouth, eyes (2), nostrils (2), penis and anus) manifests throughout the earth Kalpa after Kalpa, and at the end of the Kalpa they and She return to Him (Sā taiḥ sārddham brajechchamām). Shiva and Shakti are one and where one is worshipped the other is worshipped. Sammohana Tantra (Chapter I) says Kādimata is that Mata in which the Mantras begin with Ka. In Hādi they begin with Ha. It is also called Hangsarāja. Kahādi is formed by the union of Kādi and Hādi which is Uttarāmṇāyagochara. Kulārṇava which is Ūrdhvāmṇāya is I have been told the highest Tantra in Kahādi-mata.

The Tantras of the Kādi class are according to the present Text nine in number and are according to the Manoramā :—Sundarīhrīdaya, Nityāśhodashikāṛṇava, (published in Vol. 56 of Ānandāshrama Sanskrit Texts) Chandrajñāna, Mātrikā, Sammohana, Vāmakeshvara, Bahurūpāśṭaka, Prastārachintāmaṇi, and Meruprastāra.

Bhāskararāya, the learned Commentator on various Tāntrik and Aupanishādic texts, questions the accuracy of the Manoramā on this point in his Setubandha which is a Commentary of his on the Nityāśhodashikāṛṇava. He there says that the Nityāśhodashikā is part of the Vāmakeshvara Tantra and the Sundarī or Yoginīhrīdaya is a part of the former. The three therefore make one Tantra. He also says in the same Commentary that the Bahurūpāśṭaka is not one Tantra but eight named after the seven Mātris beginning with Brāhmī and Shivadūtī. I may here observe that if the Sammohana Tantra be counted as one of the nine it cannot be the Tantra of that name published by Rasika Mohana Chattopādhyāya for that is a Vaiṣṇava Tantra and a fragment of a work consisting of 40,000 verses. A copy of another work of the same name was supplied to me from the collection of Mahāmahopādhyāya Vindhyeshvarīprasāda Divedī and copies are said to be available in Nepal of this Tantra which is a Kādi Tantra, and therefore it must be to this and not to the published Sammohana that the Manoramā refers.

The Kâdi Tantras give detailed injunctions touching the worship of Shakti in Her various forms : such worship being either gross (Sthûla) subtle (Sûkṣma) or supreme (Para). Naturally the Sâdhaka begins with the first and the ritual takes the Sâdhaka up to the highest. The aim and object is the practical realization of the truths of the Advaita Vedânta.

Tripurasundarî or Lalitâ has three aspects (Rûpa), Sthûla, Sûkṣma, Para. The ritual of Her worship is also of three kinds, Kâyika by body, Vâchika by speech and Mânasa by mind, also called Bâhyayâga, Antaryâga, and Bhâvanâ.

This Tantra gives all the three forms whereby the Sâdhaka is led by his Guru through ascending stages to Advaita Siddhi. The Guru is one with Âdyâ Shakti Vimarshamayî the cause of all. The ninefoldness of his body is seen in the nine apertures.

Gururâdyâ bhavetchchaktiḥ sâ vimarshamayî matâ
Navatvang tasya dehasya randhratvenâvabhâsate

The nine Gurus are in the form of the nine apertures. The body of the Sâdhaka is the Shrichakra which consists of nine Chakras. The object of worship of the Shrichakra is the realisation of the inseparateness (Abhedabhâvanâ) of Jnâtâ which is Hotâ, of Jnâna which is Arghya and of Jneya which is Haviḥ.

Jnâtâ svâtmâ bhavejjnânâṃ arghyang jneyang haviḥ sthitam
Shrichakrapûjanang tesâm ekîkaranam îritam.

The scheme of Sâdhanâ and the different parts of the Shrichakra are explained in the Vâsanâ Pâṭala (Ch. XXXV) of this work. The Tripurâtâpinî Upaniṣad deals with Kâyika and Vâchika Karma and the Bhâvanopaniṣad with Bhâvanâ or Mânasa Karma. This last Upaniṣad summarises in the main the Vâsanâ Pâṭala of the Tantrarâja and begins with the Sûtra "Shrîguruḥ sarvakâraṇabhûtâ shaktiḥ" ending with "Bhâvanâparo jîvanmukto bhavati."

In order to follow the ritual of this work it is necessary to understand the Shriyantra figured on the cover of this volume. This celebrated Yantra represents the human body and the whole universe and man (for what is in the former is in the latter and *vice versa*) as also the Shiva-Shakti Svarûpa or Âtmâ. It is thus the symbol of the Devî as She is in Her own form (Svarûpa) and as She is in the form of the universe

(Vishvâtmâ). The account here given is taken from the Text, which account agrees with that given in other Kâdi Tantras such as Yoginîhṛīdaya and Nityâśhodāshikârnava and with the Bhâvanopanishad which is an Upanishad of the Kâdimata.

The Yantra is composed of nine triangles and Chakras one within the other until the central point or Bindu is reached. In each of the nine Chakras the Devî is worshipped in its centre under one of Her nine names united with the Pâdukâ Mantra of seven letters. The nine triangles are four with points upwards that is the Shrikanthas or Shiva element, and the five downward pointed triangles or Shivayuvatis, the Shakti element. All are formed by the Mûlaprakṛiti of the Shiva-bindu, the ninth being the Mûlaprakṛiti, and the eight the Vikṛitis which in relation to their productions are Prakṛiti. The nine Chakras also represent *Sṛishṭi* (Creation) *Sthiti* (Maintenance) and *Sanghâra*, (Absorption) each set of three being formed of the combinations *Sṛishṭi-Sṛishṭi*, *Sṛishṭi-Sthiti*, *Sṛishṭi-Sanghâra*; *Sthiti-Sṛishṭi*, *Sthiti-Sthiti*, *Sthiti-Sanghâra*; *Sanghâra-Sṛishṭi*, *Sanghâra-Sthiti*, *Sanghâra-Sanghâra*. The object of the worship is, as the Bhâvanopanishad says (Sûtra 10), the realisation of the unity of Jnâtâ, Jnâna, Jneya (Jnâtrjñâna-jneyânâmbhedabhâvanam) which is the aim and object of every Advaitin. The nine Chakras are (1) Bhûpura (2) sixteen petals (3) eight petals (4) first set of fourteen angles (5) second set of ten inner angles (6) third set of ten angles within these (7) fourth set of eight angles within these (8) three angles within these and (9) the point or Bindu. These are called (commencing with the first above named or outermost) Trailokyamohana, Sarvâśhâparipûraka, Sarvasangksobhana, Sarvasaubhâgyadâyaka, Sarvârthasâdhaka, Sarvarogahara, Sarvarakṣâkara, Sarvasiddhiprada and Sarvânandamaya.

There are two ways in which the Shrîyantra may be described. We may start from the outer Chakra and work inwards which is called Layakrama, or commence with the Bindu and work outwards. The latter which is called *Sṛishṭi*-krama, is here adopted. The central Bindu or the Supreme united Kâmeshvara and Kâmeshvarî is the Devî Tripurâ or Lalitâ Who is Âtmâ whether as Jivâtmâ in bodies or as the bodiless Paramâtmâ. For Kâmeshvara is the Supreme Samvit without Upâdhi and Kâmeshvarî is His Shakti. This Bindu is in the innermost triangle or All-blissful (Sarvânandamaya) Chakra. The word Yoni in this worship does not mean the generative organ of a woman but means Kârazam or Cause, the Womb of the Universe. This Bindu is threefold (Bindu-

traya) one above being the face of the Devî and the two below Her Breasts. This is symbolism of worship in which in India as elsewhere anthropomorphic forms are employed, those forms being those seen by the worshippers of the race. More abstractedly the three Bindus are Sun, Moon and Fire ; not the luminaries or element so called but names given to the Prakâsha and Vimarsha aspects of the Parabindu differentiating to create the Universe, such aspects being again symbolised by the single and double Bindus the Anusvâra and Visarga breathings respectively. The worship of Lalitâ is a part of Shrîvidyâ. Lalitâ is also called the Âdyâ or Angginyâ Devatâ Who is Sat and Ânanda and Purvâ and around Her as Angga or Âvaraza Devatâs are the fifteen Nityâ Devatâs or Devis representing the five Bhûtas with their fifteen Guzas or (as one account goes) the three Guzas Sattva, Rajas, Tamas.

The number '15' is got by dealing with each of the Bhûtas from their Sattva, Rajas, Tamas aspects or by addition of the Guzas of the Bhûtas themselves. In the triangle surrounding the Devî are the nine Lords or Nâthas. These are the nine apertures which exist both in the cosmic and individual bodies namely the two Eyes and Mouth (Divyaugha) the two ears and Penis (Siddhaugha) and the two Nostrils and Anus (Mânavaugha).

Lalitâ is the Vimarsha Shakti of Prakâsha Shiva. Lalitâ is red ; for in the 28th Sutra of the Bhâvanopanishad it is said "Redness is the Vimarsha of all this (Laubhityam etasya sarvasya vimarshaḥ). By 'Sarvasya' is meant, as Bhâskararâya says in his commentary on the Bhâvanopanishad, Kâmeshvara, Lalitâ, and the Sâdhaka's self. Râga and redness are one. It is said that "One's Âtmâ is Devî Lalitâ Whose body is the universe (Vishvavigrahâ). Redness is Her Vimarsha and worship is the meditation on this." The Bindu is surrounded by a triangle or the Siddhiprada Chakra. At the corners of this triangle which is the Second Chakra are the Shaktis (distinct from the Nityâs of that name) Kâmeshvarî (to be distinguished both from Supreme Kâmeshvarî and the Nityâ Kâmeshvarî) Vajreshvarî and Bhagamâlinî who are Avyakta or Prakṛti, Mahat the Cosmic Buddhi and Ahangkâra. The three corners are the Pîthas Kâmarûpa, Pûrnagiri, Jâlandhara. In the centre is Audâiyâna Pîtha the Shrîpâdukâ Mantra being "Hûng, Shrîng, Samastâm Mûlavidyâm, Audâiyânapîṭhe Shrîmahâtripurasundarî-Devî Shrîpâdukâm pûjayâmi Namaḥ." In the spaces outside this triangle are the five Tanmâtras which are the five arrows of

Kāma, Manas, the sugar-cane bow of Kāma, Rāga which is his noose and Dvesha which is his goad.

The third Chakra (Sarvarakṣākara) is composed of eight angles being the first eight angles formed by the intersection of the triangles other than that already described which are Vashinī, Kāmeshvarī, Mohinī, Vimalā, Aruṇā, Jayinī, Sarveshvarī and Kaulinī which are Devatās of Cold (Shīta) Heat (Uṣhṇa) Happiness (Sukha) Pain (Duḥkha) Desire (Ichchhā) and Sattva, Rajas, Tamas. At this stage the Sādhaka strives to control the Guṇas and to be unaffected by the Dvandvas.

The fourth or Sarvarogahara Chakra is composed of ten angles presided over by the ten Shaktis Sarvajñā, Sarvashaktipradā, Sarvaishvaryyapradā, Sarvajñānamayī, Sarvavyādhi-vināshinī, Sarvādhārā, Sarvapāpaharā Sarvānandamayī, Sarvarakṣā, Sarvepsitaphalapradā. These are the Devatās of the functions of the vital fire (Vahnikalā) which are Rechaka (elimination) Pāchaka (Digestion) Shoshaka (that which removes the Dosha of Jatharāgni) Dāhaka (burning) Plāvaka (flooding, that is, spreading of Rāsa which helps Jatharāgni) Kṣhāra (bile secreting) Udgāra (belching). Kṣobhaka (churning of the food) Jṛimbhaka (yawning) Mohaka that which causes pain and fainting.

The fifth outer Chakra Sarvārthasādhaka of ten angles is presided over by the Devīs Sarvasiddhipradā, Sarvasampatpradā, Sarvapriyangkarī, Sarvamangalakārīnī, Sarvakāmapradā, Sarvadukkhavimochanī, Sarvamṛityuprashamanī, Sarvaviḡhnanivārīnī, Sarvāṅgasundarī, Sarvasaubhāgyadāyīnī. These are the Devīs of the ten Prāṇas which are controlled by their worship.

The sixth Chakra (Sarvasaubhāgyadāyaka) has fourteen angles in which are the Shaktis Sarvasaṅgskṣobhinī, Sarva-vidrāvinī, Sarvākarszinī, Sarvāhlādinī, Sarvasammohanī, Sarvastambhinī, Sarvajambhinī, Sarvavashangkarī, Sarvaranjanī, Sarvonmādinī, Sarvārthasāadhanī, Sarvasampattipūranī, Sarvamantramayī, Sarvadvandvaksāyangkarī, who are the Ādhi-devatās of the fourteen principal Nāḍīs viz. : Alambusā, Kūhū Vishvodarā, Vāraṇā, Hastijihvā, Yashovatī, Payasvinī, Gāndhārī, Pūśā, Shangkhinī, Sarasvatī, Īḍā, Pinggalā and Susūmnā.

The seventh Chakra is the eight petalled Sarvasaṅgskṣobhava Chakra which surrounds the circle in which the other

triangles mentioned are placed. The Devīs here are Ananggakusumâ, Ananggamekhalâ, Ananggamadanâ, Ananggamadanâtûrâ, Ananggarekhâ, Ananggaveginî, Ananggamadanângkushâ, Ananggamâlinî, which are Devatās of the Buddhi of speech (Vachana) grasping (Ādāna) walking (Gamana) excreting or rejecting (Visarga) pleasurable feeling (Ānanda) relinquishment (Hāna) concentration (Upādāna) and detachment (Upekshâ).

Outside this again is a lotus of sixteen petals which is the Sarvāshāparipûraka Chakra. Here are sixteen Shaktis namely :— Kāmākarsanî, Buddhyākarsanî, Ahangkârākarsanî, Shabdākarsanî, Sparshākarsanî, Rûpākarsanî, Rasākarsanî, Gandhākarsanî, Chittākarsanî, Dhairyākarsanî, Smṛtyākarsanî, Nāmākarsanî, Bijākarsanî, Ātmākarsanî, Amṛtākarsanî, Sharîrākarsanî, who are Devatās of the attainment of the object of desire by, in particular, the acquisition and strengthening (as regards the self) and the control (as regards others) of powers over Buddhi, Ahangkâra, Shabda (such as hearing at a distance) Sparsha, Rûpa, Rasa, Gandha, Chitta, stead-fastness, memory ; name (attraction by saying), growth, the subtle body, revivification, and the gross body. These Siddhis are acquired by worship in the Chakra.

Outside the sixteen petals in the surrounding space of the Bhûpura are (see Bhāvanopaniṣad S. 12) the ten Mudrāshaktis namely Sarvasangshobhinî, Sarvavidrāvinî, Sarvākarsanî, Sarvāveshakārinî, Sarvonmādinî, Mahāngkushâ, Khecharî, Bijamudrâ, Mahāyonî, and Trikhandikâ. The first nine Mudrās belong to the nine Chakras of the Shri-Yantra respectively, the tenth being above all. The nine Mudrā Shaktis represent, that is are shaped into the form of, the nine Ādhâras other than the last which is above all. Bhāskararāya says : the nine Ādhâras are the six Chakras Mûlādhâra and the rest, and the two Lotuses of a Thousand Petals and Lambikâgra, a centre approximately below the eyes and behind the nose.

Outside the sixteen petals are four circular lines containing three circular spaces. The outer circle is on the same level with the sixteen petalled, eight petalled, and first outer fourteen-angled Chakras and connected with these Chakras. The middle circle is on the level and connected with these Chakras. The middle circle is on the level and connected with the two sets of ten angles and the eight angles ; and the innermost circle is on the same level and connected with the inner Chakra of three angles.

Outside these and on the outermost line of the Bhûpura are worshipped the ten Siddhis, *Animâ* and the rest. These in the Manoramâ are said to be not different from (Abheda) *Niyati* and the nine Rasas. Four are at the doors, one at each; four at the corners, one at each, and one is above and one below. At the middle line the eight *Mâtrikâs* are worshipped, four at the doors and four at the corners. These are *Brâhmî*, *Mâheshvarî*, *Kaumâri*, *Vaishnavî*, *Vârâhî*, *Indrâvî*, *Châmundâ*, and *Mahâlakshmi*, considered as constituted of *Kâma* (*Kâmamaya*) *Krodha*, *Lobha*, *Moha*, *Mada*, *Mâtsaryya*, *Pâpa* and *Pûnya*. *Brâhmî* is conjoined with *Kâma* because She creates, *Mâheshvarî* with *Krodha* because She 'destroys,' *Kaumâri* with *Lobha* because, being youthful, She is full of longing, *Vaishnavî* with *Moha* because She fascinates the Universe by Her *Moha*, *Vârâhî* with *Mada* because the boar is an obstinate and proud animal ('pigheaded'), *Indrâvî* with *Mâtsaryya* because *Indra* Her consort is a jealous *Devatâ*, *Châmundâ* with *Pâpa* because by and through Her mediation injury is done, *Lakshmi* with *Pûnya* because She is benign and leads the *Sâdhaka* to all virtuous acts. On the inner line of the Bhûpura the ten *Dikpâlas* are worshipped, placed in the same way as the Siddhis. These *Mudrâ Shaktis*, *Dikpâlas* *Mâtrikâs*, and Siddhis constitute the ninth Chakra called *Trailokyamohana*. The Siddhis are first worshipped for self-protection during *Sâdhanâ*. The *Mâtrikâs* are worshipped to suppress all evil inclinations associated with each of their names and to gain virtue, and the *Dikpâlas* for protection of the *Sâdhaka* and his *Sâdhanâ*. The Bhûpura is that in which the whole Yantra is placed. The *Tantrarâja* says that after worship in manner enjoined let the *Sâdhaka* consider himself as like unto *Devî* (*Svâtmanang tatsamang smaret*) and one with *Devî* (*Devyatmâ*). He is then happy.

Let us then consider the principle involved in this worship. *Tantrik Sâdhanâ* is based on a very profound knowledge of the principles of psychology. The object here is the realization of the unity of the *Jivâtma* with the Mother or *Devî*. Now one may tell a Chela that this is the fact without anything more following from such mere instruction. The truth is not realised by mere oral instruction but by action following it. If the Chela were to call the statement in question the answer of the Guru would not be a mere philosophical argument though reasoning has its place, but a direction to do certain things with the statement that the achievement of them will produce both capacity for the actual knowledge required. How? No one can really know any spiritual truth except he personally

experiences it. Until then it merely remains an instruction for the mind which, though based on Scriptural authority is evidence of a secondary character. What is sought is not a mere statement of fact however true it may be but that actual experience which it indicates and to which it leads. The mind must then be first prepared to fully receive and then realise the truth taught. Such preparation consists in placing before it successively and continuously the idea that every thing which exists in nature and therefore in the human body is, from the Devatâ aspect a Shaktî. The universe is the Body of the Mother as the Lord of all. But all is Shaktî whether as the Mother in Her Supreme Self (Svarûpa) or in the form of every object in the universe. Matter is not something wholly apart from Spirit or God. It is an aspect assumed by Spirit. Further as "all this is Brahman" every single thing or person is Brahman in that particular form. The Brahman Svarûpa is pure Spirit and its Power or Shakti which manifests as the Universe is that same Spirit in material forms. But the matter also of these forms is Shakti for there is nothing but Shakti anywhere in anything which is apparent to us. Therefore Mind and Senses in their varying forms are each in their Devatâ aspect particular Shaktis, that is the whole Universe is informed by, and is the manifestation of, Spirit, but a particularly named Devatâ is that Spirit in the particular manifestation to which the name is given. Thus the Brahman or Shiva-Shakti is the name of the Universal Spirit. But Shakti in that aspect in which It exists at rest in the Mûlâdhâra as the static centre round which all the bodily forces revolve is called Kundalinî Devî. Shakti as the source of, and manifesting as, the vital functions is Prâṇashakti and each again of these functions is a separate Shakti, that is the general Shakti manifesting Herself in that particular way. The Sâdhaka is taught to realise this in his worship. He looks upon each part of and function of his body as a Shakti or Devatâ, or more simply in earlier stages as presided over by a Devatâ (Adhishthâtrî Devatâ). An elementary view is to regard, say, the Mind as something apart, over and governing which is a Devatâ or Shakti. The more experienced and correct view is that the Mind is Shakti, that is a particular manifestation of It. By continual and repeated practice in Chakra after Chakra everything thus become *divinised*. It is seen not as gross and so-called inert matter but as what it is, namely Brahman or Shakti, in that form. It is so seen because the Mind by constant and earnest association of the Divine with the Universe familiarises itself with, and then realises, the fact. Everything is thus a particular Shakti. The next step is to realise that all these

particular Shaktis are, as it were, fragments of the one Power which is the Primordial Divine Power (Âdyâ shakti), and thirdly that the Sâdhaka himself both in his essential nature (Âtmâ or Spirit) and in his mind and body (particular aspects of Shakti) is one with that Supreme Shakti which is the end of all Vedântic monistic teaching (Advaitavâda). Sâ, ham "She I am." The Sâdhaka worships all forms as particular Shaktis. He is then led up from lower to higher forms of Shakti until he places before himself for worship the Supreme Power Who is both the Mother of all these particular Shaktis and Who appears in, and as, them. For there is nothing but the one Mother. As the human father is reborn in his son so the Mother Who creates the Universe Herself enters into it. She makes and is the form in which She in Her formless aspect abides. Thus to take the particular example under discussion the Sâdhaka in the outermost Chakra meditates (in connection with Devatâ) upon forms of sin and virtue, the emotions and then desire, the mind and senses, the Nâdis, the vital airs and fires, the Manas, Tanmâtra, Râga, Dvesha, Ahangkâra, Buddhi, Prakrîti and the Bhûtas of which the Devîs are the fifteen Nityâs who are parts of the body (as indeed are all the rest) of the Supreme Shakti Tripurasundarî or Lalitâ Devî from Whom they emanate. The Devî as Kâmeshvarî is one with Kâmeshvara and the Sâdhaka thinks of himself as one with Devî. The Chhândogya Upanishad says that as one thinks so he becomes. Practice of the ritual transforms the mind itself and what is at first seen merely as external Yantra with lines, curves and petals becomes a pure mental state in the Sâdhaka himself. He too is a Shrî-Yantra and he realises himself as such. This realisation is not to be had by mere discussion (Vichâra) but by the practical methods of the spiritual discipline enjoined. In the same way (for the Tântrik methods are everywhere substantially the same though the forms vary) the Sâdhaka in the Buddhist Demchog (Mahâsukha) Tantra, which I am about to publish, meditates on the Mandâla of the Devatâ. He the Devatâ as method (Thabs or Upâya) which is compassion (Karunâ) is united with His spouse the Mahâyoginî Who is wisdom (Shesrab or Jnâna) which is the Void or Shûnyatâ. Around these "two in one" are Âvarana Devatâs which form part of the Body of the Supreme Devatâ in whom by meditation they are merged and the Sâdhaka unites himself with them and Him according to the doctrines of the "not two" wisdom (Nyismed yeshes) that is Advaita. So also the object of worship of the Indian Shrî-Chakra is the realisation of the inseparateness of Jnâtâ which is Hotâ, of Jnâna which is Arghya, and of Jneya which is Havih.

The following is a short analysis of the Chapters of the work here published.

Chapter I. This begins with a prayer followed by a request made by Devî of Shiva that He should declare to Her an independent Tantra of the sixteen Nityâ Devatâs, because the nine then existing Tantras, through their interdependence, were the cause of confusion. That is none of these Tantras were complete and Devî wished to have a Tantra which should be all-inclusive. There would then be no necessity to have recourse to any other. Shiva in reply gives the meaning of Kâdi, a summary of the contents of the Tantra, the marks of the right Guru and Shishya, the mode of worshipping the Guru and the manner of selection of a Mantra, though He adds that this is not necessary in the case of Mantras of the Nityâs. Vv. 68-71 speak of the men who are qualified to gain Siddhi. V.72 defines the terms Yoga, Pallava, Sampuâ, Grathana, and Vidarbha as applied to Japa of Mantra. This is followed by nine verses enumerating twenty-five defects (Dosha) of Mantras which it is the duty of the Guru to remove before giving the Mantra to the disciple. Vv. 82, 83 state the duty of the Guru to be to teach the disciple the making of the Yonimudrâ and to give him Viryayojanâ of Mantra. This means imparting to the disciple the power (Viryâ) of the Mantra: a process which is given in some detail in Ch. XXXV but can be only fully learnt of the Guru. The latter should (the verses continue) protect the disciple and teach him the meaning of the first and last letters of the Mâtrikâs. Without this the letters are like the autumn clouds which come and go without fruit of useful rain. V 84 says that the knowledge of this is Ahangkṛiti, from which Ahangkâra man becomes like unto Shiva (Matsamo jāyate narah). Ahangkṛiti or Ahangkâra literally means the making of or realization of "I". The union of A the first letter and Ha the last letter makes Aham = I, which contains within it all the letters of the alphabet and is therefore in the terms of Mantra the full expression of the Self. The union of the first and last letters of the Mâtrikâ is Tādâtmya-siddhi the receptacle of the sense of all Mantras. Through it is realised the identity of the Sâdhaka with the Mâtrikâ and the Devatâs who are the Artha thereof. VV. 96-100 contain the following :—

HYMN TO THE GURU.

Obeisance to Thee Oh Lord Oh Bhagavân
 Thou art Shiva Whose nature is auspicious (Shiva)
 It is Thou who hast devised the various modes
 Whereby knowledge (Vidyâ) descends.
 Thou art ever nine
 Thy form is of nine aspects
 Thou art the Sun which dispels the darkness of
 ignorance
 Thou art free (Svatantra) and Massive Consciousness
 (Chidghana)
 Mercy is Thy form
 And Thou art all good (Shivâtmâ)
 Thou art the support of the devotee
 And the being of all that are
 Thou art the Viveka of the Vivekins
 And the Vimarsha of the Vimarshins (1)
 Thou art the revelation of all revelations
 And the Jnâna of all Jnânins
 I bow to Thee as in front of me, as on either side of me
 As behind me, as below me, and as above me
 Grant me this that Thou hast Thy abode ever in my
 mind.

Chapter II. This deals with the *Mandala* of the nine Nâthas or Lords who are enumerated in vv. 2-5. The Divyaugha (two ears and mouth) are Prakâshânanda, Vimarshânanda and Ânandânanda. The Siddhaugha (eyes and penis) are Shrî Jnânânanda, Shrî Satyânanda and Shrî Pârâ-nanda. The Mânavaugha (two nostrils and anus) are Sva-bhâva, Pratibha and Subhaga. The first class ever abide with Shiva (Madantike nityam) the second both near Him and on earth (Bhûmâvihâpi cha) and the third on earth (Bhûmâveva satatam nivasanti). They are all Shiva (Madâtmaka) in varying aspect. By their help the Kâdishakti Who is inseparable from Shiva revealed the fullness of the Tantrashâstra on earth in the Krîta Yuga. They are described as beautiful forms having two arms, two eyes, smiling and of gracious mien, making with their hands the gestures (Mudrâ) of granting favours and dispelling fear. So they should be worshipped in their respective *Mandalas* (v. 8).

(1) That is the knowledge of the difference of the "I" and "Thou" (Ahantâ and Idantâ) and of the manner in which they are yet one. Vimarsha is the object and Vimarshin is the "I" which perceives it.

Vv. 12-16 give the Pādukā mantra of seven letters. Then follow the names of sixteen letters of the nine Nāthas who are one with the sixteen Nityā Devatās (*Shodashanītyātmā*). Instructions follow for the drawing of the Maṇḍala and worship of the Guru. Vv. 37-38 state the length of time a disciple should be tested before initiation is given to him. Vv. 39-43 speak of the three modes of Pratiśṭhā (placing of the Devī) which may be in the Chakra (that is the Lalitārchāchakra), in the disciple, or in the image of Devī: as also of the time when this should be done. It is the Siddhātma (*i.e.* Tattvavit) and not the man proud of his knowledge (Jñānagarbita) who should do this. He who performs it without the permission of his Guru either in ignorance or prompted by hope of gain goes with wife and child to Hell. Vv. 44-51 speak of the Pratiśṭhā of the Shrichakra and other connected rites. (The above are followed by 25 verses which occur in one of the Texts but are not noticed or commented upon by the Manoramā. These have not been numbered). Vv. 52-57 lay down the rules for instructing a good disciple. Fifteen verses beginning with v. 58 describe two kinds of Abhisheka and their respective merits. In these nine gems are put into medicated water of one Khāri (=4096 pala) namely ruby (Padmarāga) pearl (Muktā) coral (Pravāla) cat's-eye (Vaiduryya) topaz (Pūṣparāja) diamond (Vajra) sapphire (Nīla) cow's fat stone called Gomeda, emerald (Marakata). These gems represent the nine component parts of the human body namely, chyle (Rasa) flesh (Māṅsa) skin (Tvak) blood (Rudhira) semen (Shukra) marrow (Majjā) bone (Asthi) fat (Meda). Vv. 73-74 enjoin that daily worship be performed thrice (Sandhyātraya-bhajana) and speak of Kāmya-nyāsa-vidhi. Vv. 75-79 prescribe the auspicious periods for Abhisheka, and the following four verses the worship of the Guru and other rites. Vv. 84-85 give the articles to be used in the making of the Guru Maṇḍala. Vv. 88-98 contain a Stotra of Mātrikā Devī which also occurs in Chapter I of the Nitya-shodashikārnava. In its interpretation of this Stotra the Manoramā follows the Kashmir School. Bhāskararāya differs from it in some particulars.

Chapter III. From the Sādhaka's standpoint this is of great importance for it gives the Mantras of the sixteen Nityās. These are Ādyā or Angginīyā Devatā and the other fifteen or Anggas are described by Bhāskararāya as like unto, and rays of, the Ādyā Nityā Herself. She alone is united with Kāmeshvara, in this differing from the remaining Nityās, who in other respects resemble Her (see p. 25 Nityāshodashikārnava). Kāmeshvara is defined in the 26th Sūtra of Bhāvanopaniṣad

as 'Nirupâdhika-sangvideva Kâmeshvaraḥ,' that is Samvit without Upâdhis ; and Lalitâ as the supreme Kâmeshvarî is 'Sadâ-nandapûrnaḥ svâtmaiva paradevatâ Lalitâ,' that is one's self is Pûrna, Sat and Ânanda (ib 27). She is in the centre of the Shri Yantra which is Sarvânandamaya. The Mantra of Âdyâ Nityâ is (vv. 3-5) Hṛit (=S) Prâna (=K) Ilâ (=L) Hangsa (=H) Dâha (=R) Vahni (=Î) Khang (=Bindu). H can be placed in the beginning, middle or end. By changing its position the other Mantras are obtained. H at the end is appropriate for Mukti and elsewhere for prosperity (Sampat). The Mantras of the other Nityâs are given in vv. 6-72.

Âdyâ Nityâ is Vimarsha Shakti that is the Shakti of Prakâsha Shiva. Shiva is Prakâsha and Vimarsha Shakti is in the language of the Kâmakalâvilâsa "the pure mirror in which He reflects Himself." (Pratiphalati vimarshadarpane vishade). It is in this mirror which is another aspect of Himself that He knows Himself as the universe. It is this supreme "I" (Parâhantâ) which is the seed of all multiple world experience. According to this Tantra, the Âdyâ Nityâ or Vimarsha Shakti becomes fivefold in the Bhûtas, ether, air, fire, water, earth, and by association of each of these with the three Gunas, there are the fifteen Nityâs which are rayed forth from Her (Ekaika-gunabṛiddhyâ tu tithisangkhyâtvamâgatâ). The number 15 is also got in another way that is by Vyavakarana or arithmetical progression of the number of the Gunas of the five Bhûtas, Âkâsha having one, Vâyu two, and so on until we get to Prithivî which has five. The addition of these gunas makes fifteen. In the Subhagodaya it is said that the fifteen minor Nityâs are the Kâlâs of the fifteen Tithis beginning with Pratipat of the light half of the lunar month and ending with the Pûrnimâ and the sixteenth that is Âdyâ is Sachchidânandarûpinî. The 33rd Sûtra of the Bhâvanopaniṣad says "Panchadashatithirûpena kâlasya parimâmâvalokanam." Bhâskarâya in his commentary on this Sûtra says that the Prapancha or Universe is of three kinds, Kâla (Time) and Desha (Space) and that which is the union of both. "Realising the evolution of time through the fifteen letters" is thus the dissolution of the external world in one's Âtmâ, as is shown in Ch. XXXV of the present work.

Tithirûpena kâlasya parimâmâvalokanam
Nityâḥ panchadashaitâḥ syur iti proktâscha vâsanâḥ

Verses 73-87 give the Mantras of Vârâhî and verse 88 the five names of Vârâhî which are Vârâhî, Panchamî, Vishvavijayâ

Bhadrakaumadî and Vârtâlî. In vv. 89-93 is found the Mantra of Kurukullâ.

Vârâhî is fatherhood (Pitrîrûpâ) and Kurukullâ is motherhood. They are outside the Nityâs and a Chapter is devoted to them.

Bhâvanopaniṣad says (5) :—

“Vârâhî pitrîrûpâ kurukullâvalî devatâ mâtâ”; and this Tantra says :

Balidevyâḥ svamâyâḥ syuḥ panchamî janakâtmikâ
Kurukullâ bhaven mâtâ puruṣârthâstu sāgarâḥ

Panchamî here mentioned is Vârâhî who is Janakâtmikâ and Kurukullâ is mother. Though Vârâhî is female she is yet Pitrîrûpâ Her aspect being male (Pungrûpâ). She is the Devatâ of Bone Asthi) which a child gets from its father and Kurukullâ is the Devatâ of flesh (Māṅsa) which it receives from its mother.

Vv. 94-95 give the Prapanchayâga Mantra and v. 96 the Mantras of each of the five Bhûta.

Chapter IV. This and the two following Chapters deal with the rites relating to the Âdyâ Nityâ Lalitâ. The Compiler of the Catalogue of Mss in Nepal seems to have been insufficiently acquainted with the Mss he described. Thus he incorrectly says that the third Chapter is devoted to this subject. In his summary of the sixteen Nityâs he leaves out three of them (namely Vahnivâsinî, Sarvamangalâ, and Jvâlâmâlinî and wrongly includes Vârâhî and Kurukullâ amongst the Nityâs and repeats the name of Nityâ twice as the first and eleventh. He makes no mention of the Shrîchakra the important part of this work nor deals with the XXXVth Chapter which gives its philosophy. He states, in some cases incorrectly, the names of the nine Nâthas on the authority of the late Librarian, Nepal Darbar though the names are correctly given in the Ms. described. He confuses the nine Nâthas here described with Âdinâtha, Kantânâtha and other recognised Avatâras of Shiva.

The fourth Chapter begins with Karashuddhividya, Shadāngganyâsavidyâ Devyâtmâsanavidyâ, Chakrâsanavidyâ, Sarva-mantrâsanavidyâ, Sâdhyasiddhâsanavidyâ, Âvâhanavidyâ.

Some of the rites such as *Shadāngganyāsa* are common to all the *Nityās*. Vv. 14-20 give the names of eight Shaktis namely, Vashinī, Kāmeshvarī, Mohinī, Vimalā, Arunā, Jayinī, Sarveshvarī and Kaulinī as also their Mantras and Nyāsakrama the performance of which renders the Sādhaka Devyātmaka. These eight Shaktis represent cold (Shīta) heat (*Uṣhna*) pleasure (Sukha) pain (Duḥkha) desire (Ichchhā) and the three Guṇas Sattva, Rajas and Tamas. The places in which Nyāsa is done with these Shaktis are given in v. 21. Cf. *Bhāvanopaniṣad* Sūtra 20. Vv. 22-25 give the Bija Mantras of the nine Mudrās. Cf. *Ādhāranavakam mudrāshaktayaḥ* in *Bhāvanopaniṣad* 12. Vv. 30, 31 enumerate twenty Mudrās. They are Āvāhanī, Sthāpanī, Sannirodhanī, Avaguntḥanī, Sannidhāpanī, Heti, (*i. e.* the four Mudrās Vāna, Dhanuḥ, Pāsha, Angkusha) Namaskriyā, Sangkṣobhanī, Drāvinī, Ākarṣhanī, Vashyā, Unmādanī, Mahāngkushā, Khecharī, Bija, Yoni, and Shaktyutthāpanī also called *Trikhandā*. Heti above described is fourfold as the five Arrows (Vāna) Bow (Dhanuḥ) Noose (Pāsha) and Goad (Angkusha). The five arrows are the five Tanmātras. The Mind as Manas is the Bow of Sugarcane. Attachment to objects is bondage or the noose (Rāgāḥ pāshāḥ) and Aversion to objects is the goad (Dveshoṅgkushaḥ). See *Bhāvanopaniṣad* 21-24. Vv. 34-54 describe the Mudrās which in vv. 55-59 are said to be of three kinds, Sthūla, Sūkṣma, Para, according as they are made with the hands or body, thought of in Mantras, and understood as they really are (*Tattvarūpeṇa*). The last ten Mudrās are alluded to in the Sūtra cited. *Trikhandā* or *Shaktyutthāpanī* is so called because it cuts the three which are Jñātā, Jñāna, Jneya from the Sangsāra (Tribhiḥ jñātrijñānajneyātmabhiḥ sangsārakhandanāt). This is the Mudrā by which Lalitā is invoked (*Lalitāvahā*). V. 58 defines Mudrā (Mudang rātiti Mudrā) as that which causes pleasure (to the Devatā). The least little mistake it says might produce displeasure where pleasure was intended. The meaning of the Sūtra in the *Bhāvanopaniṣad* is that the last ten Mudrās are associated with (Abheda) nine Ādhāras namely the six Chakras beginning with Mūlādhāra, the Lambikāgra and two lotuses of a thousand petals one of which is in the head and the other below the Mūlādhāra, the tenth being the collectivity of all these.

Vv. 60, 61 speak of the five kinds of Arghyapātra.

Lalitā should be meditated upon as being red in colour. In the 28th Sūtra of *Bhāvanopaniṣad* it is said "Redness is the Vimarsha of all this" (*Lauhityametasya sarvasya vimarshaḥ*). Bhāskararāya says that by "of all" (*Sarvasya*) is meant Kām-

eshvara, Lalitā, and the Sādhaka's self. The Vimarsha of these is the redness of the Devī Who is object of worship. This is so because of the welding (Ātmanyānūrāgāt) of these three in one, and this attachment (Rāga) or welding and Redness (Lauhitya) are one (see also Ch. XXXV) Cf. "One's Ātmā is the Devatā Lalitā Whose body is the universe (Vishvavigrahā). Redness is Her Vimarsha (as mere Prakāsha She is white and redness indicates Ichchhā and Rajas) and worship is the Meditation on this". She is of blissful mien, carries in Her hands arrows, bow, noose and goad. She is seated and united with Kāmarāja and is surrounded by Shaktis. These are of the same colour, are decked in the same ornaments and carry the same weapons but are not (as Lalitā is) united with Kāmarājā.

Vv. 66-71 enumerate the eighteen Shaktis who should be worshipped in the first or Trailokyamohana Chakra. These again are divided into two groups. The first of ten beginning with Ānimā and the second of eight begins with Brāhmī. The places of worship are given in Chapters I and VIII of Nityāśhodashikārnava (See also Bhāvanopaniṣad S. 11 and Ch. XXV of this book). The first group of ten are associated with Niyati and the nine Rasa beginning with Shringgārā, and the second group of eight represent Kāma, Krodha, Lobha, Moha, Mada, Mātsaryya, Pūnya and Pāpa. (See Bhāvanopaniṣad S. 11).

Vv. 72, 73 name the Shaktis to be worshipped on the sixteen petalled lotus. These are Kāmākarsini and others. These Shaktis are Adhidevatās of Earth (Prithivī) Water (Ap) Fire (Tejas) Air (Vāyu) Ether (Ākāsha) Hearing (Shrotra) Touch (Tvak) Sight (Chakṣu), Taste (Jihvā) Smell (Ghrāṇa) Speech (Vāk) Feet (Pāda) Hands (Pāni) Anus (Pāyu) Genitals (Upastha). There is then Manovikāra which some read as applying to all sixteen and others to Manas alone. The sixteen (See Bhāvanopaniṣad) are enumerated not only in the Tantrarāja but in the Nityāśhodashikārnava, Yoginīhrīdaya and other works.

Vv. 75, 76 give the names of the eight Shaktis to be worshipped on the petals of the eight-petalled lotus (third Chakra). They are Ananggakusumā and others. These are the Buddhi of Speech (Vachana), Taking (Ādāna), Motion (Gamana) Elimination (Visarga), Bliss (Ānanda) relinquishment (Hāna), concentration (Upādāna) and Detachment (Upekṣā) (See Ch. XXXV) Bhā Up. 14 Nityāśhodashikārnava I 177-178 VIII 140-143).

The fourteen Shaktis to be worshipped in the Saubhāgya-dāyaka Chakra of fourteen angles are given in vv. 77-79. They are Sarvasaṅgskobhini and others. They are the Devīs of the fourteen Nāṭis (See Ch. XXXV Bhī, Up. 15).

Vv. 80-83 give the ten Shaktis Sarvasiddhipradā and others to be worshipped in the Dashāra called Sarvārthasādhana. These are the Devatīs of the ten "airs" in the body, Prāṇa and the rest (Ch. XXXV Bha. Up. 16-18) Nityāśhodashikārnava I. 184-186, VIII 151-155. The first five belong to the Pentad commencing with Prāṇa and the second to that commencing with Nāga.

Vv. 84-86 name ten Shaktis to be worshipped in the inner Dashāra called Sarvarogahara. These are Sarvajñā and others and the Kalās of fire. These are Rechaka Pāchaka Shoshaka, Dāhaka, Plāvaka, Kṣāraka, Udgāraaka, Kṣobhaka, Jṛimbhaka, and Mohaka. Some say that the vital fire is tenfold because it is in the seven Dhātus and the three Doṣha. (See Introduction Prapanchasāra Tantra vol. III Tantrik Texts Ed. A. Avalon); but this is not apparently so according to the Tantra-rāja (See Ch. XXXV also Bhī, Up. 19). Nityāśhodashikārnava 187-190 VIII 156-159 Yoginihṛidaya III.

V. 87 gives the Mantra and rules of worship of the eight Shaktis Vashinī and others to be worshipped in the eight angles (Ashāra) or Sarvarakṣākāra Chakra. These, though not named in this Chapter, are Vashinī, Kāmeshī, Modinī, Vimalā, Aruṇā, Jayinī, Sarveshī, and Kaulinī (vv. 14-20). Between this Chakra and the next which is a triangle called Sarvasiddhi-maya are worshipped the arrows, the bow, the noose and the goad representing the Tanmātras, Manas, Rāga and Dveṣha. The second line of v. 89 gives the place of worship of the nine Nāthas at the back of the Devī (Devyāḥ prishṭhataḥ) in the inner triangle. V. 90 says that inasmuch as the Devī in the centre manifests Herself in sixteen different forms (Shodashākārataḥ sthitā), the other fifteen should be worshipped in Her body (Tasyāḥ tanau). The three Shaktis Kāmeshvarī, Vajreshvarī, and Bhagamālīnī are to be worshipped in the three corners beginning with the western, that is lower, angle and going round on the right. That is wherever the Sādhaka faces is regarded as the east. Therefore the lower point of the triangle is the west. These are not the Nityās so called but Āvarana Devatās bearing the same name. These three corners are the Pīṭhas Kāmṛūpa, Pūrṇagiri, and Jālandhara. These Shaktis are Avyakta, Mahat and Ahankāra that is Prakṛiti, the cosmic

Buddhi and Ahangkâra (See Bhâvanopanishad 25) Then the Devî should be worshipped in the middle that is in the middle of the ninth Chakra which is *Audhyânapîtha*. This is the Sthûlapûja. Her Pâdukâ Mantra is "Hring Shring Samastâm mûlavidyâm audhyânapîthe shrîmahâtripurasundarî-devîshrî-pâdukâm pûjayâmi". In each of the nine Chakras the Devî is worshipped in the centre under one of Her nine names (given in the following Chapter vv. 14-15) united with the Pâdukâ Mantra of seven letters.

Her worship again is of three kinds :—Sthûla (as where She is thought of as red) Sûkskma (in the mantra-body or mantratanu) and Para when the Pûjâ and the fruit thereof is offered to Her. The Sthûla worship is Samastavidyâ, the Sûkskma worship in the form of the letters is Nâmarûpavidyâ and the Para worship is Arpana vidyâ.

Vv. 98-100 speak of Meditation on the identity of Guru, Devatâ and Mantra which (says the Manoramâ) is very secret (Rahasya) and should not be disclosed and is only to be learnt from the Guru. The highest (Turiya) form of the Devî is the three Bindus (Bindutraya) which are also the form of the fourth vowel. This Chakra has one Bindu above and two below. The former is the face and the two below are the breasts and the lines of the fourth vowel (I) are Her lower limbs. By meditation on these the Sâdhaka becomes one (Tadâtmaka) with Devî.

Chapter V. This continues the worship of Lalitâ. After worshipping Her in manner enjoined the Sâdhaka considers himself as the Devî (Svâtmânang tatsamang smaret and one with Devî (Devâtâmâ). He is then happy (v. 5).

There are nine Chakras which Bhâskara râya (p. 40) says fall under three heads *Srîshkti*, Sthiti and Sanghâra, creation, maintenance and withdrawal. The first three (1, 2, 3,) are *Srîshkti* of which the first is *Srîshkti-srîshkti*, the second *Srîshkti-sthiti* the third *Srîshkti-sanghâra*. The second group of three (4, 5, 6) of the nine are Sthiti of which the first is *Sthiti-srîshkti*, the second *Sthiti-sthiti* and the third *Sthiti-sanghâra*. The last group of three (7,8,9) of the nine are Sanghâra of which the first is *Sanghâra-Srîshkti* the second *Sanghâra-Sthiti* and the third *Sanghâra-Sanghâra*. In the Tantrântara Tantra these three primary groups are called Moon (Soma or *Srîshkti*) Sun (Sûryya or Sthiti) and Fire (Anala or Sanghâra). The names of the nine Chakras are (1) Trailokya-mohana (*Srîshkti-Srîshkti*), (2) Sarvâ-

shâ-paripûraka (*Srishti-Sthiti*), (3) Sarvasangskhobhana (*Srishti-Sanghâra*), (4) Sarvasaubhâgyadâyaka (*Sthiti-Srishti*), (5) Sarvârthasâdhaka (*Sthiti-Sthiti*), (6) Sarvarogahara (*Sthiti-Sanghâra*), (7) Sarvarakshâ-kara (*Sanghâra-Srishti*), (8) Sarvasiddhiprada (*Sanghâra-Sthiti*), (9) Sarvânandamaya (*Sanghâra-Sanghâra*). This last is the place of the Central Bindu and is Shivâtmaka (vv. 9 and 10). The Yoginîs in these Chakras are (1) Prakatâ (2) Guptâ (3) Guptatarâ (4) Sampradâyâ (5) Kulakaulâ (6) Nigarbhâ (7) Rahasyâ (8) Parâpararahasyâ (9) Atirahasyâ. These are in the Middle of the Chakras and are gross forms (*Sthûlavigrahâ*) being the covering (*Âvarana*) of the *Sûkshma* or Mantra form. The Para is unconditioned by time or space and is immanent in the last. The nine names of the Devî are Tripurâ, Tripureshî, Tripurasundarî, Tripuravâsinî, Tripurashrî, Tripuramâlinî, Tripurasiddhâ, Tripurâmbâ, and Mahâtripurasundarî (v. 14). In each of these nine forms the Devî is worshipped in the nine different Chakras with the prescribed Mantra (v. 15). Vv. 17, 18 say that as soon as the Sâdhaka rises from his sleep in the early morning he should think of himself as Tripurâ (Tripurâtmânam) and meditate on Her lustrous Light form (Jyotûrûpa) in the head.

Vv. 19-21 enjoin that during worship the Sâdhaka should wear a red cloth, smear himself with red sandal, wear red garlands and red ornaments. He should be in a pleasant frame of mind, scented with camphor. He should sit in Padmâsana facing East and keep himself and his vital airs (*Prânâh*) under control.

Vv. 23-25 enjoin the worship of the nine gems, the garden of Kalpa trees (*Kalpakodyâna*) the six seasons, the senses, which are compared to horses and the objects of the senses which are likened to elephants. V. 26 also refers to the nine gems. In this connection may be noted *Bhâvanopaniṣad* (6-8) which says that the body is the island of nine gems (*Deho navaratnadvipaḥ*) which are *Pushparâga* (topaz) *Nila* (sapphire) *Vaidûrya* (catseye) *Vidruma* (coral) *Mauktika* (pearl) *Marakata* (emerald) *Vajra* (diamond) *Gomeda*, *Padmarâga* (ruby). *Tvagadisaptadhatuomasangyuktaḥ*. These gems in the body are *Tvak* (touch) the seven *Dhâtus* namely *Rasa* (chyle) *Mâṅsa* (flesh) *Rudhira* (blood) *Shukra* (semen) *Majjâ* (marrow) *Asthi* (bone) and *Meda* (fat) together with *Roma* (hair). Time is divided into nine parts *viz.* *Ghaṭikâ* (24 minutes) *Yâma* (3 hours) *Ahorâtra* (day and night) *Vâra* (day of a week) *Tithi* (lunar day) *Pakṣa* (lunar fortnight) *Mâsa* (solar month) *Rîtu* (season or two months) and *Abda* (year).

The principal Mudrās beginning with Sangkshobhinī are nine. The Mātrikās are divided into nine groups. There are nine Gurus. The Tattvas are nine (obtained by combinations of Jnātri, Jnāna, Jneya). The planets are nine as are also the Dhātus (Tvak, Asrik, etc.) V. 47 speaks of the worship of the arrows (Vāna) bow (Chāpa) noose (Pāsha) and goad (Angkusha). The arrows are either Sthūla, Sūkṣma or Para. As being the first they are made of flowers, as being second they are in the form of Mantra (Mantrātmanā) and as Para they are (as described in the Chapter dealing with Vāsanā) the five Tanmātras. As Sthūla they are of the following flowers, Lotus (Kamala) Red Night-Lotus (Rakta kairava) water lily (Kalhāra) blue lotus (Indivara) and mango flower (Sahakārāja). The Bow, Noose and Goad are similarly Sthūla, Sūkṣma and Para.

The bow is sugarcane (Sthūla), made of Mantra, and the Manas. The noose and the goad are of material, or Mantra form, and their Para form is Rāga (desire : noose) and Dvesha (hostility : goad).

Then follows description of the Nityapūjā.

Vv. 78-79 direct that when doing Purashchārāṇa the company of an unbeliever (Nāstika) should be avoided and vv. 79-80 enjoin the avoidance of desire for, or decrying, the land, house and wife of another, and being angry with and beating women even if they be wicked.

In v. 81 it is said that in the Vāsanā Chapter (XXXV) the signs which indicate the attainment of the state of a Siddha are given ; the following indicate that a man is moving to that state ; dreams of association with women, or of riding on an elephant, of enjoyment in a palatial house or on a mountain top, the seeing of kings, procession of elephants, singing and dancing of women in dream, the seeing of festivals in dream, the seeing and taking of wine and meat in dream. Some other signs are mentioned which indicate that a man is straying from the path of Siddhi viz. Seeing black soldiers, beating, smearing of oil (which is not done by Brahmachārīs), sexual connection with others' wives, state of anarchy, fear of fire, air, water, death of a friend, slighting a Guru, accumulation of wealth, disease and worshipping with other mantras than the Sādhaka's own.

He (v. 88) who does Japa without knowing Kūrmasthiti not only fails to get the fruit thereof but he meets with destruction. Therefore should Kūrma be first known. Kūrma is of four

kinds namely firstly Para Kûrma. This which is steady (Sthira) and extends to 50 Kôti (500,000,000) of Yojanas (between 8 and 9 miles) supports Prithivî. The others are Deshagata, Grāmaga and Grīhaga. That is just as the Supreme Tortoise supports the whole universe, the others support particular countries, villages, and dwellings.

Chapter VI. Naimittika and Kāmya Pūjā are here dealt with ; the first in verses 1-32. Here the rites are described which are to be performed from Chaitra to Fālguna. The *Shātkarma* of those devoted to Naimittika rites are Yantra, Homa, *Kriyā*, Dhyāna, Yoga and Tarpava which are described in the rest of the Chapter. The six Kāmya Karmas are Raksā, Shānti, Jaya, Lābha, Nigraha and Nidhana, *i.e.*, protection and peace giving, victory and gain giving, punishing and destruction (v. 35). For the first worship should be done in the Bhūpura ; for the second in the Vārimaṇḍala, for the third in the Dahanâgāra, for the fourth in the Anilamaṇḍala and for the fifth and sixth in the Vyomamaṇḍala (v. 37). Onward to v. 51 details are given of worship in the five Bhūta Maṇḍalas as regards the appropriate season, month, letter, day of the week and the articles of worship. Then follow the fruits gained by worship in different parts of the Shrīchakra (vv. 52-57) ; how to control Apsarā and Yaksīnī (vv. 58-70) ; worship productive of knowledge of past, present and future (vv. 73-74) worship to gain four kinds of proficiency (Pāṇḍitya) (vv. 75-77) which (according to the Manoramā) are Vāditva, Kavitva, Vāgmitva and Vyākhyātrīva or the power to speak clearly, literary ability, eloquence, and power of explanation. Then follows worship for the avoidance of all ailments (vv. 78-80) ; the names of the seven articles for making Shrīchakra, to wit, saffron, vermilion, red ochre (Gairika) Lac, red lead (Darada) and sandal both red and white (v. 78). Each of verses 93-98 give a different form of worship (Bhajana) and v. 99 states the final aim of worship namely the realisation of the unity of the Devî, the self, Chakra, the Devatās therein and the surrounding Shaktis.

Chapter VII. This is devoted to the second Nityā, Kāmeshvarī who (III. v 8) is fulfiller of Desire (Kāmadā). After speaking of Nyāsa-krama (in vv. 3-6) verses 8-10 give the following Dhyāna of this Devî. She is (lustrous red) like ten million rising suns, wears a bright crown of rubies and is adorned with throat ornament (Graiveya), necklaces, waistchains and rings on Her hands and feet. Her ornaments are set with gems. Her raiment is red. She is six-armed and three-eyed and carries the crescent (Kalā) of the Moon on Her head. Her

face is lit up with a soft smile and Her eyes are merciful. She is in Her Chakra or Yantra which is on a lotus. She carries in Her hands a bow of sugarcane, arrows of flowers, noose and goad and a cup made of gems filled with nectar. She makes the gesture granting boons. The five arrows are to be worshipped in each of the petals of the five petalled lotus which is Kâmeshvari's Yantra. Their names are Madana, Unmâdana, Dipana, Mohana and Shoshana the five effects of desire, longing maddening, kindling, enchanting, wasting (v. 13). The eight Shaktis in the eight petalled lotus are Ananggakusumâ; Ananggamekhalî, Ananggamadanâ, Ananggamadanâturâ, Madaveginî, Bhuvanapâlâ, Shashirekhâ, Gaganarekhâ (vv. 14-15). In the lotus of sixteen petals the following Shaktis are to be worshipped :— Shraddhâ, Prîti, Rati, Dhṛiti, Kânti, Manoramâ, Manoharâ, Manorathâ, Madanonmâdinî, Mohinî, Dîpanî, Shoshanî, Vashangkarî, Sinjinî, Subhagâ, Priyadarshanâ. Each of these is to be worshipped with one of the vowels before Her name (vv. 16-18). In the outer lotus of sixteen petals sixteen Kalâs of the Moon are to be worshipped. These are Pûshâ, Âveshâ, Shrimanasâ, Rati, Prîti, Dhṛiti, Buddhi, Saumyâ, Marîchi, Angshumâlinî, Shashinî, Anggirâ, Chhâyâ, Sampûrnamandalâ, Tushî, Amṛitâ (vv. 19-20). In the corners of the outer Hexagon is worshiped Dâkinî and others (v. 21). Outside this and round the square Batuka Ganapa, Durgâ and Kshetresha should be worshipped. The Supreme Devî first created the five Kâmas or Desire-Devatâs which are Jnânâtma and which the Commentary explains to be Her five Jnânendriyas. The former are of bewildering power and can move and agitate the three worlds (Loka) (vv. 27-28). These Kâmas are Kâmarâja (King of Desire) Manmatha (Agitator) Kandarpa (Inflamer) Makaraketana (whose banner bears a Makara) and Manobhava (Mind-born, for desire is born there). These agitate the world (vv. 29-30). They are of five colours, yellow, white, red, purple (Dhûmra the colour of smoke) and blue. They have two eyes and arms and are of smiling countenance and carry sugarcane bow and flowery arrows. They are Bhautika (Bhûtâtma) and exist in the form of all things (Vishvavigraha) (vv. 31-33). The concluding verses give the Mantras, Nyâsa, and Yantras and so forth in the worship of this Devî.

Chapter VIII. This deals with the third Nityâ, Bhagamâlinî through whose worship (III-31) the Sâdhaka charms his wife and the whole world (Vanitâ-janamohinî). Her Dhyâna is given as follows :—

She is beautiful and red, of smiling countenance, three-eyed,

six-armed, seated on a lotus. She carries the night-water-lily, noose, sugarcane bow in Her left hands, in the right hands She holds a lotus, a goad, and flowery arrows. She is surrounded by Shaktis on all sides like Herself. The Devī is worshipped as surrounded by two classes of Āvarana Shaktis twenty in all, namely Madanā, Mohinī Lolā, Jambhinī, Udyamā, Shubhā, Hlādinī, Drāvinī, Priti, Ratī, Raktā, Manoramā, Sarvonmadā, Sarvasukhā, Ananggā, Amitodyamā, Analpā, Vyaktavibhavā, Vividhavigrahā, Kṣobhavigrahā, (vv. 9-11). The next eighteen verses describe the Pūjākrama of the Devī and the fruit gained thereby: Then follows description of articles for making of the Yantra (vv. 30-32); the making of the fourteen petalled Yantra (vv. 33-38); the fourteen fruits gained by worship of the Yantra (vv. 39-40); the making of the Yantra of thirty-three sections (vv. 43-45); the thirty-three fruits gained thereby (vv. 46-49); the method of drawing the complete Chakra and the complete Pūjā ritual (vv. 52-71). The Mantra which is given in the third Chapter is one of the longest known, being of 135 Kūṭas.

Then follow nineteen verses (72-90) of disordered letters (Vyākulitākṣara). This is a cryptic style of writing adopted to keep the contents concealed and which can only be read by those who have the key. The notes to the verses are also in the same character. As here printed the words have been wrongly arranged as the Texts consulted are at fault. Whilst reproducing the texts I add here a correct reading :

वं षु ते स ष्वरे तु वा वेत् ता कं र्वा पि प र स ।
य जा धा हि ना पू वि ब्रू तु स्ता व ल्प स्य न स क ॥१॥
स्ते मि णु थ प्रा या शृ क नं स क म्य ल्प गा व स ।
ध्वी ष्ठी था डी मा पै त गौ तं त्ति धं वं स्मृ त वि त्वे ॥२॥
च डी मा षु ध्वी गौ च ते जं दु पै णु ष्ठी स्वा च शृ ।
व्यं स्वा दो ङ षा म दु गौ णु त यं था शृ प्ये त्त् त ॥३॥
प्ता णो षो ङ ङि मु द गु पेत् ङ नि मा ङि लो वि स ।
स्मिन् च ये टे त का म च जः सु नो त र की म धा ॥४॥
स्तु मौ न्य त्वा यो भू स खा सा ङो भू रैः य सं भ्य क ॥
स्मिन् व ते स त मा ग मा तं र सि म द्र ज्जे ज नि ॥५॥

न पू ये शो जे ध्य ज सं तः गु यो डी ग सा ङ गौ ।
 गात् धु मा वं यो म स ए ये छौं गु ध्वौं प्रि पै शृ मा ॥६॥
 ये द्वि गो ध्य तो र्द्ध गु ञ नैः त लान् प श ये गडु ञ ।
 स्मिन् यो ते न त त पि दि पेत् र जः ल्य क्षि ङ्गु र शा ॥७॥
 ते कं ते न वा मे धृ दि तः स्था ये र्वा त ते प नि ।
 छात् लीं तं द प कै लि उ घु पै जं लि म तं छि गा ॥८॥
 ति फ ज क्ष ज्ञे जं ल व धु क्रि ते वि म धं य द्वि ॥९॥
 ज्ञे गं गु त्रि प्रा र्म्मा शृ त यः दा नो दा ल स्वा न्न य ।
 रं वा खा द्वि र्जु कं थ मृ वा ष था ल पि पु म फ ॥१०॥
 म्ना स्या सि धु क्षि क न्न म तम् र्द्वा शे त पि म व शृ ।
 न स ले शृ शे ता व प्राक् यात् दि स लि द्व तं व मो ॥११॥
 हं स्वा पू लि जा तं दु गा भम् य रं नो शु ल क म ।
 स्यात् ना के क्षं लं तु रि ब्रा तः स्या ता न्ता ल ल य द्वि ॥१२॥
 ग्धं गडात् तं ल दु का स्त्रु फ हं द्यो ला तं व स व नो (पी) ।
 स्थ ल ला रि न्तः के फ ना ते श ना लि यु ले शि स ॥१३॥
 थं ग ल न्न प्रो पू फ आ येत् क्षि ता सं प नि प्य र ।
 त स ए त वै पे द्य आ व द ते स त वं द दा ॥१४॥
 तै रे रु स दि वै भि आ येत् वा वे र्ध्या द र्थं नि र ।
 द्यो त्वा तः व्यै स क्त त देयम् सि ये द्यात् त्व तत् द्व द ॥१५॥
 रः नि ता ध हा को य सा यम् स्थः वेत् मा स्व धि पि स ।
 क्षो चित् वेत् क सि दा पि न तम् म वे व्य दि र्ध्य नि दे ॥१६॥
 त ता कु न र्वीं च वत् पा यः स्यान् नो व ल ता म या ।
 द्यः रो चेत् तः स क ति त वं भ ति त भ्रु कौ व पा ॥१७॥

न्यत् गु से व वा ता रु दे या स मा व श न्ना व पि ।

श्वा रा द त ण्डा की ञ पा च स ए दो व पा क वि ॥१८॥

तत् ध यो ध्य रे सा क सा तम् व मी म्य रि मे स का ।

त्तं स दा ह प्रो स्य र्व्वं सि वेत् (त) त्व यो तो भ सौ ग्म य ॥१९॥

The key is as follows 8, 4, 6, 2, 7, 3, 5, 1, that is the first letter is given as the eighth and so on. These verses describe only the different kinds of wine to be used in the worship, how to make and how to drink them. There is no mention here or in the rest of the volume of Maithuna. It states that the Siddha should never drink wine unless it has been first offered as Arghya to the Devî on whom as the object of worship the Mind must be kept. Wine should be drunk until the Mind is wholly absorbed in the Devî. To drink more than that is to sin. He, who drinks without offering and for the satisfaction of his desire, is a sinner, a worshipper of ignorance and should be punished by the King. The following verses of which the above is a translation should be noted by those who criticise this Shâstra,

Na kadâchit pivet siddho devyarghyamaniveditam.
Pânancha tâvat kurvita yâvatâ syân manolaya.
Tata karoti chet sadya pâtakî bhavati dhruvam.
Devatâgurusevânyat pîvannâsavamâshayâ.
Pâtakî râjadandiyashchâvidyopâsaka eva cha.

V. 91 and following describe the Yantra called Yonyarava, the worship thereof and the fruits gained thereby.

Chapter IX. This deals with the fourth Nityâ, called Nityaklinnâ. Her Dhyâna is as follows :—

She is red with red raiment and smeared with red sandal-paste. She smiles. Three eyes enhance the beauty of Her face. On Her forehead are beads of sweat shining like pearls. Above it is the half-moon. In Her four hands She holds the noose, goad, drinking cup, and with the last hand makes the gesture dispelling fear. She is seated in the middle of the Lotus, listless with desire (Madâlasâ) (vv. 7-9). She should be worshipped with all Her Shaktis. In the corner of the triangle are Kâkabhini, Mohini, Lîlâ (v. 10). In the eight petals are Nityâ, Niranjanâ, Klinnâ, Kledinî, Madanâturâ, Madadravâ,

Drâvinî and Vidhânâ (v. 11); in the Square (Chaturasra) are also worshipped Madâvilâ, Manggalâ, Manmathârtâ, Manasvinî, Mohâ, Âmodâ, Mânamayî, Mâyâ, Mandâ, Manovatî (v. 13). Then follows a description of the Chakra of the Devî and the Pûjâ-krama (vv. 14-23); the method of Vidyâpurashcharana, articles of Homa and Tarpana, and the different fruits gained from Homa done with different articles (vv. 23-26). (Vv. 61-71) describe the Yantra of the Devî and (vv. 72-74) another kind of Yantra. The rest of the Chapter is devoted to Prayoga of the Mantra and Yantra. In praise of this Devî it is said (III. 34) that he, who attains Siddhi of Her Mantra, becomes more beautiful than Kandarpa and makes his wives do what he wills.

Chapter X. This deals with the fifth Nityâ or Bherundâ whose Dhyâna and that of Her Shaktis is given (vv. 16-19) as follows :—

Her body is like molten gold. She has three eyes and Her face is lit with smiles. She is adorned with ornaments of celestial beauty, with earrings, necklace, armlets, waist-chain and rings on hands and feet. She carries the noose, goad, shield, sword, mace and thunderbolt (Vajra) and bow. Her Shaktis are given (vv. 6-10) as follows : Brâhmî and others who are the Yoga Shaktis, should be worshipped on the outer part of the Yantra and Vijayâ, Vimalâ, Shubhâ, Vishvâ Vibhûti, Vinatâ, Vividhâ and Viratâ in the lotus of eight petals. In the eight corners (within the lotus) are to be worshipped Kamalâ, Kâminî, Kirâtâ, Tîrti, Kuttanî, Kulasundarî, Kalyânî, and Kâlakolâ. In the corners of the six-angled figure are to be worshipped Dâkinî, Râkinî, Lâkinî, Kâkinî, Shâkinî, and Hâkinî; in the corners of the triangle Ichchhâ, Jnânâ, Kriyâ; and in the spaces outside the figure of eight angles the eight weapons should be worshipped. The Chakra is described (vv. 11-13); a second Yantra (vv. 25-35); a third Yantra (vv. 36-46) and a fourth (51-63). Japa of the name of Bherundâ frees from the evil effects of the three kinds of poison (v. 80 and see III. 37). These are according to the Manoramâ, Sthâvara (from trees and herbs) Janggama (serpents and other animals) and Krîtrima (prepared by the mixing of various ingredients). Verses 81-85 speak of Trailokyâ-mohana-vidyâ yoga.

Chapter XI. This speaks of the sixth Nityâ or Vahnivâsinî, whose Dhyâna (vv. 9-13) is as follows :—

With the beauty of early youth She is lustrous like burning gold. Her lotus face with three eyes is lit by a gentle smile.

She is eight-armed and dressed in yellow silk with ruby ornaments. Such is the strength of the rays of the rubies on Her diadem that they make ruddy the surrounding region. Her radiance is enhanced by anklets and waist-chain of gems, pearls and other ornaments making clusters of jewels. In Her left hands She holds a red lotus, a conch, a bow of red sugarcane and the full moon and in Her right hands a white water lily, a golden horn, flowery arrows and a citron (Mâtulungga). She is surrounded on all sides by Shaktis like unto Her. So should She the Fire-dweller (Vahnivâsinî) Who assumes the form of the Universe (Vishva-vigrahâ) be meditated upon and worshipped. According to Pandit Yajna Puruṣa the right reading is Vishva-ghasmarâ (She Who devours the universe) and not Vishva-vigrahâ.

Her Shaktis are (vv. 14-22) Jvâlinî Visphulinggini Manggalâ, Sumanoharâ, Kanakâ, Angkitâ, Vishvâ and Vividhâ who are worshipped in the eight corners. The Râshi Shaktis Mesâ, Brishâ and the others are to be worshipped in the twelve petals. Her Nityapûjâ Chakra is described (vv. 22-27). The Tithis beginning with Pratipat and ending with Panchadashî are the fifteen Devîs beginning with Kâmeshvari and ending with Chitrâ (vv. 34-35). General rules for the attainment of Vidyâ (Vidyâprâptividhi) are given (vv. 39-57). Vidyâ and Mantra are distinguished (vv. 61-62) and some Yantras and their worship is described (vv. 63-67). He who is Siddha in the Mantra of this Nityâ can by its utterance subject the three worlds (III. 46).

Chapter XII. Vajreshvari the seventh Nityâ is here spoken of. Her Dhyâna is given (vv. 6-10) as follows :—

She is seated at Her ease on Her chakra (Yantra) consisting of a triangle, hexagon, lotuses and Mahîpura (Bhûpura) placed on a throne (Singhâsana). She is seated on this throne in a golden boat flowing in an ocean of blood. She has four arms and three eyes. She is red, attired in red raiment, surrounded with red unguent and garlanded with red flowers. On Her head is a diadem of lustrous rubies. In Her hands She carries noose, goad, sugarcane bow and arrows of pomegranate flowers. She looks upon Her Sâdhaka with the cooling gaze of mercy. Her lotus face being in smiles. She is surrounded in the boat, which is swaying, by Shaktis unto Her.

Ichchhâ, Jnânâ, Kriyâ are in the corners of the triangle and Dakinî and others in the corner of the hexagonal figure (v. 11). In the twelve petals of the lotus are the twelve Shaktis

Hrillekhâ, *Kledinî*, *Klinnâ Kśobhizî*, *Madanâturâ*, *Niranjanâ*, *Râgavatî*, *Madanâvatî*, *Mekhalâ*, *Drâvizî* and *Vegavatî* (vv. 12-13). In the lotus of sixteen petals the following sixteen Shaktis are to be worshipped. *Kamalâ*, *Kâminî*, *Kalpâ*, *Kalâ*, *Kalitâ*, *Kautukâ*, *Kirâtî*, *Kâlâ*, *Kadanâ*, *Kaushikâ*, *Kambuvâhinî*, *Kâtârâ*, *Kapâlâ*, *Kîrtî*, *Kumârî* and *Kungkumâ* (vv. 14-15). The Shaktis in the Square *Jambhikâ*. *Veginî*, *Nâmnî*, *Chapalâ*, *Peshalâ*, *Satî*, *Ratî*, *Shradhâ*, *Bhogalobhâ* (?) *Madâ*, *Unmattâ*, *Manasvinî*. Injunctions for the *Sâdhanâ* of this *Devî* are given (vv. 23-35); a list of the articles required for doing *Homa* are given (vv. 36-62) and rules are given for the drawing of the *Yantras* *Mahâvajra*, *Vajra* and others (vv. 63-73). The rest of the Chapter deals with *Yantras* of various kinds and the purposes for which they are made. This *Nityâ* is *Kântâra-sâgara-krûra-duḥkha-sangghâta-tîrini* or the Destroyress of the cruel Evils dense as boundless forests or the wide ocean. This Evil is *Aviveka*, for from want of discrimination all evils arise. The *Siddha* in the *Mantra* of this *Nityâ* is freed of *Aviveka* (see III. 43).

Chapter XIII. This Chapter give details of the *Pûjâ*, *Dhyâna*, *Nyâsa*, *Chakra* and so forth of the eight *Nityâ*, *Shiva-dûtî* whose *Dhyâna* (vv. 14-17) is as follows :—

She has eight arms and three eyes and is bright like the midday sun in summer. She is garbed in red raiment and wears various kinds of ornaments on different parts of Her body, which enhance its beauty. There are nine gems in Her diadem. Her face smiles gently. The great *Rishis* are hymning Her praise. In Her left hands She carries a horn, shield (*Kheta*), mace, and cup (*Chashaka*) made of gems. In Her right hands She holds a goad, sword (*Khadga*) axe (*Kuḥkâra*) and a lotus. She is the Destroyer of wickedness and is eager to grant the pleasing objects of desire.

Her *Âvarana* Shaktis are given in vv. 7 to 22 and are as follows :—

In the *Bhûpura* *Vihvalâ*, *Karsanî*, *Lolâ*, *Nityâ*, *Madanâ* *Mâlinî*, *Vinodâ*, *Kautukâ*, *Punyâ*, and *Purânâ*. In the figure of eight angles are *Vâgîshâ*, *Varadâ*, *Vishvâ*, *Vibhavâ*, *Vighnakârinî* *Virâ*, *Vighnaharâ*, *Vidyâ*. In the lotus of eight petals are *Sumukhî*, *Sundarî*, *Sârâ*, *Samarâ*, *Sarasvatî*, *Samayâ*, *Sarvagâ* and *Siddhâ*. *Dâkinî* and others are in the lotus of six petals. *Shivâ*, *Vânî*, *Dura-siddhâ*, *Tyaivigrahâ*, *Nâdâ* and *Manomayî* should be worshipped in the six petals. *Ichchhâ*, *Jnânâ* and

Kriyâ are to be worshipped in the corners of the triangle. In the middle is to be worshipped the eight (Nityâ) who has assumed a supreme form (Parâ tanu) for the saving of Her devotees.

Directions are given for the drawing of Yantra (vv. 62-68) ; the Prânapratishthâ Vidyâ is given (vv. 62-68) ; as also a Dhyâna of Prâṇashakti (which may be compared with that set out in the Prapanchasâtra Tantra in the third volume of this series) and her ten Parivârashaktis are stated. These are the ten vital airs Prâṇa, Apâna, and so forth. In praise of this Nityâ it is said (III. 46) that her Vidyâ or Mantra is Samastâ-pattârinî Âpat according to the Manoramâ = Aviveka. It destroys this and therefore all evils, makes the Sâdhaka pleasing to all (Vishvaranjanî) gives him prosperity (Shrikâri) and granting all Siddhis leads the Sâdhaka to the Shiva-state (Shivatâvâptikârinî).

Chapter XIV. This deals with Tvaritî or Totalî Devi, the ninth Nityâ, so called because (v. 12) She is quick (Tvarita) to grant fruit to the Sâdhaka and whose Dhyâna is given as follows (vv. 6-10) :—

She is of auspicious form in the first flush of youth and dark of colour. She has three eyes and four hands and Her beautiful lotus-like face smiles gently. She is clad in new leaves. She is adorned with eight fierce and great serpents, of four kinds, and with waist chain and anklets. They are the four castes Vipra, Kshatriya, Viç (Vaishya) and Shûdra. (The Manoramâ says that there are two of each castes and the ornaments should be understood as following the origination of each caste) On Her head is a crystal crown with a crest of peacock's feather. Her arms are adorned with bangles made of beautiful peacock's tail feathers. These are also made up into an umbrella and banner. Strings of gunjâ berries are round and on Her throat and breasts which are smeared with red (sandal). Smiling gently She holds in Her four hands noose and goad and makes the gesture (Mudrâ) of granting boon and dispelling fear,

Vv. 13-16 give the names of Her attendants who are as follows :—

Her Shaktis are Hungkâri, Khecharî, Chandî, Chhedinî, Kshepanî, Strîkâri, Hungkâri (?), Kshemakâri. These which are like the Lokapîlas and are the Shaktis of the Mantra-letters, should be worshipped in the eight petals. In front of the Devi

is a black servitor carrying a mace who should be worshipped for the attainment of the desired fruit. On either side should be worshipped the Shaktis Jayâ and Vijayâ who are like Her and who carry and swing canes of gold.

The rest of the Chapter gives rules of Pûjâ, directions for the drawing of Yantra, lists of Pûjâ articles and the benefits to be gained by these various acts of worship. Ch. III. v. 47 says that the Siddha in this Vidyâ gains prosperity, beauty, fame, learning, wealth, health, long life and what he desires. He is affected neither by poverty nor poison.

Chapter XV. This deals with the tenth Nityâ called Kulasundarî, whose Sâdhaka (III. 52) becomes all-knowing (Sarvajna and Whose Dhyâna is given (vv. 3-11) as follows :—

She is propitious, supremely kind, and blissful with twelve arms and six lotus-like faces which smile sweetly and three eyes in each face. She is red, seated on a red lotus and is smeared with blood. Her raiment and ornaments are red and is surrounded by Shaktis who are also red. Her crown is bright with gems beyond all price and rubies, earrings, neck-chains, armlets, waist chains and anklets highten Her own brightness. On Her beautiful breasts are clusters of red gems. In Her are all the words of the Vedas. In Her right hands She carries a rosary of coral beads, a lotus, a *Kandâkâ* (Kamandalu) made of gems a drinking cup (*Chashaka*) made of gems, full of wealth, a citron or lemon (*Mâtulungga*) and with one hand She makes the gesture of explanation (*Vyâkhyânamudrâ*). In the left hands are a book, red lotus, a golden pen, a garland of gems, a conch shell. She makes the gesture of granting boons (*Varamudrâ*) She is surrounded by Devas, Gandharvas, Kinnaras who sing Her praises as also by *Yakshas*, *Râkshasas* and the like. So should She be meditated upon for the attainment of learning wealth and beauty. When worshipped for the attainment of learning She is thought of as white, and when wealth is sought of Her, She is meditated upon as being of a golden colour.

Her eleven Parivâra Shaktis are (vv. 17-20 as follows :—

Bhâshâ, *Sarasvatî*, *Vânî*, *Sangskritî*, *Prâkrîtî*, *Parâ*, *Khadgarûpî*, *Vittarûpî*, *Ramyâ*, *Ânandâ*, *Kautukâ* who should be worshipped in the Navayonis. In the eight petals of the outer lotus should be worshipped (the eight *Mâtrikâs*) *Brâhmî* and others. In the square the *Lokapâlas* and their Shaktis (or in their Shakti form) should be worshipped.

The four following verses give directions for drawing Her Nityapûjâ Chakra and as to the scents to be used in the worship of this Devî (17-24).

The Tantra then deals with the three Kûtas or parts of or divisions of the Mantra "Aing, Klîng, Hsauh." The Vidyâ of Kulasundarî is Trayîmayî or Vedamayî and is when its vowels are united with the consonants, the cause of the Prapancha which is both Shabdamaya and Arthamaya (Vâchya-Vâchakarûpa) Sâmaveda is Akârâdi and so is *Rigveda*. Yajurveda is Ikârâdi. By the union of these Aikâra is produced (a+i=e and a+e=ai). Aikâra or Shuchi is therefore Trayîmaya (vv. 33-38). This is the meaning of Aing the first Kûta. The meaning of the second Kûta "Klîng" is given in vv. 39 & 40. This Mantra denotes Her as cause of the Vâchya-vâchakarûpa Prapancha. The consonants between Ka and Ha signify the five Bhûtas and as such they are Jneya, just as vowels are Jnâna (Veda). Hsauh the last Kûta is Jnâtrîrûpa (v. 41). The first Kûta is Vâk-svarûpa; the second is Vahni that is the union of Shiva and Shakti for in it is the fourth vowel (î) and Bindu and Visarjanîya, the origin of all the Mâtrikâs. By the last Bija She is Vishvâtmarûpa whether united with Bindu (= Kha) or Visarga (= Mâyâ). This is Tripurâkanda which is the united-state of Jnâtrî, Jnâna, Jneya, Vâta, Pitta, Shleshmâ, Agni, Sûryya, Soma. Therefore She pervades the whole Universe.

Vv. 45-55 speak of the effects of the Mantra according as it is united with other Bîjas. V. 68 speaks of the making of Vishnu Ghrita which gives powers of speech.

Chapter XVI. This Chapter speaks of the Eleventh Nityâ called Nityâ Nityâ. All moving bodies are controlled by Her and by Her all Jîvas dwell in their respective bodies. According to Her Dhyâna (vv. 6-10) She is beneficent and pervades all beings (Sarvâtmikâ) for She is the Chaitanya in all. According to the Manoramâ She is the presiding Devatâ over Dâkinî and others who are the Shaktis of the bodily Dhâtus. Coloured like the rising sun She bears on Her head a luminous crown. Her face is lit by a soft smile. She is dressed in red raiment and adorned with rubies. She has three eyes and twelve hands. With her right hands She carries the noose, the white lotus, sugar-cane bow, shield and trident and makes the gesture of granting favours (Varamudrâ); and in the left hands She carries the goad, book, flowery arrows, sword, skull and makes the gesture of dispelling fear (Abhayamudrâ). Her Shaktis are countless and form a complete circle. Chapter XXV speaks of

them and includes amongst the principal *Dākinī* and others (vv. 11-15). Then the Tantra describes three different kinds of *Pūjā* in three different *Chakras* (vv. 16-21) the *Yantra* (vv. 27-35) six *Yantras* shaped like *Vajra* (vv. 37-45) the *Mandapa* and *Vedī* and so forth under and on which the same are kept and the fruit to be gained (vv. 46-58); and the six *Ādhāras* or *Chakras* (vv. 59-71). It is to be noted that the *Shaktis Dākinī* and others are not placed in the same order as in the *Shat-chakranirūpana* and the *Dhyāna* differs. They are described as being like unto *Nityā Nityā*. Then follows an account of the external *Chakra* and *Pūjā* thereof (vv. 72-75), the same subject being continued in the following verses (vv. 76-87) and in verses 88-94. In v. 91 it is said that seven youthful women should be placed in the seven *Chakras* and worshipped with presents of food, clothes, scents and jewels. By worship of the fifty couples who preside over the divisions of Time the desired end is gained vv. 95-100). In praise of this *Nityā* it is said (III. 55) the *Sādhaka* becomes *Khechara* (*i.e.* *Shiva*) and blissful. By his mere wish he can favour or punish.

Chapter XVII. This Chapter deals with the twelfth *Nityā* called *Nilapatākā*. After describing the *Nyāsa* of Her *Mantra* (vv. 5-7) Her *Dhyāna* is given (vv. 8-12) as follows. She is sapphire-blue in colour with five faces and three eyes in each, and ten hands. Her face is sweet and smiling. She is clad in red raiment and Her hand is adorned with lustrous gems. She is decked mostly with pearls. Clusters of gems are on various parts of Her body. In her left hands She carries a noose, banner, shield, a bow made of horn and makes the gesture of granting gifts. In Her right hands She carries the goad, the *Shakti* weapon, sword, arrows, and makes the gesture of dispelling fear. She is seated on a lotus and surrounded by a number of *Shaktis* resembling Herself. Vv. 13-17 describe the *Mandala* of Her daily worship. In the three corners of the *Yantra* are worshipped *Ichchhā*, *Jñānā*, *Kriyā* and round about the triangle the five *Āvṛttis* and in the six corners of the *Shatkona*, *Dākinī* and others should be worshipped, and in the corners of the *Aṣṭakona* the *Shaktis Brāhmī* and the rest. The verses which follow up to v. 49 give details of the ritual and the fruit gained thereby. They speak of *Vetāla*, *Pishācha*, *Yakṣinī* and other similar *Siddhis*. The *Yakṣinīs* are described as young and beautiful women Spirits in fine raiment who give to the *Sādhaka* all worldly good he may desire. Then follow the names of thirty-six *Yakṣinīs* (vv. 50-53) and of sixty-four *Chetakas* (vv. 60-67). After some verses dealing with *Mantras* of *Chetakas* and with *Yantras* the Tantra speaks

(vv. 96-100) of the fruit which is gained by one who is Siddha in the worship of the sixteen Nityās. He is ever honoured and worshipped by the Pitris, Devārshis, Rākshasas, Pishāchas, Urugas, Siddhas, Kinnaras, Apsarās, Vāyus, Vasus, Seven Rishis, Yakshas, Dānavas, Eleven Rudras, Sādhyas, nine Grahas, twelve Suns, the Lokapālas, ten Prajāpati Devatās, Kings, Women, Men and Wild Animals. He becomes the abode of all desired Siddhis and happiness. He is cheerful of mind, charitable, merciful and pleasing of mien, forgiving and contented, ever happy and free from all anxiety (Nirapekshaphalānvita) wealthy, enjoying his possessions and averse to injuring others. Such an one is "the abode of Our Love" that is the love of Shiva and Shakti. Ch. III. vv. 59, 60, speak of various Siddhis obtained by worship of this Vidyā such as Kṣaṇḍga Siddhi, Pādukā Siddhi, Anjana Siddhi, Nidhi Siddhi, Bila Siddhi and control over Vetālas, Yakshinis, Chetakas Pishāchas and so forth. Similarly in the same Chapter (vv. 62, 63, 71, 72) it is said that Siddhi in the Nityā Vijayā Vidyā gives victory in battle and success in trade and in the Sarvamangalā Nityā makes the Sādhaka Khechara Siddha, in the Jvālāmālīnī Vidyā gives the Siddhis Vedha, Ākarshana, Santāpa, Vashya and Āvesha and by Siddhi in the Chitrā Vidyā, wealth and self-knowledge (Ātmalābha) is attained.

Chapter XVIII. The last Chapter in this volume deals with the thirteen Nityā called Vijayā Nityā whose Dhyāna (vv. 5-10) is given as follows :—Her body is lustrous red like that of the rising sun. She has five smiling faces in each of which are three eyes and She has ten hands. Her raiment is yellow. She bears a brilliant crown and on Her forehead a crescent moon. She is decked with all kinds of ornaments. In Her left hands She carries conch, noose, shield, bow, and white lily (Kahlāra) and in Her right hands discus (Chakra), goad (Angkusha), arrows (Sāyaka) and a citron (Mātulunga) fruit. According to the Prayoga when She is invoked for the purpose of victory in war and the like She is of terrific aspect but in daily worship Her aspect is benignant. In Samaraprayoga She is meditated upon as seated on a lion and surrounded by Shaktis who are mounted on Tigers. In other kinds of Prayoga She is to be meditated upon as seated at her ease (Sukhāsana) surrounded by Shaktis similarly seated. Her Shaktis all resemble this Nityā and carry the same weapons. Vv. 11-25 describe the Yantra of Her daily worship and name the Shaktis who are in the different angles of Her Chakra. The self-controlled (Vashī) man who daily worships the Devī in the Chakra in manner enjoined becomes happy in every way. Then are

described (vv. 26-27) the rules of Purashecharana and the following verses give details of the worship : then in vv. 55-58 is described the ritual with a Mantra of eighty letters. The fifteen verses which follow describe the drawing of a Yantra of nine chambers and the mode of worship therein. Verses 74 to the end of the Chapter give an account of Vajra Yantra with Mantra of eightyone letters and of its worship.

The author of the Manoramâ whilst commenting on the passage in the Tantrarâja "Concerning the sixteen Nityâs there are nine complete Tantras," counts the Nityâshodashikârnava Tantra (published as Volume 56 of the Ânandâshrama Series, Poona,) the Sundarîhrîdaya (the name given by some to the Second Part of the Nityâshodashikârnava) and Vâmakeshvara Tantras, separately. Bhâskaraârâya contests this view citing a passage from the Yoginîhrîdaya itself "In this Vâmakeshvara Tantra are many matters the meaning of which is unknown" (Vâmakeshvaratantrê'sminnâjnâtârthâstvanekashaḥ) and the Rîju-vimarshinî which says "The Shâstra named Shri Vâmakeshvara Tantra is revealed. In it is the Nityâshodashikârnava and in this latter are two parts of 400 verses each."

He also discusses the question whether the Vâmakeshvara Tantra with its parts or the Tantrarâja is the 65th independent (Svatantra) Tantra referred to in the 31st verse of the Ânandalahari (See "Wave of Bliss" by Arthur Avalon). "Pashupati Who knows all things in the universe, promulgated by means of the 64 Tantras the special Siddhis mentioned therein. Thereafter at Thy entreaty He brought down to this world Thy Svatantra (Tantra independent of others) which contains the means of accomplishment of all the Purushârthas." Those, who support the claim of the Tantrarâja to be the Svatantra here referred to, say that it does show in fact independence. They cite the passage (1-3) in the Tantrarâja :—"the interdependence (Anyonyasâpekṣyâ) of the Tantras produces confusion. Therefore Oh Lord speak to me that Tantra relating to the sixteen Nityâs which is independent (Nirapekṣa = Svatantra) of all other Tantras. According to the Commentator Gaurîkânta, by Svatantra in the verse cited is meant the Jnânârnava Tantra (Vol. 69 Ânandâshrama series). Bhâskaraârâya supports the claim of the Vâmakeshvara Tantra. He says that the Sundarî Tantras such as Kulârnava, Jnânârnava Svachchhanda, Parâ-nanda, Bhairavî, Dakṣiṇâmûrti and other Tantras are full of Bahiryâga rites and contain but litt'e of Antaryâga, whilst the reverse is the case as regards the Vâmakeshvara. He claims that it is the most excellent of Tantras since its characteristic is inner

worship (Āntaropāsti). It is he says Upāsakamūrdhni. The Devī in the Nityāśhodashikārnava (1. 13-22) enumerates 64 Tantras by name, and therefore, he says, it must be the 65th. It is true he says that the Tantrarāja takes no notice of other Tantras as regards external rites (Bahiryāga) for the attainment of Mokṣha yet he says that it is the Nityāśhodashikārnava (part of Vāmakeshvara) which has independence as regards Antaryāga

Bhāskararāja also relies on the statement in the Tantrarāja that Nityāhṛidaya is another name for Yoginīhṛidaya and this latter is the second part of the Nityāśhodashikārnava which is a portion of the Vāmakeshvara Tantra. As regards this contention however it is to be noted that when the Tantrarāja says that Nityāhṛidaya is another name for Yoginīhṛidaya, it is not referring to any Tantra at all but giving an equivalent name for Yoginīhṛidaya. Bhāskararāja admits that there is not much said as to Bāhyayāga in the Nityāśhodashikārnava. He meets this however by quoting the precept "He has done all things who has done according to the true intention of the Śāstra that which he is enjoined to do by his own Grīhya, be it much or little." As a matter of fact the Tantrarāja contains both Bāhyayāga and Antaryāga rites whereas the Nityāśhodashikārnava is for the most part a selection of Antaryāga ritual. Moreover it is to be noted that Bhāskararāja himself, when commenting on the Bhāvanopaniṣad of the Kādimata, cites more largely from the Tantrarāja and he commences the commentary by saying that the Bhāvanopaniṣad deals with Antaryāga. To the statement of the Tantrarāja 'that all other Tantras are interdependent' he replies that the texts which speaks of interdependence (Sāpekṣavyavachana) merely say that those who are initiated according to some other Tantra will, by doing to the best of their ability the rites prescribed in such Tantras, attain great fruit, whereas those who are initiated according to the Dikṣā prescribed in Tantrarāja will by such Dikṣā alone, that is without reference to rites prescribed in other Tantras, gain abundant fruit. Moreover if indispensable rites are lacking in this or any other Tantra they ought to be sought in Kalpasūtras—it being a settled fact that the Kalpasūtras were composed with the sole object of supplying what was wanting in any particular case. (Tattachchākhāpekṣatārthasamarpanārthatvena): Therefore he says the objection against the independence (Svāntarya) of these two parts constituting the Nityāśhodashikā on the ground that there is nothing said therein about Dikṣā, Purashcharana, and the like is not maintainable. His argument however touching the Kalpasūtra

would, if sound, be applicable to establish the independence of any Tantra. He proceeds to say that as a fact *Dikṣā* and the like are alluded to in the *Nityāślokaśhikā*. However this question of pre-eminence may be decided, there is no doubt as to the authority and importance of the *Tantrarāja* here published. This is shown intrinsically by its contents as also by the claim made on its behalf that it is the 65th Tantra and *Bhāskararāja's* arguments on such contention.

It is hoped to publish the second and last volume of the *Tantrarāja* text, now in preparation, during the course of the years 1919, 1920.

INTRODUCTION

Chapter XIX deals with the fourteenth Vidyâ or Nityâ named Sarvamangalâ (All-beneficent) whose Bija is (as given in Ch. III. v. 63) Svaung. By Sâdhanâ of this Nityâ the Sâdhaka becomes Khechara (One who moves across the firmament; Shiva). Vv. 4-8 give the Dhyâna of the Devî and some rules of worship (Saparyâ). She is of golden colour, decked with pearls and rubies and bears a ruby crown on her head. Her eyes full of mercy are Sun and Moon. She has two arms and is seated on a lotus which has (in its inner circle) eight petals (then in the middle circle) sixteen petals and (in its outer circle) thirty-two petals. This is surrounded by a Bhûpura, square in shape with a door in each of the four sides. In her right hand she holds a Mâtulunga (pomegranate or may be lemon) and with her left hand she gives wealth and the like to her devotees (*i. e.* by Vara-mudrâ). She is surrounded on all sides by her Shaktis who are like herself and by others 76 in number who have originated from the solar, lunar, and fiery letters.

Vv. 9-17. There are eight Shaktis, one on each of the eight petals of the lotus. They are Bhadrâ (Propitious) Bhavânî (Existence), Bhavyâ (Futurity), Vishâlâksî (Large-eyed or whose senses are great), Suvismitâ (Wonder-struck), Karunâ (Pity), Kamalâ (Desireful), Kalpâ (Competency). Similarly there are sixteen Shaktis in the lotus of sixteen petals. They are Kalâ, Pûrinî, Nityâ, Amrîtâ, Jîvitâ, Dayâ, Ashokâ, Amalâ, Pûrnâ, Puṇyâ, Bhâgyâ, Udyatâ, Vivekâ, Vibhavâ, Vishvâ, Vitatâ. They are to be worshipped on the petals in the order of Dakṣiṇâvarta. On the petals of the lotus of 32 petals the 32 Shaktis are to be worshipped. Their names are :—Kâminî, Khecharî, Sarvâ, Purânâ, Parameshvarî, Gaurî, Shivrâ, Ameyâ, Vimalâ, Vijayâ, Parâ, Pavitrâ, Padminî, Divyâ, Vishveshî, Shivaballabhâ, Asheskarûpâ, Ânandâ, Ambujâksî Anîditâ, Varadâ Vâkpradâ, Vâṇî, Vividhâ, Vedavigrahâ, Vidyâ, Vâgîshvarî, Sandhyâ, Sangyâtâ, Sarasvatî, Nirmalâ, Dânarûpâ. These Shaktis in the three lotuses are “what their names signify” (Anvartha-samjnakâ), that is, represent the impulses of the human mind implied by their several names. The Shaktis Brâhmî and others who are Lokapâla Shaktis (Protecting Powers) are to be worshipped at the doors.

Vv. 18-20 deal with Purashcharaṇa.

Vv. 21-33 give the names of the 38 Kalâs in couples (Kalârûpa-mithunîbhûtâ) which are the Shaktis of the Mâtrikâ letters previously spoken of.

There are sixteen of these which belong to the lunar letters, *i. e.* the vowels. These are with very slight variation as given in Mahānirvāṇa Tantra (VI. 25).

There are twelve solar Shaktis of the Consonants (See Mahānirvāṇa Tantra) and ten of the Fiery letters from Ya to Kṣha which are *Uṣhmā* (Diphthong) letters. Each of these thirty-eight Shaktis has her Consort making seventy-six Devatās in all. There are thus not 76 Shaktis but seventy-six attendants of Sarvamangalā who have originated from the letters. The mode of worship is similar to that which is laid down in the Mahānirvāṇa Tantra. But the number 76 has importance as will appear in Chapters xxv and xxvi.

Vv. 34-36 say that the Mūlavidyā of Sarvamangalā undergoes 9216 variations. These are got in the following way. The 36 consonants multiplied by the 16 vowels = 576 letters. By substituting in turn, in place of the vowel Au all the 16 vowels, 9216 variations result ($576 \times 16 = 9216$).

Vv. 37-42 show how 144 Yantras can be formed with these 9216 letters.

Vv. 43-46 describe how the Yantras of the other fifteen Nityās can similarly be multiplied by arrangement of the letters forming their respective Vidyās or Mantras.

Vv. 47-59 speak of the application (Viniyoga) of the Yantras previously mentioned. Verse 49 is missing from all the three MSS. consulted. The Commentary however gives the sense of the verses including that missing.

Vv. 60-63 refer to shortened forms of ritual.

Vv. 64-66 describe how a Chakra of 12 triangles (Dvādashāsraka) should be made.

Vv. 67, 68 contain instructions about shortened ritual (Laghupūjā).

Vv. 69-85 give further instructions relating to same subject.

The rest of the chapter (vv. 86-100) contains further and similar details together with the fruits gained by such ritual.

Chapter XX. This chapter deals with the 15th Nityā Jvālāmālīnī (Garlanded with Flames). Her Vidyā (given in Chapter III vv. 64-71) consists of 63 letters and runs thus :—
Ong Namō (Obeisance) Bhagavati (All-powerful) Jvālāmālīnī
Devadevi (Devi of the Devas) Sarvabhūta-saṃhārakārike

(Who withdraws all creation into Herself) Jâtavedasi (Origin of Veda) jvalanti (Kindling) jvala jvala (Kindle Kindle) prajvala prajvala Hring Hring Hûng Rang Rang Rang Rang Rang Rang Rang Jvâlâmâlini Hûm Phat Svâhâ.

V. 3 speaks of Nyâsa with her Mantra.

Vv. 4-6 give her Dhyâna. She is lustrous like flaming fire and resplendent with her ruby crown. She has six faces and twelve arms and is decked with all kinds of adornment. She holds in her hands the Pâsha (Noose), Angkusha (Goad), Khadga (Sword), Kheṭaka (Shield), Châpa (Bow), Vâna (Arrow), Gadâ (Mace), Dhara (Tortoise), Shûla (Spear), and Vahni (Fire). With two hands she makes the gestures of granting boons (Vara) and dispelling fears (Abhîti = Abhaya). She is surrounded by her attendant Devatâs who are like herself. Her lotus-like faces, each of which has three eyes, are illumined by a sweet smile.

Vv. 7 and 8 describe her Chakra. The Bhûpura consists of two squares, one inside the other and has four doors with projecting buttresses on either side. Inside it is a lotus of eight petals and inside it again is a figure of eight triangles (*Ashâtâsra*) and inside this again is a hexagon (*Shat-kona*) and inside this last a triangle within which the Devî should be worshipped.

Verses 9-13 speak of the surroundiug (*Âvarana*) Shaktis of five classes.

Ichchhâ, Jnâna, Kriyâ Shaktis are to be worshipped in the corners of the triangle.

Dâkinî and five other Shaktis namely, Râkinî, Kâkinî, Lâkinî, Shâkinî and Hâkinî are to be worshipped in the the corners of the *Shat-kona* (Figure of six angles).

Ghasmarâ (Devourer), Vishvakavalâ (Universe-swallower), Lolâkshî (Hungry-eyed), Lola-jihvikâ (Hungry-tongued), Sarva-bhaksâ (All-devouring), Sahasrâkshî (Thousand-eyed), Nîsangâ (Companionless), Samhṛîtipriyâ (Who delights to Destroy) are to be worshipped in the *Ashâtâsra* (Figure of eight angles).

Achintyâ (Incomprehensible) and seven other Shaktis namely, Aprameyâ (Immeasurable), Pûrnârûpa (All-comprehending), Durâsadâ (Difficult of attainment), Sarvagâ (All-pervading), Siddhirûpâ (Image of Success), Pâvanâ (Purifying) and Ekarûpinî (Whose form is one) are to be worshipped in the lotus of eight petals.

In the corners and doors of the squares are to be worshipped the eight Shaktis Brāhmī and others.

After giving the rules relating to Purashcharana in verse 14 the text proceeds to give directions concerning ten kinds of Yantra in Vv. 15-21.

Vv. 22-80 deal with the different uses (Prayoga) of the Yantras. For instance Vv. 28-34 describe how the Devī can be invoked into a child (boy or girl) who is well formed and of propitious signs, and how she speaks through the mouth of the child and answers questions relating to past, present and future. Vv. 35-36 describe how a person suffering from any ailment may be made to tell its cause and the remedy therefor. Vv. 41-50 speak of Vedhadīksā,

V. 81 says that by drinking water into which the Vidyā of Jvālāmālīnī has been invoked the digestive fire (Kukṣhigōṇala) is increased.

The rest of the chapter is devoted to an account of Homa and other rituals done for the physical welfare of the devotee.

Chapter XXI. This chapter deals with rites relating to Chitrā the sixteenth Nityā. Her Vidyā given in Chapter III is not quite intelligible owing to corruption of the text.

Her Dhyāna is given in Vv. 5-7. She is herself lustrous like the rays of the rising sun, and is decked with jewels made of nine kinds of gems which are set also in her crown. She has four arms and three eyes and is clothed with a wonderful silken garment of variegated colour. A pure smile illumines her face. She is all-bliss (Sarvānandamayī) and ever-existent (Nityā) and she grants all desires. In her four arms she holds the noose (Pāsha) the goad (Angkusha) and makes the gestures of granting boons and dispelling fear.

Vv. 8 and 9 speak of her as seated inside a figure of nine triangles, which is again within the triangle of a Yantra like that of Sarvamangalā. This is where she should be invoked for the purposes of worship. The Nine Nāthas (see Chapter II) and her attendant Shaktis are to be worshipped in different parts of the Yantra.

Vv. 10-11 speak of the worship of the Nāthas and attendant Devatās and V. 12 of Purashcharana.

Vv. 12-29 describe Kāmyahoma, that is, Homa for the attainment of one's desire.

Vv. 30-37 speak of Nigrahahoma, i. e. Homa to punish an enemy.

Vv. 38 and 39 caution the man who practises magic with a view to injure another (Abhichâra) that he should protect himself and explain how this is necessary.

V. 40 gives the very important and proper injunction that Abhichâra should neither be done to satisfy one's anger (Svasya roshatah) nor for hope of gain (Vittâshayâ).

Vv. 42-47 and the first line of V. 48 speak of the formation of 25 Yantras which may be formed in different ways according as the 576 letters above referred to are arranged. The second line of V. 48 and Vv. 49-53 speak of the other 27 Yantras which may be formed. They are called Vajrayantras and are shaped like a Greek cross. The arrangement of the letters in different order in the "houses" or compartments within the Yantra gives it a different character.

Vv. 54-69 show the connection between these 27 Yantras with the 27 Nakshatras or Constellations. (V. 55 is missing). Directions are given as to the ritual with each of these Yantras in its relation to the Nakshatras (Constellations).

In the eleven verses 70-80 it is said that the names of the Lords of the Vâras (Days of the week) have already been given (Ch. XV. v. 70). Here the names of the Lords of the Tithis or lunar days are given. The Devatâs of the Nakshatras are also here stated. Here are also given (vv. 76-78) the names of 27 trees which are the trees of the 27 Constellations (Nakshatra-vrîkshâh). In Vv. 79 and 80 are given the names of 27 animals which are Nakshatra-yoni (literally meaning 'originated from the Nakshatras'). The commentary however says that the correct interpretation of this can only be known from the mouth of the Guru.

V. 81 says that by knowing the time of origin of an ailment the right time to begin a rite for its removal is determined.

Four verses (82-85) describe how the 27 Yantras are to be intently meditated upon in the six centres (Mûlâdhâra etc.) to attain the desired fruit.

Vv. 86 and 87 give an alternative method for those who are incapable of this intense meditation (Paribhâvanâ).

Vv. 88-96 speak of the sacrificial offering (Vali) to the Devî and the fifty couples (Panchâshan-mithuna) and the fruit gained thereby.

Vv. 97-100 describe what the offerings to the Mithunas should be.

Chapter XXII. This chapter speaks of the rites relating the Validevatâ (Receiver of Offerings) of the sixteen Nityâs. This Devî, Kurukullâ, is inseparate from each of the Nityâs. Her Mantra which has been given in Chap. III (Vv. 89-93) is of 25 letters. This Mantra of 25 letters can be made into two others one of 7, another of 13 letters, by dropping out some of the letters—there are thus three Mantras of Kurukullâ. Her Vidyâ is therefore called Trikhandâ. Her Dhyâna is given in verses 10-12. Her hair is loose and dishevelled (Vikîrṇa-kuntalâ). She is naked. She is red and the embodiment of Bliss (Ânandavighrahâ). She holds in her four hands an arrow, a bow, a noose and a quiver (Tâṇa). She is surrounded by Shaktis who, as in the case of the Nityâs, resemble herself in form and colour and carry the same weapons. They have just had the first bath after cessation of Pûshpa (Rîtusnâtâ) and are quick with desire (Sphurad-yoni). Their eyes are red with the excitement of Bliss (Madânandâruṇekṣanâ).

The commentary says that by Naked (Nagnâ), we are to understand that she is Digambarâ, that is, she is clothed with space (Dik = the points of the compass). She is Ânanda-vighrahâ because she is blissful Consciousness (Smvid). The Devî also has just bathed and she too is passionate. She is so described as she is Sat Chit Ânanda, (Being Consciousness Bliss).

Vv. 13-18 describe the worship of the Devî and her four attendants (Âvarana-devatâs). All these and others are to be worshipped in the Yantra described in Vv. 7 and 8.

The second line of V. 18, and Vv. 19 and 20 speak of the worship of Kurukullâ considered as part or limb (Anga) of Lalitâ the first (Pradhâna) of the Nityâs, and Vv. 21 and 22 state the fruit obtained by such worship.

Vv. 24 to 27 give the daily worship of, and specific to, Kurukullâ. The Mantra to be used is the same as that of Târâ.

Vv. 28 to 30 set out the Dhyâna of Târâ-shakti. She is dark hued (Shyâma-varṇâ), has three eyes and two hands with one of which she makes the gesture of granting boons and with the other she holds a lotus. She is surrounded by Shaktis of various colours and forms. She has a smiling face and is adorned with gems and pearls. Her lotus feet rest on two jewelled footstools. This is apparently also the Dhyâna of Kurukullâ in her daily specific worship.

V. 31 speaks of the articles to be used in daily Homa, and 32 and the first line of v 33 deal with Purashcharana. The second line of 33 and V. 34 say that it is only those who have done Purashcharana who are qualified for any ritual (Prayoga) for the attainment of any desire.

Vv. 35 to 50 speak of different rituals for different specific purposes such as, obtaining control over man and animals, obtaining a good wife and so forth.

Vv 51-54 describe how a Yantra is to be drawn wherein the Mantra of 25 letters is to be used.

Vv. 54-61 state the five different purposes for which the Yantra may be used.

Ten verses (62-71) describe how a Yantra may be drawn wherein the Mantra of 13 letters is to be used and the four different purposes for which the Yantra may be employed.

Vv. 72-81 treat of the Yantra in which the Mantra or Vidyâ of 7 letters is to be used as above and the purposes for which the same may be employed.

Vv. 82 and 83 speak of eight other Yantras which may be formed by the help of the 13 letters varied by the addition of the vowel letters. By adding the different vowels (16) they can be made into 208 (16×13) letters.

Vv. 84-89 state the different purposes for which the Yantras may be employed; such as Shânti, Krûra and other rites previously spoken of.

Vv. 90-95 speak of the Vajra Yantra of 221 "Houses" and its uses.

Chapter XXIII. This chapter is devoted to Vârâhî. The Mantra of Vârâhî which is of 110 letters, is given in Chap. III, Vv. 73-88.

Vv. 13-15 give her Dhyâna in Nityapûjâ (daily worship). She should be meditated upon along with her attendants (Parivâra). She has the head of a boar (Kolâsyâ) and her body which from her throat downward is that of woman, is of the colour of molten gold. Her hair is of a burning tawny colour. She has three eyes and eight arms. She holds in her hands the Discus (Chakra), the Conchshell (Shankha) the Lotus (Ambuja), the Noose (Pâsha), the Mace (Musala), the Plough (Shîra) and makes the gesture of Dispelling Fear (Abhaya) and Granting Boons (Vara). She is seated on the back of Garuḍa. Her Shaktis or attendants are to be meditated upon as like herself. In her worship (vv. 16-18) for

the attainment of any specific object she must be meditated upon as seated on a lion, a tiger, an elephant, a horse or *Garuda*. She is to be meditated upon according to the *Sādhaka's* aim as being of a dark green, red, yellow, black or smoky purple hue. Her attendants are also to be meditated upon in the same way.

V. 19 says that she is to be meditated upon as yellow in colour when Paralysing (*Stambhana*) as of dark green hue and seated on a lion (vv. 20-24) in a difficult pass (*Durgama-mārga*).

Vv. 25-29 give her *Dhyāna* for rites done to gain victory in battle. There is a serious printer's mistake in the notes in the last line of page 416. For "*Pralāpanāma jalpavishṣaḥ*" should be read "*Palāyanadyapajayavishṣaḥ*." The other verses up to verse 43 give different other *Dhyānas* for different purposes.

Verses 44 and 45 state what are the "poisonous hours" (*Viṣa-nāḍī*) and other times such as *Mṛtī-yoga* (Death-dealing moment) and so on. The calculation is based on the position of the Constellations. The commentary quotes a text which is to some extent corrupt but of which correct copy has since been obtained. It is given in the errata.

Verses 46-60 describe propitious rites.

Verses 61-100 describe eight different *Yantras* for *Stambhana* (Paralysing) and other magical rites. These *Yantras* are formed by drawing diagrams and placing the different letters of the Mantra of *Varāḥī* in different "houses" therein.

Chapter XXIV This chapter gives various *Dhyānas* of the 16 *Nityās*.

Verse 3 says that for the attainment of Wealth (*Śrī*), Fame (*Kīrti*), Conquest (*Jaya*), powers of Subjugation (*Vashya*) and Attracting (*Ākarṣaṇa*) the *Devīs* should be meditated upon as red, clothed in red and decked with red adornments.

Similarly (v. 4) for the acquisition of Learning (*Vidyā*), Peace (*Shānti*) and Liberation (*Mukti*), they should be meditated upon as white like the moon and camphor. Whereas (v. 5) they should be thought of as black or of a smoky purple hue in the doing of rites to cause harm to an enemy. In every case the attendant *Shaktis* should also be meditated upon in the same way.

In verses 6 and 7 it is said that there are countless minor or subsidiary *Shaktis* which originate from the five "elements"

(Bhûta) Kṣhîti and others and the Guṇas Sattva and others. They are in them individually or in their combinations and in this way are countless. It is only a few of them who are dealt with in this chapter.

In verses 8-11 it is said that the Earthy Ones (Bhaumākārā) are yellow in colour, raiment and ornament and paralyze (Stambhanakârikâ). The Water-produced Ones (Âpyâ) who are Sâttvikâ, are white and grant Knowledge (Jñâna), Peace (Shânti), Wealth (Shri), Fame (Kîrti), Good Fortune (Saubhâgya) and Liberation (Mokṣha). The Fiery Shaktis are red and Râjasâ and grant the powers of Subjugation (Vashya), Attraction (Âkarṣhaṇa) and Peace (Shânti). The Aerial Shaktis are smoky purple (Dhûmrâ) and the Etherial Shaktis (Nâbhasâ) are blue.

Verses 12 and 13 say that some of them have one face, some four, some nine, sixteen, twenty-five, thirty-six, forty-nine, sixty-four, eighty-one and a hundred faces respectively. The number depends upon the proportion of the Guṇas and Bhûtas. The commentary says that the number of arms is double that of the faces in each case.

Verses 16 to 18 speak of the relation of Lalitâ who is the Pradhânâ (chief) with the other 15 Nityâs. It is further said here that all this is the gross form of Meditation (Sthûla-dhyâna).

Verses 19-21 speak of subtle Meditation (Sûkṣma-dhyâna). By this also the Sâdhaka attains his desire. In this Sûkṣma-dhyâna he meditates on the Devî in the six bodily centres (Mûlâdhâra and others), as red in colour and inseparable from himself.

Verse 22 speaks of the supreme form of Meditation (Para-dhyâna). This is done by meditating on the Parâ Shakti as one, impartite and impartible whole and visualising the Âtmâ as a steady, motionless flame in a windless place.

Verses 23 to 24 say that good or evil aimed at is accomplished by Sthûla-dhyâna in manner described in this book. The Adept (Siddha) attains his aim by Sûkṣma-dhyâna. Para-dhyâna is for the attainment of the highest End, the Place of Rest (Vishrântibhûmi).

The rest of the chapter gives different Dhyânas appropriate for the attainment of different aims. In propitiary rites (Shubhakarma) the Devî appears with a smiling face and in rites in which evil to others is aimed at (Ashubhakarma) she appears fearsome of aspect and everything about her awakens fear.

Chapter XXV. In this Chapter it is stated that the 16 Nityâs along with the (36 consonant) letters which are the manifested 36 Tattvas, and the Mantras which are formed by the letters, as also the Yantras are one with Time (Kâla). The Prayogas with these are also given.

In verse 3 it is said that the vowels are the 16 Nityâs and the 35 consonants Ka to Kṣa along with the first vowel A (अ) (which is both vowel and consonant) are the thirty-six Tattvas. The nine groups into which the letters are divided are the nine Nâthas or Gurus. The 16 vowels are divided (v. 4) into two groups of 8 letters each. But the vowels make one group when they are considered in connection with the Mâtrîs Vashinî and others. The consonant letters are divided into seven groups of five each.

Three verses (5-7) say that by uniting each of the different Nityâs with each of the different Tattvas, the number of letters obtained is 576 ($= 16 \times 36$). This is the complete number of letters, the complete number of Yantras and of years (i. e. they represent a cycle). Multiples of this number represent Yuga, Kalpa and other periods of time. Multiplied by 3,000 we get the duration of Kṛitâ-yuga (Satya Yuga). That is, 1,728,000 years is the duration of Satya Yuga. Three-fourths of this period (1,296,000) is the duration of Tretâ Yuga. Half of the duration of Satya (864,000) is the duration of Dvâpara and a fourth of it (432,000) is the duration of Kali Yuga.

Verses 8-10 give the letters of the four Yugas, which are Mâyâ (Aḥ), Dharâ (Um), Agni (Im) and Vâta (Am), as also directions as to the way the letters of the alphabet are to be placed in the Time Yantras (Ghaṭikâyantras).

Verse 11 states the purposes for which these Ghaṭikâyantras may be employed.

Verses 12 and 13 say that Mâtrîkâvarṇa-chakra (Chakra of the Alphabets) being based upon measures of time (Ghaṭikâtmakatvena) is identical with the Jyotiṣchakra (Sidereal Chakra).

Verses 14 to 16 contain directions for drawing the Ghaṭikâyantra and for the writing therein of the Vidyâ in the order of the Yugas and so forth.

Verses 17 and 18 classify the 576 letters into three sections representing three parts of Tripurâ Mantra.

After giving some rituals (verses 19-24), verses 25 and 26 give some particulars about the mode of calculation of time which is explained at great length by the commentary. It is there said on the authority of an older text that the duration of the year is 365 days, 15 *Dandas*, 30 *Palas* and $22\frac{1}{2}$ *Vipalas*, (A *Danda* = 24 minutes). The same authority says that the duration of the Kali age is 157,791,645 days. The duration in days of the other Yugas are also given by the commentator.

Verses 27 and 28 speak of the necessity of worshipping the Lords of Dhâtus (constituent parts of the body) who are *Dâkinî* and others and of the *Kṣhetra* (the Soil) and verses 29-37 of the way the 576 Yantras, one for each of the 576 years, are to be drawn with the aid of the 576 letters.

The uses to which these Yantras may be put is given in Verses 38-40.

Verses 41-48 give directions as to the performance of *Abhisheka* and state the fruits gained thereby.

Verses 49-53 speak of four kinds of worship (*Upâsti*) and of the fruits to be derived therefrom.

Verses 54 and 55 fix the time for particular kinds of worship according to the phase of the Moon and Verses 56-60 give some details about rituals for avoiding evils, etc.

Verses 59 and 60 hymn the greatness of the man versed in these Mantras.

Verse 61 is in praise of the Yantra. It is said here that in establishing a city and the like in any place this Yantra should be first placed there. For as verse 62 says, even the City of the Devas (*Amarâvatî*) may, without this *Chakra*, be annihilated.

Verses 72-78 speak of the merit or benefit gained by the repetition mentally of these *Vidyâs* a certain stated number of times. Verse 79 gives *Anganyâsa* and Verse 80 some directions about Meditation (*Dhyâna*) and Verses 81 to 88 give some directions about worship in the Yantras. Verse 89 speaks of the fruit obtained thereby.

Chapter XXVI. This Chapter deals with the world-pervading nature of the Mantras (*Mantra-vyâpti*) and of the oneness of the 16 *Nityâs* with the *Mâtrikâs*. It deals first

(verses 5-10) with the origin of sound as Nâda (See "Garland of Letters") and how from its Parâ stage it changes into Vaikharî. This passage has been quoted in the *Shatchakra-nirûpana* and translated in the "Serpent Power" (P. 31).

Verses 11-16 say that by uniting each of the 16 vowels with each of the 36 consonants we get 576 letters (16×36). By uniting these letters in different ways all the Mantras, words, sentences and languages are formed. There is no one who can fully describe the greatness (*Mâhâtmya*) of Sound.

Verse 17 says that in each section of the nine-sectioned Chakra of Lalitâ there are 64 Kozis Shaktis (Kozî = ten million). Verses 18-20 speak of the formation of the Mantras (*Mantrôdhâra*) of the Gupta-yoginîs.

In verses 30-31 it is said that bodily evils and impurities are removed by *Abhisheka*. By steadfast gazing (*Vikshana*), as described in connection with *Vedha-dikshâ* (spoken of in Chapter xx), all false knowledge (*Ayâthârthyam*—*Atasmin tad-buddhih*) is removed and by spiritual instruction (*Upadesha*) which teaches the disciple self-communion (*Svâtma vimarsha*) all the unconquerable longings are destroyed.

In verse 32 it is said that when all this is done then all attachment to *Sangsâra* arising from *Mayâ* is removed and the eternal (*Nitya*) and pure (*Shuddha*) *Âtmâ* is realised.

Verses 36-43 show that all letters, words and sentences are Mantras.

Verses 44-48 establish the identity of all *Vaishnava*, *Shaiva* and *Vaidika* Mantras with the Mantra of Lalitâ. The commentator, among other Mantras, quotes the well-known eight-lettered *Vaishnava* Mantra :—*Ong Namô Nârâyânâya* and says that *Nâra* means collective humanity (*Nara-samûha*) and *Nârâyana* is He who pervades Humanity. Humanity is not thus worshipped as such, as a Comtist might do, but as the Body of the Lord who informs it. That being so, this Mantra means the same thing as the Mantra of Lalitâ. Some other Mantras are also quoted and discussed by the Commentator.

Verses 49-53 speak of the necessity of Faith, Devotion (*Bhakti*) in worship.

Verses 54 and 55 begin the subject of *Amṛtेश्वari* Devî and verse 56 gives her *Vidyâ* or Mantra. Verses 57-62 speak of the six aspects of *Amṛtेश्वari-vidyâ*. The *Dhyâna* of *Amṛtेश्वari* is given in Verses 64-65. She is like pure

crystal. Her body is moist with the nectar flowing from the Moon on her forehead. She is dressed in pure (white) raiment, and holds in her hands a water lily, a lotus, the full moon and a jar of nectar. She is seated, decked with jewels set with pearls, in the middle of a lotus of 16 petals and is surrounded by 160 attendant Shaktis. It is to be noted that in the text all the adjective words are in the plural because the Devî has six aspects.

Verses 67-70 give some rituals and 71 and 72 the mode of worship with her Mantra (Vidyâsâdhanâ). Verses 73 and 74 speak of the mode of formation of Lotus-shaped Yantras (Padma-yantras), and Verses 75-82 of 6 kinds of Vajra-yantras and their rites. The rest of the Chapter deals with formation of other Yantras and rituals.

Chapter XXVII. This Chapter treats of the identity of Prâna (Life) with the Shrîchakra, the Shaktis and Time (Kâla).

The first three verses speak of the division of time into Lava and so forth as given in Prapanchasâra (See Introduction Vol. III of these Texts.)

Verses 4 and 5 say that the "Air" (Vâyû) which originates from the Mûlâdhâra is given different names such as Prâna, Apâna etc. (See "World as Power, Life"). It assumes the character of the different elements (Kṣîti etc.) according to the place in which it is experienced.

Verses 6 to 12 demonstrate how the vital breath (Shvâsa) assumes the characteristics of those of or are influenced by the eight planets respectively. Râhu is left out here. Verse 13 speaks of the effect of these different characters.

Verses 14 to 17 notify what should, or should not be done, according to the characteristics of the vital breath. Verses 18 and 19 determine the time of initiation (Upadesha) according to the character of the vital breath.

Verses 20 and 21 state that a man breathes 360 times in one Nâdikâ (= Danda = 24 minutes) and as there are 60 Nâdikâs in a day he breathes 21,600 times daily.

Verses 22 to 24 describe how man's breathing affects and is affected by the five Bhûtas during the day. The verses which follow to verse 34 deal with the same subject of breathing and in greater detail.

Verses 35 to 44 have as their subject the Nāḍīchakra and the place of Kuṇḍalinī therein.

Verses 45 to 47 speak of the 38 vital junctions (Marma) in the human body and the fruit gained by the operation of vital activity (Vāyu-dhāraṇa) in these places. By this, it is said, a man may go-out of his own body and enter that of another.

Verses 48 to 52 give the names of the ten Vāyus in the body and their functions.

Verse 53 defines Yoga. It says that the union (Yoga) of the Mind which sees no distinction between the Jiva and Âtmā with the Paramâtmā is Yoga. Yoga has eight limbs (Anga).

Verses 54 and 55 speak of the eight limbs of Yoga which are Yama, Niyama, Âsana and others (See "Serpent Power"),

Verses 56 and 57 speak of the six obstacles of Yoga. They are Kâma (Lust), Krodha (Anger), Lobha (Greed), Moha (Delusion), Mâna (Jealousy, Envy), Mada (Pride)

The first line of verse 56 defines Yama and says that restraint from all effort to gain objects of sense is Yama. The second line of verse 56 and verse 57 define Niyama. It consists of Ahimsâ (Harmlessness), Satya (Truth), Âstikya (Faith), Arjava (Absence of Duplicity), Samatâ (Equanimity), Dhṛiti (Firmness), Kṣamâ (Forgiveness), Dayâ (Mercy), Threefold Purity (Tridhâ Shaucham), Santoska (Contentment) and Gurusevana (Service of the Guru). By threefold purity is meant purity in mind, body and action. (See "Serpent Power").

Verse 59 speaks of four kinds of Âsana (Padma, Svastika, Vira and Bhadra) and says that these are necessary to attain steadfastness of the mind (Manah-sthairya-karam).

Verses 60-63 describe the Âsanas. Verses 64-69 speak of Prânâyâma (See "Serpent Power") and describe the three stages thereof. Verse 70 speaks of Pratyâhâra and verse 71 of Dhâraṇâ. Verses 72 to 80 state the fruits of Dhâraṇâ

Verses 75 to 77 describe the mode of leaving one's body at will (Svechchhotkrânti) and verses 78-80 the mode of entering another body. The first is done by restraining the vital airs and taking same through the Sushumnâ to the Brahmarandhra through which the escape is made.

Verses 81 and 82 give the signs of a Siddha.

Verses 83 to 100 describe the signs of approaching death so that men may prepare themselves for it when it comes. The Gaurî-kâñchalikâ Tantra which is a Medical Tantra give the signs more fully.

Among other signs given in this book the following may be noted. If a man without cause changes his nature such as a miser becomes liberal and so on ; when a man cannot see the polar star, when a man on the eye balls being pressed on either side of the bridge of his nose does not see the half-moon-like lights, when on closing his ears he does not hear the sound of *Kundalini* and so on.

Chapter XXVIII. This Chapter shows the identity of the Universe with the 16 Nityâs (*Ṣoḍasha-nityânâm lokâtmatvam*).

In the first four verses the reader is reminded that the oneness of the 16 Nityâs with the Letters (*Mâtrikâs*) and Time (*Kâla*) has been dealt with in the previous Chapters (xxvi, xxvii)

In verses 7 and 8 it is said that in the middle of *Bhûmi* (*Bhûloka*) is the Meru of gold round which *Bhûmi* extends to a distance of 5000 *Yojanas* and outside this, in their order, are the seven oceans of salt-water, sugar-cane juice, wine, ghee, curd, milk and water. These are of varying width. A *Yojana* is four *Kroshas* which is 8000 cubits.

Verses 9-11 say that enveloping these is the wheel of Time (*Kâlachakra*) moving round and round in the direction of the hands of a clock (*Prâdaksînyakramât*) which is put in motion by the Will of the Supreme Power (*Ichchhâshakti* of *Parâshakti*). This circle is divided into twelve sections by twelve shining spokes (*Tejomayadvâdashâra*).

Verse 12 speaks of the planets (*Grahas*) which are all within this circle.

In verse 13 it is said that *Lalitâ* is in the Meru in the middle with Her Light spread over all ; and the fourteen from *Kâmeshvarî* to *Jvâlâmâlîni* are in the seven Islands (*Dvîpas*) and the seven Oceans and outside these is *Chitrâ*, the sixteenth Nityâ. The abode of *Chitrâ* is spoken of as the supreme Ether (*Parama-vyoma*.)

Verses 17 to 22 give other details on this matter

Verses 23 to 30 relate to some rituals. Verses 31 to 33 describe the order in which *Bhûmi*, *Kâlachakra* and *Mahâvyoma* are, and of the places of the planets in *Kâlachakra*.

Verses 34 to 42 describe Nityāloka and the place there of the Devī and her attendants as also of Vārāhī and Kurukullā

Verses 37 to 41 contain a Dhyāna of Lalitā. She is in the garden of Kalpa trees where all the six seasons prevail. She is surrounded by countless Shaktis of Music (Sangīta-shakti) who are singing, playing on musical instruments and dancing. She is seated on a throne set with gems and in her eyes are seen her enjoyment of the dancing and music. Her face is illumined with a pure smile. Her body shows the bliss which is had on partaking of the "Natural Wine" (Sahajāsava). She regards with a kindly gaze good Sādhakas. Around her are elephants and horses decked with variegated clothing, golden fly whisks and the like. She is surrounded by other Nityās who are like unto Herself.

Verses 43 to 51 speak of the extent of the place where the Nityās are and the fruit to be gained by doing Pūjā there. Verses 52 to 71 speak of the protective amulet (Nityā-kavacha) and the benefits derived therefrom.

Verses 72-75 deal with the identity of the planets (Grahas) with the letters (Mātrikās) and verses 76-89 with the Mandala necessary for the worship of the Nine planets.

Verses 90-98 give directions as to the time of worship and then of the separate Mandalas for the worship of the Moon (Chandra) and Sun (Arka) and of the materials with which the same is to be made.

Verses 99 and 100 give general rules regarding the Mandala or Chakra or Yantra of the nine planets (Navagrahamandala).

Chapter XXIX. In this chapter are given directions for making Mantapa, Kunda and the like in the daily Homa of the 16 Nityās.

Verses 5-9 contain rules for finding out the directions (Dikparijñāna) by the position of Sun. Instruction is given here for the drawing of a diagram by which with the help of the shadow of a peg placed in its middle the point of the compass can be ascertained.

Verses 10-12 give general rules regarding the making of the Mandapa and also the places where the altar (Vedi) and Kunda are to be made and verses 20-22 give the measurements.

Verses 23-27 speak of the making of the square-shaped *Kunda* and other *Kundas* within it and verses 28-31 give other details. Verses 32 and 33 describe the semicircular, verses 34 and 35 the triangular, verses 36-39 the *Yoni Kunda*, verses 40-41 the five-sided (pentagonal), verses 42-43 the six-sided (hexagonal), verses 44-46 describe the seven-sided and verses 47-51 the octagonal (*Aṣṭāśra*) *Kundas* respectively.

Verses 52-57 give the dimension of the *Kunda* for making ten million Homas (*Koṭīhomakunda*), the number of priests required therefor and other details and Verse 58 speaks of the depth (*Khâta-mâna*) of the *Kundas* and verses 59-61 give the measure of the sacrificial String (*Mekhalâ-mâna*). Verses 62-66 speak of the *Svarûpa* of the *Yoni-kunda* and how to make it. The *Yoni* is in shape like the leaf of the *Ashvattha* tree (*Ficus religiosa*). It is said here that the *Yoni* is the great place (*Pada*) of the *Tattva* which is the Cause (*Kâraṇa-bhûta*) and therefore the oblations should be made into it. The word *Pada* is defined by the Commentator to mean the place of origin (*Udaya*) and absorption or rest (*Viśhrânti*) and he says it is great (*Mahat*) because it is complete (*Pūrṇa*). By offering oblations into the *Yoni* full fruit is obtained within a short time.

Verses 66-68 speak of the Navel (*Nâbhi*) within the *Kunda* and how to make it and verse 69, of the two kinds of *Dhyâna* of Fire (*Agni*). It is either placid, kind (*Saumya*) or wrathful, cruel (*Kraurya*).

Verses 70-72 give the wrathful (*Krûra*) *Dhyâna*. In this he has two heads and seven hands, three feet and seven tongues. He has three aspects varying according to the *Gunas*: *Sattva*, *Rajas*, *Tamas*. He has six cruel red eyes. In his four right hands he is holding the *Shakti* (his weapon) a garland of *Akṣha* seeds, the sacrificial Spoon (*Sruk*) and sacrificial Ladel (*Sruva*). In his three left hands he holds a Javelin (*Tomara*), a Palm Leaf and a golden Vessel full of Ghee. His mouths are ever wide open longing to destroy.

The rest of the Chapter deals with details of *Homa* sacrifice—the fruits to be gained thereby and the consequences of mistakes and omissions.

Chapter XXX.—This chapter deals with the *Vâstudevatâs* (*Devatâs* of the homestead) of the sixteen *Nityâs*, with their *Chakra* and mode of worship therein of the *Devî*.

Verses 4-10 give their origin. Of old there was an *Asura* by name *Vâstupuruṣa* whose form was a square (*Chaturasrakṛiti*).

He was all-destructive (Sarva-nāsha-kṛit). All the Devas tried to kill him. But by reason of the boon (Vara) granted by Shakti and Shiva he could not be destroyed by them. Then the Devas came to Shiva for his destruction. They said : Tell us now of how the pride, born of the sense of indestructability, of this Asura can be destroyed. Unless you do this the universe (Vishva) will be distressed by him. They having said this Shiva replied : His destruction is difficult. He should be buried underground and fifty-three Devas should remain on him ; then only will he not be able to move. From those who are averse to the worship of these Devas, they will take (the fruits of) their good acts and do them evil. Therefore these Devatās should daily be worshipped.

Verses 11-14 describe the Chakra of the Vāstudevatās.

Verses 15-26 enumerate the names of the 53 Vāstudevatās. The first of these is Brahmā. Verses 27-29 describe how the Yuga and other letters are to be placed in the Vāstu-chakra and verses 30 and 31 give the Homa to the Vāstudevatās.

Verse 32 describes the offerings and verses 33-39 the proper time for doing Vāstupūjā every year. Verses 40-42 contain directions about the making of Vāstuchakra and the materials to be used therefor.

Verses 43 and 44 briefly allude to Subtle (Sūkṣma) and Transcendent (Para) Homa. Here it is said Sūkṣma Homa is the offering as oblation, into the fire in the mouth of Kunda-lini in one's Mūlādhāra, of the manifested universe (Prapancha) objective and subjective (Vāchya-vāchaka-rūpa). By this one becomes like unto Shiva and Shakti.

In Verses 47-50 it is said that this rite is what is spoken of as Prāṇāgni-hotra in the Vedas. By knowledge of this a man becomes freed from re-birth. It does not involve expenditure and labour and a man is not dependent on other's help. It is the means whereby the troubles of the mind find rest (Manah-klesha-vishrāntēḥ sthānam). It ends all sin (Nir-shesha-kalmasḥam). It is all happiness (Sukhāspada). It is so, says the Commentary, because it completely dissolves the mind. It is held within one's Self (Svaga : because it has disappeared in one's Self) and because it is Knower (Chit = Jñātṛi), Object of Knowledge (Vedya = Jneya) and Knowledge (Vedana = Jñāna.) It pervades the universe (Vishva-maya). This is fully dealt with in the thirty-sixth chapter.

In verses 51-55, however, something on this matter is said. It is here stated that in the Mūlādhāra of all animals is Fire

(Pāvaka) and in the heart is Sun (Prabhākara). In the head below the Brahmarandhra is the Moon (Chandramā) The First (Ādyā) Nityā (i. e. Lalitā) pervades these three (Trayātmaka). The oneness of these three along with their Lights (Tejas,) with the Mind should be meditated upon. The letters of Sun, Moon and Fire should then be offered as oblation into the Light (Tejas) which has been kindled in manner stated above.

Verses 56-60 show how this oblation should be made.

Verses 61 and 62 say that the imperishable body of Shiva and Shakti is composed of the three aforementioned forms or Tejas. Other bodies (consisting of the five Bhūtas) are assumed by the will of Shiva-Shakti. By Liberation (Mukti) is meant steadiness in the realisation of one's own oneness with the aforementioned three Lights. (Tanmayī-bhāvasthairya = Proktatejasthaya-tādātmya-bhāva-sthairya)

Verses 61-69 describe *Kundalī*. It is here said that She is within the Light (Tejas) of Fire. She is the Power which constitutes the individual (Jivashakti), sleeping like a serpent thrice-coiled. She is of boundless effulgence as she makes the universe manifest (Vishva-prakāśhakatvāt). Her head is *Māyā* (= Visarjanīya). Uttering a sound she moves up and up along the channel of *Suśūmnā*. When *Kundalīnī* moved by her own desire uncoils and straightens herself then the individual realises the whole Universe otherwise the Universe is to him like the darkness of night. He who knows Her as such knows Parama Brahma and Shiva and Shakti. It is here parenthetically stated that if a man does not hear, on closing his ears, the sound made by *Kundalīnī* then his death is imminent.

Verses 70-72 say that such a man is liberated while living (Jīvanmukta) and then give the traits (*Lakṣaṇa*) of a Jīvanmukta: He cannot be affected by Merit (*Punya*) or Demerit or Sin (*Pāpa*), he is beyond Sorrow and Joy; he neither loves nor hates; he has abandoned the desire for the fruits of his action; he has all contentment; he is not moved to anything by the wish of others; he merely abides in his body; to him praise and blame are the same; to him enemy and friend are the same; he is merciful and beneficent (*Kalyāṇaguna*).

In Verses 73-80 it is said that others also may attain Siddhi after many births who worship the Devī with devotion, but fools who are proud of their learning and wealth go the downward path, birth after birth. When all sin arising from ignorance and wicked longings is destroyed then there arises devotion

(Bhakti) for the Nityâs. It is by the power of that Bhakti that a man becomes a Jîvanmukta. Even Devatâs are what they are by the power of that Bhakti. The Lokapâlas derive their respective places from this. Even Shiva meditates upon Her. All Devatâs owe their existence to Her and their bodies are but of Her substance.

Verse 81 says that Supreme (Para) Homa is possible only for the Siddhas and in verse 82 it is stated that Bhakti in the Nityâs is possible only for those whose sins are all destroyed and who serve the knowers of Tat, that is, the Gurus who realise the Supreme Essence (Viditaparamârtha).

Verses 83-88 describe the character of those who are Bhaktas of Nityâ-vidyâ. They are not uncertain as regards the future life ; they are contented (as for them there is nothing unattained) ; they are always complete (Pûrṇa : because time and space do not limit them) ; they are blissful and not dependent, always seek the True and the Good and are devoted to the feet of the Guru ; they covet nothing and seek not to hoard anything ; they are free from meanness and busy themselves not in other's affairs. They are merciful towards all creatures, large-hearted, undisturbed in mind whether there be gain or loss. They are pleased with, and free from anger towards all creatures and by nature they tend towards doing good and sing the praise of the good. They are averse from speaking of those who are addicted to sinful ways. They stay where and when they wish ; they are not afraid of kings, thieves, wicked men or enemies ; they possess the full power of enjoying life, and have all devotion towards all Devatâs and Holy Places ; they are free from crookedness and helpful towards all. They are fond of music (as it is Nâda) and are the possessors of all they desire (as there is nothing separate from themselves.) Being possessed of the power of pleasing all they are honoured by women, kings, rulers and the wise. They have no envy for there are none better than they. Their desire is to be one with the Devatâ which is the highest of all desires.

In Verse 89 it is said that Para Homa is the dissolution of the mind which now accepts and now rejects (Sangkalpa-vikalpa-kâraṇa-bhûta) into that which vacillates not (Nirvikalpa) and which is the common aim of both Gross (Sthûla) and Subtle (Sûksṃma) Homas.

Verses 90-93 establish the oneness of Sthûla and Sûksṃma Homa with Para Homa. It is here said that the articles of

Homa offered in Sthûla Homa when burnt become one with the Fire into which they are offered : Sûkshma Homa, it is said, is the realisation of the oneness of all sound and whatever is signified thereby with the object of Knowledge, the Knower, and the act of Knowing. Para Homa is that whereby is effected the total absorption, into the Changeless (Avikârinî) Pure Being (Paramârthâtmani = Sattâmâtrasvarûpe), which is the Mahâshakti inseparable from one's Self and is the Light which shines without being fed by any fuel.

The remaining seven verses contain directions about Homa.

Chapter XXXI. This chapter deals with Sthûla Homa done with the object of punishing an enemy (Nigraha-homa). Verses 3-6 speak of certain things which should be known regarding the enemy before a Homa is begun.

Verse 7 tells of appropriate time for performance and verses 8 and 9 of the position of the 12 signs of the Zodiac (Râshis). Verse 10 says that Homa should be done after knowing the position of the Râshis. Verses 11 and 12 speak of the influence of the Sun on the Râshis and the influence of the Râshis on all animate beings.

In verse 14 is to be found the preliminaries of rites to be done with a doll representative of the person aimed at, and

Verses 15-21 speak of the manner of performance.

Verses 15-17 relate the position of Vishakalâ (Poisonable or Vulnerable point) which changes according to the phase of the moon.

Verse 22 speaks of the Lords or Regents of the houses of the Zodiac, and verse 23 deals with the Constellations (Nakshatras).

Verses 24-26 speak of the size of the doll to be used, and

Verses 27-29 of the materials to be used.

Verses 30 and 31 give other details about the size of the doll.

Verses 32-34 state the appropriate times for the doing of injurious acts. The times are Pâtâlayoga, Nîchayoga, Vishayoga and so on. The commentary makes quotations from a number of astronomical authorities some of which are not intelligible and it has not been possible to trace the books from which they have been taken.

The rest of the Chapter gives details of different kinds

of Homa and of the times when the same should be done and of the materials to be used therein.

Here there are a number of trees mentioned by name.

Chapter XXXII. This Chapter deals with Homa done for one's own or another man's benefit. This is called Saumya Homa. Verses 2 and 3 describe ordinary Homa (Sāmānya Homa). This is done with lotuses. Verses 4-10 describe Homa for the attainment of power and dominion (Aishvarya) and Verses 11-19, Homa for the attainment of wealth and prosperity and Verses 20 and 21 Homa for the acquisition of cows, lands, gold and so forth.

Verses 22-28 speak of articles of Homa. Other Verses to 41 deal with the same matter, verses 42 and 43 speaking of Homa for the propitiation of the Planets (Graha).

Verses 44 to the end of the book deal with details as to time of performance, articles of Homa and so on.

Chapter XXXIII deals with the Yantras of the Âdyâ Nityâ Lalitâ. There are, it is said here, 960 such Yantras.

The chapter describes the different Yantras and the different fruits gained by worshipping in the different Yantras. The principal Yantras or Chakras named are Shrî Yantra, Pûjâ-kamala Chakra, Amritaghata, Siddhavajra, Koshtka-vajra, Vajra-linga, Merulinga, Mahâlinga, Yoni Vajra-vajraka, Mahâ-vajravajra.

Chapter XXXIV This describes some rites of a "wonderful" character (Loka-chamatkâarakara).

These are done by worshipping the different aspects of the Devîs. There are the names of twenty-four Vidyâs given in Verses 2-4. They are Siddha-sârasvata, Mrityunjaya, Tripûâ, Gârûâ, Ashvârûâ, Annapûrâ, Navâtma, Navâtmikâ, Devîhîdaya, Gaurî, Lakshadâ, Nishkatrayapradâ, Ishadâyinî, Mâtanginî, Râjyalakshmî, Mahâlakshmî, Siddhalakshmî, and seven aspects of Gopâla or Kriṣṇa.

Verses 5 and 6 give the Siddha-sârasvata-vidyâ

In Verses 8-10 it is said that if this Vidyâ be infused into water in the manner prescribed, and a little girl with faultless limbs be made to drink it then she speaks like Sarasvatî herself of the past, present and future.

Verse 11 gives the Mrityunjayavidyâ (Mrityunjaya is Shiva as Conqueror of Death). His Dhyâna is given in

Verses 13 and 14. He is seated on a lotus the stalk, the petals and the pericarp of which are respectively, the first, second and third letters of his Vidyâ. His body is bathed with nectar. On his forehead is a Kalâ of the Moon. He is white in colour and is holding in his hands a deer, a rosary of Aksâ seeds, and a noose (Pâsha) and is making the gesture of Exposition (Chintâ = Vyâkhyâna-mudrâ). He should be meditated upon upon as one with the meditator (Svaikyena bhâvayet).

Verse 15 gives the Vidyâ of Tripuṭâ and verses 15-20 her rituals and Dhyâna. She is red and gracious of aspect, carrying in her six hands a flowery arrow, a goad, two lotuses (one in each) a noose and a sugar cane bow. She has a bright gem-set crown on her head. She is surrounded by Shaktis singing sweetly, decked in love-provoking fashion (Shringâra-bhûṣâ) and carrying fly whisks (Châmara), mirrors, and so forth.

Verses 21 and 22 give the Gâruda Mantra. Verse 27 gives the Vidyâ of Ashvârûḍhâ and 28-30 give the rituals. Verses 31-33 give her Dhyâna. She is red and seated on a red horse and gracious of aspect. In her right hand is a spear with a crescent-like head and in her left a leathern stick (or whip), with one of her other two hands she holds the enemy of the Sâdhaka tied by a golden rope and with the other strikes him with a cane of gold.

Verse 35 gives the Vidyâ of Annapûrnâ. Her Dhyâna is related in verse 37. She is smilingly looking at Shiva dancing the Tâṇḍava dance whereby the serpents are frightened, holding in her hand a golden vessel full of custard (Pâyasa).

Verses 41 and 42 give the Vidyâs of Navâtmâ and Navâtmikâ.

Verse 43 gives the Vidyâ of Devîhrîdaya. Her Dhyâna is the same as that of Sarvamangalâ. The following verses give her ritual.

Verse 48 gives Gaurî-vidyâ and the following verses the ritual.

Verses 53 and 54 give the Vidyâ of Lakṣṇasuvarnadâ.

In this way the different Vidyâs mentioned above are given.

Verse 84 makes the important statement that Lalitâ assumed a male form (Pungrûpa) as Kṛishṇa and by enveloping all women (Sarva-nârî-samârambhât) enchanted the whole world.

Kṛishṇa was surrounded by his Shaktis (i. e. the Shaktis of Lalitā). He assumed six different forms (*Shodhā'kalpayad vapuḥ*).

The names of the six forms are Siddhagopāla, Kāmarāja-gopāla, Manmatha-gopāla, Kandarpa-gopāla, Makaraketana-gopāla and Manobhava-gopāla. The last five, namely, Kāmarāja, Manmatha, Kandarpa, Makaraketana, Manobhava were, it is stated in Chapter VII, vv. 23-33, created by the Dēvi Lalitā. They are Her five arrows of desire representing Her five senses of knowledge. (Jñānātmakān = panchendriya-jñānavigrahān).

Verse 95 gives their Dhyāna

Verses 96 to 99 speak of ceratin herbs by the use of which in manner prescribed Devatās may be visualised.

Chapter XXXV. This is called the Vāsanā-patala or the Chapter dealing with the Vāsanā of words. The word Vāsanā has various meanings, but in the sense it is used here and in the last Chapter of the Kulārṇava Tantra it means not the etymological meaning of a particular word but what the Sādhaka does or ought to understand by it.

The Chapter begins by speaking (V. 1) of the Vāsanā which shows the oneness of the sixteen Nityās with the Sādhaka's Self (Svātmate vāsanām). The latter visualizes his oneness with them (Pratyakṣā tanmayatā-siddhiḥ). The Guru is the Ādyā Shakti who is Vimarsha. His ninefold character (Navatva) appears in the nine apertures of the body. [The Commentary adds that as through these apertures we take in what is good (Upādeya) and throw out what is bad (Anupādeya) so by the mercy of the Guru the Sādhaka's mind tends towards the Truth (Artha) and abstains from untruth (Anartha). The two ears and the mouth are the Divya, the two eyes and genitals are the Siddha, the two nostrils and the anus are the Mānava Gurus respectively].

The Validevis are (verse 3) the Shaktis who lead us astray (Unmārgapravartikāḥ shaktayaḥ) by making us believe that which is not *That* to be *That* (Atasmin tadbuddhing janayitvā). Panchamī (= Vārāhi) occupies the place of the Father (Janakātmikā) as she (as the commentary says) protects us from evil (Anabhimata) and Kurukullā is Mother as she gives us what is good (Abhimata). The aims of human existence (Purāṣārthāḥ) are ocean-like on account, as the Commentary says, of their greatness and boundlessness. The body is an island

of (nine) gems (verse 5). The nine gems are Ojas, Shukra, Majjā, Asthi, Medas, Māṅgṣa, Roma, Tvak, Rudhira. Resolutions (Sangkalpāḥ) are like the wish-granting trees, for any action undertaken with resolution is fruitful. The Ādhāras (that is, the Six Chakras or centres in the body) are the Seasons. [This is so because by the Union of Sūshumnā with Idā and Pingalā, which are Moon and Sun, time may be measured in the Chakras]. Time which is Ātmā (Kālātmā = Kālasvarūpātmā) along with the Planets, the Constellations, the Zodiac (Rāshichakra) move west (*i.e.* faces west), therefore the Sādhaka faces East (when he is doing Sādhana).

The Tāttvika aspect (Svarūpa) of Kāla is dealt with in the 36th. Chapter. In verse 6 it is said the Knower (Jñātā) is one's Self (Svātmā) i. e. the worshipper; Knowledge (Jñāna) is the offering (Arghya); the Object of Knowledge (Jneya) which is the Shrichakra (See Tantrik Texts, vol. X) is outside the Knower. The worship of the Shrichakra is the unification of these three (*viz.* the Knower, the Knowledge and the Object of Knowledge). Here is shown the identity of different parts of the Sādhaka's Self with different parts of the Shrichakra for which see pp. 5-8 of Introduction to Part I (vol. VIII of T. T.). Verses 7-11 say that the Siddhis (Animā etc.) in the Shrichakra are the Rasas Shringāra and others together with Niyati; the six Ūrmis (Hunger, Thirst, Sorrow, Delusion Decay and Death) together with Punya (Virtue or Merit) and Pāpa (Sin) are the eight mothers Brāhmī and others. The (five) Bhūtas, the (ten) Indriyas (Senses) and Mind (Manas) are the (16) Kalās of Nityā. The functions of the five Organs (Indriyas) of Action (Karma) such as Speech (Vachana), Taking (Ādāna), Walking (Gamana), Emission (Visarga) and Bliss (Ānanda) together with the three Doshas namely Vāyu, Pitta and Kapha, (See Introduction to Vol III of Tantrik Texts) are the eight Shaktis Ananga-kusumā and others. The fourteen Nāḍīs mentioned in the 27th Chapter are the fourteen Shaktis Kṣobhinī and others. The ten Vāyus (Prāṇa, Apāna, Samāna, Vyāna, Udāna; Nāga, Kūrma, Kṛīkara, Devadatta, Dhananjaya) are the ten Shaktis Sarvasiddhi-pradā and others. The ten Fires (seven of which are in the Dhātus and three in the Doshas) are the Shaktis Sarvajñā and others; Heat and Cold, Happiness and Pain, Wish or Desire (Ichchhā) and the three Guṇas (Sattva, Rajas, Tamas) are the Shaktis Vashinī and others. The (five) flowery Arrows are (five) Tanmātras. The Mind (Manas) is the Sugar cane Bow (Ikṣudhanuḥ). Attachment (Rāga) is the Noose

(Pâsha). Repulsion (Dvesha) is the Goad (Ankusha). The Text in Verse 12 then proceeds to state that Aavyakta, Mahat, Ahamkâriti (Prakṛiti-tattva, Buddhi-tattva, Ahamkâra-tattva) are the Devis Kâmeshvarî, Vajreshvarî and Bhagamâlinî, and Samvit (= Sakalâtmaka-chaitanya = the supreme, all-embracing Consciousness) is Kâmeshvara. One's own Âtmâ [which remains as the one Sat after having absorbed within itself all the Vikalpas which is the world (Vishva-vikalpa)] is the Devi Lalitâ whose body is the Universe (Vishva-vigrahâ). Meditation on Her which is the same as meditation on one's Self (Tadvimarsha = Svâtma-vimarsha) is Redness (Lauhitya). Bhâskara-Âya in his commentary to the Bhâvanopaniṣad, Rik 29 (See Tantrik Text Vol. XI pp. 54, 55) has dealt with this. Kâmeshvara he says is like crystal and therefore the part which is white (Shuklacharana). The Commentator says that attachment of mind to anything (Râga) is Redness. The Consummation of worship (Upâsti) is meditation on one's Self. Siddhi is attained when thought does not wander (from the contemplation of the identity of one's Self with the Object of worship). The Mudrâs (Yoni Mudrâ and others) signify (verse 14) faith (Bhâvanâ) in the greatness (Vaibhava) of the object of worship. For the attainment of this Bhâvanâ, what is necessary is action (Kriyâ). Though action passes (Chalatte'pi), it yet produces steadiness. Prayogas (Rites done to avert evil and induce what is good) help in the dissolution of indiscrimination (Aviveka) which is the cause of all distinctions (Vikalpa) into Vimarsha. Yantras and Mantras (verse 16) help to produce steadiness in the belief of one's unity or oneness with the Âtmâ (Svâtmatve). Worshipping or saying prayers thrice daily (Sandhyâ) rids man of the notion of beginning, middle and end (Âdimadyânta-majjana, i. e. it leads one into Timelessness). The other Shaktis (i. e. the Guptayoginîs) who dwell in the Chakra produce the belief in the multifariousness of the Universe. By Nyâsa (v. 18) the body is made like that of the Devatâs. [Nyâsas tu devatâtvena svâtmano dehakalpanam]. Japa produces a sense of identity with the Devatâ. [Japas tanmayatâ-rûpabhâvanam]. By Homa is destroyed the sense of multifariousness. [The Commentator here says :—there are different kinds of ornaments made of gold but they are all gold. The Bhâvanopaniṣad, Rik 32, T. T. Vol. X, p. 59 says that Homa is the dissolution into the Âtmâ of all Vikalpas or Distinctions such as "Thou" and "I," "Is," "Is not," "Should be done" and "Should not be done" and the like]. Tarpana is the Contentment (Tripti) caused by the realisation of the identity of all things with one's Self. (i. e. Tarpana leads to this realisation). [Eshâm anyonya-

sambheda-bhāvanang tarpaṇang smṛitam]. The Bhāvanopaniśad says that the Contemplation on the object thereof as one with one's Self (Abheda-bhāvanā) is Tarpaṇa. Abhisheka is (i. e. leads to) the final removal of the pain arising from Moha, Ajñāna and the like. [Moha is defined in the Commentary to mean "the absence of the knowledge of the rightness and wrongness (Kartavyākartavyajñānābhāva) of action arising out of overwhelming desire]. Vidyā is Ātmā which is the abode of all (Sarvāshraya) as all things are one with It. This is Great (Mahān) as it is All-pervading (Vibhu). Upadesha (instruction i. e. spiritual instruction) is (i. e. leads to) the removal of all attributes (Upādhi). Dakṣiṇā (to the Guru) is (implies) inseparateness (Bheda-shūnyatvam) between the two (Guru and Shishya). Service (of the Guru) is (i. e. causes) steadfastness (Sthairya) of Self-knowledge. The fifteen Nityās are the fifteen lunar days (Tithis) in the evolution (Parināma) of Time. The five fingers are the five Elements (Panchabhūtas). Their intimate connection with one another is (as appearing in Karāmudrā or Mudrā made with the hands and fingers) indicative of the manifoldness (Prapanchatā = *lit* five-foldness) of the Ātmā.

Verses (24-25) which are in a wilfully disordered (Vyākulita) form to ensure secrecy give the meaning of the Bija (Hrīm), of Lalitā, which is the Rūpa of the Devī. "H" stands for Prakāsha, because it is (the Bija of) Ākāsha which is SphuranĀtmaka, "R" which is (the Bija of) Agni means Devouring (Grāsa) because Fire devours; "Ī" is the Vimarsha (as it leads to oneness in the Supreme sense: Tādātmya-paramārthamelana). By the Bindu (M) is effected the Niphalāna of Realisation of oneness of the Sādhaka with these.

In verses 27-30 it is said that a Mantra of one letter is called a Pinda, of two letters Kartari, of three to nine letters Bijaka, of 10 to 20 letters Mantraka, and one which exceeds this number is called a Mālā.

Verses 31-33 show in how many different ways the Mantras can be arranged. A Mantra of three letters can be arranged in six ways, one of four letters in twenty-four, and so on.

Verses 34-43 show how the Mantras can be arranged in a Yantra. The Commentary deals with this in very great detail.

Verses 44-45 contains six questions by the Devī (1) relating to the meaning of the five kinds of Mantras—as Sthūla, Sūkṣma and Para; (2) how the Sādhana of these Mantras can be adequately carried out; (3) wherein lies the in-efficacy of their

Sâdhanâ; (4) how inefficacy may be rectified; (5) what are signs of the Siddha; (6) what is Siddhi.

Verses 46-48 state how for the ascertainment of the meaning of Mantras a diagram with fifty 'houses' therein should be drawn for the purpose of placing therein each group of letters of the alphabet classified according to the Bhûtas (Elements) to which they belong.

Verses 49 to 53 give the names of each of the ten letters in the five groups. The verses are in Vyākulitākṣara or disordered form. Verses 54-55 says that this is done to keep the names secret. The letters belonging to Air, (v. 49), Fire (v. 50), Earth (v. 51), Water (v. 52), Ether (v. 53) respectively are given in the verses stated. These verses have been set right though with some difficulty owing to incorrectness of the Text.

Verse 56 is also in Vyākulitākṣara. The second half of the second line of the verse is indecipherable. In this and the following verse Shiva says that the Deshika (Guru) makes countless verses unintelligible to the ordinary reader. The Commentator explains how these verses are to be read.

Verses 57-60 state how a Yantra may be drawn to enable the man versed in this Tantra and Vidyâ to attain the state of the Devatâ whose Sâdhanâ he is doing.

Verses 62-63 say that Mantras are either cruel (Krûra) or benevolent (Saumya) or they are mixed (Mishra). This depends on the character of the letters they are composed of. Mantras in which the letters of Ether (Nabha) Fire (Agni) and Air (Vâyu) are in excess are cruel. Mantras in which Earth (Bhû) and Water (Toya) letters are the greater in number are benevolent.

In Verse 64-66 it is said that the meanings of Mantras are of three kinds. Upâsakas also are of three kinds. The Siddhas know the oneness of Mantras with Parâ rising as they do through different stages such as Pashyantî and the like and returning again by the very nature of their oneness (Tâdâtmya) to Parâ. The Sâdhya seek to know the meanings of Mantras according to the rules of grammar and the like. The Sâdhakas meditate on the identity in the Mantras of, on the one hand, the five Bhûtas which are that which is denoted by speech (Vâchya) and are aspects of Avyakta (Avyaktât-maka) with, on the other hand, the letters (Akṣaras), which are that which denotes (Vâchaka) as they are the Shaktis of Avyaktanâda.

Verses 67-69 speak of the transcendental significance of Mantras (Mantra-vîryam = Mantrâñâm paramârtha-svarûpam). By a knowledge of this man becomes liberated whilst living (Jivan-mukta). By a knowledge of this, Mantras may be made efficacious. Verses 70-72 give the thirteen causes whereby a Mantra becomes inefficacious and verses 73-75 note the traits of a man who has attained Siddhi in Mantra. He neither hates nor is attached to anything greatly. He is neither over-sorrowful nor over-joyful. He is neither over-affectionate nor envious. He is not overcome by any calamity. He makes others happy and avoids giving pain. His body is merely a vehicle for his Self. He meddles not in the affairs of others. To him loss and gain are the same and he is always contented. He can enjoy a thing and yet give it away. Verses 76-79 describe other powers of a man who is Mantra-siddha. It is here said that it is only a man of this kind who should do any rite (Prayoga). Verses 80-83 say that just as between men and men and Devas and Devas there exists enmity—so also is it between Mantras and Mantras. It shows how such enmity arises and between what Mantras. Verses 84-86 explain how owing to the fault of the Upâsaka a Mantra may become inimical and if so how this evil can be remedied. Verses 87-88 state how a Mantra may be made propitious. Verse 89 gives direction about the making of amulets and verse 90 instructs as to how to use the same. Verses 91 to 100 give the names of fifty Herbs (Oshadhi) one for each of the fifty letters of the alphabet. These are classified in five groups of ten each. Each of such groups belongs to one of the five elements (Bhûtas).

Chapter XXXVI. This is the last Chapter. It begins with twenty questions (Vv. 1-6) by the Devî. She asks Shiva about (1) The true nature (Svarûpa) of the sixteen Nityâs, of Shiva himself, of Her own Self and of the other Devatâs. (2) How the same can be known. (3) What is the form of the Universe (Kimâkâram vishvam). (4) What are the merits (Punyas) and demerits (Pâpas) of creatures. (5) How or by what acts are they caused. (6) What are the causes which lead to their being born. (7) What is Liberation, (Mukti). (8) What is the world of birth and death (Samsâra). (9) Who gets Mukti. (10) What is the cause of bondage. (11) How is one liberated therefrom. (12) What is the root of Samsâra. (13) What are the Tattvas. (14) What is intelligence (Dhî) (15) What are the Indriyas (Senses.) (16) What are Prâñas. (17) What is Jîva. (18) What is Para, (i. e. what is beyond Jîva). (19) What is Time

(Kāla) and (20) What are the planets (Graha) The Devî ends Her questions by asking that Her questions may be answered in a manner authorised by the Vedas, the (Dharma) Shāstras, the Purāṇas and the Āgamas.

In verses 7 to 10 Shiva says that though these matters are of a secret character He will yet answer Her questions clearly. By listening thereto and controlling the wild longings one will fully know one's own true nature (Svasvarūpa) and conquer the evil proclivities with which one is born and thus participate in the true, pure, manifest and boundless Becoming. [Satya-shuddha-sphuṭaśheṣa-sphurattātmā bhavet]. This is very secret and can be understood by the mercy of the Guru alone and should always and in every way be kept secret.

In verses 11 and first line of verse 12 he answers the first question. He says—there is the knowledge (Jñāna) of "This" and there is the knowledge (Jñāna) of "I". The transcendent Knowledge (Jñāna) which is Chaitanya and wherein both these are united is My Body. [The commentator says that Shiva pervades the universe as its Consciousness (Chaitanya), like heat in a bar of hot iron, in the bodies consisting of the Bhūtas the Indriyas &c.] "This Body of Mine," the text proceeds, "is the Chaitanya of the sixteen Nityās, of Thee and of other beings."

The second line of verse 12 and verse 13 answer the second question. It is here said that by the annihilation of evil desires (Durvāsanā), the unchanging (Sthira) Ātmā manifests Itself. This Ātmā is eternal (Nitya) true and therefore without a second and great (Mahān i. e. not limited by time and space). It may also be attained by means laid down in Nityā-hṛdaya Tantra (i. e. Yoginī-hṛdaya). Verse 14 answers the 3rd question. Here Shiva says :—Shabda and Buddhi are of two kinds transcendental (Paramārtha-rūpa) and non-transcendental (Aparamārtha-rūpa); the latter pervades truth and untruth. The universe therefore appears to be so. Shiva answers the 4th question in the first line of verse 15 by saying "It is on account of the two fold character of Shabda and Buddhi that creatures become virtuous and sinful. Shabda and Buddhi and the Prapancha are the same in that which is true (Satya) and what is untrue".

In the second line of verse 15 and verse 16 He answers the 5th and 6th questions. He says : "That the exercise or functioning (Vyāpāra) of the senses (Indriyas) of a man who is prompted by true Jñāna is Punya. It is Pāpa when the mind takes that to be right which is not so. It is from the latter that

various kinds of birth emanate." In verse 17 He answers four questions. True knowledge (Yâthârthye jñānam arthānām) is Mukti. The reverse of this (Tadviparītatā) is Samsrīti (= Samsāra). Liberation therefrom is by Buddhi. Desire is bondage.

In verse 18 the 11th question is answered, It is here said that by the destruction of Karma effected by Vedhadīkṣā by the Guru and by his word of instructions (Ukti) and also by meditating thereon (Vimarsha) is Liberation from bondage gained. In verse 19 the twelfth question is answered. The root (Kanda) of Samsrīti (Samsāra) is Non-discrimination (Aviveka)—which is defined by the Commentary to mean the absence of a true knowledge of the difference between the body (Deha) and Âtmā. This Aviveka the Text says is great for it pervades and rules all creation.

Verse 20 answers the thirteenth question. The Tattvas, it is said here, have been so called in all Tantras because they as Jñātri, Jñāna, Jneya (Jñātri-jñāna-jneya-mayāni) are in all bodies. They are so, says the commentary, as they are manifestations of and are one with Chaitanya (Chaitanyasya tādātmyena sphurātvât).

The seventeen verses after this (vv. 21-37) in answering the 16th question describes the 107 qualities (Gunas) of Buddhi (Dhī) and how same are recognised. After saying that Manas, Buddhi, Ahangkāra and Chitta are but different forms of Dhī the Text proceeds to give all the other different forms such as Sthūla, Sūkṣma and others. In verse 35 Shiva says: "That aspect which is Tvāmayī (Shaktimayī) is Dhī and that aspect which is Manmayī (Shivamayī) is Chit. [The commentator says that it is Dhī or Buddhi when Chit has apprehension (Upalabdhi) of objects. It may be compared to fire actually seizing and consuming a piece of wood. Chit is the state (of Consciousness) in which there is no such apprehension. It may be compared to fire not acting upon but latent in a piece of wood.]

Verse 38 answers the 15th question. The Indriyas, it is said here, are the five Bhūta-shaktis whereby the mind functions on such objects as it wishes.

Verse 39 answers the 16th, 17th and 18th questions. The different manifestations (Vijrīmbhāva) of Chaitanya caused by the action thereon of Buddhi and the five Bhūtas are the Prāṇas (i. e. the Vāyus,—Prāṇa, Apāna, Samāna, Vyāna, Udāna). Jiva is the witness thereof (Tat-sākṣībhūta) [The Commentary says Jiva is that which goes not the way suggested by the body and

senses (Deha and Indriya)]. Para is Tattva (Tattvâtmaka) because Tat is Truth. [The Commentary says that when Buddhi which in itself is apprehension of objects (Upalabdhi-svarûpiṇī) knows that the body and the senses are not the Self and is not affected thereby and thus resumes its true nature—as it were a fire which does not burn—then it is called Para].

Verses 40-47 answer the 19th question. Kâla, it is said, possesses all the qualities above enumerated as regards Buddhi. Shiva says: "Whatever the two letters in the word Kâla signify that is My Body. I cannot easily describe or show it to Thee, but will try to do so by illustration. Day succeeds night because of the movements by rotation of the sun, the moon and the other heavenly bodies. Therefore it is not right to speak of Time (Kâla) as identical with night and day (Tan-mayatâ-rûpam). Lava, Truṇi and other divisions of time are merely fractions of universal Time. The one nature (Rûpa) of Kâla is that Chit which has neither beginning nor end. Lava, Truṇi and the like are merely measures of (Anumiyate) Kâla. That is the true nature (Svarûpa) of Kâla, which is gained or known (Yat tu labhyate) by meditating thereon (Bhâvanât) according to the capacity of one's intelligence (Svabuddhyâ) Nothing more can be said about this."

Verses 48 and 49 answer the 20th question. The Grahas (Planets) are forms of Chit inseparable from Kâla (Kâlâprithag-rûpa-chid-rûpa). They go round and round at different times and in different places in continuous circles. By reason of this they make the Bhûtas (Elements) and others, undergo many changes. These many variations appear as the universe (Prapancha). It is by these Planets again that the Bhûtas and their modifications are destroyed.

In verses 50 to 54 the Devî says: "Lord though Thou hast answered my queries yet I have not gained a complete knowledge of the universe (Prapanchâtma-viveka)." Then She proceeds to ask twelve more questions. Who is born and who dies? Why is one born and why does he die? If the Jîva is of the formless omnipresent Âtmâ, then how and where does it exist (Kathang sthitiḥ)? How and where do Kâla and Paramâtmâ abide? Is it the Liberated or the others who are born? Where are the five Bhûtas? Are they in the bodies (Dehesu) or outside them? How does the Jîva enter the body and how does it leave the body? To these Shiva replies (Vv. 55-56) that as a result of the actions (Karma-vipâkatak) caused by the variety of Buddhi (Buddhivaividhyena) about which I have spoken both birth and death take place. [The Commentator

adds that the cause of birth and death (Janana-marana-kâranam) of the Jîva is the Egoism (Abhimâna) that the body is the Self]. The relation between Supreme (Para) and the Universe (Vishva) is like fire in a piece of heated metal. Kâla and Para are one with the other (Tâdâtmya). The Liberated (Muktâh) never become Jîvas on any account, nor are any born who have not previously been born (Apûrvâh). Buddhi makes its individualising impress on the form of Jîva, just as a seal (Mudrikâ) makes its mark on a bit of bees' wax (Madhûchchhishta).

The Text (Vv. 59, 60) then deals with Earth, Water, Fire, Air and Ether, the last of which is all pervading (Sarvaga) and one with Time (Kâla-tâdrûpyatah). They are in bodies.

The coming (Âgati) of the Jîva (V. 61), into the body composed of the five Elements, is the result of the union of the Vîryas (Seeds), that is, Shukra and Shonita of the father and mother. Their union (Tâdâtmyam sangatam) manifests as the individualised Chit. When, as in the case of the Siddhas, there is a cessation (Viramâna) of that which produces the sense of I-ness (Ahamiti upalabdhih) which is the result of Prârabdhakarma, death is like sleep and there is no change when they leave the body. [The Commentator says :—By the Will (Svechchhayâ) of the impartite Chit (Anavachchhinnachit), that which is the Svarûpa of Buddhi which is apprehension (Upalabdhisvarûpa) in bodies, becomes Jîva and goes out through the senses (Indriya-dvârâ vahirgatî) and experiences (Anubhavati) the things of the Objective World (Vishayân). This is the Wakeful State (Jâgradavasthâ). When it detaches itself from the senses and remaining in the heart experiences whatever is therein, it is said to be in a Dreamful State (Svapnâvasthâ). When it detaches itself from the heart also and rests (Vishrâmyati) in the Consciousness (Chaitanya) which is the Paramârtha, it is said to be in a state of Dreamless Sleep (Susuptyavasthâ). To the Siddha who is Chitsvarûpa, to whom birth and death are like the reflection of the Moon in water, the latter is therefore like dreamless sleep]. For they know the true relation of body and Self by the initiation (i. e. by Vedha or Drig Dikshâ) of the good Guru. In the case of the ordinary man, (Itara = Pâmara), the Sâdhyas and the Sâdhakas this is not so. [The Commentary says that the Sâdhyas, though they are initiated by a good Guru (Sad-guru-kâṅkṣhe satyapi), are yet by reason of their propensities occupied in ritual and averse from making any attempt to know the true nature of the body and the Âtmâ. The Sâdhakas although they, by the initiation of the Sad-guru, have attained some apprehension of the Paramârtha, are not fully rid of their natural propensities]. These three classes

only lose their attachment for the body when severed therefrom (by death).

Death during the six months (Vv 65, 66) beginning with *Pauska* (mid December to mid January), between the 8th day of the light half of the lunar months and the 8th day of the dark half, indicates that the person so dying has gone upon a Good Path (*Sugati*). The *Siddha* has previously (to death) been freed from (attachment to) the body, the senses and the mind and whenever, wherever, and howsoever he may leave the body he goes the Good Path, for he was liberated whilst living (*Jivanmukta*).

In verse 67 the *Devî* asks :—Lord, all creatures have bodies but why are their *Buddhis* so multiform? In verse 68 *Shiva* says :—The taste (*Rasa*) of water depends on the nature of the soil on which it is. The same is the case with *Buddhi*. This again is the result of *Karma*.

Verses 69-71 state, that without the help of the *Sadguru* and one's own efforts nothing can be gained. Through the aid of both, man realises his *Svarûpa*. The *Devî* then (V. 72) asks :—What is gained by the service of the *Sad-guru*? Verses 73-81 give in reply the forty-seven qualities acquired by the service of the *Sad-guru* which produces Self-knowledge (*Âtmajnâna*). Such a man looks upon all as himself (*Âbhirûpya* = *Sarvâtmabhâva*). He is free from all doubts in spite of conflicting *Shrutis*. He is full of contentment as he has realized himself and has a feeling of his Completeness (*Paripûrnatâ*). He is always merciful and free from both attachment (*Râga*) and hatred (*Dvesha*). He is easily accessible and free from pride, and is self-controlled (*Niyata-shîla*). He is grateful. His concern is Truth and not the affairs of others. He is honest and humble (*Ârjava*). He seeks not wealth. His attachment, to anything outside himself, is only to the extent necessary for the preservation of his body. He is free from procrastination and meanness and excessive longings.

He does not indulge in idle converse and useless pursuits, nor in harmful enjoyment. He avoids the society of the deceitful. He delights in talking of the aims of humanity (*Purushârtha*) and in thought of the same. It is not in him to take what belongs to another. He is full of faith (*Âstikya*) and ever thinks of the world to come (*Paraloka*). He is constantly engaged in worshipping, singing hymns of praise of, and in conversation regarding the greatness (*Vaibhava*) of, the *Devatâs*. He avoids sin and seeks merit. He is indifferent to the praise and censure of others, and is free from all

attachment. He desires nothing and is never agitated. He regrets nothing (Anâkshepa or, if the variant reading Anap-eksâ be taken, he depends on no one or is free from partiality), He is always alert. He conceals nothing (the Âgamas and the like) from the believers, but, does conceal them from the non-believers. He praises and upholds the Guru, the Vidyâ (Mantra), the Âgamas and the customs. These are the signs of Siddhas. The ignorant calumniate them.

Verses 82 to 90 describe the daily practice of those who have realised the Âtmâ (Âtmavatâm).

Verses 91-96 explain how the Jîvanmuktas who have realised the Âtmâ do ritual worship

In verse 97 to 99 Shiva says :—By a complete knowledge of this Tantra a man attains union with Thee (i. e. Shakti) and Me (Shiva). It should not be communicated to a non-believer (Abhakta), who is not a disciple, to a hypocrite, to one who does wrong in secret, to one who does not beg for it, to an atheist (Nâstika), nor to a covetous, proud, idle or sinful man, or one who cannot keep a secret. It should not on any account be communicated for gain.

In verse 100 Shiva says, that the man who worships in manner enjoined herein becomes one with Himself, that is, becomes Chitsvarûpa.

Each Chapter, Thirty-six in number, of the Tantrarâja is named after one of the thirtysix Tattvas. At the end of the first chapter which deals with Descent or Revelation of the Tantra and the like (Tantrâvatârâdi), it is said that the Vyâpti herein is "Earth" (Bhûmitattva). Vyâpti means "Omnipresence" "Universal pervasion." It here means that Bhûmitattva is that which this chapter signifies and so with the other Tattvas. The text further says that, by the full understanding (Niphâlana) of this Vyâpti, complete mastery or control is obtained (Svâtma-sât-kṛitam) over that Tattva (i. e. Bhûmitattva).

The second chapter which deals with the Nâthas (i. e. the Gurus of the three classes namely the Divya, the Siddha and the Mânava—see Chapter 36) ends with a verse stating that the Vyâpti of this chapter is "Water" (Toyatattva). By its Niphâlana, that Tattva is completely mastered (Svâtma-sât-kṛitam). The third chapter which deals with Nityoddhâra (i. e. gives the formation of the Vidyâs or Mantras of the sixteen Nityâs and of Vârâhî and Kurukullâ) in its last verse states that the Vyâpti is "Fire" (Vahnitattva). The Vyâpti of the fourth chapter, which speaks of the identity of Lalitâvidyâ

with the Gurus and so forth, is "Air" (Vâyutattva); and the Vyâpti of chapter V., which speaks of the daily worship (Nityapûjâ) of Lalitâ, is "Ether" (Vyomatattva). Chapter VI deals with the rites which are Naimittaka (occasional) and Kâmya (i. e. for gaining objects of desire). The Vyâpti of this chapter is "Smell" (Gandhatattva) which is the Guṇa of Bhûmi or Prithivî. Chapter VII contains ritual rules relating to the worship of Kâmeshvari, the second Nityâ, who is the first of the Nityâs who are the limbs of Lalitâ. This chapter is "Fidelity" (Rasatattva). The eighth chapter which gives the ritual of the third Nityâ, Bhagamîlinî, is "Form" (Rûpatattva). The ninth chapter describes the rituals of Nitya-klinnâ. Its Vyâpti is "Touch" (Sparsha-tattva). The tenth chapter relates to Bherundâ. The Vyâpti is "Sound" (Shabdatattva). The eleventh chapter deals with Vahnivâsinî. The Vyâpti is the "Genital Organ" (Yonitattva). The twelfth chapter gives the rules of worship of the seventh Nityâ Mahâvajreshvari. The Vyâpti of this is "Anus" (Pâyutattva). The thirteenth chapter relates to the eighth Nityâ named Dûtî. The Vyâpti is "Feet" (Pâdatattva). The fourteenth chapter gives the rules relating to the worship of the ninth Nityâ, Tvaritâ. The Vyâpti is "Hands" (Pânitattva). The tenth Nityâ is Kûlasundarî. The fifteenth chapter contains the rules (Vidhâna) relating to her worship. The Vyâpti is "Speech" (Vâktattva). The eleventh Nityâ is Nityâ. The sixteenth chapter contains the rituals relating to her worship. The Vyâpti of this is "Vital" Function (Prâṇatattva). The seventeenth chapter deals with twelfth Nityâ named Nilapatâkâ the Vyâpti of which is "Tongue" (Jihvâtattva). The thirteenth Nityâ is Vijayâ. The eighteenth chapter contains the rules relating to her Sâdhanâ and the Vyâpti here is "Eye" (Netratattva). The nineteenth chapter contains the rituals of Sarvamangalâ. The Vyâpti of this chapter is sense of "Smell" (Ghrâṇatattva). The twentieth chapter relates to Jvâlâ-mâlinî. The Vyâpti of this chapter is "Sense of Hearing" (Shrotratattva). The next chapter deals with the last of the sixteen Nityâs by name Chitrâ. The Vyâpti is "Egoism." (Ahangkâratattva). The twenty-second chapter contains details of the rituals relating to Kurukullâ. The Vyâpti is Buddhitattva. The twenty-third chapter relates to Vârâhî. The Vyâpti is "Mind" (Manastattva). The twenty-fourth chapter contains various meditations (Dhyâna) of the sixteen Nityâs and the Vyâpti of this chapter is Prakṛtyâtmamayî. The twenty-fifth is the Mâtrikâpti chapter and describes how the thirty six consonant (Vyanjana) letters are thirty-six Tattvas and how the Mantras and Yantras are formed and in this way demonstrates the identity of the sixteen Nityâs with the Mâtrikâs and

Time (*Mâtṛikātmakatva* and *Kālātmakatva*). The Vyâpti of this chapter is *Purusḥātmamayî*. The twenty-sixth speaks of the Greatness (*Vaibhava*) of Mantra. The Vyâpti is *Niyamātmamayî*. The twenty-seventh chapter demonstrates the identity of the sixteen *Nityâs* as also of the *Mâtṛikas*, the *Nâthas*, the *Shrîchakra* and the *Shaktis* with *Prâṇa*. The Vyâpti is *Kālatattvamayî*. The twenty-eighth chapter speaks of the identity of the sixteen *Nityâs* with Time and Space (*Kāla* and *Loka*). The Vyâpti is *Rāgatattvamayî*. The twenty-ninth chapter contains directions relating to the mode of making of *Mandapas* and *Kundās* for doing *Homa* to the sixteen *Nityâs* and the Vyâpti of this chapter is *Vidyâtattva*. The Vyâpti of the thirtieth chapter which describes *Vâstu-Devatâ-chakra* of the sixteen *Nityâs* is *Kālatattvamayî*. The thirty-first chapter contains rituals relating to crushing an enemy (*Arimardana Homa*) and the Vyâpti of this chapter is *Mâyâtattvamayî*. The Vyâpti of the thirty-second chapter is *Shuddhavidyâ*. The subject of the chapter is *Saumya Homa*, that is, *Homa* done with the object of attaining wealth, prosperity, a life free from trouble and the like. The thirty-third chapter speaks of some *Yantras* by which objects of desire may be gained. The Vyâpti is *Īshvarātmamayî*. The next chapter speaks of certain rites whereby extraordinary results are obtained. The Vyâpti is *Sadāshivamayî*. The thirty-fifth chapter speaks of the identity of the sixteen *Nityâs* with the *Sâdhaka*. It is called the *Vāsanâpatāla*. The Vyâpti is *Shaktitattvamayî*. The thirty-sixth chapter says that the *Siddha* in the *Vidyâs* of the sixteen *Nityâs* is one with the *Paramârtha* or supreme *Brahman*. The Vyâpti is *Shivatattvamayî*.

The commentary on Chapter I—XXII is by *Subhagānanda-nâtha* and that on the rest of the book is by his disciple *Prakāshānanda Deshika*.

OXFORD,

25th January, 1926.

}
}

ARTHUR AVALON.

सूचीपत्रम् ।

विषयः

पृष्ठायाम्

विषयः

पृष्ठायाम्

प्रथमपटले ।

विनायकस्तुतिः	१
तन्त्रावतारक्रमः	२
पटलरक्ष्याक्रमेण विषयकथनम्	३
देशिकलक्षणानि	४
शिष्यलक्षणानि	५
शिष्याचारक्रमः	५
गुरुपास्तिक्रमः	५
मन्त्राणां अंशकादि कथनम्	७
वर्णक्रमकथनम्	८
षोडशकोष्ठाक्षरफलानि	८
साधकमन्त्रयोरुत्तमर्णाधमर्णत्वम्	१०
अक्षमालादिकम्	११
अविधिजपप्रायश्चित्तम्	१२
साधकसमाचारः	१२
साध्यकर्म्मयोजनप्रकारः	१३
मन्त्रदोषादिकम्	१३
देशिककर्त्तव्यम्	१६
अहंज्ञानात्तादात्म्यसिद्धिः	१६
नाथकृत्यम्	१७
पर्व्यादिकम्	१७
नाथस्तोत्रम्	१८

द्वितीयपटले ।

नाथोत्पत्तिस्तत्रामादि	
पादुकामन्त्रः	२१
पारम्पर्यस्याविच्छिन्नत्वम्	२२
पूजामण्डले नामाक्षरलेखनक्रमः	२३
गुरुमण्डललेखन पूजादि	२४
शिष्यपरीक्षाकालादि	२५
प्रतिष्ठेयत्रैविध्यादि	२६
अचक्रप्रतिष्ठादिकम्	२६
सच्छिष्योपदेशक्रमः	३०
द्विविधाभिषेकप्रकारः	३१
सन्ध्यात्रयभजनकाम्यन्यासविशेषः	३४
अभिषेककालविशेषः	३४
गुरुपूजादि	३५
गुरुमण्डलनिर्माणद्रव्यादि	३५
गुरुमण्डलविशेषविधानम्	३६
जपकालः	३६
मातृकास्तोत्रम्	३६
स्तोत्रजपफलम्	३८

तृतीयपटले ।

पटलार्थोद्देशादि	
ललिताविद्या	४१

कामेश्वरीविद्या	४२	साध्यसिद्धासनविद्या आवाहनविद्या	६६
भगमालिनीविद्या	४३	श्रीचक्रस्थशक्तीनां पूजादिकम्	६७
नित्यक्लिप्ताविद्या	४८	वशिनी कामेश्वरी मोहिनी-	
भेरुण्डाविद्या	४८	विमलारुणाकूटाक्षरविद्या:	६७
वक्त्रवासिनीविद्या	५०	जयिनी सर्वेश्वरी कौलिनी-	
महावज्रेश्वरीविद्या	५०	कूटाक्षर विद्या:	६८
दूतीविद्या	५१	वशिन्यादीनां न्यासक्रमादि	६८
त्वरिताविद्या	५१	न्यासस्थानानि	६८
कुलसुन्दरीविद्या	५२	नवमुद्राणां नववोजमन्त्रा:	६८
नित्याविद्या	५३	विविधमुद्राविरचनप्रकार:	७१
नीलपताकाविद्या	५३	मुद्राणां त्रैविध्यं मुद्राशब्द	
विजयाविद्या	५५	व्युत्पत्तिश्च	७५
सर्वमङ्गलाविद्या	५५	पञ्चविधार्घ्यकल्पनप्रकारादि	७६
ज्वालामालिनीविद्या	५५	ललिताया नित्यनैमित्तिकध्यानम्	७७
चित्राविद्या	५७	परिवारशक्तिहृन्दध्यानम्	७७
वाराहोविद्या	५७	प्रथमावरणस्थितशक्त्यष्टादशकस्य	
वाराहोनामपञ्चकम्	६०	मन्त्रपूजाक्रम:	७७
कुरुकुलायाः त्रिविधविद्या	६०	द्वितीयावरणस्थितशक्तिषोडश-	
प्रपञ्चयागविद्या	६१	कस्य मन्त्रपूजाक्रम:	७८
अक्षराणां भूतात्मकत्वम्	६२	तृतीयावरणस्थितशक्त्यष्टकमन्त्रपूजा	७८
षोडशनित्यानां वलिमन्त्रः	६२	चतुर्थावरणस्थितशक्तिचतुर्दशक-	

चतुर्थपटले ।

ललिताविद्याया नित्यनैमित्तिक

साधनक्रमः

करशुद्धिविद्यादि

षडङ्गन्यासविद्या देव्या आत्मासन-

विद्या चक्रासनविद्या सर्व-

मन्त्रासनविद्या

६४

आयुधमन्त्रपूजा

नाथार्चनस्थानम्

देव्याः षोडशनित्यात्मकत्वम्

अष्टमावरणस्थितशक्तित्रयमन्त्रपूजा

७८

पञ्चमावरणस्थितशक्तिदशकमन्त्रपूजा

षष्ठावरणस्थितशक्तिदशकमन्त्रपूजा

सप्तमावरणस्थितशक्त्यष्टकमन्त्रपूजा

आयुधमन्त्रपूजा

नाथार्चनस्थानम्

देव्याः षोडशनित्यात्मकत्वम्

अष्टमावरणस्थितशक्तित्रयमन्त्रपूजा

८०

८०

८१

८१

८२

८२

८२

नवमावरणे देव्याः स्थूलरूपपूजनम्	८३	सङ्कोचविकामरूपतः पञ्चविध-	
देव्या नवनामोपदेशः	८३	सपर्याप्रक्रिया	८८
स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन देव्यास्त्रिरूपत्वम्	८४	साधनादिषडर्थ प्रस्तावना	१००
गुरुमन्त्रदेवतात्मैक्ययोगभावना	८४	विद्यायाः साधनप्रकारः	१००

—

पञ्चम पटले ।

ललितादेव्या नित्याराधनक्रमे उप-
चारनिवेदन मन्त्रः

तन्त्रसाधारण षोडशोपचाराः	८६
पूजावसानकृत्यम्	८७
नित्यक्रमोपासकस्य स्वानुभावः	८७

नवावरण चक्राणामन्वर्थनामानि ८७

नवावरण शक्तीनामन्वर्थनामानि ८८

देव्या नवावरणेषु प्रत्यावरण प्रति-

नियत नवनामानि ८८

देव्याः प्रश्नपञ्चकम् ८८

साधकस्य प्रातः प्रबोधसमयकृत्यम् ८८

सपर्यासमारम्भक्रमः ८९

देवीनिवासस्थानार्चनक्रमः ८९

नवरत्ननामानि ८९

कालादिचक्रैश्चर्यन्तानां नवा-

त्मकत्वम् ८९

सङ्कोचकारिकाः शक्तयः ८९

सर्वयोगिनीपादुकामन्त्राः ८९

प्राणायामकालभावनयौलौहित्य-

कारणम् ८९

न्यासत्रयादिकम् ८९

देव्या नित्यपूजादिकम् ८९

जपस्य मुख्यगौणपद्धतयम् ८९

देवताभिमुख्यचिह्नानि १०३

देवतानभिमुख्यचिह्नानि १०३

सम्प्रदायशब्दस्य वासना १०४

कूर्मस्थितिविभागादि १०४

ग्रहादीनां नामकल्पनप्रकारः १०६

षष्ठपटले ।

सर्वेनित्यासाधारण नैमित्तिक-

काम्यपूजाक्रमः

दमनकार्चाक्रमः १०८

वसन्तोत्सवः १०८

वैशाख ज्येष्ठापाद श्रावणपूजा १०८

भाद्रपदाश्विनमासपूजा १११

कार्तिक मार्गशीर्ष मास पूजा ११२

पुष्यमाघफालगुणमास पूजा ११३

पुष्यदिवसेषु पूजाविशेषाः ११३

काम्यपूजाकथनारम्भः ११३

षट्कूर्मस्वरूपम् ११४

काम्यपूजाविधानक्रमः ११४

पूजया फलभेदाः ११४

श्रीचक्रनिर्भाणोपादानादि-

भेदेन फल भेदाः ११६

सप्तविधसिद्धिपायाः ११७

षडाधारसाधनेन त्रिकालश्रुत्वम् ११८

चतुर्विधपाण्डित्यसिद्धिप्रापयः	११८	तेषां मन्त्रयन्त्रकथनम्	१३१
सर्वव्याधिपरिहारपूजा	१२०	तन्मन्त्राणां वाच्यमन्त्राणाञ्च	
श्रीचक्रनिर्माणद्रव्यसप्तकम्	१२०	न्यासस्थानक्रमः	१३२
नागकन्याद्येकादशसिद्धिप्रापयः	१२१	कामानां पञ्चयन्त्राणि	१३५
पञ्चदशविध पुष्पभेदेन वाञ्छित-		पञ्चयन्त्राणां स्वरूपम्	१३३
भेदसिद्धिः	१२१	कूटमन्त्रसमुदायात्मकं षष्ठयन्त्रम्	१३४
काम्यफलावाप्तिकालास्तथा		सप्तमाष्टमयन्त्रद्वयम्	१३५
निवेद्यद्रव्याणि	१२२	प्रोक्तयन्त्राणां ज्ञानान्तरभावनया	
सर्वोपद्रवशान्त्यै तर्पणादिकम्	१२२	फलावाप्तिः	१३५
देव्याः षड्विधाभिषेकद्रव्यैः		तदयन्त्रस्य कुम्भतोयाभिषेकफलम्	१३६
सप्तविधाभिषेकः	१२२	द्रव्यविशेषैर्यन्त्रलेखन फलानि	१३७
देव्याः षड्विधपूजा	१२२	विश्वेश्वरीकरणोपायः	१३७
अखण्डविश्वरूपदेवतात्मभावनया		कामेश्वरी मन्त्रे षोडशस्वर योजन-	
जीवन्मुक्तत्वम्	१२३	फलानि	१३८
		कामेश्वर्या द्वात्रिंशद्यन्त्राणि	१३८
		द्वात्रिंशद्यन्त्राणामसाधारणानि	
		फलानि	१४०
		तिथिभेदेन भजनक्रमः	१४२
		गुलिकानिर्भाषणम्	१४३

सप्तमपटले ।

कामेश्वरीप्रकरणम्			
विद्यान्यासक्रमः	१२५		
कामेश्वरीध्यानम्	१२६		

प्रथमावरणस्थपञ्चवाणशक्ति-

नामानि	१२७	अष्टमपटले ।	
द्वितीयावरणस्थशक्तिनामानि	१२७	भगमालिनी प्रकरणम्	
तृतीयचतुर्थपञ्चमावरणस्थशक्ति		न्यासक्रमः	१४४
नामानि	१२८	देव्या ध्यानम्	१४४
षष्ठावरणस्थशक्त्यादिकनामानि	१२८	मन्त्राक्षरात्मिकाः शक्तयः	१४५
नित्यपूजाक्रमः	१२८	मदनेत्यादिशक्तिनामानि	१४५
पञ्चकामस्तवन प्रस्तावः	१३०	नित्यपूजाक्रमः	१४६
तेषां पद्मनामानि	१३१	काम्यहोमः	१४८
तेषां ध्येयस्वरूपाणि	१३१	यन्त्रलेखनद्रव्यादि	१४८

चतुर्दशविधयन्त्रनिर्माणाचक्रमः १४८

दशम पटल ।

यन्त्राणां विनियोगः १५१

भेरुण्डाविधानम्

त्रयस्त्रिंशद्यन्त्रनिर्माणाप्रयोगादि १५१

पटलार्थकथनम्

१७७

प्रकारान्तरेण त्रयस्त्रिंशद्यन्त्र-

न्यासकथनम्

१७७

निर्माणं तेषां प्रयोगादि १५२

आवरणशक्तिनामानि

१८८

कामेश्वर्यादि पञ्चदशाङ्गनित्यानां

नित्यसपर्याचक्रमम्

१७८

साधारणाचनम् १५३

नित्यसपर्याध्यानम्

१७८

निवेद्यद्रव्यविशेषादि १५६

विद्यासाधनप्रकारः

१८०

नवम पटले ।

द्वितीयाक्षरादि प्रधानं यन्त्रं

१८१

तृतीयाक्षरादि प्रधानं यन्त्रं

१८२

प्रथम पञ्चमसप्तमाष्टमनवमाक्षरैः

नित्यक्लिप्ताविधानम्

षडङ्गन्यासक्रमः १६२

पञ्च यन्त्राणि

१८४

नित्यपूजाध्यानम् १६३

स्वरविकृतविद्याक्षरैर्यन्त्र निर्माणं

१८४

आवरण शक्तिनामानि १६३

नवभिर्विद्याक्षरैः वयन्त्रनिर्माणं

१८७

नित्यपूजाचक्रमम् १६४

विषापहरणम्

१८८

नित्यपूजाक्रमः १६४

त्रैलोक्यमोहनविद्यायोगः

१८८

विद्यापुरस्सरणप्रकारः १६५

त्रैलोक्यमोहनविद्याया अभिषेकः

पुरस्सरणहोमतर्पणद्रव्याणि १६५

नवयन्त्राणां विलेखनद्रव्याणि

१८८

नानाविधहोमतो नानाफलावाप्तिः १६६

नवाभिषेक फलम्

१८०

वनिताकर्षणहोमः १६७

अन्नादिहोमफलम् १६७

एकादशपटल ।

नरनारीनृपादिवशीकरणम् १६८

वज्रवासिनीविधानम्

काम्यतर्पणप्रयोगः १६८

चतुर्दिधन्यासः

१८२

वैरिनिग्रह तर्पणम् १७०

नित्यसपर्याध्यानम्

१८३

अविकृतमूलविद्याक्षरैः पञ्चपञ्चा-

आवरणशक्तिनाम पूजादि

१८४

शब्द यन्त्राणि १७०

नित्यसपर्याचक्रमम्

१८४

स्वरविकृतमूलविद्याक्षरैः षोडश

काम्यहोमः विशेषपूजाफलञ्च

१८५

यन्त्राणि १७२

पञ्चदशानां नित्यानां यथाक्रमं

यन्त्रप्रयोगक्रमः १७३

पञ्चदशतिथिमयत्वं

१८६

नित्यानां नित्यनैमित्तिककाम्य-
विधानम्

१८८

नित्यानामन्योन्याङ्गित्वं ध्यान-
विशेषश्च

१८९

विद्यामन्त्रयोर्भेदः

१९०

षोडशयन्त्राणि

१९१

षोडशयन्त्राणां प्रयोगाः

२०१

द्वादशपटले ।

महावज्रेश्वरी विधानम्

न्यासक्रमः

२०५

नित्यसपर्याध्यानम्

२०५

परिवारशक्तिनामानि

२०६

नित्यपूजाक्रमः

२०७

सर्वविद्यासाधारणं गुणविधानम्

२०८

पुरस्सरणं विनापि प्रयोगयोग्यता

२०८

नानाद्रव्यहोमास्त्रानाफलानि

२०८

महावज्रादियन्त्रनिर्माणक्रमः

२१३

महावज्रयन्त्रप्रयोगफलानि

२१५

वज्रान्तरयन्त्रनिर्माणक्रमः

२१६

सौभाग्यकरयन्त्रम्

२१७

षोडश पद्मानि

२१७

तयोदशपटले ।

शिवदूती विधानम्

न्यासविधिः पटलार्थाश्च

२२०

देव्याः परिवार शक्तिनामानि

२२१

देव्या ध्यानम्

२२२

देव्या नित्यपूजाचक्रम्

२२२

द्रव्यविशेषहोमात् फलविशेषः

२२३

दशयन्त्राणि

२२४

दशविधयन्त्रप्रयोगास्तत्फलानि

२२५

सर्वतन्त्रसाधारण प्राणप्रतिष्ठा

२२८

चत्वारिंशदक्षराप्राणप्रतिष्ठाविद्या

२२८

षडङ्गादिन्यासः

२२८

प्राणशक्तिध्यानम्

२२८

परिवारशक्तिनामानि

२३०

पूजामण्डलं पूजा प्रकारः

२३०

पुत्तल्यादि प्राणप्रतिष्ठाविधानम्

२३०

तद्यन्त्रविधानादि

२३०

पुत्तलादिषु साध्यजीवाद्यानयनम्

२३१

साध्यप्राणिनां जन्मनक्षत्राणि

२३२

पुत्तलीनिर्भागे गुणविधानोपदेशः

२३२

अभिचारप्रयोगे कर्त्तव्यम्

२३२

अनभिचार्याः

२३३

अभिचारकरणप्रायश्चित्तम्

२३४

चतुदशपटले ।

त्वरिताविधानम्

न्यासादिकम्

२३५

नित्यसपर्याध्यानम्

२३६

परिवार शक्त्यादिकम्

२३६

नित्यपूजाक्रमः

२३७

नानाविधद्रव्यहोमास्त्रानाफलानि

२३८

अनुग्रह यन्त्रं तद्दिनियोगश्च

२४१

चतुः षष्ठिकोष्ठानुग्रहयन्त्रम्

२४२

अनुष्टुभाकार श्रीविद्योद्धारः

२४२

एकाशोतिपदोपेतानृतकुम्भयन्त्रं

२४४

एकाशीतिपदोपेतं निग्रहयन्त्रं	२४५	देहे मातृकाक्षरविन्यासक्रमः	२६८
सर्वतोभद्राकारा यमानुष्टुप्	२४७	मातृकायन्त्रनिर्माणं तद्विनियोगः	२७०
चतुःषष्टिकोष्ठोपेतं निग्रहयन्त्रम्	२४८	कुलसुन्दरी विदयायाः प्रयोगाः	२७२
निग्रहयन्त्रलेखने विषस्वरूपम्	२५०	नित्यानां विशेष सामान्य विधान-	
मूलविद्याक्षरेषु दशभिर्दशभिरक्ष-		विभागः	२७२
रेर्दशयन्त्रविधानम्	२५०	विदयागोष्ठीविजयप्रदं यन्त्रम्	२७३

प्रोक्त यन्त्राणां क्रमेण दशफलानि	२५०
स्वरविकृताक्षरेरेकादशयन्त्राणि	२५१
नित्यानां प्रातः पूजा वलिमन्त्रश्च	२५२

पञ्चदशपटले ।

कुलसुन्दरी विधानम्	
नित्यपूजाध्यानम्	२५४
न्यासक्रमः	२५५
परिवार शक्तिनामानि	२५७
नित्यपूजाचक्रं पूजाक्रमश्च	२५७
ज्ञानमिडुपायः	२५८
देवोपूजागन्धद्रव्याणि	२५८
वाक्सिद्धिप्रयोगः	२५८
विद्यासाधनप्रकारः	२५८
विद्याव्याप्तिवैभवादिकम्	२६०
प्रथमकूटस्थ तथोमयत्वम्	२६०
विद्याया विश्वात्मतायां हेतुः	२६१
तृतीयाक्षरव्याख्यादिकम्	२६१
तैत्तिरीयविदयासंख्यानिगमनम्	२६३
अन्वर्थसंज्ञसम्पत्करीविदया	२६४
ब्राह्मीष्टुतोत्पादनविधिः	२६६
अर्कादिसप्तवारपूजादिकम्	२६७
नवग्रहपूजया विपत्तारणम्	२६८
मातृकाषडङ्गन्यासादिकम्	२६८

षोडशपटले ।

नित्याविधानम्	
पटलार्थोपदेशः	२७५
न्यासक्रमः	२७५
नित्यसपर्याध्यानम्	२७६
आवरण शक्तयः	२७६
त्रिविधः पूजाक्रमः	२७७
विदयासाधनविधिः असिद्धस्य	
प्रयोगकरणे प्रत्यवायः	२७८
स्वरविकृतविदयाक्षरयन्त्राणि	२७८
यन्त्राणां विनियोगः	२८०
पञ्चकूटविदयाविधानम्	२८१
वञ्चरूपयन्त्रनिर्माणादिकम्	२८१
कोष्ठवञ्चाकाराणि षड् यन्त्राणि	२८२
तेषां मण्डपवेदिकादिनिर्माणम्	२८४
षडाधारस्थानानि	२८६
वाङ्मन्यग्रह चक्रस्थशक्तिध्यानादि	२८८
निग्रहाख्यपूजाचक्रम्	२८०
निगहकोष्ठवज्रचक्रम्	२८१
अनुग्रहचक्रपूजनम्	२८२
कालघटिकारूपपञ्चाशत्त्रिंशद्विंश	
समर्च नादभोष्टफलावाप्तिः	२८४

सप्तदशपटले ।

नौलपताकाविद्याविधानम्	
पटलार्थकथनम्	२८६
न्यासप्रकारः	२८७
मन्त्राक्षरन्यासक्रमः	२८७
नित्यसपर्याध्यानम्	२८७
नित्यसपर्यामण्डलम्	२८८
पञ्चावरणार्चनक्रमः	२८८
साधारणहोमद्रव्याणि	२८८
विद्यासाधनादिकम्	२८८
सिद्धविद्यस्यैव साधनयोग्यता	३००
विद्यानां कूटाक्षरपटलादिकम्	३००
विजयसिद्धिस्वरूपादिकम्	३०१
कामरूपसिद्धिरूपादिकम्	३०१
पादुकासिद्धिस्वरूपादिकम्	३०१
अञ्जनसिद्धिस्वरूपम्	३०१
खड्गसिद्धिस्वरूपादिकम्	३०२
वेतालादिसिद्धिस्वरूपादिकम्	३०१
पिशाचसिद्धिस्वरूपादिकम्	३०२
याज्ञिकीसिद्धिस्वरूपादिकम्	३०२
चेटकसिद्धिस्वरूपादिकम्	३०३
मायासिद्धिस्वरूपादिकम्	३०३
सिद्धोनां मन्त्रस्वरूपाणि	३०३
विजयविद्या चतुर्विधा	३०३
कामरूपसिद्धि विद्या	३०४
पादुकासिद्धि विद्या	३०४
खड्गसिद्धि विद्या	३०४
वेतालसिद्धि विद्या	३०५
पिशाचसिद्धि विद्या	३०५

यक्षिणीनामानि	३०५
तासां विद्याः	३०६
विद्याक्षरसंख्या	३०६
चेटकनामानि	३०७
चेटकमन्त्राः	३०८
चेटकमन्त्राक्षरसंख्याः	३०८
स्वरविकृतमूलविद्याक्षरैः सप्त-	
यन्त्राणि	३०८
षोडशनित्यासिद्धिलक्षणाणि	३१३

अष्टादशपटले ।

विजयानित्याविद्याविधानम्	
पटलार्थाः	३१५
कराङ्गज्ञानेन्द्रियषट्कन्यासवि-	
धानादिकम्	३१५
नित्यसपर्याध्यानम्, प्रयोगध्यानञ्च	३१६
नित्यसपर्यामण्डल विरचनक्रमः	३१७
पुरस्सरविधानम्	३१८
विजयसिद्धिः	३१८
शठुस्तन्त्रनादिकम्	३२०
विजयप्राप्ति प्रकाराः	३२०
कोष्ठयन्त्रपूजनेन विजयप्राप्तिः	३२४
पञ्चयन्त्राभिषेकार्वनादिना	
विजयादि	३२५
एकाशीतिकोष्ठवज्रयन्त्रनिर्माणम्	३२७

—

ऊनविंशपटले ।

सर्व्वमङ्गलानित्याविधानं पटला-	
र्थाश्च	

न्यासजातक्रमः	३३३	दशयन्त्रविरचनक्रमः	३५८
नित्यपूजाध्यानम्	३३३	दशयन्त्रप्रयोगविशेषाः	३६०
आवरणपञ्चकशक्तिनामानि	३३४	स्वस्थावेशप्रकारादिकम्	३६१
पुरस्चरण विधानम्	३३६	रोगाविशयं यन्त्रनिर्माणम्	३६२
मालकाक्षरशक्तिनामानि	३३७	आकर्षणवशोकरणादिकम्	३६३
मूलविद्यास्वरूपवाङ्मन्योपदेशादि	३३८	यामलवधः	३६३
चतुश्चत्वारिंशदधिकशतयन्त्राणि	३४०	विविधवेधे द्विविधरूपादिकम्	३६४
प्रोक्तयन्त्राण्यक्षरन्यासभेदेनान्य-		वश्यादिप्रयोगाः	३६६
नित्यापञ्चदशकस्यापि भवन्ति	३४१	द्वितीययन्त्रसाध्यानि	३६७
प्रोक्तयन्त्राणां विनियोग प्रकाराः	३४३	वैरिनिग्रहः	३६७
लघुमन्त्रपूजाविधानम्	३४६	द्युतादिषु जयः	३६८
द्वादशाक्षचक्रनिर्माणम्	३४६	मर्त्यादिवश्यम्	३६८
तच्चक्रे लघुपूजा	३४७	शत्रुस्तम्भनम्	३६८
षोडशनित्यानां नामरूपविद्याः	३४८	लक्ष्मीप्राप्तिः	३६८
प्रोक्तचक्रे ललिताराधनम्	३४८	वासोभूषणावाप्तिः	३६८
षोडशनित्यानामविदराभेदादिभिः		लोकस्त्रीवश्यसिद्धिः	३६८
कोष्ठवज्रयन्त्रनिर्माणम्	३५०	दशमयन्त्रेण प्रोक्तनवमयन्त्रवाच्य-	
यन्त्रप्रयोगफलानि	३५१	फलप्राप्ति प्रयोगादिकम्	३६८
सर्व्वभङ्गलाविदराजपफलम्	३५३	दशयन्त्रेष्वभिषेकात् ग्रहदोष-	
विदराजपादिना पापनाशादि	३५४	शान्तिः	३७०

विंशपटले ।

ज्वालामालिनीनित्याविधानम्

पटलार्थाः	३५५
कराङ्गन्यासौ	३५५
नित्यसपर्याध्यानम्	३५५
नित्यसपर्याचक्रमः	३५६
पञ्चावरणशक्तिपूजा	३५६
पुरस्चरणक्रमः	३५७

नवग्रहशान्तिः	३७०
जठराग्निहृद्गुपायः	३७१
प्रोक्तयन्त्रेषु भास्कराद्यर्चनफलानि	३७१
सर्वग्रहपूजाफलम्	३७२
शत्रुमर्दनम्	३७२
सर्वविदराक्षरीषधभस्मसाधनम्	३७२
आग्नेयाक्षरमिलितयन्त्राणि	३७३
तैर्जठराग्निवृद्धिप्रयोगः	३७३

एकविंशपटले ।

चित्रानित्याविधानम्	
पटलार्थाः	३७६
षडङ्गन्यासः	३७६
नित्यसपर्याध्यानम्	३७७
षडावरणम्	३७७
पुरस्सरणम्	३७८
काम्यहोमविधानम्	३७८
निगृहहोमविधानम्	३८१
अभिचारकर्तुः स्वरक्षाविधानम्	३८२
अभिचारे गुणविधानम्	३८२
तर्पणानि	३८२
षड् विंशतियन्त्राणि	३८२
कोष्ठवज्रयन्त्रनिर्माणं तदनुभावश्च	३८४
तिथिवारनक्षत्रेषु समर्चनादिक्रमः	३८६
तिथिवृक्षदेवतानक्षत्रयोनयः	३८८
ज्वरादिरोगशान्तिसमयज्ञानम्	३८८
मूलाधारादिषट्स्वाधारेषु सप्त-	
विंशतियन्त्रभावनफलानि	३८०
प्रोक्तभावनाशक्तानां कर्त्तव्यानि	३८०
देव्याः पञ्चाशन्मिथुनानाञ्च वलिदान	
प्रकारादि	३८१
नित्यदेयमिथुनवलिदान द्रव्याणि	३८२

षडङ्गन्यासः	३८५
नित्यसपर्याध्यानम्	३८६
सपर्याक्रमः	३८६
इक्ष्वादिसागरार्चनम्	३८७
स्वतन्त्रपूजाक्रमः	३८८
स्वतन्त्रनित्यपूजा वलिदानश्च	३८८
ताराशक्तेर्वलिसमयध्यानम्	३८८
नित्यहोमद्रव्याणि	३८८
मूलविदयायाः पुरस्सरणम्	४००
कृतपुरस्सरणस्यैव प्रयोगयोग्यता	४००
नानाहोमानानाफलाप्तिः	४००
मूलविदया यन्त्रनिर्माणम्	४०२
तस्य प्रयोगपञ्चकम्	४०३
द्वितीयमूलविदया कोष्ठवज्रयन्त्र-	
निर्माणम्	४०४
प्रथममूलविदया यन्त्रनिर्माणम्	४०५
स्वरप्रसारितत्रयोदशाक्षरैर्यन्त्राष्ट-	
कनिर्माणम्	४०७
एकविंशत्यधिकद्विंशत कोष्ठरूप	
वज्रयन्त्रनिर्माणादिकम्	४०८
मन्त्रदेवताभावनादिकम्	४११

द्वयोविंशपटले ।

द्वयोविंशपटले ।	
कुरुकुल्लाविधानम्	
कुरुकुल्लायाः ललिताङ्गत्वम्	३८४
रत्नपोतवलिचक्रार्चनम्	३८५
कुरुकुल्लानित्यसपर्याचक्रम्	३८५

वाराहोविधानम्	
षडङ्गन्यासः	४१२
नित्यपूजाचक्रम् पूजाविधानश्च	४१२
पुरस्सरणम्	४१४
देव्या ध्यानम्	४१४
प्रयोगभेदे ध्यानभेदकथनम्	४१५

स्तम्भनप्रयोगः	४१६	चतुर्विंशपटल ।	
दुर्गममार्गरक्षाविधानम्	४१६	ध्यानपटलम्	
समरविजयध्यानम्	४१६	सामान्यध्यानम्	४३४
ज्वरेण रिपुमारणप्रयोगः	४१७	विद्यादिप्राप्तिकरध्यानम्	४३४
रिपुमारणप्रयोगविशेषः	४१८	शक्तीनामसंख्यातत्वम्	४३५
रिपुमारणप्रयोगध्यानम्	४१८	पञ्चभूतशक्तीनां ध्यानम्	४३५
क्रोधस्तम्भनध्यानम्	४१८	गुणभूत भेदेन वक्तृसंख्याभेद-	
रिपुसेनाविद्रावणम्	४१८	ध्यानम्	४३६
अरातिसेनाविनाशध्यानम्	४१८	षोडशनित्यानामङ्गाङ्गित्वक्रमादि	४३७
प्रकारान्तरध्यानम्	४१८	सूक्ष्मरूपध्यानम्	४३८
स्तम्भनीयपञ्चाङ्गादिकम्	४१८	परध्यानम्	४३८
रिपुवश्यपूजाविशेषः	४२०	प्रयोगादिषु विभागक्रमः	४३८
रिपुमारणप्रयोगः	४२०	आयुधसामान्यपरिभाषादिकम्	४३८
विषनाडीनिर्णयः	४२०	शुभाशुभकर्मासु सामान्यध्यानम्	४४०
लक्ष्मीप्राप्तिप्रयोगादिकम्	४२०	वाहनविशेषध्यानादिकम्	४४१
होमद्रव्यभेदेन फलभेदः	४२१	रक्षादिषु वाहनविशेषध्यानम्	४४१
मारणप्रयोगहोमः	४२१	उच्चाटने वाहनध्यानम्	४४१
ऐश्वर्यप्राप्तिकरहोमः	४२२	विद्वेषणे वाहनध्यानम्	४४२
वश्यादिकरणहोमः	४२३	वश्याकर्षणादिषु वाहनविशेषः	४४२
शत्रुसेनास्तम्भनयन्त्रम्	४२३	मारणे वाहनध्यानादिकम्	४४२
सर्वस्तम्भनकरयन्त्रम्	४२५	समरविजयध्यानादिकम्	४४२
स्तम्भनयन्त्रान्तरम्	४२६	समरविजयप्रयोगादि	४४५
रोगशान्तिकरयन्त्रम्	४२७	ध्यानविशेषेण सर्वापत्तारणप्रयोगः	४४६
स्तम्भनकरकोष्ठयन्त्रम्	४२८	विश्ववशीकरणध्यानम्	४४७
समस्ताभीष्टदमहावज्रयन्त्रम्	४२८	लक्ष्मीप्राप्तिध्यानम्	४४७
वज्रवज्राभिधयन्त्रम्	४३१	भूमिप्राप्त्यादिप्रयोगध्यानम्	४४७
अखिलसिद्धिकरयन्त्रम्	४३२	निधिप्राप्तिध्यानम्	४४८
		वित्तप्राप्तिप्रयोगादि	४४८
		रत्नप्राप्तिप्रयोगोपदेशः	४४८

कनकप्राप्तिप्रयोगः	४४८	चतुर्युगेष्वहर्गणनादि	४५८
महिलाप्राप्तिध्यानम्	४४८	षट्सप्तत्यधिकपञ्चशताक्षर संख्या-	
नृपादिवशीकरणसहित निगङ्गादि		तानामब्दानां चक्राणि	४६२
मोचन ध्यानम्	४४८	नवचक्रेषु वर्णविन्यासभेदक्रमः	४६४
समरविजयप्रयोगविशेषः	४४८	उक्तचक्राणां विनियोगः	४६८
सूक्ष्मध्यानम् तत्राधिकारिता च	४५०	अभिषेकप्रकारस्तत्फलाप्तिः	४७०

पञ्चविंशपटले ।

नित्यानां कालात्मकत्वम्	
स्वराणां नित्याभिः व्यञ्जनानां	
तत्त्वैः, मातृकावर्गाणां नायैश्च	
तादात्म्यम्	४५२

मातृकाया नववर्गे स्वरूपत्वम्	४५३
------------------------------	-----

स्वराणां व्यञ्जनानाञ्च प्रत्येकयोगजाता

वर्णसंख्या, तत्संख्याद्वैर्ध्याप्तिः

तथावान्तरयुगकल्पादिसंज्ञा

युगानामब्दसंख्या ४५३

युगविग्रहवर्णानां घटिकावर्णैः

लेखनक्रमदिकम् ४५४

घटिकाचक्रविनियोगः ४५५

मातृकावर्णचक्रस्य घटिकात्मकत्वेन

ज्योतिषक्रेण व्याप्तिक्रमः ४५५

घटिकाचक्रविरचनक्रमः ४५६

पूर्णमण्डलवर्णेष्वक्षरयोगवशेन

जाताख्यक्षरास्त्रिपुराविद्या

स्तासां अनुभावश्च ४५७

त्रिपुराविद्या विनियोगः ४५८

उक्तविद्यासंख्यादि ४५८

उक्तविद्यानां विनियोगादि ४५८

चन्द्रस्यग्रहकालभेदेन विद्या-

भजनविशेषः ४७२

ग्रामादिकरणोपायः ४७४

उच्चाटनचक्रवैभवम् ४७४

ग्रामादिरक्षार्थं तच्चक्र स्थापनादि ४७४

षड् विंशपटले ।

षोडशनित्यामन्त्रव्याप्तिरमृतेश्वरो-

विद्यादुपदेशः नादोत्पत्तिः ४८७

नादस्य पश्यन्त्यादिचतुरवस्थाः ४८७

अक्षरशब्दनिर्व्वचनं मातृकायाः

स्वरव्यञ्जनात्मनावस्थानम् ४८८

शब्दप्रपञ्चस्यानन्तत्वादिकम् ४८८

ललिताचक्रे देवतासंख्या ४८८

षट्सप्ततिकोऽधिकपञ्चशतकोटि-

संख्य विद्योपदेशः ४८०

प्रोक्तविद्यानां देवतानां ध्यानादि ४८२

शिष्यमन्त्रसंस्कारादि ४८३

शिष्यसंशयनिराकरणम् ४८३

सकलाक्षरपदवाक्यादीनां मन्त्र-

स्वरूपत्वम् ४८६

वैष्णवशैववैदिकमन्त्रैः ललिता-

विद्यया व्याप्तिः	४८७	श्वासादीनामवाप्तिरव्याप्तिः	५१८
भक्तिप्रशंसादिकम्	४८८	नाडीचक्रस्वरूपम्	५०१
अमृतेश्वरोविद्या	५००	अष्टविंशन्मर्मस्थानानि	५२३
देव्याः षड्विध रूपभेदादि	५०१	दशवायुनामानि	५२३
अमृतेश्वरोऽध्यानपूजादि	५०३	योगनिर्वचनम्	५२५
आवरणशक्तिपूजादि	५०४	योगाष्टाङ्गानि	५२५
विद्यासाधनविधानम्	५०५	योगप्रत्यूहाः	५२५
पद्मयन्त्रविधानम्	५०५	यमनियमस्वरूपम्	५२६
कोष्ठवज्रयन्त्रषट्कम्	५०६	अष्टविधासनस्वरूपाणि	५२६
एकषष्टिकोष्ठात्मकवज्रयन्त्रनिर्माणा		द्विविधं वीरासनम्	५२७
दिकम्	५०८	प्राणायामभेदादि	५२७
अभिचारप्रतोकारविधानम्	५१०	योगसिद्धलक्षणम्	५२८
पूर्णाभिषेकचक्रे पूज्यदेवतानां		प्रत्याहारः	५२८
षोडशाक्षरमन्त्रस्वरूपत्वम्	५१०	धारणा	५२८

सप्तविंशपटले ।

नित्यानां मातृकादीनाञ्च प्राणात्मता	
श्वासानां उदयादिकम्	५१४
चन्द्रसूर्यात्मकत्वम्	५१४
चन्द्रसूर्यराहुशून्येषु कर्त्तव्यानि	५१५
शिष्यमन्त्रोपदेशकालः	५१६
श्वासानां कालात्मत्वम्	५१७
प्राणोदयनिरूपणम्	५१७
श्वासानां वामदक्षिणोभय प्रवाह- काले वलाधिक्यम्	५१८
भूतानां राशेनाञ्च श्वासक्रम- ान्योन्यव्याप्राकारत्वम्	५१८
घटिकाक्षराणां श्वासात्मकत्वं तथा श्वासेषु भूताक्षरोदयक्रमः	५१८

धारणासिद्धिफलानि	५२८
आकाशगमनादि सिद्धुपायः	५२८
स्वेच्छोत्क्रान्त्युपायद्वयम्	५२८
परकायप्रवेशनादि	५३०
योगसिद्धलक्षणानि	५३०
आसन्नमृत्युचिह्नानि	५३०

अष्टाविंशपटले ।

षोडशनित्यानां लोकात्मत्वम्	
नित्यायाः कालविग्रहत्वम्	५३३
महानित्याया अपरिच्छिन्नकाला- त्मकत्वं अन्यासां तदवयवभूत- कालात्मकत्वञ्च	५३४
लोकरूपं तन्मानञ्च	५३५
कालचक्रपरिहृत्तिकारणादिकम्	५३६

कालचक्रे समग्रलोकस्थितिः	५३७	अष्टास्रकुण्डनिर्माणम्	५६५
नित्यानां मेरुद्वीपादि षोडशविध-		अष्टास्रयन्त्रकुण्डादिकल्पना	५६६
देशेषु परिवृत्तिक्रमः	५३८	कोटिहोमकुण्डप्रमाणादि	५६६
नित्यानां कालचक्रमयत्वादि	५३८	कुण्डानां खातमानम्	५६७
देशकालतिथिप्राप्तनित्यापूजनादि	५४०	सर्वकुण्डमेखलामानं योनि-	
सप्तद्वीपनामादि	५४१	निर्माणञ्च	५६८
कालचक्रे ग्रहाणां स्थितिकारणम्	५४१	महाकुण्डमेखलामानम्	५६८
नित्यालोकावस्थानपूजाध्यानादिकम्	५४२	योनिस्वरूपादि	५६८
नित्यालोकादिमानादिकम्	५४३	सर्वकुण्डमध्ये नाभिनिर्माणम्	५७०
नित्याकवचं तत्फलञ्च	५४४	अग्नेः सौम्यध्यानम्	५७०
ग्रहाणां मातृकात्मकत्वम्	५४७	अग्नेः क्रूरध्यानम्	५७१
ग्रहपूजासुमण्डलविशेषनिर्माणादि	५४८	जिह्वाव्यतिरिक्ताङ्गेषु होमे प्रत्यवायः	५७१
चन्द्रार्कपूजामण्डलनिर्माणादि	५५१	जिह्वासप्तकार्चनम्	५७१
ग्रहमण्डललेखनस्थानं ग्रहाणां		दक्षिणवक्त्रजिह्वाचतुष्टयनामानि	५७१
नित्यात्मकत्वञ्च	५५३	वामवक्त्रजिह्वात्रयनामानि	५७१
		इतरजिह्वाषट्के क्रूरहोमः	५७२
		नित्यहोमद्रव्याणि	५७२
		क्रूरहोमद्रव्याणि	५७२
		एकाहुतिद्रव्यपरिमाणम्	५७३
		सर्वमङ्गलहोमः	५७३
		क्रूरहोमानन्तरं तच्छान्तिहोमः	५७६

एकोनविंशपटले ।

नित्यहोममण्डलादि	
शङ्खच्छायाया दिक्परिज्ञानक्रमः	५५५
मण्डपनिर्माणक्रमादि	५५७
अङ्गुल्यादिमानं कुण्डमानवासनाच	५५८
चतुरस्रकुण्डनिर्माणक्रमादि	५६०
वृत्तकुण्डनिर्माणक्रमादिकम्	५६१
अर्धचन्द्राकारकुण्डनिर्माणम्	५६२
त्रिकोणकुण्डनिर्माणम्	५६२
योनिकुण्डनिर्माणम्	५६३
पञ्चास्रकुण्डनिर्माणम्	५६३
षडस्रकुण्डनिर्माणम्	५६४
सप्तास्रकुण्डनिर्माणम्	५६४

विंशपटले ।

नित्यानां वासुदेवतापूजादि	
वासुदेवतोत्पत्तिस्तत्कारणादि	५७८
वासुदेवताचक्रनिर्माणम्	५७८
वासुदेवतानामानि	५८०
वासुचक्रे युगादिवर्णन्यासः	५८२
वासुदेवता होमकुण्डादिकं	५८३

वलि विधानादि	१८३	मण्डपगृहादिवस्तूनां द्वादशराश्या-	
स्वर्गहे वास्तुदेवतार्चनकालः	५८४	त्मकत्वम्	६००
वास्तुचक्राधिकरणानि	५८५	राशीनां उदयकालः	६०१
सूक्ष्महोमविधानम्	५८६	घटिकासंख्या ग्रहाणां गतिक्रमः	६०१
सूक्ष्महोमस्य प्राणाग्निहोत्रविद्यया		प्राणिदेहस्य द्वादशराश्यात्मकत्वम्	६०१
व्याप्तिः	५८६	कालविग्रहराशिवर्गेन शुभाशुभ-	
सूक्ष्महोमस्वरूप प्रकारादि	५८७	करणीयत्वम्	६०२
प्राणाग्निहोत्रमन्त्रादिकम्	५८८	पुत्तलीप्रयोगेविषामृतस्थानज्ञानम्	६०२
शक्तिशिवयोः तजस्त्रयात्मकत्वादि	५८०	पुरुषस्त्रीविषपरिवृत्तिस्थानानि	६०२
कुण्डलिनीस्वरूपम्	५८१	पुत्तलीप्रयोगे तद्बोधकालादि	६०३
जोवम्भुक्तलक्षणम्	५८२	अंशकानामधिपतयः	६०४
ज्ञानरहितस्यापि भक्तिः सिद्धिः	५८२	अंशकानां पुत्तलीप्रस्तावः	६०४
नित्याभक्तिवैभवम्	५८३	पुत्तलीमानविशेषाः	६०४
ब्रह्मादीनां नित्याप्रेरितत्वम्	५८४	पुत्तलीनिर्माणद्रव्याणि	६०५
सिद्धानामेव परहोमयोग्यता	५८४	पुत्तल्यवयवमानानि	६०५
नित्याभक्तलक्षणम्	५८५	क्रूरकर्म्मरम्भकालादिकम्	६०६
परहोमस्वरूपं	५८६	नौचाख्यः पातालयोगः	६०६
स्थूलसूक्ष्महोमयोः परहोमेन-		विषयोगः	६०६
तादात्म्यम्	५८६	नाशयोगाः	६०६
मङ्गलादिकर्म्मसु होतुर्दिग्विशेषा-		दिनमृत्युयोगः	६०६
भिमुख्यम्	५८७	क्रकचायोगाः	६०७
कुण्डादिकरणाशक्तानां स्थण्डिले		चण्डीशचण्डायुधयोगः	६०७
होमविधानम्	५८८	महाशूलम्	६०७
		काणार्द्धनक्षत्राणि	६०७
		रक्तस्थूणम्	६०७
		कण्टकस्थूणम्	६०७
		पञ्चार्कदोषाः	६०७
		षट्कर्म्मसु पुत्तलीप्रयोगप्रक्रिया	६०८
		क्रूरकर्म्मसूक्चक्रस्य	६०८

एकविंशपटले ।

नित्याभक्तानां अरिमर्दनादिहोमः	
अभिचारकर्म्मकालेज्ञातव्यविषयाः	५८८
क्रूरप्रयोगारम्भकालः	६००

अभिचारकर्म्मकुण्डादिकम्	६०८	महामान्त्रिकादिरक्षितशत्रोरभि-	
उन्मादकरहोमः	६१०	चारप्रयोगः	६२०
मारणप्रयोगः	६१०	---	
तीव्रज्वरेण मारण प्रयोगः	६१०	द्वाविंशपटले ।	
कलहान्मारणप्रयोगः	६११	षोडशनित्याविद्यासिद्धानां सौम्य-	
ज्वरान्मारण होमः	६११	होमविधानाद्युपदेशः	
पुत्तली होमेन शत्रुविनाशनम्	६११	सामान्यहोमविधानम्	६२१
दाहज्वरप्राप्ति होमः	६११	ऐश्वर्यादिसिद्धिकरहोमः	६२१
द्रुमकुड्यनिर्घातादिव्याजिन रिपु-		लक्ष्मीप्राप्त्यादिकरहोमः	६२२
विनाश होमः	६१२	गोभूमिहिरण्यवासः सिद्धिः	६२४
विद्वेषणप्रयोगः	६१२	सम्पत्करहोमद्रव्याणि	६२४
उच्चाटन प्रयोगः	६१२	सम्पत्करत्वादिकम्	६२५
शत्रुवाहदन्तिनां नाशप्रयोगः	६१२	अश्विन्यादिनवनक्षत्रेषु होमद्रव्य	
अभीष्टाङ्गोत्पन्नरोगादिभिर्वैरि-		नवकम्	६२५
निधनहोमः	६१३	मवादिनवनक्षत्रेषु होमद्रव्याणि	६२६
दाहज्वरेण मारणम्	६१३	मूलादिनवनक्षत्रेषु होमद्रव्याणि	६२६
उन्मादज्वरेण मारणम्	६१४	सिद्धादियोगेषु होमादि	६२७
सन्निपातज्वरेण मारणम्	६१४	ग्रहटप्तिकरहोमकालादि	६२७
पुत्तलीखननेन मारणम्	६१४	त्रिजन्मसु होमादिविधानम्	६२८
तापज्वरेण विनाशाय पुत्तलीप्रयोग-		सूर्यादिषु स्वक्षेत्र स्वोच्चस्थेषु	
विशेषः	६१५	उपास्तिकम्	६२८
ज्वरोन्मादप्रयोगः तद्रक्षणदिकञ्च	६१६	वाग्मित्वप्रदहोमः	६२८
पुत्तलीखननेन मारणम्	६१६	इष्टाप्तिहोमः	६२८
पुत्तलीज्वराद्यानयनम्	६१७	लक्ष्मीप्राप्तिहोमः	६२८
पुत्तलीरचनया उच्चाटनम्	६१७	लक्ष्मीसिद्धिकरहोमः	६३०
विद्वेषणम्	६१७	शस्यशालिभूमिप्राप्तिकरहोमः	६३०
पुत्तलीखननेन रिपुकुलोत्सादनम्	६१८	गोशतादिप्राप्तिकरहोमः	६३०
दूरस्थारिनिधनम्	६१८	कन्यासिद्धिकरहोमद्रव्याणि	६३०
दूरस्थवैरिनिधनोपायः	६१८	धनवस्तुप्राप्तिकरहोमः	६३१

लक्ष्मोप्राप्तिकरहोम पुष्पपञ्चकम्	६३१	चक्रपूजन फलम्	४६४
सम्पत्करहोमभेदाः	६३१	श्रीचक्रनिर्माणि चतुर्दशारादिचक्रस्य	
सम्पत्करपुष्पहोमविधानम्	६३१	मानम्	६४४
विचित्तवासःसिद्धिकरहोमः	६३२	सकलशक्त्याद्याधिष्ठित पूजाचक्रम्	६४६
सितवासो मुक्तादिसिद्धिकरहोमः	६३२	अमृतघटाख्ययन्त्रम्	६४७
वाञ्छितकरादि होमविधानम्	६३२	श्रीवक्त्रे समर्चनफलम्	६४७
अभोष्टवर्णवासःसिद्धिकरहोमः	६३२	जर्मिकादिषु सर्वरक्षाविधानम्	६४८
वनितापुरुषाद्याकर्षणादिहोमः	६३२	तडागादिषु अमृतघटाख्ययन्त्रस्य	
वश्यसिद्धिकरहोमः	६३३	स्थापनादि	६५०
कवलज्यहोमफलम्	६३३	सिद्धवज्रयन्त्रनिर्माणादि	६५०
साधक कर्तव्यतादि	६३४	कोष्ठवज्रयन्त्रनिर्माणादि	६५१
पूर्णास्वर्कवारिषु च लक्ष्मोप्राप्तिकर-		प्रोक्त यन्त्रफलानि	६५३
होमः	६३५	वज्रलिङ्गाभिधान यन्त्रनिर्माणादि	६५३
सम्पत्प्राप्तिकरपुष्पहोमः	६३५	मेरुलिङ्गनिर्माणादि	६५७
सितोपेतनवनीतहोमफलम्	६३६	महालिङ्गयन्त्रनिर्माणादि	६५८
किंशुकपुष्पादिहोम फलम्	६३६	योनिचक्रनिर्माणादि	६६१
निजवाञ्छितसिद्धिकरहोमः	६३६	वज्रवज्र यन्त्रनिर्माणादि	६६२
		महावज्रवज्र यन्त्रनिर्माणादि	६६३
		विषमसमादिकोष्ठानामसंख्यत्वम्	६६३

तयस्त्रिंशपटले ।

ललितायाः स्वरूपभेदसमुत्प-

यन्त्राणामुपदेशः

अभिषेकनित्यपूजादि	६३८
रत्नादिषु श्रीचक्रविनिर्माणि माना-	
दिकम्	६३८
श्रीचक्र कर्णिकान्तर्गतत्रिचत्वारिंश-	
द्योन्यात्मकं मध्यचक्रद्वयम्	६३८
श्रीचक्रवाङ्मयसृष्ट्यात्मक-	
पद्मद्वयम्	६४१
ललिताचक्रस्य सद्गुरुप्रसाद-	
लभ्यत्वम्	६४२

चतुस्त्रिंशपटले ।

यन्त्राणां लोकचमत्कारकर

प्रयोगोपदेशः

सिद्धसारस्वतविद्यास्वरूपम्	६६८
विद्यानामङ्गध्यानयोः परिभाषा	६७०
विद्यासाधन प्रकारः	६७०
मृत्युञ्जयविद्यास्वरूपम्	६७१
मृत्युञ्जयविद्याध्यानस्वरूपम्	६७१
त्रिपुटाविद्यास्वरूपम्	६७२

त्रिपुटाविद्यायाः षडङ्गादिकम्	६७२	षड् विधगोपालमन्त्राः	६८६
गारुडमन्त्र स्वरूपम्	६७३	तेषां यन्त्राणि	६८६
गारुडसिद्धमन्त्रस्य प्रयोगध्यानादि	६७३	तेषां ध्यानम्	६८७
सकल भुजङ्गमविषनाशनमौषधम्	६७४	सकलदेवतानामपरोक्षोपायोषधयो-	
अश्वारूढाविद्या तस्या अङ्गादि च	६७५	गादिविधानम्	६८७
अन्नपूर्णाविद्या	६७५	स्वेच्छोत्क्रान्तिः	६८७
अन्नपूर्णायाः षडङ्गानि ध्यानं साधन-			

प्रकारश्च ६७६

पञ्चविंशपटले ।

नवात्मविद्याध्यानम् स्वरूपञ्च	६७६	षोडशनित्यादीनां तत्तत्परिवार	
देवीहृदयविद्यास्वरूपम्	६७७	शक्त्यादोनाञ्च स्वात्मत्वेन वास-	
देवो हृदय ध्यानादि	६७७	नादिकम्	६८८
गौरीविद्यास्वरूपम्	६७८	ज्ञातज्ञानज्ञेयानि	६८०
गौरीविद्या साधनं ध्यानादि	६७८	अङ्गुशादयः	६८२
लक्षसुवर्णप्रदा विद्या	६७८	ललिताविद्याया अक्षरवाच्योऽर्थः	६८५
तदङ्गानि ध्यानं साधनक्रमश्च	६७८	पिण्डादिमालान्तानां मन्त्राणां	
निष्कत्रयप्रदा विद्या	६७८	त्रैविध्यम्	६८६
तद्विद्यायाः साधनादि	६८०	त्राक्षरादिनवाक्षरावधिमन्त्रजातस्य	
अमीष्टवादिनी विद्या	६८०	अक्षरसन्दर्भजनितसंख्याक्रमः	६८६
मातङ्गेश्वरी विद्यास्वरूपम्	६८०	तथा प्रस्तारक्रमाः	६८७
तद्विद्याक्षरसंख्या ध्यानादि	६८०	पञ्चाशत् कोष्ठचक्रम्	७०२
राज्यलक्ष्मीविद्यास्वरूपम्	६८१	प्रत्येकं दश दश भूतनामानि	७०३
महालक्ष्मी विद्या	६८२	गद्यपद्यदिभाषात्मनां सन्दर्भाणां	
तद्ध्यानसाधनादि	६८२	एकाकारोपायः	७०४
सिद्धलक्ष्मीविद्यास्वरूपादिकम्	६८३	मन्त्राणां निर्माणप्रकारः	७०५
अस्या अङ्गानि ध्यानादिकञ्च	६८३	सकलमन्त्राणां क्रूरत्वं सीम्यत्वं	
नित्यार्चनचक्रनिर्माणादिकम्	६८४	मिश्रत्वञ्च	७०६
ललिताविद्याया गोपाल-		सकलमन्त्रविद्यागणस्य स्वरूपम्	७०७
स्वरूपत्वम्	६८५	मन्त्रविद्यादीनां तयोदशविधा-	
सिद्धगोपाल मन्त्रः	६८५	सम्यक्कारणम्	७०८

मन्त्रसिद्धानां षोडश लक्षणानि	७०८	तत्प्रकारश्च	७२०
मन्त्रसिद्धेश्चतुर्दशविधत्वम्	७१०	संस्मृतिः परमकारणमविवेकः	७२१
मन्त्रविद्यादीनामन्योन्य वैरम्	७१०	ज्ञातज्ञानज्ञेयानां तत्त्वात्मकत्वम्	७२१
उपासकदोषैर्मन्त्राणां देवतानाञ्च		दुष्टेः समाधिकशतगुणभेदाः	७२१
वैरीकरणम्	७११	धीचितोः पार्थक्यम्	७२४
गुरुमन्त्रदेवतानां सम्यग्भजन-		प्राणानां जीवस्य च स्वरूप-	
क्रमः	७१२	कथनम्	७२५
तन्त्रोक्तमन्त्रविद्यादीनां सम्यक्सिद्धि-		कालस्य स्वरूपादि कथनम्	७२५
करमक्षरौषधिगुलिकारूपम्	७१२	लवतुल्यादिकालभेद कथनम्	७२६
गुलिकाविनियोगक्रमः	७१२	ग्रहाणां स्वरूपादि कथनम्	७७२
अकारादिचान्तानां वर्णानां दश-		देवीकृतद्वादशविध प्रश्नाः	७७२
दशौषधिविधानानि	७१३	जननमरण कारणम्	७२८
		कालपरमात्मनोः स्थितिकथनम्	७२८
		मुक्तानामपुनराविर्भावः	७२८
		इतरिषां पूर्वं सम्भावित्वम्	७२८
		भूतानां स्थितिप्रकार कथनम्	७२८
		जीवानामागति कथनम्	७३०
		सिद्धानां मरणं निद्रया समम्	७३०
		साध्यसाधकसिद्धशब्दानामर्थ-	
		कथनम्	७३१
		मरणे सुगतिवत्ज्ञापककालः	७३२
		दुष्टैर्वैविध्य कारण प्रश्नः	७३२
		तद्वैविध्यकारण कथनम्	७३२
		गुरुमुखदेवात्म ज्ञानसंप्राप्तिः	७३३
		आत्मवतां सप्तचत्वारिंश-	
		लक्षणानि	७३३
जन्मकारणञ्च	७१८	आत्मज्ञानवतां समाचार क्रमः	७३४
मुक्तिशब्दार्थः तद्धेतुश्च	७२०	जीवन्मुक्तानां ललिता पूजाक्रमः	७३७
संस्मृतिशब्दार्थः	७२०	तन्त्रार्थविदिनः फलम्	७३८
मुक्तौ हेतुः	७२०		

शुद्धिपत्रम्

एतत् पुस्तकमुद्राङ्कणान्तरं प्राप्तेपुस्तकान्तरे ये ये अधिका न्यूना विभिन्नाकारा
वा पाठा लभ्यन्ते तेऽप्यत्र शुद्धिपत्रे सन्निविशिता इति ।

अशुद्धः ।	शुद्धः	पत्र	पङ्क्ता
पूज्यं	पूज्ये	६	४
मिद्धे	मिद्धः	१०	१
निः फालना	निफालना*	१८	१
षष्ण	षष्ठ	३३	८
पयसाक्षरवर्गिणी	पयसाक्षरवर्गिणीम्	३८	१
माताष्टकं	मातृष्टकं	३८	१
न्ये नैका	येनैका	७६	८
निष्फालना	निफालना	८५	४
सुर	पुर	८८	८
श्रीमा	श्रीर्मा	८८	१०
मेवच	मे वद	८८	४
मूर्त्तिष्टे न्यस्तविग्रहाः	मुक्तिष्टेस्तविग्रहः	८८	६
योगिनो	योगिनीः	८२	१०
स्त्रीस्व	स्त्रीषु	१०२	८
चेचि	चेति	१०४	६
जैष्ठे	ज्यैष्ठे	१०८	७
पीताश्वेता	पीतश्वेता	११४	७
स्वकीयविवेकैः	स्वकीयाविवेकैः	१२३	१८
द्वितीय तृतीया	द्वितीया	१२७	२४
विधोधः	विधोः	१२८	२३
दुक्तमेण	दुक्तक्रमेण	१६४	१४
सन्देहेत्ये	सन्देहति	१८८	११

समरिखं	समतिरिखं	३८३	१८
शतिस	शतिस	३८४	१३
वज्र	वर्ज	३८५	८
इत्येकस्य	इत्येकैकस्य	३८८	२१
भिन्नाच्च	सुदृगभिन्नाच्च	३८२	१७
मिथुनानां	प्रयोगवलिप्रदानं च मिथुनानां	३८३	६
तन्मध्यस्थलं	तन्मध्ये वृत्त	३८५	२४
मन्त्रा	अंशा	३८७	१६
यद्वा	यद्वा	३८७	१८
संख्येषु कोष्ठे प्वित्यर्थः	संख्यानि कोष्ठानि मःर्जयेदित्यर्थः	४०८	२७
ध्यानं	प्रयोगेषु च ध्यानं	४१४	२६
रन्ताभिः	रनन्ताभिः	४१६	४
प्रलापनाम जल्पविशेषः	पलायनाद्यपजय विशेषः	४१६	२६
दामैः	वामैः	४१७	१४
चतुर्थजस्य	चतुर्थभुजस्य	४१७	२२
सहित	यामसहित	४२०	१४
पदा३२दष्टादशा१८त् खाग्ने	पदात्३२खाग्ने३०र्नखा१०		
३०र्नखा१०त्ततः	दष्टादशा१८त्ततः	४२०	१८
कहोम	करहोम	४२३	११
अष्टकोणि	अष्टकोण कोणे	४२५	१८
त्सकं	ष्टकं	४२५	२२
कृत्वा	अतःपरं 'तदन्तरालेप्राग्वत् समतिरिखं त्रिकोणं कृत्वा-पुनस्त्रिकोणवाह्य वृत्ताद्वह्निस्तद्वृत्तविष्कम्भार्द्ध- मानेन वृत्तं कृत्वा' इत्यधिकः	४२६	११
स्तम्भय	स्तम्भय स्तम्भय	४२८	२४
वीथ्यां	अतःपरं 'प्राङ् मध्यकोष्ठात् रेखायाणि बाह्यवृत्त- गतैकादशसंख्यानीतिशेषः । साध्यश्च मध्यतः इत्यत्र चकारेण कर्णिकायां सर्ववाह्यवीथि' इत्यधिकः	४३३	१०
सर्वाः परि	सर्वाः सपरि	४३५	२७

सुद्धा	स्वच्छा	४३६	८
स्थयोः प्राग्	स्थयोः वामदक्षक्रमेण चापसायकौ		
	तदधः स्थयोः प्राग्	४४०	१२
शेषः ।	अतः परं “कोदण्डनिवहमित्यनेन प्रतिभुजं कोदण्ड- मित्यर्थः । अन्यैर्दक्षिणभुजैर्नवभिरिति शेषः । शरभिन्नकलेवरां शरभिन्न शरीरां । प्रोक्तं प्राग्वदरि- सेनाविनाशादिप्रकारेण । अथवा पञ्चान्सरे । नवभिर्भुजैरिति शेषः । अन्यैर्दक्षिणभुजैर्नवभिरिति शेषः ।” इत्यधिकः	४४२	२६
शक्र	चन्द्र	५८१	१३
वर्गं	वर्गेषु	५८८	२१
दिगन्तः	द्विगन्तः	५८७	२३
लग्न	लग्ने	६००	२१
स्थित्य	स्थिति	६८२	२०
व्यनक्तैव	व्यनक्तैव	७३२	२

समाप्तमिदं शुद्धिपत्रम् ।

श्रीश्रीतन्वराजतन्त्रम् ।

श्रीश्रोतन्वराजतन्त्रम् ।

श्रीआचार्यारणवलनेन प्रवर्तितं पर्यवेक्षितञ्च

महामहोपाध्यायश्रीलक्ष्मणशास्त्रिणा सम्पादितम् ।

कलिकातानगर्यां

महामायायन्त्रे

श्रीसिद्धेश्वरचतुर्धुरिणा सुद्रितम् ।

लग्ढनराजधान्यां लुज्याक् एण्ड कां कर्त्तकेण

प्रकाशितम् ।

४८: १८१८ ।

अथ तन्त्रराजः मनोरमाटीकासहितः ।

प्रथमः पटलः ।

अनाद्यन्तोऽपराधीनः स्वाधीनभुवनत्रयः ।

जयत्यविरतो (१) व्याप्तविश्वः कालो विनायकः ॥ १ ॥

मनोरमाटीका प्रारभ्यते ।

श्रीगणेशाय नमः ।

आद्यश्लोकेन प्रबन्धवाक्यार्थगर्भं विनायकस्तुतिः क्रियते । तत्र अनाद्यन्तः (२) कालस्याऽऽद्यन्तरहितत्वात् । अपराधीनः—इतरप्रेरणाविधुरः । स्वाधीन-भुवनत्रयः—स्वायत्तज्ञातज्ञानज्ञेयात्मभुवनत्रयः । जयति—विश्वोत्कृष्टोभवतीत्यर्थः (३) अविरतः—कालस्य सन्तन्यमानत्वात् । व्याप्तविश्वः—देशरूपाभ्यामनवच्छिन्नत्वात् । कालइति विशेषणस्य नाम । विनायकः विघ्नेश्वरो विगतनायक इति च । एतदुक्तं भवति-एवमुक्तः कालरूपो विनायकः सर्वोत्कृष्टो भवतीति तथाविधो विगतनायकः कालो विश्वोत्कृष्टो भवतीति च । तेन कालरूपपरमार्थाया ललितानित्याया विश्वमयत्वं साधकानां तादात्म्यं च प्रबन्धवाक्यार्थत्वेनात्र सूचितमित्युपदिशन्ति पूज्यपादाः ॥ १ ॥

(१) जयत्यपरत इति मूलपुस्तकपाठः ।

(२) अनाद्यन्त इति १ पु० पा० ।

(३) इत्यर्थ इति १ पु० नास्ति ।

भगवन् ! सर्वतन्त्राणि भवतोक्तानि मे पुरा ।
 नित्यानां षोडशानां च नवतन्त्राणि कृत्स्नशः ॥ २ ॥
 तेषामन्योन्यसापेक्ष्या(१)ज्जायते मतिविभ्रमः ।
 तस्मात्तु निरपेक्षं मे तन्त्रं तासां वद प्रभो ! ॥ ३ ॥
 शृणु कादिमतं तन्त्रं पूर्णमन्यानपेक्षया ।
 गोप्यं सर्वप्रयत्नेन गोपनं तन्त्रचोदितम् ॥ ४ ॥
 कथं कादिमतं नाम्ना तन्त्रं ब्रूहि महेश्वर ! ।
 कादिकालीतिशक्ती स्तः (२) पुरा तत्तन्मते मया ॥ ५ ॥
 प्रोक्ते तन्त्रे कादिकालीमताख्ये तेन नामतः ।
 शृणु तत्सर्वतन्त्राणां राजानं सर्वसिद्धिदम् ॥ ६ ॥
 कादिसंज्ञा भवद्रूपा सा शक्तिः सर्वमिदृशं ।
 तन्त्रं मदुक्तं भुवने नवनाथैरकल्पयत् ॥ ७ ॥
 तथा तैर्भुवने तन्त्रं कल्प्यं कल्प्यं विजृम्भते ।
 अवसानेषु कल्पानां सा तैः सार्द्धं व्रजेच्च माम् ॥ ८ ॥

अथ भगवन्नित्यादिभिः व्रजेच्च मामित्यन्तः सप्तभिः श्लोकेस्तन्त्रावतार
 क्रममुपदिशति । तत्र सर्वतन्त्राणि नित्याषोडशकार्णवोक्तुरुद्रयामलादिचतुः
 षष्टिमुखानि तन्त्राणि । नवतन्त्राणि सुन्दरोद्दयनित्याषोडशकार्णवचन्द्रज्ञा
 नमाटकातन्त्रसंमोहनतन्त्रवामकेश्वरबहुरूपाष्टकप्रस्तारचिन्तामणिमेरु(३)प्रस्तारा
 ख्यानि इति । अन्यान्यसापेक्ष्यात् तन्त्रान्तरोक्तार्थपूजाङ्गीकारणीकृ
 त्वात् । विभ्रमः—व्यामोहः । तासां षोडशानां नित्यानाम् । अन्या
 नपेक्षया—इतरतन्त्रोक्तार्थपूजाङ्गीकारमकृत्वापदेशात् । गोपनं तन्त्रचोदित-
 मिति पञ्चविंश पटले षट्पञ्चाशत्श्लोकीकृतमङ्गेतविधानेनित्यर्थः । नवनाथैः—
 द्वितीयपटले प्रतिपादितस्वरूपैः । अकल्पयत्—प्रसारयति स्म । तथा—कादि-
 शक्त्या । तैः—नवनाथैः । सा तैः सार्द्धं व्रजेच्च माम्—कल्पावसानेषु सा

(१) सापेक्षादिति सू० पृ० पा० । (२) कादिकालीतिशक्त्यासां इति सो० पृ० पा० ।

कालिकादिशक्त्याः पुरा तत्तन्मतान्मया इतिम् लघुल्लकपाठः । (३) मेरु इति सो० पृ० पा० ।

आद्ये तन्नावतारादि द्वितीये नाथमण्डलम् ।
 नित्योद्धारस्तृतीये स्यात् ललितार्चा तयोर्द्वयोः ॥ ६ ॥
 नैमित्तिकं तथा काम्यमर्चनं षष्ठके भवेत् ।
 कामेश्वरी सप्तमके परतो भगमालिनी ॥ १० ॥
 नित्याक्लिप्ता तु नवमे भेरुण्डा दशमे स्मृता ।
 एकादशे वज्रिवासिन्यथ वज्रेश्वरी मता ॥ ११ ॥
 तयोदशे भवेद्दृती त्वरिता स्याच्चतुर्दशे ।
 कुलमुन्दर्यतोऽन्यास्मिन् नित्यानित्या तु षोडशे ॥ १२ ॥
 ततो नौलपताका स्याद् विजयाऽष्टादशे (१) परे ।
 सर्वमङ्गलानित्याऽतो (२) ज्वालामालिनिमंजिका (३) ॥ १३ ॥
 एकविंशतिमे चित्रा कुरुकुल्ला त्वनन्तरे ।
 त्रयोविंशे तु वाराहीध्यानानि तदनन्तरे ॥ १४ ॥
 पञ्चविंशे मातृकाभिः (४) षड्विंशे मन्त्रवैभवाः ।
 सप्तविंशे (५) श्वासरूपा अष्टाविंशे तु लोकता ॥ १५ ॥
 अनन्तरे कुण्डलृप्तिस्तद्वर्द्धं हामकर्म च (६) ।

कादिशक्तिर्नवनायैस्तन्त्रेण च मार्जं मयि विनीना तिष्ठतीत्यर्थः । ॥ २ ॥ ३ ॥
 ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

आद्य इत्यादिभिः सङ्ग्रह इत्यन्तः दशभिः श्रीकैस्तत्पटलान् तदर्थोऽपि
 दिशति । तयोर्द्वयोः चतुर्थपञ्चमयोः (७) । परतः अष्टमे । अथ द्वादशे (८)

(१) षोडश इति मूलपुस्तकपाठः ।

(२) नित्यान् इति सो० प० पा० ।

(३) मंजिता इति मू० प० पा० ।

(४) मातृकोक्ता इति सो० प० पा० ।

(५) षड्विंशे इति मू० प० पा० ।

(६) स्तद्वर्द्धं हामकर्म च इति मूलपुस्तकपाठः ।

(७) तत्र त्रये चतुर्थपञ्चमके इति सो० प० पा० । तत्र द्वये चतुर्थपञ्चके इति व० प० पा० ।

(८) अथ ऊर्द्धे विंशे इति सो० अधिकः पाठः ।

एकविंशे तद्दृष्ट्वं च होमाः काम्या महोदयाः (१) ॥ १६ ॥

तयस्त्रिंशे तु पटले यन्त्राणि फलभेदतः ।

चतुस्त्रिंशे तु नामानि (२) पञ्चविंशे ऽस्य वासना ॥ १७ ॥

षट्त्रिंशे स्वात्मकथनमध्यायास्तत्त्वविग्रहाः ।

प्रत्यध्यायं शतश्लोकाः स्यादेवं तन्त्रसंग्रहः ॥ १८ ॥

सुन्दरः सुमुखः स्वच्छः सुलभा बहुतन्त्रवित् ।

असंशयः संशयच्छिन्निरपेक्षो गुरुर्मतः ॥ १९ ॥

सौन्दर्यमनवद्यत्वं रूपे सौमुख्यता पुनः ।

स्मरेपूर्वाभिभाषित्वं स्वच्छताऽजिह्ववृत्तिता ॥ २० ॥

सौलभ्यमपरागवित्त्वं सन्तोषा बहुतन्त्रता ।

असंशयस्तत्त्वबोधे तच्छक्तिप्रतिपादनात् ॥ २१ ॥

नैरपेक्ष्यमवित्तेष्का गुरुत्वं हितवादिता ।

एवंविधा गुरुर्ज्ञेयस्त्वितरः शिष्यदुःखदः ॥ २२ ॥

चतुर्भिर्गाढैः संयुक्तः शृङ्गावान् सुस्थिराशयः ।

अन्यस्मिन्—पञ्चदशके । ततः—सप्तदशे । परं—एकोनविंशे । अतः—विंशे ।
अनन्तरं—द्वाविंशे । तदनन्तरं—चतुर्विंशे । अनन्तरं—एकोनविंशे । तद्दृष्ट्वं—
त्रिंशत्तमे । तद्दृष्ट्वं—द्वाविंशे । अस्य—उपासनादेः । तत्त्वविग्रहाः—षट्
त्रिंशत्सङ्ख्याविशिष्टत्वात् ॥ ८ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥
१६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

सुन्दर इत्यादिभिः दुःखद इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्देशिकलक्षणमुपदिशति ।
तत्र सन्तोषः पूर्णता । प्रतिपादनात्(३)तत्त्वस्य । इतरः उक्तलक्षणविहीनो-
द्देशिकः । शिष्यदुःखदः—शिष्यस्य वित्तापहारशरीरक्लेशबुद्धिव्यामोहादिभि-
रित्यर्थः ॥ १८ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

(१) होमात्काम्यफलोदयं इति सो० पृ० पा० ।

(२) नामाणि इति सू० पृ० पा० ।

(३) प्रतिपादनाच्चरति सो० पृ० पा० ।

अलुब्धः स्थिरगात्रश्च प्रेक्षाकारी जितेन्द्रियः ॥२३॥

आस्तिको दृढभक्तिश्च गुरौ मन्त्रे सदैवते ।

एवंविधा भवेच्छिष्यस्त्वितरो दुःखकृद्गुरोः ॥२४॥

गुरुच्यमाने वचने दद्यादित्यं वचः सदा ।

प्रसौद नाथ ! देवेति तथेति च कृतादरम् ॥२५॥

प्रणम्योपविशेत्पार्श्वे तथा गच्छेदनुज्ञया ।

मुखावलीकौ सेवेत कुर्यादादिष्टमादरात् ॥२६॥

असत्यं न वदेदग्रे न बहू प्रलपेदपि ।

कामं क्रोधं तथा लोभं मानं प्रहसनं स्तुतिम् ॥२७॥

चापलानि च जिह्मानि नर्माणि (१) परिदेवनम् (२) ।

ऋणादानं तथाऽऽदानं वस्तूनां क्रयविक्रयम् ॥२८॥

न कुर्याद्गुरुणा साङ्गं शिष्यो भूषाः कदाचन ।

यतो गुरुः शिवः साक्षात् स्तुवन् प्रणमन् भजेत् ॥२९॥

यथा देवे तथा मन्त्रे यथा मन्त्रे तथा गुरौ ।

चतुर्भिर्नित्यादिना गुरोरित्यन्तेन श्लोकद्वयेन शिष्यलक्षणमुपदिशति, तत्र चतुर्भिर्नित्यैः संयुक्तः—गुरोर्लक्षणत्वेनोक्तैः सुन्दरत्वादभिष्वत्तुर्भिर्विशेषणैः उपेतः । इतरः—उक्तगुणविहीनः (३) दुःखकृद् गुरोः—अकीर्त्यं नर्यं चित्तदेह-
ल्लेशाद्यैः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

गुरुच्यमान इत्यादिभिः प्रणमन् भजेदित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः शिष्या-
चारक्रममुपदिशति । तत्र स्तुतिः—स्वात्मपरयोः । जिह्मानि—कुटिलानि ।
परिदेवनं—प्रलापः । भूषाः—जिजीविषुः । भजेत् सेवेत ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥
यथा देव इत्यादिभिर्भक्तिसमन्वित इत्यान्तैर्दशभिः श्लोकैः पूज्यपादो-

(१) कार्याणि इति सो० प० पा० ।

(२) परिदेवनमिति सू० प० पा० ।

(३) उक्तगुणविहीन इति सो० व० प० पाठः ।

यथा गुरौ तथा स्वात्मन्येवं भक्तिक्रमः प्रिये ! ॥३०॥
 गुरोस्तु जन्मदिवसे कुर्यादुत्सवमादरात् ।
 विशेषपूजां योगिभ्यो भोजनं तत्पदार्चनम् ॥३१॥
 व्याप्ते दूरगते पूज्यं पूजयेदग्रजादिषु ।
 एकदेशे नित्यं सेवा दूरस्थे योजनक्रमात् ॥३२॥
 एकादि ऋतुसंवत्सरा वर्षे षड्योजनान्तरे ।
 ततोऽदूरगते सेवा तदाज्ञापरिपालनम् ॥३३॥
 आसनं शयनं वस्त्रं भूषणं पादुकां तथा ।
 क्रायां कलत्रमन्यच्च यत्तस्येष्टं (१) तु पूजयेत् ॥३४॥
 एकग्रामे पृथक्पूजां न कुर्यादननुज्ञया ।
 पूजामध्ये समायाते पूज्ये नत्वा स्थितिं वदेत् ॥३५॥
 विधिं हि शेषमित्युक्तः कुर्यान्नो चेत्तदाज्ञया ।
 वर्तेत सोऽपि तच्छेषं कुर्यान्निश्चलमानसः ॥३६॥
 पूजामध्ये गुरौ पूज्ये त्वने वाऽपि समागते ।
 कृत्यमेवं समुद्दिष्टं मौनं तैर्न समाचरेत् ॥३७॥
 गुरुं न मर्त्यं बुधात यदि बुधात तस्य तु ।

पास्त्रिक्रममुपदिशति । तत्र व्याप्ते—लोकान्तरं गते । दूरगते—वक्ष्यमाणषड्यो-
 जनादुपरिसङ्ख्याविशिष्टयोजनदेशं गते । अग्रजादिषु गुरुं तदग्रज (२) इत्याद्युप-
 रिष्ठात् वक्ष्यमाणानुपदिशतादिशब्देन । एकदेशे—ग्रामनगरमण्डलक्षे-
 त्तर्ष्वटपत्तनादिषु गुरुशिष्ययोः स्थितौ । योजनक्रमात्—दूरस्थ इत्यान्वयः ।
 एकग्राम इति पूर्वोक्तनगरादीनामुपलक्षणम् । पृथक्पूजां—गुरुमन्त्रिणान्येषां

(१) यत्तस्येष्टं तु इति सं० पु० पा०

(२) तदग्रज इति टी० पु० पाठः ।

न कदापि भवेत्सिद्धिर्मन्त्रैर्वा देवपूजनैः ॥३८॥
 मन्त्रेण तस्य नियतं पूजां कुर्याद्यथोदिताम् ।
 तां च तत्पटले सम्यक् ज्ञात्वा भक्तिसमन्वितः ॥३९॥
 नित्यानां त्रैपुराणां च नावेच्यास्त्वंशकादयः ।
 तथाप्रोच्यते किञ्चिदभिचारादिसिद्धये ॥४०॥
 अश्विन्यादिषु ऋक्षेषु * विन्दुसर्गान्त्ववर्जितम् ।
 चतुरो † योजयेदाद्यान् विन्दुसर्गौ तु सर्वगौ ॥४१॥
 तेन मन्त्रादिवर्गेन नाम्नश्चाद्याक्षरेण च ।
 गणयेद्यत् ‡ षष्ठं वाऽप्यष्टमं द्वादशं तु वा ॥४२॥
 रिपोर्मन्त्राद्यवर्णं स्यात् तेन तस्याहितं भवेत् ।
 राशिष्वनात्र ऋक्षेषु सप्तपञ्चदशतैः ॥४३॥
 साधनानामपि विज्ञेयमंशकादामनुग्रहे ।

देवतानां वा पूजां स्वयं न कुर्यात् इति । पूज्ये त्वन्ये वा तदग्रतः प्राप्तविश्व-
 मित्यादिष्वन्यतमे । तत्पटले-द्वितीयपटले ॥ २८ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥
 ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

नित्यानामित्यादिभिः सर्वत इत्यन्तैर्द्वाविंशत्या श्लोकैर्मन्त्राणामंशकादि-
 कमुपदिशति । तत्र अंशकादय इत्यत्र अंशकशब्दो राश्यादिवाचकः । आदि-
 शब्देन सिद्धादिचक्रगणन ऋणऋणि (१) प्रभृतय उच्यन्ते । अश्विन्यादिषु ऋक्षेषु
 मेषादिषु राशिष्वित्यर्थः । विन्दुसर्गान्त्ववर्जितं--विन्दुसर्जनीयक्षकाररहि-
 तम् । चतुर इति पुंलिङ्गद्वितीयाबहुवचनम् । आद्यान्--अकाराद्यान् वर्णा-
 नितिशेषः । विन्दुसर्गौ तु सर्वगौ--विन्दुसर्गयोः शिवशक्तिरूपत्वात् सर्वात्मता ।
 तेन राशिषु योजिताक्षरक्रमेण । एतदुक्तं भवति - प्रत्यक्षरं सत्विपादा-
 स्त्रयस्त्रिंशदष्टटिकाः सम्भवन्ति ताभिः साध्यसाधकयोरंशकं जानीयात्

यतस्ते तत्त्वविज्ञानरहितास्ते न चोदितम् ॥४४॥

प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक च सूत्रपञ्चकयोगतः ।

कोष्ठानि षोडशाऽत्र स्युस्तेषु वर्णान् क्रमास्त्रिखित् ॥४५॥

चतुश्चतुर्विभागेन कल्पयेत्तानि वै क्रमात् ।

प्रथमप्रथमे * त्वादां द्वितीयप्रथमे † तथा ॥४६॥

द्वितीयमन्यतश्चान्यत् तथाऽन्यदपि कल्पयेत् ।

तत्तत्कोष्ठेषु ‡ विलिखित् तत्तत्पञ्चममक्षरम् ॥ ४७ ॥

एवं चतुर्षुकोष्ठेषु चान्तावधि समालिखित् ।

इति । गणयेत्—रिपुनामाद्यक्षरराशिमारभ्य मन्त्राद्यक्षरराश्यन्तं गणितं
षष्ठाष्टमहादशराशिगताक्षरादिकैर्मन्त्रै ररातिरभिचारादिकं कुर्यादित्यर्थः ।
राशिषु प्रोक्तमिति शेषः । ऋक्षेषु—अश्विन्यादिषु नक्षत्रेषु । समपञ्चतृतीयगैः—
प्राग्वत् रिपुनामाद्यक्षरनक्षत्रमारभ्य मन्त्राद्यक्षरराश्यन्तं गणितं समपञ्चतृतीयनक्षत्र-
गताद्यवर्णैर्मन्त्रै स्तस्याभिचारादिकं कुर्यादित्यर्थः । साध्यानामित्यादि उपरि-
ष्टादृश्यमाणमाधमाधकमिहाख्येषु त्रिषूपासर्कषु प्रथमस्य तत्त्वज्ञानरहितत्वात्
प्रागुक्तांशकाद्यमनुयह्येष्वेत्तन्नीयमित्यर्थः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

वर्णान् क्रमास्त्रिखेदितात् क्रमशब्दार्थः प्रदर्शयति—चतुश्चतुर्विभागेन
षोडशकोष्ठानि प्रादक्षिण्येन चत्वारि चत्वारि वक्ष्यमाणमाधमिहसुसिद्धारि-
वर्गेषु मङ्गल्यत् । प्रथमप्रथमे—प्रथमचतुष्कप्रथमकोष्ठे आद्यमक्षरं लिखित् । द्वितीय-
प्रथमे—द्वितीयचतुष्कप्रोक्तक्रमप्रथमकोष्ठे(१) तथा—यथा पूर्वचतुष्टयस्य प्रथमकोष्ठः
कल्पितः अत्रापि तथा कुर्यादित्यर्थः । द्वितीय—माकारं लिखित् । अन्यतश्च—
तृतीयचतुष्कप्रोक्तक्रमप्रथमकोष्ठे । अन्यत्—तृतीयमकारं लिखित् । तथाऽन्य-
दपि कल्पयेत्—तथा—यथा पूर्वचतुष्कत्रयम् । अन्यत्—चतुर्थचतुष्कम् ।
अपिः समुच्चये । कल्पयेत्—विलिखित् । चतुर्थमीकारं चतुर्थचतुष्क (२) प्रोक्त-

* प्रथमः प्रथमे इति सू० प० पाठः ।

+ द्वितीयं प्रथमे इति मूलपुस्तके पाठः ।

‡ तत्तत्कोष्ठेषु इति मूलपुस्तके पाठः ।

(१) द्वितीयचतुष्कप्रथमेकोष्ठे १ पुस्तके पाठः ।

(२) चतुर्थचतुष्टय इति सो० पुस्तके पाठः ।

स्वनामाद्यक्षरं यत्र कोष्ठे सन्दृश्यते ततः ॥ ४८ ॥

सिद्धादीन् गणयेद्यावन्मन्वाद्यक्षरदर्शनम् ।

सिद्धसिद्धौ जपात्सिद्धौ तु द्विगुणात्सिद्धसाध्यकः (१) ॥ ४९ ॥

प्रथमप्रथमकोष्ठे लिखेदित्यर्थः । तत्तत्कोष्ठेषु—उक्तचतुष्कचतुष्टयद्वितीयकोष्ठेषु । तत्तत्पञ्चमं—प्रथमप्रथमद्वितीयतृतीयकोष्ठलिखिताक्षराणां (२) पञ्चमाक्षराणि विलिखेदित्यर्थः । एवं—प्राग्वत् । द्वितीयकोष्ठाक्षराणां पञ्चमाक्षराणि तृतीयकोष्ठेषु विलिखेत् । तृतीयकोष्ठाक्षराणां पञ्चमाक्षराणि चतुर्थकोष्ठेषु विलिखेत् । उक्ते चतुष्कचतुष्के प्रत्येकं कोष्ठे पुनः पुनः पञ्चमाक्षरलेखनतः क्षान्तावधि चतुष्कचतुष्टयेऽपि समालिखेत् । एवं लिखिते सति प्रथमचतुष्कप्रथमकोष्ठे अकथह इति चत्वार्यक्षराणि । तद्वितीयकोष्ठे उडप इति त्रीणि । तत्तृतीयकोष्ठे लृभम इति त्रीणि । तच्चतुर्थकोष्ठे ओडव इति त्रीणि । द्वितीयचतुष्कप्रथमकोष्ठे आखदल इति चत्वारि अक्षराणि । तद्वितीयकोष्ठे उचफ इति त्रीणि । तत्तृतीयकोष्ठे लृवय इति त्रीणि । तच्चतुर्थकोष्ठे आठश इति त्रीणि । तृतीयचतुष्कप्रथमकोष्ठे इगधक्ष इति चत्वारि । तद्वितीयकोष्ठे ऋच्छव इति त्रीणि । तत्तृतीयकोष्ठे एटर इति त्रीणि । तच्चतुर्थकोष्ठे अणष इति त्रीणि । चतुर्थचतुष्कप्रथमकोष्ठे इघन इति त्रीणि । तद्वितीयकोष्ठे ऋजभ इति त्रीणि । तत्तृतीयकोष्ठे ऐठल इति त्रीणि । तच्चतुर्थकोष्ठे-अः त स इति त्रीणि । एवं लिखिते प्रथमचतुष्ककोष्ठाक्षराणामुपरितनाक्षराणि द्वितीयचतुष्ककोष्ठेषु यथाक्रमं दृश्यन्ते । अकारादिसकारान्तान्येकपञ्चाशदक्षराणि तेषु षोडशकोष्ठेषु व्याकुलक्रमाणि दृश्यन्त इति प्रथमप्रोक्तक्रमशब्दस्यार्थः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

सिद्धसिद्ध इत्यादिभिः सुनिश्चितमित्यन्तैरर्थाद्यैः षड्भिः श्लोकैस्तेषां षोडशकोष्ठाक्षराणां फलान्युपदिशति । तत्र अतोऽन्यथा—सुसिद्धसाध्यादन्यः अनन्तरभूतः सुसिद्ध इत्यर्थः । अभिचारं रिपोरेवं यदि स्वात्मविपत्तये—रिपोरभिचारकाले तस्य सुसिद्धसुसिद्धश्चेदभिचारमन्त्रस्तस्याभिचारकस्यैव निधनाय भवतीत्यर्थः ।

ऋणसिद्धादियोगेषु मन्त्रदाने विशेषतः ।

(१) सिद्धसाधक इति सू० पु० पा० ।

(२) प्रथमप्रथमकोष्ठलिखिताक्षराणां पञ्चमपञ्चमाक्षराणि इति १ पुनरेव पाठः ।

सिद्धे सुसिद्धः सम्प्राप्ता सिद्धारिहन्ति गोत्रजान् ।
 साध्यसिद्धेऽतिसंक्लेशात् साध्यसाध्योऽतिदुःखकृत् ॥ ५० ॥
 साध्ये सुसिद्धो भजनात्साध्यागिः स्वां श्रियं हरेत् ।
 सुसिद्धसिद्धोऽध्ययनात् फलं दद्यादर्थक्षितम् ॥ ५१ ॥
 सुसिद्धसाध्यो (१) जापाद्यैः सिद्धये स्यादताऽन्यथा ।
 सुसिद्धे तु प्रसिद्धस्तु पूर्वजन्मकृतश्रमः ॥ ५२ ॥
 तस्मात् तु सर्वसिद्धीनां साधने यो जपेन्मनुम् ।
 अभिचारे रिपोरेवं यदि स्वात्मविपत्तये ॥ ५३ ॥
 सुसिद्धोरिगशेषेण स्वकुलान्नाशयेद्भुवम् ।
 अरिसिद्धः सुतं हन्यादरिसाध्यः स्वयोषितम् ॥ ५४ ॥
 अरिः सुसिद्धोमन्त्रस्तु कुलोत्सादनकृष्णैः ।
 अर्यरिः स्वात्महा मन्त्रः सम्प्राप्तौव मुनिश्चितम् ॥ ५५ ॥
 नामाद्यक्षरमारभ्य यावन्मन्त्रादिवर्णकम् ।
 त्रिधा कृत्वा स्वरैर्भिन्त्यात् (२) तदन्यद्विपरीतकम् ॥ ५६ ॥

प्रसिद्धं नाम गृह्णीयात् प्रसुप्ता येन जायति ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

॥ ५४ ॥ ५५ ॥

नामाद्यक्षरमित्यादिभिः सर्वत इत्यन्तैः षड्भिः श्लोकैः साधकमन्त्रयोरुक्तम-
 र्णाधमर्णत्वं तत्फलानि चोपदिशति । तत्र यावन्मन्त्रादिवर्णकं—मातृकाक्षरक्रमेण
 खनामाद्यक्षरमारभ्य मन्त्राद्यक्षरावधि गणयेदित्यर्थः । त्रिधा कृत्वा—तां सङ्ख्यां
 त्रिगुणीकुर्यात् । स्वरैः स्वरशब्देन षोडशसप्ततिसङ्ख्या उच्यन्ते । तत्र सम्प्रदायात्
 सप्तसङ्ख्याङ्गीकृता । भिन्त्यात्—तथा तां सङ्ख्यामाहरेत् । तदन्यत्—मन्त्राद्यक्षर-
 मारभ्य खनामाद्यक्षरावधि मातृकाक्षराणि । विपरीतकं—सप्तभिः संवर्द्धा त्रिभिरा
 हरेदित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—सर्वेषां विद्यामन्त्राणां सर्वेषां साङ्गतादीनां च
 उक्तमर्णाधमर्णत्वं ज्ञातुमुपायः मातृकाक्षरपाठक्रमेण खनामाद्यक्षरमारभ्य उद्देश्यस्य

(१) सुसाध्यसाध्योऽति मू० पु० पा० ।

(२) भिन्त्या इति सी० मू० पुष्पकै पाठः ।

कृत्वाऽधिको ऋणी ज्ञेयो ऋणी चेन्मन्त्रमुत्तमम् ।
 स्वयं ऋणी चित्तन्मन्त्रं त्यजत् पूर्वं ऋणी यतः ॥५७॥
 कथं ऋणित्वं मन्त्राणां साधकानां च मे वद ! ।
 पूर्वजन्मकृताभ्यासे (१) पापादस्याफलाप्तकृत् ॥५८॥
 पापे नष्टे फलावाप्तिः काले देहक्षयादृणी ।
 मन्त्रः सम्प्राप्तिमात्रेण प्राक्तनः सिद्धये भवेत् ॥५९॥
 सिद्धमिदं गुणैर्लभ्यमन्त्रो यः सिद्धिभाङ्गनः ।
 लक्ष्मीमदादनादृत्य मन्त्रे भोगमवाप्तवान् (२) ॥६०॥
 सन्मन्त्रस्य (३) ऋणी ज्ञेयो भजनं तस्य पूर्वगम् ।
 तस्मादृणविशुद्धिस्तु कार्या सर्वैस्तु सर्वतः ॥६१॥
 रुद्राक्षैर्गपि पद्माख्यैः पुत्रजीवैः कुचन्दनैः ।
 म्फाटिकैश्च प्रवालैश्च मौक्तिकैर्हर्मनिर्मितैः ॥६२॥

आद्यक्षरात् पूर्वोत्तराणि गणयित्वा तां सङ्ख्यां त्रिगुणीकृत्य समभिराहृत्य शिष्ट-
 मङ्कशां विज्ञाय तथा मन्त्राद्यक्षरादि खनामाद्यक्षरावधि गणयित्वा तां सङ्ख्यां समभि-
 वर्धयित्वा त्रिभिराहृत्य शिष्टं च जानीयादिति । कृत्वेत्यादिना एतदुक्तं भवति—पूर्व-
 श्लोकोक्तशिष्टसङ्ख्यायोरधिकसङ्ख्यायुक्तोऽधमर्णः, हीनसङ्ख्यायुक्त उत्तमर्णः । तत्र
 मन्त्रस्य अधमर्णत्वे फलभूयस्त्वं स्वस्याधमर्णत्वे नैष्कल्यं, तेनोत्तमर्णविद्यादीन्
 परित्यज्य अधमर्णनिव स्वीकुर्यादिति । सर्वैः साधकैः साधेयम् । सर्वतः—
 मन्त्रेषु विद्यासु चेत्यर्थः ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

रुद्राक्षैरित्यादिभिर्जपमित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैरक्षमालादिकमुपदिशति । तत्र
 कुचन्दनैः रक्तचन्दनैः ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

(१) भ्यासात् इति सू० पु० पा० ।

(२) मवाप्रुयात् इति सूत्रपुस्तके पाठः ।

(३) स मन्त्रस्य इति सूत्रपुस्तके पाठः ।

राजतैर्जपमाला (१) स्यात् पूर्वं पूर्वं फलिद्गुरुः ।
 आदिज्ञानैर्ज्ञरैः स्यादक्षमाला यथार्थतः ॥६३॥
 अनुलोमविलोमाभ्यां मातृकान्तरितां जपेत् ।
 एवं सर्वगुणोपेतो जायते सर्वसिद्धिमान् ॥६४॥
 तर्जनीरहितैः कुर्यादङ्गुल्यैर्जपक्रियाम् ।
 अङ्गुलीपर्वसंस्पर्शादपि वा गणयेज्जपम् ॥६५॥
 अबुद्धिपूर्वं विहिते निषिद्धे कर्मणि द्रुतम् ।
 विद्यां जपेच्छतं तेन तत्पापान्मुच्यते ध्रुवम् ॥६६॥
 नित्यातिक्रमदोषाणां शान्त्यै विद्यां शतं जपेत् ।
 नैमित्तिकातिक्रमणे सहस्रं प्रजपेत्तदा ॥६७॥
 विशुद्धदेहवदनः शुक्लाम्बरधरः शुचिः ।
 विमुखः परनिन्दासु देवतादर्शनेषु च ॥६८॥
 परार्थवनिताभूमिपीडासु विगतस्मृहः ।
 दयान्वितः सर्वजने प्रेक्षाकारौ गतस्मृहः ॥६९॥
 आस्तिको गुरुभक्तश्च नित्यशो नियमान्वितः ।
 यः स सर्वगुणोपेतो विद्यासिद्धिमवाप्नुयात् ॥७०॥
 अन्यथा वर्तमानो यो विद्याभजनवाञ्छिरम् ।
 न तस्य सिद्धिभिः कुत्रापि कदाचिच्च कथञ्चन ॥७१॥

अबुद्धीत्यादिना तदेत्यस्तेन श्लोकद्वयेन प्रायश्चित्तमुपदिशति ॥ ६६ ॥ ६७ ॥

विशुद्धेत्यादिभिः कथञ्चनेत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः साधकसमाचारमुपदिशति ।
 तत्र देवतादर्शनेषु—देवतासु दर्शनेषु च निन्दासु विमुखः । दर्शनेषु—वैदिकवैष्ण-
 वशैवादिषु ॥ ६८ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥

आदौ योगो भवेदन्ते पञ्चवः सम्पुटो(१)द्वयोः ।

एकान्तरं तु ग्रथनं विदर्भोऽव्यन्तरीकृतः ॥७२॥

मन्त्रदोषांस्तु विज्ञाय गुरुः परिहरेत् जणात् ।

अन्यथा स गुरुः शिष्यं निहन्त्येवाचिरात् भ्रुवम् ॥७३॥

आदौ योगित्यादिना श्लोकेन मन्त्रेषु साङ्गकर्मयोजनप्रकारमुपदिशति । तत्र एतदुक्तं भवति—मन्त्रविद्ययोरादौ साधकसाङ्गकर्मणां योजने योग इति संज्ञा । मन्त्रविद्ययोरन्ते पूर्वाक्तयोजनात् पञ्चव इति संज्ञा । मन्त्रविद्योराद्यन्तयोः पूर्वाक्तयोजनात्संपुट इति संज्ञा । मन्त्रविद्ययोः प्रागुक्तानाञ्च एकैकाक्षरतोऽन्योन्यसम्बन्धनात् ग्रथनमिति संज्ञा । मन्त्रविद्ययोः पूर्वाक्तानां च अन्योन्यमक्षरद्वययोजनात् विदर्भ इति संज्ञा । स च त्रिविधः मन्त्राक्षरद्वयान्तरे साङ्गाक्षरमेकमेकं योजयेत् इत्येकः प्रकारः । साङ्गाक्षराणां द्वयान्तरे मन्त्रादीनामक्षरमेकं योजयेत् सोऽपरः । मन्त्रादीनामक्षरद्वयान्तरे साध्यादीनामक्षरं द्वयं द्वयं योजयेदेषोऽन्यः । एवं त्रैविध्यमिति ॥ ७३ ॥

मन्त्रदोषानित्यादिभिर्गुरुरित्यन्तेनैवभिः श्लोकैर्मन्त्रदोषादिकमुपदिशति । तत्र स गुरुरित्यत्र सशब्दो मन्त्रविषयः । षट्कर्णगः—स्वव्यतिरिक्तयोर्द्वयोर्युगपत्पठनात् । अधिकैर्जपात्—अधिकदेवतामन्त्रैः सार्द्धं क्षुद्रदेवतामन्त्रजपात् क्षुद्रस्य त्रासः । गर्वितः—साधकस्यानभिमुखः । अविधिप्राप्तः—दीक्षादिविधिमन्त्रेण सम्प्राप्तः । वैरिकोष्ठगाः—पूर्वाक्तवैरिवर्गचतुष्ककोष्ठगाः । निर्जिताः—पराजिताः । कर्मबाहुल्यात्—साधकस्य प्राग्जन्मदुष्कृतबाहुल्यात् । अहसाः—हकारसकाररहिताः । सत्त्ववर्जिताः—बलहीनाः । अपूर्णरूपाः—वाच्यस्य अपुष्कलाक्षराः । क्षिन्नाः—महावयविन एकदेशत्वात् । स्तम्भिताः—साधकाभिमतप्रदानेषु । मानुनासिकाः—म्यर्शवर्गेष्वन्याक्षरप्रायाः । अकालविनियोगिन—मन्त्रस्य स्वापकालेषु प्रयोगादिषु विनियोगिन । मन्त्राणां स्वापप्रबोधयोर्लक्षणमुच्यते । प्रणवक्षकाररफहकाराक्षरप्रायान्ताद्या आग्नेयाः । इन्द्रक्षरप्राया मन्त्राः सौम्याः । साधकस्य श्वासे दक्षिणनासापुटे परिपूर्णं प्रवहति सति आग्नेय-

तेन तत्परिहारश्च शृणु देवि ! समाहिता ।

परिहारप्रकारन्तु वक्ष्ये योगेषु (१) तत्त्वतः ॥७४॥

दग्धः षट्कर्णगो मन्त्रः तस्तः (२) स्यादधिकैर्जपात् ।

गर्वितस्त्वविधिप्राप्तः शत्रवो वैरिकोष्ठगाः ॥७५॥

बाला लघुक्षरप्राया वृद्धा गुर्वक्षरान्विताः ।

निर्जिता कर्मबाहुल्यादहसाः सत्ववर्जिताः ॥७६॥

मन्त्रादीनां प्रबोधकालः । इतरंषां साम्यादीनां तदा स्वापकाल एव । वामनासा-
पुटे श्वासे प्रवहति सति सौम्यमन्त्रादीनां प्रबोधकालः । इतरंषामग्नेयाना-
मन्त्राणां तदा स्वापकालश्च । एतत्सकलमविज्ञाय मन्त्रान् मनीषितेषु कार्येषु
विनियोजकः साधकस्तेषाम्मूर्च्छाक्लेशकारी भवतीत्यर्थः । मूर्च्छिताः निर्व्यापाराः ।
साधकसमीहितसंपादने निर्व्यापारा इत्यर्थः । स्वापगाः—सुप्तवत् साधकानभि-
मुखाः । अजपात्—गुरोर्विद्याधिगमदिवसमारभ्य तदुक्तक्रमभजनानङ्गीकारात् ।
अत्र सन्धिर्दिव्यत्वादित्यर्थः । मत्ता मन्त्राः—समीचीनभजनशीलस्य साधकस्यार्था-
नर्थो समं साधयन्तीत्यर्थः । पतेषु पठनात् यथाविधि गुरुमुखादधिगममन्तरण-
यतः कुतश्चित्पतेषु मन्त्रादीन् दृष्ट्वा तत्र पठित्वा जपादित्यर्थः । अन्यवर्णः मन्त्रा-
क्षरभ्या बहिर्भूतः । तेषां तत्र नाम साधकस्यानवधानपठनाद्वा सम्भवः । कीलिताः—
यथा कालाख्यः शङ्खुर्दुर्मुकुट्यादिषु भिन्नरूपः तद्वन्नामसाम्यसाधकानवधानसंपादि-
तैरक्षरैः कीलिता इत्यर्थः । रुद्धाः—निरुद्धाः—निवारिता इत्यर्थः । विमन्त्रिकाः—
विगतसन्धिकाः—गुणवृद्धियणादेशादिप्राप्तां सत्यां अकृतसन्धिकाः । प्राप्तदुःखा-
प्राप्तक्लेशाः । वैरिमन्त्रिताः—वैरिमन्त्राद्यैः सहोपासिताः । मन्त्राङ्गमन्योन्यं
वैरलक्षणमुपरिष्ठात् वासनापटले वक्ष्यमाणत्वादिह नोक्तम् । खण्डोभूताः—
भिन्नविग्रहाः । अंशजपात्—मन्त्रविद्यानामिकदेशजपात् । अङ्गहीनाः—अङ्ग-
न्यासमन्त्रहीनाः । असंस्तुताः—अगोपिताः । गोपितेन गौरवं प्रकाशनेन नैष्कल्यं

अपूर्णरूपाशुक्राः स्युः स्तम्भिताः सादुनामिकाः ।
 अकालविनियोगेन प्रबोधः (१) स्वापगा जपात् ॥७७॥
 मत्ताः पत्रेषु (२) पठनादन्यवर्णैस्तु कौलिताः ।
 रुद्धा विसन्धिकाः प्राप्तदुःखा वैरिसमन्विताः ॥७८॥
 खण्डीभूतास्त्वंगजापादङ्गहीनास्त्वमन्त्रताः ।
 अपूर्णोपदिष्टा ये हीनवीर्यास्तु ते मताः ॥७९॥
 सदा प्रयोगात् कुण्ठत्वं क्लिष्टताऽतिविलम्बनात् ।
 रुग्णा प्रलपनैर्जापादन्यमन्त्रैः महाविलाः ॥८०॥
 उपेक्षावस्थया जापात् वैषम्यादवमानिताः ।
 पञ्चविंशतिरुद्दिष्टा दोषान्तान् शमयेद्गुरुः ॥८१॥

च सर्वमन्त्रदेवतानां सर्वत्रोच्यते । अपूर्णेन अनुग्रहविधौ पूर्णाभिषेकादिगुर्वि-
 श्रामस्तरणं पुत्रत्वेन । हीनवीर्याः—लीणवलाः अनुक्तकरणादमंजातशक्तिना प्रति-
 पादितत्वात् अस्मिन् शिष्ये त्वकार्यकरादभजनादनर्थकराशेत्यर्थः । कुण्ठत्वम्—
 अकार्यकरत्वम् । सुमिडा अपि मन्त्रादयः सर्वदा विनियोक्तुस्तीक्ष्णशस्त्रवत्कुण्ठाः
 निस्तीक्ष्णा भवन्तीत्यर्थः । क्लिष्टता—क्लेशादितत्वम् अतिविलम्बनात् उक्तकाला-
 दधिकं विलम्ब्य मन्त्रादीनामलगावर्तनात् । रुग्णाः—पीडिताः । प्रलपनैर्जापात्—
 अयोग्यैरालप्यालप्य जापात् । अन्यमन्त्रैः—जप्यमानादन्यमन्त्रैः । आविलाः—
 व्याकुलाः—एकस्मिन्मन्त्रे जप्यमाने अन्यमन्त्रस्य मध्ये मध्ये जपत उभयोरपि मन्त्र-
 योर्थाकुलता भवति तयोर्नेपथ्यानर्थादयः मन्त्रवन्तात्यर्थः । उपेक्षा—परित्यागः ।
 अनवस्थया जापात्—गुरुक्तकल्पोक्तस्वकल्पितमार्गेष्वन्यतममपहाय यथोहितक्रम-
 जापादित्यर्थः । वैषम्यात्—मन्त्राणां देवतानां च जपपूजाहोमादिषु वैषम्यात् ।
 विषमभावात् हीनाधिक्यत इत्यर्थः । अवमानिताः—परिभूताः । शमयेद्गुरुः—
 वक्ष्यमाणोपायेनित्यर्थः ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥

(१) मूर्धिताः स्या इति मी० पृ० पाठः ।

(२) मन्त्रपत्रेषु इति मृ० पृ० पा० ।

बन्धनं योनिमुद्राया मन्त्राणां वीर्ययोजनम् ।
 उभयं बोधयन् शिष्यं संरञ्जेद्गुरुगात्मवान् ॥८२॥
 गुरोर्लक्षणमेतावदादिमान्यन्तु वेदयेत् ।
 आदिमान्यविहीनास्तु वर्णाः स्युः शरदभ्रवत् ॥८३॥
 तस्मादादित एवासौ कुर्यात्तत्तदहङ्कृतिः ।
 यदहङ्कारविज्ञानान्मत्समोजायते नरः ॥८४॥
 अनादिक्रमसंसिद्धमाहकायन्तयोजनात् ।
 तादात्म्यसिद्धिं तां विद्धि सर्वमन्त्रार्थविग्रहाम् ॥८५॥
 द्विजातीनां तु संस्कारं वेदोक्तं समुदाहृतम् ।
 तेषां च तत्र तत्रापि विद्यया विधिमाचरेत् ॥८६॥
 स विद्यास्मरणं कुर्यात् क्रियां सर्वत्र चोदिताम् ।
 तेन तन्मयतासिद्धिः सर्वत्र भवति ध्रुवम् ॥८७॥

बन्धनमित्यादिभिर्विग्रहाम् इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकेर्देशिकस्य कर्तव्यमुपदिशति ।
 तत्र बन्धनम्—अनुसन्धानम् । योनिमुद्राया उत्तरत्र होमपटले प्राणमानसयो-
 म्नाधारादिब्रह्मरन्ध्रावधि सुषुम्णान्तरालेन गमागमरूपा योनिमुद्रा तदनुसन्धानं-
 योनिमुद्राबन्ध इत्यर्थः । वीर्ययोजनम्—उत्तरत्र वासनापटले प्रोक्तस्य मन्त्र-
 वीर्यस्य मन्त्रेण साधकनच योजनं मन्त्रवीर्ययोजनमित्यर्थः । एतदाराधनमुखात्
 स्फुटतरमवगन्तव्यम् । आदिमान्यम् आदिममन्त्रश्च । आदिमान्त्रविहीनाः—
 आदिमान्त्राज्ञानसम्बन्धविहीनाः । वर्णाः—केवलमन्त्ररविग्रहा मन्त्रा इत्यर्थः । तत्त-
 दहं कृतिम् माहकाया आद्यन्तात्तरद्वयात्मिकाम् ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥

अनादीत्यादिना श्लोकेनैतदुक्तं भवति । अनर्दिमिहक्रमाणां मन्त्राणां समु-
 दायरूपाया माहकायाः प्रथमचरमान्तयोरकारहकारयोरीजनात् संजातरूपमहं
 शब्दं तदर्थं च आद्यन्तपृत्याह्वतिन्यायेन स्वात्मनो माहकात्मतां तत् वाङ्मयरूपं
 सर्वदेवतात्मतां चेति ॥ ८७ ॥

अन्येषामपि वर्णानां विद्यया समुपाचरेत् ।
 निधने विद्यया दाहो विद्यायाऽन्यत् समाचरेत् ॥८८॥
 सम्पूज्य भोजयेदेकमनेकं वा स्वशक्तितः ।
 योगिनं विद्यया सिद्धं पूर्वतश्च निमन्वितम् ॥८९॥
 उर्मिकावसनादैस्तं पूजयित्वा (१) प्रणम्य च ।
 विद्यया विसृजन्मन्त्री स्वविद्यासिद्धये शिवे ! ॥९०॥
 गुरोस्तु जन्मदिवसं विद्याप्राप्तिदिनं तथा ।
 स्वजन्मदिवसं नाथव्याप्तिवासरमेव च ॥९१॥
 अक्षरत्रयसम्पातदिनं पूर्णादिनं तथा ।
 षट् पर्वाणि विशिष्टानि सदृशं (२) सप्तपर्वकम् ॥९२॥
 मासतो वर्षतो वाऽपि कुर्यादितेषु पूजनम् ।
 गुरोस्तु जौविते नित्यव्याप्ते तत्पुत्रकादिकम् (३) ॥९३॥
 पूजयेत्तत्समं तं च प्रणामार्द्यं रुपाचरेत् ।
 तद्भावे तत्कुलौनं तद्भक्तं वा समर्चयेत् ॥९४॥

द्विजातीनामित्यादिभिः शिवे इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्नाथकृत्यमुपदिशति ।
 तत्र—द्विजातीनां—ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यानाम् । संस्कारं—जातकर्मादिकम् ।
 अन्येषां वर्णानाम्—शूद्राणाम् अनुलोमप्रतिलोमसङ्करात्मनां च ॥८६॥ ८७॥
 ८८॥ ८९॥ ९०॥

गुरोर्गित्यादिभिर्भवेदित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः पर्वोदिकमुपदिशति । तत्र—
 अक्षरत्रयसम्पातदिनम्—उत्तरत्र माहकापटले वक्ष्यमाणान्तरात्मकादिनेषु वर्गा-
 क्षरहयं घटिकाक्षरं च त्रीण्यक्षराणि यस्मिन् दिने संगतानि भवन्ति तदक्षर-
 त्रयसम्पातदिनम् । तत्प्रकारस्य तत्रैव स्फुटतरं वक्ष्यमाणत्वादित्यत्र न प्रपञ्चितम् ॥
 ९१॥ ९२॥ ९३॥ ९४॥ ९५॥

(१) रक्षयित्वं ति मृ० पु० पा०

(२) सदृशं भिति मृ० सी० पु० पा०

(३) गुरोस्तु जौवितो इति व्याप्तिं तत्पुत्रकादिकमिति म० पु० पा० ।

स्तुवीत पञ्चभिः श्लोकैस्तन्निर्णयं सर्वसिद्धये ।
 प्रातः प्रबोधसमये जपात्सुदिनसुं भवेत् (१) ॥६५॥
 नमस्ते नाथ ! भगवन् ! शिवाय (२) शिवरूपिणे ।
 विद्यावतारसंसिध्यै स्वीकृतानेकविग्रह ! ॥६६॥
 नवाय नवरूपाय परमार्थैकरूपिणे ।
 सर्वज्ञानतमोभेदभानवे चिह्नाय ते ॥६७॥
 स्वतन्त्राय दयाकृपविग्रहाय शिवात्मने ।
 परतन्त्राय भक्तानां भव्यानां भव्यरूपिणे ॥६८॥
 विवेकिनां विवेकाय विमर्शाय विमर्शनाम् ।
 प्रकाशानां प्रकाशाय ज्ञानिनां ज्ञानरूपिणे ॥६९॥
 पुरस्तात्पार्श्वयोः पृष्ठे नमस्कुर्यादुपर्यधः ।
 सदा मे चित्तरूपेण विधेहि भवदासनम् ॥१००॥
 भूमितत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक्समीरिता ।

नम इत्याद्यैरासनमित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्नाथस्तोत्रमुपदिशति । तत्र—
 नवाय—सर्वदा नवनवत्वसृजणीयाय । नवरूपाय—नवमङ्ख्याविशिष्टविग्रहाय ।
 परमार्थैकरूपिणे—शिवत्वेनैकविग्रहायेत्यर्थः । विवेकविमर्शयोरिदन्तादन्तयो-
 र्याथात्मप्रज्ञानमर्थः । प्रकाशानाम्—सतरूपाणाम् ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥
 ६९ ॥ १०० ॥

पुरस्तादित्यादिना श्लोकनैतदुक्तं भवति । देशकालाकारैस्त्वन्मयतां मे विधे
 हीति शिवम् ॥ १०१ ॥

(१) वज्रेत् इति मु० पु० पा० ।

(२) नवरूपिणे इति सो० पु० पा० ।

अस्या निःफालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्म(१)सात्कृतम् ॥१०१॥
इति षोडशनित्यातन्त्रे श्रीकादिमते प्रथमं पटलम् (२) ।

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार—
किङ्कराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां व्याख्यायां
तन्त्रावतारादिप्रकाशनपरं प्रथमं पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ ग्रन्थसंख्या ।

प्रथमे यन्त्रमेकं स्यात् ग्रन्थसंख्या शतात्परम् ।

त्रिषष्टिरिति निर्दिष्टं व्याख्यानं सम्यगीक्षणात् ॥

(१) तत्तत्त्वं स्वात्म इति मूलपुरुषेण पाठः ।

(२) प्रथमः पटल इति सो० प० पाठः ।

अथ द्वितीयं पटलम् ।

अथ नाथान् प्रवक्ष्यामि मदृपान् नित्यविग्रहान् ।
विद्यावतारसोपानभूतांस्तत्पूजनं तथा ॥ १ ॥
प्रकाशोऽथ विमर्शोऽन्यस्त्वानन्दोऽपर इत्यपि ।
नामभेदादहं लोके कल्पयन् दिव्यरूपतः ॥ २ ॥
त्रयस्ते भाः समुत्पन्नाः सिद्धाश्च त्रय एव ते ।
ज्ञानः सत्यः पूर्ण इति श्रीमुखान्ते समीरिताः ॥ ३ ॥
दिव्या मदन्तिके नित्यं सिद्धा भूमाविहापि च ।
निवसन्ति ततस्तेभ्यः समुत्पन्नास्त्रयस्तथा ॥ ४ ॥
(१) स्वाभावः प्रतिभस्तद्वत् सुभगश्चेति नामतः ।
ते भूमाविव सततं निवसन्ति मदात्मकाः ॥ ५ ॥
एवं तैर्नवभिस्तन्वं लोके प्रथितवैभवम् ।
अकल्पयत् कादिशक्तिस्त्वदनन्या कृते युगे ॥ ६ ॥
एते दिनेवा द्विभुजा ललिताकारमयुताः ।
प्रसन्नवदनाः स्मृता वराभयकरान्विताः ॥ ७ ॥

द्वितीयं पटलम् ।

पूर्वस्मिन् प्रथमे पटले तन्त्रावतारादिकमुपदिष्टानन्तरं सकलपुरुषार्थप्रकाश-
कानां तन्त्रावतारकाणां नवानां नाथानां स्वरूपं तत्समर्थाविशेषादिकमुपदिशति

पूज्या एवंविधाः स्वस्वमण्डलादिषु पूजने ।
 देवी श्रीचक्रसंस्थासु (१) देव्याकाशस्तदाज्ञया ॥८॥
 (२) प्रियाक्षराभिधानास्ते सर्वेऽप्यानन्दसंयुताः ।
 स्वमण्डलेषु नाथान्ताः शक्त्यन्ता देवि ! मण्डले ॥९॥
 माया लक्ष्म्यादिकास्तद्वन्नवार्णाख्यास्तथा भवन्त ।
 नवानां सर्वशक्तौनां देवतानां च पूजने ॥१०॥
 या विद्या सर्वसन्तोषकारिणी सर्वसिद्धिदा ।
 सप्ताक्षर्या तया देवि ! (३) पूजयेन्नामपूर्वकम् ॥११॥
 तां मे कथय विद्यां तु या सर्वप्रियकारिणी ।
 शृणु देवि ! महासिद्धिकरी सर्वप्रियङ्गरी ॥१२॥

अथ नाथानित्यादिना तद्यत इत्यन्तश्चोक्तशतात्मना द्वितीयेन पटलेन । तत्र अथ नाथानित्यादिभिर्नामपूर्वकमित्यन्तैरेकादशभिः श्लोकैर्नवानां नाथानामुत्पत्तिक्रमं तत्कार्यं तैर्विद्याप्रसारणं तन्मन्त्रांश्चोपदिशति । तत्र मद्रूपानित्युक्त्या नित्यविग्रहत्वम् । तथेति समुच्चये । श्रीमुखाः—श्रीशब्दाद्यसंज्ञाः । मदात्मकाः—शिवरूपिणः । एते असाधारणाः (४) त्र्यक्षरनामानः । सर्वसाधारणाः त्र्यक्षरसंज्ञा नव । त्रिविक्रमेण दिव्याः सिद्धा मानवाश्च वेदितव्या इत्यर्थः । एतेषां नवानां नाथानामसाधारणत्र्यक्षरनामार्थप्रतिपादनेनाखण्डविग्रहशिवरूपत्वमाराधामुखादेवाऽवगन्तव्यम् । स्वस्वमण्डलादिष्वित्यत्र मण्डलान्युत्तरत्र वक्ष्यति । आदिशब्दः स्वशीर्षादिविषयः । आनन्दसंयुता इति—आनन्दशब्दोपेतसंज्ञा इत्यर्थः । नवानाम्—नाथानामिति शेषः । नामपूर्वकम्—तत्तन्नामपूर्वकम् ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

ताम् इत्याद्यैर्नमसास्थितिरित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः सकलशक्तितन्त्रसाधारणसप्ताक्षरं मन्त्रमुपदिशति । तत्र या—सप्ताक्षरी विद्या । जयी—पकारः । मरुत्

जवी मरुत्समोपेतो गोवा च धरया युता ।
 प्राणोऽपि मरुता युक्तः स नभः स्यात् तृतीयकम् ॥१३॥
 पुनर्जवी क्षयोपेतो ज्या च वातसमन्विता ।
 व्याप्तं मरुत्सखं षष्ठं नभोऽग्निः सप्तमाक्षरम् ॥१४॥
 एवं सप्ताक्षरी प्रोक्ता शक्तितन्त्रेषु सिद्धिदा ।
 सर्वानामपि शक्तीनां देवतानां च नामभिः ॥१५॥
 योजयेन्नामपूर्वा सा सिद्ध्यै साधारणं तथा ।
 शक्तितन्त्राद्विभूततन्त्रेषु नमसा स्थितिः ॥१६॥
 नवानां नव नामानि नवार्णानि पृथक् पृथक् ।
 तानि सप्ताक्षरीयोगात्प्रत्येकं षोडशाक्षरम् ॥१७॥
 नित्याषोडशरूपाणि तानि ज्ञेयान्यनुक्रमात् ।
 तेषां नवानां नामानि मण्डलीकरणं प्रिये ! ॥१८॥
 पारम्पर्यमिति प्रोक्तमाप्तिर्विद्वान्वयस्थितौ ।
 तेन शुद्धेन शुद्धिः स्याद्विद्वद्यायामन्यथाऽन्यथा ॥१९॥

आकारः । गोवा—दकारः । धरया—उकारिण । प्राणः—ककारः । मरुता प्राग्वत् ।
 नभः—मकारः—विन्दुरित्यर्थः । तृतीयकम्—अक्षरमिति शेषः । जवी—
 प्राग्वत् । क्षया—उकारिण । ज्या—जकारः । वातः—अकारः । व्याप्तं—यकारः ।
 मरुत्—प्राग्वदाकारः । नभः—प्राग्वत् । अग्निः—ईकारः । देवतानां सि-
 त्शक्तिः पुंविषया ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

नवानामित्यादिना नामानीत्यन्तेन सत्रिपादेन श्लोकेन षोडशमित्याकानां
 तेषां नवानां नायानां षोडशाक्षराणि नामान्युपदिशति । तत्र षोडशाक्षरम्—
 नामिति शेषः ॥ १७ ॥ १८ ॥

मण्डलीकरणमित्यादिना अन्यथा इत्यन्तेन पादादिना श्लोकेन पारम्पर्य-
 स्वाविष्कृतत्वमुपदिशति । तत्र मण्डलीकरणं आद्यन्तयोः संबन्धतः । आप्तिः—
 प्रामाण्यम् । अन्ययः—सन्ततिः ॥ १९ ॥

साधकानां तु नामानि दिनपर्यायतोपि वा ।
 दिनाक्षराण्यपि तथा अमायोऽनन्त्यमेव च (१) ॥२०॥
 नाम पर्यायतः प्राप्तं कालावाप्तमिति द्वयम् ।
 प्रसिद्धं बाह्यतो यच्च त्रीणि नामानि साधके ! ॥२१॥
 तस्मात् सम्प्राप्तविदास्तु साधकस्तैस्त्रिभिः स्तुतम् ।
 पूजाश्लोकस्तुतौः कुर्यात् पारम्पर्यप्रसिद्धये ॥२२॥
 गुरुमण्डलपूजां तु कुर्यात्सप्तसु पर्वसु ।
 पूर्णायां षोडशाङ्गानि नामान्यालित्व पूजयेत् ॥२३॥
 अन्यत्र पर्वषट्के तु नवार्णान्येव लेखयेत् ।
 पूजयेत्तत्र तत्रापि वदन् सप्ताक्षरीं शिवे ! ॥२४॥
 गुरुमण्डलपूजासु सर्वत्र नव चोदिताः ।
 उपचारास्ततस्तांस्तैः पूजयेत् शृणु तान्यपि ॥२५॥

साधकानामित्यादिभिः प्रसिद्धये इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्मर्त्यानां त्रयाणां
 श्रोतव्यानि त्रीणि नामान्युपदिशति । तत्र वा - समुच्चये । तेन नामद्वयं
 भवतीत्यर्थः । दिनाक्षराणि—पञ्चविंशपटले वक्ष्यमाणानि । तथा—द्विप्रकाराणि ।
 अमायः—अविमर्जनीयः । अनन्त्यः—अन्येन क्षकारेण रक्षितः प्रकार इति
 शेषः । एतदुक्तं भवति उपरिष्ठाद्वक्ष्यमाणेषु षटिकाक्षरेषु विमर्जनीयक्षकार-
 योरिकमङ्गीकृत्य एकमपास्य पञ्चाशदक्षराणि भवन्तीति । पर्यायतः प्राप्तम्—
 स्वगुरोर्नामान्तरतः प्राप्तम् । कालावाप्तम्—युगादिदिवसमारभ्य विद्याप्राप्ति-
 दिवसावधि नव नवसंख्यया हतेषु युगदिवसेषु शिष्टदिनसंख्यया प्राप्तं
 नाम । बाह्यतः सिद्धम्—मातापितृदत्तम् । तैस्त्रिभिः—नामभिरिति शेषः ।
 पूजाश्लोकस्तुतीरित्यत्र मण्डलादिषु पूजां पर्यायप्राप्तेन नामैव कुर्यात् ॥ २० ॥
 ॥ २१ ॥ २२ ॥

गुरुमण्डलपूजामित्यादिभिः समीरिता इत्यन्तैस्तुभिः श्लोकैः पूजामण्डले
 नामाक्षरलेखनक्रमादिकमुपदिशति । तत्र सप्तपर्वास्यापटलोक्तानि । तत्र तत्रापि

गन्धं पुष्पं तथा धूपं दीपं नैवेद्याकं तथा ।
 ताम्बूलं जमनं स्तोत्रं स्वात्मनेति समीरिताः ॥२६॥
 गुरुमण्डलनिर्माणं पीठे कुर्यान्महेश्वरि ! ।
 फलकायां स्थले वापि मुशुद्धे सुममे स्थिरे ॥२७॥
 प्राक्प्रत्यगदक्षिणोदकं च सूत्राणि दश विन्यसेत् ।
 पञ्चाङ्गुलान्तरालानि ततो देवशि ! जायते ॥२८॥
 एकाशीतिपदोपेतं चतुरस्रन्तु मण्डलम् ।
 तत्तत्पर्वमध्ये प्रथमं द्वितीयन्तु पुरोगते ॥२९॥
 तद्वामे (१) तत्तृतीयं चालिखेन्नवनवसृपि ।
 एवं नवनवोपेतं मण्डलं सप्तपर्वसु ॥३०॥
 नवकं नवधा कृत्वा मध्ये सूत्रदयार्पणात् ।
 तेषु नामार्णनवकमालिख्याभ्यर्चयेत् क्रमात् ॥३१॥
 पूर्णां पर्वणि तन्मध्ये कृत्वा सृत्तत्रयं त्रयम् ।

वक्ष्यमाणेषु मण्डलेषु ममाक्षरायुक्तैर्नामभिः पूजयेदित्यर्थः । स्वात्मना -- स्वात्म-
 ममर्पणात् ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

गुरुमण्डलित्यादिभिः क्रमादित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः षट्सु पर्वसु पूजनीयगुरु-
 मण्डललिखनपूजादिकमुपदिशति । तत्र -- चालिखेन्नवनवसृपि -- नवसु नवकेषु
 नाथानां नवनवकान्यालिखेदिति । एतदुक्तं भवति । एकाशीतिकोष्ठेषु मध्यनव-
 कमारभ्य तत्पूर्वादिगतनवकादिषु अन्तेषु नवकेषु प्रादक्षिण्येन नवानां नाथानां
 क्रमेण (२) तत्तत्पञ्चकोष्ठावस्थानं, इतरेषामुक्तक्रमेणाभितोऽवस्थानञ्च जानी-
 यादिति । तेषु नामार्णनवकं मध्यमुपक्रम्य पूर्वादिप्रादक्षिण्येन लिखेदित्यर्थः ॥
 २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

पूर्णेत्यादिभिः सिद्धये इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः पूर्णासु पूजनीयगुरुमण्डलविशे-

(१) तदाम्ये तत्तृतीयं इति सी० प० पा० ।

(२) तत्र मध्यं ति ब० प० पा० ।

षोडशीकृत्य तेष्वेवं लिखिन्नामानि तानि वै ॥३२॥
 एवं पूजा गुरौ जीवत्युपेते माममूनि वै ।
 स्थानानि मण्डलीकृत्य तत्र चाऽऽलेखने मते ॥३३॥
 एवं यः पूजयेन्नाथान् पर्वस्ववहितः शिवे ! ।
 स दीशकवरः सिद्धः तस्माद्विद्वामि(१)रुत्तमा ॥३४॥
 अन्यथाऽवाप्तिरुभयोरनर्थाय मुनिश्चितम् ।
 व्याधिगस्तादिषोडा वा चित्तभ्रान्तिर्जले मृतिः ॥३५॥
 इत्यादिव्यसन(२)प्राप्तिर्नृपादशनितो मृतिः ।
 तस्मादुक्तक्रमेणैव कुर्यात्सर्वार्थसिद्धये ॥३६॥
 एकद्वित्रिचतुःपञ्चवर्षाण्यालोच्य योग्यताम् ।
 भक्तियुक्तान् गुणांश्चापि क्रमादर्गेषु सङ्करे ॥३७॥
 पञ्चादुक्तक्रमेणैव वदेद्विद्वामनन्यधीः ।
 अन्यथा चेद्वदेन्नाशं सशिष्यो गुरुराप्नुयात् ॥३८॥

पादिकमुपदिशति । तत्र—तेष्वेवं लिखेदित्यत्र एवमिति—पारम्पर्यप्राप्तसम्प्रदाय-
 क्रमेण लिखेदित्यर्थः । तद्यथा—मध्यचतुष्टये वामाधःस्थितं कोष्ठमारभ्य
 मध्याचतुष्टयं प्रादक्षिण्येन परीतगामुक्तक्रमं बहिरपि तथा परीयात् । मामु-
 पेते—मुक्ते । मण्डलीकृत्य—वृत्तमालिख्य । अन्यथा—गुरुमण्डलार्चाविरहिता
 इत्यर्थः । इत्यादिरित्यत्रादिशब्दः सर्वानर्थनिवारणादीनामुपलक्षणम् ॥ ३१ ॥
 ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

एकद्वीत्यादिना गुरुराप्नुयात् इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन वर्णानुरूपतः शिष्यस्य
 परीक्षाकालादिकमुपदिशति । तत्र योग्यता—प्रोक्तसमाचारशुद्धवत्वादि ॥ ३७ ॥
 ३८ ॥

(१) विद्या निरुत्तमा इति सू० पु० पाठः ।

(२) व्याप्तिर्नृपादिति सू० पु० पाठः ।

चक्रे देव्यां तथा शिष्ये प्रतिष्ठा त्रिविधोच्यते ।
 सा तु तत्त्वविदा कार्या सम्प्रदायानुरोधना ॥३६॥
 स्थिरे शुभग्रहोपेतेऽनुकूले गुणशालिनि ।
 मुहूर्त्ते कार्ग्यद्विद्वान् पूर्णायां वा शुभोदये ॥४०॥
 अक्षरत्रयसम्पातदिने पूर्णादिनत्रये ।
 प्रोक्तेषु पञ्चस्वन्येषु सर्वदा वा शुभोदये ॥४१॥
 कुर्यात्प्रतिष्ठां सिद्धात्मा (१) नत्वन्यो (२) ज्ञानगर्वितः ।
 गुर्वनुज्ञामृते मोहल्लोभाद् वा कुरुते यदि ॥४२॥
 सपुत्रदारो निधनं प्राप्नुवन्निग्रयं व्रजेत् ।
 तस्मात् पूर्णाभिषेकेण प्राप्तानुज्ञः समाचरेत् ॥४३॥
 जौद्राज्यदुग्धैः प्रथमं नालिकेराम्भसा ततः ।

चक्रे देव्यामित्यादिभिः समाचरेदित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः प्रतिष्ठेयत्रैविध्यादिकमुपदिशति । तत्र चक्रे—ललिताञ्चाचक्रे । देव्याम्—देवीमूर्त्तौ । सम्प्रदायानुरोधना—विदिततत्त्वे नापि नित्यनैमित्तिकोपास्तिनिरतेन । स्थिरे—राशाविति शेषः । अनुकूल—इति दिनादिविषयश्च । गुणशालिनीति—मुहूर्त्तविशेषणम् । यद्वा तदसिद्धौ । वा—अवधारणे । पूर्णायां—विशेषतः श्वासे शुभोदये कुर्यात् । तदितरन्नेत्येत्यर्थः । अक्षरत्रयसम्पातदिने—पञ्चविंशपटलोदिताक्षरक्रमेण दिननित्याघटिकाक्षरे(३)ष्वेकाक्षरस्य त्रिस्थानदर्शनं यस्मिन् दिने तस्मिन्नित्यर्थः । पूर्णादिनत्रये पञ्चमोदशमीपञ्चदशीषु तिथिषु । प्रोक्तेषु पञ्चस्वन्येषु—प्रागुक्तेषु सप्तसु पूर्वसु अत्रोदितं पर्वद्वयं वर्जयित्वा अन्येषु पञ्चस्वित्यर्थः । सर्वदा वा शुभोदये वा पक्षान्तरे । तिथिवारयोगनक्षत्रपूर्णादिवत् प्रोक्तमखिलमनवेष्ट्य स्वात्मनः श्वासस्य शुभोदय एव कुर्यादित्येकः पक्षः सिद्धविषयः । सिद्धात्मा तत्त्ववित् । मोहः—अज्ञानम् । लोभः—विसेच्छा । निरयं—क्लेशस्थानम् ॥ ३८ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

जौद्रेत्यादिभिर्भविष्यतीत्यन्तरष्टभिः श्लोकैः श्रीचक्रप्रतिष्ठादिकमुपदिशति ।

(१) यद्वात्मा इति सू० पु० पा० ।

(२) ज्ञानगर्वित इति सो० पु० पा० ।

(३) क्षरयोगिका इति १ पु० पा० ।

अभिषिच्याय तोयेन कथितेना(१)क्षरौषधैः ॥४४॥
 आवाह्याभ्यर्च्य तल्लग्ने चक्रे संस्थाय पूजयेत् ।
 नित्यातत्त्वामिकालोत्पत्तिविद्यायाऽभ्यर्च्य ताः क्रमात् ॥४५॥
 स्पृशन् जपेत् करोगेण श्रीचक्रं पूजयेदपि ।
 एवं दिनत्रयं कृत्वा ततो नित्यक्रमं भजेत् ॥४६॥
 गन्धैः पुष्पैर्नैवेद्यैर्पैर्दीपैर्नैवेद्यतर्पणैः ।
 त्रिगतं पूजयेद्देवीं (२) योगिनीयोगिभिः समम् ॥४७॥
 एवं देवीप्रतिष्ठायां क्रमः सान्निध्यकारकः ।
 गुरवं दक्षिणां दद्यात् प्रत्यक्षाय शिवात्मने ॥४८॥
 सर्वस्वं वा तदर्धं वा तदर्धं वा तदाज्ञया ।
 न चतच्छक्तिसङ्क्रान्तिः कथमस्य भविष्यति ॥४९॥
 गजाश्वमहिषीमेषपशुदासीमह्युतम् ।
 सुवर्णं भूषणं वासो भवनं वाऽन्यदीक्षितम् ॥५०॥

तत्र कथितेनाक्षरौषधैः—पञ्चविंशपटलोक्तैः पञ्चाशदक्षरौषधैः । नित्यातत्त्वामि-
 कालोत्पत्तिविद्या—पञ्चविंशपटलप्रोक्तकालावाप्ततद्दिननित्याविद्या । ताः क्रमात्—
 तत्पटलप्रोक्तपट्त्रिंशत्सप्तशताधिकविंशतिसहस्राणि नित्या विद्याः । अपिर्भिन्न
 क्रमः । अपि वा स्पृशन् जपेदित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—आवाहनानन्तरस्त-
 दिननित्याविद्या मूलविद्यातार्तीयखण्डेन मूलविद्या च प्रत्येकं त्रिवार-
 मभ्यर्च्य क्रमसपर्यान्तरं ताभिः पूजयेत् । अपि वा स्पृष्टश्रीचक्रः प्रोक्तसङ्ख्या-
 विशिष्टाः कालनित्यास्ता जपेदिति । तर्पणैः—प्रोतिदायकैरमृतैः । एवं देवीति ।
 पूर्वोक्तक्रमादिति शेषः । तदाज्ञया—गुरोरिच्छया । भवनं वित्यत्र वाशब्दः सम-
 चये । स्वशक्तितः—यथाविभवम् । तदायत्तः—समस्तं स्वव्यापारस्तदनुमतमेव
 कुर्यादित्यर्थः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥

(१) कथितैराक्षरौषधैरिति सो० पृ० पा० ।

(२) देवी इति पा० मु० पु० पा० ।

दद्यात्स्वशक्तिता भक्त्या त्वशक्तो यदि सर्वथा (१) ।
 सर्वदासौ तदाऽऽयत्तस्तेन सिद्धिर्भविष्यति ॥५१॥
 (२) (वामेशनापि संपूज्य तत्तत्फलमवाप्नुयात् ।
 कार्या योगेषु योगेषु वाऽऽन्तर्गृह्यतरगृह्यपि ॥
 वारर्चतिथिसंप्रोक्तमन्त्रे वात्रैश्च दैवतैः ।
 आहूतामर्चयेदग्निरक्षोवाग्वीशदिग्गतैः ॥
 रोगशान्तिसमुद्योगफलानि समवाप्नुयात् ।
 वाणामित्याधिया प्रोक्ता तिथिनक्षत्रदेवताः ॥
 ऋक्षऋक्षांस्तिथीनां च वद मे परमेश्वर ! ।
 वज्रिदस्त्राम्बुमाविधो भुजगा धगमुखो रविः ॥
 मातरश्च तथा दुर्गा दिशो यक्षेश्वरो हरिः ।
 यमो हरः शशी चैति तिथीशाः परिकीर्तिताः ॥
 नक्षत्रदेवताश्चापि शृणु वक्ष्ये यथाविधि ।
 अश्विनौ च यमो वज्रिर्धाता चन्द्रः शिवोऽदितिः ॥
 गुरुसर्पाश्च पितरः अर्यमा भग एव च ।
 दिनकृच्च तथा त्वष्टा मरुतेन्द्राग्निमित्रकाः ॥
 इन्द्रनिर्ऋति यत्नानि विश्वे देवा हविस्तथा ।
 वसवो वरुणः पश्चादज एकपदस्तथा ॥
 अहिर्बुध्नस्तथा पूषा प्रोक्ता नक्षत्रदेवताः ।
 कारस्करश्चामलकोदुम्बरो जम्बुकस्तथा ॥
 खदिरः कृष्णावंशौ च पिप्पली नागरोहिणौ ।
 पलाशः प्लक्षकाम्बष्टः बिल्वार्जुनविकङ्कताः ॥

(१) सर्वदा इति सू० पृ० पा० ।

(२) () एतदन्तर्गतं यथोक्तं नक्षत्राणां एकस्मिन् व वर्तने तस्य व्याख्या च नास्ति

वरलः सरलः सर्जवकुलः पनसस्तथा ।
 अर्कः शमी कदम्बश्चाभूतो निम्बस्तथातिमः ॥
 मधुकश्चेति सम्प्रोक्ता वृक्षाभानां क्रमादमी ।
 अश्वं गजमदं मजं सर्पं सर्पिणी च विडालिका ॥
 अक्षमाक्षरीमुखामूषकी वृषमाहिषी ।
 व्याघ्रश्च महिषो व्याघ्री मृगी मृगशुनी कपिः ॥
 गोखण्डवानग नागी तुरङ्गी च जगो गजाः ।
 यदा रोगादिदुःखार्तिः भवेत्तत्पूर्वमे मुतैः ॥
 मुहूर्तैः संख्यया चेति शान्तिः स्याद्विगुणेनधीः ।
 आधारे पञ्च चक्राणि स्वाधिष्ठाने चतुष्टयम् ॥
 प्रोक्तेषु भावयेत्तानि तावन्ति मणिपूरके ।
 अनाहते ततः पञ्च यन्त्राणि परिभावयेत् ॥
 विशुद्धाख्ये तु चत्वारि पञ्चाज्ञायोमिति क्रमात् ।
 तत्तत्तिथिदिनेष्वेवं भावयेत् षोडशीं शिवाम् ॥
 तत्तच्चक्रगतां देवीं पूजयेत् सर्वसम्पदे ।
 आधारादिषु चक्राणि भावयेद्भानयोगतः ॥
 ननु सर्वत्र सर्वाणि भावन्त कदाचन ।
 भावयानामशक्तानां तत्तद्यन्त्राद्विस्तथा ॥
 प्रोक्तान्याधारपद्मानि कृत्वा तत्तार्चयेद्विधिम् ।
 एवं दिनेषु वारेषु पूजयेच्चक्रगतां शिवाम् ॥
 संपूज्य देवौमिष्टानि प्राप्नुयात् प्रोक्तवासरेः ।
 वलिं च दद्यात्तेष्वेव वासरेषु यथाविधि ॥
 पञ्चाशन्मिथुनान्यत्र प्रोक्ते चक्रेर्द्विगत्रके ।
 मध्याह्ने सन्ध्योश्चापि चक्रस्थानामपीश्वरी ॥

शक्तिचक्रं मन्त्रचक्रमानिनां गामिनां----- ।
 कूटानां मन्त्ररूपाणि प्रोक्तानि स्फुटमौश्वरी ॥
 वैस्तेषां तेषु कालेषु बलिं दद्यात्तथोत्तरैः ।
 देव्यास्त्वनुग्रहप्रोक्तः निवेद्यै मिकथकं महत् ॥
 निधाय तस्य मध्ये तु कृत्वा दीपं घृतप्लुतम् ।
 निधाय तद तन्मन्त्रैस्तु मिथुनानामनुक्रमात् ॥
 प्रत्येकं देव्यानां स्तेन सिद्धिर्भविष्यति ।) (१)
 उक्तलक्षणसम्पन्नं शिष्यमाचारभूषणम् ।
 पञ्चषट्कूटविद्याभ्यां शोधितं बहुवामरैः ॥५२॥
 कलशैर्गभिषिचाशु श्रीचक्रे सन्निवेश्य च ।
 आधारं हृदये मूर्ध्नि चक्रं सञ्चिन्त्य मध्यतः ॥५३॥
 स्वान्तादावाह्य संस्थाप्य संपूज्य न्याससंयुताम् ।
 त्रिंशो विद्यां वदेत् कर्णं देव्यात्मा पूर्णमानसः ॥५४॥
 देवतागुरुमन्त्रात्मतत्त्वैक्यं भावयेद्विया (२)।
 शतं जपेत्तदग्रस्थो निकटे त्रिदिनं वसेत् ॥५५॥

उक्त्यादिभिर्दनादिभिरित्यन्तः षड्भिः श्लोकैः सच्चिष्योपदेशक्रममुपदेशानन्तरं
 शिष्यकृत्यं चोपदिशति । तत्र शोधितं बहुवामरैः—आस्तिक्योपास्तिभक्तीनां
 स्थैर्यज्ञानार्थं बहुवामरशोधनम् । कलशैः—नवभिन्नतुभिर्निकेन वा । मध्यतः—श्रीच-
 क्रावयमडतः । स्वान्तात्—देशिकस्य स्वात्मनः । अत्राख्यपुक्तरौथी देशिकमुखादेवा
 चार्याभिषेकसमये लभ्यत्वादिह प्रोक्तः । देव्यात्मा पूर्णमानसः—स्वरूपं देवीरूपं
 विभाव्य स्वात्मानं तन्मयं ब्रह्मा । एतदुक्तं भवति—केवलं देवतारूपो दयामयेन
 चित्तेनैतन्निरपेक्षेण विश्वाकारिणोपदिशेदिति । देवतागुरुमन्त्रात्मतत्त्वैक्यम्—देवता-
 गुरुमन्त्राणां स्वात्मना तत्त्वतः चतुर्थपटलावसानश्लोकोक्तपूकारिण । संचारिणी—

(१) () एदलगेलाः प्रोक्ता यथाऽऽदशमेव मुद्रिता इति भावः मूर्ध्निभिर्द्विषष्टिः कायाः ।

२) भावयन्मुद्रा इति सू० पु० पा० ।

नोचितं संचारिणौ शक्तिर्गुरुमेति न संशयः ।
 तस्मात् तदन्तिके तस्य पूजादेशादिकृद्भवेत् (१) ॥५६॥
 तादात्म्यमात्मनो लब्धं गुरोर्मन्वात्मनो यतः ।
 ततस्तदा समागम्य तदायत्तोधनादिभिः ॥५७॥
 अथाभिषेकं द्विविधं समवाप्य तदाज्ञया ।
 अनुग्रहादि कुर्वीत सिद्धये नान्यथा भवेत् ॥५८॥
 विधाय चक्रं तन्मध्ये योन्यां कुम्भं निधाय तु ।
 क्वाथोदकैः समापूर्णाभिषिच्यार्चिर्वदेन्मनुम् ॥५९॥
 क्रमागतसमाचारनिरते शक्तिशालिनि ।
 द्वितीयमभिषेकन्तु कुर्याद्देवात्मसिद्धये ॥६०॥
 विरचा विपुलं चक्रं प्रतियोनि च षोडश ।
 त्रिकोणानि विधायान्न मध्ये कुम्भं तु विन्यसेत् ॥६१॥

चंचला । मन्वात्मनः—चतुर्थपटलावसानोक्तपूकारिण । धनादिभिरित्यत्रादिशब्देन
 गृहजेत्वादित्युच्यन्ते ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥

अथाभिषेकं द्विविधमित्यादिभिः समाचरेदित्यन्तैः पञ्चदशभिः श्लोकैः
 साधकानां द्विविधमभिषेकं तत्प्रकारादिकं चोपदिशति । तत्र—अनुग्रहादित्य-
 त्वादिशब्देन प्रयोगा उच्यन्ते । विधाय चक्रम्—तत्रस्त्रिंशत्पटलोक्तं पूजायन्त्रम् ।
 क्वाथोदकैः—वक्ष्यमाणान्नरौषधिभिः कथितगीतैरुदकैः । क्रमो—नित्यक्रमः ।
 द्वितीयम्—पूर्णाभिषेकम् । विपुलं चक्रं—प्रागुक्तं ललितापूजाचक्रं वक्ष्यमाण-
 कुम्भनिधानयोग्यप्रमाणं विरच्येत्यर्थः । तत्प्रमाणन्तु तत्रैव वक्ष्यामः । प्रतियोनि च
 षोडश त्रिकोणानि विधाय—प्रतित्रिकोणं तत्रस्त्रिंशत्पटले वक्ष्यमाणेन प्रमा-
 णेन तिर्यग्मूपा नवरत्ना यथासम्प्रदायं विलिखेत् । तेन षोडश त्रिकोणानि सम्भ-

सौवर्णं राजतं ताम्रं काचं मार्तिकमेव वा ।
 पूरितं खारितोयेन क्षयितेनाक्षरीषधैः ॥६२॥
 निक्षिप्य नवरत्नानि धान्यानि विविधानि च ।
 हिरण्यानि सताम्राणि वासोभगामभिवेष्टयेत् ॥६३॥
 रक्ताभां चन्दनैश्चूतपनमाश्रवत्यपल्लवैः ।
 शतकृतुलतावह्वैः मातुलुङ्गफलान्वितैः ॥६४॥
 विधाय कलशानन्यानन्येष्वेकैकशोन्यसेत् ।
 सार्द्धं सहस्रं षट्त्रिंशत् पञ्चसंख्याः क्रमोदिताः ॥६५॥
 मध्ये चक्रेषु तोयादि कृत्वाऽऽवाह्याभिपूज्य च ।
 कालात्मनित्यामन्त्रांश्च जपित्वा पूर्ववासरे ॥६६॥

वन्ति । एतदुक्तं भवति श्रीचक्रं चतुरस्रपद्मदलदेवतास्थानेषु हेतिस्थानेषु च
 त्रिकोणानि षोडश त्रिकोणगर्भाख्यालिखितानि । मध्ये — सर्वमङ्गलमर्थं (३) ।
 (खारीतोयेन—(२) खारीप्रमाणतोयेन । खारी च पल ४०८६ । उक्तञ्च—पलाय
 कुडवः प्रस्थ आदुर्का द्रोण एव च । धान्यादिमानि बोद्धव्याः । द्रोणी षोडशभिः
 खारी कुम्भः कार्यश्च विंशतिः ।) नवरत्नानि—वक्ष्यमाणानि पद्मरागमुक्ताप्रवाल-
 वैडूर्यपुण्यराजवज्रनीलगोमेदमरकताख्यानि । धान्यानि—व्रीहितिलमुद्गमाष्यवगो-
 धूमादीनि । पल्लवविधानं सुरद्रुमशांखावासनया । मातुलुङ्गफलोक्त्या नारि-
 केरफलादिकमुपलक्षयति । लतापल्लवादीनां देशीसंज्ञा च स्वरूपे सुखागमविषये ।
 सार्द्धं सहस्रं षट्त्रिंशत्पञ्चेत्येषासंख्या पञ्चनवतिसंख्यानां श्रीचक्रस्थाना-
 मावरणशक्तीनां प्रत्येकं मूलदेवतावत्षोडशविग्रहत्वात् । (३) (तेन पञ्चनवति-
 शक्तीनां षोडशभेदैः पञ्चदशशतानि विंशत्यधिकानि भवन्ति । षोडशभेदा
 मूलदेवतायाः । एवं षट्त्रिंशदधिकानि पञ्चदशशतानि शक्तीनामस्तत्तावन्त एव
 कुम्भाः पूर्वाक्तप्रकारेण पञ्चविधकुम्भसङ्क्रामकेण जाता इत्यर्थः ।) एतदुक्तं भवति—
 आयुधानां द्विविधायां अष्टौ षोडशत्रयश्च(४)गर्भवन्ति वज्राकारेणान्योन्यमभिसुखानि

(१) सर्वमङ्गलार्थं इति सो० पृ० पा० ।

(२) एतदङ्गलार्थं गत्यः सो० पुस्तक एव वर्तते ।

(३) एतदङ्गलार्थं गत्यः सो० पुस्तक एव वर्तते । (४) षोडशत्रयं इति सो० पृ० पा० ।

जन्मर्चे प्रातरुत्थाय स्वनित्यां तत्र (१) पूजयेत् ।
 सहस्रं प्रजपेत्पञ्चाङ्गोमं कृत्वा समन्ततः ॥६७॥
 शृङ्गकाहलशङ्खादिवाद्यसङ्गीतनर्तनैः ।
 मुदितैर्योगिनीवृन्दैरेकैकं देवतात्मभिः ॥६८॥
 वृत्तैः (२) सम्पूजितैः सार्द्धमभिषिञ्चेद्गुरुः स्वयम् ।
 स्वक्रमं तस्य कथयेत्तदा प्रभृति सोऽपि तम् ॥६९॥
 अनुतिष्ठेदविच्छिन्न पर्यायं तस्य विचुरातौ ।
 सहस्रं प्रजपेद्विद्यामभिषेकसमन्वितम् ॥७०॥
 अथवा षष्ठावत्यस्तु कलशांस्तत्र विन्यसेत् ।
 तेषु शक्तीः समावाह्य सम्पूजौवाभिषेचयेत् ॥७१॥
 एकं वा कलशं जन्मदिने कृत्वाऽभिषेचयेत् ।
 एवं नैमित्तिकं नित्यमविच्छिन्नं समाचरेत् ॥७२॥

समालिख्य सर्वमङ्गात्रिकोणस्य कोणत्रये तिर्यग्रेखावयेण त्रीणि त्रिकोणानि
 षोडशत्रिकोणगर्भाणि कृत्वा तेषामन्तराले वृत्तमालिख्य तन्मध्यं योनिषोडश(३)श-
 त्रश्चगर्भवन्ति वज्राकारिणान्योन्यमभिमुखमालिखेदिति । कालात्मनित्यामन्वान्-
 पञ्चविंशे पटले वक्ष्यमाणान् तद्दिननित्यामन्वान् । एतदुक्तं भवति—सर्वत्राभिषेकेषु
 पूर्वस्मिन् दिवसे अधिवासनपूर्वमन्येदुरभिषेकं कुर्यात् । अथवा सद्योधिवासं विद-
 धीत । जन्मर्चे—शिशुस्य जन्मदिने पूर्णाभिषेकं कुर्यादित्यर्थः । होमं कुर्यात्—
 नित्यहोमोक्तक्रमतः इति शेषः । समन्तत इत्यस्योपरिष्ठादन्वयः । वृत्तैः—देवतात्म-
 त्वेन पूर्वाभिमन्त्रितैः । स्वं क्रमम्—अक्षरक्रमम् । अविच्छिन्नपर्यायम्—पर्यायशब्देन
 षट्त्रिंशद्दिनानुच्यन्ते । एतदुक्तं भवति—गुर्वाङ्गास्मृतं पर्यायविच्छिन्नं साभिषेकं
 ससहस्रं प्रायश्चित्तमुक्तम् । विच्छिन्नदिनानां प्रत्येकं सन्ध्यावयवषष्टिषटिका जप-

(१) नित्यान् प्र इति सो० पु० पा० ।

(२) एतैः सु इति सो० पु० पा० ।

(३) षोडशाक्षरगर्भं इति व० पु० पा० ।

नाथैस्तत्त्वैश्च नित्याभिः कालनित्या (१) तु विद्यया ।
 आधारे हृदये शीर्षे वज्रौ सूर्ये निशाकरे ॥७३॥
 ध्यायंस्त्विसन्ध्यां प्रजपेत् सवर्गं व्यञ्जनस्वरम् ।
 न्यसेच्च मातृकास्थाने तदा तद्देहमिदये ॥७४॥
 ग्रहाणां वैपरीत्येषु जन्मर्त्ते ग्रहणे द्वयोः ।
 कुहूप्राप्तौ रिपुक्लेशे कुर्यादेवाभिषेचनम् ॥७५॥
 तेन दोषाः स्मृशन्त्येनं न कदाचन तद्वलात् ।
 जुद्धाणि क्रूरकर्माणि कृत्याश्च रिपुकल्पिताः ॥७६॥

प्रायश्चित्तं शतवारञ्च कृत्वा तद्दिनादि भजेत् । तत्र—इति केवल एव श्रीचित्रे ।
 एकं वेति पक्षः (२) काम्यविषयः ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥
 ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥

नाथैरित्यादिना सिद्धय इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन सन्ध्यात्रयभजनं काम्यन्यासविशेषं
 चोपदिशति । तत्र एतदुक्तं भवति—आत्मज्ञानस्य नाथोपक्रमत्वात्तैः प्रातः सन्ध्या,
 विश्वस्य षट्त्रिंशत्तत्त्वात्मनाऽवस्थानान् माध्यान्दिनसन्ध्या, नित्याविद्यास्वरूप-
 परामर्शेन पारिपूर्णात् सायं सन्ध्याऽनुष्ठेयते इति । सवर्गं व्यञ्जनस्वरमित्यास्यार्थस्य
 पञ्चविंशपटले वक्ष्यमाणत्वादिह न प्रपञ्चितः । न्यसेच्च मातृकास्थाने—पञ्चदश-
 पटले वक्ष्यमाणमातृकान्यासस्थानेषु सर्वेषु क्रमागततत्तदक्षरैः सार्धं तत्तद्दिन-
 नितराद्योपेतां श्रीविद्यां न्यसेदित्यप्युपक्रमः—सम्प्रदायः ॥ ७३ ॥ ७४ ॥

ग्रहाणामितराद्यैरभिषेचनमित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैरभिषेककालविशेषं (३)
 तदनुभावं चोपदिशति । ग्रहणे द्वयोः—चन्द्रसूर्ययोः । जुद्धाणि—विशेषणोच्चाटना-
 दीनि । क्लेशः—आध्यात्मिकाधिदैविकाधिभौतिकाः । अशेषदुःखार्तिः—चित्तस्य
 संकुचितत्वदुःखार्तिः ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥

(१) काला नित्या इति सो० पु० पा० ।

(२) चक्षुर्विषय इति सो० ब० पु० पा० ।

(३) विशेषां जटनं इति वं० १ पु० पा० ।

बलं कथं भवेत् तस्य सेकस्य परमेश्वर ! ।
 ब्रूहि मे तद्वलं येन क्लेशा नश्यन्त्यशेषतः ॥७७॥
 सोमसूर्याग्निरूपेण जलेन स्पर्शमात्रतः ।
 नश्यन्त्यशेषतो दोषाः तस्मात्सेकसमो न हि ॥७८॥
 सोमसूर्याग्निरूपत्वं जलस्योपरि कीर्तितम् ।
 तस्मादशेषदुःखार्तिशान्त्यै स्यादभिषेचनम् ॥७९॥
 सप्तसूत्रेषु कालेषु पुण्येष्वन्येषु चादरात् ।
 कुर्यात्सदक्षिणां पूजां गुरोः प्रत्यब्दमेव वा ॥८०॥
 उक्तेषूत्पातजातेषु पूजयेत् स्वर्गपुण्यकैः ।
 अभिषिक्तस्तु विधिना प्रदद्यादक्षिणां गुरोः ॥८१॥
 गुरुं तदयतः प्राप्तविद्यं तदनुजं तथा ।
 गुरोर्गुरुं तद्गुरुं च स्वाग्रतो लब्धविद्यकात् ॥८२॥
 प्रणामपूजास्तवनसेवादिभिरुपासनैः ।
 तोषयेदन्यथा शक्तिः स्वीया तद्गामिनी भवेत् ॥८३॥
 चन्द्रचन्दनकाश्मीरलघुकस्तूरिकायुतैः ।
 पङ्क्तैर्विदध्यात्सर्वत्र गुरुमण्डलकल्पनम् ॥८४॥

सप्तस्त्रियादिभिर्भवेदितान्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्गुरुपूजादिकमुपदिशति । तत्र
 प्रत्यब्दमेव वा इति एवकारोऽवश्यकरणीयत्वप्रतिपादकः वाशब्दोऽधमसूचकः ।
 वित्तादिभिः प्रतिमासपूजनं मध्यमः पक्षः । सप्तसु च पर्वस्त्रयेषु पुण्यसमयेषु
 वित्तादिभिः पूजनमुत्तमः पक्षः । उत्पातजातेषु—दिव्यान्तरिक्षभौमत्रैविह्य-
 जातेषु विकारविशेषेषु । उपासनम्—चित्तागुवृत्तिः । स्वीया—शिष्यमता । तद्ग-
 मिनी—गुरुगामिनी ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥

चन्द्रेत्यादिना परमेश्वरीत्यन्तेन श्लोकद्वयेन गुरुमण्डलनिर्माणद्रव्यादिकमुपदि-
 शति । तत्र—चन्द्रः—कर्पूरम् । लघुः—अगुरुः । भाल इत्यादिना अवश्यधार्यत्वं
 कथयति । सर्वतः—सर्वत्र सिद्धयति ॥ ८४ ॥ ८५ ॥

पूजान्ते मार्जयित्वा तद्भाले चोर्गसि चांसयोः ।
 धारयेत्सर्वतो लक्ष्मीं रसस्यात्परमेश्वरी ॥ ८५ ॥
 पूर्वोक्तिमण्डलेष्वेव यानि स्थानानि पूजने ।
 प्रोक्तानि तानि सर्वाणि पद्मानि (१) परिकल्पयेत् ॥ ८६ ॥
 पूजादाववसाने च पञ्चश्लोकान् जपेत्ततः ।
 देव्यात्मत्वं गुरोर्लब्ध्वा श्लोकद्वादशकं जपेत् ॥ ८७ ॥
 गणेशग्रहनक्षत्रयोगिनीं राशिरूपिणीम् ।
 देवीं मन्त्रमयीं नौमि मातृकां पीठरूपिणीम् ॥ ८८ ॥
 प्रणमामि महादेवीं मातृकां परमेश्वरीम् ।
 कालहस्तीहलीह्रीलकलनाशमकारिणीम् ॥ ८९ ॥

पूर्वतगादिना श्लोकेन प्रागुक्तगुरुमण्डलविशिष्यविधानमुपदिशति । एतदुक्तं
 भवति - नवभिर्नवभिः कोष्ठैः सकर्णिकमष्टदलपद्मं यथाविधि विधाय तेषु
 नामाक्षराणि पङ्क्तिक्रमेणलिखेदिति । तन्मानं तन्निर्माणप्रकारं च यन्त्रपटले
 सुव्यक्तं वक्ष्यामः ॥ ८६ ॥

पूजादावितगादिना श्लोकेन नाथदेवतयोः स्तोत्रहयजपकालमुपदिशति ।
 तत्र—नाथ एव देवतास्वरूपेण भासत इति परमार्थं बुद्ध्वेत्यर्थः ॥ ८७ ॥

अतःपरं देवीस्तोत्रश्लोकद्वादशकस्य पूर्वमेव नितप्राषोडशकार्णवे महात्मभिः
 काश्मीरिभिर्व्याख्यातत्वात्तेषां द्वादशानां श्लोकानामत्र व्याख्या सैव लिख्यते ।
 गणेशेति । गणेशो—विनायकः । स च कालरूपी कथितः । ग्रहाः—सूर्यादयः ।
 नक्षत्राणि—अश्विन्यादीनि । तन्मन्त्रादि च तन्नाम चाग्रे वक्ष्यति । योगिन्यो—
 वशिन्त्याद्याः । राशिः—मेषादिः । रूपिणीम्—एषां कारणत्वात् । देवीमिति
 पूजोक्तिः । मन्त्रमयीम्—अक्षरमयत्वात् । नौमि—नमनं तादात्म्यमुक्तम् । मातृकां
 —मातृवन्मातृकाम्—विश्वप्रसवित्रीम् । पीठरूपिणीम्—उत्पत्तिकारिः सर्वाधार-
 रूपाम् । एतदुक्तं भवति—शब्दराशिः कालस्य च स्वात्मत्वेन भावनास्यैयं जीव-
 न्मुक्तिरिति । प्रणमामीति । कालहस्तीहलीह्रीलकलनाशमकारिणीम्—कालस्य

यदक्षरैकमात्रेऽपि संसिद्धे स्पृहते नरः ।

रवितात्पर्येन्दुकन्दर्पशङ्करानलविष्णुभिः ॥६०॥

यदक्षरशशिज्योत्स्नामण्डितं भुवनत्रयम् ।

वन्दे सर्वेश्वरीं देवीं महाश्रीसिद्धमाटकाम् ॥६१॥

यदक्षरमहासूत्रप्रोतमेतज्जगत्त्रयम् ।

ब्रह्माण्डादिकटाहान्तं तां वन्दे सिद्धमाटकाम् ॥६२॥

यदेकादशमाधारं बीजं कीर्णत्रयोद्भवम् ।

ब्रह्माण्डादिकटाहान्तं जगदद्यापि दृश्यते ॥६३॥

हृल्लोहलो - वेगः । उल्लोलकलना - पूर्वीत्तरसम्बन्धः । एतदुक्तं भवति - पूर्वीकृतभावनामन्त्रसंसिद्धौ कालपारवश्यात् क्लेशो न भवतीति । यदक्षरेति । एकमात्र इत्यस्वार्थ आराध्यपादमुखादवगन्तव्यः । संसिद्धे - पूज्यपादैरुक्तप्रकारेण । रविणा - प्रकाशादिना स्पृहते । तार्क्ष्येण चक्रविषहरणादिना । इन्दुना चामृतमयत्वादित्वादिना । कन्दर्पेण सौभाग्यादितः । शङ्करेण चानन्दमयत्वादितः । अनलेन च प्रतापादितः । विष्णुना च विश्वात्मत्वादितः । एतदुक्तं भवति - माटकायामेकाक्षरेऽपि संसिद्धे तत्तथा सिद्धयतीति ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥

यदक्षरेति । शशी - अमृतमयत्वात् । ज्योत्स्ना - प्रकाशरूपवाचकत्वम् । मण्डितं - तत्सम्बद्धम् । भुवनत्रयं - ब्राह्मज्ञानज्ञेयात्मरूपम् । सिद्धमाटकां - सर्वेषां शब्दादेवार्थप्रतिपत्तेः । एतदुक्तं भवति - शब्दार्थयोर्निर्विशेषादग्रामिरात्मनः सिद्धेति । यदक्षरेति । महासूत्रप्रोतं - महत्त्वमनाद्यत्वात् । सूत्रनात् विशेषाणामर्थानां सूत्रम् । प्रोतं - नियतसम्बन्धः । एतदिति - प्रत्यक्षत्वम् । ब्रह्माण्डादिकटाहान्तं - ब्रह्माण्डमित्यपञ्चिमं हृष्टत्वं, कटाहमित्यावरं सौक्ष्म्यम् । एतदुक्तं भवति - प्राग्वच्छब्दार्थयोर्निर्विशेषव्याप्तौ सत्यां प्रतिनियतावान्तरसम्बन्धत्वमुपदिश्य तन्मयता चात्मनः सिद्धेति ॥ ८१ ॥ ८२ ॥

यदेकेति । आधारः - अधिकरणम् । बीजं - कारणम् । कीर्णत्रयोद्भवं यत् - कोशात्रयाकारतामेकादशाक्षरस्वीकृता तदुद्भूतत्वं जगत्प्रतयसिद्धं दृश्यत इत्यर्थः प्रागुक्तप्रपञ्चस्य प्रत्यक्षमिति दर्शयति । एतदुक्तं भवति - माटकायामेकाक्षरेऽपि जगत्कारणत्वमस्वीत्युपदिश्य तन्मयता स्वात्मनः सिद्धेति शेषः ॥ ८३ ॥

अकचादिटोन्नङ्गपयसाक्षरवगिणीम् ।

जोष्ठाङ्गबाहुद्वत्पृष्ठकटिपादनवासिनीम् ॥८४॥

तामीकागक्षरोद्गारां सारात्सारां परात्पराम् ।

प्रणमामि महादेवीं परमानन्दरूपिणीम् ॥८५॥

अद्यापि यस्या जानन्ति न मनागपि देवताः ।

केयं कस्मात् क्वकेनेति (१) सरूपारूपभावनाम् ॥८६॥

वन्दे तामहमक्षय्यमात्मकाक्षररूपिणीम् ।

देवीं कुलकलोलोलप्रोल्लसन्तीं परां शिवाम् ॥८७॥

अकचेति । वक्ष्यमाणवगिन्यादिशक्त्यष्टकरूपेण समस्तेन । ज्योष्ठाङ्गेति—
व्यस्तरूपेण मात्मकाक्षरैः सर्वतः शरीरित्वेनावभासमानाम् । एतदुक्तं भवति—
मात्मकायाः समसव्यामरूपेण शरीरिणां शरीरितामुपदिश्य तन्मयता स्वात्मनः
मिहेति शेषः । उद्गारो— लिपिरूपः । सारात्सारां—स्वयं च । उभयसारशब्दविषयं
दर्शयति परात्परामिति । परमानन्दरूपिणीम् । इकारस्य विन्दुविसर्गात्मनः ।
शिवशक्त्योः सामरस्यरूपत्वात् । एतदुक्तं भवति—मात्मकायाः कारणभूतयो-
र्विन्दुविसर्जनीययोर्वैक्यरूपस्य इकारस्य विन्दुसंकल्पेति वक्ष्यमाणस्य स्वात्मत्वेन
भावनायां परमानन्दानुभव इति ॥ ८४ ॥ ८५ ॥

अद्यापीति पूर्वोक्तं रहस्यं स्तौति । देवताः— इन्द्रियाणि । केयं— स्वरूपतः ।
कस्माद्देतोः । क्व— कुत्रस्थाने । केनोपायेनेति । सरूपभावनामरूपभावनां च । एत-
दुक्तं भवति—अदेशिककटाक्षविद्भिः षड्भिरिन्द्रियैः किंरूपा कस्माद्देतोः कुत्र-
स्थाने केनोपायेनेति सरूपभावनामरूपभावनां चाद्यापि सर्वदा मनागीषदपि न
जानन्तीति । अत्र प्रश्नचतुष्टयमाराधनादमुखादवगन्तव्यम् । अतिरहस्यत्वा-
दिह नोद्घाटितम् ॥ ८६ ॥

वन्दे इति । अहम् । आद्यन्तप्रत्याहृत्या मात्मकारूप आत्मा । अक्षयाम् । अकार-
क्षकारयोर्मध्यजाय—मात्मकाक्षररूपिणीम् । मत्तमसूत्रप्रकाशितेन वर्त्मनाकुल-

(१) वर्गानुक्रमयोगेन यस्या माचाष्टकं स्थितम् ।

वन्दे तामष्टवर्गीत्यमहासिद्धाष्टकेश्वरीम् ॥६८॥

कामपूर्ण (२) जकाराद्यश्रीपीठान्तर्निवासिनीम् ।

चतुराज्ञाकोशभूतां नौमि श्रीत्रिपुरामहम् ॥६९॥

इति द्वादशभिः श्लोकैः स्तवनं सर्वसिद्धिदत् ।

देवास्त्वखण्डरूपायाः स्तवनं तव तद्यतः ॥१००॥

कलोल्लोलप्रोल्लमन्तीम्—कुलं शरीरं पृथिव्यां लीयमानत्वात् । कला—एकदेशः ।
उल्लोलं उर्द्ध्वं प्रोल्लमन्तीम्—वैखर्यापरां अचिन्त्यस्वभाववैभवाम् । चिन्तयतः ।
एतदुक्तं भवति । अव्यक्तरूपं व्यक्तरूपं च मातृकाया रूपमुद्दिश्य तन्मयता स्वात्मनः
सिद्धेति ॥ ६७ ॥

वर्गेति । अनुक्रमयोगेन—सप्तमसूत्रोपदिष्टेन । मातृकाष्टकं तदपि तत्रोक्तम् ।
अष्टवर्गीत्यमहासिद्धाष्टकेश्वरीम्—प्रतिवर्गीत्याणिमादिसिद्धाष्टकेश्वरीम् । एतदुक्तं
भवति । मातृकाया अष्टौ वर्गास्तदधिष्ठात्रोऽष्टमातरस्तासां प्रत्येकीत्याणिमाद्यष्ट—
सिद्धयश्च संभूय चतुःषष्टिः । तासां व्यष्टिशक्तीनां कारणभूता समष्टिशक्तिः स्वात्म-
त्वेन सिद्धेति । अत्रापि रहस्यमस्ति तदवगन्तव्यमाराध्यचरणमुखात् ॥६८॥

कामेति । जकाराद्यं—जकारो यस्य पीठस्याद्यं तत् जकाराद्यम्—जालं धर-
पीठम् । श्रीपीठं श्रीद्वाणपीठं देव्यावामत्वात् । भूजलाम्निवायुरूपपीठचतुष्टयं
वियदूषेण सर्वत्र निवासिनीम् । चतुराज्ञा कोशभूतां—आज्ञा—पूर्वाङ्गायादिः ।
कोशभूतां—समस्तकारणत्वात् । त्रिपुरा—मातृका—मातृकाभिः ज्ञातज्ञानत्रेया-
त्मभिरात्मस्वरूपतत्त्वज्ञातैरुत्प्लुतं पूरयतीति । एतदुक्तं भवति—एकादशभिरुक्तसूत्रै-
रुपदिष्टवैभवमातृकादेशविशेषेषु तत्त्वविशेषेषु च व्याख्या विश्वप्रपञ्चरूपा शक्तिः
स्वात्मत्वेन सिद्धेति । इतः परमस्मद्व्याख्या ॥ ६९ ॥

इति इत्यादिना श्लोकेन स्त्रोत्रजपफलमुपदिशति । तत्राखण्डरूपायाः देश-
कारैरनवच्छिन्नाया मातृकायास्तादात्म्यादिति शिवम् ॥ १०० ॥

(१) उर्वंजु इति सू० पु० पा० ।

(२) जकाराद्य इति सू० पु० पा० ।

तोयतत्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् प्रदर्शिता ।

अस्या निःफालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते

द्वितीयं पटलम् ।

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य

प्रपञ्चसारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां

मनोरमायां व्याख्यायां नवनाथवैभवपूजाभिधानादिप्रकाशनपरं

द्वितीयं पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥२॥

अथ तृतीयं पटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां क्रमाद्विद्यास्तु (१) षोडश ।
वाराह्या कुरुकुल्लाया आत्मनोऽष्टाक्षरस्य च ॥१॥
भूतानां च बलेश्चैव क्रमान्मन्त्रांश्चृणु प्रिये ! ।
प्राच्यते साधुसङ्केतैर्लिपीनां प्रागुदीरितैः ॥२॥
हृत्प्राणोलाहंसदाहवज्रिस्त्रैर्ललितेरिता ।
विविधा हंसभेदेन शृणु ताश्च यथाक्रमम् ॥३॥

अथ तृतीयं पटलम् ।

पूर्वस्मिन् द्वितीये पटले नवनाथवैभवपूजाविधानादिकमुपदिश्यानन्तरं षोडश-
नित्यानां षोडशमन्त्रांस्तदङ्गमन्त्रान्नव च, सम्भूय पञ्चविंशतिमन्त्रानुपदिशति, अथ
षोडशेत्यादिना बलेर्मनुरित्यन्तेन श्लोकशतरूपेण तृतीयेन पटलेन । तत्र— अथ
षोडशेत्यादिना प्रागुदीरितैरित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पटलार्थोद्देशादिकमुपदिशति ।
तत्र सङ्केतैः—सामयिकैर्नामभिः । प्रागुदीरितैः पूर्वतन्त्रे (२) पञ्चविंशत्पटले
प्रोक्तैः ॥ १ ॥ २ ॥

हृदित्याद्यैः समीरितेत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकेराद्याया अङ्गिनित्याया ललिता—
विद्यायाः स्वरूपं तत्प्रभेदादिकमुपदिशति । तत्र—हृत्—सकारः । प्राणः—
ककारः । इला—लकारः । हंसः—हकारः । दाहः—रेफः । वज्रिः—ईकारः ।
स्व—विन्दुः । हंसेत्यादिना स्वमित्यन्तेन हृन्नेखोच्यते ह्रीं इति । ललिता—त्रियेति
शेषः । हंसभेदेन—हकारयोजनाभेदेन ॥३॥ हंसाद्याया—हकाराद्याया । ललिता-

हंसाद्ययाऽऽद्या मध्या(१)स्यादादिमध्यम्यहंसया ।
 तृतीया प्रकृतिः सैव तुर्या तैरन्त्यमायया (२) ॥४॥
 आसु तुर्या भवेन्मूर्त्यै तिस्रोऽन्याः स्युश्च सम्पदे ।
 इति द्विपुत्रमुन्दर्या विद्या सम्यक् समौरिता (३) ॥५॥
 शुचिः स्वेन युतस्त्वादो ललिता स्याद्वितीयकः ।
 शून्यमग्नियुतं पश्चाद्रयो व्याप्ते न संयुतः ॥६॥
 प्राणो रसाग्निसहितः शून्ययुग्मं चरान्वितम् ।
 नभो गोवा पुनश्चैषा दाहेन समयोजिता ॥७॥
 अम्बु स्याच्चरसंयुक्तं (४) वनशक्तियुतं च हृत् ।

विद्येति शेषः । आदिमध्यम्यहंसयेत्यत्र मधेप्रति ककारस्योपरि । सैव — ललिता
 विद्यैव । तुर्या चतुर्थी । तैरन्त्यमायया — तैः कूटवयगतैरक्षरैः । अन्त्यमायया —
 अन्तस्थहृल्लेखया । एतदुक्तं भवति — प्रोक्तकूटवयाक्षरैः प्रोक्तक्रमगतैः प्रथम —
 द्वितीयकूटचरमगतहृल्लेखाविरहितैस्तृतीयकूटचरमगतहृल्लेखासहितैः समस्ताख्या
 तुरीया विद्येति ॥ ४ ॥ आसु — चतसृषु विद्यासु ॥ ५ ॥

शुचिरित्यादिभिरैकादशाक्षरैरत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्द्वितीयायाः कामेश्वरीनित्याया
 एकादशाक्षरीं (५) विद्यामुपदिशति । तत्र — शुचिः एकारः । स्वेन युतः — स्वं —
 विन्दुः । तेन युक्तः ऐ० इति । आद्यो — वर्ण इति शेषः । ललिता — प्रागभिहितता
 विद्या । शून्यं — नकारः । अग्नियुतं — अग्निरिकारः तेन सहितं नि इति । रयः —
 तकारः । व्याप्तेन संयुतः — व्याप्तं — यकारस्तेन संयुक्तः त्य इति ॥६॥ प्राणः ककारः ।
 रसाग्निसहितः — रसा — लकारः । अग्निरिकारः ताभ्यां सहितः क्रि इति । शून्य-
 युग्मं — नकारद्वयम् । चरान्वितं — चरः — एकारस्तेन सहितं च्चे इति । नभो —

(१) हंसाद्ययामध्या इति सू० पु० पा० ।

(२) अथं श्लोकः पुनरपि सू० पुनर्न लिखितः ।

(३) प्रचक्षते इति सू० पु० पा० ।

(४) वनशक्ति इति सू० पु० पा० ।

(५) चरं इति १ पु० पा० ।

एषा कामेश्वरी नित्या कामदैका दशाक्षरा (१) ॥८॥

कामेश्वर्यादिगादिः स्याद्रसश्चाथ स्थिरा रसः ।

धरायुक् सचरा पञ्चात् स्थिरा पञ्चाद्रसः स्मृतः ॥९॥

स्थिराशून्येऽग्निसंयुक्ते रसः स्यात्तदनन्तरम् ।

स्थिरा भूःसहिता गोत्रा सदाहोमनी रसः स्थिरा ॥१०॥

नभश्च मरुता (२) युक्तं रसा चरसमन्विता ।

मकारः । गोत्रा—दकारः । पुनश्चैषा—पुनरपि दकारः । दाहिनं समयोजिता—दाहो—रेफः । तेनाऽष्टयुक् योजिता ॥७॥ अश्व—वकारः । चरसंयुक्तं—चर—एकारः । तेन सहितं वे इति । वनशक्तियुतं वनं—ओकारः, शक्ति—विमर्जनीयः ताभ्यां सहितम् । हृत्—सकारः । मां इति । एवमुक्तप्रकारेणैकादशाक्षरत्वार्थः ॥ ८ ॥

कामेश्वर्येत्यादिभिः सांहिनीत्यन्तैस्त्रयोविंशतिभिः श्लोकैः तृतीयाया भगमालिनोनित्यायाः पञ्चविंशत्कृताक्षरीं (३) विद्यामुपदिशति । तत्र कामेश्वर्यादिः—विन्दुसहित एकारः ऐ० इति । रसः—भकारः । स्थिरा—गकारः । रसो—भकारः । धरायुक्—धरा—उकारः । तेन युक्तः भु इति । सचरा—एकारसहिता । स्थिरा—गकारः । गो इति । रसः—भकारः ॥९॥ स्थिराशून्ये—गकारनकारौ । अग्निसंयुक्ते—इकारेण प्रत्येकं संयुक्तौ अग्नि इति । रसः—भकारः । स्थिरा—गकारः । भूःसहिता—भू—जकारः । तेन सहिता । भूःसहितेति संज्ञाशब्दस्वरूपोपादानं भूः इति (४) संज्ञोपेतनाक्षरेणेत्यर्थः । एवमस्मिन् प्रकरणेऽन्यत्र सर्वत्रापि निर्वाहः । गो इति । गोत्रा—दकारः । सदाहः—रेफसहितः । अग्निः—इकारः । रि इति । रसो—भकारः । स्थिरा—गकारः ॥१०॥ नभः—सकारः । मरुता युक्तं—मरुत्—आकारः । तेन युक्तं मा इति । रसा—लकारः । चरसमन्विता—

(१) चरी इति मू० पु० पा० ।

(२) संयुक्तं इति मू० पु० पा० ।

(३) त्रया इति १ पु० पा० ।

(४) संज्ञोपेतः इत्युक्तं १० पु० पा० ।

तता रसः स्थिरा पञ्चान्मरुता सह योजिता ॥११॥
 अम्बु हंसश्च सचरो रसोऽथ स्यात्स्थिरायुतः ।
 स्थिरा धरान्विता हंसो व्याप्तेन च चरेण च ॥१२॥
 रसः स्थिरा ततो व्याप्तं भूयुतं शून्यमग्नियुक् ।
 रसः स्थिरा ततः साम्निः शून्यं जवियुतो मरुत् ॥१३॥
 रयः शून्यं चाग्नियुतं हृदाहः साम्बुतः परम् ।
 रसः स्थिराऽम्बु च वियत् स्वयुतं प्राण एव च ॥१४॥
 दाहोग्नियुगसस्तस्मात् स्थिरा क्ष्मा दाहसंयुता ।

एकारेण सहिता लेदिति । रसः—भकारः । स्थिरा—गकारः । मरुता सह योजिता—आकारेण सह (१) पृथग्योजिता गा इति ॥११॥ अम्बु—वकारः । हंसो—हकारः । सचर—एकारेण सहितः ह्रि इति । रसो—भकारः । स्थिरा—गकारः । धरान्विता—उकारेण सहिता गु इति । हंसो—हकारः । व्याप्तेन—यकारेण । चरेण—एकारेण ताभ्यां युक्तः ह्ये इति ॥१२॥ रसो—भकारः । स्थिरा—गकारः । व्याप्तं—यकारः । भूयुतं—ओकारसहितं यो इति । शून्यं—नकारः । अग्नियुक्—इकारेण सहितं नि इति । रसो—भकारः । स्थिरा—गकारः । साम्निः—इकारेण सहितम् । शून्यं—नकारः । साम्निरिति संज्ञिविशेषणपरोऽयं निर्देशः शून्याख्योवर्ण इकारसहितः स्यादित्यर्थः । अस्मिन् प्रकरणे सर्वत्र संज्ञासंज्ञिपरत्वेन विशेषणलिङ्गानां निर्देशनियमो बोद्धव्यः । तत्र संज्ञिपरो लिङ्गनिर्देशनियमस्त्रिविधः वर्णशब्दापेक्षया—अक्षरशब्दापेक्षया—लिपिशब्दापेक्षया च । तेन नि इति । जवियुतः—पकारेण सहितः । मरुत्—आकारः पा इति ॥१३॥ अथ रयः तकारः । शून्यं—नकारः । अग्नियुतं—इकारेण सहितं एतत् शून्यस्यैव विशेषणं नि इति । हृत्—सकारः । दाहः—रिफः । साम्बु—वकारेण सहितं भवति व इति । रसः—भकारः । स्थिरा—गकारः । अम्बु—वकारः । वियत्—सकारः । स्वयुतं—विन्दुना सहितं सं इति । प्राणः—ककारः ॥१४॥ दाहः—रिफः । अग्नियुक्—इकारेण सहितः रि इति । रसः—भकारः । स्थिरा—गकारः । क्ष्मा—जकारः ।

सचरश्च जवी पूर्वविद्यातातीर्यतः क्रमात् ॥१५॥

चतुष्टयमथार्णानां रसस्तदनु च स्थिरा ।

हृदम्बुयुक् क्षया दाहः सचरः स्याज्जवी च हृत् ॥१६॥

दाहोऽम्बुमरुता युक्तो व्योम साग्री रसस्ततः ।

स्थिरा (तु) ऽपि मरुता युक्ता शून्यं साग्री नभश्चरौ ॥१७॥

हंसो व्याप्तमरुदाक्तः शून्यं व्याप्तमतोऽम्बु च ।

दाहो गोवा चरयुता तथा दाहस्तथा रयः ॥१८॥

हृद्भरासहितं दाहरयौ चरसममन्वितौ ।

रसः स्थिरा ततः प्राणो रसाग्निसहितो भवेत् ॥१९॥

दाहमंयुता—दाहः—रेफः तेन संयुता रेफसहिता रु इति । सचरः—एकारेण सहितः । जवी—पकारः पे इति । पूर्वविद्यातातीर्यतः क्रमात् चतुष्टयमथार्णानां—तृतीयादिवर्णानां चतुष्टयमित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—कामेश्वरीनित्याविद्यायास्तृतीयचतुर्थपञ्चमषष्ठान्यक्षराणि चत्वारि (न पे इत्यस्मात्परं) नित्यक्लिप्ते एतद्रहस्यानि ज्ञेयानि ॥१५॥ रसो—भकारः । स्थिरा—गकारः । हृत्—सकारः । अम्बु—वकारः । क्षया—जकारेण सहितः । दाहो रेफः रु इति । जवी—पकारः । चरेण एकारेण सहितः पे इति । हृत्—सकारः ॥१६॥ दाहोऽम्बुमरुता युक्तः—वकाराकाराभ्यां युक्तो दाहस्तेन सर्वा इति । व्योम—णकारः । साग्री—ङकारेण सहितः णि इति । रसो—भकारः । स्थिरा—गकारः । अस्मिन् प्रकरणे सर्वोऽपि शब्दः समुच्चये । मरुता युक्ता—आकारेण युक्ता गा इति । शून्यं—नकारः । साग्री—ङकारेण सहितः नि इति । नभश्चरौ—नभो—मकारः चर—एकारः एकारसहितो मकार इत्यर्थः ॥१७॥ हंसो—हकारः । व्याप्तमरुदाक्तः—व्याप्तं—यकारः । मरुत्—आकारः ताभ्यां युक्तः ह्या इति । शून्यं—नकारः । व्याप्तं—यकारः । अतः—परमिति शेषः । अम्बु—वकारः । दाहो—रेफः । गोवा—दकारः । चरयुता—एकारसहिता दे इति । तथा दाहः—रेफः एकारसहित इत्यर्थः रे इति । तथा रयः—एकारसहितस्तकार इत्यर्थः ते इति ॥१८॥ हृत्—सकारः । धरासहितं—उकारसहितं सु इति । दाहरयौ—रेफतकारी । चरसममन्वितौ—एकारसहितौ । रेफतकारी प्रत्येकमेकारेण सहितावित्यर्थः रेते इति । रसो—भकारः । स्थिरा—गकारः ।

शून्ययुग्मं चरयुतं ततः पूर्वमतः परम् ।
 शून्ययुग्मं च गोत्रा स्यात् दाहयुक्ताम्बुना चरः ॥२०॥
 प्राणो रसाचरयुतो गोत्रा व्याप्तमतःपरम् ।
 गोत्रा दाहमरुदुक्ता त्वम्बु व्याप्तमतो भवेत् ॥२१॥
 वातो नभश्च भूयुक्तं वाश्चरेण समन्वितम् ।
 रसः स्थिराऽम्बुग्नियुतं वायुयुग्मं चरान्वितम् ॥२२॥
 यासोधरायुतः पश्चाद्रसः शक्त्या समन्वितः ।
 यासो भूःसहितो देवि ! रसो व्याप्तं ततश्च हृत् ॥२३॥
 दाहेनारु च हृत्यश्चात् रयोऽम्बु मरुदन्वितः ।
 शून्यं च केवलं भद्रे ! रसश्च सचरा स्थिरा ॥२४॥

प्राणः—ककारः । रसाग्निसहितः—रसा—लकारः । अग्निरिकारः ताभ्यां सहितः
 क्लि इति ॥१८॥ शून्ययुग्मं—नकारद्वयं—चरयुतम्—एकारेण सहितं च इति । ततः
 पूर्वमतःपरं—अस्याक्षरस्य पूर्वाक्षरमेवोत्तराक्षरमित्यर्थः । क्लि इति । शून्ययुग्मं—
 नकारद्वयं च इति । गोत्रा—दकारः । दाहसहितः—द्र इति । अम्बुना—
 वकारेण सहितः । चर—एकारः ॥२०॥ प्राणः—ककारः । रसा—लकारः । चर—
 एकारस्ताभ्यां सहितः क्ले इति । गोत्रा—दकारः । व्याप्तं—यकारः । गोत्रा—
 दकारः । दाहमरुदुक्ता—दाहः—रेफः । मरुत्—आकारः द्रा इति । अम्बु—
 वकारः । व्याप्तं—यकारः ॥२१॥ वातः—अकारः । नभो—मकारः । भूयुक्तं—ऊकार-
 युक्तं मो इति । वाः—घकारः । वाश्चरेण समन्वितं—एकारेण सहितं घे इति । रसो
 —भकारः । स्थिरा—गकारः । अम्बु—वकारः । अग्नियुतं—इकारेण युक्तं वि
 इति । वायुयुग्मं—चकारद्वयम् । चरान्वितं—एकारसहितं चे इति ॥२२॥ यासः—
 क्षकारः । धरायुतः—उकारयुतः क्षु इति । रसो—भकारः । शक्त्या समन्वितः—
 विसर्जनीयेन सहितः भः इति । यासः—क्षकारः । भूः सहितः—ओकारेण सहितः
 भूः सहितः इत्यत्रापि संज्ञाशब्दस्वरूपोपादानं भू इति संज्ञोपेतित्यर्थः खो इति ।
 देवीति सम्बुद्धिः । रसो—भकारः । व्याप्तं—यकारः । हृत्—सकारः ॥२३॥ दाहेन—
 रेफेण सहितमिति शेषः । अम्बु—वकारः र्व इति । हृत्—सकारः । रयः—तकारः ।
 अम्बुमरुदन्वितः—अम्बु—वकारः मरु-दाकारः त्वा इति । शून्यं—नकारः ।

वियदम्बुयुतं दाहस्त्वग्नियुक् स्वयुतः शुचिः ।
 भूमौ रसाक्ष्मास्वयुता पञ्चैकान्तरिताः स्थिताः ॥२५॥
 तदन्तरितबीजानि स्वसंयुक्तानि पञ्च वै ।
 तानि क्रमात् ज्या सचरो रसो भूश्च नभोयुता ॥२६॥
 हंसश्चर्युतो द्विःस्यात् ततः प्राणो रसाग्नियुक् ।
 शून्ययुग्मं चर्युतं हृदाहोऽम्बु मरुदातः ॥२७॥
 व्योमाग्निसहितं पश्चाद्रसश्च मरुता स्थिरा ।
 शून्यं साग्नि नभः कुर्याच्चरेण सहितं प्रिये ! ॥२८॥

केवलं च स्वररहितं न इति । भद्रे इति देवीमम्बोधनं मन्वानन्तरितम् । रसः —
 भकारः । स चरा — एकारेण सहिता, स्थिरा — गकारः गे इति ॥२४॥ वियत् —
 मकारः । अम्बुयुतं — वकारयुतम् — स्व इति । दाहो — रफः । अग्नियुक् — इकारेण
 सहितः रि इति । स्वं — विन्दुस्तेन युतः । शुचिः — एकारः ऐ० इति । भूमिः —
 बकारः । रसाक्ष्मास्वयुता — रसा — लकारः । क्ष्मा — उकारः । स्वं — विन्दुः तैः
 संयुक्ता बलू० इति । पञ्चैकान्तरिता स्थिताः — बलू० इत्येतत्कूटाक्षरं एतदाद्य-
 मेकैकाक्षरान्तरितं पञ्चकत्वः प्रयोज्यमित्यर्थः । तदन्तरितबीजानि स्वसंयुक्तानि पञ्च
 वै — प्रोक्तस्य बलू० इति बीजस्यान्तरालेषु — उपरिस्थितानि सविन्दूनि बीजानि पञ्च
 तानि क्रमात् कथयामीति शेषः । ज्या — जकारः जं इति । सचरः — एकारसहितो,
 रसः — भकारः मे० इति । भूः — ओकारः । नभोयुता — नभो — मकारः तेन सहिता
 मा० इति ॥२६॥ हंसो — हकारः । चर्युतः — एकारसहितः हे० इति । बलूमिति
 प्रोक्तस्य पञ्चमस्य बीजस्यान्ते च स्यात् हेमिति बीजं वारहयं स्यादित्यर्थः । यथा —
 बलू० ज० बलू० मो० बलू० हे० बलू० हे० एवं प्रकारेण । प्राणः — ककारः ।
 रसाग्नियुक् रसा — लकारः । अग्नि — रिकारः ताभ्यां सहितः क्ति इति । शून्ययुग्मं
 — नकारद्वयम् । चर्युतं — एकारेण सहितं चे इति । हृत् — सकारः । दाहो — रफः ।
 अम्बु — मरुद्युतः — अम्बु — वकारः । मरुत् — आकारः ताभ्यां सहितः वा इति ॥२७॥
 व्योम — णकारः । अग्निसहितं — णि इति । रसो — भकारः । मरुता — आकारेण
 सहितेति शेषः । स्थिरा — गकारः गा इति । शून्यं — नकारः । साग्नि — इकारेण
 सहितं नि इति । नभो — मकारः । चरेण सहितं — एकारेण सहितं मे इति

अम्बु पञ्चाद्वियत्तस्मान्नभस्तु मरुदन्वितम् ।
 शून्यं वाम्नं च हृदुक्तं रयदाहस्ववज्जिभिः ॥२६॥
 हंसः सदाहोऽम्बुरसाचरस्वैः संयुतो भवेत् ।
 हंसः स्यादाहवज्जिस्वैर्युक्तमन्यमुदीरितम् ॥२७॥
 पञ्चविंशच्छतार्णैः स्यान्नित्याऽसौ भगमालिनी ।
 कथिता परमेशानि ! वनिताजनमोहिनी ॥२८॥
 हंसस्तु दाहवज्जिस्वैर्युक्तः प्रथममुच्यते ।
 कामिष्वर्यास्तृतीयादिवर्णानामष्टकं भवेत् ॥२९॥
 हृदम्बु मरुता युक्तं हंसश्च मरुता युतः ।
 एकादशाक्षरी नित्यक्लिन्ना नित्या समीरिता ॥३०॥

प्रिये इति देवी सम्बोधनम् ॥२८॥ अम्बु - वकारः । वियत् - सकारः । नभः - मकारः ।
 तुशब्दः समुच्चये । मरुदन्वितं - आकारेण सहितं - मा इति । शून्यं - नकारः ।
 व्याप्तं - यकारः । हृत् - सकारः । युक्तं रयदाहस्ववज्जिभिः - रयस्तकारः । दाहो
 - रेफः । स्वं - विन्दुः । वज्जिः - इकारः । तैर्युक्तं स्त्री इति ॥२९॥ हंसो - हकारः ।
 सदाहः - रेफसहितः । अम्बुरसाचरस्वैः संयुतः - अम्बु - वकारः रसा - लकारः
 चर - एकारः स्वं - विन्दुः एतैः संयुक्तः । एतदुक्तं भवति - हकाररेफवकार
 लकारएकारविन्दुभिरेकं कूटमिति ह्रलू इति । हंसो - हकारः । दाहवज्जिस्वैः
 संयुतम् - दाहो - रेफः । वज्जिः - इकारः । स्वं - विन्दुः । तैः संयुतम् । अन्य -
 बीजमिति शेषः । ङीकारमित्यर्थः । भगमालिनी नित्या विद्येति शेषः । पर-
 मेशानीति देवीसम्बुद्धिः ॥ ३० ॥ ३१ ॥

हंसेत्यादिभिः सुन्दरीत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः चतुर्थ्या नित्यक्लिन्नाया नित्याया
 एकादशाक्षरीं विद्यां तज्जपादिफलं चोपदिशति । तत्र हंसो हकारः । दाहवज्जि-
 स्वैर्युक्तः - दाहो - रेफः वज्जिः - इकारः स्वं - विन्दुः तैः संयुक्तः - हृत्स्वेत्यर्थः । ङी
 इति प्रथमं बीजमिति शेषः । कामिष्वर्यास्तृतीयादिवर्णानामष्टकं भवेत् - कामि-
 ष्वर्यादि नित्या विद्या तृतीयमक्षरमारभ्य दशमाक्षरपर्यन्तं अत्र द्वितीयाक्षरादी-
 न्यष्टाक्षराणि तेन नवाक्षराणि सम्पन्नानि । हृत् - सकारः । अम्बु मरुता युक्तः -

वनितानवनीतानां द्रावकोऽग्निर्जपादिना ।

जायते साधको नित्यं कन्दर्पाधिकमुन्दरः ॥३४॥

भूः स्वेन युक्ता प्रथमं प्राणो दाहेन तद्युतम् ।

रसो दाहेन तद्युक्तं प्राणो दाह-वन-स्व-युक् ॥३५॥

कं च दाहेन तद्युक्तं प्रभा दाहेन तद्युता ।

ज्या च दाहेन तद्युक्ता नित्यक्लिन्नान्ततो द्वयम् ॥३६॥

एषा नवाक्षरी नित्या भेरुण्डा सर्वसिद्धिदा ।

यस्याः स्मरणतो नश्येद्गरलं त्रिविधं क्षणात् ॥३७॥

अम्बु—वकारः । मरुत्—आकारः । ताभ्यां युक्तं स्वा इति । हंसो—हकारः । मरुता—आकारेण युक्तः क्ली' इत्यर्थः । वनितानवनीतानां द्रावकोऽग्निः । एतद्युक्तं भवति—एतस्य विद्यासिद्धस्य दर्शनादेव वनिताः अर्थप्राणाद्युपकारिका (१) वक्ष्या भवन्ति ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

भूः स्वेनेत्यादिभिः क्षणादित्यस्मैस्त्रिभिः श्लोकैः पञ्चम्या भेरुण्डानित्याया नवाक्षरीं विद्यामुपदिशति । तत्र—भूः—ओकारः । स्वेन युक्ता—विन्दुना सहिता, ओमिति । प्रथमं—बीजमिति शेषः । प्राणः—ककारः । दाहेन—रेफेण । तद्युतं—ओकारयुक्तं ककाराक्षरमित्यर्थः कौ' इति । रसो—भकारः । दाहेन—रेफेण । तद्युक्तं—ओकारयुक्तं भकाराक्षरमित्यर्थः भो' इति । प्राणः—ककारः । दाहवनस्वयुक्—दाहो—रेफः । वनं—ओकारः । स्वं—विन्दुः एतैः संयुतः क्रो' इति ॥ ३५ ॥ कं च—अकारः । दाहेन—रेफेण । तद्युक्तं ओकारयुक्तं भकाराक्षरमित्यर्थः भ्रौ' इति । प्रभा—हकारः । दाहेन—रेफेण, तद्युक्तं ओकारयुक्तं हकाराक्षरमित्यर्थः ह्रौ' इति । ज्या—जकारः । दाहेन—रेफेण । तद्युक्तं ओकारयुक्तं जकाराक्षरमित्यर्थः ज्रौ' इति । नित्य-क्लिन्नाऽन्ततोद्वयं—नित्यक्लिन्ना (नित्या) विद्याया अन्तन्तः अक्षरद्वयं स्वाहा इत्यर्थः ॥ ३६ ॥ नित्या-भेरुण्डा—नित्या विद्येति शेषः । गरलं—विषं त्रिविधं—स्थावरजङ्गमकृत्त्रिमभेदेन । तत्र स्थावरं—कारस्तरकर-वीरादि, जङ्गमं—फणिगोनासादि । कृत्त्रिमं—लिकुचरसकर्पूरादि ॥ ३७ ॥

भेरुण्डाद्यमिहाद्यं स्यान्नित्यक्लिन्नाद्यनन्तरम् ।
 ततोऽम्बु शून्यं हंसाम्नि युक्तमम्बु मरुदुद्यतम् ॥३८॥
 हृदग्निना युतं शून्यं व्याप्तेन शुचिना च युक् ।
 शून्यं नभःशक्तियुतं नवार्णयमुदीरिता ॥३९॥
 नित्या सर्वार्थदा वज्रिवासिनी विष्वघस्मरा ।
 यस्याः स्मरणतो वश्यं जायते भुवनत्रयम् ॥४०॥
 द्वितीयं वज्रिवासिन्या नित्यक्लिन्ना चतुर्थकम् ।
 पञ्चमं भगमालाद्यं भेरुण्डाया द्वितीयकम् ॥४१॥

भेरुण्डाद्येत्यादिभिस्त्रयमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः षष्ठ्या वज्रिवासिनीनित्याया नवाक्षरीं विद्यामुपदिशति । तत्र 'भेरुण्डाद्यमिहाद्यं स्यात्'—भेरुण्डानित्या-
 विद्याया आद्यमक्षरं वज्रि-वासिनो नित्याविद्याया आद्यमक्षरं भवतीत्यर्थः
 तेन भोमिति सिद्धम् । 'नित्यक्लिन्नाद्यनन्तरं'—नित्यक्लिन्ना नित्याविद्याया
 आद्यमक्षरं झींकारोऽस्या द्वितीयमक्षरमित्यर्थः । ततः—अनन्तरम् । अम्बु—
 वकारः । शून्यं—नकारः । हंसाम्नि युक्तं—हकारेकाराभ्यां सहितं वज्रि इत्यर्थः ।
 अम्बु—वकारः । मरुदुद्युक्तं—आकारयुक्तं वा इति ॥३८॥ हृत्—सकारः । अग्निना
 युतं—इकारेण सहितं सि इति । शून्यं—नकारः । व्याप्तेन—यकारेण ।
 शुचिना च एकारेण च युक्—युतं आभ्यां हाभ्यां युक्तमित्यर्थः न्ये इति । शून्यं
 —वकारः । नभो—मकारः । शक्तियुतं—विसर्जनीयसहितं मः इति ॥ ३९ ॥
 विष्वघस्मरा-प्रलये विश्वग्रासकरी ॥ ४० ॥

द्वितीयमित्यादिभिः तारिणीमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः सप्तम्या महावज्रेश्वरो-
 नित्याया द्वादशाक्षरीं विद्यामुपदिशति । तत्र द्वितीयं वज्रिवासिन्याः—वज्रि-
 वासिनीनित्याविद्यायाः द्वितीयमक्षरं अस्या आद्याक्षरं झीं इति । नित्यक्लिन्ना
 चतुर्थकं पञ्चमञ्च (१) नित्यक्लिन्नेत्यर्थः । भगमालाद्यं—ऐकारः । भेरुण्डाया
 द्वितीयकं—झींकारः ॥४१॥ नित्यक्लिन्नाद्वितीयं च तृतीयं च—नित्यइत्यक्षरद्वयम् ।
 षष्ठं सप्तमौ तस्या एव (मद) इत्यर्थः । अष्टमं नवमं पञ्चात्—तस्या एवाष्टमाक्षरं
 नवमाक्षरं च स्याताम् (द्रवे) इत्यर्थः । एतदाद्यं—अस्या महावज्रेश्वर्या आद्यं
 झींकार इत्यर्थः । दुःखसङ्गततारिणी—अविवेकतारिणीत्यर्थः ॥ ४३ ॥

नित्यक्लिन्नाद्वितीयं च तृतीयं षष्ठसप्तमौ ।
 अष्टमं नवमं पञ्चादेतदाद्यमितीरितम् ॥४२॥
 महावज्रेश्वरी नित्या द्वादशार्णा समीरिता ।
 कान्तारसागरक्रूरदुःखसङ्घाततारिणी ॥४३॥
 वज्रेश्वर्यन्तमाद्यं (१) स्याद्वियदग्नियुतं ततः ।
 अम्बु स्यान्मरुता युक्तं गोत्रा क्ष्मासंयुता ततः ॥४४॥
 रयो व्याप्तेन शुचिना युतं स्यात् तदनन्तरम् ।
 अन्यार्णो वज्रिवासिन्या दूती नित्या समीरिता ॥४५॥
 सप्ताक्षरी समस्तापत्तारिणी विश्वरञ्जिनी ।
 श्रीकारौ शिवतावाप्तिकारिणी सर्वसिद्धिदा ॥४६॥
 आद्यन्तु वज्रिवासिन्या दूत्यादिस्तदनन्तरम् ।
 हंसो धरास्वसंयुक्तः तेजश्चरसमन्वितम् ॥४७॥

वज्रेश्वरीत्यादिभिः सिद्धिदेव्यन्तैः त्रिभिः श्लोकैः अष्टम्या दूतीनित्यायाः
 सप्ताक्षरीं विद्यामुपदिशति । तत्र वज्रेश्वर्यन्तमाद्यं स्यात्—वज्रेश्वरीनित्यायाः
 अन्यमक्षरं अस्यां दूतीनित्यायामाद्यमक्षरं भवति 'ह्रीं' इत्यर्थः । वियदग्नि-
 युतं—वियत्—शकारः । अग्नि युतं—इकारसहितम् । ततः—द्वितीयमित्यर्थः शि
 इति । अम्बु स्यान्मरुता युक्तं—अम्बु—वकारः । मरुता युक्तं—आकारेण सहितं
 वा इति तृतीयमक्षरम् । गोत्रा क्ष्मासंयुता ततः गोत्रा—दकारः । क्ष्मया युता—
 जकारेण सहिता दू इति चतुर्थमक्षरम् ॥ ४४ ॥ रयो व्याप्तेन शुचिना युतं
 स्यात् तदनन्तरं—रयस्तकारः । व्याप्तेन—यकारेण, शुचिना—ऐकारेण युतं त्र्यै
 इति । अन्यार्णो वज्रिवासिन्याः—नम इत्यर्थः ॥ ४५ ॥ समस्तापत्तारिणी—
 अविवेकापन्नाशकरी ॥ ४६ ॥

आद्यमित्यादिभिः कारिणी इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्नवम्यास्त्वरितानित्याया द्वाद-
 शाक्षरीं विद्यामुपदिशति । तत्र—आद्यन्तु वज्रिवासिन्याः—ॐ इत्यर्थः । दूत्यादि
 तदनन्तरम्—ह्रींकारो द्वितीयं बीजम् । हंसो धरास्वसंयुक्तः—हंसो—हकारः ।
 धरा—उकारः—स्वं विन्दु स्ताभ्यां युक्तः ह्रंकारः तृतीयं बीजम् । तेजश्चर-

वायुः प्रभा चरयुता ग्रासः शक्ति-समन्वितः ।

हृदा रयेण दाहेन वज्रिः स्यादष्टमं प्रिये ! ॥४८॥

हंसः क्ष्मास्वयुतो ग्रासश्चरयुक्तो द्वितीयकम् ।

द्युतिर्नादयुता नित्या त्वरिता द्वादशाक्षरी ॥४९॥

लक्ष्मीकान्तियशोविद्याधनारोग्यायुराप्तिकृत् ।

विषदुःखप्रशमनी सर्वाभीष्टाप्तिकारिणी ॥५०॥

शुचिः स्वेन युतस्त्वादयो रसा वज्रि-समन्वितः ।

प्राणो द्वितीयः स्वयुतो वनहृच्छक्तिभिः परः ॥५१॥

द्वितीरिता चाक्षरी स्यान्नित्याऽसौ कुलसुन्दरी ।

यस्याः स्मरणमात्रेण सर्वज्ञत्वं प्रजायते ॥५२॥

समन्वितम्—तेजः—खकारः । चरेण—एकारेण समन्वितः खे इति चतुर्थम् ॥४७॥

वायुः—चकारः । (पदाम्) (१) प्रभा—हकारः । चरयुता—एकारयुक्ता ह्ये

इति षष्ठम् । ग्रासः शक्तिसमन्वितः—ग्रासः—सकारः । शक्त्या—विसर्जनीयेन

समन्वितः चः इति सप्तमम् । हृदा रयेण दाहेन वज्रिः—सकार-तकार रेफ-ईकारैः

क्षी इत्यष्टमं बीजम् । प्रिये ! इति देवीमन्त्रुहिः ॥४८॥ हंसः क्ष्मास्वयुतः ह्र७ (२)

इति नवमम् । ग्रासश्चरयुतः—चे इति दशमम् । द्वितीयकं—अस्या एव द्वितीयं

बीजं क्षी७ इत्येकादशम् । द्युतिर्नादयुता—द्युतिः—फकारः । नादः—टकारः

तेन युक्ता फट् इति द्वादशं बीजम् ॥ ४९ ॥ विषदुःखप्रशमनी—विषं—सर्पादिजं,

दुःखं—दारिद्र्यादिजं द्वयोर्नाशकरी ॥ ५० ॥

शुचिरित्यादिना जायते इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन दशम्याः कुलसुन्दरीनित्याया-

श्चरयुतां विद्यामुपदिशति—तत्र—शुचिः स्वेन युतः—विन्दुना सहित एकारः ऐ७

इति प्रथमं बीजम् । रसावज्जिसमन्वितः—रसा—लकारः, वज्रिरीकारः ताभ्यां

समन्वितः । प्राणः—ककारः, स्वयुतः—विन्दुयुतः—क्षी७ इति द्वितीयम् । वन-

हृच्छक्तिभिः परः—सौः इति तृतीयं बीजम् ॥ ५१ ॥ यस्याः स्मरणमात्रेण—अपा-

राधनादिवैगुह्येनापीत्यर्थः ॥ ५२ ॥

हंसश्च हृत्प्राणरसादाहकुर्भिः समन्वितः ।

विद्यया कुलमुन्दर्या योजितः सम्प्रदायतः ॥५३॥

नित्या नित्या त्यजरा स्यात् षड्भिः कूटाक्षवैर्युता ।

प्रतिलोमादिभौ रूपैर्द्वासप्रतिभिर्गाहता ॥५४॥

यस्या भजनतः सिद्धो नरः स्यात् खेचरः सुखौ ।

नियहानुग्रहौ चास्य जायते स्वेच्छयाऽनिशम् ॥५५॥

त्वरितोपान्त्यमाद्यं स्यात् द्युतिर्दाहचरस्वयुक् ।

हृच्च दाहदमास्वयुतं वच्चे शी पञ्चमं ततः ॥५६॥

हंस इत्यादिभिः अनिशमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकेरेकादश्या नित्यायास्वप्नरात्रां विद्यां तद्भेदमङ्गां चोपदिशति । तत्र हंसश्च हृत्प्राणरसादाहकुर्भिः समन्विता—हंसो—हकारः । हृत्—सकारः । प्राणः—ककारः । रसा लकारः । दाहः—रेफः । कुः—उकारः । षड्भिः हंसाख्यो हकारः सहितः स्यात् । एतदुक्तं भवति एतैर्हकारादिभिः (१) उकारान्तैः षड्भिरक्षरैः प्रत्येकमनुलोमक्रमेणाद्यन्तक्रमयोजितैरेवं षड्भेदभिन्नैस्तदनु उकारादिभिर्हकारान्तैः प्रत्येकं प्रतिलोमक्रमेण चाद्यन्तक्रमयोजितैरेवं षड्भेदभिन्नैस्तदनुकूलमुन्दरोनित्याविद्यायाः प्रकृतिभूतया सङ्केतविद्यया षट्प्रकारभिन्नया सम्प्रदायतो योजितैः नित्याविद्याया द्वासप्रतिर्भेदाः सम्भवन्ति, तेषां प्रधाना येयमिति ॥ ५३ ॥ नित्यानित्येत्यादिना श्लोकेन नित्यानित्याविद्याया उपरिष्ठाहच्यमाणेषु विंशत्यधिक(२)गतभेदेषु द्वासप्रतिभिर्देत्युक्तिः तेषु क्रमागतानां विभवभेदानां प्रयोगप्राधान्यदर्शनायेत्यर्थः ॥ ५४ ॥ यस्या भजनत इत्यादिना श्लोकेन विद्यामिदस्य सामर्थ्यं कथयति । तत्रस्वेच्छया—उपरिष्ठान्नित्यानित्यापटलोक्तनियहानुग्रहस्य योगबलादित्यर्थः ॥ ५५ ॥

त्वरितेत्यादिभिः कामदोदित्यन्तैः षड्भिः श्लोकेर्द्वादश्या नीलपताकानित्यायाः सप्तदशाक्षरां विद्यामुपदिशति, तत्र त्वरितोपान्त्यं उपान्त्यं अन्त्याक्षरात्पूर्वम् श्ह १ सह २ ल्क् ३ त्वह ४ त्वस्द्र ५ डल्फ ६ एवं अनुलोमक्रमेण

(१) अथ “एई ओ १ ईए ओ २ ई ओए ३ ऐओई ४ ओ ऐई ५ ओ ईए ६ एते सू” इत्यधिकः पाठः टी० पु० ।

(२) अधिकसप्तशतेषु टी० पु० पा० ।

मरुत् स्वयुक्तो मध्याद्ये दशम्याः क्रमशः स्मृते (१) ।

भूमौ रसाक्ष्मास्वयुता वज्रेशी षष्ठतः क्रमात् ॥५७॥

षडक्षराणि त्वरिता तृतीयं तदनन्तरम् ।

दुतिर्दाहचरस्वेन अस्या आद्यमनन्तरम् ॥५८॥

उक्ता नीलपताकाख्या नित्या सप्तदशाक्षरी ।

समरे विजयं खड्गपादुकाञ्जनसिद्धिदा ॥५९॥

वेतालपक्षिणौचटपिशाचादिप्रसाधनी ।

निधानविलसिद्धान्नसाधनी कामदोदिता ॥६०॥

षड्भेदाः । इं १ इ २ लु ३ क्त ४ ख्लु ५ स्कु ६ (२) एवं प्रतिलोमक्रमेण षड्भेदाः । एवं द्वादशभेदेषु (३) षड्विधसङ्केतविधायोजनात् द्वासप्ततिभेदाः सम्भवन्ति । ऐं ऐं १ ईं ऐं २ । ईं ऐं ३ । ऐं ऐं ४ । ऐं ऐं ५ । ओं ऐं ६ । एतेमूल-सङ्केतविद्या षड्भेदाः । (४) साक्षाद्ब्रह्म ह्रस्वे खा झीं इति प्रथमं बीजमिति शेषः । द्युतिर्दाहचरस्वयुक्—फकाररेफकारविन्दुभिर्युक्तः फ्रं इति द्वितीयम् । ब्रह्म दाहक्ष्मास्वयुतं—सकाररेफकारविन्दुभिर्युक्तं तृतीयं स्मू इति । वज्रेशो पञ्चमं ततः ओंकारश्चतुर्थमित्यर्थः ॥ ५६ ॥ ततः मरुत्स्वयुक्तः—विन्दुसहित आकारः । आं इति पञ्चमम् । मध्याद्ये दशम्याः क्रमशः स्मृते—दशम्याः कुलसुन्दरीनित्यायाः मध्याद्यां बीजद्वयं क्लीं ऐं इति अस्याः षष्ठं सप्तमं चाक्षरद्वयं स्वादित्त्वर्थः । भूमौ रसाक्ष्मास्वयुता—वकारः लकारजकारविन्दुभिर्युक्तः वूँ इति अष्टमं बीजम् । वज्रेशी षष्ठतः क्रमात् ॥ ५७ ॥

षडक्षराणि (५) तानि नित्यमदद्वे । इति । एभिः षड्भिर्मन्त्रस्व चतुर्दशाक्षराणि त्वरिता तृतीयं तदनन्तरं—हुँ इति पञ्चदशं बीजम् । द्युतिर्दाहचरस्वेन-फकार रेफकारविन्दुभिर्युक्तमस्याः द्वितीयं कूटं फ्रं इति षोडशमक्षरम् । अस्या आद्य-मनन्तरं—झींकारः सप्तदशमित्यर्थः ॥ ५८ ॥

(१) दशम्या-परतः शिवे इति सो० पु० पा० ।

(२) अनाद्यारादियारभ्य स्कु इत्यन्तोर्यः सो० पुनर्न नास्ति । (३) पु विद्याभेदाः षड् इति सो० पु० पा० ।

(४) ऐं ऐं—भेदाः इत्यस्य पाठः टीकापुस्तके नास्ति ।

रसो नभस्तथा दाहो व्याप्तं दमा वनपूर्विका ।
 स्वेन युक्ता भवेन्नित्याविजयैकाक्षरी मता ॥६१॥
 वादेषु समरे कृच्छ्रे व्यवहारे सदा जयम् ।
 विधत्ते स्मरणादेव विजया विश्ववैभवा ॥६२॥
 हृदम्बुवनयुक्तं स्वं नित्या स्यात् सर्वमङ्गला ।
 एकाक्षर्याऽनया सिद्धो जायते खेचरः जणात् ॥६३॥
 भूःशून्ये नभसा भूश्च रसश्चाथ स्थिराम्बु च ।
 रयोऽग्निना युतो ज्याऽम्बु मरुद्युक्ता रसा मरुत् ॥६४॥
 नभश्च मरुता युक्तं रसाशून्येऽग्निसंयुते ।

खड्गपादुकेतादीनि उपरिष्ठाक्षोलपताकानित्याविधानपटलेषु व्यक्तं वक्ष्य-
 माणान्यत्र प्रस्तौति ॥ ५८ ॥ ६० ॥

रस इत्यादिना वैभवेत्यस्तेन श्लोकद्वयेन तयोदशा विजयानित्याया एकाक्षरीं
 विद्यां तदनुभावं चोपदिशति - तत्र रसो—भकारः । नभः मकारः । दाहो
 —रेफः । व्याप्तं—यकारः । दमा—उकारः । वनपूर्विका औकारयुक्ता ।
 स्वेन युक्ता—विन्दुना सहिता । एतदुक्तमभवति—भकारमकाररेफयकारोकार-
 विन्दुभिः कूटरूपा एकाक्षरी विद्येति । भूम्यौ इति कूटम् ॥ ६१ ॥ समरे कृच्छ्रे
 युद्धे दुर्जये ॥ ६२ ॥

हृदम्बु इत्यादिना श्लोकेन चतुर्दशाः सर्वमङ्गलानित्याया एकाक्षरीं विद्यां
 तदनुभावं चापदिशति । तत्र हृदम्बुवनयुक्तं स्वं—सकारवकारऔकारविन्दुभिर्युक्तं
 कूटं स्त्री इत्येकाक्षरी ॥ ६३ ॥

भूःशून्ये इत्यादिभिर्भवेदित्यन्तैरष्टभिः श्लोकैः पञ्चदशाः ज्वालामालिनीनित्याया
 स्त्रिविधप्रचरां विद्यामुपदिशति - तत्र भूः औकारः (१) । शून्ये—नकारद्वयं
 वेति । नभसा भूः—मकारसहित औकारः मो इति । रसो—भकारः ।
 स्थिरा—गकारः । अम्बु—वकारः । रयः—तकारः । अग्निना युतः—इकार-
 सहितः ति इति । ज्या—जकारः । अम्बुमरुद्युक्ता—वकाराकारयुक्ता ज्वा इति ।
 रसामरुत्—लाइति ॥ ६४ ॥

नभो—मकारः । मरुता—आकारेण युक्तः माइति । रसाशून्ये—लकारो नका-

गोत्रा चरेण सहिता अम्बु पूर्वाक्षरं तथा ॥६५॥
 अम्बुग्नी हृत् सदाहाम्बु रसदमारयहृत्स्वयुक् ।
 हंसश्च मरुता दाहः प्राणश्च मरुता युतः ॥६६॥
 दाहः साग्निः प्राणचरो ज्या मरुत्सहिता रयः ।
 चरेणाम्बु च गोत्रा हृत्साग्नि ज्याम्बुरसा स्वयुक् ॥६७॥
 रयः साग्नि ज्याम्बु रसा पुनरेतौ जवी ततः ।
 दाहेनानेन ते द्विः स्यात् हंसो दाहमरुत्स्वयुक् ॥६८॥
 हंसश्च दाहवज्जिह्वैर्दाहदमास्वयुतश्च सः ।
 सप्त दाहास्ततोऽस्याः स्युरष्टमाद्यास्तु पञ्च वै ॥६९॥

रश्च । अग्निमंयुते—इकारसहितौ लिनि इति । गोत्रा—दकारः । चरेण
 सहिता—एकारेण सहिता दे इति । अम्बु—वकारः । पूर्वाक्षरं तथा—वकार-
 पूर्वाक्षरं देइति ॥ ६५ ॥

अम्बुग्नी—अम्बु—वकारः, अग्निरिकारः विइति । हृत्—सकारः । दाहाम्बु—
 —रेफवकारौ व इति । रस—द्वि—रसः—भकारः, द्वि—जकारः भू इति । रयः
 —तकारः । हृत्—सकारः । स्वयुक् विन्दुयुक्तम् । स्वयुगितिसकारस्यैव विशेषणं
 संइति । हंसश्च मरुता युत इति सम्बन्धः—हा इति । दाहोरेफः रइति ।
 प्राणश्च मरुता युक्तः का इति ॥६६॥ दाहः साग्निरिति । रेफः ईकारसहितः
 रिइति । प्राणचरो—केइति । ज्या मरुत्सहिता—जाइति । रयः—तकारः
 चरेणाम्बु च वे इति । गोत्रा—दकारः । हृत्—सकारः । साग्निः—सि इति ।
 ज्याम्बु—ज्वइति । रसा स्वयुक् लं इति ॥६७॥ रयः—अग्निना सहितः ति
 इति । ज्याम्बु—ज्वइति । रसा—लकारः । पुनरेते एतत्पूर्वीक्ताक्षरद्वयं पुन-
 रपि स्यात् ज्वलइति । जवीदाहेन युतः पकारोरेफेण युतः प्र इति । अनेन
 ते द्विः स्यात्—अनेन प्रत्यक्षरेण ते इति पूर्ववीप्सितमक्षरद्वयं द्विः ज्वलज्वल
 इति प्रज्वल त्रीण्यक्षराणि द्विरुच्चरेदित्यर्थः । स्यादित्यस्योपरिष्ठात् इत्यन्वयः ।
 हंसोदाहमरुत्स्वयुक्स्यादिति ह्रीं इत्यर्थः ॥६८॥ हंसश्च दाहवन्हिह्वैरिति—ह्रीं
 इत्यर्थः । दाहदमास्वयुतश्च स इति—हंसः हकारएव हं इति । सप्तदाहाः रइति
 सप्तकृत्व उच्चरेदित्यर्थः । ततः—अनन्तरम् । अस्याः—विद्याया इतिशेषः । स्युरिति
 काकाक्षिगोलकन्यायवत्पूर्वापरयोरन्वेति । अष्टमाद्यास्तु पञ्चवै—अस्या विद्याया

उपान्त्याधःस्थितं नीलपताकाया अनन्तरम् ।

त्वरितान्त्यच्च भेरुण्डा अष्टमं नवमं तथा ॥७०॥

ज्वालामालिनिनित्याऽसौ विषष्टार्णसमीरिता ।

वेधाकर्षणसन्तापवश्यावेशकरी भवेत् ॥७१॥

वायुप्राणंवनस्वैः सा चित्रा स्यादक्षरद्वया ।

या सिद्धिधनधान्यात्मनिधिलाभाय कल्पते ॥७२॥

शुचिः स्वेनाथ शून्यं स्यान्नभसा भूरसः स्थिरा ।

अम्बु पश्चाद्वयः साग्निर्मरुताऽम्बुरयौ तथा ॥७३॥

इलायुतोऽग्निरेतानि पुनरम्बु मरुदातम् ।

दाहश्च मरुता हंसस्त्वग्निरेतत्तयं पुनः ॥७४॥

अष्टमाक्षरमारभ्य द्वादशाक्षरावधि पञ्चाक्षराणि ज्वालामालिनी इति स्युरित्यर्थः ॥६८॥ उपान्त्याधःस्थितं नीलपताकाया अनन्तरं—नीलपताका नित्याविद्याया अन्तर्गाक्षरात् पूर्वाक्षरं पूर्वस्थितमक्षरमित्यर्थः इ' इति । त्वरितान्तरं—त्वरिता—विद्यायाश्चरमाक्षरं फट्कारमित्यर्थः । भेरुण्डा अष्टमं नवमं तथा—भेरुण्डा—विद्याया अष्टमनवमाक्षरद्वयं स्वाहा इत्यर्थः ॥ ७० ॥

ज्वालामालिनीत्यादिना श्लोकेन अस्या अक्षरसङ्ख्यामसाधारणानि पञ्चफलानि चोपदिशति ॥ ७१ ॥

वायुरित्यादिना श्लोकेन षोडश्याश्चित्रानित्याया द्वाक्षरीं विद्यां तत्सिद्धिफलं चोपदिशति । तत्र वायुप्राणवनस्वैः चकारककारऔकारविन्दुभिरित्यर्थः । तत्र चकारः प्रथमाक्षरम् । आत्मलाभः—स्वरूपज्ञानम् ॥ ७२ ॥

शुचोत्याद्यखिलेष्टदेत्यन्तैः षोडशभिः श्लोकैर्वाङ्मा दशोत्तरशताक्षरीं विद्यां तन्नामादिकं चोपदिशति—तत्र शुचिः स्वेन—ए० इति । शून्यं—नकारः । नभसा भूः—मो इति । रसो—भकारः । स्थिरा—गकारः । अम्बु—वकारः । रयः साग्निः—ति इति । मरुताम्बु—वाइति । रयौ—तकारद्वयम् । तथा—मरुदन्वितं च्वा इति ॥७३॥ इला युतोऽग्निः—इला—लकारः । अग्निः—इकारः लि इति । एतानि पुनः—उक्तानि त्रीण्यक्षराणि पुनरप्युच्चरेदित्यर्थः । अम्बु

अम्बु दाहो मरुद्युक्तो हंसोऽथ धरया नभः ।
 तेजोऽग्निना पुनः पञ्च वातः स्वेन समायुतः ॥७५॥
 तोयं चरेण तत्पूर्वं तोयमग्नियुतं ततः ।
 शून्यं व्याप्तेन शुचिना शून्यं शक्त्या नभोयुतम् ॥७६॥
 दाहो धरास्वसहितस्तोयं चरसमन्वितम् ।
 एतत्पूर्वमधः प्रोक्तचतुष्टयमतः परम् ॥७७॥
 ज्या स्वेन युक्ता सचरो रसश्चैतस्य पूर्वकम् ।
 रसोऽग्निना पुनः प्रोक्तचतुष्कात् त्रयमन्ततः ॥७८॥
 नभो भुवा चरेणापि हंसस्त्वेतस्य पूर्वकम् ।
 हंसोऽग्निना प्राक्त्वितयं हृदयं स्वसमायुतम् ॥७९॥

मरुद्युतं—वा इति । दाहश्च मरुता—रा इति । हंसस्त्वग्नियुतः—हि इति । एत-
 त्रयं पुनः—एतानि तीक्ष्णक्षराणि पुनरपि वदेदित्यर्थः ॥७५॥ अम्बु—वकारः ।
 दाहो मरुद्युक्तः—रा इति । हंसो—हकारः । धरया—उकारेण । नभो—मकारः
 मु इति । तेजोऽग्निना—तेजः—खकारः खि इति । पुनः पञ्च—प्रोक्तानि वाराह-
 मुखीपञ्चाक्षराण्येव पुनश्चास्याः । वातः स्वेन समायुक्तः—वातः अकारः ॐ
 इति ॥७५॥ तोयं चरेण तोयं—धकारः (१) धे इति । तत्पूर्वं—अक्षरमिति शेषः ।
 अं इति । तोयमग्नियुतं—धि इति । ततः—उपरि । शून्यं—नकारः ।
 व्याप्तेन शुचिना—युतमिति शेषः न्यै इति । शून्यं—नकारः । शक्त्या नभोयुतं—
 शक्तिर्विसर्जनीयः मः इत्यर्थः ॥७६॥ दाहो धरास्वसहितः—रू इति । तोयं चर-
 समन्वितं—धे इति । एतत्पूर्वं—रू इत्यर्थः । अधः प्रोक्तचतुष्टयमतः परं—
 रं धे इत्यस्मात्पूर्वस्थितं धिन्यै नम इत्यक्षरचतुष्टयमस्योपरिष्ठाद्योजयेदि-
 त्यर्थः ॥७७॥ ज्या स्वेन युक्ता—विन्दुयुक्तो जकारः जं इति । सचरो रसः—
 भे इति । एतस्य पूर्वकं—उक्ताक्षरस्य पूर्वमक्षरं जं इत्यर्थः । रसोऽग्निना—युत
 इति शेषः भि इति । पुनः प्रोक्तचतुष्कात्त्रयमन्ततः—पूर्वोक्तधिन्यै नम इति
 चतुष्के—प्रथमाक्षरवर्जं न्यै नमः इत्यक्षरत्रयं उपरिष्ठाद्योजयेदित्यर्थः ॥७८॥
 नभो भुवा—युतमिति शेषः मो इति । चरेणापि हंसः—अपिः समुच्चये हे इति ।

रसश्चरेण तत्पूर्वमग्निना च रसो युतः ।
 पश्चादुक्तत्रयं वातो धरया च नभः प्रिये ! ॥८०॥
 प्राणः स्वेन युतः पश्चाद्बृहदयं स्वयुतं रसः ।
 व्याप्तमेतत्त्रयं पश्चाद्बृहद्वाहेनाम्बुसंयुतम् ॥८१॥
 गोत्रा धरायुता स्पर्शो नादयुक्तो जवी युतः ।
 दाहेन पूर्वं पूर्वं च पूर्वं च मरुता युतम् ॥८२॥
 शून्यं मरुत्स्वसहितं हृद्दाहेनाम्बुना चरः ।
 स्पर्शो मरुत्स्वसहितो हृद्दाहेनाम्बुसंयुतम् ॥८३॥
 ज्याग्निः स्वसंयुतो हंसः तथाम्बु मरुता सह ।
 हृदयेन स्वेन युतं रसश्च स्वेन संयुतः ॥८४॥
 प्राणदाहौ धरायुक्तौ पुनस्तौ वज्रिना वियत् ।
 वार्दाहयुक्तमम्बु स्याद्वियद्वाप्तस्वसंयुतम् ॥८५॥

एतस्य पूर्वकं—हे इत्यस्य पूर्व मो इत्यर्थः । हंसोऽग्निना—हि इति । प्राक्त्रितयं—प्रागुक्तं न्यैनमः इत्यक्षरत्रयम् । हृदयं स्वसमायुतं—स्तं इति ॥७८॥ रसश्चरेण—भे इति । तत्पूर्वं—भे इत्येतस्य पूर्वमक्षरं स्तं इति । अग्निना च रसो युतः—च कारः समुच्चये भि इति । पश्चादुक्तत्रयं—प्रागुक्तं न्यैनम इति त्रितयम् । वातः अकारः । धरया च नभः—यु इति । प्रिये इति देवीसम्बुद्धिः ॥८०॥ प्राणः स्वेन युतः—कं इति । हृदयं स्वयुतं—स्तं इति । रसो—भकारः । व्याप्तं—यकारः । एतत्त्रयं पश्चात्-प्रोक्तं स्तं भय इत्यक्षरत्रयं पुनरपि स्यादिति । हृत् सकारः । दाहेनाम्बुना संयुक्तं वं इति ॥ ८१ ॥ गोत्रा—दकारः । धरान्विता—दु इति । स्पर्शो नादयुक्तः—स्पर्शः—षकारः । नादः—टकारः । ए इति । जवी दाहेन युतः—पकारो रेफेण युतः प्र इति । पूर्वं प्र इत्यस्मादक्षरात्पूर्वाक्षरस्य पूर्वमक्षरं दु इति । पूर्वं च मरुता युतम्—अत्र पूर्व शब्दः दु इत्येतस्य पूर्वाक्षरविषयः एा इत्यर्थः ॥८२॥ शून्यं मरुत्स्वसहितं—नां इति । हृत्—सकारः । दाहेनाम्बुना चरः—वं इति । स्पर्शो मरुत्स्वसहितः—षां इति । हृत्—सकारः । दाहेनाम्बुसंयुतं—व इति ॥८३॥ ज्याग्निः स्वसंयुतः—जि इति । हंसस्तथाम्बु मरुता सह—तथा इति सर्वत्रात्र प्रकरणे समुच्चयार्थः ह्वा इति । हृदयेन स्वेन युतं—स्तं इति । रसश्च स्वेन संयुतः—भं इति ॥८४॥ प्राण-

पूर्वद्विरुक्तवर्णौ च शुचिः स्वेन युतस्तथा ।
 स्थिरा रसा वनस्वेन दावौ हंसो धरास्वयुक् ॥८६॥
 द्युतिर्नादवती पञ्चाङ्गदम्बु मरुता युतम् ।
 हंसश्च मरुता विद्या दशोत्तरशताक्षरी ॥८७॥
 वाराही पञ्चमौ विश्वविजया भद्रकौमुदी ।
 वार्ताली चैतिविख्याता स्तम्भनाद्यखिलेष्टदा ॥८८॥
 प्राणदाहौ धरायुक्तौ पुनराद्यं रसे मरुत् ।
 व्याप्तं मरुच्छक्तियुतं भूःस्वयुक्ता ततस्त्वयम् ॥८९॥
 अस्यादौ तु रसायुग्मं चरेण समयोजितम् ।
 दाहेन वज्रिशक्तिभ्यां युतो हंसस्ततःपरम् ॥९०॥
 नभो द्विहृतसदाहाम्बु ज्या शून्यं स्वनसंयुतम् ।

दाहौ धरायुक्तौ—प्रत्येकमिति शेषः कुरु इति । पुनस्तौ पुनरपि कुरु इति वर्णौ ।
 वज्रिना वियत्—शी इति । वाः दाहयुक्तं—वाः—घकारः घ्न इति । अम्बु—
 वकारः । वियत्—व्याप्तस्वसंयुतं—श्यं इति ॥८५॥ पूर्वद्विरुक्तवर्णौ—वश्यं इत्येतदारभ्य
 पूर्वस्माच्चतुष्टयाक्षरात् पूर्वं कुरु इत्यर्थः । शुचिः स्वेन युतः ऐं इति । स्थिरा
 रसावनस्वेन—युक्तेति शेषः ठलौ इति । दावौ—ठकारद्वयं ठठ इति । हंसो धरास्व-
 युक्—हुं इति ॥ ८६ ॥ द्युतिर्नादवती पञ्चात्—अनन्तरं—फट् इति । ह्रदम्बु
 मरुता युतं—स्वा इति । हंसश्च मरुता—युक्त इति शेषः हा इति ॥ ८७ ॥

वाराहोत्यादिना श्लोकेन देव्या नामपञ्चकं कथयति ॥८८॥

प्राणेत्यादिभिः क्रमादित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः कुरुकुल्लायः पञ्चविंशत्यक्षरीं
 सप्ताक्षरीं त्रयोदशाक्षरीं च विद्यामुपदिशति । तत्र प्राणदाहौ धरा युक्तौ—प्रत्येक-
 मिति शेषः कुरु इति । पुनराद्यं—पुनरपि तस्यो राद्यं कु इति । रसे लहयं मरुत्
 आकारः झ इति । व्याप्तं मरुच्छक्तियुतं—याः इति । भूः स्वयुक्ता ॐ इति । तत-
 स्त्वयम् ॥८९॥ अस्यादौ तु ॐ—मित्यस्योपरि अस्य मन्त्रस्यादिभूतं कुरु कु इत्यक्ष-
 रत्रयं भवेदित्यर्थः । रसायुग्मं चरेण समयोजितं—स्त्रे इति । दाहेन वज्रिशक्तिभ्यां
 युतो हंसस्ततः परम्—स्त्रीः इति ॥९०॥ नभो द्विः—स्यादिति शेषः मम इति ।

अम्बु पञ्चाद्वियद्युक्तं मरुता तु नभः प्रिये ! ॥८१॥

शून्यं व्याप्तं भुवा हंसः पूर्वान्थौ स्यान्मनुवयम् ।

अस्य षष्ठादिपञ्चार्णादन्यौ स्यादाद्य ईरितः ॥८२॥

एकादशाक्षरादन्यौ द्वितीयः समुदीरितः ।

तृतीयः पञ्चविंशार्णः प्रोक्ता मन्त्रा इति क्रमात् ॥८३॥

भूःस्वेन हंसो दाहवज्जिस्वेनः स्वेन हंसकः ।

हन्मायया भुवा हृत्स्यात् स्वेन हंसः समन्वितः ॥८४॥

कुरुकुल्लान्यवर्णौ च स्यादात्माष्टाक्षरः स्मृतः ।

सर्वाभीष्टार्थसंसिद्धौ सुलभोऽयं सुरद्रुमः ॥८५॥

सङ्केतोदीरितैर्वर्णैर्दशभिर्दशभिः पृथक् ।

हृत्-सकारः । सदाहाम्बु-दाहमहितं स इत्यर्थः वं इति । ज्या-
जकारः । शून्यं स्वेन युतं न इति । अम्बु पञ्चात् अनन्तरं वकारः । वियत्-
सकारः । (युक्तं) मरुता युक्तं नभ इति यावत् मा इति । प्रिये इति देवीसम्बुद्धिः
॥८१॥ शून्यं-नकारः । व्याप्तं-यकारः । भुवा हंस इति शेषः हो इति । पूर्वान्थौ
पञ्चमोविद्याक्षरमाक्षरद्वयं स्वाहा इत्यर्थः । स्यान्मनुवयं-अयमेव मन्त्रः अक्षर-
विभागयोगक्रमान्मन्त्रतयं भवतोत्यर्थः । अस्य षष्ठादि पञ्चार्णादन्यो स्यादाद्य
ईरितः । एतदुक्तं भवति-अस्य पञ्चविंशाक्षरमन्त्रस्य षष्ठाक्षरमारभ्य दश-
माक्षरान्तमुच्चार्य ततः परं स्वाहा इति वदेत् । तेन सप्ताक्षरी प्रथमा विद्या भव-
तीति ॥८२॥ एकादशाक्षरादन्यौ द्वितीयः समुदीरितः । एतदुक्तं भवति-अस्यैव
पञ्चविंशाक्षरस्याद्याक्षरमारभ्य एकादशाक्षरान्तमुच्चार्य ततः परं तच्चरमभूत-
स्वाहा इत्यक्षरद्वययोजनात् त्रयोदशाक्षरी विद्या भवतीति । तृतीयः पञ्चविंशार्णः
प्रागेवाभिहितः प्रथमद्वितीययोः प्रकृतिभूतः सप्तपञ्चविंशार्णो मन्त्रः तृतीय
इत्यर्थः ॥ ८३ ॥

भूःस्वेनेत्यादिना सुरद्रुम इत्यन्तेन श्लोकद्वयेनात्माष्टाक्षरीं प्रपञ्चयागविद्यामुप-
दिशति । तत्र भूः स्वेन-ॐ इति । हंसो दाहवज्जिस्वेन ह्रींकारः स्वेन हंसकः-हं
इति । हन्मायया-युक्त इति शेषः स इति । भुवा हृत्स्यात्-सो इति । स्वेन
हंसः समन्वितः-हं इति । कुरु कुल्लान्यवर्णौ च-स्वाहा इत्यर्थः ॥ ८५ ॥

सङ्केतेनेत्यादिना चराक्षरमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पञ्चभूतानां प्रत्येकमेक-

प्राणाम्नीलाऽऽम्बुशाखाभिः शक्तिसप्ताक्षरीयुतैः ॥६६॥

भूतमन्त्राः समुद्दिष्टाः पञ्च सर्वार्थसिद्धिदाः ।

येषामालोकतो विश्वं वर्तते सचराचरम् ॥६७॥

पूर्वस्याद्यौ च तत्पूर्वं चतुर्दशतदन्यकौ ।

अम्बुनाम्निर्वाः स शून्यं प्राणो जलरयान्वितः ॥६८॥

विंशत्यक्षरान् मन्त्रानुपदिशति । तत्र सङ्केतोदीरितैर्वर्णैरिति । एतदुक्तं भवति—वातो मरुदित्यादिभिः पञ्चविंशत्पटलोक्तैः श्लोकैर्भूतेषु विभक्तानां मातृकाक्षराणां संप्राभिरुदीरितैः । प्राणाम्नीलाम्बुशाखाभिः प्रत्येकं दशभिरक्षरैरुपेता स्वाख्याशक्तिशब्दसमाक्षर्यन्ताः एवं प्रत्येकमेकविंशत्यक्षराश्रित्वारो विंशत्यक्षरव्योममन्त्रसहिता एव पञ्चमन्त्राः । प्रोक्तक्रमेण पञ्चानां भूतानां स्युरिति । ते यथा—तेषां पञ्चानामपि मन्त्राणां स्वरूपं ललितानित्यासपर्याक्रमे मन्त्रमलिखितमपि अत्र तेषां स्वरूपं प्रकटं प्रकाशयते—प्राक् प्रत्यक् दक्षिणोदक् च एकादश षट् रेखाः समाप्तरालं विलिख्य तासु दशदशकोष्ठात्मसु पञ्चसु पङ्क्तिषु ऊर्ध्वाधः क्रमेण अकारादीनि अइउ ऋलृ इति ऋस्वपञ्चाक्षराणि प्रथमपङ्क्तौ समालिख्य तद्वितीयपङ्क्तौ आईऊ ऋ लृ इति दीर्घाक्षरपञ्चकं क्रमादालिख्य तृतीयपङ्क्तौ एऐ ओ औ अं इति वर्णपञ्चकं समालिख्य चतुर्थ्यादिषु पङ्क्तिषु प्रोक्तक्रमेण ककारादोन् शकारान्तान् षड्वर्गान् पञ्चशः समालिख्य सर्वान्यपङ्क्तौ षष्ठलसह इति पञ्चाक्षराणि—चालिख्य पश्येत् । सर्वोर्ध्वपङ्क्तिकोष्ठदशाक्षराणि प्राणात्मकानि । तदधःस्थितद्वितीयपङ्क्तिकोष्ठदशकस्थानि दशाक्षराणि अम्बुनाम्निकानि । तदधःस्थिततृतीयपङ्क्तिकोष्ठदशकस्थितदशाक्षराणि इलात्मकानि । तदधःस्थितचतुर्थपङ्क्तिकोष्ठदशकस्थितानि अब्वात्मकानि । तदधः—स्थितपञ्चमपङ्क्तिकोष्ठदशकस्थानि दशाक्षराणि खात्मकानि । तेषां दशानामन्त्रे तत्सन्नामद्वयक्षराणि व्योम्नः एकाक्षरं च सर्वत्र शक्तीति द्वयक्षरं तदुपरि सप्ताक्षरीं च योजयेत् ॥७६॥ एवं कृते एकविंशा दशाक्षराः पञ्चभूतमन्त्रा भवन्ति । तेषामालोकतः प्रभावादित्यर्थः । वर्तते—अद्यापि क्रियते इत्यर्थः ॥६७॥

पूर्वस्यादिभिर्मनुरित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः षोडशनित्यानां साधारणं षोडशाक्षरं बलिमन्त्रमुपदिशति । तत्र पूर्वस्याद्यौ च—प्रागुक्तस्यात्माष्टार्णामन्त्रस्यादिभूतौ प्रबवद्भक्तेस्त्वावर्णौ अस्य प्रथमद्वितीयवर्णौ स्यातामित्यर्थः । तत्पूर्वं चतुर्दशत-

रसः स्याद्वाप्तमायाभ्यां तृतीयोऽस्य चतुर्थकः ।

रसः क्षमया रयो युक्तश्चरेण परमेश्वरि ! ॥६६॥

रसो युक्तो व्याप्तभूभ्यां हंसः क्षमास्वयुतस्ततः ।

पूर्वान्वयवर्णावित्युक्तः षोडशार्णो बलिर्मनुः ॥१००॥

वज्रं तत्त्वमयौ व्याप्तिरिति सम्यक् सभौरिताः ।

अस्या निःकालनात् चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते

तृतीयं पटलम् ।

दन्वकी—आत्माष्टाक्षरमन्त्रस्य पूर्वभूतायाः कुरुकुल्लाविद्यायाः चतुर्दशपञ्चदशाक्षरे सर्व इति हे अस्य तृतीयचतुर्थीक्षरे स्यातामित्यर्थः । अम्बुनाग्निः—युत इति शेषः वि इति । वाः सशून्यं—घ्न इति । प्राणो जलरयान्वितः—ककारो ऋकारतकाराभ्यां सहितः कृत् इति ॥८८॥ रसः स्यात् व्याप्तमायाभ्यांभ्य इति । मायाशब्दः शक्तिशब्द-
आत्मिन् तन्त्रे हृस्वे खा विसर्जनोयोरेकैकस्याभिधायकौ, एवं स्थिते अन्यतरयोजनं सम्प्रदायबलादित्यर्थः । तृतीयोऽस्य चतुर्थकः सर्व इति नवमदशमाक्षरे । रसः क्षमया—युक्त इति शेषः भू इति एकादशमक्षरम् । रयो युक्तश्चरेण त इति द्वाद-
शम् । परमेश्वरीति सम्बुद्धिः ॥८९॥ रसो युक्तो व्याप्तभूभ्यां भ्यो इति त्रयोदशम् । हंसः क्षमा स्वयुतस्ततः—हं इति चतुर्दशमक्षरम् । पूर्वान्वयवर्णौ—आत्माष्टाक्षरमन्त्रौ स्वाहा इति पञ्चदश । षोडशार्णो इत्युक्तः षोडशार्णो बलिर्मनुः—एवं षोडशाक्षरः सर्वासां षोडशनित्यानां बलिमन्त्र उक्त इत्यर्थः ॥१००॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य

तन्त्रस्य प्रपञ्चसारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्द-

नाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां व्याख्यायां नित्या-

विद्यास्वरूपप्रकाशनपरं तृतीयपटलं परिपूर्णं

परामृष्टम् ॥

ग्रन्थसंख्या तृतीये यन्त्रमेकं स्याद्वाप्त्याख्यानं ग्रन्थसंख्याया

शतद्वयं सप्तनवतिसहितं सार्द्धमोरितम् ।

अथ चतुर्थपटलारम्भः ।

अथ षोडशनित्यानामाद्यायाः पूजनं प्रिये ! ।
कथयामि क्रमेणैव नित्यं सर्वार्थसिद्धिदम् ॥१॥
नैमित्तिकं तथा काम्यं शृणु त्वं पटलैस्त्रिभिः ।
येनातिपापयुक्तोऽपि सिद्धिमेति मुनिश्चितम् ॥२॥
न्यासत्रयस्य मन्त्राश्च आसनानां चतुष्टयम् ।
आवाहनमनुं पश्चात् समस्तार्चामनुं तथा ॥३॥
मुद्रायुधानां बीजानि मुद्रारचनवासने ।
ध्यानं सपरिवाराया नित्यपूजाविधिक्रमौ ॥४॥
नवावरणशक्तीनां नामान्यर्चाक्रमं तथा ।
मन्त्रात्मयोगमर्चाया उपचारान् जपक्रमम् ॥५॥
वातः स्वसंयुतस्त्वाद्यं मरुत्स्वेन द्वितीयकम् ।
हृदनेन समायन् तृतीयं प्रथमा त्वसौ ॥६॥

अथ चतुर्थपटलारम्भः ।

पूर्वस्मिन् तृतीयपटले षोडशनित्याविद्यादिकमुपदिश्यानन्तरमङ्गिनित्यायाः
प्रधानाया ललिता विद्यायानित्यनैमित्तिकाभ्यां समाराधनक्रममुपदिशति । अथ
षोडशनित्येत्यादिभिस्तन्मयो भवेदित्यन्तैस्त्रिभिः पटलैः प्रत्येकं श्लोकशतरूपैः ।
तत्र अथ षोडशनित्येत्यादिभिः क्रममित्यन्तेः पञ्चभिः श्लोकैश्चतुर्थपञ्चमषष्ठपटला-
र्थानुद्दिशति । तत्र नित्यं—पूजनमित्यर्थः । नैमित्तिकं तथा काम्यं—पूजनमित्यस्य
विशेषणम् । अतिपापयुक्तोऽपि—विवेकद्वेषी ॥२॥ न्यासत्रयस्येत्यादिना बीजा-
नीत्यन्तेन पादाधिकेन द्वाविंशन्मन्त्रोद्देशकः कृतः तत्र न्यासत्रयस्येत्युक्तिरुद्देश-
क्रमोद्भङ्गित्वमपि श्लोकसौकर्यार्थेति सम्प्रदायः । समस्तार्चामनुं—बीजद्वयरूपम् ॥५॥
वातेत्यादिना मार्जनादित्यन्तेनार्चाधिकेन श्लोकेन करशुद्धिविद्यां शोधन-
प्रकारं चोपदिशति । तत्र वातः स्वसंयुतस्त्वाद्यं ॐ इति प्रथमं बीजमरुत्स्वेन

अनयाः करयोः शुद्धिं कुर्यादन्योन्यमार्जनात् ।

हृच्छिरश्च शिखावर्म नेत्रमस्त्रं षडङ्गकम् ॥ ७ ॥

द्वितीयया सा विज्ञेया या नित्या कुलमुन्दरी ।

तृतीया सैव शक्त्याद्या देव्यात्मासनमेतया ॥८॥

त्रिषु हंससमायोगाच्चक्रासनमुदीरितम् ।

हंसहृद्गां पञ्चमी च सर्वमन्त्रासनं तथा (१) ॥९॥

द्वितीयकं—आं इति द्वितीयकम् । हृद्गेनेन समयेन तृतीयं—सौः इति तृतीयम् । प्रथमा त्वसौ—विद्येति शेषः ॥६॥ शुद्धिमिति । शुद्धिः—सपर्योपकरणस्पर्शा-
र्हताकरणम् । अन्योन्यमार्जनात्—वामदक्षिणकरतलस्युद्योरिति शेषः ।

हृदित्यादिना सुन्दरीत्यन्तेनार्द्धयेन षडङ्गं षडङ्गन्यासविद्यां चोपदिशति । तत्र द्वितीयया—उद्दिष्टाविंशत्सु द्वितीयया विद्ययेति शेषः ॥७॥

तृतीयेत्यादिना एतया इत्यन्तेन उत्तरार्द्धेन देव्यात्मासनविद्यामुपदिशति । तत्र तृतीया सैव—षडङ्गन्यासे प्रोक्तकुलमुन्दरी विद्यैव । शक्त्याद्या । अत्र शक्तिः—हृन्नेखा । उत्तरश्लोकाद्यगतं त्रिष्वितिपदमावाहनविद्यान्तमन्वेति । तेनैतदुक्तं भवति—
त्रीणि बीजानि प्रत्येकं हृन्नेखापुरःसराणि कुर्यादिति । ह्रीं एं ह्रीं क्लीं ह्रीं
सौः इति । देव्यात्मासनं—परिच्छिन्नविग्रहाणां देव्यात्मनां सर्वशक्तीनामासनं—
उपलब्धिस्थानं सर्वासां देवतानामुपलब्धिस्थानमित्यर्थः । अत्र उद्देशक्रममपहाय
कथनमासनविद्याचतुष्टयस्य द्वितीयविद्यानुबन्धित्वात् सौकार्यार्थम् । तृतीयेति
परिगणनक्रमस्य सौकार्यार्थः ॥ ८ ॥

त्रिष्वित्यादिना श्लोकपूर्वार्द्धेन चक्रासनविद्यामुपदिशति—तत्र हंससमा-
योगात्—बालायास्त्रिषु बीजेषु प्रत्येकं हकारोपक्रममुच्चारणं (२) है ह्रीं ह्रीं ह्रीं
चतुर्थी चक्रासनविद्येत्यर्थः । चक्रासनमिति । सर्वेषां मन्त्रदेवतात्म (३) भूतानां
यन्त्राणामासनं उपलब्धिस्थानम् ।

हंसेत्यादिनोत्तरार्द्धेन सर्वमन्त्रासनविद्यामुपदिशति । तत्र हंसहृद्गां समे-
तेति शेषः । प्राग्वच्चीणि बीजानि प्रत्येकं हकारसकारोपक्रमोच्चारणात् ह्रसै

(१) तथा इति सो० पु० पा० ।

(२) मुच्चारणात् इति टी० पु० पा० ।

(३) मन्त्रदेवता वासभूतानामिति टी० पु० पा०

ततोऽम्बु च रसोपेतं चरस्वसहितं च तत् ।

तस्य शक्तेश्च मध्यस्था या सा षष्ठी समीरिता ॥१०॥

साध्यसिद्धासनं दद्यात् तथा देव्यै समर्चनात् ।

सप्तम्याऽऽवाहनं कुर्यान्नमसोक्तविखण्डया ॥११॥

ह्रस्वः क्ली० ह्रसीः० पञ्चमो सर्वमन्त्रासनविद्या । सर्वमन्त्रासनमिति - श्रीचक्रस्य कथनम् । अकथादिमातृकात्मकत्वेन त्रिकोणरेखाणां च वक्ष्यमाणत्वात् सर्वेषां मन्त्राणामुपलब्धिस्थानमित्यर्थः ॥ ८ ॥

तत इत्यादिना समर्चनादित्यन्तेनाध्यर्द्धेन श्लोकेन साध्यासिद्धासनविद्यामुपदिशति । तत्र ततोऽम्बु च रसोपेतं चरस्वसहितं च तत्—अम्बु—वकारः । चकारः समुच्चये । रसा—लकारः । चर—एकारः । स्व—विन्दुस्ताभ्यां सहितम् । चकारः समुच्चये । तच्छब्दो विगिष्टरूपं परामृशति । एतदुक्तं भवति—वकारलकारविन्दभिर्युक्तं व्ले० इति कूटाक्षरं स्यादिति । तस्य शक्तेश्च मध्यस्था या सा षष्ठी समीरिता—तस्य—प्रोक्तस्य वृ० कारस्य । शक्तेः—हृन्ने खायाः । मध्यस्था एतयोर्द्वयोर्मध्यस्थेत्यर्थः । एतदुक्तं भवति—तस्यासु बालायास्त्रीणि बीजानि—झीकारोपक्रमणि व्ले० कारावसनानि च भवेयुः झी० ऐ० झी० क्ली० सौः० व्ले० एव० रूपा सा बाला साध्यासिद्धासनविद्यास्यादिति ॥१०॥ साध्यासिद्धासनमिति । सर्वेषां साध्यानामभिमतानां सिद्धीनामुपलब्धिस्थानं अखण्डात्मकस्वरूपविमर्श (१) सिद्धेरित्यर्थः । अत्र देव्यै समर्चनादिति—आसनचतुष्टयेऽप्यन्वेति । एतस्याऽऽसनचतुष्टयस्य मन्त्रयोजनाप्रकारं पञ्चमे पटले वक्ष्यति ।

सप्तम्येत्यादिना समीरित इत्यन्तेनार्द्धाद्ये नैकेन श्लोकेन सप्तमीमावाहनविद्यामुपदिशति । तत्र सप्तम्या—विद्ययेति शेषः । नमसा—युक्तयेति शेषः । नमःशब्दान्तयेत्यर्थः । उक्तविखण्डया—मुद्रयेति शेषः । उत्तरत्र वक्ष्यमाणंमपि उक्तमिति सर्वत्र कथयति । हंसहृद्दाहसंयुक्ता सैव स्यात् सप्तमो मता—एतदुक्तं भवति—हकारसकाररेफाक्षरैः प्रत्येकं त्रिषु बीजेषु युक्ता कुलसुन्दरीविद्या आवाहनविद्येत्यर्थः । मध्यमे दाहयोगसु व्यञ्जनान्ते समीरितः—मध्यमबीजस्य हकारसकारौ पुरस्तात् संयोज्य रेफं लकारान्ते योजयेदित्यर्थः । तेन हकारसकारककारलकाररेफईकारविन्दुभिर्मध्यमं बीजं मायान्तम् । इतरस्मिंस्तु

हंसहृदाहसंयुक्ता सैव स्यात् सप्तमी मता ।

मध्यमे दाहयोगस्तु व्यञ्जनान्ते समीरितः ॥१२॥

वियत् सदाहं वज्रिस्वशक्त्याद्यं स्यात् स्वयं (१) भवेत् ।

तदादिकाः सर्वशक्तीश्चक्रस्था नामभिर्जपेत् ॥१३॥

दाहभूमोरसाक्ष्मास्वैर्वशिनीबीजमीरितम् ।

प्राणोरसाशक्तियुतः कामेश्वर्यक्षरं महत् ॥१४॥

शून्यमम्बुरसावज्रिस्वयोगान्मोहिनी मनुः ।

व्याप्तं रसाक्ष्मास्वयुतं विमलाबीजमीरितम् (२) ॥१५॥

ज्या नभोवज्रिदाहस्वयोगैः स्यादरुणा मनुः ।

सकारस्वरयोर्मध्य रेफं योजयेदित्यर्थः । तेन हकारसकारद्वयरेफश्चकारविसर्जनीयैः (३) रन्त्यबीजं मायान्तं ह्रस्वौ ह्रस्वौ ह्रस्वौ नमः इति ॥ १२ ॥

वियदित्यादिना श्लोकेन ललितायाः श्रीचक्रावस्थितानां शक्तीनां पूजानामरूपमन्त्राणां प्रणवभूतं बीजद्वयमुपदिशति । तत्र वियत्—सकारः । सदाहवज्रिस्वरेफईकारविन्दुसहितं श्रीं इति । शक्त्याद्यं—हृन्ने स्वाद्यम् । एतदुक्तं भवति । हृन्ने स्वाश्रीबीजोपक्रमैः पूजानाममन्त्रैः सर्वाः शक्तीः पूजयेदिति ॥१३॥

दाहभूमौत्यादीनां श्लोकेन वशिनीकूटाक्षरविद्यां कामेश्वरीकूटाक्षरविद्यां चोपदिशति । दाहभूमोरसाक्ष्मास्वैः—रेफवकारलकारउकारविन्दुभिः वल्नू इति । प्राणो रसाशक्तियुतः—प्राणः । ककारः । रसा—लकारः । शक्तिः—हृन्ने स्वा । तैर्युक्तः ककार लकार हृन्ने स्वाभिः कूटं कूटो इति ॥ १४ ॥

शून्यमित्यादिना श्लोकेन मोहिनीविमलयोः कूटाक्षरीविद्याद्वयमुपदिशति । तत्र शून्यं—नकारः । अम्बुरसावज्रिस्वयोगात्—वकारलकारईकारविन्दुयोगादित्यर्थः व्लौ इति । व्याप्तं—यकारः । रसाक्ष्मास्वयुतं लकारउकारविन्दुसहितं य्लू इति ॥१५॥

ज्या नभो इत्यादिना श्लोकपूर्वाद्धेन अरुणाकूटाक्षरीविद्यामुपदिशति ।

(१) शक्त्याद्यं यद्वयं भवेत् इति सू० पु० पा० ।

(२) वशिनी बीजमीरितम् । प्राणोरसाशक्तियुतं विमलाबीजमीरितम् इति सो० पु० पा० ।

प्राणोरसा इत्यादि सो० पु० विहाय कृतापि न वर्तते ।

(३) तेन हकारसकाररेफांकारविसर्जनीयैरिति व० पु० पा० ।

हंसः सहृद्रसाम्बुः स्याद्वाप्तक्ष्मास्वैर्युतो मनुः ॥१६॥
 जयिन्यास्तु समुद्दिष्टः सर्वत्र जयदायकः ।
 वादेषु व्यवहारेषु समरेषु च निश्चितम् ॥१७॥
 कं नभोदाहसहितं व्याप्तक्ष्मास्वयुतं मनुः ।
 सर्वेश्वर्याः समाख्यातः सर्वसिद्धिकरः सदा ॥१८॥
 ग्रासो नभोदाहवह्निस्वैर्युक्तः कौलिनीमनुः ।
 एतैर्मनुभिरष्टाभिः शक्तिभिर्वर्गसंयुतैः ॥१९॥
 वाग्देवतानैर्न्यासः स्याद्येन देव्यात्मको भवेत् ।
 मर्त्योऽपि पूज्यते देवैः सर्वैः सर्वत्र सर्वदा ॥२०॥

तत्र ज्या नभोदाहवह्निस्वयोगैः—जकारमकाररेफईकारविन्दूनामन्योन्यमुक्त-
 क्रमयोगात् जस्मिँ इति ॥ १६ ॥

हंसेत्यादिना निश्चितमित्यन्तेनार्धाद्येनैकेन श्लोकेन जयिनीं कूटाक्षरविद्यां
 तत्सामर्थ्यं चोपदिशति । तत्र हंमो—हकारः । सहृद्रसाम्बुः—सकारलकारवकार-
 सहितः । व्याप्तक्ष्मास्वैर्युतः—(१)यकारजकारविन्दुभिश्च युक्तः । एतदुक्तं भवति—
 हकारसकारलकारवकारयकारजकारविन्दुभिः कूटं ह्म् वल् इति ॥ १७ ॥

कमित्यादिना सदा इत्यन्तेनार्धाद्येनैकेन श्लोकेन सर्वेश्वरीकूटाक्षरविद्यां तदनु-
 भावं चोपदिशति । कं—लकारः (२) । नभोदाहसहितम्—मकाररेफसहितम् ।
 व्याप्तक्ष्मास्वयुतं—यकारजकारविन्दुमहितम् । एतदुक्तं भवति—लकारमकार-
 रेफयकारजकारविन्दुभिः लस्मिँ (३) इति ॥ १८ ॥

ग्रासेत्यादिना श्लोकपूर्वाङ्गेन कौलिनीकूटाक्षरविद्यामुपदिशति—तत्र ग्रासः—
 क्षकारः । नभोदाहवह्निस्वैः—मकाररेफईकारविन्दुभिः क्ष्मिँ इति ।

एतैरित्यादिना सर्वदा इत्यन्तेनार्धाद्येनैकेन श्लोकेन वशिण्यादीनां न्यासक्रमं
 तत्फलं चोपदिशति । तत्र मनुभिरष्टाभिः—प्रोक्तकूटाक्षरैरिति शेषः । शक्तिभिः—

(१) कं पकारज इति वं० पु० पा० ।

(२) सकारज इति वं० टी० पु० पा० ।

(३) रस्मँ इति वं० पु० पा० । इ—संयुँ

इति टी० पु० पा० ।

रन्ध्रे भाले तथाऽऽज्ञायां गले हृदि तथा न्यसेत् ।
 नाभावाधारके पादद्वये मूलाग्रकावधि(१) ॥२१॥
 गोत्रादाहमरुत्स्वैः स्यादाद्योऽन्यो व्यत्ययादसौ ।
 मरुदङ्गोः प्राणरसावज्जिस्वैः स्यात्तृतीयकः ॥२२॥
 भृमी रसात्मास्वयुता चतुर्थः शक्तिहृत्परः ।
 प्राणेन दाहभूस्वेनानन्तरः सप्तमः पुनः ॥२३॥
 हंसो हृदा तेजसा च दात्या दाहचरस्वयुक् ।
 अष्टमो हंसहृत्प्राप्तवनस्वैः समुदीरितः ॥२४॥
 शुचिः स्वेन युतस्तद्वन्नवमः परिकीर्तितः ।
 एते एकाक्षरा मन्त्रा मुद्रारूपा महेश्वरि ! ॥२५॥

प्रोक्तैर्वशिन्याद्यष्टशक्तिभिः(२)युक्तैरिति शेषः । वर्गसंयुतैः—अकचटतपयषाक्षराद्यैः
 वाग्देवतान्तैः प्रत्येकम् ॥१८॥ वाग्देवतेति । चतुरक्षरनामान्तैर्न्यासेन । देव्यात्मकः—
 देवविग्रहः देव्यास्तु अक्षरेरेव विग्रहवत्वादित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—अकारादिविस-
 र्जनीयान्तां षोडशस्वरान् सविन्दून्श्चार्यं तदुपरि कृत्वा इति कृटाक्षरमुच्चार्यं वशिनी
 वाग्देवतायै नम इत्युच्चार्यसेत् । एवमन्यान्यसप्तमन्त्रान् वर्गबीजनामवाग्देवता-
 न्मोन्तैर्न्यसेत् प्रोक्तविग्रहान् कुर्यादित्यर्थः । अत्र नमःशब्दोऽयमनुत्तरतः पूजायां
 नमः पदे इत्याक्षेपपूर्वं विधानात् ॥२०॥

रन्ध्रेत्यादिना श्लोकेन वशिन्याद्यष्टशक्तिमन्त्रन्यासस्थानान्युपदिशति । तत्र
 रन्ध्रे—ब्रह्मरन्ध्रे । आज्ञायां—भ्रुवोर्मधे । मूलाग्रकावधि—पादयोर्मूलादारभ्या-
 ग्रकावधि करतलद्वयेन समं मन्त्रोच्चारं परामृशेदित्यर्थः । अनन्तरं मूलविद्यायाः
 प्रथमखण्डेन मूर्धादिद्वयान्तं, द्वितीयखण्डेन हृदादिप्रपदान्तं, तृतीयखण्डेन
 प्रपदादिद्वयान्तं, करद्वयेन देशिकप्रदर्शितप्रक्रियया अञ्जल्यन्तं, व्यापकन्यासं
 त्रिःकुर्यात् । अस्य वासना गुरुमुखादेवावगन्तव्या ॥२१॥

गोत्रेत्यादिभिर्महेश्वरीत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः नवानां मुद्राणां नवबीजमन्त्रान्
 क्रमेषोपदिशति । तत्र गोत्रा—दकारः । दाहमरुत्स्वैः—रेफअकारविन्दुभिः

(१) पादद्वयोर्मूलाग्र कावधिः इति सो० पु० पा० ।

(२) शक्तिनामभिरिति टी० पु० पा० ।

बाणाक्षराणि देवेशि ! शृणु सौभाग्यदानि वै ।

व्याप्तं दाहो रसात्वम्बु हृन्मरुत्स्वयुतं पृथक् ॥२६॥

मुद्राक्षराणि पञ्चादौ बाणाः स्युः सर्वजृम्भणाः ।

शाक्ताः शैवाश्च विज्ञेयाः पञ्चपञ्च समीरिताः ॥२७॥

शिखितोये स्वसंयुक्ते धनुषी सर्वमोहने ।

द्रा७ इति । अन्यः—द्वितीयः । मरुहृङ्गोर्व्यत्यादधौ द्वी७ इति मन्त्रः । एतदुक्तं भवति । पूर्वबोजस्येव आकारस्थाने ईकारं योजयेत् इति । प्राणरसावह्निस्रैः—ककारलकारईकारविन्दुभिः क्लो७ इति ॥२२॥ भूमी—वकारः । रसाध्मास्वयुता—लकारजकारविन्दुभिर्युक्ताव्लू७ इति । शक्तिं हृत्सकारो विसर्जनीययुक्त इत्यर्थः । परः—पञ्चम सः इति । प्राणेन—ककारेण । दाहभूस्वेन—रेफः—भौकारविन्दु-सहितः । अनन्तरः—षष्ठः क्रौ७ इति ॥२३॥ हंसो हृदा तेजसा च द्युत्या दाहचरस्व-युक् । हंसो—हकारः । हृदा—सकारेण । तेजसा—खकारेण । द्युत्या—फकारेण युत इति शेषः । दाहचरस्वयुक्—रेफ एकारविन्दुयुक्तः । एतदुक्तं भवति—हकारःसका-रेण खकारेण फकारेण एकारेण विन्दुना युक्तः कूटाक्षररूपः सप्तमो मन्त्रः स्यादिति । ह्रस्वफ्रे७ इति । अष्टमो हंस हृत्प्राप्तवनस्वैः—मन्त्र इति शेषः । हकारसकार भौकारविन्दुभिर्युक्तोऽष्टमः—ह्रसौ७ इति ॥२४॥ शुचिः स्वेन युतः ऐ७ इति । मुद्रा-रूपाः—मुद्राणां स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन त्रैविद्यात्मकाः (१) स्थूलाः अक्षरात्मिकाः सूक्ष्माः वासनात्मिका परा इत्युक्तत्वात् ॥ २५ ॥

बाणेत्यादिना समीरिता इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन द्विविधानि बाणाक्षराणि दश-तद्वैविध्यं (२) चोपदिशति । तत्र—व्याप्तं दाहो रसात्वम्बु हृन्मरुत्स्वयुतं पृथक्—यकाररेफ लकारवकारसकाराक्षराणि पञ्च प्रत्येकं आकारविन्दुभिर्युक्तानि शक्तेः नव बाणाक्षराणि या७ रा७ ला७ वा७ सा७ इति पञ्च मुद्राक्षराणि । पञ्चादौ प्रोक्तेषु मुद्राक्षरेषु आदितः द्रा७ द्वी७ क्लो७ व्लू७ सः इति पञ्चाक्षराणि । काम-त्मनः शिवस्य सर्वजृम्भणाः सर्वकामिनोवशंकराः । बाणानां स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन तत्त्रैविध्यं पञ्चमे पटले वक्ष्यति ॥२६॥२७॥

शिखेत्यादिना श्लोकपूर्वाद्धेन चापाक्षरद्वयमुपदिशति । तत्र शिखितोये

हंसगैर्दाहवह्निस्त्रैः सखेन मरुता तथा ॥२८॥
 पाशौ तयोः समुद्दिष्टौ तथा सर्ववशङ्करौ ।
 सर्वस्तम्भकरस्त्वेको मुद्रा षष्ठोऽङ्कुशस्तयोः ॥२९॥
 आवाहनं स्थापनं च सन्निरोधोऽवगुण्ठनम् ।
 सन्निधापनसंज्ञं च हेतिमुद्रा नमस्कृतिर्या ॥३०॥
 संचोभद्रावणाकर्षणवशोन्मादमहङ्कुशाः ।
 खेचरी बीजयोन्याख्या शक्त्युत्थापनमित्यपि ॥३१॥
 मुद्रा विंशतिरुद्दिष्टास्तासां विरचनं शृणु ।
 याभिर्विरचिताभिस्तु मन्त्राः सिद्ध्यन्ति यत्नतः ॥३२॥
 कृताञ्जली करौ कृत्वा व्यत्यस्येत्तदनामिके ।
 तन्नखे तर्जनीग्रस्ते त्रिखण्डा ललितावहा ॥३३॥

स्वसंयुक्ते—यकारधकाराक्षरे विन्दुसंयुक्ते यं धं इति क्रमेण शिवयोश्चापाक्षरद्वयम् ।
 चापयोस्त्रैविध्यं पञ्चमे पटले वक्ष्यति ।

हंसेत्यादिभ्यां च वशङ्करावित्यन्ताभ्यां श्लोकोत्तरार्द्धपूर्वार्द्धाभ्यां पाशयोरक्षर-
 द्वयमुपदिशति । तत्र हंसगैर्दाहवह्निस्त्रैः—ह्रीं इति । सखेनमरुता—आं इति ।
 पाशौ तयोः समुद्दिष्टौ प्राग्वदुभयोः पाशाक्षर एतं ।

सर्वस्तम्भेत्यादिनोत्तरार्द्धे नोभयसाधारणमङ्कुशाक्षरमेकमुच्यते । तत्र मुद्रा-
 षष्ठः कौकारः ॥ २८ ॥ २९ ॥

आवाहनमित्यादिभिः अयत्नत इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्विरचनीयमुद्राविंशति-
 नामान्युपदिशति । तत्र सन्निधापनं—सन्निधापनसंज्ञा मुद्रेत्यर्थः । हेतिपदेन बाण-
 धनुःपाशाङ्कुशा उच्यन्ते, तेन चतस्रोमुद्राः ॥ ३० ॥ ३१॥३२॥

कृत्यादिना श्लोकेन आवाहनार्थं त्रिखण्डामुद्राविरचनप्रकारमुपदिशति ।
 त्रिखण्डाकारत्वात् त्रिभिः ज्ञातज्ञानज्ञेयात्मभिः संसारखण्डनाच्च । ललितावहा—
 आज्ञानकरी । अत्र विश्वात्मिकाया ललिताया आज्ञानं नाम परिच्छिद्या वेषप्रण-(१)
 मिति सम्प्रदायः । अन्यत् सुगमम् ॥ ३३ ॥

अधोमुखौ करौ श्लिष्टौ प्रसृताङ्गुलिसंयुतौ ।
 विदध्यात् स्थापनी मुद्रा सर्वा संस्थापनी मता ॥३४॥
 अंगुष्ठायनखाऽऽश्लिष्टकनिष्ठामध्यमुष्टिकौ ।
 करौ सुश्लिष्टनखरौ मुद्रैषा सन्निरोधिनी ॥३५॥
 ऋजुतर्जनिमुष्टिभ्यां कराभ्यां पार्श्वभूमितः ।
 व्यत्यस्यौपकराभ्रान्योपक्रमे तौ निवेशयेत् (१) ॥३६॥
 एषाऽवगुण्ठनी मुद्रा सन्निधानकरौ पुनः ।
 मुद्राञ्जलिस्तु विज्ञेया प्रसृता मुकुलापि वा (२) ॥३७॥
 बाणकोदण्डमुद्रा स्यादङ्गुष्ठेन मुष्टिना ।
 पाशमुद्रा तु तेनैव तर्जन्यङ्गुष्ठयोगतः ॥३८॥
 कनिष्ठानामिकयोः पृष्ठे स्यादङ्गुष्ठस्तु तर्जनी ।
 कुटिला ऋजुमध्यस्था (३) मुद्रासावङ्गुशाभिधा ॥३९॥

अधोमुखावित्यादिना सन्निरोधिनीत्यस्तेन श्लोकद्वयेन सर्वासां देवतानां साधारणस्थापनतन्निरोधनमुद्राद्वयविरचनक्रममुपदिशति । तत्र सन्निरोधनं नाम--देवताया अनन्यचित्तत्वप्रार्थनम् ॥३४॥३५॥

ऋज्वित्यादिना मुकुलापि वा इत्यस्तेन श्लोकद्वयेनावगुण्ठनमुद्राविरचनक्रमं सन्निधापनमुद्राविरचनक्रमं चोपदिशति । तत्र उपक्रमे-दक्षिणकरोपक्रमे वामकरस्य विश्रान्तिः वामकरोपक्रमे दक्षिणकरस्य विश्रान्तिश्चेत्यर्थः । अवगुण्ठनं नाम अयोग्यदृष्ट्यविषयत्वापादनपरम् । सन्निधापनं नामाभिमुख्येनोपचाराङ्गीकरणप्रार्थनपरम् ॥३६॥३७॥

बाणेत्यादिना श्लोकेन बाणमुद्राविरचनक्रमं पाशमुद्राविरचनक्रमं चोपदिशति । तत्र तर्जन्यङ्गुष्ठ योगतः--तर्जन्यङ्गुष्ठयोरग्रयोगत इत्यर्थः ॥३८॥

कनिष्ठेत्यादिना श्लोकेन अङ्गुशमुद्राविरचनक्रममुपदिशति--तत्र ऋज्वाकारमध्यमाङ्गुलिश्लिष्टेत्यर्थः । एताश्चतस्रो हेतिमुद्राः देवतायाः स्वरूपस्वप्रति-

(१) व्यात्यस्योपक्रमोद्धान्योपक्रमे तौ निवेशयेत् इति सू० पु० पा० ।

(२) प्रसृता मुकुला शिवा इति सू० पु० पा० ।

(३) मुद्रा सर्वाङ्गुशाभिधा इति सू० पु० पा० ।

खेचर्या वन्द्यमाणाया मध्यमे करपृष्ठगे (१) ।
 तर्जन्यौ ऋजुसंश्लिष्टे मुद्रैः प्रोक्ता नमस्कृतौ ॥४०॥
 कनिष्ठाऽनामिका मध्या नखैरन्योन्यसङ्गता ।
 कृत्वाऽङ्गुष्ठौ कनिष्ठास्यौ ऋजू कुर्याच्च तर्जनी ॥४१॥
 सर्वसंचोभणी मुद्रा त्रैलोक्यक्षोभकारिणी ।
 एतस्या मध्यमे देवि ! तर्जनीवत्कृते सति ॥४२॥

पत्तौ तत्तत्करस्थानेषु तत्तदायुधानां परिभावनम् । एताः स्वात्मनो देवता-
 भावेनैव (२) विरचनीयास्तत्तत्स्थानेषु । समन्त्रविरचने तस्मिन्लोपितं विरचयेदिति
 सम्प्रदायार्थः ॥३८॥

खेचर्या इत्यादिना श्लोकेन नमस्कारमुद्राविरचनक्रममुपदिशति । तत्र नम-
 स्कृतिर्नाम वन्दनीयस्याङ्गत्वेन स्वात्मपृथग्भावेनाभिनयप्रदर्शनमिति । अत्युप-
 ह्वरः (३) सम्प्रदायार्थः । तेनैव सर्वत्र प्रणामस्य प्रसादापादकत्वम् । स्थापन-
 नमस्कारान्तानां पञ्चानां मुद्राणां प्रदर्शनं मूलविद्यातृतीयखण्डेन कुर्यादिति
 सम्प्रदायः ॥४०॥

कनिष्ठेत्यादिना कारिणीत्यन्तेनार्द्धधिकेन श्लोकेन संचोभणीमुद्राविरचन-
 क्रममुपदिशति । तत्र तर्जनी—तर्जन्यावित्यर्थः । त्रैलोक्यक्षोभकारिणी—सुख-
 कारिणी (४) । सर्वदेवतानां सर्वयोषितां च एतद्दर्शनात् हृदयोक्तासो भव-
 तीत्यर्थः ॥४१॥

एतस्या इत्यादिना योषितामित्यन्तेनार्द्धद्वयेन श्लोकेन सर्वविद्रावणीमुद्राविर-
 चनक्रममुपदिशति । तत्र एतस्याः—संचोभणीमुद्रायाः । मधेर—अङ्गुली इति
 शेषः । देवीति संबुद्धिः । तर्जनीवत्कृते—ऋजूकृते स्यातामित्यर्थः । सति—एव
 कृते सति इत्यध्याहरणीयम् ॥४२॥ सर्वविद्रावणी—सर्वासां देवतानां वशीकर-
 णात्—सर्वासां योषितां योनिश्च विद्रावणात् ।

(१) करपृष्ठके इति मू० पु० पा० ।

(२) भावने इति सो० पु० पा० । भावने च इति टी० पु० पा० ।

(३) पंकरः इति सो० पु० पा० ।

(४) प्रया कारिणी इति टी० पु० पा० ।

सर्वविद्रावणी मुद्रा सर्वासामपि योषिताम् ।
 ताभ्यामङ्गशरूपाभ्यां संश्लिष्टाऽऽकर्षणी मता ॥४३॥
 परिवृत्ताङ्गुली कृत्वा नखाश्लिष्टतलौ करौ ।
 अङ्गुष्ठौ तर्जनीश्लिष्टौ नखैरावेशकारिणी ॥४४॥
 कराग्रे प्रसृतं कृत्वा व्यत्यस्येत् तत्कनिष्ठिके ।
 तदग्राश्लेषतो भुग्ने मध्यमेऽनामिके ऋजू ॥४५॥
 तन्नखस्थे तु तर्जन्यावङ्गुष्ठौ मध्यमोपरि ।
 इयमुन्मादिनी मुद्रा सर्वोन्मादनकारिणी ॥४६॥
 अस्यास्त्वनामिके भुग्ने तर्जन्यावङ्गुशाकृती ।
 एषा महाङ्गुशा मुद्रा स्तम्भनाऽऽकर्षकारिणी ॥४७॥
 सव्यदक्षकरौ सम्यक् व्यत्यस्येत्कूर्परोपरि ।
 मणिवन्धे च बध्नीयादञ्जली मध्यपृष्ठयोः ॥४८॥

ताभ्यामित्यादिना श्लोकोत्तरार्द्धेनाकर्षणीमुद्राविरचनक्रममुपदिशति । तत्र
 ताभ्यां अङ्गशरूपाभ्यां—प्राग्वदङ्गशरूपेण युक्ताभ्यां मधमातर्जनीभ्यां संश्लिष्टा
 अनामिकयोरिति शेषः । एतदुक्तं भवति—प्रागुक्ताद्रावणीमुद्रैवानामिकाद्वये
 अङ्गुशाकारमधमातर्जनीसंश्लेषात्—आकर्षणो मुद्रा स्यात् । आकर्षः समीपानय-
 नम् । आगत्य निजवाङ्छा(याः) कारित्वे स्थैर्यमित्यर्थः ॥४३॥

परिवृत्तेत्यादिना श्लोकेनाऽऽवेशनमुद्राविरचनक्रममुपदिशति । तत्र परिवृत्ता
 ङ्गुली व्यत्यस्ताङ्गुली । आवेशकारिणी—देवताभावोद्बोधनकारिणी ॥४४॥

कराग्रेत्यादिना कारिणीत्यन्तेन श्लोकद्वयेनोन्मादिनीमुद्राविरचनक्रममुप-
 दिशति । तत्र सर्वोन्मादकारिणी—सर्वयोषितामुन्मादकरी क्लेदनकरीत्यर्थः ॥४६॥

अस्या इत्यादिना श्लोकेन महाङ्गुशमुद्राविरचनक्रममुपदिशति । तत्र अस्याः—
 उन्मादिनीमुद्रायाः । भुग्ने—अङ्गुष्ठाग्राश्लेषतः ॥४७॥

सव्येत्यादिभिर्देवता इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः खेचरीमुद्राविरचनक्रममुपदिशति ।
 तत्र मध्यपृष्ठयोः—मध्यमाङ्गुलिपृष्ठयोः । खेचरी—खेचरत्वसिद्धिकरी । अत्र
 मुद्राविरचनप्रतिपादकेषु ग्रन्थेषु सुगमत्वात् व्याख्या न लिख्यते ॥४८॥४९॥५०॥

विधाय भुम्ने तर्जन्यावङ्गुष्ठौ कारयेद्वज्रं ।

कनिष्ठाऽनामिके कुर्याद्वात्यस्ते करपृष्ठगे ॥४६॥

इयं सा खेचरी मुद्रा ललिताप्रीतिकारिणी ।

अस्या विरचनेनैव सर्वाः सिद्ध्यन्ति देवताः ॥५०॥

मध्यमा मध्यपार्श्वाधः कनिष्ठाग्रे विपर्ययात् ।

अनामिकेऽधोव्यत्यस्ते तर्जन्यावङ्गुशाकृती ॥५१॥

इतरे तन्नखायाग्रे बीजमुद्रेयमीरिता ।

कनिष्ठाङ्गुष्ठसंश्लेषा महायोनिस्त्रिखण्डिका ॥५२॥

कनिष्ठाऽनामिकामध्या वात्यस्ताः पृष्ठतः क्रमात् ।

वलितावहूर्ध्वयोगेन (१) ऋजुतर्जनिकौ करौ ॥५३॥

मध्यमेत्यादिना त्रिखण्डिका इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन बीजमुद्रारचनाक्रमं महा-
योनिमुद्रारचनाक्रमं चोपदिशति । तत्र विपर्ययात्—विपरीते स्यातामित्यर्थः ।
बीजमुद्रा—सर्वसिद्धिकारणत्वात् ॥५२॥

कनिष्ठेत्यादिना समोरितमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन शक्त्युत्थापनमुद्राविरचन-
क्रममुपदिशति । तत्र समाधिः—सम्यगाधीयते इति समाधिः स्वात्मनि देवताऽह-
भाव इत्यर्थः । मूर्तीकरणं—देवताया मूर्तित्वेन स्वदेहस्य कल्पनमित्यर्थः ॥५४॥

मुद्रा इत्यादिभिः शिवेत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्मुद्राणां त्रैविध्यं तद्वासनां मुद्रा-
शब्दनिर्वचनं तदुपपत्त्यादिकं चोपदिशति । तत्र तत्त्वं—तद्भावः याथार्थ्यमित्यर्थः ।
अङ्गुष्ठतः क्रमात्—अङ्गुष्ठमारभ्य व्योमादिपृष्ठिव्यन्तक्रमात् । माया—स्वस्व-
रूपस्य प्रपञ्चस्वात्मज्ञानतिरोधानं(२)त्वत्प्रसादात्—त्वदात्मसिद्धेः रातीति रादाने
इति धातोर्निष्पन्नः ददातीत्यर्थः । स्वल्पभेदात् कोपहर्षावित्यत्र प्रहारप्रणामयो-
र्मुष्टेरैकरूप्ये मणिबन्धे किञ्चिद्वक्रता आर्जवं स्वल्पभेद इत्युच्यते, हर्षविपरीतं
कोपं कोपविपरीतं हर्षश्चेत्ये तदुक्तं भवति । प्रहारप्रणामयोर्वक्रावक्ररूपाया
एकस्या मुष्टेः कोपप्रसादयोरुद्भावकत्वे प्रसादप्रतिपादिका मुष्टिर्मुद्रासंज्ञिका
कोपप्रतिपादिका मुष्टिरेवेति ॥५८॥

(१) ऊर्ध्वयोगेन इति सो० पु० पा० ।

(२) प्रपञ्च स्वात्मज्ञान निरोधनमिति सो० पु० पा० ।

शक्तुत्थापनमुद्रैषा जपपूजासमाधिषु ।
 मूर्त्तीकरणमेतस्या रचनेन समीरितम् ॥५४॥
 मुद्राः स्युस्त्रिविधा देवि ! रचनामन्त्रतत्त्वतः ।
 स्थूलसूक्ष्मपराख्याता स्तत्रैविध्यं शृणु प्रिये ! ॥५५॥
 रचनामन्त्रयोरूपं कथितं तव साम्प्रतम् ।
 तत्त्वरूपाण्यङ्गुलयो भूतान्यङ्गुष्ठतः क्रमात् ॥५६॥
 तत्तद्वात्यासरचना दर्शनेन तु कथ्यते ।
 तव मायाबहिर्भूतस्त्वत्प्रसादादहन्त्विति ॥५७॥
 मुदं रातीति मुद्रा स्यात्न्येनैका (?) मुष्टिरेव तु ।
 स्वल्पभेदात् कोपहर्षौ प्राणिनां जनयत्यतः ॥५८॥
 तेनैव सर्वदेवानां मुद्रा हर्षप्रदा मता ।
 पूजाकाले दर्शनीया मुद्रास्ताः सर्वदा शिवे ! ॥ ५९ ॥

त्रिलोह्यादिना शिवेत्यन्तेन श्लोकद्वयेन पञ्चविधमर्घ्यपात्रमर्घ्यकल्पन-
 प्रकारादिकं चोपदिशति । तत्र त्रिलोह्यशब्देन सुवर्णं रजतताम्राण्युच्यन्ते । एक-
 स्त्रिभन्वतमे । अर्घ्यकल्पनं—पञ्चमण्डले वक्ष्यमाणप्रकारेण कल्पिते तस्मिन्नर्घ्यजले
 धेनुयोनिमुद्रे दर्शयेत् । धेनुमुद्राबन्धस्तु व्यत्यस्ताङ्गुलिक्रममञ्जलिं बध्वा वाम-
 दक्षिणतर्जनीद्वयं दक्षिणवाममध्यमाङ्गुलिभ्यां दण्डवत्संश्लेष्य तद्वद्वामदक्षिणे कनि-
 ष्ठाद्वयं दक्षिणवामानामिकाभ्यां (दण्डवत्संश्लेष्य तद्वद्वामदक्षिणे कनिष्ठाद्वयं दक्षिण-
 वामानामिकाभ्यां) दण्डवत्संश्लेषयेत् । एषा सुरभिमुद्रा । तद्दर्शनप्रकारं गुरु-
 मुखादवगच्छेत् । तद्दर्शनानन्तरं षडङ्गनित्यातातीर्थं रेकैकं दशवारतः जपेनेति (१) ।
 षडङ्गनित्यामन्त्राणामेकवारं मूलविद्यातृतीयखण्डस्य दशवारं जपे क्रमो वा
 समर्चनं वेतार्थः । तदनु तद्दिननित्याविद्यया त्रिखण्डरूपया मूलविद्यया
 च त्रिवारमभ्यर्चयेत् अपेक्षितगानुश्रविकोऽर्थः । विद्यारूपेण—प्रोक्तक्रमतः एत-
 दर्थजलस्य विशेषणम् । विद्यया—ललितया त्रिखण्डेनेत्यर्थः । अभ्यर्चनेन
 विद्यात्मतापादनम् ॥ ६० ॥ ६१ ॥

त्रिलोहकाचमृत्पात्रे ध्वेकस्मिन्नर्ध्यकल्पनम् ।
 षडङ्गनित्यातातीर्थैरेकैकं दशवारतः ॥६०॥
 जपेन विद्यारूपेण प्रोक्षयेदर्ध्यवारिणा ।
 स्वात्मपूजोपकरणान्यशेषं विद्यया शिवे ! ॥६१॥
 लोहितां ललितां बाणचापपाशसृणीः करैः ।
 दधानं कामराजांकि यन्त्रितां मुदितां स्मरेत् ॥६२॥
 काम्यध्यानोक्तरूपेण (१) समेतां शक्तिभिर्वृताम् ।
 नित्यार्चनेषु सर्वत्र प्रोक्तं नैमित्तिकार्चने ॥६३॥
 मध्यप्रधानदेव्यास्तु समुल्लासात्मकत्वतः ।
 नवावरणशक्तीनां ध्यानं देवा समं भवेत् ॥६४॥
 कामाङ्गयन्त्रादन्यत्र भूषावर्णायुधादिकम् ।
 तत्समं परमेशानि ! चक्रस्थानामशेषतः ॥६५॥
 अणिमा लघिमा पञ्चान्महिमा तदनन्तरम् ।

लोहितां (२) इत्यादिना अर्चने इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन ललिताया नित्यनै—
 मित्तिकयोर्ध्यानमुपदिशति । तत्र बाणचापपाशसृणीः करैः—दक्षिणाधोभुजादि-
 दक्षिणोर्ध्वभुजान्तं अप्रादक्षिण्येन चतुर्षु भुजेषु प्रोक्तक्रमेणायुधानां स्थितिः । यन्त्रि-
 —तामित्यस्यार्थो गुरुमुखादेवावगन्तव्यः । मुदितां—आनन्दशतविग्रहत्वात् ।
 काम्यध्यानोक्तरूपेणेति—नूपुरवीरवलयान्शुकरचनास्वस्तिकहारग्रैर्वेयकाङ्गदवलय-
 मुद्रिकाकर्णभरणमुकुटाद्युपेतरूपा च नित्यनैमित्तिकार्चनयोर्ध्यातव्येत्यर्थः ॥
 ६२॥६३॥

मध्येत्यादिनाऽशेषत इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन परिवारशक्तिवृन्दध्यानमुपदिशति ।
 तत्र समुल्लासात्मकत्वतः । देव्यास्तु बहुस्यां प्रजायेय इति समुद्योगात् । कामाङ्ग-
 यन्त्रादन्यत्रेत्यत्र रहस्यार्थो गुरुमुखादेवावगन्तव्यः ॥६४॥६५॥

अणिमेत्यादिभिः प्रथमाहतावित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः प्रथमावरणे चतुरस्रे

(१) काम्यार्चनोक्तरूपेण इति सो० पु० पा० ।

(२) लोहितमिति व० पु० पा० ।

तथशिवं वशित्वं च प्राकाम्या भुक्तिसंयुता ॥६६॥
 इच्छारसयुताः सर्वाः कामाः स्युः सिद्धयो दश ।
 बीजद्वयाद्याः सिद्धान्ताः सप्ताक्षर्या च संयुताः ॥६७॥
 ब्राह्मी माहेश्वरी पञ्चात् कौमारी वैष्णवी तथा ।
 वाराही च तथेन्द्राणी चामुण्डा तदनन्तरम् ॥६८॥
 महालक्ष्मीति कथिताः शक्तयश्चतुरस्रगाः ।
 एताश्चाष्टौ तद्वयाद्याः सप्ताक्षर्यन्तगाः क्रमात् ॥७०॥
 द्वारकोणदिगासीना अध ऊर्ध्वं च संस्थिताः ।
 प्रादक्षिण्येन ताः सर्वाः पूजयेत्प्रथमावृतौ ॥७१॥
 कामं बुद्धिमहंकारं शब्दं स्पर्शं ततः परम् ।
 रूपं रसं तथा गन्धं चित्तं धैर्यं स्मृतिं तथा ॥७२॥
 नाम बीजं तथात्मा च अमृतं सशरीरकम् ।
 बीजद्वयस्वराद्याश्च आकर्षिण्यन्तकाः क्रमात् ॥७३॥

शक्त्यष्टादशकस्य मन्त्रांस्तत्पूजाक्रमं चोपदिशति । तत्र तेषां श्लोकानां सुगमत्वा-
 तासां मन्त्रेष्वेकं प्रदर्शयान्प्येव योजयेदितुच्यतेऽस्माभिः । यथा ह्रीं श्रीं
 अणिमसिद्धिपादुकां पूजयामीतरादि । द्वारः—पूर्वपश्चिमे । कोणाः—विदिशः
 दिशौ दक्षिणोत्तरौ, अधऊर्ध्वकल्पनं पूर्वपश्चिमद्वारोपकण्ठयोः । प्रथमावृतौ
 चतुरस्रे ॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥

काममितरादिभिः सुन्दरि इतरन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः षोडशदले द्वितीयावरणे
 शक्तिषोडशकस्य पूजनमन्त्रांस्तत्पूजाक्रमं चोपदिशति । तत्र आत्मा—आत्मान-
 मितार्थः । सशरीरकं—शरीरमितार्थः । अत्रापि गूढानां सुगमार्थत्वात्
 एकस्य मन्त्रस्वरूपं प्रदर्शय एवमन्यदपि कल्पनीयमितुच्यतेऽस्माभिः ग्रन्थविस्तृति-
 भीत्या । पञ्चाङ्गलं—देव्याः अग्रदलमितार्थः । ह्रीं श्रीं (१) अकामाकर्षिणीनित्या
 —कलापादुकां पूजयामि । एवमन्येपि पञ्चदशमन्त्रा ऊहनीयाः ॥७२॥७३॥७४॥

नित्या कलेति च ततः सप्ताक्षर्याऽर्चयेत् क्रमात् ।
 पश्चाद्वलं समारभ्य वामावर्तेन मुन्दरि ? ॥७४॥
 कुसुमा मेखला पश्चान्मदना मदनातुरा ।
 रेखा च वेगिनी पश्चादङ्कुशा मालिनीति च ॥७५॥
 द्वयानङ्गादिकाः सर्वाः सप्ताक्षर्यन्तगा अपि ।
 प्राच्यादिदिक्षु स्वाग्रादिकोणेष्वर्च्याः प्रदक्षिणम् ॥७६॥
 अष्टस्वपि च पत्रेषु तृतीयावरणे स्थिताः ।
 अन्तश्चतुर्दशारादौ पश्चिमादप्रदक्षिणम् ॥७७॥
 संचोभणी तु प्रथमा विद्राविण्यप्यनन्तरा ।
 आकर्षिण्याह्लादनिका ततः सम्माहिनीति च ॥७८॥
 स्तम्भिनी जम्भिनी पश्चाद्वशङ्करी च रञ्जनी ।
 उन्मादिनी ततोच्चेया ततः स्यादर्थसाधनी (१) ॥७९॥

कुसुमेत्यादिना स्थिता इत्यन्तेनाध्यर्द्धेन श्लोकद्वयेन तृतीयावरणे अष्टदलशक्त्य-
 ष्टकमन्त्रा स्तुतपूजाक्रमं चोपदिशति । तत्राप्येकमन्त्रप्रदर्शनेनान्ये सप्तमन्त्रा
 योज्याः—ह्रीं श्रीं अनङ्गकुसुमापादुकां पूजयामि इत्यादि ॥७५॥७६॥

अन्तरित्यादिना अन्वर्थसंज्ञिका इत्यन्तेनार्धाव्यन्तेन श्लोकत्रयेण चतुर्थावरणे
 चतुर्दशारे शक्तिचतुर्दशकमन्त्रान् दशा(क्ष)रद्वयशक्तिपूजाक्रमं चोपदिशति । तत्र
 चतुर्दशा(क्ष)रादावित्यत्रादिशब्देन दशा(क्ष)रद्वयेपि देव्याः अग्रमारभ्य अप्रादक्षि-
 ण्येन पूजयेदित्युच्यते । वशङ्करी—वशङ्करी इत्यर्थः । द्वयसर्वादिकाः उक्तबीजद्वयोपरि
 सर्वशब्दं चतुर्दशानामादौ योजयेत् । शक्तिसप्ताक्षरी इत्यत्र शक्ति इत्यक्षरद्वयमेव
 गृह्यते न तु विसर्जनीयह्रींकाराविति सम्प्रदायः । क्रमेण—उद्दिष्टक्रमेण । शक्ति-
 प्रत्येकं प्रतिकोणं देव्यग्रकोणमारभ्य पूजयेदित्यर्थः । ह्रीं श्रीं सर्वसंचोभणी-
 शक्तिपादुकां पूजयामि । एवमन्यान् त्रयोदशमन्त्रान् योजयेत् ॥७७॥७८॥७९॥

सम्पत्तिपूरणी(१) मन्त्रमयी द्वन्द्वत्रयङ्करी ।
 द्वयसर्वादिकाः सर्वा शक्तिसप्ताक्षरीयुताः ॥७६॥
 पूज्याः क्रमेण देवेशि ! सर्वास्त्वन्वर्थसंज्ञिकाः (२) ।
 अन्तर्दशारयुग्मे तु देवी सप्ताक्षरात्मिका ॥८०॥
 सिद्धिसम्पत्प्रदे पश्चात्तृतीया तु प्रियङ्करी ।
 चतुर्थी शक्तिराख्याता तथा मङ्गलकारिणी ॥८१॥
 कामप्रदा ततो दुःखात्परतश्च विमोचनी ।
 मृत्युप्रशमनी पश्चात्तथा विघ्ननिवारिणी ॥८२॥
 अङ्गसुन्दरिका पश्चात्तथा सौभाग्यदायिनी ।
 दशैताः शक्तयः पूज्या द्वयसर्वादिकाः क्रमात् ॥८३॥
 ज्ञानशक्तिः तथैश्वर्यप्रदा ज्ञानमयी मता ।
 प्रोक्ता सा पञ्चमी शक्ति स्तथा व्याधिविनाशिनी ॥८४॥
 प्रोक्ताऽऽधारस्वरूपाऽन्या तथा पापहराऽपरा ।
 उक्तैवमानन्दमयी तथा रक्षास्वरूपिणी ॥८५॥

अन्तर्दशारित्यादिना क्रमादित्यन्तेनार्द्धादिना श्लोकत्रयेण षट्मावरणे पूज्य-
 शक्तिदशकमन्त्रानुपदिशति । तत्र देवी सप्ताक्षरात्मिकाः देवी इति अक्षरद्वयम्
 तदनु सप्ताक्षरीं दशसु मन्त्रेषु । अन्तर्दशा(क्ष)रमन्त्रदशके च योजयेत् ॥८०॥
 सिद्धिसम्पत्प्रदे—सर्वसिद्धिप्रदा सम्पत्प्रदा च । दुःखात्परतश्च विमोचनी—दुःख-
 विमोचिनी इत्यर्थः । अन्यत् सुगमम् ॥८२॥ अङ्गसुन्दरिका—अङ्गसुन्दरी-
 त्यर्थः । द्वयसर्वा(मा)दिकाः—उक्तबीजद्वयात्परं सर्वशब्द एतद्दशारशक्ति-
 मन्त्राणामादितो योजयेत् श्री७ श्री७ सर्वसिद्धिप्रदादेवीपादुकां पूजयामि । एव-
 मन्त्रेऽपि नवमन्त्रा योजनीयाः ॥८३॥

ज्ञानित्यादिना यजेदित्यन्तेन श्लोकत्रयेण षष्ठावरणे द्वितीयदशारपूज्यशक्ति-

(१) सम्पत्प्रपूरणी इति सू० पु० पा० ।

(२) सर्वा तत्सर्वसंज्ञिता इति सू० पु० पा० ।

दशमी शक्तिरुदिता स्यादौष्मितफलप्रदा ।

द्वयसर्वादिकाश्चै ताः षष्ठाऽऽवरणागा यजेत् ॥८६॥

अन्तरष्टस्वपि तथा पश्चिमाटप्रदक्षिणम् ।

वशिन्यादीन् (१) यजेत् प्राग्वत् सप्ताक्षर्या नमः पदे ॥८७॥

मध्यं त्रिकोणमभितः शरांश्चापमथार्चयेत् ।

पाशमङ्कुशमित्येतच्चतुष्कं तद्भुजान्तिके ॥८८॥

बीजान्युक्तानि नामानि नमान्तानि महेश्वरि ! ।

नाथाञ्च पृष्ठता देव्या जयिनीविमलान्तरे ॥८९॥

दशकमन्त्रानुपदिशति । तत्र ज्ञा—सर्वज्ञेत्यर्थः । प्राग्वत् स्त्री० श्री० सर्वज्ञा —
देवीपादुकां पूजयामि । एवमन्यानपि नवमन्त्रान् योजयेत् ॥८४॥८५॥८६॥

अन्तरित्यादिना श्लोकेन सप्तमावरणं अष्टारे पूज्यशक्त्यष्टकस्य मन्त्रास्तत्—
पूजाक्रमं चोपदिशति । तत्र पश्चिमात्—अग्रमारभ्य प्राग्वदिति वर्गबीजादि-
योजनविषयः सप्ताक्षर्या सार्द्धमिति शेषः । नमःपदे—न्यासक्रमप्रोक्तनमः—
शब्दमपास्य तत्स्थाने सप्ताक्षरीमष्टसु मन्त्रेषु योजयेदित्यर्थः । स्त्री० श्री०
अ० आ० इ० ई० उ० ऊ० ऋ० ॠ० लृ० ए० ऐ० ओ० औ० अ० अः
व्लू० वशिनीवाग्देवतापादुकां पूजयामि (२) । एवमन्येपि मन्त्रा योजनीयाः ।
अत्रापि बीजद्वययोजनं प्रथमविधानात्—अन्यत्रानुविधानात् सर्वत्र ॥८७॥

मध्येत्यादिना महेश्वरीत्यन्तेनाध्यर्जनैकेन श्लोकेनायुधानां पूजामन्त्रान् पूजा-
क्रमं चोपदिशति । तत्र मध्यं त्रिकोणमभित इत्येतदुक्तं भवति । प्रधानदेवता—
वाससर्वमध्यत्रिकोण मभितः तत्सङ्कुजस्थानेषु (३) तत्सदायुधानि बाणायुद्धशान्तमर्च-
येत् । बीजान्युक्तानीति । एतदुक्तं भवति—स्त्री० श्री० इति पूर्वादिष्टबीज—
द्वयान्ते या० रा० ला० वा० शा० द्रा० द्रो० क्ली० व्लू० सः सर्वजन्मनेभ्यो
बाणेभ्यो नमः इति बाणमन्त्रः । ततोऽपि स्त्री० श्री० इति प्रोक्तबीजद्वयान्ते य० ध०
सर्वमोहनाय धनुषे नम इति धनुर्मन्त्रः । तदनुच स्त्री० श्री० इति प्रोक्तबीजद्वयान्ते

(१) वशिन्यदि यजेत् इति सू० पु० पा० ।

(२) इत्येवमन्यानपि सप्तमन्त्रानपि योजयेत् इति टी० पु० पा० ।

(३) तत्सङ्कुजस्थानेषु इति टी० पु० पा० ।

मध्यस्थदेवी त्वेकैव षोडशाकारतः स्थिता ।

यतस्तस्मात्तनौ तस्या अन्याः पञ्चदशार्चयेत् ॥८०॥

मध्यत्रिकोणकोणेषु पश्चिमादप्रदक्षिणम् ।

कामेश्वरीं सवच्चे शीं तथाच भगमालिनीम् ॥८१॥

पूर्वद्वयं ततो विद्या त्वेकैकं पीठनाम च ।

ततो नामानि शक्तीनां देवीसप्ताक्षरीयुतम् ॥८२॥

तैस्ताः समर्चयेत् पश्चात् मध्ये देवीं तथाऽर्चयेत् ।

द्वयं समस्तां विद्यां च पीठदेव्यभिधायुताम् ॥८३॥

देवीसप्ताक्षरोपेतमित्युक्तं तव पूजनम् ।

प्रतिचक्रं च मध्यस्थां विद्याया नवनामभिः ॥८४॥

ह्रीं आं सर्ववशीकरणाय पाशाय नमः इति पाशमन्त्रः । ततोऽपि च श्रीं
ह्रीं इति प्रोक्त बीजद्वयान्ते सर्वस्तम्भनाय अङ्कुशायनमः इत्यङ्कुशमन्त्रः । अत्रापि
बीजद्वययोजनं प्राग्वत् ।

नाथानित्यादिना श्लोकोत्तरार्द्धेन नवानां नाथानामर्चनस्थानमुपदिशति ॥८८॥

मध्यस्थेत्यादिना श्लोकेन देव्याः षोडशानित्यात्मकत्वं तेन तस्या विग्रहे अन्यासां
पञ्चदशानां तिथिनित्यानामर्चनं चोपदिशति ॥८९॥

मध्यत्रिकोणेत्यादिना समर्चयेदित्यन्तेन षडक्षराधिकेन श्लोकद्वयेनाष्टमावरणे
मध्यत्रिकोणकोणत्रये पूजनीयशक्तित्रयं तन्मन्त्रास्तत्पूजाक्रमं चोपदिशति ।
तत्र पश्चिमाददेव्यग्रकोणमारभ्य विद्याया एकमेकं खण्डं एकैकस्याः शक्ते-
रित्यर्थः । पीठानि कामरूपपूर्णगिरिजालंधरास्थानि त्र्योणि, नामानि शक्तीनां
कामेश्वरीवच्चे श्वरीभगमालिनीति त्र्योणि । देवीसप्ताक्षरोयुतं—देवी इत्यक्षर-
द्वयात् परं (१) श्रीपूर्वां सप्ताक्षरीं योजयेत् इति । श्रीं ह्रीं (२) मूलविद्याप्रथम-
खण्डं कामरूपपीठे कामेश्वरीदेवीश्रीपादुकां पूजयामि । एवमन्यौ द्वौ मन्त्रौ
योजनीयौ । अत्र श्रीशब्दप्रयोगः सम्प्रदायात् ॥८२॥

(१) देवीपादानाम्तरं इति सो० पु० पा० ।

(२) श्रीं ह्रीं इति टी० पु० पा० ।

सप्ताक्षर्या समेतं तु पूजयेच्च तथाऽर्चयेत् ।

द्वयमेता इति प्रोक्ता गुणान्योगिन्य इत्यपि ॥६५॥

अभिधामावृतेरुक्ता पूजां गृह्णन्त्वितिक्रमात् ।

देव्या गृह्णन्त्विति (१) भवेत्तत्तै विध्यं शृणु प्रिये ॥६६॥

पश्चादित्यादिना पूजनमित्यन्तेन दशाक्षराद्येनार्धहयेन नवमावरणे सर्वमध्ये देव्याः स्थूलरूपपूजनमुपदिशति । तत्र समस्तां विद्यां—प्रागुक्तां तुरीयां विद्याम् । पीठदेव्यभिधायुतां—पीठाभिधा देव्यभिधा चेति । तत्र पीठाभिधां ओद्धानपीठे इति । देव्यभिधा श्रीमहात्रिपुरसुन्दरी इति । देवीसप्ताक्षरोपेतं—प्राग्वद्देवी इत्यक्षरद्वयमुच्चार्य श्रीपूर्वां सप्ताक्षरीमुच्चरेदित्यर्थः । ह्रीं श्रीं समस्तां मूलविद्यां ओद्धानपीठे श्रीमहात्रिपुरसुन्दरीदेव्योऽश्रीपादुकां पूजयामि, अत्रापि श्रीशब्द-द्वयप्रयोगः प्राग्वत् सम्प्रदायात् ॥८३॥

प्रति चक्रमित्यादिना भवेदित्यन्तेनार्धादिना त्रिपादान्तेनैकेन श्लोकेन देव्याः नवस्वावरणेषु प्रत्येकं नवनामभिस्तत्पूजनमन्त्रान्नव तत्पूजार्पणमन्त्रान्नव चोपदिशति । तत्र नवनामभिः—पञ्चमे पटले चतुर्दशपञ्चदशश्लोकाभ्यामुक्तेस्त्रिपुरे—त्यादिभिर्नामभिरुपेतैस्तत्तत्तयोजनाप्रकारैश्च मन्त्रैः पूजयेदित्यर्थः । तत्र योजना-प्रकारो यथा—मूलविद्यात्रिपुरानित्यापादुकां पूजयामि । (२) इत्येवं क्रमेणान्या—नष्टौ योजयेत् । अत्र मन्त्रनवकेऽपि बीजद्वययोजनं न स्यादिति सम्प्रदायः । नवमे च श्रीशब्दद्वयप्रयोगः स्यात् सम्प्रदायतः । तत्—तदिति द्विविधं पूजनं द्वयमिति बीजयद्वयं । गुणान्—प्रकटादिकान् । श्रीशक्तिसंज्ञागुणान् । तेऽपि पञ्चमे पटले द्वादशत्रयोदशाभ्यां श्लोकाभ्यां प्रोक्ताः । योगिन्य इति प्रोक्ता इत्यत्रान्वेति । प्रोक्तेति दिव्यत्वात् । अभिधामावृते (३) नवनामावरणचक्राणां त्रैलोक्यमोहनादिकाः संज्ञाः । ताश्च पञ्चमे पटले नवदशमाभ्यां अभिज्ञिताः । ते यथा—ह्रीं श्रीं एताः प्रकटयोगिन्यस्त्रैलोक्यमोहने चक्रे पूजां गृह्णन्त्विति । एवमन्यानप्यष्टौ

(१) गृह्णात्विति सो० पु० पा० ।

(२) इदं क्रमेणान्यान्त्यदौ यो इति सो० पु० पा० । एवं क्रमेणेत्यादौ यो इति वं० पु० पा० ।

(३) अभिधानावृते इति सो० पु० पा० । अभिधानावृतेरिति वं० पु० पा० ।

स्थूलं समस्तया नाम्ना सूक्ष्मं मन्त्रतनुं तथा ।
 पररूपं त्वर्पणेन विदितं पूजनं शिवे ॥६७॥
 विद्या बीजत्रयं देवि तुरीयस्वरशेखरम् ।
 तत्तुरीयस्वरूपं तु विन्दुत्रयवदीरितम् ॥६८॥
 तदात्मकत्वं देव्यास्ते साधकस्य च यद्भवेत् ।
 तद्भावनां शृणु प्राप्ते ! महोदयकरीं शुभाम् ॥६९॥

मन्त्रान् योजयेत् । तत्र चरमस्तु—ह्रीं श्रीं एषा अनिरहस्ययोगिनी सर्वा-
 नन्दमये महाचक्रे महापूजाफलं गृह्णात्विति । अत्रापि महाशब्दप्रयोगः सम्प्र-
 दायात् ॥८४॥८५॥

तत्रै विधिमित्यादिना शिवे इत्यन्तेन पादाधिकेन मध्यस्थाया देव्याः स्थूल-
 सूक्ष्मपरत्वेन त्रिरूपत्वमुपदिशति, तत्र स्थूलं—लोहितमित्यादिनोक्तं रूपम् । सम-
 स्तया—विद्यया तुरीयया विद्यया पूजयेदित्यर्थः । नामनान्ना नामरूपया
 विद्यया सूक्ष्मं रूपं पूजयेदिति यावत् । मन्त्रतनुं—अक्षरविग्रहमित्यर्थः । एतत्
 सूक्ष्मरूपमित्यनेनान्वेति । देव्याः सूक्ष्मरूपमित्यक्षरात्मकमित्यर्थः । पररूपं—देश-
 कालादिभिरनवच्छिन्नम् । अर्पणेन—पूजानिवेदनेन पूजयेदिति शेषः । देव्याः
 पररूपं पूजानिवेदनमन्त्रेण पूजयेदित्यर्थः । मङ्गलानि सर्वाणि देव्यै निवे-
 दनीयान्वेव । अतएव मङ्गलतरं तत्पूजनं च तस्यैव (१) निवेदनीयमिति न्यायेन
 सर्वत्र देवताभ्यस्तत्पूजनं च निवेदनीयमित्यर्थः । विदितं—पूजितं भवेदिति
 शेषः । विदित्वा पूजयेदित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—देव्याः स्थूलं रूपं सम-
 स्ताख्यया तुरीयया विद्यया, सूक्ष्ममक्षरात्मकं रूपं नामरूपया विद्यया, परं रूप-
 मर्पणविद्यया च पूजयामीति विदित्वा पूजयेत् । एवमन्येष्वपि बोद्ध-
 व्यम् ॥८६॥८७॥

विद्येत्यादिभिः भावयेदित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः गुरुमन्त्रदेवतास्वात्मैक्ययोग—
 भावनामुपदिशति । अस्यार्थस्यातिरहस्यत्वादप्रकाशोऽपि नाथाज्ञया विविच्योच्यते,
 विद्या बीजत्रयं—मूलविद्याखण्डत्रयं, तुरीयस्वरशेखरं—चतुर्थस्वरावसानं ईका-

ऊर्ध्वं विन्द्रात्मकं चक्रमधाविन्दुद्वयात्मकम् ।

कुचरूपञ्च (३) तच्छेषैः शेषाङ्गानि च भावयेत् ॥१००॥

वायुतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।

अस्या निष्कालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रे कादिमते ललितार्चनं

नाम चतुर्थं पटलम् ॥

रावसानं इत्यर्थः । तत्तुरीयस्वरूपं तस्य तुरीयस्वरूपस्य ईकारस्य स्वरूप-
मित्यर्थः । स्वरूपमिति लिपिरूपमुच्यते, विन्दुत्रयवदीरितं—सर्वासु लिपिषु
तुरीयस्वरूपस्य विन्दुत्रयात्मता विद्यत एव, तेन चैतदात्मकत्वं गुरुदेवतासाध-
कानां प्रतिपादयति । तद्भावनां तदात्मत्वभावनाम् । महोदयकरीं—अखण्डा-
त्मस्वरूपलाभात् ॥८८॥

ऊर्ध्वं त्यादिना श्लोकेन गुरुमन्त्रदेवतानां स्वात्मैक्यमिदिकरयोगभावनाक्रममुप-
दिशति । तत्र ऊर्ध्वं विन्द्रात्मकमिति । एतदुक्तं भवति—मूलविद्यायाः खण्ड-
त्रयस्यापि (१) चतुर्थस्वरैकावसानत्वात् तत्स्वरूपस्य च विन्दुत्रयवत्त्वात्तदूर्ध्वं विन्दु-
नावदनं (२) अधः स्थितविन्दुद्वयेन कुचद्वयं, तदक्षरशेषैरेखया तस्या देव्याः
परिपूर्णनिवयवांश्च । एवं देवतामन्त्रयोरैकरूप्यं तेन गुरुस्वात्मनोऽथ तत्स्वरूपस्थितं
भावयन्निर्मां विद्यां जपेत्तेन तादात्म्यसिद्ध्या प्रोक्तानि फलानि सिद्ध्यन्त्येवेति ।
गुरोर्मन्त्रात्मकत्वं तन्मुखादवगन्तव्यम् ॥१०१॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रे षु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य

तन्त्रस्य प्रपञ्चसारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्द-

नाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां व्याख्यायां ललिता-

नित्यानित्यसपर्याक्रमप्रकाशनपरं चतुर्थपटलं परि-

पूर्णं परामृष्टम् ।

(१) त्रयस्यापि इति व० पु० पा० ।

(२) अस्थितं विन्दु इति सो० पु० पा० । अधः स्थितविन्दु इति टी० पु० पा० ।

(१) कल्पद्वयश्च इति मू० पु० पा० टीकासुरेण कुचद्वयमित्येव पाठः ।

अथ पञ्चमं पटलम् ।

भावनेन तु तेनैव जपेद्विद्यासमाहितः ।

मन्त्रात्मनस्ते सायुज्यं सिद्धात्येव न संशयः ॥१॥

विद्यादृतीयखण्डेन कुर्यात्पूज्योपचारकान् ।

पादार्घ्याचमनं स्नानं वसनाभरणानि च ॥२॥

गन्धपुष्पं धूपदीपौ नैवेद्याचमनं पुनः ।

ताम्बूलमर्चनास्तोत्रं तर्पणं च नमस्क्रियाम् ॥३॥

ग्रन्थसङ्ख्या — चतुर्थे पटले यन्त्रं नास्ति व्याख्यानगामिनौ ।

ग्रन्थसङ्ख्याऽष्टसप्तत्याऽभ्यधिकं द्विशतं भवेत् ॥

अथ पञ्चमं पटलम् ।

पूर्वस्मिञ्चतुर्थे पटले ललितानित्याविद्यायाः गुरुमन्त्रदेवतात्मैक्ययोग-
भावनातन्त्रित्यपूजामुपदिश्यानन्तरं तस्या ललितादेव्याः नित्याराधनक्रमे
प्रोक्तशेषादिकं कूर्मविभागान्तमुपदिशति— भावनेत्यादिना तथेत्यन्तश्लोकशत-
रूपेण पञ्चमेन पटलेन । तत्र भावनेनेत्यादिना श्लोकेन मन्त्रजपप्रकारं सिद्धे र-
व्यभिचारित्वं चोपदिशति । तत्र—तेनैव तु भावनेन—पूर्वपटलावसाने गुरु-
मन्त्रदेवतास्वात्मनामैकरूपभावनायोगेनैवेत्यर्थः । सायुज्यं—तादात्म्यम् ॥१॥

विद्येत्यादिना श्लोकपूर्वार्द्धेन देवताया उपचारनिवेदनमन्त्रमुपदिशति ।
तत्र—दृतीयखण्डेनेत्युक्तेऽपि तद्दिननित्यया (१) समेतेन तेन तं कुर्यादिति, नाथा-
ञ्जया तथा कर्तव्यमिति सम्प्रदायः ॥२॥

पाद्येत्यादिना नमस्कृत्यामित्यन्तेनार्धाद्येन श्लोकेन तन्त्रसाधारणान् (२)
षोडशोपचारानुपदिशति । तत्र निवेद्याङ्गत्वात् द्वितीयमाचमनमुपचारत्वेन
न गण्यते । तर्पणमिति क्षौद्रदुग्धनालिकेराम्बुफलद्रवार्घ्यादिकेषु यथालाभं निवे-
दनमुक्तम् । नमस्कृत्यां—मुद्रासमयप्रोक्तमुद्राः । एवं षोडशसङ्ख्याकान् पूजो-
पचारान् कुर्यादित्यन्वयः ॥३॥

(१) नित्याविद्यासमेतेन इति टी० पु० पा० ।

(२) तत्र साधारणानि सी० पु० पा० ।

एवं सम्पूज्य पुरतः प्रोक्तयोगसमन्वितम् ।
 जपेत्सहस्रमथवा शतं तद्दिनजन्तु वा ॥४॥
 ततो देव्याः प्रसादेन स्वात्मानं तत्समं स्मरेत् ।
 न्यासत्रयं विधायाथ देव्यात्मा विहरेत्सुखी ॥५॥
 एवं नित्यक्रमं यस्तु कुर्वन् गुरुपरो नरः ।
 न तस्य कुतचित् कश्चित् कदाचित् क्लेशसम्भवः ॥६॥
 यस्तस्यामङ्गलं क्लेशमुपेक्षां वा समाचरेत् ।
 तस्यावयोः प्रसादेन तानि स्युर्लक्षणं हि तत् ॥७॥
 नवावरणानामानि तत्तच्छक्त्याभिधास्तथा ।
 शृणु यैरतुला सिद्धिस्तत्तत्त्रयेषु पूजनात् ॥८॥
 त्रैलोक्यमोहनं बाह्यं सर्वाशापरिपूरकम् ।
 सर्वसंक्षोभणं सर्वसौभाग्यपरिदायकम् ॥९॥

एवमित्यादिना सुखीत्यन्तेन श्लोकद्वयेन पूजावसानकृत्यमुपदिशति । तत्र
 पुरतः—देव्यथे तद्दिनजं—तत्पूजादिनजम् । वा अवधारणे । प्रातःसन्ध्योक्त—
 नववारं, मध्यन्दिनसन्ध्योक्तषड्विंशवारं, सायंसन्ध्योक्तषोडशवारं तद्दिन-
 घटिकासहस्रोक्तषष्ठिवारं चैवं एकविंशतधिकशतवारं जपेदित्यर्थः ॥४॥
 प्रसादेन—देवभाववितोर्णतादात्म्यभावनासामर्थ्येन । देव्यात्मन्यासानन्तरं—देवता-
 ऽहम्भावयुक्तः सदा विचरेदित्यर्थः (१) ॥५॥

एवमित्यादिना तदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन नित्यक्रमोपासकस्यानुभावमुप-
 दिशति । तत्र गुरुपरः तदायत्तसर्वव्यापारः ॥६॥ लक्षणं हि तत्—नित्य
 क्रमोपासकस्येति शेषः । एतदुक्तं भवति—नित्यक्रमोपासकस्यानुकूल्यप्राति-
 कूल्योपेक्षा (नवावरणनित्यक्रमेऽसवदुपेक्षा कारिणी) (२) अस्मदानुकूल्योपेक्षा
 स्तवाभ्यां कृतेन प्रसादेन सम्भवन्तीति ॥७॥

नवेत्यादिना श्लोकेन नवावरणानानि तच्छक्तिनामानि च प्रस्तौति । तत्र यैः—
 नामभिः ॥८॥

(१) विरचयेदित्यर्थः इति टी० पु० पा० ।

(२) () एतदन्तर्गतो गन्धः सोऽपुनस्तत्रैव वर्तते ।

सर्वार्थसाधनं सर्वरोगतो हरमेव च ।

सर्वरक्षाकरं सर्वसिद्धिप्रदमतः परम् ॥१०॥

सर्वानन्दमयं मध्यविन्दुस्थानं शिवात्मकम् ।

एवं नवानि नामानि गुणयोगीनि पार्वति ! ॥११॥

प्रकटा बाह्यगा गुप्तास्ततो गुप्ततरास्तदा ।

सम्प्रदायास्तदन्तस्थाः कुलकौलनिगर्भिकाः ॥१२॥

रहस्याः स्युस्तदन्ताश्च परापररहस्याः ।

अतिपूर्वरहस्यास्तु मध्यस्थाः स्थूलविग्रहाः ॥१३॥

त्रिपुरा त्रिपुरेशी स्यात्सुन्दरी सुरवासिनी ।

श्रीमालिनी च सिद्धाम्बा महात्रिपुरसुन्दरी ॥१४॥

तैलोक्ये तत्रादिभिः पार्वतीतन्त्रैः त्रिभिः श्लोकैर्नवावरणचक्राणां अन्वर्थानि नवनामान्युपदिशति । तत्र सर्वसंक्षोभणं—सर्वसंक्षोभकरम् सम्यक् प्रधाकरं—प्रसिद्धिकरमित्यर्थः । परिदायकमित्यत्र परि इत्युपसर्गः श्लोकपूरणार्थः । सर्वसौभाग्यदायकमित्यर्थः ॥८॥ सर्वरोगतो हरं—सर्वरोगशब्दात् परं हरशब्दं योजयेत्—सर्वरोगहरमित्यर्थः । सर्वसिद्धिप्रदं—सर्वसिद्धिमयत्वात् सर्वसिद्धिप्रदं सर्वसिद्धिमयमिति सम्प्रदायः ॥१०॥ विन्दुस्थानं—मध्यमविन्दुस्थानम् । सर्वानन्दमयं—शिवात्मकमित्यन्वयः । विन्दुस्थानं—ब्रह्मवत् सर्वमध्यमित्यर्थः । गुणयोगीनि—अन्वर्थानि । पार्वतीति सम्बुद्धिः ॥११॥

प्रकटा इत्यादिना विग्रहा इत्यस्तेन श्लोकद्वयेन नवावरणशक्तीनामन्वर्थानि नवनामान्युपदिशति । तत्र तासां विशेषणानि निरुपाधिकस्वभावानीति सम्प्रदायः । तत्र तृतीयचरमावरणशक्त्योर्व्यतिरस्तगुणसंज्ञाशब्दाः यथा गुप्ततरा—योगिन्य इत्यादि । अतिरहस्या योगिनी इति । अन्यास्तु समस्तगुणसंज्ञाशब्दाः यथा गुप्तयोगिन्य इत्यादि । कुलकौलाः—कुलोत्तीर्णा इति चोभयं सम्प्रदायवत् यथा नाथादेशमनुष्ठेयमित्यर्थः । निगर्भिकाः—निगर्भा इत्यर्थः ॥१२॥ परापररहस्याः—परापररहस्या इत्यर्थः । अतिपूर्वरहस्या—अतिशब्दपूर्वरहस्याः अतिरहस्या इत्यर्थः । मध्यस्थाः स्थूलविग्रहाः—मध्यस्थाः सविग्रहाः अतिरहस्या इत्यर्थः । अत्र स्थूलं रूपं सूक्ष्मरूपस्य मन्त्रस्यावरणं परं रूपं देशकालाकारै

मध्यषट्के तु पुरतस्त्रिपुरेतिपदान्वितैः ।
 विद्यासप्ताक्षरीमध्ययोजितैरेभिरर्चयेत् ॥१५॥
 पूजाक्रमं तद्विशेषान् विद्यासाधनकर्म च ।
 साधकव्रतचर्यां च सिद्धिचिह्नानि मेव (?) च ॥१६॥
 त्रिपुरात्मानमात्मानं भावयेन्मूर्ध्नि रन्ध्रगम् ।
 ज्योतिरूपं च नाथाङ्घ्रिमूर्तिष्टे (?) न्यस्तविग्रहाः ॥१७॥
 नानावर्णाऽऽयुधाकारवाहनाभरणाः स्त्रियः ।
 सर्वदा सर्वगाः सर्वसिद्धिदा बलिदानतः ॥१८॥

रनियन्त्रितम् । स्थूलसूक्ष्मरूपे पररूपस्य प्रापके अप्यवच्छिन्नतया (१) आवरक-
 वद्भात (२) इत्यावरणमित्युपपन्नः सम्प्रदायार्थः ॥१३॥

त्रिपुरेत्यादिनाऽर्चयेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन देव्याः नवस्वावरणेषु प्रत्यावरणं
 प्रतिनियतानि नवनामानि च तैस्तत्र तत्र पूजार्थं मन्त्रयोजनाक्रमं चोप-
 दिशति । तत्र त्रिपुरेशी—त्रिपुरेश्वरी इत्यर्थः । मध्यषट्के—सुन्दर्याद्यम्बान्तेषु
 षट्सु नामसु । तत्र पुरवासिनो इत्यत्र त्रिपुरवासिनो इत्यर्थः । त्रिशब्देनैव
 योजयेदिति च सम्प्रदायः । विद्या—त्रिविद्या । मनुयोजनाप्रकारः पूर्वस्मिन्
 पटलेऽभिहितोऽस्माभिः ॥१४॥१५॥

पूजाक्रमेत्यादिना श्लोकेनाथ पञ्चप्रश्नान् करोति । तत्र तद्विशेषान्—सङ्क्षो-
 चक्रमरूपान् । सिद्धिचिह्नानि—विद्यासिद्धिचिह्नानि ॥१६॥

त्रिपुरात्मानमित्यादिना दानत इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन साधकस्य प्रातः प्रबोध-
 समयविधातव्यमुपदिशति । तत्र उत्थानसमये । मूर्ध्निभावानान्तरं तदनन्तरं
 न्यासः त्रिपुरात्मानं—वक्ष्यमाणगमागमानुसन्धानपुरःसरं देवीस्वरूपं स्वस्व-
 रूपं भावयेदित्यर्थः । बलिदानतः—षोडशाक्षरमन्त्रेण इति शेषः । पुष्पान्तव्यञ्जन-
 सङ्क्षितो बलिः तद्दानतः सर्वसिद्धिदा भवेयुरिति शेषः । एवं ध्यात्वा सर्वसिद्धये
 प्रातर्बलिं दद्यात् इति शेषः ॥ १७॥१८॥

(१) अथावच्छिन्नतया इति सो० वं० पु० पा० ।

(२) भातः इति सो० पु० पा० । भावः इति वं० पु० संके पाठः ।

रक्तगन्धाम्बरः सखी रक्तभूषादिभूषितः (१) ।

प्रसन्नचेताः कर्पू रवासिता स्यावराङ्गवान् (२) ॥१६॥

पद्मासनः प्राग्बदनः प्राणानायस्य संयतः ।

षोडशाक्षरमन्त्रेण बलिं दत्त्वाऽर्चयेद्गुरुन् ॥२०॥

मूर्ध्नि तस्याक्षया पश्चात् पूजां कुर्याद्यथाविधि ।

नाथं च तन्मयीभूतं ध्यात्वाऽऽत्मानं तदात्मकम् ॥२१॥

नवरत्नमयं द्वीपं नवखण्डविराजितम् ।

मातृकाद्येन तन्नाम्ना नमोन्तेन समर्चयेत् ॥२२॥

रक्तेत्यादिभिस्तदात्मकमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः सपर्यासमारम्भक्रममुपदिशति । तत्र—पद्मासनः । उपरिष्ठाद्वक्ष्यमाणत्वादिह नोच्यते । प्राणानायस्य—प्राणायामं कृत्वा । उपरिष्ठाद्वक्ष्यमाणमपि प्राणायामं किञ्चिदत्र व्याकरोमि दक्षिण-नासारम्भेण वामनासारम्भनिरोधेन श्वासं मारुतं यथा शक्त्या निर्गमय्य अनन्तरं दक्षिणनासारम्भनिरोधेन वामनासारम्भेण यथाबलं प्रवेश्य श्वासमारुतं, पुनरप्येवं रेचकं पूरकं च कृत्वा यथाबलं तमन्तर्विधाय पश्चाच्छूनैः शनैः तं मुञ्चेदिति । एवं सर्वत्र प्राणायामक्रमः । संयतः—सकलान्यविषयनिवृत्तबाह्यान्तःकरणः । षोडशाक्षरमन्त्रेण—तृतीयपटलावसानोपदिष्टस्वरूपेण बलिं दत्त्वा प्राग्बदधयेत् । गुरुन् मूर्ध्नि—ब्रह्मरन्ध्रे स्थितान् यथासम्भवाय पूजयेदित्यर्थः । तस्येति स्त्रनाथविषयः । यथा विधि—वक्ष्यमाणप्रकारेण । नाथं च तन्मयीभूतं—नाथ एव देविरूपेण स्थित इति बुद्धेत्यर्थः ॥ १६ ॥ २० ॥ २१ ॥

नवरत्नेत्यादिभिर्मातर इत्यन्तैरष्टभिः श्लोकैर्देवीनिवासस्थानार्चनक्रमं तन्मन्त्राद्योपदिशति । तत्र मातृकाद्येनेति । अकारादिक्षकारान्तान्येकपञ्चाशदक्षराणि सविन्दूनि बीजह्रयपुरस्सरमुच्चार्य तदुपरि तन्नाम तदनु च नमः शब्दं योजयेदित्यर्थः । यथा—ह्रीं श्रीं अ० आ० इ० ई० उ० ज० ऋ० ॠ० लृ० ॡ० ए० ऐ० ओ० औ० अ० अ० क० ख० ग० घ० ङ० च० छ० ज० झ० ञ० ट० ठ० ड० ढ० ण० त० थ० द० ध० न० प० फ० ब० भ० म० य० र०

पुष्पं नीलं च वैडूर्यं विद्रुमं मौक्तिकं तथा ।

ईशान्मरकतं वज्रं गोमेदं पद्मरागकम् ॥२३॥

कल्पकोद्यानमन्त्रैश्च ऋतूँश्चापि समर्चयेत् ।

इन्द्रियाण्यश्वरूपाणि तत्र पश्चिमतो यजेत् ॥२४॥

इन्द्रियार्थान् गजान् (१) पूर्वं तन्नाम्नैव समर्चयेत् ।

पश्चिमादि तु मध्यान्तं विलोमान्नवरत्नकम् (२) ॥२५॥

कालो मुद्रा मातृका च रत्नं देशो गुरुस्तथा ।

तत्त्वं ग्रहाश्च मूर्तिश्च चक्रेश्वर्यन्तनामकः (३) ॥२६॥

ल० व० श० ष० म० ह० ल० क्ष० नवरत्नदीपाय नमः इत्यनेन । अत्र प्रकरणे इन्द्रियार्थावधि नमोन्तेनैव तत्तन्नाम्ना पूजयेत् ॥२२॥

पुष्पमित्यादिना श्लोकेन नवरत्ननामान्युपदिशति — तत्र ईशान्मरकतमित्युक्तिः पश्चिमं पुष्परागमिति कुरुकुत्तापटले वक्ष्यमाणत्वात् (४) प्रादक्षिण्यक्रमं (५) प्रदर्शयति, ईशात् — ईशानदेशे इत्यर्थः ॥२३॥ कल्पकोद्यानं — क्लो० श्री० कल्पकोद्यानाय नमः । अत्रैव रत्नदीपे क्लो० श्री० ऋतुभ्यो नमः । इन्द्रियाणि — श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणवाक्पाणिपदपायूपस्थानि दश । पश्चिमतः — देवीमण्डपस्याग्रतः क्लो० श्री० इन्द्रियाश्वेभ्यो नमः । इन्द्रियार्थान् — शब्दस्पर्शरूपरसगन्धवचनादानगतिविसर्गानन्दास्थान् क्रमेण दश । पूर्वं देवीमण्डपस्य पृष्ठभागतः क्लो० श्री० इन्द्रियार्थगजेभ्यो नमः । नवरत्नकमर्चयेदिति ॥२४॥२५॥

कालो मुद्रा इत्यादिना श्लोकेन कालादिरूपनवरत्नमयानां नवानां खण्डानां प्रत्येकं नवनाथात्मनां पूजामन्त्रानुपदिशति । गुरुनीथ इत्यर्थः । तत्र कालस्य नवधात्वं घटिकायामाहोरात्रवारतिथिपक्षमासऋतुवर्द्धरूपतः । मुद्राया नवधात्वं प्रागुक्तसंज्ञाभणादिभिः । मातृकाया नवधात्वं उपरिष्ठाद्वक्ष्यमाणवर्गक्रमतः । रत्नस्य नवधात्वं प्रोक्तरूपतः । देशस्य नवधात्वं रत्ननवधात्ववत् । नाथानां नवधात्वं प्रोक्तक्रमतः । तत्त्वानां नवधात्वं ज्ञातृज्ञानज्ञेयरूपस्य त्रिकस्य पञ्चीकरणप्रक्रियया । एतन्नित्यत्वाङ्गीकारतः । ग्रहाणां नवधात्वं सुप्रकटमेव । मूर्तिनां नवधात्वं त्वगस्त्वङ्मांसमेदोस्थिमज्जाशुक्रौजःप्राणात्मतः चक्रेश्वर्यन्तनामकाः ॥२६॥

(१) गतापूर्वं इति मू० पु० पा० ।

(२) विन्दीमानवरत्नकम् इति मू० पु० पा० ।

(३) नामका इति मू० पुस्तके पाठः ।

(४) त्वादप्रा इति मी० पुस्तके पाठः ।

(५) क्रमेण इति व० पुस्तके पाठः ।

उक्तक्रमेण सम्पूज्य (१) तत्तच्चक्रेश्वरी प्रिये ! ।

करुणातोयपरिखं मध्येमाणिक्यमण्डपम् (२) ॥२७॥

देशं कालं तथाऽऽकारं शब्दं कोणेषु पूजयेत् ।

रूपिणीशक्तिसहितं ततः संगीतयोगिनीः ॥२८॥

समस्तगुप्तप्रकटसिद्धयोगिनि (३) चक्रयुक् ।

सप्ताक्षरैरुपेतास्तु पूजयेत् सर्वमातरः ॥२९॥

रोचनाचन्द्रकाश्मीरलघुकस्तूरिकायुतम् ।

हेमादिपात्रे साधारे स्थापयेद्धर्ममग्नुना ॥३०॥

भावयेद्द्विजसूर्येन्दुभूतानि परमेश्वरि ! ।

जपेच्च दशवारं तत्तर्पयेत्तेन योगिनी ॥३१॥

क्रमेणेति—प्रोक्ता एता नव चक्रेश्वरीः शक्तिस्वस्वनामान्ते चक्रेश्वरीं इति वदन् पूजयेदित्यर्थः । ह्रीं श्रीं कालचक्रेश्वरीशक्तिपादुकां पूजयामि । एवमत्र (४) शक्तिशब्दः पारम्पर्यप्राप्तः । नवानां प्रत्येकं नवरूपत्वाद्बहुवचनम् । प्रिये इति देवीसम्बुद्धिः । करुणातोयपरिखमिति—देव्याः करुणामयतोयपरिपूर्णपरिखापरिवृतं माणिक्यमण्डपमित्यर्थः । ह्रीं श्रीं करुणातोयपरिखाय नमः ह्रीं श्रीं माणिक्यमण्डपाय नमः अत्रापि नमःशब्दयोजनं सम्प्रदायात् ॥२७॥

देशमित्यादिना सङ्कोचकारिकाः शक्तीरुपदिशति । तत्र—ह्रीं श्रीं देशरूपिणीशक्तिपादुकां पूजयामि । एवमन्ये मन्त्रास्तयः तथा निर्वर्त्यादिविलोमतः । अत्र देशकालाकारशब्दानां द्विरुपादानं कार्यकारणानुरूपत्वेन, तत्र कार्यरूपं नवधाभूतं प्रथमं, कारणरूपं द्वितीयम् । संगीतयोगिनीः—नृत्यगीतवाद्यविनोदिकाः शक्तीः ह्रीं श्रीं संगतयोगिनीशक्तिपादुकाः पूजयामि । अत्रापि शक्तिशब्दयोजनं बहुवचनं च प्राग्वत् ॥२८॥

समस्तगुप्तेत्यादिश्लोकपूर्वाङ्गस्य अन्त्याक्षरवर्जं मन्त्ररूपमित्यर्थः । तत्र योगिनि—योगिनी इत्यर्थः । ह्रीं श्रीं समस्तगुप्तप्रकटसिद्धयोगिनीचक्र—

(१) सम्पूज्यास्तव इति सू० पु० पा० ।

(२) प्रियो करुणातोयस्य मध्ये माणिक्यमण्डपे इति सो० पुस्तके पाठः ।

(३) योगिनी इति सू० पु० पा० ।

(४) मन्त्रेति टी० पु० पाठः ।

आधारं हृदये रन्ध्रे विद्याखण्डवयं स्मरत् ।

लोहितं तत्प्रभावधाम्नोहितं (१) च निजं वपुः ॥३२॥

प्राणायामं विधायथ कृत्वाक्तकरगोधनम् ।

आद्ययाऽथ तृतीयादिषष्ठान्ताभिः तथासनम् ॥३३॥

श्रीपादुकाः पूजयामि । अत्रापि बहुत्वाद्बहुवचनं श्रीगण्डप्रयोगश्च प्राग्वत् । सर्वमातरः—सर्वगतीरित्यर्थः । एतत्समाजरीयोजनं तत्तच्छ्रुतिमाधारणमिति यावत् । अष्टभिरतैः श्लोकैरितदुक्तं भवति । देहेन्द्रियरूपस्वविग्रहोदितगण्डकल्पितस्वरूपप्रादुर्भावा प्रतिपत्तया देवी इति ॥२८॥

हेमेत्यादिना योगिनीरित्यन्तेन श्लोकद्वयेन देवतायाः सपर्यार्यमर्घ्यकल्पनप्रकारं तद्विनियोगं चोपदिशति । तत्र चन्द्रः—कर्पूरम् । लघुः—अगुरुः ॥३०॥

परमेश्वरीति देवीसम्बुद्धिः । जपेच्च दशवारं तत्—तदिति विद्यायास्तृतीयखण्डमुच्यते, तेन—अर्घ्याम्बुना । योगिनी इति देव्याः परिवारभूताः गतीः कथयति । एतदुक्तं भवति—आधारचक्राभ्युनि वङ्गसूर्यसोमात्मविद्याखण्डवयमात्मकं (२) बुद्ध्या तस्मिन् न्यस्तानि पञ्चद्रव्याणि क्रमेण पृथिव्यादिपञ्चभूतात्मकान्याकलय्य प्रागुक्तक्रमेण धेनुयोनिमुदे प्रदर्श्य अम्बुमध्ये श्रीचक्रं च विभाव्य तत्र नित्यं क्लिन्नापटले वक्ष्यमाणवाह्यादिक्रमात् षडङ्गमन्त्रैः षोडशगनित्यामन्त्रैश्चैकैकवारं विद्यातृतीयखण्डेन दशवारं मूलविद्यादिननित्याभ्यां प्रतिविवारं चाभ्यर्च्य जपित्वा अर्घ्यादकेन प्रोक्तकार्याणि कुर्यात् ॥३१॥

आधार इत्यादिना विधायथ इत्यन्तेन पादाधिकेन श्लोकेन प्राणायामकालभावनयमुपदिशति—तत्र रन्ध्रे—ब्रह्मरन्ध्रे । तत्प्रभावधात् तेषां प्रभावेधात् । वेधः—तन्मयीभावः । आधारब्रह्मरन्ध्रे गतयोरग्नौषोमात्मविद्याप्रथम—चरमखण्डयोस्तयोस्तेजसी क्रमेण ऊर्ध्वाधोमुखप्रसरं हृदयगतसूर्यात्ममध्यमखण्डे तेजस्तूर्ध्वाधःप्रसरणेन ताभ्यां सम्मिलितं भवति, एतदुक्तं भवति—मूलाधारस्थप्रथमखण्डवङ्गितेजसा खचितं हृदयगतं द्वितीयखण्डसूर्यतेजः प्रसरं तेनानुषक्तं ब्रह्मरन्ध्रे गततृतीयखण्डचन्द्रमस्तेजःप्रसरं च त्रीणि तेजांसि अविभक्ताकारमिलितरूपं अन्तर्बहिर्भावेदिति । प्राणायामं प्राग्वत्, ललिताविद्याजपपूजा-

(१) तत्प्रभावेन लोहितं इति सू० पु० पा० ।

(२) तस्मां बुद्धेति सो० पु० पा० ।

पूजयेद्दीनमनसोर्मध्यस्थैर्नामभिर्युतम् ।
 ततो द्वितीयया प्रोक्तषडङ्गानि समाचरेत् ॥३४॥
 प्रसारिततलेनैव पाणिना हृदयं शिरः ।
 प्रोक्ता शिखा तथा सम्यग्धोङ्कुष्ठेन मुष्टिना ॥३५॥
 तथाविधाभ्यां पाणिभ्यां वर्मस्कन्धादिनाभिगम् ।
 तर्जनीमध्यमानामा प्रोक्ता नेत्रत्रये (च) क्रमात् ॥३६॥
 प्रसारिततलाभ्यान्तु तालवयमुदीरितम् ।
 मण्ड्यं तर्जनौज्येष्ठायोगादस्त्रमुदीरितम् ॥३७॥
 दिग्विदिक्चोपरि तथा स्वाधो मध्ये च विघ्नहृत् ।
 ततः कृत्वा वशिन्त्यादि न्यासं प्रागुक्तयोगतः ॥३८॥

ममाधिषु प्राणायाम एवं विद्याखण्डत्रयरूपं तेजस्त्रयं भावनीयम् । अन्यत्र
 केवलं तेजस्त्रयं आधारत्रयगतं भावनीयम् ॥३२॥

कृत्वेत्यादिभिर्योगत इत्यन्तैस्त्रिपादाधिकैः पञ्चभिः (१) श्लोकैर्न्यासत्रयादि-
 कमुपदिशति, तत्र आद्यया—पूर्वपटले वातः स्वसंयुत इत्याद्युक्तया । तृतीयादि-
 षष्ठान्ताभिश्चतसृभिर्विद्याभिरामनचतुष्टयं समर्चयेदित्यर्थः । बीजनमसोर्मध्य-
 स्थैर्नामभिर्युतम् । प्रोक्तानां विद्याकूटाक्षराणामुपरि प्रत्येकं तत्तदासननाम चतुर्थ्यन्त-
 मुक्ता ततो नमःशब्दं च योजयेदित्यर्थः । ओ० ए० ऊ० ली० झी० मीः
 देव्यात्मासनाय नमः । ह्रीं० ह्र० म् क्ली० ह्र० मीः चक्रासनाय नमः । ह्र० म् ह्र० म् क्ली०
 ह्र० मी० सर्वमन्त्रासनाय नमः । झी० ऐ० क्ली० मीः० व्ल० माध्यसिद्धाय नमः
 इत्यत्रामनमन्त्रचतुष्टये आदौ बीजद्वयं न संयोज्यते सम्प्रदायात् । द्वितीयया—पूर्व-
 स्मिन् पटले हृच्छिर इत्यत्र प्रोक्तकुलसुन्दरीविद्याया । ऐं क्लीं मीं हृदयाय
 नमः ऐं क्लीं मीः शिरसे स्वाहा ऐं क्लीं मीः शिखायै वषट् ऐं क्लीं मीः कव-
 चाय हुम् ऐं क्लीं मीः नेत्रत्रयाय वौषट् ऐं क्लीं मीः अस्त्राय फट् ॥३३॥३४॥

प्रसारिततलेत्यादिभिर्हृदित्यन्तैस्त्रिभिर्ध्वजैः श्लोकैः षडङ्गन्यासप्रकारमुप-
 दिशति । तत्र तालवयं मण्ड्यं करतलयोः त्रिरास्फालनम् । त्रिः प्रोक्तया कुल-

सप्तम्याऽऽवाहनं कुर्याद्विद्ययाऽथ त्रिखण्डया ।
 अग्रस्यमध्यचक्रस्ययोनिमध्ये निवेश्य ताम् ॥३६॥
 तथाविधां सावरणां ध्यात्वा मुद्रां प्रदर्शयेत् ।
 प्रोक्ताः सप्तदशार्थेनामुपचारैः समर्चयेत् ॥४०॥
 जयिनीविमलामध्ये नाथान् नव यजेत्त्रिंशः (१) ।
 ततो देव्याः स्वसूर्तित्वान्नित्याः पञ्चदशापि च ॥४१॥
 देवीसूर्तौ जपेत्तत्तद्वि(२)द्याभिस्तन्मयी क्रमात् ।
 आरभ्य पश्चिमद्वारदक्ष(३)शाखामथार्चयेत् ॥४२॥
 अभितश्चाष्टसु तथा दिक्ष्वधोर्ध्वं तथेरिताः ।
 तथा ब्राह्मणादिका अष्टौ पूजयेत् प्रथमावृतौ ॥४३॥

सुन्दरोविद्ययेति शेषः । सर्वत्र न्यासत्रये बीजहयाद्यता (४) न भवति । प्रागुक्त-
 योगतः—पूर्वपटलप्रतिपादितवर्कूटाक्षरादियोगतः ॥३५॥३६॥३७॥३८॥

सप्तम्यावाहनमित्याद्यैः सुखोत्पन्तैः पञ्चविंशत्या श्लोकेर्देव्या नित्यपूजां
 नित्यहोमविधिं पूजावसानं (५) चोपदिशति, तत्र सप्तम्या विद्ययेति मन्त्रः ।
 पूर्वस्मिन् पटले हंसहृदियाद्युक्तया त्रिखण्डया मुद्रयेतिशेषः । तथाविधां—पूर्वस्मिन्
 पटले लोहितामित्यादिश्लोकोक्तवैयङ्ग्यां मुद्राः प्रदर्शयेत् । प्रोक्ताः सप्तदशस्थापनादि-
 हेतितत्तुष्टयान्ताः पूर्वपटलोक्ताः सप्तदश मुद्राः प्रदर्शयेदित्यर्थः । उपचारैः—
 षोडशभिः पञ्चभिर्वा, पञ्चोपचारास्तु गन्धपुष्पधूपदीपनैवेद्यानि ॥ ८३ ॥ ४० ॥

त्रिंशः—त्रयोऽस्तीन् दिव्यसिद्धिमानुषान् देवीवामभागादि दक्षिणभागान्तं
 त्रिपङ्क्त्युपविष्टान् देव्येवक्षिणः । तन्मयी—तत्तत्स्वरूपेणाप्यवस्थानमेतस्या एवे-
 त्यर्थः । क्रमात्—एकादिवृद्धिक्रमात्, दक्षशाखां द्वारस्य देव्याः मध्येतरभाग-
 शाखाम् ॥४१॥४२॥ अभित इति, अत्र प्रथमं दिक्षु, ततो विदिक्षु, तत्र तत्रापि
 देव्याः दक्षिणभागे, तथा अग्निमादिवत् ब्राह्मणादिकास्तत्र तत्र देवीमव्यभागे

(१) नाथात्वर्जयेत्त्रिंश इति मू० पु० पा० ।

(२) यजेत्तदिति सो० पु० पा० ।

(३) दक्षशाखामिति मू० पु० पा० ।

(४) बीजहयाद्यता इति टी० पुलके पाठः ।

मूलविद्यायुतैः प्रोक्तनामभिर्मध्यतो यजेत् ।

नवस्वाहृत्तिषु प्रोक्तैर्नवभिर्मनुभिः क्रमात् ॥४४॥

निर्वदयेच्च तत्पूजां मुद्राः कुर्यान्नवैकशः ।

षोडशारे त्वष्टदले तथा तच्चतुराहतौ ॥४५॥

प्रोक्ताभिः शक्तिभिः प्रोक्तक्रमात्पूजां समाचरेत् ।

मध्ययोनेरग्रमूले पार्श्वयोर्बहिरर्चयेत् ॥४६॥

वाणान् पञ्च तथा चापं पाशमङ्कुशमौश्वरि ! ।

(१)वाह्यादीशान्तमभितो वामावर्त्तन संस्थिताः ॥ ४७ ॥

वाणाः स्युस्त्रिविधाः प्राक्ताः स्थूलसूक्ष्मपरत्वतः ।

स्थूलाः पुष्पमयाः, सूक्ष्माः मन्वात्मानः समीरिताः ॥४८॥

पराश्र वासनायां तु प्राक्ताः स्थूलान् शृणु प्रिये ! ।

कमलं कैरवं रक्तं कल्लारेन्दीवरं तथा ॥ ४९ ॥

सहकारज(२)मित्युक्तं पुष्पपञ्चकमौश्वरि ! ।

मान्मथक्षोभजनकं पूजाहोमविधानतः ॥ ५० ॥

प्रोक्तनामभिस्त्रिपुरेत्याद्युक्तैः । प्रागुदीरितक्रमतः प्रोक्तैः प्रागैवास्माभिरपि प्रकटीकृतै-
रर्पणमन्त्रैः ॥४३॥४४॥ तत्पूजां—स्थूलसूक्ष्मरूपं पूजां प्रागुक्ताम् । एकैकशः—
प्रत्यावरणमिति शेषः ॥४५॥ प्रोक्तक्रमादित्याद्युक्तमस्माभिरपि प्रागेव प्रोक्तमेव
अग्रमूलपार्श्वयोर्बहिः—मधायोनेर्बहिः । वणिन्याद्यष्टकोष्ठानां मध्यस्थावकाश
इत्यर्थः ॥४६॥४७॥४८॥ रक्तशब्दः कैरवविशेषणम् ॥४९॥ सहकारजं पुष्पमिति शेषः ।
मान्मथं—कामसम्बन्धि क्षोभजनकं स्त्रीपुंसयोरितरतरप्रयोगः चित्ताकर्षक-
मित्यर्थः । पूजाहोमविधानतः—उक्तेन पुष्पपञ्चकेन पूजादिविधानात् क्षोभकरं
तदित्यर्थः । मन्त्रैस्तु पञ्चभिः—शैववाणसम्बन्धिभिरित्यर्थः । सर्वत्र शैवैः
पञ्चभिर्वाणमन्त्रैः जपपूजादि कुर्यादित्यर्थः ॥५०॥ तथाविधं स्थूलसूक्ष्मभेदेन पुण्ड्रेक्षु-
काण्डजञ्चापमित्यन्वयः । यथा पाशाङ्कुशयोः स्थूलं रूपं सौवर्णमयमिति सम्प्रदायः ।
सूक्ष्मपररूपे प्राग्वत् । प्रोक्तक्रमात् प्रागुक्तक्रमतः प्रागभिहितक्रमात् चत्वारि

जपमन्त्रप्रयागादौ सिद्धमन्त्रैश्च* पञ्चभिः ।

तथाविधं स्यात्तच्चापं स्थूलं पुण्ड्रे क्षुकागडजम् ॥ ५१ ॥

मध्ययोन्यग्रकोणादिसंख्याः (१) प्रोक्तक्रमात् यजेत् ।

कामेश्वर्यादिकाः शक्तीः (२) तथा मध्ये शिवां यजेत् ॥ ५२ ॥

प्रदर्श्य मुद्रानवकं चत्वारि च ततः क्रमात् ।

उपचारान् विधायथ (३) प्रोक्तयोगसमन्वितम् (४) ॥ ५३ ॥

जपित्वा दशवारञ्च स्वात्मानं देवतातनुम् ।

स्मरेत्स्वात्मनि (५) ताः पञ्चदश नित्याः समर्चयेत् ॥ ५४ ॥

ततो भूतात्मभिः पञ्चमन्त्रैरभ्यर्च्य भक्तितः ।

आत्माष्टाक्षरमन्त्रेण पूजयित्वा ततो जपेत् ॥ ५५ ॥

सहस्रं पुरतो देव्याः शतं तद्दिनजं तु वा ।

सम्भ्रावयं षष्ठिसङ्ख्यामुक्तं (६) वा प्रोक्तरूपतः ॥ ५६ ॥

इति मुद्राचतुष्टयम् । (७) क्रमात्—उक्तक्रमात् । उपचारान्—प्रागुक्तान् । क्रमात्—विद्यातात्तीर्यखण्डदिननित्याविद्याभ्यां षोडशोपचारान् विदध्यादित्यर्थः । प्रोक्तयोगसमन्वितं—पूर्वपटलावसाने प्रोक्तम् ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ पञ्चदशेतिकथनं स्वात्मनः षोडशीललिताविद्याऽऽत्मकक्षमिद्धेरित्यर्थः ॥ ५४ ॥ भूतात्मभिः—तृतीयपटलोपदिष्टैः । आत्माष्टाक्षरमन्त्रेण—सोऽपि तृतीयपटलोपदिष्टरूपः । भूतात्ममन्त्राणां बीजद्वयाद्यता भवति, आत्ममन्त्रस्य सप्ताक्षरीयोजनं च न भवेत् सम्प्रदायात् ॥ ५५ ॥

सहस्रमित्यादिना श्लोकेन जपस्य मुख्यगौणपक्षावुपदिशति । तत्र शतमित्युक्तिः प्रायश्चित्तरूपत्वात्पक्षद्वयगामिनी । उक्तं वा प्रोक्तरूपत इत्युक्तिः पञ्च-

* सिद्धिमन्त्रैस्तु इति सो० पु० पा० ।

(१) संख्याः इति सू० पु० पाठः ।

(२) कामेश्वर्यादिकाशक्तिस्तथा इति सु० पु० पाठः ।

(३) विदधाय इति सू० पु० पाठः ।

(४) प्रोक्तएव समन्वितं इति सो० पु० पा० ।

(५) स्मरेत्स्वात्मनि इति भू० पु० पा० ।

(६) षष्ठिसङ्ख्यामुक्तां इति सू० पु० पाठः ।

(७) इतिमुद्राचतुष्टयं इति सो० व० पक्षके पाठः ।

ततः पुष्पाञ्जलिं कृत्वा मूलेनाभ्यर्च्य होमयेत् ।

कुण्डे स्थण्डिलमध्ये वा सम्प्रोक्ष्यार्घ्याम्बुना कुशैः ॥ ५७ ॥

रेखाश्चतस्रः प्रागग्रा उत्तराग्राश्च संलिखेत् ।

मध्ये तथाऽग्निमाधाय क्रव्यादांशं परित्यजेत् ॥ ५८ ॥

परिषिंच्य परिस्तीर्य वज्रिवीर्ये(१) विभावयेत् ।

प्रत्येकं सप्तजिह्वासु कुर्यान्नव घृताहुतीः ॥ ५९ ॥

ततः पूजाक्रमेणैव हुत्वा षोडश मूलतः ।

ततस्तां विन्दुगे(२) धाम्नि विलीनां परिभावयेत् ॥ ६० ॥

बलिं दद्यात्ततस्त्वग्रे कुरुकुल्लामनुचयात् ।

अन्नव्यञ्जनपुष्पाम्बुदानेनोक्तस्वरूपतः(३) ॥ ६१ ॥

विंशत्पटलोक्तार्थस्य सदा हृदये वर्तमानत्वात् । वा शब्दोऽवधारणार्थः । एतदुक्तं भवति प्रोक्तक्रियया तद्दिनजभूतां सन्ध्यावयसङ्ख्यां (४) पष्टिषट्कामड्ख्यां च एवं सन्धूयोक्तामेव सङ्ख्यां जपेदिति ॥५५॥ ततः—जपानन्तरम् । मूलेन—मूलविद्यया । अभ्यर्च्य—वज्रैः सन्निधेयमिति । कुण्डे—एकोनविंशत्पटलोक्तस्वरूपे । स्थण्डिलमध्ये वा—स्थण्डिलमिति—हस्तायामविस्तारं एकाङ्गुलीत्सेधं वालुकाकल्पितं चतुरस्वरूपं धिष्ण्यविशेषमभिधत्ते ॥५७॥ मध्ये—कुशैर्विलिखितेषु नवसु कोष्ठेषु मध्यकोष्ठे इत्यर्थः । सर्वत्रात्र मन्त्रानुक्तो विद्यालतीयखण्डतद्दिननित्याविद्ये मन्त्रो ज्ञेयाविति शेषः । क्रव्यादांशं परित्यजेत्—क्रव्यादेभ्यो नम इति अङ्गारशकलं दक्षिणस्यां दिश्यपास्येत्यर्थः ॥ ५८॥ परिषिंच्य—परिषेचनं प्रादक्षिण्यक्रमतः कुशैर्दर्भैर्वा इति शेषः । सप्तजिह्वासु—एकोनविंशत्पटलवक्ष्यमाणहिरण्यख्यादिषु । तत्तज्जिह्वास्मरणपूर्वं विद्यालतीयखण्डदिननित्याभ्यां आहुतीः कुर्यादिति सम्प्रदायः । अन्यत्र सर्वत्र तत्तज्जिह्वानामभिः ॥५९॥ मूलतः—मूलेन । होमान्ते हुतसङ्ख्यां सर्वत्र जपेदिति सम्प्रदायः । विन्दुगे धाम्नि—भ्रुवोर्मध्ये इत्यर्थः ॥६०॥ अग्रे—देवतायाः । मनुचयात्—त्रिभिर्मन्त्रैः कुरुकुल्लया बलिं दद्यात् इति । उक्तस्वरूपतः—गुरुक्तस्वरूपया

(१) वज्रिवीर्य इति सू० पु० पा० ।

(२) ततस्त्रिन्दुगे इति सू० पु० पा० ।

(३) क्तास्वरूपत इति सो० वं० पु० पा० ।

(४) ध्यानचयसङ्ग्रामिति सो० पुनर्कं पाठः ।

अभ्यर्च्य देवीं चक्रस्थां तथा(१) तद्रूपवान् स्वयम् ।
 स्वमुद्रया शक्तिचक्रं खेचर्यात्मनि योजयत् ॥ ६२ ॥
 ततान्यासत्रयं कृत्वा प्राणायामपुरस्सरम् ।
 जपित्वा स्तोत्रयुगलं देव्यात्मा विचरेत् सुखी ॥ ६३ ॥
 पूजाविशेषान् देवेशि ! शृणु नित्यं क्रमोदितान् ।
 अशक्तानां तु विस्तारे तथाऽऽपत्सु च शस्यते ॥ ६४ ॥
 अन्यथाऽनर्थकारी स्यात् सङ्कोचार्चनमीश्वरी (?) ।
 हेतिभिर्मध्यमाद्यं स्यात् द्वितीयं नवयोनिषु ॥ ६५ ॥
 चतुर्दशारान्मध्यान्ताच्चतुर्थं(२) प्राक्तरूपतः ।
 पञ्चमं सर्वदुःखार्तिनाशनं वाञ्छितप्रदम् ॥ ६६ ॥

मुद्रया । सा च करतलयोस्त्रिभिरास्फालनपूर्वं प्रसारिततर्जनीद्वयाभ्यां उभयकर-
 मुष्टिभ्यां ऊर्ध्वाधःस्थितिरूपाभ्यां देवताया निवेदितबलिद्रव्यदर्शनपररूपेत्युक्ता ॥
 ६१ ॥ तथा तद्रूपवान्—देवताविस्तीर्णलब्धप्रसादसारूप्यवान् । स्वमुद्रया—मूलाधार-
 हृदयब्रह्मरन्ध्रेषु भावितविद्याखण्डत्रयरूपया—प्रागुदीरितया महाविपुरमुद्रया ।
 शक्तिचक्रम्—शक्तिवृन्दम् । खेचर्या—प्रागुपदिष्टविरचनात्मिकया मुद्रया । सत-
 न्मन्त्रस्मरणम् । आत्मनि योजनाप्रकारोगुरुमुखादवगन्तव्यः ॥ ६२ ॥ स्तोत्रयुगलम्—
 नाथदेवयोः । देव्यात्मा—न्यासत्रयादितः सुखीकृताखिलकर्तव्यत्वात् ॥ ६३ ॥

पूजेत्यादिभिः सिद्धिदा इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः सङ्कोचविकासरूपतः पञ्च-
 विधां सपर्याप्रक्रियामुपदिशति । तत्र अशक्तादीनां—राजवनितादीनाम् । आप-
 त्सु—अग्निपातज्वरादिषु ॥ ६४ ॥ अन्यथाऽनर्थकारी—विस्तृतसपर्यासमर्थस्य स्वैरतः
 सङ्कोचार्चनम् । अनर्थकारी इति—स्वातन्त्र्यात् अनर्थकारीत्यर्थः । हेतिभिर्मध्य-
 माद्यं स्यात्—हेतिचतुष्टयार्चनसहितं मध्यदेवताचतुष्टयस्यार्चनं, सङ्कुचित-
 च्छाद्यम् । द्वितीयं नवयोनिषु—नवयोन्यादिमध्यमान्तं अर्चनं द्वितीयमित्यर्थः ॥
 ६५ ॥ चतुर्दशारवधान्या—चतुर्दशारादिमध्यान्ता सपर्या तृतीयेत्यर्थः । चतुर्थं

(१) तथा इति सो० पु२ पा०

(२) चतुर्दशारवध्या च इति सो० पुस्तके पाठः ।

तत्प्रकारन्तु देवेशि ! कुरुकुल्लार्चने शृणु ।
 इति पञ्चप्रकाराऽर्चा प्रोक्ता सर्वार्थसिद्धिदा ॥ ६७ ॥
 विद्यायाः साधनं सिद्धिं तद्वतं वर्ज्यमेव च ।
 तदाभिमुख्यचिह्नानि विघ्नानि प्राक्तनाद्यतः ॥ ६८ ॥
 शृणु क्रमेण देवेशि ! सर्वदा प्रीतिकारकम् ।
 येन मर्त्यापि सिद्धी त जीवन्मुक्तोभवन्मयः ॥ ६९ ॥
 स्नातः सुगन्धसलिलैः प्राक्पूजाप्राक्तरूपवान् ।
 गुरुं वित्तेन सन्तोष्य रक्तागारे क्रमं भजेत् ॥ ७० ॥
 सन्धात्रयेऽपि जपवान् सहस्रं मौनसंयुतः ।
 मोचागुडसितोपेतं पयःपायसमर्पयेत् ॥ ७१ ॥

प्रोक्तरूपताः,—चतुरस्रादिमध्यामान्तमर्चनं चतुर्थमित्यर्थः । पञ्चमं—अर्चनमिति
 शेषः ॥ ६६ ॥ तत्प्रकारमिति । पञ्चमसपर्याप्रक्रिया द्वाविंशे कुरुकुल्लापटले वक्ष्यते ।
 तत्रैव तां शृणु इत्यर्थः ॥ ६७ ॥

विद्याया इत्यादिना भवन्मय इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन षडर्थप्रस्तावनां (१) सिद्धि-
 फलं चोपदिशति । तत्र विद्यायाः साधनं—पुरश्चरणम् । सिद्धिं—पुरश्चरण-
 सिद्धिम् । तद्वतं—विद्यापुरश्चरणव्रतम् । वर्ज्यं—विद्यासाधनसमये सर्वकाले च ।
 तदाभिमुख्यचिह्नानि—विद्याभिमुख्यचिह्नानि विघ्नानि—आभिमुख्यविघ्नानि ।
 प्राक्तनाद्यतः—दुर्वासनातिसङ्गात् ॥ ६८ ॥ येषु प्रीतिकारकं येषां एषां फलरूपं
 स्वात्मानुसन्धानं भवति तानि शृण्विति । येन—फलरूपेण भवन्मयः देवी-
 विग्रहः ॥ ६९ ॥

स्नातइत्यादिभिः क्रममित्यन्तैरधार्जैः सप्तभिः श्लोकैः विद्यायाः साधनप्रकारं
 तत्पुरश्चरणसिद्धिं चोपदिशति । तत्र प्राक्पूजाप्रोक्तरूपवान्—नित्यापूजा—
 प्रोक्तविग्रहः । सन्तोष्य—वित्तादिभिः । सन्तुष्टेन गुरुणा अनुशिष्ट एव
 कुर्यात् । क्रमं—नित्यक्रमम् ॥ ७० ॥ सहस्रं—प्रतिसन्ध्यं सहस्रमित्यर्थः । मोचा—
 कदलीफलम् । सिताः—शर्कराः । अर्पयेत्—निवेदयेत् प्रतिसन्ध्यमिति शेषः ॥ ७१ ॥

नीराजनं च कर्पूरैः कुर्यात्सन्ध्यासु तास्यपि ।

होमं दशांशतः कुर्यात्तर्पणं (१) चेन्दुमज्जलैः ॥ ७२ ॥

स्वनित्यादूर्ध्वताजाप्यं द्विसहस्रं (२) दिनं प्रति ।

कुर्यात्तेन भवेत् पूर्णं लक्षं (३) पूर्णान्तिमीश्वरि ! ॥ ७३ ॥

एवं लक्षत्रयं प्रोक्तं प्रथमे तु कृते युगं ।

वेतायां द्विगुणं तद्वत् द्वापरे त्रिगुणं स्मृतम् ॥ ७४ ॥

कलौ चतुर्गुणं प्रोक्तमक्षराणां च संख्यया ।

तार्तीयसप्तसङ्ख्या सा तेन स्यादेकविंशतिः ॥ ७५ ॥

दशांशं जपसङ्ख्यायाः । इदुमज्जलैः—कर्पूरवासितजलैः । तर्पणं चा चकारणं दशांशतः इत्याक्षयते ॥ ७२ ॥ स्वनित्यादूर्ध्वतः—स्वनित्योक्तमस्यावयवपट्टिघटिकाजपसङ्ख्यापुरश्चरणजपसङ्ख्यायाः पृथग्भूता इत्यर्थः । लक्षं पूर्णान्तमित्युक्त्या प्रतिदिनं चतुस्त्रिंशदधिकं त्रिंशतं त्रिसहस्रादूर्ध्वं जपं दित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—पुरश्चरणं त्रिकीर्षुः गुरुं स्वशक्तानुरूपं वित्तैराग्राधय तदनुज्ञातो लोहितमित्यादिकपूजामण्डपवर्त्ती अयोध्याप्रलापरहितः नियताहारः स्त्रीमङ्गयर्जी अव्याकुलचेताः सुगन्धिमल्लैः स्नातः परार्द्धाङ्गणास्वरत्नपनस्रगाभरणः सन्ध्यासु तिसृषु स्वनित्यक्रमानन्तरं प्रोक्तरूपां क्रमपूजां कृत्वा प्रतिमन्त्रं द्वादशाधिकशतं सहस्रवारं जपं तदुदशांशसङ्ख्यां च तर्पणं तावत्त्रिसहस्रैः पलाशपुष्पैः कुसुमकुसुमैः कङ्कारैर्वा दशांशक्रमहोमं च कृत्वा तत्सङ्ख्याङ्कुरणैः कुसुमैः सौरभाद्यैर्वा समर्चनं जपं च तत्पूर्णादि, पूर्णान्तं लक्षसङ्ख्यां पूरयन्नुक्तलक्षसङ्ख्यां जपेत् सर्वत्रेति ॥ ७३ ॥ एवं लक्षत्रयमिति । एतदुक्तं भवति—सर्वेषु पिण्डकर्त्तरी बीजमन्त्रेषु अपुनरुक्ताक्षराणि प्रत्येकमक्षरत्रिलक्षं कृतयुगं जपेत् । वेताद्वापरकलियुगेषु त्रिषु पादार्द्धविषादक्षयाज्जपसंख्या प्रागुक्ता द्विगुणा त्रिगुणा चतुर्गुणा चेति । एकादिनवाक्षरान्तानां मन्त्राणां पिण्डकर्त्तरीबीजसंज्ञकानामपुनरुक्ताक्षरलक्षेण प्रोक्तयुगक्रमाभिह्वया जपः । दशाक्षरादिविंशाक्षरान्तानां मन्त्राणां प्राग्वत् युगानुरूपमक्षरलक्षं जपः । एकविंशादिशताक्षरान्तादीनां मन्त्राणां

(१) सेन्दुमज्जलैरिति सू० पुस्तके पाठः ।

(२) त्रिसहस्रं इति सू० पु० पाठः ।

(३) लक्ष्यं इति सो० पुस्तके पाठः ।

तेनान्येषु युगेषु स्यात् संख्यावृद्धिरुदीरिता ।
 वनिताक्षोभतोभोगान्न विघ्नं जायते यदि ॥ ७६ ॥
 तामु संख्यामु पूर्णामु सम्प्रार्थ्य स्वाश्रयेत्कमम्(१) ।
 वर्ज्यानि शृणु देवेशि ! तद्दिनेषु (२)सदापि च ॥ ७७ ॥
 नास्तिकैः सह संलापा मैथुनं परनिन्दितम्(३) ।
 निद्राशोकौ(४) तथाऽऽलापं देशान्तरपरिभ्रमम् ॥ ७८ ॥
 तद्वासरेषु वर्ज्यानि प्रोक्तान्यन्यानि शाङ्करि !
 शृणु सर्वत्र सर्वेषां सर्वदा नाशकानि च(५) ॥ ७९ ॥
 परत्वे च गृहस्त्रीस्ववाञ्छातन्निन्दनानि च ।
 स्त्रीषु राघं प्रहारं च दुष्टास्वपि न योजयेत् ॥ ८० ॥

केवलं लक्ष्मात्रं जपः, । तदूर्ध्वं सङ्क्राविशिष्टाचराणां मन्त्राणां दशसहस्रो जपः ।
 इत्येवं मन्त्रतन्त्रप्रकाशिकोक्तः । एतत्सर्वं स्तब्धे पुरश्चरजपसङ्क्राविशि-
 षानुक्तावेवाङ्गीकरणीयम् ॥ ७४ ॥ तार्तीयसप्तसङ्क्रा सा—विद्यायास्तार्तीयखण्डे सप्ता-
 चराणामपुनरावृत्तित्वात् । एकविंशतिः लक्षमिति शेषः । प्रथमे कृतयुगे
 सन्ध्य जपसङ्क्रा एकविंशतिलक्षमित्यर्थः ॥ ७५ ॥ तेन—क्रमेण । अन्येषु युगेषु—
 त्रेतादिषु । वनिताक्षोभतो भोगात्—युवतिजनानुस्रातो भोगतः । प्रोक्तपुरश्चर-
 जपसाङ्ख्यायाः युवतिजनभोगविघ्नरहितम् ॥ ७६ ॥ सम्पूर्तिः—सिद्धिः । स्वक्रमं—
 नित्यानुष्ठानप्रोक्तम् ॥

वर्ज्यानीत्यादिनाश्लोकोत्तरार्धेन विद्याजनपराणि भवर्ज्यानि प्रस्तौति । तत्र
 तद्दिने—पुरश्चरदिनेषु सर्वदा—सर्वस्मिन् काले च ॥ ७७ ॥

नास्तिकैरित्यादिभिर्योजयेदित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः पुरश्चरकाले सर्वकाले च
 वर्जनीयान्युपदिशति ॥ ७८ ॥ तत्र तद्वासरेषु पुरश्चरादिदिनेषु—अन्यानि । सर्व-
 कालवर्ज्यानि ॥ ७९ ॥ तन्निन्दनानि—परनिन्दनानि । दुष्टास्वपि—अविधेयास्वपि ॥ ८० ॥

(१) स्वभजेनक्रमं इति मू० पु० पाठः ।

(२) तद्दिने सर्वदापि चेति मू० पुस्तके पाठः ।

(३) परनिन्दितं इति सो० पु० पाठः ।

(४) चित्ताश्लोकं इति मू० पु० पा० ।

(५) सर्वनाशकराणि च इति मू० पुस्तके पाठः ।

सिद्धचिह्नानि चोक्तानि वासना कथने(१) मया ।
 आनुकूल्यस्य चिह्नानि शृणु साधयतस्तदा(२) ॥८१॥
 स्वप्ने पोतेषु वनितावन्दैः संमेलनं निशि ।
 गजाद्रिसौधशृङ्गेषु विहारो राजदर्शनम् ॥८२॥
 गजानामङ्गनानां च दर्शनं नृत्यगीतयोः ।
 उत्सवं समुरामांसदर्शनं स्पर्शनं तथा ॥८३॥
 निन्द्यानि शृणु देवेशि ! विघ्नानर्थकराणि च ।
 कृष्णवर्णैर्भटैः स्वप्ने प्रहारस्तैललेपनम् ॥८४॥
 मैथुनं परनारीभिरिन्द्रियच्यवनं तथा ।
 राष्ट्रचोभो वज्रिवायुजलभीवम्भुनाशनम् ॥८५॥
 गुरावुपेक्षाऽसम्पत्तिर्वस्तूनां व्याधिबाधनम् ।
 अन्यमन्त्रार्चनश्रद्धा(४) विघ्नो नित्यार्चनेऽनिशम् ॥८६॥
 नराणां यच्च दुष्पुण्यैः(४) कृतैर्बहुषु जन्मसु ।
 श्रद्धास्थैर्यं सम्प्रदायसिद्धिनित्यार्चनं(५) भवेत् ॥८७॥

सिद्धेत्यादिभिस्तथा इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः साधकस्य देवतामुख्यचिह्नान्युप-
 दिशति । तत्र वासना कथने पञ्चत्रिंशे पटले । साधयतः—साधनपरस्य । तदा—
 प्रागुक्ते सर्वकाले ॥८१॥ नृत्यगीतयोर्दर्शनमित्यन्वयः । स्पर्शनं तथा तयोरिति
 शेषः ॥८२॥८३॥

निन्द्यानीत्यादिभिः अनिशमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः प्राक्तनपापबाहुल्याद्देव-
 ताभिमुख्यप्रत्युहचिह्नान्युपदिशति । तत्र विघ्नानर्थकराणि च—विघ्नकराणि
 अनर्थकराणि वस्तूनामसम्पत्तिरित्यन्वयः । एतदुक्तं भवति अत्र कृष्णवर्णभट-
 तैलाभ्यङ्गेन्द्रियच्यवनदर्शनगुरुपेक्षामन्त्रान्तरभजनश्रद्धा चेत्येतानि पञ्चानर्थकराणि ।
 इतराणि विघ्नकराणीति ॥८४॥८५॥८६॥

नराणामित्यादिना श्लोकेन सङ्गतिस्थैर्यसम्प्रदायनित्यार्चनप्राप्तिकारणमुप-

(१) कथने इति मू० पुस्तके पाठः ।

(२) तः सदा इति मू० पुस्तके पाठः ।

(३) र्चनं श्रद्धाविघ्नो इति मू० पुस्तके पाठः ।

(४) नराणां बहुभिः पुण्यैरिति मू० पुस्तके पाठः ।

(५) श्रद्धनित्यार्चनं इति पुस्तके पाठः ।

कूर्मस्थितिमविज्ञाय योजपादिविधिस्थितः ।

स नाप्नोति फलान्युक्तान्यन्यथा नाशमेति च ॥८८॥

तस्मात् कूर्मविभागं तु विज्ञायाऽखिलमाचरेत् ।

स चतुर्धा ततो लोके तत्प्रकारान् शृणु प्रिये ! ॥ ८९ ॥

प्रथमस्तु परः कूर्मस्ततो देशगतस्तथा ।

ग्रामगोगृहगश्चे चि चतुर्धा तद्व्यवस्थितिः ॥ ९० ॥

दिशं ग्रामं गृहं वास्तु नवधा विभजेत्ततः ।

प्रागादि पश्चिमान्तं तु कादिमान्तानि विन्यसेत् ॥ ९१ ॥

अक्षराणि समान्येव चत्वारि परयोर्न्यसेत् ।

ईशे द्वयमथोमध्ये स्वरात्प्रागादि विन्यसेत् ॥ ९२ ॥

दिशति । बहुषु जन्मसु-चिरकालम् । सम्प्रदायसिद्धिरित्यत्र सम्प्रदायशब्दस्य अर्थनिर्वाहे अभियुक्तोक्तिः ।

“समा सम्यक्त्वमुदितं प्रेणोत्कर्षश्च दायतः ।

वस्तु, तेनोत्तमा विद्या साऽस्तुनः सम्प्रदायत” इति ॥

एतदुक्तं भवति सद्गुरोः सम्प्रदायलब्धा मनोषितार्थप्राप्तिकरीविद्या सत्-
सम्प्रदायवतीति ॥८७॥

कूर्मत्यादिभिः सदा इत्यन्तैरकादशभिः श्लोकैः सर्वतन्त्रसाधारणं कूर्मस्थिति-
विभागं तज्ज्ञानफलं तदनङ्गीकरणं प्रत्यवायं चोपदिशति । उक्तानि-देवता-
भजनादीनि प्रोक्तानि । अन्यथा—न केवलं प्रोक्तफलानाप्तिः अखिलं गृह-
मण्डलग्रामनगरपत्तनखेटखर्वटादिकरणम् ॥८८॥ स—कूर्मः । तत्प्रकारं—कूर्म-
स्थितिप्रकारम् ॥८९॥ परः कूर्मः पञ्चाशत्कोटियोजनविस्तीर्णयाः पृथिव्या
धारकः स्थिरः कूर्मः । ततः द्वितीय इति—उक्तप्रकारेण । तद्व्यवस्थितिः—
कूर्मव्यवस्थितिः ॥९०॥ नवधा विभजेदिति, एतदुक्तं भवति । प्राक्प्रत्यग्द-
क्षिणोदक् च समान्तरालेन रेखाचतुष्टयेन नवकोष्ठानि भवन्ति । तेषु
प्राक्दक्षिणोदक्प्रतिषेधकोष्ठमारभ्य पश्चिमदक्षिणोदक्प्रतिषेधकोष्ठान्तेषु पञ्चसु कोष्ठेषु
प्रतिषेधकोष्ठं प्रादक्षिण्येन पञ्च पञ्चक्रमेण कादि मान्तान्यक्षराणि वर्गशः समा-
लिख्य तदनु यादि हकारान्तान्यक्षराणि चत्वारि चत्वारि वायूसरदिगतयोः (१)

ईशान्ते (१) द्विविशः पञ्चानामाद्यणीं (२) यतो भवेत् ।
 तन्मुखं पार्श्वयोः पाणी कुक्षी पादौ ततस्ततः ॥८३॥
 पुच्छमेकमथो (३) मध्ये पृष्ठमेवं षडङ्गवत् ।
 मुखे सर्वार्थसिद्धिः स्यात्करयोर (४) ल्पसिद्धिः ॥८४॥
 कुक्षोरुनित्यनैप्फल्यं पादयोः सर्वदुःखवृत्तम् ।
 पुच्छे मृत्युस्तु नियतं पृष्ठे सर्वार्थदायकम् ॥८५॥
 तस्मात्तत् साधु विज्ञाय कुर्यात् सर्वं समीरितम् ।
 व्यञ्जनं देशकर्म* स्यात् गृहकर्म स्वरास्तथा ॥८६॥
 ग्रामादिकर्म द्वितयं परकर्म न तत्तयम् (५) ।
 नित्यं पूर्वमुखो यस्मात्तेन तत्सिद्धिरीरिता ॥८७॥

कोष्ठयोर्विलिख्य अवशिष्टं लक्ष इत्यन्तरद्वयं ईशकोष्ठे समालिखेदिति । सर्व-
 मध्याकोष्ठे प्रागादिषु ईशान्तास्वष्टसु दिक्षु प्रत्येकं अकारादिविसर्जनीयान्तान्
 षोडश स्वरान् प्रादक्षिण्येन द्वयं द्वयं समालिखेत् । एवं कृते प्रागुक्तानां गृहा-
 दोनां नामाद्यन्तरं प्रोक्ते चक्रे यस्मिन् कोष्ठे दृश्यते तत्कोष्ठं तस्य कर्मस्य मुखं
 ज्ञेयम्, तत्कोष्ठपार्श्वयोः स्थितं कोष्ठद्वयं तस्य कर्मस्य करयुगं, तदनन्तरं
 कोष्ठद्वयं तस्य जठरम् ॥८३॥ तदनन्तरमेकं कोष्ठं तस्य पुच्छं, सर्वमध्यां स्वराक्षरप्रेतं
 तन्मध्यमकोष्ठं तस्य पृष्ठं, एवं मुखकरजठरपादपुच्छपृष्ठाख्यषडङ्गवत्तस्य कर्मस्य
 स्वरूपं, सर्वत्र नामाक्षरकोष्ठमारभ्य तस्य कर्मस्य मुखेऽदिकल्पनमिति ॥ ८४ ॥
 सर्वार्थदायकं—भजनमिति शेषः ॥८५॥ सर्वं समीरितं (६) भजनप्रयोगादिति शेषः ।
 व्यञ्जनं—नामाक्षरगतम् । स्वराः—नामाद्यक्षरगताः ॥८६॥ द्वयं स्वराक्षरं (७)
 व्यञ्जनाक्षरं च । एतदुक्तं भवति । प्रोक्ते चक्रे देशकर्मस्य नामाद्यक्षरे व्यञ्जनाक्षरं यत्
 कोष्ठे दृश्यते तत्तस्य मुखं गृहकर्मस्वनामाद्यक्षरे स्वराक्षरं यस्य कोष्ठे दृश्यते तत्तस्य

(१) ईशान्तासुदिशः पथादिति सू० पृ० पा० ।

(२) द्यौर् यतो इति सो० पु० पा० ।

(३) मधोमध्यं इति सू० पु० पाठः ।

(४) करयोश्चान्य इति सू० पु० पाठः ।

(५) न तदर्थमिति सो० पृ० पा० ।

(६) समीहितं इति टी० पु० पा० ।

(७) नामाक्षरमित्येव पु० पा० ।

* देशकर्म इति सो० पृ० पा० ।

एवं कूर्मविभागोऽयमीरितस्ते चतुर्विधः ।

मन्त्राणां तेन सिद्धिः स्यात्सर्वेषां सर्वतस्तदा ॥६८॥

सम्बर्धायामविस्तारं (१) हत्वाऽष्टाभिस्तु शेषतः ।

विज्ञाय वर्गं तेष्वेकमाद्यं (२) नाम्नि प्रकल्पयेत् ॥६९॥

वास्तुष्वज्ञातरूपेषु (३) प्रसिद्धं नामतो भवेत् ।

तत्तत्स्थानेषु नियतमनर्थं शून्यता तथा (४) ॥१००॥

व्योमतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।

अस्या निष्फालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

मुखम् यामादीनां कूर्मस्य नामाद्यक्षरे स्वरव्यञ्जनाक्षरे यत्र कोष्ठे दृश्ये ते तत्तस्य
मुखं तद्वयानुगुणे अङ्गे उक्तानि कुर्यात् । तद्वयस्यान्योन्याननुगुणेष्वङ्गेषु यथेष्टमन्य-
तरानुगुणे अङ्गे कुर्यात् । देशकूर्मस्य नामाद्यक्षरे केवलं स्वराक्षरे सति तत्कोष्ठ-
दिमातवाङ्मकोष्ठं मुखं तस्य कल्पयेत् । पूर्वाभिमुखः—परकूर्म इति शेषः । तेन—
नियतस्थितित्वात्—तत्सिद्धिरीरिता—तदवयवावस्थानाधीना ॥ ६७ ॥ येन—कूर्म-
विभागज्ञानेन ॥ ६८ ॥

सम्बर्धायानादिना तथेत्यन्तेन श्लोकद्वयेन ग्रहादीनां प्रोक्तवास्तुविशिषाणामज्ञात-
संज्ञानां नामकल्पनप्रकारमुपदिशति । तत्र आयामेन—दैर्घ्य मानेन । अष्टाभिः—
अष्टसङ्ख्याभिः । शेषतः—आवाहनशेषतः । वर्गं—अष्टस्वेकम् । तेषु—वर्गाक्षरेषु
एकं अक्षरं—आद्यमक्षरम् ॥६९॥ अज्ञातरूपेषु—अज्ञातनामसु । एतदुक्तं भवति—
अज्ञातनामकस्य स्वमनीषितस्य वास्तोः आयामेन विस्तारं संवर्द्धां तां सङ्ख्यां
अष्टसङ्ख्याया आहृत्य अवशिष्टसङ्ख्यायाः स्वरेषु—अकचटतपयशरूपवर्गेषु
अन्यतमं ज्ञात्वा तद्वर्गजेष्वक्षरेषु अन्यतमाद्यक्षराद्यन्तस्य नाम कल्पयेदिति ।
प्रसिद्धं नामतः (५) ज्ञातनामसु वास्तुस्थिति शेषः । तेन कूर्मावयवान् कल्पयेत्
तत्स्थानेषु—पादपुच्छकुक्षिस्थानेषु । शून्यता निष्फलता ॥१००॥

(१) सम्बर्धायामविस्तारं इति सू० पु० पा० । (२) तेष्वेकं नामाद्यं नामि कल्पयेत् इति सो० पु० पाठः ।

(३) अज्ञातरूपेषु इति सू० पु० पा० । (४) सता इति सू० पु० पा० ।

(५) प्रसिद्धान् नामत इति टी० पु० पा० ।

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते(१) पञ्चमं
पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ।

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य
प्रपञ्चसारसिंहराजप्रकाशभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां
मनोरमाख्यायां व्याख्यायां ललितानित्यार्चनक्रमादिप्रका-
शनपरं पञ्चमं पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ।

ग्रन्थसङ्ख्या—

पञ्चमे ग्रन्थमेकं स्यात् ग्रन्थव्याख्यानगामिनः ।

शतद्वयं पञ्चषष्ठ्या समेतमिति वीक्षितम् ॥

(१) नैमित्तिकार्चनं नाम इत्यधिकं मूलपुस्तके ।

(२) ग्रन्थसङ्ख्यानगामिनः इति सं० पु० पा० ।

अथ षष्ठं पटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां नित्यार्चानिरतात्मनाम् ।

नैमित्तिकं च काम्यं च वक्ष्येऽहं शृणु सुन्दरि ! ॥१॥

नित्यं नैमित्तिकं काम्यं सापेक्षं पूर्वपूर्वतः ।

अन्यथा भजनं चेच्छन् (१) करोत्यापत्परम्पराम् ॥२॥

नित्यार्चनरतैः सिद्धैः कार्यं नैमित्तिकार्चनम् ।

तद्विधानमतो वक्ष्ये चैवाद्यं फाल्गुनावधि ॥३॥

चैत्रं दमनकैः कुर्यात् समूलैर्वाऽथ गुच्छकैः ।

पूर्वपक्षचतुर्दश्यां निशि संस्थाप्य विद्यया ॥४॥

अथ षष्ठं पटलम् ।

पूर्वस्मिन् पटले ललिताया नित्यपूजाविधानमुपदिश्यानन्तरं तन्निष्ठानां सर्व-
नित्यासाधारणं नैमित्तिककाम्यपूजाक्रममुपदिशति—अथ षोडशनित्येत्यादिना
तत्प्रयोभवेदित्यन्तेन श्लोकगतरूपेण षष्ठेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिभिः तेष्व
पीत्यन्तेर्द्वात्रिंशत्श्लोकैर्नैमित्तिकार्चनक्रममुपदिशति । तत्र अथ षोडशेत्यादिना
आपत्परम्परामित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पटलार्थाद्देशान्नैमित्तिककाम्ययोरप्राप्तक्रमानु-
ष्ठानं प्रत्यवायं चोपदिशति । तत्र नैमित्तिकं काम्यं च—अर्चनमिति
शेषः ॥ १ ॥ सापेक्षं पूर्वपूर्वतः—पूर्वपूर्वतः सापेक्षम्—एतदुक्तं भवति-
नित्यार्चानिरतानामेव नैमित्तिकार्चासु योग्यता, उभयार्चानिरतानां काम्यार्चा
योग्यतेति । अन्यथा भजनं—उक्तक्रमविपर्यासभजनम्, एतत्सर्वसाधारणम् ॥२॥

नित्यार्चन इत्यादिना श्लोकेन सर्वासां नैमित्तिकार्चाविधानेन गुणविधानं
तत्प्रकारं च प्रस्तौति ॥ ३ ॥

चैत्रे इत्यादिना पूजनमित्यन्तेनार्द्याद्येनैकेन श्लोकेन दमनकार्चनक्रममुपदिशति,
समूलैः—दमनकैरिति शेषः । गुच्छकैः—शाखाभिः तेषां एष गौणपक्षः । संस्थाप्य
विद्यया, एतदुक्तं भवति—सर्वत्र नैमित्तिकार्चासु प्रोक्तानि पूजाद्रव्याणि पूर्वद्युर्निशि
पवित्रे पात्रे विद्याभ्युक्षितं निधाय तद्दिननित्याविद्यया च गन्धपुष्पधूपदीपनैवेद्य-

पर्युर्नित्यपूजान्ते कुर्यादितैस्तु पूजनम् ।

अस्मिन्मासे च पूर्णायां वसन्तोत्सवपूजनम् ॥५॥

कुर्यात्तत्कालसम्भूतैः प्रसूनैश्चन्द्रचन्दनैः ।

सौगन्धिकैः सकाश्मीरैः पूजां पूर्ववदुज्ज्वलाम् ॥६॥

वैशाखे मासि पूर्णायां पूजयेद्देमपुष्करैः (१) ।

अपि वा चन्द्रकस्तूरीचन्दनैः शिशिरोदकैः ॥७॥

जेष्ठे मासि च पूर्णायां कदलीपनसाम्रजैः ।

फलैस्तु पूजयेद्देवीं पूर्ववत् सर्वसिद्धये ॥८॥

आषाढे मासि पूर्णायां चन्दनैः कुङ्कुमान्वितैः ।

(२) एला कक्कोलजातीभिरुपेतैः पूजयेच्छिवाम् ॥९॥

श्रावणे मासि पूर्णायां पवित्रैः पूजयेच्छिवाम् ।

तद्विधानमिदं भद्रे ! शृणु सौभाग्यदायकम् ॥१०॥

नमस्कारैः पञ्चमिरुपचारैः समभ्यर्च्य क्वचित्सपर्याप्तानि निधाय ॥ ४ ॥ पर्युः
स्नित्याक्रमार्चनान्ते तैः सविशेषं पूजनं यथाशक्ति वित्तैर्गुरुपूजनं च
कुर्यादिति ॥५॥

अस्मिन्नित्यादिना उज्ज्वलमित्यन्तेनार्द्धादेन श्लोकं वसन्तात्सवपूजनमुप-
दिशति । अस्मिन् मासे—चैत्रमासे । चन्दनकर्पूरसौगन्धिकैः सकलहारैः
सकाश्मीरैः कुङ्कुमपितैः पूर्ववत्—प्रागुक्ताधिवासपूर्वकम् ॥६॥

वैशाखेत्यादिना श्लोकं वैशाखमासपूजामुपदिशति । तत्र हिमपुष्करैः
हिमजलैरपि चेति पचान्तरम् । अशक्तविषयः । चन्द्रकस्तूरीचन्दनैः—वासितैरिति
शेषः । अत्राप्यधिवासपूर्वकं कर्तव्यम् ॥७॥

ज्येष्ठेत्यादिना श्लोकं ज्येष्ठमासपूजामुपदिशति । तत्र तत्र पूर्ववत्—साधि-
वासम् ॥८॥

आषाढेत्यादिना श्लोकनाषाढपूजामुपदिशति—अत्रापि साधिवासं पूजयेत् ॥९॥

श्रावणेत्यादिभिर्विनश्यतीत्यन्तैर्दशभिः श्लोकैः श्रावण मासे पवित्रारोप-

(१) हिमपुष्करै इति सो० पु० पा० । (२) एलाककोल इति मू० पु० पा० ।

(३) पवित्रारोहणो इति सो० पु० पा० ।

सौवर्णे राजतैर्वापि सूत्रैः पट्टसमुद्भवैः ।

कार्पाससम्भवै रक्तेर्नवधा गुणितैः शुभैः ॥११॥

कुर्यात्पवित्रं शक्तीनां सर्वासां षोडशाङ्गुलैः ।

नवाङ्गुलैर्वा तत्सङ्घै (१) सरग्रन्थ्यादिसंयुतम् ॥१२॥

अथवा वृत्तिशक्तीनां तत्तत्सङ्घाङ्गुलादिकम् ।

कृत्वाऽधिवासपूर्वं तु पूजयेत्तैर्यथाक्रमम् ॥१३॥

होमे त्वेकसरग्रन्थि तन्मानं स्यात्पवित्रकम् ।

अष्टोत्तरशतैः सूत्रैः कुर्याच्छक्त्या* च तारकम् ॥१४॥

पूजा विष्टरमानेन वितानादवलम्बयेत् ।

वाराहीकुरुकुल्लादिशक्तीनां मूलशक्तिवत् ॥१५॥

णोत्सवार्चनक्रममुपदिशति । तत्र—पवित्वैर्वच्यमानैः तत्वात्मभिः । तद्विधानं—
पवित्रविधानम् ॥१०॥ वा पक्षान्तरे । रक्तैः—कुङ्कुमचन्दनाद्यगुणितैः ॥११॥
नवाङ्गुलैः—सूत्रैरित्यन्वयः । वा पक्षान्तरे, तत्सङ्घासरग्रन्थ्यादिसंयुतम् (२)
षोडशाङ्गुलायामपक्षे षोडशसरं षोडशग्रन्थिकं च कुर्यात् । नवाङ्गुलायामपक्षे
नवसरं नवग्रन्थिकं च कुर्यात् । अत्रादिशब्दो रञ्जनविषयः प्रतिग्रन्थि रञ्जनं कुर्यात्
इत्यर्थः ॥१२॥ अथवेति पक्षान्तरं परम् । तत्सङ्घाङ्गुलादिकम्—अत्रादिशब्दः
सरग्रन्थ्यादिनिषयः । एतदुक्तं भवति—यस्मिन्ग्रन्थिनावरणे या या शक्तिसङ्ख्या
तावत्सङ्घाङ्गुलायामसरग्रन्थिसंयुतं पवित्रं कुर्यादित्येकः पक्षः । इत्यस्मिन् पक्षे
हेतोनामष्टाङ्गुलायामष्टसरग्रन्थिकं, नवानां नाथानां नवाङ्गुलायामं नवसर-
ग्रन्थिकं, कामेश्वर्यादीनां तिसृणां त्रयाङ्गुलायामं तिसरग्रन्थिकं, मध्यस्थायाः प्रधा-
नायाः षोडशनित्यात्मकत्वात् षोडशसरग्रन्थिकं, अन्यासां पञ्चदशनित्यानां ललि-
ताङ्गभूतानां पञ्चदशाङ्गुलायामं पञ्चदशसरग्रन्थिकं पवित्रं कुर्यादिति । कृत्वेति
अधस्तादन्वयः । अधिवासपूर्वं—प्राग्वत् । तैः—पवित्वैः ॥१३॥ तन्मानं—पक्षत्रये (३)
यदङ्गीकृतं तन्मानायां, तैरष्टोत्तरशतैः सरग्रन्थियुक्तैरिति शेषः ॥१४॥ वाराहीकुरु-
कुल्लादिशक्तीनां—आदिशब्देन पञ्चदशनित्या उच्यन्ते । मूलशक्तिवत्—विधानदेव-

(१) तत्सङ्घासरग्रन्थ्यादिसंयुताम् इति सो० पु० पा० ।

(२) षचक्षये इति टी० पु० पा० ।

(३) तत्सङ्घासरग्रन्थ्यादिसंयुतं इति सो० पु० पा०

* च्यक्तेऽवतारकम् इति मु० पु० पा०

स्वमानेनात्मनः कुर्यात् पवित्रं (१) प्रोक्तमद्भ्यथा !

क्रमागमज्ञशिष्याणामात्मवत्समुदीरितम् ॥१६॥

अन्येषां योगिशक्तीनामेकग्रन्थिसरं न च (२) ।

परिधानप्रमाणेन मण्डपस्यैकसूत्रतः ॥१७॥

सरग्रन्थाङ्गुलैर्युक्तं षण्णवत्या तु सङ्ख्याया ।

कृत्वा पवित्रचितयं तानि देव्यै समर्पयत् ॥१८॥

उक्त(३) मानत्रयेप्येकं ग्राह्यं भवति सर्वतः ।

न कुर्यान्मानसाङ्क्यं यदि कुर्याद्विनश्यति ॥१९॥

अथ भाद्रपदे मासि पूर्णायां कृतकोद्धवैः ।

प्रसूनैरर्चयेद्देवीं पूर्वोक्तविधिना युतम् ॥ २० ॥

आश्वयुज्यां विशेषन्तु दर्शान्तप्रतिपत्तिथिम् ।

आरभ्य पूजयेद्देवीं गन्धपुष्पोपहारकैः ॥ २१ ॥

होमे शतादि तद्बृद्ध्या पूर्णायां षट्शताधिकम् ।

सहस्रं जह्यान्नित्यं जपं चैव समाचरेत् ॥ २२ ॥

तायाः प्रोक्तपक्षत्रये यः पक्षोऽङ्गीकृतस्तद्वत् । अङ्गनित्यानां चतुर्दशसरादिक ,
मध्यास्थायाः पञ्चदशसरादिकम् ॥१५॥ स्वमानेन—स्वस्थादिनाभ्यवधिना । क्रमः

अक्षरत्रयः । आगमः—कादिमतादि ॥१६॥ परिधान प्रमाणेन—शक्तियोगिनीनां
मानेन ॥१७॥ सरग्रन्थेत्याद्युक्तः पक्षःपूर्वोक्तपक्षत्रयानुष्ठानाशक्तविषयः ॥१८॥ मान-
साङ्क्यं उक्तानां पक्षत्रयाणामन्योन्यमानसाङ्क्यम् ॥१९॥

अथ भाद्रपदेत्यादिना श्लोकेन भाद्रपदमासपूजामुपदिशति, तत्र पूर्वोक्तविधिना
युतं—अधिवासपूर्वम् ॥२०॥

आश्वयुज्यामित्यादिभिरर्चनमित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकेराश्वयुजमासपूजाक्रममुप-
दिशति । तत्र दर्शान्तप्रतिपत्तिथिं—अमावास्यानन्तरप्रतिपत्तिथिम् । उपहारः—
निवेद्यम् ॥२१॥ शतादितद्बृद्ध्या—शतादिशतबृद्ध्या । एवं पूर्णायां षट्शताधिकं

(१) वृक्तसङ्ख्याया इति सू० पु० पा० ।

(२) योगिशक्तीनामेकोग्रन्थिसरंनव इति सू० पु० पा० ।

(३) उक्तं इति म० ए० पा० ।

कन्यकायां समावाह्य देवीं सम्पूज्य भक्तितः ।
 दत्त्वा भूषणवस्त्रादि दक्षिणां च समुद्धरेत् ॥ २३ ॥
 एव(१)मेकादिसंवत्सरा पूर्णान्तं पूजयेत् प्रिये ! ।
 तेन विद्वान् भवेत्सिद्धो नृपतिं कुरुतेऽर्चकम् ॥ २४ ॥
 कार्तिके मासि पूर्णायां कुङ्कुमेन समर्चयेत् ।
 रात्रौ प्रदीपकैर्होमैः कुर्यात् घृतसमेधितैः ॥ २५ ॥
 देव्यग्रे स्थापयेद्दीपान् विद्यया षोडश क्रमात् ।
 शक्तीनामेकमेकं तु स्थापयेत्तत्तदग्रतः ॥ २६ ॥
 अथवा भाजनं मध्ये त्वकं तमभितो नव ।
 कृत्वा निवेदयेन्मूलविद्यया सप्रसूनकम् ॥ २७ ॥
 मार्गशीर्षे च पूर्णायां नालिकेराम्बु चन्द्रयुक् !
 निवेद्याभ्यर्चयेन्माषपिष्टापूपैर्दद्याविधि ॥ २८ ॥

मूलविद्यया जुहुयादित्यर्थः । जपं चैवम्—शतादितहङ्गा जपं च समाचरेदित्यर्थः । सम्पूज्य—नित्योक्तक्रमेण ॥ २३ ॥ एवमेकादिसंवत्सरा पूर्णायां षोडश [कन्याः समर्चयेत् । तेन—यजनेन । एतदुक्तं भवति—देवीशेषार्चाहोमाद्यनन्तरं कन्यकापूजनं कुर्यादिति ॥ २४ ॥

कार्तिकेत्यादिभिः प्रसूनकमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः कार्तिकदीपोत्सव-पूजाक्रममुपदिशति, तत्र होमं कुर्यात्—नित्योक्तमन्त्रतइति, (२) ॥ २५ ॥ विद्यया—त्र्यविद्यया । शक्तीनां—वाराहीकुरुकुलादीनां परिवारशक्तीनां तत्तन्मन्त्रेणेति शेषः । अस्मिन् पक्षे पञ्चदशनित्यानां पृथक् पूजायां पञ्चदशदीपान् स्थापयेत् तत्तद्विद्याभिरिति सम्प्रदायः । वाराहीकुरुकुलोर्देवीवत् ॥ २६ ॥ अथवा पक्षान्तरं एष गौणः पक्षः ॥ २७ ॥

मार्गशीर्षेत्यादिना श्लोकेन मार्गशीर्षमासपूजामुपदिशति । तत्र चन्द्रयुक्—कर्पूरयुतम् । नालिकेराम्बु निवेद्य तदर्घ्यापितं माषपिष्टापूपैः पूजयेदित्यर्थः । यथाविधि—अधिवामपूर्वम् ॥ २८ ॥

पुष्यं मामि च पूर्णायां शर्कराभिर्गुडैः न वा ।
 पूजयेद्विष्टसंमिद्धं गव्यं दुग्धं निवेदयेत् ॥२६॥
 माघे मामि च पूर्णायां तिलैः शक्लैस्तथेतैः ।
 पूजयेद्दुग्धनैवेद्यसितापृपादिभिः सदा ॥२७॥
 फाल्गुने मामि पूर्णायां पङ्कजैः स्वर्णराजतैः ।
 चूतमौगन्धिमधुकैः पूजयेदौष्णिताम्रये ॥२८॥
 विषुवायनदर्शानु युगादिषु समर्चनम् ।
 कुर्याद्वै शेषिकं पुण्येष्वगमोक्तेषु तेष्वपि ॥२९॥
 नित्यनैमित्तिकार्चानु निरतानां यतात्मनाम् ।
 प्रोच्यन्ते काम्यरूपाणि षट्कर्माणि समर्चनैः ॥३०॥
 यन्त्रहोमक्रियाध्यानयोगतर्पणपूजनैः ।
 प्रोक्तानि काम्यकर्माणि प्रयोगेऽन्यत्समर्चयेत् ॥ ३१ ॥

पुष्ये मामीत्यादिना श्लोकेन पुष्यमासपूजासुपदिशति—तत्र वा पञ्चान्तरे ।
 गव्यं—गोसम्बन्धि । गव्यग्रहणं अजमहिष्यादिक्षीरव्यावृत्त्यर्थम् ॥२६॥

माघे मामीत्यादिना श्लोकेन माघमासपूजासुपदिशति—तत्र—शुद्धैः श्वेतैः ।
 इतरेः—कृष्णैः । तथेति—पञ्चान्तरे । सिता—शर्करा । आदिशब्दः फलादि-
 विषयः । सदा—सर्वदिनार्चनेषु ॥२७॥

फाल्गुने मामीत्यादिना श्लोकेन फाल्गुनमासपूजासुपदिशति । तत्र स्वर्ण-
 राजतैः—पुष्पैरिति शेषः ॥२८॥

विषुवेत्यादिना श्लोकेन पुण्येषु दिवसेषु पूजाविशेषानुपदिशति । तत्र युगादिषु—
 युगादिसंज्ञासु वैशाखादिमासोक्तासु तिथिषु । वैशेषिकं—द्विःकमार्चनं-दिनार्चनं
 नैमित्तिकार्चनं च । आगमोक्तेषु—गुरुजन्मदिवसादिषु ॥ २९ ॥

अनन्तरं नित्येत्यादिभिरष्टषष्ठ्या श्लोकैः काम्यपूजाविधानमुपदिशति । तत्र नित्ये-
 त्यादिना समर्चनादित्यन्तेन श्लोकद्वयेन काम्यपूजाकरणयोग्यान् पूजयैव कामावाप्तिं
 चोपदिशति । तत्र—यतात्मनां—विवेकिनाम् । काम्यरूपाणि—यष्ट्यानि अभि-
 मतानीत्यर्थः । समर्चनैः—यन्त्रहोमादिविकारैः । क्रिया—पुस्तलिकासु कण्टक-

रक्षा शान्तिर्जयो लाभो निग्रहो निधनं तथा ।
 षट्कर्माणि तदङ्गत्वादन्वेषां न पृथक् स्थितिः ॥३५॥
 तानि(१) चैत्रादि चैत्रान्तं तिथिवारैश्च पार्वति !
 पूजाद्रवैर्देशकालैः कथ्यन्ते साध्वनुक्रमात् ॥३६॥
 रक्षायै भूपुरे शान्त्यै पूजयेद्धारिमण्डले ।
 जयाय दहनागारे लाभायानिलमण्डले ॥३७॥
 शेषर्योवोमगेहेऽस्याः पीताश्वेतारुणासितैः ।
 द्रव्यैः षोढा विभज्याहः क्रमाद्रात्रिं च पूजयेत् ॥३८॥
 तानि चैत्रादिऋतवः खण्डानि समुदीरिताः ।
 तानि(२) पूजाविधौ प्रोक्तैर्देव्यास्तेर्नवनामभिः ॥३९॥
 ललिता कामदा कामेत्येताभिर्द्वादश(३) क्रमात् ।
 चैत्रादिमासनामानि तेषु तैर्दानपूजनैः ॥४०॥

वेधनादिः । ध्यानं भूतोदयसमयस्मरणम् । योगः--साध्यस्वात्मनोरैक्यभावनम् ।
 ॥३३॥ प्रयोगेऽन्यत् समर्चनात् । एतदुक्तं भवति--स्वस्वकाम्यावाप्त्युपायभूतेषु प्रोक्तेषु
 सप्तसु चरमभूतात् सप्तमात् पूजनादन्यदुपरिष्ठाद्वक्ष्यते । अत्र केवलं सप्तमेन सपर्या-
 विशिष्टेणैव वाञ्छिताप्तिकथनमिति ॥ ३४ ॥

रक्षेत्यादिना श्लोकेन षट्कर्मस्वरूपमुपदिशति--तत्रान्वेषां--वश्याकर्षणविधेष्-
 णादीनाम् ॥ ३५ ॥

तानीत्यादिना श्लोकेन काम्यपूजाविधानक्रमकथनप्रकारमुपदिशति । तत्र--
 तानि--षट्कर्माणि । देशकालैरित्यत्र कालशब्दोऽमुहूर्तादिवाचो ॥३६॥

रक्षेत्यादिभिः सप्तश्रुत इत्यन्तैः पञ्चदशभिः श्लोकैः भूतमण्डलेषु पूजया ऋतु-
 मासतिथिवारिषु द्रव्यविशेषैः पूजया च फलविशेषानुपदिशति । तत्र भूपुरे--रेखा-
 ग्राष्टकशूलोपेतं चतुरस्रं । वारिमण्डले--अर्द्धचन्द्राकारि शृङ्गद्वयपश्चोपेतं मण्डले ।
 दहनागारे--प्रतिकोणं स्वस्तिकोपेतं त्रिकोणे । अनिलमण्डले--एकान्तरितमन्त-
 र्बहिर्विरचितविन्दुषट्कयुक्ते वृत्ते ॥३७॥ शेषयोः--निग्रहनिधनयोः । व्योमगेहे-केवले

अभीष्टं समवाप्नोति बलाराग्यादिसिद्धिभिः ।
 व्रीहिमाषयवक्षौद्रघृततैलपयोम्बरैः (१) ॥४१॥
 हेम रत्नं तिलं मुद्गमिति द्रव्याण्यनुक्रमात् ।
 चैत्रादिषु कृतं नादं (२) दद्याद्विद्याविदेऽर्चयेत् ॥४२॥
 श्लेष्मान्तककरञ्जाक्षनिम्बाश्वत्थकदम्बकाः* ।
 बिल्वोवटश्च मातृणां पादपाः समुदीरिताः ॥४३॥
 चन्दनद्वयकर्पूरचूता वृत्क्रमपीठगाः ।
 तेषु चैत्रादिषु यजेदाज्ञासिद्धिर्दा भवेत् ॥४४॥
 चैत्रादिऋतुसम्भूतैः प्रसूनैर्नित्यमर्चयेत् ।
 आयुः कान्तिं श्रियं भूमिं विजयं शश्वदश्रुते ॥४५॥
 प्रतिपत्तिथिमारभ्य क्रमादेकाभिर्द्वितः ।
 मोचां गुडं नारिकेलं पूर्णान्तं (३) होमयेदपि ॥४६॥
 ततः (४) प्रतिपदारभ्यदिनमेकैकशः क्रमात् ।
 दर्शं त्वेकमथैवं स्यात् कृते लक्ष्म्या नृपो भवेत् ॥४७॥

वृत्ते । पीतखेतारुणासितैः—वायुनाभसोरसितवर्णैः । एतानि द्रव्याणि भूतमण्डलपूजा-
 यामेव । षोढाविभज्याहः—पञ्चभिः पञ्चभिर्घटिकाभिः रात्रिं च उक्तक्रमेण विभज्य
 ॥३८॥ खण्डानि—घटिकाः । पञ्चपातिकाषु विषयेषु (?) । अहश्च रात्रिं च पञ्चभिर्घटि-
 काभिः षोढा विभज्य तेषु षड्ऋतुभूतेषु क्रमात्तद्रक्षादीनि कुर्यात् इति । नवनामभिः
 त्रिपुरेखादिभिः ॥३९॥ क्रमात्—उक्तानोतिशेषः ॥४०॥ सिद्धिभिः—सममिति शेषः ।
 पयः—क्षीरम् ॥४१॥ हेम इति पदच्छेदः । अर्चयेत् तमिति शेषः ॥४२॥ मातृणां
 वशिण्यादिपरमार्थानाम् ॥४३॥ व्युत्क्रमपीठगा इति । एतदुक्तं भवति । चूतकर्पूररक्त-
 चन्दनचन्दनाख्याः—कामरूपपूर्णगिरिजालम्बरोड्यानपीठगा इति । तेषु—द्वादशसु
 विष्टरेषु ॥४४॥ नित्यं—नित्यकर्म ॥४५॥ होमयेत्—नित्यहोमान्ते विद्यया प्रोक्तद्रव्य-
 सङ्गायुक्तया जुहुयात् ॥४६॥ ततः—पूर्णादिनात् । एवं कृते लक्ष्म्या नृपो भवेदित्य-

(१) पयो नरैः इति सो० पुस्तके पाठः । * कदम्बकैरिति मू० पु० पाठः ।

(२) चैत्रादिषु कृतमाद्या दद्याद्विद्या इति मू० पुस्तके पाठः ।

(३) पूर्णान्तं इति सो० पुस्तके पाठः ।

(४) प्रतिपदारभ्याधीरमे इति सो० पुस्तके पाठः ।

रविवारेऽरुणाम्भोजैः (१) कुमुदैः सोमवारके (२) ।
 भौमे रक्तोत्पलैः सौम्ये वारे तगरसम्भवैः ॥४८॥
 गुरुवारिषु कल्हारैः शुक्रवारि सिताम्बुजैः ।
 उत्पलैः शनिवारिषु पूजयेदब्दमादरात् ॥४९॥
 निवेदयेत् क्रमात्तेषु (३) रविवागादिसप्तसु ।
 पायसं दुग्धकदलीनवनीतं सितं घृतम् ॥५०॥
 एवमब्दं समाराध्य देवीं गन्धादिभिः क्रमात् ।
 ग्रहपीडां विजित्याशु मुखानि च समश्नुते ॥५१॥
 चतुरस्रं समारभ्य नव (४) चक्राण्यनुक्रमात् ।
 उन्नतोन्नतमामध्याच्चक्रं स्यान्निधनं धनम् (५) ॥५२॥
 त्रिविक्रमादुन्नतं तत् सुप्रजत्वं श्रियं (६) लभेत् ।
 एक द्विषट्क्रमोन्नामः श्रियै कीर्त्यै च कल्पते ॥५३॥
 नवानि समरूपाणि (७) सर्वाभीष्टार्थसिद्धयं ।
 रत्ने हंसनि रूप्ये च ताम्रे दृषदि च क्रमात् ॥५४॥

नव्यः ॥४७॥ तगरसम्भवैः—जलजविशेषैः नन्द्यावर्तैर्वा ॥४८॥४९॥ सितं—पिण्डसिक-
 ताविग्रहे ॥५०॥ गन्धादिभिरित्यत्र आदिशब्देन उपचारान्तराण्युच्यन्ते ॥५१॥

चतुरस्रमित्यादिभिः सर्वथा इत्यन्तः षड्भिः श्लोकैः श्रीचक्रनिर्माणस्वरूप-
 विशेषेण फलसिद्धिविशेषानुपादानद्रव्यविशेषैः फलविशेषादिष्विष्टाधिकरणानि तेषु
 करणे प्रत्यवायं चोपदिशति । तत्र आमध्यात् देवतानिवासत्रिकोणमध्यावधि निधनं
 धनावाप्यनन्तरं निधनं भवति ॥५२॥ त्रिविक्रमादुन्नतं—चतुरस्रपद्मद्वयरूपात् चतु-
 र्दशारदशारदसमुन्नतं तस्मान्नवयोनिकम् । तत्—श्रीचक्रमितिशेषः । एकद्विषट् क्रमो-
 न्नामः—चतुरस्रोत् पद्मद्वयसमुन्नतं तस्माच्चतुर्दशारदिकं समुन्नतम् ॥५३॥ नवानि इति

(१) रविवाररुणां भोजौ इति सो० पुस्तके पाठः । (२) सोमवारकैः इति सो० पुस्तके पाठः ।

(३) निवेदयन् कामां तेषु इति सू० पुस्तके पाठः । (४) पञ्चवक्राण्य इति सू० पुस्तके पाठः ।

(५) धनं धने इति सो० पुस्तके पाठः ।

(६) त्रिविक्रमादुन्नतं तत् सुप्रजत्वं श्रयं इति

सू० पु० पा० तदप्रजत्वं इति सो० पु० पा० ।

(७) समरूपाणि इति सू० पुस्तके पाठः ।

कृत्वा श्रीचक्रनिर्माणं स्थापयेत् पूजयेदपि ।
 लक्ष्मीकान्तियशःपुत्रधनारोग्यादिसिद्धये ॥५५॥
 सीसकांसादिषु पुनः पूर्वीक्तविपरीतकृत् ।
 फलकायां पटे भित्तौ स्थापयेन्न कदाचन ॥५६॥
 स्थापितं यदि लोभेन मोहेनाऽज्ञानतोऽपि वा ।
 कुलवित्तमपत्यं च निर्मूलयति सर्वथा ॥५७॥
 पर्वताग्रे यजेद्देवीं पलाशकुसुमैर्निशि ।
 सिद्धद्रव्यैश्च(१) सप्ताहात् खेचरीमेलनं भवेत् ॥५८॥
 अरण्ये वटमूले वा कुञ्जे(२) वा धरणीभृताम् ।
 कदम्बजातीपुष्पाभ्यां सिद्धद्रव्यैः शिवं यजेत् ॥५९॥
 मासेन सिद्धा यज्ञिण्यः प्रत्यक्षा वाञ्छितप्रदाः ।
 केतकीकुसुमैः सिद्धाश्चेटका वारिधेस्तटे ॥६०॥
 आज्ञामभीष्टां वनितां रणे मायां महाद्भुतम् ।
 वसूनि मालाभूषादि दद्यादस्येच्छयाऽनिशम् ॥६१॥

दिव्यत्वाम्रवैत्यर्थः । समरूपाणि -- नवचक्राणि इत्यर्थः । समस्थलानि । रत्ने -- घोडश-
 खन्यतमे । दृषदि -- शिलायाम् । एतान्यधिकरणानि सर्वनित्यार्चनप्रस्तारसाधा-
 रणानि ॥ ५४ ॥ स्थापयेत् -- प्रतिष्ठां कुर्यात् ॥ ४५ ॥ सीसकांस्यादीत्यत्रादिशब्देन
 नागमायसं च गृह्णाति । . पूर्वीक्तविपरीतकृत् -- अलक्ष्म्यादिकरमित्यर्थः ॥ ५६ ॥
 लोभेन -- वित्तेच्छया । मोहेन -- अविवेकात् । अज्ञानतः निषेधाज्ञानतः ॥ ५७ ॥

पर्वताग्रे इत्यादिभिर्विनोदवानित्यन्तैः पञ्चदशभिः श्लोकैः सप्तविधसिद्धिपाय-
 मुपदिशति । तत्र सिद्धद्रव्यैः -- सिद्धद्रव्यं गुरुमुखादेवागन्तव्यम् । खेचरीमेलनं --
 अप्सरोमेलनम् ॥ ५८ ॥ कुञ्जे -- कन्दरायाम् ॥ ५९ ॥ यज्ञिण्यः -- नीलपताकापटले वक्ष्य-
 माणाः षट्त्रिंशत्विग्रहाः । चेटकाः -- चेटकानाम् चतुःषष्टिविग्रहाः देवता-
 स्तत्पटले वक्ष्यमाणाः ॥ ६० ॥ माया - इच्छाधीनान् कृत्रिमविग्रहान् दर्शयितुं सामर्थ्यं

(१) सिद्धद्रव्यैरिति सी० मू० पुस्तके पाठः ।

(२) अरण्ये वटमूलेन वा कुञ्जे वा इति सी० पुस्तके पाठः ।

पीठमजद्रुमैः कृत्वा तत्र देवीं यजेन्निशि ।
 शान्मलीकुसुमैः सिद्धद्रव्यैर्मासं तु निर्भयः ॥६२॥
 श्मशाने(१) देवदेवेशि ! सिद्धान्त्यस्य पिशाचिकाः ।
 अश्मपातप्रहाराद्यैरस्य(२) घ्नन्ति द्विषश्चिरम् ॥६३॥
 निर्जने विपिने रात्रौ मासमात्रं तु निर्भयः ।
 यजेद्देवीं चक्रगतां सिद्धद्रव्यसमन्विताम् ॥६४॥
 मालतीजातिपुन्नागकेतकीमनुभिः(३) क्रमात् ।
 तेन सिद्धान्ति वेतालास्ता नारुह्य स्वेच्छया चरेत् ॥६५॥
 श्मशाने चण्डिकागेहे निर्जने विपिनेऽपिवा ।
 मध्यरात्रे यजेद्देवीं कृष्णवस्त्रादिभूषणः ॥६६॥
 कृष्णचक्रे तिकृष्णां तामतिकृद्वाशयो जपेत्(५) ।
 (५)साध्ययोनिं तदग्रे तु बलिं(६) दद्यान्निवेदयेत् ॥६७॥
 सिद्धद्रवासमोपेतं मासं तद्भाललोचनात् ।
 जायन्ते भीषणाः कृत्यास्ताभ्यः साध्यं निवेदयेत् ॥६८॥
 विश्वसंहारसन्तुष्टाः पुनर्यान्ति निजेच्छया ।
 देव्या ललाटनेत्राः स्यः प्रार्थनेन तिरोहिताः ॥६९॥

दद्यात्, एकैक इति शेषः ॥६१॥ निर्भयः—पिशाचादिदर्शनात् अचकित-
 चित्तः ॥६२॥ पिशाचिकाः—पिशाचिका नाम काञ्चन भीमविग्रहा देवताः ॥६३॥
 चक्रगतां—नित्यसपर्याप्रोक्तचक्रे तदुक्तप्रकारेण सप्तसु प्रोक्तसिद्धपायेषु समर्चये-
 दित्यर्थः । अन्यासामपि तत्तन्त्रित्यपूजाचक्रे नैमित्तिककाम्यार्चनम् ॥६४॥ वेतालाः
 ते च विरूपाः । भीषणाकाराः असङ्ख्याताः काञ्चन देवताः ॥६५॥ कृष्णवस्त्रादि-
 भूषणः—अदिशब्देन गन्धमाल्यानुलेपनादिकम् ॥६६॥ कृत्यचक्रे अञ्जनद्रवागुरुपङ्क-
 काभ्यां निर्मिते । साध्ययोनिं—उत्तर त्रवक्ष्यमाणां साध्यनक्षत्रयोनिम् । तासां

(१) श्मशानदेशे देवेशि इति मू० पुस्तके पाठः । (२) यैर्घाताभिर्द्विष इति मू० पुस्तके पाठः ।

(३) मरुभिः इति सो० पुस्तके पाठः । (४) कृष्णचक्रे प्रतिकृष्णां तामतिकृद्वाशयो यजेत् इति मू० पु० पा० ।

(५) साध्ययोनिमिति मू० पुस्तके पाठः ।

(६) बलिं क्षिन्दन्निवेदयेत् इति मू० पुस्तके पाठः ।

रक्तभूषाम्बरालेपमालाभूषितविग्रहः ।

उद्याने निर्जने देवीं चक्रे सञ्चिन्ता पूजयेत् ॥७०॥

कल्लारचम्पकाशोकपाटलाशतपत्रकेः ।

सिद्धद्रव्यसमोपेतैर्मायाः सिद्धान्ति मासतः ॥७१॥

यासां प्रसादलाभेन कामरूपोर्भवन्नरः ।

याभिर्विश्वमयोविश्वचारी विश्वविनोदवान् ॥७२॥

षडाधाराब्जमध्ये तु चक्रं सञ्चिन्त्य पूजयेत् ।

चन्द्रचन्दनकस्तूरीमृगनाभिर्महोदयैः ॥७३॥

त्रिकालज्ञो भवेद्देवीं तेषु सम्यग्विचिन्तयेत् ।

पूर्णप्रतीतौ भव्यानि विकलेऽभवामीरितम् ॥७४॥

देवीं चक्रेण सहितां चुलुके सलिले स्मरेत् ।

मातृकासहितां विद्यां त्रिराहत्यामृतात्मकम्(१) ॥७५॥

नाडीं सारस्वतीं जिह्वां दीपाकारं स्मरन् पिबेत् ।

अन्दाच्चतुर्विधं तस्य पाण्डित्यं भुवि जायते ॥७६॥

विग्रहानुपरिष्ठाद्वक्ष्यति ॥ ६७ ॥ प्रार्थनेन—युष्मत्प्रसादात् सिद्धमस्मत्समी—
हितम्, यथागतं गच्छत इति प्रार्थनेन ॥६८॥६९॥ मालाभूषितविग्रहः—साधकः
इति शेषः ॥ ७० ॥ कल्हारादिभिः समस्तैरन्यतमेन वा । एवं सर्वत्रापि ॥७१॥
विश्वविनोदवान् इन्द्रजालादिप्रदर्शनेन ॥ ७२ ॥

षडाधारित्यादिना ईरित इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन भविष्यदर्थमानार्थापरोक्षो
पायमुपदिशति । तत्र षडाधाराब्जादीनि उत्तरत्र वक्ष्यति । चक्रं सञ्चिन्त्य—तेष्व-
न्यतमे । महोदयः—गुरुमुखादवगन्तव्यः ॥७३॥ देवीं—ललिताम् । सम्यक्—नित्य-
पूजोक्तविग्रहतः । पूर्णप्रतीतौ—प्रोक्तरूपभावनासिद्धौ । भव्यानि—मङ्गलानि सिद्धा-
न्तीति शेषः । विकले—आयुधवर्णावयवादिवैकल्यस्फुरणे । अभव्यं—अमङ्ग-
लम् ॥७४॥

देवीमित्यादिभिरात्मविदित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैश्चतुर्विधपाण्डित्यादिसिद्धुपाय

एवं नित्यमुषःकाले यः कुर्याच्छुद्धिमानसः ।
 स योगी ब्रह्मविज्ज्ञानी शिवयोगी तथाऽऽत्मवित् ॥७७॥
 अनुग्रहोक्तचक्रस्थां देवीं ताभिर्वृतां यजेत् ।
 चम्पकेन्द्रीवरैर्मासादारोग्यमुपजायते ॥७८॥
 ज्वरभूतग्रहोन्मादशीतिकाकामलाक्षिरुक् (१) ।
 दन्तकर्णज्वरशिरःशूलगुल्मादिकुक्षिजाः ॥ ७९ ॥
 व्रणप्रमेहकर्द्वर्शोग्रहण्यन्यक्षिदोषजाः ।
 सर्वे तथा समं यान्ति पूजया परमेश्वरि ! ॥८०॥
 द्रवां चक्रस्य निर्माणे काश्मीरं समुदीरितम् ।
 सिन्दूरं गैरिकं लाक्षा द्रव्यं चन्दनेऽपिवा ॥८१॥
 बिलहारे लिखेच्चक्रं षोडशत्यससंयुतम् ।
 द्रवदेनास्य मध्यस्थां पूजयेत्परमेश्वरीम् ॥८२॥

मुपदिशति । तत्र अमृतात्मकं सलिलमिति शेषः ॥७५॥ जिह्वां— एतदुक्तं भवति—
 सरस्वतीनाडीविग्रहां जिह्वां स्वात्मतेजोविग्रहां विभाव्य तत्तेजसि तदमृतं होम-
 बुद्ध्या पिबेदिति । चतुर्विधं पाण्डित्यं वादिष्वकवित्ववारिमत्वव्याख्यातृत्व-
 रूपम् ॥७६॥ नित्यं—यावज्जीवम् । सयोगीत्याद्युक्तस्य पञ्चप्रकारस्यैकरूप्येऽपि
 एवं नानारूपकथनं लोकोक्त्यनुमत्यर्थम् ॥७७॥

अनुग्रहोक्तेत्यादिना परमेश्वरोत्पन्नेन श्लोकत्रयेण सर्वव्याधिपरिहारपूजा-
 मुपदिशति । तत्र अनुग्रहोक्तचक्रस्थां—नित्यानित्यापटलोक्तानुग्रहचक्रस्थाम्
 ताभिः—ततोक्ताभिर्डाकिन्यादिभिरष्टचत्वारिंशच्छक्तिभिर्यजेत् । ततोक्तविधानत
 इति शेषः । इन्द्रीवरैर्नीलोत्पलैः ॥७८॥ ज्वर इत्यादि षोडशविधव्याधिकथनं सर्वेषां
 व्याधीनामुपलक्षणार्थम् । तत्र दन्तकर्णज्वर इत्यत्र ज्वरशब्दः पीडावाची ।
 शिरःशूलं—शिरोरोगः । त्रिदोषजाः वातपित्तश्लेष्मणां एकैकव्याधिसङ्कीर्णजनितम्
 रोगाः सर्वरोगा इति शेषः ॥७९॥८०॥

द्रव्यमित्यादिना श्लोकेन अभिषेकादिषु श्रीचक्रनिर्माणद्रव्यसप्तकमुपदिशति ।
 तत्र चन्दने—शोतरक्ते ॥८१॥

ताभिस्तच्छक्तिभिः साकं सिद्धद्रवैः सुगन्धिभिः ।
 कुसुमैर्मासमात्रेण नागकन्याः समेत्य तम् ॥८२॥
 पातालादिषु लोकेषु रमयन्ति प्रियाश्चिरम् ।
 यक्षराक्षसगन्धर्वसिद्धविद्याधराङ्गनाः ॥ ८३ ॥
 पिशाचा गुह्यका वीराः किन्नरा उरगाः प्रिये !
 सिद्ध्यन्ति पूजनात्तत्र तथा तत्प्रोक्तकालतः ॥ ८४ ॥
 किंशुकैर्भूषणावाप्तैः (१) पाटलैर्गजसिद्धये ।
 रक्तोत्पलैरश्वसिद्धैः (२) कुमुदैः खरसिद्धये ॥८५॥
 उत्पलैरष्टसंसिद्धैः तगरैः पशुसिद्धये ।
 जम्बीरैर्महिषावाप्तैः (३) लकुचैरजसिद्धये ॥८६॥
 दाडिमैर्निधिसंसिद्धैः मधुकैर्नागसिद्धये (४) ।
 बकुलैरङ्गनासिद्धैः कल्हारैः पुत्रसिद्धये ॥८७॥
 शतपत्रैर्जयावाप्तैः केतकैर्वाहनाप्तये ।
 सौरभाद्यैः प्रसूनैस्तु नित्यं सौभाग्यसिद्धये ॥८८॥

बिलहारि इत्यादिभिः कालतः इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्नागकन्याद्येकादशसिद्धपायमुपदिशति । तत्र बिलहारि—पातालप्रवेशमार्गहारोपकण्ठतः । षोडश-
 त्वस्रसंयुतं—पूर्णाभिषेकप्रोक्तप्रक्रियया ॥८१॥ ताभिः—षण्णवतिसङ्ख्याताभिः ।
 तच्छक्तिभिः—सचत्वारिंशच्चतुःशताधिकसहस्रसङ्ख्याताभिः । एतच्चकार्चनं ललि-
 तानित्याया एव, नान्यासाम् । तं—साधकम् ॥८२॥ यन्नेत्यादयो देवतावि-
 शेषाः ॥८३॥ तत्र वीरा—मनुष्यसिद्धरूपाः ॥८४॥

किंशुकैरित्यादिभिः सौभाग्यसिद्धये इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः पञ्चदशविधैः
 प्रसूनैरर्चनात् पञ्चदशविधवाञ्छितसिद्धिमुपदिशति । तत्र रक्तोत्पलैः—रक्त-
 कुसुमैः । तगरैः—प्राग्वत् । जम्बीरैः—नारङ्गैः । वाहनाप्तये—स्यन्दनान्दो-
 लिकादिसिद्धये ॥८५॥८६॥८७॥८८॥

(१) व्याप्तं पालाशैरिति सू० पु० पा० ।

(२) रक्तसिद्धै इति सो० पु० पा० ।

(३) व्याप्तैरिति सू० पु० पा० ।

(४) नागसिद्धये इति सू० पु० पा० ।

पूजयेन्मासमात्रं वा द्विगुणं त्रिगुणं तु वा ।
 यावत्फलाप्ति वा क्षीरशर्कराघृतपायसैः ॥८६॥
 सचक्रपरिवारां तां देवीं सलिलमध्यगाम् ।
 तर्पयेत् कुसुमैः सार्धैः (१) सर्वोपप्लवशान्तये ॥८७॥
 घृतैः पूर्णायुषः सिद्धयै क्षौद्रैः सौभाग्यसिद्धये ।
 दुग्धैः रागेग्यसंसिद्धयै विभिरैश्चर्यसिद्धये ॥८८॥
 नालिकेरोदकैः प्रीत्यै हिमतोयैर्नृपाप्तये ।
 मय्यर्थसिद्धये तोयै रभिषिञ्चेन्महेश्वरीम् ॥८९॥
 प्रगोद्यानि यजेद्देवीं सिद्धद्रव्यैर्दिवाऽनिशम् ।
 निवसंस्तत्र तत्पुष्पैर्जायते मन्मथोऽपरः ॥९०॥
 पूर्णासु नियतं देवीं कन्यकायां समर्चयेन् (२) ।
 कृत्याः परेरिता मन्वा विमुखास्तान् ग्रसन्ति वै ॥९१॥

पूजयेदित्यादिना श्लोकेन काम्यफलावाप्तिकालान् सर्वत्र निवेद्यद्रव्याणि
 चोपदिशति । तत्र क्षीरादीनि चत्वारि द्रव्याणि सर्वनैवेद्यानीत्यर्थः ॥८६॥

सचक्रेत्यादिना श्लोकेन सर्वोपप्लवशान्त्यै साङ्गराजक्रमतर्पणादिकमुप-
 दिशति । तत्रै तदुक्तं भवति - राजक्रोधत्रिविधोत्पातवैरिपीडाग्रहवैकृतरोगा-
 र्त्त्यादिषु जलाशये स्नातः धाताम्बरः पद्मविष्टरोपविष्टः कृतन्यासः कृतार्चो
 नाथाज्ञया श्रीचक्रं सलिलोपरि विभाव्य तन्मध्यगां देवीं स्वर्णरूप्यताम्रे-
 ष्वन्यतमचषकपूरितं सलिलं अर्घ्यं कर्पूरादिभिः सुरभिप्रसूनजुष्टं प्रतिशक्तिकं
 नित्यपूजामन्त्रैस्तत्क्रमेण दद्यात् तत्र सर्वोपप्लवशान्तिर्भवति ॥८७॥

घृतैरित्यादिना महेश्वरीमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन देव्याः षड्भिरभिषेकद्रव्यैः
 समविधाभिषेकं तत्फलानि चोपदिशति । तत्र विभिः—प्रोक्तैः (३) ॥ ८८ ॥
 प्रीत्यै—स्निह्यैत्यर्थः ॥ ८९ ॥

पूगृत्यादिभिः घोरतरैरपीत्यन्तैः षड्भिः श्लोकैः प्रतिश्लोकमेकैकप्रकारेण

लिङ्गत्रयगतां देवीं चक्रस्थाभिः (१) स्वशक्तिभिः ।

पूजयन्निष्ट(२)मखिलं लभतेऽत्र परत्र च ॥८५॥

शतमानकृतैः स्वर्गपुष्पैः सौरभ्यवासितैः ।

पूजयेन्मासमात्रेण प्राग्जन्माघैर्विमुच्यते ॥८६॥

तथा रत्नैश्च नवभिः मासं मासन्तु पूजयेत् ।

विमुक्तः सर्वपापौघैस्तां पश्यति च चक्षुषा ॥८७॥

अंशुकैरर्चयेद्देवीं मासमात्रं सुगन्धिभिः ।

मुच्यते पापकृत्यादिदुःखैर्धौर्गतैरपि ॥८८॥

देवीरूपं स्वमात्मानं चक्रं शक्तीः समंततः ।

भावयन्विषयैः पुष्पैः पूजयंस्तन्मयो भवेत् (३) ॥८९॥

षट्प्रकारभजनमुपदिशति । तत्र तत्पुष्पैः—पूगप्रसूनैः ॥८३॥८४॥ लिङ्गत्रयगतां स्वयम्भुवाणितरलिङ्गस्थां मूलाधारहृदयब्रह्मरन्ध्रगताम् । चक्रस्थाभिः—अणिमा—दिभिः । अत्र इदन्ताविषये । परत्र—पराहन्ताविषये । एतदुक्तं भवति—मूलाधारहृदयब्रह्मरन्ध्रेषु अन्यतमे नित्यसपर्याप्रोक्तचक्रस्थां तत्रस्थाभिरणिमादिभिः परिवृतां विभाव्य पूजयन् इष्टफलं लभेति ॥८५॥ प्राग्जन्माघैः—चिन्तनाभिर्दुर्वीसनाभिः ॥८६॥ मासंमासं—प्रतिरत्नमेकैकं मासम् । पापौघैः—सङ्कोचभावैः । चक्षुषा इत्युक्त्या मनसाऽनुभवसिद्धं कथयति ॥ ८७ ॥ पापकृत्यादिदुःखैः—पापैः—स्वकीयविवेकैः । कृत्यादिदुःखैररातिभिर्दुष्प्रयोगोत्थाभिः ताभिः कृत्यादिभिः आदिशब्देन यन्त्रचूर्णौषधनिक्षेपा उच्यन्ते तैश्च जनितैर्दुःखैरित्यर्थः ॥ ८८ ॥

देवीरूपमित्यादिना श्लोकेन अखण्डविश्वरूपतादेवताभावनाज्जीवन्मुक्तरूपं परिपूर्णं फलमुपदिशति । तत्र चक्रं—सकलदेवतावासभूतं श्रीचक्रम् । शक्तीः—आवरणशक्ताद्यनन्तमङ्गात्मशक्तीः । विषयैः—शब्दादिरूपैः । तन्मयोभवेत्—तदङ्गकारे स्वाङ्गकारं विलापयेदित्यर्थः (५) ॥ ८९ ॥

(१) चक्रस्थाभिश्च इति स० पृ० पा० ।

(२) पूजयन्निमित्तमिति सो० पृ० पा० ।

(३) लभते इति स० पृ० पा० ।

(४) पूजयेन्मन्त्रयोजयेत् इति सो० पृ० पा० ।

(५) प्रत्येकं पटलेषु श्लोकानां अतः वर्तते परमखिलं पटले बहुवारमादर्शपुष्पकान्मन्त्रान् कर्तुंऽपि श्लोकस्यैकस्यादर्शनात् प्रसादादेकः श्लोकः प्रसिद्ध इत्यनुमीयते ।

गन्धतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।

अस्या निष्फालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु कादिमते षष्ठं
पटलम् ।

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते प्रपञ्चसारसिंहराजप्रकाशाभि-
धानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां व्याख्यायां
षोडशनित्यानैमित्तिककाम्यार्चनप्रकाशनपरं षष्ठं पटलं
परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ ६ ॥

ग्रन्थसङ्गरा—

षष्ठे यन्त्राणि सप्त स्युर्व्याख्या ग्रन्थशतात्परम् ।

षट् त्रिपादास्त्रिषष्टिः स्युरिति सम्यक् समीरितम् ॥

अथ सप्तमं पटलम् ।

अथ षोडशनित्यासु द्वितीया या समीरिता ।
कामेश्वरीति ताः सर्वकामदाः (१) शृणु तत्त्वतः ॥१॥
तत्त्वन्यासं ध्यानभेदांस्तच्छक्तीस्तत्प्रपूजनम् ।
तद्योगभेदांस्तदन्वाण्यभीष्टार्थप्रदानि च ॥२॥
विद्यारूपं तु (२) ते देवि ! प्रोक्तं प्रागेव तत्स्फुटम् ।
मूलविद्याक्षरैरेवं कुर्यादङ्गानि षट्क्रमात् ॥३॥
एकेन हृदयं शीर्षं तावताथोऽद्वयं (३) द्वयात् ।
चतुर्भिर्नयनं तद्वदस्त्रमेकेन चोदितम् ॥४॥

अथ सप्तमं पटलम् ।

पूर्वं प्रथमाया अङ्गिनित्याललितायाः नित्यपूजां सर्वनित्यासाधारणनैमित्तिक-
काम्यसपर्यादिक्रमं चतुर्थपञ्चमषष्ठपटलैरुपदिश्यानन्तरं द्वितीयायाः कामेश्वरी-
नित्याया विधानमुपदिशति—अथ षोडशेत्यादिना कचिदित्यन्तेन श्लोकशत-
रूपेण सप्तमपटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिना अर्थप्रदानि च इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन
पटलार्थानुपदिशति । तत्र—तत्त्वतः—यथावत् ॥ १ ॥ तच्छक्तीः—तदावरणभूताः
शक्तीरित्यर्थः ॥ २ ॥

विद्यारूपमित्यादिना क्रमेण वै इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्विद्यान्यासक्रममुपदिशति ।
ऐ० सूक्तो० नित्यक्लिप्ते मदद्रवसौः । तत्र प्रागेव—तृतीयपटले ॥३॥ एकेन
हृदयमिति । तावता—एकेन । एतदुक्तं भवति—कामेश्वरीमूलविद्यायाः प्रथमाक्ष-
रेण हृदयं, द्वितीयेन शीर्षं, तृतीयचतुर्थाभ्यां शिखा, पञ्चमषष्ठाभ्यां कवचं, सप्त-
माष्टमनवमदशमैश्चतुर्भिर्नेत्रं, एकादशेनास्तेनास्त्रम् । एवं षोढा विभिन्नेन जाति-
युक्तेन मूलमन्त्रेण षडङ्गन्यासं कराग्रयोः कुर्यादिति, उत्तरतः नवमे पटले

(१) तान् सर्वं कामदा इति सो० पु० पा० ।

(२) दंष्ट्रि इति सु० पु० पा० ।

(३) नावतावोदयं इति सो० पु० पा० ।

दृक्श्रोतृनासादितये जिह्वाहृन्नाभिगुह्यके ।
 व्यापकत्वेन सर्वाङ्गे मूर्द्धादि प्रपदावधि ॥५॥
 न्यसेद्विद्याक्षराण्येषु स्थानेषु तदनन्तरम् ।
 समस्तेन व्यापकन्तु कुर्यादुक्तक्रमेण वै ॥६॥
 अथ ध्यानं प्रवक्ष्यामि नित्यपूजामु चोदितम् ।
 येन देवी सुप्रसन्ना ददातीष्टमयत्नतः(१) ॥७॥
 वालार्ककांठिसङ्काशां माणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ।
 हारये वैयकाञ्चीभिर्हर्मिकानूपुरादिभिः ॥८॥
 मण्डितां रक्तवसनां रत्नाभरणशोभिताम् ।
 षड्भुजां चीक्षणामिन्दुकलाकलितमौलिकाम् ॥९॥
 पञ्चाष्टषोडशहन्धषट्कोणचतुरस्रगाम् ।
 मन्दस्मितोल्लसद्भक्तां दयामन्यरवीक्षणाम् ॥१०॥

स्वयमेव वक्ष्यति—यथा—अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तः* अधजडं क्रमेण हृदयादिभिर्न
 त्रान्तैः उभयकरपञ्चाङ्गुलीषु अस्त्रेणान्योन्यसार्जनात् करतलद्वयेन च
 न्यसेदिति । ऐ० हृदयाय नमः इत्यादिभिः ॥ ४ ॥

दृगित्यादिना क्रमेण वै इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन विद्याया एकादशाक्षरेण स्वमूर्द्धा-
 दिपादद्वयाङ्गुलिनखावधि स्वकरतलाभ्यां परासृष्ट्य पादद्वयायादारभ्य हृदयान्त-
 मूर्द्धं परासृष्टेत् । हृदये अञ्जलान्तं नाथदर्शितप्रक्रियया व्यापकं न्यासं कुर्यादिति ।
 एवं सर्वेषां मन्त्राणां सर्वन्यासान्ते व्यापकं न्यासं कुर्यादित्यर्थः । मन्त्राक्षर-
 न्यासक्रममुपदिशति । तत्र गुह्यके मूलाधारे । मूर्द्धादिप्रपदावधि । एतदुक्तं भवति—
 एषु प्रोक्तेषु दशसु स्थानेषु सर्वाङ्गे च समस्तेन मूलमन्त्रेणेत्येति शेषः । व्यापकं च
 पूर्ववत् पुनरपि कुर्यादित्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ ध्यानमित्यादिभिः तत्र वै इत्यन्तैः षड्भिः श्लोकैर्देव्या नित्यसपर्या-
 ध्यानमुपदिशति । तत्र येन—ध्यानेन॥७॥ ऊर्मिका—अङ्गुलीयकम् ॥८॥ इन्दुकला-
 कलितमौलिकां—चन्द्रकलावतंसत्वं पञ्चदशानां नित्यानां साधारणं नाम ॥ ९ ॥
 पञ्चाष्टषोडशहन्धषट्कोणचतुरस्रगाम् । एतदुक्तं स्यात्—समान्तरान्तं सूत्रद्वयमन्त

पाशाङ्कुशौ च पुण्ड्रेक्षुचापं पुष्पशिलीमुखम् ।
 रत्नपात्रं मुधापूर्णं वरदं विभ्रतौ करैः ॥११॥
 एवं ध्यात्वाऽर्चयेद्देवीं नित्यमूजामु सिद्धये ।
 प्रयोगादिषु सर्वत्र वन्द्ये ध्यानानि तत्र वै ॥१२॥
 मदनोन्मादनौ पश्चात्तथा दीपनमोहनौ ।
 शोषणश्चेति कथिता बाणाः पञ्च पुरोदिताः ॥१३॥
 कुसुमा मेखला पश्चान्मदना मदनातुरा ।
 अन्नङ्गपदपूर्वास्ताः पञ्चमी मदवेगिनी ॥१४॥
 ततो भुवनपाला स्यात् शशिरेखा त्वनन्तरा ।
 रेखा गगनपूर्वाऽन्या पूज्या पत्रेषु चाष्टसु ॥१५॥

वर्हिर्विभागिन समचतुरस्राकारं कृत्वा तदन्तर्ध्वं चतुर्थं कृत्वा तत्र च वक्ष्यमाणक्रमेण षट्कोणं विधाय तदन्तर्ध्वं चतुर्थं एकाङ्गुलान्तरालं विधाय तदन्तश्चतुरङ्गुलान्तरालं वृत्तं कृत्वा तदन्तर्एकाङ्गुलमानेन वृत्तं कृत्वा एवं प्रवेशगत्या त्रिः कृत्वा (१) समान्तर्ध्वं चतुर्वीथ्यां पञ्च दलानि कृत्वा तद्वहिः वृत्तवीथ्यां * अष्टदलानि कृत्वा तद्वहिरपि वृत्तवीथ्यां षोडशपत्राणि कुर्यात् । एवं पञ्चदलाष्टदल-षोडशदलषट्कोणचतुरस्रगमित्यर्थः । एतेषां मानविशेषश्च उपरिष्टाद्वक्ष्यमाणत्वादिह न प्रपञ्चितः ॥१०॥ पाशाङ्कुशाविति । एतान्यायुधादिवामोर्ध्वहस्तादि वामाधरहस्तान्तं वामदक्षिणक्रमेणाधरहस्तयोर्दक्षिणवामक्रमेण च कल्पयेत् ॥११॥ तत्र वै—प्रयोगोपदेशस्थानेषु ॥१२॥

मदनोन्माद इत्यादिना श्लोकेन पञ्चसु दलेषु पूज्याः पञ्चबाणशक्तीरुपदिशति । तत्र—पुरोदिताः—प्रागुदीरिताः । पञ्चबाणशक्तीः । एतदुक्तं—स्यात्—(२) चतुर्थ-पटलोक्तशैवबाणपञ्चकैः एकैकाक्षरमन्त्रपूर्वैः मदनोन्मादनेत्यादिभिर्नामभिः पञ्च-बाणशक्तीः पूजयेत् ॥१३॥

कुसुमेत्यादिना अष्टस्त्रित्यन्तेन श्लोकद्वयेन द्वितीयतृतीयावरणे अष्टसु दलेषु

(१) सर्वास्तत्र चतुर्वीथ्यां इति टी० पु० पा० सर्वास्तत्र चतुर्वीथ्यामिति सो० पु० पा० ।

(२) भवति इति टी० पु० पा० ।

* षोडश इति सो० पु० पा० ।

श्रद्धा प्रीती रतिश्चैव धृतिः कान्तिर्मनोरमा ।
 मनोहराऽष्टमी प्रोक्ता देवी साऽत्र मनोरथा ॥१६॥
 मदनोन्मादिनी पञ्चान्मोहिनी दीपनी ततः ।
 शोषणी च वशंकारी सिंजिनी सुभगा ततः ॥१७॥
 सस्वराः षोडश प्रोक्ताः प्रियदर्शन (१) कान्तिकाः ।
 पूज्यास्ताः प्रतिपत्तं तु प्रत्येकं षोडशच्छदे ॥१८॥
 पूषावेशा (२) सुमनसा रतिः प्रीतिर्धृतिस्तथा ।
 वृद्धिसौम्या (३) मरीचिश्च परतस्त्वंशुमालिनी ॥१९॥
 शशिनी चाङ्गिरा क्षाया ततः सम्पूर्णमण्डला ।
 तुष्ट्याऽमृताख्यया कथिताः कलाः स्युः सस्वरा विधोः ॥२०॥
 षोडशेष्वपि पत्रेषु पूजयेत्ता यथाक्रमम् ।
 बहिः षट्कोणकोणेषु डाकिन्याद्यास्तथाऽर्चयेत् ॥२१॥

पूज्याः शक्तीरुपदिशति । तत्र अनङ्गपदपूर्वास्ता इति पूर्वीक्ताश्चतस्रः एतदुक्तं
 स्यात्—अनङ्गकुसुमा अनङ्गमेखला अनङ्गमदना अनङ्गमदनातुरा इति ॥१४॥
 रेखा गगनपूर्वा—गगनरेखेत्यर्थः । अन्या—अष्टमी ॥१५॥

अष्टेत्यादिभिः षोडशच्छदे इत्यन्तैः तृतीयावरणे षोडशेदलपूज्याः शक्तीरुप-
 दिशति । तत्र अष्टमी मनोरथेत्यन्वयः ॥१६॥ मदनोन्मादिनीत्येका । वशंकारी-
 वशंकारीत्यर्थः ॥१७॥ सस्वराः—षोडशस्वराक्षरेषु एकैकाक्षरपूर्विकाः । प्रियदर्शन-
 कान्तिकाः—षोडश प्रियदर्शना इत्यर्थः ॥१८॥

पूषेत्यादिना यथाक्रममित्यन्तेनाध्यर्द्धेन श्लोकद्वयेन चतुर्थावरणे बहिः षोडश-
 पत्रेषु पूज्याः शक्तीरुपदिशति ॥१९॥ तुष्ट्यामृता—तुष्ट्या मङ्ग अमृता तुष्टिरित्येका
 अमृता इत्येकेत्यर्थः । सस्वरा—एताश्च प्राग्वत् । स्वराक्षरेषु एकैकाक्षरपूर्विकाः
 विधोः—चन्द्रस्य ॥

बहिरित्यादिना श्लोकोत्तरार्द्धेन पञ्चमावरणे षट्कोणेषु पूज्याः शक्तीरुप-

(१) प्रियदर्शिनी इति सो० पु० पा० ।

(२) पूषावेशा इति सो० पु० पा० ।

(३) वृद्धिसौम्या मरीचिश्च इति म० पु० पा० ।

तद्वहिः चतुरस्रस्थां लोकेशां तत्समां यजेत् (१) ।

बटुकं गणपं दुर्गां चेत्रेशं चाभितो यजेत् ॥२२॥

अग्न्याद्यस्त्रेषु (२) विद्यादि सप्ताक्षर्यन्तरास्थितैः ।

तन्नामभिर्वलिं तेभ्यो दद्याद्गन्धादि चोदितैः ॥२३॥

ततस्तामङ्गविद्याभ्यां क्लृप्तार्थः पूजयेच्छिवाम् ।

प्रागुक्तैरुपचाराद्यैर्हीमं कुर्यात्ततस्तथा (३) ॥२४॥

दिशति । तत्र तथाऽर्चयेत्—एतदुक्तं स्यात्—उपरिष्ठान्नित्यानित्यापटलप्रोक्त-
क्रमेण निष्कृतिवायुवासवकोणेषु प्रोक्तक्रमेण, डाकिनीराकिनीलाकिनी
शक्तित्रयमभ्यर्च्य वज्रीशवरूपाकोणेषु त्रिषु प्रोक्तक्रमेण काकिनीशाकिनी—
हाकिनीति शक्तित्रयमर्चयेत् इति ॥२१॥

तद्वहिरित्यादिना चोदितैरित्यन्तेन श्लोकद्वयेन षष्ठावरणे चतुरस्रे तदन्तः
कोणचतुष्टये पूज्यशक्त्यादिकमुपदिशति । तद्वहिः—षट्कोणाद्वहिः । लोके
शान्(?)—शक्तोरिति शेषः । तत्समाः—प्रधानदेवतासमानवर्णाभरणकरायुधधराः ।
एतत्सर्वावरणशक्तिसाधारणं यजित् । प्रागादीशान्तमष्टसु दिक्षु अथ ऊर्ध्वं च
प्रादक्षिण्येन, अन्यास्तु षट्कोणमन्तरेणावरणशक्तौर्देव्यांदारभ्य प्रादक्षिण्येनार्चये-
दिति सम्प्रदायार्थः ॥२२॥ अग्न्याद्यस्त्रेषु—चतुरस्रषट्कोणबाह्यवृत्तान्तरालस्थेषु ।
विद्यादिसप्ताक्षर्यन्तरास्थितैः—तत्तन्नामभिः । एतदुक्तं स्यात्—प्रोक्तानामावरण-
शक्त्यानां सर्वासां मूलविद्याद्यक्षरपुरस्सरैः तत्तन्नामभिः सप्ताक्षर्यन्तैः षोडशच्छब्दद्वयेपि
विद्याक्षरानन्तरं षोडशस्वराक्षरसहितं प्रोक्तक्रमेण पूजयेत् । तेभ्यः—बटुकगण-
पतिदुर्गाक्षेत्रपालेभ्यः । गन्धादिचोदितैः—वक्ष्यमाणैर्द्रव्यैरिति शेषः ॥२३॥

तत इत्यादिभिः सिद्धान्तीत्यन्तेः पादाधिकैस्त्रिभिः श्लोकैर्देव्या नित्यपूजा-
क्रमं तत्फलं चोपदिशति । तत्र अङ्गविद्याभ्यां क्लृप्तार्थः—एतदुक्तं स्यात्—
प्राग्वदाधारचषकसलिलानि वज्रिसूर्यसोमानीनि बुद्धा तत्पङ्कजमन्त्रैः प्रोक्त-
क्रमेणाभ्यर्च्य सृष्टार्थो(४) मूलविद्यामेकादशवारं जपित्वा साधितेनार्घ्येण प्राग्वत्
सपर्यां कुर्यात् इति । एवं—सर्वासां वक्ष्यमाणानां नित्यानामर्घ्य(५)कृतिर्विधि-
ये-

(१) तत्समा जपेत् इति सू० पुस्तके पाठः ।

(२) अग्न्याद्यस्त्रेषु इति सू० पुस्तके पाठः ।

(३) दत्तत्वा सू० पुस्तके पाठः ।

(४) सृष्टार्थो इति टी० पु० पा० ।

(५) मर्याकृतिरिति सो० पु० पा० ।

घृताक्तैर्मधुराक्तैर्वा प्रसूनैररुणैः शुभैः ।

अन्नाद्याभ्यां प्रजुहुयात्ततः प्राग्वत् समापयेत् ॥२५॥

एवं नित्यं पूजयितुरायुषारोग्यसम्पदः ।

लोकानुरञ्जनं नारीन्द्रपावर्जनकर्म च ॥२६॥

अपृथक्त्वे न सिद्ध्यन्ति तद्योगान् शृणु मुन्दरि ! ।

महाचमत्कारकरांस्त्रै लोच्यक्षोभणक्षमान् ॥२७॥

पुनः देवी पञ्च कामान् पञ्च ज्ञानात्मकान्निजान् ।

ससर्ज (१) बाणानुक्तांश्च त्रिविधान् प्रागुदीरितान् ॥२८॥

त्यर्थः । प्रागुक्तैरुपचाराद्यैः—सपर्याविशेष्टैरिति शेषः । तथा—ललिताविद्याहोम-
प्रोक्तक्रमवत् ॥२४॥ प्राग्वत् समापयेत् । एतदुक्तं स्यात्—देवतातनौ तत्परिवारशक्तौ
स्तेजोरूपाः समाविष्टा बुद्ध्वा तां च तेजोरूपिणीं प्रवहन्नासामार्गेण खेचर्या मुद्रया
स्वान्तं नीत्वा प्राग्वत् समापयेत् इति । पञ्चदशानां नित्यानां विशेषानुपदेशे
सपर्यारम्भे षोडशाक्षरमन्त्रेण बलिप्रदानम् । अवमानं कुरुकुलाममाक्षर्या
बलिप्रदानं सर्वावरणादौ देवतापश्चिमभागे प्राग्वत् त्रिपङ्क्तिकस्य नाथ-
नवकस्य पूजनं च (२) कुर्यादित्यर्थः ॥२५॥ आवर्जनं—वशीकारः ॥२६॥ अपृथ-
क्त्वेन—अनवाप्तत्वेनेत्यर्थः । अत्रापि युगानुरूपमक्षरलक्षं जपित्वा तद्दृशां तर्पण-
होमादिकं च कुर्यादिति ।

तद्योगानित्यादिना प्रागुदीरितानित्यन्तेन त्रिपाटाद्येन श्लोकेन पञ्चकामस्त-
वनमुखेनैतान् प्रस्तौति । तत्र तद्योगान्—पञ्चकामात्मदेवीमन्त्रयन्त्रयोगान् । महा-
चमत्कारकरान्—मनीषितार्थप्रापकत्वतः । चमत्कार—आश्चर्यम् । त्रैलोच्यक्षोभण-
क्षमान्—अशेषभुवनप्रथाकरान्, एतत्तद्योगानित्यस्य विशेषणम् ॥२७॥ देवो—
कामेश्वरीसम्पदायः । मदनोन्मादनेत्यादिशक्तित्वेनोक्तान् पञ्चज्ञानात्मकान् पञ्चे-
न्द्रियज्ञानविग्रहान् सर्वेषां ज्ञानेन्द्रियज्ञानात्मकत्वात् । ससर्ज—तद्रूपेण परिण-
तेत्यर्थः । त्रिविधान्—स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन । प्रागुदीरितान्—पञ्चमे पटले बाणाः
स्युरित्यादिभिः प्रोक्तान् ॥२८॥

(१) बहुवक्ताऽय इति सो० पुस्तके पाठः ।

(२) तद्योगात् पञ्चकामान् इत्यधिकं टी० पु० पा० ।

तेषां नामानि रूपाणि मन्त्रांश्च क्रमतः शृणु ।

यैर्विश्वं वशमायाति जगत्तद्भावनादिना ॥२६॥

प्रथमः कामराजाख्यो द्वितीयोमन्त्रयन्त्रस्तथा ।

कन्दर्पस्तत्तृतीयोऽभूत्ततो मकरकेतनः ॥२७॥

मनोभवः पञ्चमः स्यात् नामान्येतानि वै क्रमात् ।

ध्यानं (१)तेषां शृणु प्राज्ञे ! विश्वविज्ञोभकारिणाम् ॥३१॥

पीतश्वेतारुणाकारास्त्रयोऽन्यौ धूमनीलकौ(२) ।

सर्वे दिनेत्रा द्विभुजाः स्मेरवक्त्रसरोरुहाः ॥३२॥

पुण्ड्रेक्षुचापपुष्पेपुधरा भूतात्मकाः क्रमात् ।

विश्वाकारा विश्वमनोविज्ञोभनियतात्मकाः ॥३३॥

एषां मन्त्रान् शृणु प्राज्ञे ! क्रमादिकाक्षरानपि ।

यैरेकैकैः सङ्गतैश्च(३) यन्त्राणि स्युः पृथक् पृथक् ॥३४॥

सहस्रदाहवज्रिस्त्रैः कामराजः समीरितः ।

प्राणोत्सावज्जियुतस्तथा स्वेनापि मन्त्रयः ॥३५॥

तेषां नामानोल्यादिना क्रमादित्यन्तेनार्धाधिकेन श्लोकद्वयेन तेषां कामानां नामरूपमन्त्रप्रस्तावपूर्वं नामान्युपदिशति । तत्र तेषां—पञ्चानां कामानाम् । यैः—नामरूपमन्त्रैः तद्भावनादिना—तेषां नाममन्त्ररूपाणाम् । आदिशब्दोऽभिप्रेक्ष्यत्वासादिविषयः ॥२८॥ तत्तृतीयः—तेषु तृतीयः ॥२७॥

ध्यानं इत्यादिना नियतात्मका इत्यन्तेन तेषां ध्येयस्वरूपाण्युपदिशति ॥३१॥ तत्र पीतश्वेतारुणाकारास्त्रयः । द्वौ धूमनीलकौ । पञ्चभूतशक्तिरूपत्वात्तत्तद्भूतवर्णाः ॥३२॥ भूतात्मकाः—भूतसामर्थ्यविग्रहाः । विश्वाकाराः—भूतसामर्थ्यरूपत्वात् । विश्वमनोविज्ञोभकरत्वं च भूतात्मकत्वादेव ॥३३॥

एषामित्यादिना श्लोकेन तेषां मन्त्रान् यन्त्राणि च प्रस्तौति—तत्र एकैकैः—एकैकाक्षरतः एकैकयन्त्रसङ्गतैः समुद्भूतैः पञ्चभिस्त्रोणि यन्त्राणि ॥३४॥

सहस्रेत्यादिना मनोभव इत्यन्तेनाद्वयार्थेन श्लोकद्वयेन तेषामेकाक्षरान् पञ्चमन्त्रा-

शुचिः स्वसंयुतः प्रोक्तः कन्दर्पोऽम्बरसायुतम् ।

क्षमया स्वेन च सम्प्रोक्तः सोऽयं मकरकेतनः ॥३६॥

सहद्वयैर्दा(१)हवक्त्रिस्वैरुक्तीभून्मनोभवः(२) ।

भालवक्त्र(३)सहद्वन्नाभिगुह्येष न्यासतस्त्वमी ॥३७॥

समस्तान्वशगान् कुर्युर्बाणानेष्वेव मूलतः ।

भालान्तं(४) विन्यसेन्नित्यं यः स सर्वाङ्गनास्मरः ॥३८॥

एषां यन्त्राणि सर्वाणि तैर्लोक्यक्षोभणानि च ।

तानि क्रमेण कथयाम्याकर्णय समाहिता ॥३९॥

मुपदिशति । तत्र सहस्रदाहवक्त्रिस्वैः—क्री०कारः कामराजमन्त्र इत्यर्थः । प्राणो-
रसावक्त्रियुतःस्वेनापि ककारलकारईकारविन्दुभिः क्ली०कारः मन्त्रमन्त्रः ॥३५॥

शुचिः स्वसंयुतः—विन्दुसहितद्वादशस्वरः कन्दर्पमन्त्रः । अम्बरसाक्षमया स्वेन च -
वकारलकारजकारविन्दुभिः मकरकेतनः ॥३६॥ सहद्वयैर्दाहवक्त्रिस्वैः—सकारतका-
ररेफईकारविन्दुभिः स्वीं मनोभवमन्त्रः ।

भाल इत्यादिना स्मर इत्यन्तेनाडीद्येनैकेन श्लोकेन तन्मन्त्राणां बाणमन्त्राणां
च न्यासस्थानक्रममुपदिशति । तत्र भालं—ललाटम् । गुह्यमिति मूलाधारस्थान
मुच्यते । अमी—पञ्चकाममन्त्राः ॥३७॥ बाणान्—बाणानां शैवानामेकैकाक्षरान्
कूटमन्त्रान् । एष्वेव—उक्तेषु स्थानेषु एव । मूलतः—मूलाधारमारभ्य । एतदुक्तं
भवति—पञ्चानां तेषां कामानां प्रत्येकमेकाक्षरभूतान् प्रोक्तान् कूटरूपान्
पञ्चमन्त्रान् तत्तन्मन्त्राऽन्वितान् ललाटादिमूलाधारान्तं प्रोक्तेषु पञ्चसु स्थानेषु न्यस्य
मूलाभारादिललाटान्तं च प्रोक्तेषु विन्यस्य चतुर्थपटलोक्तानेकाक्षरान् कूटरूपान्
पञ्चसङ्ग्रहान् शैवबाणमन्त्रान् तत्तत्स्थानादि नमोऽन्तान् विन्यसेदिति ॥३८॥

एषामित्यादिभिः शिवे इत्यन्तैरर्द्धाधिकैः पञ्चभिः श्लोकैस्तेषां कामानां
प्रत्येकं क्रमेण पञ्च यन्त्राण्युपदिशति । तत्र—क्रमेण—प्रोक्तकूट(५)मन्त्रक्रमेण ॥३९॥

(१) सहद्वयैर्दाह इति श्लो० पुस्तके पाठः ।

(२) स्वैरुक्ती इति श्लो० पुस्तके पाठः ।

(३) भालवक्त्र म इति श्लो० पुस्तके पाठः ।

(४) नाभालं वि इति श्लो० पुस्तके पाठः ।

(५) कूटतल इति टी० पु० पा० ।

तेषु पञ्चसु बीजेषु पुनरुक्तिविवर्जितैः ।

योजयेदष्टभिस्तैस्तैः स्वरान् षोडश मायया ॥४०॥

अष्टाविंशतिसंयुक्तं शतं तेन(१) भवन्ति वै ।

तैर्यन्त्राणि विधेयानि पञ्चानां क्रमतः शिवे ! ॥४१॥

वृत्तत्रयस्य(२) षट्कोणं कृत्वा मध्ये स्वमक्षरम् ।

लिखित् साध्याख्ययोपेतं षट्सु कोणेषु तत् पुनः ॥४२॥

पुनरुक्तिविवर्जितैः—अपुनरावृत्तिरूपैः । अष्टभिः—हकाररंफकारलकार-
ऐकारवकारसकारतकारैः तथाविधैरक्षरैरिति शेषः । अत्र ऐक्यस्वरयोजनं नाम
अकारादिविसर्जनीयान्तानां षोडशस्वराणां यथाक्रममुच्चारणम् । एवं सर्वत्र
स्वरेषु स्वरयोजनमेतच्च स्वराणां स्वात्मस्वात् । मायया—विसर्जनीयेन तेषां
षोडशस्वरयोजनेन । एतदुक्तं भवति—तेषु पञ्चसु काममन्त्रेषु अपुनरुक्तैर्हकारा-
दिभिरष्टभिरक्षरैः प्रत्येकं विसर्जनीयान्तान् षोडश स्वरान् योजयेत् तेनोक्त-
सङ्ख्याक्षराणि भवन्तीति । ते यथा—हः हाः इत्यादयः । पञ्चविंशदक्षरेषु पुन-
र्विसर्जनीययोजनम् ॥४०॥ तैः—स्वरविक्रताक्षरैः ॥४१॥

वृत्तत्रयस्यमित्यादिना शिवे इत्यन्तेनाङ्गीधिकेन श्लोकद्वयेन पञ्चानां यन्त्राणां
स्वरूपमुपदिशति । तत्र स्व—मक्षरम्—पञ्चसु कामकूटाक्षरेषु स्वाभिहितमेक-
मक्षरम् । एतदुक्तं भवति—इष्टप्रमाणेन भ्रमणेन मध्यसूत्रपुरःसरं वृत्तं निष्पाद्य
तदुत्थासार्द्धमानेन ब्रह्मसूत्रवृत्तसन्निधयावष्टम्भेन वृत्तपार्श्वयोर्लीङ्गनानि कृत्वा
तेषु वृत्तावधिकं दक्षिणोत्तरं सूत्रद्वयमास्फाल्य तयोः पूर्वसूत्राग्रद्वयवृत्तसन्निधिमवलम्ब्य
मध्यसूत्रपश्चिमाग्रवृत्तसन्निधत्तं सूत्रद्वयमास्फाल्य तद्वत् पश्चिमसूत्रपर्यन्तं तद्वद्वयात्
मध्यसूत्रपूर्वाग्रवृत्तसन्निधवधिसूत्रद्वयमास्फाल्य एवं षट्कोणं कृत्वा तत् षट्कोणं
तिर्यगेरवास्तृष्टाष्टिकया मध्यतोवृत्तं कृत्वा पूर्वलिखितषट्कोणबाह्यवृत्तादबहि-
रेकाङ्गुलान्तरालं क्रमेण वृत्तद्वयं निष्पाद्य सर्वमध्यवृत्तमध्ये कामकूटाक्षर(३)मन्त्रेषु
पञ्चसु प्रथमाक्षरभूतां ह्रस्वैर्वा सविन्दुकामालिख्य तस्या रेफगर्भे साध्याख्यां चतुर्थ-
स्वरगर्भे साधकाख्यां सुभयोरन्तरा कर्म च समालिख्य बहिः षट्सु कोणेषु अध-

(१) भविष्यति इति सू० ० श्लोके पाठः ।

(२) तदस्य इति सो० पुस्तके पाठः ।

(३) अत्र तन्त्रेषु इति टी० पु० पा० ।

विभज्य विन्दुमायाभ्यामध ऊर्ध्वं लिखेत् क्रमात् ।

वृत्तान्तरालयोर्बाह्ये चतुःषष्ट्या द्विरालिखेत् ॥४३॥

एवं यन्त्राणि पञ्च स्युः पञ्चानां क्रमतः शिवे ! ।

पञ्चभिश्चैकमस्यन्यदयन्त्रं सुमहदद्भुतम् ॥४४॥

द्वितीय जठरे (१)त्वाद्यं सनाम विलिखेत्तयोः ।

बहिस्तृतीयरूपेण षट्कोणेन प्रवेष्टयेत् ॥४५॥

चतुर्थं विलिखेत् कोणेष्वेषु षट्सपि पार्वति ! ।

वेष्टयेत् पञ्चमेनैव तदयन्त्रं सर्वमोहनम् ॥४६॥

स्तेनैषु त्रिषु कोणेषु तां हृल्लेखां सविन्दुकामालिख्य उपरितनेषु त्रिकोणेषु तामिव विमर्जनोयान्तां समालिख्य षट्कोणबाह्यवृत्तबोधां प्रोक्तस्वरविक्रताक्षराणि क्रमेण अथात् प्रादक्षिण्येन प्रथमचतुःषष्टिं तद्बाह्यवृत्तबोधां (२) तृतीयचतुःषष्टिमक्षराणि च समालिख्य मनोषितेषु कर्मसु नियुज्यात् । एवमन्यान्यपि कूटाक्षराणि चत्वारि तथाविधि यन्त्रे प्रोक्तक्रमेण समालिख्य प्राग्वत्तत्तद्भाक्षरषोडशकादिकं बाह्य-चतुःषष्टिकद्वयमालिखेत् । एवं पञ्च यन्त्राणि मनोषितेष्वर्थेषु विनियुज्यात् ॥४२॥४३॥

पञ्चभिरित्यादिना सर्वमोहनं इत्यन्तेनार्द्धाद्येन श्लोकद्वयेन प्रोक्तकूटमन्त्रपञ्चक-समुदायात्मकं षष्ठं यन्त्रमुपदिशति ॥४४॥ तत्र द्वितीयकूटजठरे—मन्त्रथकूटजठरे । आद्यं—कामराजकूटम् । सनाम—साध्यसाकनामकर्मसहितं साधकनामकर्म-सहितम् । तृतीयरूपेण—कन्दर्पकूटरूपेण । षट्कोणेन—कन्दर्पमन्त्ररूपस्य द्वादश स्वरस्य लिपिवशात् त्रिकोणात्मकत्वं, तद्युगलयोगतः षट्कोणत्वम् ॥४५॥ चतुर्थं—मकरकेतनकूटम् । पञ्चमेन—मनोभवकूटेन । तदयन्त्रं—एवं निर्मितमिति शेषः । एतदुक्तं स्यात्—हृल्लेखां प्राग्वन्नामसहितां समालिख्य तां प्रथमभूतां द्वितीयस्य कूटाक्षरस्य गर्भगां कृत्वा तद्वितीयतृतीयेन एकाक्षररूपेण ३ त्रिकोणपुष्टिरूप-षट्कोणेनावेष्ट्य तस्य षट्सु कोणेषु चतुर्थं मकरकेतनकूटाक्षरमालिख्य तत्षट्-कोणं पञ्चमकूटाक्षरवह्निस्थानगं यथा स्यात्तथा(कोणं) गुरुक्तक्रमतः समालिख्य वाञ्छितार्थेषु विनियुज्यादिति ॥४६॥

(१) चापं न नाम इति मू० पुस्तके पाठः ।

(२) द्वितीय इति टी० पु० पा० ।

(३) ए०काराक्षररूपेण इति ब० पु० पा० ।

तस्यापि परतो बाह्ये तैगवेष्ट्य पुरोदितैः ।

यन्त्रान्तरं तु जनयेद्वहिर्मातृकयाऽपि च ॥४७॥

यन्त्राण्यष्टौ भवन्त्येवं पञ्च कामात्मकानि वै ।

तैरसाध्यं जगत्स्वेषु न(१) किञ्चिन्न कदाचन ॥४८॥

मनुजं मनुजेशं वा महिलां वा मदाविलाम् ।

अष्टसूक्तेषु मध्यस्थं भावयेत् स्वेन तेजसा ॥४९॥

एकीभूतं जपेदेतान्यक्षराण्यपि पञ्च तैः ।

तेन ते वशगाः क्षिप्रं यावज्जीवं(२)मुनिश्चितम् ॥५०॥

तस्यापीत्यादिना कदाचन इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन सप्तममष्टमं च यन्त्रद्वयं तत्-
सङ्ख्यानिगमनं तदनुभावं चोपदिशति । तत्र तस्य—प्रोक्तरूपस्य षष्ठस्य महा-
यन्त्रस्य । परतः—परं सप्तमं यन्त्रमित्यर्थः । पुरोदितैः—तैः स्वरवर्जितैरष्टभिरक्षरै-
रित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—षष्ठयन्त्रबाह्याक्षरस्यष्टास्यष्टं वृत्तं कृत्वा । तद्वहिः—
प्राग्वदेकैकाङ्गुलान्तरालं वृत्तद्वयं विधाय यन्त्रबाह्यवृत्तत्रयवीथीद्वये पूर्ववत्
चतुःषष्टिद्वयं समालिखेत् । एतत् सप्तमं यन्त्रं, यन्त्रान्तरं—अष्टमं यन्त्रम् । बहिः
प्रोक्तचतुःषष्टिद्वयवेष्टनादितिशेषः । मातृकया अकारादिक्षकारान्तैरेकपञ्चा-
शदक्षरैरवेष्टनादित्यर्थः । अपिचेति (च) समुच्चये । एतदुक्तं भवति—
सप्तमयन्त्रस्वरूपस्य बहिरप्येकाङ्गुलान्तरालं वृत्तं विधाय तस्यां वीथ्यां प्राग्वदादि-
क्षान्तान्यक्षराणि समालिखेदेतदष्टमं यन्त्रमिति ॥४७॥ तेषां पञ्चानां कामानां प्रोक्त-
ध्येयविग्रहेण स्थूलत्वं, प्रोक्तमन्त्रपञ्चकविग्रहेण सूक्ष्मत्वं, प्रोक्तपञ्चभूतसामर्थ्यरूप-
पञ्चेन्द्रियप्रभवज्ञानपञ्चकविग्रहेण पररूपत्वं च बुद्ध्वा तैरसाध्यकथनमित्यादि
सम्प्रदायरहस्यार्थः ॥४८॥

मनुजं इत्यादिभिर्मुद्रया इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः प्रोक्तानामष्टानां यन्त्राणां
मनीषितार्थयोगिन ज्ञानान्तरभावनया फलावासिमुपदिशति । तत्र मदाविलां—
गन्धगजवत् । अष्टसूक्तेषु—प्रत्येकमितिशेषः । स्वेन तेजसा—स्वात्मस्वरूपेण ॥४९॥

(१) न किञ्चन इति मू० पुस्तके पाठः ।

(२) निश्चितमिति मू० पु० पा० ।

तेषु(१) मध्यस्थमाध्यस्थमात्मसाध्ये जपारुणम् ।

तन्मन्त्राणांप्रकाशैश्च तथाऽरुणतरैर्वृतम् ॥५१॥

भावयन्नात्मना यस्तं जपेत्तान्यक्षराण्यपि ।

तेन ते वशगाः क्षिप्रं दद्युः प्राणान् धनानि च ॥५२॥

तस्य षष्ठस्य मध्यस्थबीजे मन्त्रेण वेष्टयेत् ।

प्राग्वन्निजसुषुम्णान्तर्भावयेद्योनिमुद्रया ॥५३॥

एवं(२) तदष्टमध्यस्थं कुम्भं कृत्वा यथाविधि ।

तेनाभिषिञ्चेत्(३) दौर्भाग्यरोगदारिद्र्यमुक्तये ॥५४॥

कुचन्दनैर्वा सिन्दूरैर्गैरिकैर्दरदैस्तु वा ।

कृत्वा चक्राष्टकं भूमौ फलकायां शिलासु च ॥५५॥

एकीभूतमित्यत्र भावनाप्रकारोगुरुमुखादवगन्तव्यः । तैर्मन्त्रैरेकीभूतमित्य-
न्वयः । मन्त्रतजोभिरैकीभूतमित्यर्थः । तेन प्रयोगेण ॥५०॥ तेष्वित्यादिः
श्लोकः स्पष्टार्थः ॥५१॥ प्राणान् धनानि च—किमुतान्यवस्तूनीत्यर्थः ॥५२॥ मध्यस्थ-
बीजे—कामराजमन्त्रकूटद्वयमित्यर्थः । मन्त्रेण—कामेश्वरीविद्याया । अत्र
गुरुमुखावाप्तार्थविशेषस्तु मयोच्यते । यथा षष्ठस्य मध्यबीज इत्युक्त्या प्रोक्तानामष्टानां
यन्त्राणां मध्यस्थं बीजं कामेश्वरीनित्याविद्याया वेष्टयेत् तेनाष्टौ यन्त्राणि भवन्ति ।
एवं सम्भूय षोडश यन्त्राणि स्युः । अत्र पञ्चकामप्रसङ्गात् कामेश्वरीविद्याया वेष्टन-
सम्बन्धो ज्ञापित इति प्राग्वत्—मन्त्राणां प्रकाशैरित्याद्युक्तप्रकारेण । योनिमुद्रया—
उपरिष्ठादव्यमाणया सुषुम्णान्तर्मूलाधारादि ब्रह्मरन्ध्रान्तं वङ्गिर्सूर्यसोमात्मकतेज-
स्त्रयात्मकस्वरूपेण गमागमानुसन्धानस्य योनिमुद्राबन्ध इति सामयिकी मञ्जा, तया
एषां षोडशानामन्येषां च यन्त्राणां साधारणरूपतेति सम्प्रदायः ॥५३॥

एतदित्यादिना श्लोकेन प्रोक्षेष्टस्य यन्त्रेषु सम्प्रदायप्राप्तेष्वेषु यन्त्रेषु च कुम्भ-
स्थापनं तेनाभिषेकं तत्फलं चोपदिशति, तत्र यथाविधि—एतदुक्तं भवति ।
तन्मुवेष्टनत्रिलोहधान्यनवरत्नप्रक्षेपमूलपङ्कवमुखपिधानवासोयुगलवेष्टनाष्टत्रिंशत्-
कलावर्तनपूर्वकं उद्देश्यं तत्कमेणार्चयेदिति ॥ ५४ ॥

(१) षष्ठस्य मध्यमात्मसाध्यं इति मू० पुस्तके पाठः

(२) एतदष्टकम इति मू० पुस्तके पाठः ।

(३) भिषिच्य इति सो पु पा ।

मध्ये विद्यावृतं कृत्वा तत्राऽऽवाह्याभिपूज्य ताम् ।

कामेश्वरीतदयस्यो जपेक्ष्णं पयोव्रतः ॥५६॥

तेनास्य पूर्वजन्मान्त(१) दुष्कृतान्यपयान्ति वै ।

अस्मिन् जन्मनि सल्लक्ष्मीमवाप्य सुखमेधते ॥५७॥

नरं नारीं नृपं चान्यं नगरं वाऽथ पत्तनम् ।

देशं जनपदं विश्वं तन्मध्ये प्रविलिख्य तत् ॥५८॥

पूजयेदरुणैः पुष्पैर्गन्धैः काश्मीरसंयुतैः (२) ।

नैवेद्यैः कदलीदुग्धशर्करापायसादिभिः ॥५९॥

मण्डलं वा तदङ्गं (३) वा सप्तवासरमेव वा ।

कन्दर्पसमसौभाग्यो जायते नियतं नरः ॥६०॥

सुवर्णादिषु संलिख्य धारणा(४)द्वरणीतले ।

लक्ष्मीकान्तिधनारोग्यैरायुः पूर्णमवाप्नुयात् ॥६१॥

कुचन्दनैरित्यादिभिरिधते इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्यन्त्रलेखनद्रव्यविशेषैस्तेषु कामेश्वरीनित्यार्चनक्रमतः फलान्युपदिशति । तत्र चक्राष्टकमित्यनेन रहस्य-यन्त्रात्मकमप्युक्तं भवति ॥५५॥ मध्ये विद्यावृतं—प्राग्वत् । तत्र—प्रत्येकं यन्त्रषोडशकस्य मध्येषु । अभिपूज्य उक्तक्रमतः । पयोव्रतः—क्षीराहारी ॥५६॥ पूर्वजन्मान्तदुष्कृतानि—चिरकालोपात्तानि दुष्कर्माणि इत्यर्थः । अस्मिन् जन्मनि—तादात्विककाले ॥५७॥

नरमित्यादिभिराप्रयादित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैस्तेरेव यन्त्रैर्विश्ववशीकरणोपायमुपदिशति । तत्र तन्मध्ये—प्रोक्तयन्त्रषोडशकस्य मध्ये । तत्—यन्त्रम् ॥५८॥ पायसादिभिः—अन्नादिशब्देनापूपादिकं कथयति ॥५९॥ मण्डलं—मण्डलमिति समानां वाराणां प्रत्येकमङ्गाङ्गिभावेन सप्तविधत्वादेकोनपञ्चाशद्दिनानि सर्वैरुच्यन्ते ॥६०॥ सुवर्णादिष्वित्यादिशब्देन रजतताम्रभूर्जपत्रादीन्युच्यन्ते । संलिख्य—यन्त्रषोडशकमिति शेषः ॥६१॥

(१) जन्मपूर्वान् इति सो० पु० पाठः ।

(२) संभवैः इति सो० पु० पा० ।

(३) तदङ्गं इति मू० पु० पाठः ।

(४) वारणाधर इति म० पु० पा० ।

अनावृत्तैस्तु विद्यार्णैः षोडशस्वरयोजनात् ।
 द्वानवत्या शतं वर्णा जायन्ते मन्त्रसम्भवाः ॥६२॥
 स्वराणां सर्वमन्त्रेषु योजनं केन हेतुना ।
 क्रियते परमेशान ! तन्मे कथय साम्प्रतम् ॥६३॥
 स्वराः षोडश देवेशि ! व्यञ्जनानि तथा पुनः ।
 पञ्चत्रिंशत् समाख्यातं तयोरन्योन्यसङ्गतैः ॥६४॥
 भारत्या देहभूतैस्तेर्व्यञ्जनैः स्वरयोजनम् ।
 तत्प्राणयोजनं विद्धि रहस्यं परमेश्वरि (१) ! ॥६५॥
 भारत्या वर्णरूपाया हसौ नेत्रे समीरिते ।
 प्राणाः स्वराः समाख्याता विन्दुसर्गौ तु चेतना ॥६६॥
 अन्यान्यवयवानि(२) स्युरन्यानि परमेश्वरि ! ।
 तेन तदुत्क्रितो वर्णाः प्रसीदन्ति न चाऽन्यथा ॥६७॥
 विन्दुसर्गौ हसौ तुर्यस्वरश्चेति च पञ्चमम् (३) ।
 भारत्या मातृकादेहे विद्धि चेतन्यजृम्भणम् ॥६८॥

अनावृत्तैरित्यादिभिः सिद्धिदा इत्यन्तर्दशभिः श्लोकैः कामेश्वरोमन्त्रे (४) अना
 वृत्तैरेकारादिभिर्द्वादशभिरक्षरैः षोडशस्वरयोजनं अन्येषामपि सर्वेषां मन्त्राणां
 तथा स्वरयोजनं तद्वासानां चोपदिशति । तत्र—अनावृत्तैः—अपुनरावृत्तैः । विद्यार्णैः
 कामेश्वरीनित्यादिष्वान्वृत्तैर्द्वादशभिरिति शेषः । तानि कानि । ऐ० सकलहरनतयम-
 दव इति । अत्र पूर्वलकाराङ्गीकारात् लकार उपेक्षितः ललयोरभेदात् ॥६२॥
 योजनं—अपुनरावृत्तैरेकैरिति शेषः । तत्—कारणं कथयेत्यन्वयः ॥६३॥ व्यञ्ज-
 नानि—कादिस्त्राप्तानि । पञ्चत्रिंशदिति व्यञ्जनविशेषणम् । समाख्यातं—तयोः
 स्वरव्यञ्जनयोरन्योन्यसङ्गतैरेव समाख्यातमित्यर्थः ॥६४॥ कथमित्यपेक्षायामाह—
 भारत्या इति । भारत्या—मातृकायाः । देहभूतैः—अवयवभूतैः । तत्प्राणयोजनं—
 भारत्याः प्राणयोजनम् ॥६५॥ हसौ—हकारसकारौ । नेत्रे—शिवशक्तिरूपत्वात् ।
 चेतना—चिद्रूपम् ॥६६॥ तेन—कारणेन । तदुत्क्रितः—हकारसकारस्वरैर्योगतः ॥६७॥

(१) परमं शिवे इति सू० पु० पाठः ।

(२) अन्यान्यवयवानि इति सू० पु० पा० ।

(३) पञ्चमं इति सू० पु० पा० ।

(४) यन्त्रे इति व० पु० पा० ।

तेन तैर्हीनरूपास्तु मन्त्रा विद्यास्तथाऽपरे ।
 निष्प्राणदेहवत् कार्यकरणेष्वक्षमाः स्मृताः ॥६६॥
 तेन सर्वत्र तु मया स्वैर्योग उदीर्यते ।
 ये ये मन्त्राः प्रोक्तवर्णविहीनास्तैश्च योजयेत् ॥७०॥
 तेन ते बलवन्तः स्युः कार्येषु च फलान्विताः ।
 तस्मात् सर्वत्र संयोगात् स्वरैः सर्वार्थसिद्धिदाः ॥७१॥
 एवं तैरेव जायन्ते यन्त्राणि सबलानि वै ।
 द्वात्रिंशद्विनियोगाञ्च वक्ष्ये तेषामनुक्रमात् ॥७२॥
 वृत्तद्वयान्तः षट्कोणं कृत्वा मध्ये निजेष्वितम् ।
 मायागर्भं समालिख्य वेष्टयेन्मातृकाक्षरैः ॥७३॥

विन्दुसर्गावित्यादिना श्लोकेन उक्तमर्थं निगमयति । चैतन्यजृम्भणं—चैतन्य-
 प्रसरः ॥६८॥६९॥ तैः—पञ्चभिः परतजोरूपदेवतायाः । प्रोक्तवर्णविहीनाः—प्रोक्तवर्ण-
 पञ्चकविहीनाः । योजयेत्तद्वर्णपञ्चकमिति शेषः ॥७०॥ ते—मन्त्राद्याः । अत्र दशभिः
 श्लोकैरेतदुक्तं भवति—आदिक्षान्ताक्षररूपमातृकाविग्रहाया भारत्याः सर्वावयव-
 भूतेषु सर्वाक्षरेषु स्थितेष्वपि तुरीयस्वरविन्दुस्वरा हकारसकारषोडशस्वराक्षराणां
 देहिनां देहेषु प्राणचैतन्यादिविजृम्भणवत् कार्यकारणत्वाद्गर्णपञ्चकविहीनेषु तत्-
 पञ्चकयोजनात् सर्वत्र स्वरयोगेन च सर्वेषां बलयोजनं च भवति ॥७१॥

एवमित्यादिना श्लोकेन कामेश्वरीविद्यायाः स्वरविकृतैः(२)रक्षरैर्द्वात्रिंशद्यन्त्राणि
 प्रस्तौति । तत्र तैः—कामेश्वरीविद्यायाः स्वरवर्जितैर्हीनवत्यधिकशतसङ्केत-
 रक्षरैरित्यर्थः ॥७२॥

वृत्तद्वयेत्यादिना श्लोकेन द्वात्रिंशद्यन्त्रसाधारणं स्वरूपमुपदिशति । तत्र
 मायागर्भं—हृत्तेखामध्ये । समालिख्य प्राग्वत् । एतदुक्तं भवति—प्राग्वद-
 भ्रमेण(३) वृत्तं निष्पाद्य तत्र प्राग्वत् षट्कोणं कृत्वा तन्मध्ये हृत्तेखां प्रोक्त-
 क्रमेण वाञ्छितार्थलिपिगर्भांमालिख्य षट्कोणकोणेषु षट्सु अयादारभ्य
 प्रादक्षिण्येन कामेश्वरीविद्यायाः स्वरविकृतेषु द्वावत्यधिकशतसङ्केतपञ्चक्षरेषु आदि-

(१) सर्वत्र इति सो० पु० पा० ।

(२) स्वरवर्जितैरिति त्र० पु० पा० ।

(३) क्रमेण इति० व० पु० पा० ।

प्रथमे कनकावाप्तिर्द्वितीयं भूषणोदयः ।
 तृतीये कन्यकासिद्धिश्चतुर्थे भूपरिग्रहः ॥७४॥
 पञ्चमे वाहनावाप्तिः षष्ठे स्त्रीवश्यमौरितम् ।
 सप्तमे भवनावाप्तिरष्टमे धेनुसङ्ग्रहः ॥७५॥
 नवमे वशयेद्भूपं दशमे वारणं हयम् ।
 एकादशेन विजयी नरः समरसौमनि ॥७६॥
 बादेषु व्यवहारेषु द्वातेषु विविधेष्वपि ।
 द्वादशेऽभीष्टिताऽऽवाप्तिः परिणारिविनाशनम् ॥७७॥
 गजवाजिखरोष्ट्राणां नरगोमृगपत्त्रिणाम् ।
 भुजङ्गमेघमहिषवाजिनाम्बाशु (१)नाशनम् ॥७८॥
 तत्तत्त्वचि (२) च तद्रत्नैर्लिखितं तत्र तत्र च ।
 स्थापितं मण्डलान्मासात् सप्तगच्चादद्यापि वा ॥७९॥
 चतुर्दशेन वृष्टिः स्यात् परिण जृम्भणं रिपोः ।
 क्रोधवैरसमुद्योगगमनादेरपि ध्रुवम् ॥८०॥

षट्कमालिख्य वृत्ताङ्गिरेकाङ्गुलान्तरालं वृत्तं निष्पाद्य तद्दीप्यां प्राग्वदादिक्षा
 न्तान्यक्षराणि लिखेत् । एतत् प्रथमं यन्त्रम् । अथैव यन्त्रस्य षट्सु कोणेषु पूर्वं
 यन्त्रलिखितान्तरषट्कादुपरितनान्तरषट्कमालिखेत् । एतत् द्वितीयं यन्त्रम् (१) ।
 एवं तेषु षट्सु कोणेषु क्रमेण षडक्षरत आसमाप्तिं लेखनात् सम्भृत्य द्वात्रिंश
 यन्त्राणि क्रियन्त इति ॥७३॥

प्रथमइत्यादिभिर्न्यक्षराण्य इत्यन्तरष्टादशभिः श्लोकेर्द्वात्रिंशयन्त्राणामसाधा-
 रणानि फलान्युपदिशति । तत्र सर्वाणि यन्त्राणि प्रत्येकं सर्वाभीष्टप्रदानि ।
 अमितावामिरित्यादीनि अमितावामिरित्यादिनियमान्तदसाधारणत्वात् । विविधेषु
 सजीविनिर्जिवभेदतः । ॥७४—७६॥ परिण—तयोदशेन । गजादीनां नाशनं तयो-
 दशेन यन्त्रेण ॥७७॥७८॥

षोडशेन घृतेनाम्नौ (१) भूताद्यैर्नैव बाध्यते ।
 ततः परेण यन्त्रेण खातेन धरणीतले (२) ॥८१॥
 रक्षा भवति सर्वत्र प्राणिनां भवति ध्रुवम् ।
 अनन्तराभ्यां खननात् कलहोद्वेगयोर्द्वयोः (३) ॥८२॥
 सस्यानां (४) बहुभिः क्लेशैर्नाशः स्याद्भूकृष्टमपि ।
 देशानामपि चान्योन्यकलहात् षोडशं भवेत् ॥८३॥
 अनन्तरेण यन्त्रेण विरोधो भूभुजां भवेत् ।
 राष्ट्रसन्धितले तस्य खननेनाल्पकालतः ॥८४॥
 एकविंशेन यन्त्रेण रोगार्ता वैरिणो ध्रुवम् ।
 द्वाविंशेन गवां रोगस्त्रयोविंशेन दन्तिनाम् ॥८५॥
 चतुर्विंशेन वाहानां पञ्चविंशेन भूभुजाम् ।
 षड्विंशेन प्रधानानां रोगावाप्तिर्दृढं भवेत् ॥८६॥
 सप्तविंशेन तेषान्तु प्रोक्तानां क्लेशनाशनम् ।
 अष्टाविंशेन यन्त्रेण कृत्या प्रतिनिवर्तते ॥८७॥
 धारणाद्भूषु खननात् वृक्षाद्यादिषु बन्धनात् ।
 तडागकूपवाय्यादिष्वर्पणाद्याति सा ध्रुवम् ॥८८॥
 ततः परेण यन्त्रेण वाग्मी मूकोऽपि जायते ।
 तत ऊर्ध्वेन यन्त्रेण वैरिवाक्स्तम्भनं भवेत् ॥८९॥
 एकत्रिंशेन यन्त्रेण वाहानां दन्तिनामपि ।
 रक्षा भवति तद्भूषु खननाद्वारणादपि ॥९०॥

तत्तत्तत् - गजादीनामालानस्यानिषु । मण्डलात् - प्राग्वत् ॥७८॥८०॥८१॥ खननात् ।
 सस्यादीनां स्थानेष्वित्यर्थः ॥८२॥ प्रोक्तानामत्र प्रकरणे क्लेशनाशनम् ॥८३॥८४॥८५॥

(१) घृतेनाम्नौ इति म० पु० पा० ।

(२) शतेन धरणीतलम् इति म० पु० पा० ।

(३) अन्यन्तराभ्यां खननात् भूतलं हयम् इति म० पु० पा० ।

(४) संस्थापनामिति म० पु० पा० ।

द्वाविंशेनाम्बुधौ पीता न क्लिश्यन्ति कदाचन ।
 पारं प्रयान्ति (१) चाऽक्लेशाद्विचित्रा यन्त्रशक्तयः ॥८१॥
 षोडशानां तु नित्यानां प्रत्येकं तिथिषु क्रमात् ।
 तत्तत्तिथौ तद्भजनं जपहोमार्चनादिना ॥८२॥
 घृतं च शर्करा दुग्धमपूपं कदलीफलम् ।
 चौद्रं गुडं नालिकेरं फलं लाजां तिलं दधि ॥८३॥
 पृथुकं चणुं मुद्गं पायसं च निवेदयेत् ।
 प्रतिपत्तिथ्यमारभ्य क्रमात्पञ्चदशस्वपि ॥८४॥
 कामेश्वर्यादिशक्तीनां सर्वासामपि चोदिताम् (२) ।
 आद्याया ललितायास्तु सर्वाण्येतानि सर्वदा ॥८५॥
 निवेदयेच्च जुहुयाद्ब्रह्मै दद्यान्नुणामपि ।
 विद्याशक्तिमतां नित्यमभीष्टावाप्तयेऽनिशम् ॥८६॥
 तत्तद्विद्याक्षरप्रोक्तमौषधं तत्प्रमाणतः ।
 संपिष्य गुटिकां कृत्वा ताभिः सर्वत्र साधयेत् ॥८७॥

८६॥८७॥ प्रोक्तानां धारणादिति । सर्वत्र यन्त्राणि धारणस्थापनार्चनाद्यैः फल-
 प्रदानोत्सर्गः ॥८८॥८९॥९०॥९१॥

षोडशानामित्यादिना श्लोकेन प्रतिपदादिपञ्चदश्यन्त्रास्तु तिथिषु तत्तत्तिथि-
 नित्याभजनक्रममुपदिशति । तत्र जपहोमार्चनादिना — आदिशब्देन तर्पणाऽभि-
 शेका उच्यन्ते ॥८२॥

घृतमित्यादिभिरनिशमित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः पञ्चदशसु तिथिषु पञ्चदशनिवेद्य-
 द्रव्याणि तद्दिनयोगप्रकारांश्चोपदिशति । तत्र क्रमादिति । शक्तितिथिनिवेद्यद्रव्याणां
 प्रत्येकं क्रमं दर्शयति । सर्वाण्येतानि—निवेद्यद्रव्यादीनि । सर्वदासर्वा— अपि पञ्च-
 दशनित्यामयत्वात् ॥८३॥८४॥८५॥८६॥

(१) प्रयान्ति वै इति सो० पुस्तके पा० ।

(२) चोदितमिति सो० पु० पा० ।

अर्घ्यवत्तर्पणं नित्यं स्नानं पानं च भोजनम् ।
 पटीरसंयुतं भाले धारणं सर्वसिद्धिदत् ॥६८॥
 राज्ञां विशेषतो रत्नां कुर्यादितैस्तु नित्यशः ।
 स्नाने पाने धारणे च गुलिकायोऽनेन वै ॥६९॥
 रोगापमृत्युकृत्यादिदोषा ग्रहसमुद्भवाः ।
 न बाधन्ते ततो नित्यमर्चयेत् स्वगृहे क्वचित् ॥१००॥
 एषा रसमयी व्याप्तिरिति सम्यक्समीरिता ।
 अस्या निष्कालनाच्चित्ते(१) तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥
 इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रे षु श्रीकादिमते सप्तमं
 पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ ७ ॥

तत्तदित्यादिभिः क्वचित् इत्यन्तैः श्लोकैः सर्वासां विद्यानां तत्तदक्षरै-
 षधिभिर्गुलिकानिर्माणं तद्विनियोगं तत्फलं चोपदिशति । तत्र—तत्प्रमाणतः—
 तत्तदक्षरावृत्तिसंख्यामानतः ॥६७॥ पटीरं—चन्दनम् ॥६८॥ एतैः—गुलिकाकृतै-
 रौषधैः ॥६९॥ क्वचिद्—देवतासपर्यास्थाने ॥१००॥१०१॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रे षु श्रीकादिमते प्रपञ्चसारसिंहराजप्रका-
 शाभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां
 व्याख्यायां कामेश्वरीनित्याभिधानप्रकाशपरं सप्तमं पटलं
 परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ ७ ॥

अन्यसङ्ख्या—

यन्त्राणि स्युः सप्तमेऽष्टौ चत्वारिंशच्च सङ्ख्याया ।
 व्याख्याग्रन्थाः सत्रिपादाः चतुर्दशशतद्वयम् ॥ १ ॥

अथ अष्टमं पटलम् ।

अथ षोडशनित्यासु तृतीयां भगमालिनीम् ।
शृणु देवि ! प्रवक्ष्यामि साङ्गां सावरणां क्रमात् ॥१॥
तदङ्गान्यथ तद्व्यानं तदावरणदेवताः ।
तत्पूजायाः क्रमं होमं यन्त्राणि विविधानि च ॥२॥
तन्मन्त्रोद्धार उदितः पूर्वमेव मया तव ।
अङ्गानि मन्त्रवर्णैः स्यादाद्येन हृददीरितम् ॥३॥
ततश्चतुर्भिः शौर्षं स्यात् शिखा त्रिभिरुदीरिता ।
चतुष्टयत्रयैः शेषाण्यङ्गानि षडिति क्रमात् ॥४॥
अरुणामरुणाकल्पां सुन्दरौ सुस्मिताननाम् ।
विनेत्रां बाहुभिः षड्भिरुपेतां कमलासनाम् ॥५॥

अथ अष्टमं पटलम् ।

पूर्वस्मिन् सप्तमे पटले द्वितीयायाः कामेश्वरीनित्याया विधानमुपदिश्यानन्तरं
तृतीयाया भगमालिनोनित्याया विधानक्रममुपदिशति । अथ षोडशेत्यादिना
अस्य सा इत्यन्तेन श्लोकशतरूपेणाष्टमेन पटलेन । तत्राऽथ षोडशेत्यादिना विवि-
धानि चेत्यन्तेन श्लोकद्वयेन पटलार्थानुद्दिशति ॥ २ ॥

तन्मन्त्रोद्धारइत्यादिना क्रमादित्यन्तेन श्लोकद्वयेन षडङ्गन्यासक्रममुप-
दिशति । तत्र पूर्वं तृतीयपटले । अङ्गानि—षट् न्यसेदिति शेषः । आद्येन—मूल
विद्याया आद्येनाक्षरेण ॥३॥ चतुष्टयत्रयैः—चतुर्भिश्चतुर्भिर्अक्षरैः । शेषाण्यङ्गानि
कवचनेत्रास्त्राणि । अत्रापि प्राग्वज्जातियोजनं कुर्यात् ॥४॥

अरुणामित्यादिभिर्मन्दात्मभिरित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्देव्याः सपरिवाराया नित्यपूजा-
ध्यानमुपदिशति, तत्र कमलासनाम्—अम्बुजासने स्थिताम् । वामबाहुभिरुद्दि-

कल्हारपाशपुण्ड्रं क्षुकोदण्डान्वामबाहुभिः ।
 दधानां दक्षिणैः पद्ममङ्कुशं पुष्पसायकम् ॥६॥
 तथाविधाभिः (१) परितो द्युतां शक्तिगणैस्तुतैः ।
 अक्षरोत्थाभिरन्याभिः स्मरोन्मादमदात्मभिः ॥७॥
 पञ्चत्रिंशच्छतार्णैस्ते रूपिणीशक्तिपञ्चकम् (२) ।
 सप्ताक्षरीं च संयोज्य शक्तीस्तत्सङ्ख्याका यजेत् ॥८॥
 मदनां मोहिनीं लोलां जम्भिनीमुदयमां शुभाम् ।
 लह्यादिनीं द्राविणीं प्रीतिं रतिं रक्तां मनोरमाम् ॥९॥
 सर्वोन्मादां सर्वमुखाममनङ्गा (३) मभितोदयाम् ।
 अनल्पां व्यक्तविभवां विविधक्षोभविग्रहे ॥१०॥
 एताः स्युः शक्तयः पञ्चपञ्चाशद्भिः शतद्वयम् ।
 ताभिर्वृतां तु तां देवीं पूजयेद्वाञ्छिताप्तये ॥११॥

क्रमतः ॥६॥ तथाविधाभिः शक्तिगणैरित्युक्तिः स्वात्मन्यात् । अन्याभिः—मदनामित्याद्याभिरक्षरशक्तिव्यतिरिक्ताभिः । स्मरोन्मादमदात्मभिः स्मरोन्मादश्च मदश्च येषां एतद्विशेषणं सर्वशक्तिगणसाधारणम् (४) ॥ ७ ॥

(एवं) पञ्चत्रिंशदित्यादिना श्लोकेन देव्याः परिवारभूता मन्वाक्षरात्मिकाः पञ्चत्रिंशच्छतसङ्ख्याताः शक्तीस्तावत्सङ्ख्यास्तद्विद्याश्चोपदिशति । एतदुक्तं भवति—सविन्दुकं द्वादशस्वरमुच्चार्य तदनु मन्वाक्षराणि पञ्चत्रिंशच्छतसङ्ख्याकानि क्रमतः प्रत्येकमुच्चार्य तदुपरि रूपिणीशक्तिपादुकां पूजयामीत्युच्यते तत्र पञ्चत्रिंशदधिकशतविद्याक्षरसङ्ख्याका विद्यास्तावत्सङ्ख्याः शक्तयश्च सम्भवन्ति ॥८॥

मदनामित्यादिभिर्वाञ्छिताप्तये इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्विंशतिशक्तिभिर्मन्वाक्षरशक्तिभिश्चावरणद्वयमुपदिशति । तत्र विविधक्षोभविग्रहे—विविधविग्रहा क्षोभविग्रहा च ॥९॥१०॥ एताः स्युः शक्तय इति । मदनाद्याभिर्विंशतिशक्तिभिरक्षरो-

(१) तथाविधाभि इति सू० पृ० पा० ।

(२) शक्तिपञ्चमम् इति सू० पृ० पा० ।

(३) मन्वाक्षरीना मन्त्राभिति सू० पृ० पा० ।

(४) सर्वशक्तिरावरण साधारणमिति सो० पृ० पा० ।

अथ पूजाक्रमं देवि ! शृणु सर्वार्थदायकम् ।
 येन विप्रवं वशं भूयादपि स्थावरजङ्गमम् ॥१२॥
 चतुरस्रद्वयं कृत्वा कुर्याद्द्वारं तु पश्चिमे ।
 तन्मध्येऽञ्जं पञ्चदलं कृत्वा तत्कर्णिकागतम् ॥१३॥
 योनिद्वयं(१) तयोर्मध्ये तिर्यगेखाविधानतः ।
 पञ्चविंशच्छतं सङ्ख्यायोनयः(२) परितःस्थिताः ॥१४॥
 अग्रादिलोमगास्तास्तु शक्तीः संस्थाप्य पूजयेत् ।
 मध्ये वृत्तचयं कुर्यात्तत्र विंशतिरेखाया ॥१५॥
 निष्पाद्य तावतीर्योनीर्मदनाद्याः समर्चयेत् ।
 वृत्तान्तराले त्वभितो यजेदङ्गानि षट् क्रमात् ॥१६॥

त्याभिः शक्तिभिश्च पञ्चपञ्चाशच्छतं शक्तय इत्यर्थः । (३)द्वयं — आवरणयोरिति शेषः ।
 प्रोक्तसङ्ख्याः शक्तयः—प्रोक्तक्रमेण आवरणद्वयमित्यर्थः ॥११॥

अथ पूजेत्यादिभिर्नराधिपानित्यन्तैरङ्गार्थैर्द्वयोदशभिः श्लोकैर्देव्या नित्य-
 पूजाक्रमं तत्फलानि चोपदिशति । तत्र येन पूजाक्रमेण ॥१२॥ चतुरस्रद्वयमित्या-
 दिभिः क्रमादित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैरेतदुक्तं भवति—अन्तर्बहिर्विभागेन चतुरङ्गु-
 लान्तरालां समचतुरस्रां वीथीं कृत्वा तस्याः पश्चिमदिग्भागतः मध्ये द्वारं कृत्वा
 तस्य चतुरस्रस्य मध्ये पञ्चदलकमलं विधाय वृत्तद्वययुक्तायां तत्कर्णिकायां सम-
 विरेखां कर्णिकामध्यवृत्तसृष्टास्रवयां यथामानं योनिं कृत्वा (तस्य एकां रेखां
 चतुर्विंशतिधा विभज्य तैरङ्गैस्त्वयोर्विंशतिचिह्नानि कृत्वा तस्यास्तिसृषु रेखासु
 तथा कृत्वा तेषु एकांश्मानमभितस्यङ्गा तदन्तः प्राग्वत् समविरेखां योनिं
 विधाय) तस्या योन्या एकां रेखामेकविंशतिधा विभज्य तेषु विंशतिचिह्नानि
 रेखासु प्रत्येकं कृत्वा तेषु बाह्याभ्यन्तरचिह्नेषु चिह्नाश्चिह्नमिति क्रमेण पञ्च-
 चत्वारिंशद्रेखास्तिर्ययूपाः प्रतिपार्श्वं विलिखेत् । एवं कृते बाह्यरेखायाणि
 आन्तररेखायाणि च त्रिकोणानि पञ्चत्रिंशदधिकशतसंख्याकानि भवन्ति । तदन्त

(१) योनिर्द्वयमिति सू० पु० पा० ।

(२) योनिं कृत्वा चतुर्दशयोनय इति सू० पु० पा० ।

(३) द्वयोरावरणयोरिति वं० पु० पा० ।

पञ्चविंशच्छत सङ्ख्या इति सो० पु० पा० ।

+ कृत्वा इति सू० पु० पा० ।

() एतच्चिह्नान्तर्गतोपनयः टी० पु० नास्ति ।

तन्मध्ये भगमालां तामावाह्योक्तस्वरूपिणीम् (१) ।

संस्थापनादिभिर्युक्तामर्चयेदुपचारकैः ॥१७॥

अर्घ्यमङ्गैश्च मूलैर्न संसाध्याभ्युच्य मूलतः ।

द्वारस्य पार्श्वयोगगङ्गे षण्णक्तीस्तथाऽर्चयेत् (२) ॥१८॥

शब्दस्पर्शौ तथा रूपं रसं गन्धं च पूर्ववत् ।

तदन्तवृत्तयोर्मध्ये षडङ्गानि तथाऽर्चयेत् ॥१९॥

तदन्तर्भगमालायां मदनाद्यास्तथाऽर्चयेत् ।

मध्ये च देवीमभितो (षडे) यजेतान्यायुधान्यपि (३) ॥२०॥

ततो देवीं षोडशभिरुपचारैरुदीरितैः ।

पूजयेदाद्यवर्णेन विदध्यात्तद्वलिद्वयम् ॥२१॥

स्यस्त्ररेखात्रयस्पृष्टरेखं भ्रमेण वृत्तं निष्पाद्य तदन्तरेऽपि तद्ग्रासपञ्चमांशमान-
भ्रमेण वृत्तं निष्पाद्य तयोर्विष्कम्भषोडशंशसहितं विष्कम्भमानं त्रिगुणीकृत्य-
तत् समुदायमानं दशधा विभज्य तेषु एकैकांशचिह्नानि परितस्तद्वृत्तद्वये दश
दश विधाय तेषु क्रमेण बाह्यादाभ्यन्तरं तस्माद्बाह्यमिति गोमूत्रिकाक्रमेण तिर्य-
ग्रूपा विंशतिरेखा विलिखेत् । एवं कृते बाह्यवृत्तस्पृष्टायाणि आन्तरवृत्तस्पृष्टा-
याणि च त्र्यस्राख्यभितो विंशतिसङ्ख्यानि सम्भवन्ति । अन्तर्बहिर्विभागेन
चतुरङ्गुलान्तरालां समचतुरस्तां वीथीं तेषु सर्वेषु उक्तक्रमेण उक्ताः शक्तीः पूजयेदिति
॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥ अभ्युच्य- स्वात्मादीनि । मूलतः— मूलविद्यया । पूर्ववत्
स्वरूपिणीति त्र्यक्षरसहितम् ॥१८॥ तदन्तवृत्तयोर्मध्ये— पञ्चदल पद्मस्य कर्णिकावृत्त-
द्वयवोच्यम् । तथाच वायव्यादिक्रमेण तदन्तर्याम्योर्मध्यस्थपञ्चविंशच्छतसङ्ख्यात्रि-
कोषमध्वेषु, अथाद्यप्रादक्षिण्येन ॥१९॥ तदन्तर्भगमालायां— वृत्त(ह)योर्मध्यस्थविंशति-
त्रिकोणेषु मध्येऽथ देवीमभितः एतदुक्तं भवति— तदन्तर्वृत्तवीथीमध्ये देव्याः षड्हा-
युधानि । तां वृत्तवीथीं तिर्यग्रेखाषट्कोणं षोडश विभज्य देव्या वामाधरहस्त-
स्वादीनि दक्षिणाधरहस्तस्यान्तानि (४) अथाद्यप्रादक्षिण्येन क्रमेणार्चयेदिति ॥२०॥
आद्यवर्णेन— मन्त्राद्येनाक्षरेण सार्धमिति शेषः । मूलमन्त्राद्यक्षरं सविन्दुकं द्वादश-

(१) स्वरूपतामिति सू० पु० पा० ।

(२) रागद्वेषशक्तीमथार्चयेत् इति सू० पु० पा० ।

(३) आयुधानि षट् इति सू० पु० पा० ।

(४) हस्तादीनि इति टी० पु० पा० ।

जपेदष्टोत्तरशतमग्रे देव्यास्तु नित्यशः ।

प्राग्वदग्निमुखं कृत्वा होमं * कुर्यादृशांशतः ॥२२॥

संयोज्य विन्दौ तां प्रायो(१) मूलेनाभ्यर्च्य तां तथा ।

स्वात्मन्युद्वासयेदुक्तप्रकारेण महेश्वरीम् ॥२३॥

देव्यात्मा वश्येद्विश्वं नरनारीनराधिपान् ।

काम्यहोममथो वक्ष्ये नानाभौष्टाभिदायकम्(२) ॥२४॥

त्रिमध्व तैः पुण्डरीकैर्होमादिप्रा वशं नयेत् ।

आग्नेयैस्तु राजानं करवीरैस्तु वैश्यकम् ॥२५॥

उत्पलैर्वश्येच्छूद्रं वनितां जपया हुतैः ।

बिल्वैर्लक्ष्मीर्भवेद्धोमैर्भूम्याद्यैः कमलैर्हुतात् ॥२६॥

कैरवैर्वाहनावाभिर्वर्द)रपुष्पैर्महदशः ।

सौभाग्यं चम्पकैः सिद्धै(३) रक्तसौगन्धिकं हुनेत् ॥२७॥

तगरैर्वस्त्रसंसिद्धौ पुद्गागैर्भूषणाप्रये ।

मधुकैः कन्यकासिद्धौ पलाशैः स्वर्णसिद्धये ॥२८॥

स्वरं सर्वासामावरणशक्तोनां मन्त्राक्षरं कुर्यात् इत्यर्थः । बलिद्वयं—पूजारम्भे षोडशाक्षरमन्त्रेण पूजावसाने कुरुकुलाममाक्षर्या च । सर्वत्र पूजादाववसाने च नाथार्चनं कुर्यादिति सम्प्रदायार्थः ॥२१॥ दशांशतः क्रमहोमानन्तरं जप-दशांशमूलमन्त्रेण होमं कुर्यात् । एतत् सर्वासां साधारणम् ॥२२॥ (४) उक्तप्रकारेण प्रधानदेव्याः पूजावसाने उक्तेन क्रमेण ॥२३॥ देव्यात्मा—प्राग्वत्प्रासदेवीरूपाह्वय-भावनयेत्यर्थः । अत्रापि पुरस्करणार्थं केवलं दशमाङ्कस्य विद्या जपित्वा तद्दशांशं तर्पणादिकं कुर्यादिति सम्प्रदायार्थः ॥२४॥

काम्यहोममित्यादिभिः परमेश्वरोत्पत्तैरर्च्यैः पञ्चभिः श्लोकैः नानाविध-द्रव्यहोमैर्नामाफलावाप्तिमुपदिशति । तत्र त्रिमध्वतैः—त्रिमधूनि—सौद्राज्यदुग्धानि

* कृत्वा इति सू० पु० पा० ।

(१) विन्दौ तं प्राग्वन्म् इति सू० पु० पा० ।

(२) भौष्टाविधाधिकाम् इति सू० पु० पा० ।

(४) उक्तक्रमेण इति सू० पु० पा० ।

(३) सिद्धैर्दशसौगन्धिकैर्हुतैरिति सू० पु० पा० ।

किंशुकैरंशुकावाप्तौ पाटलैः पशुसिद्धये ।
 रक्तोत्पलैः सर्वभिर्ह्यौ ह्यस्यैत्यरमेश्वरि ! ॥२६॥
 अथ यन्त्राणि वक्ष्यामि वास्तुतार्थप्रदानि तु ।
 चन्दनागुरुकर्पूरकस्तूरीकुङ्कुमैर्लिखेत् ॥२७॥
 सर्वाणि सर्वतो यन्त्राण्यभौष्टात्रामिकामुकः ।
 सुवर्णं रजते ताम्रे त्वंशुके भूर्जपत्रके ॥२८॥
 धारणं सृष्टिं बाह्योर्वा कण्ठे कक्षां प्रकोष्ठके ।
 निधाय क्वापि पूजां वा कुर्याद्यन्त्रास्यशेषतः ॥२९॥
 षट्कोणं वृत्तयोर्मध्ये कृत्वा तन्मध्यतस्तथा ।
 योनिं विलिख्य तन्मध्ये मायां साध्यममन्विताम् ॥३०॥
 विलिख्य कोणचितये (१)वज्रं षट्कोपि संलिखेत् (२) ।
 एकैकवृत्तयोर्मध्ये शेषाणानि समालिखेत् ॥३१॥
 बहिर्माटिकाया वं(३)ष्ट्यवृत्तान्तविन्दुयुक्तया ।
 एवं यन्त्राणि सन्तान् दर्शभिर्दर्शभिर्भवेत् ॥३२॥

चौद्रुग्धदधोनि वा । अस्मिन् प्रकरणे सर्वाणि प्रोक्तानि होमद्रव्याणि त्रिमध्वक्ता-
 न्येव जुहुयादित्यर्थः । सर्वत काम्यहोमेषु पूर्वं स्वनित्यक्रमं निर्वर्त्यानन्तरं वज्रौ
 तत्तद्विद्यायाः परिवाराहुतोर्ज्ज्वा पश्चात् प्रोक्तद्रव्यैः प्रोक्तसंख्यं तत्तन्मूलमन्त्रेण
 प्रोक्तफलवाप्तये जुहुयात् । होमेषु सर्वत्र होमान्ते हुतसंख्यं मूलमन्त्रं जपे-
 दिति सर्वत्रसमयः ॥२५॥२६॥२७॥२८॥ रक्तोत्पलैः—रक्तकुमुदैः ॥२९॥

अथ यन्त्राण्येत्यादिभिरशेषत इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्यन्त्रकथनप्रस्तावपूर्व (४)तन्त्र-
 साधारणं यन्त्रसेखनद्रव्यं यन्त्राधिकरणानि यन्त्रधारणप्रकाराः श्रोपदिशति ॥३०॥
 ॥३१॥३२॥

षट्कोणमित्यादिभिर्विधीयत इत्यन्तैः (स्त्रिभिः) षड्भिः श्लोकेश्चतुर्दशयन्त्र-
 निर्माणक्रममुपदिशति । तत्र मायां हृत्ते खान् । साध्यममन्विताम्—प्राग्वत्तत्र

+ मध्य इति स० पा० । (१) बहिः इति सो० प० पा० । (२) संलिखेत् इति सो० प० पा० ।

(३) षष्ट इति स० प० पा० ।

(४) तत्र इति वं० पृथक् पाठः ।

चरमेऽमृतषष्टौ व शेषं संपूजयेच्छिवे !

ज्या कं दावोऽम्बु हृत्स्वेन माययाऽमृतपञ्चकम् ॥३६॥

तत्पञ्चकं स्वरैर्भेदादशीतिर्मायया तथा ।

तैः षण्ढहीनैः (१) षष्टिः स्यान्मायया च तथा भवेत् ॥३७॥

षष्ट्या शतं समुद्दिष्टं वर्णेष्वमृतविग्रहम् ।

तेषां सर्वत्र तन्त्रेऽस्मिन् विनियोगोविधीयते ॥३८॥

मायामध्ये एकमेकं मन्त्राक्षरं च लिखेदिति सम्प्रदायः ३३॥३४॥ शेषाणानि क्रमेण पञ्चविंशत्यधिकशतसंख्यानि॥३५॥ चरमे—चतुर्दशयन्त्रे । अमृतषष्ट्या—वक्ष्यमाणया ज्याकं दावोऽम्बुहृत्स्वेनिति । ज्या—जकारः । कं—सकारः । दावः ठकारः । अम्बु—वकारः । हृत्—सकारः । स्वेन—विन्दुना । मायया—विसर्जनीयेन ॥३६॥ मायया तथा । विन्दुसहितेषु—स्वरभेदादशीतिसंख्यातैश्चमृताक्षरेषु विन्दुमपास्य सर्वत्र विसर्जनोपयोजनात् तान्येवाक्षराणि अशीत्यक्षराणि भवन्तीत्यर्थः । षण्ढहीनैः—ऋऋ-लृलृ इत्यक्षरविहानैः । मायया च तथाभवेत् षण्ढचतुष्टयहीनैर्विसर्जनीय-योजितैरपि षष्ट्याक्षराणि स्युरित्यर्थः ॥३७॥ षष्ट्याशतं समुद्दिष्टमित्युक्तिः षण्ढचतुष्टयोपेतत्वात् । वर्णेषु—मातृकायाम् । अमृतविग्रहं—वर्णपञ्चकमिति-शेषः । अत्र चतुर्दश षण्ढान् विनाऽमृताक्षराणां सङ्ख्या विंशत्यधिकं शतमेव । तेषां षण्ढयुक्तानां षष्टिशतसंख्यानाममृताक्षराणां चतुर्दशानां यन्त्राणां विरचनाक्रमोयथा—एकैकाङ्गुलान्तरालानि त्रीणि वृत्तानि स्तम्भेणान्तर्बहिर्विभागैश्च कृत्वा तेषु अन्तस्थतृतीयवृत्तमध्ये यथामानं षट्कोणं विधाय तन्मध्ये सम-त्रिरेखां स्वाभिमुखं योनिं विलिख्य तन्मध्ये नामोपेतां हृत्त्रेखामालिख्य तदन्तर्मायांशे मन्त्राक्षरमालिख्य बहिस्त्रिरेखां तन्मध्ये द्वितीयतृतीय-चतुर्थाक्षराण्यालिख्य बहिः षट्सु कोणेषु अयादिप्रादक्षिण्येन पञ्चमादिदश-मान्तानि वर्णान्यालिख्य तद्वह्निर्वृत्तवीथ्यां (२) एकादशाक्षरादीनि पञ्चविंशत्यधिक-शतसंख्यानि मन्त्रशेषाक्षराणि प्राग्वत् समालिख्य तद्वह्निर्वृत्तवीथ्यां तथैव सविन्दु-कान्यक्षराणि प्राग्वत् समालिख्य तद्वह्निर्वृत्तवीथ्यां तथैव सविन्दुकान्यक्षराणि आदिशान्तानि समालिखेत् एतत् प्रथमं यन्त्रम् । द्वितीयादित्रयो-

(१) षण्ढहीनैरिति सू० पृ० पा० ।

(२) एकविंशाक्षरादीनि इति व० पृ० पा० ।

चतुर्दशानां यन्त्राणां विनियोगं शृणु प्रिये ! ।

वश्यमाकर्षणं स्तम्भमारोग्यं विजयं श्रियम् ॥३६॥

रक्षां गजाश्वगोमेषमहिषाणामनुक्रमात् ।

नरनारीनृपाणां च प्रोक्तयोगेन साधयेत् ॥४०॥

अमृताणैः (१) स्वमूलाणैः ललितारहितैस्तु तैः ।

नित्याचतुर्दशाणैश्चाप्येकषष्टिशतेन च ॥४१॥

षट्पञ्चाशत्समोपेतं चतुःशतमुदीरितम् ।

तैर्यन्त्ररचनायोगं फलानि च शृणु प्रिये ! ॥४२॥

दशान्तेषु द्वादशसु यन्त्रेषु प्रथमयन्त्रलिखिताक्षरदशकोपरिस्थं दशकं द्वितीये तृतीये तुर्यरत्नोदयदशकं एवं क्रमेण द्वादशसु समालिख्य बहिः शेषाक्षरवेष्टने पञ्चविंशत्यधिकशतसंख्याक्षरसिद्धयर्थं तन्मध्यलिखिताक्षरदशकदशमाक्षरादुपरितनमुपरितनमन्त्राक्षरमारभ्य ह्रस्वेष्वामध्यलिखिताक्षरपूर्वाक्षरपूर्वाक्षरावधि अक्षराणि समालिखेत् । चरमे चतुर्दशे यन्त्रे षट्कोणद्वितीयकोणादिषु पञ्चसु पञ्चाशत्ताक्षराणि सविन्दुकान्यालिख्य बहिर्मन्त्रशेषाक्षरस्य बोध्यां विषण्ठ-स्वराक्षरविकृतानि सविन्दूनि तदमृतषष्ठ्यक्षराणि ततस्तान्येव विसर्जनीययुक्तानि, ततः सविसर्जनीयान्यमृतपञ्चाक्षराणि चैवं पञ्चविंशत्यधिकशताक्षराणि समा-लिखेदिति ॥३८॥

चतुर्दशानामित्यादिना साधयेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन तेषां चतुर्दशयन्त्राणां यथा-क्रमं चतुर्दशफलान्युपदिशति । तत्र प्रोक्तयोगेन साधयेत्—धारणनिक्षेपा-दिना ॥३८॥४०॥

अमृताणैरित्यादिना उदीरितमित्यन्तेनार्द्धाधिकेन श्लोकेन त्रयस्त्रिंशदयन्त्र-निर्माणार्थं मन्त्राक्षराणां संख्याविशेषान् संभूय संख्यां चोपदिशति । तत्रै-तदुक्तं भवति—षष्ठ्यधिकशतसंख्यैरमृताणैः पञ्चत्रिंशदधिकशतसंख्यैः स्वमूल-विद्यारणैः ललितां विना मूलविद्यारहितैरन्यैश्चतुर्दशनित्याविद्याक्षरैरेकषष्टिशत-सङ्ख्यातैश्च संभूय संख्या षट्पञ्चाशत्समोपेतं चतुःशतमुदीरितमिति ॥४१॥

तैरित्यादिना श्लोकोत्तरार्द्धेन तैर्यन्त्राणि तत् फलानि च प्रस्तौति । तत्र—
तैः—प्रोक्तसंख्यैरक्षरैः ॥४२॥

त्रिकोणमष्टपञ्चाङ्गं बहिर्वृत्तद्वयं तथा ।

(१) विधाय मध्ये मायास्थं कृत्वा नामत्रिकोणगम् ॥४३॥

अन्तरालद्वयं तस्थिं वहिः पञ्चाष्टगामिव ।

चतुर्दशार्णमालिख्य वृत्तमध्ये तु मातृकाम् ॥४४॥

विलिख्यार्चाहुतजपमेकसिद्धानि योजयेत् ।

त्रयस्त्रिंशत्तमं यन्त्रं मशक्त्यमृतपञ्चकैः ॥४५॥

ज्वरे घोरं शौतिकायां तथा चातुर्यिके गदे ।

स्फोटे मसूरिकायां च नेत्राभ्यां कुक्षिसंभवे ॥४६॥

त्रिकोणमित्यादिभिः पञ्चकैरित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः प्रोक्तैः षट्पञ्चाशच्चतुः
शतवर्णैरमृतपञ्चाक्षरैः शक्त्याख्यया हृत्त्रेख्यया च त्रयस्त्रिंशद्रूपयन्त्रविरचनाक्रम-
मुपदिशति । तत्र चैतदुक्तं भवति इष्टमानेन भूमेण वृत्तद्वयमन्तर्बहिर्विभागेन
एकाङ्गुलान्तरालं निष्पाद्य तदस्याङ्गुलान्तरालेन वृत्तेन कर्णिकां तद्वह्निस्थ-
गुलान्तरालेन वृत्तेन कर्णिकां तद्वह्निस्त्राङ्गुल्यन्तर्वीथ्यामष्टपत्राणि च कृत्वा कर्णिका-
मध्ये समविरखां कर्णिकावृत्तसृष्टास्त्रययां योनिं कृत्वा तन्मध्ये प्राग्ब्रह्मा-
पेतां हृत्त्रेखामालिख्य तदस्त्रेषु त्रिषु प्रोक्तसङ्ख्याष्वक्षरेषु आदितः त्रयं कर्णिका-
वृत्तयोन्मृसान्तरालद्वये त्रयं बहिरष्टसु पत्रेषु अष्टादिप्रादक्षिण्येनाष्टाक्षराणि
सैवं चतुर्दशाक्षरालिख्य बाह्यवृत्तवीथ्यासकारादिचकारान्तां मातृकां तथैवाभि-
लिखेत् एतेष्वक्षरैश्चादितः चतुर्दशभिरक्षरैः प्रथमं यन्त्रम् । एवं प्रोक्तचतुर्दश-
क्षरादुपरितनैश्चतुर्दशभिरक्षरैर्हितायं यन्त्रम् । एवमुपरिस्थंश्चतुर्दशभिरक्षरैश्चतुर्दश-
भिरक्षरैः क्रमेणान्यानि च त्रिंशद्यन्त्राणि चरमयन्त्रम् । त्रयस्त्रिंशद्यन्त्रविनियुक्ता-
वशिष्टाक्षराष्टकेनामृतपञ्चाक्षरेण हृत्त्रेख्यया च एवं चतुर्दशभिरक्षरैः कुर्यात्,
एवं त्रयस्त्रिंशद्यन्त्राणि कृत्वा पूजासौमजपाभिधौर्कैर्विनियुज्यादिति । अत्रा-
र्चाजपादिकं मातृकया तत्तन्निमित्ताक्षरैश्च, एवं सर्वत्राक्षरयन्त्रेषु विधा-
नम् ॥४५॥

ज्वरत्यादिभिरोगैर्वीथ्यन्तैश्चतुर्दशभिः श्लोकैस्त्रयस्त्रिंशद्यन्त्राणां क्रमेण
त्रयस्त्रिंशत्फलान्युपदिशति । तत्र चातुर्यिके चतुर्थादिवसेषु पीडाकरशान्ति

यक्षराक्षसगन्धर्वपिशाचोरगपीडने ।
 बालग्रहार्तौ दौर्भाग्ये बन्ध्यात्वे वैरिपीडने ॥४७॥
 वादे चोन्मादने(१) राजक्रोधे चोरभये तथा ।
 डाकिन्यादिगणैः षड् भिराक्रान्त्यां ब्रह्मराक्षसैः ॥४८॥
 प्रमेहकामलाक्ष्मिदोषजेषु त्रिषु क्रमात् ।
 योजयेदुक्तविधिना त्रयस्त्रिंशद्द्वितीश्वरि ! ॥४९॥
 कामेश्वर्यादिनित्यानां साधारणसमर्चनम् ।
 शृणु देवि ! प्रवक्ष्यामि सर्वाङ्गाङ्गित्वयोगतः (२) ॥५०॥
 तासां पञ्चदशानान्तु मन्त्रवर्णाः समीरिताः ।
 शतद्वयं षण्णवतिं तैश्चक्रं तत्र पूजनम् ॥५१॥
 प्राक् प्रत्यग्दक्षिणोदक्च रेखाविंशतिमालिखत् ।
 तेन कोष्ठानि जायन्ते चतुरस्राणि पार्वति ! ॥५२॥

कागदे ॥ ४६॥४७॥ षड् भिराक्रान्त्यामिति षड् विधानि फलान्युच्यन्ते ॥ ४८॥
 दोषजेषु त्रिषु—वातपित्तश्लेष्मजेषु रोगवर्गेषु त्रिविधेषु । उक्तविधिना—अर्चाज-
 पादिना ॥४९॥

कामेश्वर्यादीत्यादिना श्लोकेन ललिताया अङ्गभूतानामन्यासां (पञ्चदशानां
 नित्यानामन्योन्यांगित्वेन तासां) पञ्चदशप्रकारं साधारणसमर्चनं प्रस्तौति । तत्र—
 कामेश्वर्यादिनित्यानां—पञ्चदशानामिति शेषः ॥५०॥

तासामित्यादिना श्लोकेन ललितादीनां पञ्चदशानां तासां सम्भूय मन्त्राक्षर-
 सङ्ग्रामुपदिश्य तैरक्षरैस्तासां साधारणं काम्यपूजाचक्रं च प्रस्तौति । तत्र—तैः—
 प्रोक्तसङ्ग्रहैरक्षरैः ॥५१॥

प्राक् प्रत्यगित्यादिभिः पूजयेदित्यन्तैर्विशल्या श्लोकैः परिपूर्णपूजाचक्रनिर्माणं
 पूजाक्रमं पूजोपकरणविशेषादिकं चोपदिशति । तत्र प्राक् प्रत्यक् इत्यादिभिः
 क्रमेण वे इत्यन्तैरेकादशभिः श्लोकैस्तच्चक्रनिर्माणं तत्र पञ्चदशनित्यानां पूजाक्रमं

(१) आदके इति सू० पा० ।

(२) सर्वाङ्गानि प्रयोगत इति सू० प० पा० ।

शततयं त्वेकषष्ट्या तेष्वीशादिप्रदक्षिणम् (१)।
 प्रदेशगत्या(२) विलिखेद्यावत्सङ्गं यथान्तरम् ॥५३॥
 पञ्चषष्टिस्तेषु दिक्षु प्रागादिषु* चतुष्टयम् ।
 (३) अवशिष्टं भवेत्तेषु दिक्स्थेष्वेकीकृतेषु च†॥५४॥
 (४) मायां चतुष्टयान्तस्थमालिखेद्वाञ्छितं क्रमात् ।
 एकोनपञ्चाशत्कोष्ठेष्वेकीभूते(न)षु तत्र वै ॥५५॥
 पद्मं चतुर्दशदलं बहिर्वृत्तद्वयं तथा ।
 लिखित्वा कर्णिकामध्ये योनिं मायोदरां लिखेत् ॥५६॥
 दलेष्वपि तथा शक्तिं चतुर्दशसु संलिखेत् ।
 भगमालां मध्यशक्त्यामावाह्याभ्यर्चयेद्बहिः ॥५७॥
 पश्चिमादि तु वायुन्तमन्या आवाह्य पूजयेत् ।
 यथाक्रममिदं चक्रमासां साधारणं भवेत् ॥५८॥
 मध्ये मध्ये (तथा) तु या पूज्या शेषास्तत्र दलाश्रिताः ।
 यथाक्रमेण चित्तान्ताः पूजयेदुक्तविग्रहाः ॥५९॥

चोपदिशति--तत्र यथान्तरा - पञ्चषष्टिरवशिष्टानि कोष्ठानि भवेयुस्तथेत्यर्थः॥५२॥
 ॥५२॥तेषु- पञ्चषष्टिषु । प्रागादिष्विति । यथा प्रागादिदिक्षु चतुष्टयं चतुष्टयं मध्य-
 तोऽवशिष्टं स्यात् । तेषु --चतुष्कचतुष्टयेषु एकीकृतेषु, मध्यरेखात्रयमार्जनेति
 शेषः ॥५४॥ एकोनपञ्चाशत्कोष्ठेषु--एकीभूतेषु तत्र वै ॥५५॥ पद्मं चतुर्दश-
 दलं--समचतुरस्रस्वरूपेण मध्यतः एकीकृतदिगतचतुरस्रचतुष्कान्तसूत्रावधि
 एकोनपञ्चाशत्कोष्ठानि एकीकृत्य तत्र प्रोक्तरूपं पद्मं कुर्यादित्यर्थः ॥५६॥
 मध्यशक्त्यां--मध्यशक्तिश्च हृत्तेखा ॥५७॥ अन्याः-चतुर्दशनित्याः । आसां-

(१) क्षिणम् इति सू० पु० पा० ।

† तु इति सू० पु० पा० ।

(२) प्रदेशगत्येति सू० पु० पा० ।

(४) माया चतु इति सू० पु० पा० ।

* प्रागादिषु इति सो० पु० पा० ।

(३) अवशिष्टं इति सू० पु० पा० ।

चतुरस्रद्वयं बाह्ये कृत्वा दाराणि दिक्षु च ।

दाराणां पार्श्वयोः कोणे ध्वर्चयेद्द्वादश क्रमात् ॥६०॥

ब्राह्मी माहेश्वरीं द्वारे पश्चिमे सव्यदक्षिणे ।

कोमारीं वैष्णवीं सौम्ये वाराह्यैन्द्रां च पूर्वगे ॥६१॥

चामुण्डासु महालक्ष्मी र्याम्ये वाय्वादिकोणगाः ।

देशकालौ तथाकारशब्दौ प्रोक्तक्रमेण वै ॥६२॥

पूजयेत्प्रोक्तरूपैस्तु (श)प्रोक्तरूपाश्च ताः क्रमात् ।

उपचारैरासवैश्च मांसैर्मत्स्यैः सुसंस्कृतैः ॥६३॥

चतुर्दशनित्यानाम् ॥५८॥५९॥६०॥ पूर्वगे—द्वारं इति शेषः ॥६१॥६२॥ एव-
मेतैरेकादशभिः श्लोकेरेतदुक्तं भवति—पञ्च(ति)विंशत्यंशुलान्तरालं समचतुरस्रं
कृत्वा तस्माद्वाङ्गुलादन्तः समचतुरस्रं विलिख्य तद्वाङ्गुलवीथ्यां चतुर्दिक्षु
द्वाराणीति । अङ्गुलमानेन (समचतुरस्रं चत्वारि सूत्राणि) कृत्वा तत्र
मध्ये दक्षिणोत्तराणि प्राक्पश्चिमास्तानि चैकैकेकाङ्गुलान्तरालानि अत्राष्टा-
दशाष्टादशसूत्राण्यास्फाल्य सर्वमध्ये एकोनपञ्चाशत्कोष्ठान्येकीकृत्य तत्र वृत्तद्वयं
चतुरस्रसूत्रस्पृष्टास्पृष्टिकया भ्रमेण निष्पाद्य तन्मध्ये सकर्णिकं चतुर्दशदलपद्मं
विधाय तत्कर्णिकामध्ये वृत्तत्रयसूत्रां समतिरंखां योनिं कृत्वा तन्मध्ये ह्रस्वे स्वा-
मालिख्य तद्वह्निः पश्चिमादिवायुन्तं (बाह्यान्तं) वामावर्तेन चतुर्दशसु दलेषु प्रतिदलं
ह्रस्वेखां समालिख्य तत्पद्मचतुरस्रादुबहिः प्रागादिचतुर्दिक्षु मध्यतश्चत्वारि
कोष्ठान्यन्तर्बहिर्विभागैर्नैकीकृत्य तत्र ह्रस्वेखां प्राग्वद्वाञ्छितार्थगर्भां समालिख्य
बहिः सर्वबाह्यपङ्क्तिस्थशिवादिकोष्ठमारभ्य प्रादक्षिण्यक्रमेण प्रवेशगत्या अनुक्त-
क्रमं प्रत्यक्षव्यधिकशतद्वयसङ्ख्येषु कोष्ठेषु तत्सङ्ख्यानि पञ्चदशनित्याविद्याक्षराणि
कामेश्वर्यादिचित्रान्तं क्रमेण समालिख्य चतुर्षु सर्वबाह्यचतुरस्रद्वारेषु पश्चिमादि-
दक्षिणान्तं प्रादक्षिण्येन ब्राह्मणाद्यष्टशक्तीः सव्यदक्षिणशास्त्रयोर्द्विद्विभ्रमेणाभ्यर्च्य
(वाय्वा)बाह्यादिषु निरुक्त्यन्तेषु कोणेषु देशकालाकाशशब्दं शक्तीः समभ्यर्च्य तदन्तः
प्रागुक्तेषु कोष्ठेषु ईशकोष्ठादिप्रवेशगत्या प्रादक्षिण्येन पञ्चदशनित्याविद्या-
क्षराणि तैस्तैरेतैरेभ्यर्च्य पश्चिमादिषु चतसृषु वाञ्छितगर्भह्रस्वे स्वासु
भगमालामभ्यर्च्य सर्वमध्ये च तामेव तद्विद्ययाऽभ्यर्च्य पश्चिमादिवायुन्तं (बाह्यान्तं)

अपूपैः पायसैर्दुग्धैः सुशृतैः सितसंयुतैः ।
 कदलीपनसाद्यैश्च फलैर्मधुभिरेव च ॥६४॥
 नैवेद्यैः प्रीणयेद्देवीं नृत्यगीतादिभिस्तथा ।
 एकरात्रं त्रिरात्रं वा पञ्चरात्रं तु सप्त वा ॥६५॥
 नवरात्रं तथा पक्षं मासं पूर्णादिकं तु वा ।
 वर्षं वा फाल्गुनान्तं वा स्यात्समस्तार्तिनाशनम् ॥६६॥
 ग्रहाणां प्रातिकूल्येषु दीर्घरात्रेषु वैकृते ।
 देवतानामथोत्पाते त्रिविधे त्वभिचारके ॥६७॥
 दारिद्र्याविजयप्राप्तां दुर्भिक्षे शत्रुपीडने ।
 कृच्छ्रेष्वन्येषु घोरेषु पूजैषा सर्वकामदा ॥६८॥
 पीठे वा सुसमे कृत्वा वेदिकामण्डने तु वा(१) ।
 कृत्वैतत्प्रोक्तरूपं च प्रोक्तद्रव्यै(२)स्तथाऽर्चयेत् ॥६९॥

तत्तद्बाह्यदलेषु नित्यक्लिन्नादिकामिष्वर्यन्ताश्चतुर्दशनित्याः समर्चयेत् एवमन्यासु
 चतुर्दशनित्यास्वपि मध्यस्थाया अनन्तरनित्यादि तत्पूर्वनित्यान्तं तथाऽर्चयेत्
 इति ॥ ६२ ॥

पूजयेदित्यादिभिः पूजयेदित्यन्तैर्नवभिः श्लोकैः निवेद्यद्रव्यविशेषांस्तत्र पूजा-
 कालावधिं पूजाविधानसमयादिकं चापदिशति । तत्र प्रोक्तरूपैः—रक्तगन्धे-
 त्यादिना । साधक इति शेषः । प्रोक्तरूपाः—तत्र मध्यनित्यासमानविग्रहाभरणायुधाः
 बाह्यदलस्याश्चतुर्दशनित्याः अत्र प्रोक्तनिवेद्यद्रव्यविशेषाः । अस्मिन् पञ्चदशानां
 अङ्गाङ्गिभावकाभ्यर्चनक्रमप्रोक्तेषु पञ्चदशसु चक्रेषु निवेदनीयाः । सर्वत्र सर्वासां
 षोडशनित्यादीनां नैमित्तिककाम्ययोरिव एतैर्द्रव्यविशेषैः पूजादिकं कुर्यादित्युक्त-
 रत्र स्वयमेव वक्ष्यति ॥६३॥ मधुभिः—जलैः ॥६४॥६५॥६६॥ दीर्घरोगेषु—
 वाताद्यष्टमहोरोगेषु । कृते—देवतानाम् । देवताप्रातिकूल्यत्वात् समीक्ष्य क्रिय-

(१) वेदिकां मण्डले तथेति सू० पु० पा०

(२) प्रोक्तं द्रव्यैरिति सो० पु० पा० ।

नमेरुचम्पकाशोकपुन्नागबकुलाम्बुजैः
 मल्लिकामालतीजातीशतपत्रोत्पलादिभिः ॥७०॥
 सुगन्धिभिस्तथाऽन्यैश्च पूजयेत्पूर्णमानसः ।
 एतद्विद्याभक्तिरूपास्तियुतानन्यांश्च पूजयेत् ॥७१॥
 वंशुते सध्वरे तु वा चेतस्ताकं वापि(त)परस ।
 यजाधाहीना पूविब्रुतु(वा) चावल्पस्यनं (सका) शकं ॥
 ज्ञे मिणयप्राया श्रु कं न(म) स कम्पल्पगावर्से(ण)ध्वी
 ध्वाथाड़ी (ध्वीष्टीस्थाली) मायैतगै ।
 तिचिविधंवं (त्वे) तस्मृ त(विलो)
 वितवलीं माषुध्वीगौचते ॥ ७४ ॥
 जं द्विपिष्टे ष्टस्वाचसेद्यं दन्दोडं (स्वादोल-
 कामादु) घामत्वगौण्डुतनाथशृग्री
 (स्तोत्रील) मतत्त्वान्नि(त)मुदयपेत् द्यान्निमान्निलोविसस्मिक्
 चपेटेतकामध्वजः मुनोतरकीमधास्तु ।
 (मौध्यात्वथो)त्यायो भूषंरवासान्नोमूरेयसम्यकस्मिन् ।

माणेष्वपि सर्वत्र वैपरीत्ये उत्पत्तिरिति दिव्यान्तरिक्षभौमत्वेन प्रोक्ते ॥६७॥
 दुर्भिन्ने—अस्रज्जामे । कच्छेषु—देशप्रामसायादिषु । पूजेषा पञ्चदशविधा ॥६८॥
 प्रोक्तरूपं—पञ्चदशनित्यासाधारणार्चनचक्रम् । सर्वत्र प्रोक्तेषु ग्रहप्रातिकूल्यादिषु
 प्रोक्तद्रव्यविशेषैः तत्तन्नित्यपूजाचक्रेषु (न) पूजयेदिति सम्प्रदायः । अन्यांश्च—
 स्वसम्प्रदायबहिर्भूता नपि ॥७०॥७१॥

अतःपरं नवत्यन्तं श्लोकरूपेण व्याख्यायते ।
 चतुःषष्ठितमोपेतास्त्रिःसप्तत्यादयोऽष्टमे ॥
 नवत्यन्तानैकविंशः श्लोका व्याकुलिताक्षराः ॥
 देवीतन्त्रार्थगामी यस्तत्पादाम्बुजशेखरः ।

वेतिसतमागमातरसिमदुग्ने जनिन ।

पूयेषोन्ते ध्वज(श)सन्तः गुयो

(लीगलालपैः)गशालुगौगात् धु ।

(गानधूमांचंसंशय)मावयोमस एष्टीण्डध्वी प्रियैशृनायेद्विणे ।

धातोर्धगु अनैःत्तलं पश्येडुशस्मिन् योते ।

न तवषिदिपेत् रजः (यं)षिकुरसातेकतम् ।

न वामे धृदितः स्याये वां तमे पनिश्चात् लीतं ॥

दयकेलि(ऊ)डधुपैकं लिमतं टिगानि स्फूर्ज ।

क्षचे जंलहधुविते विमधंयद्विज्ञे गांशुदं ।

(रोसाणाति) निप्रार्माशृतंयदानालस्वात्मयरंवाषाडी ।

जूञ्जथमृवा(प्यथा)ष्कलालं पिषमफेस्वास्यासिधू ।

क्षिकभमतं धीशेतषिम(वशि)चशृन(शै)सलिसि ।

(मे)शेध्वाच प्राकया(न्)त् दिसलिद्वतं व मिहं स्वापुलि ।

जातं दुगाभं यरं नोशुल्कमस्यनाकीर्त्तं ।

रन्तु लिवातः स्याताताललयहिंधडाततम् ।

लदुकां सप्तर्हयोसाभंवसरनिस्थरलां ।

लितक्षिफना तेशनालियुतेशिसथंगल ।

साधको वाचयेत् श्लोकानष्टमे व्याकुलकमान् ॥

एष वाचनाश्लोकः -- तिसप्तत्यादयः श्लोका नवत्यन्ता दशाष्ट च ।

सुबोधार्था अपि स्वल्पं व्याक्रियन्ते ततस्ततः ।

व्याख्यानमपि तेषां तु श्लोकैर्व्याकुलिताक्षरैः ।

षड्भिर्दिलिख्यते तैस्तु वाचयेत्प्रोक्तरूपतः ।

णं सनिस्तर्मात्रावतैः रःपमेवो श्वतीरव्रथमिकाम्यर्चनैर्मित्तिकाः कं रमान्-
स्वादिका क्रतः ॥१॥ ख्यगुयोतस्तु कीलधारणंस्तुतुगग(गुर्गु)योचना । आशन्तः
लिखिलतसतनः घनः मापुलो पुस ॥२॥

द्रक्कापूफ आयेत् क्षितासयनिरप्यतसए ।
 तवैद्यआवदतं शतं वपि दाते रेणुस ।
 दिवेभि श्रायेत् वावेर्ध्यादर्धं निरधोत्वातव्यै ।
 स्मृतदेयं हातद्यात् इसियदानिरताध ।
 हाकोयसास्थचेत्मास्वधिपिसङ्घोचित् चत्कसि ।
 दापिनतन्नावेवेदित्तिनिमित्तताकुर्नवी ।
 चवत्थायः तनोवलन्ममयाद्यः रोचैत्तत्स ।
 कति नवं भवति तध्रुकी चपान्यत् गुसिवष्ठा ।
 नारुदेया समावसन्नावपि स्वगादन्तड्यः ।
 कीजपा च सण्द्याचपांनवितत्धयोधा ।
 रेसाकसान्तं च मीम्परिमेसकात्तं सदाइ ।
 प्रोस्यर्वशिवेत् त्वयोतोभसो न्मया(१)॥६०॥
 अथान्यं शृणु देवेशि ! चक्रमद्भुतदर्शनम् ।
 योन्यर्णवाख्यं वनितागवपर्वतवज्रकम् ॥६१॥

यं लमंहातो गुमयजः धाकोर्तिरयं तु तत् ।
 नसलेसि शेद्धाव प्राक् तर्चं चोगः दिशं प्रं सत्रयो ॥३॥
 शस्य तड्युयां लतु तं येत् वियोकुञ्जर निर्मलम् ।
 दिशद्दीलिका स्मृतं णदौतुरिगुमुचम् ॥४॥
 योपूपूर्णं रगतः यो इक्षिरितो गर्त्युव्या ।
 लारेवर्द्धं हावतः दाससिद्धिर्वसः ॥५॥
 त्रुखातस्वास्वदारप्राक् चर्दकस्यास्य देशगौ ।
 स्याज एधो वयत् वा कृत् क्लेकान्यमया सद ॥६॥

अथान्यदित्यादिभिरस्य सा इत्यन्तेर्देशभिः श्लोकैः योन्यर्णवाख्यसमंगुरु

(१) एतावत्पर्यन्तं श्लोका मूलपुस्तके सोऽपुस्तके चाऽन्यथावर्तन्ते एषामर्थानावबुध्यते कुत्रवा श्लोकप्रतिपत्तदपि न ज्ञायते आदर्शपुस्तके यादृशान्यचरणि लिखितानि तादृशान्यवाऽच मुद्रितानि इति ध्येयम् ।

षड् विंशाङ्गुलमानेन कृत्वा योनि(१)समे तले ।
 तत्र द्वाङ्गुलमानेषु सूत्राण्येकादशार्पयेत् ॥६२॥
 तेनात्र योन्योजायन्ते त्रिकोणानि शतात्परम् ।
 चत्वारिंशच्च चत्वारि तेषु मन्त्राक्षराणि तु ॥६३॥
 प्रादक्षिण्यप्रवेशे(न) तु विलिखेत्तु निरन्तरम् ।
 मधोऽवशिष्टनवके नववर्गसमन्विते ॥६४॥
 नाथान्नव लिखेत् पश्चात्साध्याख्याकर्मसंयुतम् ।
 सर्वत्र विलिखेद्भूयो(२) भूयोऽस्त्वावर्तनेन तु ॥६५॥
 अर्द्धरात्रे तु तां साध्यां स्मरन्मदनवह्निना ।
 दक्षमानां हृतस्वांतां मस्तकस्थापिताञ्जलिम् ॥६६॥
 विकीर्णक्षीमालोललोचनामरुणारुणाम् ।
 वायुप्रेङ्खत्पताकाख्यपटोपमकलिवराम् ॥६७॥
 विवेकविधुरां मत्तां मानलज्जाभयातिगाम् ।
 (३)चिन्तयेन्नाचर्येच्चक्रमधो देवीं दिग्स्वराम् ॥६८॥
 जपादाडिमवम्भूककिंशुकाद्यैः समर्चयेत् ।
 अन्यैः सुगन्धिषे(षत्)फालि कुसुमाद्यैः सुगन्धिभिः ॥६९॥
 त्रिसप्तरात्रादायाति प्रोक्तरूपा मदाकुला ॥५५॥
 यावच्छरीरपातन्तु क्रायेवाऽनपगाऽस्य सा ॥१००॥

वनितासङ्गुलनं यत्नं तद्वानं तत्पूजाजपक्रमं तत्फलस्वरूपं चोपदिशति । तत्र
 मन्त्राक्षराणि भगमालिनीविद्यायाः पञ्चत्रिंशदधिकशताक्षराणि ॥८१॥८२॥८३॥
 नववर्गसमन्वितम् । अकारादीनि षोडश स्वराक्षराणि द्विधा विभज्यान्धानि
 कादिक्षान्तानि अक्षराणि पञ्चशो विभजेत् । एवं कृते लक्षचतस्रपयसा इत्या-

(१) योनिं स इति सो० पृ० पा० ।

(२) भूय आकृतं इति सू० पृ० पा० ।

(३) विचिन्त्यमर्चयेदिति सू० पृ० पा० ।

रूपतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।

अस्या निष्कालनाचित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमतेऽष्टमं पटलम् ॥६॥

दयो नववर्गा नवनाथात्मकाः ॥८४॥८५॥८६॥ कलेवरं शरीरम् ॥८७॥८८॥८९॥
 प्रोक्तरूपा—मदनवह्निना दह्यमानमित्यादिना । अनपगा—अनन्यगा । अत्र एभिः
 दशभिः श्लोकैरेतदुक्तं भवति, वृत्तान्तः षड्विंशाङ्गुलमानरेखात्रयां योनिं स्वाभि-
 मुखीं तस्याः कृत्वा तस्या एकां रेखां द्वादशधा विभज्य तेषु चिह्नान्येकादश कृत्वा एव-
 मन्यस्मिन्नपि रेखाद्वये चिह्नानि कृत्वा चिह्नात् चिह्नमिति क्रमेण एकादश सूत्राण्या-
 स्फालयेत् । एवं कृते चतुश्चत्वारिंशदधिकं शतं त्रयस्त्राणि सम्भवन्ति । तेषु
 स्ववामोर्ध्वादिप्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या भगमालिनीविद्यायाः पञ्चत्रिंशदधिकशताक्ष-
 राणि समालिख्य मध्ये ऽवशिष्टनवके प्रोक्तनववर्गापितनाथनवकस्य प्रत्येकं नवाक्ष-
 राणि समालिख्य सर्वत्र चतुश्चत्वारिंशदधिकशतत्रिकोणेऽपि साध्यसाधककर्माख्याः
 प्रोक्तक्रमेण प्राग्वत् समालिख्य तन्मध्ये देवीमावाह्य प्रोक्तक्रमेण देवीं ध्यात्वा
 अभ्यर्च्य प्रोक्तकालात् प्रोक्तफलमवाप्नुयादिति ॥१००॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्च-
 सारसिंहाराजप्रकाशाभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन विरचितायां
 मनोरमाख्यायां व्याख्यायां भगमालिनीनित्याविद्याविधान-
 प्रकाशनपरं अष्टमं पटलं परिपूर्णं
 परासृष्टम् ॥ ८ ॥

ग्रन्थसङ्ग्रहा ।

त्रिषष्टिरष्टमे यन्त्राण्यथ व्याख्यानवर्तिनः ।

ग्रन्थाः शतात्परं सार्द्धमशीतिरिति वोजितम् ॥

अथ नवमं पटलम् ।

अथ षोडशनित्यासु चतुर्थीं शृणु पार्वति !
नित्यक्लिन्नाविधानानां तन्मन्त्रं प्रागुदीरितम्(१) ॥१॥
तदङ्गानि च तद्व्याप्तं तच्छक्तौस्ताभिरर्चनाम्(२) ।
होमतर्पणभेदांश्च यन्त्राणि फलभेदतः ॥२॥
निर्दिष्टं क्रमतो वक्ष्ये समस्तं परमेश्वरि !
आद्येन मन्त्रवर्णेन हृदयं समुदीरितम् ॥३॥
ततो द्वाभ्यां पुनर्द्वाभ्यां द्वाभ्यां द्वाभ्यां द्वयेन च ।
कुर्याच्छेषाणि चाङ्गानि करयोश्च न्यसेत् क्रमात् ॥४॥
तन्त्रे षडङ्गमन्त्रोक्तं(३) तत्र तत्र करद्वये ।
न्यसेदङ्गुष्ठमूलादि कनिष्ठाग्रान्तमूर्ध्वगम्(४) ॥५॥
शेषं तलद्वये (५)न्यस्त्वा हृदयस्तोत्रेण सार्द्धयोः ।
त्वचि ध्वजे च पायौ च पादयोर्वर्णाकं(६) न्यसेत् ॥६॥

अथ नवमं पटलम् ।

पूर्वस्मिन्नष्टमे पटले तृतीयाया भगमालिनौनित्याविद्याया विधानमुपदिष्टानन्तरं
चतुर्थ्या नित्यक्लिन्नानित्याविद्याया विधानमुपदिशति । अथ षोडशेत्यादि-
विग्रहादित इत्यन्तेन श्लोकशतरूपेण नवमपटले । तत्र अथ षोडशेत्यादिना
परमेश्वरीत्यन्तेनाध्यर्चनं श्लोकद्वयेन पटलार्थानुद्दिशति । तत्र तन्मन्त्रं प्रागुदी-
रितं—तृतीयपटल इति शेषः । ताभिः परिवारशक्तिभिः सार्द्धमिति शेषः ।
निर्दिष्टं—अर्थजातमिति शेषः ॥२॥

आद्येनेत्यादिभिर्न्यसेदित्यन्तरङ्गाद्यैस्त्रिभिः श्लोकैः षडङ्गन्यासक्रममुपदिशति ।
तत्र द्वाभ्यां—विद्याक्षराभ्याम् । शेषाणि—पञ्च क्रमात् ॥३॥४॥ तत्र षडङ्गमित्यादिना

- (१) नित्यक्लिन्नाविधानं तु तन्मन्त्रोद्धारमौचित्येति सू० पु० पा० । (४) कनिष्ठाग्रान्तमूर्ध्वगमिति सू० पु० पा० ।
(२) तच्छक्तिः ताभिरर्चनम् इति सू० पु० पा० । (५) न्यस्त्वङ्गुष्ठमूलादिना तलद्वयेति सू० पु० पा० ।
(३) षडङ्गमन्त्रोक्तमिति सू० पु० पा० । (६) पादयोर्वर्णाकमिति सू० पु० पा० ।

अरुणामा(१)रुणाकल्पामरुणांशुकधारिणीम् ।
 अरुणासृग्विलेपां तां चारुस्मेरमुखाम्बुजाम् ॥७॥
 नेत्रयोल्लसद्वक्त्रां भाले घर्माम्बुमौक्तिकैः ।
 विराजमानां मन्दारलसदङ्घ्रिन्दुशेखराम् ॥८॥
 चतुर्भिर्बाहुभिः पाशमङ्कुशं पानपात्रकम् ।
 अभयं विभ्रतीं पद्ममध्यासीनां मदालसाम् ॥९॥
 ध्यात्वैवं पूजयेन्नित्यं क्लिन्नानित्यां(२) स्वशक्तिभिः ।
 क्षोभिणीमोहिनीलीलाविकोणाश्रिषु शक्तयः ॥१०॥
 नित्या निरञ्जना क्लिन्ना क्लेदिनी मदनातुरा ।
 मदद्रवा द्राविणी च(३) विधानाचाष्टपञ्चगा ॥११॥
 मदाविला मङ्गला च मन्मथार्ता मनस्विनी ।
 मोहाऽऽमोदा मानमयी मायामन्दामनोवतीः(४) ॥१२॥
 चतुरस्रगताः पूज्या मदारुणचलेक्षणाः(५) ।
 मध्यनित्या समाकारवर्णवाह्यायुधान्विताः(६) ॥१३॥

न्यस्त्वा इत्यन्तपादाधिकश्लोकोक्तार्थः प्रागेवास्माभिरभिहितः । त्वचि—सर्वाङ्गे ।
 ध्वजे—मेढ्रणे । पायी—गुदे । पादयोरेकमस्तरमिति शेषः ॥५॥६॥

अरुणामित्यादिभिर्मदालसां इत्यन्तैस्त्रिभिः देव्या नित्यसपर्याध्यानं श्लोकैः
 (षडङ्गन्यासक्रमसु) पदिशति । तत्र चतुर्भिर्बाहुभिः—वामोर्द्धादिवामदक्षिण-
 क्रमेण ॥७॥८॥९॥

ध्यात्वैवमित्यादिभिरन्विता इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैस्तदावरणशक्तोरूपदिशति ।
 तत्र मोहेत्येकाशक्तिः आमोदा इति च ॥१०॥११॥१२॥१३॥

(१) मरुणाकल्पामिति सू० पु० पा० ।

(४) मयामन्दन्विता च इति सू० पु० पा० ।

(२) नित्यं क्लिन्ना इति सो पु० पा० ।

(५) विलेक्षणा इति सो० पु० पा० ।

(३) द्राविणीचाष्ट इति सू० पु० पा० ।

(६) वर्णवाह्यायुधान्विता इति सू० पु० पा० ।

चतुरस्रद्वयं कृत्वा प्राक्प्रत्यग्द्वारसंयुतम् ।
 तन्मध्येऽष्टदलं(१)पद्मं तन्मध्ये त्यक्तं तथा ॥१४॥
 अर्घ्यं षडङ्गमूलाभ्यां कृत्वा तां प्राङ्मुखोऽर्चयेत् ।
 चतुरस्रे पश्चिमादिनिर्ऋत्यन्तं यजेच्च ताम् ॥१५॥
 द्वारपार्श्वेषु कोणेषु दिक्षु ता दश पूजयेत् ।
 तदन्तराऽष्टपत्रेषु पश्चिमादिप्रदक्षिणम् ॥१६॥
 अर्चयेदष्टशक्तीस्तास्तदन्तर्योनिर्कोशगाः ।
 अथात् प्रदक्षिणं तिस्रः शक्तीश्चोक्तविधानतः ॥१७॥
 कर्णिकायोनिमध्यस्थदेशे वायूशर्वाङ्गेषु ।
 निर्ऋत्यां पुरतोदिक्षु यजेदङ्गानि षट् क्रमात् ॥१८॥
 ततो देवां तु तां नित्यक्लिन्नानित्यामुदीरयेत् ।
 उपचारैरर्चयेच्च बलिं दद्याच्च पूर्ववत् ॥१९॥
 तदग्रतो जपेद्द्विधां सहस्रं यदि वा शतम् ।
 ततोऽभ्यर्च्य शिवां होमं कुर्यादुक्रमेण तु ॥२०॥

चतुरस्रद्वयमित्यादिना श्लोकेन देव्या नित्यसपर्याचक्रमुपदिशति । तत्र
 चक्रमिमाणं सुकरं कृत्वाऽर्चयेदिति शेषः ॥१४॥

अर्घ्यमित्यादिभिस्त्रिदिव्यशैरष्टभिः श्लोकेदेव्या नित्यसपर्याक्रममुपदिशति ।
 तत्र प्राङ्मुख इति सर्वत्र साधारणम् ॥१५॥ द्वारपार्श्वेति, एतदुक्तं स्यात्—
 मदाविलायाः दशशक्ताः चतुरस्रे पश्चिमद्वारदक्षिणदिगतकक्षाभारस्य बाहु-
 सामेशानदिक्षु पूर्वद्वारस्य उत्तरदक्षिणपार्श्वयोर्वक्त्रियमनिर्ऋतिदिक्षु च पूजयेदिति ।
 पश्चिमादिप्रदक्षिणं— देव्या अग्रसारभ्य प्रादक्षिण्येन । एतदत्र सर्वपरिवारशक्तिसाधा-
 रणम् ॥१६॥ ताः—नित्याद्यास्त्रिः शोभिण्याद्याः । उक्तविधानतः—एवमुक्तक्रमे-
 नेत्यर्थः ॥१७॥ वायुशेत्यादिषडङ्गावरणार्चनक्रमः सर्वत्रार्घ्यादिषडङ्गार्चनविधाने साधा-
 रणः । पुरतो—देवतायाः ॥१८॥ उपचारैः—षोडशभिरिति शेषः । पूर्ववत्—षोडश-

आज्यसिक्तांधसाऽऽज्येन पुष्पैर्वा सौरभान्वितैः ।

जुहुयात्प्राग्वदुदितसङ्घं प्राग्वत्समाप्य तत् ॥२१॥

अभ्यर्च्य देवीमथ तां स्वात्मन्युद्वाह्य पूर्ववत् ।

न्यासं कृत्वा स्तोत्रयुगं जपित्वा तन्मयश्चरेत् ॥२२॥

विद्यायाः साधनं(१) सम्यक् समीहितफलप्रदम् ।

शृणु देवि ! प्रवक्ष्यामि प्रयोगार्हो यतो भवेत् ॥२३॥

जितेन्द्रियो हविष्याशी तिसन्ध्यार्चरतो जपेत् ।

प्राग्वत्क्षत्तं तद्दशांशं कुर्याद्धोमं च तर्पणम् ॥२४॥

मधूकपुष्पैर्मध्वक्तैर्वकुलोत्थैरथापि वा ।

चन्द्रचन्द्रनक्षत्रसूरीवासितैस्तर्पयेज्जलैः ॥२५॥

ततो नित्या(२)प्रयोगार्हो नित्यार्चानिरतस्तथा ।

सहस्रजापो तद्भक्तः कुर्यादुक्तं न चाऽन्यथा ॥२६॥

क्षरमन्त्रकुरुकुल्लाविद्याभ्यां बलिदानमाद्यस्तयोरित्यर्थः ॥१८॥ उक्तक्रमेण । प्राग्वत्
— अग्निमुखादिकं कृत्वेत्यर्थः ॥२०॥ अभ्यसा — अभ्यसेन । प्राग्वत् — नित्यपूजाक्रमेण ।
उदितसङ्घं — जपदशांशसङ्घम् । तत् — हवनम् ॥२१॥ अभ्यर्च्य — मूलविद्यया ।
पूर्ववत् — तेजःस्वरूपेण स्वात्सर्ग्यजनम् । स्तोत्रयुगं — पञ्चश्लोककृतं द्वादशश्लोककृतं
च । एष स्तोत्रयुगजपः सर्वनित्यासाधारणः । तन्मयः — प्राग्वत् ॥२२॥

विद्याया इत्यादिभिरन्यथा इत्यस्मैस्तुभिः श्लोकैर्विद्यापुरस्सरणप्रकारमुप-
दिशति । तत्र यतः — साधनतः ॥२३॥ तिसन्ध्यार्चरतः — तिसन्ध्यासु ललितासाधन-
वत् भजनपरः । प्राग्वत् लक्षं विद्याया युगानुरूपमक्षरलक्षक्रमेण ॥२४॥

मधूकपुष्पैरित्यादिना श्लोकेन यथाक्रमं पुरस्सरणहोमतर्पणद्रव्याणि कथयति ।
तत्र (वि)मध्वक्तैः — त्रिमधुसिक्तैर्मधूकपुष्पैर्जुहुयादिति शेषः ॥२५॥ उक्तान् प्रयोगान् ।
नित्यार्चनानिरत इत्यादिना एतदुक्तं भवति — पुरस्सरणानन्तरमपि नित्यार्चानिरतः
प्रतिदिनं सहस्रजापो विद्यागुरुभक्तः साधकः प्रयोगाद्यभिन्नः नान्यमिति
(नान्यथेति) सर्वदेवतासाधारणम् ॥२६॥

पद्मै रक्तैस्त्रिमध्वक्तैर्हीमाल्लक्ष्मीमवाप्नुयात् ।
 तथैव कौरवैरक्तैरङ्गनास्तु वशं नयेत् ॥२७॥
 समानरूपवत्सायाः शुक्लायाश्च पयःस्तैः ।
 मल्लिकामालतोजातीशतपदैर्हुतैर्भवेत् ॥२८॥
 कीर्तिविद्याधनारोग्यसौभाग्यविजयादिकम् ।
 आरग्वधप्रसूनैस्तु क्षौद्राक्तैर्हवनाद्भवेत् ॥२९॥
 स्वर्णाग्निः स्तम्भनं शतोः नृपादीनां क्रधोऽपि वा ।
 आज्याक्तैः करवीरोत्थैः प्रसूनैररुणैर्हुतैः ॥३०॥
 रक्ताम्बराणि वनिताभूपमर्च्यं वशं तथा ।
 भूषावाहनवाणिज्यसिङ्घयश्चास्य वाञ्छिताः ॥३१॥
 लवणैः सर्षपैर्गौरैरितरैर्वा(स्य)ऽथ होमतः ।
 तत्तैलाक्तैर्निशामध्ये त्वानयेद्वाञ्छितां वधूम् ॥३२॥
 तैलाक्तैर्जुहुयात्कृष्णा(१)दरपुष्पैर्निशान्तरा ।
 मासादरातेः(२) तौत्रार्तिज्वरेण भवति ध्रुवम् ॥३३॥
 आरुष्करधृताभाक्तैस्तद्बीजैर्निशि होमतः ।
 शतोर्दंष्ट्रे व्रणानि स्युर्दुःसाध्यानि चिकित्सकैः ॥३४॥
 तैरेव ज्वलिताङ्गस्तु रिपुर्याति यमालयम् ।
 तथा तत्तैलसंसिक्तैर्बीजैरङ्गारकैरपि(३) ॥३५॥

पद्मैरित्यादिवधूमित्यन्तः षड्भिः श्लोकैर्नानाविधहोमतोनानाफलावाप्तिमुप-
 दिशति । तत्र समानरूपवत्सायाः—शुक्लवत्साया इत्यर्थः ॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥
 इतरैः—कृष्णैः । वा पश्चान्तरैः । तत्तैलाक्तैः—सर्षपहृतैस्तैलाक्तैः ॥३२॥ तैलाक्तै-
 रित्यादिभिरपीत्यन्तैः त्रिभिः श्लोकैः शत्रुनिग्रहार्थं होममुपदिशति । तत्र
 तद्वोजैः आरुष्करबीजैर्होमिन यथोक्तफलप्राप्तिः ॥३३॥३४॥३५॥

मरौचैः सर्षपाज्याक्तैर्निशि होमात् मासतः ।
 वाञ्छितां वनितां कामज्वरार्तामानयेद् ध्रुवम् ॥३६॥
 मरौचैः सर्षपोपेतैः सप्तवागहुतैर्निशि ।
 धैर्यमानकुलैर्नित्यं दुष्प्रापामानयेद् धूमम् ॥३७॥
 अन्नाज्यैर्जुहुयान्नित्यं शतमष्टोत्तरं तु वा ।
 तेनान्नपूर्णभवनोभोक्ता च भवति प्रिये ! ॥३८॥
 शालीभिराज्ययुक्ताभिर्हीमात्कालीमवाप्नुयात् ।
 मुद्गैः मुद्गं घृतैराज्यमिष्टैरिष्टं हुतैर्भवेत् ॥३९॥
 साध्यर्क्षवृक्षसंभूतां पिष्टपादरजःकृताम् ।
 राजीमरौचलोणीत्यां पुत्तलीं जुहुयान्निशि ॥४०॥
 प्रपदाभ्यां च जङ्घाभ्यां जानुभ्यामूरयुग्मतः ।
 नाभेरधस्ताद् दयाद्भिन्नेनाकण्ठस्तथा ॥४१॥
 शिरसा च सुतीक्ष्णेन कृत्वा शस्त्रेण वै क्रमात् ।
 एवं द्वादशधा होमान्नरनारोनराधिपाः ॥४२॥
 वश्या भवन्ति सप्ताहाज्ज्वरार्ता चास्य वाञ्छया ।
 प्रयान्ति निधनं चास्य वाञ्छयाऽनन्ययोगतः ॥४३॥

मरौचैरित्यादिना वधूमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन वनिताकर्षणहोममुपदिशति ।
 तत्र सुगमोऽर्थः ॥३६॥३७॥

अन्नाज्यैरित्यादिना भवेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन अन्नादिद्रव्यहोमविधानासत्-
 फलामिमुपदिशति । तत्र तु वाक्यार्थः । चःसमुच्चये ॥३८॥३९॥ साध्यर्क्ष—वृक्षः ।
 अश्विन्यादोनां सप्तविंशतिनक्षत्राणां वृक्षानुत्तरत्र स्वयमेव वक्ष्यति । राजौ सर्षपः ।
 लोणं—लवणम् । एतदुक्तं भवति—साध्यजन्मनक्षत्रप्रोक्तवृक्षेण साध्यांशकप्रोक्त-
 मार्गेषोपेतां पुत्तलिकां वा साध्यपादरजःसमेतपिष्टमयीं तथाविधां वा सर्षपमरौचि-
 लवणैर्मसृणपेषितैः कृतां वा प्रोक्तक्रमेण जुहुयादिति ॥४०॥ प्रपदाभ्यां—पाणि-
 मन्थिक्रिन्नाभ्यां अथपादाभ्यां जङ्घाभ्यां जानोरधस्तात्किन्नाभ्यां जानुभ्यां

पिष्टेन गुडयुक्तेन मरौचैर्जीरकैर्युताम् ।

कृत्वा पुत्तलिकां साध्यनामयुक्तामथो हृदि ॥४४॥

सनामहोमसंपातघृते संपाच्य तै पुनः ।

रपृश्नजिज्जराग्रेण सहस्रं प्रजपेन्मृतम् ॥४५॥

अभार्यं तत् घृताभ्रातं भजयेत्तद्विया जपन् ।

नरनारौनृपास्तस्य वश्याः स्युर्मरणावधि ॥४६॥

तैरेव पिष्टेर्वृत्तं तु कृत्वा तन्मध्यतस्तथा ।

साध्यनाम स्फुटं कृत्वा प्राग्वत् संपाच्य भज्जनात् ॥४७॥

वश्यास्ते वत्सरं भूयुः तन्नामार्णान्वितैस्तथा ।

कृत्वाऽभिपाच्य(१) भक्ष्यात्तु वश्येत्तांस्तदर्थकम् ॥४८॥

तत्सम्यक् रूपरिक्त्राभ्याम् । (जरु)युग्मतः कटीमन्त्रिक्त्रनाभेरधस्तात् नाभि-
देशच्छिन्नेन खण्डेनेत्यर्थः । आहृदयात् भिन्नेन—खण्डेनेति शेषः । आकण्ठतः—
कण्ठात् किन्नेनेत्यर्थः ॥४१॥ शिरसा-कण्ठात् उपरिस्थितः । कमात्—उक्तक्रमेणैतानि
क्त्वा एतैर्जुह्यादित्यर्थः ॥४२॥ अनन्ययोगतः स्वात्मैक्यभावनयेत्यर्थः ॥४३॥

पिष्टेत्यादिभिर्मरणावधि इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः पुत्तलिकाभक्षणं नरनारो-
नृपादिवश्यमुपदिशति । तत्र पुत्तलिकां—प्राग्वदुक्तमानोपेताम् । हृदि—
पुत्तलिकाहृदये, प्राग्वत्लिखितसाध्यसंज्ञामित्यर्थः ॥४४॥ सनामहोमसंपातघृते—
साध्यनामसहितविद्याहोमप्रत्याहुत्यवशेषितघृते इत्यर्थः । तां पुत्तलिकाम् ॥४५॥
अभार्यं—प्राणप्रतिष्ठाविद्यया तत् घृताभ्रातं—संपातघृताभ्रातम् । तद्विया—
साध्यभक्षणधिया ॥४६॥

तैरित्यादिना तदर्धकमित्यन्तेन श्लोकद्वयेनापूपविशेषभक्षणेन वशोकरणमुप-
दिशति । तत्र तैरेव—पूर्वीक्तगुडादियुक्तैः । वृत्तं—मण्डलं अपूपमित्यर्थः ।
प्राग्वत्—संपातातघृतपाचनादिभिः ॥४७॥ तै—नरादयः । वत्सरं—अत्यन्तसं-
योगे द्वितीया । वत्सरणेत्यर्थः । भूयुरित्यस्य दिव्यत्वात् स्वरूपं न चिन्त्यं
भूयासुरित्यर्थः । तन्नामार्णान्वितैः संस्कृतैः प्रागुक्तैः पिष्टैः साध्यनामाभिरूपं

नालिकेरफलाम्भोभिस्तर्पणाद्वनिता वशाः ।
 कर्पूरवासितैस्तोयैर्मनुष्याः स्युर्वशे स्थिताः ॥४८॥
 तर्पणाल्लवणाम्भोभिः सर्वे स्युस्तस्य किङ्कराः(१) ।
 तथा लवणयुक्तेन तोयेन वनिता वशाः ॥५०॥
 शुद्धेन वारिणा मासं तदर्द्धं सप्तरात्रकम् ।
 तर्पयेद्यस्य नाम्नैव स तस्य स्याद्वशोऽनिशम् ॥५१॥
 (२)केतकीवासितैश्चेन्दुयुक्तैः केरफलोदकैः ।
 तर्पणाद्वनिता वश्या दद्युः प्राणान्निजं धनम् ॥५२॥
 नमेरुवासितैस्तोयैस्तर्पणात् भूमिपा वशाः ।
 चम्पकैर्वासितजलैः तर्पणं सर्वरञ्जनम् ॥५३॥
 पाटलीशतपत्राभ्यां वासितैस्तर्पणैर्जलैः ।
 सर्वलोकचमत्कारकारी भवति नित्यशः ॥५४॥
 कस्तूरीवासिताम्भोभिस्तर्पणं सर्वसिद्धिदत् ।
 इन्दुचन्दनसौरभवासिताम्भःप्रतर्पणम् ॥५५॥
 वाञ्छितार्थस्य संसिद्धिं मण्डलात् कुरुते ध्रुवम् ।
 सक्तुमिश्रजलैराढ्यो धनधान्यादिभिश्चिरम् ॥५६॥

कृत्वेत्यर्थः । तथा—प्राग्वत् । संपातपृष्ठादिना वीक्षितान्* । तान्—नरादीन् ।
 तदर्धकं--षण्मासम् । प्राग्वत् द्वितीया षण्मासेनेत्यर्थः ॥४८॥

नालिकेरत्यादिभिर्विघ्ननाशकमित्यन्तैः सार्धैरष्टभिः श्लोकैर्नानाकास्यतर्पण—
 प्रयोगमुपदिशति । तत्र नालिकेरफलाम्भोभिः—नालिकेरफलोदकैः ॥४८॥५०॥
 ॥५१॥५२॥ नमेरुः—सुरपर्णी ॥५३॥५४॥ इन्दुः—कर्पूरम् ॥५५॥ मण्डलात्—
 मण्डलं नाम एकोनपञ्चाशद्दिनानि । आढयः--धनधान्यादिभिरित्यर्थः ॥५६॥

(१) ओधिजलैः सर्वस्य किङ्करा इति सो० पु० पा० । (२) केतकीवासितैरिन्दु इति सो० पु० पा० ।

* वाञ्छितान् नरादीन् इति व० पु० पा०

गुडमिश्रजलै रात्रौ तर्पणं विघ्ननाश(क)नम् ।
 चिञ्चाफलरसोपेतैर्जलैर्द्विषाय तर्पयेत्(१) ॥५७॥
 उष्णोदकैः समरिचैस्तर्पयेद्द्वैरिमृत्यवे ।
 केवलोष्णोदकैस्तस्य(२)तीव्रज्वरसमुद्भवः ॥५८॥
 निम्बपत्ररसोपेतैरम्बुभिस्तर्पणाद् द्विषाम् ।
 जायतेऽन्योन्यवैरस्यं तेन ते नाशमाप्नुयुः ॥५९॥
 तथैव सर्पपतिलैस्तर्पणाद्द्वैरिणोभृशम् ।
 अतिसारादिभिर्दोषैरौदरैः क्लेशमावहेत् ॥६०॥
 अथ यन्त्राणि देवेशि ! शृणु वाञ्छाप्रदानि वै ।
 यैः कृतैः सिद्धयो हस्ते भवन्ति भजनादपि ॥६१॥
 षट्कोणं वृत्तयोर्मध्ये कृत्वा मध्ये सनामकम् ।
 विद्याद्यवर्णं विलिखेद्वितीयादीनि षट् क्रमात् ॥६२॥
 षट्सु कोणेषु विलिखेच्छिष्ट(३)वर्णचतुष्टयम् ।
 वृत्तयोरन्तरा दिक्षु लिखेत्कोणान्तरालतः ॥६३॥
 भूताक्षराणि क्रमशो दश द्वित्रिक्रमेण तु ।
 एवमेकादशविधं मध्येऽन्येषां निवेशनात् ॥६४॥

चिञ्चेत्यादिभिरावहेदित्यन्तैरर्क्षायैस्त्रिभिः श्लोकैर्वैरिनिग्रहतर्पणमुपदिशति ।
 तत्र चिञ्चाफलं—तिन्तिडीफलम् ॥५७॥५८॥५९॥ अतिसारादिभिः—रक्तश्लेष्मा-
 दिभिः ॥६०॥

अथ यन्त्राणीत्यादिभिः तथा इत्यन्तैरेकादशभिः श्लोकैरविकृतमूलविद्याक्षरैः
 पञ्चपञ्चाशद्यन्त्राणि तत्फलानि चोपदिशति । तत्र—भजनादपोत्युक्तिर्यन्त्राणां
 फलप्राप्तौ द्वैत्यप्रतिपादनपरा ॥६१॥६२॥ कोणान्तरालतः—उक्तबन्धचतुष्टयस्य

(१) कल्पयेत् सू० पु० पा० ।

(२) सन्ध्यातीत्रेति सो० पु० पा० ।

(३) मर्षणं इति सो० पु० पा० ।

भूताक्षराणां प्रत्येकं योगात्पञ्चाशताऽन्वितम् ।
 पञ्चकं परमेशानि ! शृणु तानि यथाक्रमम् ॥६५॥
 एषु सर्वत्र तद्वाह्ये वृत्तं कृत्वा च माट्टकाम् ।
 विलिखेदभितः पश्चाद्विनियोगमथोच्यते ॥६६॥
 वश्ये त्रयमथाकर्षे द्वयं शान्त्यां द्वयं तथा ।
 मध्ये नामाक्षरान्यासभेदात्तद्भेदकल्पनम् ॥६७॥
 एवं तत्फलभेदस्तु सप्तविंशतिधा भवेत् ।
 शेषाणि शृणु देवेशि ! क्रमेण विनियोगतः ॥६८॥
 स्तम्भनं मोहनं पश्चाद्विद्वेषोच्चाटनं तथा ।
 मारणं व्याविभिः क्लेशं कुलोत्सादकरं तथा ॥६९॥

मध्यस्थकोणदिक्षु ॥६३॥ भूताक्षराणि क्रमशो दश—तानि उद्धारसङ्केतोक्तदशाक्षराणि ॥६४॥ षट्कोणमित्यादिभिः पञ्चादित्यन्तैस्त्रिपादाधिकैश्चतुर्भिः श्लोकैरेतदुक्तं स्यात्—अभोष्टमानेन वृत्तं कृत्वा तन्मध्ये प्रोक्तक्रमेण षट्कोणं विधाय तद्वृत्तात् बहिरैकैकाङ्गुलमानेन वृत्तद्वयं भ्रमेण निष्पाद्य सर्वबाह्यवृत्तवोप्यामकारादिक्षराणां स्तम्भनान्येकपञ्चाशदक्षराणि सविन्दुकानि अथात्प्रादक्षिण्येनाऽऽलिख्य सर्वमध्ये मूलविद्यादिभूतां ज्ञप्तेष्वं प्राग्वत् सनामाक्षरामालिख्य विद्याद्वितीयाक्षरादि—सप्तमाक्षरान्तानि षडक्षराणि षट्सु कोणेषु अथादिप्रादक्षिण्येनाऽऽलिख्य विद्यायाः शिष्टाक्षरचतुष्टयं षट्कोणबाह्यवृत्तवोप्यामयादिप्रादक्षिण्येन चतसृषु दिक्षु समालिख्य तद्दीप्यां कोणदिक्षु चतसृषु च वायव्यादिनिर्ऋत्यन्तं भूताक्षराणि दशकम्भानुरूपाणि द्वयं त्रयं इति क्रमेणाऽऽलिखेत् एतत् प्रथमं यन्त्रम् । अस्यैव सर्वमध्ये विद्याद्वितीयाक्षरं—अभितः क्रमेण शिष्टाक्षराणि च मध्यलिखित—पूर्वास्तमालिखेदेतद्वितीयं यन्त्रम् । अस्यैव सर्वमध्ये एवमेकादशनामाक्षराणां विद्यागतानां तृतीयादि चरमान्तं प्रत्येकमुक्तक्रमेण विलिखनादुक्ताभ्यां सार्धमेकादश यन्त्राणि सम्भवन्तीति । एष्वेव प्रत्येकं प्रोक्तक्रमात् पञ्चभूताक्षरदशकविन्द्यासभेदात्पञ्चपञ्चाशद्यन्त्राणि भवन्ति इति ॥६५॥ विनियोगः । पञ्चपञ्चाशद्यन्त्राणां मितिशेषः ॥६६॥ वश्ये त्रयं—स्त्रोपुरुषराजविषयतस्त्रिविवे वशे यन्त्रत्रयम् ।

गजाश्वोष्ट्रखराणां च रक्षा महिषमेधयोः ।
 गवां नराणां नारीणां विजयः समरद्विषाम् ॥७०॥
 इन्द्रयुद्धे तथा वदि व्यवहारेषु सर्वतः ।
 द्यूते च रक्षानगरग्राममङ्गलके तथा ॥७१॥
 विद्यायां पुनरुक्तानि हित्वा वर्णानि तान्यपि ।
 एकादश स्युस्तैः प्राग्वत् स्वरयोगान्महेश्वरि ॥७२॥
 षट्सप्तत्या शतं प्रोक्तं वर्णानां मन्त्रगामिनाम् ।
 प्रोक्तयन्त्रेषु विलिखेदेकादशविभागतः ॥७३॥
 मातृकाविद्यायाऽऽवेष्य कुर्यात्तन्नामयोजनम् ।
 षोडशानां च यन्त्राणां विनियोगमथोच्यते ॥७४॥

आकर्षे—स्त्रीपुरुषयोरन्योन्यविषयतो द्विविधे आकर्षे इयम् । शास्त्रा—उपद्रवो-
 त्पातविषयतो द्विविधायां शास्त्रां यन्त्र इयम् । तद्भेदकल्पनं—यन्त्रभेदकल्पनम् ॥६७॥
 एवम्—उक्तप्रकारेण । तत्फलभेदः—यन्त्रफलभेदः । सप्तविंशतिधा—वश्राकर्षण-
 शान्तिभिस्त्रिमृभिः स्तम्भनादिभिश्चतुर्विंशतिभिश्च । वश्रं त्रयमित्यादिभिः
 तथेत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैरेतदुक्तं भवति—प्रोक्तानि पञ्चपञ्चाशद्यन्त्राणि वश्रविषये
 त्रीणि । आकर्षणविषये च इयम् । शान्तिविषये च इयम् । अन्येषां—
 स्तम्भनादीनां मण्डलरक्षान्तानां चतुर्विंशतिविधानां प्रयोगानां प्रत्येकं इयं इयं
 एवं पञ्चपञ्चाशद्यन्त्राणां सप्तविंशतिविधफलयोजनं तेषु सर्वत्र नामाक्षरविन्यास-
 प्रकारकौशल्येन तत्र तत्र त्रैविध्यादिकल्पनं, तेन सर्वाख्येतानि पञ्चपञ्चाश-
 द्यन्त्राणि एकैकं सप्तविंशतिविधफलप्रदानि इति ६८॥६९॥७०॥७१॥

विद्यायामित्यादिना योजनमित्यन्तनाडाधिकेन श्लोकद्वयेन स्वरविकृतमूल-
 विद्याक्षरेः षोडशयन्त्राण्युपदिशति । तत्र—एकादश—हकाररेफनकारतकार-
 यकाररकारलकारमकारदकारवकारसकाराः । नावासंयुक्तस्वराभावात्स्वरोपा-
 दानम् ॥७२॥ प्रोक्तयन्त्रेषु—पञ्चाशत्प्रोक्तयन्त्ररेखाविन्यासत इत्यर्थः । एकादश
 विभागतः । प्रोक्तस्वरविकृताक्षराणि एकादशैकादशत इत्यर्थः ॥७३॥ तत्रैतदुक्तं

प्रथमेन तु यन्त्रेण कन्यकाः स्ववशं नयेत् ।

तेनैव तासामार्त्तिं च शमयेत्सेकधारणैः ॥७५॥

स्वस्थावेशं च तेनैव कुर्यान्मन्त्रजपं तथा ।

तन्मयीं(तत्स्यां च) भावयेत्कन्यां धूपैः सर्ज्जरसैर्दहेत्(१)॥७६॥

आविष्टे तां समभ्यर्च्य प्रोक्तैस्तैरुपचारकैः ।

(२)पृच्छेत्स्ववाञ्छितानर्गनाचष्टे साऽऽत्मनः सदा ॥७७॥

ततोऽभ्यर्च्यात्मना योज्यं तां तदात्मा भवेत्स्वयम् ।

तासामवस्थामन्यैश्च शमयेदस्य धारणात् ॥७८॥

द्वितीयेन तु यन्त्रेण कर्पटे गैरिकद्रवैः ।

लिखेत्तेन जयेद्वादे प्रतिवादिनमन्तरा ॥७९॥

स्थापनात्तस्य नियतमतिप्रौढोऽपि तत्क्षणात् ।

स्तब्धजिह्वो निरुद्योगः शुष्कास्थो लोललोचनः ॥८०॥

भवति—प्रोक्ते तस्मिन् यन्त्रे मध्यषट्कोणषट्के अन्तर्वृत्तवीथीमध्यस्थचतुर्दिक्षु यथाक्रमं तत्तदेकादशाक्षराख्यालिख्य बाह्यवृत्तवीथ्यां मातृकामन्त्रे विद्ययी-
पेतां तदङ्गतयाऽभिधया सहाशदिप्रादक्षिणेनालिख्य सर्वमध्याक्षरमध्ये च प्राग्वन्नाम समालिखेदिति । एवं तदक्षरैर्विलिखितैरेकादशवर्णापरिस्थैरेका-
दशभिरैकादशभिरक्षरैः षोडशयन्त्रकल्पनम् । मातृकामन्त्रे मूलयोजनं तदन्ते
नामाक्षरयेजनं कृत्वा तेन वेष्टनमिति सम्प्रदायार्थः ।

षोडशानामित्यादिभिः ग्रहादित इत्यन्तैरर्द्धाद्यैः पञ्चविंशत्या श्लोकैस्तेषां विनि-
योगःक्रममुद्दिशति ॥७४॥ तत्र तेनैव—प्रथमेन यन्त्रेण । तासां—कन्यकानाम्॥७५॥
स्वस्थस्य देवतावेशनं तेनैव कुर्यात् तस्मिन् प्रथमे यन्त्रे कन्यकां स्थापयित्वेत्यर्थः ।
मन्त्रं—मूलविद्यां । तन्मयीं—देवतामयीम् । सर्ज्जरसैः—सर्ज्जरसोनाम धूपद्रव्य-
विशेषः ॥७६॥ आविष्टे—देवताया आवेशे सति । तां—देवताविष्टां कन्यकाम् ।
आचष्टे सा देवताऽऽविष्टकन्यकतिशेषः ॥७७॥ अभ्यर्च्य—मूलविद्याया । तां—

(१) दधत् इति सो० पु० पा० ।

(२) पृच्छेत्तां बाञ्छितं देवि आत्मने इति सो० पु० पा० ।

विलोकयन् दशदिशस्त्यक्तलज्जः पलायते ।
 पतेद्वा पादयोः क्षिप्रं जितोऽस्मीति त्वया वदन् ॥८१॥
 तृतीयेन निशापिष्टतोयेन लिखितेन तु ।
 कर्पटे खर्परि वापि स्थापितेनोष्णाभूतले ॥८२॥
 चुल्लाधो वा दिनैर्द्विवैः स्तम्भयेत्सुहृदं रिपोः ।
 रोषं गतिं मतिं जिह्वां समरं सर्वमेव च ॥८३॥
 आयान्तमयतोरालौ मार्गमध्ये खनन्निदम् ।
 बलिं दद्यात्तु तद्योन्या तन्नजत्वोक्तया पुनः ॥८४॥
 तेन तत्पृतना भ्रष्टा रुग्णा गतसमुद्यमा ।
 भीता न तन्मुखा जातु घटते यन्त्ववैभवात्(१) ॥८५॥
 चतुर्थेनारिनक्षत्रवृक्षोत्पलकातले ।
 लिखितेन पुरोक्तेन स्थापितेन पुरं रिपोः ॥८६॥
 नाशमेति रिपुः कृष्णैर्वैरिरोगादिसम्भवैः ।
 तेषु तेषु प्रयोगेषु कुर्याद्रक्षामथात्मनः(२) ॥८७॥
 पञ्चमेनाथ षष्ठे न सप्तमेनाष्टमेन च ।
 नवमेन च कुर्वीत रक्षां राष्ट्रपुरालये ॥८८॥

देवताम् । तदात्मा—देवतात्मा । तासां—कन्यकानाम् । अन्यैरपि—पिशाचा-
 दिभिः । अस्य—प्रथमस्य यन्त्रस्य धारणादभिषेकपुरःसरादितिशेषः ॥७८॥
 अन्तरा स्थापनादित्यन्वयः । तयोरिति शेषः ॥६८॥ तस्य—द्वितीययन्त्रस्य ॥८०॥८१॥
 निशापिष्टेन तोयेन—पिष्टहरिद्रारसेनेत्यर्थः । कर्पटे—वस्त्रे । खर्परि—मृगमये
 कपाले ॥८२॥ वा—पञ्चान्तरे । चुल्लाधः । अश्मन्तकाधः वा प्राग्वत् ॥८३॥
 आयान्तं—रिपुं ज्ञात्वेति शेषः । इदं—तृतीययन्त्रम् ॥८४॥ घटते—चेष्टते ॥८५॥
 पुरोक्तेन हरिद्रारसेन ॥८६॥ तेषु तेषु—अमङ्गलरूपेषु । रक्षां—अभिषेकादितः ॥८७॥
 पञ्चमेत्यादिभिः प्रयोजकमित्यन्तेस्तुर्भिः श्लोकैरेतदुक्तं भवति—प्रोक्तेषु

प्रागादिषु चतुर्दिक्षु बाह्यादिष्वष्टदिक्ष्वपि ।
 मध्ये च स्थापयेद्यन्त्रं ताम्रपट्टेषु कल्पितम् ॥८६॥
 क्रमेण पञ्चमं मध्ये स्थापयेत्तत्प्रयोगतः ।
 स्वराष्ट्रे नगरे राजगृहे प्रोक्तक्रमात् खनेत् ॥८७॥
 तेन वैरिक्ताः कल्याणप्रयोगाः क्रूरविग्रहाः ।
 प्रवेष्टुमवाशक्तास्ते नाशयन्ति प्रयोजकम् ॥८८॥
 दशमे राजते पट्टे विलिख्य कवचं दधत् ।
 रणं वीरः प्रविश्याशु नाशयेद् द्रावयेच्च तत् ॥८९॥
 एकादशं निशातोये घृष्टगैरिकलिखनात् ।
 कर्पटे स्थापितं शीघ्रं शमयेद्भृतां रणम् ॥९०॥
 द्वादशेनेन्दुकाश्मीरलिखितेन धृतेन तु ।
 भूर्जपत्रपुटे सम्यक् सर्वरक्षा भवेद्गुणाम् ॥९१॥
 तयोदशेन यन्त्रेण तालपत्रकृतेन तु ।
 ताललिप्तेन कुड्यान्तः स्थापितेनार्चितेन च ॥९२॥
 गृहरक्षा भवेद्वाधिचोरग्रहभुजङ्गमात् ।
 राजतो वैरितो बाधादन्यक्षुद्रादितस्तथा ॥९३॥
 चतुर्दशेन यन्त्रेण भूर्जपत्रे स्थितेन वै ।
 भृतेन कामिनीनां तु सौभाग्यमतुलं भवेत् ॥९४॥

पञ्चयन्त्रेषु पञ्चमादि अष्टमास्तं यन्त्रचतुष्कं प्रागादिषु दिक्षु पुन स्तच्चतुष्कं
 बाह्यादिषु कोणदिक्षु च सर्वमध्ये प्रोक्तानां पञ्चमं नवमं यन्त्रम् । प्रोक्तक्रमेण—
 स्थापनतः प्रोक्तफलानि स्युरिति । प्रयोजकं—प्रयोक्तारं वैरिपक्षस्थं तत्प्रति-
 बलमित्यर्थः ॥८८॥८९॥९०॥९१॥९२॥ निशा—प्राग्वत् ॥९२॥९३॥ इन्दुः—कर्पूरम् ।
 काश्मीरं—कुङ्कुमम् । भूर्जपत्रे—भूर्जत्वचि ॥९४॥ ताललिप्तेन—हरिताललिप्तेन ।
 कुड्यान्तः—भित्तिसमध्यतः ॥९५॥ राजतः बाधात्—राजकृतात् बाधात् । एवं

तथा पञ्चदशेनापि स्वर्णपट्टधृतेन तु ।

वन्ध्यापि लभते पुत्रं गुणाढ्यं दीर्घजीविनम् ॥६८॥

षोडशेनोक्तरूपेण साभिषेकं धृतेन वै ।

सपत्नीष्वपि कान्तेन भर्तुः साऽत्यन्तवल्लभा ॥६९॥

भूर्जस्थेन धृतेनैवं सर्वेषामपि सर्वदा ।

रक्षा भवति मर्त्यानां राजचौरग्रहादितः ॥१००॥

स्पर्शतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक्समीरिता ।

अस्या निष्कालनात्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते नवमं पटलम् ॥६॥

वैरित इत्यादावपि । क्षुद्रादितः—वैरिक्तक्षुद्रप्रयोगादितः ॥६६॥६७॥६८॥

उक्तरूपेण—स्वर्णपट्टादिषु—विलिखितेन ॥६८॥ धृतेनैवं—एवं धृतेन षोडशेन यन्त्रेणेत्यर्थः । राजचौरग्रहादित इत्यत्र ग्रहः देवतागणविशेषाः । आदिशब्दः शत्रुक्तक्षुद्रप्रयोगादिविषयः ॥१०१॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्च-

सारसिंहराजप्रकाशभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन विरचितायां

मनोरमाख्यायां व्याख्यायां भगमालिनीनित्याविद्याविधान-

प्रकाशनपरं नवमं पटलं परिपूर्णं

परामृष्टम् ॥ ६ ॥

ग्रन्थसङ्ख्या ।

एकसप्ततिसंख्यानि यन्त्राणि नवमे तथा ।

व्याख्या ग्रन्थशतं सतिपादमेकोनविंशकम्

अथ दशमपटलम् ।

अथ षोडशनित्यामु भेरुण्डा पञ्चमौ तु या ।
तद्विधानं शृणु प्राज्ञे ! कथयामि यथाविधि ॥१॥
मन्त्रोद्धारः तृतीयेऽभूदङ्गान्यावृत्तिदेवताः ।
पूजाक्रमं च यन्त्राणि तथैव रिपुनिग्रहम् ॥२॥
कीलप्रयोगान्विजयं समरेषु महीभृताम् ।
रक्षां पुरगजाश्वानां राज(ज्य)रक्षां च वै क्रमात् ॥३॥
आद्यन्तद्वयमध्यस्थैः षड्भिः कुर्यात् षडङ्गकम् ।
रन्ध्राज्ञामुखकरलेषु ह्यन्नाभ्याचारपट्द्वये(१) ॥४॥
न्यसेन्मन्त्रार्णनवकं मातृकान्यासपूर्वकम् ।
ततः शक्तौरावृत्तिस्था ध्यानं च शृणु पार्वति ! ॥५॥

अथ दशमं पटलम् ।

पूर्वस्मिन्नवमे पटले चतुर्थ्या नित्यक्लिन्नानित्याया विद्यामुपदिशानन्तरं पञ्चम्या भेरुण्डानित्याया विधानमुपदिशति । अथ — षोडशेत्यादिना तन्मयइत्यन्तेन श्लोकशतरूपेण दशमेन पटलेन । तत्र — अथ षोडशेत्यादिभिः क्रमादित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः पटलार्थानुद्दिशति । तत्र — कीलप्रयोगान् तु साधनक्षत्रपञ्चादिकीलकस्यापनेन वैरिनिग्रहविशिषान्(तु) ॥१॥२॥३॥

आद्यन्त-इत्यादिना पार्तीयन्तेन श्लोकद्वयेन न्यासजा(ता)लादिकमुपदिशति । तत्र — आद्यन्तद्वयमध्यस्थैः — आद्यमेकमक्षरं अन्ततोद्वयं च हित्वाऽवशिष्टैर्वर्णैः षडङ्गानि कुर्यादित्यर्थः । रन्ध्रं — ब्रह्मरन्ध्रम् । आज्ञा — भ्रुवोर्मध्यम् । पट्द्वये — पादद्वये अक्षरद्वयम् ॥४॥ मातृकान्यासपूर्वकं — उपरिष्ठाद्वक्ष्यमाणमातृकान्यासपुरःसरमित्यर्थः ॥५॥

बाह्याहत्तौ तु ब्राह्माद्या युगशक्तीस्तु पूजयेत्(१) ॥
 तदन्तरष्टपत्रेषु विजयां विमलां शुभाम् ॥६॥
 विश्वां विभूतिं विनतां विविधां विरतां (२) क्रमात् ।
 तदन्तरष्टकोणेषु(३) कमलां कामिनीं तथा ॥७॥
 किरातां तीर्तिसहितां कुट्टनीं कुलमुन्दरीम् ।
 कल्याणीं कालकीलां च पूजयेदुक्तयोगतः ॥८॥
 डाकिनीं राकिनीं तद्वज्राकिनीं काकिनीं तथा ।
 साकिनीं लाकिनीं(४) षट्सु कोणेषु परितोऽर्चयेत् ॥९॥
 द्रष्टृज्ञानक्रियाशक्तीरर्चयेदन्तराहत्तौ ।
 अष्टकोणान्तरालेषु पूजयेदायुधाष्टकम् ॥१०॥
 चतुरस्रद्वयं कृत्वा दिक्षु द्वारसमन्वितम् ।
 तदन्तरष्टपत्राञ्च वृत्तयुग्ममथान्तरा ॥११॥

(बृहद्वा) बाह्येत्यादिभिरष्टकमित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैरावरणशक्तीरुपदिशति— तत्र
 युगशक्तीः—कृतयुगशक्तिः त्रैतायुगशक्तिः द्वापरयुगशक्तिः कलियुगशक्तिरित्येताः ।
 अत्र—ब्राह्मप्राद्यष्टशक्तीः पश्चिमादिदिक्षु स्थितेषु द्वारेषु देवीदक्षिणभागादिपार्श्वयोः
 पार्श्वयोश्च कृतयुगादिशक्तीः वायादिकोणेषु प्रादक्षिण्येनेत्यर्थः ॥६॥७॥ उक्तयोगतः—
 बीजह्रदयसमाक्षरोमध्ये तत्तन्नामयोजनप्रादक्षिण्यादियोगतः । सर्वत्र परिवार-
 शक्तीनां विशेषानुक्तौ सामान्योक्तं बीजह्रदयमादावन्ते समाक्षरीं योजयेदिति
 सम्प्रदायः ॥८॥ तथा—नैर्ऋतदिगादि ॥९॥१०॥

चतुरस्रद्वयमित्यादिभिराह्वयमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः दिव्या नित्यसपर्यावक्र-
 मुपदिशति । तत्र अष्टासु भूपुरद्वयात् । एतदुक्तं भवति—प्राक्प्रत्यक् सूत्रं कृत्वा
 तस्य सूत्रस्य मानं दशधा विभज्य तेषु पूर्वाग्रान्तृतीयांशवसाने पश्चिमाग्राच्च तस्मान्नेन
 चिह्नं(५) कृत्वा तस्य सूत्रस्य पूर्वार्धमवष्टभ्य तयोः पश्चिमचिह्नमानेन तत्पश्चिमा-

(१) स्रष्टयेत् इति सो० पु० पा० ।

(२) रष्टपत्रेषु इति सू० पु० पा० ।

(३) विविधाविनतामिति सो० पु० पा० ।

(४) साकिनीमिति सू० पु० पा० ।

(५) पश्चिमाग्राच्चतयोर्जनेन चिह्नं कृतं इति वं० पु० पा० ।

अष्टास्रं भूपुरद्वन्द्वात्तच्च वृत्तसमन्वितम् ।

तदन्तस्तादृशं कुर्यात् षट्कोणं वा तु विग्रहम् ॥१२॥

तदन्तस्तादृशीं कुर्याद्योनिं तन्मध्यतोयजेत् ।

भेरुगडां पञ्चमीं नित्यामुक्तशक्तिभिरागताम् ॥१३॥

अर्घ्यं षडङ्गमूलाभ्यां संसाध्य प्राङ्मुखो यजेत्(१) ।

बलिं च षोडशार्णन दद्यादाद्यन्तयोः क्रमात् ॥१४॥

अथ ध्यानं प्रवक्ष्यामि देव्याः सर्वार्थसिद्धिदम् ।

तदावृत्तिस्थशक्तीनां क्रमेण शृणु पार्वति ! ॥१५॥

तप्तकाञ्चनसङ्काशदेहां नेत्रवयान्विताम् ।

चारुस्मिताञ्चितमुखीं दिव्यालङ्कारभूषिताम् ॥१६॥

यमवष्टभ्य तयोः पूर्वचिह्नमानेन च भ्रमणात् दक्षिणोत्तरयोः पार्श्वयोः मत्स्यद्वयं निष्पाद्य तन्मत्स्यद्वयमध्यावष्टभ्येन दक्षिणोत्तरं सूत्रमास्फाल्य पश्चात्तन्मध्यहंसपद-
मारभ्याभौष्टमानेन चतुर्षु पार्श्वसूत्रेषु चिह्नानि कृत्वा तत्तच्चिह्नमवष्टभ्य मध्यहंस-
पदावधिकमानेन चतुर्षु कोणेषु मत्स्यान्विधाय तेषु मत्स्यान्मत्स्यमिति क्रमेण सूत्र-
चतुष्टयमास्फालयेत् । एवं कृते चतुष्कोष्ठोपेतं समचतुरस्रं भवति । तत्र मध्यहंस-
पदमध्यमवष्टभ्य चतुरस्रकोणमानेन बहिर्भ्रमेण वृत्तं कृत्वा मध्यसूत्रद्वयाग्रचतुष्टयं
तद्वृत्तावधि विकास्य प्रागग्रादुदक्षिणायं दक्षिणाग्रात्पश्चिमायं पश्चिमाग्रादुत्तराय-
मुत्तराग्रात्प्रागग्रं च सूत्रचतुष्टयमास्फालयेत् । एवं कृते चतुरस्रद्वयेनाष्टसु दिक्षु
अष्टकोणानि सम्भवन्तीति । एवं सर्वत्राष्टकोणनिर्माणक्रमः । तादृशं—वृत्तसहि-
तम् ॥११॥१२॥ तादृशीं—वृत्तसहिताम् । चक्रविरचनाक्रमो यथा—चतुर्दिक्षु द्वारयुक्तं
चतुरस्रद्वयं यथामानं कृत्वा तदन्तर्वृत्तं विधाय तदन्तरष्टदलपद्मं कृत्वा तदन्तर्यथा-
मानमष्टास्रं कृत्वा तदन्तर्वृत्तं तदन्तः प्राग्बत् षट्कोणं कृत्वा तदन्तर्वृत्तसहितां
समविवेक्षां योनिं निष्पाद्य तत्र देवोक्तक्रमेण पूजयेदिति ॥१३॥

अर्घ्यमित्यादिना श्लोकेनार्घ्यकल्पनं बलिदानादिकं चोपदिशति । तत्राद्यस्त-
योरपि षोडशार्णनेव बलिं दद्यादित्यर्थः । क्रमा—इतिद्वयं सुद्रासहितम् ॥१४॥

अथ ध्यानं इत्यादिभिः सदा इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः सपरिवाराया देव्या

ताटङ्गहारकेयूररत्नवस्त्र(१)कमण्डिताम् ।
 रसनानूपुरोर्म्यादिभूषणैरतिमुन्दरीम् ॥१७॥
 पाशाङ्कुशौ चर्मखड्गौ गदावज्रधनुःशरान् ।
 करैर्दधानामासीनां पूजायामन्यदा स्थिताम् ॥१८॥
 शक्तीश्च तत्समाकारतेजोहेतिभिरन्विताः ।
 पूजयेन्नद्वदभितः स्मितसौम्यमुखः सदा ॥१९॥
 एवं देवीमावृतिभिरावृतामर्चयेत्तथा ।
 बलिमाद्यन्तयोर्दद्यात् पूर्वीक्तविधिना युतम् ॥२०॥
 स्नातोमौनी पयोभक्तः प्रजपेन्नवलक्षकम् ।
 तद्दशांशं हुनेदग्नौ त्रिमध्वक्तैः कुशेशयैः ॥२१॥
 तावच्च तर्पये(२) तोयैरिन्दुचन्दनवासितैः ।
 अर्चयेन्नित्यशो देवीं सहस्रं प्रजपेदपि ॥२२॥
 ततः स्वगुरुगोद्विष्टप्रयोगान्विधिना चरेत् ।
 अन्यथा निष्फलं भूयात् प्रत्युतैनं निहन्ति च ॥२३॥

नित्यसपर्याध्यानमुपदिशति । तत्र वामोर्ध्वहस्तादि दक्षिणाधोहस्तान्तं वामादि-
 दक्षिणक्रमेणायुधानि कल्पयेत् ॥१५॥१६॥१७॥ अन्यदा—प्रयोगेषु ॥१८॥ तद्यत्—
 पूर्वीक्तवत् ॥१९॥

एवमित्यादिना श्लोकेन पूजानिगमनमुपदिशति । तत्र तथेति प्रादक्षिण्यं
 बीजहय सप्ताक्षरीसमेतत्वं चोच्यते । पूर्वीक्तविधिनेति—अत्र व्यञ्जनादिकं
 कथयति ॥२०॥

स्नात इत्यादिभिः निहन्ति चेत्यस्तेस्त्रिभिः श्लोकेर्विद्यासाधनप्रकारं तद्वि-
 नियोमक्रममन्यथा क्रमकरणे प्रत्यवायं चोपदिशति । तत्र नवलक्षकमिति
 विशेषविधानेन केवलमक्षरसङ्ख्यां लक्षमित्यर्थः ॥२१॥२२॥ प्रत्युत न केवलं नैष्कल्यं
 स्वविनाशमपीत्यर्थः ॥२३॥

द्वितीयाद्यैस्त्रिभिर्वर्जैः षष्ठेन च समीरितम् ।
 निग्रहार्थमथान्यैस्तु (१) त्रिभिरन्यद्वयेन च ॥२४॥
 षट्कोणं वृत्तयुग्मं च कृत्वा तन्मध्यतोलिखेत् ।
 द्वितीयाणि साध्ययुतं कोणेध्वन्यत्रयं लिखेत् ॥२५॥
 अधरेषु (२) समायानि तानि लिख्यानि सर्वदा ।
 वृत्तयोरन्तरा साध्यसमेतैः पवनार्णकैः ॥२६॥
 संवेष्टा तानि संजप्य रिपोरष्टमराशिगे ।
 रश्मिगणे स्थापयेत्तत्र लग्ने विद्वेषणं भवेत् ॥२७॥
 निम्बपत्ररसे पिष्टा (३) रश्मिगणाङ्गारलेखनात् ।
 पृषदाखुत्वचि च वतस्मृद्धस्रद्वयजायते (?) ॥२८॥
 द्वीपिवक्त्रत्वचि लिखेत्तद्वन्तं गोमुखत्वचि ।
 समालिख्य स्वसंज्ञां तु पूर्वस्मिन्नुत्तरे रिपोः ॥२९॥

द्वितीयाद्यैरित्यादिना श्लोकेन विद्याया निग्रहातुग्रहयोर्विद्याक्षराणि विभजति ।
 तत्र अथान्यैस्तु त्रिभिः अन्यद्वयेन च - शान्तिकं कुर्यादिति शेषः ॥२४॥
 षट्कोणमित्यादिभिर्यममित्यन्तैरेकादशभिः श्लोकैर्विद्याया द्वितीयाक्षरादि-
 प्रधानं यन्त्रं, तेन यन्त्रेण विद्वेषणं वादविजय उच्चाटनं मारणं चेति चतुरः प्रयोगा-
 नुपदिशति । तत्र द्वितीयाणि—क्रोकारः । अन्यच्च त्रयं—मन्त्रस्य तृतीयचतुर्थ-
 षष्ठाक्षराणि त्रीणि ॥२५॥ अधरेषु समायानि (५) षट्कोणेषु अधस्थेषु त्रिषु तान्यक्ष-
 राणि विसर्जनीयसङ्गितान्यालिखेदित्यर्थः । तेन उपरितनानां विन्दुयुक्तत्वमुक्त-
 मेव । प्रादक्षिण्येन पवनोत्तरदशकलेखनानन्तरं साध्याक्षरलेखनं कुर्यात् ॥२६॥
 तानि—द्वितीयतृतीयचतुर्थ षष्ठाक्षराणि चत्वारि । तत्र—अष्टमलग्नोदये ॥२७॥
 पृषत्—विडालः । आखुः—मूषकः । (जायते इत्यन्तेन विद्वेषणप्रयोगक-

(१) निग्रहाद्यमथान्यैस्तु इति सू० पु० पा० ।

(२) अधरेषु इति सू० पु० पा० ।

(३) पिष्ट रश्मिगणा इति सू० पु० पा०

(४) समायानानि इति वं० पु० पा० । समायातानि इति सो० पु० पा० ।

† संवेष्टितानि इति म पु० पा० ।

उत्तराधरमाधाव शिलाधः सन्ध्योर्जपेत् ।
 जपित्वा प्रोक्तसङ्गं च जयेत्तं प्रतिवादिनम्(१) ॥३०॥
 एतन्मुखवलोकेन प्रतिवादी हतोद्यमः ।
 निरुत्तरः पलायेत जितोऽस्मीति वदेत्तु वा ॥३१॥
 हरितालेन घृष्टेन निशारसयुतेन तु ।
 विलिखेद्वा(द)रविजये(द्यु) यत्तमुक्तमेण वै ॥३२॥
 रुचर्मणि(रक्तेन) तद्रक्तलिखितं तद्रिपोर्गृहे ।
 प्रोक्तकाले खनेदुक्तक्रमपूजाजपान्वितः ॥३३॥
 उच्चाटयेद्विपुं मासान्नियतं यन्ववैभवात् ।
 नृचर्मणि च तद्रक्तलिखितं तद्मशानके ॥३४॥
 पूजाजपक्रमोपेतं निखनेदुक्तकालतः ।
 मासेन याति वैरी तु दाहज्वरयुतो यमम् ॥३५॥
 तृतीयं मध्यतः कृत्वा त्वितरान् परितो लिखेत् ।
 साध्यर्चयोनेस्त्वचितन्मधूच्छिष्टेन पौडितम् ॥३६॥
 श्मशानभस्मलिखितं निक्षिप्तं नष्टकूपके ।
 प्रोक्तकालसमोपेतं(२) नाशयेत्सलिले रिपुम् ॥३७॥

यनम् ॥३८॥ तद्यन्त्रं—पूर्वं विद्वेषणस्योक्तं यन्त्रम् । होपिवक्तृत्वचि गोमुखत्वचि च ।
 लेखनद्रव्यमुपरिष्ठाद्व्यमाणां हरितालम् । पूर्वस्मिन्—व्याघ्रमुखचर्मणि ॥३८॥
 उत्तरे—गोमुखचर्मणि—उत्तराधरं स्वसंज्ञोपेतं चर्म—उत्तरस्थं रिपुसंज्ञोपेतं
 (चर्म) अधःस्थितं च । सन्ध्योः—प्रातस्तनसायन्तन्योः ॥३०॥३१॥ उक्तक्रमेण वै
 वादविजये स्तम्भनप्रोक्तपार्थिवदशाक्षरैर्वेष्टयेत् ॥३१॥३३॥३४॥ उक्तकालतः—प्रातः-
 दष्टमे रागावित्यर्थः ॥३५॥

तृतीयमित्यादिभिर्वैभवात् इत्यन्तरेकादशभिः श्लोकैर्विद्यायां तृतीयाक्षरादि-

(१) अथेतान्प्रतिवादिन इति सू० पु० पा० ।

* ननु इति टी० पु० पा० अधिकः पाठः ।

(२) प्रोक्तक्रमसमोपेतं सू० पु० पा० ।

तदेव वज्रिमूलेन पिष्टेन मनुजामृजा ।
 लिखितं गोत्वचि क्षिप्तं चुल्लामुपरि वज्रिना ॥३८॥
 ज्वलितेनानिशं मासादग्निनाऽग्नौ पतेद्रिपुः ।
 तृतीयेन तु मध्येन वेष्टितैरितरैरपि ॥३९॥
 उलूककाकपक्षाभ्यां प्रथमोक्तेन संलिखेत् ।
 गर्दभत्वचि तत् खात्वा कुण्डमध्ये तदूर्ध्वतः ॥४०॥
 साध्यवृक्षेभ्यः वज्रौ बीजैरुन्मत्तसम्भवैः ।
 कद्रुतैलप्लुतैर्होमान्मत्तोऽग्निर्मियते(५) ध्रुवम् ॥४१॥
 साध्यर्क्षवृक्षकीलं तु प्रोक्तयन्त्रसमन्वितम् ।
 खरस्त्रायुभिराबद्धं खातं वैरिपुरे निशि ॥४२॥
 राशौ तदष्टमे मासात्तत्पुरं पितृकाननम् ।
 काकोलूकवकश्येनकङ्कतित्तिरिपादयोः ॥४३॥
 विलिख्य यन्त्राण्युक्तानि प्रेतचीरे निबध्य तत् ।
 खनेन्मङ्गलवारे तु प्रोक्तकाले चतुष्पथे ॥४४॥
 विसप्ताहात्त्रजेद्वैरो स्यादुन्मत्तो दिशो दश ।
 तान्येव तत्तच्चरुस्थं तदालयभुवि स्थितम् ॥४५॥
 नाशयेद्भजमर्त्याश्वगोखरोष्ट्राजसैरिभान् ।
 सप्ताहात्तद्वज्रयान्मासा (?) नियतं यन्त्रवैभवात् ॥४६॥

प्रधानयन्त्र विधानं तत्प्रयोगांस्त्रयोदश चोपदिशति । तत्र इतरान्—द्वितीय-
 चतुर्थषष्ठान् विलिखेत् । साध्यनक्षत्रयोनेः—प्राग्वत् उन्मत्तः स्यादित्यन्वयः ।
 दिशोदश व्रजेदित्यन्वयः । तान्येव यन्त्राणीतिशेषः ॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥
 ४२॥४३॥४४॥४५॥ सैरिभान्—महिषान् । अस्मिन् प्रकरणे यन्त्रनिर्माणं
 सुकरम् ॥४६॥

तच्छान्तिं शृणु देवेशि ! यन्त्वध्यानाभिषेकतः ।
 तन्मन्त्रवर्णैर्यन्त्वस्थैश्चिन्तामन्त्रार्थवैभवात् ॥४७॥
 पद्ममष्टदलं कृत्वा मध्ये त्वाद्यं सनामकम् ।
 लिखित्वाऽष्टसु पत्रेषु चतुष्कं तद्विरालिखेत् ॥४८॥
 बह्विह्वं चान्तरा कुर्यान्मातृकाक्षरवेष्टनम् ।
 प्रागुक्तैरेव तैर्द्रव्यैः संपूज्य विनियोगतः ॥४९॥
 तत्तत्क्षेशविनाशः स्यात् तथा मन्वानुभावतः ।
 विजयं समरे राज्ञां शृणु वैरिविनाशतः ॥५०॥
 मन्त्राक्षराणि प्रत्येकं योजयेत्षोडशस्वरैः ।
 तेन मन्त्राक्षराणि स्युः सङ्ख्याया च शतं पुनः (१)॥५१॥
 चत्वारिंशच्च चत्वारि तैर्यन्त्रचनं शृणु ।
 येन सर्वत्र समरे विजयोभवति ध्रुवम् ॥५२॥

तच्छान्तिमित्यादिभिरनुभावत इत्यन्तैरर्द्धाक्षिभिः श्लोकेर्विद्यायां प्रथमपञ्चम-
 सप्तमाष्टमनवमाक्षरैः पञ्चयन्त्राणि तैरुक्तकूरप्रयोगाणां शान्तिप्रयोगं चोपदिशति ।
 तत्र ध्यानं—ध्यानपटले वक्ष्यमाणम् । अभिषेकतः—यन्त्रमध्ये निवेशितैः प्राग्-
 त्तदक्षरपञ्चकजपादिनेत्यर्थः ॥४७॥४८॥ प्रागुक्तेः—शान्तिकर्मणि प्रोक्तसितचन्दनक-
 पूर्वादिलेखनद्रव्यसितप्रसूनाद्यैः । विनियोगतः—साधारणवेकादितः । एतदुक्तं
 भवति—यथामानमष्टदलं पद्मं तद्विह्वं तद्वयं च विधाय तत्कर्णिकामध्ये प्रथमाक्षरं
 सप्ताध्यमालिख्य बह्विरयादिप्रादक्षिण्येनाष्टसु दलेषु पञ्चमसप्तमाष्टमनवमाक्षराणि
 द्विरालिख्य बाह्यवृत्तवोध्यामयादिप्रादक्षिण्येनादिक्षास्तां मातृकामालिखेदित्येतत्
 प्रथमं यन्त्रम् । एवमन्येषामपि चतुर्णामक्षराणां प्रत्येकं मध्यतोनिवेशनात् तदि-
 तरवेष्टनतश्चत्वारि सम्भूय पञ्च यन्त्राणि प्रागुक्तोपद्रव्यशान्तिकारीणीति ॥४९॥

विजयमित्यादिभिर्भवेदित्यन्तैरर्द्धाक्षरयोदशभिः श्लोकेर्विद्यायां स्वरविक्रता-
 क्षराणि तत्सङ्ख्यां तैर्यन्त्रनिर्माणं तत्प्रयोगांचोपदिशति । तत्र—मन्त्राक्ष-
 राणि प्रत्येकमित्युक्त्या अपुनरुक्ताक्षरयोजनं नात्र विवक्षितम् ॥५०॥५१॥५२॥

प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् च कुर्याद्रेखास्त्रयोदश ।
 तेन तावन्ति कोष्ठानि सम्भवन्ति समन्ततः ॥५३॥
 कृत्वाऽष्टास्रं ततो बाह्ये वृत्तयुग्मं ततोलिखेत् ।
 अक्षराणि शिवाद्यन्तु निःकृत्यन्तमनुक्रमात् ॥५४॥
 तत्र मन्त्रार्णकोष्ठेषु नवस्वाख्यां समालिखेत् ।
 बहिरष्टसु कोणेषु द्वितीयार्णादि संलिखेत् ॥५५॥
 अन्तरालेषु विलिखेदाद्यं वृत्तद्वयान्तरा(न्) ।
 तान्येव मातृकाख्याभिर्विदर्मितमथो न्यसेत्(१) ॥५६॥
 एतत् पटे सभालिख्य ध्वजीकृत्य रणोद्यमे ।
 दर्शयेत्तेन रिपवः पलायन्ते दिशो दश ॥५७॥

तावन्ति — यावदक्षरसंख्यानि चतुश्चत्वारिंशदधिकशतसंख्यानीत्यर्थः । समन्ततः —
 समचतुरस्ररूपतः ॥ ५३ ॥ अष्टास्रं — प्राग्वत् ॥५४॥५५॥ तानि — विद्याक्षराणि ।
 नवमातृकाख्याभिः — मातृकाक्षरसाध्याक्षरैः । विदर्मितं — द्रव्यसूत्रीकृतम् । लिखेत् ।
 प्रागित्यादिभिर्न्यसेदित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैरेतदुक्तं भवति — समान्तरालानि प्राक्प्रत्य-
 ग्याणि दक्षिणोत्तराद्याणि च त्रयोदशकोणसूत्राण्यास्फाल्य तद्वहिः कोणस्यष्टासृष्टि-
 कया भ्रमेण वृत्तं कृत्वा तद्वहिः प्राग्वच्चतुरस्रं कृत्वा तद्वहिरैकाङ्गुलान्तरालं
 वृत्तद्वयं विधाय तत्कोष्ठेषु शिवादिनिःकृत्यन्तं तानि स्वरविक्रतान्यक्षराणि प्रति-
 पङ्क्ति उत्तरारम्भं दक्षिणावसानं च समालिख्य तत्र मन्त्राक्षरनवकोपितनव-
 कोष्ठेषु साध्यनाम विलिख्य तद्वहिरग्रादिप्रादक्षिण्येनाष्टसु कोणेषु विद्याद्वितीया-
 क्षरादीन्यष्टाक्षराणि विलिख्य प्रथमाक्षरं तदष्टकोणान्तरालेष्वष्टस्वाल्लिख्य बहि-
 र्वृत्तवोथ्यां मातृकाक्षरसाध्याक्षरैर्विदर्मितानि विद्याक्षराण्यलिखेदिति । यस्य
 (य)मन्त्रस्य वर्णस्य स्वरयोजने कृते यस्मिन् स्वरं योजितं मन्त्राक्षरं भवति तदक्षरं
 यस्मिन् कोष्ठे पतति तत्र साध्यं लिखेत् । एवं मन्त्रस्थनववर्णाग्रयकोष्ठेषु ।
 अत्र नवस्वित्युक्तोर्मन्त्रस्यद्वितीयवर्णस्य ओंकारयोजने मन्त्रस्थचतुर्थवर्णस्य ॐकार-

(१) विदर्मितद्वयोन्वयसेत् इति म० पृ० पा० । मथोलिखेत् इति सो० पृ० पा० ।

प्रणमेयुर्निजां लक्ष्मीं प्राभृतीकृत्य तत्क्षणात् ।
 तदेव वैरिशिविरे निखनेदुदये शनेः ॥५८॥
 सद्यस्त्वन्योन्यकलहान्नाशमेति मुनिश्चितम् ।
 तदेव स्वपुरे मध्ये स्थापयेद्विषणोदये ॥५९॥
 पराभिचारकृत्यादिदुरितानि न तत्र वै ।
 संस्पृशन्ति पुरान्तस्थाद्यन्त्रशक्त्यनुभावतः ॥६०॥
 तद्यन्त्रं ताम्रपट्टे तु विलिख्याभ्यर्च्य तत् पुनः ।
 स्थापयेत् साध्यभूभर्तुरेकादशसमुदये ॥६१॥
 गजवाजिगृहेष्वस्य(स्वस्य)भागडागारेऽस्त्र(स्व)मण्डपे ।
 अन्तःपुरे नगर्यास्तु दिक्षु मध्ये च तत् खनेत् ॥६२॥
 यत्र संस्थापितं यन्त्रं तत्रार्चा नित्यशोऽनृपः ।
 कारयेत्तेन तत् सर्वं शाश्वतं वृद्धये भवेत् ॥६३॥
 बीजानि तानि प्रत्येकमष्टपत्रसरोरुहे ।
 मध्ये दलेषु परितो लिखेदेकैकशः क्रमात् ॥६४॥
 बहिर्मातृकयाऽऽवेष्ट्य सञ्जप्याभ्यर्च्य नित्यशः ।
 स्वजन्मर्चादिनवके कुर्याच्छान्तिमनुक्रमात् ॥६५॥
 यन्नक्षत्रे भवेदस्य ग्रहतो राजतोऽथ(पि) वा ।
 रोगतो वैरितो वाऽपि तस्मिन् तत्तेन शामयेत् ॥६६॥

योजने मन्त्रवर्णत्वपर्यवसानेपि तत्र न साध्यलिखनमिति ॥५६॥५७॥ तदेव—
 तद्यन्त्रमेव । शनेरुदये—शनिस्थितराशुदयकाले ॥५८॥ तदेव—यन्त्रं । विषणो-
 दये—विषणो बृहस्पतिस्तस्योदयः प्राग्वत् ॥५९॥ पुरान्तःस्थान्—जनानिति-
 शेषः ॥६०॥ तद्यन्त्रं—पूर्वीकृतम् । एकादशसमुदये—साध्यस्य जन्मलग्नराशेश्वर-
 लग्नराशेश्वा एकादशे राशौ लग्नगते ॥६१॥ दिक्षु मध्ये चेति गजगृहादि-
 सामान्यम् ॥६२॥ तत्सर्वं—प्रोक्तगजादिकम् । वृद्धये—वृद्धौ भवेदित्यर्थः ॥६३॥

मन्त्राणीप्यथ भस्मस्थं यन्त्रं कृत्वा तु तेन तु ।
 रक्षां कुर्वीत सर्वेषां सर्वापत्तारणाय वै ॥६७॥
 तत्तदयन्त्रं तद्दिनेषु स्नानपानासनादिना ।
 ग्रहजं वैरिजं दुःखं शाम्यत्येव न संशयः ॥६८॥
 क्रमेण नवयन्त्राणि नवग्रहमयानि तु ।
 तस्मात्तत्तद्ग्रहक्षेत्रं तत्तदयन्त्रं (न) (च) शामयेत् ॥६९॥
 सङ्काशते (सेकासन) विभूत्यादिप्रयोगैरुदितैः क्रमात् ।
 विविधानि विषाण्येभिर्यन्त्रैर्जलनिवे(शितैः)शनैः ॥७०॥
 नाशयेत्पान(से)काभ्यां धारणेनार्चनेन च ।
 एभिस्तु नवभिर्यन्त्रैर्य(त्तत्)न्न साध्यं न कुतचित् ॥७१॥
 देशे वा नगरे ग्रामे मङ्गले पर्वतादिके(१) ।
 प्रथमं मध्यतः खात्वा प्रागादिषु ततोऽष्टमु ॥७२॥
 द्वितीयादीनि तु खनेत् तत्र लक्ष्मीरिति स्थिरा ।
 धर्मार्थौ चातिसंशुद्धौ भवेतामुक्तयोगतः ॥७३॥
 द्वितीयं मध्यतः खात्वा त्वितराण्यभितः खनेत् ।
 धार्मिकास्तेन तत्रस्थाः प्रसौदन्ति च देवताः ॥७४॥
 सप्तस्वन्धेषु च तथा कान्त्यारोग्ययशोधनैः ।
 पुत्रज्ञानधनैश्चाढ्याः प्रभवन्ति च नित्यशः ॥७५॥
 दृष्टे षु घोरैः फणिभिः नवभिर्नवरन्ध्रैः ।
 ध्यानैर्मृतोऽपि माहात्म्यान्मन्त्रस्योत्तिष्ठते ध्रुवम् ॥७६॥

बीजानीत्यादिभिस्तत्सिद्धये इत्यन्तैः षोडशभिः श्लोकेर्विद्याक्षरैर्नवभिर्नव-
 यन्त्रविरचनं तद्दिनियोगास्तत्फलानि चोपदिशति । तत्र स्वजन्मर्वं—जन्मतयं

अश्विन्यादिषु ऋक्षेषु नवानि नवसु क्रमात् ।
 विलिख्य देवीं तत्रस्थां नवाकारां नवस्वपि ॥७७॥
 पूजयेदुपचारैस्ता(१) नित्यशोभक्तिसंयुतः ।
 प्रागुक्तपरिवारादिरहितां पूजयन्नपि ॥७८॥
 सिद्धिमेति नरो भक्त्या परया चेत्समन्वितः ।
 स्त्रीबालवृद्धाशक्तानां गतिरेषा च (स्व)सिद्धये ॥७९॥
 भेरुण्डा कर्णयोर्जप्याद्विषार्तस्य तदैव सः ।
 निर्विषो जायतेऽचिन्त्या(२) मन्त्राणां शक्तयः शिवे ! ॥८०॥
 त्रैलोक्यमोहनी विद्या सर्वतो भवतास्तुता(३) ।
 न कदाचित्तु सा प्रोक्ता तां मे ब्रूहि महेश्वर ! ॥८१॥
 सर्वेषामेव मन्त्राणां विद्यानां च यशस्विनि ! ।
 व्याप्तरूपं प्रवक्ष्यामि शृणु त्वमिदमद्भुतम् ॥८२॥
 येन नारीनरनृपदेवताः सर्वजन्तवः ।
 भजन्त्येनं यथा मां त्वं तत्प्रयोगबलाद्भुवम् ॥८३॥
 अकारादिक्षकारान्तैर्मातृकारैः सविन्दुभिः ।
 प्रत्येकं पुटितान् कृत्वा मन्त्रान्विद्या अथापि च(वा) ॥८४॥
 विद्यया मातृकावर्णान् पुटयेन्मन्त्रतोऽपि वा ।
 प्रोक्तं तद्यन्त्रनवकं कुम्भे संस्थाप्य चैतया ॥८५॥

नवकमित्युक्त्या एकैकनक्षत्रेण चाभिषेकोऽप्यभिहितः । एषामन्यार्थः सुगमः ॥६४॥

६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥७२॥७३॥७४॥७५॥७६॥७७॥७८॥७९॥

भेरुण्डामित्यादिना श्लोकेन विषापहरणमुपदिशति—तत्रार्थः सुगमः ॥८०॥

(१) कौः इति सू० पु० पा० ।

(२) जायते चित्ता इति सू० पु० पा० ।

३ सर्वतोप्रभवतास्तुता इति सो० पु० पा० ।

जपतर्पणहोमार्चासिद्धया सेक ईरितः(१) ।

कुचन्दनैर्गैरिकैर्वा दरदैश्चन्दनेस्तथा ॥८६॥

सिन्दूरैस्तण्डुलैर्मुद्गैस्तिलैः कृष्णैः सितैरपि ।

नवानां नवभिः कुर्यादिभिर्यन्त्रप्रकल्पनम् ॥८७॥

चैत्रादिविषुवद्वन्द्वे तथैवायनयोर्द्वयोः ।

(२)रक्षोत्तराक्षयोर्जन्मतितये वर्षयोः क्रमात् ॥८८॥

राजा वा राजमहिषी सेनापत्याधिपोऽथवा(३) ।

अन्योवाश(भ)क्तिशीलाढ्यः कारयेदभिषेचनम् ॥८९॥

दक्षिणामभिषेके तु दद्याद्भूरि स्वशक्तितः ।

वित्तशाठ्यं न कुर्वीत यदि कुर्वीत लोभतः ॥९०॥

(४)संदहेत्येपावकवत्पुत्रलक्ष्मीकलत्रकैः(?) ।

तस्मात्सर्वत्र तन्त्रेऽस्मिन् वित्तशाठ्यं न चिन्तयेत् ॥९१॥

अभिषेकफलं देवि ! शृणु वक्ष्ये यथाविधि ।

सोमसूर्याग्निरूपेण जलेनेप्सितमन्त्रतः ॥९२॥

त्रैलोक्येत्यादिभिरपि वा इत्यन्तैरध्यर्द्धैश्चतुर्भिः श्लोकैस्त्रैलोक्यमोहनविद्यायोग-
मुपदिशति । तत्र व्यासरूपं—अशेषमन्त्रसाधारणत्वात् ॥८१॥८२॥एनं—साधकम् ।
एतद्विद्याभजनपरं सर्वं आवाप्तव्यं भजन्तीत्यर्थः ॥८३॥८४॥विद्याया मातृकावर्णान्पुट-
येभ्यश्चतुर्षु वा—मातृकाक्षराणि प्रत्येकं विद्यया मन्त्रेण वा संपुटीकुर्यादित्यर्थः ।

प्रोक्तमित्यादिना प्रकल्पनमित्यन्तेनार्थाद्येन श्लोकद्वयेन त्रैलोक्यमोहन-
विद्यया अभिषेकं नवयन्त्राणां विलेखनद्रव्याणि यथाक्रमं नव चोपदिशति ।
तत्र एतया—त्रैलोक्यमोहनोविद्यया ॥८५॥८६॥ नवानां यन्त्रप्रकल्पनमिति—
स्वातन्त्र्यात् ॥८७॥

चैत्रेत्यादिभिश्चिन्तयेदित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकेर्नवानां यन्त्राणां नवाभिषेक-

(१) चार्कियासेक इतीरित इति सू० पु० पा० ।

(२) तत्तदाहृतपाकवत् इति पा० सू० पु० ।

(३) दक्षीनराक्ष्यो इति सू० पु० पा० ।

(४) सेनापत्याधिकास्तथा इति सू० पु० पा० ।

जपपूजादिना सिद्धवैभवेनाभिषेकतः ।
 दुर्लक्षणसमुत्थानि तथा दुष्कर्मजानि च ॥६३॥
 तद्वद्दुर्नीतिजनितान्यन्यानि दुरितानि च ।
 नाशयेत्तत्क्षणाद्देवी सलिलैरिव पावकः ॥६४॥
 अपुत्रो वित्तविद्यायुरारोग्यादिसमन्वितान् ।
 लभते च बहून् पुत्रान् सुखी च चिरमेधते ॥६५॥
 केमद्रुमादियोगेषु जन्म तत् प्राक्तनाद्यतः ।
 योभृशं नित्यदा विद्यात् क्लिष्टः सोऽपि श्रियैधते ॥६६॥
 प्राग्जन्मसञ्चितैः पापैरपथ्यादिनिषेवणैः ।
 अनीत्या वैरिविहितैरभिचारादिभिस्तु वा ॥६७॥
 ये रोगाः पीडयन्त्येनं ते विनश्यन्त्यशेषतः ।
 कामिलक्ष्मीधनारोग्यविद्याविजयकीर्तिभिः ॥६८॥
 सुचिरं जीवति स्यातः पुत्रपौत्रादिभिर्युतः ।
 नवाभिषेकं नवसु प्रोक्तेषु विधिना चरन् ॥६९॥
 अपमृत्युं विजित्यास्मात् भक्तः शुद्धान्तमानसः ।
 जीवन्मुक्तश्चिरं योगी भुवि जीवति मन्मथः ॥१००॥
 शब्दतत्त्वमयौ व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निष्कालनात् चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

कालानभिषेकयोगानभिषेककर्तुर्दक्षिणाप्रदानमप्रदानेन प्रत्यवायं चोपदिशति ।
 तत्र वित्तशास्त्रं—वित्तनिगूहनम् । अन्धत् सुगमं तत् ॥ ८८ ॥ ८९ ॥
 ९० ॥

अभिषेकफलं इत्यादिभिर्मन्त्राद्य इत्यन्तेर्नवभिः श्लोकेरभिषेकफलमुपदिशति ।
 तत्र—पावकः नश्येत् इतिशेषः । केद्रुममोनाम नित्यदारिद्र्यकरोयोगविशेषः ।
 नवसु कालेष्वितिशेषः । मन्मथः—शिवात्मा ॥१००॥

इति श्री षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते दशमं पटलम् ।

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्च-
सारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन विरचितायां
मनोरमाख्यायां व्याख्यायां भगमालिनीनित्याविद्याविधान-
प्रकाशनपरं नवमं पटलं परिपूर्णं
परामृष्टम् ॥ १० ॥

अन्यसङ्ख्या ।

दशमे पटले सन्ति यन्त्राण्येकोनविंशतिः ।

अध्वर्द्धाष्टोत्तरशतं व्याख्यानं अन्यसङ्ख्याया ॥

एकादशपटलम् ।

अथ षोडशजित्यासु या षष्ठी समुदीरिता ।
 सा विद्या वज्रिवासिन्याः कथिता ते नवाक्षरा ॥१॥
 तदङ्गानि लिपिन्यासं ध्यानं शक्तिभिरर्चनम् ।
 तत्साधनविधिं तस्याः प्रयोगान्विविधानपि ॥२॥
 होमयन्त्रविभेदैश्च कथयामि शृणु प्रिये ! ।
 विद्याद्वितीयबीजेन स्वरान् दीर्घान्नियोजयेत् ॥३॥
 मायान्तान् षड् भिरेवाङ्गान्याचरेत् स्वकराङ्गयोः ।
 नवाक्षराणि विद्याया नवरन्ध्रेषु विन्यसेत् ॥४॥
 व्यापकं च समस्तेन कुर्याद्देव्यात्मसिद्धये ।
 सर्वास्वपि च विद्यासु व्यापकं तत् समाचरेत् ॥५॥
 तेन तत्तन्मयो भूयात्साधकस्तेन सिद्धयः ।
 तस्याचरेण देवानां प्रसादात् सम्भवन्ति च ॥६॥

अथ एकादशपटलं प्रारभ्यते ।

पूर्वस्मिन् दशमे पटले पञ्चम्या भेरुण्डानित्याविद्याया विधानमुपदिश्यानन्तरं षष्ठ्या वज्रिवासिनोनित्याविद्याया विधानमुपदिशति । अथ षोडशेत्यादि भुवि इत्यन्तेन श्लोकशतरूपेणैकादशेन पटलेन । अथ षोडशेत्यादिना प्रियेत्यन्तेनार्द्धाधिकेन श्लोकद्वयेन पटलार्थानुद्दिशति । तत्र कथिता—तृतीये पटले । अन्यत् सुगमम् ॥१॥२॥

विद्येत्यादिभिः समीरित इत्यन्तेरर्द्धाद्योः पञ्चभिः श्लोकैश्चतुर्विधन्यासादिकमुपदिशति । तत्र स्वरान् दीर्घान्नियोजयेत् । मायान्तान्—सर्वविषण्ढान् आ ई ऊ (ऐ) औ (ओ) अः इत्येतान् षट्दीर्घस्वरान् कथयति ॥३॥नवरन्ध्रेषु—दृक्श्रोत्रनासादन्ध्रेषु । षट्त्वर्णान् आस्यमेहनपायुषु त्रिषु त्रयं इतिक्रमेण नवरन्ध्रेषु

मातृकायाः षडङ्गं च मातृकान्यासमेव च ।
 सर्वासां प्रथमं कृत्वा पश्चात्तद्विदितं न्यसेत् ॥७॥
 ललितायास्तु वर्गेस्तत्प्रोक्तमष्टाभिरेव च ।
 तेन तस्यास्तु लिपिशो न्यासद्वैव(?) समीरितम् ॥८॥
 तप्तकाञ्चनसङ्काशां नवयौवनसुन्दरीम् ।
 चारुस्मेरमुखाम्भोजां विसलन्नयनतृयाम् ॥९॥
 अष्टाभिर्बाहुभिर्युक्तां माणिक्याभरणोज्ज्वलाम् ।
 पद्मरागकिरीटांशुसम्भेदारुणिताम्बराम् ॥१०॥
 पीतकौशेयवसनां रत्नमञ्जीरमेखलाम् ।
 रत्नमौक्तिकसंभिन्नस्तवकाभरणोज्ज्वलाम्(१) ॥११॥
 रक्ताजकम्बुपुण्ड्रे क्षुचापपूर्णैन्दुमण्डलाम्(२) ।
 दधानां बाहुभिर्वामैः कङ्कारं हेमशृङ्गकम् ॥१२॥
 पुष्पेषु मातुलिङ्गं(३) च दधानां दक्षिणैः करैः ।
 स्वसमानाभिरभितः शक्तिभिः परिवारिताम् ॥१३॥
 एवं ध्यात्वाऽर्चयेद्द्विज्जिवासिनीं विश्वविग्रहाम् ।
 ज्वालनीविस्फुलिङ्गिन्यौ(४) मङ्गला मुमनोहरा ॥१४॥

नवाक्षराणि दक्षिणपूर्वं न्यसेत् । व्यापकं प्राग्बत् ॥३॥४॥५॥६॥ मातृकायाः षडङ्ग-
 मिति । मातृकान्यासं तत्षडङ्गन्यासं च पञ्चदशे कुलसुन्दरीपटले वक्ष्यमाणत्वादिव
 न व्याकरोमि ॥७॥८॥

तप्तकाञ्चनेत्यादिभिर्विश्वविग्रहामित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्देव्याः सपरिवाराया
 नित्यसपर्याध्यानमुपदिशति । तत्रायुधानि — ऊर्ध्वादिवामदक्षिणयोः कल्प-
 येत् ॥८॥१०॥११॥१२॥१३॥

(१) सन्निवस्त्रोकाभरणी इति सू० पु० पा० ।

(२) रक्ताजकं च पुष्पं क्षुचापं पूर्वेन्दुतन्त्रमिति सू० पु० पा० ।

(३) पुष्पे च मातुलिङ्गे इति सो० पु० पा० । (४) ज्वालनीविस्फुलिङ्गिन्यौ इति सू० पु० पा० ।

कनकाङ्कितवाविश्वविधिविधाचेतिशक्तयः ।
 अष्टकोणेषु सम्पूज्यास्तदग्रात्तु(त्सु) प्रदक्षिणम् ॥१५॥
 दलेषु द्वादशस्वेता राशिशक्तीः समर्चयेत् ।
 मेषां वृषाङ्गयां शक्तिं मिथुनां कर्कटीमपि ॥१६॥
 सिंहां कन्यां तुलां कीटां चापां च मकरामपि ।
 कुम्भां मीनां यजेत्प्राग्वदग्रादारभ्य शाङ्करि ! ॥१७॥
 चतुरस्रेषु द्वारेषु(१) पार्श्वयोः कोणदिक्षु च ।
 अन्ययोश्च दिशोः शक्तीः प्रोक्ता दश समर्चयेत् ॥१८॥
 मायासप्ताक्षरीमध्ये गतैर्नामभिरीरितैः ।
 घस्मरा सर्वभक्षा (२) च विश्वासा विविधोद्भवा ॥१९॥
 चित्ररूपा निःसम्पन्ना निरातङ्गा च पावनी ।
 अचिन्त्यवैभवा रक्ता दशमी परिकीर्तिता ॥२०॥
 बलिदेवीति सम्प्रोक्ता कुरुकुल्लाद्याविद्यया ।
 यत्र नोक्ता देवता तु बलिकर्मणि तत्र ताम् ॥२१॥
 सप्ताक्षर्या समीपेतां विदध्याद्बलिदेवताम् ।
 वृत्तयोर्नवयोनिं तु कृत्वा तद्बहिरम्बुजम् ॥२२॥
 द्वादशक्षुदसंयुक्तं विदध्याद्वृत्तयुग्मकम् ।
 तद्बहिश्चतुरस्रे द्वे द्वारद्वयसमन्विते(३) ॥२३॥

ज्वालिनीत्यादिभिर्देवतां इत्यन्तरष्टभिः श्लोकैर्देव्या आवरणशक्तीस्तत्पूजन-
 प्रकारं तत्सम्बन्धयोजनाप्रकारं चोपदिशति । तत्र कीटं—वृश्चिकमित्यर्थः ॥१४॥१५॥
 १६॥१७॥ कोणदिक्षु—वायव्यादिषु ॥१८॥ माया - द्दल्लेखा ॥१८॥२०॥२१॥
 सप्ताक्षर्या—कुरुकुल्लाद्याविद्यया ॥

वृत्तयोरित्यादिभिः क्षतमित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः देव्या नित्यसपर्याचक्रं तत्र

(१) चतुरस्रद्वारयुगे इति मू० पु० पा० ।

(२) सर्वभक्ता इति मू० पु० पा० ।

(३) समन्वितं इति मू० पु० पा० ।

पूर्वपश्चिमयोरत्र* देवीं चक्रे तथाऽर्चयेत् ।
 अनुक्तेष्वङ्गमूलाभ्यामर्घ्यं संसाधयेत्तथा ॥२४॥
 द्रव्यानुक्तौ होमविधौ घृतमन्नाद्यमेव च(१) ।
 सङ्क्रानुक्तौ सहस्रं स्याच्छतं वा तन्त्रचोदितम् ॥२५॥
 पूजासमाप्तिरप्येवमनुक्ता प्राग्वदीरिता ।
 विद्यायाः साधनं तद्वत्तन्त्रेऽस्मिन् परमेश्वरि ! ॥२६॥
 अन्य(२)मन्त्रानपेक्षित्वात्पूर्णत्वं नामुना क्षतम्(३) ।
 काम्यहोमविधिं वक्ष्ये शृणु वाञ्छितदायकम् ॥२७॥
 शालितगण्डुलमादाय प्रस्थं भाण्डे नवे क्षिपेत् ।
 समानवर्णवत्साया रक्ताया ग्नेपय(?)स्तथा ॥२८॥
 द्विगुणं तत्र निक्षिप्य श्रपयेत् संस्कृतेऽनले ।
 घृतेन सिक्तं सिक्थं तु(४) कृत्वा तत्ससितं करे ॥२९॥
 निधाय विद्यामष्टोर्ध्वं शतं जप्त्वा हुनेत्ततः ।
 एवं होमो महालक्ष्मीमावहेत्प्रतिपत्कृतः(५) ॥३०॥
 शुक्रवारेष्वपि तथा वर्षान्नृपसमोभवेत् ।
 पञ्चम्यां तु विशेषेण प्राग्वह्योमं समाचरेत् ॥३१॥

नित्यसपर्याक्रमं चोपदिशति । तत्र चक्रनिर्माणं सुगम् । जपहोमयोः ॥२२॥
 ॥२३॥२४॥४५॥ प्राग्वत्—ललितापूजावसानवत् । तद्वत्—ललितासाधनवत् । एत-
 देकाक्षरादिनवाक्षरास्तानां मन्त्राणां सङ्क्रानुक्तौ एषापि नवार्णत्वात् ललितावदि-
 त्यर्थः । अमुना—अस्मिन् तन्त्रे पूर्वापरप्रोक्ताङ्गीकारेण ॥२६॥

काम्यहोमं विशेषपूजाफलं चोपदिशति । तत्र संस्कृतेऽनले—होमार्थं
 विधानप्रतिष्ठिते । सिक्थं—अन्नपिण्डम् । ससितं शर्करासहितम् ॥२७॥२८॥२९॥

(१) घृतमन्त्रान्येव वा इति सू० पु० पा० ।

(२) तन्त्रान् इति सू० पु० पा० ।

(३) सिक्थं सिक्थं तु इति सू० पु० ।

* पश्चिमयोस्तस्मिन् इति सू० पु० पा० ।

(२) क्षतिरिति सू० पु० पा० ।

(५) प्रतिपत्तित इति सू० पु० पा० ।

तस्यां तिथौ विमध्वक्तैर्मल्लिकाद्यैः सितैर्हुतैः(१) ।
 अन्नाज्याभ्यां तु नियतं हुत्वान्नाद्यो(२) भवेन्नरः ॥३२॥
 यद्यद्वि वाञ्छितं वस्तु तानि सर्वाणि सर्वदा ।
 घृतहोमादवाप्नोति तथैव तिलतण्डुलैः ॥३३॥
 पञ्चमीषु(३) विशेषेण पूजां कुर्याद्ब्रतौ भवेत् ।
 प्रतिपत्तिथिमारभ्य पञ्चदश्यन्तमम्बिके ! ॥३४॥
 कामेश्वर्यादिचित्तान्ता देव्यस्त्वेकैकविग्रहाः ।
 यतस्तेन स्वस्वतिथौ तास्ता पूज्या हुतादिभिः ॥३५॥
 प्रीणयेद्ब्रतसङ्कल्पसमेतो भक्तिसंयुतः ।
 तेनायुःश्रीधनारोग्यविद्याकीर्तिसमन्वितः ॥३६॥
 जीवेद्धर्षशतं भूमौ स्वकुल्यायाश्च तद्वली(४) ।
 यत्तिथौ या समाख्याता मुता सममवाप्नुयात्(५) ॥३७॥
 विद्याविधिवदेवैताः प्रोक्ताः पञ्चदशापि च ।
 सम्प्राप्य जपहोमार्चायोगतर्पणसेकतः(६) ॥३८॥

॥३०॥ तथा—प्रतिपदोमवत् । विशेषेण - वञ्चिवासिन्याःअसाधारणतिथित्वात् ।
 प्राग्वत्—प्रतिपदोमवत् ॥३१॥ तस्यां—पञ्चम्याम् । सितैः—पुष्परितिशेषः ॥३२॥
 तानि सर्वाणि सर्वदा घृतहोमादवाप्नोति—घृतहोमात्सर्वाणीष्टानि वस्तूनि अवा-
 प्नोतीत्यन्वयः ॥३३॥ ब्रतौ भवेत्—स्वसङ्कल्पसहितः ॥३४॥

प्रतिपदित्यादिभिराचरेदित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः पञ्चदशानां नित्यानां यथाक्रमं
 पञ्चदशतिथिमयत्वं तत्तिथिषु तत्तद्विद्याप्राप्तिं भजनविशेषं चोपदिशति । तत्र
 एकैकविग्रहाः—एकैकतिथिरूपाः । ब्रतसङ्कल्पः प्राग्वत् ॥३५॥३६॥ यत्तिथौ—यासु
 तिथिष्वित्यर्थः ३७॥३८॥ अखिलं—प्रयोगादि ।

(१) सितैर्हुतैः इति सू० पु० पा० ।

(२) हुत्वान्नाद्यो पु० पा० ।

(३) तृ इति सू० पु० पा० ।

(४) तत्त्वलिङ्ग इति सू० पु० पा० ।

(५) सामुतासमवाप्नुयात् इति सू० पा० पु० ।

(६) जपहोमार्चपूजातर्पणसेकत इति सू० पु० पा० ।

विद्याया देवतात्मानं(१) सम्प्राप्याऽखिलमाचरेत् ।
 विद्याप्राप्तिविधिं देव ! ब्रूहि सम्यक् ममाधुना ॥३६॥
 आसां पञ्चदशानां च येनैताः साधकोन्मुखाः ।
 शृणु वक्ष्यामि ते देवि ! विद्याप्राप्तिविधिं शुभम् ॥४०॥
 येन विद्यादेवताभ्यामैक्ययोगेन सिद्धाति ।
 तद्भावमाययोरैक्यरूपमानन्दवियहम् ॥४१॥
 यदवाप्तुं यतन्तेऽद्याप्यनेके मुनयोऽम्बिके ! ।
 कुचन्दनैः कुङ्कुमैर्वा सिन्दूरैर्गैरिकैः शुभैः ॥४२॥
 विदध्याद्विपुलं चक्रं व्यक्तरत्नं सुशोभनम् ।
 यस्या यच्चक्रमारव्यातं नित्यपूजाविधिक्रमे ॥४३॥
 तत्र कुम्भं निधायान्तर्जले सम्पूज्य देवताः ।
 प्रोक्तक्रमसमोपेतं पूर्वद्युर्गीतनृत्यकौ ॥४४॥
 कृत्वोत्सवमथान्येद्युः प्राग्वदभ्यर्च्य तां तथा ।
 तत्तिथौ प्राङ्मुखं शिष्टमुक्तलक्षणसंयुतम् ॥४५॥
 तथाविधो गुरुः कुम्भजलैस्तमभिषेचयेत् ।
 तज्जलं प्रागुदङ्मध्यदिक्षुगं सर्वसिद्धिदम् ॥४६॥
 अन्यासु क्रमतोऽनिष्टान्यवाप्नोति मुनिश्चितम् ।
 वज्रिदाहं मृतिं रोगं दारिद्र्यं देशमोचनम् ॥४७॥
 क्रमादङ्ग्यादि वायून्तं फलानि स्युरिमानि वै ।
 ततोऽसौ परिधायासु शुभे शुद्धे च वाससौ ॥४८॥

विद्याप्राप्तिविधिमित्यादिभिः समोरितमित्यन्तरष्टादशभिः श्लोकैरस्मिन्स्थाने
 सर्वासां विद्यानां साधारणं विद्याप्राप्तिप्रकारं प्रश्नपूर्वकमुपदिशति । तत्र येन-
 विधिना ॥३८॥४०॥४१॥४२॥४३॥ प्रोक्तक्रमसमोपेत—मष्टविंशत्कलार्चनादि ॥४४॥

समाचम्य निजैश्चित्तैः समस्तैर्वा पुरोदितैः ।
 अभार्य पादयोर्नाथं पञ्चश्लोकैः स्तुवंस्त्रिंशः(१) ॥४८॥
 प्रणम्योत्थाय पुरतोबद्धाञ्जलिकरोभवेत् ।
 ततोऽगुरुस्तमाङ्गय चक्रमध्ये निवेश्य च ॥५०॥
 मनसा भावयन्नेक्यमात्मानं देवतात्मना ।
 प्रोक्तक्रमेण तां देवीं विद्यारूपां महाद्युतिम् ॥५१॥
 समावाह्यास्य मूर्द्धादित्रिषु स्थानेषु तु क्रमात् ।
 संस्थाप्य प्रोक्तरूपां तां ध्यात्वाऽभार्य वदेन्मनुम् ॥५२॥
 जीवकर्णे त्रिंशः पूर्णो देवतात्मा समाहितः ।
 ततस्तत्रैव तां विद्यां शतं जप्यात्तदात्मवान् ॥५३॥
 पुनस्तदाज्ञयोत्थाय पुष्पैरभार्य तं स्तुवन् ।
 प्रणम्य विरूपासीत मूर्द्धबद्धाञ्जलिः स्तुवन्(२) ॥५४॥
 आङ्गय क्रममाचारं प्राक्ता सम्यक् भजेति तम् ।
 आदिशेद्देशिकस्तस्माद्दिनादारभ्य सोऽपि ताम् ॥५५॥
 नित्यशोऽपपूजाद्यै रूपासीत शिवां गुरुम् ।
 एवं पञ्चदशानां च नित्यानां क्रम ईरितः ॥५६॥
 विद्याप्राप्तिविधौ देवि ! सर्वं सम्यक्समीरितम् ।
 तासां नैमित्तिकं काम्यं ललितोक्तविधानतः(३) ॥५७॥

प्राग्वत् - नित्यक्रमेण ॥४५॥ मध्यमित्यत्र ईशानदिगुच्यते ॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥
 ५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥ तैः पञ्चभिः श्लोकैः ॥५६॥

तासामित्यादिना श्लोकेन पञ्चदशानां नित्यानां नैमित्तिककाम्यविधानमुप-
 दिशति । तत्र प्रतिष्ठाद्यं—तत्तन्नित्यसपर्याचकमूर्त्तौः । आद्यशब्देन पूर्वाभिषेक
 उच्यते । पूर्वाभिषेकश्च तत्तन्नित्यसपर्याचकौ ॥५७॥

(१) स्रयंजुश्च इति म० पृ० पा० ।

(२) बद्धाञ्जलिं तु तम् इति म० पृ० पा० ।

(३) तन्त्रोक्तविधानत इति म० पृ० पा० ।

कुर्यात्प्रतिष्ठाद्यमेवं यत एतास्तु तन्मया(१) ।
 आसामन्योन्यमङ्गानि पूजासु परमेश्वरि ॥५८॥
 एकाङ्गित्वे स्थिताऽन्यास्तत्परिवारास्तथाविधाः ।
 अन्यदा प्रोक्तरूपास्तास्तत्रतवार्चने मताः ॥५९॥
 तासां काम्यकलावाप्तिध्यानं तत्पटलोदितम् ।
 एवं सर्वं समाख्यातं साधारणविधानकम् ॥६०॥
 विद्यामन्त्रा इति प्रोक्तं यत्तद्देवं वद प्रभो ! ।
 शृणु देवि ! विशेषन्तु सन्दर्भं वै समेऽपि वा ॥६१॥
 वर्णानां देवताभेदा द्विधाः स्युस्ते त्वशेषतः ।
 त्वद्देवत्याः स्मृता विद्या मद्देवत्यास्तु मन्त्रकाः ॥६२॥
 पुनरस्यास्तु यन्त्राणि तत्फलानि शृणु प्रिये ! ।
 विद्याक्षरेष्वनाहृतान्यक्षराण्यष्ट तैस्तथा ॥६३॥
 स्वराणां सङ्गमा दृष्टविंशत्या शतमीरितम् ।
 विधाय वृत्तयोर्मध्ये त्वष्टकोणे ततोदयम् ॥६४॥

आसामित्यादिना विधानकमित्यन्तेनार्द्धाधिकेन श्लोकद्वयेन पञ्चदशानां
 नित्यानामन्योन्याङ्गित्वेन नित्यनैमित्तिककाम्येषु च ध्यानोपदेशं प्रोक्तनिगमनं च
 करोति । तत्र तथाविधाः—अङ्गनित्यासमानरूपाः । अन्यदा—पृथक् पृथक्
 स्वस्वाङ्गित्वपूजासु ॥५८॥५९॥ तत्पटलोदितं—ध्यानपटलोदितम् । एवं—उक्त
 प्रकारेण ॥६०॥

विद्या इत्यादिना मन्त्रका इत्यन्तेनार्द्धाद्येनैकेन श्लोकेन प्रश्नपूर्वकं विद्यामन्त्र-
 योर्भेदमुपदिशति । तत्र त्वद्देवत्याः—स्त्रीदेवत्याः । मद्देवत्याः—पुन्द्रेवत्याः ॥६१॥
 ॥६२॥

पुनरित्यादिभिरशेषतः इत्यन्तैरर्धैः पञ्चभिः श्लोकैः षोडश यन्त्राण्युपदिशति ।
 तत्र अस्याः—वज्रिवासिनीनित्याविद्यायाः । अनाहृताण्यक्षराणि अष्टौ अकार-

कृत्वा तेषु न्यसेद्वर्णानष्टस्वष्टौ तु मध्यतः ।
 मायां नामान्वितां कृत्वा तां तारिण प्रवेष्टयेत् ॥६५॥
 अन्तवृत्तान्तराले(१) तांस्त्रिखेद्वर्णान् दशक्रमात् ।
 कर्मानुरूपान् पञ्चाशत्त्रिखेदुक्तक्रमेण वै ॥६६॥
 वृत्तान्तरा प्राग्वदादिगादिज्ञानाक्षराणि(२) च ।
 एवं षोडश यन्त्राणि जायन्ते तैर्यथाक्रमम् ॥६७॥
 तैर्यन्त्रैः साधयेन्नित्यं मनीषितमशेषतः ।
 प्रथमं खर्परे रक्तवज्जिमूलेन संयुतम् ॥६८॥
 सिन्दुरं तद्वसे पिष्ट्वा धत्तूररससंयुते ।
 लिखित्वा खदिगाङ्गारे तापयेन्निशि जापवान् ॥६९॥
 नारी नरोन्मृपोऽन्योवा समायाति च तद्बलात् ।
 तद्देवतेन ताम् वा वा कांस्थो वा प्राग्वदालिखेत् ॥७०॥

हकाररेफवकारनकारमकारपकारमकाराः अपुनरुक्तान्यक्षराण्यष्टेत्यर्थः । सर्वत्रासं-
 युक्तस्वरोपादानं भवति । स्वराणां चापुनरुक्तत्ववर्गतः । व्यञ्जनानामक्षरत-
 इति सर्वत्र समयः ॥६३॥ ततो द्वयं—अष्टकोणान्तर्वृत्तयोर्द्वयं कृत्वेत्यर्थः ॥६४॥
 तारिण-प्रणवेन ॥६५॥ तान्—प्राग्वत् । प्रादक्षिण्येन तैः स्वरविकृताक्षरैः । यन्त्रवि-
 चनाक्रमोयथा—इष्टमनेन भ्रमेण एकाङ्गुलान्तरालं वृत्तद्वयं निष्पाद्य तन्मध्ये
 प्राग्वदष्टकोणं कृत्वा तदन्तरापि वृत्तद्वयं विधाय तेषु अष्टसु कोणेषु अग्रादि-
 प्रादक्षिण्येन आदितः अष्टौ समालिख्य सर्वमध्ये हस्तैः प्राग्वन्नामसहितां
 प्रणवेन वेष्टितामालिख्य अन्तर्वृत्तान्तरा कर्मानुरूपाणि पञ्चभूताक्षराणि
 दशदशसमालिख्य बहिर्वृत्तवीथ्यामग्रादिप्रादक्षिण्येन अकारादिक्षकारान्तान्येक-
 पञ्चाशदक्षराण्यालिखेत् एतत्प्रथमं यन्त्रम् । अस्मैवाष्टसु कोणेषु पूर्वपूर्वलिखित-
 विद्यास्वरविकृताक्षराष्टकादुपरितनमक्षराष्टकमक्षराष्टकं विलिखेत् । तेन षोडश-
 यन्त्राणि सम्भवन्ति तैर्मनीषितं साधयेदिति ॥६८॥

तत्तापनादपि भवेत् पूर्वीक्तं फलमोश्वरि ! ।
 द्वितीयं खर्परे तेन विलिख्य निशि तापयेत् ॥७१॥
 नारी वश्या समायाति जन्माचारविलङ्घिनी ।
 तृतीयं तेन तत्रैव लिखित्वा निशि तापयेत्* ॥७२॥
 श्मशानाग्नी मुक्तकेशा(१) जणाद्वैरिज्वरातुरा(२) ।
 तदेव दम्पती दग्धवन्ध्यागारं तु निम्बजे(३) ॥७३॥
 रसे पिष्ट्वा लिखित्वाऽग्नी संताप्य निरवनेत्ततः ।
 श्मशाने वैरिणां प्राक्तकाले क्रुद्धाशयो जपेत् ॥७४॥
 मनुं तदेव संभ्रान्तः पिशाचार्तोऽगिपुर्भवेत् ।
 चतुर्थं विलिखेत् कृष्णपट्टचीरेऽसिताम्बरं ॥७५॥
 पूर्ववत्तत्र निखनेद्रावावुक्तक्रमेण च ।
 दाहज्वरेण सप्ताहाद्रिपुर्याति यमालयम् ॥७६॥
 पञ्चमेऽप्यथ वा षष्ठे द्वयोर्नाम लिखेद्द्वयोः ।
 कालोलूकजपक्षीत्यलिखन्त्या खर्परेद्वये ॥७७॥
 श्मशाने निखनेत् प्राग्वन्नदीतीरद्वये द्वयम् ।
 नद्यांतु वारिणा पूर्णा यां द्वेषास्यात्तयोर्मिथः(४) ॥७८॥

प्रथममित्यादिभिर्भुविदित्यन्तैरर्हाद्यैः स्वयस्त्रिंशद्भिः श्लोकैः प्रोक्तेषु षोडश-
 यन्त्रेषु तृतीयचतुर्थपञ्चमषष्ठसप्तमाष्टमैः षड्भिर्यन्त्रैर्नियहान् एकादशेन
 नियहानुग्रहान् शेषैः शुभाशुभानि चोपदिशति । तत्र तद्वसे-रक्तवज्जिरसे ।
 रक्तवज्जिर्नाम रक्तचित्तकम् । खदिराङ्गारि--खदिरान्धनाङ्गारि ॥६८॥ तेन--पूर्वीक्त-
 द्रव्येण । अस्मिन् प्रकरणे सर्वत्र द्रव्यानुक्तौ तापनं खादिराङ्गारि । ॥७०॥७१॥
 ७२॥७३॥ प्रोक्तकाले प्राग्वत् ॥७४॥ असिताम्बरं इति पूर्वसम्बन्धः ॥७५॥ पूर्ववत्--

* नारी वश्या समायाति जन्माचारविलङ्घिनी । तृतीयं तेन तत्रैव लिखित्वा निशि तापयेत् इत्यर्थं श्रुतः
 पुनरपि सोऽपुनक्तं लिखितः सू० पुनक्तं नास्ति । (१) मुक्तकेशः इति सू० पु० पा० ।

(२) ज्वरातुरः इति सू० पु० पा० ।

(३) दग्धवन्ध्यागारं तु निम्बजे, इति सो पु० पा० ।

(४) नद्यान्वारपूर्णैर्विद्वेषस्याद्वयोर्मिथ इति सू० पु० पा० ।

सप्तमे नाम संलिख्य सीसपट्टे यथाविधि ।
 शिरःकपाले निःक्षिप्य श्मशाने निखनेन्निशि ॥७६॥
 रिपोः पुरोक्तकाले तु पिशाचैर्यस्यते(१) रिपुः ।
 अष्टमं स्वर्परे कृत्वा रिपुहारे खनेन्निशि ॥८०॥
 सप्ताहात्तद्गृहाद्वैरी प्रयात्युच्चाटितोऽन्यतः ।
 नवमं हेम्नि कृत्वा तट्टर्मिकायां वरे दिने(२) ॥८१॥
 सिद्धयोगे शुभे लग्ने धिषणोदय एव वा ।
 कृत्यापमृत्युरोगादिदुःखेभ्योमुच्यते नरः ॥८२॥
 दशमं राजते पट्टे कृत्वा वेस्मनि कुत्रचित् ।
 निधाय पूजयेद्देवमन्यस्मपातादिशान्तये ॥८३॥
 तथा भूतग्रहार्तांश्च रज्ज्देतस्य धारणान् ।
 एकादशे लिखेद्भूर्जे पाटीरेन्दुद्रवैस्तु तत् ॥८४॥
 उक्तक्रमसमोपेतं गुलिकीकृत्य तां पुनः ।
 सितसिक्थमये लिङ्गे संस्थाप्याभार्यं तत् पुनः ॥८५॥
 स्थापयत् क्षौद्रमध्ये तु पूजयेन्नित्यशश्च तत् ।
 सस्यासु मुसितैः पुष्पैः सौरभाद्यैर्विधानतः ॥८६॥
 मासात्तदूर्द्धात्सप्ताहाद्वशे स्युः शत्रवो ध्रुवम् ।
 भवेयुर्व्याधितास्तेन(३) घृतेनारोग्यमाप्नुयुः ॥८७॥
 ज्वरातास्तु विशेषेण सुखिताः स्युरयत्नतः ।
 अस्त्रसौवीरमध्यस्थे विद्वेषयति वैरिणौ(४) ॥८८॥

निम्बरसादिना ॥७६॥ द्वयोः—यन्त्रयोः । द्वयोः—विद्वेषयोः ॥७७॥ अत्रापि
 लेखनद्रव्यं निम्बरसादि । एतदेवास्मिन्निग्रहप्रकरणे द्रव्यानुक्तौ द्रव्यम् ॥७८॥७९॥

(१) मृत्तने इति सो पु० पा० ।

(१) कृत्वा तु कर्मिकायां वहेर्हिने इति म० पु० पा० ।

(२) मेलनेन रोग मवाप्त्युरिति सो० पु० पा० ।

(३) अमलं सौवीरमध्यस्थं विद्वेषयति वै रिपो इति म० पु० पा० ।

तत्रैव कथनाद्गोत्रं तथोक्तपादयेदपि ।
 शुण्ठीमरीचपिप्पल्यः सुसूक्ष्माः परिचूर्णिताः ॥८६॥
 लकुचस्य रसोपेताः तन्मध्ये तद्विनिक्षिपेत् ।
 तापयेत् त्रिषु सन्ध्यासु यत्प्रातिस्तु(१) तन्मुखम् ॥८७॥
 प्रोक्तकाले ज्वरैरार्तस्तापटृणासमन्वितः ।
 द्वादशं खर्परै(२) रात्रिरसेनालिख्य तत्पुनः ॥८८॥
 * इष्टकायुगमध्यस्थं कृत्वा तत् श्लेषयेद्दृढम् ।
 स्थापयेच्चरिण्डकाग्रे शास्तुरायतनेऽपि(३) वा ॥८९॥
 स्वगृहे भित्तिमध्ये वा शयनस्थापनतोऽपि(४) वा ।
 सन्धयेद्वै रिणोरोषमुद्योगं वाऽथ चिन्तनम् ॥९०॥
 व्यवहारं ऋणं चान्यदयदस्याहितात्मकम्(५) ।
 तयोदशेन भूर्जस्थे नाशु धारणतोऽङ्गना ॥९१॥
 वन्ध्यापि लभते पुत्रं विचित्रा यन्वशक्तशयः ।
 चतुर्दशगतं नाम कृत्वा(६) भूर्जे चतुष्पथे ॥९२॥
 सिक्तयमध्यगतं कृत्वा तन्निशीथेऽभितापयेत् ।
 सप्ताह्वाद्दशमायान्ति स्त्रियो वा पुरुषा नृपाः ॥९३॥
 गजा हया मृगास्त्वन्ये ये जीवा भूतलाश्रयाः ।
 परेण नाम्ना युक्तेन फलकालिखितेन वै ॥९४॥

॥८०॥ त्रिषणोदयः प्राग्वत् । वा पक्षान्तरे ॥८२॥८३॥८४॥ सितसिक्तमये -
 सितमधूच्छिष्टमये । तत्—लिङ्गमिति शेषः ॥८५॥८६॥८७॥८८॥ तत्रैव -
 पञ्चसौवरे ॥८९॥९०॥ रात्रिरसेन - हरिद्रारसेन ॥९१॥९२॥९३॥९४॥९५॥९६॥

(१) यत् प्रातिस्तु च तन्मुखम् इति सू० पु० पा० । * इष्टिका इति सू० पु० पा० ।

(२) कर्पटे रात्रिरसेन इति सू० पु० पा० । (३) गोमूत्र इति सू० पु० पा० ।

(४) स्थापनोऽपि वा इति सो पु० पा० । (५) व्यवहारं वा नवान्यदयामितमात्मन इति सो पु० पा० ।

(६) तद्भूर्जे तत्रा इति सू० पु० पा० ।

मुखप्रसूतिः स्यात् स्त्रीणां तत्पूजाप्रेक्षणादिना ।
 षोडशे नाम संलिख्य धारणात्प्राणिनां तथा ॥६८॥
 रक्षा भवति सर्वत्र ग्रहरोगभयादिषु ।
 तदेव स्वर्णपट्टस्थं विधाय विधिना युतम्(१) ॥६९॥
 जर्मिकाङ्गदभूषादौ मूर्ध्नि वा बिभृयात्ततः ।
 आधिव्याधिविनिर्मुक्तोनिःसपत्नोजितेन्द्रियः ॥१००॥
 भोक्ता भक्तश्च(२) पुण्यानां जौवेद्वर्षशतं भुवि ।
 योनितत्त्वमयी व्याप्तिरितिसम्यक्समीरिता ॥१०१॥
 अस्या निष्कालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ।

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य-
 तन्त्रस्य एकादशपटलं परिपूर्णम् ॥११॥*

परिण—पञ्चदशेन ६७॥ अत्रानुग्रहप्रकरणे द्रव्यानुक्तौ पटोरादिस्वर्णपट्टस्थम् ।
 जैमपट्टोत्कीर्णम् ॥६८॥६९॥ आधिः—मानसी षोडा । अत्र द्वादशतमः श्लोकः
 षट्चरणागाथा ॥१०१॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य तन्त्रस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्च-
 सारमिहाराजप्रकाशभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन विरचितायां
 मनोरमाख्यायां व्याख्यायां भगमालिनीनित्याविद्याविधान-
 प्रकाशनपरं एकादशपटलं परिपूर्णं
 परामृष्टम् ॥ ११ ॥

ग्रन्थमङ्गला—

यन्त्राणि षोडश व्याख्या ग्रन्थैश्चार्द्धाधिका भवेत् ।

चतुःषष्टिरिति प्रेक्ष्य प्रोक्तमेकादशेऽखिलम् ॥०॥

(१) ग्रहम् इति सू० पृ० पा० ।

(२) भोक्ता भोक्ता च इति सू० पृ० पा० ।

अस्मिन्पटले द्वादशतमः श्लोकः षट्चरणागाथा इत्यधिकम् ।

द्वादशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यामु सप्तमौ या समीरिता ।
 तस्या विधानं वक्ष्यामि शृणु सर्वार्थसाधकम् ॥१॥
 प्रोक्तैव विद्या प्रागेव द्वादशाक्षरविग्रहा ।
 तदङ्गानि लिपिन्यासं ध्यानं शक्तिभिरर्चनम् ॥२॥
 साधनं होमकर्माणि (सर्वता) यन्त्राणि फलभेदतः ।
 प्रोक्तक्रमेण सकलं कथयामि यथाविधि ॥३॥
 द्वयमेकैकमथ च द्वयं द्वयमथो द्वयम् ।
 मायया पुटितं कृत्वा कुर्यादङ्गानि षट्क्रमात् ॥४॥
 प्रत्येकं शक्तिपुटितैर्मन्त्राणैर्दशभिर्न्यसेत् ।
 दक्षश्रोत्रनासावाग्वक्षोनाभिगुह्येषु च क्रमात् ॥५॥
 रक्तां रक्ताम्बरां रक्तगन्धमालाविभूषणाम् ।
 चतुर्भुजां चिनयनां माणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ॥६॥

अथ द्वादशपटलम् ।

पूर्वस्मिन्नेकादशे पटले षष्ठया वज्रवासिनीनित्या(या)विद्याविधानमुपदिश्यानन्तरं
 सप्तम्या महावज्रे श्वरीनित्याविद्याया विधानमुपदिशति । अथ षोडशेत्यादिना
 अवाप्तये इत्यन्तेन श्लोकशतरूपेण द्वादशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिभि
 र्यथाविधि इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः पटलार्थानुद्दिशति । तत्र प्रागेव तृतीयपटले ॥
 ॥१॥२॥३॥

द्वयमित्यादिना क्रमादित्यन्तेन श्लोकद्वयेन न्यासक्रममुपदिशति । तत्र एकैकं
 शिरः शि(व)खयोरिति शेषः । मायया—हृत्ते खया । अङ्गानि—हृदयादीनि ।
 क्रमाज्जातियुक्तानि शक्तिपुटितैः हृत्ते खापुटितैः दशभिः । हृत्ते खाद्वयवर्जवाग्वक्षो-
 नाभिगुह्येषु । एकैकमिति शेषः । गुह्यं नाम मेहनम् ॥४॥५॥

रक्तामि यादिभिर्नायिकामित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्देव्याः सपरिवाराया नित्य-

पाशाङ्कुशाविक्षुचापं दाडिमौसायकं तथा ।
 दधानां बाहुभिर्नैवैः दया (पर) दममुशीतलैः ॥७॥
 पश्यन्ती साधकं त्यस्रषट्कोणाञ्जमहीपुरे ।
 चक्रमध्ये सुखासीनां स्मरेवक्तसरोरुहाम् ॥८॥
 शक्तिभिः स्वस्वरूपाभिरावृतां प्रोतमध्यगे ।
 सिंहासनेऽभिमतः प्रेङ्खत्प्रोतस्थाभिः स्वशक्तिभिः ॥९॥
 वृत्तान्ताभिर्विनोदानि यातायातादिभिः सदा ।
 कुर्वाणामरुणाम्भोधौ चिन्तये (द्भुज)न्मन्त्रनायिकाम् ॥१०॥
 द्रष्टृच्छाञ्जानक्रियास्तत्र त्रिकोणस्थाश्च शक्तयः ।
 डाकिन्याद्याः षड्स्रस्थाः पद्मद्वादशपत्रगाः ॥११॥
 हृल्लेखा क्लेदिनी क्रिन्ना चोभिणी मदनातुरा !
 निरञ्जना रागवती तथैव मदनावती ॥१२॥
 मेखला द्राविणी वेगवती द्वादशशक्तयः ।
 ततः षोडशपत्रस्थाः शक्तीराकर्णयाम्बिके ! ॥१३॥
 कमलां कामिनीं कल्पां कलां कलितकौतुके ।
 किरातां कालकदने कौशिकां कम्बुवाहिनीम् ॥१४॥

पूजाध्यानमुपदिशति ! आयुधकल्पनं—वामोर्ध्वहस्तादिदक्षिणाधरहस्तान्तं वाम-
 दक्षिणवामदक्षिणक्रमेण ॥६॥७॥ त्रस्रषट्कोणाञ्जमहोपुरे चक्रमध्ये । एतदुक्तं
 भवति—समन्त्रिरेखां योनिं विधाय तद्वह्निर्यथामानं षट्कोणं कृत्वा तद्बाह्ये द्वादश-
 यन्त्रं द्वादशपद्मं विधाय तद्बाह्ये षोडशदलं पद्मं कृत्वा तद्वह्निर्यत्तुर्दिक्षु द्वारोपेतं
 समचतुरस्रद्वयं कुर्यात् तत्र चक्रे सुखासीनां तां चिन्तयेदिति ॥८॥९॥ अरुणा-
 भोधौ—शोणाभोधौ ॥१०॥

द्रष्टृच्छेत्यादिभिर्यज्जदित्यन्तैः समभिः स्त्रीकैर्देव्याः परिवारशक्तोरुपदिशति—
 तत्र षड्स्रस्थाः नैर्ऋत्यादिक्रमेण ॥११॥ मदनातुरा—मदना इति मदनातुरा
 इति च द्वेशक्ती ॥१२॥१३॥ कलिताकौतुके—कलिता कौतुका इति च द्वेशक्ती ।

कातरां कपटां कीर्तिकुमारीं कुङ्कुमामपि ।
 चतुरस्रस्थितां(१) चापि शक्तीराकर्णय क्रमात् ॥१५॥
 जम्भिका वेगिनी नाम्नी चपला पेशला सती ।
 रतिः शङ्खा भोगलोभमदोन्मत्ते मनस्विनी ॥१६॥
 दिक्षु द्वारेषु(पार्श्वेषु) कोण(ादि) दिक्षु च संस्थिताः(ननाः) ।
 द्वादशैता महादेवि ! चतुरस्रेऽभितोजपेत् ॥१७॥
 कृत्वाऽर्घ्यमङ्गमूलाभां प्रोक्तरूपं ततोऽर्चयेत् ।
 शोणाब्धिं हेमपोतं च सिंहासनमनन्तरम् ॥१८॥
 तत्र चक्रं ततो देवीं प्राग्वदावाह्य शक्तिभिः ।
 मायासप्ताक्षरीमध्यंगतैर्नामभिरर्चयेत् ॥१९॥
 बलिं च दद्यात्तदनु सप्ताक्षर्या पुरोक्तया ।
 देव्यास्तु कुरुकुलाया होमं कुर्याद्यथाविधि ॥२०॥
 घृताक्षैरुणैः पुष्पैर्घृतैर्वा होममाचरेत् ।
 प्राग्वत् समापयेदित्यमर्चनं ते समीरितम् ॥२१॥

कालकदने — कालाकदना इति च हे ॥१४॥१५॥ मदोन्मत्ते — मदा उन्मत्ता च इति
 हे ॥१६॥ दिक्षु स्थितेषु द्वारेष्वित्यर्थः । पार्श्वेषु द्वाराणामिति शेषः । प्रथमं
 पश्चिमादिचतुर्दिक्द्वारपार्श्वेषु पश्चात् वायादिकोणदिक्षु प्रादक्षिण्येनार्चयेत् ।
 सर्वत्रावरणेषु अग्रात्प्रादक्षिण्येन पूजयेत् ॥१७॥

क्लृप्त्यादिभिः समीरितं इत्यन्तेश्चतुर्भिः श्लोकैर्देव्या नित्यपूजाक्रममुपदिशति ।
 तत्र प्रोक्तरूपं — अग्निसोमसूर्यात्मकभावनादियुतम् । शोणाब्धिः — शोणसागरः ॥१८॥
 तत्र — सिंहासने स्थितायामिति शेषः । प्राग्वत् — त्रिखण्डामुद्रादिभिः । मायासप्ता
 क्षरोमध्यंगतैः — ह्रस्वे खासप्ताक्षरीमध्ययोजितैः । शोणसागरादीनामपि एवमेव
 मन्त्रयोजनक्रमः । (माया)सप्ताक्षर्या कुरुकुलाद्य(विद्य)या सर्वत्र अ(न्य)न्यत्रले-
 विशेषानुक्तौ कुरुकुलाद्यविद्यया बलिं दद्यात् । यथाविधि अत्राभ्युपेतम् ॥२०॥
 प्राग्वत् — तेजोरूपया स्वात्मयोजनादिति ॥२१॥

वसन्तकाले ग्रीष्मे वा पूर्णामारभा साधयेत् ।

हविष्याशो पयोभक्षः फलमूलाशनोऽथ वा ॥२२॥

स्नातः सुगन्धिसलिलैररुणांशुकवान् शुचिः ।

चन्द्रचन्दनकायसीरचर्चालोहितविग्रहः ॥२३॥

अञ्जनाक्ताक्षियुगलस्ताम्बुलारुणवक्त्रवान् ।

मुखार्पितेन्दुशकलो हृष्टचेता जितेन्द्रियः ॥२४॥

मौनी त्रिकालपूजामु कृतसङ्कल्पसाधनः ।

नक्ताशो हुतशिष्टेन जपेद्विद्यां समाहितः ॥२५॥

नित्यशोभो (१) जपेद्विद्याभक्तान् भजनकौतुकान् ।

तयादहोना(२) मधुरं पायसं भोज्यभक्तिमान् ॥२६॥

प्रणम्याभ्यर्च्य विमृजेन्नित्यशस्तद्दिनेषु तु ।

गुरुजीवं समासाद्य प्रणम्याऽसकृदात्मवान् ॥२७॥

धनधान्याम्बराद्यस्तं सन्तोष्य तदनुज्ञया ।

कृतारम्भो नित्यशश्च पूजयेत्तं च भक्तितः ॥२८॥

अन्ते च चित्तैः स्तोत्रैश्च तं संतोष्य कृती भवेत् ।

वित्तशास्त्रं च दर्पं च दम्भं चासत्यमेव च ॥२९॥

न कदाचिच्च कुर्वीत विशेषाद्गुरुसन्निधौ ।

एवं लक्षत्रयं जप्त्वा तद्दशांशं हुनेत् घृतैः ॥३०॥

वसन्तकाले इत्यादिभिः साधकइत्यन्तैरध्यर्द्धैरेकादशभिः श्लोकैः सर्वविद्या-
साधनसाधारणं गुणविधानमुपदिशति । तत्र हविष्याशो—निर्लवणपक्वब्रोहि-
तशुल्लहारी ॥२२॥२३॥२४॥ कृतसङ्कल्पसाधनः—कृतस्वसङ्कल्पयोग्यक्रमः ॥२५॥
भजनकौतुकान्—नित्यभजननिरतान् ॥२६॥ तद्दिनेषु—पुरश्चरणदिनेषु ॥२७॥२८॥
अन्ते—पुरश्चरणावसाने । स्तोत्रैः—पञ्चभिः श्लोकैः । तं—गुरुम् । दम्भं—

आरग्वधप्रसूनैश्च(१) प्रसूनैर्वकुलाद्भवैः ।

मधूकजैश्चम्पकैर्वा विमध्वक्तैश्च नित्यशः ॥३१॥

चन्द्रचन्दनकस्तूरीकास्मीरसुरभीकृतैः ।

तर्पयेत्सलिलैस्तावद्दिनशोभक्तिमान् दृढः ॥३२॥

एवं संसिद्धमन्त्रस्तु कुर्यात्काम्यानि(२) साधकः ।

गुरुभक्तोनित्यकृत्यक(३) तसङ्कल्पसंयुतः ।

सहस्रजापी स्थिरधीर्मन्त्रवीर्यविदात्मवान् ।

यः सोऽपि काम्यान् कुर्वीत प्रयोगान्नान्यथा शिवे ! ॥३४॥

यद्यज्ञानेन मोहेन चापलेनापि वाऽऽचरेत् ।

अनर्थान् क्लेशनाशादि(४) पीडां प्राप्नोति निश्चितम् ॥३५॥

अरुणैः पङ्कजैर्हीमं कुर्याच्चिमधुरामृतैः ।

मण्डलाक्षभते लक्ष्मीं महतीं श्लाघ्यविग्रहम्(हाम्) ॥३६॥

कङ्कारैः चौद्रसंसिक्तैः पौर्णाद्यं(त्रि)तद्दि दिनावधि ।

जुहुयान्नित्यशोभक्त्या सहस्रं विकचैः शुभैः ॥३७॥

तत्तद्दिनेषु पूर्वोक्तान् (पू)भोजयेदुत्तरूपतः(५) ।

तावच्च जप्याद्दोमान्ते यावत्सङ्ख्याहुतं(६) कृतम् ॥३८॥

मित्यास्वरूपनिर्वहणम् ॥२८॥ लक्षत्रयमिति विशेषविधानात्केवलं लक्षत्रयं

लपेदित्यर्थः ॥३०॥३१॥ तावत्-दशांशतः । दिनशः - प्रतिदिनम् । अत्र पुरश्चरणविधौ प्रोक्तमखिलं सकलविद्यापुरश्चरणम् ॥३२॥ एवं—उक्तप्रकारेण ॥३३॥

गुरुभक्त(मि)इत्यादिना निश्चितमित्यन्तेनार्द्धादेन श्लोकद्वयेन पुरश्चरणमन्तरेणापि प्रयोगयोग्यतामन्यथाकरणे प्रत्यवायं चोपदिशति । तत्र - अन्यथा (अन्यथा) अन्यः नैवंविधगुण इत्यर्थः ॥३४॥३५॥

अरुणैरित्यादिभिर्भवेदित्यन्तैः सप्तविंशत्या श्लोकेर्नानाविधैर्द्रव्यैर्होमादिना

(१) प्रसूनैर्वा इति सू० पु० पा०

(२) काम्यादि इति सो० पु० पा० ।

(३) नित्यपूजाकृत इति सू० पु० पा०

(४) क्लेशनाशादि इति सू० पु० पा० ।

(५) भोजयेदुत्तरुदेवतामिति सू० पु० पा० ।

(६) यावत्सङ्ख्या हुतकृतं इति मि० पु० पा० ।

चम्पकैः क्षौद्रसं(सि)युक्तैः सहस्रहवनाद्भुवम् ।

लभते स्वर्णनिष्काणां शतं मासेन पूर्ववत् ॥३६॥

पाटलैर्घृतसंसिक्तैः त्रिसहस्रं हुतैः(१) तथा ।

(२)दर्शादिसांल्लभते चित्राणि वसनानि च ॥४०॥

कर्पूरचन्दनादीनि सुगन्धौनि च मासतः ।

वस्तूनि लभते हृद्यैरन्यैर्भोगोप(भो)योगिभिः ॥४१॥

शालिभिः क्षीरसिक्ताभिः सप्तमीषु शतं हुनेत् ।

तेन शालिसमृद्धिः स्यात् मासैः षड्भिरसंशयम् ॥४२॥

तिलैर्हुतैस्तद्विवसे वर्षादारोग्यमाप्नुयात् ।

स्वजन्मसु त्रिषु(३) तथा दूर्वाभिर्जुह्यात्तथा ॥४३॥

निरातङ्को महाभोगः शतं वर्षाणि जीवति ।

गुडूचीतिलदूर्वाभिस्त्रिषु जन्मसु वा हुनेत् ॥४४॥

तेनायुःश्रीर्यशोभोगापुण्यनिध्या(४)दिभाग्भवेत् ।

घृतपायसदुग्धैस्तु हुतैस्तेषु त्रिषु क्रमात् ॥४५॥

आयुरारोग्यविभवैर्नृपमान्योभवेत्तथा ।

सप्तमां कदलीहोमात् सौभाग्यं लभते वृतः ॥४६॥

नानाविधफलावासिमुपदिशति । तत्र मण्डलान् प्राग्वत् ॥३६॥ तद्दिनावधि—पूर्णा-
दिनावधि ॥३७॥ तत्तद्दिनेषु—सर्वप्रयोगदिनेषु । पूर्वोक्तान्—विद्याविदः । उक्त-
रूपतः—मधुरसप्रायादि । एतत्सर्वप्रयोगसाधारणम् । तावदित्याद्युक्तं सर्वहोम-
साधारणम् ॥३८॥३९॥ दर्शादिमासान्—दर्शादि दर्शान्तमित्यर्थः ॥४०॥४१॥
सप्तमीषु—तिथिषु अस्य वासना गुरुमुखादवगन्तव्या । एकादशे पटले
स्वस्वतिथिषु नित्यानां विशेषतः पूजाहोमादिविधानात् अत्र षष्ठीष्वपि विशेष-
विधानं कर्तव्यम् ॥४२॥ तद्विवसे—सप्तम्याम् । स्वजन्मर्त्तुषु त्रिषु—स्वजन्मन्मन्त्र-

(१) हुतं इति सू० पु० पा० । (२) वर्षादि इति सू० पु० पा० । (३) त्रिषु इति सू० पु० पा० ।

(४) निध्यासभाग्भ इति सू० पु० पा० ।

दूर्वात्रिकैस्तु प्रादेशमात्रैस्त्रिस्वादुसंयुतैः ।

जुहुयाद्दिनशोघोरे सन्निपातज्वरे गदे(१) ॥४७॥

महारोगेषु दूर्वाभिः तिलैश्चिन्नोद्भवैस्तथा(२) ।

त्रिभिर्वा नित्यशोहोमं कुर्यात्त्रिस्वादुसंयुतैः ॥४८॥

षण्मासादद्भतो वाऽपि रोगान्मुक्तः सुखी भवेत् ।

तद्दिनेषु जपेद्द्विधां नित्यशः सलिलं स्पृशत् ॥४९॥

सहस्रवारं ततोयैः स्नानं पानं समाचरेत् ।

पाकाद्यमपि तैरेव कुर्याद्रोगविमुक्तये ॥५०॥

साध्यर्क्षवृक्षसंचूर्णं लवङ्गं(३) सर्षपं तिलम् ।

पिष्टं च साध्यपादोत्थ(४) रजसा च समन्वितम् ॥५१॥

कृत्वा पुत्तलिकां तैस्तु हृदये नाम संयुताम् ।

प्राग्वच्छित्त्वाऽऽयसैस्तीक्ष्णैः शस्त्रैः पुत्तलिकां हुनेत् ॥५२॥

एवं दिनैः सप्तभिर्वा त्रिभिर्वैकदिनेन वा ।

साध्यो वशो भवेच्छीघ्रमपि दूरस्थितो ददः(५) ॥५३॥

तथाविधां पुत्तलिकां कुण्डमध्ये खनेद्भुवि ।

उपर्यग्निं निधायान्नं विद्यया दिनशो(६) हुनेत् ॥५४॥

तद्दृश्यमैकोनविंशतिनक्षत्रेषु । तथा—शतम् । तथा—अरोगः ॥४३॥ निरासङ्गः
अव्याकुलः । गुडूचो—अमृता । गुडूचादीनि त्रीणि द्रव्याणि जन्मत्रये यथाक्रमं
जुहुयात् । वा पश्चान्तरे त्रिषु जन्मस्वितिशेषः । क्रमात्—यथाक्रमम् ॥४५॥४६॥
दूर्वात्रिकैः—त्रिसङ्ख्याभिः दूर्वाभिरित्यर्थः । त्रिस्वादुसंयुतैः—त्रिमधुरसंयुक्तैः ॥४७॥
महारोगेषु—महारोगा नाम वातादयोऽष्टौ । क्षिप्रोद्भवैः—अमृतालताभिः एकै-

(१) सन्निपातेगदीज्वरे इति सू० पु० पा० ।

(२) स्तुवा इति सो पु० पा० ।

(३) इक्षुसंचूर्णं पूषणं सर्षपं तिलमिति सो० पु० पा० ।

(४) पादोऽस्य इति सो० पु० पा० ।

(५) दूरस्थितं ददमिति सो० पु० पा० ।

त्रिसहस्रं वियामायां सर्षपैस्तद्रसप्लुतैः ।
 शतयोजनदूरादप्यानयेद्वनितां बलात् ॥५५॥
 तां तु पुत्तलिकामर्द्धमधूच्छिष्टसमन्विताम् ।
 कृतप्राणप्रतिष्ठां च श्मशाने निखनेन्निशि ॥५६॥
 साध्ययोनिं च तत्रैव कृत्वा दत्वा बलिं ततः ।
 कृताभिषेकस्तां विद्यां प्रजपेच्च शतवयम् ॥५७॥
 अगतेरष्टमे राशौ मासान्नानाविधैरपि ।
 रोगैर्भूतादिसंक्षेपैर्नाशमेति मुनिश्चितम् ॥५८॥
 यद्यन्तरा समुद्धृत्य सलिले तां खनेन्निशि ।
 क्षेपैस्तैः स विनिर्मुक्तः सुखी जीवति भूतले ॥५९॥
 साध्यवृक्षेण कृत्वा तां सर्षपाज्ये निर्वेशिताम् ।
 तोयमध्ये निधायैतत्काथयेदुक्तवासरैः ॥६०॥
 वैरी तीव्रज्वरेणार्तः कृते प्राग्वत् सुखी भवेत् ।
 तामेव चण्डिकागृहे तथा बलियुतं खनेत् ॥६१॥
 साध्यो नरश्चत् नारी चेत् शास्तुरायतने खनेत् ।
 तद्विधानेन सहितं शत्रुरुन्मादवान् भवेत् ॥६२॥

कैरितिशेषः । त्रिभिः—दूर्वादिभिः समुदितैः । वापक्षान्तरे । तद्दिनेषु—महा-
 रोगप्रतोकारप्रयोगदिनेषु ॥४८॥ तत्तीयैः—अभिमन्त्रितजलैः । पाकाद्यं अत्रायम् ।
 तैरेव—जलैरेव ॥५०॥५१॥ तैः—साध्यवृक्षचूर्णादिभिः समुदितैः ॥५२॥५३॥
 ॥५४॥५५॥ अर्द्धमधूच्छिष्टसमन्विताम्—अर्द्धांशमधूच्छिष्टसहितैः प्रागुक्तैः कृताम्
 ॥५६॥ कृताभिषेक इत्यादि सर्वकूरप्रयोगानन्तरकृत्यम् । अभिषेकस्तु तत्तद्देवता
 नित्यसपर्याचक्षेण ॥५७॥ अष्टमे राशौ निखनेदिति सम्बन्धः । सर्वत्र क्रूर-
 प्रयोगान् साध्यस्य अष्टमे राशौ कुर्यात् ॥५८॥५९॥ तां—पुत्तलिकां श्मशाने
 निष्ठाताम् । एतत्—सर्षपाज्यपात्रम् । उक्तवासरैः—मासादिभिः ॥६०॥ प्राग्वत्कृते-
 सलिलस्थापने कृते । तामेव—साध्यनक्षत्रवृक्षकृताम् । तथा बलियुतं—साध्यो-

महावज्रं च वज्रं च यन्त्राण्यन्यान्यनुक्तमात् ।
 प्रयोगानपि वक्ष्यामि समाहितधिया शृणु ॥६३॥
 प्राक्प्रत्यक्दक्षिणोदिक् च विंशत्सूत्राणि पातयेत् ।
 तेन कोष्ठानि जायन्ते त्वेकषष्ट्या शतत्रयम् ॥६४॥
 तेषु कोणा(उपात्तेषु)चतुष्के ऽपि मार्जयेत् पञ्चकेन च ।
 चत्वारिंशत्तत्र शेषं वज्राकारं यथा भवेत् ॥६५॥
 दिक्षु चत्वारि चत्वारि मार्जयित्वा त्रिकोणकम् ।
 कुर्याच्छेषाणि कोष्ठानि पञ्चषष्ट्या शतं भवेत् ॥६६॥
 तेषु पूर्वादिपरितो लिखे(दा)द्विद्याक्षराणि तु ।
 प्राग्वत्स्वरविभिन्नानि प्रागुक्तविधिना तथा(तः) ॥६७॥
 चत्वारिचत्वारिंशच्च शतं तेषां तु मध्यतः ।
 एकविंशतिकोष्ठानि शिष्टानि पुनरम्बिके ! ॥६८॥

निबलियुतम् ॥६१॥ नरनार्यार्यथाक्रमं चण्डिकाशास्त्रोर्गृहे । तद्विधानेन—अष्टम-
 राश्यादि ॥६२॥

महावज्रमित्यादिभिः कार्यानुरूपत इत्यन्तैरेकादशभिः श्लोकैर्महावज्रादि
 यन्त्रनिर्माणक्रमुपदिशति । तत्र प्राग्वत् एकादशानावृत्ताक्षराणि प्रागुक्त-
 विधिना प्रादक्षिण्यप्रवेशशक्त्या तेषां षट्सप्तत्यधिकशतसङ्ख्यास्वरविकृतविद्याक्षराणां
 समन्वितं शिष्टविकृताक्षरेषु षट्कमितिशेषः । चकारादिकृतविद्याक्षरसहित-
 मितिशेषः । अन्यत्सुगमम् । लेखनक्रमस्य सम्प्रदायप्राप्यत्वात् अयमत्र विलेखन-
 क्रमः—यथा—प्राक्प्रत्यक् दक्षिणोदक् च समान्तरालानि विंशतिविंशतिसूत्राणि
 पातयेत् । एवं कृते एकषष्ठ्यधिकशतत्रयं कोष्ठानि सम्भवन्ति ॥६३॥६४॥ तेषु
 चतुर्दिक्षु सर्वमध्यकोष्ठचतुष्टयवर्जम् । बाह्यव्रीथां कोष्ठान्यन्यान्यभितः प्रतिकोणं
 समदशसप्तदश मार्जयेत् । तदन्तः द्वितीयव्रीथां प्राग्वत् पूर्वपरित्यक्तकोष्ठपार्श्वेषु
 एकमेकं कोष्ठं परित्यज्य अन्यानि त्रयोदश त्रयोदश कोष्ठानि प्रतिकोण-
 मभितोमार्जयेत् । तदन्तरेपि तृतीयव्रीथां प्राग्वत् एकमेकं त्यक्त्वा
 प्रतिकोणं नव कोष्ठानि मार्जयेत् । तदन्तस्तुर्थाव्रीथां प्राग्वदेकमेकं त्यक्त्वा प्रति-

तेषु पर्यायनित्याणुवर्णषट्कसमन्वितम् ।

घटिकायुगवर्णी च लिखेत् प्रागुक्तयोगतः ॥६६॥

शिष्टेषु विद्यावर्णांश्च लिखेद्द्वादशशेषयोः ।

साध्याख्यमालिखेदुक्तक्रमेण पुटयोर्द्वयोः ॥७०॥

चतुर्दिक्षु लिखित्कोणेष्वभितो भौतिकार्णकान् ।

द्वित्रिक्रमेण प्राक्प्रत्यक्षोणयोस्तु त्रयं त्रयम् ॥७१॥

एतत् प्रोक्तेषु संलिख्य संपूज्य विधिना युतम् ।

स्पृशन् जपेन्मनुं पञ्चात्तिसहस्रं ततस्तु तत्(तम्) ॥७२॥

विनियुं ज्याद्यथोक्तेषु कार्येषु क्रमतः शिवे ! ।

भूताक्षराणि च पुनर्लिखेत्कार्यानुरूपतः ॥७३॥

कोणं पञ्चपञ्चकोष्ठानि मार्जयेत् । तदन्तः पञ्चवीथ्यां प्राग्वच्चैकैकमेकं परित्यज्य
प्रतिकोणमेकं एकं कोष्ठं मार्जयेत् । एवं कृते एकाशीत्यधिकशतकोष्ठरूपं
प्रतिदिशं एकादिप्रतिपङ्क्तिं प्रतिपार्श्वं एकैककोष्ठाभिद्वया वज्राकारं दृश्यते ।
तेषु चतुर्दिक्षु प्रथमद्वितीयपङ्क्तिस्थकोष्ठचतुष्टयं मार्जयित्वा तत्रोपाख्यरेखा-
ग्रहयावष्टम्भेन त्रिकोणं कुर्यात् । एवं कृते पञ्चषष्ठ्यधिकशतकोष्ठानि दृश्यन्ते । तेषु
पूर्वपङ्क्तिस्थकोष्ठपञ्चक्रमध्यस्थकोष्ठमारभ्य सर्वबाह्यवीथ्यां प्रादक्षिण्येन षट्-
सप्तत्यधिकशतसङ्केषु स्वरविकृतविद्याक्षरेणादितः षट् त्रिंशदक्षराण्यालिख्य तदन्त-
र्द्वितीयवीथ्यामपि मध्यमकोष्ठमारभ्य पूर्वलिखिताक्षरोद्देहात्रिंशदक्षराणि प्राग्व-
दालिख्य तदन्तस्तृतीयवीथ्यामपि लिखिताक्षरोपरितनान्यष्टाविंशत्यक्षराण्यालिख्य
तदन्तश्चतुर्थवीथ्यामपि अमुक्ताक्षरक्रमं चतुर्विंशत्यक्षराणि प्राग्वदालिख्य तदन्तः पञ्च-
मवीथ्यां तद्वत् विंशत्यक्षराण्यालिख्य तदन्तः षष्ठ्यवीथ्यां चत्वारि सन्धूय चतुश्चत्वारिंश-
दधिकशताक्षराण्यालिख्य ततः शेषाक्षरद्वात्रिंशत्केसरेषु क्रमेणैकविंशतिवर्णैः सह
पञ्चविंशतलवक्ष्यमाणपर्यायनित्यावर्णषट्कं षट्सु समालिख्य तदनु युगघटिका
क्षरद्वयं यथा सम्प्रदायमेकस्मिन् कोष्ठं समालिख्य ततो द्वादशसु कोष्ठेषु विद्याया
अ(वि)धिकृतानि द्वादशाक्षराणि समालिख्यावशिष्टयोर्द्वयोः कोष्ठयोर्लिखिताक्षर-
द्वयमध्ये प्राग्वदधस्तात्साध्यमुपरिष्ठात् साधककर्मणो च समालिख्य चतुर्दिक्षु
त्रिकोणेषु प्रागादिप्रादक्षिण्येन भूताक्षराणि द्वित्रिक्रमादालिख्यावशिष्ट-

महावज्रमितिख्यातं सर्वदेवापराजितम् ।
 विजयस्तम्भविद्धेषवश्योच्चाटनकर्मसु ॥७४॥
 रक्षयेत् पुष्टिशान्त्यै(१) च तथैव रिपुनिग्रहे(२) ।
 देशराष्ट्रपुरग्रामनिवेशादिविशेषतः ॥७५॥
 घोरिषुत्पातजातेषु भूमौ संलिख्य गरिकैः ।
 मध्ये देवीं समावाह्य पूजयेन्नित्यशः शिवाम् ॥७६॥
 सन्ध्यासु तिसृषु प्रोक्तक्रमान्नौराजनं तथा ।
 कुर्यात् त्रिरात्रं द्विगुणं त्रिगुणं काम्यरूपतः ॥७७॥
 राक्षां वैरिविरोधेन पुरीमावावशेषिते ।
 विभवे मण्डपे तस्य प्रोक्तवज्रं लिखेन्महत् ॥७८॥
 दरदेनार्चयेत्तस्य मध्ये देवीं शुचिस्त्रिताम् ।
 नृत्यगीतादिभिः सार्द्धं सन्ध्यासु च विशेषतः ॥७९॥
 एवं प्राग्वद्दिनैरुक्तैर्विजयो नृपतिर्भवेत् ।
 वैरिनाशेन वा तस्य भङ्गाद्यासनतोऽपि वा ॥८०॥
 ततस्तन्मार्जयित्वा तु भाले कृत्वा पुरीं बलैः ।
 प्रतीया(परीया)देशिकं त्वग्रे गजे जीवेच्चिरं सुखी(म्) ॥८१॥
 निःसपत्नी निरातङ्गः षडङ्गः स्यात्तवैभवः ।
 एवमेतस्य वज्रस्य वैभवं कोऽनु वर्णयेत् ॥८२॥

विष्णुतविद्याक्षरेकादशकं प्राक्पश्चिमयोस्त्रयं त्रयं दक्षिणोत्तरयोर्द्वयं त्रयं चाऽऽलिखे-
 दिति ॥६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥७२॥७३॥

महावज्रमित्यादिभिर्वर्णयेदित्यन्तेर्नवभिः श्लोकैर्महावज्रयन्त्रप्रयोगविशेषांस्तत्-
 फलानि चोपदिशति । तत्र प्रोक्तक्रमात्—ललिताप्रोक्तक्रमतः ॥७४॥७५॥७६॥
 ॥७७॥७८॥७९॥ प्राग्वत्—दिनैः मासादिभिः । गजे स्थापयित्वेति शेषः ॥८०॥८१॥

अथान्यद्वजनिर्माणं विधानं च शृणु प्रिये ! ।
 येन हस्तगतेन स्युः सिद्धयोऽपि स्वहस्तगाः ॥८३॥
 प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्च दशसूत्राणि पातयेत् ।
 तेनैकाशीतिकोष्ठानि जायन्ते तच्चदपूर्ववत् ॥८४॥
 मार्जयेद्दशकोणेषु शिष्टेषु विलिखेत्तथा ।
 त्रिकोणानि चतुर्दिक्षु तेषु तान्येववच्च पूर्ववत् ॥८५॥
 विलिखेदवशिष्टेषु मन्त्राणांस्तद्विशस्तथा ।
 एकस्मिन्मध्यमे शक्तिः जठरे साध्यमालिखेत् ॥८६॥
 एतच्च पूर्वमुक्तेषु विनियुञ्ज्यान्निजेच्छया ।
 न भेदस्तूनयोरस्ति प्रयोगेषु तु सर्वतः ॥८७॥
 एतद्वज्रस्य मध्यस्थं नाम कृत्वा महीभुजः ।
 दशके हृदये शीर्षे संस्थाप्य समरे कृते ॥८८॥

निरातङ्गः षडङ्गः षडङ्गानि नाम अमात्यराष्ट्रदुर्गकोशबलसङ्घत्सञ्ज्ञानि स्वाम्युप-
 सर्जनानि । अन्यत्सुगमम् ॥८२॥

अथेत्यादिभिरालिखेदित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्वज्रान्तरनिर्माणमुपदिशति । तत्र
 पूर्ववत् । वज्राकारेण दशकोणेषु तेषु कोष्ठेषु चतुर्षु कोणेषु प्रतिकोणं दश
 कोष्ठानि मार्जयेदित्यर्थः । शिष्टेषु कोष्ठेषु । तथाप्रतिदिशं एकं कोष्ठं मार्जयेदि-
 त्यर्थः । त्रिकोणानि विलिखेदिति सम्बन्धः । तानि कर्मानुरूपाणि भूतान्तराणि ।
 अर्वाशिष्टेषु सप्तत्रिंशत्सङ्केतेषु कोष्ठेषु मन्त्राणां द्वादशेति शेषः । दिशः इयं
 इयम् । तथा—प्रागादि प्रादक्षिण्येन । शक्तिजठरे—हृत्स्थे खामध्ये । लिखनक्रमो
 यथा—प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्च समान्तरालानि दशदशसूत्राणां स्फाल्य तत्र पूर्व-
 वत्प्रतिकोणं बाह्यबोध्यां सप्तकं तदन्तर्हितीयबोध्यां इयं -तदन्तस्तृतीयबोध्यां
 भेकमेवं क्रमेण दशकोष्ठान्यभितोमार्जयित्वा चतुर्दिगतकोष्ठचतुष्टयं मार्जयित्वा
 तत्र त्रिकोणानि विधाय त्रिकोणेषु तेषु प्राग्वत् भूतान्तराणां लिख्य ततस्तेषु
 सप्तत्रिंशत्कोष्ठेषु इयं इयं मन्त्रान्तराणि प्राग्वत् षडाहृत्या विलिखेत् सर्वमध्यगते
 कोष्ठे हृत्स्थे सप्ताध्यां लिखेदिति ॥८३॥८४॥८५॥८६॥

निहत्य बाहिनीं शचोश्चतुरङ्गां महीभुजः ।
 अक्षतारोगसर्वाङ्गो यशोलक्ष्मीधनान्वितः ॥६८॥
 निर्वर्त्य सुचिरं जीवेद्भोगी भूमौ निजेच्छया ।
 एतत्ताम्रतले(१) कृत्वा स्यापयेदभिवृद्धये ॥६९॥
 विधाय वृत्तयोर्मध्ये षट्कोणं तस्य मध्यतः ।
 बाह्ये कृत्वा च विद्याया बीजमाद्यमथान्तिम्(२) ॥६१॥
 षट्सु कोणेषु तु पुनरग्रपश्चिमयोर्लिखित् ।
 एकैकं पार्श्वकोणेषु द्वे द्वे(३) वृत्तान्तरा पुनः ॥६२॥
 मातृकां विलिखेदादिचान्तां(४) बिन्दुसमन्विताम् ।
 मध्यबीजस्य मध्यस्थं लिखितं निजवाञ्छितम् ॥६३॥
 भर्तुर्दमनभौतानां(५) कुमारीणामिदं भुजे ।
 कण्ठे वा धारयेत्सद्यो वल्लभा तस्य जायते ॥६४॥
 स्वरप्रसारितैर्मन्त्रवर्णैः पद्मानि कारयेत् ।
 वृत्ताष्टपदयुक्तानि षोडशानि मनोहरम्(६) ॥६५॥

एतदित्यादिभिः अभिवृद्धये इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैस्तत्प्रयोगान् तत्फलानि
 शोपदिशति । तत्र दंशकः—कवचः । अन्यत् सुगमम् ॥६७॥६८॥६९॥७०॥

विधायेत्यादिभिर्जायत इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः सौभाग्यकरं यन्त्रमुपदिशति ।
 तत्र एतदुक्तं भवति—यथामानं षट्कोणं कृत्वा तदन्तर्वृत्ताह्निकैकाङ्गुला-
 (माना)न्तरालं वृत्तद्वयं कृत्वा तवान्तर्वीथ्यां यथासम्प्रदायं हृत्ते खावेष्टनं तद्वाह्यवीथ्यां
 मातृकाक्षरेष्टनं अग्रादिप्रादक्षिण्येन कुर्यात् इति । अन्यत् सुगमम् । अत्र तन्त्रे
 सर्वहृत्ते खावेष्टनं क्रूरषु कर्मसु रेफाङ्गेन कुर्यात्, अन्यत्र चतुर्थस्वराङ्गेन
 कुर्यात् ॥६१॥६२॥६३॥६४॥

स्वरप्रसारितैरित्यादिभिरवाप्तये इत्यन्तैः षड्भिः श्लोकैः षोडश पञ्चाशत्प

(१) ताम्रतले इति सू० पु० पा० ।

(२) भायं तथास्त्रिकाम् इति सो० पु० पा० ।

(३) द्वौ द्वौ इति सू० पु० पा० ।

(४) दादिवृत्तां इति सो० पु० पा० ।

(५) चतुर्दंशनभौतानामिति म० प० पा० ।

(६) मनोहरम् इति सो० पु० पा० ।

कर्णिकासु च पत्रेषु लिखेदेकैकमक्षरम् ।
 कर्णिकार्णस्य मध्यस्थं कुर्यान्नाम निजेप्सितम् ॥८६॥
 घटिकाक्षरसंयुक्तं विनियुञ्जात् नित्यशः ।
 अक्षरात् षोडशधा कृत्वा तां तेषु* योजयेत् ॥८७॥
 समस्तं वाञ्छितं तत्तत्तन्मध्ये विलिखेत्तदा ।
 धारयेदभिषिञ्चेच्च ज(युर्ज)पेदिष्टार्थसिद्धये ॥८८॥
 प्राक्प्रत्यक्दक्षिणोदक्च पञ्च सूत्र निपातनात् ।
 कोष्ठानि षोडशानि स्युस्तेषु पद्मानि कारयेत् ॥८९॥
 प्रागुक्तेषु विधायैवमर्चयेद्यामतः(१) क्रमात् ।
 देवीं तु स्थापयेद्भूमौ सर्वसम्पदवाप्तये ॥१००॥
 (२)पायुतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निष्कालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

दिशति । तत्र प्रागुक्तेषु—सुवर्णादिष्वधिकरणेषु । एतदुक्तं भवति—विद्याया
 अनादस्ताम्येकादशाक्षराणि स्वरप्रसारणात् षट्सप्तत्यधिकशतसङ्ख्यानि भवन्ति ।
 तेष्वक्षरेष्वादितः प्रथममक्षरं कर्णिकामध्ये विलिख्य तदक्षरमध्ये द्वितीयमक्षरं,
 तत्र तदधोघटिकाक्षरस्थाने तृतीयमक्षरं, बहिरष्टसु दलेषु अथादिप्रादलिख्येन
 अष्टाक्षराणि, एवमेकादशाक्षराणि अक्षरात् षोडशधा कृत्वा तेषु खण्डेषु प्रथमखण्डस्य
 तत्तद्वटिकाक्षरं तत्र तदातदा विलिखेत् । एतत् प्रथमं पद्मम् । अनन्तरं पूर्व-
 लिखिताक्षरैकादशकादुपरितनं एकादशकं प्राग्वद्विलिख्य अक्षरात् षोडशधा कृत्वा तेषु
 खण्डेषु प्रथमखण्डस्य तत्तद्वटिकाक्षरं तत्र तदा तदा देवोपूजनादिष्टावाप्तिः । तानि-
 षोडशशानि सुवर्णादिषोडशकोष्ठात्मके मण्डले प्रतिकोष्ठमैकैकं प्राग्वद्विलिख्य
 पूजनाच्च प्रागुक्ता सिद्धिरिति ॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥१००॥१०१॥

(१) यामनुकृष्टात् इति सू० पु० पा० ।

(२) पायुतत्त्वेति सू० पु० पा० ।

* तल्लेष इति सू० पु० पा० ।

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते द्वादशटलं
परिपूर्णं परामृष्टम् ॥१२॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य तन्त्रस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्च-
सारसिंहराजप्रकाशभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन विरचितायां
मनोरमाख्यायां व्याख्यायां महावज्रेश्वरीनित्याविद्याविधान-
प्रकाशनपरं द्वादशपटलं परिपूर्णं
परामृष्टम् ॥ १२ ॥

ग्रन्थसङ्ख्या—

एकोनविंशद्यन्त्राणि व्याख्याग्रन्थाः शतात्परम् ।
द्वादश स्फुरिहैवेत्यं द्वादशे पटले स्मृताः ।

अथ तयोदशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यामु या प्रोक्ता त्वष्टमी तदा ।
तद्विधानं शृणु प्राज्ञ ! समीहितफलप्रदम् ॥१॥
विद्योद्धारः कृतः पूर्वमथ न्यासक्रमं तथा ।
तदावरणशक्तिश्च तद्विधानं तत्प्रपूजनम् ॥२॥
तस्माधनं तत्प्रयोगान् होमयन्त्वादिभिस्तथा ।
प्राणप्रतिष्ठां विद्यां च तद्विधानं च तत्फलम् ॥३॥
क्रमेण वक्ष्ये संप्रोक्तान्यशेषिण महेश्वरि ! ।
यैर्मन्त्रैर्भुवने ख्यातो नियहानुग्रहक्षमः ॥४॥
कुर्यात् प्राग्वत् षडङ्गानि विद्याद्येनोक्तमार्गतः ।
तेनैव पुटितैर्गैर्न्यसिक्छोत्रादिपञ्चसु* ॥५॥
षष्ठं मनसि विन्यस्य व्यापकं विद्यया न्यसेत् ।
प्राग्वदर्घ्यं समुद्दिष्टं तच्छक्ती शृणु पार्वति ! ॥६॥

अथ तयोदशपटलम् ।

पूर्वस्मिन् द्वादशे पटले सप्तम्या महावज्रेश्वरीनित्या विद्याया विधानमुप-
दिश्यानन्तरमष्टम्या शिवदूतीनित्याविद्याया विधानमुपदिशति । अथ षोडशेत्या-
दिविधानकमित्यन्तेन श्लोकग्रन्तरूपेण तयोदशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिभिः
अम इत्यन्तैः चतुर्भिः श्लोकैः पटलार्थानुद्दिशति । तत्र पूर्वं—तृतीये पटले ।
अन्यत् सुगमम् ॥१॥२॥३॥४॥

कुर्यादित्यादिना पार्वतीत्यन्तेन श्लोकद्वयेन न्यासविधिं अर्घ्यसाधनादिकं(१)
घोपदिशति । तत्र उक्तमार्गतः—दोर्ध्वस्वरपट्कजातियुक्तेनेत्यर्थः । तेनैव—हृत्ते-
खया । ओत्रादिपञ्चसु—यथाक्रमं ओत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणाख्येषु इति शेषः ॥५॥
तत्र त्वचि सर्वाङ्गेषु उक्तेषु स्थानेषु हृत्तेखापुटितैर्नैकैकेन वर्णेन न्यसेदित्यर्थः ॥६॥

(१) अर्घ्यस्थापनादिकमिति वं पु० पा० । अर्घ्यसाधारणादिकमिति सो० पु० पा० ।

पञ्चकमिति सू० पु० पा० ।

विह्वला कर्षणी लोला नित्या मदनमालिनी ।
 विनोदा कौतुका पुण्या पुराणा चतुरस्रगाः(१) ॥७॥
 वागीशा वरदा विप्रवा विभवा विघ्नकारिणी ।
 वीरा विघ्नहरा विद्येत्युक्ता यन्त्राष्टशक्तयः(२) ॥८॥
 सुमुखी सुन्दरी सारा समरा च सरस्वती ।
 समया सर्वगा सिद्धेत्युक्ता अष्टास्रशक्तयः(३) ॥९॥
 डाकिन्याद्याः षड्स्रेषु सर्वास्त्वयात्प्रदक्षिणम् ।
 मूलदेवीसमाकारवर्णायुधसमन्विताः ॥१०॥
 शिवां वागीं दृरसिद्धां त्वैविग्रहवतीमपि ।
 नादां मनोमयीं(४) षट्सु पक्षेषु परितोऽर्चयेत् ॥११॥
 इच्छाज्ञानक्रियाशक्तौ स्त्रिषु कोणेषु पूजयेत् ।
 मध्ये देवीं हेतिवृत्तां(५) पूजयेदष्टमीं शिवाम् ॥१२॥
 तस्या ध्यानं शृणु प्राप्ते ! यन्मयं विप्रवसू रितम् ।
 तथापि भक्तसन्ताणहेतोः(६) क्लृप्तां परां तनुम् ॥१३॥

विह्वलेत्यादिभिः शिवामित्यन्तैः षड्भिः श्लोकेर्देव्याः परिवारशक्तीरुपदिशति ।
 तत्र मदनमालिनी—मदना मालिनी चेति हे शक्ती । चतुरस्रगाः—चतुरस्रदार-
 युगस्य पार्श्वयोः प्रत्येकं द्वयं द्वयमेवं चतुष्टयं—कोणचतुष्टये चतुष्टयम् । उत्तर-
 दक्षिणदिशोर्द्वयं एवं दश चतुरस्रगाः—चतुरस्रस्थिता इत्यर्थः ॥७॥ यन्त्राष्ट(क)शक्तयः
 अष्टयन्त्रस्थशक्तयः ॥८॥ सर्वा इत्युक्ता अत्र डाकिन्याद्याश्च अष्टास्रदारभ्य प्राद-
 क्षिण्येनार्चयेत् । तच्छक्तयवस्थानन्तु प्राग्वच्चिह्नं त्रिकोणादिषु—तेन हाकिनी-
 राकिनी साकिनी लाकिनी डाकिनी इत्येवं पूजाक्रमः ॥१०॥ शिवामित्यादयो
 विद्याया हितोयाचरादिनामशक्तयः । त्वैविग्रहवती त्वैविग्रहेत्यर्थः ॥११॥ हेतिपूजनं
 तत्तन्नामभिः समाचर्यन्तैर्वाद्यादिनिर्कृत्यन्तं प्रादक्षिण्येन ॥१२॥

(१) मृपुराणाचरत्रागा इति सो० पु० पा० ।

(२) स्तष्टाशक्तय इति सू० पु० पा० ।

(३) संशय इति सो० पु० पा० ।

(४) मनोमयी इति सू० पु० पा० ।

(५) वृत्तं इति सू० पु० पा० ।

(६) भक्त्यान्तार्ण इति सो० पु० पा० ।

निदाघकालमध्याह्नादिवाकरसमप्रभाम् ।
 नवरत्नकिरीटां च त्रीक्षणाः मरुणांस्वराम् ॥१४॥
 नानाभरणसम्भिन्नदेहकान्तिविराजिताम् ।
 शुचिस्मितप्रमृष्टभुजां स्तूयमानां महर्षिभिः ॥१५॥
 पाशं खेटं गदां रत्नचषकं वामबाहुभिः ।
 दक्षिणैरङ्गुशं खड्गं कुठारं† कमलं तथा ॥१६॥
 दधानामाधुकाभीष्टदानोद्यमसमन्विताम् ।
 ध्यात्वैवं पूजयेद्देवीं दूतीं दुर्नीतिनाशिनीम् ॥१७॥
 वृत्तद्वयं बहिस्त्रासं तद्वयं षड्दलाम्बुजम् ।
 तथा षड्दलमष्टासं तद्वदष्टदलाम्बुजम्(१) ॥१८॥
 भूपुरे वज्रिवासिन्या कृत्वा तन्मध्यगां शिवाम् ।
 आवाह्याभ्यर्च्य ताः शक्तीः प्रागुक्तविधिना स्थिताः ॥१९॥
 जप्त्वा हुत्वा नमस्कृत्य स्वात्मन्युद्दासयेत्तथा ।
 साधनं चोक्तमार्गेण कुर्यात्तन्मन्त्रतन्द्रितः ॥२०॥
 काम्यहोमविधिं देवि ! शृणु सङ्कल्पसिद्धिदम् ।
 येनासौ वाञ्छितं क्षिप्रमवाप्नोति सुनिश्चितम् ॥२१॥

तस्या इत्यादिभिर्नाशिनीमित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्देव्या नित्यपूजाविधानमुप-
 दिशति । तत्र परां तनुं शृणु इति पूर्वैकान्वयः । एतत्—सर्वदेवतासमानम् ।
 भुजेषु—पाशाङ्गुशादिकं ऊर्ध्वादिवासदक्षिणक्रमेण कल्पयेत् । कुठारं‡ असिधनुः ।
 दुर्नीतिनाशिनी—सम्यक् विवेकप्रदानात् ॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥

वृत्तद्वयमित्यादिभिरतन्द्रित इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्नित्यपूजाचक्रं तत्र पूजा-
 निगमनं विद्यासाधनाति(२) देशं चोपदिशति । तत्र भूपुरे चतुरस्रद्वयं वज्रि-
 वासिनोमित्यासपर्याचक्रवत् चतुरस्रद्वयं कुर्यात् इत्यर्थः । अन्यश्चक्रनिर्माणं

(१) दष्टदलाम्बुजम् इति मू० पु० पा० । * तीक्ष्णमिति मू० पु० पा० ।

† कटारमिति मू० पु० पा० ।

‡ कटारमिति मू० पु० पा० ।

(२) विद्यासाधनानिदेशं इति मी० पु० पा० ।

वश्येहनितां होमाद्गुग्गुलैर्मधुमिश्रितैः ।
 नालिकेरफलोपेतैर्गुडैर्लक्ष्मीमवाप्नुयात् ॥२२॥
 तथाज्यसिक्तैः कङ्कारैः क्षौराक्षैररुणोत्पलैः ।
 त्रिमध्वक्षैश्चम्पकैश्च प्रसूनैर्वकुलोद्भवैः ॥२३॥
 मधूकजैः प्रसूनैश्च हुतैः कन्यामवाप्नुयात् ।
 पुन्नागजैर्हुतैर्वस्वाण्याजैरिष्टमवाप्नुयात् ॥२४॥
 माहिषैर्महिषानाज्यै राज्यैर्गव्यैश्च गास्तथा ।
 अवाप्नोति हुतैः साज्यैः (१) रत्नै रत्नं च साधकः ॥२५॥
 शालिपिष्टमयीं कृत्वा पुत्तलीं सितसंयुताम् ।
 दृष्टेन्यस्तनामार्णां पचेत्तैलाज्ययोर्निशि ॥२६॥
 तामनश्नन् (२) दिवा रात्रौ विद्याजप्तां तु भक्षयेत् ।
 सप्तरात्रप्रयोगेन नरो नारी नृपोऽथ वा ॥२७॥
 दासवद्वशमायाति वित्तप्राणादिमर्पयेत् ।
 हयारिपुष्पैररुणैः सितैर्वा जुह्यात्तथा ॥२८॥
 विसप्तरात्रान्महतीमवाप्नोति श्रियं नरः ।
 कागमांसं त्रिमध्वक्षैर्हीमात्स्वर्णमवाप्नुयात् ॥२९॥

सुगमम् ॥१८॥१९॥ तथा-यथा ललितायाः प्रोक्तमार्गेण युगानुरूपमक्षरत्रिलक्षादिकं
 प्राग्बत् ॥२०॥

काव्येत्यादिभिर्दिनेरित्यन्तैर्दशभिः श्लोकेन्द्रव्यविशेषहोमात् फलविशेषप्राप्ति-
 सुपदिशति । तत्र अरुणोत्पलं प्राग्बद्धाक्षैरवम् । मधूकात्पूर्वाणि गुडादीनि
 पञ्चद्रव्याणि लक्ष्मीकराणि ॥२१॥२२॥२३॥ पुन्नागजैः—प्रसूनैरिति शेषः । चम्पका-
 दीनां पुन्नागान्तानां चतुर्णां द्रव्याणां त्रिमधुश्लेषं कुर्यात् ॥२४॥ माहिषैरित्यादीनि
 आज्यैरित्यस्य विशेषणानि ॥२५॥ सितसंयुतां—शर्करासहिताम् । तैलाज्ययोर्मिश्री-
 भूतयोरिति शेषः ॥२६॥ अनश्नन्—अन्नमिति शेषः ॥२७॥ हयारिपुष्पैः—करवीरैः ।

क्षीराक्तैः सस्यसम्पन्नां भुवमाप्नोति मण्डलात् ।

पद्माक्षैर्हवनाल्लक्ष्मीमवाप्नोति विभिर्दिनैः ॥३०॥

अथ यन्त्राणि वक्ष्यामि नानाभीष्टप्रदानि तैः ।

शृणु तेषु विधानानि समाहितमनां शिवे ! ॥३१॥

दूतीनित्याक्षरेषु स्युर्नाष्टतानि वै दश ।

तैः षोडशस्वरयुतैः षष्ट्याशतमुदीरितैः ॥३२॥

चतुर्गुह्यं कृत्वा तदन्तर्वृत्तयुग्मकम् ।

तदन्तरष्टकोणं च तदन्तर्वृत्तयुग्मकम् ॥३३॥

कृत्वा तत्र लिखेन्मध्ये विद्यायं नामसंयुतम् ।

वृत्तयोरन्तराशेषं बहिः कोणेषु चाष्टसु ॥३४॥

लिखेद्देहेऽक्षरे तेषु बाह्यवृत्तद्वयान्तरा ।

कर्मानुरूपान् भूतार्णान् दशभूपुरमध्यतः ॥३५॥

माटकां विलिखेद्दिक्षु द्वादश द्वादश क्रमात् ।

अन्त्यं चतुर्षु कोणेषु शेषाणां च विलिखन् ॥३६॥

या पक्षान्तरे ॥२८॥ विसमरात्रान्—एकविंशतिदिनान् । क्षीराक्तैः क्षागमांसै-
वित्यन्वयः । क्षागोमेयः ॥२८॥३०॥

अथ यन्त्राणीत्यादिभिर्वै इत्यन्तैः समभिः श्लोकैः दशयन्त्राणि उपदिशति ।
तत्र एतदुक्तं भवति—इष्टप्रमाणभ्रमेण वृत्तद्वयं निष्पाद्य तद्वहिरष्टकोणं प्राग्बहि-
धाय तत्कोणाग्रमृष्टास्मृष्टिकया वृत्तद्वयं विधाय तद्वहिरन्तर्वह्निर्विभागेन द्वाङ्गु-
लान्तरान् समचतुरस्रद्वयं निष्पाद्य मध्ये विद्यायां हृत्स्वां सनामाक्षरामा-
लिख्य अ(धि)विकृतविद्याशेषाक्षरषट्कमन्तर्वृत्तवोथग्रामालिख्य स्वरविकृताक्षरेषु
षष्ट्यधिकशतसङ्केतपु आदितः षोडशाक्षराणि बहिरष्टसु कोणेषु प्रतिकोणमग्रमा-
रभ्य प्रादक्षिण्येन द्वयं द्वयं समालिख्य बाह्यवृत्तवोथग्रामपि कर्मानुरूपं भूताक्षराणि
तथा समालिख्य बहिश्चतुरस्रवोथगां तथैव माटकाक्षराणि प्रतिदिशं द्वादश
द्वादश ईशानिनिर्द्धृतिवायादि समालिखेत् । तद्विलेखने तु तेषु माटकाक्षरेषु
स्वराणामन्त्ययोर्विन्दुविसर्जनीययोर्विन्दुचतुर्दशसु स्वराक्षरेषु संयोज्य विसर्जनीयं

स्वरैर्विन्दुं समायोज्य योजयेद्वाञ्जने* परम् ।
 एवं यन्त्राणि जायन्ते दशसिद्ध्या(१)स्पदानि वै ॥३७॥
 प्रथमं गैरिकैः कृत्वा तत्रावाह्य शिवां यजेत् ।
 सप्तम्यां विषु(२) सन्ध्यामु सितापूपसमन्वितम् ॥३८॥
 कृत्वा निवेद्यं पयसः प्रातर्मध्यन्दिने तथा ।
 दधिभक्तान्तु† सायन्तु क्षीरं मोचाफलं तथा ॥३९॥
 एवं मण्डलमर्द्धं वा कुर्यात् पूजां समाहितः ।
 वाञ्छितं प्राप्नुयाद्देव्याः प्रसादेनाल्पयत्नतः ॥४०॥
 द्वितीयं दरदैः कृत्वा तत्रावाह्याथ तद्दिने ।
 सुपक्वं कागमांसेन क्षौद्रमन्नं निवेदयेत् ॥४१॥
 तावद्भुजे(३)न्महीपालं वशे कर्तुमयत्नतः ।
 तथैव वनितां हृद्यां वशयेद्यावदायुषः ॥४२॥
 तृतीयमपि सिन्दूरैर्विधायावाह्य तत्र ताम्(४) ।
 तावद्दिनं तथाऽभ्यर्च्य वशयेद्द्विविधान् रिपून् ॥४३॥

कादिलान्ताक्षरेषु चतुस्त्रिंशत्स संयोज्य अन्यं लकारं चतुरमुकोणे चतुष्काभ्यन्तरे
 अष्टकोणवर्हिर्वृत्तद्वयाद्वहिः सविसर्जनोयमानिखेत् । एतत् प्रथमं यन्त्रम् । द्विती-
 यादीनि यन्त्राणि अस्यैव यन्त्रस्याष्टकोणेषु द्वितीयाक्षरादिषो शकं प्राग्बदालिखेत् ।
 अन्यानि दश सुसमा(ना)नीति ॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥

प्रथममित्यादिभिः समीरिता इत्यत्यन्तैरध्यर्धस्त्रयोविंशति(भिः) श्लोकेर्दशविध-
 यन्त्रप्रयोगांस्तत्फलानि चोपदिशति । तत्र—प्रथमे यन्त्रे । यजेत - नित्यक्रमतः ।
 सिता—शर्करा ॥३८॥ पायसादीनि त्रीणि निवेद्यद्रव्याणि यथाक्रमं सन्ध्या-
 त्रये निवेदयेत् इत्यर्थः ३८॥ एवमर्द्धं—मण्डलार्द्धम् ॥४०॥ दरदैः—जातिलिङ्गैः ।
 तद्दिने—सप्तम्याम् ॥४१॥ तावत्—प्रागुक्तमण्डलादि । भजेत्—नित्यक्रमतः । अत्र-

(१) सिद्ध्यास्फुटानि इति सू० पु० पा० ।

(२) दषु इति सू० पु० पा० ।

(३) इवेन्मही इति सू० पु० पा० ।

(४) तमिति सू० पु० पा० ।

* वाञ्जने इति सू० पु० पा० ।

† भक्तसमांसन्तु इति सू० पु० पा० ।

चतुर्थं कुङ्कुमैः कृत्वा तत्र मध्येऽर्चयेत्तथा ।
 सप्ताहादापदः सर्वाः प्रयान्त्यस्याः प्रसादतः ॥४४॥
 पञ्चमं चन्दनैः कृत्वा तन्मध्ये पूजयेच्छिवाम् ।
 केवलं पायसं मोचां सितां घृतसमन्विताम् ॥४५॥
 निवेदयंस्त्रिसन्ध्यासु मासाद्रोगानशेषतः ।
 जित्वा सुखी चिरं जीवेच्छेषमायुर्निगमयः ॥४६॥
 अभिषिञ्चेच्च तत्रैव कुम्भं संस्थाप्य तैर्यजन् (जयम्) ।
 कृत्वा तस्मै दक्षिणां च दद्याद्(द्रव्यं)द्भूरि स्वशक्तितः ॥४७॥
 प्राणप्रदात्रे तस्मै तु दद्यात्सर्वस्वमेव वा ।
 येनासौ तोषमायाति तावद्वित्तं समर्पयेत् ॥४८॥
 षष्ठं कर्पूरसंयुक्तं पटीरैरालिखेत्ततः ।
 मसृणे वा शिलापट्टे पीठे वा सौधभूतले ॥४९॥
 अन्नाज्यं पायसापूपव्यञ्जनानि निवेदयेत् ।
 पूजयेत्त्रिषु सन्ध्यासु जपन्विद्यां तथा वशी ॥५०॥
 तिसप्तरात्रमात्रेण ज्वराद्भीमाभिचारजात् ।
 मुच्यन्ते प्राणिनोऽचिन्त्याः शक्तयो मन्त्रयन्त्रयोः ॥५१॥
 सप्तमं ताम्रपट्टे तु कृत्वाऽऽवाद्याभिपूज्य वा(१) ।
 स्थापयेन्मन्दिरे तस्मिँल्लक्ष्मीरास्तेऽतिमुस्थिरा ॥५२॥
 अष्टमं राजते कृत्वा बिभृयात् सर्वसम्पदे ।
 नवमं हेमगं कृत्वा भूषादौ धारयेच्छिवे* ! ॥५३॥

प्रकरणे सर्वा(त्रा)र्चनं नित्यक्रमतः । तथैव—पूर्ववत् । द्वितीययन्त्रे पूजनात् ॥४२॥
 तावद्दिनं—प्राग्वत् । तथा—द्वितीययन्त्रपूजानिवेद्यद्रव्यसहितम् । द्विविधान्—
 सहजकृत्रिमान् । तत्र सहजः—स्वकुलोत्पन्नः, कृत्रिमश्चापराधकृत् ॥४३॥ तथा—

दशमे सर्वकार्याणि साधयेदर्चयन् शिवाम् ।
 यद्यङ्घ्रि वाञ्छितं कार्यं तत्तन्मध्यगतं तथा ॥५४॥
 कृत्वा तां पूजयेत्तत्र तत्कार्यं हृदये स्मरन् ।
 तद्दिनैस्तदवाप्नोति नात्र कार्या विचारणा ॥५५॥
 दशैव तानि यन्त्राणि भूर्जं कृत्वाऽभिपूज्य च ।
 सिक्थनिर्मितपात्रस्यचौद्रमध्ये निवेश्य तत् ॥५६॥
 विसन्ध्य(१)मर्चयेद्रक्तगन्धपुष्पैः समाहितः ।
 साध्यस्याभिमुखो विद्यां जपन्नित्यमनुस्मरन्(रेत्) ॥५७॥
 पाशेन कण्ठमावध्य यान्ति(पाति) तं निजपादयोः ।
 न्यस्ताञ्जलिकरं शीर्षे दासोहमितिवादिनम् ॥५८॥
 विसमरावाहश्याः स्युर्नरनारीन्टपादयः ।
 तदेव कोष्णं कृत्वा च(२) सन्ध्यासु विषु नित्यशः ॥५९॥
 कामार्ता वनिताः काम(३)ज्वरतप्ताशयात् शनैः ।
 कुलं लज्जां विवेकं च परित्यज्यास्य किङ्कराः ॥६०॥
 भवेयुरिति यन्त्राणां प्रयोगास्ते समीरिताः ।
 प्राणप्रतिष्ठाविद्यां ते वक्ष्येऽहं शृणु पार्वति ! ॥६१॥

प्रागुक्तनिवेद्यद्रव्यसहितम् ॥४४॥ पायसादि प्रतिसन्ध्यमेकैकम् ॥४५॥४६॥ तेः—यन्त्र-
 विलिखितविद्याक्षरैः । तस्मै—अभिषेक्ते ॥४७॥ असौ—अभिषेक्ता ॥४८॥४९॥
 अन्नादि प्रतिसन्ध्यं सर्वम् । जपन्—शतं सहस्रं वा ॥५०॥५१॥५२॥५३॥
 तन्मध्यगतं—दशमयन्त्रमध्यगतम् । तथा—प्राग्बत् ॥५४॥ तां—दूतीनित्याम् ।
 तद्दिनैः—प्राग्बन्धलादिभिः ॥५५॥ दशैव तानि—प्रत्येकमितिशेषः । अभि-
 पूज्य—प्राणप्रतिष्ठापुरःसरं तत्तन्लिखिताक्षरैः । सिक्थं—मधुच्छिष्टम् । तत्—
 यन्त्रमितिशेषः ॥५६॥ इत्यमिति वक्ष्यमाण प्रकारतः ॥५७॥५८॥ तदेव—यन्त्रा-
 धिष्ठितं चौद्रम् ॥५९॥ अस्य—प्रयोजुः ॥६०॥ भवेयुरिति पूर्वत्वान्वयः ।

वातो न भोधरायुक्तं स्पर्शं व्याप्तेन संयुतः ।
 जवी दाहमरुद्युक्तो व्योमापि मरुता युतम् ॥६२॥
 अग्निर्हंसश्च पूर्वाणौ(१) पश्चादादित्रयं तथा ।
 ज्यावज्जियुक्तार्थो ऽम्बु स्यात् षष्ठसप्तमकौ पुनः ॥६३॥
 हृच्छिष्यग्नियुतं माया रयगादित्रयं पुनः ।
 हृदाहाम्बुचरैः स्वेन गोवादाहाग्निभिः परम् ॥६४॥
 व्याप्तं मरुत्समोपेतं व्योमाग्निगमनन्तरम् ।
 पुनराद्यत्रयं चाम्बुमरुद्युतं नभसा युतम्(२) ॥६५॥
 शून्यं मायान्वितं पश्चाच्चतुर्थं पञ्चमं तथा ।
 अग्निर्हंसो मरुद्युक्तो व्याप्तं च मरुता युतम् ॥६७॥
 खं स्याद्रयधरायुक्तं हृदम्बुमरुदन्वितम् ।
 हंसश्च मरुता युक्तश्चत्वारिंशल्लिपिर्मनुः ॥६८॥

प्राणेत्यादिना श्लोकीत्तराङ्गेन सर्वतन्त्रसाधारणां प्राणप्रतिष्ठा विद्यां प्रस्तौति ॥६१॥

वात इत्यादिभिर्मनुगित्यन्तैः षड्भिः श्लोकैश्चत्वारिंशदक्षरां प्राणप्रतिष्ठा-
 विद्यामुपदिशति । तत्र वातः - अकारः । नभोधरायुक्तं—मुदिति । स्पर्शं व्याप्तेन
 संयुतः - ष इति । जवी दाहमरुद्युक्तः—प्रा इति । व्योमापि मरुतायुतम्—
 ण इति ॥६२॥ अग्निः—ईकारः । हंसो—हः । पूर्वाणौ इत्यस्य पूर्ववर्णौ प्राणा इति ।
 आदित्रयं—अमुष्य इति । ज्या वज्जियुक्ता—जी इति । अम्बु—वकारः । षष्ठ
 सप्तमकौ इ ह इति ॥६३॥ अथ हृच्छिष्यग्नियुतं—स्थि इति । माया—विमर्जनीयः ।
 र य गा तकारोपरिस्थिता त—इति । आदित्रयं—प्राग्वत् अमुष्य इति
 अक्षरत्रयम् । हृत्—सकारः । दाहाम्बुचरैः स्वेन—वै इति । इत्येकं(व) तयो-
 विंशमक्षरम् । गोवादाहाग्निभिः परं(द्रि)त्रि इत्येतत् चतुर्विंशमक्षरम् । त्रि(न्द्रिय)
 इत्यत्र आदौ विन्दुः सम्प्रदायप्राप्तः ॥६४॥ व्याप्तं मरुत्समोपेतं—या इति । व्योमा-
 ग्निगमनन्तरं—णि इति षड् विंशमक्षरम् । आद्यत्रयं—अमुष्य इत्येक्षरत्रयम् । अम्बु-

यादिसप्ताक्षरैः कुर्यात् षडङ्गानि द्वियोगतः ।

त्वगादिषु च तान्येव न्यसेच्छक्तिपुटस्थितम्(१) ॥६६॥

ध्यायेद्देवीं प्राणशक्तिमरुणामरुणाम्बराम् ।

अरुणाकल्पमुकुटामरुणाधरपञ्चवाम् ॥७०॥

अरुणायतनेत्राञ्जयुग्मचारुस्मिताननाम् ।

प्रसूनपिण्डं पाशं च दधानां पाणियुग्मतः ॥७१॥

स्वसमानाभिरभितो वेष्टितां दशशक्तिभिः ।

अनन्तशक्तियुक्ताभिः पूजयेत्पद्ममध्यतः ॥७२॥

मरुत्—अम्बुसहितोमरुदित्यर्थः वा इति । द्युनभसायुतंङ्म् इति । एकत्रिंशमक्षर-
मितिशेषः (जम)इति ॥६५॥ शून्यं मायान्वितं—माया विसर्जनीयः नः इति । चतुर्थं
प्रा इति । पञ्चमं—णाइति । अग्निः— ईकारः । हंसोमरुयुक्तः— हा इति । व्याप्तं च
मरुतायुतं—या इति ॥६७॥ स्वं स्याद्रयधरायुक्तं सु इति । हृदम्बुमरुदन्वितं—स्वाइति ।
हंसश्च मरुतायुक्तः— हा इति । एवं चत्वारिंशदक्षरः प्राणप्रतिष्ठामन्त्रः । एषं
सर्वतन्त्रेषु सर्वयन्त्रपुस्तलिकाभिषेककुम्भदेवतावेशादीनां प्राणप्रतिष्ठामन्त्रः ॥६८॥

यादीत्यादिना श्लोकेन प्राणप्रतिष्ठाविद्याया षडङ्गान्द्विन्यासमुपदिशति । तत्र
द्वियोगतः—अक्षरद्वययोगतः । तद्यथा—(य)पराभगां हृदयं,रलाभ्यां शिरः,लवाभगां
शिखा, वसाभगां कवचं,शषाभगां नेत्रं,षसाभगामस्त्रं, एवं षडङ्गानि जातिभिः सहितं
कुर्यादित्यर्थः । त्वगादिषु—त्वगसृङ्मांसमेदोऽस्थिमज्जाशक्रेषु सप्तसु धातुषु ।
तान्येव—प्राणशक्तानि यादि(सा)शास्त्रानि सप्ताक्षराणि । शक्तिपुटस्थितं—एतन्नि-
याविशिषणम् । सप्तसु प्रत्यक्षरं हृन्निखापुटितं यथा स्यात्तथा तत्तन्नामयुक्तेषु
हृद्देहेयमूलापरमङ्गलकक्षादयहृदादिपाणिपादयुगाख्येषु स्थानेषु हृदय एव वा
न्यसेदिति सम्प्रदायार्थः ॥६८॥

ध्यायेदित्यादिभिर्मध्यत इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः प्राणशक्तिध्यानमुपदिशति । तत्र
प्रसूनपिण्डं—दक्षिणि देव्याः प्राणात्मकत्वात् । (२)ततः प्राणनं प्रसूनपिण्डम् ।
दशशक्तिभिः—प्राणादिभिः । अनन्तशक्तियुक्ताभिः प्रत्येकमितिशेषः ॥७०॥७१॥७२॥

(१) शक्तिपुटोच्यत इति सू० पु० पा० ।

(२) तत्प्राणनमिति टी० पु० पा० ।

प्राणापानसमानाश्च व्यानोदाना च शक्तयः ।
 नागा कूर्मा सकृकरा देवदत्ताधनञ्जया ॥७३॥
 चतुस्त्रद्वयं कृत्वा तदन्तर्वृत्तयुग्मकम् ।
 तदन्तर्दशपञ्चाब्जं तदन्तस्तद्द्वयं तथा ॥७४॥
 कृत्वा मध्ये समावाह्य कृतार्घ्यः पूजयेच्च ताः ।
 लक्षं जपेत्पयोभक्षस्तदृशं हुनेत्तथा ॥७५॥
 तिलैः शुद्धैः सर्षपैश्च सितैर्मधुरसंयुतैः ।
 तर्पयेत्सौरभाद्येन जलेनेत्यं सुसाधयेत् ॥७६॥
 तन्त्रेऽस्मिन् यास्तु पुत्तल्यो यन्वाण्युक्तानि सर्वतः ।
 अनया विद्यया साध्य प्राणांस्तत्र नियोजयेत् ॥७७॥
 यन्त्र मस्याः शृणु प्राज्ञे ! सद्यः प्रत्ययकारकम् ।
 येन पुत्तलिका जीवस्पन्दयुक्ता मनोर्बलात् ॥७८॥
 प्राक्प्रत्यक्दक्षिणोदक्च सूत्राण्यष्टौ निपातयेत् ।
 कोष्ठान्येकोनपञ्चाशज्जायन्ते तेषु विन्यसेत् ॥७९॥
 प्रागुत्तरं समारभ्य परितोपि प्रवेशतः ॥
 शिष्टे षु मध्यनवसु लिखेदङ्गादितः क्रमात् ॥८०॥

प्राणेत्यादिना श्लोकेन प्राणशक्तिदेव्याः परिवारशक्तीरुपदिशति । तत्र
 प्रधानप्राणशक्तिरेषां समष्टिरूपा ॥७३॥

चतुस्त्रद्वयमित्यादिभिः साधयेदित्यन्तेस्त्रिभिः श्लोकैस्तत्पूजामण्डलं तत्पूजां
 तन्त्रसाधनप्रकारं चोपदिशति । तत्र तद्द्वयम्—वृत्तद्वयम् । अन्यच्चक्रनिर्माणं
 सुगमम् ॥७४॥ कृतार्घ्यः—प्राग्वत् ॥७५॥ सितैः—गौरैः ॥७६॥

तन्त्रेऽस्मिन् इत्यादिना श्लोकेन सर्वत्र पुत्तल्यादिप्राणप्रतिष्ठाविधानमुपदिशति ।
 तत्र तत्र—तेषु । अन्यत् सुगमम् ॥७७॥

यन्त्रमित्यादिभिर्भवेदित्यन्तैरध्यक्षैस्तुर्भिः श्लोकैः तद्यन्त्रविधानं तत्प्रयोगं
 चोपदिशति । तत्रजीवस्पन्दयुक्ता—साध्यजीवागमतः । विन्यसेत्—प्राणप्रतिष्ठा-
 विद्याक्षराणोतिशेषः ॥७८॥७९॥ प्रागुत्तरं—ऐशान्याम् । परितः—प्राद-

ततः शिष्टद्वये साध्यनामालिख्याथ साधकम् ।
 सञ्जय विद्यां हस्तेन सजीवेन स्पृशन् शतम् ॥८१॥
 तेन पुत्तलिकाः कुर्यात्सिद्धये नान्यथा भवेत् ।
 साध्यजीवाद्यानयनं शृणु वक्ष्यामि तेऽद्भुतम् ॥८२॥
 मन्त्रवीर्यं स्मृतिं(१) कुर्वन् तथा तद्देहगर्भतः ।
 ज्ञानकर्मेन्द्रियाण्यर्थान् मनोजीवं तनुं तथा ॥८३॥
 तस्मात्साध्यशरीरान्तात्पुत्तल्या(२) नामभिस्तथा ।
 रक्तरज्ज्वा शक्तिमय्या(ध्या) तान्यानीयार्पयेद्विद्या ॥८४॥
 विद्यायास्त्राक्षरान्तेषु साध्यनामानि योजयेत् ।
 एवं नियोजितां विद्यां सहस्रं प्रजपेत्स्पृशन् ॥८५॥
 जीवहस्तेन(म) तच्चित्ते निशामध्येषु साधकः ।
 एवं संस्थापितप्राणा पुत्तली स्पन्दतेऽद्भुतः(३) ॥८६॥

क्षिण्येन । प्रवेशतः—अमु(नु)क्तक्रमम् । अङ्गोदितानि—यकारादिसप्ताक्षराणि ।
 यन्त्रनिर्माणे अन्यत् सुगमम् ॥८०॥ स्पृशन्—यन्त्रमिति शेषः ॥८१॥ तेन—
 द्रव्येण । एतदुक्तं भवति—यैर्द्रव्यैः समपुत्तलिकाकरणमुक्तं तानि द्रव्याणि
 यन्त्रे निधाय वा तेषु द्रव्येषु यन्त्रं निधाय वा ते द्रव्यैः पुत्तलिकां कुर्यादिति ।

साध्येत्यादिभिरद्भुत इत्यन्तैरर्हाद्यैश्चतुर्भिः श्लोकैः पुत्तल्यादिषु साध्यजीवा-
 द्यानयनमुपदिशति । तत्र मन्त्रवीर्यस्य पञ्चविंशत्पटले वक्ष्यमाणत्वादिह नोच्यते ॥८२॥
 तथा—स्मृत्या सार्द्धमिति शेषः । तद्देहगर्भतः—साध्यदेहाभ्रन्तरात् । अर्थान्—
 इन्द्रियार्थान् दश । जीवं आत्मानम् । तनुं—त्वगसृङ्मांसमेदाऽस्थिमज्जाशक्नौजः
 संज्ञानष्टधातून् । सविन्दूनि यादीन्यष्टाक्षराणि सर्वादौ संयोज्य तदनु तत्तद्भातूनां
 नामोच्चारणानन्तरं आकृष्य प्रतिष्ठापयाम्युक्त्या यथोपदेशमानयेदित्यर्थः ॥८३॥८४॥
 त्र्यक्षरान्तेषु, एतदुक्तं भवति—प्राणप्रतिष्ठाविद्याया अमुष्य इति त्र्यक्षरान्तेषु
 साध्यनामानि योजयेदिति ॥८५॥ जीवहस्तेन—सखासप्रवाहपार्श्वस्थहस्तेन

(१) मन्त्रवीर्यां स्मृतिं इति सो० पु० पा० ।

(३) तदा इति मू० पु० पा० ।

(२) शरीराणां पुत्तल्योतमभिन्नयेति मू० पु० पा० ।

साध्यस्य जन्मनक्षत्राण्याकर्णय वदामि ते ।
 तज्जन्मलग्नसञ्जातनवां(ष्ट)शर्च्चप्रधानकम् ॥८७॥
 अन्यानि च नवर्क्षाणि नवग्रहसमन्वयात् ।
 तेषु तेषु प्रयोगेषु वक्ष्याम्यपरहोमके ॥८८॥
 रिपोर्नखञ्च केशञ्च चरणोत्थं रजस्तथा ।
 अन्यानि चाङ्गरोमाणि पुत्तल्यां योजयेन्मृतौ ॥८९॥
 वश्यादिषु च सर्वत्र पुत्तल्यां प्रोक्तया तथा ।
 एवं सर्वं समाख्यातं प्राणाकर्षणकर्म ते ॥९०॥
 अनया विद्यया कृत्वा प्राणाकर्षणमुक्तया ।
 ततो निर्दिष्टपुत्तल्यां तत्र तत्रोक्तमाचरेत् ॥९१॥
 सर्वत्र मारणे प्रोक्ते साध्यर्चग्रहसंस्थितिम् ।
 उक्तानां तु न वर्क्षाणां तथैवाष्टकवर्गकम् ॥९२॥

तच्चित्ते—पुत्तलीचित्ते एवमित्येतदुक्तं भवति—प्रागुक्ते यन्त्रमध्ये पुत्तलीं संस्थाप्य साध्यजीवाद्यानयनं कुर्यादिति ॥८६॥

साध्यस्येत्यादिना होमके इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन साध्यप्राणिनां जन्मनक्षत्राणि दशविधान्युपदिशति । तत्र तज्जन्मलग्नसञ्जातनवांशर्च्चं प्रधानकम् । एतदुक्तं भवति—यस्य जन्मसमयलग्ननवांशे तन्त्रवांशविशिष्टमंशकं तन्त्रवांशविशिष्टनक्षत्रं च तस्य प्रधानमिति ॥८७॥ अन्यानि च नवर्क्षाणि अन्योन्यसमानि गौणानीत्यर्थः । नवग्रहसमन्वयात् । नक्षत्राणामिति शेषः । सच राश्यन्वयः होमके—होमपटले ॥८८॥

रिपोरित्यादिभिराचरेदित्यन्तैः त्रिभिः श्लोकैः पुत्तलीनिर्माणे गुणविधानोपदेशं उक्तनिगमनं च करोति । तत्र मृतौ मारणप्रयोगे ॥८९॥ वश्यादिष्वित्यत्र आदिशब्देन आकर्षणविशेषणादि । तथा—साध्यनखकेशादिरहितया तत्र तत्र प्रोक्तद्रव्यनिर्मितया । तत्र—प्रयोग इति शेषः ॥९१॥

सर्वत्रेत्यादिना क्षणादित्यन्तेन श्लोकद्वयेन अभिचारप्रयोगे अभिचार्यस्य ग्रहानुकूल्यवीक्षणं तदनपेक्षणे प्रत्यवायं चोपदिशति । तत्र साध्यर्चग्रहसंस्थितिं—साध्यस्य प्रधाननक्षत्रराश्योर्ग्रहाणां बलाबलं च । तन्त्रवर्क्षाणां—तत्साध्यस्य नवग्रहदशाप्राप्तजन्मनक्षत्राणां नवानां अष्टवर्गकं आदित्यादि सप्तग्रहाणां जन्मलग्नस्य

दशास्थितिं च संवीक्ष्य कुर्यान्मारणमात्मवान् ।
 अनवेक्ष्य कृतं कर्म स्वात्मानं हन्ति तत्क्षणात् ॥८३॥
 ब्राह्मणं धार्मिकं भूपं वनितामास्तिकं नरम् ।
 वदान्यं सदयं नित्यमभिचारे न योजयेत् ॥८४॥
 योजयेद्यदि वैरेण प्रत्यगेनं निहन्ति तत् ।
 अभिचारस्य विषयानाकर्णय वदामि ते ॥८५॥
 पापिष्ठान्नास्तिकाश्चौरान् देवब्राह्मणनिन्दकान् ।
 प्रजानां घातकान् सर्वक्लेशकर्मसु संस्थितान् ॥८६॥
 क्षेत्रवित्तधनस्त्रीणामाहर्तारं कुलान्तकम् ।
 निन्दकं समयानां च पिशुनं राजघातकम् ॥८७॥
 विषाग्निक्षुरशस्त्राद्यैर्हिंसकं प्राणिनां सदा ।
 नियोजयेन्मारणेषु कर्मस्वेतैर्न पातकी ॥८८॥
 कृत्वाऽऽशु मारणं कर्म तदन्ते स्वधनाद्धतः ।
 पादतोवा गुरुं विप्रानाराध्य स्वेन नित्यया ॥८९॥
 अभिषिञ्च्य ततोविद्यां जपेत्तच्च हविष्यभुक् ।
 जन्मत्रये(१)प्यब्दमात्रमभिषेकं समाचरेत् ॥१००॥

च । अन्योन्यानुग्रहप्रापकं ज्योतिःशास्त्रोक्तमुपायमष्टवर्गकमिति कथयति ॥८२॥
 दशास्थितिं - कालचक्रमहादशादिस्थितिम् । अहाणामानुकूल्यप्रातिकूल्यादेक्षणं
 मारणे कर्मस्थेव, नान्यत्र ॥८३॥

ब्राह्मणमित्यादिना तदित्यन्तेनार्हाद्येन श्लोकेनानभिचार्यान् तदभिचारणे-
 प्रत्यवायं चोपदिशति । तत्र धार्मिकमिति भूपमित्यस्य विशेषणम् । अभिचारे-
 मारणे, अन्यत् सुगमम् ॥८४॥

अभिचारेत्यादिभिः पातकीत्यन्तरर्हाद्यैस्त्रिभिः श्लोकैरभिचार्यानुपदिशति ।
 तत्र एतैः—मारणकर्मभिः । पातकी—साधक इतिशेषः ॥८५॥८६॥८७॥८८॥

सदूर्वाहोममद्भन्तु तत्पापैरेष मुच्यते ।

एतत्ते कथितं सर्वं दूतौनित्याविधानकम् ॥१०१॥

पादतत्त्वमयो व्याप्तिरिति सम्यक् समौरिता ।

अस्या निष्फालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०२॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते त्रयोदशपटलम् ।

कृत्वेत्यादिभिर्विधानत इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकेरभिचारकरणप्रायश्चित्तमुपदि-
शति । तत्र आशु इति पदच्छेदः । हविष्यभुक्—हविष्यं नाम निर्लवणपक्वव्रीहि-
तण्डुलान्नम् ॥८८॥ १००। तत्पापैः—अभिचारकरणपापैः । एष साधकः ॥१०१॥ १०२॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य तन्त्रस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्च-

सारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन दिरचितायां

मनोरमाख्यायां व्याख्यायां शिवदूतौनित्याविद्याविधान-

प्रकाशनपरं त्रयोदशपटलं परिपूर्णं

परामृष्टम् ॥ १२ ॥

ग्रन्थसङ्ख्या—

यन्त्राण्येकादश व्याख्याग्रन्थाः प्रोक्ताः शतात्परम् ।

सार्हसप्तदशैव स्युः पटलेऽस्मिन्स्वयोदशे ॥०॥

अथ चतुर्दशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यासु नवमी या समीरिता ।
 प्रोक्तैव त्वरिता विद्या प्रागेव द्वादशाक्षरा ॥१॥
 तद्विधानं शृणु प्राज्ञे ! होम यन्त्रादिभिः(२) सह ।
 येन(३) मन्त्री मन्मथाभो विजोभयति भूतलम् ॥२॥
 विद्याचतुर्थवर्णादिसप्तभिस्त्वक्षरैस्तथा ।
 कुर्यादङ्गानि युग्मार्णैः षट्क्रमेण कराङ्गयोः ॥३॥
 शिरोललाटकण्ठेषु हृन्नाम्नाधारके तथा ।
 ऊर्वोर्जान्वोर्जङ्गयोश्च पादयोश्च क्रमेण वै ॥४॥
 द्वितीयोपान्त्यमध्यस्थैर्मन्त्रार्णैरितरैर्यसेत् ।
 ताराद्यैः शृणु तद्विधानं तच्छक्तौस्तत्प्रपूजनम् ॥५॥
 श्यामवर्णां शुभाकारां नवयौवनशोभिनीम् ।
 द्वि*द्विक्रमादष्टनागैः कल्पिताभरणोज्ज्वलाम् ॥६॥

अथ चतुर्दशपटलम् ।

पूर्वस्मिंस्तयोदशे पटले अष्टम्या दूतोनित्याया विधानमुपदिश्यानन्तरं नवम्या-
 स्वरितानित्याविद्याया विधानमुपदिशति—अथ षोडशेत्यादि पार्दतोदित्यन्तेन
 श्लोकशतरूपेण चतुर्दशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिना भूतलमित्यन्तेन
 श्लोकद्वयेन पटलार्थानुद्दिशति । तत्र प्रागेव—तृतीयपटले ॥१॥ विजोभयति—
 स्वात्मना प्रसिद्धिं करोति ॥२॥

विद्येत्यादिभिः पूजनमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्न्यासादिकमुपदिशति । तत्र तथा
 —यथा प्राणप्रतिष्ठाविद्यायां शृङ्खलावन्येन षडङ्गयोजनं ऊरुजानुजङ्घापादयोरङ्गै-
 कम् ॥३॥४॥ द्वितीयोपान्त्यमध्यस्थैः द्वितीया-हृन्नाम्ना, अन्यस्य समीपमुपान्त्यं
 तयोर्मध्यस्थैर्मन्त्रार्णैरितरैरपि ताराद्यैः । एतदुक्तं भवति—प्रथमं हृन्नाम्ना, तदनु-

ताटङ्कमङ्गदं तद्वद्रशनानूपुरान्वितैः ।

विप्रचत्रियविट्शूद्रजातिभिर्भीमविग्रहैः ॥७॥

पल्लवांशुकसंवीतां शिखिपुष्ककृतैः शुभैः ।

वल्यैर्भूषितभुजां माणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ॥८॥

बर्हिर्बर्हकतापीडां तच्छत्रां तत्पताकिनीम् ।

गुञ्जागुणलसद्वज्रःकुचकुङ्कुममण्डनाम् ॥९॥

(१)चिनेतां चारुवदनां मन्दस्मितमुखाम्बुजाम् ।

पाशाङ्कुशवराभौतिलसद्भुजचतुष्टयाम् ॥१०॥

ध्यात्वैवं तोतलां देवीं पूजयेच्छक्तिभिर्घृताम् ।

तदग्रस्यां(२) च स्फाट्कारीं शरचापकरोज्ज्वलाम् ॥११॥

प्रसादे फलदाने च साधकानां त्वरान्विताम् ।

यतः सा त्वरितेत्यक्ता मायानित्या नवम्यसौ ॥१२॥

प्रणवस्तत उपान्त्यं हृत्ते खामित्येवं क्रमेणान्या नमस्त्वर्णान्(३) वर्मादि फडन्तान्
दशसङ्ख्यानं प्रोक्तेषु दशसु स्थानेषु न्यसेदिति ॥५॥

श्यामवर्णमित्यादिभिर्वृतामित्यन्तरङ्गार्धः पञ्चभिः श्लोकैर्देव्या नित्यसपर्याध्यान-
मुपदिशति । तत्र द्विद्विक्रमादित्यादिना विग्रहैरित्यन्तेनाङ्गीयेनैकेन श्लोकेनैतदुक्तं
भवति—द्विद्विक्रमात् ब्राह्मणश्चत्रियद्वैश्यशूद्रजातिभिरष्टभिर्भुजगेन्द्रैः ॥६॥ क्रमात्
कल्पितताटङ्काङ्गदरशनानूपुरयुगलामिति । अत्र चातुर्वर्णीत्पत्तिक्रमेणाभरण-
कल्पनमिति बोध्यम् ॥७॥ पल्लवांशुकसंवीतां—किसलयशाखापरिधानाम् । बर्हि-
बर्हकतापीडां—आपोडा—चूडा । तच्छत्रां—बर्हिर्बर्हच्छत्राम् । तत्पताकिनीं
तद्वत् । आयुधकल्पनं वामौर्ध्वादिदक्षिणाधरहस्तान्तं वामदक्षिणक्रमेण ॥१०॥
तोतलां—त्वरिताम् । देव्यासु त्वरितातोतलातूर्णतिनामानि ॥

तदग्रस्येत्यादिभिर्मन्त्रयत्यन्तरङ्गार्धैः पञ्चभिः श्लोकैर्देव्याः परिवारशक्त्या-
दिकमुपदिशति । तत्र—शरचापकरोज्ज्वलां—धनुर्वर्णीज्ज्वलकरयुगलाम् ॥११॥

(१) द्वि इति सो० पु० पा० ।

(२) वर्मादि इति टी० पु० पा० ।

(३) स्थानुफट्कारी इति मू० पु० पा० ।

कृष्णवर्णीगदापाणिर्वर्वरोद्धृशिरोरुहः ।
 किङ्करश्चाग्रतस्तस्याः पूज्यः सर्वार्थसिद्धये ॥१३॥
 तद्धारपाश्वर्योः पूज्ये जयाविजयसंज्ञिके ।
 शक्ती तत्सदृशे स्वर्णवेतवेक्षत्कराम्बुजे ॥१४॥
 हुङ्कारो खिचरी चगडा केदिनी क्षेपणी ततः ।
 स्त्रीहुङ्कार्यौ क्षेमकरी लोकपालसमा द्रुमाः ॥१५॥
 पूज्याः पद्माष्टपत्रेषु स्थिता मन्त्रार्णशक्तयः ।
 याभिर्नित्यार्चिताभिः स्यान्नरोनारीषु मन्मथः ॥१६॥
 शृङ्गा पूजाविधिं तस्या स्त्वरिताया महेश्वरि ! ।
 प्राग्वदर्थं विधायेशामष्टसिंहाङ्गिके शुभे ॥१७॥
 आसने हेमरचिते विदध्यात्भूपुरद्वयम् ।
 पश्चिमद्वारसंयुक्तं तदन्तर्गत्तयुग्मकम् ॥१८॥
 तदन्तरष्टपत्राङ्गं विधायान्न परां शिवाम् ।
 प्राग्वदावाञ्छ परितः शक्तिभिर्वेष्टितां तथा ॥१९॥

प्रसादे—आभिमुख्ये । अनेन श्लोकेन देव्या नामनिर्वाहः ॥१२॥ गदापाणिः—
 अस्यापि पाणिद्वयम् । वर्वरः—कुटिलः । किङ्करः—देव्याः प्रेम्णभूतो भूत-
 विशेषः ॥१३॥ तत्सदृशे—देवतासमानवर्णं । स्वर्णवेतवेक्षत्कराम्बुजे—अनयोरपि
 बाहुद्वयम् ॥१४॥ स्त्रीहुङ्कार्यौ—स्त्रीकारो हुङ्कारो इति च द्वेशक्ती । लोकपालसमाः ।
 वर्णाशुधवाहनेरिति शेषः ॥१५॥ मन्त्रार्णशक्तयः—स्वरितामन्त्राक्षरशक्तयः । याभिः—
 अक्षरशक्तिभिः । स्यात्—साधक इति शेषः । मन्मथः—सर्वाः स्त्रियः कामवत्-
 स्वात्मदर्शनेन लोभयतीत्यर्थः ॥१६॥

शृङ्गित्यादिभिः समापयेदित्यन्तेः षड्भिः श्लोकैर्देव्या नित्यसपर्याक्रममुपदिशति ।
 तत्र प्राग्वत्—षडङ्गमूलाभ्याम् । ईशां—सर्वाधिष्ठात्रीम् । अष्टसिंहाङ्गिके—अष्टसिंह-
 पादसहिते ॥१७॥ विदध्यादित्यादिना विधायेत्यन्तेन पादाद्येन श्लोकोत्तरार्धेन देव्या
 नित्यसपर्याचक्रमुपदिशति । तत्र एतदुक्तं भवति—पश्चिमद्वारोपेतं चतुरस्रद्वयं
 विधाय तदन्तर्गत्तयुग्मोपेतमष्टदलं पञ्च सकर्णिकं विदध्यादिति ॥१८॥ अत्र—अक्षे ।

मुद्रादर्शनपूर्वं तु पूजयेत्तां यथोदितम् ।

अग्रपत्राग्रके वृत्तमध्ये वाऽर्च्यौ पुरोदितौ(१) ॥२०॥

किङ्करस्य बलिं दद्याद्देव्यग्रे प्रागुदीरितैः ।

स्वसमानगणाकीर्णमण्डलस्थस्य भक्तितः ॥२१॥

एवं पूजां विधायाग्रे जपेद्विद्यां सहस्रकम् ।

शतं वा कृतहोमस्तु पूजां प्राग्वत्समापयेत् ॥२२॥

ततः साधितविद्यस्तु प्रयोगानाचरेन्नरः ।

(२) वैल्वैर्दशांशं जुहुयात्पत्राद्यैः साधने जपे ॥२३॥

एवं संसिद्धमन्त्रैस्तु मन्त्रितैश्च लुकोदकैः ।

फणिदंष्ट्रासृतानान्तु मुखे सन्ताड्य जीवयेत् ॥२४॥

तत्कर्णयोर्जपेद्विद्यां यष्ट्या(३) वा जपसिद्धये ।

सन्ताड्य शीर्षे सहसा सृतमुत्थापयेदिति ॥२५॥

कास्यहोमविधिं देवि ! शृणु वन्द्ये यथाविधि ।

कृत्वा योनिं कुण्डमध्ये तत्राग्नौ विधिवद्भुजेत् ॥२६॥

एतदुक्तं भवति—आवाह्य कर्णिकामध्ये इति शेषः ॥२८॥ मुद्रादर्शनपूर्व—स्थाप-
नादिमुद्राचतुष्टयपूर्वम् । एतत्सर्वसाधारणम् । यथोदितम्—अग्रादि प्रादक्षिण्येन ।
अग्रपत्राग्रके अग्रएवाग्रके अष्टदलानां देव्यगदलाग्रे वृत्तमध्ये—पञ्चवाह्यस्य वृत्तद्वय-
वीथ्याम् । पुरोदितौ—फट्कारौ किङ्करी तौ यथाक्रममगदलाग्रे वृत्तमध्ये वीथ्योर्चये-
दित्यर्थः ॥२०॥ बलिं—अन्यमिति शेषः । देव्यग्रे—प्राग्वत्स्वरितामन्त्रिणी । सर्व-
बलिदानं तत्तन्मूले देवतामन्त्रिणी । प्रागुदीरितैः—अत्राद्यैः तन्मन्त्रेणिति शेषः ।
(प्रागुदीरित) मण्डलं वृत्तमध्यम् ॥२१॥ प्राग्वत्—ललितासपर्यासमाप्तिवत् ॥२२॥
तत इत्यादिभिरिति त्वन्तैस्त्रिभिः स्त्रीकैर्विद्यासाधनं सिद्धविद्यस्य विषहरणविधानं
चोपदिशति । तत्र पत्राद्यैः—आद्यशब्देन पुष्पमूलकाण्डफलान्यभिधायन्ते ।
जपे—युगानुरूपमक्षरलक्षसङ्ख्याके दशांशं जुहुयादित्यन्वयः ॥२३॥ मन्त्रितैः ।

(१) पुरोदितौ इति सो० पु० पा० ।

(२) बिन्दुः इति सू० पु० पा० ।

(३) जया इति सो० पु० पा० ।

तिलसर्षपभोधूमशालिधान्यवैर्हुनेत् ।
 त्रिमध्वत्तैरेकशोवा समेतैर्वा समृद्धये ॥२७॥
 वकुलैश्चम्पकैरञ्जैः कङ्कारैररुणोत्पलैः ।
 कैरवैर्मल्लिकाकुन्दमधुकैरिन्दिराप्तये ॥२८॥
 अशोकैः पाटलैर्विल्वैर्जातीविचकिलैः सितैः ।
 नवैर्नीलोत्पलैरश्वरिपुजैः (५) कर्णिकारजैः ॥२९॥
 होमाल्लक्ष्मीं च सौभाग्यमायुर्वित्तं यशोनिधिम् ।
 यद्यद्वि वाञ्छितं सर्वमवाप्नोति सुनिश्चितम् ॥३०॥
 दूर्वागुडूचीमश्वत्थं वटमारग्वधं तथा ।
 सितार्कं पञ्चजं हुत्वा रोगान्मुक्तो नरोऽचिरात् ॥३१॥
 इक्षुजम्बूनारिकेलमोचागुडसितैर्हुतैः ।
 अचलां लभते लक्ष्मीं भोक्ता च भवति ध्रुवम् ॥३२॥
 एतैरुदीरितैराज्यमधुक्षीरप्लुतैर्हुतैः ।
 एकैर्कैर्वनिता वश्या यावज्जीवं धनादिभिः ॥३३॥

शतवारमितिशेषः । तत्कर्णयोः—दष्टस्य कर्णयोः । जपन्—जीवयेदितिशेषः ॥२४॥
 वा पक्षान्तरे । जपसिद्धया—कराग्रस्मृष्टिकया विद्यामहम्वारजपसिद्धया । मृतं—
 फणिदंशतः उत्थापयेत् । एष तृतीयः पक्षः ॥२५॥

काम्य होमइत्यादिभिः प्रियेइत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्नानाविधद्रव्यहोमान्नाना-
 विधफलावाप्तिमुपदिशति । तत्र योनिं कुण्डमध्ये—कुण्डपटलवक्ष्यमाणप्रकारेण
 कुण्डं कृत्वा तन्मध्ये योनिं कुर्यादित्यर्थः । एतत्सर्वहोमसाधारणम् । तत्र—
 योन्याम् । अग्नी—स्थापिते इति शेषः । विधिवत्—प्राग्वदग्निमुखादिकं कृत्वे-
 त्यर्थः ॥२६॥ एकशः—एकैकैः ॥२७॥ अरुणोत्पलं—प्राग्वत् । कैरवैः—सितैरिति-
 शेषः ॥२८॥ विचकिलानि—गुरुमुखादवगन्तव्यानि । स्मितैः—विकसितैः ।
 अश्वरिपुजैः—करवोरपुष्पैः ॥२९॥३०॥ गुडूचीं—प्राग्वदमृतालताम् । सितैः—

तैस्तैराज्यपुतः भूपा वग्नाः स्युर्हवनात्प्रिये ! ।
 क्षीराक्तैस्तैर्हुतैर्मर्त्या वशे तिष्ठन्त्यशेषतः ॥३४॥
 सर्षपाज्यैर्हुनेन्मृत्युकाष्ठाग्नौ वैरिमृत्यवे ।
 तदक्तैर्वैरियोन्युत्थमांसैरपि च तत्कृते ॥३५॥
 अक्षेभ्यनाग्नौ योन्युत्थन्नतजोत्पाचितं चरुम् ।
 आरुष्करघृतोपेतं फणिशोर्षसुचा हुनेत् ॥३६॥
 कृष्णांशुकशिरोवेष्टा खड्गपाणिश्च रोषवान् ।
 निशामध्ये हुनेत्सद्यो निहन्तुं वैरिणं हठात् ॥३७॥
 मृत्युकाष्ठानले तस्य फलैः पवैश्च होमतः ।
 सप्तरात्रादरातेस्तु गजाश्वा रोगमाप्नुयुः ॥३८॥
 चतुरङ्गलजैर्हीमाच्चतुरङ्गं बलं रिपोः ।
 सप्ताह्राद्रोगदुःखार्तं भवत्येव न संशयः ॥३९॥
 एवमस्यास्तु विद्याया वैभवं कोनु वर्णयेत् ।
 तथापि तद्दिशा किञ्चिद्वर्ण्यते तच्छृणु प्रिये ! ॥४०॥

शर्कराभिः ॥३१॥३२॥ एतैरुदोरितैः—तिलादिभिरिति शेषः । आज्यमधुक्षीरपुतैः—
 त्रिमधुसिक्तैः । त्रिमधुसिक्तत्वं सर्वसाधारणमेव । एकैकंरितिसर्वप्रयोगसाधारणमे-
 व । धनादिभिरित्यत्रादिशब्दः—प्राणविषयः ॥३३॥ तैस्तैराज्यपुतैः—केवलघृताभ्यक्तै-
 स्तिलादिभिः सर्वैः षट्त्रिंशद्द्रव्यैरुक्तक्रमेण होमं कुर्यादित्यर्थः । क्षीराक्तै-
 स्तैरुक्तक्रमेण होमं कुर्यादिति यावत् । एतदुक्तं भवति—तिलादिभिः
 सितान्तैः षट्त्रिंशद्द्रव्यैस्तत्तत्प्रयोगेषु प्रोक्तक्रमेण त्रिमधुसिक्तैर्जुहुयादिति प्रथम-
 पक्षः । केवलघृताभ्यक्तैस्तेर्जुहुयादिति द्वितीयः पक्षः । केवलक्षीराक्तैर्जुहुया-
 दिति तृतीयः पक्षः इति । मृत्युः—कारस्करः । तदक्तैः—सर्षपाज्यसिक्तैः । वैरियो
 न्युत्थमांसैः—शत्रुनक्षत्रयोनिमांसैः । तत्कृते—वैरिमृत्यवे ॥३५॥ योन्युत्थन्नतजोत्
 पाचितं—साध्यन्नक्षत्रयोनिर्धिरपाचितम् । फणिशोर्षसुचा—सुगभूर्त्तन द्विजनेन

अथ यन्त्राणि वक्ष्यामि समस्ताभीष्टसिद्धये ।
 तानि सर्वाणि देवेशि ! कुरु चित्ते क्रमेण वै ॥४१॥
 प्राक्प्रत्यक्दक्षिणोदक्च सूत्राणि द्वादशार्पयेत् ।
 तदग्राण्यभितः कुर्यात्तिशिखान्यस्य मध्यगे ॥४२॥
 कोष्ठे तारस्य मध्यस्थं नाम कृत्वा शिवादिषु ।
 प्रादक्षिण्यप्रवेशेन द्वादशावृत्ति मायया ॥४३॥
 विद्यामालिख्य मञ्जुष्य विभ्रयात् सर्वसिद्धये ।
 श्रियै कीर्त्यै च वश्याय सौभाग्यायाखिलाप्तये ॥४४॥
 विषयहृगदोन्मादशान्त्यै युद्धे जयाप्तये ।
 नरनारीन्द्रपादीनां वश्याय विभ्रयाच्च तत् ॥४५॥
 प्राक्प्रत्यक् दक्षिणोदक्च नव सूत्राणि(१) पातयेत् ।
 जायन्ते(२) च चतुःषष्टिकोष्ठानि परमेश्वरि ! ।

भुजङ्गमफलेनेत्यर्थः । निहन्तुं वैरिणं—वैरिनिधनाय हुनं दिति पूर्वत्वान्वयः ॥३७॥
 तस्य फलैः—मृत्युफलैः । पत्रैः—मृत्युपत्रैरित्यर्थः ॥३८॥ चतुरङ्गलजैः—आरग्वध-
 प्रसूनैः ॥३९॥ तत्—वैभवम् । दिशा—एकदेशेन । तत्—वैभवं शृण्वत्यन्वयः ॥४०॥

अथ यन्त्राणीत्यादिभिस्तदित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकेरेकविंशत्यधिकशतकोष्ठा-
 नुग्रहयन्त्रं तद्विनियोगं तत्फलानि चोपदिशति । तत्र त्रिशिखानि—प्रत्यग्रं
 त्रिशूलानि । मध्यगे—कोष्ठे सर्वमध्यस्थे कोष्ठे ॥४१॥४२॥ मायया—
 हृल्लेखया सार्धमितिशेषः ॥४३॥ तत्—यन्त्रमितिशेषः । एतदुक्तं भवति—प्राक्-
 प्रत्यगग्राणि दक्षिणोदगग्राणि च समान्तरालानि द्वादशद्वादशसूत्राण्यास्फाल्या-
 भितोऽष्टाचत्वारिंशत्सङ्ख्यानि तदग्राणि प्रत्येकं त्रिशूलीकृत्य एकविंशत्य-
 धिकशतसङ्ख्याषु कोष्ठेषु सर्वमध्यस्थकोष्ठमध्ये प्रणवं नामगर्भं समालिख्य
 शिवादिप्रादक्षिण्यप्रवेशेनामुक्तक्रमं मूलविद्यायाः प्रणवादीनि प्रथमहृल्लेखा-
 विधुरं दशाक्षराणि द्वितीयहृल्लेखादरे द्वादशकृत्यः समालिख्य प्रोक्तक्रमेण
 विभ्रयादिति ॥४४॥४५॥

तेषु सर्वनिर्कृत्यादि लिखित्त्वमीमनुक्रमात् ।
 बहिस्तूर्णाक्षरैरन्ते वषड्युक्तेषु (पूजयत्) वेष्टयेत् ॥४७॥
 अनुग्रहं महाचक्रं विद्यां शृणु महेश्वरि ! ।
 सर्वतोभद्रविन्यासानुष्टुभं सर्वसिद्धिदम् ॥४८॥
 दाहवह्नियुतं चाद्यं वियङ् न्मरुता ततः ।
 नभश्च मरुतोपेतं व्याप्तं तेन समन्वितम् ॥४९॥
 एतान्येव विलोमानि प्रथमं चरणं भवेत् ।
 द्वितीयाद्यं द्वितीयं स्याद्भुवा शून्यं द्वितीयकम् ॥५०॥
 तृतीयं तच्चतुर्थं स्याज्ज्या (तु)च साभचरा ततः ।
 प्रतिलोमं तथैतेषां द्वितीयं चरणं भवेत् ॥५१॥

प्रागित्यादिना वेष्टयेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन चतुःषष्टिकोष्ठानुग्रहयन्त्रमुपदिशति ।
 तत्र एतदुक्तंभवति—प्राक्प्रत्यग्राणि दक्षिणोदगग्राणि च समान्तरालानि नव नव
 सूत्राख्यास्फाल्य चतुःषष्टिकोष्ठानि कृत्वा तत्र शिवनिर्कृतिकोष्ठारम्भपङ्क्ति-
 शोदक्षिणोत्तरावसानं चतुश्चतुःपङ्क्तिकं वक्ष्यमाणं(i) सर्वतोभद्ररूपं(ii) श्रीविद्या-
 नुष्टुभमालिख्य तद्वह्निः प्रागादिषु चतसृषु दिक्षु ईशादीशान्तं चतुरावृत्तिं तद्वाह्य-
 रेखास्पृष्टां त्वरिताविद्यामन्तर्गतवष(फ)ट्कारैः त्वरिताक्षरैर्वेष्टयेदिति ॥४६॥४७॥

अनुग्रहमित्यादिभिः सङ्गथेत्यन्तैः सप्तभिः श्लोकैः प्रस्तावपूर्वकसर्वतोभद्रा-
 कारानुष्टुप् श्रीविद्योद्धारं तद्वैभवं चोपदिशति । तत्र सर्वतोभद्रविन्या-
 सानुष्टुभं—सर्वतोभद्रप्रतिपादकत्वं तु चतसृषु पङ्क्तिषु प्रतिलोमानुलोमतोऽष्ट-
 कत्वोवाचनसिद्धेः ॥४८॥ दाहवह्नियुतं चाद्यं वियत्—दाहवह्निभ्यां समेतं वियदक्षरं
 श्रीविद्याया आद्यमक्षरमित्यर्थः—ओ णिति । हन्मरुता ततः—सा इति द्वितीयम् ।
 नभश्च मरुतोपेतं—मा इति तृतीयम् । व्याप्तं तेन समन्वितम्—तेन—मरुता पा—
 इति चतुर्थम् ॥४९॥ एतान्येव—उक्तक्रमस्थितानि चत्वार्यक्षराण्येव । विलोमानि—
 उक्तक्रमविपर्यासतः । चरणं—पादः । एतदुक्तं भवति—उक्तक्रमस्थितानि
 चत्वार्यक्षराणि उक्तक्रमविपर्यासतोविलोमानि तान्येव यमोसाश्चौ

तृतीयतुर्यौ परत इला वन्ध्या(१) ततस्त्रिला ।

मरुदुता प्राग्वदेतत्प्रतिलोमं तृतीयकम् ॥५२॥

चतुर्थं द्वादशं विंशं तत्पूर्वं ते विलोमगाः ।

एतच्चतुर्थं चरणं श्रीविद्यायां महेश्वरि ! ॥५३॥

सर्वतोभद्ररूपैषा विद्या सर्वार्थसाधिका ।

यत्र स्थिताऽसौ चक्रस्या न तत्राशुभसङ्ख्या ॥५४॥

इत्येवमष्टाक्षराणि श्रीविद्यानुष्टुभः प्रथमः पादः इति । द्वितीयाद्यं—
द्वितीयं स्यात्—प्रोक्तप्रथमपादस्य द्वितीयाक्षरं द्वितीयपादस्य आद्यमक्षरं
मित्यर्थः । सा इति द्वितीयपादस्य आद्यमक्षरम् । भुवाशून्यं द्वितीयकं—
(को)नो इति द्वितीयमक्षरम् ॥५०॥ तृतीयं तच्चतुर्थं स्यात्—प्रथमपादस्य पा इति
चतुर्थमक्षरं द्वितीयपादस्य तृतीयमक्षरं भवेदित्यर्थः । ज्या च साभ्रचरा
ततः—ज्या—जकारः । अभ्र—ञकारः । चर—एकारः—जे इति चतुर्थमक्षरं
भवेत् । एतेषामुक्तक्रमस्थितानां चतुर्णामक्षराणां चरणं प्राग्वत् । एतदुक्तं
भवति—प्रोक्तक्रमस्थितानां चतुर्णामक्षराणां प्राग्वत् ज्ञेयानोसा इति व्युक्तं
पठेत् । तस्या अनुष्टुभोद्वितीयः पादोभवेदिति ॥५१॥ तृतीयतुर्यौ परतः—प्रथम-
पादस्य तृतीयचतुर्थाक्षरे माया इति तृतीयपादस्य प्रथमद्वितीयाक्षरे स्यातामि-
त्यर्थः । इला वन्ध्या—वङ्गिना । स्त्रोत्रं स्वात्म्यात् । ली इति तृतीयमक्षरम् । इला
मरुदुक्ता—ला इति चतुर्थमक्षरम् । एतत्प्रतिलोमं—प्रोक्तक्रमस्थितस्याक्षरचतुष्टयस्य
प्रतिलोमं लालीयामा इति तृतीयः पादोभवेदित्यर्थः । तृतीयकं चरणमिति शेषः ।
पादइत्यर्थः ॥५२॥ चतुर्थं द्वादशं विंशं तत्पूर्वं—अस्या विद्याया चतुर्थं पा इत्यक्षरं
द्वादशं ज्ञे इत्यक्षरं, विंशं ला इत्यक्षरं, तत्पूर्वं एकोनविंशं ली इत्यक्षरमेवं चत्वार्य-
क्षराणि प्रोक्तक्रमेण भवेयुः । ते विलोमगाः—उक्तक्रमस्थिता एते चत्वारोवर्णा
विलोमतः पठिताः । एतत्—वर्णाष्टकम् । चरणं—प्राग्वत् । एतदुक्तं भवति—उक्त-
क्रमस्थिताश्चत्वारोवर्णास्तत्क्रमविलोमपठिताश्च चयो ज्ञे ला लीला ज्ञेया इत्येव
वर्णाष्टकं तस्याः श्रीविद्यानुष्टुभश्चतुर्थः पादोभवेदिति ॥५३॥ सर्वतो-
भद्ररूपैषा—एतदुक्तं भवति—पूर्वाक्तचतुःषष्टिकोष्ठेषु ऊर्ध्वादिषु प्रथमद्वितीय-
तृतीयचतुर्थषड्क्षिषु सर्वादि दक्षान्तं चतुरः पादान् समालिख्य तानेव पादान्

दशसूत्रनिपातेन कृत्वैकाशीति(सं)कं पदम् ।

तन्मध्यकोष्ठे (दावस्थं कृत्वा) मध्यस्थे दावे नामास्य वीथिषु ॥५५॥

लिखेद्वर्णचतुर्थं तत् (एकं तु) शृणु भद्रे ! यथाविधि ।

ज्याधरास्त्रैर्मायया हृत्ततोऽम्बु स्पर्शगा इला ॥५६॥

ततः श्रियो लिखेद्विद्यां शिवरक्षोदिगादिकाम् ।

प्राग्वत्तूर्णामृताणैस्त्रैर्वेष्टयेद् द्वियोजितैः ॥५७॥

ततोऽम्बु स्वयुतं तेन मा(ला)याकलितरूपिणा ।

वृत्तद्वयेन निष्पाद्य कुम्भं पद्माधरोत्तरम् ॥५८॥

कृत्वा स्वर्णादिसूत्रेषु सम्पूज्याभ्यर्च्य तत् पुनः ।

स्थापयेज्जपसंसिद्धं तेषु पूर्वोदितेषु वै ॥५९॥

अधस्थपङ्क्तिषु चतसृषु सर्वधस्तात् प्रथमपादो यथा भवति तथा तद्वत् प्रतिलोमे-
न समालिख्य पश्येद्वाह्यपङ्क्तिषु चतसृषु प्रतिलोमानुलोमतः प्रथमपादो दृश्यते ।
सर्वत्र द्वितीयपङ्क्तिषु चतसृषु तथाविधो द्वितीयपादश्च दृश्यते । तथा तृतीयासु
चतसृषु पङ्क्तिषु तृतीयपादश्च दृश्यते । तद्वच्चतुर्थेषु पङ्क्तिषु चतुर्थपादश्च दृश्यते
इति । अमौ श्रोविद्येतिशेषः ॥५४॥

दशेत्यादिभिः सम्प्रदेत्यन्तैः सप्तभिः श्लोकैरेकाशीतिपदोपेतामृतकुम्भाज्ज्यं
यन्त्रं तद्विनियोगं तत्फलानि चोपदिशति । तत्र दावः—ठकारः ॥५५॥
तत्—शृण्वित्यन्वयः । ज्याधरास्त्रैः—जू इति । मायया हृत्—विमर्जयौघेन सहितः
सकारः स इति । अम्बु—वकारः । स्पर्शगा इला—पलट इति । एतानि
चत्वार्यक्षराणि सर्वमध्यस्थकोष्ठपार्श्वस्थचतुःपङ्क्तिस्थकोष्ठचतुष्टयेष्वभ्यन्तरात् निर्ग-
मनगत्या क्रमेण विलिखेदिति सम्प्रदायार्थः । अत्र केवलसम्प्रदायिनश्चतसृषु
पङ्क्तिषु चत्वार्यक्षराणि पङ्क्तिक्रमेण एकैकमक्षरं चतुर्षु चतुर्षु विलिखेदिति
कथयन्ति । तन्नाभिसमतमस्मदाराध्यपादानाम् ॥५६॥ तूर्णामृताणैः—तूर्णामृताक्षरैः
तूर्णामृताक्षराणि नाम फट् वियुक्तानि वषट् युक्तानि त्वरिताविद्याक्षराणि ॥५७॥
अम्बु स्वयुतं—वं इति । तेन—केवलं वं इत्यक्षरेण । मालाकलितरूपिणा—
अन्योन्यानुषक्तलिखितविग्रहेण सार्द्धं इति शेषः । पद्माधरोत्तरं—
अधरोत्तरतः ऊर्ध्वाधोमुखाभ्यां पद्माभ्यामुपेतं कुम्भमित्यर्थः ॥५८॥ सम्पूज्य—

तत्र लक्ष्मीरतिस्फीता नीरोगाश्च प्रजास्तथा ।
 गजाश्चा पशवस्त्वन्ये प्राणिनः सुखिनोऽनिशम् ॥६०॥
 भूतप्रेतपिशाचादि पीडामु बिभृयादिदम् ।
 अलक्ष्मीशान्तये वश्यसिद्धये सर्वसम्पदे ॥६१॥
 निग्रहं शृणु देवेशि ! शतवो यस्य शक्तितः ।
 स्वल्पेनैव तु कालेन भवन्त्येव परासवः ॥६२॥
 प्राग्वदेकाशीतिपदं कृत्वा तन्मध्यकोष्ठके ।
 दाहगर्भे नाम कृत्वा तथा दिग्बीथिषु क्रमात् ॥६३॥

देवतामितिशेषः । अभ्यर्च्य—यन्त्रमितिशेषः । पूर्वोदितेषु—एकादशराशु-
 दयकालेषु तत्तद्वाशिस्थानेषु चेतिशेषः ॥५८॥ एतदुक्तं भवति—प्राक्प्रत्यक्-
 दक्षिणोदक्च समात्तरालमास्फालितैर्दशभिः सूत्रैरेकाशीतिपदानि
 विधाय तत्र सर्वमध्यकोष्ठे उपरि विन्दुयुक्तकारोदरे नामालिख्य तत्-
 कोष्ठपार्श्वस्थपङ्क्तिषु चतसृषु क्रमेणग्रादिप्रादक्षिण्येन जूँ इत्यक्षरं सः इत्यक्षरं
 वकारं षट् इति चतुर्षु कोष्ठेषु च अभ्यन्तराक्षिर्गमनगत्या विलिख्य तत ईशादिकं
 निर्वर्त्त्यादिकं च प्रागुक्तां श्रीविद्यानुष्टुभं मध्यवीथिचतुष्टयव(र्ग)जमालिख्य सर्वबाह्ये
 अभितः ईशादीशान्तं तूर्णामृताक्षराणि चतुरावृत्त्या प्राग्वत्समालिख्य सर्वमध्य-
 कोष्ठमध्यमवष्टभ्य चतुष्कोणस्थतूर्णामृताक्षरमानेन भ्रमेण वृत्तं निष्पाद्य तद्बाह्ये ऽ-
 (न)ङ्गुलमानेन च तथावृत्तं निष्पाद्य उपरितनभागे च अधोभागे च मध्यतश्चतुरङ्गुला-
 न्तरालं वृत्तद्वयं मार्जयित्वा तदयचतुष्टयात् मनाग्वक्त्रं समात्तरालमुपरि चतुरङ्गुलं
 कुम्भमुखाकारं यथा भवति तथा समुन्नमय्य तत्कुम्भमुखे तिर्यक्(च) रेखाद्वयं प्रसार्य
 तत्कुम्भवीथीमध्यं अन्योन्यसृष्टवकारमालया शृङ्गुलारूपया अन्तर्मुखया समापूर्य
 सर्वत्रोपरि विन्दुं समालिख्य कुम्भाधस्तात् पञ्चकर्णिकास्थं कुम्भं यथा भवति तथा
 समालिख्य कुम्भमुखे च अधोमुखमूर्ङ्गनालं च पद्मं समालिख्य प्रोक्तक्रमेण
 मनीषितेषु विनियोगात् प्रोक्तानि फलानि च स्युरिति ॥६०॥६१॥

निग्रहमित्यादिभिरसुरैरपीत्यन्तैरष्टादशभिः श्लोकेः एकाशीतिपदोपेतैः निग्रह-
 यन्त्रं तत्र लेख्यानि कूटाक्षराणि सर्वतोभद्राकारां कालीविद्यां तथाविधं यममन्त्र

लिखेद्बीजचतुष्कान्तु वज्रिमारुतविग्रहम् ।
 यैः सद्योवैरिणः स्वीयं विमुञ्चन्ति कलेवरम् ॥६४॥
 रसोदाहन्मास्वयुतो ग्रासोदाहन्मया स्वगः ।
 प्रभा दाहन्मास्वयुत हंसोदाहादिसंयुतः ॥६६॥
 ईश्वरक्षोदिगारम्भात्पङ्क्तिशोविलिखेत्ततः ।
 काल्या यमस्य क्रमतो विद्यामन्त्रमसंक्रमम्(१) ॥६७॥
 सर्वतोभद्ररूपा तु काल्यनुष्टुभमीश्वरि ! ।
 शृणु वक्ष्यामि परतो यमानुष्टुभमीश्वरि ! ॥६८॥
 प्राणोमरुत्समोपेत इला वन्द्वा समन्विता ।
 नभो मरुद्युतं दाहश्चतुर्णां प्रतिलोमतः ॥६९॥
 प्रथमं चरणं तस्य द्वितीयं शून्यमेव च ।
 नभोभुवा ग्रास एतत् प्रतिलोमात् द्वितीयकम् ॥७०॥
 तृतीयमेकादशमं ततो गोत्रा चरान्विता ।
 रयस्तेषां विलोमं च तृतीयं चरणं मनोः ॥७१॥

तत्फलं चोपदिशति । तत्र यस्य—नियहप्रयोगस्य ॥६२॥ दाहगर्भे—उपरि बिन्दु-
 युक्तरफोदरे ॥६३॥ वज्रिमारुतविग्रहं—वज्रिमारुतविग्रहस्त्वं नामाक्षरतोऽनुभाव-
 तश्च । यैः—कूटाक्षरैश्चतुर्भिः । कलेवरं—शरीरम् ॥६४॥ रसो दाहन्मास्वयुतः भू इति ।
 ग्रासो दाहन्मास्वगः—जँ इति । प्रभा दाहन्मास्वयुता—बूँ इति । हंसोदाहादि-
 संयुतः—हँ इति ॥६६॥६७॥६८॥ प्राणोमरुत्समोपेतः—का इति । इलावन्द्वा
 समन्विता ली इति । नभोमरुद्युतं—मा इति । दाहः—रेफः । चतुर्णां प्रतिलोमतः
 —प्रथमं चरणं स्यात् ॥६९॥ एतदुक्तं भवति—उक्तक्रमस्थितानां चतुर्णामक्षराणां
 प्राग्वत् प्रतिलोमपठनात्कालीविद्यानुष्टुभः पादः स्यादिति । द्वितीयं—अस्या
 विद्यायाः प्रथमपादस्य द्वितीयमक्षरं द्वितीयपादस्य प्रथममक्षरमित्यर्थः ली इति ।
 शून्यं—नकारोद्वितीयमक्षरम् । नभोभुवा—मो इति तृतीयमक्षरम् । ग्रासः—

चतुर्थं द्वादशं विंशं रयोवाल्(१)विलोमकम् ।

चतुर्थं चरणं प्रोक्तं विद्यैषा सर्वनाशिनी ॥७२॥

व्याप्तं कालौ तृतीयं च मरुताम्बुसमन्वितम् ।

नाद एषां विलोमं च प्रथमं चरणं यमे ॥७३॥

एतद्वितीयतुर्यौ च नभसा भूश्च नादकम् ।

एतेषां प्रतिलोमं च द्वितीयं चरणो मनाः ॥७४॥

क्षकारः चतुर्थमक्षरम् । एतत्प्रातिलोम्याद्वितीयकम् । प्रोक्तक्रमस्थितानां चतुर्णामक्षराणां प्राग्वत्प्रातिलोम्यतोद्वितीयः पाद इत्यर्थः ॥७०॥ तृतीयं—प्रथमपादस्य तृतीयं माद्व्यक्षरं तृतीयपादस्य प्रथमाक्षरं भवति । एकादशमं—अस्या अनुष्टुभः एकादशमो इति द्वितीयमक्षरम् । गोत्रा चरान्विता—दे इति तृतीयमक्षरम् । रयः—तकारः चतुर्थमक्षरम् । एषां विलोमञ्च तृतीयं चरणं—प्रोक्तक्रमस्थितानां चतुर्णामक्षराणां प्रतिलोमपठनं तृतीयपाद इत्यर्थः । मनोः—विद्यायाः । मन्-रितिमन्त्रविद्ययोः साधारणः शब्दः ॥७१॥ चतुर्थं—अस्या विद्यायाः व इति चतुर्थमक्षरं चतुर्थपादस्य आद्यमक्षरं इत्यर्थः । द्वादशं—क्षकारो द्वितीयम् । विंशं-तकारः तृतीयमक्षरम् । रयः—तकारः । *ग्रवा अम्बुवास्त्वोत्वं स्वातन्त्र्यात् त्व इति चतुर्थमक्षरम् । विलोमकं—प्रोक्तक्रमस्थितानामेषां चतुर्णामक्षराणां विलोमपठनात् चतुर्थपादो भवतीत्यर्थः । एषा—एवं प्रोक्ता । सर्वनाशिनी प्रयोगादितिशेषः । एवमेषा प्राग्वत् सर्वतोभद्राकारा काल्यनुष्टुबुक्ता ॥७२॥

व्याप्तमित्यादिभिः शिवे इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः सर्वतोभद्राकारां यमानुष्टुभमुपदिशति । तत्र व्याप्तं—यकारः प्रथममक्षरम् । कालौ तृतीयं—काल्यनुष्टुभस्तृतीयमक्षरं मा इति अस्या द्वितीयमक्षरम् । मरुताम्बुसमन्वितं—वा इति तृतीयमक्षरम् । नादः—ठकारः चतुर्थमक्षरमित्यर्थः । एषां विलोमं—चतुर्णामक्षराणां प्राग्वद्विलोमपठनात्प्रथमः पादो भवति । यमे—यमयन्त्रे ॥७३॥ एतद्वितीयतुर्यौ च—एतस्य—यममन्त्रस्य द्वितीयचतुर्थाक्षरे द्वितीयपादस्य प्रथमद्वितीयाक्षरे साट इति भवतः । नभसा भूः—सो इति तृतीयमक्षरम् । नादः ठकारश्चतुर्थमक्षरम् । एषां प्रतिलोमात् प्रोक्तक्रमस्थितानां चतुर्णामक्षराणां प्रतिलोमपठनात् प्राग्वत्

(१) वायो इति मू० पु० पा० ।

* रयोः खाल इत टी० पु० पा० । रयोक्ता रयः तकारः चक्षुः इति वं० पु० पा० ।

अम्बयुक्तो मनु(१)श्चास्मिन्नेकादशकमेव च ।

रसः क्षया वज्जिदाहौ प्रतिलोमात् तृतीयकम् ॥७५॥

नादो नादो दाहवज्जीरयोर्वा तदनन्तरम् ।

प्रतिलोमं तु तेषां स्याच्चतुर्थं चरणं शिवे ! ॥७६॥

एवं मन्त्रद्वयं कोष्ठे ध्वालिष्य बहिरप्यथो ।

वेष्टयेद्वाप्रदाहाभ्यामुक्तक्रमसमन्वितम् ॥७७॥

मर्कटीर्दागिडगरलैरालिप्तं स्थापितैरकम् ।

जप्तं विनिक्षिपेदक्षविवरे चत्वरेश्च वा ॥७८॥

वल्मीकी मातृभवने शास्तुरायतनेऽथ वा ।

ग्मशाने प्रोक्तसमये प्रोक्तक्रमसमन्वितम् ॥७९॥

यत्र देशादिगं यन्त्रं तत्रालक्ष्मीर्गदैः समम् ।

मारीतु सुस्थिरा साध्या सर्वैः देवामुरैरपि ॥८०॥

द्वितीयः पादइत्यर्थः ॥७४॥ अम्बयुक्तो मरुत्—वा इति तृतीयपादस्य प्रथममक्षरम् ।
अस्मिन्नेकादशं—अस्मिन्—यमयन्त्रे मोडत्येकादशमक्षरं तृतीयपादस्य द्वितीय-
मक्षरम् । रसः क्षयाभ्र इति तृतीयमक्षरम् । अग्निदाहौ-रि इति चतुर्थमक्षरं
प्रतिलोमात् । एतदुक्तमभवति—प्रोक्तक्रमस्थितानामेषां चतुर्णां वर्णानां प्राग्वद्दि-
लोमपठनात् तृतीयः पाद इति ॥७५॥ नादोनादः—टद्वयं चतुर्थपादस्य प्रथमद्वितीया-
क्षरे गग इति भवतः । दाहवज्जो—री इति तृतीयमक्षरम् । योश्चत्व (यो'वद्यात्व)
इति चतुर्थमक्षरम् । प्रतिलोमं च तेषां—प्राग्वत् प्रोक्तक्रमस्थितानां चतुर्णामक्षराणां
प्रतिलोमपठनाच्चतुर्थः पादः स्यादित्यर्थः ॥७६॥ व्यासदाहाभ्यां—यकाररेफाभ्याम् ।
उक्तक्रमसमन्वितम् अनुष्ठितान्तरालम् ॥७७॥ दण्डी—ब्रह्मदण्डी । गरलयोजना-
प्रकारमुत्तरत्र स्वयमेव वक्ष्यति । स्थापितैरकं—प्राग्वत् कृतप्राणप्रतिष्ठम् ॥७८॥७९॥
देशादिगमित्यत्रादिशब्दस्य ग्रामनगरखेटखर्वटादयो विषयः । मारी—जनपद-
नाशकरो शक्तिः । नियहयन्त्रविरचनाक्रमस्तु प्रदर्शयति । यथा—प्राक्प्रत्यग्दक्षिणो-
दगग्रैः समान्तरालैर्दशभिः सूत्रैरेकाशीतिपदानि निष्पाद्य तत्र सर्वमध्येकोष्ठे उपरि-

प्राग्वच्च नवभिः सूत्रैरष्टाष्टकपदं शिवे ! ।

कृत्वा तेष्वीशरक्षोदिगारम्भात्कालिकामनुम् (१) ॥८०॥

विलिख्य यममन्त्रेण प्रोक्तबीजद्वयेन च ।

वेष्टयित्वा बहिश्चक्रं स्थापयेत् तदधोमुखम् ॥८१॥

एतच्च पूर्वचक्रोक्तफलकृत् परमेश्वरि ! ।

अनुक्तेष्वपि नामानि योजयेत्कोष्ठमध्यतः ॥८२॥

लवणोषणामेहाम्बु, (२) गृहधूमाग्निसंयुत(३)म् ।

रसशानाङ्गारनिम्बोत्थनिर्यासो विषमौरितम् ॥८३॥

विन्दुसहिते रेफोदरे नामालिख्य प्राग्वत् तत्पार्श्वपङ्क्तिषु चतसृषु चतुर्षु कोष्ठेषु प्रागुक्तक्रमेण भूँं चूँं वूँं झूँं इत्यक्षरचतुष्टयं अग्र्यन्तरान्निर्गमनगत्या अभितः समालिख्य अभिचार्यः पुरुषश्चेत्तदन्तः कालियनुष्ठुभं बहिर्यममन्त्रं, वनिता चेत् अन्तर्यममन्त्रं बहिः कालीविद्याञ्च समालिखेत् । लेखने तु ईशादिकं निःकृत्यादिकं च कालीमन्त्रं, अन्यदा तथा यममन्त्रं विलिख्य अन्यतरं बहिरोगादि-निःकृत्यन्तं निःकृत्यादीशान्तं च निरन्तरं हिरालिख्य तद्वह्निस्तन्निरन्तरं विन्दुयुक्तं पकारं रेफं च ईशादीशान्तं यथाक्रममन्त्रबहिर्विभागेन समालिख्य मनीषितेषु विनियुञ्ज्यात् । एतत् स्तोपने च । स्त्री चेत् शास्तुरायतनाय एवाधस्तात्, पुरुषश्चेत् काल्याद्यायतनाय एवाधस्ताच्च खनेदिति ॥८८॥

प्राग्वत् इत्यादिभिः कोष्ठमध्यत इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लाकैश्चतुःषष्टिकोष्ठोपेतं निग्रह-यन्त्रं तद्विनियोगफलादिविशेषञ्चापदिशति । तत्र यममन्त्रेण वेष्टनकथनं पुरुष-निग्रहविषयः । एतेन स्त्रीनिग्रहविषये अन्तर्यममन्त्रं भवति, बहिः कालीमन्त्र-वेष्टनं च बोद्धव्यमिति सम्प्रदायार्थः ॥८०॥ बीजद्वयेन—विन्दुसहितरेफयकाराभ्यां पूर्ववहेष्टयेत् ॥८१॥ अनुक्तेष्वप्येत्युक्तिः स्तोविषया । अत्र कालीयममन्त्राभ्यां प्रसिद्धमोघनिग्रहमुक्त्वा तस्यापि प्रतिकारस्वरिताविद्यानुग्रहयन्त्रविधानेन भवति । एतदर्थमेव मन्त्राक्षराभ्यां निग्रहकथनम् । यन्त्रविरचनाक्रमो यथा-प्राग्वन्नवभिः सूत्रैश्चतुःषष्टिकोष्ठानि कृत्वा तेषु ईशादिकं निःकृत्यादिकञ्च अभिचार्यः पुरुषश्चेदन्तः कालिकामन्त्रं बहिर्यममन्त्रं स्त्री चेदन्तर्यममन्त्रं बहिः कालीविद्याञ्च प्राग्वत् समालिख्य पूर्वोक्ताभ्यां विन्दुसहिताभ्यां यकाररेफाभ्यां

(१) कालिकामुखम् इति सू० पु० पा० ।

(२) हेमाम्बु इति सो० होमाम्बु इति सू० पु० पा० ।

विद्याद्यवर्णजठरे साध्यमालिख्य तद्वहिः ।

अष्टच्छेदेषु फटवर्णमालिखिदष्टवर्णकम् ॥८४॥

कर्णिकाम्यं ततोऽब्जं च वेष्टयेन्मायया ततः ।

बहिः कुम्भं विदध्याच्च प्रोक्ताक्षरविधानतः ॥८५॥

एवमन्यैश्च नवभिः विद्यावर्णैर्यथाक्रमम् ।

विदध्यान्नव यन्त्राणि दशानां च फलं शृणु ! ॥८६॥

सर्वरक्षां जयं वश्यं(१) नरनारीन्द्रपादिनाम् ।

स्तम्भं लक्ष्मीयशोहिमवासांसि (च) समवाप्नुयात् ॥८७॥

प्रागुक्तक्रमेण वेष्टयित्वा प्रोक्तक्रमेण प्रोक्तेषु स्थानेषु अधोमुखं स्थापयेत् । तेन पूर्वोक्तान्येव फलानि स्युरिति ॥८२॥

लवणेत्यादिना श्लोकेन निग्रहयन्त्रालिखनार्थं विषस्वरूपमुपदिशति । तत्र —
ऊषणं-ऊषः । मेहासु-प्रस्रवः । अग्निः-चित्तकम् । अन्यदाराध्यमुखादवगन्त-
व्यम् ॥८३॥

विद्येत्यादिना यन्त्राण्यन्तेन त्रिपादाधिकेन श्लोकद्वयेन मूलविद्याक्षरेषु दशभिर्दशभिः अक्षरैर्दशयन्त्रविधानमुपदिशति । तत्र प्रोक्ताक्षरविधानतः—
पूर्वाक्तसर्वान्दुकशृङ्खलारूपवकाराक्षरमालावेष्टनतः । एतदुक्तं भवति—अष्टदलं पद्मं विधाय तत्कर्णिकामध्ये विद्याप्रथमहृल्लेखां तदुदरे विद्याद्यभूतं प्रणवं तन्मध्ये नाम चालिख्य शेषाण्यष्टा यन्त्राक्षराणि हृल्लेखाद्वय*फट्कारविधुराणि क्रमेण अग्रादिप्रादक्षिण्येनाष्टसु दलेषु समालिख्य तत्पद्मं द्वितीयहृल्लेखया उक्तक्रमेणा-
ऽऽवेष्ट्य तद्वहिः प्राग्वत् सविन्दुकशृङ्खलिततकाराक्षरमालोपितं उपर्यधश्च पद्मद्वयो-
पेतं कुम्भं कुर्यात् । एतत् प्रथमं यन्त्रम् । एवं अस्यैव यन्त्रस्य कर्णिकामध्ये हृल्लेखोदरे विद्यातृतीयाक्षराणि क्रमेण एकमेकं नामगर्भं तिन्यस्य तद(न)न्तरा दितत्पूर्वान्तं प्राग्वदेभिरक्षरैः दलस्थैः पूर्वोक्तेन सार्धं नव यन्त्राणि हृल्लेखा-
मध्ये सनामकं फट्कारमालिख्य प्रणवविधुरेस्तृतीयादिभिः शेषाक्षरैः प्राग्वत् दलस्थैः दशमं च एवं दशयन्त्राणि कुर्यात् इति ॥८४॥८५॥

दशानामित्यादिना आप्रयादित्यन्तेन पादाद्येन श्लोकेन दशानां यन्त्राणां क्रमेण असाधारणानि दशफलान्युपदिशति । तत्र अर्थः सुगमः ॥८६॥८७॥

अनावृत्तान्यक्षराणि अन्तर्ध्वे कादशाय तैः ।

स्वरभिन्नैर्भवेत्(१) सङ्ख्या षट्सप्तत्या शतं स्मृतम् ॥८८॥

तैर्यन्त्रकरणं तेषां फलानि च यथाक्रमम् ।

शृणु वक्ष्यामि देवेशि ! साधकाभीष्टसिद्धये ॥८९॥

वृत्तयोर्मध्यगं कृत्वा पञ्चषोडशपत्रकम् ।

तन्मध्ये कर्णिकामध्ये शक्तिं साध्यसमन्विताम् ॥९०॥

परिषु षोडशाङ्गानि वेष्टयेत्तच्च मायया ।

वृत्तयोरन्तरा(२)बाह्ये कुम्भं प्रोक्तं समालिखेत् ॥९१॥

एवमेकादशोक्तानि यन्त्राणि प्रथितानि वै ।

विनियोगानयैतेषां क्रमेण शृणु पार्वति ! ॥९२॥

प्रथमं हयरक्षाकृत् द्वितीयं गजरक्षकम् ।

तृतीयं नृपरक्षायां चतुर्थं दण्डरक्षकम् ॥९३॥

पञ्चमं कुरुते राजवेश्मरक्षां तु सर्वतः ।

अनावृत्तानीत्यादिभि र्वे इत्यन्तरध्वर्द्धेयतुर्भिः श्लोकैः स्वरविकृतमूलविद्या-
क्षरैरेकादशयन्त्राण्युपदिशति । तत्र शक्तिं—हल्लेखाम्॥८८॥८९॥९०॥ परिषु—दले
ष्वित्यर्थः । तत्—पद्मम् । मायया—हल्लेखया । वृत्तयोरन्तरा—पञ्चबाह्यवृत्त-
हयवीथ्याम् । वृत्तयोरन्तरा मायया वेष्टयेदित्यन्वयः । बाह्ये—सर्वबाह्ये । प्रोक्तं—
प्राग्वत्सविन्दुकशृङ्गलितवकारमालामहितम् । एतदुक्तं भवति—षोडशदलं पद्मं
विधाय तत् बहिर्वृत्तद्वयं कृत्वा तद्वहिः प्राग्वत् सविन्दुकशृङ्गलितवकारमाला-
महितमुपर्यधश्च पञ्चद्वयोपेतकुम्भं च विधाय तत्पञ्चकर्णिकामध्ये नामगर्भा हल्ले-
खामालिख्य षोडशदलेषु विद्यायाः स्वरविकृतेषु षट्सप्तत्यधिकशतसङ्ख्येष्वक्षरेषु
आदितः षोडशाक्षराणि अग्रादिप्रादक्षिण्येनानिख्य पञ्चबाह्यवृत्तयोरन्तरा हल्ले-
खया समावेष्टयेत् । एतत् प्रथमं यन्त्रम् । एवमस्यैव यन्त्रस्य षोडशदलेषु
अन्यानि च षोडशाक्षराणि समालिखेत् । एवं प्रोक्तेन सार्धमेकादशयन्त्राणि
भवन्तीति ॥९१॥

(१) स्वरभिन्नैर्ग्रथा सङ्ख्यां स्वराषट्सप्ततिस्मृताम् इति सो पृ० पा० ।

(२) रन्तराबाह्यं इति सो पृ० पा० ।

षष्ठं सचिवरक्षाकृत् सप्तमं पुररक्षकम् ॥८४॥

अष्टमं गृह्हरक्षा स्यात् सर्वेषामपि सर्वदा ।

फणिचोरग्रहादिभ्यो भयेभ्यः शत्रुतस्तथा ॥८५॥

नवमं सर्वरोगार्त्तः सर्वेषामपि सर्वदा ।

उत्तारकं स्याद्देवेशि ! प्राक्प्रोक्तविधिना युतम् ॥८६॥

दशमं भूर्जगं कृत्वा प्राग्वत्सिकथोक्तलिङ्गकम्(१) ।

स्थापयेच्छोतले तोये घटादौ सविधेऽथ तम् ॥८७॥

पूजयेत्तानि च जपेत् स्पृशन् जीवकरेण त(म्)त् ।

घोराभिचारकृत्यादिजातो दाहज्वरः क्षणात् ॥८८॥

विमुच्य तं प्रयोक्तारं नाशयेत् तत्क्षणात् प्रिये ! ।

एवमेतानि यन्त्राणि नामतः सर्वकार्यकृत् ॥८९॥

सर्वासामपि नित्यानां प्रातरिव समृद्धये ।

पूजादौ च बलिं दद्यात् षोडशार्णेन पार्वति ! ॥१००॥

पाणितत्त्वमयौ व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ॥

अस्या निष्फालनात्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥१०१॥

विनियोगेत्यादिभिः कार्यकृतित्वत्तैरर्हाद्यैः सप्तभिः श्लोकैस्तेषां यन्त्राणां विनियोगानुपदिशति । तत्र — दण्डरक्षकं-सेनारक्षाकरमित्यर्थः ॥८२॥८३॥८४॥८५॥ प्राक्प्रोक्तविधिना युतमिति—प्राणप्रतिष्ठाभिषेकोधारणमर्चनं चोच्यते ॥८६॥ दशमैकादशयोः प्रयोगस्य समानत्वात् पृथक् नाभिहितः । सविधे—रोगार्त्तस्थेतिशेषः । तं—घटम् ॥८७॥ तानि—लिखितान्यक्षराणि ॥८८॥ तं—रोगार्त्तम् । प्रयोक्तारं—अभिचारकृत्यादीनामितिशेषः । नामतः सर्वकार्यकृत्—एतानि सर्वाणि यन्त्राणि मध्ये नामाक्षरविन्यासकोशलात् सर्वकार्यकराणीत्यर्थः ॥

सर्वासामपि नित्यादिना श्लोकेन सर्वासं नित्यानां प्रातः पूजासमारम्भे च बलिविधानमन्त्रमितिदिशति । तत्र—सर्वासामितिशेषः । षोडशार्णेन—तृतीयपटलावसानोक्तेन मन्त्रेणेतिशेषः ॥८९॥१००॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते चतुर्दशं पटलम् ।

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य तन्त्रस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्च
सारमिहाराजप्रकाशाभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन विरचितायां
मनोरमाख्यायां व्याख्यायां शिवदूतोनित्याविद्याविधान-
प्रकाशनपरं चतुर्दशपटलं परिपूर्णं

परामृष्टम् ॥ १२ ॥

यन्त्रसङ्ख्या--

षड्विंशतिश्च यन्त्राणि व्याख्यायन्याः शतहयात् ।

मार्जपादा विंशतिश्च पटलेऽस्मिन् चतुर्दशे ॥

अथ पञ्चदशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यासु दशमी या समीरिता ।
विद्योक्ता कुलमुन्दर्यास्तस्याः पूजाविधिं शृणु ॥१॥
तद्धानमथ तद्ग्रासं तच्छक्तीस्तत्समर्चनम् ।
तत्साधनं तथा रूपभेदान् यागांश्च वाक्प्रदान् ॥२॥
लोहितां लोहिताकारशक्तिवन्दनिधिविताम् ।
लोहितांशुकभूषासृग्लेपनां षण्मुखास्रुजाम् ॥३॥
प्रतिवक्त्रं त्रिनयनां तथा चारुस्मितान्विताम् ।
अनर्घ्यरत्नघटितमाणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ॥४॥
ताटङ्कहारकेयूररसनानूपुरोज्ज्वलाम् ।
रक्तस्तवकसम्भिन्नलसदक्षम्यलां शुभाम् ॥५॥
कारुण्यानन्दपरमामरुणास्रुजविष्टराम् ।
भुजैर्द्वादशभिर्युक्तां सर्वेषां सर्ववाङ्मयीम् ॥६॥
प्रवालाक्षस्रजं पद्मं कुण्डिकां रत्ननिर्मिताम् ।
वसुपूर्णा(१) तच्चषकं (२)लङ्गीव्याख्यानमुद्रिकाम् ॥७॥

पञ्चदशपटलम् ।

पूर्वस्मिंश्चतुर्दशे पटले नवम्यास्वरितानित्याया विधानमुपदिष्टानन्तरं दशम्याः कुलमुन्दरीनित्याविद्याया विधानमुपदिशति । अथ षोडशेत्यादि विगाह्यत इत्यन्तेन श्लोकशतरूपेण पञ्चदशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादि प्रदानित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पटलार्थानुद्दिशति । तत्र उक्ता—ततोऽयपटल इति शेषः । तद्धानं—नित्यसपर्यार्थमिति शेषः । तत्साधनं—विद्यासाधनम् । तयोः—विद्यादेव-तयोः ॥१॥२॥

लोहितामित्यादिभिरपेक्षया इत्यन्तेर्नवभिः श्लोकैर्नित्यपूजाध्यानं काम्यध्यान-

दधानां दक्षिणैर्वामैः पुस्तकं चारुणोत्पलम् ।

हैमीं च लेखनीं रत्नमालां कम्बुवरं(१) भुजैः ॥८॥

अभितः स्तूयमानां च देवगन्धर्वकिन्नरैः ।

यक्षराक्षसदेवर्षिसिद्धविद्याधरादिभिः ॥९॥

ध्यात्वैवमर्चयेन्नित्यं वाग्लक्ष्मीकान्तिसिद्धये ।

मितां केवलवाक्सिद्धौ लक्ष्म्यौ हेमप्रभामपि ॥१०॥

(२)धूमाभां वैरिविद्विष्ट्यै मृतये निग्रहाय च ।

नीलां च मूकीकरणे (तां)(३) स्मरेत्तत्तदपेक्षया ॥११॥

त्रिभिस्तैरुदितैर्मूलवर्णैः कुर्यात् षडङ्गकम् ।

आदिमध्यावसानेषु पूजाजपविधौ क्रमात् ॥१२॥

प्रत्येकं तैस्त्रिभिर्वीजैर्दोर्ध्वस्वरसमन्वितैः ।

कुर्यात्कराङ्गवक्त्राणां न्यासं प्रोक्तं यथाविधि ॥१३॥

भेदं शोपदिशति । तत्र पण्मुखाम्बुजां—जर्ध्वं प्राग्दक्षिणोदक्पश्चिमापरत इत्यु-
परिष्ठात् वक्त्रन्यासे स्वयमेव वक्ष्यति ॥३॥४॥५॥ सर्ववाङ्मयीम्—सर्ववेदभाषाशब्दम-
यीम् ॥६॥ तच्चपकं—रत्नचपकम् । लुङ्गी—मातुलुङ्गी ॥७॥ दक्षिणैः भुजैरित्यन्वयः ।
अरुणोत्पलं—रक्तकैरवम् । अत्र उभयपार्श्वयोरुर्ध्वाद्यायुधकल्पनम् ॥८॥९॥१०॥
प्रति(वि)ग्रहाय व्याध्यादिक्लेशाय । तत्तदपेक्षया—तत्तत्प्रयोगानुगुण्येन ॥११॥

त्रिभिरित्यादिभिर्वर्णकैरित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः न्यासक्रममुपदिशति ।
तत्र आदिमध्यावसानेषु जपपूजाविधौ जपस्य सङ्कल्पितसङ्ख्याया अर्द्धांशावसानम् ।
तत्र न्यासं कृत्वाऽन्यार्द्धांशं जपेत् । जपमध्ये न्यासः । अस्याः कुलसन्दर्या एव
सपर्यामध्यमावाहनात्पूर्वं जपमध्यन्यासकालवर्जं अन्ये न्यासकालाः सर्वसाधा-
रणाः । क्रमात्—यथाक्रमम् ॥१२॥ दोर्ध्वस्वरसमन्वितैः—प्रथमे कूटे दोर्ध्वस्वरयोजनं
नाम तस्य स्वराक्षरत्वात् आ ईं ऊं ऐं औं अः इति केवलदोर्ध्वस्वरषट्कोच्चारणम् ।
एवं सर्वत्र स्वराक्षरेषु दोर्ध्वस्वरयोजनम् । अन्ययोः प्राग्वत् । कराङ्गवक्त्राणां—करा-

ऊर्ध्वं प्राग्दक्षिणोदकच(१)पश्चिमापरनामभिः ।

शुचिनत्यन्तर(२)स्थैस्तैस्तदात्मसु यथाक्रमम् ॥१४॥

आधारगन्धहृत्स्वेतद्वितीयं लोचनद्वये ।

तृतीयं श्रोत्रचिबुके चतुर्थं घ्राणतालुषु ॥१५॥

पञ्चमं चांसनाभीषु ततः पाणिपदद्वये ।

मूलमध्यागतोन्यस्येन्नवधा मूलवर्णकैः ॥१६॥

ज्ञेयाः प्राग्वत् । वक्त्राणान्तु वक्ष्यमाणप्रकारेण ॥१३॥ शुचिनत्यन्तरस्थैः—एकारणमः शब्दमध्यगतैः । तैः—वक्त्रनामभिः । तदात्मसु—तत्तत्तलास्थानाकारेषु । पूर्वाक्त तत्तत्पङ्कजबोजानां क्रमात् एकैकमेकैकन्यूनैः * एर्जध्ववक्त्रायनमः इति ऊर्ध्वावक्त्रे न्यसेत् । एवमितरेषु । पूर्वदक्षिणोत्तरपश्चिमापरवक्त्रेषु पञ्चसु तथा- विवंस्तत्तन्नाममन्त्रैरुद्दिष्टक्रमेण न्यसेदिति सम्प्रदायार्थः । पूजाममये चावा- हनानन्तरं देवतायास्तत्तद्वक्त्रेषु प्रथमकूटाक्षरषट्कं तत्तन्मन्त्रैः पूजयेत् । एतदुक्तं भवति—विद्यायाः कुलसुन्दर्यास्त्राणि बोजान्येकैकमुक्तक्रमेण दीर्घस्वरषट्कयो- जनात् षोढाषोढा कृत्वा सम्भूय अष्टादशसङ्केतस्वरषट्केषु प्रथमकूटाक्षरषट्कोन(ण)- पूजाजपविधिस्तत्प्रारम्भे प्रोक्तक्रमेण कराङ्गवक्त्रवयन्यासं कुर्यात् । तन्मध्ये द्वितीयकूटाक्षरषट्कोन(णं) प्रोक्तक्रमेण कराङ्गवक्त्रवयन्यासं कुर्यात् । अवसाने तृतीयकूटाक्षरषट्कोनप्रोक्तक्रमात्न्यासवयं कुर्यादिति ॥१४॥

आधारेत्यादिना श्लोकेन मूलविद्याक्षरैस्त्रिभिर्नवावरणं न्यासक्रममुपदिशति । तत्र एकं—एकवारमिति शेषः । एवं द्वितीयमित्यादीन्यपि वारवाचोनि ॥१५॥ पाणिपादद्वये—पादद्वये पादद्वयेच एवं चतुष्टयेपि । एकैकस्मिन्मूलमध्यागेषु त्रिषु स्थानेषु षष्ठवारं सममं वारमष्टवारं नवमवारं च एवं पूर्वेक्तैः सह नवधा न्यसेदि- त्यर्थः । एतदुक्तं भवति—अत्र आधारादिषु नवसु त्रिकोणाकारेषु त्रिकेषु उद्दिष्टक्रमेण तत्तत्स्थानेषु त्रिभिर्विद्याक्षरैर्नवावरं न्यासं कुर्यादिति । पूजाजपविधा- नारम्भमध्यावसानेषु व्यापकान्तमैवैतान् प्रोक्तान् न्यासान् कुर्यादितिसम्प्र- दायः ॥१६॥

(१) दक्षिणोत्तरपश्चिमैति सो प० पा०

(२) शुचिनः स्तः तन्त्रस्थैः तदात्मसु इति स० प० पा० ।

* एकैकाननै इति इति तं० प० पा० ।

† नववारं इति तं० प० पा० ।

भाषा सरस्वती वाणी संस्कृता प्राकृता परा ।
 खड्गरूपा वित्तरूपा रम्याप्यानन्दकौतुके(१) ॥१७॥
 एता एकादश प्रोक्ता नवयोनिषु पूजयेत् ।
 बहिरष्टच्छदाम्भोजे ब्राह्मणाद्याश्च समर्चयेत् ॥१८॥
 चतुरस्रे लोकपालान् शक्तिरूपांस्तथाऽर्चयेत् ।
 इन्द्राग्नियमरक्षोभिर्वरुणानिलसोमकान् ॥१९॥
 ईशानं तद्विधिं प्रागाद्यष्टदिक्ष्वधरोत्तरम् ।
 शक्तान्तैर्नामभिः प्राग्वत् पूजयेत् सर्वसिद्धये ॥२०॥
 चतुरस्रद्वयं कृत्वा प्राक्प्रत्यग्द्वारसंयुतम् ।
 तन्मध्ये वृत्तयुग्मस्य* कुर्यादष्टच्छदाम्बुजम् ॥२१॥
 चतुस्त्रिपञ्चचत्वारिभागतोनवयोनिकम् ।
 कृत्वाऽत्र तां समावाह्य प्राग्वत्सम्यगथाचरेत् ॥२२॥

भाषेत्यादिभिः सिद्धये इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्देव्याः परिवारशक्तीरुद्दिशति—
 तत्र आनन्दकौतुके—आनन्दा कौतुका इति च द्वे शक्ती ॥१७॥ नवयोनिषु—मध्य-
 योन्यान्तु त्रिषु कोणेषु प्रथमां दशमीमैकादशीं च पूजयेत् ॥१८॥ तथा—वक्ष्यमाण-
 प्रकारेण ॥१९॥ शक्तान्तैर्नामभिः—इन्द्रशक्तीत्यादिप्राग्वत्* समाचर्यन्तैः ॥२०॥

चतुरस्रद्वयमित्यादिभिर्वै इत्यन्तैरङ्गैश्चतुर्भिः श्लोकैर्नित्यपूजाचक्रं पूजाक्रमं
 चोपदिशति । तत्र चतुस्त्रिपञ्चचत्वारिभागतः—वृत्तव्यासस्येतिशेषः । चत्वारिती-
 स्वातस्वरीतिः । एतदुक्तं भवति—वृत्तव्यासे प्राक्प्रत्यग्यूपं ब्रह्मसूत्रं कृत्वा तत्
 षोडशधा विभज्य प्रागादिचतुस्त्रिपञ्चांशेषु चिह्नानि विधाय तेषु चिह्नेषु त्रिषु
 तिर्यक् सूत्रद्वयं वृत्तावमानकं निष्पाद्य तेषु मध्यमसूत्रस्य दक्षिणोत्तरवृत्तसन्धिद्वय-
 मारभ्य ब्रह्मसूत्रस्य पश्चिमवृत्तसन्ध्यवधि सूत्रद्वयमास्फाल्य पश्चिमसूत्रस्य
 दक्षिणोत्तरवृत्तसन्धिद्वयमारभ्य ब्रह्मसूत्रस्य पूर्वसूत्रवृत्तसन्ध्यवधि सूत्रद्वयमास्फाल्य
 ततः प्राक् सूत्रदक्षिणोत्तरवृत्तसन्धिद्वयमारभ्य पश्चिमसूत्रस्य ब्रह्मसूत्रसन्ध्यवधिसूत्र-

(१) कौतुकमिति सो० पु० पा० । (वाङ्मूपा चित्ररूपाख्याया इति सो० पु० पा० ।

* समाचर्यन्तम् इति टी० पु० पा० ।

एकादशस्वन्तशक्ती मध्ययोनेस्तु पार्श्वयोः ।

तथैव लोकपालान्तशक्ती द्वारद्वयेऽर्चयेत् ॥२३॥

विशेष एष सामान्यमन्यदर्चनमस्विके ! ।

सप्ताक्षर्या बलिं दद्यात्पूजान्ते कुरुकुल्लया ॥२४॥

एवं नित्यार्चनं कुर्यान्नित्यहोमं घृतेन वै ।

प्रातः सलिलपानं च कुर्याद्विद्यात्मसिद्धये (१) ॥२५॥

चन्दनोशीरकर्पूरकस्तूरीरोचनान्वितैः ।

काश्मीरकालागुरुभिर्मृगस्वेदमदैरपि ॥२६॥

द्वयमास्फाल्य प्रथमास्फालितं ब्रह्मसूत्रं मन्मार्जयेत् । एवं कृते वृत्तस्पृष्टाष्टास्रकं सुममं नवयोनिचक्रं निष्पन्नं भवति । तद्वह्निरष्टदलं पद्मं कृत्वा तद्वाह्ये प्राक्प्रत्यग्द्वारयुक्तं चतुरस्रद्वयं कृत्वा तत्र उक्तक्रमेण तां पूजयेदिति ॥२१॥२२॥ एकादशसु—भाषादिषु शक्तिष्विति शेषः । अन्तशक्तिः* दशमीं आनन्दाख्यां शक्तिमेकादशीं कीतुकाख्यां शक्तिं च । मध्ययोनेस्तु पार्श्वयोः—मध्यस्थाया योन्या उत्तरदक्षिणयोः कोणयोरर्चयेत् । प्रथमाया भाषाख्यायाः शक्तेर्मध्ययोन्यग्रकोणस्थानां अष्टास्रपूजनन्तु मध्ययोनि-शक्तिवयार्चनान्तरम् । लोकपालान्तशक्ती—अनन्तब्रह्मशक्ती । द्वारद्वये—पूर्वपश्चिमयो-रिति शेषः । एतदुक्तं भवति—पूर्वद्वारस्यां दक्षिणपार्श्वे इन्द्रशक्तिं उत्तरपार्श्वे अनन्तशक्तिं पश्चिमद्वारे दक्षिणपार्श्वे वरुणशक्तिं उत्तरपार्श्वे ब्रह्मशक्तिं अन्यास्य तत्तद्दिक्षु समर्चयेदिति ॥२३॥ विशेष एषः—मध्ययोनेस्तु पार्श्वयोरित्याद्युक्तः । अत्र अष्टच्छेदे पद्मे नवयोनिषु च अथादारभ्य प्रादक्षिण्येन पूजयेत् । चतुरस्रे तु उक्त-क्रमेण पूर्वद्वारमारभ्य प्रादक्षिण्येनार्चयेदिति यावत् । सामान्यं पूर्वोक्तवदित्यर्थः ॥ ॥२४॥ एवं—उक्तप्रकारेण ।

प्रातरित्यादिना श्लोकोत्तरार्द्धेन ज्ञानसिद्धयुपायमुपदिशति तत्र विद्यात्म-सिद्धये—केवलया अनया कुलसुन्दरीविद्यया त्रिवारजप्तचलुकसलिलपानेन सम्यक् ज्ञानसिद्ध्यात्मशुद्धिः स्यादिति यावत् ॥२५॥

चन्दनेत्यादिना सिद्धये इत्यन्तेनाध्यर्द्धेन श्लोकद्वयेन साधकस्य पूजारम्भे गुणविधानं देवोपूजागन्धद्रव्याणि चोपदिशति । तत्र मृगस्वेदमदैः—मृगस्वेदैः

आलिप्तगात्रो हृष्टान्तःकरणोमौनमास्थितः(१) ।

चित्रभूषाम्बरः सुग्री जपेद्विद्यां निशामुखे ॥२७॥

पूजयेच्च शिवामेतैर्गन्धैः सर्वार्थसिद्धये ।

सर्वाभिरपि नित्याभिः प्रातर्मातृकया समम् ॥२८॥

विजप्ताभिः पिबेत्तोयं तथा वाक्सिद्धये शिवे ! ।

अन्यैरपि च मन्त्रैस्तैर्विद्याभिस्तत्प्रसिद्धयति ॥२९॥

प्राग्वल्लक्ष्मणं जप्त्वा तद्दशांशं च तर्पयेत् ।

सुगन्धिसलिलैर्हीमं तावत्तिमधुराग्लुतैः ॥३०॥

पालाशपुष्पैर्विकचैरदुष्टैर्विखण्डितैः ।

सिद्धविद्या(?)पुनः कुर्यात्काम्यकर्माणि साधकः ॥३१॥

देव्या वर्णविभेदेन फलभेदाः समीरिताः ।

विद्यास्वरूपभेदास्तु शृणु वक्ष्ये यथाविधि ॥३२॥

मृगमदेष ॥२६॥ हृष्टान्तःकरणः—देवताहंभावनयेति शेषः । पूजयेच्च चकारेण । निशामुखे इत्याकण्यते । एतैर्गन्धैः—चन्दनादिभिः दशविधैर्द्रव्यैः ॥२७॥

सर्वाभिरित्यादिना प्रसिद्धतीत्यन्तेनाहोदयेन चैकेन श्लोकेन सर्वनित्याभिरन्य-विद्याभिः सर्वमन्त्रैश्च वाक्सिद्धिप्रयोगमुपदिशति । तत्र सर्वाभिः—षोडश-भिरिति शेषः ॥२८॥ विद्याभिः—अन्याभिरिति शेषः । एतदुक्तं भवति—प्रातः-सन्ध्याविहङ्गवसाने तुलुकेनोदकमादाय तन्मध्ये वक्ष्यमाणं मातृकायन्त्रं विभाव्य मातृकामकारादिक्षकारान्तामेकपञ्चाशदक्षरां प्रत्यक्षरं बिन्दुमतीं त्रिवारं संजप्य पश्चात् स्वाभिमतानि नित्यामनयां विद्यां मन्त्रं वा त्रिवारं सञ्जप्य तत्सलिल-ममृतमयं भावयन् मूलाधारात् जिह्वाग्रान्तां सरस्वतीनाडीं दीपशिखाकारां ध्यात्वा तस्यां होमधिया आचामेत् । एवं प्रतिदिवसं प्रातर्विदधतश्चतुर्विधं पाण्डित्यं स्वात्मज्ञानञ्च नियतं भवतीत्युपह्वरः सम्प्रदायार्थः ॥२९॥

प्राग्वदित्यादिना साधक इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन विद्यासाधनप्रकारमुपदिशति । तत्र प्राग्वत्—ललितावत् । तावत्—तद्दर्शाशम् ॥३०॥ अदुष्टैः—कृम्याद्यनुपहतैः । अविखण्डितैः—वृत्तस्थैः ॥३१॥

तथीमयत्वं विद्यायां स्तथा व्यञ्जनसङ्गमात् (१)।

वाच्यवाचकरूपस्य प्रपञ्चस्यामितात्मनः ॥३३॥

कारणत्वं (२) परात्मत्वममेयत्वं च वै क्रमात् ।

कथयामि शृणु प्राज्ञे ! विधिविस्तरवैभवाः (३) ॥३४॥

अकारादिः सामवेदोऽष्टग्वेदश्च तदादिकः ।

यजुर्वेद इकारादिस्तेषां संयोगतः शुचिः ॥३५॥

तन्निष्पत्तिं शृणु प्राज्ञे ! प्रोक्तं (४) पूर्वापरक्रमात् ।

विलिख्य योजयेत्पूर्वं शब्दशास्त्रानुसारतः ॥३६॥

गुणसन्ध्याः ऋग्यजुषां ततस्तेनापरं तथा ।

वृद्धिसन्ध्याः समायुज्यादित्युत्पन्नं शुचैर्वपुः ॥३७॥

तेन तथीमयीविद्याकार्यकारणयोगतः ।

आद्यक्षरप्रसूतानि सर्वाण्यन्यानि येन वै ॥३८॥

देव्या इत्यादिभिर्वैभवा इत्यन्तेस्त्रिभिः श्लोकैर्विद्याव्याप्तिवैभवादिकं प्रसीति । तत्र देव्या वर्णविभेदेन—सितां केवलवाक्स्मिद्धौ इत्यादिपूर्वोक्तेन देवीरूपवर्णभेदेन ॥३२॥ तथीमयत्वं—वेदमयत्वम् । विद्यायाः—कुलसुन्दर्या इति शेषः । वाच्यवाचकरूपस्य—शब्दात्मना अर्थात्मना च ॥३३॥ परात्मत्वं—परमोत्कृष्टत्वम् । अमेयत्वं—देशकालाकारैरनियन्तित्वम् ॥३४॥

अकारादिरित्यादिभिर्वै इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्विद्यायाः प्रथमकूटस्य वाग्मयस्य तथीमयत्वमुपदिशति । तत्र एतदुक्तं भवति—सामवेदस्यादिभूतमकारं तत्प्राग्वै ऋग्वेदस्यादिभूतमकारम् । उभयोरप्युपरि यजुर्वेदस्यादिभूतमकारं च विलिख्य पूर्वोक्ताकारिण (३) इकारयोगात् गुणसन्ध्या एकारं उक्तरखिणाकारिण तेनैव एकारेण चोक्तप्रकारेण वृद्धिसन्ध्या एकारं च निष्पाद्य एवं तथीप्रथमाक्षरनिष्पन्नत्वादिकारस्य त्रय्याः प्रथमाक्षरत एव उपरितनयोरक्षरसन्दर्भस्य बीजाङ्कुरवत् तेषां कारणत्वात् तन्मयत्वादिकारस्य च तथीमयत्वमुक्तमिति ॥३५॥॥३६॥॥३७॥॥३८॥

(१) संशयात् इति सू० पु० पा० ।

(२) कारणं परात्मत्वममेयं इति सो० पु० पा० ।

(३) विचिन्ता सन्तवैभवा इति भू० पु० पा० ।

(४) प्रोक्तामूर्धाधरः क्रमात् इति सू० पु० पा० ।

* गुणसङ्गा इति सो० पु० पा० ।

+ वृद्धिसंज्ञा इति सो० पु० पा० ।

मध्यमार्णगतप्राणा व्यञ्जनादस्तु मातृका ।
 प्राग्वत्कारणकार्यत्वयोगाद्वाचकरूपकम् ॥३६॥
 तदर्णकरसायोगा भूतादित्वेन वाच्यता ।
 इति वाचकवाच्यत्वरूपाद्विश्वात्मतोदिता ॥४०॥
 परारूपं तृतीयेन त्रिंश(तो)कोक्तं त्रिकात्मकम् ।
 एवमेषा विश्वमयी विद्यारूपभिदाः शुभाः ॥४१॥
 शुचिराद्या वाक्स्वरूपा द्वितीया वज्रिरीरिता ।
 विन्दुसर्गात्मनोरैक्यरूपा सात्वावयोर्वपुः* ॥४२॥

मध्यमेत्यादिना उदिता इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन विद्याया विशिष्टसन्दर्भरूपं तथोमयत्वमुक्त्वा अशेषशब्दानामशेषार्थानां चानोन्यव्याप्तिरूपतां विद्यायाश्च ऐक्यमुपदिशति । तत्र एतदुक्तं भवति—विद्याया द्वितीयाक्षरगतकारलकार-योर्मध्ये व्यञ्जनात्ममातृकादिभूतत्वात्कारणस्य पञ्चभूतादिस्तृतीयखण्डस्य तस्यास्तत्रोक्तं व्यञ्जनस्य ज्ञेयरूपत्वं अत्रा ज्ञानरूपत्वं विसर्जनीयस्य ज्ञातरूपत्वं एवं ज्ञातज्ञानज्ञेयरूपत्रिकात्मकविश्वात्मकत्वमस्यास्तृतीयखण्डस्याप्युक्तभूतप्रथिव्यक्षरात्मकत्वात्मकारणस्यैवमादियहणवलादशेषः शब्दः शेषः पञ्चभूतात्मकोवाच्यवाचकरूपः प्रपञ्चश्च एवमभिन्नरूपोऽनया विद्याया व्याप्त इति ॥३८॥४०॥

परारूपमित्यादिना श्लोकेन पूर्वं विद्यायाः प्रथमद्वितीयाक्षरव्याप्तिमुपदिश्य तृतीयाक्षरव्याप्त्यादिकमुपदिशति । तत्र—एतदुक्तं भवति—प्रागुपदिष्टत्रिंशिकाख्यागमप्रोक्तपराविद्यारूपत्वात् (अस्याविद्यायास्तृतीयखण्डस्य तस्यास्तत्रोक्तं व्यञ्जनस्य ज्ञेयरूपत्वं चोक्तज्ञानरूपत्वं विसर्जनीयस्य ज्ञातरूपत्वं च, एवं ज्ञातज्ञानज्ञेयरूपत्रिकात्मकविश्ववात्मकत्वमस्यास्तृतीयखण्डस्याप्युक्तमिति) एवमस्या विद्यायाः त्रिभिः खण्डैस्त्रिप्रकारतोऽशेषविश्वात्मता प्रतिपादिता । एवं रूपतोमयत्वं च सुप्रतिपादितत्वादुच्यते † तेन अनया विद्याया नामाश्रयमस्ति सत्सम्प्रदायतः साधकस्येत्यर्थः । रूपभिदा—अस्या विद्यायाः स्वरूपभेदान् शृणुइत्यर्थः ॥४१॥

शुचिरित्यादिभिरात्मिकादित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः सकलतैरुपविद्याराशिकन्दभूतां सङ्केतविद्याख्यपरमरहस्यभूतां विद्यामुपदिशति—तत्र शुचिराद्या वाक्स्वरूपा

तेन बीजेन विश्वात्मरूपा सा सम्यगौरिता ।
 वनं तृतीयमाख्यातं मायया स्वेन वा युतम् ॥४३॥
 एषा त्रैपुरकंदा स्यात्सङ्केतेति निगद्यते ।
 ज्ञातृज्ञानज्ञेयदोषगुणतेजस्वयात्मिका ॥४४॥
 अस्यास्तु मध्यमे बीजे रसाप्राणनियोजनात् ।
 वाच्यवाचकरूपात्मा प्रपञ्चस्य हि कारणे ॥४५॥
 तृतीये हृत्समायोगात् त्रिकविश्वात्मतोदिता ।
 हंसहृद्योगतस्तेषु जङ्गमा स्थावरा त्मता ॥४६॥
 एकद्वयादिसमायोगाद्वाञ्छनानां तथा विषु ।
 ज्ञातुं न शक्यते संख्या विद्यानां परमेश्वरि ! ॥४७॥

प्रथमा वाग्भवाख्या द्वादशस्वरविग्रहा । द्वितीया वङ्गिः—सकलमातृकाक्षर-
 कारणभूतविन्दुविसर्जनोपैक्यरूपशिवशक्त्यात्मकचतुर्थस्वरः ॥४२॥ तेन बीजेन—
 तुर्यस्वरूपेण । विश्वात्मरूपा सा—प्रतिपादितशिवशक्तिरूपेण चतुर्थस्वरेण सा विद्या
 विश्वात्मरूपा प्रोक्तैत्यर्थः । वनं तृतीयम्—केवलश्चतुर्दशस्वरास्तृतीया विद्या ।
 मायया स्वेन वा—विसर्जनोपेन विन्दुना वेत्यर्थः ॥४३॥ त्रैपुरकन्देति सङ्केतेति चास्या-
 विद्यायाः संज्ञेति । तत्र कन्दवत्कन्दत्वम् । अस्या विद्यायास्त्रिषु खण्डेषु वक्ष्य-
 माणैकद्वयादिव्यञ्जनयोगसम्भूतानामसङ्ख्यानां त्रैपुरविद्याराशीनां मूलभूतैत्यर्थः ।
 ज्ञातृज्ञानज्ञेयदोषगुणतेजस्वयात्मिका । एतदुक्तं भवति—ज्ञातृज्ञानज्ञेयात्मत्वेन
 वातपित्तश्लेष्मरूपत्वेनाग्निसूर्यसोमात्मकत्वेन चाग्निं विश्वं सम्पूर्यावतिष्ठत
 इति ॥४४॥

अस्या इत्यादिना आत्मताइत्यन्तेन श्लोकद्वयेन अस्याविद्याया मध्यमे ककार-
 लकारयोगादुपरमे सकारयोगाच्च प्रागुपदिष्टां सव्याप्तिं त्रिखण्डेषु हकारसकार-
 योगात् व्याप्तिवासनां चोपदिशति । तत्र अस्याः सङ्केतविद्यायाः कारणेति
 स्वातन्त्र्योक्तिः । कारणतैत्यर्थः ॥४५॥ त्रिकविश्वात्मता—ज्ञातृज्ञानज्ञेयात्मरूपविश्वा-
 त्मता । तेषु—त्रिषु कूटेष्विति शेषः । जङ्गमस्यावरात्मता । एतदुक्तं भवति ।
 तेषु त्रिषु बीजेषु प्रत्येकं भकारसकारसंयोगात् अस्याय सङ्केतविद्याया जङ्गमस्या
 वरात्मत्ववासनोक्तेति ॥४६॥

एवं साऽनन्तविभवा तां निःशेषं वदेत्कथम्(१) ।
 तथापि भक्तसन्ताणहेतोः काञ्चन वच्मि ते ॥४८॥
 आयुर्लक्ष्मीकीर्तिभोगसौन्दर्यारोग्यदायिका ।
 ऐहिकामुष्मिकज्ञानमयी सकलसिद्धिदा ॥४९॥
 विद्यायाः कुलमुन्दर्या हंसयोगात्तिष्ठु क्रमात् ।
 विजयाख्या महाविद्या विश्वसंज्ञागतत्परा ॥५०॥
 हृत्समायोगतस्तेषु जीवाख्या विश्वचिन्मयी ।
 द्वयोर्नियोजनात्तेषु जायते (सा) आवयोर्वपुः ॥५१॥
 हृदादिस्त्वन्मयी विद्या हंसादिर्मन्मयी मनुः ।
 तेषु दाहसमायोगाद्विषयाख्या विश्वविग्रहा ॥५२॥

एकदेत्यादिना श्लोकेन तस्याः सङ्केतविद्याया एकद्वयादिव्यञ्जनयोगादिना-
 ऽसङ्ख्यातरूपत्वमुपदिशति । तत्र एतदुक्तं भवति—तस्याः सङ्केतविद्याया स्त्रिषु-
 खण्डेषु द्वितीयतृतीयविधुरं प्रथमे वा प्रथमतृतीयविधुरं द्वितीये वा प्रथमद्वितीय-
 विधुरं तृतीये वा तेष्वन्यतमविधुरमितरयोर्वा समस्तेषु वा कादिचान्ताक्षराणां
 पञ्चविंशत्सङ्ख्याकानां क्रमव्युक्तमापक्रम एकद्वयादिसमायोगात् या विद्याः
 संभवन्ति तासां संख्यास्वरूपं ज्ञातुं वक्तुं वा न केनापि शक्यमिति ॥४७॥

एवमित्यादिना सिद्धिदा इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन उक्तवक्ष्यमाणास्त्रैपुरुरत्नभूता-
 विद्यास्तवनमुखेन प्रस्तौति । तत्र सा—सङ्केतविद्या । तां—एकद्वयादिसम्भूताम् ।
 असङ्ख्याता विद्याः । काञ्चन—प्रधानभूताम् । ऐहिकामुष्मिकज्ञानमयी इत्युक्त्या
 असमीचीनतद्वयप्रतिपादकविद्याभ्योविशेषयति ॥४८॥

विद्याया इत्यादिभिः स्मृता इत्यन्तैः षड्भिः श्लोकेरेकादशविद्यास्वरूपोपदेशं
 सम्भूयोक्तानां त्रैपुरुरत्नभूतानां विद्यानां सङ्ख्यानिगमनं च करोति । तत्र एतदुक्तं
 भवति—कुलमुन्दर्यास्त्रिषु खण्डेषूपरि प्रत्येकं हकारयोजनाद्विजयाख्या सर्वेषा-
 मैहिकामुष्मिकज्ञानप्रदानात् सर्वरक्षाकरोविद्या ॥५०॥ तेषु हकारमपास्य तत्र सका-
 रयोजनात् विश्वचैतन्यरूपिणो (बीजा) जीवाख्याविद्या ॥५१॥ तेषु तत्र हकारपूर्व-
 सकारयोजनात् सन्धास्थोमन्त्रः सकारपूर्वहकारयोजनात् विद्याख्याविद्या तेषु त्रिषु

प्रत्येकं शक्तिपुटिता विद्या विश्वविमोहिनी ।
 खेचराखुरसोपेतमायाभ्यां पुटिता तु सा ॥५३॥
 त्रिपुरामृतमंज्जा सा सर्वाप्ययन(१)विग्रहा ।
 लायाद्या मोहिनी प्रोक्ता तन्मध्या चोभिणो मता ॥५४॥
 तदन्ता क्तेनिदोख्याता वातादिस्थान्महोदया ।
 तयोदशेति कथितात्रिपुरा(रिनम)विधयः स्मृताः ॥५५॥
 आसां क्रमविपर्यासजाताविद्याष्टसप्ततिः ।
 तासां विधानं ते प्रोक्तमशेषं लक्षसागरे ॥५६॥
 सम्पत्करोति काप्यस्ति विद्या साऽचिन्त्यवैभवा ।
 तां वच्चे शृणु देवेशि ! साधकाभीष्टसिद्धये ॥५७॥

कृतेषु प्रथमे हकारसकारयोरधस्तादन्त्ययोर्यञ्जनान्तेरेव फयोजनात् विश्वमयी
 विश्वाख्याविद्या ॥५२॥ केवलक्रमे सुन्दर्यास्त्रिखण्डानि प्रत्येकं ह्रस्वे खाभ्यां पुटयेत् ।
 सा विश्वमोहिनी विद्या ॥५३॥ पुनरपि तस्याएव ह्रस्वे खा(क्ते कारा)भ्यां पुटनात् त्रिपु-
 रामृताख्या विद्या ॥५४॥ तत्त्वज्ञानात् सर्वलाभात् (संयोग) संपोषणविग्रहा । तस्याः
 कुलसुन्दर्याः प्रथमकूटमपास्य तत्र ह्रस्वे खायोजनात् मोहिनीनामविद्या । तथा-
 मध्यमखण्डमपास्य तत्र ह्रस्वे खाया नियोजनात् चोभिणीनाम विद्या । तद्वत्-
 चरमखण्डस्थानि ह्रस्वे खानियोजनात् क्तेदिनीनाम विद्या । पुनस्तस्याः कुलसुन्दर्याः
 प्रथमखण्डमपास्य तत्र अकारयोजनात् महोदयाख्या विद्या । एवं त्रिपुराकन्दाख्या
 सङ्केतविद्या तदुवकुलसुन्दरीविद्याभ्यां समेता विजयादिकामहोदयान्ता कपादश-
 विद्याः सम्भूय तयोदशविद्याः त्रिपुरारत्नाख्याः समोरिता इति ॥५५॥

आसामित्यादिना श्लोकेन तासां तयोदशविद्यानां पञ्चविंशत्पटलोक्तक्रमाप-
 क्रमव्युत्क्रमयोगान् प्रत्येकं पट्भेदतः सम्भूय अष्टसप्ततिसङ्ख्याता विद्यास्तासां
 प्रपञ्चितं विधानं लक्षसागराख्यागमे समुपदिष्टमिति चोपदिशति ॥५६॥

संपत्करोत्यादिभिः समुन्नयेदित्यन्तेनैकादशभिः श्लोकैस्तत्प्रस्तावपूर्वमन्वर्थं
 मंजसम्पत्करोविद्योपदेशं तद्वानोपदेशं तद्विधानोपदेशं पूर्वाक्ताष्टसप्ततिविद्याना-
 मुपास्तिक्रमं च करोति । तत्र प्राणोरसामरुदङ्गिस्त्रयोगादाद्यमोरितं—ककार-

प्राणोरसामरुद्वह्निस्त्रयोऽगदाद्यमौरित(१)म् ।

वातेन च चरस्वाभ्यां द्वितीयमपि पार्वति ! ॥५८॥

हंसहृद्वनमायाभिस्तृतीयं परमेश्वरि ! ।

एवं त्रिवर्णा सा विद्या विधानं चाथ कथ्यते ॥५९॥

तृतीयबीजेनाङ्गानि दीर्घस्वरयुजा क्रमात् ।

कुर्यात्कराङ्गयोः प्राग्वादित्यं ध्यायेच्च तां ततः ॥६०॥

दाडिमोक्षिसरप्रख्यदेहवासोविभूषणाम् ।

चतुर्भुजां त्रिनयनां प्रसन्नस्मरेवक्तुकाम् ॥६१॥

रत्नाभिषेकसम्पन्नामष्टपताञ्जमध्यगे ।

त्रिकोणे स्वस्तिकासीनां करुणानन्दमन्दिराम् ॥६२॥

प्रवालाक्षस्रजं रत्नचषकं रत्नपूरितम् ।

पुस्तकं च वरं(दं) हस्तैर्दधानां सर्वमङ्गलाम् ॥६३॥

अकारादिसकारान्तषोडशत्रयकल्पिते ।

कुलासने हलक्षार्णमध्ये तद्विद्ययाऽन्विते ॥६४॥

लकारआकारईकारबिन्दुभिस्तस्याः प्रथमं कूटमुक्तमिति यावत् । अत्र
आकार ईकारयोगुणसन्धिर्न भवति । वातेन च चरस्वाभ्यां द्वितीयम्-
अकारएकारबिन्दुभिर्द्वितीयं कूटम् । अत्रापि वृद्धिसन्धिर्न भवति ॥५७॥५८॥
हंसहृद्वनमायाभिस्तृतीयम्-हकारसकारऔकारविसर्जनीयैस्तृतीयं कूटम् । परमेश्वरीति देवोसम्बुद्धिः ॥५९॥ कराङ्गयोः—कराङ्गन्यासयोः । बिन्दुयुक्तेन दीर्घस्वर-
युजा तृतीयबीजेन कुर्यादित्यर्थः । इत्यं—वक्ष्यमाणप्रकारेण ॥६०॥६१॥ स्वस्ति-
कासीनां—स्वस्तिकसंज्ञकेन आसनेन स्थिताम् । मन्दिरामिति स्वातन्त्र्योक्तिः—
मन्दिरमित्यर्थः ॥६२॥ करेषु दक्षिणोर्ध्वादि वामाधरान्तं धार्याणि पार्श्वक्रमेण
कल्पयेत् ॥६३॥ अकारादिसकारान्तषोडशत्रयकल्पिते—अकारककारयकारोपक्रम-
विसर्जनीयतत्कारसकारावसानतिरेखा सर्वत्र त्रिकोणकल्पतिः तन्मध्ये शिष्ट-
हलाक्षिद्वयाच्चादिशब्दार्थप्रपञ्चविग्रहा परमा शक्तिः स्थितिः । शक्तिमन्त्रेषु परमो-
पद्मरः सम्प्रदायार्थः । कुलासनं नाम एवं विशिष्टं चक्रं त्रिकोणम् । तद्विद्ययाऽन्विते

समावाह्यार्थसङ्कल्पपूर्वं तामर्चयेत्क्रमात् ।

मध्ये त्रिकोणकोणेषु रतिप्रीतिमनोभवान्(म) ॥६५॥

(१) अग्रादिसव्यगास्तद्वदष्टपदेषु मातरः ।

चतुरस्रे लोकपालान् प्राग्वच्छक्तीः समर्चयेत् ॥६६॥

विधानमष्टसप्तत्या(२) इति सम्यक्समीरितम् ।

बलिद्वयं च होमं च प्राग्वदन्यत् समुन्नयेत् ॥६७॥

चतुर्गुणचतुर्थांशस्वसमाननियोजिते ।

ब्राह्मीरसवचादुग्धे शृतं सर्पिस्त्रिभिर्दिनैः ॥६८॥

—तद्विद्यया सहिते । एतत्कुलामनविशेषणम् ॥६४॥ अर्घमङ्कल्पः प्राग्वत् ॥६५॥
सव्यगाः—वामावर्तक्रमेण । तद्वत्—अग्रादिवामावर्तक्रमेण । अष्टमातरः—
ब्राह्मराद्याः प्राग्वत् । शक्तीः—शक्तिरूपान् प्रागादिस्थितानित्यर्थः ॥६६॥ अष्टसप्तत्या
विद्यानामिति शेषः । अष्टसप्ततिविधानां विद्यानामेतदेव विधानमित्यर्थः । बलिद्वयं
आद्यन्तयोरिति शेषः । होमं—नित्यहोमं प्राग्वत् । एतदुक्तं भवति—पूजादौ
षोडशाक्षरेण मन्त्रेणावसाने कुरुकुलामसप्तार्च्यां च प्रोक्तक्रमेण बलिद्वयं दत्त्वा
नित्यपूजाक्रमतो होमं कुर्यादिति । अन्यत्—आद्यन्तयोर्मन्त्राणां बीजद्वयसप्ता-
क्षरीयोजनादि । आमां नित्यसपर्याचक्रविरचनाक्रमो यथा—प्राक्प्रत्यक्द्वारोपेतं
समचतुरस्रद्वयं विधाय तदन्तरष्टदलं पद्मं विधाय तत्कर्णिकायां यथामानं
समत्रिरेखां योनिं विधाय तत्र प्रोक्तक्रमेण प्रोक्ताः शक्तीः पूजयेदिति ॥६७॥

चतुर्गुणेत्यादिना कविरित्यन्तेन श्लोकद्वयेन ब्राह्मीष्टतोत्पादनविधिं तेन ष्टेन
मूकस्य वाक्सिद्धिप्रयोगं चोपदिशति तत्र ब्राह्मीव चे* गुरुमुखादवगन्त्ये ।
सर्पिः—ष्टतम् । एतदुक्तं भवति—सम्पादनीयष्टतमानस्य चतुर्गुणं ब्राह्मीस्वर-
समानं ष्टतमानचतुर्थांशं वचामानं ष्टतमानसमानं क्षौरं, एवमुक्तमानक्रमेण
चत्वारि संयोज्य त्रिभिर्दिनैर्ऋग्निना सम्पाद्य चिक्कणष्टतभाण्डे संशोष्यावतार्य
शिशिरे तस्मिन्वक्ष्यमाणमाहकायन्त्रं रजतपट्टे विधाय कृतप्राणप्रतिष्ठं तदन्वमस्मिन्
ष्टते निक्षिप्य कुशदूर्वादभेष्वन्यतमेन ष्टतं संस्पृशन् सविन्दुकां माहकामयुतवारं

(१) अग्रादिसर्वगा इति सू० पु० पा० ।

(२) विधानमेषुका इति सो० पु० पा० ।

* ब्राह्मी च इति टी० पु० पा० ।

सयन्त्रं मातृकाविद्याजप्तं त्वयुतमादरात् ।
 दिनशोविलिहेत्प्रातरब्धान्मूकोभवेत् कविः ॥६८॥
 शिवोऽम्बिका कुमारश्च विधिर्विष्णुस्तथा रमा ।
 कुबेरोरविचन्द्रारत्नागुरुसितसौरयः ॥७०॥
 वारेशास्तेषु वारेषु तांस्तु तद्दिनविद्यया ।
 नामसप्ताक्षरीयुक्त्या पूजयेत्तर्पयेद्भुनेत् ॥७१॥
 वर्णौषधिसमुत्थेन भस्मना मन्त्रितेन तु ।
 मातृकान्याससहितं स्पृशेद्रक्षाकृते मनुम्(३) ॥७२॥
 विशेषतो महीपानामार्तानां च विधिं चरेत् ।
 तेन ते सुखिनोभूयः सान्वया यावदायुषम् ॥७३॥

जपित्वा पश्चात् प्रोक्तविद्यास्वन्यतमां(च) तत्संख्यं जपित्वा सुरक्षितं निक्षिप्य कचि-
 च्चिसन्ध्यं मातृकया विद्यया च समर्चयेत् । प्रातः प्रातः मातृकाविद्याभ्यां त्रिवारं
 मभिजप्तं निष्कत्रयमानं तदुष्टृतं लिह्यतः संवत्सरात् प्रोक्तफलसिद्धिरिति ॥६८॥६९॥

शिव इत्यादि हुनेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन अर्कादिसप्तवाराणां प्रतिवारं देवता-
 द्वयं तत्पूजादिकं तत्प्रयोजनं चोपदिशति । तत्र रमा—लक्ष्मीः । आरः—
 भौमः । सितसौरय इति स्वातन्त्र्यात् । सितसौरोत्थर्थः । सितः—शुक्रः ॥७०॥तेषु
 सप्तस्वर्कादिष्विति शेषः । तान् वारेशान् । द्विविधान् । तत्तद्दिनजविद्यया-
 तत्तद्दिननित्याविद्यया । नामसप्ताक्षरीयुक्त्या—तत्तन्नाम तदन्ते च सप्ताक्षरी-
 युक्तेत्यर्थः । भुनेत्—जुहुयात् । तेन वाञ्छितसिद्धिः स्यादिति शेषः । एतदुक्तं
 भवति—अर्कादिषु सप्तसु वारेषु प्रतिवारं प्रोक्तान् द्विविधान् वारेशान् प्रोक्तक्रमेण
 द्वौ द्वौ तत्तद्दिननित्याविद्यायुक्तेन सप्ताक्षर्यन्तेन तत्तन्नाममन्त्रेण तत्तन्मण्डले पूजा-
 तर्पणहोमादिना वाञ्छितसिद्धिरिति ॥७१॥

वर्णौषधीत्यादिना यावदायुषमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन वक्ष्यमाणविद्यया मातृका-
 वर्णौषधिभस्मना मातृकायन्त्रलेखनप्राणप्रतिष्ठापुरःसरं विद्यामातृकाभिजप्तेन
 विद्यया समेतया मातृकया वक्ष्यमाणमातृकाक्षरस्थानेषु क्रमेण सन्ध्ययोः स्पर्शतः
 सर्वापद्भ्यो रक्षा भवति सर्वेषामित्युपदिशति ॥७२॥७३॥

क्रूरेषु व्याधिषु प्राप्तेष्वभ्यर्च्यैवं तु मण्डले ।
 नवकोष्ठे नव प्रोक्तान् राहुकेतुसमन्वितान् ॥७४॥
 मध्येन्द्रयमपाशीन्दुवङ्गिरजोऽनिले(स्व)परे ।
 कोष्ठे तांस्तैर्यजेत्सद्योमुक्तरोगः सुखी भवेत् ॥७५॥
 ग्रहार्त्तिषु रिपुक्लेशे दुर्भिक्षे त्रिविधे तथा ।
 उत्पाते समरोद्योगे कुर्यादुक्तार्चनादिकम् ॥७६॥
 सम्पूज्य तद्विदां सम्यग्दद्याद्गां स्वर्णमस्वरम् ।
 तेन सर्वापदुन्मुक्तः सुखी जीवति भूतले ॥७७॥
 ब्रूहि मे मातृकान्यासं तद्यन्त्रं परमेश्वर ! ।
 कथयामि ह्ययं तेऽद्य वक्ष्ये तत्पटलेऽखिलम् ॥७८॥
 ऋस्वदीर्घस्वरद्वन्द्वपुटितैः षण्दवर्जितैः ।
 कुर्यादङ्गानि षड्वर्गैः पञ्चपञ्चदशाक्षरैः ॥७९॥

क्रूरेष्वित्यादिभिर्भूतले इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्नवग्रहपूजया विपत्तारणमुप-
 दिशति । तत्र - एवं - अष्टाविंशपटलवक्ष्यमाणप्रकारतः । मण्डले नवकोष्ठ-
 गते - तत्तन्मण्डले इत्यर्थः ॥७४॥ मध्येत्यादिना ग्रहाणां वक्ष्यमाणं दिग्विभागं
 स्मारयति । शुभाशुभक्रमात् । तान् - नवग्रहान् । तैः - उक्तप्रकारैर्दिननित्या-
 सप्ताक्षरीमध्यगतैर्नवभिर्नाममन्त्रैः ॥७५॥ त्रिविधे इत्यस्य उत्पाते इत्यत्रान्वयः ॥७६॥
 तद्विदां - विद्याविदाम् । गां - धेनुम् । तेन - अर्चनादिना । एतदुक्तं भवति
 प्राक्प्रत्यक्दक्षिणोदगग्रैश्चतुर्भिः सूत्रैः समान्तरालं नवकोष्ठानि निष्पाद्य तेषूक्त-
 क्रमेण नवग्रहाणां अष्टाविंशपटलवक्ष्यमाणानि मण्डलानि विधाय तत्र तत्तद्दिन-
 नित्यासप्ताक्षरीमध्यगतैस्तत्तन्नाममन्त्रैर्नवभिः पूजातर्पणहोमादिना तद्विद्याविदां
 सम्पूजनस्वर्णादिदानेन सर्वापद्गोविमुक्तः सुखी भवतीति ॥७७॥

ब्रूहीत्यादिभिर्न्यसेदित्यन्तैरष्टभिः श्लोकैर्मातृकापङ्क्त्यासादिकं मातृकान्यासं
 चोपदिशति । तत्र तद्यन्त्रं - मातृकायन्त्रम् । ह्ययं - न्यासं यन्त्रं च । अद्य-
 अस्मिन् पटले । तत्पटले - मातृकापटले । अखिलं - अन्यदतिशेषः ॥७८॥

ऋस्वेत्यादिना इत्यमित्यन्तेन त्रिपादाधिकेन एकेन श्लोकेन एतदुक्तं भवति -
 स्वरेषु - ऋऋलृलृ इति चत्वारि षण्ढाक्षराणि । तद्वर्जितैरन्यैर्द्वादशभिः अष्टउ-

स्वरेषु मध्यतः प्रोक्ताश्चत्वारः षण्दविग्रहाः ।
 कराङ्गयोर्विधायेत्यं आदिज्ञान्ताक्षराणि वै ॥८०॥
 भाले वक्त्रावृतौ नेत्रश्रोतनासाकपोलतः ।
 ओष्ठदन्तशिरोजिह्वास्वेकशोविन्यसेत्स्वरान् ॥८१॥
 करयोः पादयोर्मूलमध्यसन्धिष्वथाग्रतः ।
 विन्यसेच्चतुरोवर्गान् पञ्चमं पार्श्वपृष्ठतः ॥८२॥
 नाभौ हृदि च विन्यस्य व्यापकान् दशधातुषु ।
 त्वगसृङ्मांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्रान्तगामिषु ॥८३॥
 प्राणशक्त्यात्मसु तथा न्यसेदेवं समाहितः ।
 हृदयस्पर्शिनं तेषां स्मरन् धातुषु विन्यसेत् ॥८४॥
 अथवा हृदये स्कन्धयुगे च त्रिककक्षयोः ।
 (१) हृदयाहस्तयापादजठरे वदने न्यसेत् ॥८५॥

ओअं इति षड्भिर्ऋस्वैः, आ ई ऊ ऐ औ अः इति दीर्घस्वरैः षड्भिश्च
 सविन्दुकैः कचटतपवर्गान् पञ्चपञ्चाक्षरान् यादिकं दशाक्षरं वर्गं च सविन्दुकान्
 तान् प्रोक्तक्रमेण पुटितान् कृत्वा तैः षड्भिः अन्ततो जातियुक्तैर्मन्त्रैः
 कराङ्गन्यासं कुर्यादिति ॥७९॥८०॥

आदिज्ञान्तेत्यादिभिः न्यसेदित्यन्तैः पादाद्यैः पञ्चभिः श्लोकेर्दंष्ट्रं मातृकाक्षर-
 विन्यासक्रममुपदिशति । तत्र मूलमध्यसन्धयोः । मूलसन्ध्योरितिदोः कूर्परयोः,
 मध्यसन्ध्योरितिमणिबन्धाङ्गुलि मूले चोच्येते, पादयोस्तु मूलमध्यशब्देन कटी जानुनी
 उच्येते । तत्र मध्यसन्धिह्रस्वमिति प्रपदाङ्गुलिसन्धौ उच्येते । पञ्चमं वर्गमिति-
 शेषः ॥८१॥८२॥ व्यापकान्—वर्णानितिशेषः । यादिज्ञान्तानां व्यापकत्वं तेषां
 धात्वादिवस्वरूपत्वात् ॥८३॥ प्राणशक्त्यात्मसु—प्राणशक्त्यात्मानोपि धातुत्वेन्यन्ते ।
 तेषां—धातूनाम् । द्वितीयार्थं षष्ठी धातूनित्यर्थः ॥८४॥ अथवा—पञ्चाक्षरे ।
 त्रिके अपरगतेः हृदयाहस्तयापादाद्यं हृदयादि हस्तयोरग्रावधि परामृशन् सकारं
 हृदयादिपादयुगाग्रावधि परामृशन् हकारं च न्यसेदित्यर्थः ॥८५॥

वृत्तद्वयावृतं चाष्टपदमञ्जं (२) महीपरम् ।

विधाय विलिखेन्मध्ये हंसहृद्वनशक्तिजम् ॥८६॥

कूटं स्वरान् केशरेषु वर्गान् पदेषु चालिखेत् ।

पञ्चपञ्चाक्षरोपेतान् (३) दारुचाम्बुनि दिक्षु च ॥८७॥

स्वरेष्वपुनरुक्तानि पञ्चान्यानि तु पञ्च वै ।

सव्यञ्जनाव्यञ्जनत्वभेदतोऽभृद्द्विरन्वयः ॥८८॥

सवाताग्निधरास्वेन शक्तिस्तत्पञ्चकं भवेत् ।

अन्यान्येकादश शिवे ! सन्धिमावादि सम्भवा ॥८९॥

वृत्तद्वयेत्यादिभिर्वितन्वत इत्यन्तेः सप्तभिः श्लोकैर्मातृकायन्त्रनिर्माणं तद्विनियोगं तत्फलानि चोपदिशति । तत्र हंसहृद्वनशक्तिजं कूटं हकार-सकार-ओकार-विसर्जनोयैः संहतैरेकं कूटाक्षरम् ॥८६॥ स्वरान् केशरेषु—षोडश-स्वरान् केशरेषु प्रतिदलमूलं दन्तशोलिखेत् । वर्गान्—कादीन् पञ्चपञ्चाक्षरोपेतान् वर्गानित्यन्वयः । समेतिशेषः । दारुचाम्बु—ठकारवकारौ । दिक्षु ठकारं विदिक्षु वकारं चालिखेदिति केचन कथयन्ति । तदस्माकं नाभिमतम् । उभयमध्यष्टसु दिक्षु लेख्यमित्यस्मात्सम्प्रदायार्थः ॥८७॥ अपुनरुक्तपञ्चस्वराक्षराणि वक्ष्यमाणानि अष्टमे दले लिखेदित्यर्थः । अन्यानि तु पञ्च वै—अन्येषु सप्तसु दलेषु पञ्चपञ्चाक्षराणि लिखितानि । वै इति हेतौ । सव्यञ्जनाव्यञ्जनत्वभेदतः—स्वराणां स्थितिर्द्विविधा व्यञ्जनाश्लिष्टा एका स्वयं राजते इति स्वरशब्दनिर्वाहात् । स्वतन्त्रा चापरा । तेनाष्टदलकेशरयोर्द्विरन्वयः । एतदुक्तं भवति—स्वरेषु वक्ष्यमाणान्यपुनरुक्तानि पञ्चाक्षराणि अष्टमे दले विलिखेदिति । तत्राष्टमे दले पञ्चाक्षरलेखनन्तु अन्येषु सप्तसु दलेषु पञ्चपञ्चाक्षराणां लिखितत्वात् । एवं व्यञ्जनसहितत्वेन व्यञ्जनरहितत्वेन च स्वराणां द्विधा स्थितत्वात् अत्र द्विरन्वयो भवति ॥८८॥ सवाताग्निधरास्वेन शक्तिः—अकार-इकार-उकार-विन्दुसहितो विसर्जनीयः । तत्पञ्चकं—अपुनरुक्तस्वराक्षरपञ्चकम् । एतदुक्तं भवति—अकार-इकार-उकार-विन्दु-विसर्जनीयाक्षराणि स्वरेष्वपुनरुक्तानि । इतराणि तेषामेव सवर्णदीर्घादितः सम्भूतानि चत्वारि षण्ढाक्षराणि

एतद्यन्त्रस्य मध्यस्थं नाम कृत्वा प्रयोजयेत् ।

प्रातर्मूर्द्धि स्मरेदिन्दुबिम्बस्थं सर्वसम्पदम् ॥६०॥

अभिषेकाङ्गारणाच्च पूजनाल्लोहकल्पिते ।

स्थापनाद्गृहदेशादौ यन्त्रं सर्वार्थसिद्धिदम् ॥६१॥

एतद्यन्त्रस्य मध्यस्था देवताः सकला अपि ।

सन्निधिं फलदानं च साधकानां वितन्वते ॥६२॥

अकाररहितरेफलकारेण विभक्तरूपाणि । तेन तेषां पञ्चानामिव स्वर्गेषु प्राधान्य-
मन्यान्येकादशाक्षराणि सन्धिमात्रादिसम्भूतत्वात् पुनरुक्तानीति । यन्त्रविरचना-
क्रमो यथा—स्वाभिमतमानेन भ्रमेण वृत्तं कृत्वा तद्वह्निश्च एकाङ्गुल-
मानेन वृत्तं कृत्वा द्वितीयवृत्तव्यासार्द्धमानेन तद्वह्निश्च वृत्तं कृत्वा तदन्तर-
ष्टदलानि दिग्विभागेन कृत्वा तदन्तः केशरस्थानं च समान्तरालषोडश-
रेखाभिः षोडशधा कृत्वा तद्वह्निरेकाङ्गुलमानेन चतुर्थं वृत्तं विधाय तस्य
व्रङ्गलात् बहिश्चतुरस्रमेकं रेखाग्राष्टशूलोपेतं कृत्वा कर्णिकायां हकार-
सकार—औकार—विसर्जनोयोपेतां शक्तिप्रसादाख्यामेकाक्षररूपां विद्यां हकार-
सकारान्तरालस्थनामवतोमालिख्य केशरस्थानेषु षोडशस्वरादिप्रादक्षिण्येन षोड-
शस्वरानालिख्य बहिरष्टदलेषु अग्रादिप्रादक्षिण्यक्रमेण कचटतपयगादीन् पञ्चा-
क्षरान् सप्तवर्गान् सप्तसु दलेषु समालिख्य अष्टमे अ इ उ अं अः इति पञ्चाक्षराणि
समालिख्य चतुर्थवृत्तात् बहिरष्टसु दिक्षु प्राग्वत् ठकारवकारौ बहिरष्टौ समा-
लिखेत्—सर्वाणि प्रोक्तान्यक्षराणि कर्णिकास्थाक्षरमन्तरेण सविन्दून्यालिखे-
दिति ॥८८॥ एतद्—यन्त्रमिति शेषः ॥८९॥ लोहकल्पितं यन्त्रं इति शेषः ।
पूजनादित्यस्यान्तेनान्वयः । स्थापनात्—यन्त्रस्येति शेषः । आदिशब्दोग्रामादि-
विषयः ॥८९॥

एतद्यन्त्रस्येत्यादिना श्लोकेन सकलदेवताचक्रप्रतिष्ठासु हेमरजताभ्राणा-
मन्यतमेन कृते पट्टे यन्त्रमुत्कीर्य मध्ये सन्निधेहोति नामाक्षरोपेतं सप्राण-
प्रतिष्ठं मासमात्रमभ्यर्चितं लक्षजप्तमाष्टकं प्रथमं तत्त्ववित् पूर्णात्मा सुपूजितम्
संस्थाप्य तन्मध्ये सकलदेवतावेरं स्थापयेत् । एवं कृते तस्मिन् वेरे तासां
देवतानां स्फुरणं समीचीनं भवति । स्थापयितुर्मनीषितफलं च सम्भवतीत्युपदि-
शति ॥८९॥

विद्यां तान्तु नरोऽसूखी जडोऽसूकोऽतिपातकौ ।
 नित्यशोजपपूजाद्यैः काले मत्समतां व्रजेत् ॥८३॥
 जिह्वायामक्षराख्येतान्यसकृद्भावयेद्धिया ।
 प्रविष्टोविद्वद्गोष्ठीषु(१) युज्यते वाग्मिभिर्जनैः ॥८४॥
 सूक्ष्मेन्दुबिम्बमध्यस्थं सुधावर्षविधायिनम् ।
 विभावयन्नितिमनुं जपेदेकाग्रमानसः ॥८५॥
 मण्डलात्कवितासिद्धिः सर्वभाषामयी भवेत् ।
 वादादिषु तु सर्वत्र देवतात्मा जयी भवेत् ॥८६॥
 यन्त्राणि नित्यानित्यायाः समान्येकात्मयोगतः ।
 प्रयोगजातमन्योन्यं विदध्यादैक्ययोगतः ॥८७॥
 तेनात्मनोक्तानि शिवे ! सर्वसिद्धिकराणि वै ।
 षोडशस्वपि नित्यासु यन्त्रादन्यत्समौ रितुम् ॥८८॥

विद्यानामित्यादिना भवेदित्यन्तेः चतुर्भिः श्लोकैः कुलसुन्दरीविद्यायाः प्रयोग-
 विशेषैः फलविशेषानुपदिशति । तत्र तां—कुलसुन्दरीं विद्याम् । सूखः—अज्ञः ।
 जडो—बालः । आद्यशब्दस्तर्पणहोमादिविषयः । मत्समतां—शिवसमताम् ॥८३॥
 अक्षराख्येतानि—कुलसुन्दरीविद्याया इतिशेषः ॥८४॥ सुधावर्षविधायिनं—इन्दु-
 मण्डलक्षोभतः । मनुं—कुलसुन्दरोविद्यां विभावयन्नित्यन्वयः । जपेन्ननुमित्य-
 न्वयः ॥८५॥ आदिशब्दोऽव्यवहारद्यूतादिविषयः । देवतात्मा—देवताह् भ्राव-
 नया । वादव्यवहारादिषु सर्वत्र देवताह्भ्रावनया तत्तत्करणाद्विजयो भवे-
 दित्यर्थः ॥८६॥

यन्त्राणीत्यादिना श्लोकेन षोडशपटले नित्यानित्याप्रोक्तानि यन्त्राणि विद्ययो-
 रैकरूप्यादस्याश्च तान्यपि यन्त्राणि साधारणानीत्यतिदिशति । तत्र—तद्यन्त्राति-
 देशदत्तोक्तं यन्त्रद्वयं च नित्यानित्यासाधारणम् ॥८७॥

षोडशस्वपीत्यादिना श्लोकेन नित्यानां सर्वासां विशेषसामान्यविधानं विभजते ।
 तत्र—अन्यदिति जपतर्पणहोमार्चामेकभावनादिकम् । ऐक्ययोगतः—आसां षोडश-

वृत्तयुग्मं षट्सं च कृत्वा मध्याद्यमध्यतः ।

नामालिख्य बहिः षट्सु तत्त्रयं स्वेन मायया ॥६६॥

विलिख्य मातृकां वृत्ते कृत्वा तद्धारणान्मुखे ।

जिह्वायां भावनात् सर्वगोष्ठीष्वग्रं विगाहते ॥१००॥

वाचातत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।

अस्या निष्कालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते पञ्चदशं

पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥१५॥

नामैकरूपपरमार्थयोगतः । एतदुक्तं भवति—सर्वासां षोडशानां नित्यानां तत्तत्पटलप्रोक्तानि यन्त्राणि विधुराणि प्रयोगजातान्यन्योन्यमासामैक(क्य)-रूप्यात् साधारणानीति ॥६५॥

वृत्तयुग्ममित्यादिना विगाहतेइत्यन्तेन विद्यागोष्ठीविजयप्रदं यन्त्रमुपदिशति । तत्र मध्याद्यमध्यतः—कुलसुन्दरीविद्याया मध्यमकूटस्य आद्यस्य ककाराक्षरस्य मध्ये इत्यर्थः । तत्त्रयं—विद्याकूटत्रयम् । मायया—विसर्जनीयेन॥६६॥ अग्रं विगाहते—अग्रेसरोभवति गरिष्ठोभवतीत्यर्थः । यन्त्रविरचनाक्रमो यथा—इष्टमानेन भ्रमेण वृत्तं विधाय तन्मध्ये प्राग्बद्धमिमममानेन(१) षट्कोणं विस्तोर्य(२) वृत्ताद्-हिरिकाङ्गुलमानेन च वृत्तं कृत्वा षट्कोणस्य मध्ये विद्याया मध्यमकूटाक्षरमालिख्य तस्यादिभूतस्य ककारस्योदरे नामालिख्य तस्य षट्सु कोणेषु अधस्थेषु त्रिषु (३) मध्यादिप्रादक्षिण्येन विद्याक्षराणि त्रीणि(४) सविन्दूनि क्रमात् समालिख्य उपरिस्थेषु त्रिषु कोणेषु अमुक्तप्रादक्षिण्यक्रमात् विसर्जनीयोपेतानि तानि समालिख्य बहिर्वृत्तवैध्यामयादिप्रादक्षिण्येन सविन्दुकान्यकारादिचक्रकान्ता-न्येकपञ्चाशदक्षराणि समालिख्य गुलिकीकृत्य प्रोक्तक्रमोपेतमास्ये तां कृत्वा (५) तच्च जिह्वायां विभावयन् प्रोक्तानि फलान्यवाप्नोति इति ॥१००॥

(१) दमिमताङ्गनेनेति टी० पृ० पा० ।

(२) विरच्येति टी० पृ० पा० ।

(३) सव्यादिप्रा इति टी० पृ० पा० ।

(४) यन्त्राणीति सो० पृ० पा० ।

(५) धृत्वेति टी० पृ० पा० ।

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य तन्त्रस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्च-
 सारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन विरचितायां
 मनोरमाख्यायां व्याख्यायां शिवदूतोनित्याविद्याविधान-
 प्रकाशनपरं पञ्चदशपटलं परिपूर्णं
 परामृष्टम् ॥ १५ ॥

ग्रन्थसङ्ख्या—

अत्र यन्त्रद्वयं प्रोक्तं व्याख्याग्रन्थाः शतत्रयात् ।
 सत्रिपादोनविंशाः स्यः पटले दशपञ्चके ॥

अथ षोडशं पटलम् ।

षथ षोडशनित्यासु या प्रोक्तैकादशी तु ताम् ।
 नित्यानित्यां शृणु प्राज्ञे ! यदायत्तमिदं जगत् ॥१॥
 विद्योद्धारः (१) कृतः पूर्वं तद्विधानमिहोच्यते ।
 यासौ समस्तजीवानां देह(२)स्थितिविधायिनी ॥२॥
 न्यासं ध्यानं ततः शक्तीस्ताभिः पूजां च साधनम् ।
 यन्त्राणि वज्ररूपाणि षडाधारेषु संस्थितिम् ॥३॥
 नियहानुग्रहौ षड्भिः कालव्याप्तिरिति क्रमात् ।
 दीर्घस्वरसमेताभ्यां हंसहृद्ग्यां षडङ्गकम् ॥४॥

अथ षोडशपटलम् ।

पूर्वस्मिन् पञ्चदशे पटले दशम्याः कुलसुन्दरीनित्याविद्याया विधानमुप-
 दिश्यान्तेरमेकादश्या नित्यानित्याया विधानमुपदिशति । अथ षोडशेत्यादिना
 सर्वत इत्यन्तेन श्लोकस्मररूपेण षोडशेन पटलेन । अत्र षोडशेत्यादिभिः क्रमा
 दित्यन्तेरध्यक्षेभिः श्लोकेः पटलार्थानुद्दिशति । तत्र यदायत्तं—नित्यानित्या-
 धीनम् । जगत्—जङ्गमम् । देहस्थितिकरत्वात् ॥१॥ पूर्वं—तृतीये पटले ।
 तद्विधानं—विद्याविधानम् । समस्तजीवानां—समस्तप्राणिनाम् । देहस्थितिविधा-
 यिनी—षडाधारादिस्थितत्वात् ॥२॥ संस्थितिम्—देवतानामिति शेषः । एतदुक्तं
 भवति—षडाधारेषु डाकिन्यादीनां षण्णां देवतानामवस्थितिं तदधिष्ठातृ-
 रूपत्वेन नित्यानित्यायाः स्थितिं च वक्ष्यामीति ॥३॥ षड्भिः—आधारदेवताभि-
 र्डाकिन्यादिभिः । (२) फलावाप्तिम्—कालेन देवताया ऐक्यव्याप्तिं च ॥

दीर्घस्वरेत्यादिना युतमित्यन्तेनार्द्यान्तेन श्लोकेन न्यासक्रममुपदिशति । तत्र-
 दीर्घस्वरसमेताभ्यां—प्राग्वत् हंसहृद्ग्यां हकारसकाराभ्यां ह्रसां ह्रसौ इत्यादिभि-
 र्जातियुक्तैर्मन्त्रैः प्राग्वत् षडङ्गानि विन्यसेदित्यर्थः ॥४॥ विद्याक्षराणि—कूटप्रोक्तानि

(१) गित्योद्धार इति सू० पु० पा० ।

(२) देवस्थिति इति सू० पु० पा० ।

(३) कालव्याप्तिम् इति टी० पु० पा० । फलावाप्तिकालेन इति व० पु० पा०

भूमध्ये कण्ठहृन्नाभिगुह्याधारिषु च क्रमात् ।
 विद्याक्षराणि क्रमशोन्यसेद्विन्दुयुतानि तु वै ॥५॥
 व्यापकं च समस्तेन विधाय विधिना युतम् ।
 ध्यायेत् समस्तसम्पत्तिहेतोः सर्वात्मिकां शिवाम् ॥६॥
 उद्यद्वास्करविम्बाभ्यां माणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ।
 पद्मरागकृताकल्पामरुणांशुकधारिणीम् ॥७॥
 चारुस्मितलसद्वक्त्रषट्सरोजविराजिताम् ।
 प्रतिवक्त्रं त्रिनयनां भुजैर्द्वादशभिर्युताम् ॥८॥
 (१)पाशेक्षुगुणपुण्ड्रे क्षुचापखेटत्रिशूलकान् ।
 वहन्तीं वरदां वामैरङ्गुशं पुस्तकं तथा ॥९॥
 पुष्पेक्षु मण्डलाग्रञ्च नृकपालाभये तथा ।
 दधानां दक्षिणैर्हस्तैर्ध्यायेद्देवीमनन्यथा ॥१०॥
 अनन्ताः शक्तयोदेव्यास्ताश्चा(२)कर्णाय वदामि ते ।
 ललिताशक्तिवृन्दोऽयं(३) बीजद्वयमथोक्रमात् ॥११॥

हकारादि डकारान्तानि संकेतविद्याविधुराणि षडक्षराणि । विन्दुयुतानि — प्रत्येकं
 विन्दुयुक्तानि । एतदुक्तं भवति—विद्याया हकारादिडकारान्तानि प्रत्येकं विन्दु-
 युक्तानि प्रोक्तेषु षट्सु स्थानेषु क्रमादेकैकशोन्यसेदिति ॥५॥ व्यापकं—प्राग्वत् ।
 समस्तेन—विभिः कूटैः सङ्केतविद्योपेतैः ॥

ध्यायेदित्यादिभिरनन्यधीरित्यन्तैरर्द्धाद्यैश्चतुर्भिः श्लोकैर्देव्या नित्यसपर्याधान-
 मुपदिशति । तत्र सर्वात्मिकां—सर्वचैतन्यरूपत्वात् । चैतन्यरूपत्वन्तु धातुरूप-
 देहात्मिकानां डाकिन्यादीनामधिष्ठाटरूपस्वात्मरूपत्वात् ॥६॥७॥ वक्त्रषट्(क)सरो
 जविराजितां—षड्वक्त्रपद्मविराजितामित्यर्थः ॥८॥ भुजेष्वायुधान्यूर्द्धादि कल्पयेत् ।
 खेटं—चर्मफलकम् ॥९॥ मण्डलाग्रं खड्गविशेषः । नृकपालं—गिरःकपालम् ॥१०॥

अनन्ता इत्यादिभिरानता इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्देव्या आवरणशक्तीरुपदिशति ।
 अत्र अनन्ता इत्यत्र शक्तीनामचरविग्रहत्वान्न वक्तुं शक्यते । देव्या अनन्तशक्ति-

(१) पाशाङ्गुशपण्ड्रे इति सू० पु० पा० ।

(२) लायाव ण्य काशन इति सू० पु० पा० । (३) शक्तिवृन्दाया इति सू० पु० पा० ।

पूर्णमण्डलवर्णाः स्युस्ते शक्तीति च संयुताः ।

सप्ताक्षर्या(१) युता संज्ञा विद्याः स्युर्द्वादशाक्षराः ॥१२॥

षट्सप्तत्या ऽपि च शतं यजेत्ताभिर्हृतां शिवाम् ।

षट्कोणकोणेष्वामीनां डाकिन्याद्यास्तथा ऽर्चयेत्(२) ॥१३॥

रक्षो निलेन्द्रवज्रीशवरुणेषु क्रमाच्च ताः ।

डाकिनीं शाकिनीं पञ्चाङ्गाकिनीं कार्किणीमपि ॥१४॥

साकिनीं हाकिनीं मूले देवौ सट्टशविग्रहाः ।

हेतोस्तामभितः शक्तिरूपास्तन्मुकुटानताः ॥१५॥

कृतन्यासार्घसङ्कल्पः पूजयेद्दीरितक्रमात् ।

कुर्याच्च नित्यहोमन्तु जपेद्विद्यां यथोदितम् ॥१६॥

परिवारवन्तु स्वात्मस्वरूपत्वात् । काञ्चन आकर्ण्य—वक्ष्यमाणशक्तीरिति शेषः ॥११॥

पूर्णमण्डलवर्णाः—अकारादयः क्षः इत्यन्ताः प्रोक्तसङ्ख्याः । अकारादि क्षकारान्तानां षट् त्रिंशद्वर्णानां प्रत्येकं षोडशस्वरयोजनेन षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्याः एषां पूर्णमण्डलस्त्वं पञ्चविंशपटले वक्ष्यमाणत्वादिह नोच्यते । संज्ञाविद्या—नामरूपाविद्याः द्वादशाक्षराः—ह्रीं श्रीं अं शक्तिपादुकां पूजयामीत्यादिकाः ह्रीं श्रीं क्षः शक्तिपादुकां पूजयामि इत्यन्ताः एवंप्रकारेण द्वादशाक्षराः इत्यर्थः । तासां शक्तीनां वर्गक्रमेण षोडशदलानि षट् त्रिंशत्पद्मानि षट्कोणाद्वह्निः कृत्वा तेषु दलेषु ताः शक्तीः पूजयेदिति सम्प्रदायः । अथवा वर्गद्वयक्रमेण द्वात्रिंशदलानि अष्टदलपद्मानि कृत्वा तेषु ताः समर्चयेदिति स्वपारम्पर्यार्थः । डाकिन्यादीनां षट्कोणेष्वत्रोक्तानि स्थानानि पूर्वमेव व्याख्यातानि ॥१२॥१३॥१४॥ मूलदेवौ सट्टशविग्रहाः नित्यानित्यासमानरूपाः । तन्मुकुटाः—तत्तदायुधोपेतमुकुटाः । नताः—(कृताञ्जलयः प्रह्ला) कुचभरनम्नाः तत्तद्भुजस्थानस्थिताः । सर्वसाधारणमेतत् ॥१५॥

कृत्यादिभिर्गता इत्यस्मैः पञ्चभिः श्लोकैः चक्रविशेषैः शक्तिविशेषैश्च त्रिविधं पूजाक्रममुपदिशति । तत्र अर्घसङ्कल्पः—प्राग्वत् । ईरितक्रमात्—प्रोक्तक्रमात् । यथोदितं—प्राग्वत् ॥ १६ ॥ शताक्षैकदलान्वितं—एकपञ्चाशदलान्वितमित्यर्थः ।

(१) षट्कोणाद्बहिरज्यन्तशताङ्गैः कदलान्वितम् ।

कृत्वा तेष्वपि ताभिस्तु वृतां पूजामु मध्यमाः (२) ॥१७॥

द्विचतुःषट्दशदलैर्द्वादशाष्टद्वयच्छदैः ।

पद्मैरावृत्तषट्कोणे (३) यजेत्तन्त्रध्वींस्तु तार्चनात् ॥१८॥

चतुरस्रद्वयं बाह्ये चतुर्द्वारसमन्वितम् ।

विधाय तेषु शाखासु शक्तीनां विंशतिं यजेत् ॥१९॥

ब्राह्म्यादिलोकपालाख्याः षोडशद्वारसंस्थिताः ।

अनन्तब्राह्मनियतिकालरूपा विगर्हिताः ॥२०॥

ताभिः—अकारादिचकारान्तैकपञ्चाशदक्षराणां शक्तिभिः ॥१७॥ अष्टद्वयच्छदैः—
षोडशदलैः ॥१८॥ शक्तीनां विंशतिम्—ब्राह्म्यादिलोकपालान्तानामष्टादशशक्तीनां
नियतिकालशक्तिद्वयेन विंशतित्वम् । एतदुक्तं भवति—इष्टमानेन भ्रमेण वृत्तं
कृत्वा तदबहिः—षट्कोणेपितं वृत्तं कृत्वा तदबहिः सम्प्रदायात् षोडशदलानि
षड्विंशत्यङ्गानि कृत्वा तद्बहिःस्वराङ्गुलान्तरालं चतुरस्रद्वयं कृत्वा ततश्चतसृषु दिक्षु
द्वाराणि मशाखानि कृत्वा तत्र सर्वमध्ये देवीं बहिः षट्कोणिषु प्रोक्तक्रमेण
डाकिन्यादिषट्कं तद्बहिः पूर्णमण्डलात्तरशक्तीर्वर्गक्रमेणात्तरत्र मेण च
षट्त्रिंशत्पद्मेषु तत्तत्पथे शदलेषु च प्रोक्तक्रमेणाभ्यन्तरात्त्रिर्गमनगत्या पूजयेत् ।
तद्बहिःचतुरस्रे चतसृषु दिक्षु पश्चिमद्वारदक्षिणाध्यादि तद्वामपार्श्वान्तं प्रादक्षिण्य-
क्रमेण चतुर्द्वारपार्श्वीष्टकस्थानेषु ब्राह्म्याद्यष्टशक्तीः प्रादक्षिण्यक्रमेणार्चयेत् । तत-
स्तत्र पूर्वहारोत्तरशाखादि उक्तद्वारदक्षिणशाखावसानं प्रादक्षिण्यक्रमेणाष्टसु
शाखासु इन्द्रादीशान्तं लोकपालशक्तीरष्टावर्चयेत् । तदनु तत्रानन्तब्रह्मनियति-
कालशक्तीराग्नेयादिषु ईशान्तेषु चतुर्षु दिक्कोणेषु प्रादक्षिण्यक्रमेणार्चयेदिति च
सम्प्रदायार्थः । अथवा प्रोक्तषट्कोणाद्बहिः प्राग् वत् सम्प्रदायात् द्वात्रिंशद्वात्रिंश-
दङ्गुलानाष्टादशपद्मानि कृत्वा तत्र वर्गद्वयक्रमेण पूर्णमण्डलवर्णशक्तीः समभ्यर्च्य चतुरस्रे
प्राग्वद्वर्चयेदेष पक्षश्चोत्तमः । मध्यमसु प्रागुक्तषट्कोणाद्बहिरैकपञ्चाशदङ्गुलं पद्मं
कृत्वा तद्वल्लिखकारादिचकारान्तैकपञ्चाशदक्षराणां शक्तीरनन्तं प्राग् वत् समर्चयेदिति ।
लघुप्रक्रियायां षट्कोणादबहिः षोडशदलं तदबहिर्द्वादशदलं तदबहिर्द्वादशदलं

विदध्यात्साधनं प्राग्वद्गणलक्षणं पयोव्रतः ।

विस्वादुसितैरुगैरम्बुजैर्हवनं तथा ॥२१॥

जपतर्पणहोमार्चासिकसिद्धमनुर्नरः ।

कुर्यादुक्तान् प्रयोगांश्च नचेत्तद्वातुदेवताः ॥२२॥

प्राणास्तस्य यस्यन्त्येव कुपितास्तत्क्षणं शिवे ! ।

अनया विद्यया लोके यन्न साध्यं न तत् क्वचित् ॥२३॥

विद्याक्षराणि सप्त स्युस्तेः प्राग्वत्स्वरसंयुतैः ।

शतं द्वादशसंयुक्तं तैर्यन्त्राणि वदामि ते ॥२४॥

वृत्तद्वयान्तः षट्कोणं तदन्तर्ध्वं त्रयुग्मकम् ।

विधाय मध्ये मायास्थमेकमक्षरमाख्यया ॥२५॥

बहिः षडालिखेत्षट्सु वृत्तयोर्भूतमाटका ।

कृत्वा नवभिरेवं स्यः क्रमाद्यन्त्राणि षोडश ॥२६॥

तदबहिः षट्दलं तदबहिश्चतुर्दलं च पञ्च कृत्वाऽन्यत् प्राग्वद्विलिख्य तेषु पद्मेषु तत्तदलेषु लकारशक्तिरहिता अकारादिक्षकारान्तपञ्चाशदक्षरशक्तौः षडधारीक पूजाक्रमेण प्राग्वदर्थयेत् इत्येवं त्रयः पक्षा इति ॥२७॥२८॥

विदध्यादित्यादिभिः कचिदित्यन्तस्त्रिभिः श्लोकैर्विद्यासाधनविधिमसिद्धस्य प्रयोगकरणे प्रत्यवायं विद्याया अनुभावं चोपदिशति । तत्र प्राग्वत्—ललिता विद्यावत् । पयोव्रतः—चीराहारी । तथा—जपदशांशतः ॥२१॥ नचेत्तद्वातुदेवताः इत्यत्र तच्छब्दः सर्वेषां षड्धात्वधोगत्वात् ॥२२॥ तस्य प्रयोक्तुः ॥२३॥

विद्येत्यादिना श्लोकेन विद्याक्षराणां स्वरसंयोगेन यन्त्रार्थं विस्तारमुपदिशति । तत्र सप्त—अनाहृतानि तानि प्रथमकूटाक्षराणि ॥२४॥

वृत्तद्वयेत्यादिना षोडशेत्यन्तेन श्लोकद्वयेन स्वरविकृतविद्याक्षरैः षोडश-यन्त्राण्युपदिशति । तत्र मायास्थं—हृल्लेखास्थम् । एतदुक्तं भवति—अभिमतमानेन भ्रमेण वृत्तद्वयमेकाङ्गुलान्तरालमन्तर्बहिर्विभागेन कृत्वा तदबहिः षट्कोणं तदबहिस्तथाविधं वृत्तद्वयं कृत्वा सर्वमध्ये प्राक्तेषु स्वरविकृतेषु द्वादशाधिकशतसङ्केतषु विद्याक्षरेषु आद्यं नामगर्भहृल्लेखोदरं ममालिख्य द्वितीयादिषु षडक्षराणि षट्सु कोनेषु अग्रादि प्रादक्षिण्येनालिख्यान्तर्वृत्तवीथ्यां कर्मानुरूपाणि

प्रथमेन धृतेन स्यादौदरव्याधिसंहतिः ।

द्वितीयेन शिरोरोगा नश्यन्ति परमेश्वरि ! ॥२७॥

तृतीयेनाक्षिरुक्शान्तिः श्रोत्रजानां परेण तु ।

पञ्चमेन भुजारोगाः प्रयान्त्यूर्ध्वेन पादजाः ॥२८॥

सप्तमेनान्तराधिस्था धृतेन निधनाश्रयाः ।

धृतेनाष्टमयन्त्रेण ज्ञानेन्द्रियगता गदाः ॥२९॥

परेण कर्मेन्द्रियगा दशमेनानिलोद्भवाः ।

एकादशेन पित्तोत्था द्वादशेन कफोद्भवाः ॥३०॥

त्रयोदशेन दोषाणां सन्निपातसमुद्भवाः ।

प्रयान्ति विलयं सद्यो यन्त्राणां शक्तिवैभवात् ॥३१॥

चतुर्दशेन यन्त्रेण भूतप्रेतपिशाचकाः ।

प्रयान्ति भीताः क्षणतः सर्वेऽन्येपि ग्रहाः शिवे ! ॥३२॥

भूताक्षराणालिख्य बाह्यवृत्तवीथ्यामग्रादिप्रादक्षिण्येन मातृकां सविन्दुकामालिखेत् । एतत् प्रथमं यन्त्रम् । एवं षट्कोणमध्यस्थैः कोणस्थैश्च एवं सप्तभिः पूर्वपूर्वलिखितोपरितनैः स्वरविकृतविद्याक्षरैरन्यानि पञ्चदश यन्त्राणि भवन्तीत्येवं पूर्वोक्तेन सह षोडश यन्त्राणि भवन्ति ॥२४॥२५॥

प्रथमेत्यादिभिरन्यथा इत्यन्तेर्नवभिः श्लोकैः षोडशाणां यन्त्राणां समस्तारोगशान्तिषु विनियोगात् सर्वत्राभिषेकक्रमादिकं चोपदिशति । तत्र औदरव्याधिः गुल्मादिः । परमेश्वरोति देवीसम्बुद्धिः ॥२७॥ श्रोत्रजानां—रोगाणामिति शेषः । परेण—चतुर्थेन यन्त्रेणेति शेषः । ऊर्ध्वेन—षष्ठेन यन्त्रेणेति शेषः । प्राग्वात्—पादजा रोगा इति शेषः ॥२८॥ अन्तराधिस्था—अन्तराधिरिति कटेरूर्ध्वं कराधस्तात् करद्वयाधस्ताद्देहप्रदेशः तत्स्था रोगा इति शेषः । निधनाश्रयाः—मरणाश्रयभूताः अन्तराधिस्था इत्यत्रास्यान्वयः । ज्ञानेन्द्रियगताः—श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राण-सम्भूताः । गदा—रोगाः ॥२९॥ परेण—नवमेन यन्त्रेणेति शेषः । कर्मेन्द्रियगाः—वाक्पाणिपादपायूपस्थसम्भूताः । अनिलोद्भवाः—वातरोगसम्भवाः गदा इति शेषः । कपोद्भवाः—श्लेष्मदोषसमुद्भवाः । अस्मिन् प्रकरणे अनुक्तेषु विशेषेषु रोगा इत्ये-

तत्परेण महारोगा धृतेनाष्टौ न बाधकाः ।
 षोडशेन धृतेन स्यादायुरागोग्यमीश्वरि ! ॥३३॥
 यन्त्राणि षोडशैतानि धारयेद्वाधिशान्तये ।
 सर्वेषां प्राणिनां सम्यगनुक्तेषु गदेष्वपि ॥३४॥
 सर्वत्र यन्त्रधारणं साभिषेकं सदक्षिणम् ।
 सवन्दनं सविश्रवासं फलत्येवान्यथाऽन्यथा ॥३५॥
 *कुर्विहीना तु सा विद्या पञ्चकूटाभिधा शिवे !
 वाक्सिद्धिमन्यत्सकलं कुरुते न भिदा तयोः ॥३६॥
 (१)तद्विद्याकूटभेदाः स्युर्विशल्या शतसप्तकम् ।
 तैर्वज्रयन्त्रनिर्माणं फलानि च शृणु प्रिये ! ॥३७॥

तद्विशेषम् ॥३०॥ तयोदशेन—यन्त्रेणेतिशेषः । दोषाणां सन्निपातसमुद्भवा—वाता-
 दीनां त्रयाणां दोषाः सन्निपातात्समुद्भूताः । वैभवात्—अतिशयादित्यर्थः ॥३१॥
 यन्त्रेणेत्येतदस्मिन् प्रकरणे यन्त्रानुक्तौ सर्वत्रान्वेति । ग्रहा—भूताद्याः । शिवे इति
 देवीसम्बुद्धिः ॥३२॥ तत्परेण—पञ्चदशेन । महारोगा—वातादयः । षोडशेन
 धृतेन—धृतेन षोडशेन यन्त्रेणेत्यर्थः । अत्र प्रकरणे सर्वसाधारणार्चनसंस्थापनादि-
 विनि युञ्ज्यादितिसम्प्रदायार्थः ॥३३॥ व्याधिशान्तये—सर्वव्याधिशान्तये । एतदुक्तं
 भवति—एतानि सर्वाणि षोडश यन्त्राणि अनुक्तेष्वन्येषु रोगेषु तत्तद्वाधिशान्तये
 धारणादीनि कुर्यादिति । एतेन सर्वाणि यन्त्राणि प्रत्येकं सर्वरोगहराणि भवन्ती-
 त्यर्थः ॥३४॥ सर्वत्र—अस्मिन्स्तन्त्रे इतिशेषः । अन्यथाऽन्यथा—प्रोक्तान्यथाकरणे
 न फलत्येव । एतदुक्तं भवति—सर्वसाधारणं यन्त्रधारणं यन्त्रेणाभिषेकं
 कृत्वाऽभिषेक्यैवावत्सन्तोषं वित्तानि च दत्त्वा तं समभिवन्द्यैतत्फलत्येवेति
 विश्वस्य यन्त्रधारणं कुर्यात् । एवं कृते फलत्येव अन्यथा न फलत्येव ॥३५॥

कुर्विहीनेत्यादिना श्लोकेन पञ्चकूटविद्याविधानं तस्याश्चैतद्विद्यात्मकत्वं चोप-
 दिशति । तत्र कुर्विहीना—(उ)उकारविहीना । न भिदा तयोः—षट्कूटपञ्चकूट-
 विषयोः ॥३६॥

तद्विद्येत्यादिना श्लोकेन नित्यानित्याविद्यास्तराणां सन्दर्भभेदसञ्ज्ञातस्वरूप—

प्राक्प्रत्यक्दक्षिणोदक्च सूत्राण्यष्टादश क्षिपेत् ।
 तैस्तु कोष्ठानि जायन्ते नवाशीतिशतद्वयम् ॥३८॥
 प्राग्वत्तत्कोणकोष्ठानि षट्त्रिंशन्मार्जयेत्क्रमात् ।
 मध्ये वज्रं यथा भूयात्तथा कुर्यात् समन्ततः ॥३९॥
 सप्तचत्वारिंशत्कं शतं कोष्ठैस्तु वज्रकम् ।
 त्रास्त्राणि चत्वार्यग्राणि चतुःकोष्ठैस्तु पूर्ववत् ॥४०॥
 विधाय तस्य मध्याधःकोष्ठमारभ्य संलिखेत् ।
 प्रादक्षिण्यप्रवेशेन कूट(ास्ताना)न्तस्याद्यखण्डजान् ॥४१॥
 मध्येऽवशिष्टनवके वामदक्षत्रयद्वये ।
 प्रतिलोमानुलोमात्मविद्याद्वयमथालिखेत्(१) ॥४२॥
 शिष्टेषु त्रिषु कोष्ठेषु साधकाख्यां तदूर्ध्वगे ।
 कर्ममध्येऽधरे साध्यमालिखेदपि सर्वतः ॥४३॥

संख्यापूर्वं वज्ररूपयन्त्रनिर्माणादिकं प्रस्ताति । तत्र तद्विद्याभेदाः—षट्कूट-
 विद्यायाः पञ्चत्रिंशत्पटलवक्ष्यमाणक्रमेण अक्षराणां क्रमपूर्वापर्या(याता)त् स्वरूप-
 भेदाः । तेषां सङ्केतविद्याखण्डत्रयपूर्वापर्यात् तत्प्रकारजनित सविंशति(२)शतत्रया-
 धिकचतुःसहस्रेषु सङ्केतविद्याखण्डजैर्भेदैरेव षड्यन्त्रनिर्माणमवबोध्यम् । तैः—
 कूटभेदैः । प्रिये इति देवीसम्बुद्धिः ॥३७॥

प्रागित्यादिभिः शिवे इत्यन्तरष्टभिः श्लोकैः प्रस्तुतविद्याकूटाक्षरभेदैः कोष्ठवज्रा-
 काराणि षट्यन्त्राण्युपदिशति—तत्र षट्त्रिंशत् प्रतिकोणमितिशेषः ॥३८॥३९॥
 त्रास्त्राणि चत्वार्यग्राणि वज्रयन्त्रस्य चत्वार्यग्राणि त्रिकोष्ठानि कुर्यादित्यर्थः ।
 चतुःकोष्ठैस्तु पूर्ववत्—प्रतिदिशं चतुर्भिश्चतुर्भिः कोष्ठैरित्यर्थः ॥४०॥ तस्य—यन्त्रस्य ।
 मध्याधःकोष्ठ—अधस्थत्रयस्योपरिस्थपङ्क्तिस्थकोष्ठपञ्चकमध्यस्थकोष्ठम् । आद्य-
 खण्डजान्—षट्स्वितिशेषः । तान् कूटान्विशत्यधिकशतसङ्ख्याकान् । षष्ठां तेषां
 क्रमेण विद्याक्षरषट्कोपक्रमत्वात् खण्डत्वम् ॥४१॥ मध्येऽवशिष्टनवके वामदक्षत्रय-
 द्वये—मध्यस्थेषु नवसु कोष्ठेषु ऊर्ध्वाधःक्रमस्थितेषु त्रिपङ्क्तिषु कोष्ठेष्वित्यर्थः ।

चतुस्त्रिकोणमध्यास्थं* द्विरेखाभिर्नवोक्तम् ।

मध्यावद्विलिखेत्तेषु वज्रयन्त्रमितीरितम् ॥४४॥

एवमन्यैः पञ्चभिश्च खण्डैः पञ्च प्रकल्पयेत् ।

इति षट् वज्रयन्त्राणि प्रोक्तानि क्रमशः शिवे ! ॥४५॥

लोहवयकते(१) पट्टे शिलायां वा चतुर्षु वा ।

प्रतिलोमानुलोमात्मविद्यादयं—नित्यानित्याविद्यायास्त्रीणि खण्डानि कुर्यादित्यर्थः ।
 ॥४२॥ प्रतिलोमानुलोमक्रमेण लिखेदित्यर्थः ॥४३॥ द्विरेखाभि(र्न)वीकृतं—प्रतिकोणं
 समान्तरालं मध्यतस्त्रिरेखा(त्रता)मात्रानुगुण्येन द्विद्विक्रमेण षड्भौरेखाभि नव-
 त्रिकोणानि कुर्यादित्यर्थः । मध्यवद्विलिखेत्तेषु—तेषु त्रयोदशत्रिकोणनवकोषेष्वपि
 वामदक्षिणपार्श्वस्थत्रिकोणत्रये प्राग्वद्विद्यां मध्यत्रिकोणत्रये साधकादिनामाक्षराणि
 च लिखेदित्यर्थः ॥४४॥ पञ्चभिश्च खण्डैः—नित्याविद्यायाः प्रागुक्तरूपैः प्रत्येकं विंश-
 त्यधिकशतकूटाक्षरात्मभिरिति शेषः । एतदुक्तं भवति—प्राक्प्रत्येकदक्षिणोदगग्राणि
 अष्टादशसूत्राणि समान्तरालानि कृत्वा तैः सञ्जातेषु नवाशीत्यधिकद्विशतसङ्केत-
 कोष्ठेषु चतुर्षु कोणेषु प्रतिकोणं (षट्त्रिंशत्) षट्त्रिंशत्कोष्ठानि कृत्वा प्राग्वन्मध्ये
 वज्राकारानुगुण्येन मार्जयेत् । पञ्चादवशिष्टेषु वज्ररूपेषु पञ्चचत्वारिंशदधिकशत-
 सङ्केत-कोष्ठेषु चतसृषु दिक्षु प्रतिदिशं चत्वारि चत्वारि कोष्ठानि मार्जयित्वा तत्र
 प्रागुक्तक्रमेण प्रतिदिशमेकैकक्रमेण चत्वारि त्रिकोणानि समद्विरेखाणि विधाय
 तत्र त्रिकोणरेखात्रयं विभागीकृत्य तेषु मध्ये मध्ये चिह्नद्वयं (चिह्नद्वयं) विधाय
 चिह्नाश्चिह्नं सूत्रद्वयानुगुण्येन द्वयं द्वयमितिक्रमेण षड् रेखाः समालिखेत् । एवं कृते
 ऊर्ध्वाधःक्रमेण त्रिकोणत्रयं तत्पार्श्वयोरूर्ध्वयो(रूपं) त्रिकोणद्वयं (त्रिकोणद्वयं)
 तत्पार्श्वयोरैकैकमेकं त्रिकोणं इत्येवं नवकोणानि सम्भवन्ति । तत्राधःस्थत्रिकोणो-
 परित्यपङ्क्तिः कोष्ठपञ्चकमध्यस्थकोष्ठमारभ्य बाह्यवीथिकोष्ठेषु यावदुपक्रान्तकोष्ठं
 तत्सङ्क्रान्ति कूटाक्षराणि प्रथमखण्डकूटाक्षरेष्वालिख्यामुक्तक्रममन्तः प्रविश्य
 द्वितीयपङ्क्तौ च प्राग्वदालिख्य एवमन्तर्यावद्विंशत्यधिकशतसङ्क्रान्तविद्या-
 प्रथमकूटाक्षराणि विलिख्य मध्यतोऽवशिष्टेषु नवसु कोष्ठेषु मध्यगतेषु त्रिषु कोष्ठे-
 षूर्ध्वाधरान्तं क्रमेण साधककर्म्मसाधनाक्षराणि विलिख्य तेषां वामभागस्थपङ्क्ति-
 गतकोष्ठत्रये अधरकोष्ठादूर्ध्वकोष्ठान्तदक्षिणभागपङ्क्तिस्थकोष्ठत्रये ऊर्ध्वकोष्ठा-

पट्टे वा फलकायां वा षट्कं षट्सु प्रकल्पयेत् ॥४६॥

फलकापट्टयोः पूजां कुर्यान्नित्यं एव तु ।

इतराणि तु संस्थाप्य यजेत्तत्रैव तां शिवाम् ॥४७॥

तत्स्थापनप्रदेशे तु विदध्यान्मण्डपं शुभम् ।

नवहस्तायामततं पताकातोरणान्वितम् ॥४८॥

फलपुष्पवितानाढ्यैरुपेतं परिकल्पयेत् ।

उत्सेधायामविस्तारहस्तां विदौ च मध्यतः ॥४९॥

एकं चेत् षट्कमथ चेत्कुर्याद्वेद्यादिकं तथा ।

(१) ईशप्राग्वह्निर्चां(२) तु वायुदिक्षु यथाक्रमम् ॥५०॥

प्रथमं राक्षसे त्वन्यान्यन्येषूक्तक्रमेण वै ।

निवेद्य गन्धपुष्पाद्यैर्नृत्यगीतादिभिस्तथा ॥५१॥

समाराध्यैवमेवन्तु विदिनं प्रोक्तशक्तिभिः ।

हुत्वा जपित्वा जीवोच्चे भानूच्चे वा स्थिरोदये ॥५२॥

अधःस्थकोष्ठान्तं च विद्यात्रिखण्डं समालिख्य बहिष्यतुर्दिक्षु लिखितत्रिकोणो-
दरस्थत्रिकोणनवकोषपि विद्यानामाक्षराणि मध्यवत् समालिखेत् । एतत् प्रथमं
वक्ष्यन्मम् । एवमन्यान्यपि पञ्चवज्रयन्त्राणि विद्यायाः पञ्चभिः खण्डैः कुर्यात् ।
एवं पूर्वोक्तेन साहं षड्वज्रयन्त्राणि सम्भवन्तीति ॥४५॥

लोहत्रयेत्यादिभिरपि वा इत्यन्तैस्त्रयोदशभिः श्लोकैस्तेषां वक्ष्यन्मन्त्राणां
सामर्थ्यापादनार्थं मण्डपवेदिकानिर्माणं तत्र तेषां स्थापनं तत्र देवतामूर्तिसप्तक-
प्रतिष्ठां तदाराधनप्रकारं तत्फलानि फलकापट्टयोस्तदन्त्राणि विलिख्य तदारा-
धनस्य फलं चोपदिशति । तत्र शिलायां—दृषदि । षट्कं षट्सु एकद्वारादिषु
षट्स्वधिकरणेषु एकद्वारादिकानि षट्सु प्रत्येकं वा यथाक्रममेकैकं सर्वाणि वा
सर्वत्र वा षड्यन्त्राणि वज्ररूपाणि कल्पयेदित्यर्थः ॥४६॥ पूजां—यन्त्रस्येति शेषः ।
इतराणि—लोहत्रयशिलालिखितानि च पद्यान्त्राणि । तत्रैव—संस्थापितेषु वज्रेषु ।
तां—नित्यानित्याम् ॥४७॥ तत्स्थापनप्रदेशे—वज्रयन्त्रषट्कस्थापनप्रदेशे । ततं—

स्वाम(भा)गे भूम्युदये संस्थाप्य परमेश्वरि ! ।
 देव्यात्मा तच्छिलाभिस्तु दृढमाबध तत्र वै ॥५३॥
 देवीं षड्भिर्द्वीतां ताभिर्डाकिन्यादिभिरम्बिके ! ।
 मूर्तिसप्तकमुत्पाद्य प्रतिष्ठाप्य समर्चयेत् ॥५४॥
 नित्यशस्तत्पुगेविद्याभजनं चापि कारयेत् ।
 यत्र तत्र गदालक्ष्मीरिपुग्रहपिशाचकाः ॥५५॥
 दुर्भिक्षक्षुद्रकर्मोत्थपीडाकृत्याः परेरिताः ।
 न कदाचित्सम्भवन्ति विद्यायन्त्रानुभावतः ॥५६॥
 मङ्गलान्येव जायन्ते सर्वेषां सर्वतः सदा ।
 धार्मिकाश्चैव राजानः पूर्णसप्ताङ्गसंयुताः ॥५७॥
 फलकापटयोः क्लृप्तपूजातोनिजमन्दिरे ।
 वाञ्छितं समवाप्नोति मण्डलान्मासतोऽपि वा ॥५८॥

विस्तारः ॥४८॥ मध्यतः—मण्डपस्येति शेषः ॥४८॥ एकं—यन्त्रमिति शेषः । षट्क्
 यन्त्राणामिति शेषः ॥५०॥ उक्तक्रमेण—डाकिन्यादीनां प्रागुक्तारक्षोवायुशक्रवज्रोश-
 वरुणदिक्षु स्थापनादित्यर्थः ॥५१॥ प्रोक्तशक्तिभिः—डाकिन्यादीनां परिवारभूता-
 भिर्वन्त्रमाणाभिः । जीवोच्चे—बृहस्पतेरुभयोच्चे नित्योच्चे वा । भानूच्चेपि—तद्वत्
 स्थिरोदये—स्थिरराश्युदये ॥५२॥ भूम्युदये—श्वासपटलवच्च्यमाणपृथिव्युदये ।
 तत्—यन्त्रमिति शेषः । तत्र—वेदिकासु ॥५३॥ आदिशब्दोराकिन्यादिविषयः ।
 मूर्तिसप्तकं—(डा)राकिन्यादीनां षष्ठां देव्याश्चेति शेषः ॥५४॥ तत्पुरः—तासां
 सन्निधौ । विद्याभजनं—मूलविद्याभजनं कारयेदित्यर्थः ॥५५॥ क्षुद्रकर्मोत्थपीडाः
 विद्वेषादिप्रयोगजाः क्लेशाः । विद्यायन्त्रानुभावतः—उभयोः सामर्थ्यात् ॥
 ॥५६॥५७॥ क्लृप्तपूजातः—क्लृप्तयन्त्रषट्कपूजनात् । मण्डलात्—प्राग्वत् ।
 एतदुक्तं भवति—प्रोक्तानि षट् वज्ररूपाणि यन्त्राणि देवो नित्यपूजाचक्रं (यन्त्रं) च
 लोहवये शिलायां वा उक्तक्रमेण समुत्कोर्य तेषां स्थापनार्थं प्रोक्तायामविस्तारं
 पताकाद्यलङ्घितं मण्डपं परिकल्प्य स्थापनोयं यन्त्रशेकं चेत् तन्मध्यतः प्रोक्तो-
 त्सेधायामविस्तारामेकां वेदिकां कृत्वा स्थापनीयानि यन्त्राणि षट् चेत् षट् वेदिकाः

आसां देहस्थितिं वक्ष्ये शृणु सर्वार्थदायिनीम् ।
 मुधुम्नामधासंस्थेषु षडाधारांस्त्वजेषु ताः ॥५६॥
 तिष्ठन्ति प्राणिनां देव्यः सिद्धान्ति ज्ञानपूजिताः ।
 बहिश्च मण्डले पूजानुग्रहानिग्रहात्मिका(म्) ॥६०॥
 *विशुद्धाख्ये कण्ठदेशे षोडशस्वरपत्रके ।
 धूम्रवर्णांस्त्वजे देवीं डाकिनीं तत्समाकृतिम् ॥६१॥
 शक्तिभिः स्वरूपाभिरावृतां तत्र पूजयेत् ।
 तथा सर्वज्ञतासिद्धिर्भवत्येव न संशयः ॥६२॥

प्रोक्तदिक्षु परिकल्प्य तन्मध्ये चैकां वेदिकासुत्पाद्य तत्र प्रोक्तक्रमेण षट् यन्त्राणि
 निवेश्य मध्ये वेदिकायां देवीनित्यपूजाचक्रं निवेश्य गन्धपुष्पधूपान्यैस्तेषु यन्त्रेषु
 डाकिन्यादिभिर्वक्ष्यमाणभिस्तत्परिवारशक्तिभिर्देवीं च दिनत्रयं समाराध्य
 प्रतिदिनं सहस्रवारं जपित्वा तद्दशांशं हुत्वा बृहस्पत्युच्चैर्द्विविधे तरणेरुच्चैः तथा-
 विधेभानूच्चैः वा स्थिरराश्यादये वा स्ववामनासापुटपृथिवीस्थानश्वासोदये वा तानि
 यन्त्राणि तासु वेदिकासु प्रोक्तक्रमेण संस्थाप्य शिलाभिर्दृढमावध्य तासु वेदिकासु
 प्रतिवेदिकं डाकिन्यादीनां षष्ठां देव्याश्च मूर्तिसप्तकमुत्पाद्य प्रतिष्ठाप्य
 समभ्यर्च्य तासां सन्निधौ मूलविद्याभजनं चापि कारयेत् । एवं यत्र क्रियते तत्र-
 प्रोक्तान्यमङ्गलानि न मन्थवन्ति । प्रोक्तानि मङ्गलानि भवन्त्येव । एतानि
 सर्वाणि वा एकमेकं वा फलकायां पटे वा कृत्वा निजमन्दिरे क्वचित्स्थाने
 स्थापयित्वा पूजनात् प्रोक्तकालात् समस्तं वाञ्छितं प्राप्नोति ॥५८॥

आसामित्यादिभिरास्पदमित्यन्तैस्त्रयोदशभिः श्लोकैः षडाधारस्थानानि तन्त्रा-
 मानि तत्तद्गतांस्त्वजानि तत्तदम्बुजस्थान्यक्षराणि तत्तदम्बुजगतानि दैवतानि तत्त-
 द्दणं तत्तदनुग्रहायै पूजाक्रमं तत्तन्निग्रहायै पूजाक्रमादिकं चोपदिशति ।
 तत्र आसां—डाकिन्यादीनाम् । देहस्थितिं—सर्वप्राणिनां देहेषु स्थितिम् ।
 ताः—देव्यः इत्यत्रान्वयः डाकिन्यादय इति शेषः ॥५८॥ ज्ञानपूजिताः—
 आसां देहाधिष्ठातृरूपत्वं परमार्थं गुरुमुखाज्ज्ञात्वा पूजिता इत्यर्थः । बहिश्च
 मण्डले—वक्ष्यमाणरूपे । पूजां वक्ष्ये इत्यत्रान्वयः ॥६०॥ तत्समाकृतिं—मूलदेवता-
 समाकृतिम् । आसां वर्णसु तत्तदाधारांस्त्वजसमानः । विग्रहसु मूलदेवतास-

अनाहताख्ये ऋग्देशे सिन्दूरारुणपङ्कजे ।
 राकिनीं द्वादशदले कादिष्ठान्ताक्षरात्मभिः ॥६३॥
 शक्तिभिः पूजयेन्नित्यं कीर्त्यायुःश्रीधनाप्तये ।
 मणिपूरकसंज्ञे च नाभिस्थे दशपत्रके ॥६४॥
 इन्द्रनीलनिभेडादि दशवर्णात्मशक्तिके ।
 लाकिनीं पूजयेद्देवि जयश्रीसमृद्धये ॥६५॥
 ध्वजमूले समस्तापत्तारणायैष्टसिद्धये ।
 वादिषड् वर्णशक्तीभिरावृतां डाकिनीं यजेत् ॥६६॥
 स्वाधिष्ठानाह्वये पद्मे वालार्कत्विषि षडदले ।
 आधारस्थे चतुष्पत्रे सुवर्णाभे सरोरुहे ॥६७॥
 वादिशान्तार्णशक्तीभिरावृतां शाकिनीं यजेत् ।
 पायुध्वजान्तरा त्रयसमध्ये तेजः समन्विताम् ॥६८॥
 आक्ष्णाख्ये भ्रुवोर्मध्ये द्विदले शु(भ)द्विविग्रहे ।
 सेवितां हस्तशक्तिभ्यां हाकिनीं पूजयेत्तथा ॥६९॥
 त्रिकालज्ञोनरः सर्व(तो)चिन्तालोकनकारिणीम् ।
 विप्रवसृष्टिस्थितिध्वंसशक्तिदामप्ययत्रतः ॥७०॥
 उक्तक्रमविपर्यासान्निग्रहोन्तर्बहिस्तथा ।
 पूजनं सर्वदुःखार्तिनाशनं सम्पदास्पदम् ॥७१॥

मानः ॥६१॥ तथा—पूजया ॥६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥ ध्वजमूले—मेहनमूले ॥६७॥
 पायुध्वजान्तरा—गुदरन्ध्रमेहनान्तरालप्रदेशे । त्रयसमध्ये तेजः समन्वितां—कुण्ड-
 लिनीतेजोरूपाम् ॥६८॥ तथा—समुच्चये ॥६९॥ चिन्तालोकनकारिणीं हाकिनी
 मित्यत्रान्वयः । साधकस्य चित्तेषु भूतभविष्यवर्तमानकार्यज्ञानसामर्थ्यप्रदायिनी-
 मित्यर्थः ॥७०॥ अन्तर्बहिः—षडाधारिषु वक्ष्यमाणरूपे बाह्यगतयन्त्रे च । तथा—
 पूजनं अन्तर्बहिश्च उक्तवक्ष्यमाणक्रमानुलोमपूजनमित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—
 प्रोक्तेषु कण्ठादिषु भ्रूमध्यान्तेषु षट्स्वाधारिषु प्रोक्तरूपाणां पञ्चानां मध्ये डाकि-

भूमौ विधाय षट्कोणसप्तकं प्रोक्तदिक्रमात् ।
 मध्ये च तत्र तां नित्यानित्या गम्भादिनाऽर्चयेत् ॥७२॥
 अभितस्तत्षडस्रेषु तत्षट्कं तत्क्रमाद्यजेत् ।
 बाह्येष्वपि च ताः प्राग्वत्प्रोक्तवर्णाः समर्चयेत् ॥७३॥
 तामां षष्मामपि तथा षट्सु कोणेषु शक्तयः ।
 षट्त्रिंशत्ताः समादेव्याः सर्वरूपायुधादिभिः ॥७४॥
 प्राग्वत्स्वरूपेषु पञ्च स्युरूप(वी) कादिमान्तकाः ।
 परेषु यवलक्षार्णरहिता स्तैस्तथाऽर्चयेत् ॥७५॥

न्यादिहाकिन्यन्ताः षट्देवता मूलदेवतासमानविग्रहास्तत्तदाधाराख्यजप्रोक्त-
 वर्णसमानरूपवर्णाः स्वस्वसमानाकारवर्णाभिरक्षरशक्तिभिः प्रत्येकमाधाराख्यज
 प्रोक्तदलसङ्ख्याभिरावृताः प्रोक्तक्रमेणानुग्रहाख्यां सृष्टिक्रमपूजां कुर्यात् । तत्र
 बीजहयादीनि स्वस्वनामानि समाक्षर्यन्तानि तत्पूजाविद्याः तत्तन्नामविद्या
 पूजान्ते मूलविद्याया च पूजयेत् । तत्तदावरणशक्तीनामक्षरात्मिकादीनां नित्या-
 नित्यपूजोक्तद्वादशाक्षरविद्याया आसामवसानभूतहाकिन्याद्युपक्रमभूतडाकिन्यन्ताः
 पूजानिग्रहाख्या संहारक्रमपूजा एवमन्तर्बहिःशानुग्रहपूजां च कुर्यादिति ॥७१॥

भूमावित्यादिभिरर्चयेदित्यन्तैः चतुर्भिः श्लोकैर्बाह्यानुग्रहं चक्रं तत्र पूजनीय-
 शक्तिध्यानं तत्पूजाक्रमं चोपदिशति । तत्र प्रोक्तदिक्रमात्—निर्ऋतिवायुशक्र-
 वज्रीशवरुणमध्यदिक्रमात् । मध्ये च तत्र—तस्मिन् चक्रे सर्वमध्यस्थ(कोण)षट्के
 मध्ये । गम्भादिभिरित्यत्रादिशब्देन षोडशोपचारा उच्यन्ते ॥७२॥ तत्षडस्रेषु—
 मध्ये षट्कोणेषु । तत्षट्कं तत्क्रमात्—डाकिन्यादिशक्तिषट्कं निर्ऋत्यादि प्रोक्त-
 क्रमदिक्षु । बाह्येष्वपि च अपिचेति ममुच्ये । बहिषट्कोणषट्के । ताः—डाकि-
 न्याद्याः । प्राग्वत् निर्ऋत्यादिक्रमेण—प्रोक्तवर्णाः । स्वस्वाधारप्रोक्तवर्णाः ॥७३॥ तथा
 निर्ऋत्यादिक्रमेण । समादेव्याः तत्तन्मध्यदेव्या तत्तन्मध्यदेवतासमानरूपवर्णरूपा-
 युधा इत्यर्थः ॥७४॥ प्राग्वत्स्वरूपेषु पञ्चस्युः—कुलसुन्दरोपलप्रोक्तमातृकायन्त्रस्याष्टम
 दलाक्षराणि तानि अइउअंअः इति पञ्च अपूर्वाः । अपुनरुक्ताः पञ्चाशद्वर्ण इति
 शेषः । परेषु यवलक्षार्णरहिताः—यादिक्षान्तेषु दशसु वर्णेषु पुनरुक्तयवलक्षवर्ण
 चतुष्टय रहिताः तेषां चतुर्णां पुनरुक्तत्वं यणादेशसन्धिसम्भवेत्वात् यकारवकारयोः ।
 अन्ययोस्तु रलयोरभेदत्वात् ककारपकाररूपत्वात् च सकारस्य । तैः—षट्त्रिंश-

ङ्गिरक्षरैः । तथा—प्रागुक्तद्वादशाक्षररूपैः । तत्वाकारादिककारान्ताः षट्शक्तीः प्रथमे चक्रे पूजयेत् । एवमन्येष्वपि यथाक्रमं (षट्) षट्शक्तीः पूजयेत् । एतदुक्तं भवति—
अन्योन्यानुगुणरखाभिः सम्बद्धानि सप्त षट्कोणानि मध्यरक्षोवायुशक्रवज्रशवरु-
णदिग्गतानि वरुणवायुशक्रवज्रनिर्ऋतिस्पृष्टाग्रकाणि विधाय तेषु मध्य-
षट्कोणमध्ये प्रागुक्ताङ्गविग्रहां नित्यानित्यामावाह्य षोडशोपचारैरभ्यर्च्य तत् (त्रि)
कोणषट्कं (तु) डाकिन्यादिहाकिन्यन्ताः षट्शक्तीस्तन्मध्यस्थनित्यानित्यासमानायुध-
विग्रहास्तत्तदाधारवर्णपद्मपर्णाश्च ध्यात्वा षोडशभिरुपचारैः क्रमोदभ्यर्च्य ता एव
डाकिन्यादिर्वाङ्गनिर्ऋत्यादिदिग्गतषट्कोणषट्कमध्ये प्रोक्तक्रमेणावाह्य पश्चि-
माभिमुखा आधारवद्वात्वा समभ्यर्च्य तासामभितः षट्कोणेष्वपि तत्तदावरणशक्तीः
षट् द्विंशत् तत्तदभिमुखाः निर्ऋत्यादिप्रोक्तक्रमेण तत्तद्वादशाक्षरविद्याभिः
षड्भिः षट् षट्क्रमेण वक्ष्यमाणतत्तद्विविधविशेषोपचारसहितमर्चयेत् ।
एवमियमनुग्रहपूजा सर्वसम्पदवासिकरीति । अस्य चक्रस्थायं विरचनान्न मन्त्रयो-
दशभिः श्लोकैः साङ्गैः व्याख्यायते ।

चतुर्विंशङ्गुलायामभ्रमात् वृत्तं विधाय तु ।

तत्र मध्ये ब्रह्मसूत्रं कृत्वा तस्यार्द्धमानतः ॥१॥

तत्पार्श्वयोश्चिह्नयुगं वृत्ते कृत्वा तथाऽन्यतः ।

विधाय चिह्नयुगलं चिह्नाश्चिह्नं द्वयोरपि ॥२॥

कृत्वा सूत्रद्वयं तिर्यक् पश्चिमाग्रयुगान्तयोः ।

ब्रह्मसूत्रस्यपूर्वाग्रवधि सूत्रद्वयं भवेत् ॥३॥

प्राक् सूत्राग्रद्वयात्तद्वत्कुर्यात्सूत्रद्वयं ततः ।

पश्चिमब्रह्मसूत्रान्तमित्यं षट्कोणकं भवेत् ॥४॥

ततस्तद्वर्द्धकोणादिवायुकोणान्तगं ततः ।

(तथेशानि)तद्दिगादि च रक्षोन्तं ब्रह्मसूत्रद्वयं भवेत् ॥५॥

प्रत्येकं ब्रह्मसूत्राणि विधा कृत्वा तु चिह्नकम् ।

कृत्वाभितोऽथ वृत्तानि तत्तद्वर्द्धांशतोभ्रमात् ॥६॥

तत्रैकं ब्रह्मसूत्रेषु चतुर्विंशतिभागकम् ।

कृत्वा तद्दशमांशेषु षट्सूत्राणि निपातयेत् ॥७॥

दिक्कोणवृत्तपर्यन्तं वायुवृत्तेषु षट्सुखपि ।

वृत्तस्पृक्सूत्रयुग्मारं मध्ये मध्ये निपातयेत् ॥८॥

सूत्राणि षट्सूत्रेषु वृत्तं कोणेषु मध्यतः ।

कृत्वा त्रिब्रह्मसूत्राणि मार्जयेच्चक्रमुत्तमम् ॥९॥

एषामपि च चक्राणां शक्तीनां च विलोमतः ।
 पूजा निग्रहसंज्ञा स्यात् सा शत्रूणां विपत्तये ॥७६॥
 षट्सु चक्रेषु षट्कुम्भान्विधायारिमहोरुहः ।
 क्वाथतोयाभिसम्पूर्णान् कृष्णाश्वरसमन्वितान् ॥७७॥
 अर्द्धरात्रे यजेत्ताम् तद्योनिबलिदानतः ।
 क्षिप्रं त्वगादिभिस्ते स्युः पूर्णाः शत्रोः कलिवराः ॥७८॥
 निवेद्यं योनिरक्तेन सम्पन्नं चरुणा रिपोः ।
 होमं च कुर्यात्तेनैव फणिशीर्षस्रुचारुषा ॥७९॥
 ध्यायेद्देवीश्च कुपिता दष्टौष्ठा बाहुभिर्निजैः ।
 प्रहरन्तीः पिशाचेभ्योविकिरन्तीश्च तत्तनुम् ॥८०॥
 जयागुलुच्छविलसत्कर्णा भीमार्तनिस्त्रनाः ।
 ध्यात्वैवं निग्रहं कुर्याद्रिपूणां मारणाय वै ॥८१॥

रक्षोमारुतशक्राग्निशिवधारिगतानि च ।
 धूम्रसिन्दूरनीलोदज्ञानुहमेन्दु(भांसि)भानि च ॥१०॥
 मध्यकोष्ठं विधायैत्यं डाकिन्यादीः समर्चयेत्
 उच्यदर्यमबिम्बाभे नित्यानित्यां च मध्यमे ॥११॥
 एतच्चक्रविनिर्माणमजानन्मान्त्रिकोनरः ।
 निग्रहानुग्रहविधौ यतमानो विनश्यति ॥१२॥
 रोगार्तौ हन्त्युद्धे च शत्रूणां च निपातने ।
 तथा मनोषितप्रामौ सिद्धिरस्यार्चनाद्भवेत् ॥१३॥

अतः परं व्याख्येयानि ॥७५॥

एषामित्यादिभिर्मरणाय वै इत्यन्तैः षड्भिः श्लोकैरेष्वेव चक्रेषु निग्र-
 हाख्यपूजाचक्रमुपदिशति । तत्र चक्राणां समानां षट्कोणरूपाणामिति
 शेषः । शक्तीनां — तत्रतत्रोक्तषट्शक्तीनाम् । विलोमतः — चक्रशक्त्योरनुग्रहोक्त
 पूजाक्रमविलोमतः ॥७६॥ अरिमहोरुहः क्वाथतोयाभिसम्पूर्णान् — शत्रुनक्षत्र-
 हन्तस्य कषायकथितजलपूर्णान् ॥७७॥ तद्योनिबलिदानतः — शत्रुनक्षत्रयोनी-

चक्रं च नियहै प्रोक्तं वजरूपं भयङ्करम् ।
 कांस्थे सीसिपि वा कृत्वा स्थापयेद्वै रिभूमिषु ॥८२॥
 प्राक्प्रत्यक्दक्षिणोदक् च दशसूत्रनिपातनात् ।
 एकाशीतिपदानि स्युस्तेषु कोणचतुष्टये ॥८३॥
 प्रत्येकं दश कोष्ठानि मार्जयेच्छिष्टवज्रकैः ।
 चतुर्दिक्षु त्रिकोणानि चतुःकोष्ठैः प्रकल्पयेत् ॥८४॥

श्रित्वा बलिदानतः । ते—कुम्भाः । कलेवराः—शरीराणि(१) ॥७८॥ योनि-
 रक्तेन—शत्रुनक्षत्रयोनिरुधरेण । तेनैव—चरुणा । फणिशोर्षसुचा—भुजङ्गमस्य
 फणं कृत्वा सुगतेन तेन फणेनेत्यर्थः ॥७९॥ तत्तनुं—शत्रुदेहम् ॥८०॥ गुलुलुः—
 कलिका । एतदुक्तं भवति—प्रोक्तेषु सप्तसु षट् कोणचक्रेषु तत्तच्छक्तीः सावरणा(हे)-
 भीमरूपा स्तिष्ठन्तीरावाह्य तत्तदभिमुखा ध्यात्वा तत्तच्चक्रस्थानस्थिता एवानुग्रह-
 पूजाक्रम(प्रति)विलोमक्रमतः सचक्रावृत्तिशक्तीनां वक्ष्यमाणबलिं निवेद्य होमसहितं
 पूजयेत् । तेष्वेव सप्तसु षट् कोणचक्रेषु मध्यचक्रवर्जं पणान् मध्येषु षट् कुम्भान्नि-
 धाय तेषु कुम्भेषु शत्रुनक्षत्रवृक्षकपायकथितजलान्यभिपूर्य प्रोक्तभीमरूपाः सर्वेषां
 त्वगादिधातृणाः प्राग्वत्तदभिमुखास्तिष्ठन्तीः(२) शत्रोस्तत्त्वगादिधातूनाकृष्य
 तत्तत्कुम्भेषु सम्पूर्य तदेहं स्नायुधैः शकलीकृत्य पिशाचभ्योविकिरन्तीस्तेर्भक्ष्यमाणं
 तत्तदेहं भावयन् तदिन्द्रियमनःप्राणान् स्वचेतसा प्राणप्रतिष्ठाप्रोक्तप्रक्रियया मध्य-
 देवतायां नियोजयन्ननुग्रहपूजोक्तक्रमप्रतिलोमतः पूजयन् शत्रुनक्षत्रयोनि
 बलिं ह्रिन्दन् तदुक्तेन सम्पादितचरुणा निवेद्य च कुर्वन्तेन होमं फणिफणासुचा
 कुर्वन्नेवं पूजयन् प्रोक्तं फलमवाप्नोति इति । आसां पसां डाकिन्यादीनां त्वगा-
 दोनां च नित्यानित्याविद्यासम्बन्धाधारादिषु ३) तत्तन्निग्रहानुग्रहपूजनेषु
 रहस्यार्थस्य स्वरुमुखादेवावगन्तव्यः ॥८१॥

चक्रमित्यादिभिर्मर्दनमित्यन्तैरर्ध्यैः षड्भिः श्लोकैर्निग्रहकोष्ठवज्रचक्र-
 निर्माणं तत्प्रयोगविशेषं तत्फलं चोपदिशति । तत्र चतुःकोष्ठैः—प्रतिदिशमेकैकं
 कोष्ठं मार्जयित्वा तत्र त्रिकोणानि कुर्यादित्यर्थः ॥८२॥८३॥८४॥ मध्याधः

(१) कलेवरान् शरीरान् इति टी० पा० । कलेवरान् शरीराणि इति सी० पु० पा०

(२) स्तिष्ठन्तीति वङ्गः पु० पा०

(३) धार आदिषु इति टी० पु० पा० ।

तेषु मध्यस्थकोष्ठे च साध्यं कर्म समालिखेत् ।
 शिष्टेषु मध्याधःकोष्ठमारभ्य प्रतिलोमजान् ॥८५॥
 विद्याकूटांस्तु षट्त्रिंशदालिखेदप्रदक्षिणम् ।
 साध्ययोन्यसृजा पिष्टतद्वृक्षक्षोदलिपितान् ॥८६॥
 स्थापयेत्प्रोक्तसमये रिपुक्षेत्रगृहादिषु ।
 रमशाने चण्डिकागर्हे कुलोत्सादकरं भवेत् ॥८७॥
 इति निग्रहमाख्यातं समस्तरिपुमर्दनम् ।
 अनुग्रहं शृणु प्राज्ञे ! पूजाचक्रविधानतः ॥८८॥
 देवीस्ताः प्रोक्तरूपास्तु ध्यात्वा चक्रेषु पूजयेत् ।
 नवेद्यमासां सम्प्रोक्तं यदासां प्रीतिदायकम् ॥८९॥

कोष्ठमारभ्य सर्वमध्यकोष्ठस्याधः स्थितं कोष्ठमारभ्याप्रादक्षिण्येनामुक्तक्रमं
 निर्गमनगत्या लिखेदित्यर्थः । प्रतिलोमजान्—पञ्च(त्रिंशत्)विंशपटलवच्च्यमाण-
 क्रमभेदेषु प्रतिलोमतः क्रमरूपान् ॥८५॥ साध्ययोन्यसृजा—शत्रुनक्षत्रयोनिरक्तेन ।
 पिष्टः—आपृष्टः । तद्वृक्षक्षोदः—शत्रुनक्षत्रवृक्षक्षोदः—पङ्कः ॥८६॥ प्रोक्तसमये
 अरातिर्वैनाशिकनक्षत्रे अष्टमराश्यादये । आदिशब्दो देशादितिषयः । तत्र
 तत्रापि अष्टमराशिस्थाने ॥८७॥ इति उक्तप्रकारेण । अरिमर्दनं—शत्रुनाशकरमिति
 यावत् । एतदुक्तं भवति—प्राग्वदेकाशीतिकोष्ठानि कृत्वा तेषु कोष्ठेषु प्रतिकोणं
 दशदशकोष्ठानि मध्यवज्राकारेण मार्जयित्वा चतुर्दिक्षु प्रतिदिशमेकमेकं कोष्ठं
 मार्जयित्वा तत्र तत्र त्रिकोणानि विधाय तेषु त्रिकोणेषु मध्ये च साध्यमालिख्य
 सर्वमध्यकोष्ठाधःपङ्क्तिमध्यकोष्ठमारभ्याप्रादक्षिण्येनामुक्तक्रमं निर्गमनगत्या
 पञ्चत्रिंशे पटले वच्च्यमाणक्रमभिन्नविद्याकूटान् प्रतिलोमजान् षट्सङ्केत-
 विद्याजनितषट्प्रकारसम्बन्धान् एवं क्रमेण षट्त्रिंशत्कूटानालिख्य साध्यनक्षत्र-
 योन्यसृगृष्टतदक्षतदक्षपङ्केनालिख्य प्रोक्तसमयेषु प्रोक्तस्थानेषु स्थापयित्वा प्रोक्तं
 फलमाप्नुयादिति ॥८९॥

अनुग्रहमित्यादिभिर्लघुविग्रह इत्यन्ते रक्षादौः षड्भिः श्लोकैः प्राशुक्तानुग्रह-
 चक्रपूजनं तत्तद्देवतानां निवेद्यविशेषांस्तु सामझनासु समर्चनमनुग्रहकोष्ठवज्र-

पायसान्नं गुडान्नं च मुद्गभिन्नान्नकं तथा ।
हरिद्रान्नं तिलान्नं च शुद्धान्नं षट्कमेव च ॥६०॥
चक्रेषु सप्तसु तथा तद्वर्णाश्चारुविग्रहाः ।
युवतीः सप्त संस्थाप्य प्राग्वदभ्यर्च्य ताः क्रमात् ॥६१॥
भूषणाम्बरगन्धा(१)सृग्भोजनाद्यैस्तु तोषयेत् ।
तासु तुष्टासु तुष्टाः स्युः शक्तयस्ताः समास्तदा ॥६२॥
प्रागुक्तवज्रे साध्याख्यं तथालिख्यानलोमजान् ।
कूटानुक्तसमारम्भान् प्रादक्षिण्येन सल्लिखेत् ॥६३॥
प्रोक्तेषु प्रोक्तरूपेण स्थापयेत् प्रोक्तभूमिषु ।
प्रोक्तान्येव फलानि सूर्यगोऽयं लघुविग्रहः ॥६४॥

यन्त्रं तत्र पूजाक्रमं तत्फलानि चोपदिशति । तत्र पूजाचक्रविधानतः—पूजा-
विधानतः चक्रविधानतश्च । तत्र पूजाविधानं डाकिन्यादीनां युवतीनां च । चक्रवि-
धानं तु वज्रयन्त्रादि ॥८८॥ ताः—डाकिन्यादीः । प्रोक्तरूपा इत्यनेनाधार(च)क्रमोक्त-
वर्णाः मूलदेवीसमानबाहुमुखाश्चेतिचोच्यते । सपुत्रदेव्या रक्तत्वमेव षट्कं मध्य-
स्थाया देव्या इति शेषः ॥८८॥ ॥८९॥ तद्वर्णाः—आधारप्रोक्तदेवतामूलदेवतासदृशवर्णाः
प्राग्वदभ्यर्च्य—मध्यादिप्रागन्तम् । ताः—शक्तीः ॥८९॥ भोजनं—तत्तद्देवताप्रोक्तम् ।
आदिशब्देन यावच्छक्तिदक्षिणारूपं वित्तं चोच्यते । तासु—युवतिषु । ताः—
डाकिन्यादोः । एतदुक्तं भवति—प्रागुक्तेषु सप्तसु चक्रेषु प्रोक्तक्रमेण प्रोक्ताः शक्तीः
समावाह्य सम्पूज्य तत्तन्निवेद्यं तत्तद्देवतायै निवेद्य तन्निवेद्यषट्कं समुदितमध्य-
देवतायै निवेदयेत् । तेष्वेव सप्तसु चक्रेषु तत्तद्देवतासमानवर्णाः सप्तयुवतीश्च
संस्थाप्य तासु ताः शक्तीः प्रोक्तक्रमेण समावाह्याभ्यर्च्य तत्तन्निवेद्यपुरःसरं भूषादि-
भिस्तासां युवतीनां तोषणात्तत्तच्छक्तयः परितुष्टाः समस्तवाञ्छितं दद्युरिति ॥८९॥
प्रागुक्तवज्रे—निग्रहप्रोक्ते एकाशीतिकोष्ठे प्रोहृते वज्रयन्त्रे । अनुलोमजान्
पञ्चत्रिंशत्पटलोक्तक्रमभिन्नविद्यानुलोमरूपान् षट्त्रिंशद्विद्याकूटान् । उक्तसमा-
रम्भान्—सर्वमध्यकोष्ठाधःपङ्क्तिमध्यकोष्ठसमारम्भान् ॥८९॥ प्रोक्तेषु—स्वर्णादि-

(१) गन्धर्वभोजनेति सू० पु० पा० ।

(१) वज्रयन्त्रे इति टी० पु० पा० ।

आदिज्ञानाक्षरैः प्राग्वद्रूपिणीशक्तिसंयुतैः ।

बीजद्वयाद्यैः सप्ताक्षर्यन्तैः पञ्चदशाक्षरैः ॥६५॥

पञ्चाशच्छक्तयः पूज्याः पञ्चाशत्क्षेत्रपालकैः ।

दिनेषु घटिकायोगात् पञ्चाशन्मिथुनान्यपि ॥६६॥

तेषां बीजद्वयं वर्णारूपक्षेत्रेशसंयुताः ।

सप्ताक्षर्या च संयुक्ता मन्त्राः पञ्चदशाक्षराः ॥६७॥

चतुर्षष्टिपदे मध्ये चतुष्के दिनविद्यया ।

मनीषितं समालिख्य (रभा) तेषु तन्मिथुनानि वै ॥६८॥

घटिकाक्रमयोगेन हृन्मायामध्यमर्चयेत् ।

एवं मण्डलमासार्द्धात् प्राप्नोत्येवाभिवाञ्छितम् ॥६९॥

धिष्वकरणेषु मैत्रादिषु नक्षत्रेषु एकादशराश्यदये एकादशराशिस्थानेषु चेत्यर्थः ।
प्रोक्तभूमिषु - गृहमण्डपादिषु । प्रोक्तान्येव फलानि स्युः—आयुःकीर्तिविजयादि-
लाभरूपाणि । योगः—प्रयोगः । लघुविग्रहः—अनया सरूपः । एतदुक्तं भवति—
प्रागुक्तरूपे वज्रयन्त्रे मध्यकोष्ठाधःपङ्क्तिमध्यमारभ्य प्रादक्षिण्येनामुक्तक्रमं
निर्गमनगत्या पञ्चत्रिंशत्पटलवक्ष्यमाणक्रममिदं विद्यानुलोमरूपान् षट्सङ्केत-
विद्याजनितषट्प्रकारसंयुक्तानि च षट्त्रिंशत्सङ्क्रान् कूटानालिख्य प्राग्वन्मध्ये चतु-
र्दिग्गतत्रिकोणेषु च साध्याख्यामालिख्य प्रोक्तक्रमेण प्रोक्तेषु कालेषु प्रोक्तेषु
अधिकरणेषूत्कीर्य प्रोक्तभूमिषु प्रोक्तेषु स्थानेषु स्थापनात् प्रोक्तफलावाप्तिः स्यात्
एवमेव प्रयोगेष्वपियत्नसाध्य २) इति ॥८४॥

आदिज्ञानेत्यादिभिः सर्वत इत्यन्तैः षड्भिः श्लोकैः कालघटिकारूपपञ्चाशत्
मिथुनानां तन्मण्डले समर्चनादभीष्टफलावाप्तिमुपदिशति । तत्र—एतदुक्तं
भवति—समान्तरालं प्राक्प्रत्यक्दक्षिणोदक्च नव सूत्राख्यास्मात्प्रत्यक्षं चतुर्षष्टि-
पदे चक्रे मध्यत ऊर्द्धाधोद्विष्टिक्रमेण चतुःकोष्ठान्येकीकृत्य तत्रैव पञ्चविंशत्पटल-
वक्ष्यमाणप्रक्रियया तत्तद्दिननित्याविद्याक्षराणि त्रीणि मनीषितप्रार्थनमध्यमा-
लिख्य तदनन्तरं बाह्याधःपङ्क्तिमध्यद्वयदक्षिणकोष्ठमारभ्य प्रादक्षिण्यक्रमेणा-
मुक्तक्रमं निर्गमनगत्या चक्रवामपश्चात्प्राधःकोष्ठावधि तेषु पञ्चत्रिंशत्पटलवक्ष्यमाणो-

नित्यशस्ताः समावाह्य तस्मिन् चक्रे समर्चनात् ।

समस्तवाञ्छितप्राप्तिः सदा भवति सर्वदा ॥१००॥

प्राणतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक्समीरिता ।

अस्या निष्कालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

इति श्री षोडशनित्यातन्त्रेकादिमते षोडशपटलम् ॥१६॥

दयादत्तरादीनि माहकाप्रोक्तपञ्चाशदत्तराख्यपगतस्तकारमपगतविमर्जनोयं वा
मकारोपेतह्रस्वेखागर्भस्थितमालिख्य शिष्टेषु दशसु कोष्ठेषु पुनरप्युदयादीनि दशा
क्षराणि समालिख्य तेषु लिखितक्रमेण उदयादिषु षष्टिषटिकासु तत्तन्मिथुनानि
षोडशभिरुपचारैरभ्यर्च्य तत्तत्फलमवाप्नुयात् । तन्मन्त्रासु बीजद्वयानन्तरं
(रूपक्षेत्रान्तरं) अरूपिणोऽक्षतिपादुकां पूजयामौत्यादयः तच्छक्तिविद्याः पञ्चाशत् ।
पुनरपि बीजद्वयानन्तरं अरूपक्षेत्रेणपादुकां पूजयामौत्यादयस्तत्क्षेत्रपाल
मन्त्राश्च पञ्चाशत् एवं प्रत्येकं पञ्चाशदक्षरैः पञ्चाशत्पञ्चदशक्षरात्मभिर्विद्यामन्त्रैश्च
ता निमिथुनानि पूजयेदिति । अस्य चक्रस्य प्रागुक्तारम्भात् अप्रादक्षिण्यक्रमेण
लिखनावर्चनात् निश्चयोभवतीति सम्प्रदायार्थः ॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥९२॥९३॥९४॥९५॥९६॥९७॥९८॥९९॥१००॥१०१॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य तन्त्रस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्च-

सारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन विरचितायां

मनोरमाख्यायां व्याख्यायां शिवदूतोनित्याविद्याविधान-

प्रकाशनपरं पञ्चदशपटलं परिपूर्णं

परामृष्टम् ॥ १५ ॥

ग्रन्थसङ्ग्रहा—

षट्त्रिंशत्तिस्र यन्त्राणि व्याख्यायत्याः शतद्वयात् ।

पञ्चाशीतिः सार्धपादाः षोडशे पटले स्मृताः ॥०॥

अथ सप्तदशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यामु द्वादशौ या समौरिता ।
तस्या नौलपताकाया विधानं सर्वसिद्धिदम् ॥१॥
न्यासक्रमविधानं च ध्यानं शक्तीः प्रपूजनम् ।
साधनं सिद्धविद्यस्य विजयं कामरूपताम् ॥२॥
पादुकामञ्जनं स्वङ्गं वेतालीश्च पिशाचकान् ।
यन्त्रिणौश्चैकान्मायां यन्त्राणि च वदामि ते ॥३॥
प्रयोगानानुपूर्व्येण सन्दिष्टानामशेषतः ।
दशभिः सिद्धिभिर्मर्त्योर्भवेद्विद्याधरोऽपरः ॥४॥
मूलविद्याचरैरङ्गान्याचरेत् षडितिक्रमात् ।
(१) द्विचतुष्टयषडवर्गैः क्रमेण षडितोरितैः ॥५॥

सप्तदशपटलम् ।

पूर्वस्मिन् षोडशे पटले एकादश्या नित्यानित्याविद्याया विधानमुपदिश्या-
नन्तरं द्वादश्या नौलपताकानित्याविद्याया विधानमुपदिशति । तत्र अथ
षोडशेत्यादिभिः परइत्यन्तैस्तुर्भिः श्लोकैः पटलार्थानुद्दिशति । तत्र विद्या
तृतीये पटले प्रोक्तत्वादिह न कथिता । विधानं वदामोत्यन्वयः ॥१॥ न्यासक्रम-
मित्यादिविधानरूपाणि । शक्तीः—आवरणशक्तीः । साधनं विद्याया इति शेषः ।
सिद्धविद्यस्य—पुरुषस्येति शेषः । विजयादीनां सिद्धेनां दशानामुपरिष्ठात्स्वयमेव
वक्ष्यमाणत्वादिह स्वरूपाणि नोच्यन्ते ॥२॥ यन्त्राणि—तासां साधनार्थानि
यन्त्राणि ॥३॥ सन्दिष्टानां—सिद्धादीनाम् ॥४॥

मूलविद्येत्यादिभिर्यथाविधोक्तैस्त्रिभिः श्लोकैः न्यासप्रकारमुपदिशति ।
तत्र द्विचतुष्टयषडवर्गैः क्रमेण मूलविद्यायाः प्रथमद्वितीयाभ्यामक्षराभ्यां हृदयं,
तदनन्तरैस्तुर्भिः शिरः, तदुपरितनैः षड्भिः शिखा तदनन्तरैर्नैकेन कवचं, तदुपरि

श्रोत्राक्षिनासायुगले वाचि कण्ठे हृदि क्रमात् ।
 नाभावाधारके पादसन्धिषु त्रिषु च क्रमात् ॥६॥
 मन्वाक्षराणि क्रमशोन्यसेत्सप्तदशापि वा ।
 व्यापकं च समस्तेन विदध्याच्च यथाविधि ॥७॥
 इन्द्रनीलनिभां भास्वन्मणिमौलिविराजिताम् ।
 पञ्चवक्त्रां त्रिनयनामरुणांशुकधारिणीम् ॥८॥
 दशहस्तां लसन्मुक्ताप्रायाभरणमण्डिताम् ।
 रत्नस्तवकसम्भिन्नदेहां चारुस्मिताननाम् ॥९॥
 पाशं पताकां चर्माणि शाङ्गचापं वरं करैः ।
 दधानां वामपार्श्वस्थैः सर्वाभरणभूषितैः ॥१०॥
 अङ्गुशं च ततः शक्तिं खड्गं बाणं तथाऽभयम् ।
 दधानां दक्षिणैर्हस्तैरासीनां पद्मविष्टरे ॥११॥

स्थैर्नैकेन नेत्रं तदनन्तरिणैकेनास्त्रं अवशिष्टयोर्मन्त्रार्णयोः पूर्वमेव हृदयमन्त्रे विनि-
 योगात् पुनरुक्त्या नोपादानम् । क्रमेण षडितोरितैः— इत्येवंभेदक्रमेण इति ईरितैः
 जात्यन्तैर्वर्णैः—षडङ्गानि करयोरङ्गेषु च न्यसेदित्यर्थः । षडितिद्विरुपादानस्य
 सङ्क्षेपविकासार्थत्वाच्च पुनरुक्तिदोषः ॥५॥

श्रोत्रेत्यादिना यथाविधीत्यन्तेन श्लोकद्वयेन मन्वाक्षरन्यासक्रमं सव्यापकं
 न्यासक्रममुपदिशति । तत्र वाक्कण्ठहृदयनाभाधारेषु पञ्चस्वेकैकं, अन्येषु
 षट्सु श्रोत्राक्षिनासिकापादद्वयसन्धित्रयेषु द्वयं द्वयं, तत्र एकपादन्यासत्रया-
 नन्तरमन्यपादन्यासत्रयम्—एवं मूलविद्याक्षराणि सप्तदशोद्दिष्टस्थानक्रमं न्यसे-
 दित्यर्थः । व्यापकं च समस्तेन विदध्याच्च यथाविधि—समस्तेन मूलमन्त्रेण
 प्राग्वद्ग्रापकन्यासं च कुर्यादिति यावत् ॥६॥७॥

इन्द्रनीलनिभामित्यादिभिः क्रमे इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकेर्देव्याः सपरिवाराया
 नित्यसपर्याधानमुपदिशति । तत्र मौलि—मुकुटः । पञ्चवक्त्रां—तदवस्थान-
 प्रकारसु ऊर्ध्वं चतुर्दिक्षु चेत्यर्थः । ऊर्ध्वस्थं मुखं साधकाभिमुखमिति सम्प्रदायः ।
 त्रिनयनां—प्रतिवक्त्रमित्यर्थः ॥८॥ दशहस्तां—सम्भूयेतिशेषः ॥९॥ शाङ्गचापमित्येकं

स्वाकारवर्णवेषास्यपाण्यायुधविभूषणैः ।

शक्तिवन्द्यैर्हृतां ध्यायेद्देवीं नित्यार्चनक्रमे ॥१२॥

त्रिषट्कोणयुतं पद्ममष्टपदं ततो बहिः ।

अष्टास्रं भूपुरद्वन्द्वाद्दृत्ते तत्पुरयुग्मकम् ॥१३॥

चतुर्द्वारयुतं दिक्षु शाखाभिश्च समन्वितम् ।

कृत्वा तामावृतां शक्तिगणैस्तु चार्चयेच्छिवाम् ॥१४॥

इच्छाज्ञानक्रियाशक्तीस्त्रिषु कोणेषु पूजयेत् ।

अग्रात्प्रदक्षिणेनैव यजेदावृत्तिपञ्चकम् ॥१५॥

शृङ्गमयत्वाद्यापस्य । तेषामुभयतःक्रममूर्द्धादि कल्पयेत् ॥१०॥ पद्मविष्टरे—
वक्ष्यमाणरूपे ॥११॥ आस्यं—मुखम् ॥१२॥

त्रिषडित्यादिना शिवामित्यन्तेन श्लोकद्वयेन नित्यसपर्यामण्डलविधानं तद-
पूजाप्रकारं च करोति । तत्र त्रिषट्कोणयुतं—त्रिकोणेन षट्कोणेन च
युतम् । ततो बहिः—अष्टदलपद्माद्वहिः । भूपुरद्वन्द्वात्—दिग्विदिग्भूतकाणात् ।
दृत्ते इति द्विवचनम् । तत्पुरयुग्मकं—भूपुरद्वयमित्यर्थः । कृत्वेति पूर्वत्वान्वयः ॥१३॥
तत्र—मण्डले । एतदुक्तं भवति—अभीष्टमानेन वक्ष्यमाणमार्गेण समचतुरस्रद्वयमन्त-
र्बहिर्विभागेन कृत्वा चत्वारि तत्कोणान्यन्तःचतुरस्ररेखाग्रैर्बाह्यचतुरस्रस्पर्शेन चतु-
ष्कोणानि कृत्वा चतसृषु दिक्षु मध्यतोमध्यतः शाखादयोपेतानि चत्वारि द्वाराणि
निर्माय (१) तदन्तरमन्तस्थचतुरस्रसृष्टासृष्टं वृत्तं तदन्तर (२) प्येकाङ्गुलान्तराले
वृत्तं विधाय तद्वृत्तमध्ये समान्तरालं सूत्रचतुष्टयं दिग्विदिग्माष्टाग्रकं वृत्तरेखान्तं
कृत्वा तेष्वेकान्तरितं सूत्रायात् सूत्रायमष्टसूत्रास्फालनादष्टकोणानि विधाय
सूत्रचतुष्टयं मार्जयित्वा तदन्तरष्टास्ररेखाष्टकमध्ये सृष्टासृष्टं वृत्तद्वयं प्राग्वन्निष्पाद्य
(तदन्तश्चतुरङ्गुलमानेन वृत्तद्वयं प्राग्वन्निष्पाद्य) तदाष्टदलानि यथामानं कृत्वा
तन्मध्यकर्णिकायां प्राग्वत् षट्कोणं तन्मध्ये वृत्तद्वयं तदन्तर्वृत्त (३) स्थ समानांशा-
कृष्ट्या गुरुक्तयुक्त्या स्वाभिमुखं समल्लिखं कोणं च कृत्वा तत्र सपरिवारां देवीं
वक्ष्यमाणक्रमेणार्चयेदिति ॥१४॥

(१) तदन्तर्वृत्तमन्तस्थेति टी० पृ० पा० । (२) तदन्तरमिति सो० पृ० पा० ।

(३) व्याप्तमानार्धं कृत्यानुपकृत्या इति टी० पृ० पा० ।

डाकिन्यादीर्यजेत्षट्सु कोणेषु परितः क्रमात् ।
 ब्राह्मणादीरष्टपत्रेषु तत्कोणेषु बहिस्तथा ॥१६॥
 प्रागुक्तास्ता यजेच्छक्तोः नित्यानित्यादिषूदिताः ।
 बलिद्वयं च कुर्वीत पूजां प्राग्वत्समापयेत् ॥१७॥
 सर्वत्र नित्यहोमं(च) तु कुर्यादन्नाज्यतोऽपि वा ।
 तिलतण्डुलकैर्वापि प्रोक्तं द्रव्यानुदीरणे ॥१८॥
 विद्याक्षराणां सर्वेषां स्वरव्यञ्जनविन्दुकान् ।
 पृथक्कृत्या त्वाऽथगणिते त्रिपञ्चाशद्भवन्ति हि ॥१९॥
 तेन तल्लक्षसङ्ख्यान्तु जपेद्विद्यां पयोव्रतः ।
 तदृशांशं हुनेदग्नौ सर्ववाक्षरलक्षके ॥२०॥
 प्राङ्मुखो नित्यपूजामु साधनेषु च साधकः ।
 नित्यानामपि सर्वासां वासनायामुदीरितम् ॥२१॥

इच्छेत्यादिभिः समापयेदित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्देव्याः पञ्चावरणार्चनक्रम-
 मुपदिशति । तत्र परितः क्रमादित्युक्त्या डाकिन्यादीनां प्राग्वत्स्थितानामेवा-
 यादिप्रादक्षिण्येन पूजनमित्यर्थः । तत्पूजाक्रमः प्रागेव त्रयोदशपटले दशमे-
 श्लोके व्याख्यातोऽस्माभिः । तत्कोणेषु—अष्टकोणेषु । बहिः—चतुरस्रे ॥१५॥१६॥
 नित्यानित्यादिषूदिता इति प्रागुक्तातिदेशपरत्वान्न पुनरुक्तिदोषः । तत्रादि-
 शब्देन दूतीनित्योच्यते, तेन तत्पटलोक्ताः सुमुखाद्या अष्टकोणशक्तयः प्रोच्यन्ते, ताः
 शक्तौच्यतुरमे तत्रोक्तारम्भक्रमेण पूजयेदित्यर्थः । अनेनात्र ब्राह्मणादीनां हिरचनमाया-
 तम् । षोडशाक्षरकुरुकुक्तासमाक्षरोभ्यां यथाक्रममाद्यन्तयोरिति शेषः । प्राग्वत्—
 आधारतये, तेज(स)स्त्वयभावनादिमहितमित्यर्थः ॥१७॥

सर्वत्रेत्यादिना श्लोकेन द्रव्यानुक्ता सर्वदेवतासाधारणानि नित्यहोमद्रव्याण्यु-
 पदिशति । तत्र प्रोक्त उक्तप्रकारतः । द्रव्यमिति शेषः ॥१८॥

विद्येत्यादिभिरुदीरितमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्विद्यासाधनादिकमुपदिशति । तत्र
 पृथक्कृत्य—प्रत्येकं विद्युज्य । हिःहर्ता ॥१९॥ तत्र प्रथमादिचतुष्टयषष्ठाष्टमषोडश-
 सप्तदशाक्षराणि चतुर्भेदानि पञ्चमसप्तमनवमंकादश(द्वादश)चतुर्दशाक्षराणि द्विभ-

ततः सिद्धमनुर्मन्वी कुर्यात् सिद्धिषु कौतुकम् ।

तद्विधानं शृणु प्राज्ञे ! वक्ष्ये विद्याविभेदतः ॥२२॥

दशानामपि सिद्धीनां विद्यास्तासां भिदागताम् ।

सङ्ख्यांच(१) ताश्च सम्प्रोक्ताः क्रमेणासां फलानि च ॥२३॥

विद्यादिकूटे त्वाद्ये तु योजयेद्दशसु क्रमात् ।

ताभ्यामेव विलोमाभ्यां(२) पुटयेदुपरीरितान् ॥२४॥

मन्त्रवर्णान् दशानां च तत्तत्सङ्ख्याश्च ताः शृणु ।

परस्तात्तत्प्रभेदानां मन्त्रान्वक्ष्ये यथाविधि ॥२५॥

दानि । दशमत्रयोदशपञ्चदशाक्षराणि विभेदानि विद्याक्षराणि सप्तदशेत्यर्थः । तल्लक्षसङ्ख्यामिति विशेषविधानात् सर्वयुगेष्वपि त्रिपञ्चाशत्तन्त्रमित्यर्थः । पयो व्रतः—क्षीराहारी । तद्दशांशं—अक्षरलक्षदशमांशमितियावत् ॥२०॥ वासनायां—वासनापटले । उदीरितं—प्राङ्मुखस्वकारणम् ॥२१॥

तत इत्यादिना फलानि चेत्यन्तेन श्लोकद्वयेन सिद्धविद्यस्य दशसिद्धिसाधन-योग्यतोपदेशपुरःसरं मूलविद्याक्षरबीजरूपादयो दशसिद्धिविद्याः प्रत्येकं सिद्धि-विद्यावाक्स्तरभिदां सङ्ख्यां सिद्धसिद्धिस्वरूपाणि तत्फलानि च वक्ष्यामीति प्रस्तौति । तत्र सिद्धिषु—विजयादिषु दशसु । कौतुकं—आदरम् । तद्विधानं—दशसिद्धिविधानम् । विद्याविभेदतः—मूलविद्यायाः स्वरूपभूतानामक्षराणाम् । भिदातः—भित्वाभित्वा वक्ष्यमाणप्रकारयोजनत इत्यर्थः ॥२२॥ तासां—सिद्धीनां विद्यानां च । भिदागतां—उपरिष्ठात्स्वयमेव स्फुटं वक्ष्यमाणाम् । ताः—सिद्धीः । आसां—सिद्धीनाम् । एतदुक्तं भवति—मूलविद्यायाः स्वरूपयोजनाभेदप्रकारजनितविद्याविशेषान् सिद्धीनां दशानां तद्विद्यानां प्रत्येकमवाक्स्तरभिदासङ्ख्यास्ताः सिद्धीस्तत्फलानि सर्वाणि पटलशेषे वक्ष्यमाणानि प्रस्तौति (इति) ॥२३॥

विद्यादीत्यादिना यथाविधीत्यन्तेन श्लोकद्वयेन वक्ष्यमाणानां सर्वेषां सिद्धि-विद्याविशेषाणां स्वरूपयोजनासाधारणकूटाक्षर(३)पटलादिकमुपदिशति । तत्र विद्यादिकूटे—मूलविद्याया आदिभूतं संयुक्ताक्षरद्वयम् । आद्ये—अत्रापिद्विवचनम् ।

(१) सङ्ख्यावातायेति सू० पु० पा० ।

(२) पुट्यादिकमिति टी० पु० पा० ।

(३) विलोमां तां पुटयेद्भ्रिरी इति सू० पु० पा० ।

चतुर्विधः स्याद्विजयो द्वन्द्वे सचतुरङ्गके ।
 कूटयुद्धे दुर्गजे च तेषां मन्त्राश्चतुर्विधाः ॥२६॥
 कामरूपत्वमुदितं स्वेच्छयाऽभौष्टविग्रहम् ।
 विधातुमात्मनः शक्तिं स एको मन्त्र ईरितः ॥२७॥
 पादुकायुगलं विद्यावैभवाप्तं तु पादयोः ।
 कृत्वा स्मरेद्वाञ्छितन्तु देशं तत्र तदा स्थितिः ॥२८॥
 तन्मन्त्रः स्यादेकविधस्तथैवाञ्जनमौरितम् ।
 येनाक्ताक्षोनिधिं पश्येद्देवाद्यांश्चान्तरिक्षगान् ॥२९॥
 खड्गश्च तादृशः प्रोक्तः करस्थेनाहिताः जगात् ।
 पलायिता वा पदयोः (१)प्रणमेयुर्वशङ्कताः ॥३०॥
 वेतालाः स्युरसङ्गताः सिद्धान्ते चै(क)व विद्यया ।
 निधाय साधनं स्कन्धे चरेयुर्वाञ्छयाऽस्य ते ॥३१॥

सिद्धिमन्त्राणामाद्यमचरद्वयं योजयेदित्यर्थः । दशसु—सिद्धिषु विद्यानामिति शेषः ।
 ताभ्यां—संयुक्ताक्षराभ्याम् । पुटयेत्—सिद्धिमन्त्रान्ते योजयेदित्यर्थः । उपरोरितान्—
 उपरिष्ठादक्षरामाणान् ॥२४॥ दशानां चेति काकासिवत्पूर्वापरयोरन्वैति । तत्तत्
 सङ्ख्याः—सिद्धितद्विद्यावात्सरा(२)भिधानसङ्ख्याः । ताः—सिद्धीः । परस्तात्—
 सिद्धिसङ्ख्यासिद्धिस्वरूपोपदेशानन्तरम् । तत्प्रभेदानां—प्रत्येकं सिद्ध्यावान्तर
 भेदानाम् । मन्त्रान्—तत्सङ्ख्यादिभिः ॥२५॥

चतुर्विधइत्यादिभिः प्रसादने इत्यन्तैः पञ्चदशभिः श्लोकैर्दशानां सिद्धीनां
 स्वरूपं तद्विदामङ्ग्यास्तद्विद्याभेदसङ्ख्याश्चोपदिशति । तत्र चतुरित्यादिना श्लोकेन
 विजयसिद्धिस्वरूपादिकमुपदिशति । तत्र द्वन्द्वे—युद्ध इति शेषः । तन्नामवैरिणोः
 प्रधानयोः समैर्न्यं अन्योन्यं युद्धे(म्) । सचतुरङ्गके—शेषं प्राग्वत् । दुर्गजे—
 दुर्गसंजाते—शेषं प्राग्वत् । तेषां—विजयानां चतुर्विधानाम् ॥२६॥

कामेत्यादिना श्लोकेन कामरूपत्वसिद्धिरूपादिकमुपदिशति—तत्र शक्तिः—
 सामर्थ्यम् । सः—कामरूपप्रदः ॥२७॥

विकृताङ्गमुखाः केचित्केचित्तिर्यङ्मुखाङ्गकाः ।
 केचिद्दीर्घगानाटाङ्गाः वेताला बहुविग्रहाः ॥३२॥
 सर्वेऽपि वशगा वाक्यादस्य शत्रून् यसन्ति च ।
 किङ्कराः प्रोक्तकरणाद्भवेयुर्यावदायुषम् ॥३३॥
 पिशाचास्तादृशाः प्रोक्ता कार्श्यवैरूप्यविग्रहाः ।
 क्रुद्धाः क्षुद्राशयाः प्रोक्तकारिणः स्युरसङ्गकाः ॥३४॥
 तेषामेका भवेद्विद्या तथा ते किङ्कराः सदा ।
 तैरेव प्रहरेच्छत्रमज्ञातमनिशं रणे ॥३५॥
 षट्त्रिंशद्रूपसंयुक्ता यन्निष्णो वाञ्छितप्रदाः ।
 सरूपा द्विभुजाश्चितवसनाभरणान्विताः ॥३६॥

पादुकेत्यादिना अन्तरिक्षगान् इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन पादुकासिद्धिस्वरूपादिक-
 मुपदिशति । तत्र विद्यावैभवाहं—पादुकासिद्धिविद्याप्रसादोक्तम् । पादयोः—
 स्वस्येतिशेषः । तत्र—देशे ॥२८॥ तन्मन्त्रः—पादुकामन्त्रः । 'नैव'—यथा पादुका-
 लाभः तन्मन्त्रसङ्गता वा । येन अञ्जनेन ॥२८॥

खड्गश्च तादृशेत्यादिना श्लोकेन खड्गसिद्धिस्वरूपादिकमुपदिशति ।
 तत्र तादृशः—(लाभ)मन्त्रविद्याभ्यां करस्थेन खड्गेनेति शेषः । अहिताः—
 रिपवः ॥३०॥

वेताला इत्यादिभिरायुषमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकेवेतालादिसिद्धिस्वरूपादिक-
 मुपदिशति । तत्र अस्य—साधकस्य । ते—वेतालाः ॥३१॥ तिर्यङ्मुखाङ्गकाः—
 मृगमुखा मृगशरोराश्च । बहुविग्रहाः—प्रोक्तविग्रहान्तरेणापि ॥३२॥ सर्वे—
 वेताला अस्येति पूर्वापरयोरन्वेति ॥३३॥

पिशाचा इत्यादिना रणे इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन पिशाचसिद्धिस्वरूपा-
 दिकमुपदिशति । तत्र तादृशः—नानाविधा इत्यर्थः । क्षुद्राशयाः—अल्प-
 सत्त्वाः ॥३४॥ तेषां—साधने इतिशेषः । तथा—विद्यया । ते—पिशाचाः । तैः—
 पिशाचैः । अज्ञातं—अप्रत्यक्षम् ॥३५॥

षट्त्रिंशदित्यादिभिः सम्यक्ता इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकेर्यन्त्रिणीसिद्धिस्वरूपादिक-
 मुपदिशति । तत्र—षट्त्रिंशद्रूपसंयुक्ताः—षट्त्रिंशत्सङ्ख्याता इत्यर्थः ॥३६॥

असहाया यौवनाद्याः स्वगालेपनसोरभैः ।
 समेत्य सर्वाभीष्टानि दद्युस्ताः साधकाय वै ॥३७॥
 तासां विद्याश्च षट्त्रिंशद्व्ये ताश्च शृणु प्रिये ! ॥
 याभिः सिद्धाभिरनिशं साधकाः सर्वसम्पत्ताः ॥३८॥
 चेटकाः स्युस्तुःषष्टिस्तेषां मन्त्राश्च तत्समाः ।
 तैऽपि नानाविधाकाराः सिद्धास्ते दद्युरौषितम् ॥३९॥
 मायासङ्ख्याश्चित्ररूपाश्चित्राण्यस्येच्छयाऽनिशम् ।
 वसून्पुण्यश्रुता विद्यैका तत्प्रसा(ध)दने ॥४०॥
 विद्याया नवमार्गादिवर्णैःषड्भिरुदीरितैः ।
 दशविद्याः प्रजायन्ते शृणु वक्ष्ये च ताः क्रमात् ॥४१॥

असहायाः—परिवाररहिताः । ताः—यत्तिष्ठः ॥३७॥ तासां—यत्तिष्ठीनाम् ।
 ताः—विद्याः । याभिः—विद्याभिः ॥३८॥

चेटकेत्यादिना श्लोकेन चेटकमिडिरूपादिकमुपदिशति । तत्र तेषां—चेटका-
 नाम् । तत्समाः—चतुःषष्टिसङ्ख्याइत्यर्थः । तै—चेटकाः । तै—प्राग्वत् ।
 ईप्सितं साधकस्येति शेषः ॥३९॥

मायेत्यादिना श्लोकेन मायासिद्धिरूपादिकमुपदिशति । तत्र मायाऽसंख्या
 इति स्वातन्त्र्योक्तिः । मायाः—शक्तयः असङ्ख्या इत्यर्थः । चित्राणि—वस्तूनीति
 सम्बन्धः । अस्य—साधकस्य । ताः—मायाः । तत्प्रसादनं—मायाप्रसादनं ।
 प्रसादनं—प्राप्तिः । एतदुक्तं भवति—विजयानां यत्तिष्ठीनां चेटकानां विद्या
 यथाक्रमं चतस्रः षट्त्रिंशच्चतुःषष्टिः । अन्यामां समानां प्रत्येकमेकैकरूपतो
 विद्याः सप्त, सम्भूय दशानां सिद्धीनां विद्यामङ्गराः एकादशाधिकं शत-
 मिति ॥४०॥

विद्याया इत्यादिभिः व्याकुलकमादित्यन्तैरेकत्रिंशत्श्लोकेः सिद्धीनां प्रागुक्तै-
 कादशाधिकशतसंख्यामन्त्रस्वरूपाण्युपदिशति । तत्र विद्यायाः—मूलविद्यायाः ।
 उदीरितैः—वर्चयमाणैः । दशविद्या इति सिद्धयपेक्षयोक्तिः । ताः—
 विद्याः ॥४१॥

नित्येत्यादिना श्लोकेन विजयसिद्धिविद्यां चतुर्विधामुपदिशति—तत्र नित्य इति

नित्येति विजयं देहीत्युक्त्वा सम्पुटयेत्ततः ।
 विद्या सा विजयप्राप्तां चतुर्ष्व^(१)कादशाक्षराः ॥४२॥
 मदेति कामरूपं मे देहीतिपुटयेत्तथा ।
 तयोदशाक्षरी विद्या कामरूपप्रदेहिता ॥४३॥
 नित्यदेपादुकां देहीत्युक्त्वा कुर्याच्च सम्पुटम् ।
 द्वादशार्णा भवेद्विद्या सिद्धा दद्याच्च पादुके ॥४४॥
 तथा नित्यप्रदेत्युक्त्वा देह्यञ्जनमितीरयेत् ।
 पूजयेत्तद्वयेनात्र द्वादशार्णा समीरिता ॥४५॥
 द्रवीत्येदोऽहंषङ्गारमित्युक्त्वा पुटयेत्तथा ।
 द्वादशार्णा भवेत्सिद्धा सत्या दद्यात्सुशोभनम् ॥४६॥

मन्त्रयोजना । विजयप्राप्त्यां—चतुर्षु हृन्द्युद्धादिषु विजयप्राप्त्यामित्यन्वयः ।
 विजयसिद्धिविद्याया एकादशाक्षर्याश्चातुर्विधं हृन्द्युद्धादिप्रोक्तानामविशेषयोजनतः ।
 यथा हृन्द्युद्धे चतुरङ्गयुद्धे कूटयुद्धे दुर्गयुद्धे इति तानि विजयशब्दात्पूर्वं
 योजनोपानि । तेन पञ्चदशाक्षरास्तिष्ठः । एका सप्तदशाक्षरिति । अतिरहस्यत्वा-
 द्विद्या आञ्जस्येन न लिख्यन्ते ॥४२॥

मदेत्यादिना श्लोकेन कामरूपसिद्धिविद्यामुपदिशति । तत्र मद इति
 मन्त्रयोजना उक्तेतिशेषः । अस्मिन् प्रकरणे उक्तेत्याद्यनुक्तावुक्तेति शेषः । तथा—
 कूटद्वयेनेत्यर्थः । अन्यत्सुगमम् ॥४३॥

नित्येत्यादिना श्लोकेन पादुकासिद्धिविद्यामुपदिशति । तत्र नित्य इति
 मन्त्रयोजना । विद्येति पूर्वापरयोरन्वति । पादुके इति द्विवचनम् ॥४४॥

तथेत्यादिना श्लोकेनाञ्जनसिद्धिविद्यामुपदिशति । तत्र तथा—यथा पादुका-
 विद्यायोजनम् । नित्यमद इति मन्त्रयोजना । तद्वयेन—कूटद्वयेन । द्वाद-
 शार्णा विद्येति शेषः ॥४५॥

द्रव्नित्येत्यादिना श्लोकेन खड्गसिद्धिविद्यामुपदिशति । तत्र द्रव्नित्ये इति
 मन्त्रयोजना । तथा—प्राग्वत् । द्वयेन—द्वादशार्णा विद्येति शेषः । सिद्धा—
 प्राग्वच्छेषः ॥४६॥

नित्यद्रवति वेतालान् देहीति पुटयेत्तथा ।
 तयोदशाक्षरां विद्यां सिद्धां तान् दर्शयेत्तथा ॥४७॥
 पिशाचान्मे प्रयच्छेति पूर्वं नित्यमदद्रवे ।
 पुटयेत्पूर्ववद्वाभ्यां विद्या समदशाक्षरा ॥४८॥
 षट्त्रिंशदुक्ता यक्षिण्यस्ताः सर्वा वाञ्छितप्रदाः ।
 तासां नामानि विद्याश्च शृणु वक्ष्ये यथाविधि ॥४९॥
 विचित्रा विभ्रमा हंसो भीषणी जनरञ्जिका ।
 विशाला मदना रुद्धा(१) कालकण्ठी महाभया ॥५०॥
 माहेन्द्री (२)शङ्खिनी चान्द्री मङ्गला वटवासिनी ।
 मेखला सकला लक्ष्मीर्मालिनी विश्वनायिका ॥५१॥
 मुलोचना सशोभा च कामदा सविलासिनी ।
 कामेश्वरी नन्दिनी च स्वर्णरेखा(३) मनोरमा ॥५२॥
 प्रमोदा रागिणी सिद्धा पद्मिनी सरतिप्रिया ।
 कल्याणदा कलादत्ता ततश्च सुरमुन्दरी ॥५३॥

नित्येत्यादिना श्लोकेन वेतालसिद्धिविद्यामुपदिशति । तत्र नित्यद्रव इति
 मन्त्रयोजना । तथा—प्राग्वत् इत्येन । तान्—वेतालानितिशेषः ॥४७॥

पिशाचानित्यादिना श्लोकेन पिशाचसिद्धिविद्यामुपदिशति । तत्र पूर्वं
 पिशाचशब्दान्नित्यमदद्रव इति मन्त्रयोजना । द्वाभ्यां—बोजाभ्यामितिशेषः ॥४८॥

षट्त्रिंशदित्यादिभिः सुन्दरोत्पन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्नामविद्याप्रस्तावपूर्वं
 यक्षिणीनामान्युपदिशति । तत्र तासां—यक्षिणीनाम् ॥४९॥

विचित्रेत्यादिना श्लोकेन द्वादश नामान्युपदिशति । तत्र महाभया इति दशमी ॥५०॥

माहेन्द्रीत्यादिना श्लोकेन दश नामान्युपदिशति ॥५१॥

सुलोचनेत्यादिना श्लोकेनाष्ट नामान्युपदिशति । तत्र सुलोचनेति चतुरक्षरं
 नाम । सशोभेत्यत्र सकारः सहार्थः । सविलासिनी इत्यत्रापि सकारस्तद्वत् ॥५२॥

(१) यह्णतुष्टा इति मू० पु० पा० ।

(२) शङ्खिनी इति मू० पु० पा०

(३) स्वर्णरेखामयागहा इति मू० पु० पा० ।

इति षट्त्रिंशदाख्याता यन्त्रिण्योऽभीष्टदायकाः ।
 तासां विद्याः क्रमेणैव(१) तद्बीजद्वयसम्पुटैः ॥५४॥
 नित्यद्रवमदेत्यन्तैः षड्वर्णैः स्तोक्तनामभिः ।
 विद्याः षट्त्रिंशदाख्यातास्ताः सिद्धा दद्यु रीप्सितम् ॥५५॥
 तासां विद्यार्णसङ्ख्यास्तु शृणु वक्ष्ये यथाक्रमम् ।
 पञ्चमी पञ्चदशमी विंशतिश्च तथाऽन्तिमा ॥५६॥
 चतस्रः(२) पञ्चदशकास्तृतीया साऽष्टमी तथा ।
 त्रयोदशी चाष्टदशी द्वाविंशा द्वादशाक्षरा ॥५७॥
 सैकत्रिंशच्च तद्वत्स्युष्टुर्दशसमन्विताः ।
 नवमी दशमी(३) चैकत्रिंशा तद्वदनन्तरम् ॥५८॥

प्रमोदेत्यादिना श्लोकेनाष्ट नामान्युपदिशति । तत्र सरतिप्रियेत्यत्रापि सकारः
 प्राग्वत् । कलादक्षेत्येका । अन्यानि नामानि सुगमानि ॥५३॥

इतीत्यादिना ईप्सितमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन प्रोक्तनिगमनं यन्त्रिणीसिद्धिविद्यां
 चोपदिशति । तत्र तासाम् — यन्त्रिणीनाम् । क्रमेण — वक्ष्यमाणेन । तद्बीजद्वयसम्पुटैः
 मूलविद्याद्यन्तर्बीजद्वयपुटितैः ॥५४॥ षड्वर्णैश्च स्वनामभिरित्यत्रोत्तरश्लोकेनान्वयः ।
 नित्यद्रवमद* इति मन्त्रगोजना । एतानि(४) मूलविद्याद्यन्त इत्युक्त्या स्वस्वरूपोप-
 देशानि बीजद्वयपुटेन सहितानि षडक्षराणि यन्त्रिणीविद्यासर्वसाधारणानि ।
 उक्तनामभिः — विचित्राद्यैः षट्त्रिंशद्विद्विद्याषडक्षराण्यैर्योजितैस्तन्नामभिरिव मन्त्र-
 भेदः ॥५५॥

तासामित्यादिभिः परा इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्विद्यानां प्रत्येकमक्षरसङ्ख्या-
 मुपदिशति । तत्र तासां — यन्त्रिणीनाम् । अन्तिमा — षट्त्रिंशा ॥ ५६ ॥
 चतस्रः — विद्या इति शेषः । पञ्चदशकाः — पञ्चदशाक्षरा इत्यर्थः ॥५७॥
 सैकत्रिंशच्चेत्यस्य (द्वादश)द्वादशाक्षरा इत्यत्रान्वयः । एवं सम्भूय द्वादशाक्षरा-
 विद्याः षट् । तद्वत्स्युष्टुर्दशसमन्विताः — यद्वत् द्वादशाक्षराः तद्व-

(१) ऋषिच स्युः इति सू० पु० पा० ।

(२) चतुरस्र सो० पु० पा० ।

(३) सैकत्रिंशा इति सू० पु० पा० ।

(४) मूलविद्याद्यन्तस्वरूपोपेतानि इति टी० पु० पा० ।

* नित्यमद्रवमवदमि इति वं० पु० पा० ।

चतुर्विंशा पञ्चविंशा सप्तविंशा तदूर्ध्वगा ।
 त्रयस्त्रिंशा(धि)दिकास्त्रिस्त्रयोदशयुताः पराः ॥५८॥
 चेटकानां चतुःषष्टिं तन्मात्रां च वदामि ते ।
 शृणु* शुद्धास्तु ते नित्यं साधयेयुः समीहितम् ॥६०॥
 विभ्रमो वाहको(१) वीरो विकर्षः क्रोकरः कविः ।
 सिंहनादो महानादः सुग्रीवोमर्कटः शटः(२) ॥६१॥
 बिडालाक्षो बिडालास्यः कुमारः †खचरोभवः ।
 मयूरो मङ्गलोभीमो द्वीपिवक्त्रः षडाननः ॥६२॥
 मातङ्गश्च निशाचारी विषयाही ‡वकोदरः ।
 सैरिभास्यो गजमुखः पशुवक्त्रो(३)गजाननः ॥६३॥
 लोभकोमणिभद्रश्च क्रीडकः सिंहवक्त्रकः ।
 श्येनास्यः कङ्कवदनः काकास्यो हयवक्त्रकः ॥६४॥

चतुर्दशाक्षरा इत्यर्थः ॥५८॥ तदूर्ध्वगा इति । अष्टविंशेत्यर्थः । त्रयस्त्रिंशा-
 दिकास्त्रिस्त्रयोदशयुताः पराः—अन्याः षोडशविद्यास्त्रयोदशाक्षराः,
 ताश्च प्रथमद्वितीयचतुर्थषष्ठसप्तमैकादशद्वादशचतुर्दशषोडशसप्तदशैकोनविंशतित्रयो-
 विंशषष्ठविंशैकोनत्रिंश(त्रिंश)द्वात्रिंशाः । तत्र तासां नामानि—विद्याषडक्षरान्ते
 सम्बुद्धिरूपाणि योजयित्वा तदन्ते बीजद्वयं प्राग्वद्योजनीयमिति सम्प्र-
 दायार्थः ॥५८॥

चेटकानामित्यादिभिः कीर्तिता इत्यन्तैरष्टभिः श्लोकैस्तन्मन्त्रप्रस्तावपूर्वं
 चेटकानां नामान्युपदिशति । तत्र ते—तवेत्यर्थः । ते—चेटकाः ॥६०॥

विभ्रमेत्यादिना श्लोकेन एकादश नामान्युपदिशति ॥६१॥

बिडालाक्ष इत्यादिना श्लोकेन दश नामान्युपदिशति ॥

मातङ्ग इत्यादिना श्लोकेनाष्ट नामान्युपदिशति ॥६३॥

(१) विभ्रमो वाहको वीरः कण्टकोरजकोरविरिति मू० पु० पा० । (२) सदा इति मू० पु० पा० ।

(३) वक्रो गजाननः इति मू० पु० पा० ।

* शृणु सिद्धासुतेतित्यमिति मू० पु० पा० ।

† खेकर इति मू० पु० पा० ।

‡ विधानन इति मू० पु० पा० ।

महोदरः स्थूलशिरा विकृतास्या वराननः ।
 चपलः कुक्कुटास्यश्च मायावी मदनालसः ॥६५॥
 मनोहरो दीर्घजङ्घः (१)स्थूलदन्तो दशाननः ।
 सुमुखः पीडितः क्रुद्धो वराहास्यः सटामुखः ॥६६॥
 कपटः कौतुकी कालः किङ्करः कितवः खलः ।
 भक्षकोभयदः सिद्धः(२) सर्वगश्चेति कीर्तिताः ॥६७॥
 बीजद्वयपुटान्तस्थैर्मदनित्य(१)द्रवेयुतैः ।
 नामभिस्तैर्द्वितीयान्तैर्देहीतिपदसंयुतैः ॥६८॥
 एवं मन्त्राश्चतुःषष्टिः क्रमादुक्ता महेश्वरि ! ।
 तेषां सङ्ख्यामपि तथा शृणु वक्ष्ये यथाविधि ॥६९॥
 चतुर्दशाक्षरास्तेषु नव मन्त्राः समीरिताः ।
 तथा पञ्चदशाङ्गाः स्युः षड्विंशतिरितीरिताः ॥७०॥

स्त्रीभक्त इत्यादिना श्लोकेनाष्ट नामान्युपदिशति । तत्र सिंहवक्त्रक इति पञ्चाक्षरं नाम । जयवक्त्रक इति पञ्चाक्षरं नाम ॥६४॥

महोदरैत्यादिना श्लोकेनाष्ट नामान्युपदिशति ॥६५॥

मनोहरैत्यादिना श्लोकेन नव नामान्युपदिशति ॥६६॥

कपट इत्यादिना श्लोकेन दश नामान्युपदिशति । तत्र भयद इति पदच्छेदः । अन्यत्सुगमम् ॥६७॥

बीजैत्यादिना महेश्वरीत्यन्तेनार्धाद्येनैकेन श्लोकेन चेटकानां मन्त्रानुपदिशति । तत्रमदनित्यद्रवे इति मन्त्रयोजना । नामभिः—विभ्रमादिभिः चतुःषष्टिभिः । द्वितीयास्तैः—द्वितीयाविभक्त्यन्तैः । सम्पुटितानि एतानि मूलविद्याया उपक्रमरूपाणि । षडक्षराणि सर्वमन्त्रसाधारणानिति नामभिरेव मन्त्रभेदः । मन्त्रयोजनक्रमो यथा—बीजद्वयं मूलविद्यायाः षडक्षराणि इति द्वितीयान्तं तत्तन्नाम, तदन्ते देहीतिपदं तदन्ते बीजद्वयं विलोममिति ॥६८॥ एवं—उक्तप्रकारतः ॥

तेषामित्यादिना क्रमादित्यन्तेनार्धाद्येन चेटकनाममन्त्राक्षरसङ्ख्यामुपदिशति ।

षोडशाणांस्तु मनवः पञ्चविंशतिरीरिताः ।

तथा (१)सप्तदशाणांश्च चत्वारोव्याकुलक्रमात् ॥७१॥

विद्याक्षरैरनाहृतान्यक्षराणि चतुर्दश ।

सस्वरैस्तैर्भवेत्सङ्ख्या चतुर्विंशच्छतद्वयम् ॥७२॥

तैर्यन्त्राणि च सप्त स्युस्तेषु प्रोक्ताः क्रमाद्यजेत् ।

देवताः सप्तवारेषु भास्करादिषु भक्तितः ॥७३॥

तत्र तेषां—मन्त्राणाम् ॥६८॥ चतुर्दशाक्षरास्तेषु नवमन्त्राः समीरिताः—तेषु मन्त्रेषु नव मन्त्राश्चतुर्दशाक्षरा इत्यन्वयः । ते च तृतीयषष्ठैकादशषोडशैकोनविंशद्विपञ्चाश-सप्तपञ्चाशषष्टिषष्टितमाः । पञ्चदशाणां स्युः षड्विंशतिः—ते च प्रथम-द्वितीयचतुर्थपञ्चमनवमदशमचतुर्दशपञ्चदशसप्तदशाष्टादशद्वाविंशत्रिंशद्वात्रिंशचतु-स्त्रिंशषट् त्रिंशद्विचत्वारिंशच्चतुश्चत्वारिंशत्पञ्चाशदेकपञ्चाशत्पञ्चपञ्चाशत्षट् पञ्चा-दष्टपञ्चाशदेकोनषष्टिद्विषष्टिचतुःषष्टितमाः ॥७०॥ षोडशाणांस्तुमनवः पञ्चविंशतिः—ते च सप्तमाष्टमद्वादशत्रयोदशविंशैकविंशत्रयोविंशाद्यैकोनत्रिंशान्तसप्तकैकत्रिंशाष्ट-त्रिंशैकोनचत्वारिंशच्चत्वारिंशैकचत्वारिंशच्चत्वारिंशत्षट् चत्वारिंशत्सप्तचत्वा-रिंशदष्टचत्वारिंशैकोनपञ्चाशत्त्रिपञ्चाशच्चतुःपञ्चाशत्तमाः । सप्तदशाणांश्चत्वारः—ते च त्रयस्त्रिंशत्पञ्चत्रिंशत्सप्तत्रिंशच्चत्वारिंशत्तमाः । व्याकुलक्रमात्—उक्तक्रमतः । अन्यत् सुगमम् । अत्र मायामिद्विविषयस्य मन्त्रस्य चेटकान्तर्गतत्वादनुक्तमिति-मुख्यागमः । तेन सर्वगशब्दस्थाने माया इतिशब्दसमादेशात्—तन्मन्त्रस्यचतु-र्दशाक्षरः । एवमेकादशाधिकशतसङ्ख्यामन्त्रमूलमन्त्रा स्वरूपभेदसम्भिन्नाः समीचीनं दर्शिताः ॥७१॥

विद्याक्षरैरित्यादिभिः नरमित्यन्तैश्चतुर्विंशत्या श्लोकैः प्रागुक्तानामेकादशा-धिकशतसङ्ख्यानां सिद्धिमन्त्राणां साधनार्थं सप्तवाराणां स्वरविकृतमूलविद्याक्षरैः भ्रम यन्त्राणि तत्तत्साधनस्थानानि तत्तत्प्रत्यक्षप्रकारांस्तत्फलानि चोपदिशति । तत्र सस्वरैः—प्राग्वत्षोडशस्वरप्रसादितैः । चतुर्विंशच्छतद्वयं—चतुर्विंशत्यधिकद्वि-शतमित्यर्थः ॥७२॥ तैः—अक्षरैः । तेषु—यन्त्रेषु । प्रोक्ताः—प्रागुक्तदशविधसिद्धि-प्रोक्ताः । सप्तवारेषु भास्करादिषु—रविवारादिषु सप्तवारेषु प्रतिवारं प्रोक्ताः (२) सिद्धिदेवताः सकलाः सप्तसु यन्त्रेषु एकस्मिन्नेकस्मिन् प्रत्येकं तत्तत्साधनादिषु

वाराख्यां सप्तमीयुक्तामिष्टं देहीति चालिखित् ।
 यन्त्रस्य मध्ये मायास्यं तत्र(१) सिद्धीश्च पूजयेत् ॥७४॥
 वृत्तयोर्नवयोनिं तु कृत्वा बाह्येऽष्टकोणकम् ।
 बहिः कलाब्जभूपद्मयुगं कुर्याद्यथाविधि ॥७५॥
 विलिख्य तेषु क्रमशो वर्णान् द्वाविंशदालिखित् ।
 दलेषु कोणेषु(२) तथा वृत्तमध्यतये पुनः ॥७६॥
 मातृकामकथाद्यां वै विलिखिदान्तरक्रमात् ।
 तस्य कोणान्तरालेषु हलक्षार्णान् क्रमादलिखेत् ॥७७॥
 अग्रात्प्रदक्षिणं त्वेवं सप्त यन्त्राणि तैर्भवेत् ।
 सिद्धीनां यक्षिणीनां च चेटकानां तथैकशः ॥७८॥
 चेटकानां विशेषोऽयं मध्ये ऽष्टच्छदमम्बुजम् ।
 तेषामुक्तक्रमेणैव साधनानि (३)फलानि वै ॥७९॥

यजेदित्यर्थः ॥७३॥ सप्तमीयुक्तां — सप्तमीविभक्त्यन्ताम् । मायास्यं — हृत्स्वे खागर्भस्थम् ।
 इष्टं देहीति चालिखेदिति पूर्वत्वान्वयः । तत्र — मायोदरे । सिद्धीः — सर्वसिद्धि-
 देवताः ॥७४॥ बाह्ये — वृत्तद्वयतः । बहिः — अष्टकोणात् । कलाब्जं — षोडशदलं
 पद्मम् । यथाविधि — यथामानं विलिख्येति पूर्वत्वान्वयः ॥७५॥ तेषु — दलेषु । कोणि-
 श्वित्युत्तरत्वान्वयः । वृत्तमध्यतये — नवयोनिबाह्यगताष्टकोणबाह्यगतषोडशदलबाह्य
 गतवृत्तद्वयमध्यवर्धीतये इत्यर्थः ॥७६॥ अकथाद्यां — अकारादिविसर्जनीयान्तान्
 षोडश ककारादितकारान्तान् षोडशथकारादि सकारान्तान् षोडश वर्णानित्यर्थः ।
 तस्य — तद्बाह्यलिखितस्य पुरयुग्मस्य । कोणान्तरालेषु हलक्षार्णान् — क्रमात्
 भूपद्मयुगस्य कोणान्तरालेषु चतुर्षु उक्तमक्षरत्रयं विलिखेदित्यर्थः ॥७७॥
 अग्रात्प्रदक्षिणं — सर्वाक्षराणीति शेषः । सप्त यन्त्राणि — स्फुरितिशेषः । तैः यन्त्रैः ।
 एकशः — एकैकस्य साधनादिकमिति शेषः । भवेदित्यत्रास्य शेषस्यान्वयः ॥७८॥
 मध्येऽष्टच्छदमम्बुजं — नवयोनिस्थानिऽष्टद्वलपद्ममित्यर्थः ॥७९॥ तेषामपि सकर्णिकानि

(१) तत्र सर्वं स इति मू० पु० पा० ।

(२) यथा लिखेद्वृत्ततये इति मू० पु० पा०

(३) फलालिखित इति मू० पु० पा० ।

प्रयोगान् शृणु देवेशि ! यैः सिद्धैर्मत्समोभुवि ।

पूज्यते सर्वलोकैश्च सर्वतः सर्वदापि च ॥८०॥

अरण्यवटझूले च पर्वताग्रे गुह्यासु च ।

उद्यानमध्ये कान्तारे मातृपादपमूलतः ॥८१॥

सिन्धुतीरवने चैता यज्ञिणीः साधयेत्तिशः ।

एकैकस्मिन् वर्णलक्षं जपेदुक्तविधानतः ॥८२॥

नवस्थानानि भवन्ति । तेषां—विजयादिचेटकान्तानाम् । यैः—प्रयोगैः ।
 मत्समः—परमेश्वर इत्यर्थः । एतेनैवभिः श्लोकेरेतदुक्तं भवति—अभीष्टमान-
 भ्रमेणान्तर्बहिर्विभागेनेकाङ्गुलान्तरालवीथिकं वृत्तद्वयं विधाय तन्मध्ये प्रागुक्त-
 मानविधानतो नवयोनिं कृत्वा तद्वह्निर्दिग्ग्विदिगतकीणचतुरस्रद्वयेनाष्टकोणं
 विधाय तद्वह्निरेकाङ्गुलान्तरालवीथिकं वृत्तद्वयं कृत्वा तद्वह्निः षोडशदलानि
 सबाह्यगतवृत्तद्वयं विधाय तद्वह्नियतुरस्रद्वयमन्तर्बहिर्विभागेन कृत्वा सर्व-
 मध्यस्थयोन्यामसुभिन्वारे इमां सिद्धिं देहीति हृन्नेखायां स्वमन्त्रायां मायांशि
 वाराख्यां रिफांशि तदन्तराले सिद्धिं देहीति समालिख्य तद्वह्निरयादिप्रादक्षिण्ये-
 नाष्टसु कोणेषु स्वरविकृतमूलविद्याक्षरेषु चतुर्विंशत्यधिकशतसङ्केषु आदि-
 तोऽष्टकं तद्वह्निः (अष्टासु ष्वष्टकं तद्वह्निः) षोडशपत्रेषु षोडशं(कं)च एवं
 द्वात्रिंशदक्षराण्यलिख्य वृत्तान्तरा वीथीत्रये अन्तर्नवयोनिबाह्यगतवृत्तद्वयवोथ्यां
 अकारादिविसर्जनीयान्तान् षोडशस्वरानालिख्य मध्यस्थायामष्टकोणबाह्यगतवृत्त-
 द्वयवोथ्यां अकारादिविसर्जनीयान्तान् षोडशस्वरानालिख्य मध्यस्थायामष्टकोण-
 बाह्यगतवृत्तद्वयवोथ्यां ककारादितकारान्तानि षोडशाक्षराण्यलिख्य षोडशदल-
 बाह्यगतवृत्तद्वयवोथ्यां थकारादिसकारान्तानि षोडशाक्षराणि तद्वह्नियतुरस्र-
 कोणान्तरालेषु चतुर्षु हलच इत्यक्षरत्रयं प्रति(त्रि)कोणान्तराले समालिखेत् ।
 एतत् प्रथमं यन्त्रम् । अन्येषु षट्सु यन्त्रेषु पूर्वपूर्वल्लिखिताक्षरद्वात्रिंशकोपरितन-
 सुपरितनं द्वात्रिंशत्कं च विलिखेत् । एवं सप्त यन्त्राणि कृत्वा सर्व्ववार्कादिकेषु
 सप्तसु वारेषु प्रोक्तक्रमेण विनियुञ्ज्यादिति ॥८०॥ मातृपादपमूलतः—मातृपादपा-
 स्त्वष्टौ च पूर्वं प्रधाननित्याकाम्यकथने कथिताः तेनाष्टौ स्थानान्यायतनानि ॥८१॥
 सिन्धुतीरवने—नदीतीरस्थवने इत्यर्थः । एवं सम्भूय द्वादश स्थानानि सम्भवन्ति ।
 तिशः एकैकस्मिन्—द्वादशसु स्थानेषु एकस्मिन्नेकस्मिंस्तिस्रस्तिस्रो यज्ञिणीः

तद्दृशांशं तर्पणं च होमं कुर्यात् प्रसूनकैः ।
 कदम्बवन्मृकजयाह्वयमारैश्च लोहितैः ॥८३॥
 ततः प्रीताः समागत्य प्रत्यक्षा वाञ्छितप्रदाः ।
 सुव्रणानि च वामांसि भूषणानि फलानि च ॥८४॥
 आस्त्राद्यानि च पेयानि भोज्यानि विविधानि च ।
 आलिपनानि माल्यानि द्युराजोवितावधि ॥८५॥
 आयाते सर्वदा ग्राह्यं प्रत्यक्षादिहि वाञ्छितम् ।
 इत्युक्त्वा नित्यशस्तास्तु पूजयेच्चजपेत्तथा ॥८६॥
 अष्टोत्तरसहस्रं तु तां तां विद्यामनन्यधीः ।
 एवं ताः सर्वयक्षिण्यः फलं द्युर्यथेप्सितम् ॥८७॥
 चेटकानान्तु सर्वेषां तेषूक्तेषु क्रमेण वै ।
 एकस्मिन् पञ्च पञ्च स्युः सिद्धाः सिन्धुतटे नव ॥८८॥
 तेषां च वर्णलक्षणं जपमुक्तविधानतः ।
 मौनं दिनेषु सततं कुर्यात् सिद्धौ न चालयेत् ॥८९॥
 मध्यरात्रे सदा होमं तर्पणं च समीरितम् ।
 जपेद्विवानिशं प्रोक्तं सर्वेषामपि साधने ॥९०॥

साधयेदित्यर्थः । वर्णलक्षणं—तत्तद्विद्यायाः ॥८२॥ तत्तच्छब्देन जपसंख्योच्यते ।
 ह्वयमारैश्च लोहितैः—रक्तकरवोरपुष्पै रित्यर्थः ॥८३॥

तत इत्यादीप्सितम् इत्यन्तश्लोकचतुष्टयोक्तयक्षिणोप्रत्यक्षीकरणतद्देयार्थं
 नित्यतदुपासनादिग्रन्थार्थः सुगमः ॥८४॥८५॥८६॥८७॥

तेषु—स्थानेषु । एकस्मिन् पञ्च पञ्च—एकस्मिन्नेकस्मिंस्थाने पञ्च पञ्च चेटकाः ।
 सिन्धुतटे नव—द्वादशे स्थाने नव चेटकाः । पूर्वं यक्षिणोप्रोक्तद्वादश स्थानेषु एका-
 दशेष्वेकैकस्मिन् स्थाने पञ्च पञ्च द्वादश सिन्धुतटे वन स्थाने नवचेटकान् एवं
 चतुःषष्टिष्वेकमेकं चेटकं प्रोक्तक्रमात् साधयेदित्यर्थः । एतानि स्थानान्यन्यसर्व-
 सिद्धाष्टकसाधनसाधारणानीति सम्प्रदायः ॥८८॥ वर्णलक्षणं—मन्त्रस्य । दिनेषु—

चेटकास्ते समागत्य मध्यरात्रेऽतिभीषणाः ।
 क्षोभयुरमुक्षोमं नचदेत्यथ तत्पुरः ॥६१॥
 प्रत्यक्षाः किं तवेष्टं तत् करोमिति वदन्निशि ।
 प्रत्येकं ते तथेत्युक्ता न मां मुञ्चत इत्यपि ॥६२॥
 नित्यशस्तान् जपार्चाभिरुपासीताचरेत्पुनः(१) ।
 (स्मृ)सते तमेत्य सन्दिष्टं साधयेयुः समीहितम् ॥६३॥
 शत्रूणां समरे भङ्गं प्रहारमहिते जने ।
 कुर्वन्ति प्रार्थितार्थानां प्रदानं च दिवाऽनिशम् ॥६४॥
 आनयेयुश्च वनिता वाञ्छितास्तत्क्षणात् ध्रुवम् ।
 निश्चलीकुर्वते मत्तं दन्तिनं वा हयं नरम् ॥६५॥
 नित्याषोडशके सिद्धे देवार्षिपितृराक्षसैः ।
 पिशाचैरुगैः सिद्धैः किन्नरैरप्सरोगणैः ॥६६॥
 मरुद्भिर्वमुभिः सप्तऋषिभिर्यज्ञदानवैः ।
 रुद्रैरेकादशविधैः साध्यैश्च नवभिर्गर्हैः ॥६६॥

साधन(१)दिनेऽ, एतत् सर्वसाधारणम् ॥६८॥ दिवानिशं—सर्वदेत्यर्थः । सर्वेषां --
 प्रोक्तानामन्येषां विजयादिमायान्तानामष्टानामन्येषां च ॥६७॥ अमुं—साधकम् ।
 तत्पुरः—साधकपुरः ॥६१॥ प्रत्येकं एक एकचेटक इत्यर्थः । अस्य वदेदित्युक्ता-
 न्वयः । तं—चेटकाः । तथेत्यादिना श्लोकशेषः साधकप्रार्थनावचनम् ॥६२॥ नित्यशः
 —तत्तच्चेटकमिदमन्तरमुक्तक्रमात् । (स्मृ)तं—चेटकाः । समीहितं—साधकस्येति
 शेषः ॥६३॥ शत्रूणमित्यादि समीहितसाधनाप्रकारः । एतदुक्तं भवति चेटकेषु
 स्वाभिमतं स्वाभिमतमेकमेकं चेटकं प्रोक्तक्रमात्साधयेदिति । तत्र बहुवचनानि
 सर्वचेटकसाधारणत्वात् साधनादेरिति सम्प्रदायः । एवं मायासिद्धिविधानादिकं
 विजयादीनां सप्तानां विधानादिकमप्येवम् ॥६४॥६५॥

नित्येत्यादिभिर्भवेदित्यन्तः पञ्चभिः श्लोकैः षोडशनित्यासिद्धिलक्षणानुप-

द्वादशार्कलीकपालैस्तथाऽन्यैरपि देवतैः ।
 राजभिर्वनिताभिश्च नरैरन्यैर्मृगैस्तथा ॥६८॥
 पूज्यते सर्वदा सिद्धसमीहितसुखास्पदः ।
 हृष्टाशयो वदान्यश्च दयावान् मुमुखः जमी ॥६९॥
 पूर्णाशयः सदानन्दो निरपेक्षफलान्वितः ।
 धनी भोक्ताऽपरद्वेषो प्रेमभूरावयोर्भवेत् ॥१००॥
 जिह्वातत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समौरिता ।
 अस्या निष्कालनाच्चित्तं तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥
 इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते सप्तदशं
 पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥१०॥

दिशति । तत्र अन्यैः—दशप्राजापत्यादिभिः ॥६६॥६७॥६८॥ सिद्धसमीहितसुखा-
 स्पदः—सिद्धसमीहितश्च सुखास्पदश्चेत्यर्थः ॥६९॥ पूर्णाशयः ज्ञातव्यनिरपेक्षत्वात् ।
 निरपेक्ष इति वित्तादिविषयः । अपरद्वेषो इति पदच्छेदः । परद्वेषकरणपराङ्मुख
 इत्यर्थः । आवयोः - शिवशक्त्योः ॥१००॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य तन्त्रस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्च-
 सारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन आसुभगानन्दनाथेन विरचितायां
 सनोरमाख्यायां व्याख्यायां शिवदूतानित्याविद्याविधान-
 प्रकाशनपरं सप्तदशपटलं परिपूर्णं

परामृष्टम् ॥१०॥

ग्रन्थसङ्ख्या --

यन्त्राणि सप्त प्रोक्तानि व्याख्यानं ग्रन्थसङ्ख्या ।
 पटलेऽस्मिन् सप्तदशे षोडशशतद्वयम् ॥

अथाष्टादशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यामु सम्प्रोक्ता या तयोदशी ।
तद्विधानं शृणु प्राज्ञे ! विद्या प्रागुदिता तव ॥१॥
तदङ्गान्यक्षरन्यासं(१) ध्यानाचैऽस्यास्तु शक्तिभिः ।
तद्यन्त्रविनियोगांश्च वन्द्येऽहं विजयप्रदान् ॥२॥
विद्याया व्यञ्जनैर्दीर्घस्वरयुक्तैश्चतुष्टयम् ।
शेषाभ्यां च हयं कुर्यात् षडङ्गानि कराङ्गयोः ॥३॥
ज्ञानेन्द्रियेषु श्रोत्रादिष्वथ चित्ते च विन्यसेत् ।
अक्षराणि क्रमाद्विन्दुयुतान्यन्यत्तु पूर्ववत् ॥४॥

अथाष्टादशपटलम् ।

पूर्वस्मिन् समदशे पटले द्वादश्या नीलपताकानित्याविद्याया विधानमुपदिश्यान्-
न्तरं त्रयोदश्या विजयानित्याविद्याया विधानमुपदिशति । अथ षोडशेत्यादिना
समीरिता इत्यन्तेन श्लोकशतरूपेणाष्टादशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिना
प्रदानित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पटलार्थानुद्दिशति । तत्र त्रयोदशी—विजयानित्येत्यर्थः ।
प्राक् - तृतीयपटले ॥१॥ ध्यानाचं इति द्वितीयादिवचनम् । ध्यानं चार्चा चेत्यर्थः ।
तद्यन्त्रविनियोगान् - तद्यन्त्राणि तद्विनियोगांश्चेत्यर्थः ॥२॥

विद्याया इत्यादिना पूर्ववदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन मूलविद्याक्षरैः कराङ्गज्ञाने-
न्द्रियषट्कन्यासविधानादिकमुपदिशति । तत्र—विद्याया व्यञ्जनैर्दीर्घस्वरयुक्तैश्च-
तुष्टयम् । शेषाभ्यां च हयं कुर्यात् षडङ्गानि कराङ्गयोरित्यन्तेन श्लोकेनैतदुक्तं
भवति—भां मीं रूं यैं इत्यन्तर्मूलविद्याया दीर्घस्वरयुक्तैश्च नानाक्षरैश्चतुर्भिः
सविन्दुकैः सजातिकैर्हृदयशिरःशिखाकवचानि न्यस्य विद्यायाः शेषस्वराक्षरद्वयेन,
औकारककाररूपेण सविन्दुना शेषजातियुजानेतास्ते(?) च, एवं षडङ्गानि करन्यास-
पूर्वं विदध्यादिति ॥३॥ ज्ञानेन्द्रियादिषु श्रोत्रादिषु—श्रोतृत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणेषु ।
तत्र त्वचिविन्यासोव्यापकवत् । अन्यत्—व्यापकम् । पूर्ववत्—समस्तया विद्याया

पञ्चवक्त्रां दशभुजां प्रतिवक्त्रं त्रिलोचनाम् ।
 भास्वन्मुकुटविन्यस्तचन्द्ररेखाविराजिताम् ॥५॥
 सर्वाभरणसंयुक्तां पीताम्बरसमुज्ज्वलाम् ।
 उद्यद्भास्वदविम्बतुल्यदेहकान्तिं शक्तिस्मिताम् ॥६॥
 शङ्खं पाशं खेटचापौ कल्लारं वामबाहुभिः ।
 चक्रं तथाऽङ्गुशं खड्गं सायकं मातुलुङ्गकम् ॥७॥
 दधानां दक्षिणैर्हस्तैः प्रयोगे भौमदर्शनाम् ।
 उपासनेऽतिमोम्यां च सिंहोपरि कृतासनाम् ॥८॥
 व्याघ्राखण्डाभिरभितः शक्तिभिः परिवारिताम् ।
 समरे पूजनेऽन्येषु प्रयोगेषु सुखासनाम् ॥९॥
 शक्तयश्चापि पूजायां सुखासनसमन्विताः ।
 सर्वादिव्या समाकारमुखपाण्यायुधान्यपि ॥१०॥

प्रागुक्तविधानेनेत्यर्थः । एतदुक्तं भवति—श्रोत्रादिषु पञ्चसु ज्ञानेन्द्रियेषु मनसि च
 सम्भूय षट्सु स्थानेषु श्रोत्रादिषु त्रिषु हृन्स्थानेषु प्रतिहन्तृमेकमेकमन्योऽष्टैक-
 मेकं इत्येवं सविन्दुकानि भं मं रं यं श्रीं ऊं इत्येतानि मूलविद्यायाः पञ्चक्षराणि
 क्रमेण विन्यस्य समस्तरूपया विद्याया व्यापकं च न्यसेदिति ॥४॥

पञ्चवक्त्रामित्यादिभिरपीत्यन्तैः षड्भिः श्रीकैटवंद्याः सपरिवाराया नित्यसपर्या-
 ध्यानं प्रयोगध्यानं चोपदिशति । तत्र पञ्चवक्त्रावस्थानं नीलपताकायाः
 प्रोक्तप्रकारेण । दशभुजामिति च तद्वत् । भुजेष्वायुधानि वामोर्ध्वादि
 दक्षिणोर्ध्वादिव (च) षोडश्यानि ॥५॥६॥७॥ प्रयोगे समरदिविजयप्रयोग इत्यर्थः ।
 उपासने—नित्यभजने । सिंहोपरि कृतासनां—सिंहाखण्डाम् ॥८॥ समरे पूजने—
 समरविजयार्थं पूजनं इत्यर्थः । सिंहाधिरूढां भयङ्कराम्—व्याघ्राखण्डाभिः
 स्वसमानाभिः शक्तिभिः परिवारिताम्—युद्धविजयार्थं ध्यात्वा पूजयेदित्यर्थः ।
 अन्येषु—वश्यादिषु ॥९॥ पूजायां—नित्यायाम् । अपीतिभिन्नक्रमः । सर्वा अपीत्यर्थः
 शक्तय इति शेषः । एतदुक्तं भवति—वश्यादिषु प्रयोगेषु नित्योपासनपूजायां च
 सुखासनां सपरिवारां देवीं ध्यायेदिति ॥१०॥

चतुरस्रद्वयं कृत्वा चतुर्द्वारोपशोभितम् ।
 दलाष्टकसमोपेतं तत्र प्राग्वत् समर्चयेत् ॥११॥
 तदन्तर्द्वैतयुग्मान्तरष्टकोणं विधाय तु(तत्) ।
 तदन्तश्च तथा पद्मं षोडशच्छदसंयुतम् ॥१२॥
 तथैवाष्टच्छदं पद्मं विधायावाह्य तत्र ताम् ।
 तत्तच्छक्त्या वृतां सम्यगुपचारैस्तथाऽर्चयेत् ॥१३॥
 अन्नाज्याभ्यां नित्यहोमं कुर्याद्वा तिलतण्डुलैः ।
 बलिद्वयं च कुर्वीत पूजां चाऽपि समापयेत् ॥१४॥
 ललितारहिताः पञ्चदशनित्या(?)स्तिथीश्वराः ।
 चन्द्रखण्डलसन्मौलियुता सा तन्मयी मता ॥१५॥
 मायासप्ताक्षरीमध्यगतैर्नामभिरर्चयेत् ।
 तदावरणगाः शक्तीस्तत्समाकारशक्तिकाः ॥१६॥

चतुरस्रद्वयमित्यादिभिः सुखी इत्यन्तैः पञ्चदशभिः श्लोकेः देव्या नित्य-
 सपर्यामण्डलविरचनाक्रमं तत्र चतुरावरणं नित्यसपर्याक्रमविधानमन्यासां पञ्चदश-
 नित्यानां चन्द्रकलाधारणवासनां ललितायास्तद्वारणवासनां आवरणशक्तिनामानि
 चापदिशति । तत्र प्राग्वत् चतुरस्रे नित्या(नित्यार्चनवदित्यर्थः ॥११॥ तदन्तः—
 चतुरस्रान्तः ॥१२॥ तत्र—चक्रे तथा—वक्ष्यमाणप्रकारेण । नित्यसपर्यामण्डल-
 विरचनाक्रमो यथा—अन्तर्बहिर्विभागेन यथामानं चतुरस्रद्वयं प्रत्येकं शाखादयो-
 पेतं चतुर्द्वारं विधाय तदन्तर्द्वैतद्वयमन्तश्चतुरस्रखास्पृष्टास्पृष्टं विधाय तदन्तरष्टकोणं
 प्राग्वत् कृत्वा तदन्तः षोडशदलं पद्मं कृत्वा तदन्तरष्टदलं विरच्य (?) तत्कर्णिकायां
 सपरिवारां देवोमावाह्याभ्यर्चयेदिति ॥१३॥ वा—विकल्पे । बलिद्वयं प्राग्वत् ॥१४॥
 तजस्त्रयभावनादिना । सा तन्मयी—सा ललिता अक्षयचन्द्रकलारूपिणी इत्यर्थः ।
 अनेन श्लोकेनैतदुक्तं भवति—क्षयवृद्धोपेतचन्द्रकलापञ्चदशकरूपाः पञ्चदशतिथयो-
 ऽन्यत्र व्यवक्षिप्ताः सर्वाः प्रत्येकं सर्वकलाकारणत्वानुस्यूतरूपया षोडश्या कलया

अग्रात् प्रदक्षिणेनैव ताः सर्वास्तेषु पूजयेत् ।

तासां क्रमेण नामानि शृणु वक्ष्ये यथाविधि ॥१७॥

नित्यानित्यावदुदितमर्चनं चतुरस्रके ।

अन्तःस्थिताष्टकोणेषु पूजयेदुक्तविग्रहाः ॥१८॥

जयां च विजयां दुर्गां भद्रां भद्रकरीमपि ।

क्षेमां क्षेमंकरीनित्यामष्टकोणेषु भक्तितः ॥१९॥

तदन्तः षोडशदलेष्वर्चयेत्षोडशाभितः ।

शक्तौस्ता(स्ता) गन्धपुष्पा(दि)युतोभक्तिसमन्वितः ॥२०॥

विदारिकां विश्वमयीं विश्वां विश्वविभञ्जिकाम् ।

वीरां विजोभिणीं विद्यां विनोदाञ्चितविग्रहाम् ॥२१॥

वौतशोकां विषयीवां विपुलां विजयप्रदाम् ।

विभवां विविधां विप्रां प्रोक्ताकारसमन्विताः ॥२२॥

तदन्तरष्टपदेषु शक्तीरष्टाभितो यजेत् ।

प्रोक्तक्रमेण गन्धाद्यैर्भक्तिनिष्ठाशयो वशी ॥२३॥

ऽक्षयया सहिताः किल भवन्ति । तेन ललितारहितानां पञ्चदशानां नित्यानां पञ्चदशतिथिरूपत्वात्तामामप्यक्षयषोडशचन्द्रकलाधारणं भवति । ललिता तु सर्वतिथिमयत्वादनवच्छिन्ना सर्वकलाकारणरूपाऽक्षया षोडशो कला भवति । तेन तस्याश्चन्द्रकलाराहित्यमिति ॥१५॥ मायासप्ताक्षरीमध्यगतैः—ह्रस्वेखाद्यैः सप्ताक्षर्यन्तेरित्यर्थः । नामभिः—मन्त्रैरिति शेषः ॥१६॥ ताः—शक्तीः । तेषु—चतुरस्रादिस्थानेषु । तासां—आवरणशक्तीनाम् ॥१७॥ अन्तःस्थिताष्टकोणेषु—चतुरस्रादिकस्येति शेषः । उक्तविग्रहाः—जयामित्याद्यनन्तरश्लोकवक्ष्यमाणाः ॥१८॥ अष्टकोणेष्वित्यस्य द्विरुपादानं सङ्क्षेपविस्ताररूपत्वाददोषः । भक्तितः—पूजयेदिति शेषः ॥१९॥ तदन्तः—अष्टकोणान्तः । ताः ताः—अनन्तरं विदारिका मित्यादिश्लोकद्वयवक्ष्यमाणाः ॥२०॥ विदारिकां—विदारिणीमित्यर्थः । विश्वविभञ्जिकां—विश्वविभञ्जिनीमित्यर्थः ॥२१॥ विविधामिति । पञ्चदशानामप्रोक्ताकारसमन्विताः—मूलदेवतासमाना इत्यर्थः । अर्चयेदित्यन्वयः ॥२२॥ तदन्तः—

मनोहरां मङ्गलां च मदोत्सिक्तां मनस्विनीम् ।
मानिनीं मधुरां मायां मोहिनीमुक्तविग्रहाम् ॥२४॥
एवं पूजाजपध्यानहोमोपासनतो वशी ।
भजते नित्यशोदीर्वा योऽसौ स्यात्सर्वतः सुखी ॥२५॥
पूर्वोक्तक्रमतोविद्यावर्णलक्षणं जपेद्वशी ।
होमं रक्ताम्बुजैः कृत्वा सिद्धमन्त्रोदयान्वितः ॥२६॥
प्रयोगानाचरेन्मन्त्री होमयन्त्रविधानतः ।
जपेन तर्पणेनापि पूजनेन यथाविधि ॥२७॥
कमलैः कैरवैरक्तैः सितैः सौगन्धिकोत्पलैः ।
सुगन्धिगोपालिकया त्रिमध्वक्तैर्यथाविधि ॥२८॥
होमात् सप्तसु वारिषु कुर्यात्प्रोक्तैस्तु सप्तभिः ।
प्रोक्तवारिण्योश्चापि तन्मण्डलत एव वै ॥२९॥

षोडशदलान्तः । शक्तीः— मनोहरामित्याद्यनन्तरश्लोकवक्ष्यमाणाः ॥२३॥ उक्त-
विग्रहाः प्राग्वत् । अस्या आवरणार्चनक्रमोवाह्यादावाभ्यन्तरप्रवेशतः ॥२४॥
एवं— प्रोक्तरूपतः ॥२५॥

पूर्वेत्यादिना यथाविधीत्यन्तेन श्लोकद्वयेन पुरश्चरणविधानं कृतपुरश्चरणस्यैव
प्रयोगविधानयोग्यतां चोपदिशति । तत्र पूर्वोक्तक्रमतः— नीलपताकाप्रोक्तक्रमतः ।
तेन मूलविद्यायां स्वरव्यञ्जनविन्दून् वर्णान् पृथक्कृत्य गणयित्वा तदक्षरलक्षणसंख्यं
जप्यादित्युक्तं भवति । तदक्षरसङ्ख्यातु सप्त । अवशिष्टमन्यत्सुगमम् ॥२६॥२७॥

कमलैरित्यादिभिर्निश्चितमित्यन्तेरर्धाधिकैस्त्रिभिः सप्तसु वारिषु प्रोक्तसप्त-
पुष्पपूजाहोमविधानक्रमतः प्रोक्तां त्रिजयसिद्धिमुपदिशति । तत्र रक्तैः सितै-
रित्यस्य कमलैः कैरवैरित्युभयत्रान्वयः । तेन रक्तैः कमलैः सितैः कमलैः रक्तैः
कैरवैः सितैः कैरवैश्चेत्युक्तं भवति । त्रिमध्वक्तत्वमेतेषां होमविधावेव ॥२८॥
होमादित्यब्लोपे पञ्चमी । होमं कृत्वेत्यर्थः । सप्तसु वारिषु—रविवारादिषु ।
प्रोक्तैस्तु सप्तभिः—पुष्पै रिति शेषः । प्रोक्तवारिण्योः—कुलसुन्दरीपटले इति शेषः ।
तन्मण्डलतः—तान्यपि तत्रैवोक्तानि यदष्टादिशतिपटलेऽवेक्षणीयानि । एतदुक्तं

विजयं समवाप्नोति समरे हन्ध्युद्धके ।

(१) मल्लयुद्धे च वादे च द्वये द्यूतद्वयेऽपि च ॥३०॥

व्यवहारिषु सर्वत्र जयमाप्नोति निश्चितम् ।

चतुरङ्गलजैः पुष्पैर्होमात्संस्तम्भयेदरीन् ॥३१॥

तथैव कर्णिकारोत्थैः पुन्नागोत्थैर्नमेरुजैः ।

चम्पकैः केतकैराजवृक्षजैर्मगधोद्भवैः ॥३२॥

प्राग्वहारिषु जुहुयात्क्रमात्पुष्पैस्तु सप्तभिः ।

प्रोक्तेषु स्तम्भनं शत्रोर्भङ्गा वा भवति ध्रुवम् ॥३३॥

शत्रोर्नक्षत्रवृक्षाग्नी तत्समिद्धिस्तु होमतः ।

सर्पिषाज्याप्लुताभिस्ते प्रणमन्त्येव पादयोः ॥३४॥

मृत्युकाष्ठानले मृत्युपत्रपुष्पफलेरपि ।

समिद्धिर्जुहुयात्सम्यग्वारिणार्चनपूर्वकम् ॥३५॥

भवति—प्रोक्तेरक्तकमलमितकमलरक्तकैरवमितकैरवमोगन्धिकोत्पलसुगन्धिफालिकाख्यैः सप्तभिः (कर्णिकाराद्यैः) पुष्पैरुद्दिष्टकमतो रविवारादिषु सप्तसु तद्धारिशब्दस्य तन्मण्डलेऽर्चनतो मूलविद्यया तैर्होमतश्चोक्तफलमिदिरिति ॥२८॥ समरे इति वक्ष्यमाणसप्तकविषयः । हन्ध्युद्धके—प्राग्वत् । द्यूतद्वये—सजोव-निर्जीविरूपे ॥३०॥ सर्वत्र—अन्येषु विवादेष्वपि ॥

चतुरङ्गलजैरित्यादिना ध्रुवमित्यन्तेनार्द्धाद्येन श्लोकद्वयेन सर्वदा आरग्वधैः सप्तसु वारिषु सप्तभिः पुष्पैश्च होमविधानाच्छतस्तम्भनादिकमुपदिशति । तत्र चतुरङ्गलजैराग्वधोत्थैः ॥३१॥ नमेरुजैः—सुरपर्णीपुष्पैः । राजवृक्षजैः आरग्वधपुष्पैः ॥३२॥ प्राग्वत्—वारिणार्चनपूर्वम् । वारिषु—सप्तसु रविवारादिषु । सप्तभिः—कर्णिकारोत्थैः । अत्रारग्वधस्य द्विरूपादानं सर्वदा च तत्प्राग् वारिषु च होमविधानार्थम् । प्रोक्तेषु—हन्ध्युद्धादिषु । एतदुक्तं भवति—प्रोक्तैः पुष्पैः सप्तभिः प्राग्वत्सप्तवारिषु तत्तद्धारि-शार्चनपूर्वकमारग्वधैः सर्वदा च होमात्प्रोक्तफलमिदिरिति ॥३३॥

शत्रोरित्यादिभिः संशय इत्यन्तैरेकविंशत्या श्लोकैस्तिथिवारादिषु द्रव्यविशेषैः

(१) अरातिश्चतुरङ्गन्तु बलं गीगार्दितं भवेत् ।
 तेनास्य विजयोभूयान्निधनेनापि वा पुनः ॥३६॥
 अर्कवारिऽर्कजैरिध्नैः समिद्धेऽग्नौ तदुद्भवैः ।
 पत्रैः पुष्पैः फलैः काण्डैः मूलैश्चापि हुनेत्क्रमात् ॥३७॥
 सवर्णारुणवत्साया घृतसिक्तैस्तु मण्डलात् ।
 अरातिदिङ्मुखोभूत्वा कुण्डे त्रस्रे विधानतः ॥३८॥
 पलायते वा गीगातः प्रणमेद्वा भयान्वितः ।
 वैरी बलसमग्रापि शौर्यमानान्वितोऽपि च ॥३९॥
 पलाशेध्यानले तस्य पञ्चाङ्गैः(२)स्तद्वृताप्नुतैः ।
 होमेन सोमवारि(३) च भवेत्प्राग्वन्न संशयः ॥४०॥
 खदिरध्यानले तस्य पञ्चाङ्गैस्तद्वृताप्नुतैः ।
 वारि भौमस्य हवनात्तदाप्नोति मुनिश्चितम् ॥४१॥
 अपामार्गधजे वङ्गौ तत्समिद्धिर्हुनेत्तथा ।
 बुधवारिषु शुभायाः सर्वत्साया घृतान्वितम् ॥४२॥

होमविशेषविधानादिजयप्राप्तिप्रकारानुपदिशति । तत्र तत्समिद्धिः—नक्षत्रवृक्ष-
 समिद्धिः । तै—शत्रवः ॥३४॥ समिद्धिः—मृत्योरिति शेषः ॥३५॥ निधनेन—शत्रु-
 बलस्येति शेषः ॥३६॥ तदुद्भवैः—अर्कसंभवैः । क्रमात्—उद्दिष्टक्रमैः पत्राद्यै-
 र्मूलान्तैः पञ्चभिरङ्गैरित्यर्थः ॥ ३७ ॥ सवर्णारुणवत्सायाः—अरुणवर्णवत्सायाः
 अरुणवर्णायाः गोरित्यर्थः । घृतसिक्तैः—पूर्वाक्तपञ्चाङ्गैरित्यर्थः । मण्डलात्—
 प्राग्वत् एकोनपञ्चाशद्दिनैरित्यर्थः । त्रस्रे—त्रिकोणकुण्डे इत्यर्थः ॥३८॥३९॥
 तस्य—पलाशस्य । पञ्चाङ्गैः—पत्रपुष्पफलकाण्डमूलैः । पुनश्च तद्वृताप्नुतैः—
 सवर्णवत्सारुणगोघृताप्नुतैः । प्राग्वदिति भिन्नक्रमः । प्राग्वद्वेदिति—विजयो
 भवेदित्यर्थः ॥४०॥ तस्य—खदिरस्य । पञ्चाङ्गानि प्राग्वत् । तद्वृताप्नुतैः—प्राग्वत् ।
 तत्—विजयफलम् ॥४१॥ तत्समिद्धिः—अपामार्गस्य समिद्धिः ॥४२॥ पूर्वाक्तफलसं

(१) आगतचतुरङ्गं तु इति सू० पु० पा० । (२) ऋषिपुत्रादिति सू० पु० पा० ।

(३) वारिषु इति सू० पु० पा० ।

पूर्वोक्तफलसंसिद्धिर्भवत्येव च तद्दिनैः ।

तत्तवारिषु(?) ते जन्म पूर्वमेव हि(?) तत्क्रिया ॥४३॥

सर्वत्र प्रोक्तहोमार्चाजपमन्त्रादिकर्मसु ।

तत्तन्नित्यार्चनं तत्तद्द्वारिशद्वयपूजनम् ॥४४॥

विधाय पश्चात् कर्माणि तानि कुर्यात् समाहितः ।

शीघ्रं तत्फलसंसिद्धिर्भवत्येवान्यथाऽन्यथा ॥४५॥

पिप्पलाग्नौ गुरौ वारं तदुत्थैस्तुष्टतप्तुतैः ।

हुनेत्तथा तत्फलामिस्तद्दिनैः स्यादसंशयम् ॥४६॥

उदुम्बराग्नौ भृगुजे वारं होमं तदुद्भवैः ।

तत्सिक्तैर्विदधौतेत्यं तद्दिनैस्तच्च सिद्धति ॥४७॥

शमीवङ्कौ तदुत्थैस्तु जुहुयात्कृष्णगोष्ठतैः ।

तद्दिनात्तत्फलानि स्युरिति वारिषु सप्तसु ॥४८॥

विजयोऽभिहितः सम्यक् हवनात्तिथिचक्रयोः ।

विजयं शृणु देविश ! कथयामि क्रमेण ते ॥४९॥

सिद्धिः—विजयसिद्धिरित्यर्थः । तद्दिनैः—मण्डलादित्यर्थः । तत्क्रिया—भवेदिति शेषः ॥४३॥ सर्वत्र—तन्त्रे इत्यर्थः । तत्तन्नित्यार्चनमिति—तत्तद्दिवसप्राप्ततत्तत्तिथि-प्राप्तनित्यां (२) चार्चयेदित्यभिधत्ते ॥४४॥ अन्यथा—नित्यद्वयार्चाकरणे । अन्यथा—निष्फलानि । एतदुक्तं भवति—सर्वत्र तन्त्रेषु सर्वप्रयोगेषु तत्तत्प्रयोगदिनप्राप्तां तत्तत्तिथिप्राप्तां नित्यां तद्द्वारिशद्वयं च पूजयित्वा पश्चात् प्रयोगान् कुर्यादिति ॥४५॥ पिप्पलाग्नौ—अश्वत्येभ्यनवङ्कौ । तदुत्थैः—अश्वत्यसमिद्धिरित्यर्थः । तदुष्टतप्तुतैः—सवर्णवत्सशुभ्रगोष्ठताप्तुतैः । तत्फलामिः—जयामिः । तद्दिनैः—प्राग्वन्मण्डलात् ॥४६॥ उदुम्बराग्नौ—प्राग्वदुदुम्बरस्यनवङ्कौ । तदुद्भवैः—उदुम्बरसमिद्धिरित्यर्थः । तत्सिक्तैः—पूर्वोक्तशुभ्रगोष्ठतप्तुतैः । तद्दिनैः—प्राग्वत् । तत्—जयफलमिति शेषः ॥४७॥ शमीवङ्कौ प्राग्वत् शमोभ्यनङ्गौ । तदुत्थैः—शमोसमिद्धिरित्यर्थः । जुहुयात्—मन्दवार इति शेषः । कृष्णगोष्ठतैः—सवर्णवत्स-

प्रतिपत्तिथिमारभ्य पञ्चम्यन्तक्रमेण वै ।

शालीचणकमुद्गैश्च यवमाषैश्च होमतः ॥५०॥

महिषाज्यप्लुतैस्ताभिस्तिथिभिः समवाप्नुयात् ।

षष्ठादि च दशम्यन्तमजाभवद्वृतैस्तथा ॥५१॥

प्रागुक्तैर्निस्तुषैर्हीमात्प्रागुक्तफलमाप्नुयात् ।

तदूर्ध्वं पञ्चदश्यन्ते समस्तैश्च(१) तिलहयैः ॥५२॥

सितान्नैः पायसैः सितैराविकैस्तु घृतैस्तथा ।

हवनात्तदवाप्नोति यदासौ फलमीरितम् ॥५३॥

एवं नक्षत्रवृक्षोत्थवङ्गौ तैस्तैर्मधुप्लुतैः ।

हवनादपि तत्प्राप्तिर्भवत्येव न संशयः ॥५४॥

क्षणगोष्ठैः । तद्दिनात् — प्राग्वन्मण्डलात् । तत्फलानि जयफलानि । इति —
प्रोक्तरूपतः ॥४८॥ विजयोऽभिहित इति पूर्वत्वान्वयः । हवनादिति पूर्वापरयोर-
न्वेति । पूर्वस्तु इति-एवमुक्तप्रकारतः समवारेषु च जयोऽभिहित इत्यर्थः । अप-
रस्तु तिथिऋक्षयोर्हवनादित्येव विजयं शृण्वित्यर्थः ॥४९॥५०॥ताभिः तिथिभिः —
प्रतिपदादिभिः पञ्चम्यन्ताभिः पञ्चभिः । समवाप्नुयात् — विजयमितिशेषः । तथा-
षष्ठादिभिर्दशम्यन्ताभिः पञ्चतिथिभिः ॥५१॥ प्रागुक्तैः — शाल्यादिभिः पञ्चभिः ।
निस्तुषैः — विगतत्वगादिभिः । प्रागुक्तं फलं — विजयफलम् । तदूर्ध्वं पञ्चदश्यन्ते —
एकादश्यादिपञ्चदश्यन्ते तिथिपञ्चके इत्यर्थः । समस्तैः — शाल्यादिभिः पञ्चभिः
एकादश्याम् । तिलहयैः — क्षणसितरूपैः द्वादश्यां क्षणरूपैः, तयोदश्यां सितरूपैश्च
तिलैर्जुहुयादित्यर्थः ॥५२॥ सितान्नैः — केवलान्नैः । तैश्चतुर्दश्याम् । पायसैः पञ्चदश्याम् ।
सितैः — शाल्यादिभिः समस्तपञ्चकादिभिः । तथा — ताभिस्तिथिभिः । फल-
मीरितं — विजयफलमित्यर्थः ॥ ५३ ॥ नक्षत्रवृक्षोत्थवङ्गौ — विषवृक्षादितत्तन्नक्षत्र-
वृक्षेभ्यर्नेषे वङ्गौ । तैस्तैः — तत्तन्नक्षत्रवृक्षाङ्गैस्तत्तत्समिद्धिरित्यर्थः । मधु — जौद्रम् ।
हवनात् — नित्यशः । तत्प्राप्तिः — विजयप्राप्तिः । एतदुक्तं भवति — अग्निन्यादिषु
सप्तविंशतिसङ्ख्येषु नक्षत्रेषु एकस्मिन् क्रमात् तत्तन्नक्षत्रोक्तवृक्षेभ्यर्नेषे वङ्गौ तत्तद्वृक्ष-
समिद्धिः मधुसितैर्हीमात् तत्तत्फलावाप्तिरिति ॥५४॥

विद्यायां प्राग्वदर्णानि पञ्च युञ्ज्यात्स्वरैस्तथा ।
 अशीत्यर्णवतो विद्यां तैर्यन्त्राणि शृणु प्रिये ! ॥५५॥
 प्राक्प्रत्यक्दक्षिणोदक् च दशसूत्रनिपातनात् ।
 एकाशीतिपदानि स्युस्तेषु तानि लिखेत्क्रमात् ॥५६॥
 मध्यकोष्ठे ऽभिधां कृत्वा प्रागुक्तविधिना युतम् ।
 शूलौकृत्य च रेखायाण्यत्रावाह्याभिपूज्य ताम् ॥५७॥
 उपासीत पुरोविद्यां जपं नित्यं समर्चयेत् ।
 विद्याक्रमं तत्र यन्त्रे यजेत्तत्फलमाप्नुयात् ॥५८॥

विद्यायामित्यादिभिराप्नुयादित्यन्तेश्चतुर्भिः श्लोकैः स्वरविकृतमूलविद्यापञ्चक-
 जनिताशीत्यक्षरनिर्मितकोष्ठयन्त्रपूजनेन विजयप्राप्तिमुपदिशति । तत्र प्राग्वत्—
 अपनुरुक्तानेत्यर्थः । पञ्च—तानि भकारमकाररेफयकारोकाराक्षराणि वक्ष्य-
 माणानि । ऊकारविन्दोरनुपादानं स्वरत्वपौनरुक्त्यात् । स्वरैः—षोडशभिः ।
 तथा—प्रागुक्तक्रमादित्यर्थः । स तु प्रत्यक्षं षोडशस्वरयोजनारूपः । तैः—अक्षरैः ।
 यन्त्राणि—वक्ष्यमाणानि ॥५५॥ दशसूत्रनिपातनात्—समान्तरालमिति शेषः ।
 तेषु—कोष्ठेषु । तानि—विद्याक्षराण्यशोतिसङ्ख्यानाति शेषः । क्रमात्—अग्रात्प्रा-
 दक्षिण्यप्रवेशगत्येत्यर्थः ॥ ५६ ॥ मध्यकोष्ठे—एकाशीतितमे । अभिधां—साधक-
 साध्यकर्मणाम् । प्रागुक्तविधिना—उत्तराधरान्तराललिखित्यर्थः । रेखायाणि—चत्वारिंशत्सङ्ख्यानि । अत्र—यन्त्रे । तां—विजयानित्याम् ॥ ५७ ॥ उपासीत—पूजा-
 जपादिना । नित्यं—स्वनित्यक्रमम् । विद्याक्रमं—विद्याक्रमप्रयोगार्थम् । अस्मिन्—
 यन्त्रे स्वनित्यक्रमं प्रयोगार्थं विद्याक्रमं च पूजयेदित्यर्थः । यजेत् प्रोक्तप्रकारेण ।
 तत्फलं—विजयफलम् । अयमत यन्त्रविरचनाक्रमो यथा—प्राक् प्रत्यक् दक्षिणो-
 दक् च समान्तरालं दशसूत्राण्यास्फाल्य तेन सञ्जातिषु एकाशीतिसङ्ख्याषु कोष्ठेषु सर्वा-
 धःस्यपङ्क्तिमध्यस्थकोष्ठमारभ्य प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या स्वरविकृतमूलविद्याक्षराण्य-
 शोतिसङ्ख्यान्यालिख्य शिष्टे एकस्मिन्मध्यकोष्ठे प्रागुक्तलिखनक्रमतः साधकादि-
 त्रयाभिधामालिख्य यन्त्रस्य विंशतिरेखानां चत्वारिंशदश्याणि बहिः किञ्चिद्विहिकास्य
 प्रत्येकं त्रिशूलौकृत्य तस्मिन् यन्त्रे विजयानित्यां तामावाह्य पूर्वोक्तनित्यसपर्या-
 मण्डलमपास्य ततः स्वनित्यक्रमं नित्यमर्चयेत् । तस्मिन् प्रयोगार्थं विद्याक्रमसञ्चार-
 येत् । तेन विजयफलसिद्धिरिति ॥५८॥

प्राक्प्रत्यक्दक्षिणोदक् च चतुःसूत्रनिपातनात् ।

नवानि सम्भवन्त्यत्र कोष्ठानि परमेश्वरि ॥५८॥

तेषु प्रत्येकमञ्जानि चाष्टपत्राणि संलिखेत् ।

तेषु मध्यस्थपद्मस्य कर्णिकायां समालिखेत् ॥६०॥

नामगर्भान्तु तां विद्यां तद्वह्निश्चाष्टपत्रके ।

तेष्वादितोऽष्टौ संलिख्य विन्दुना तद्वह्निस्तथा ॥६१॥

कर्णिकायां तु नाम्नैकं बहिरष्टौ तथाऽष्टसु ।

एवमष्टसु संलिख्य वेष्टयेन्मातृकाक्षरैः ॥६२॥

विलोमैरनुलोमैश्च मायाविन्दुसमन्वितैः ।

चतुरस्रतये बाह्ये(१) यन्त्रस्याग्रे समालिखेत् ॥६३॥

एवं कृत्वा हस्तयुग्ममाने कुम्भं निधाय ताम् ।

विद्याक्षरौषधिकाथजलैरापूर्य पूर्ववत् ॥६४॥

प्रागित्यादिभिः पुष्कलामित्यन्तैरङ्गार्धैः पञ्चदशभिः श्लोकैर्नवकोष्ठस्थपञ्चयन्त्र-
मभिषेकार्चनादिना विजयादिफलावामिसुपदिशति । तत्र चतुःसूत्रनिपातनात्—
समान्तरालमिति शेषः । अत्र—सूत्रपातप्रदेशे ॥५८॥ तेषु—नवसु कोष्ठेषु तेषु-
पद्मेषु नवसु ॥६०॥ नामगर्भां—*भकारोदरे(साधनात् समान्तरालमिति शेषः) साधकस्य
रेफांशे साध्यस्य तदन्तराले कर्मणश्चालेखनतः । तां विद्याम् विकृताम् । तद्वह्निः-
कर्णिकाद्वह्निः । तेषु—सर्वस्वरविकृतविद्याक्षरेषु अशोतिषु । अष्टौ—वर्णान् । विन्दुना
संज्ञितिशेषः । तद्वह्निः मध्यपद्मात् बहिः स्थितेषु पद्मेषु ॥६१॥ एकं—पूर्व (पूर्व)
लिखिताष्टकादुपरितनं उपरितनम् । बहिः—कर्णिकायाः । अष्टौ—कर्णिकायां
लिखिताक्षरः लिखिताक्षरादुपरितनमष्टकम् । अष्टसु—दलेषु । एवं—उत्तररूपतः ।
अष्टसु—मध्यस्थपद्मवर्जितेषु सर्वाधःस्थपङ्क्तिमध्यकोष्ठस्थानेषु पक्षेष्वात्यर्थः ॥६२॥
माया—विसर्जनीयः । चतुरस्रतये—चतुरस्रतयान्तरालवीथोदये इत्यर्थः । तत्-
मातृकास्थानम् । बाह्ये—चतुरस्रतयात् । अग्रे यन्त्रस्यास्य बाह्ये इत्यत्रान्वयः ॥६३॥
हस्तयुग्ममाने—नवकोष्ठे इति शेषः । नवकोष्ठं हस्तद्वयमानं कुर्यादित्यर्थः ।

अभार्यं विद्यामयुतं जपित्वा तैर्विधानतः ।

अभिषिञ्चेत्ततः क्लेशैर्विमुक्तो जायते सुखी ॥६५॥

विजयः सर्वतोभूयात् तत् प्रोक्तेष्वपि सप्तसु ।

नवग्रहार्तीरिपुभिः सर्वतः क्लेशसम्भवे ॥६६॥

समरस्योदये कीर्तिसमृद्धोरथवाऽऽप्तये ।

पुत्राप्तौ वाञ्छितप्राप्तौ त्रिषु जन्मसु(१) कारयेत् ॥६७॥

एतदयन्तं गैरिकेन पीठे संलिख्य तत्र ताम् ।

देवीमावाह्य सम्पूज्य जपेद्विद्यां तथाऽयुतम् ॥६८॥

तं—कुम्भं प्रतिकर्णिकमिति शेषः । पूर्ववत्—फलपल्लवादिभिः ॥६४॥ अभ्यर्च्य—
नित्यक्रमादितः विद्यां—अविकृताम् । अयुतसंख्योक्तिरेकाक्षरत्वात् (तैः—जलैः)
ततः—अभिषेकतः ॥६५॥ प्रोक्तेषु सप्तसु—अन्यस्मिन् पटले पूर्ववत् त्रिंशत्तमश्लोक-
प्रोक्तेषु इन्द्रयुद्धादिषु सप्तसु च ॥६६॥ कीर्तिसमृद्धोरित्येतत् वाञ्छितद्वयम् । त्रिषु
जन्मसु प्राग्वत् । कारयेत् अभिषेकमिति शेषः । एभिर्नवभिः श्लोकैरेतदुक्तं भवति ।
प्राक् प्रत्यक् दक्षिणादकच हस्तद्वयमिते प्रदेशे समान्तरालं चतुःसूत्रनिपातनाक्ष-
कोष्ठानि कृत्वा तेषु नव पञ्चानि अष्टदलोपेतानि कृत्वा तेषु मध्यकोष्ठस्थपद्म-
कर्णिकामध्ये विद्यामविकृतां प्राग्वन्नामगर्भामालिख्य स्वरविकृतमूलविद्याक्षरेष्व-
शोतिष्वादितोष्टकं अष्टसु दलेषु अथादिप्रादक्षिण्यात् प्रतिदलमेकमेकं सबिन्दुकमा-
लिखेत् । तद्वहिः सर्वाधःस्थपङ्क्तिमध्यकोष्ठस्थादिष्वष्टसु प्रादक्षिण्यात् पूर्वपूर्व-
लिखिताष्टकादुपरितनोपरितनात्मकमक्षरं साध्यकर्णिकायां तदुपरितनोपरितन-
कोष्ठाक्षराष्टकमष्टदलेष्वष्टदलेष्वग्रात्प्रादक्षिणादालिख्य एवमशोतिभिरक्षरैर्नवपद्मो-
दं नवकोष्ठयन्त्रं कृत्वा तद्वहिः चतुरस्रद्वयमेकाङ्गुलान्तरालं कृत्वा तदन्तराल-
वोथोदयेऽन्तर्वीथ्यां मातृकां विलोमां सविसर्जनीयां आलिख्य तद्वहिर्वीथ्यां
तामेव सबिन्दुकामनुलोमामालिख्य सर्वयन्त्रवाङ्मये लक्षमित्यक्षरद्वयं चालिख्य
तेषु नवसु कोष्ठस्थपद्मनवकर्णिकामध्ये प्रतिपद्ममेकमेकं कुम्भं निधाय विद्यावर्णो-
षधिकाथजलैरापूर्य प्राग्वत् संपूज्य नित्यक्रमतः फलपल्लवादिकं निधाय तत्र
देवीमावाह्य नित्यक्रमतोऽभ्यर्च्य सञ्जप्य त्रिषु जन्मस्वभिषेकात् प्रोक्तफलसिद्धि-
रिति ॥६७॥

एवं तिसप्तत्रिः सप्तरात्राद्विष्टवं वशं नयेत् ।
 राजानं वनितां मर्त्यानन्द्यांश्च प्राणिनोऽखिलान् ॥६८॥
 हरिद्रायाः पटे कृत्वा कलशे वा शरावयोः ।
 निधाय भित्तिमध्ये वा शयनस्थानके निजे ॥७०॥
 अभ्यर्च्य विद्यया जापं कुर्यात्सन्ध्यासु नित्यशः ।
 सहस्रं प्रोक्तकालेन स्तम्भयेदखिलं दृढम् ॥७१॥
 शत्रोरुद्योगरोषाभ्यामनिष्टकरणं तथा ।
 व्यवहारं रणोद्योगं वादे वाचं मतिं रुषाम् ॥७२॥
 एतत्प्रागुक्तसुरभिद्रव्यैरालिख्य तत्र ताम् ।
 सन्ध्यासु पूजयेन्नित्यं सहस्रं प्रजपेत्तथा ॥७३॥
 प्रोक्तकालप्रयोगेण श्रियं प्राप्नोति पुष्कलाम् ।
 अथान्यद्वज्ररूपं तु यत्वं वक्ष्येतिवैभवम् ॥७४॥
 प्राग्वहिसप्तसूत्राणां पातेनोत्पादयेत्तथा ।
 कौष्ठानि नवषष्ठ्या च युतं शतमितिस्फुटम् ॥७५॥

एतत् - नवपद्मोदरनवकोष्ठरूपम् तत्र - यन्त्रे तथा - सम्पूज्य नित्यक्रमतः ।
 तथा - यथाऽभिषेके ॥६८॥ तिसप्तत्रिः सप्तरात्रात् । एतदुक्तं भवति तिरात्रात्-
 सप्तरात्रादेकविंशतिरात्रादेति । विश्वं - वक्ष्यमाणराजादिसङ्गृहोक्तिः । अखिलान्
 उक्तशेषान् तिर्यगादीर्नापि प्राणिनः ॥६८॥ कृत्वा - नवकोष्ठयन्त्रमिति शेषः । शरावयोः-
 ऊर्ध्वाधःस्थयारन्योन्याभिमुखाश्चिष्टमुखयोः । वा - विकल्पे । शयनस्थानके - स्थाप-
 यित्वेति शेषः ॥७०॥ सहस्रं - प्रतिसन्ध्यम् । प्रोक्तकालेन - तिरात्रादिना । अखिलं-
 वक्ष्यमाणम् ॥ ७१ ॥ वादे - तर्के । वाचं - प्रतिवादिनः ॥७२॥ एतत् - यन्त्रम् ।
 प्रागुक्तसुरभिद्रव्यैः - अष्टमपटलोक्तैश्चन्दनागुरुकस्तुरोकुङ्कुमैः । तत्र - यन्त्रे ।
 तां - विजयानित्याम् । प्रयोगदिनेषु - सहस्रं प्रतिसन्ध्यम् ॥ ७३ ॥ प्रोक्तकालात्
 प्राग्वत्पुष्कलां राज्यश्रीसमाम् ।

अथान्यदित्यादिभिः समोरिताइत्यन्तैरर्द्धाद्यैः षड्विंशत्या श्लोकैः
 स्वरविज्ञतमूलविद्याक्षरैरकाशोतिकौष्ठवज्रयन्त्रनिर्माणं तत्प्रयोगस्तत्फलानि
 चोपदिशति । तत्र अतिवैभव - अन्येभ्यः ॥७४॥ प्राग्वत् - प्राक्प्रत्यक्-

तच्चतुष्कोणकोष्ठानि मार्जयेत्सैकविंशतिम् ।

मध्ये च सम्भवत्येवाशीतिकोष्ठैर्यथाविधि ॥७६॥

तच्चतुर्दिक्षु विलिखेत्त्रिकोणान्येककोष्ठतः ।

सर्वमध्यस्थकोष्ठे च चतुर्दिक्ष्वगतस्तथा ॥७७॥

विद्यां नामोदरां कृत्वा प्राग्वद्वर्णास्तु संलिखेत् ।

एतदग्रचतुष्कस्य स्पर्शाच्चितुरस्रकम् ॥७८॥

विधाय तत्र विलिखेन्मातृकां प्राग्विधानतः ।

एकेन वज्रयन्त्रेण विजया विजयप्रदाः ॥७९॥

एतत् प्रोक्तेषु संलिख्य स्थापयेत्प्रोक्तरूपतः ।

विजयं समवाप्नोति प्रोक्तेष्वपि च सप्तम् ॥८०॥

दक्षिणोदक्च । द्विसप्तसूत्राणां—चतुर्दशसूत्राणाम् ॥७५॥ सैकविंशतिं—
प्रतिकोणमिति शेषः । मध्ये—वज्रं प्रागुक्तरूपतः ॥ ७६ ॥ एककोष्ठतः—
प्रतिदिशमिति ॥७७॥ विद्यां—अविकृताम् । नामोदराम्—प्राग्वत् सर्वाधःस्थपङ्-
क्तिस्थकोष्ठत्रयमध्यकोष्ठादिप्रादक्षिण्यप्रवेशगत्यामुक्तक्रमेणादित्यर्थः । वर्णान्—स्वर-
विकृतानशीतिसङ्ख्यानं । एतदग्रचतुष्कस्य स्पर्शात्—यन्त्रायभूतचतुर्दिग्गतत्रि-
कोणचतुष्कायस्पर्शादित्यर्थः । त्रिचतुरस्रकं—अन्तर्बहिर्विभागाच्चतुरस्रत्रयमि-
त्यर्थः ॥७८॥ तत्र—तदन्तरालबोधीदये । प्राग्विधानतः—सविसर्जनोयां विलोमां
सविन्दुकामनुलोमां चेत्यर्थः । एकेन—अन्यनिरपेक्षेण । यन्त्रविरचनाक्रमो
यथा—प्राक् प्रत्यक्दक्षिणोदक्च चतुर्दशभिश्चतुर्दशभिः सूत्रैरास्फालितैः
समान्तरालं नवषष्ट्यधिकं शतं कोष्ठानि प्रागुक्तेन क्रमेण निष्पाद्य तेषु
कोणेषु चतुष्टयेऽपि मध्ये वज्राकारं यथा भवति तथा प्रतिकोणमेकविंशति-
कोष्ठानि मार्जयित्वा शिष्टेषु पञ्चाशीतिकोष्ठेषु चतुर्दिक्षु प्रतिदिश-
मेकैककोष्ठमार्जनतस्त्रिकोणचतुष्टयं कृत्वा शिष्टेष्वेकाशीतिकोष्ठेषु सर्वमध्य-
स्थकोष्ठदिग्गतत्रयम् चतुष्टये चाविकृतां प्राग्वद्नामसंस्पृष्टां मूलविद्यां
लिखित्वा ततः शिष्टेष्वेकाशीतिकोष्ठेषु सर्वाधःस्थपङ्क्तिकोष्ठत्रयमध्यकोष्ठादि-
प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या मुक्तक्रमं स्वरविकृतमूलविद्याक्षराशीतिक्रमात्समालिख्य-
दिग्गतत्रयमुचतुष्कायस्पर्शादन्तर्बहिर्विभागाच्चतुरस्रत्रयं विधाय तदन्तरालबोधीदये

विलिख्याश्वत्थफलकातले यन्त्र कुचन्दनैः ।
 जपाराधनसंसिद्धं स्थापयेच्छून्यवैश्वसु ॥८१॥
 देशे वा तत्र दिनशो वर्द्धते श्रीरचञ्चला ।
 पिशाचा राक्षसाः कृत्या वेतालाः स्युर्न तत्र वै ॥८२॥
 पलाशफलकायान्तु विलिख्यैतदथाविधि ।
 स्थापयेद्यत्रकुत्रापि तत्क्षेत्रं ब्राह्मणास्पदम् ॥८३॥
 पूर्वोक्तस्थापनाद्राजधानी भवति सुस्थिरा ।
 वटे विलिख्य खननात् पत्तनं भवति ध्रुवम् ॥८४॥
 उदुम्बरे विधायित्वं स्थापनादचिरेण वै ।
 आहितानाश्रयं स्थानं भवत्येव न संशयः ॥८५॥
 वज्रस्य दिक्त्रिकोणान्तरालात् कुर्यात् त्रिशूलकम् ।
 दाहव्याप्ते स्वसंयुक्ते लिखित् तच्छृङ्गमध्ययोः ॥८६॥
 तत्र संस्थाप्य गदिनं विद्याजपविभूतिना ।
 भालस्थेनाभिजिप्तेन तमाविश्य गदो वदेत् ॥ ८७ ॥

प्राग्वन्मातृकां विलोमां सविमर्जनीयां तामिवानुलोमां सविन्दुकामन्तर्वाह्यगत्या
 विलिख्य अनेन यन्त्रेणान्यनिरपेक्षेण विनियोगतो विजयादिसर्व्वफलप्राप्ति-
 रिति ॥७८॥ प्रोक्तेषु—अष्टमपटलोक्तलोहत्रयादिषु । प्रोक्तेष्वपि च सप्तसु—अस्मिन्
 पटले त्रिंशत्तमेन श्लोकेन प्रोक्तहन्ध्युष्मादिषु सप्तस्वित्थैः ॥ ८० ॥ यन्त्रं—वज्रा-
 कारम् । कुचन्दनैः—प्राग्वत् । देशे—शून्य इति शेषः । तत्र—गृहदेशयोः ॥ ८२ ॥
 एतद्वज्ररूपं यन्त्रम् । यत्र कुत्रापि—क्षेत्र इति शेषः । पूर्वोक्तस्थापनात् राज-
 धानी—स्थापितभूः । पत्तनं—स्थापितदेशः ॥ ८४ ॥ स्थानं—यन्त्राधिष्ठितम् ॥ ८५ ॥
 वज्रस्य दिक्त्रिकोणान्तरालात्—चतुर्दिगतत्रिकोणमध्यावकाशादित्यर्थः । दाह-
 व्याप्ते—रेफयकारी । स्वमिति विन्दुः । तत्शृङ्गमध्ययोः—त्रिकोणान्तरालगत-
 त्रिशूलमध्यरेखापार्श्वदेशशृङ्गयोः । एतदुक्तं भवति—प्रागुक्तवज्रदिगतत्रिकोणगत-
 मध्यावकाशे त्रिशूलं कृत्वा तच्छृङ्गयोः रेफयकारी वज्रमारुतात्मकौ सविन्दुकौ
 विलिख्य तत्र वज्रमाणं प्रयोगं कुर्यादिति ॥ ८६ ॥ तत्र—त्रिशूलोपेतं वज्रं । तं—

स्वावेशकारणं कर्मस्थापयापक्रम यथा ।
 ग्रहभूतपिशाचाद्याः अस्याविश्यापयान्ति वै ॥८८॥
 तदैवदासवत्तस्य वशे भवति तद्वलात् ।
 यन्त्रमेतद्विलिखाश्मन्यभ्यर्च्य स्थापयेत् क्वचित् ॥८९॥
 राज्ञो गेहे तस्य राजक्षमा मुञ्चति नावयम् ।
 स्थाने गजानां वाहानां नव कृत्वा नवस्वपि ॥९०॥
 स्थानेषु स्थापितान्येतान्यर्चयेद्दिनशस्तथा ।
 दिक्षु मध्ये च तत्रैव रोगाः कृत्याः परेरिताः ॥९१॥
 वीक्षितुं तं तु ते नैव शक्ताः स्युस्तत्प्रभावतः ।
 चन्द्रचन्दनकाश्मीरैरालिख्याभिनवे पटे ॥९२॥
 अभ्यर्च्य विद्याजप्तं तं पटमास्तीर्य शाययेत् ।
 दाहज्वरार्तमचिरान्मुच्यते तज्ज्वरेण सः ॥९३॥
 अन्येष्वपि गदेष्वेवं कारयेत्तद्विमुक्तये ।
 समरेषु महीपानां यन्त्रमेतदुदीरितम् ॥९४॥
 निशाने पटहेऽन्येषु वादेषु च समालिखेत् ।
 दरदेनाथ तन्मध्ये तामावाह्य समर्चयेत् ॥९५॥
 विजयां विजयावाप्तौ युगपत्ताडयन् व्रजेत् ।
 प्रत्यर्थिसेना तच्छब्दश्रवणेन पलायते ॥९६॥
 दिशो दश भयोद्विग्नो नाभियाति कदाचन ।
 सजीवद्यूतकालेषु यन्त्रमेतद्विनिर्मितम् ॥९७॥

गदिनम् ॥ ८७ ॥ यथा—गदः ॥ ८८ ॥ यन्त्रं—त्रिशूलरहितम् ॥ ८९ ॥ क्षमा—
 भूमिः ॥ ९० ॥ नव—स्थानापेक्षया । नवसु—स्थानेषु ॥ ९१ ॥ तत्प्रभावतः ।
 चन्द्रचन्दनकाश्मीरैः—सम्मिलितैः ॥ ९२ ॥ दाहज्वरार्तमिति शाययेदित्यत्रा-
 ख्यः । स—गदी ॥ ९३ ॥ तद्विमुक्तये—रोगविमुक्तये । एतत्—वष्-
 रूपम् ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ताडयन्—निष्कारयन् । तच्छब्द इति निष्कारण

गुलकौकृत्य तत्कण्ठे बद्धा पश्चात् योजयेत् ।
 एतद्दर्शनमात्रेण पलायन्ते दिशो दश ॥८८॥
 निर्जीविषु च तद्यन्त्रं जयमाप्नोति सर्वतः ।
 नासाध्यं विद्यते तेन वज्रयन्त्रेण पार्वति ! ॥८९॥
 ध्यायेद्वक्त्रे रिपोर्यन्त्रं विद्यां वा लोहिताकृतिम् ।
 तदैव दासवत्तस्य वशो भवति तद्वलात् ॥९०॥
 इति ते विजयानित्यावैभवाः स्युः समीरिताः ।
 नेत्रतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ॥
 अस्या निष्कालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥९१॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमतेऽष्टादशं
 पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥९८॥

शब्दः ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ तत्कण्ठे—कुक्कुटादिकण्ठे ॥ ८८ ॥ जयमाप्नोति—दधञ्जन
 इति शेषः ॥ ८९ ॥ विद्यां मूलविद्यां वाविकल्पेन । लोहिताकृतिमिति यन्त्रस्यापि
 विशेषणं तदा लोहिताकृतीत्यन्वेति । तस्य—धातुः । भवति रिपुरिति शेषः ।
 तद्वलात्—ध्यानबलात् । उक्तप्रकारतः ॥ ९० ॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य तन्त्रस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य
 प्रपञ्चसारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन विरचितायां
 मनोरमाख्यायां व्याख्यायां शिवदूतीनित्याविद्याविधान-
 प्रकाशनपरमष्टादशपटलं परिपूर्णं
 परामृष्टम् ॥ ९८ ॥

यन्त्रसङ्ख्या—

यन्त्राणि द्वादश व्याख्याग्रन्थास्तृष्टादशं शतम् ।

सार्धपादत्रिपादोर्ध्वज्ञानवत्यायुतं स्मृताः ॥

ऊनविंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यासु या प्रोक्ता तु चतुर्दशी ।
एकाक्षरा सा कथिता विद्या सा सर्वमङ्गला ॥१॥
न्यासक्रमं ध्यानविधिं शक्तीरावरणस्थिताः ।
पूजाक्रमं साधनञ्च विनियोगादिकान् क्रमात् ॥२॥
मूलविद्याक्षरैर्दीर्घस्वरभिन्नैः षडङ्गकम् ।
तानि तत्स्वरभिन्नानि न्यसेत् खेषु मनोऽवधि ॥३॥
सुवर्णवर्णरुचिरां मुक्तामाणिक्यभूषणाम् ।
माणिक्यमुकुटां नेत्रद्वयप्रेङ्खद्वयाभराम् ॥४॥

पूर्वस्मिन्नष्टादशे पटले त्रयोदश्या विजयानित्याया विधानमुपदिश्यानन्तरं
चतुर्दश्याः सर्वमङ्गलानित्याया विधानमुपदिशति अथ षोडशेत्यादिना अपि
चेत्यन्तेन श्लोकशतरूपेण एकोनविंशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिना क्रमा-
दित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पटलार्थानुपदिशति । तत्र कथिता तृतीये पटले । विनियोगा-
दिकान् यन्त्रादीनामिति शेषः ॥ २ ॥

मूलविद्येत्यादिना श्लोकेन न्यासजातक्रममुपदिशति । तत्र मूलविद्याक्षरैर्मूल-
विद्यायाः सकारवकारविन्दुभिः पिण्डीभूतैरित्यर्थः । अत्र बहुवचनं अवान्तर-
त्रयापेक्षया दीर्घस्वरभिन्नैः प्राग्बत् । एतदुक्तं भवति स्वां इत्यादि क्रमेण मूल-
विद्याया दीर्घस्वरयुजा सजातिकयाक्षरन्यासपूर्वकमङ्गन्यासं कुर्यादिति । तानि
दीर्घस्वरयुक्तषड्विधविद्यास्वरूपाणि खेषु श्रोत्रादिषु ज्ञानेन्द्रियेषु पञ्चसु । मनो-
त्वधि मनः प्रष्टेष्टित्यर्थः । तत्र श्रोत्रादिषु चतुर्षु इन्द्रस्थानेष्वपि प्रतिइन्द्रमेकमेक-
मक्षरं न्यसेदित्यर्थः । तत्र त्वचि न्यासः प्राग्बत् । सर्वन्यासजातस्यानन्तरं व्यापकं
प्राग्बत्त्वसेदिति सम्प्रदायः ॥ ३ ॥

सुवर्णेत्यादिभिः स्थिता इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्देव्याः सपरिवाराया नित्य-
सपर्यामण्डलनिर्भाणगर्भं नित्यपूजाध्यानादिकमुपदिशति । तत्र नेत्रद्वयप्रेङ्खद्वया-

द्विभुजां स्वासनां पद्मे त्वष्टषोडशतद्वयैः ।

पत्रैरुपेतैः सचतुर्द्वारभूसद्मयुग्मगे ॥५॥

मातुलुङ्गफलं दत्ते दधानां करपङ्कजे ।

वामेन निजभक्तानां प्रयच्छन्तीं धनादिकम् ॥६॥

स्वसमानाभिरभितः शक्तिभिः परिवारिताम् ।

षट्सप्ततिभिरन्याभिरक्षरोत्याभिरन्विताम् ॥७॥

प्रयोगेष्वन्यदा नित्यसपर्यासूक्तशक्तिकाम् ।

ताः शक्तीः शृणु देवेशि या नित्यावरणे स्थिताः ॥८॥

भद्रां भवानीं भव्याञ्च विशालाक्षीं सुविस्मिताम् ।

करुणां कमलां कल्पां पूजयेदष्टपत्रके ॥९॥

भरां रक्ताकरुणाकरुण्यभरसूर्यामृतांशुनेत्रद्वयां इत्यर्थः । स्वासनां पद्मे वक्ष्यमाणरूपे मण्डले सुखस्थितां इत्यर्थः । अष्टषोडशतद्वयैः पत्रैः तद्वयैरिति षोडशद्वयैरिति यावत् । द्वात्रिंशत्पत्रैरित्यर्थः । एतदुक्तं भवति आन्तरकमादष्टपत्रैः षोडशपत्रैः द्वात्रिंशत्पत्रैरुपेत इति । सचतुर्द्वारभूसद्मयुग्मगे चतुर्दिक्षु चतुर्द्वारयुतचतुरस्र-द्वयमध्यगे इत्यर्थः । तन्त्रित्यसपर्यामण्डलनिर्माणक्रमो यथा । यथामानमन्तर्बहिर्विभागरूपं चतुर्दिगतचतुर्द्वारोपेतं समचतुरस्रद्वयं कृत्वा तन्मध्ये द्वात्रिंशद्वलं पद्मं तदन्तः षोडशद्वलं पद्मं तदन्तरष्टद्वलं च पद्मं कृत्वा तत्कर्णिकायां देवीमष्टपत्रादिषु परिवारशक्तीश्चावाह्य पूजयेदित्यर्थः । वामेन करपङ्कजेनेति शेषः । शक्तिभिः नित्यावरणशक्तिभिः । षट्सप्ततिभिः अष्टत्रिंशन्मिथुनरूपाभिः । अन्याभिरित्यक्षरोत्यशक्तिविशेषणम् । अक्षरोत्याभिः वक्ष्यमाणाभिरमृताद्याभिः सोम-सूर्याग्निरूपाक्षरशक्तिभिः अन्विताम् । प्रयोगेष्विति सम्बन्धः । अन्यदा नित्यसपर्या-स्त्विति सम्बन्धः । उक्तशक्तिकां वक्ष्यमाणभद्रादिशक्तिकां स्मरेदिति प्रकरणशेषः । शक्तीः नित्यपूजावरणशक्तीः । एतदुक्तम् भवति नित्यसपर्यायां भद्रादिशक्ति-सहितामेव प्रयोगादिषु ताभिश्च वक्ष्यमाणाभिरमृतादिभिर्मातृकाक्षरोत्याभिः सोमसूर्याग्निकलाख्याभिरष्टत्रिंशन्मिथुनरूपतः षट्सप्ततिभिः शक्तिभिश्चान्वितां प्रोक्तरूपतो ध्यात्वा पूजयेदिति ॥ ८ ॥

भद्रामित्यादिभिः सहस्रकमित्यन्तैर्नवभिः श्लोकैः नित्यसपर्यावरणपञ्चकशक्ति-

कलाञ्च पूरिणीं नित्याममृतां जीवितां दयाम् ।
 अशोकाममलां पूर्णां पुण्यां भाग्यामथोद्यताम् ॥१०॥
 विवेकां विभवां विश्वां वितताञ्चाष्टयुग्मके ।
 पूजयेदभितः शक्तीः प्रादक्षिण्यक्रमेण वै ॥११॥
 कामिनीं खेचरीं सर्वां पुराणां परमेश्वरीम् ।
 गौरीं शिवाममेयाञ्च विमलां विजयां पराम् ॥१२॥
 पवित्रां पद्मिनीं दिव्यां विश्वेशीं शिववल्लभाम् ।
 अशेषरूपामानन्दामम्बुजाक्षीमनिन्दिताम् ॥१३॥
 वरदां वाक्प्रदां वाणीं विविधां वेदविग्रहाम् ।
 विद्यां वागीश्वरीं सन्ध्यां संयाताञ्च सरस्वतीम् ॥१४॥
 निर्मलां दानरूपाञ्च पूजयेत् षोडशद्वये ।
 प्राग्वदिन्द्रादिभिः सर्वाः क्रमादन्वर्थसंज्ञकाः ॥१५॥

नामानि पूजासमापनादिकञ्चोपदिशति । तत्र भद्रामित्यादिना श्लोकेनाष्टपत्रपूज्य-
 शक्त्यष्टकनामान्युपदिशति । कलामित्यादिना श्लोकेन षोडशदलपूज्यशक्तिषु द्वादश-
 शक्तिनामान्युपदिशति ॥ विवेकामित्यादिना श्लोकेनावशिष्टशक्तिचतुष्टयनामानि
 सर्वाः शक्तीरगदिप्रादक्षिण्यात् पूजयेदिति चोपदिशति । तत्राष्टयुग्मके षोडश-
 दलेषु । कामिनीमित्यादिना श्लोकेन द्वात्रिंशदलपूज्यशक्तिष्वेकादशशक्तिनामान्युप-
 दिशति । पवित्रामित्यादिना श्लोकेनावशिष्टासु एकविंशतिशक्तिषु नवशक्तिनामा-
 न्युपदिशति । वरदामित्यादिना श्लोकेनावशिष्टासु द्वादशशक्तिषु दशशक्तिनामा-
 न्युपदिशति । तत्र वागीश्वरीमिति सप्तविंशतिशक्तिनाम । निर्मलामित्यादिना
 श्लोकेनावशिष्टशक्तिद्वयं तत्पूजादिकञ्चोपदिशति । तत्र षोडशद्वये द्वात्रिंशदले-
 ष्वित्यर्थः । प्राग्वत् प्रदक्षिणादग्न्यादिलोकपालाख्या इन्द्रादीशान्ता अष्टौ शक्तीः
 स्त्रीरूपाः द्वारेषु पार्श्वद्वयमङ्गितेषु पश्चिमादिचतस्रः पश्चिमादिचतुर्दिगतद्वारेषु
 चतुर्षु प्रतिहारं चतस्रः चतस्रश्च पूजयेदित्यर्थः । चतस्र इति शब्दस्यार्थद्वयवशा-
 द्द्विरन्वयो भवति तेनान्यदा चतस्र इत्यनन्तब्रह्मनियतिकालशक्तय उच्यन्ते ।
 प्रोक्तविरहः सम्भूय विंशतिशक्तीश्च पूजयेदित्यर्थः । नित्यानित्यापटलोक्तारम्भ-

ब्राह्मगाद्या लोकपालाख्याः शक्तीर्द्वारेषु पूजयेत् ।
 पश्चिमादिचतुर्दिक्षु चतस्रः प्रोक्तविग्रहाः ॥१६॥
 वलिद्वयञ्च होमञ्च कुर्यात् प्राग्वत् समापनम् ।
 जपन्तु नित्यशः कुर्यादग्रे तस्याः सहस्रकम् ॥१७॥
 प्राग्वत्तां साधयेद्विद्यां द्वाविंशल्लक्षमानतः ।
 होमं दशांशतः कुर्यादन्नाज्याभ्यां घृतेन वा ॥१८॥
 एवं संसिद्धविद्यस्तु कुर्यात् प्रोक्तानशेषतः ।
 प्रयोगानन्यथा तस्य नैष्कल्यमयशो मृतिम् ॥१९॥
 विदध्यात्तेन तां प्रोक्तक्रमेणाराध्य भक्तितः ।
 संसाध्य पश्चात् कुर्वीत मङ्गलान्मङ्गलोदितान् ॥२०॥

वञ्चतुरस्त्रदिग्तद्धारपार्श्वस्थानगा इत्यर्थः । एतदुक्तं भवति ब्राह्मगाद्यष्टमातु-
 रिन्द्राद्या ईशान्ता अष्टलोकपालशक्तीः एवं सभ्यय षोडशशक्तीश्चतुरस्त्रधार-
 चतुष्टये प्रतिहारं चतस्र इति क्रमेण पूजने तु ब्राह्मगाद्यष्टौ पश्चिमद्वारदक्ष-
 पार्श्वोदितहामपार्श्वान् अष्टसु पार्श्वेषु पूजयित्वा ततश्चतुरस्त्रपूर्वद्वारोत्तरपार्श्वो-
 दुत्तर'पूर्वपार्श्वोवसानम् इन्द्रादिलोकपालशक्तीरष्टौ समभ्यर्च्य ततोऽनन्तरब्रह्म-
 नियविकालशक्तीश्चतुरस्त्राग्नेयादीशान्तेषु कोणेष्वर्चयेत् । एवं विरावर्त्तनात्
 पूजने कृते प्रतिदिशं पश्चिमादिचतुर्दिगतद्वारेषु चतस्रश्चतस्रः कोणादिषु
 एकैका चैवं विंशतिशक्तयस्तिष्ठन्तीति । वलिद्वयं प्राग्वत् समापनम् । प्राग्वत्तेज-
 स्त्रयभावनादिना । तस्या देव्याः ॥ १७ ॥

प्राग्वदित्यादिभिरुदितानित्यस्तैस्त्रिभिः श्लोकैः पुरश्चरणविधानं कृतपुरश्चरणस्य
 प्रयोगविधानयोग्यतां अन्यथाकरणे प्रत्यवायादिकमुपदिशति । तत्र प्राग्वत्
 कृतसम्भ्यावयपूजनादिभिः । वा विकल्पे अन्यथा प्रोक्तसाधनादीनामकरणे तस्य
 साधकस्य नैष्कल्यादिकं विदध्याद्विद्येति शेषः । तेन कारणेन तां मूलविद्याम्
 आराध्य नित्योपासनादिभिः संसाध्य पुरश्चर्य पश्चात् साधनादेः मङ्गलान् प्रयोगा-
 निति शेषः । मङ्गलोदितान् सर्व्वमङ्गलोक्तान् । एतत्सर्व्वमङ्गलापटलोक्तान्मङ्गलान्
 प्रयोगानित्यर्थः ॥ २० ॥

प्रयोगार्था वर्णशक्तीर्वक्ष्ये देवीः शृणु प्रिये ।

सोमसूर्याग्निरूपाश्च तास्त्वष्ट्रिंशदेव ताः ॥२१॥

अमृता मानदा पूषा तुष्टिः पुष्टी रतिर्धृतिः ।

शंशिनी चन्द्रिका कान्तिर्ज्योत्स्ना श्रीः प्रीतिरङ्गदा ॥२२॥

पूर्णा पूर्णामृता कामदायिन्यः सस्वराः कलाः ।

एताः षोडश चन्द्रस्य कलाः कल्पद्रुमोपमाः ॥२३॥

तपिनी तापिनी धूम्रा मरौचिर्ज्वालिनी रुचिः ।

मुषम्ना भोगदा विश्वा बोधनी धारणी क्षमा ॥ २४ ॥

एताः स्युः शक्तयः प्रोक्ताः क्रमाद्द्वादशभानुगाः ।

भकारादि डकारान्तवर्णीश्चारी विलोमतः ॥२५॥

प्रयोगित्यादिभिर्भवेदित्यस्तेस्वयोदशभिः श्लोकेरष्टत्रिंशत्कलारूपमिथुनीभूताः प्राक् प्रसुता मातृकाचरशक्तीः प्रयोगार्थमुपदिशति । तत्र प्रयोगार्थाः । पूर्व्वप्रयोगे श्वित्यन्तं स्मारयति । वर्णशक्तीः मातृकायाः ताः पूर्व्वोक्तरूपसंख्या मिथुनरूपतः सोमसूर्याग्निरूपाः मातृकाया वक्ष्यमाणक्रमाः अक्षरविभागतः तद्रूपास्ता मिथुनी-भूताः शक्तीः ॥ अमृतित्यादिना श्लोकेन षोडशसु सोमकलासु चतुर्दशशक्तीरूप दिशति । तत्र पूषेति टावन्ता । पुष्टीरतिः पुष्टिः रतिः इति पदच्छेदः ॥ पूर्णे त्यादिना श्लोकेन शिष्टकलाद्वयनामनी तासामेकैकस्याः षोडशस्वराणामेकैकस्य क्रमादुयोजनादिकमुपदिशति । तत्र कामदायिन्यः इष्टप्रदाः । अत्र बहुवचनं षोडशत्वापेक्षया । सस्वराः स्वराणां षोडशानामेकैकस्य क्रमेणादौ योजनातः ॥ तपिनीत्यादिना श्लोकेन सूर्यकलाद्द्वादशनामान्युपदिशति । क्रमादुद्दिष्टां विलोमतः भादिडान्तानि द्वादशाक्षराणि विलोमरूपाणि तासां मूलोक्तक्रमाणां आदौ प्राग्व-द्योजयेदित्यर्थः ॥ धातृत्यादिना श्लोकेन द्वादशाक्षरानामसु दशनामान्युपदिशति । तत्र समनन्तरः नवमस्य दशम इत्यर्थः । त्वष्टेत्यादिना श्लोकेन शिष्टनामद्वयं तदक्ष-राणि चोपदिशति । तत्र कादिठान्तार्थतनवः अनुलोमतः ककारादिठकारान्ताक्षर-द्वादशकं तन्नामादौ योजयेदित्यर्थः । तत्र तन्मन्त्रयोजनाक्रमः पूर्व्वोक्ततपिन्यादि-शक्तितदक्षरसहितः । यथाक्रमं कं भं धातृतपिनीभ्यां नमः इत्यादयः ठं उं विष्णु

धातार्यमा च मितश्च वरुणः शौभगस्तथा ।
 विवस्वानिन्द्रपूषार्काः पर्जन्यः समनन्तरः ॥२६॥
 त्वष्टा विष्णुरिति प्रोक्ता द्वादशार्काः क्रमेण वै ।
 कादिष्ठान्तार्णतनवः सर्वगाः सर्व्वसिद्धिदाः ॥२७॥
 धूम्रार्चिरुष्मा ज्वलिनी ज्वालिनी विस्फुलिङ्गिनी ।
 सुश्रीः सुरूपा कपिला हव्यकव्यवहे अपि ॥२८॥
 यादिष्ठान्ताक्षरमयाः शक्तयो दश कीर्त्तिताः ।
 तेषां दशानां नामानि वासनोक्तानि ते शिवे ॥२९॥
 कादिष्ठान्ताक्षराणान्तु द्वाविंशन्मिथुनानि वै ।
 प्रोक्तक्रमेण संपूज्य विधिं युञ्ज्यात्तु सर्वतः ॥३०॥
 स्वराणान्तु स्वतन्त्रत्वात् स्वतन्त्राः शक्तयस्तथा ।
 तासां नाथास्तत्सदृशनामरूपाः समीरिताः ॥३१॥

क्षमाभ्यां नमः इत्यन्ता द्वादशमन्त्रा एवं द्वादशमिथुनरूपेणार्ककलादेवतास्तुविं-
 शतिः ॥ धूम्रे त्यादिना श्लोकेन वङ्गिकलादशकनामान्युपदिशति । तत्र हव्यकव्यवहे
 हव्यवहा कव्यवहा च । यादिष्ठान्ताक्षरमयाः यकारादिक्षकारान्ताक्षरदशकपूर्वा
 इत्यर्थः । तेषां दशानां वङ्गीनां वासनोक्तानि पञ्चत्रिंशे वासनापटले अग्निर्वङ्गि-
 रित्यादिनोक्तानि । एतदुक्तं भवति यकारादि-क्षकारान्ताक्षरदशकं क्रमेण वङ्गि-
 कलानामेकैकस्या आदाविकमेकं वङ्गिनामानि च तद्वत् योजयेदिति । तन्मन्त्रा
 यथा यं अग्निधूम्रार्चिभ्यां नमः इत्यादयः क्षं ग्रामकव्यवहाभ्यां नमः इत्यन्ता
 दशमन्त्राः एवं वङ्गिकलादेवतामिथुनदशकरूपत्वात् विंशतिः द्वाविंशन्मिथुनानि
 सौराणि द्वादश आग्नेयानि दश एवं सम्भूय कादिष्ठान्ताक्षराणां द्वाविंशन्मिथु-
 नानीत्यर्थः । प्रोक्तक्रमेण तत्र क्रमोऽस्माभिर्दर्शितः । स्वतन्त्रत्वात् स्वयं राजस्ते इति
 निर्वचनात् स्वतन्त्राः स्वरमयत्वात् तत्सदृशनामरूपाः शक्तिनामानि पुमन्तानि
 योजयेदित्यर्थः । एतदुक्तं भवति स्वराणां स्वतन्त्रत्वात्तदधिष्ठात्रासु शक्तयः सोम-
 कलाः पूर्वोक्ता अमृताद्याः षोडश-स्वतन्त्राः तेन तत्पतयस्तत्सदृशरूपनामानः
 तस्माच्छक्तिनामानि पुमन्तानि योजयेदित्यर्थः । एतदुक्तं भवति स्वरादिकानि

मिथुनान्येवमुक्तानि त्रिंशदष्टक्रमेण वै ।

तानि संपूज्य तत्तेजस्वयात्मनि जले शिवे ॥३२॥

प्रोक्तानि दवतारूपाण्यवाद्याभ्यर्च्य तैर्जलैः ।

अभिषेकात् तत्तेजस्वयं देव्यात्मता भवेत् ॥३३॥

वाताद्यैर्ग्रासमायान्तैः षट्सप्ततियुतैः शतैः ।

पञ्चभिर्योजयेन्नित्यां विद्यां तां सर्वमङ्गलाम् ॥३४॥

ततस्तस्या वलस्थाने स्वरान् षोडश योजयेत् ।

ततः सहस्रैर्नवभिर्द्विंशतेन च षोडश ॥३५॥

तानि स्वयन्तान्येव योजनीयानि । तन्मन्त्रा यथा अं अमृतामृताभ्यां नम इत्या-
दयः अः पूर्णामृतपूर्णामृताभ्यां नम इत्यन्ताः षोडश । एतानि सोमकला-
मिथुनानि सर्वमिथुनानामादौ पूज्यानि । अत्र सूर्यकलाशक्तिमिथुनानां प्रत्येकं
वर्णद्वयात्मकत्वं तन्मिथुनं भेदविवक्षयोपपन्नम् । अन्येषां मिथुनानामेकाक्षरात्म-
कत्वं मिथुनैक्यविवक्षया चोपपन्नम् । त्रिंशदष्टौ अष्टत्रिंशदित्यर्थः । एतदुक्तं
भवति सोमकलाशक्तिमिथुनषोडशकेन सूर्यकलामिथुनद्वादशकेन वङ्गिकला-
दशकेन चैवमष्टत्रिंशन्मिथुनैः षट्सप्ततिः कला मातृकाक्षराः सन्ति । तान्युक्त-
क्रमेण विनियुञ्ज्यादिति तत्तेजस्वयात्मनि प्रोक्तमिथुनार्चनतः । शिवे इति
सम्बुद्धिः । प्रोक्तानि सर्वतन्त्रेषूक्तानि स्वाभिमतानीत्यर्थः । अभ्यर्च्य तत्कमतः
तत्तेजस्वयं देव्यात्मता सर्वदेवतानां सोमसूर्याग्निमयमातृकाक्षररूपत्वात् तत्तद्देव-
तात्मतैत्यर्थः । अभिषेच्यस्येति शेषः ॥ ३३ ॥

वातेत्यादिभिर्वदामि ते इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः मूलविद्यायाः स्वरूपबाहुल्योप-
देशं तद्विनियोगप्रस्तावञ्च करोति । तत्र वाताद्यैर्ग्रासमायान्तैर्काराद्यैः क्षकारान्तैः
मातृकाविसराक्षरैः प्रोक्तसंख्यैरित्यर्थः । शतैः पञ्चभिः पञ्चशतैरित्यर्थः । एतदुक्तं
भवति अकारादीनां षोडशानां स्वरानां ककारादिक्षकारान्तानां पञ्चत्रिंशताञ्च
प्रत्येकं षोडशस्वरयोजनतः षोडशानां षोडशानाञ्चैवं सम्भूय षट्सप्तत्यधिक-
पञ्चशतसंख्यानां मातृकाविसराक्षराणां मूलविद्याया आदौ क्रमशः प्रत्येकं योज-
नतः षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्यानि विद्यारूपाणि भवन्ति इति । तस्या वल-
स्थाने मूलविद्यायास्तुर्दशस्वरस्थाने स्वरान् षोडश योजयेत् । षोडशस्वरान् क्रमशः

रूपाणि नित्याविद्याया जायन्ते परमेश्वरि ।

तैर्यन्त्राणि प्रयोगांस्तु फलानि च वदामि ते ॥३६॥

वृत्तद्वयं विधायास्य वह्निः षट्कोणमालिखेत् ।

तद्वहिश्चाष्टपत्राब्जं तद्वहिस्तत्त्रयं तथा ॥३७॥

कृत्वा तेषु न्यसेद्विद्याकूटान्युक्तक्रमेण तु ।

तेष्वाद्यं मध्यतः साध्यसमेतं विलिखेद्वहिः ॥३८॥

वहिः कोणेषु चत्वारि प्रत्येकं विलिखेत्ततः ।

अष्टच्छेदेषु प्रत्येकं पञ्च पञ्च समालिखेत् ॥३९॥

वह्निर्वृत्तान्तरयुगे भाटकां माययान्विताम् ।

विलोमामनुलोमाञ्च स्वेन सम्यक् समालिखेत् ॥४०॥

प्रत्येकं योजयेत् । नित्याविद्यायाः सर्वमङ्गलानित्याविद्यायाः । एतदुक्तं भवति पूर्वोक्तैर्विद्यादियोजितैः षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्यैर्भाटकाविसराक्षरैस्तत्संख्य-
रूपभेदाया अन्ये प्रत्येकं क्रमात् श्रोतशस्वरयोजनतः सप्तोडशद्विंशताधिकनव-
सहस्रसंख्याविद्यातत्त्वरूपाणि भवन्तीति । तैः प्रोक्तसंख्यैर्विद्यारूपैः प्रयोगान्
यन्त्रैरिति शेषः ॥ ३६ ॥

वृत्तद्वयमित्यादिभिः क्रमादित्यन्तैः षड्भिः श्लोकैः प्रोक्तसंख्याविद्यारूपैरेकैका
वृत्तितथतुश्चत्वारिंशदधिकशतयन्त्राण्युपदिशति । तत्र अस्य वृत्तद्वयस्य । तद्वहिः
षट्कोणाद्वहिः । तद्वहिः अष्टपत्राब्जाद्वहिः । तत्त्रयं वृत्तत्रयं कृत्वेति सर्व्वेवान्वयः ।
तेषु स्थानेषु विद्याकूटान् भूलविद्यायाः प्रोक्तमङ्केतरूपानित्यर्थः । उक्तक्रमेण वक्ष्य-
माणक्रमेण । तेष्वद्यं प्रोक्तसंख्येषु षट्षेवाद्यं मध्यतः सर्व्वमध्यतः साध्यसमेतं सकार-
स्याधस्तादकारमालिख्य तयोर्मध्यान्तरालप्रदेशे च साधकादितयं लिखेदित्यर्थः ।
वह्निर्मध्यात् चत्वारि चत्वारि प्रतिवीणं तानि च मध्यलिखिताक्षरादीनि सम्भूय षट्-
कोणलेखनीयाक्षराणि चतुर्विंशतिः । वह्निः षट्कोणात् प्रत्येकं पञ्च पञ्च प्रतिदलं
पञ्च पञ्चाक्षराणि लिखेदित्यर्थः । सम्भूयाष्टपत्रलेखनीयाक्षराणि चत्वारिंशत् ।
एवं सम्भूय चास्मिन् यन्त्रे लेखनीयाक्षराणि चतुःषष्टिः । वह्निः अष्टपत्रात् । वृत्ता-
न्तरयुगे अष्टपत्रवाह्यगतवृत्तत्रयान्तरालवीथीद्वये । मायया विसर्जनीयेन ।
स्वेन विन्दना । अन्तःषड्न्तरालेषु अन्तर्गतषट्कोणषडन्तरालेषु पर्यायदिनसम्भवे

अन्तःषडन्तरालेषु पर्यायदिनसम्भवे ।

नित्ये लिखेदयतस्तु प्रादक्षिण्येन सर्वतः ॥४१॥

एवं यन्त्राणि जायन्ते तैः कूटैरुक्तभेदतः ।

शतञ्च चत्वारिंशच्च चत्वारि च ततः क्रमात् ॥४२॥

एवमन्यानि कूटानि प्रोक्तानि विलिखित् क्रमात् ।

मध्ये नामसमेतानि तदन्यान्यभितो लिखित् ॥४३॥

नित्ये प्रत्येकमक्षरतयात्मकतया षडक्षररूपे विद्ये । सर्वतः यन्त्रस्य सर्वस्थानेषु । एवमुक्तयोगत इत्यत्रान्वयः । उक्तयोगत इत्येतदुक्तं भवति पूर्वपूर्वलिखिताक्षरचतुः षष्टिकादुपरितनमुपरितनं चतुःषष्टिकं वह्निर्वह्निरेवं क्रमेणोक्तसंख्यविद्याक्षरै- रेकावृत्तितः प्रोक्तसंख्यानि यन्त्राणि जायन्त इति । यन्त्रविरचनाक्रमो यथा— प्रागुक्तमानतः षट्कोणं वृत्तद्वयगर्भं कृत्वा तद्वह्निः अष्टदलं पद्मं कृत्वा तद्वाङ्म- वृत्तद्वयाद्वह्निर्वृत्तद्वयं विधाय मध्यमध्ये सषोडशद्विंशताधिकनवसहस्रसंख्येषु मातृकाविमरस्वरसंयोगादुत्पन्नयोगसञ्ज्ञातेषु विद्यारूपेष्वष्टादशं प्राग्वत् सनामक- मालिख्य तद्वह्निः षट्कोणेषु प्रतिकोणं मध्यलिखिताक्षरादीनि चत्वारि चत्वा- र्यक्षराणि सम्भूय चतुर्विंशत्यक्षराण्यालिख्य तद्वह्निरष्टपत्रेषु प्रतिपत्रं षट्- कोणाभिलिखितचतुर्विंशतिकादुपरितनानि पञ्चपञ्चाक्षराणि सम्भूय तत्र चत्वा- रिंशदक्षराण्यालिख्यैवं सम्भूय चतुःषष्टिमङ्गयान्यक्षराण्यालिख्य तद्वह्निर्वृत्त- तयान्तरालवीथीद्वये मातृकां विलोमां सविसर्जनीयामन्तर्वीथ्यामालिख्य तद्वाङ्म- वोथ्यामनुलोमां सविन्दुकामालिखेत् । एतत् प्रथमं यन्त्रम् । एवं पूर्वोक्तयन्त्र- लिखितचतुःषष्टिकादुपरितनमुपरितनं चतुःषष्टिकम् एवं क्रमेणोक्तसङ्ख्यानां विद्या- क्षराणामेकावृत्तितो वह्निर्वह्निर्लखनतश्चतुश्चत्वारिंशदधिक शतसंख्यानि यन्त्राणि जायन्त इति ॥ ४२ ॥

एवमित्यादिभिर्वदेदित्यन्तेश्चतुर्भिः श्लोकैः पूर्वाक्तानां चतुश्चत्वारिंशदधिक- शतसंख्यानां यन्त्राणामेवाक्षरान्यासस्थानभेदेन जातानां यन्त्राणां संख्यामन्यनित्या- पञ्चदशकस्याप्येवं क्रमेण यन्त्राणि सम्भवन्तीति चोपदिशति । तत्र एवमुक्तप्रकारेण अन्यानि कूटानि प्रोक्तानि पूर्वेषां पूर्वोक्तसंख्यानां यन्त्राणां मध्यलिखितकूटाक्षरा-

त्रयोदशमितैर्लक्षैः सप्तविंशतिसंख्यकैः ।

सहस्रैश्च शतेनापि चतुर्भिस्तानि संख्यया ॥४४॥

यन्त्राणि देवि जायन्ते तैश्चासौ सर्व्व मङ्गला ।

एवमासान्तु नित्यानां यन्त्राणि स्युः पृथक् पृथक् ॥४५॥

दुपरितनमुपरितनं कूटाक्षरमुपरितनानां प्रोक्तसंख्यानां यन्त्राणां मध्ये मध्ये लिखेदित्यर्थः । तदन्यानि तत्तत्प्रथमप्रथमयन्त्रेषु मध्यमध्यलिखिताक्षरादीनि चतुःषष्टिसंख्यानि । सप्तविंशतिसंख्यकैः सहस्रैः सप्तविंशतिसहस्रैरित्यर्थः । तैर्यन्त्रैः । एतदुक्तं भवति यथा पूर्वोक्तानां चतुश्चत्वारिंशदधिकशतानां यन्त्राणां प्रथमस्य यन्त्रस्य मध्ये सषोडशद्विशताधिकनवसहस्रसंख्यानां विद्यारूपकूटाक्षराणां प्रथमं मध्ये विलिख्य तदवहिः स्थानेषु प्रोक्तेषु लिखितैर्मध्यलिखितप्रथमाक्षरादिकैश्चतुःषष्टिकूटैः प्रथमं यन्त्रम् । द्वितीयं पञ्चषष्टितमकूटादिकैर्वह्निर्लिखितैश्चतुःषष्टिकैः एवं क्रमेण सर्वप्रथमकूटे कर्णिकास्थ एवोक्तसंख्यानि यन्त्राणि लिखितानि । तथा द्वितीयं कूटं तत्प्रथमस्य यन्त्रस्य मध्ये विलिख्य वह्निस्तदादिकैश्चतुःषष्टिकैश्चतुःषष्टिकैर्लिखितैश्चतुश्चत्वारिंशदधिकशतसंख्यानि यन्त्राणि जायन्ते । एवं तेषां तेषां तथा तथा एकैककूटमध्यस्थ एव लेखनात् प्रोक्तसंख्यानि यन्त्राण्येवमेव । मध्यतः प्रोक्तसंख्यानां सर्वेषां कूटानां क्रमात् यावत्तत्तत्क्रमेण कूटसंख्यावृत्तिलेखनतः । सषोडशद्विशताधिकनवसहस्रसंख्ययन्त्राणां चतुश्चत्वारिंशदधिकशतकं सम्भूय त्रयोदशलक्षं चतुरक्षरशताधिकसप्तविंशतिसहस्रोत्तरं यन्त्राणि भवन्तीति । तत्र पूर्वपूर्वचतुश्चत्वारिंशदधिकशतयन्त्रप्रथमप्रथमयन्त्रमध्यमध्यलिखितकूटात् पूर्वपूर्वकूटाक्षराणि तत्तच्चरमचरमयन्त्रस्य चरमचरमाक्षराणि भवन्ति इति ॥ एवमासान्तु नित्यानां यन्त्राणि स्युः पृथक् पृथक् । एतदुक्तं भवति षोडशानां नित्यानां प्रत्येकं ह्रस्वेखावतीनां दशानां तस्यां ह्रस्वेखायामेवं सर्व्वमङ्गलावदाद्यन्तयोर्मातृकाविसरस्वरषोडशकयोजनतः सर्व्वमङ्गलोक्तसंख्यानि तस्या रूपाणि भवन्ति । तैस्तद्वत् तत्संख्यानि यन्त्राणि च विधेयानि । ह्रस्वेखाविहीनानां यन्त्राणां पञ्चानां सर्व्वमङ्गलावदाद्यक्षराणामाद्यन्तयोर्मातृकाविसरस्वरयोजनतस्तत्संख्यानि रूपाणि तैस्तत्संख्यानि च यन्त्राणि भवन्ति । ततस्त्वैस्तैस्तास्ताः सिद्ध्यन्ति भवन्तीति । तत्र भेरुण्डाकुलसुन्दरीनित्ययोराद्या-

तस्मादाभिरसाध्यानि न कदाचिच्च कुतचित् ।

विद्यन्ते तेषु यत्किञ्चिद्वक्ष्ये कः शेषतो वदेत् ॥४६॥

नाथात्मकानि येन सुप्तेन तानि नवक्रमैः ।

भित्त्वा षोडशधा देवि विदध्याद्विनियोगकम् ॥४७॥

विशालामध्यविन्यासं विधाय नवकोष्ठकम् ।

प्रागादिमध्यसंयुक्तं नाथान् देवीश्च तत्क्रमात् ॥४८॥४९॥

✽ ✽ ✽ ✽ ✽

यद्यद्विवाञ्छितं कर्म तत्तेषु विनियोजयेत् ।

पीठे वा भूतले वापि पूजयेत् प्रोक्तवासरम् ॥५०॥

धरस्य हलमात्राभावात् मातृकाविसरमादिं कृत्वा तस्य विद्याक्षरस्य स्थाने प्रत्येकं षोडशस्वरयोगेन तत्तत्संख्यां सम्पादयेदित्युपदेशः । एवमत्रातिरहस्यमपि नाथाज्ञया सर्वं विविच्य समीचीनमुक्तमस्माभिः । आभिः पञ्चदश-
नित्याभिः असाध्यानि कार्याणि कदाचित् काले कुतचित् स्थाने च तेषु कार्येषु यत्किञ्चिदेकदेशतः । अतः कः शेषतो वदेत् साकल्येन तत्साध्यानि कार्याणि अहमपि वक्तुं न शक्नोमीत्यर्थः ॥ ४६ ॥

नाथात्मकानौत्पादिभिर्जपादिनित्यन्तैस्त्रयोदशभिः श्लोकैः प्रोक्तयन्त्राणां विनि-
योगप्रकारानुपदिशति । तत्र नाथात्मकानि येन नवसंख्यया आह्वरणे यन्त्राणां निःशेषत्वात् तानि यन्त्राणि नवक्रमैर्भिस्त्वा नवकं नवकं विभज्येत्यर्थः । षोडशधा भित्त्वेति मिलित्वेति सम्बन्धः । पूर्वविभक्तं नवकं षोडशकं षोडशकं विभज्य विनियोगं कुर्यात् । तेन षोडशभिः षोडशभिर्नवकैर्विनियोगं कुर्यादित्युक्तं भवति । विशालामध्यविन्यासं प्रतिकोष्ठं यन्त्रविनिर्माणयोग्यमध्यविकाशं विधाय नवकोष्ठ-
कम् । यथा प्राक् प्रत्यग्दक्षिणोदक् च चतुर्भिः सूत्रैः समान्तरालमास्फालितैर्नव-
कोष्ठानि कुर्यादिति । प्रागादिमध्यपर्यन्तं प्रादक्षिण्यक्रमात् लिखेत् । नवानि नवसु प्राग्दिगतपङ्क्तिस्थकोष्ठवयमध्यकोष्ठमारभ्य मध्यमध्यस्थकोष्ठान्तं प्रादक्षिण्ये
ना(सु)युक्तक्रमं नवयन्त्राणि लिखेदित्यर्थः । तेषु नवसु यन्त्रेषु त्र्यक्षराणि प्रथमेषु नवसु क्रमेणाश्विन्यादीनि नव नक्षत्राणि द्वितीयनवके मघादीनि नव नक्षत्राणि तृतीयनवके मूलादीनि नव नक्षत्राणि एवं यावत् फलावाप्त्यपरितनेषु नवकेष्वपि

ततः प्राप्ते वाञ्छितार्थे स्वात्मन्युद्वास्य देवताः ।
 चक्रं प्रक्षाल्य तत्तोयं केदारादिषु निक्षिपेत् ॥५१॥
 एवमन्यानि यन्त्राणि प्रोक्तानि क्रमतः शिवे ।
 विनियुञ्ज्यादभीष्टेषु कार्य्येषु क्रमतः शिवे ॥५२॥
 परसंख्यासमेतानि तेषु तेष्वप्ययं विधिः ।
 सर्वतः सौम्यकर्माणि सिध्यन्त्येवानया ध्रुवम् ॥५३॥
 वश्येषु ज्ञानसंप्राप्तौ सर्वप्रत्युद्गशान्तिषु ।
 लक्ष्मीप्राप्तौ तथारोग्यसिद्धौ रोगार्त्तिशान्तिषु ॥५४॥
 विजयाय समस्तापत्तारणायाभिसिद्धये ॥
 पुत्राप्तौ सर्वरक्षायै पूजयेत्तेषु तत्क्रमात् ॥५५॥
 गजाश्वगोखरोष्ट्राणां महिषाणां विद्धये ।
 तेषां रोगादिपीडासु तच्छान्त्यै च यथाक्रमात् ॥५६॥

सर्वत्र कार्य्येषु नक्षत्राणि नव क्रमेण पुनःपुनर्लिखेत् । समस्या विभक्त्या समी-
 विभक्त्यन्तं नक्षत्रलेखनमिति यावत् । नाथानेकस्मिन्नेकमेकं देवीरिति यन्त्र
 बाहुल्यापेक्षया बहुवचनम् । नाथान्देवीः पूजयेदित्युररु श्लोकेनान्वयः । तत्क्रमात्
 प्रागादिक्रमात् प्रोक्तवासरं मण्डलानि तानि देवताः प्राग्वद्बहुवचनम् । केदारादिषु
 केदारमिति क्षेत्तमुच्यते । आदिशब्दः उद्याननिष्कुटादिविषयः । एवमित्यादिभि-
 रुक्तार्थः । सौम्यकर्माणि वक्ष्यमाणवश्यादीनि । अनया प्रोक्तप्रक्रिययेत्यर्थः । पर-
 संख्येत्यादिना एतदुक्तं भवति । सर्वमङ्गलामेतामन्तरेणान्यासां पञ्चदशानां
 नित्यानां प्रोक्तक्रमतो निर्मितानां परसंख्यापूर्वाक्तसंख्यासमेतानां यन्त्राणामप्युक्त-
 क्रमतोऽयमेव विनियोगक्रम इति । तथा लक्ष्मीप्राप्त्यै तेषु यन्त्रेषु तत्क्रमात्
 प्रागुक्तक्रमतः षोडासु सतीषु तच्छान्त्यै षोडाशान्त्यै यथाक्रमं नवनवक्रमतः
 तेषु तेषु यन्त्रेषु वश्यादिषुक्तेषु अन्येष्वपि चेत्यर्थः । नवप्राकारयुक्तानि षोडश-
 षोडशनवकानीत्यर्थः । प्रथमादिषु तिथिषु पूजयेदित्युत्तरत्वान्वयः । प्रथमे नवके

निर्माय नव यन्त्राणि तत्र तत्राचयेच्छिवाम् ।

तेषु तेषूक्तकार्येषु तत्तत् सम्प्राप्तिहेतवे ॥५७॥

नवप्राकारयुक्तानि षोडश प्रथमादिषु ।

तिथिषु प्रोक्तरूपाणि तत्र तां सर्वमङ्गलाम् ॥५८॥

पूजयेद्वाञ्छितावाप्तौ प्रथमे सर्वदापयेत् ।

एवमेषा महासिद्धिकरी पूजाजपादिना ॥५९॥

एषा सर्वमङ्गला षोडशयन्त्रनवकविन्यासार्थं मण्डलं सम्प्रदायप्राप्तं लिख्यते । यथा प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्पञ्चपञ्च सूत्राणि स्वेष्टमानात् समान्तरालानि कृत्वा तेषु षोडशसु कोष्ठेषु प्रत्येकं मध्ये मध्ये तिथ्यगूर्ङ्गं च समान्तरालरेखाद्वयविन्यासेन नवनव कोष्ठानि कृत्वा तेषु षोडशस्त्रीशानादिमध्यान्तं प्रवेशगत्या तदन्तर्गतेषु (नवसु नवसु कोष्ठेषु प्रागादिप्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या मध्यान्तञ्चैवं क्रमात्तेषु सर्वत्र यन्त्राणि कल्पयेदिति । सम्भूयेतदुक्तं भवति प्रोक्तसंख्यानां यन्त्राणां नवधाहरणनिःशेषतया नव नव यन्त्राणि पूर्वोक्तनवकोष्ठमण्डले प्रागादिप्रादक्षिण्यान्मध्यपर्यन्तं विलिख्य तद्यन्त्रमध्ये सममीविभक्तयन्त्रान्यश्विन्यादीनि मघादीनि मूलादीनि च नवनव-नक्षत्राणि तत्तत्साध्यसहितान्यालिख्यैवंक्रमेण पुनःपुनर्विलिख्योपरितननवकेष्वपि तत्तन्नक्षत्रे तद्यन्त्रार्चनादिक यावत् फलावाप्तिं कुर्यात् । किञ्च प्रागुक्तयन्त्रनव नवषोडशकं प्रागुक्तनवकोष्ठगर्भं षोडशकोष्ठे मण्डले प्रागुक्तक्रमेण विलिख्य प्रति-पदादिपञ्चदशन्तं पञ्चदशसु तिथिषु प्रतितिथि एकस्मिन्नेकस्मिन्नवके द्वितीयनवका-दिषु पञ्चदशसु नवकेष्वभ्यर्थ्य सर्वासु तिथिषु पूर्वमीशदिगतप्रथमनवकेष्वर्चयेत् । एवं यावत् फलाप्तिं तदुपरितनान्यपि नवकषोडशकान्यालिख्य तिथिषु पूजनात् सर्वफलवाप्तिकरी सर्वमङ्गलेति । अत्र परसंख्यावान्तरसंख्याचतुश्चत्वारिंश-दधिकशतरूपा नव संख्याभरणतश्च निःशेषा भवति परसंख्यापि तथैव । तेन नाथात्मकत्वं षोडशनित्यात्मकत्वं चैवामिति सम्प्रदायः ॥ ५९ ॥

लघुमन्त्रक्रियाञ्चासां पूजां सर्वार्थसिद्धिदाम् ।
 पूर्णामनतिविस्तारं मङ्गलां ब्रूहि मे शिव ॥६०॥
 देवर्षिसिद्धगन्धर्वयज्ञदेवाङ्गनाश्रयाम् ।
 पूजां वक्ष्यामि ते देवि ! गुह्यां शृणु मनोहरे ॥६१॥
 विद्यया कुलसुन्दर्या कराङ्गन्यासपूर्वकम् ।
 अर्चितया विधायाय पौठे चक्रं विधाय तत् ॥६२॥
 चन्दनागुरुकपूररोचनादरदादिषु ।
 एकेन तत्र ताः सम्यगुक्तरूपमथार्चयेत् ॥६३॥
 रत्नादिषूक्तेष्वालिख्य प्रतिष्ठाप्याव पूजयेत् ।
 वृत्तस्थायामविस्तारद्वये त्वेकतुरीयतः ॥६४॥

लघुमन्त्रेत्यादिभिः पूजयेदित्यन्ते रध्यर्ह्यतुर्भिः श्लोकैस्तत्प्रश्नोत्तररूपप्रस्ताव-
 पूर्वं वक्ष्यमाणायां लघुमन्त्रक्रियायां पूजायां षोडशनित्यासाधारणायां कराङ्ग-
 न्यासमर्घविधानं यन्त्रलेखनद्रव्याधिष्ठानादिकञ्चोपदिशति । तत्र लघुमन्त्रक्रियायां
 लघुमन्त्रां लघुक्रियाञ्चेत्यर्थः । आसां षोडशनित्यानां पूर्णां लघुत्वपरिहाराय
 मङ्गलां मङ्गलकरीं गुह्यां दिव्यत्वात् । तया कुलसुन्दर्या चक्रं वक्ष्यमाणद्वादश-
 कोणरूपं । तदिति चक्रविशेषणम् । एकेन द्रव्येण विधायेति पूर्वत्वान्वयः ।
 तत्र चक्रे ताः नित्याः उक्तरूपं वक्ष्यमाणरूपं यथा रत्नादिषूक्तेषु प्रधाननित्या-
 काम्योक्तेषु प्रतिष्ठाप्य चक्रमिति शेषः । अत्र चक्रे ॥ ६३ ॥

वृत्तस्थेत्यादिना समासकामित्यन्तेनार्हाद्येन श्लोकद्वयेन द्वादशाक्षचक्रनिर्माण-
 क्रममुपदिशति । अत्र आयामविस्तारद्वये त्वेकतुरीयतः आयामविस्तारयोरन्य-
 तमस्य चतुर्थांशमानत इत्यर्थः । तेषु चिह्नेषु सूत्राणि द्वादशेति शेषः । त्रयं
 चिह्नानां द्वादशकोणचक्रमिति शेषः । तेषां मर्मसु सूत्राणां द्वादशानां रेखाद्वय-
 सङ्गतिस्थानेषु मध्ये सर्वमध्ये योनिं स्वाभिमुखं त्रिकोणम् । एतदुक्तं भवति
 अभीष्टमानेन भ्रमेण वृत्तं निष्पाद्य तस्य व्यासार्द्धं चतुर्विंशतिध विभज्य तेष्वंशेषु

वृत्तं विधाय चिह्नानि तेषु सूत्राणि पातयेत् ।
 त्रयमन्तरतो मुक्ता तेन द्वादशकोणकम् ॥६५॥
 तेषां मर्मसु मध्ये च विदध्याद्वृत्तयुग्मकम् ।
 मध्यवृत्तस्य मध्ये तु योनिं कुर्यात् समासकाम् ॥६६॥
 प्राग्वत्तिस्रोऽर्चयेन्नित्यास्तत्कोणेषु प्रदक्षिणम् ।
 अन्या अन्येषु कोणेषु पूजयेद्द्वादश क्रमात् ॥६७॥
 अग्रात् प्रदक्षिणं पश्चाद्वलिं दद्याद्यथाविधि ।
 सप्तार्च्य्यां केवलया केवलां ललितां यजेत् ॥६८॥

वृत्तात् सप्तमांशादन्तस्तदन्तः । षष्ठांशादन्तश्च वृत्तद्वयं कृत्वासर्ववाह्यवृत्तस्य
 मध्यव्यासस्यायामविस्तारयोरन्यतमस्य चतुरंशीकृतस्य चतुर्धांशतः सर्ववाह्यवृत्ते-
 ऽभितो द्वादशचिह्नानि विधाय तेषु चिह्नेषु त्रिचिह्नान्तरितं चिह्नाचिह्नमित्येवं
 क्रमेण द्वादशसूत्राण्यास्फाल्य सर्वमध्यवृत्तमध्ये प्राग्वत् समत्रिरेखां स्वाभि-
 मुखां योनिं कुर्यात् । एवं कृते तन्मर्मद्द्वादशकमध्ययोनिवृत्तोपेतं सर्वमध्य-
 वृत्तान्तर्गतयोनिकं प्रोक्तरूपं द्वादशास्त्रं चक्रं भवतीति ॥ ६६ ॥

प्राग्वदित्यादिना यजेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन तच्चक्रे प्रोक्तशेषां लघुपूजामुप-
 दिशति । तत्र प्राग्वन्मध्यस्थाया उपरितनाः तत्कोणेषु सर्वमध्यस्थत्रिकोणत्रये
 प्रदक्षिणम् अग्रादि । अन्याः तिसृभ्यो नित्याभ्यः । अन्येषु बाह्यस्थेषु कोणेषु द्वादशसु
 द्वादश नित्या इति शेषः । क्रमात् यथाक्रमं अग्रात् प्रदक्षिणमिति पूर्व्वत्र
 सम्बन्धः । वलिं दद्यात् पूजान्त एव यथाविधि अन्नादिद्रव्यैर्मुद्रया च सप्तार्च्य्यां
 केवलया कुरुकुक्षयेति शेषः । अस्य पदस्य वलिं दद्यात् इत्यत्रान्वयः । पूजान्तरा ।
 केवलां ललितां ललितानित्यायाः तृतीयखण्डस्यापि ललितेति नाम तामित्यर्थः ।
 एतत्प्रधाननित्यायामङ्गित्वपूजने अन्यासां पञ्चदशानामङ्गित्वपूजने तत्तद्विद्यां
 जपेदित्यर्थः । ललिताविद्यायास्तृतीयखण्डात्मकत्वमन्यस्य खण्डद्वयस्य तृतीयपटले
 स्वयमेवोपदिष्टवान् । एवमुक्तं भवति प्रागुक्ते द्वादशास्त्रे चक्रे मध्ययानिमध्ये
 ललितां विद्यातृतीयखण्डेनाभ्यर्च्य तदयोनिकोणत्रये अग्रादिप्रादक्षिण्यात् तिस्रः

नित्यानां ललिताद्यानां षोडशानाञ्च नामभिः ।

नित्यासप्ताक्षरीभिः स्युर्विद्याः पूजासु सर्वदा ॥६६॥

ताभिः षोडशविद्याभिर्नित्यास्ताः षोडशार्चयेत् ।

तद्विद्याक्षरसंख्यान्तु शृणु वक्ष्ये यथाक्रमम् ॥७०॥

प्रथमायाश्च सप्तम्या विद्या स्यात् षोडशाक्षरी ।

द्वितीयायाश्चतुर्थ्याः स्युश्चतुर्दशभिरक्षरैः ॥७१॥

तृतीयायाश्च षष्ठ्याश्च दशम्या दशपञ्चकम् ।

द्वादश्याश्च चतुर्दश्याः पञ्चदश्याः क्रमेण वै ॥७२॥

कामेश्वरोवर्जं श्वरीभगमालिनीः समाराध्य तत्तद्विद्याभिरन्या द्वादशनित्या नित्य
क्लिन्नादौः द्वादशकोणेष्वग्रादिप्रादक्षिण्येन तत्तद्विद्याभिरर्चयेत् । कुरुकुल्लासमा-
क्षर्या वलिमन्ते दत्त्वा केवलतृतीयखण्डं जपेत् । अन्यासां पञ्चदशानां अङ्गा
श्रित्वपूजनेषु तदुपरितनास्तिस्त्रस्तद्विद्याभिः प्राग्वदभ्यर्च्य तदुपरितना द्वादश-
नित्या यथाक्रमं द्वादशकोणेषु तत्तद्विद्याभिरर्चयित्वा सर्वासां कुरुकुल्ला सप्ताक्षर्या
वलिं दत्त्वा तत्तद्विद्यां जपेत् । तत्र पूजने अन्तर्द्वादशे अन्तः द्वादशकोणे
मध्यस्थां पूजयेदिति ॥ ६८ ॥

नित्यानामित्यादिभिरुदिता इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्नित्यानां षोडशानां नाम-
रूपा विद्याः प्रत्येकं तदक्षरसंख्यास्ताभिर्नामरूपविद्याभिश्च तस्मिन् द्वादशारे
चक्रे पूजाविधानञ्चोपदिशति । तत्र नामतस्तृतीयपटलप्रोक्तत्रिपुरसुन्दरीत्यादिना-
मभिः । नित्या सप्तक्षराणि स्युः । नित्या इत्यक्षरद्वयं प्रागुक्तसप्ताक्षरीति स्युरित्य-
नयोः पूर्वापरयोरन्वयः । तेन इति प्रोक्तप्रकारविद्याः स्युरित्यर्थः । सर्वदा नित्यं
ताभिर्नामरूपाभिरित्यर्थः । विद्यात्रयस्यापि दशपञ्चकमित्यत्रान्वयः । पञ्चम्या
इत्यादि पदत्रयं विद्यापदविशेषणं प्राग्धत् त्रयोदशाक्षराणि । एकादश्या इत्यादित्रयं
प्राग्वत् द्वादशोदिता वर्णा इति शेषः । एतदुक्तं भवति षोडशानां नित्यानां
तृतीयपटले षोडशविद्योपदेशे यस्याः त्रिपुरसुन्दरीत्यादिरूपं यन्नाम प्रोक्तं तत्तदन्ते
नित्यासप्ताक्षरीति सर्वासां नवाक्षरयोजनमादौ सम्प्रदायात् सर्वासाम् प्रत्येकं

पञ्चम्याश्च नवम्याश्च तयोदश्यास्त्वयोदशी !

एकादश्यास्तु साष्टम्याः षोडश्या द्वादशोदिताः ॥७३॥

अस्मिन्नेवार्चयेच्चक्रे चतुर्विंशतिभिस्तथा ।

सविंशतिशता विद्या जपेत्तास्ताश्च सिद्धये ॥७४॥

अन्या विंशत् सप्तशतं तैर्यन्त्रैर्न च पूजनम् ।

आसां पूजाजपाद्येषु यन्त्रेषु च समीरितम् ॥७५॥

एतल्लघुप्रकारन्ते यन्त्रं सर्वार्थदायकम् ।

तेन तन्त्रोक्तमखिलं साधयेद्बजरूपिणा ॥७६॥

क्रमेण प्रणवद्वन्द्वे खायीजनञ्च कुर्यात् । तासां तत्रोदितनामाक्षरसंख्यामनुष्टुप्
वाक्यरूपेणैव व्याख्यायतेऽस्माभिः । यथा :—सामस्तोमवनासङ्गभूतोगीतावता-
चलैः । इत्यमर्गेः षोडशभिः संख्या नामार्णगाः क्रमात् ॥ इति । एवं प्रोक्तसंख्या-
क्षरनाम विद्या षोडशमीच्यते पूर्वविद्या स्वस्वनामरूपाभिः प्रोक्तद्वादशारचक्रे
पूर्वोक्तक्रमेण षोडशनित्याः समर्चयेदिति ॥ ७३ ॥

अस्मिन्नित्यादिना समीरितमित्यन्तेन श्लोकद्वयेनोपरिष्ठाद्व्यमाणाणांभिः प्र-
माङ्गिनित्याया ललिताया विद्यायास्तत्खण्डाक्षराणां षष्ठां चतुरक्षरभेदजनिताभि-
श्चतुर्विंशतिभेदजनिताभिश्चतुर्विंशतिभिर्दाङ्गिविद्याभिस्तत्पञ्चाक्षरप्रभेदस्याभिर्विंश-
त्यधिक-शतसंख्याभिर्विद्याभिस्तत्षडक्षरजनिताभिर्विंशत्यधिक-सप्तशतसंख्याभि-
र्विद्याभिश्चास्मिन्नेव द्वादशारं प्रोक्ते चक्रे तस्या ललितायाः समाराधनमुपदिशति ।
तत्र तास्ता याभिर्विद्याभिरर्चितैस्तैर्विद्यास्वरूपभेदैः । यन्त्रेषु तत्तत्पटलवक्ष्यमाणेषु ।
आसां प्रोक्तसंख्याविद्यानाम् । पूजाजपाद्येषु आद्यशब्दस्तर्पणहोमादिविषयः ।
समीरितं विधानमिति शेषः । आसां विद्यानां उक्तसंख्यानां पूजनादिषु यन्त्रेषु
च विधानमुक्तमित्यर्थः । अत्र यन्त्रेष्विति द्विरूपादानं संक्षेपविवरणरूपम् । एत-
दुक्तं भवति प्रधाननित्याया ललितायास्तद्द्वादशारचक्रमध्ये पूजाविधौ तद्विद्या-
तार्तीयखण्डाक्षरप्रभेदजनिताभिः प्रोक्तसंख्याभिर्विद्याभिश्चार्चयेत् । आभिर्यन्त्र-
पटलवक्ष्यमाणयन्त्रेष्वपि पूजादिकं कुर्यात् ॥ ७५ ॥

एतदित्यादिभिः कोणत इत्यन्तैरष्टभिः श्लोकैः षोडशनित्यानामविद्याभिः

तद्वच्चं द्विविधं प्रोक्तं कोष्ठकोणात्मभेदतः ।
 कोणात्मवच्चनिर्माणप्रयोगाः परतः शिवे ॥७७॥
 तयोस्तु कोष्ठरूपन्तु वच्चं वक्ष्ये यथाविधि ।
 यत्साधकार्थितावाप्ता सुराङ्घ्रिपसमो भवेत् ॥७८॥
 प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्क चतुर्विंशतिसूत्रतः ।
 नवविंशतिभिः पञ्चशतं कोष्ठानि तेन वै ॥७९॥
 कोणेषु मार्जयेत् षड्भिः षष्टिकोष्ठानि पूर्ववत् ।
 शिष्टेषु वकोञ्चष्ठानि पञ्चषष्ट्या शतद्वयम् ॥८०॥

ललिताचतुर्विंशतिभेदैश्च कोष्ठरूपवच्चयन्त्रनिर्माणक्रममुपदिशति । तत्र एतद्-
 वक्ष्यमाणं ते वक्ष्यामीति शेषः । तेन यन्त्रेण तन्त्रोक्तमखिलं साधयेत् । षोडश-
 नित्याविद्याक्षरमयत्वात् । परतः यन्त्रपटले । तयोः कोष्ठकोणात्मकयोः यदयन्त्रं
 सुराङ्घ्रिपसम इति स्वातन्त्र्यं सममित्यर्थः । तेषु कोष्ठेषु नवविंशत्यधिकपञ्चशत-
 संख्येषु कोणेषु कोणदिक्षु । षड्भिः संहितानोति शेषः षट्षष्टिकोष्ठानी-
 त्यर्थः । पूर्ववत् मध्ये वच्चरूपं यथा भवेत्तथेत्यर्थः । तेषु पञ्चषष्ट्यधिकद्विशत-
 संख्येषु कोष्ठेषु च चतुष्टयैः प्रतिदिशं अधोमध्याह्नारम्भात् सर्वाधःस्थपङ्क्ति-
 स्थ-कोष्ठपञ्चकमध्यकोष्ठरूपवाह्यकोष्ठादारभ्य चित्रादिललितान्तिकं नामविद्या-
 क्षराणि सम्भूय पञ्चविंशत्यधिकद्विशतसंख्यानीत्यर्थः । अवशिष्टेषु चतु-
 र्विंशतिकोष्ठेष्वित्यर्थः । ललितार्णचतुर्भेदजनितामित्यस्य चतुर्विंशतिमित्य-
 त्वान्वयः । नामशक्तियुक् तत्चतुर्विंशतिगतद्वन्द्वे खोदने प्राग्वन्नाम लिखेदि-
 त्यर्थः । ललितां तार्त्तीयां साध्यगर्भां प्राग्वत् ह्रस्वे खागतसाध्यां । मध्यकोणतः
 मध्ये च त्रिकोणेष्वित्यर्थः । तेन प्रतिलोमतश्चतुर्विंशतिरूपां विद्यां लिखेदित्यर्थः ।
 एवं कृते अनुलोमरूपाश्चतुर्विंशतितया लिखिता मध्ये भवन्तीति यावत् । तामेव
 त्रिकोणचतुष्टयेषु च लिखेदित्यर्थः । एतदुक्तं भवति प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्कसमान्त-
 रालानि चतुर्विंशतिसूत्राण्यास्फाल्य नवविंशत्यधिकपञ्चशतकोष्ठानि सम्पाद्य तेषु
 चतसृषु कोणदिक्षु प्रतिकोणदिशं षट्षष्टिषट्षष्टिसंख्यानि च एवं सम्भूय
 चतुःषष्ट्यधिकद्विशतसंख्यानि कोष्ठानि मध्ये वच्चरूपेण मार्जयित्वा मध्ये वच्च

तेषु प्राग्वत्त्रिकोणानि चतुर्दिक्षु चतुष्टयैः ।
 कोष्ठैर्विधायाधो मध्ये वाह्यारम्भात् प्रदक्षिणम् ॥८१॥
 प्रवेशगत्या विलिखेच्चित्रादिललितान्तकम् ।
 मध्येऽवशिष्टे खण्डार्णचतुर्विंशतिमालिखेत् ॥८२॥
 ललितार्णचतुर्भेदजनितां नामशक्तियुक् ।
 ललितां साध्यगर्भान्तु विलिखेन्मध्यकोणतः ॥८३॥
 एवं यन्त्रं समालिख्य शिलालोहवयादिषु ।
 संस्थाप्य कुत्रचित् स्थाने पूजयेद्वाञ्छिताप्तये ॥८४॥
 यस्मिन् देशे वज्रयन्त्रं स्थापितं योजनाबधि ।
 मङ्गलान्येव जायन्ते नामङ्गलकथा भवेत् ॥८५॥

रूपावशिष्टेषु पञ्चषष्ठ्यधिकद्विगतेषु कोष्ठेषु प्राग्वच्चतुर्दिक्षु कोष्ठचतुष्टयमेव
 सम्भूय षोडशकोष्ठानि मार्जयित्वा तत्र समन्त्रिरेखं त्रिकोणचतुष्टयं कृत्वा शिष्टे
 श्वेकोनपञ्चाशदधिकद्विगतेषु कोष्ठेषु सर्वाधःस्थपङ्क्तिः कोष्ठपञ्चकमध्यकोष्ठ
 मारभ्य प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या मुक्तक्रमं चित्रादिललितान्तानि षोडशनित्यानामरूप-
 विद्याक्षराणि पञ्चविंशत्यधिकद्विगतेषु कोष्ठेषु यावत्सङ्ख्यापरिसमाप्ता विलिख्या-
 न्तरावशिष्टेषु चतुर्विंशतिकोष्ठेषु पूर्वलिखितानन्तरकोष्ठायमुपात्तं प्रदक्षिण्यप्रवेश-
 गत्या ललिताचतुरक्षरभेदजनितं तत्तत् ह्रस्वे खोदरस्यसाधकादित्यसहितं विद्या-
 चतुर्विंशतिकमनुलोमरूपा तत्प्रथमभूता ललिता मध्ये यथा भवेत्तथा विलोमतः
 समालिख्य सर्व्वमध्यगतानुलोमरूपललिता ह्रस्वे खोदरे प्राग्वत् नामत्रयं लिखित्वा
 तामेव चतुर्दिगतत्रिकोणचतुष्टयेऽपि साध्यगर्भां समालिखेत् इति ॥ ८३ ॥

एवमित्यादिना भवेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पूर्वोक्तयन्त्रप्रयोगफलान्युपदिशात् ।
 तत्र लोहवयादिषु आदिशब्दे रत्नादिविषयः । संस्थाप्य निधाय प्राणप्रतिष्ठादि-
 पुरःसरं अमङ्गलकथा अमङ्गलमिति शब्दस्तस्मिन्निति शेषः ॥ ८५ ॥

पूजाचक्रे च तासान्तु नामानि प्रतिकोणके ।
 विलिख्य मध्ये ललितां साध्यागर्भां समालिखेत् ॥८६॥
 वह्निर्वृत्ते मातृकाञ्च तच्चक्रं स्थापयेद्भुवि ।
 तेनापि पूर्व्ववत् प्रोक्तं देशे न स्यादभव्यकम् ॥८७॥
 तस्मिन् सर्वत्र संलिख्य तां विद्यां सर्वमङ्गलाम् ।
 मध्ये साध्याक्षरोपेतां स्थापयेत्तत्फलाप्तये ॥८८॥
 प्रागुक्तवज्रयन्त्रे वा द्वादशारेऽपि वा शिवे ।
 संस्थाप्य कुम्भं तद्वर्णाभूरुहकाथपूरितम् ॥ ८९ ॥
 विद्याया विधिवज्जप्तेरभिषिञ्चेज्जलैः शुभैः ।
 जन्मर्क्षेषु विशेषेण समस्तलयशान्तये ॥ ९० ॥
 पूर्व्वसम्पत्समृद्धौ च ग्रहरोगादिशान्तये ।

पूजाचक्रेत्यादिना अभव्यकमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पूर्व्वोक्तद्वादशकोणचक्रे षोडश-
 श्लोकैः प्रागुक्तपूजाक्रमेण प्रोक्तस्थानेषु प्रतिस्थानमेकैकानाममन्त्रलेखनं तद्वह्नि-
 र्वृत्तवीथ्यां मातृकालेखनगतस्वस्वविनियोगमुपदिशति । तत्र एतदुक्तं भवति
 द्वादशारे चक्रे सर्व्वमध्ये ललितां प्राग्वत् ससाध्यामभिलिखान्येषु स्थानेषु
 पञ्चदशनित्यानां नामविद्याः पूजाक्रमतो लिखित्वा सर्व्ववाह्यवृत्तवीथ्यां मातृका-
 मनुलोमां सविन्दुकामालिख्य पूर्व्वोक्तदेशे स्थापनात् पूर्व्वोक्तफलसिद्धिरिति ॥ ८७ ॥

तस्मिन्नित्यादिना श्लोकेन प्रागुक्तद्वादशकोणे चक्रे सर्व्वस्थानेषु सर्व्वमङ्गला-
 विद्यालेखनतो विनियोगात् पूर्व्वोक्तफलसिद्धिरित्युपदिशति । तत्र मध्यसाध्याक्षरो-
 पेतां नान्येति यावत् ॥ ८८ ॥

प्रागुक्तेत्यादिना शान्तये इत्यन्तेनाध्यर्जेन श्लोकद्वयेन प्रागुक्तवज्रयन्त्रद्वादश-
 कोणचक्रयोरभिषेकविधानतो वा भव्यानि फलान्युपदिशति । तत्र तद्वर्णाभूरुहं
 तदङ्गिविद्यावर्णप्रोक्तौषधिद्वादशकोणे वज्रे वा ललिताया एव विद्याया अङ्गिरूप-
 तया जन्मर्क्षेषु त्रिजन्मसु पूर्व्वसम्पत्समृद्धौ पूर्व्वोक्तफलसमृद्धये ॥ ९१ ॥

तथान्यदपि देवेशि प्रयोगं सर्वपावनम् ॥ ६१ ॥
 दारिद्रावनदावाग्निं पापाब्धिवडवानलम् ।
 सङ्कोचध्वान्तमार्त्तगुणं सन्तोषाब्धिविधूदयम् ॥ ६२ ॥
 प्रागुक्ताक्षरसम्भिन्नां विद्यां नित्यां समाहितः ।
 मौनी जपेत् प्रसूनैश्च पूजयेत् सौरभान्वितैः ॥ ६३ ॥
 तर्पयेत् सलिलैः सिन्धुगामिनीसम्भवैः शिवैः ।
 सौरभाद्यैस्तिलैः शुभ्रैस्तण्डुलैर्विधिवद्भुजेत् ॥ ६४ ॥
 संस्थाप्य कुम्भं प्रोक्ताम्बुपूर्णं संजप्य भक्तितः ।
 समस्तं तत्क्रमादेकवारं तैरभिषेकतः ॥ ६५ ॥
 घोराभिचारकृत्यादिदुःखेभ्यो मुच्यते क्षणात् ।
 भूतप्रेतपिशाचाप * * ॥ ६६ ॥
 कुमारगुह्यका वीरा डाकिन्याद्याश्च दारुणाः ।
 विमुच्य तत्क्षणाद्भीताः प्रयान्ति चान्यतः क्षणात् ॥ ६७ ॥

तथान्यदपीत्यादिभिः क्षणादित्यन्तैरर्थाद्यैः षड्भिः श्लोकैः सर्वमङ्गलानित्याया
 आद्यन्तयोर्मातृकाविमरषोडशस्वरयोजनतो जनितानां प्रोक्तसंख्यानां विद्यानां
 जपादिना फलमुपदिशति । तत्र प्रयोगे वक्ष्यामीति शेषः । दारिद्रावनदावाग्निं
 दारिद्र्यं नामातुष्टिः । पापो नामाविमृश्यकारिता । सङ्कोच इति दुर्वासना ।
 सन्तोषः स्वरूपानुभवः । प्रागुक्ताक्षरसम्भिन्नां मातृकाविमरषोडशस्वरैराद्यन्तयोः
 सम्भिन्नामिति । विद्यां सर्वमङ्गलां च करोति भिन्नक्रमः । पूजयेच्च सर्वमङ्गलां
 नित्यां सौरभाद्यैः सलिलैरिति पूर्वत्वान्वयः । शुभ्रैरिति तिलतण्डुलयोर्विशेषणम् ।
 संस्थाप्य द्वादशगुणितादिष्वन्यतम इत्यर्थः । प्रोक्ताम्बुपूर्णं मूलविद्याक्षरौषधिकाया-
 म्बुभिः । समुद्रगावहत्सलिलसरिदम्बुभिर्वा पूर्णं समस्तं तत्प्रोक्तसंस्थारूपमेक-
 वारं एकावृत्तितः संजप्येत्यत्रान्वयः । तैर्जलैर्घोराभिचारकृत्यादिदुःखेभ्यः । आदि-
 शब्दो ग्रहादिविषयः । तम् अभिषिक्तम् ॥ ६७ ॥

समुद्रगासरितीये ताः समावर्त्तयेत् स्थितः ।

कण्ठमात्रे मज्जनात्तु १ प्राग्जन्माद्यैर्विमुच्यते ॥६८॥

तथैव घृतहोमेन तर्पणैः शुद्धवारिभिः ।

एवं सकलकल्याणसंप्रोक्ता सर्वमङ्गला ॥६९॥

नामानुरूपं भजतां कृपया फलमानतः ।

क्षिप्रप्रसादतो नित्यं हर्षोत्पादनतोऽपि च ॥१००॥

प्राणतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।

अस्या निफलना चित्ते तत्तत्त्वस्वात्मसात् कृतम् ॥१०१॥

इति षोडशनित्यातन्त्रे कादिमते एकोनविंशति पटलं

परिपूर्णं परामृष्टम् ।

समुद्रगेत्यादिभिरपिचेत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः सर्वमङ्गलायाः प्रोक्तसङ्ख्याविद्या-
जपादितः पापनाशदिकं फलमुपदिशति । तत्र प्राग्जन्माद्यैश्चिरतनं दुर्वा-
सनाभिः । तथैव प्राग्जन्माद्यैर्मुच्यत इत्यर्थः । एवमुक्तप्रकारतः । सकलकल्याणा
सकलैर्मङ्गलरूपा इत्यर्थः । कृपयेति पूर्वोत्तरत्वान्वयः । फलदानत इत्यादिना
सिद्धानां पदानां नामानुरूपेत्यत्वान्वयः । हर्षोत्पादनतः स्वरूपानुभवतः ॥ १०० ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार-सिंह-
राजप्रकाशभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमाख्यार्या

व्याख्यायां सर्वमङ्गलानित्याविद्याविधानप्रकाशनपर-

मेकोनविंशपटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥१६॥

अथसंख्या—ऊनविंशे तु पटले व्याख्याग्रन्थशततयम् ।

अध्यर्द्धाष्टादश श्लोकाः संख्याताः सम्यगीक्षणात् ॥

अत्र यन्त्राणि लक्षाणि त्रयोदश तथा पुनः ।

षडुत्तरशतेनापि सहस्रमुनिविंशकम् ॥

विंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यामु पञ्चदश्युदिता तु या ।
तद्विधानं शृणु प्राप्ते ज्वालामालिन्युदाहृता ॥ १ ॥
न्यासं ध्यानं तथा शक्तीः पूजामपि च साधनम् ।
यन्त्राणि विनियोगांश्च फलानि च शृणु क्रमात् ॥ २ ॥
एकद्वयचतुःपञ्च चतुष्टयदशाक्षरैः ।
कुर्यादङ्गानि मूलार्गेरादितः षट् कराङ्गयोः ॥ ३ ॥
ज्वलज्ज्वलनसङ्काशां माणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ।
षड्वक्त्रां द्वादशभुजां सर्वाभरणभूषिताम् ॥ ४ ॥

(२६ ल २७ म १ शहीश्रीः) पूर्वस्मिन्नेकोनविंशे पटले चतुर्हस्याः सर्व-
मङ्गलानित्याविद्याया विधानमुपदिश्यानन्तरं पञ्चदश्या ज्वालामालिनीनित्याया
विधानमुपदिति । अथ षोडशनित्येत्यादिना वैभवादितीत्यन्तेन श्लोकशतरूपेण
विंशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिना क्रमादित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पटलार्थानु-
द्दिशति । तत्र ज्वालामालिन्युदाहृता तृतीये पटले ज्वालामालिनीविद्योपदिष्टे-
त्यर्थः । शक्तीः आवरणगाः । विनियोगान् तेषां यन्त्राणामिति शेषः । क्रमात्
प्रोक्तक्रमादित्यर्थः ॥ २ ॥

एकेत्यादिना श्लोकेन कराङ्गन्यासमुपदिशति । तत्र आदितः मूलविद्यायाः ।
एतदुक्तं भवति मूलविद्याया आदिभूतेन प्रणवाक्षरेण हृदयं तदुपरिगतेनाक्षर-
द्वयेन शिरस्तदुपरिगताक्षरचतुष्केण शिखां तदुपरिगताक्षरपञ्चकेन कवचं तदु-
परिगताक्षरचतुष्टयेन नेत्राणि तदुपरिगताक्षरदशकेनास्त्रं एवंक्रमेण भिक्षुः
सजातिभिः मूलविद्याक्षरेष्वदितः सम्भूय षड्विंशत्यक्षररूपैः षड्भिर्मन्त्रैः षड्-
ङ्गानि करन्यासपूर्वं न्यसेदिति ॥ ३ ॥

ज्वलदित्यादिभिरन्वितामित्यन्तैः त्रिभिः श्लोकैर्देव्याः सपरिवाराया नित्य-
सपर्याध्यानमुपदिशति । अत्र षड्वक्त्रां ऊर्ध्वपरचतुर्दिग्गन्तानि एतानि । द्वादश-

पाशाङ्कुशौ खड्गखेटौ चापवाणौ गदाधरौ ।
 शूलषङ्गी वराभीती दधानां करपङ्कजैः ॥ ५ ॥
 स्वसमानाभिरभितः शक्तिभिः परिवारिताम् ।
 चारुस्मितलसद्वक्त्रसरोजां वीक्षणान्विताम् ॥ ६ ॥
 ध्यात्वैवमुपचारैस्तैरर्चयेत्तान् नित्यशः ।
 चतुरस्रद्वयं कृत्वा चतुर्द्वारसमन्वितम् ॥ ७ ॥
 सशाखमष्टपत्राजं अन्तरष्टास्रकं ततः ।
 षट्कोणं मध्यतस्त्रास्रं विधायात्र शिवां यजेत् ॥ ८ ॥
 द्रष्टव्यान्नानक्रियाशक्तीरर्चयेत्त्रास्रगाः क्रमात् ।
 डाकिन्याद्याश्च षट्कोणे अष्टास्रे घस्मरादिकाः ॥ ९ ॥
 घस्मरा विश्वकवला लोलाक्षी लोलजिह्विका ।
 सर्वभक्षा सहस्राक्षी निःसङ्गा संहृतिप्रिया ॥ १० ॥

भुजां प्रतिवक्त्रं द्विद्विक्रमात् । अत्रायुधक्रमस्तु वामोर्ध्वादिदक्षिणाधरान्तं एकैक-
 व्यत्यासे सति निबोधव्यः । वीक्षणान्वितां प्रतिवक्त्रमिति शेषः । ध्यायेदिति
 शेषः ॥ ६ ॥

ध्यात्वैवेत्यादिना यजेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन निगमनपुरःसरं नित्यसपर्याचक्र-
 निष्कर्षणमुपदिशति । तत्र एवमुक्तप्रकारतः । तैः षोडशभिः । तां मूलदेवतां ।
 सशाखं चतुर्षु द्वारेषु शाखाद्वयसहितमित्यर्थः । अन्तः यन्त्रान्तः ततः अष्टास्रः
 अन्तरिति शेषः । मध्यतः सर्व्वमध्ये इत्यर्थः । एतदुक्तं भवति प्राग्वदन्तर्वह्नि-
 र्विभागेन चतुरस्रद्वयं सशाखाद्वयद्वारचतुष्टयोपेतं विधाय तदन्तः सप्तद्वयमष्टपत्रं
 पञ्चं तदन्तरपि सप्तद्वयमष्टास्रं प्राग्वदन्तरपि सप्तद्वयं प्राग्वत् षड्भुजं तदन्त-
 रपि सप्तद्वयं समन्त्रिरेखं त्र्यस्रञ्च यथामानं कृत्वा तत्रार्चयेत् ॥ ८ ॥

द्रष्टव्यादिभिः समोरितमित्यन्तेः पञ्चभिः श्लोकैः नित्यसपर्यायां पञ्चावरणशक्तिं
 तत्पूजाश्चोपदिशति । तत्र क्रमात् अग्रादिप्रादक्षिण्येन षट्कोणे षट्कोणकोणेषु
 नित्यानित्याषट्कोणवर्तिन्यर्थादिदिग्गतकोणक्रमेण घस्मरादिकाः अनन्तरश्लोके

वहिरष्टच्छदेष्वेताः पूजयेच्च प्रदक्षिणम् ।

अचिन्त्यामप्रमेयाञ्च पूर्णरूपां दुरासदाम् ॥ ११ ॥

सर्वगां सिद्धिरूपाञ्च पावनामेकरूपिणीम् ।

वह्निर्द्वारेषु कोणेषु पूजयेत् प्रागुदीरिताः ॥ १२ ॥

प्राग्वत् कृतार्चश्चक्रे तामुक्ते प्रोक्तक्रमाद् यजेत् ।

वलिहोमावसानान्तमिति सम्यक् समीरितम् ॥ १३ ॥

अष्टलक्षं हविष्याशी जपेद्विद्यां जितेन्द्रियः ।

तद्दशांशं तर्पणञ्च होमं कुर्याच्च गोघृतैः ॥ १४ ॥

एवं संसिद्धमन्त्रस्तु कुर्याद् यन्त्राख्यनुक्रमात् ।

वक्ष्यमाणघस्त्ररेखादिना श्लोकेनाष्टास्त्रेषु पूज्या अष्टशक्तीरुपदिशति । तत्र अग्रादिप्रादक्षिण्येन पूजनम् । वहिरष्टास्त्राद् वहिरष्टच्छदेष्वेता वक्ष्यमाणा अचिन्त्याद्याः । प्रदक्षिणम् अग्रादि । एतत् डाकिन्यादिवर्जं सर्वसाधारणम् । अचिन्त्यादिना एकरूपिणीमित्यन्तेनार्द्धद्वयेनाष्टपत्रेषु पूज्याः शक्तीरुपदिशति । वह्निर्द्वारेषु चतुरस्त्रद्वारेषु । प्रागुदीरिताः एतदुक्तं भवति नित्यानित्याया विधानपटले प्रोक्तब्राह्मणादीरष्टाविन्द्वादीशान्ता लोकपालशक्तीरष्टावनन्तब्रह्मनियतिकालशक्तीश्चतस्रश्चतुरस्त्रे तत्रोक्तारम्भक्रमेण पूजयेदिति । प्राग्वत् अङ्गमूलाभ्याम् । चक्रे प्रागुक्ते । तां देवीं प्रोक्तक्रमात् अभ्यन्तराहाह्यनिर्गमनगत्या अग्रादिप्रादक्षिण्यक्रमतः वलिहोमावसानान्तम् । एतदुक्तं भवति अदौ षोडशाक्षरेणान्ते कुक्कुळासमाखर्या वलिं दत्त्वा प्रोक्तक्रमतो होमञ्च कुर्यादित्यर्थः । समीरितं पूजनमिति शेषः ॥ १३ ॥

अष्टलक्षमित्यादिना श्लोकेन विद्यायाः पुरस्सरणक्रममुपदिशति । तत्र हविष्याशी प्राग्वत् । जितेन्द्रियः स्त्रीसेवनालापादिराहित्यात् । ततो जपसंख्यायास्तर्पणञ्च चकारेण दशांशमित्याकृष्यते । गोघृतैः अजादिघृतनिवृत्त्यर्थं गोयहयम् ॥ १४ ॥

एवमित्यादिभिर्ध्रुवमित्यन्तैः सप्तभिः श्लोकैर्दशयन्त्रनिर्माणोपदेशं तद्विनि-

पूजाचक्रे वह्निभूतं चतुरस्रे त्वखण्डिते ॥ १५ ॥
 विधाय तत्र विलिखेदक्षराणि यथाविधि ।
 सर्वमध्ये तारगर्भे शक्तिमाख्यासमन्विताम् ॥ १६ ॥
 यन्त्रेषु त्रिषु कोणेषु षट्सु षट्कमथाष्टसु ।
 अष्टकं वह्निरप्येवं बाह्ये दिक्षु नव क्रमात् ॥ १७ ॥
 एवं मूलाक्षरैः कृत्वा यन्त्रं तेनैव साधयेत् ।
 समस्तं वाञ्छितं पूजाधारणं स्थापनैः शिवे ॥ १८ ॥
 अकारादिक्षकारान्तवर्गेषु स्वरयोगिषु ।
 चतुष्टयं प्रोक्तयन्त्रे वर्णैस्तत्स्थानतो लिखेत् ॥ १९ ॥

योगादिप्रस्तावश्च करोति । तत्र यन्त्राणि वक्ष्यमाणानि । चतुरस्रे त्वखण्डिते
 विधाय चतुर्द्वारस्यान्तरेखाखण्डनमन्तरेण चतुरस्रद्वयं विधायेत्यर्थः । तत्र यन्त्रे
 अक्षराणि ज्वालामालिनीविद्यायाः । यथाविधि वक्ष्यमाणविधिना । सर्वमध्ये
 त्रिकोणमध्ये । तारगर्भे विद्यादिभूतप्रणवमध्ये । शक्तिं मूलविद्यापञ्चचत्वारिंश-
 दक्षररूपं हृत्स्वात्रयं विद्याद्वितीयाक्षरादि । त्रिषु कोणेषु त्रिकोणस्थेत्यर्थः ।
 षट्सु कोणेष्विति शेषः । षट्कं पूर्वोक्ततयादुपरितनम् । अष्टसु कोणेष्वित्यन्वयः ।
 अष्टकं प्रागुक्तषट्कादुपरितनं वह्निरप्येवम् । अष्टपत्रेषु प्रागुक्ताष्टकादुपरितन-
 मष्टकं लिखेदिति यावत् । बाह्ये दिक्षु नवक्रमात् चतुरस्रे प्रतिदिशं नवनवक्रमेण
 चतुर्दिक्षु सम्भूय षट्त्रिंशदक्षराणि प्रागुक्तषट्चत्वारिंशत्तमाक्षरहृत्स्वाविधुराणि
 लिखेदित्यर्थः । मूलाक्षरैस्त्रिषष्टिसंख्यैः । तेन यन्त्रेण । अकारादीत्यादिना सम-
 न्वितमित्यन्तेनाध्यर्धेन श्लोकेन एतदुक्तं भवति अकारादिक्षकारान्तैः षट्त्रिंशत्-
 संख्यैरक्षरैः प्रत्येकं षोडशस्वरयोगतः षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्यैर्मातृकाविसराक्षरैः
 चतुर्वर्गाक्षरचतुःषष्टिकमतः प्रागुक्तयन्त्रे विद्याक्षरसमेतं तत्तत्स्थानलिखितै-
 स्त्रिषष्टिभिः सर्वमध्यलिखितचतुःषष्टितमलेखनतश्च नव यन्त्राणि प्रागुक्तैः केवल-
 मूलविद्याक्षरैरेकं यन्त्रं सम्भूय दशयन्त्राणि संजातानीति । तेषां यन्त्राणां । विनि-
 योमाद् यन्त्राणामित्यन्वयः । फलावाप्तिं विनियोगात् । यैर्विन्त्रियोगैः ।

शिष्टमेवं लिखेन्मध्ये साध्याक्षरसमन्वितम् ।

एवं यन्त्राणि जायन्ते दश तेषामनुक्रमात् ॥ २० ॥

विनियोगात् फलावाप्तिं प्रवक्ष्यामि शृणु प्रिये ।

यैरिष्टमखिलं प्राप्नोत्ययत्नात् साधको ध्रुवम् ॥ २१ ॥

दशयन्त्रविरचनात्रामो यथा अन्तर्वह्निर्विभागेन अखण्डितं चतुरस्रद्वयं यथामात्रं कृत्वा तदन्तरष्टदलपद्मं स्रष्टुं कृत्वा तदन्तर्हस्तादिगुविदिक-
स्पष्टाष्टकोणमष्टकोणं प्राग्वत् कृत्वा तदन्तः स्रष्टुं प्राग्वत् षट्कोणं
कृत्वा तदन्तः स्रष्टुं त्रिकोणं समत्रिरखं कृत्वा तत्र सर्वमध्यत्रिकोणमध्ये
मूलविद्याया आद्याक्षरं प्रणवमालिख्य तदुदरे विद्यायाः षट्चत्वारिंशत्तमा-
क्षररूपां ह्रस्वेणां नामगर्भांमालिख्य त्रिकोणस्य त्रिकोणेष्वग्रादिप्रादक्षिण्येन
विद्याद्वितीयाक्षरादीनि तीक्ष्णक्षराख्यालिख्य तदुदरे षट्कोणस्य कोणेषु षट्-
स्रग्रादिप्रादक्षिण्येन पूर्वलिखितोपरितनानि षडक्षराणि समालिख्य तदुदरे
रष्टकोणस्याष्टकोणेषु प्राग्वत् क्रमेण षट्कोणलिखिताक्षरादुपरितनान्यष्टा-
क्षराख्यालिख्य तदुदरे रष्टदलपद्मस्याष्टसु पत्रेषु अग्रादिप्रादक्षिण्येन पूर्वलिखि-
ताक्षरादुपरितनान्यष्टाक्षराख्यालिख्य सर्ववाह्यगतचतुरस्रद्वयान्तरवीथ्यां पूर्व-
लिखिताक्षरादुपरितनान्यक्षराणि मध्यलिखितह्रस्वेणावर्जं पश्चिमादिप्राग्वत्
प्रतिदिशं नव नव क्रमेण चतसृषु दिक्षु षट्त्रिंशदक्षराख्यालिख्य एवं मूल-
विद्यायास्त्रिषष्टिसंख्यान्यक्षराख्यालिख्य तेन यन्त्रेण सर्ववाञ्छितानि साधयेत् ।
एतत् प्रथमं यन्त्रम् । प्रागुक्तयन्त्रस्थमूलविद्याक्षरैः सार्धं षट्सप्तत्यधिकपञ्चशत-
संख्यमात्रकाक्षरैश्चादितस्रतुर्वर्गाक्षराणि चतुःषष्टिसंख्यानि विद्याक्षरस्थानेषु
द्विषष्टिसंख्येषु तिरादिषष्टिसंख्यानि मध्ये पुनरपि शिष्टमेकमक्षरं लिखेत् । एवं
कृते मध्ये हे अक्षरे दृश्येते । एतद्वितीयं यन्त्रम् । एवमन्यान्यपि मात्रकाविस्-
राक्षराणि पूर्वलिखितचतुर्वर्गाक्षरचतुःषष्टिकोपरितनोपरितनचतुर्वर्गाक्षरचतुः-
षष्टिकालेखनतो यावत्परिसमाप्तिं पूर्वीक्ताभ्यां यन्त्राभ्यां सह दश यन्त्राणि सम्प-
वन्ति तैरिष्टेषु विनियोगान् कुर्यादिति ॥ २१ ॥

द्वितीयादीनि यन्त्राणि मातृकार्णयुतानि वै ।
 क्रमान्नवग्रहाणां स्युस्तत्तद्वारेषु तद्विशि ॥ २२ ॥
 तेषु देव्यर्चनात् प्रीतास्त्वनिष्टं ते न कुर्वते ।
 राहुकेतू स्थितौ यत्र तद्वाग्र्यधिपवारके ॥ २३ ॥
 षडष्टास्त्रान्तरालेषु ग्रहनाम द्वितीयया ।
 विभक्त्या भाजने सम्यक् प्रीणयामीति संलिखेत् ॥ २४ ॥
 आद्ये तु यन्त्रे संलिख्य प्रोक्तक्रममथाञ्चयेत् ।
 सर्वेष्वपि च वारेषु सर्वेषां प्रीतिसिद्धये ॥ २५ ॥
 अनिष्टशान्त्यै नियतमञ्चयेत्तान् ग्रहान् प्रिये ।
 एवं यन्त्रेषु दशसु पूजिता नित्यया सह ॥ २६ ॥

द्वितीयेत्याद्यैर्विधानत इत्यन्तरेकोनषष्ठ्या श्लोकैः प्रोक्तानां दशानां यन्त्राणां
 प्रयोगविशेषानुपदिशति । तत्र द्वितीयादीत्यादिभिर्विदित्वत इत्यन्तैः षड्भिः
 श्लोकैः ज्वालामालिनीनित्यया सह नवग्रहाणां तत्तद्वारेषु पूजनादयस्य यन्त्रेषु
 प्रयोगानुपदिशति । तत्र द्वितीयादीनि केवलविद्याक्षररचितप्रथमयन्त्रविधुराणि
 नव यन्त्राणीत्यर्थः । मातृकार्णयुतानि प्रागुक्तमातृकाविसराक्षरोपेतानि । तद्विशि
 अष्टविंशत्पटलवज्रमाणक्रमाश्रित्ये रविः प्रागादिप्रादक्षिण्येन महादिक्षु चन्द्रादि-
 शभयग्रहान् वज्रादीशान्तासु चतसृषु विदिक्षु कूटग्रहानित्यर्थः । तेषु नवसु
 यन्त्रेषु मध्यगतहृत्त्रेखोपरिस्थानिष्विति शेषः । देव्यर्चनात् ज्वालामालिनीपूज-
 नात् । ते नवग्रहाः । राक्षित्यादिना श्लोकोत्तरार्द्धेनैतदुक्तं भवति । यस्मिन् यस्मिन्
 राशौ राहुकेतू तिष्ठतः तत्तद्वाग्र्यधिपवार एव तयोर्वारः तेन तस्मिंस्तस्मिन् वारे
 तत्तद्वाराधिपपूजनानन्तरं तत्तत्प्राप्ते यन्त्रे तयोः पूजां कुर्यादिति । षडष्टास्त्रान्त-
 रालेषु च ग्रहनाम प्रत्यन्तरालमिति शेषः । भाजने समालिखेदित्यन्वयः । एत-
 दुक्तं भवति षट्कोणान्तरालेषु अष्टकोणान्तरालेषु च प्रत्यन्तरालं तत्तद्वाराधिपत्व-
 प्राप्तग्रहनाम द्वितीयान्तं सम्यक् प्रीणयामीति वाक्यान्तं विलिखेदिति ॥ २४ ॥

आद्ये मातृकाविसराक्षररहिते । प्रोक्तक्रमं प्रागुक्ततत्तदग्रहप्रासदिग्विलेखनं
 मध्ये देवोपूजनादिकं । सर्वेषां नवानां ग्रहाणाम् । तान् ग्रहान् तत्तन्नामालेखनस्था-

प्रीताः क्रूरा अपि क्रूरस्थानस्था अपि सर्वदा ।
 सौम्याः सौम्यगतानान्तु फलान्येव वितन्वते ॥ २७ ॥
 दशस्वपि च यन्त्रेषु दरदैर्गैरिकैस्तु वा ।
 लिखितेष्वर्चिंतेष्वेवं कुमारं कन्यकान्तु वा ॥ २८ ॥
 मुशुभावयवास्मुग्धां स्नातां धीताम्बरां शुभाम् ।
 तथाविधं कुमारं वा संस्थाप्याभ्यर्च्य विद्यया ॥ २९ ॥
 स्पृष्ट्वा शीर्षं जपेद्द्विदां शतवारं तथार्चयेत् ।
 प्रसूनैररुणैः शुभ्रैः सौरभाद्यैरथापि वा ॥ ३० ॥
 दद्याद् गुग्गुलधूपञ्च यावत् कार्य्यावसानकम् ।
 ततो देव्या समाविष्टे तस्मिन् संपूज्य यत्नतः ॥ ३१ ॥

नेषु नित्यया ज्वालामालिन्या । क्रूरा आदित्याङ्गारकशनिराहुकेतवः पञ्च क्रूरः
 क्रूरस्थानस्थाः जम्बूदादशाष्टमादिस्थाः । एतन्नवग्रहसाधारणम् । सौम्याः प्रागुक्तपञ्च-
 ग्रहेतराश्चत्वारः सौम्यगतानां तेषामिति शेषः । सौम्यस्थानानि एकादशादीनि ।
 एतदुक्तं भवति प्रोक्ततत्तद्दिग्गतेषु द्वितीयादिषु नवसु यन्त्रेषु तत्तद्द्वारेषु प्रोक्तस्थानेषु
 तत्तद्द्वाराधिपग्रहनाम प्रोक्तक्रमेणालिख्य सर्व्वमध्ये देवीमभ्यर्च्य नामालिखन-
 स्थानेषु तत्तद्ग्रहान् संपूज्य नित्यावरणशक्तीस्तत्तत्स्थानेषु पूजयेत् । प्रथमं
 यन्त्रं सर्व्वेषु वारेषु तत्तद्दिग्गतं कृत्वा तत्तद्ग्रहनाम पूर्व्वोक्तस्थानेषु प्राग्बदालिख्य
 तत्र प्रतिवारमेकैकग्रहार्चनात् सर्व्वमध्ये देव्यर्चनाच्च प्रोक्तफलसिद्धिरिति ॥२७॥

दशस्वित्यादिभिः सुखीत्यन्तैः सप्तभिः श्लोकैः प्रोक्तदशयन्त्रैः स्वस्थावेश-
 प्रकारादिकमुपदिशति । तत्र दशस्वपि च एकस्मिन्नेकस्मिन्निति शेषः । अर्चितेषु
 तत्तद्विहितविद्याङ्गरादिकैः । वा विकल्पे । मुग्धाम् खलितेन्द्रियां । तथाविधं
 मुशुभावयवखलितेन्द्रियत्वादियुक्तं । विद्यया ज्वालामालिन्याः शतवारमभ्य-
 र्च्यत्वर्थः । स्पृष्ट्वा शीर्षं आवेश्य तथार्चयेत् शतवारं पूर्व्वोक्तार्चनाप्रकार एव । अथा-
 पिवेति विकल्पार्थः । यावत् कार्य्यावसानकं देवतायाः समावेशावधि तस्मिन्
 देवता समाविष्टाधिकरञ्चये तां देवतामुपचारैः सम्पूज्येति पूर्व्वान्वयः । प्रागुक्तैः
 षोडशभिः । विद्यया मूलविद्यया उपचारमन्त्रभूतया प्रजपन् विदयामिति शेषः ।

ततस्तामुपचारैस्तैः प्रागुक्तैर्विद्यया वशी ।

पूजयेत्तां ततः पृच्छेदभीष्टं कथयेच्च सा ॥ ३२ ॥

भूतं भवद्भविष्यच्च यदन्यन्मनसि स्थितम् ।

जन्मान्तराण्यतीतानि सर्वं संपूजिता वदेत् ॥ ३३ ॥

ततस्तां प्राग्वदभ्यर्च्य स्वात्मन्युद्वास्य तां जपेत् ।

सहस्रवारं स्थिरधीः पूर्णात्मा विचरेत् सुखी ॥ ३४ ॥

तथा षट्कोणकोणेषु मध्ये वालिष्य दाहकम् ।

तत्र संस्थाप्य गदिनम् अभ्यर्च्योदीरितक्रमात् ॥ ३५ ॥

आवेष्ट्य रोगिणं रोगं पृच्छेत्तत्कारणं शमम् ।

प्रोक्ता तत् सकलं तस्य निदेशादपयाति च ॥ ३६ ॥

तां देवतां । सा देवता । अन्यदवाञ्छितं सा देवता । तां देवतां प्राग्वत् षोडशोप-
चारैः सम्पूज्येति शेषः । तां विद्यां पूर्णात्मा देवतास्वैक्येन । एतदुक्तं भवति
प्रोक्तेशु दशसु यन्त्रेषु अन्यतमस्मिन् प्राग्वत् सम्पूजिते मध्ये प्रोक्तरूपं कुमारं
कन्याकां वा संस्थाप्य मूलविद्यायाभ्यर्च्य शतवारं प्रोक्तैः पुष्पैर्गन्धादिभिश्च
तच्छिरः स्पृशन् मूलविद्यां शतवारं जपित्वा पुनरपि प्राग्वदभ्यर्च्य गुम्फलधूपं
देवतासमावेशावधि दत्त्वा देवतासमाविष्टे तस्मिन्नधिकरणद्वये अन्यतमस्मिन्स्तां
देवतां षोडशभिरुपचारैर्मूलविद्यायाभ्यर्च्य तां विद्यां जपेत् तां देवतामात्मनोऽभीष्टं
भूतं भवद्भविष्यच्च पृच्छेत् तथा सर्वस्मिन् प्रश्नजाते कथिते सति प्राग्वदुपचारै-
रभ्यर्च्य प्राग्वत् स्वात्मन्युद्वास्य पूर्णाशयः सुखी विचरेदिति ॥ ३४ ॥

तथेत्यादिना अपयाति चेत्यन्तेन श्लोकद्वयेन रोगावेशार्थं षट्कोणयन्त्रनिर्माणं
तत्रयोगादिकमुपदिशति । तत्र दाहकं विद्यागतं सप्तकृत्यः प्रोक्षार्थमाश्र-
येणम् । तत्र षट्कोणमध्ये गदिनं रोगिणं उदीरितक्रमात् विद्यायन्त्र-
लिखितान्नरसप्तकाभ्यां रोगमावेशेत्यन्वयः । तत्कारणं रोगकारणं तत्स्वविश-
कारणं । तस्य मन्त्रिणः । अपयाति रोग इति शेषः । एतदुक्तं भवति अभीष्टमान-
भ्यर्च्येन हृत्तं निष्पाद्य तत्र प्रागुक्तक्रमात् षट्कोणं कृत्वा तन्मध्ये षट्सु कोणेषु च
मूलविद्यागतं रक्तसप्तकमालिख्य तैर्विद्यया च तदयन्त्रमभ्यर्च्य तत्र मध्ये रोगिणं

प्रथमं स्त्रीकपालस्य मध्यस्थं तापयेन्निशि ।

जपन् विद्यां स्मरन् साध्यां सद्य आकृष्यतेऽथ सा ॥ ३७ ॥

भौतिलज्जाभिमानादिरहिता वेपिताङ्गका ।

निरस्तेतरसङ्गावा मन्मथार्ताभियाति सा ॥ ३८ ॥

तत् यन्त्रं पुं कपालस्थं तापयेत् प्रजपेत्तथा ।

राजानो राजपुत्रा वा तथान्ये चापि केचन ॥ ३९ ॥

विवेकविधुरा मूढास्थक्तजातिकुलक्रमाः ।

वशगा दासवद्भूमौ तिष्ठन्त्यामरणाद् ध्रुवम् ॥ ४० ॥

सर्वासामपि नित्यानामुपदेशेऽथ तं गुरुः ।

तत्तच्चक्रस्य मध्यस्थं वेष्टविद्याजपान्वितम् ॥ ४१ ॥

संस्मर्यः शतवारं मूलविद्यायाभ्यर्थं तामिव तच्छिरः स्पृष्टिकया शतवारं जपित्वा रोगिणं तं रोगमावेश्य तदावेशकारणं पृष्ट्वा तेन तस्मिन् कारणे कथिते अपिहीति साधकस्कादेशेन स रोगोऽपयातीति ॥ ३६ ॥

प्रथममित्यादिभिर्भ्रुवमित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः प्रथमयन्त्रेणाकर्षणवशीकरणादिकं सुषदिशति । तत्र प्रथमं यन्त्रं स्त्रीकपालस्य मध्यस्थं प्रागुक्तैर्द्रव्यैः स्त्रीकपालमध्ये प्रथमं यन्त्रं लिखित्वेत्यर्थः । तापयेत् अङ्गारे प्राणप्रतिष्ठाविद्याशतवारजपपुरःसरमङ्गारे तापयेत् इति सम्प्रदायः । विद्यां जपन् तापनकाले स्मरन् साध्यां तदपि तत्काल एव । साध्या निरस्तेतरसङ्गावा अनन्यचित्ता अभियाति स्वयमीवामि-स्वतीत्यर्थः । सा साध्या । तत् प्रथमं पुं कपालस्थं प्राग्वत्तापयेत् । प्राग्वत् प्राणप्रतिष्ठादिसहितं प्रजपेद्विद्यां । तथा यथा स्त्रीकपालस्थं । तेनैतदुक्तं भवति पुं कपाललिखितं तद्यन्त्रं कृतप्राणप्रतिष्ठादिकं निशि अङ्गारे विद्यां जपन् साध्यं स्मरन् तापयन् वक्ष्यमाणान् वक्ष्यतीति । दासवद्भूत्वा अस्य साधकस्य राजादयः साध्यवर्गाः ॥ ४० ॥

सर्वासामित्यादिभिस्तु इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्वक्ष्यमाणरूपस्य वैधव्यस्य साधारणरूपं यामलवेधमुपदिशति । तत्र सर्वासां षोडशानां नित्यानामुपदेशे विद्या-देवतयोरैक्यरूप्यात् । तं शिष्यं तत्तच्चक्रस्य तत्तच्चित्तसपर्याचक्रस्य वा अत्रोक्त-

वह्निज्वालापरीताङ्गं भावयन्निन्द्रियास्थपि ।

मनःषष्ठानि चाकर्षेन्मनसा प्राग्वदात्मनि ॥४२॥

एवं कृते क्षणादेवं विसंज्ञो निपतेद् भुवि ।

ततस्तमुत्थाप्य मुखे क्षिप्वाध्याम्बु वदेत्ततः ॥४३॥

एष वेधस्त्रिधा प्रोक्तः सद्यः प्रत्ययकारकः ।

शाक्तशास्त्रवभेदाभ्यां द्वयोरैक्यात्मयामलात् ॥ ४४॥

शिष्यस्य मूलाधारादिस्थानेषु ब्रह्मरन्ध्रके ।

स्मर दाहार्णकान् समेत्युक्त्वा प्राग्वदुदीक्षणात् ॥४५॥

दशयन्त्रेष्वन्यतमस्य वेत्यर्थः । अत्र नित्यसपर्याचक्रस्योपादानं गुरोर्भावनासिद्धि-
शिष्यविषयम् । विद्याजपान्वितम् तत्तन्त्रित्यानां । वह्निज्वालापरीताङ्गं भावयेत्
नित्यसपर्याचक्रगतश्चेत्तं केवलाग्निज्वालावृत्तरूपं शिष्यं प्रोक्तयन्मदशकान्यतम-
गतश्चेत्तत्तदगतरिफसप्तकरूपवह्निज्वालावृत्तरूपं च भावयन् इत्यर्थः । इन्द्रियाणि
ज्ञानरूपाणि श्रोत्रादीनि पञ्चमतः षष्ठानि मनो येषां षष्ठस्तानीति । मनसा भाव-
नया प्राग्वत् प्राणप्रतिष्ठोक्तप्रक्रियया स्वात्मन्याक्तश्च ततो विसंज्ञं भुवि निपातितं
तन्मुखेऽर्धजलं क्षिप्त्वा समुत्थाप्य ततः प्रागुक्तप्रक्रिययाधारवये विद्यान्तेजस्त्रय-
रूपिणीं स्वान्तादावाह्य संस्थाप्य तज्जीवकर्णे विद्यां वदेदिति ॥ ४३ ॥

एष इत्यादिभिः सम इत्यन्तेः सप्तभिः श्लोकैः त्रिविधे वेधे द्विवेधरूपादिक-
मुपदिशति । तत्र एषः पूर्वेक्तसामान्यरूपो यामलवेधः । त्रिधा प्रोक्तरूपेण
स्वात्मना यच्चमात्राभ्यां च प्रत्ययकारकः गुरुदेवतात्मैक्यविश्वासकारकः । द्वयोः
शाक्तशास्त्रवयोः । ऐक्यात्मयामलात् प्रोक्तरूपयोर्द्वयोः शाक्तशास्त्रवयोरैक्यात्मरूपाद्
यामलादित्यर्थः । मूलाधारादिस्थानेषु षट्स्थिति शेषः । ब्रह्मरन्ध्रके एवं सम्भूय
सप्तसु स्थानेष्वित्यर्थः । स्मर दाहार्णकान् समेत्युक्तेति शिष्यस्य स्वभावनीयगुरुरूप-
देशतः । दाहार्णकान् मूलविद्यागतरिफसप्तकं प्रागवदग्निज्वालावृत्ताङ्गत्वादितः ।
एतत् सर्ववेधसाधारणं विदध्यादुक्तरूपतः । सिद्धविषयया उपदेष्टव्यया । एत-
दुक्तं भवति प्रागुक्तयन्त्रमध्यगतं शिष्यं गुरुर्मूलाधारादिब्रह्मरन्ध्रान्तस्थानसप्तके
विद्यागतरिफसप्तकं स्मरेत्युक्त्वा प्राग्वदुपदेष्टव्यविषयया वीक्ष्य भावनादिना भुवि

विदध्याच्छाक्तवेधन्तु देशिकः सिद्धविद्यया ।
 शाश्ववन्तु शृणु प्राप्ते वेधमद्भुतवियहम् ॥४६॥
 तूष्णीं संस्थापितं शिष्यं तत्तच्चक्रे तदात्मना ।
 स्वयं प्रविश्य तद्देहमेकीभूत्वा पुनः स्वके ॥४७॥
 समागत्यात्मरूपेण तदात्मानं विभाव्य वै ।
 कृतन्यासजपार्चस्तु तत्तनुं वज्रिना दहेत् ॥४८॥
 स्वादेश शाश्ववो वेधः प्रोक्तः प्रागेव यामलः ।
 इति वेधत्रयं प्रोक्तं त्वद्भावसिद्धिसूचकम् ॥४९॥
 यामले तु विशेषोऽयं सिद्धः पश्चाद् गुरोः श्रुतम् ।
 ज्ञानमन्यच्च सकलं संक्रमेत्तेन तत् समः ॥५०॥

निपातितं प्राग्वदुत्पाद्य तत्तद्विद्यां वदेत् । एष शाश्ववेध इति । तत्र शाश्ववमित्यादिभिः सम इत्यन्तैः शिष्टैरर्हादिष्वनुभिः श्लोकेरपुनरावृत्तिकरं शाश्वववेधं यामलवेधफलक्षोपदिशति । तत्र शाश्ववं वक्ष्यमाणरूपमद्भुतवियहं सद्यः अपुनरावृत्तिकरत्वात् । तूष्णीं संस्थापितं प्रागुक्तशाश्ववेधभावनादिराहित्येन । तत्तच्चक्रे निखसपथ्याचक्रादिषु । तदात्मना शिष्यात्मरूपेण । स्वयं गुरुः प्रविश्य सर्वात्मभावनया तद्देहं शिष्यदेहं प्रविश्येत्यन्वयः । एकीभूत्वा शिष्यात्मादिभिः पुनः स्वात्मादिभिः शिष्यात्मादीनामेकीकरणस्यैवार्थानन्तरं स्वके देहे गुरुरिति शेषः समागत्य स्वके इत्यत्रान्वयः । आत्मरूपेण स्वात्मरूपेण स्वात्मविलापनेनेत्यर्थः । तदात्मानं शिष्यात्मानं कृतन्यासजपार्चः स्वात्मनस्तत्तनुं शिष्यतनुम् श्रुतामित्यर्थः । वज्रिना दहेद्युतत्वादग्निसात् कुर्ष्यादित्यर्थः । शाश्ववो वेधः प्रोक्तरूपः । एतदुक्तं भवति तत्तच्चक्रादिषु सद्गुरुः प्रागुक्तभावनाविरहितं तूष्णीं शिष्यं स्थापयित्वा तदात्मरूपेण तद्देहं सर्वात्मभावनया प्रविश्य तदात्मदिभिरेकीभूत्वा पुनः स्वशरीरमागत्य स्वात्मनि शिष्यात्मानं निःशेषं विलीनं विभाव्य कृतन्यासादिकः शिष्यशरीरं श्रुतं श्मशानं नीत्वाग्निसात् कुर्ष्यादित्यर्थः । एष शाश्ववो वेधः केवलमोषेच्छोरिति । प्रोक्तः प्रागेव विसंज्ञो निपतेदित्यादिना । वेधत्रयं वेधसु स्वात्मना सच्चिदानन्दस्फुरच्चरूपपरिपूर्णपराह्मत्वात्मना शिष्यात्मनः सच्चित्तरूपस्य एकीकरणतः पूर्वोक्त-

रक्तचन्दनपङ्केन लिखित्वा प्रथमं शिवे ।
 लोहैर्विरचिते पट्टे फलकायां शिलातले ॥५१॥
 भूमौ वा सुसमे शुद्धे लोष्टाङ्गारविवर्जिते ।
 देवीमावाञ्च तत्रैव पूजयेच्छक्तिभिर्युताम् ॥५२॥
 दिनं दिनत्रयं सप्तवासरं सप्तमेव वा ।
 मासं मण्डलमित्येवं क्रमादिष्टमवाप्नुयात् ॥५३॥
 वज्रमाकर्षणं स्तम्भं नियहं लाभमौष्णितम् ।
 अन्यच्च सकलन्विष्टमवाप्नोत्यर्चनाद्भुतम् ॥५४॥
 तदा प्रोक्तान् गदान् सर्वान् जयेदन्यानि चाखिलान् ।
 साधयेत् प्रथमेनैव यन्त्रेण यत्नतः शिवे ॥५५॥

पराहन्ताख्यस्वात्म्यकरणम् । एषामेतानि त्रीणि शास्त्रवादीनि नामानितत्तत्
 सिद्धान्तसिद्धानि । भावनासिद्धिसूचकं १ गुरोः इति शेषः । यामलेत्यादिना एतदुक्तं
 भवति यामलरूपे वेधे शिष्यात्मनः समाकृत्य चात्मनैकीकृत्य प्रतिष्ठापनतो विधे
 पुनश्च तत्तद्देहे तस्मिन् गुरुगतं ज्ञानादिकं सकलं संक्रमेत् । तेन गुरुसमः शिष्य
 इत्येष विशेषो भवति इतराभ्यामस्येति ॥ ५० ॥

रक्तचन्दनमित्यादिभिः साधयेदित्यन्तेः त्रयोविंशत्या श्लोकैर्दशभिर्यन्त्रैः वज्रादि-
 प्रयोगानुपदिशति । तत्र रक्तचन्दनेत्यादिभिः शिवे इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः तेषु
 प्रथमयन्त्रेण साध्यानुपदिशति । तत्र प्रथमं यन्त्रमिति शेषः । लोहैर्विरचिते पट्टे
 तत्रापि कुचन्दनमेव द्रव्यं फलकाशिलातलयोरपि तदेव । वा विकल्पे । तत्र यन्त्र-
 मध्ये । शक्तिभिः नित्यपूजावरणोक्तादिभिः । दिनम् एकमिति शेषः । मण्डलं
 प्राग्वत् इष्टं वक्ष्यमाणवज्रादिकं । ईप्सितं लाभमित्यन्वयः । अन्यत् प्रोक्तेभ्यः
 अर्चनादित्योक्तक्रमतः । प्रोक्तान् षष्ठपटले काम्यप्रकरणप्रोक्तान् वक्ष्यमाणान् प्रमे-
 षादींश्च । अन्यानि चाखिलान् अखिलान् अन्यानीति सामानाधिकरस्यमागमत्वा-
 दर्शनीति शेषः । शिवे इति देवीसम्बुद्धिः ॥ ५५ ॥

द्वितीयं दरदे कृत्वा प्रोक्तेषूच्चं गते रवौ ।
 पूजयेत् प्रोक्तकालेन फलान्युक्तान्यवाप्नुयात् ॥५६॥
 विलिख्य राजते पट्टे जपित्वा दिनशः स्मृशन् ।
 सहस्रवारं तन्नित्याविद्यां तद्वासिताम्बुभिः ॥५७॥
 स्नानं पानं पाकजातं कुर्यादुक्तदिनं ततः ।
 प्रमेहैस्त्रिविधैर्घोरमूत्रकृच्छ्रैः सुदारुणैः ॥५८॥
 अश्मरीमूत्रपाल्या १ दिरोगैर्मुक्तः सुखी भवेत् ।
 जीवेच्च सुचिरं भूमौ नीरोगः स्वस्थमानसः ॥५९॥
 तृतीयं गैरिकैः कृत्वा वैरिनिक्षेपवृत्तजे ।
 तले भूमौ ततः खात्वा तवाग्निं ज्वालयेत् सदा ॥६०॥
 प्रोक्तैस्तेर्वासैर्वैरी दाहज्वरगदादिभिः ।
 तच्चोत्क्षिप्य सलिले न प्रक्षिपेच्चेद्विनश्यति ॥६१॥

द्वितीयमित्यादिभिर्मानस इत्यन्तेष्टतुर्भिः श्लोकेर्द्वितीययन्त्रसाध्यान्युपदिशति ।
 तत्र द्वितीयं यन्त्रं । प्रोक्तेषु प्रथमयन्त्रप्रोक्तलोहादिषु तेष्वपि दरदमेव द्रव्यम् । उच्चं
 गते उच्चराशिभूतमेषस्ये आदित्ये चैत्रमास इत्यर्थः । तत्रापि उच्चकाले पूजयेद्देवीं
 नित्यपूजाक्रमत इति शेषः । प्रोक्तकालेन दिनादितः । उक्तानि वश्यादीनि ।
 विलिख्य द्वितीयं यन्त्रं तत्रापि इदमेव द्रव्यं स्मृशन् यन्त्रं । नित्याविद्यां ज्वाला-
 मालिनीविद्यां । तद्वासिताम्बुभिः यन्त्रोषितजलैः । पाकजातं अन्नादि । उक्तदिनम्—
 अत्यन्तसंयोगे द्वितीया प्राग्वद्दिनानि । त्रिविधैर्दोषत्रयानुबन्धात् । मूत्रपालीति
 तन्नाकारमेहवारिको रोगविशेषः । स्वस्थमानसः आधिराहित्यात् ॥५८॥

तृतीयमित्यादिना विनश्यतीत्यन्तेन श्लोकद्वयेन तृतीययन्त्रप्रयोगेण वैरिनिग्रह-
 उपदिशति । तत्र तृतीयं यन्त्रं । तले फलकायामित्यर्थः । तत्र यन्त्रखननप्रदेशे ।
 प्रोक्तैर्दिनादिभिः । तत् यन्त्रं । सलिले न जलाशये विनश्यति तदा दाहन्त्वरण
 रिपुरित्यर्थः ॥ ६१ ॥

चतुर्थं रोचनापङ्कैरालिख्योक्तप्रपूजनात् ।
 प्राप्नोति विजयं प्रोक्तोष्वखिलेषु मुनिश्चितम् ॥६२॥
 वादेषु द्विविधे द्यूते ग्रहेष्वन्येषु सर्वतः ।
 सर्वदा जयिनः सर्वे भवन्त्येतस्य वैभवात् ॥६३॥
 पञ्चमं कुङ्कुमैः कृत्वा तत्र तत्पूजनादिनैः ।
 वशे भवन्ति मनुजा दन्तिनो वाजिनः स्त्रियः ॥६४॥
 षष्ठं हरिद्रयालिख्य कर्पटे नामसंयुतम् ।
 मन्दोच्चे स्थापयेत् क्वापि सुवङ्गन्विष्टकापुटे ॥६५॥
 शत्रोर्जिह्वां गतिं श्रेष्ठं दिव्यं राज्ञां समुद्यमम् ।
 वादेष्ठां सकलज्ञान्यदनिष्टं स्तम्भयेद् ध्रुवम् ॥६६॥
 सप्तमं चन्दनैरिन्दुमिलितैरालिखेत्तथा ।
 तत्रार्चयेन्नित्यशस्तां सन्ध्यासु भवने निजे ॥६७॥

चतुर्थमित्यादिना वैभवादित्यन्तेन श्लोकद्वयेन चतुर्थयन्त्रप्रयोगेण द्यूतादिषु
 जयसुपदिशति । तत्र चतुर्थं यन्त्रं । उक्तप्रपूजनादित्युक्तिरधिकरणसपरिवार-
 देवतादिवससंख्याविषया । तत्राधिकरणादीनि प्रथमयन्त्रप्रोक्तानीति सम्प्रदायः ।
 प्रोक्तेषु वक्ष्यमाणेषु वादादिषु ग्रहेषु पणबन्धेषु । एतस्य पूजितस्य यन्त्रस्य ॥६३॥

पञ्चमित्यादिना श्लोकेन पञ्चमयन्त्रप्रयोगेण मर्त्यादिवश्यसुपदिशति । तत्र तत्र
 यन्त्रे अधिकरणादीनि प्राग्वत् । तत् पूजनादित्युक्तमतः । दिनैः प्राग्वत् ॥ ६४ ॥

षष्ठमित्यादिना ध्रुवमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन षष्ठयन्त्रप्रयोगेण शत्रुस्तन्त्रानसुप-
 दिशति । तत्र षष्ठं यन्त्रं नामसंयुतम् एतत् सर्वयन्त्रसाधारणं । मन्दोच्चे शनौ
 तूष्णाराशिस्थिते तत्रापि तदुच्चकाल इति सम्प्रदायः । सुवङ्गं त्विष्टकापुटे इष्टकामध्ये
 यन्त्रसन्निवेशानुरूपं रम्भं तदिष्टकीर्तसेधार्द्धखातमानं कृत्वा इष्टकान्तरेषु
 शस्त्रैर्वेष्टितया सुवङ्गया दृढतरमावहमित्यर्थः । दिव्यं समुद्यमम् ॥ ६६ ॥

सप्तममित्यादिना शक्तय इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन सप्तमयन्त्रप्रयोगेण सङ्गीप्राप्ति-

तद्दिनैरिन्दिरा तस्य सर्वलोकातिशायिनी ।
 भवत्येव महेशानि विचित्रा यन्त्रशक्तयः ॥६८॥
 अष्टमन्त्रगुरुक्षोदैरालिखेत् फलकापुटे ।
 पीठे वा तत्र तां देवीं गुरावुच्चं गते दिने ॥६९॥
 तदुच्चकाले सुरभिप्रसूनैरर्चयेत्तथा ।
 वासांसि च विचित्राणि भूषणान्यप्यवाप्नुयात् ॥७०॥
 मृगस्त्रेदैस्तु नवममालिख्याभ्यर्च्य तत्र ताम् ।
 तदालिमो व्रजेद् यत्र कुत्रापि जनसंसदि ॥७१॥
 सर्वे तं गुरुवद्बुद्ध्वा वश्याः स्युर्वनिता यदि ।
 तदिष्टसाधिका यावज्जीवमस्यानुभावतः ॥७२॥
 विलिखेद्दशमं प्रोक्तद्रव्यैः सर्वैस्तथैकशः ।
 यद्युच्चैरौरितं सर्वं कार्यमेतत् मुसाधयेत् ॥७३॥

मुपदिशति । तत्र सप्तमं यन्त्रं । तथा प्रागुक्ताधिकरणपूजाक्रमत इत्यर्थः । तत्र
 यन्त्रे तां देवीं तद्दिनैः प्रागुक्तदिनादिभिः । महेशानीति देवीसम्बुद्धिः ॥ ६८ ॥

अष्टममित्यादिना अवाप्नुयादित्यन्तेन श्लोकद्वयेनाष्टमयन्त्रप्रयोगेण वासी-
 भूषणावामिमुपदिशति । तत्र अष्टमं यन्त्रम् । अगुरुक्षोदैः अगुरुपङ्क्तैः । तत्र यन्त्रे
 गुरावुच्चं गते वृहस्पती कर्कटस्थे । तदुच्चकाले तद्वाशी नभोमध्यं गते । एवमर्का-
 दीनामप्युक्तः कालः । तथा नित्यक्रमतः ॥ ७० ॥

मृगस्त्रेदैरित्यादिनानुभावत इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन नवमयन्त्रप्रयोगेण लोक-
 श्चौवशसिद्धिमुपदिशति । तत्र नवमं यन्त्रमालिख्य प्रागुक्ताधिकरणेषु अभ्यर्च्य
 नित्यक्रमतः तां ज्वालामालिनीं । तदालिमो व्रजेत् पूजान्ते तद्यन्त्रं मार्जयित्वा
 तन्मृगस्त्रेदालिप्तः । सर्वे तत्रस्था जनाः । तं साधकं वनिता यदि साध्या । अस्त्र
 प्रयोगस्त ॥ ७२ ॥

विलिखेदित्यादिना श्लोकेन दशमयन्त्रेण प्रागुक्तनवमयन्त्रवाच्यफलान्वनेन
 प्राप्तं प्रयोगादिकमुपदिशति । तत्र प्रोक्तद्रव्यैः सर्वैः अष्टमयन्त्रप्रोक्तकुचन्दनादिभि-

प्रोक्तेषु दशसु प्रोक्तद्रव्यैरालिख्य तेषु तु ।
 संस्थाप्य कुम्भं विधिना जपित्वोग्रे ग्रहे तदा ॥७४॥
 अभिषिञ्चेत्तद्ग्रहस्य दोषस्थानगतं फलम् ।
 न भवेच्च भवेदेवं वश्यो यन्त्वेष्वशेषतः ॥७५॥
 तथा तदुच्चे तत्पूजां होममन्त्राज्यपायसैः ।
 निवेद्याञ्च प्रणम्यार्च्य दद्याच्छिवत्तमवाप्नुयात् ॥७६॥
 तत्तद्ग्रहार्चिषु क्षिप्रं ते ग्रहास्तत्प्रभावतः ।
 एकादशस्यफलदा नित्यशो यजनादपि ॥७७॥
 सुवर्णं रजते वा तद्यन्त्रेष्वन्यतमं शिवे ।
 विलिख्याभ्यर्च्य तद्विद्याविदे दद्यात् सुपूजितम् ॥७८॥

नैवमयन्त्रप्रोक्तमृगस्तेदान्तैर्नवभिर्द्रव्यैः समेतैरित्यर्थः । एकशः विकल्पार्थः एके-
 नैकेन वा । तैर्नवभिर्यन्त्रैः । सर्वमध्ये नामाक्षरविन्यासभेदतः । एतद्दशमं
 यन्त्रम् ॥ ७३ ॥

प्रोक्तेष्वित्यादिना अशेषत इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन प्रोक्तेषु दशसु यन्त्रेषु अभिषेक-
 विधानाद् ग्रहदोषशान्तिमुपदिशति । तत्र दशसु यन्त्रेष्विति शेषः । विधिना अष्ट-
 त्रिंशत्कलामिथुनार्चनादिपुरःसरं । जपित्वा विद्यां । उग्रे प्रतिकूले । तद्ग्रहस्य
 अशेषतः एवं सर्वयन्त्रेष्वित्यर्थः । एतदुक्तं भवति प्रोक्तेषु दशसु यन्त्रेषु प्रागुक्तक्रमान्
 तत्तद्ग्रहे प्राप्ते यन्त्रे तत्तद्ग्रहप्रातिकूल्यप्रोक्तक्रमाभिषेकात्तत्तद्ग्रहप्रातिकूल्य-
 शान्तिरिति ॥ ७५ ॥

तथेत्यादिना अपील्यन्तेन श्लोकद्वयेन प्रोक्तेषु यन्त्रेषु प्रागुक्तक्रमतो नवग्रहाणां
 प्रातिकूल्यशान्तिकरं पूजनमुपदिशति । तत्र तदुच्चे प्रतिकूलग्रहोच्चे । तत्पूजां प्रति-
 कूलग्रहपूजां । निवेद्य चकारेण पायसैरित्याकृत्यते । ते प्रतिकूलाः नित्यशो यजना-
 दपि कालयजनमन्त्ररेणापि । एतदुक्तं भवति प्रोक्तेषु दशसु यन्त्रेषु तत्तद्ग्रहस्य
 प्रागुक्तक्रमप्राप्ते यन्त्रे तत्तत्केवलप्रतिकूलग्रहोच्चकाले तत्कालमन्त्रेण नित्यशस्तद्-
 ग्रहपूजनेन देवीपूजामन्त्रेण तत्तन्नाममन्त्रैः अन्नाज्यपायसैर्होमिन च तन्निवेद्ये-
 नार्थपुरःसरेण च तत्तद्ग्रहाः प्रीताः सद्यः अनुकूला भवन्तीति ॥ ७७ ॥

सुवर्णेत्यादिभिर्विधानत इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्द्विधाहितसुवर्णपट्टादिदानेन तत्

षोडश द्वादश नव षट् त्रिनिष्कप्रकल्पितम् ।
 नित्यार्चकस्य नित्यानामेकां पूजयितुं तु वा ॥७६॥
 दद्याद् गन्धादिनार्चातं प्रणम्य ग्रहविग्रहम् ।
 पश्चिमामुखमासीनं तस्मै प्रोक्तविधानतः ॥८०॥
 विद्याजप्ताम्बुपानेन वर्हते कुक्षिगोऽनलः ।
 भुक्ते च जठरस्पर्शजपादपि सुनिश्चितम् ॥८१॥
 मेषादिराशिगे भानौ मासेषु द्वादशस्वपि ।
 प्रोक्तेषु दशयन्त्रेषु प्रत्येकञ्च चिवासगम ॥८२॥
 पूजयेद्देवीमब्देन धनधान्यगृहादिभिः ।
 समृद्धो जीवति चिरमरोगः सुमना भुवि ॥८३॥

फलावाप्तिमुपदिशति । तत्र तदयन्त्रेषु दशस्विति शेषः । अन्यतमं तत्तद्गृहप्राप्तं
 अभ्यर्थं विद्याविदे तद्विद्याविदे ज्वालामालिनीविद्याविदे । सुपूजितं यन्त्रं षोडश-
 द्वादशोत्तरहीनमानमशक्तविषयम् । एकां पूजयितुः षोडशनित्यासु वा विकल्पे ।
 दद्यादिति द्विरुक्तिः प्रस्तारविस्तारार्थत्वाददोषः । पश्चिमामुखं गृहरूपत्वात् ।
 तस्मै विद्याविदे गृहरूपाय । एतदुक्तं भवति प्रोक्तयन्त्रेषु तत्तद्गृहप्राप्तं यन्त्रं
 प्रोक्तकाले सुवर्णादिपट्टे विकीर्य तदयन्त्राङ्कितं सुवर्णपट्टं विदया पूजितं ज्वाला-
 मालिनीनित्याविद्याविदं वा षोडशनित्याविदं वा एतास्वन्यतमनित्याविदं वा
 पश्चिमाभिमुखं मूर्तौ विलिखिते तदयन्त्रे संस्थाप्य गन्धादिभिस्तद्विद्याभिस्तद्गृह-
 रूपं ध्यात्वाभ्यर्थं तस्मै दद्यादिति ॥ ८० ॥

विद्येत्यादिना श्लोकेन जठराग्निवृद्धिप्रणयमुपदिशति । तत्र विद्या जप्ताम्बु-
 पानेन ज्वालामालिन्याः । तत्र जपसंस्था अष्टोत्तरशतम् ॥ ८१ ॥

मेषादीत्यादिना भुवीत्यन्तेन श्लोकद्वयेन प्रोक्तेषु दशसु यन्त्रेषु एकस्मिन्नेकस्मिन्
 यन्त्रे त्रिवासरं क्रमात् द्वादशसु मासेषु भास्करादिदेवतार्चनादवाप्यानि फला-
 न्मुपदिशति । तत्र मेषादिराशिगे भानावित्युक्ता चैत्रमासमारभ्येति प्रत्येकं
 द्वित्रिवासरं एकस्मिन् एकस्मिन् यन्त्रे द्विदिनमित्यर्थः । एवं प्रतिमासमेकाहस्ति-
 र्भवति । पूजयेत् भास्करसहितां देवीं । तत्र भास्करार्चनस्थानं प्राग्वदिति ॥ ८३ ॥

यद्राशौ यो ग्रहस्तिष्ठत्येको द्वौ वृहवोऽथवा ।
 तद्दिनेषु तदुच्चेषु कालेषु च तदर्चनात् ॥८४॥
 तत्तदग्रहाः सुसंग्रीताः पालयन्तानि शस्त्रं तम् ।
 तथा तर्पणहोमाभ्यां जपदानादिनापि वा ॥८५॥
 नवस्वपि च यन्त्रेषु नवग्रहमयव्रतः ।
 तत्तत् क्षोभं विलिख्यान्तः पूजयेद् वैरिमर्दने ॥८६॥
 रिपुनामयुतान्युक्तान्यालिख्य रविचन्द्रयोः ।
 उपरागे समे भूमौ दिनशो जयमाप्नुयुः ॥८७॥
 विद्याक्षरौषधानान्तु प्रत्येकं कर्षमर्पितम् ।
 भाण्डे नवे पञ्चगव्ये खारिमाषे पचेच्च तत् ॥८८॥

यद्राशावित्यादिना अपि वेत्यन्तेन श्लोकद्वयेन तेषु यन्त्रेषु सर्वग्रहसमाराधनात्
 फलमुपदिशति । तत्र अथवा विकल्पे दिनेषु तत्तद्राशितत्तदग्रहावस्थानदिनेषु
 तत्तद्दारेष्वित्यर्थः । तदुच्चेषु कालेषु प्रागुक्तेषु । तदर्चनात् तत्तदयन्त्रेषु तत्तदग्रहैः
 समं देवतार्चनात् । अस्मिन् प्रकरणे सर्वग्रहार्चनेषु मूलदेवताया सार्धं पूजनम् ।
 तम् उपासकं जपदानादिना पूर्वोक्तक्रमतः । दानं सुवर्णपट्टस्य यन्मुद्रितस्य ॥८५॥

नवस्वित्यादिना आप्नुयुरित्यन्तेन श्लोकद्वयेन प्रोक्तेषु द्वितीयादिनवयन्त्रेषु प्राग्-
 वदग्रहपूजया शत्रुमर्दनमुपदिशति । तत्र तत्तत् क्षोभं विलिख्यान्तः साध्यस्व शत्रोः
 प्रतिकूलं गृहं कर्णिकास्थाने देवदत्तम् आदित्यः क्षोभयत्वित्यादि । वैरिमर्दनप्रयोगे
 उपरागे ग्रहणे रविचन्द्रयोरित्यन्वयः । आप्नुयुः शत्रवः ॥८७॥

विद्येत्यादिभिर्विभञ्जकमित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः सर्वविद्याक्षरौषधभस्म-
 साधनतद्दिनयोगादिकमुपदिशति । तत्र कर्षं निष्कत्रयम् एतन्मानमपुनरुक्तानां
 विद्याक्षरौषधानां पुनरुक्तानाम् प्राग्वत्तदासंख्यागुणिताः । भाण्डे नवे तत् औषधं
 विषया संस्कृते तन्मूलविषया संस्कृते तदुदरोत्थिते भाण्डोदरोत्थिते वज्री इत्या-
 सङ्ख्यारादहीनं । तत्र भस्मनि । तत्र भस्मगते यन्त्रे । देवीं तां तथा नित्या-
 क्रमतः अर्चयेत् । तदभस्म सर्वाभिः षोडशनित्याभिः । तदष्टहं भस्माधिष्ठिते ।
 श्रीलङ्कायैः चन्दनकुङ्कुमादैः । एतदुक्तं भवति नवे भाण्डे खारिमाषं पञ्चगव्यं
 सर्वं समांशं तत्तदुपास्त्रमन्तुविद्यादिभिर्निष्पद्य तत्र सर्वमन्तुविद्या पुनरुक्ता-
 क्षरौषधानि तत्तद्विद्याजगमहिनां प्रौढमानानां निर्विषय तत्तद्विद्या संस्कृते वज्रो

विद्यया संस्कृते वज्जी ततस्तदुदरोत्थिते ।
 घृतेन विद्यया हुत्वा तद्भस्मादाय तत्र वै ॥८६॥
 यन्त्राणि दश निष्पाद्य तत्र देवीं यजेत्तथा ।
 ततस्तद्भस्म संगृह्य निदध्याद्दिनशोऽर्चयेत् ॥८७॥
 तद्भस्म सर्वरक्षाकृत् सर्वाभिरपि साधयेत् ।
 गदचोरयहारिष्टक्लेशा न स्युश्च तद्गृहे ॥८८॥
 नित्यशो धारणं देहे श्रीकण्ठाद्यैर्विलेपनम् ।
 भक्षणं सर्वकृत्यादि दुरितार्तिविभञ्जकम् ॥८९॥
 वज्जाक्षरेषु दशसु व्यञ्जनैः सप्तभिः पृथक् ।
 स्वरत्रयं क्रमाद् युञ्ज्यात्तेन तान्येकविंशतिः ॥९०॥
 त्रिकोणद्वयमालिख्य वाच्याभ्यन्तरयोगतः ।
 तदन्तर्वृत्तमध्यस्थं षड्सञ्च विधाय तु ॥९१॥

दृढपिहितभाण्डमुखं पाच्य ततस्तद्भाण्डोदरप्रोक्ते वज्जी तत्तद्विद्यया सहस्रवारा-
 दहीनं हुत्वा पश्चात्तद्भस्मादाय तदनु अस्पृष्टभूतलमाकाश एव गोमयं गृहीत्वा
 तेन तद्भस्म विलोच्य पिण्डीकृत्य संगोथ्य सकरीषं दग्ध्वा पश्चात्तत्रोषधसहितं पिण्ड-
 भस्मादाय पटलोद्धिते तस्मिंस्तस्या दशयन्त्राणि निष्पाद्य अन्यासां तत्तन्नित्य-
 सपर्यायन्त्राणि निष्पाद्य तत्र तत्तद्देवतामावाह्य नित्यक्रमतोऽभ्यर्च्य सहस्रवारं
 जप्त्वा तद्भस्म समुद्रके निधाय प्रतिदिनं तत्तद्विद्यया पुष्पाञ्जलिं विधाय प्रोक्तविधा-
 नतः प्रोक्तफलसिद्धिरिति ॥८२॥

वज्जाक्षरेष्वित्यादिभिरित्यन्तैरष्टभिः श्लोकैः पञ्चभूतप्रोक्तान्मेयाक्षरदशक-
 स्थान्योन्यमेतितजनितसंख्याक्षरैरेकविंशतियन्त्राणि तैर्जठराग्निवृद्धिप्रयोगादिक-
 मुपदिशति । तत्र वज्जाक्षरेषु पञ्चभूताक्षराणां मध्ये इत्यर्थः । तानि ईकारादि-
 क्षकारान्तानि दश । सप्तभिः आदिगतस्वरत्रयरहितैः खकारादिवर्गद्वितीयरेफाक्ष-
 रैः । पृथक् प्रति व्यञ्जनं । स्वरत्रयं इ ई ऐ इति तदादिभूतमक्षरत्रयं । तानि
 स्वरत्रयसहितानि व्यञ्जनानि तद्रूपाणि यथा खिं खीं खें इत्यादीनि चिं
 चीं चैं इत्यन्तानि । तदन्तः त्रिकोणद्वयान्तः । नाम्ना सह इति शेषः साध्यादीना-

नाम्नाद्यं विलिखेन्मध्ये षट्कोणेषु च षट् क्रमात् ।

विलिखेदग्रमारम्भा प्रादक्षिण्येन पार्वति ॥६५॥

त्रिकोणान्तरतो लिख्य चतुर्दश तथा क्रमात् ।

शिष्टे साध्याक्षरन्वये लिखेत् पञ्चदशस्वपि ॥६६॥

क्रमेण मध्ये त्वन्येषां निवेशादेकविंशति ।

भवन्ति यन्त्राणि तथा तैः कुक्ष्यग्निः प्रवर्तते ॥६७॥

त्रिकोणाकारके पट्टे ताम्रं तानि विलिख्य वै ।

स्पृशन् विद्यां जपेत्तत्र तद्वर्णकृतसम्पुटम् ॥६८॥

मिति । आद्यं त्रिं इत्यक्षरं स्वरत्रययुक्तेषु एकविंशतिसंस्थेषु आग्नेयव्यञ्जना-
क्षरेषु आद्यं । क्रमात् एकस्मिन्नेकस्मिन्नेकैकक्रमात् । पार्वतीति सम्बुद्धिः । चतु-
र्दश तथा क्रमात् स्वस्य वामपार्श्वे अधरादि ऊर्ध्वान्तश्चैकैकं पञ्चकं दक्षिणपार्श्वं
ऊर्ध्वाधरान्तं पञ्चकमग्रे दक्षिणादिवामान्तश्चतुष्टयं तदन्ते पञ्चदशमस्थाने साध-
कादित्यं वा (च) लिखेत् । पञ्चदशस्वपि विंशतियन्त्रेषु पञ्चदशस्थानेष्वित्यर्थः ।
अन्येषां द्वितीयादीनामक्षराणां । तैरेकविंशतभिः । त्रिकोणाकारके पट्टे कुक्ष्यग्नि-
वर्चनप्रयोगार्थमेकविंशतियोग्याधिकरणरूपे इत्यर्थः । तानि यन्त्राणि । तद्वर्णकृत-
सम्पुटं प्रागुक्तैकविंशत्यक्षराणि विद्याया आद्यन्तयोरनुलोमरूपेण योजयित्वा
जपेदित्यर्थः । तद्व्यन्त्रपट्टं जपपूजितं उक्तरूपया विद्याया । पाकः प्राग्बद्धादिभिर्भवति
प्रदीप्तिरित्यन्वयः । प्राग्जन्माघक्षयेण पूर्वजन्मपापनाशात् अभिषेकादिक्रतात् ।
जायते प्रदीप्तिर्जायते इति निगमनरूपं । नित्यानामित्युक्त्या एष प्रयोगः सर्वसाधा-
रण इत्यर्थः । इति प्रोक्ता इति शेषः । एकविंशतियन्त्रविरचनाप्रयोगक्रमो यथा पञ्च-
भूताक्षरेषु वङ्गरक्षराणि अन्योन्यसम्बलनजनितैकविंशतिसंस्थानि । प्रोक्तरूपाक्ष-
राणि त्रिकोणाकारके ताम्रपट्टे वाह्याभ्यन्तरयोगात् समद्विरेखं त्रिकोणद्वयं
प्रागग्रमालिख्य तदन्तर्हत्तमन्तर्गतत्रिकोणरेखात्रयस्पृष्टास्पृष्टं विधाय तदन्तः
प्रागुक्तमानेन षट्कोणं विधाय तत्र लिखेत् यथा सर्वमध्ये आद्याक्षरं नामगर्भं समा-
लिख्य तद्वहिः षट्सु कोणेषु अग्रादिप्रादक्षिण्येन षडक्षराख्यालिख्य तद्वह्निस्त्रिकोण-

सतोयभाण्डे दिनशो निक्षिपेज्जपपूजितम् ।

ततोयेनान्नपाकाभिषेकतो भवति ध्रुवम् ॥६६॥

प्रदीप्तिर्जठराग्नेस्तु प्राग्जन्माघक्षयेन वै ।

जायते परमेशानि नित्यानां वैभवादिर्ति ॥१००॥

श्रोत्रतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।

अस्या निष्कालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥१०१॥

इति षोडशनित्यातन्त्रे श्रीकादिमते

विंशतिपटलम् ।

इयान्तरालवीथ्यां स्वस्य वामपार्श्वधोभागमारभ्य तदूर्ध्वभागान्तपञ्चकं दक्षिण-
पार्श्वोर्ध्वभागादितदधोभागान्तपञ्चकं अग्रे दक्षिणपार्श्वोर्ध्वं वामपार्श्वान्तं चतुष्टयं
तत्र तदन्त्ये पञ्चदशमस्थाने साध्याक्षरम् । एवं साध्याक्षरान्तानि शिष्टानि चतु-
र्दशाक्षराख्यालिख्य एवं सन्धूयैकविंशत्यक्षराणि लिखेत् । एतत् प्रथमं यन्त्रम् ।
अस्मिन्नेव यन्त्रे सर्वमध्ये द्वितीयादीनां विंशाक्षराणां निवेशादितरेषां मध्ये मध्य-
लिखिताक्षरोपरितनादीनां तत्तत्पूर्वपूर्वाक्षरान्तानां विंशत्यक्षराणां वह्निः प्रागुक्त-
क्रमनिवेशनाच्च पूर्वोक्तेन यन्त्रेण सार्धमेकविंशतियन्त्राणि सम्भवन्ति । एष्वन्यतमं
यन्त्रं विद्यया तद्वर्णपुटितया सप्राणप्रतिष्ठं लक्षवारजपपूजितं दिनशः शतवाराद-
श्चैनं विद्यया तद्वर्णपुटितयाभिजमपूजितं तोयभाण्डे निक्षिप्य तैर्जलैः कृताः
पानपाकाभिषेकाः अस्य चिरन्तनपापानि नाशयित्वा जठराग्निवृद्धिकराणि
भवन्तीति ॥१००॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार-
सिंहराजप्रकाशभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां

व्याख्यायां ज्वालामालिनी-नित्याविद्याविधानप्रकाशनपरं

विंशतितमं पटलं परिपूर्णपरामृष्टम् ॥२०॥

ग्रन्थसंख्याः—यन्त्राणि विंशे पटले हातिशद्व्याक्रिया कृता ।

अध्यर्चपादरहितं विंशतं ग्रन्थसंख्यया ॥

एकविंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यासु या चित्रा षोडशी शिवे ।

प्रोक्ता तत्कल्पमधुना शृणु सर्वार्थसिद्धिदम् ॥ १ ॥

विद्या प्रागेव कथिता तदङ्गन्याससंयुतम् ।

ध्यानं शक्तीः पूजनञ्च साधनं तत्फलानि च ॥ २ ॥

होमतर्पणयन्त्रार्चाभावनाः कथयामि ते ।

उपायैः पञ्चभिस्तैस्तैः साधयेदखिलेष्वितम् ॥ ३ ॥

विद्याद्यवायुना कुर्याद्दीर्घस्वरयुजा क्रमात् ।

षडङ्गानि यथापूर्वं मातृकां विद्यया न्यसेत् ॥ ४ ॥

पूर्वस्मिन् विंशे पटले पञ्चदश्या ज्वालामालिनीनित्याविद्याया विधानमुप-
दिश्यानन्तरं षोडश्यास्त्रिद्वानित्याविद्याया विधानमुपदिशति अथ षोडशेत्यादिना
अष्टमीरित्यन्तेन श्लोकशतरूपेणैकविंशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्या-
दिभिरोष्पितमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः पटलार्थानुपदिशति । तत्र शिवे इति
सम्बुद्धिः । तत्कल्पं तद्विधानं । प्रागेव तृतीयपटले । शक्तीः आवरणस्थाः । साधनं
पुरस्सरणं । तत्फलानि सिद्धविद्यस्य फलानि । एतैर्हीमादिभिः ॥ ३ ॥

विद्येत्यादिना श्लोकेन षडङ्गन्यासोपदेशं मातृकान्यासातिदेशञ्च करोति ।
तत्र विद्याद्यवायुना विद्यादिभूतचकारिण । दीर्घस्वरयुजा प्राग्बत् । चां चीं
इत्यादिरूपेण । यथापूर्वम् एतत् काकाशिवत् अर्थवशात् पूर्वापरयोरन्वेति तेन
पूर्वद्वान्वये जाते सहितं न्यसेदित्यर्थः परद्वान्वये तत्तत् स्थानेषु प्रागुक्तोषु
न्यसेच्चेत्यर्थः । विद्यया प्रागुक्तन्यासक्रमातिदेशेनैकैकेनाक्षरेणान्ते युतामिति
शेषः । न्यसेत् कुलसुन्दरीपटलोक्तक्रमादित्यर्थः ॥ ४ ॥

उद्यदादित्यविम्बाभां नवरत्नविभूषिताम् ।

नवरत्नकिरीटाञ्च चित्रपट्टांशुकोज्ज्वलाम् ॥ ५ ॥

चतुर्भुजां त्रिनयनां शुचिस्मितलसन्मुखीम् ।

सर्वानन्दमयीं नित्यां समस्तेष्वितदायिनीम् ॥ ६ ॥

चतुर्भुजां भुजैः पाशमङ्कुशं वरदाभये ।

दधानां मङ्गलापद्मकर्णिकानवयोनिगाम् ॥ ७ ॥

तच्छक्तिभिस्तु तत्तन्ने तथैवार्चनमीरितम् ।

नवयोनावष्टवर्गयुता ब्राह्मणादिका यजेत् ॥ ८ ॥

उद्यदादित्यादिभिर्नवयोनिगामित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः सविशेषनित्यसपर्यामङ्गला-
तिदेशगर्भे देव्या नित्यसपर्याध्यानमुपदिशति । तत्र चित्रपट्टांशुकोज्ज्वलां चित्र-
पट्टांशुकपरीधानामित्यर्थः । सर्वानन्दमयीं आनन्दरूपविग्रहवतीं । चतुर्भुजा-
मिति पुनरुक्तिरायुधधारणप्रस्तावार्थत्वादभ्युपगन्तव्या । अत्रायुधक्रम ऊर्ध्वादिवा-
मदक्षिणक्रमेण । मङ्गलापद्मकर्णिकानवयोनिगां सर्वमङ्गलानित्यानित्यपूजा-
चक्रादस्याधिक्यं कर्णिकामध्यगतनवयोन्येव । एतदुक्तं भवति तत्रोक्तं
चतुर्हारसहितं चतुरस्रहयं तदन्तः हात्रिंशदलं पञ्चं तदन्तः षोडशदलं पञ्चं
तदन्तरष्टदलं पञ्चं तत्कर्णिकायां नवयोनिं प्रोक्तमानेन कुर्यादिति ॥ ७ ॥

तच्छक्तिभिरित्यादिना अन्तिके इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन देव्या नित्यसपर्याक्रमं
षड्भुजावरणमुपदिशति । तत्र तच्छक्तिभिः सर्वमङ्गलावरणचतुष्टयशक्तिभिः ।
तथैव १ अभ्यन्तराद् वाह्यनिर्गमनक्रमेणाष्टवर्गयुताः अकचटतपयशादिवर्गाष्ट-
कपूर्वाः । तेन ब्राह्मणादीनां हिरर्चनमायातं । परितः मध्यत्रिकोणादहिरित्यर्थः ।
तद्भुजान्तिके दक्षिणाधरभुजादि वामाधरभुजान्तं प्रादक्षिण्येनेत्यर्थः । एतदुक्तं
भवति पूर्वोक्तसर्वमध्यकर्णिकागतनवयोनिमध्यविशिष्टे सर्वमङ्गलानित्यपूजाचक्रे
सर्वमध्ये चित्रानित्यामावाह्योपचारैरभ्यर्च्य तत्पृष्ठभागे प्रागुक्तान्तराले
नवनाथपंक्तिं प्राग्वत्त्रिक्रमतोऽभ्यर्थ्य सर्वमध्ययोनि कोणेषु तदिच्छाज्ञानक्रिया-
शक्तीस्तद्विद्देव्यास्तत्तद्भुजान्तिके दक्षिणाधरादि वामाधरान्तं प्रादक्षिण्यान्त-
दायुधान्यभ्यर्थ्य तदहिरष्टसु कोणेषु अत्रादिप्रादक्षिण्येन वर्गोपेता ब्राह्मणादीर-

इच्छाज्ञानक्रियाशक्तीरर्चयेन्मध्यकोणतः ।

हेतोश्च परितो १ देव्याः पूजयेत्तद्भुजान्तिके ॥६॥

सर्वासामपि नित्यानां नाथान् देव्यास्तु पश्चिमे ।

पूजयेत्तत्तदाकारांस्तत्तन्मन्त्रैर्यथाविधि ॥ १० ॥

गुरुमण्डलपूजादि साधारणमुदीरितम् ।

सर्वासामपि नित्यानां यदाद्यास्यन्दजा इमाः ॥ ११ ॥

साधनञ्च तथा प्रोक्तं तदङ्गहवनन्तथा ।

एवं संसाधिता विद्या विनियोगाय कल्पते ॥ १२ ॥

अर्थं तद्विस्तृतदृष्टपत्रेषु सर्वमङ्गलापटलोक्ता भद्राद्यष्टशक्तीरभ्यर्थं तद्विस्तृतदृष्ट
षोडशपत्रेषु तत्रोक्ताः कलायाः २ षोडशशक्तीरभ्यर्थं तद्विस्तृतद्वित्रिंशद्वलेषु ३
तत्रोक्ताः कामिन्यादिद्वात्रिंशच्छक्तीः समभ्यर्थं तद्विस्तृतद्विंशतरे प्राग्वत्तत्रोक्ताः
पश्चिमद्वाराद्वाद्वादीः पूर्वद्वारादिन्द्रादिका आग्नेयाद ४ नन्तादिकाश्च पूजये-
दिति । तत्र वलिद्वयं पूजासमाप्त्यादि प्राग्वत् ॥ ८ ॥

सर्वासामित्यादिना इमा इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन सर्वासां नित्यानां साधारण
नवनाथार्चनोपदेशं तत्तन्मण्डलादिषु प्रतिपर्व्वं तदर्चनातिदेशं च कारोति । तत्र
तत्तदाकारान्मध्यमध्यदेवीसदृशरूपादिकान् । तत्तन्मन्त्रैः [ऽत्रि] द्वितीयपटलोक्ते ।
यथाविधि त्रित्विक्रमपंक्तितः । आद्यास्यन्दजाः आद्यायाः ललितायाः स्वेच्छोक्तास-
रूपत्वात् । आसां सर्वगुरुमण्डल सपर्यादिकं तत् समानमेवेत्यर्थः ॥ ११ ॥

साधनमित्यादिना श्लोकेन पुरश्चरणमुपदिशति । तत्र तथा यथा ललि-
तायाः । तदङ्गहवनं साधनाङ्गी होमः । तथा प्राग्वत्तेनाक्षरत्रिलक्षं कृतयुगे
द्वादशलक्षं जपं दशांशमन्त्राज्यादिभिर्होमिञ्च कुर्यादित्यर्थः ॥ १२ ॥

१ । पुरत इति वा पाठः ।

२ । कलायाः ।

३ । तद्वात्रिंशद्वलेषु ।

४ । आग्नेयाद्यनन्ता ।

काम्यहोमविधिं वक्ष्ये शृणु सर्वार्थदायकम् ।
 येनातिमन्दभाग्योऽपि श्रीमान् भोक्ता सुखी भवेत् ॥ १३ ॥
 मधुरत्रयसंसितैरुणैरम्बुजैः श्रियम् ।
 प्राप्नोति मण्डलाद्धोमात् सितैस्त्रैश्च महायशः ॥ १४ ॥
 द्वाद्राक्तैरुत्पलैरक्तैर्हवनात् प्रोक्तकालतः ।
 सुवर्णं समवाप्नोति निधिं १ वा च सुधानु वा ॥ १५ ॥
 क्षीराक्तैः केरवैर्हीमात् प्रोक्तकालमवाप्नुयात् ।
 धान्यानि विविधान्याशु सुभगः स भवेन्नरः ॥ १६ ॥
 आज्याक्तैरुत्पलैर्हीमाद्वाञ्छितं समवाप्नुयात् ।
 तदक्षैरपि कङ्कारैर्हवनाद्राजवल्लभः ॥ १७ ॥
 पलाशपुष्पैस्त्रिस्वादुयुक्तैस्तत्कालहोमतः ।
 चतुर्विधन्तु पाण्डित्यं भवत्येव न संशयः ॥ १८ ॥
 लाजैस्त्रिमधुरोपेतैस्तत्कालहवनेन वै ।
 कन्यकां लभते यत्नात् समस्तगुणसंयुताम् ॥ १९ ॥
 नालिकेलफलक्षोदं ससितं सगुडन्तु वा ।
 द्वाद्राक्तं जुहुयात्तद्वदयत्नाद्धनदोपमः ॥ २० ॥

काम्यहोममित्यादिभिषेकत इत्यन्तैः सप्तदशभिः श्लोकैर्नाना होमद्रव्यैस्त्रिं-
 शत्संस्थान् मङ्गलरूपान् होमविधीनुपदिशति । तत्र येन विधिना । तैरम्बुजैरुत्-
 पलैः । रक्तैरुत्पलैः सुदैरित्यर्थः । केरवैः सितैरिति शेषः । उत्पलैर्नीलोत्पलैः ।
 तदक्षैराज्याक्तैश्चतुर्विधं प्राग्वद्वादित्वकवित्ववृत्तत्वज्ञातृत्वतः । लभते यत्नाद-
 यत्नादिति पदच्छेदः । ससितं खण्डशर्करामिलितं । वा विकल्पे । तद्वदिति
 च विकल्पार्थे तथैव धनदोपम इत्यर्थः । तद्वत् प्राग्वदज्ञान्यतिलतण्डुलसर्वाङ्ग-
 पुष्पवन्मूकपुष्पहोमाद्धनदोपमो भवतीत्यर्थः । सितरक्तैः पुष्पैः । गुडः चाः प्राग्व-

तथैवान्नाज्यहोमेन सतगुडुलतिलैरपि ।
 प्रसूनैररुणैस्तद्वत्तथा बन्धूकसम्भवैः ॥ २१ ॥
 सितैः प्रसूनैर्वाक्सिद्धिं हवनात् समवाप्नुयात् ।
 सितरक्तैस्तु मिलितैरायुरारोग्यमाप्नुयात् ॥ २२ ॥
 दूर्वाविकैस्त्रिमध्वक्तैर्हवनात् जयेद् गदान् ।
 तथा गुडु च्या होमेन पायसेन तिलेन वा ॥ २३ ॥
 श्रीखण्डपङ्ककर्पूरमिलितैः शतपत्रकैः ।
 हवनाच्छ्रियमाप्नोति सा तदन्वयगा भवेत् ॥ २४ ॥
 कुङ्कुमं हिमतोयेन पिष्ट्वा कर्पूरसंयुतम् ।
 तत्पङ्कमर्दितैर्हीमात् कङ्कारैर्विकचैः शुभैः ॥ २५ ॥
 राजकल्पः श्रिया भूयाज्जीवेद्वर्षशतं भुवि ।
 निःसपत्नी निरातङ्को निर्दन्दो निर्मलाशयः ॥ २६ ॥
 द्रवकाण्डस्य सकलैर्हवनादस्त्रमाप्नुयात् ।
 तथैव करवीरोत्थैः प्रसूनैररुणैः सितैः ॥ २७ ॥
 क्षौद्राक्तैः पाटलीपुष्पैर्हवनादशयेदधूः ।
 तथैव चम्पकैर्हीमाद्रूपाजीवा वशं नयेत् ॥ २८ ॥
 सरूपवत्सासितगोः क्षीराक्तसितहोमतः ।
 लभतेऽनुपमां लक्ष्मीमपि पापिष्ठचेतनः ॥ २९ ॥

दमृतालतया चकारिण गदाञ्जयेदित्याकथ्यते । श्रीखण्डं चन्दनं । शतपत्रकैः तन्नाम
 गुरुमुखादवगन्तव्यं । सा लक्ष्मीः तदन्वयगा शान्तां श्रियमवाप्नोतीत्यर्थः । शुभैः
 पुष्पक्षतादिरहितैः अखण्डितैः । निर्दन्दः निरुपमः । तथैव वस्त्रमाप्नुयादित्यर्थः ।
 रूपाजीवाः वेश्याः । सितहोमतः शर्कराहोमतः । पापिष्ठचेतनः अविवेकी
 तस्य लक्ष्मी दुष्प्रापत्वात् ॥ २९ ॥

सौवीराक्षैस्तु कार्पासवीजैस्तत्कालहोमतः ।
 अर्धेन्दुकुण्डे नियतं विद्विष्टा रिपवोऽम्बिके ॥ ३० ॥
 अरिष्टपत्रैः(१)स्तद्बीजैस्तत्तैलाक्षैस्तथा हुतैः ।
 मृत्युवीजैर्निम्बतैलसिक्तैर्हीमात्तु दन्तिनः ॥ ३१ ॥
 रागाक्षैस्तुरगास्तद्वत्पञ्चाङ्गैर्हुतैर्ध्रुवम् ।
 अक्षवीजैस्तु तैलाक्षैर्हीमः सर्वविनाशवान् ॥ ३२ ॥
 करञ्जवीजैस्तत्सिक्तैर्हीमाद्देरिविनाशनः ।
 तथैवाक्षतरुद्रूतपञ्चाङ्गहवनादपि ॥ ३३ ॥
 निम्बतैलाभूतैरक्षद्रुमवीजैस्तु होमतः ।
 तद्दिने स्यादपस्मारी वैरो भवति निश्चितम् ॥ ३४ ॥
 अरातेर्जन्मनक्षत्रवृक्षैश्च न गतैस्तले (२) ।
 तद्योनिपिशितैस्तैश्च हवनं मृत्युक्रुद्धिपोः ॥ ३५ ॥
 यक्षाक्षवीजैः सर्पपतैलाक्षैर्हवनात्तथा ।
 जायन्ते वेरिणः कुष्ठरोगा देहविलापकाः ॥ ३६ ॥
 मरीचैः सर्पपैर्हीमाक्षैलाक्षैर्मध्यरावके ।
 दाहज्वरेण यस्तः स्यादरातिस्तद्दिनैर्ध्रुवम् ॥ ३७ ॥

सौवीरेत्यादिभिर्ध्रुवमित्यन्तेरष्टभिः श्लोकैर्नवसंख्यं नियहहोममुपदिशति ।
 तत्र अर्धेन्दुकुण्डे वस्त्रमाषे । तद्बीजैः अरिष्टवीजैः । तत्तैलाक्षैर्निम्बतैलाक्षैः । तथा
 विद्विष्टा भवन्तीत्यर्थः । तद्वत् यद्वत् दन्तिनः । तत्पञ्चाङ्गैः मृत्युपञ्चाङ्गैः । तदक्षै-
 र्निम्बतैलाक्षैः । सर्वविनाशवान् सर्वजन्तुविनाशकरः । तत्सिक्तैर्निम्बतैलाक्षैः
 तद्दिनैर्मण्डलादिभिः । तद्योनिपिशितैः शत्रुनक्षत्रयोनिमांसैः । तैश्च नक्षत्रवृक्षैः
 यक्षाक्षवीजानि गुरुसुखादवगन्तव्यानि । तैलाक्षैस्तिलसम्भवतैलाक्षैः ॥३७॥

(१) अरिष्टपत्रैः । (२) न गतैस्तले ।

एवं निग्रहहोमेषु स्वरक्षायै तथान्वहम् ।

स्निग्धैः सम्प्राप्तसद्विद्यैर्जपहोमादि कारयेत् ॥ ३८ ॥

मृत्युञ्जयेन वा तद्वत् प्रयोगस्ताभिरेव च ।

विद्याभिरन्यथा सिद्धं मन्त्रमप्याशु नाशयेत् ॥ ३९ ॥

प्रागुक्तानान्तु कुर्वीत निग्रहं स्वस्य रोषतः ।

वित्ताशया वा न कदाप्याचरेद्भूतिकामुकः ॥ ४० ॥

नित्यक्लिन्नाविधौ प्रोक्तैस्तर्पणैस्तानि साधयेत् ।

अनया विद्यया कर्माण्यशेषाणि महेश्वरि ॥ ४१ ॥

अथ यन्त्राणि वक्ष्यामि नानाभीष्टप्रदानि वै ।

यैः सर्वे सर्वदा सर्वसमीहितमवाप्नुयुः ॥ ४२ ॥

स्वरयुक्तलिपिव्रातगर्भां विद्यां समालिखेत् ।

सर्वलोक्तेषु विधिवत् स्थानेषु परमेश्वरि ॥ ४३ ॥

एवमित्यादिना नाशयेदित्यस्तेन श्लोकद्वयेनाभिचारकर्तुः स्वरक्षाविधान-
क्रममुपदिशति । तत्र स्निग्धैः आत्मसमसुखदुःखैः । मृत्युञ्जयेन चतुस्त्रिंशत्पटल-
वक्ष्यमाणेन । वा विकल्पे । अन्यथा स्वरक्षाविधानवैपरीत्येन ॥ ३८ ॥

प्रागुक्तेत्यादिना श्लोकेनाभिचारेण गुणविधानमुपदिशति । तत्र प्रागुक्तानां
त्रयोदशपटले नवतितमादिश्लोकत्रयोक्तानामेवेत्यर्थः । आचरेन्नियमम् अभि-
चार्याणां तत्रोक्तानामित्यर्थः ॥ ४० ॥

नित्यक्लिन्नेत्यादिना श्लोकेन तर्पणान्युपदिशति । तत्र तानि तत्रोक्तानि ॥ ४१ ॥

अथ यन्त्राणीत्यादिभिर्विचक्षण इत्यन्तैर्द्धाधिकैः षड्भिः श्लोकैर्विद्याया
प्राग्भाष्ये मातृकाविसराक्षरयोजनात् सञ्जातेषु षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्येषु
रूपेष्वदितः षोडशाधिकचतुःशतसंख्यैस्तैः वर्गक्रमतः षड्विंशतिविधानि यन्त्राण्यु-
पदिशति । तत्र सर्वे साधकाः । स्वरयुक्तलिपिव्रातगर्भां अकारादिक्षकारान्तानि
षट्सप्तत्यधिक-पञ्चशतान्यक्षराणि विद्याया आदौ एकमेकं योजयेत् । तेन
तत्संख्यानि विद्यारूपाणि सश्रवन्तीत्यर्थः । उक्तेषु वक्ष्यमाणेषु । परमे-
श्वरोति देवीसम्बुद्धिः । तद्वयं हत्तद्वयं । तद्वहिः षट्कोणाद्वहिः । तत्तयं हत्तद्वयं ।

त्रिकोणं वृत्तयुग्मञ्च षट्कोणं तद्वयन्तथा ।

तद्वहिः षड्दलं पञ्चं तत्तत्त्रयञ्च संलिखेत् ॥ ४४ ॥

आद्यकूटं लिखेत् साध्यं गर्भं मध्ये विधानतः ।

त्रिकोणेषु च षट्कोणे षट्पदेषु समालिखेत् ॥ ४५ ॥

कूटान्यन्यानि चोक्तानि तत्र पञ्चदशान्यपि ।

अन्तर्वृत्तान्तरद्वन्द्वे भूतार्णांश्च क्रियोचितान् ॥ ४६ ॥

त्रिकोणेषु यन्त्रस्य सर्वमध्यत्रिकोणत्रये इत्यर्थः । अन्यानि द्वितीयादीनि । तत्र पञ्चदशसु स्थानेष्वित्यर्थः । अन्तर्वृत्तान्तरद्वन्द्वे कोणवाह्यवृत्तद्वयवीथ्यां षट्कोणवाह्यवृत्तवीथ्याञ्चेत्यर्थः । क्रियोचितान् स्तम्भनवशादिक्रियोचितान् पार्थिववर्णादीन् । तत्र लेखनक्रमः प्रतिवीथिकं दशदशक्रमात् । ससाध्यकर्मवर्णैश्च अन्ते सहितमिति शेषः । मायाविन्दुयुक्तां क्रमोत्क्रमात् । एतदुक्तं भवति प्रत्यक्षरं विसर्जनीययुक्तां प्रतिलोमां मातृकां सर्ववाह्यवृत्तान्तरवीथीद्वये अन्तर्वृत्तवीथ्याम् अभितः समालिख्य प्रत्यक्षरं विन्दुयुक्तामनुलोमामिव वह्निर्वीथ्यामभितः समालिखेदिति । एवं षड्विंशतिविधं । क्रमोत्क्रमात् वर्गक्रमतः । षड्विंशतियन्त्रविरचनाक्रमो यथा । इष्टप्रमाणभ्रमात् वृत्तं सम्पाद्य तदनन्तरैकैकाङ्गुलमानेन वृत्तद्वयं कृत्वा तदन्तरं चतुरङ्गुलमानेन हृतं कृत्वा तत्र षड्दलानि कृत्वा तदन्तरे एकाङ्गुलमानेन वृत्तं सम्पाद्य तद्वृत्तव्यासार्द्धमानतः प्राग्वत् षट्कोणं कृत्वा तदन्तरस्तत्सन्धिसृष्टाष्टवृत्तं विधाय तदन्तरेकाङ्गुलमानेन वृत्तं निष्पाद्य तद्वृत्तरेखाष्टवृत्तसं समरेखं त्रिकोणं विधाय तत्र सर्वमध्ये मूलविद्याया आदौ मातृकाविसरसंयोगसञ्जातेषु षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्येषु कूटरूपेष्वप्याद्यं कूटं ससाध्यनामकमालिख्य त्रिकोणस्य त्रिकोणेषु अग्रादिप्रादक्षिण्येन द्वितीयादीनि त्रीणि कूटाक्षराण्यालिख्य तद्वहिः षट्सु कोणेषु अग्रादिप्रादक्षिण्येन पञ्चमादीनि षट्कूटाक्षराण्यालिख्य तद्वहिः षट्सु यन्त्रेषु एकादशाक्षरादीनि षट्कूटाक्षराणि संलिख्य एवं षोडशाक्षराण्येकवर्गजातिं समालिख्य त्रिकोणवाह्यवृत्तद्वयान्तरवीथ्यां षट्कोणवाह्यवृत्तद्वयान्तरवीथ्याश्च कर्माचितानि भूताक्षराण्यग्रादिप्रादक्षिण्येन दशदशालिख्य पञ्चवाह्यवृत्तत्रयान्तरवीथीद्वये विन्दुविसर्जनीययुक्तामनुलोमप्रतिलोममातृकाञ्चान्ते साध्यादिसहितां वाह्यवीथ्यारभतः प्राग्वद्विलिख्य प्रथमं यन्त्रं सम्पाद्यानन्तरमस्मिन्नेव

ससाध्यकर्मवर्णेष्वहिवृत्तान्तरद्वये ।
 मातृकां विलिखेन्मायाविन्दुयुक्तां क्रमोत्क्रमात् ॥ ४७ ॥
 एवं षड्विंशतिविधं यन्त्रं कुर्याद्विचक्षणः ।
 परस्तात् शतेनापि षष्ठ्या कूटैर्लिखेत् पविम् ॥ ४८ ॥
 प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्क सूत्राण्यष्टादश क्षिपेत् ।
 तैस्तु कोष्ठानि जायन्ते नवाशीतिशतद्वयम् ॥ ४९ ॥
 तत्र कोणेषु कोष्ठानि द्वाविंशन्मार्जयेत्तथा ।
 ततो वच्च भवेन्मध्ये त्वेकषष्ट्या शतात्मकम् ॥ ५० ॥
 तस्य दिक्षु त्रिकोणानि विदध्यादेककोष्ठतः ।
 मध्यकोष्ठे लिखेद्दिद्यां साध्याख्याकर्मसंयुताम् ॥ ५१ ॥
 त्रिकोणेषु तु तत् कूटान्यालिखेत् साध्यवन्ति च ।
 प्राग्वदारभ्य विलिखेत् प्रादक्षिण्यप्रविशतः ॥ ५२ ॥

यन्त्रे वर्गक्रमतः प्रत्येकं यावत् षड्विंशतिसवर्गषोडशाक्षरलेखनतः पूर्वोक्तेन
 यन्त्रेण सार्धं षड्विंशतिसंख्यानि यन्त्राणि सम्भवन्तीति ॥ ४७ ॥

परस्तादित्यादिभिः शुभमित्यन्तैः अर्द्धाद्यैः पञ्चभिः श्लोकैः मूलविद्यायाः
 प्रागुक्तषड्विंशतियन्त्रविनियुक्तशिष्टैः कूटरूपैः षष्ठ्यधिकशतसंख्यैः कोष्ठवष्प-
 यन्त्रनिर्माणं तदनुभावश्चोपदिशति । तत्र परस्तात् विनियुक्तकूटरूपेभ्यः । पवि-
 र्वष्प । तैः सूत्रैः । द्वाविंशत् प्रतिकोणमिति शेषः । तथा यथा विषमवष्पाकारं
 मध्येऽवशिष्टं भवेत् । तद्वैषम्यमेतदयन्त्ररचनाव्याख्याने व्याख्यास्यामः ।
 शतात्मकं शतकोष्ठात्मकमित्यर्थः । एककोष्ठतः प्रतिदिशं । विद्यां शुद्धरूपां
 मूलविद्यां । तत्र साध्याक्षरलेखनं ककारोदरे प्राग्वत् । कूटानीति सप्तविंशति-
 मवर्गप्रथमाक्षरादि प्रोक्तेषु (१) उक्तसंख्येषु आदितसत्त्वार्थक्षराण्यत्रकोणात्
 प्रादक्षिण्याच्चतुर्थं कोणेष्वालिखेदित्यर्थः । प्राग्वदारभ्य अग्रत्रिकोणोर्ध्वपंक्ति-
 कोष्ठपञ्चके मध्यकोष्ठमारभ्य त्रिकोणत्रिकोणचतुष्कलिखिताक्षरचतुष्टयो-
 परितनानीत्यर्थः । एतत् प्रोक्तरूपं (२) । एतत्कोष्ठवष्पयन्त्रविरचनक्रमो
 यथा । प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्कसमान्तरालमाध्यालितैरष्टादशभिः सूत्रैरेकोनवत्य

एतद्वच्चं महद्दयन्त्रं समस्तापन्निवारणम् ।

समस्ताभीष्टदं सर्व्वविजयश्रीप्रदं शुभम् ॥ ५३ ॥

धिकद्विशतसंख्यानि कोष्ठानि निष्पाद्य तत्र परितः सर्व्ववाङ्मयपङ्क्तिं मार्जयित्वा ततश्चतसृषु दिक्षु सर्व्वमध्यपङ्क्तिपर्यन्तपङ्क्तिद्वयवाङ्मयरेखाद्वयाग्राणि त्रिकोणाकाराणि कृत्वा ततस्तदन्तश्चतुर्षु कोणेषु प्रतिकोणं दृश्यमानवाङ्मयवीथ्यां नव नव-कोष्ठानि मार्जयित्वा ततस्तदन्तश्चतुर्षु कोणेषु प्रतिकोणं दृश्यमानवाङ्मयवीथ्यां पञ्च पञ्च कोष्ठानि मार्जयित्वा ततस्तदन्तश्चतुर्षु कोणेषु प्रतिकोणं दृश्यमानवाङ्मयवीथ्यां त्रीणि त्रीणि कोष्ठानि मार्जयित्वा सम्भूयैवं प्रतिकोणे द्वात्रिंशत् द्वात्रिंशत् कोष्ठानि सम्भूयास्मिन् यन्त्रे त्रिकोणवज्रमष्टविंशत्यधिकशत-कोष्ठानि मार्जयेत् । एवं कृते चतसृषु दिक्षु प्रतिदिशं त्रिकोणचतुष्टयान्तरालस्थानान्तरालस्थपङ्क्त्या पञ्च पञ्चकोष्ठानि तदन्तरालस्थानान्तरालस्थपङ्क्तिद्वये प्रतिदिशं सप्त सप्त कोष्ठानि तदन्तरालस्थपङ्क्तौ प्रतिदिशं तत् कोष्ठसप्तकादधिकं चतुर्षु कोणेषु चत्वारि कोष्ठानि प्रतिकोणमेकैकक्रमेण पृथक् निर्गतानि भवन्ति । ततस्तदन्तरः असमचतुरस्रस्थानि (१) एकोनपञ्चाशत् कोष्ठानि चैवं सम्भूय सर्व्ववाङ्मयगतत्रिकोणचतुष्टयेन सार्द्धमेकषष्ट्यधिकशतसंख्यानि विषमेऽस्मिन् वज्रे यन्त्रे सम्भवन्ति । अस्य वज्रस्य मूले पूर्व्वोक्तं तथाशब्दाभिप्रेतं वैषम्यं तु (२) चतसृषु दिक्षु वाङ्मयो द्वितीयतृतीयपङ्क्तयोः समसंख्यकोष्ठत्वं । तत्र सर्व्वमध्यकोष्ठे शृङ्गां विद्यां प्रागुक् ककारोदरगतमाध्यादित्रयाख्यावतीमालिख्य सर्व्ववाङ्मयदिगतकोणचतुष्टये अग्रादिप्रादक्षिण्येन प्रागुक्तसंख्येषु मूलविद्यास्वरूपेषु पूर्व्वोक्तवर्गक्रमजनितषड्विंशतियन्त्रलिखितषड्विंशतिवर्गात्मषोडशाधिकचतुःशताक्षरेभ्योऽवशिष्टेषु दशवर्गात्मसु षष्ट्यधिकशतसंख्येष्वदित (३) यत्वारि कूटरूपाक्षराणि प्रागवत् साध्यगर्भाणि समालिख्य तदुपरिगतपञ्चकूटादीनि षट्पञ्चाशदधिकशतसंख्यानि कूटाक्षराणि शिष्टेषु तत्संख्येषु कोष्ठेषु अथत्रिकोणोर्ध्वस्थपङ्क्तिगत (४) कोष्ठपञ्चकमध्यकोष्ठमारभ्य प्रादक्षिण्य-प्रवेशगत्या (५) युक्तक्रमं विद्यागर्भं सर्व्वमध्यकोष्ठवर्जमालिखेदिति । एतद्विषमं महद्दयन्त्रं प्रोक्तफलसिद्धिप्रदमिति ॥ ५३ ॥

१ । असमचतुरस्रस्थानि ।

२ । वैषम्यं तु ।

३ । आदित ।

४ । गते ।

५ । युक्तक्रमं ।

सप्तविंशतिरुक्तानि यन्त्राण्येवं महेश्वरि ।

सप्तविंशति नक्षत्रसमान्येतानि चेदपि ॥५४॥

*

*

*

* ॥५५॥

फलानि तेषां क्रमशो वदाम्युक्तक्रमेण वै ।

विनियोगक्रमञ्चैव सुस्फुटं परमेश्वरि ॥ ५६ ॥

प्रथमेनार्चितेन स्याद्रोगा नश्यन्त्यशेषतः ।

स्ववैश्वानि विधायैतत् पीठे भूमितलेऽपि वा ॥ ५७ ॥

प्रोक्तद्रव्याणि संपिष्य तत्पङ्केनाथ सुस्फुटम् ।

विरावं सप्तरावं वा सप्तविंशतिरावकम् ॥ ५८ ॥

सम्पूज्य तत्र कुम्भन्तु विद्यौषधिजलान्वितम् ।

निधायाभ्यर्च्य गदिनमभिषिञ्चेत्ततः सुखी ॥ ५९ ॥

एवमन्यानि यन्त्राणि प्रोक्तेषु विनियोजयेत् ।

तेषां विलिखनद्रव्याण्याकर्णय वदामि ते ॥ ६० ॥

कुचन्दनं चन्दनञ्च सिन्दूरं सेन्दुरोचनम् ।

काश्मीरमगुरुं कुष्ठं एलाकक्कोलजातिभिः ॥ ६१ ॥

स्वर्चवृक्षैर्द्वादशभिर्हिमाम्बु परिपेषितैः ।

जलैर्नक्षत्रवृक्षोत्थैः शुभैर्ब्बा सूक्ष्मपेषितैः ॥ ६२ ॥

द्वितीयं विजयं प्राप्तौ विदध्यात् प्रोक्तरूपतः ।

वादे विवादे समरे द्यूतेषु च जयी भवेत् ॥ ६३ ॥

सप्तविंशतीत्यादिभिराप्रुयादित्यन्तैः षोडशभिः श्लोकैः सम्भूय सप्तविंशतियन्त्रैः सप्तविंशतिनक्षत्रेषु तदात्मना समर्चनादिकं वारेषु च तथार्चनं ततस्तिथिसमर्चनादिक्रमं चोपदिशति । तत्र सप्तविंशतियन्त्राणि अनन्तर पूर्वाक्तेन सह सप्तविंशति यन्त्राणीत्यर्थः । तेन कारणेन तान्येव सप्तविंशतिनक्षत्राण्येव विभक्त्या सार्धमिति शेषः । तान्येवेत्यत्र एवास्यान्वयः । साध्यं प्राग्वृत्तानि यन्त्राणि । तत्तद्दिनेषु तत्तद्-यन्त्रप्राप्तेषु अश्विन्यादिनक्षत्रेषु । तेषां यन्त्राणाम् । परमेश्वरोति सम्बुद्धिः । स्यात्

तृतीयाद्येषु नवसु गृहान्नव समर्चयेत् ।

देव्यात्मरूपोत्तेनास्य तैर्वाधा न भवेद् ध्रुवम् ॥ ६४ ॥

स्तम्भयेद्वादशेनाशु प्रोक्तक्रमविधानतः ।

संयामगमनं वर्षामुद्योगं वाचमाग्रहम् ॥ ६५ ॥

तयोदशाद्यैर्वेदान्तर्यन्त्रैस्तिथिमयैरपि ।

तत्तत्तिथिषु तैः प्राग्वद्वाञ्छितानामुयाद् ध्रुवम् ॥ ६६ ॥

तेषु तेषु तु यन्त्रेषु तत्तत्तिथिदिनाधिपान् ।

वारेशानपि संपूज्य तत्तत् फलमवाप्नुयात् ॥ ६७ ॥

कार्य्योद्योगेषु जातेषु वाञ्छितेष्वितरेष्वपि ।

वारर्चतिथिसंप्रोक्तयन्त्रे तां तैश्च दैवतैः ॥ ६८ ॥

आवृत्तामर्चयेद्गमिरक्षोवाय्वीशदिग्गतैः ।

रोगशान्तिं समुद्योगफलाभीष्टान्यवाप्नुयात् ॥ ६९ ॥

अथयमिदमाख्यातप्रक्षेपकमवधारणार्थं । वा विकल्पे । प्रोक्तद्रव्याणि वक्ष्यमाणानि कुचन्दनादीनि । वा विकल्पे । तत्र यन्त्रे निधाय प्रोक्तदिवसपूजानन्तरं । सुखी गदीति शेषः । प्रोक्तेषु क्रमावच्छेदेषु कार्य्येषु च वक्ष्यमाणेषु प्रोक्तेषु सेन्दुं सकर्पूरं । द्वादशभिः कुचन्दनादिनक्षत्रचोत्थैर्जलैः । शुभैः शुद्धरूपैः । वा विकल्पे सूक्ष्मपेषितैर्द्रव्यैरिति शेषः । द्वितीयं यन्त्रमिति शेषः । प्रोक्तरूपतः तत्तत्तत्तदादिषु तत्तद्दिनपूजनाभिषेकतः । तृतीयाद्येषु तृतीययन्त्राद्येषु नवसु यन्त्रेषु एकादशान्तेष्विति शेषः । देव्यात्मरूपात् देवीमयविग्रहात् तेन कारणेन । अस्य साधकस्य । तैर्गृहैः । एतदग्रहार्षनं तत्तद्द्वारेषु कर्त्तव्यमिति सम्प्रदायः । राष्ट्र-केत्वोर्वारौ प्राग्वत् । द्वादशेन प्रोक्तनवकात् परेण यन्त्रेणेति शेषः । प्रोक्तक्रमविधानतः तत्प्राप्तनक्षत्रतद्दिनार्चनादितः । तयोदशाद्यैः पूर्वोक्तात् परैः तिथिमयैः पञ्चदशसंख्याविशिष्टत्वात् । प्राग्वत् समर्चितैरिति शेषः । तिथि-दिनाधिपान् वक्ष्यमाणरूपान् । वारेशान् कुलसुन्दरीपटलोक्तान् द्विविधान् । तां देवीं । तैर्दैवतैः तिथ्यादीनामग्निरक्षोवाय्वीशदिग्गतैः तिथिनक्षत्रवारिशङ्ख-पूज्यरूपैः प्रोक्तक्रमदिग्गतैः दैवतैरित्यत्रान्वयः । रोगशान्तिं प्रागुक्तां समस्ताम् । समुद्योगफलानि प्रारब्धकार्य्यफलानि ॥ ६९ ॥

वाराणामधिपाः प्रोक्तास्तिथिनक्षत्रदेवताः ।
 ऋक्षहृन्नांस्तथा योनीं निर्गदे (१) परमेश्वरि ॥ ७० ॥
 वज्रिर्दंष्ट्रावुमा विघ्नो भुजङ्गा षण्मुखो रविः ।
 मातरश्च तथा दुर्गा दिशो धनदक्षेश्वरौ ॥ ७१ ॥
 यमो हरः शशी चेति तिथीशाः परिकीर्त्तिताः ।
 नक्षत्रदेवताश्चापि शृणु ब्रह्मे यथाविधि ॥ ७२ ॥
 अश्विनौ च यमो वज्रिर्धाता चन्द्रः शिवोऽदितिः ।
 गुरुः सर्पाश्च पितरः अर्यमा भग एव च ॥ ७३ ॥
 दिनक्रुच्च तथा त्वष्टा मारुतेन्द्राग्निमित्रकाः ।
 इन्द्रो निऋतितोयास्यौ विश्वेदेवा हरिस्तथा ॥ ७४ ॥
 वसवो वरुणः पश्चादज एकपदस्तथा ।
 अहिर्ब्रध्नस्तथा पूषा प्रोक्ता नक्षत्रदेवताः ॥ ७५ ॥

वाराणामित्यादिभिर्गजा इत्यन्तरेकादशभिः श्लोकैः प्रागुक्तवारदेवता-
 स्मरणपुरःसरं तिथिनक्षत्रहृन्नाक्षत्रदेवतानक्षत्रयोनीश्चोपदिशति । तत्र प्रोक्ता
 कुलसुन्दरोपटले । तथा योनीर्नक्षत्रयोनीरित्यर्थः । वज्रीत्यादिना श्लोकेन
 तिथिदेवतासु पञ्चदशसु द्वादशदेवता उपदिशति । यम इत्यादिना श्लोकेना-
 वशिष्टास्तिस्त्रिस्थिदेवताः समुपदिश्य नक्षत्रदेवताप्रस्तावश्च करोति ।
 अश्विनावित्यादिना श्लोकेन सप्तविंशतिनक्षत्रदेवतासु तत्संख्यातासु
 द्वादशनामान्युपदिशति । तत्र शिवोऽदितिः शिवः अदितिरिति पदच्छेदः ।
 दिनक्रुदित्यादिना श्लोकेन शिष्टासुपञ्च दशसंख्यासु तासु दशदेवतानामान्यु-
 पदिशति । तत्र इन्द्राग्नी इत्येकस्य नक्षत्रस्य देवते । वसव इत्यादिना
 श्लोकेन प्रोक्तावशिष्टदेवतापञ्चकनामोपदेशं प्रोक्तनिगमनश्च करोति । कार-
 स्कर इत्यादिना श्लोकेन सप्तविंशतिनक्षत्रहृन्नेषु तत्संख्येषु दशहृन्नामान्यु-
 पदिशति । आमलकोदुम्बर इति दिव्यत्वात् सन्धिः आमलक उदुम्बर
 इत्यर्थः । पलाशेत्यादिना शिष्टेषु सप्तदशसंख्येषु तेषु एकादशहृन्नामान्युपदिशति ।

कारस्करश्चामलकीदुम्बरो जम्बुकस्तथा ।

खदिरः कृष्णवंशी च पिप्पलो नागरोहिणी ॥ ७६ ॥

पलाशप्लक्षकाम्बष्ठविल्वार्जुनविकङ्कताः ।

वकुलः सरलः सर्जो वज्जुलः पनसस्तथा ॥ ७७ ॥

अर्कः शमी कदम्बश्च चूतो निम्बस्तथाऽन्तिमे ।

मधूकश्चेति संप्रोक्ता वृक्षा भानां क्रमादमी ॥ ७८ ॥

अश्वगजमजसर्पसर्पिणीश्वविडालिकाः ।

अजामार्जारलूषाश्च लूषिका वृषमाहिषौ ॥ ७९ ॥

व्याघ्रश्च महिषो व्याघ्री मृगौ मृगशुनी कपिः ।

गोकर्णी (१) वानरौ सिंही तुरगा सिंहगोगजाः ॥ ८० ॥

यदा रोगादि दुःखार्तिर्भवेत्तदङ्गैर्दिनैः ।

लूङ्गैः संख्ययाहोभिः शान्तिः स्याद्दिगुणेन वा ॥ ८१ ॥

अर्कत्यादिना श्लोकेन प्रोक्तावशिष्टषड्वृत्तनामोपदेशं प्रोक्तनिगमनञ्च करोति ।
अत्र अन्तिमे मधूक इत्यन्वयः । रिवत्यां मधूक इत्यर्थः । भानां नक्षत्राणाम् ।
अश्वमित्यादिना श्लोकेन सप्तविंशतिनक्षत्रयोनिषु तत् संख्यासु त्रयोदशयोनि-
नामानि उपदिशति । तत्र श्वविडालिका श्वा च विडालिका चेत्यर्थः । वृष महिषौ
वृषश्च महिषौ चेत्यर्थः । व्याघ्र इत्यादिना श्लोकेन शिष्टयोनिनामान्युपदिशति ।
तत्र महिषव्याघ्री महिषश्च व्याघ्री चेत्यर्थः । मृगशुनी मृगशन्याविति उत्तरार्द्ध-
पदम् । अत्र तिथिदेवतादिनक्षत्रयोन्यन्तानां सर्वेषां नामानि गुरुमुखादवगन्त-
व्याणि ॥ ८० ॥

यदेत्यादिना श्लोकेन ज्वरादिरोगारम्भे समयज्ञानेन रोगशान्तिसमय-
ज्ञानोपायमुपदिशति । तत्र एतदुक्तं भवति यदा ज्वरादिरोगारम्भस्तदा यस्मिन्नक्षत्रे
यावत्संख्याघटिकागतास्तत्संख्यैरहोभिर्वा तदङ्गसंख्यैरहोभिर्वा रोगमुक्तिं
जानीयादिति । अत्र सौम्येषु तक्षत्रेषु रोगारम्भेत् प्रोक्तक्रमतो रोगशान्तिः ।
क्रूरेषु नक्षत्रेषु चेद् रोगिणी देहत्याग इति सम्प्रदायः ॥ ८१ ॥

आधारे पञ्च यन्त्राणि स्वाधिष्ठाने चतुष्टयम् ।
 प्रोक्तेषु भावयेत्तानि तावन्ति मणिपूरके ॥ ८२ ॥
 अनाहते ततः पञ्च यन्त्राणि परिभावयेत् ।
 विशुद्धाख्ये च चत्वारि पञ्चाज्ञायामिति क्रमात् ॥ ८३ ॥
 तत्तत्तिथिदिनेष्वेवं भावयेत् षोडशीं शिवाम् ।
 तत्तच्चक्रगताः सर्वा भावयेत् सर्वसम्पदे ॥ ८४ ॥
 आधारादिषु चक्राणि भावयेदुक्तयोगतः ।
 नतु सर्वत्र सर्वाणि भावयेन्न कदाचन ॥ ८५ ॥
 भावनायामशक्तानां तत्तद्यन्त्राद्विस्तृता ।
 प्रोक्तान्याधारपद्मानि कृत्वा तत्तार्चयेच्छिवाम् ॥ ८६ ॥
 एवं दिनेषु वारेषु नक्षत्रेषु त्रिषु क्रमात् ।
 संपूज्य देवौमिष्टानि प्राप्नुयात् प्रोक्तवासरैः ॥ ८७ ॥

आधारित्यादिभिः कदाचनेत्यन्तैश्चतुर्भिश्चोक्तेः प्रोक्तानां सप्तविंशतिसंख्यानां
 यन्त्राणां मूलाधारादिषु षट्स्वाधारेषु उक्तविभेदक्रमप्राप्तं यन्त्रं विभावयतः फला-
 वाप्तिमुपदिशति । तत्र प्रोक्तेषु सप्तविंशतिसंख्येषु । तावन्ति चत्वारि इत्यर्थः ।
 इति क्रमात् प्रथमयन्त्रादिक्रमतः । तत्तत्तिथिदिनेषु यन्त्रप्राप्तेषु । एतदुक्तं भवति
 प्रथमादीनां यन्त्राणां प्रोक्तसंख्याविभिन्नानां तत्तद्यन्त्रप्राप्ततिथिदिनेषु मूला-
 धारादिषु प्रतिदिनमेकैकस्य भावनमिति । षोडशीं चित्रानित्यां शिवां
 ध्यायतः । नतु सर्वत्र सर्वाणि सर्वाधारेषु सर्वाणि यन्त्राणि स्वेच्छया प्रोक्तसंख्या-
 विभागेन भावनीयानि । उक्तं प्रथमादिविभेदक्रमतः प्रोक्तेषु प्रोक्तान्येव
 भावनीयानि ॥ ८५ ॥

भावनायामित्यादिना वासरैरित्यन्तेन श्लोकद्वयेनाधारेषु भावनायामशक्तानां
 षड्विस्तृत्तदाधारपद्मानि प्राग्वत् कृत्वा तत्तन्मध्ये तत्तत्प्राप्तं यन्त्रमालिख्य तत्त-
 त्तिथिवारनक्षत्रेषु देवीं समाराध्य प्रोक्तवासरैः प्रागुक्त सप्तविंशत्या दिनैः । (१)
 प्रोक्तानि फलान्यवाप्नुयादित्युपदिशति ॥ ८७ ॥

वलिञ्च दद्यात्तेष्वेव वासरेषु यथाविधि ।
 पञ्चाशन्मिथुनानाञ्च प्रोक्तचक्रेऽर्द्धरात्रके ॥८८॥
 मध्याह्ने सन्ध्योश्चापि चक्रस्थानामपौश्वरि ।
 मिथुनोक्तक्रमे शक्तिमन्त्रवच्चक्रगामिनाम् ॥८९॥
 कूटानां मन्त्ररूपाणि प्रोक्तानि स्फुटमीश्वरि ।
 तैस्तेषां तेषु कालेषु वलिं दद्यात्तथेरितैः ॥९०॥
 देव्यास्त्वनुग्रहप्रोक्तनिवेद्यैः शिक्थकं महत् ।
 विधाय तस्य मध्ये तु कृत्वा दीपं घृताप्लुतम् ॥९१॥
 विधाय तत्तन्मन्त्रैस्तु विदध्यात्तान्यनुक्रमात् ।
 प्रत्येकं देवतानां वा मिथुनानामथापि वा ॥९२॥
 दद्यादपूपपनसमोचाघृतगुडान्वितम् ।
 कुल्माषपायसान्नेन व्यञ्जनं कागमांसयुक् ॥९३॥
 इत्थं कार्य्यस्य गुरुतालाघवापेक्षया दिनैः ।
 साधयेत् सप्तभिः पञ्चान्मासान्मण्डलतोऽपि वा ॥९४॥
 मिथुनानां वलिं दद्यात् प्रतिमासं गृहेऽर्चयेत् ।
 प्रत्यब्दं वा गृहे मन्त्रो जीवेदाद्यामहोदयः ॥९५॥

वलिमित्यादिभिर्नरा इत्यन्तेर्नवभिः श्लोकैर्देव्याः प्रागुक्तपञ्चाशन्मिथुनानाञ्च
 वलिदानप्रकारं तत्फलानि चोपदिशति । तत्र तेष्वेव वासरेषु प्रोक्तयन्त्रप्रयोग-
 वासरेषु । अन्यदपि मङ्गलार्थं अमङ्गलप्रतिघातार्थञ्च नित्यशश पञ्चाशन्मिथुन-
 वलिप्रदानं कुर्यादिति सम्प्रदायः । पञ्चाशन्मिथुनानां षोडशपटलोक्तानां प्रोक्त-
 चक्रे तत्रैवोक्ते । एतदुक्तं भवति षोडशपटले अष्टनवतितमश्लोकोक्तचतुःषष्टि-
 पदे चक्रे मध्यतश्चतुष्कीष्ठान्येकीकृत्य तत्र दिननित्यां साध्यगर्भामालिख्य वहिर-
 ग्रादिप्रादक्षिण्यनिर्गमन घटिकाक्रमतो मिथुनानामर्चनवलिप्रदानादि कुर्यादिति ।
 सन्ध्योः प्रातःसायन्तन्योः । चक्रस्थानां कूटविद्याशक्तीनां मूल (१) शक्तिसहितानां
 वलिं दद्यादित्यत्रान्वयः । ईश्वरोति देवीसम्बुद्धिः । शक्तिमन्त्रवत् मिथुनोक्त-

एवं कालात्ममिथुनवलिदानेन पूजनात् ।
 स्मरणात् कौर्त्तनात् सर्वबाञ्छितानाप्नुयुर्नराः ॥६६॥
 मिथुनानां वलिद्रव्याण्याकर्णय महेश्वरि ।
 यैस्तुष्टिं प्राप्य तान्याशु प्रयच्छन्त्यभिवञ्छितम् ॥६७॥
 दशानां पायसं दद्यादशानान्तु गुडोदनम् ।
 पञ्चानां मुद्गभिन्नान्नं पञ्चानां दधिभक्तकम् ॥६८॥
 दद्यादपूपं पञ्चानां पञ्चानां ज्वोरशकरे ।
 पञ्चानां नारिकेलस्य फलक्षौद्रं गुडान्वितम् ॥६९॥
 पञ्चानां सितभक्ताभ्यां मोचाफलमुद्गीरितम् ।
 मिथुनाच्चारिता नित्यं योऽसौ स्यान्मान्दिकाग्रणीः ॥१०॥

शक्तिमन्ववत् । चक्रगामिनां कूटानामित्येवान्वयः । एतदुक्तं भवति—पूर्वं पञ्चा-
 शन्मिथुनशक्तिविद्यावदत्रोक्तयन्त्रगतविद्याकूटशक्तीनामपि प्रोक्ताभिः प्रत्येकं
 पञ्चदशाक्षराभिः कूटसंहिताभिर्विद्याभिः पूजनं वलिदानञ्च कुर्यादिति । ताः
 विद्या यथा प्रथमं बीजद्वयपूर्वं तत्तत्कूटमुच्चार्य ततो रूपिणीशक्तीत्युक्ता ततः
 समाक्षरीं वदेत् तेन पञ्चदशाक्षर्यः षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतविद्याः सम्भवन्ति ।
 तैर्मन्त्रेस्तेषु कालेषु प्रागुक्तसम्यावयादिषु । ईरिते दृश्यमाणेदेव्याश्चित्त्वानित्यायाः
 अनुग्रहप्रोक्तत्रैवेद्यैः षोडशी पटले नवतितमश्लोकोक्तपायसान्नगुडान्नभिन्नान्न-
 हरिद्रान्नतिलान्नकेवलशुद्धाश्चैरित्यर्थः । शिक्त्रकं पिण्डमित्यर्थः । प्रत्येक-
 मित्यादिनैतदुक्तं भवति प्रधानदेवताया एव षड्भिः समितैर्वा तस्यास्तत्
 परिवाराणामपि वा तस्यास्तत्परिवाराणां मिथुनानामपि युग्मस्य एकमेकं वा
 पृथक् पृथगिति वा वलिदाने पञ्चत्रयचतुष्टयमुक्तं भवतीति । अपूपपादिद्रव्य-
 नवकं पूर्वोक्तनिवेद्यद्रव्यसहितं भवति । तन्नामानि गुरुमुखादवगन्तव्याणि ।
 अपि वा विकल्पे । वा विकल्पार्थः । स्मरणान्मिथुनानां कालरूपित्वानु-
 मन्थानात् ॥८६॥

मिथुनानामित्यादिभिरग्रणीरित्यन्तेत्यतुर्भिः श्लोकैर्मिथुनवलिद्रव्याणि नित्यं-
 देयानि तदर्द्धनफलं चोपदिशति । तत्र वलिद्रव्याणि नित्यदेयानि प्रयोगदेयानि

अहङ्कारमयौ व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।

अस्या निफालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥१०१॥

इति नित्यातन्त्रे श्रीकादिमते एकविंशति-

पटलं परिपूर्णम् ।

च । दधिभक्तकं दधिमिश्रमन्नमित्यर्थः । मितभक्ताभ्यां मोचाफलं शर्करा-
मिलितान्नकदलीफलानेत्यर्थः । एतान्येव नित्यवलिप्रदाने च मिश्रणानां
द्रव्याणि । अमौ अर्चकः ॥१००॥

इति षोडशनित्यातन्त्रे श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसारमिह-

राजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां

व्याख्यायां चित्रानित्याविद्याविधानप्रकाशनपरमेकविंशतितमं

पटलम् परिपूर्णं परासृष्टम् ॥ २१ ॥

ग्रन्थसंख्या --- सप्तविंशतियन्त्राणि व्याख्याग्रन्थाः शतद्वयम् ।

पादाधिकाद्युत्तराः सप्तः पटले त्वेकविंशके ॥

द्वाविंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां या प्रोक्ता वलिदेवता ।

सा विद्या कुरुकुल्लायाः पञ्चविंशाक्षरोदिता ॥ १ ॥

सैव त्रिखण्डा तत्रैव प्रोक्ता विद्या तु संख्यया ।

सप्तभिः प्रथमा प्रोक्ता त्रयोदशयुता पुरा ॥ २ ॥

तृतीया सा पञ्चविंशदक्षरा सकलिष्टदा ।

एवं सा विभिरप्येतैर्विद्यारूपैरभीष्टदा ॥ ३ ॥

इक्ष्वराष्टतदुग्धाध्विमध्यगे नवरत्नके ।

द्वौपे तां ललितां नित्यविनोदानन्दितां यजेत् ॥ ४ ॥

पूर्वस्मिन्नेकविंशे पटले षोडश्याश्रितानित्याया विधानमुपदिश्यानन्तरं सर्वासां नित्यानां वलिदेवतायाः स्वस्मात् स्वस्मात् अपृथग्भूतायाः कुरुकुल्लाया विधानमुपदिशति अथ षोडशनित्येत्यादिना तदित्यन्तेन श्लोकशतरूपेण द्वाविंशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिभिरभीष्टदा इत्यन्तेस्त्रिभिः श्लोकैः कुरुकुल्लाविद्यायास्तृतीयपटलात्तत्स्वरूपं त्रैविध्यं तेषां त्रयाणां खण्डानां (१) प्रत्येकं तत्रोक्तामक्षरसंख्यां तैर्देवताया वाञ्छादायित्वञ्चोपदिशति । तत्र पञ्चविंशाक्षरोदिता तृतीये पटले इति शेषः । तत्र पञ्चविंशाक्षरा प्रथमद्वितीयखण्डप्रकृतिरूपा तृतीयखण्डभूता मूलविद्येत्यर्थः । सैव पञ्चविंशाक्षरैव । त्रिखण्डा त्रिरूपभेदा । तत्रैव तृतीयपटल एव । तृतीया सा सा खण्डद्वयमूलभूता विद्या तृतीयखण्ड इत्यर्थः । सा कुरुकुल्ला ॥ ३ ॥

इक्ष्वित्यादिना तीरपालिकामित्यन्तेन अभ्यर्द्धश्लोकेन सर्वाङ्गनित्याया ललितायाश्चतुर्थादिपटलत्रयप्रोक्तपूजाक्रमस्मारणेन अत्र अस्याः कुरुकुल्लायाः तदङ्गत्वमभिप्रेति । तत्र नित्यविनोदानन्दितां सङ्गीतादिभिः । तत्तीरेत्यादिना श्लोकपूर्वार्द्धेन प्रसङ्गतस्तस्या ललिताया अङ्गभूतामुपरितनपटलवक्ष्यमाणविधानमस्याः कुरुकुल्लायाः पूर्वमेवाभ्यर्चनीयत्वात् पञ्चमीं वाराह्यीं यजेदिति प्रस्तौति । तत्र तत्तीरे इक्षुसागरतीरे तस्य चतुर्णां प्रथमत्वात् । “इक्षुसागरवेलायां वाराह्यीमर्चयेत् ततः” इत्यागमान्तरोक्तत्वाच्च । तत्र तस्याः समवस्थानं दक्षिणपश्चिमकोणदिक् प्रदेशे ललिताभिमुखमिति सम्यदायः ॥ ४ ॥

तत्तीरे पूजयेद्देवीं पञ्चमीं तीरपालिकाम् ।

तत्सागरेषु परितो रत्नपोतचरीं यजेत् ॥ ५ ॥

तदाज्ञया रत्नपोतं तन्नाम्नैव समर्चयेत् ।

वलिचक्रञ्च तेनैव तन्मध्ये च समर्चयेत् ॥ ६ ॥

पूर्वपश्चिमदिग्द्वारसंयुतं चतुरस्रकम् ।

कृत्वा तदन्तः पद्मञ्च साष्टपदं सकर्णिकम् ॥ ७ ॥

कर्णिकायां चारु कृत्वा नवयोनिं समर्चयेत् ।

षडङ्गं बालया कृत्वा तेनार्घ्यमपि साधयेत् ॥ ८ ॥ ॥ ६ ॥

तत्सागरेष्वित्यादिना समर्चयेदित्यन्तेनार्घ्येन श्लोकेनास्याः कुरुकुल्लायाः पूजाप्रस्तावपूर्वकं तत्र रत्नपोतवलिचक्रार्चनमुपदिशति । तत्र तत्सागरेषु पञ्चम्यधिष्ठित तत्तीरसागरादिषु । रत्नपोतचरीं कुरुकुल्लां । तत्र तदाज्ञया तीरपालिकायाः पञ्चम्याः समनुज्ञया सागरेषु तस्याः कुरुकुल्लायाः पूजनं समवस्थानमित्यु-सागरे उत्तरपश्चिमकोणे । रत्नपोतचरोमित्युक्त्या साधकाभिमुखमिति सम्प्रदायः । तत्तु दक्षिणपश्चिमकोणे पञ्चम्याः समवस्थानात् । रत्नपोतं रत्ननिर्मितप्रवहणरूपं अद्यतनप्रवहणस्वरूपवदिति सम्प्रदायः । तन्नाम्नैव रत्नपोतानाम् नमोऽन्तेन वक्ष्यमाणविसर्जनोयद्वल्लेखापूर्वेण । यथा ह्योः रत्नपोताय नमः इति समर्चयेत् । वलिचक्रञ्च वक्ष्यमाणरूपं । तेनैव नाम्नैव प्राग्वन्नमोऽन्तेन विसर्जनोयशक्त्यायेन । यथा ह्योः वलिचक्राय नमः इति समर्चयेत् । तन्मध्ये रत्नपोतमध्ये ॥ ६ ॥

पूर्वत्यादिना समर्चयेदित्यन्तेनार्घ्येन श्लोकेन देव्याः कुरुकुल्लायाः नित्य-सपर्याचक्रमुपदिशति । तत्र पूर्वपश्चिमदिग्द्वारसंयुतमित्यत्र शाखानिष्ठाणा-नुक्तावपि उत्तरत्र दक्षशाखादोत्पत्त्या प्रतिद्वारं शाखादयोपेतत्वं चतुरस्रस्योक्तमिति सम्प्रदायः । चारु यथामानं । एतदुक्तं भवति प्राक्पश्चिमतः सशाखा-द्वयद्वारयुग्मं समचतुरस्रद्वयं कोणेषु दिक्षु च देवतास्थानचिह्नितं विधाय तन्मध्ये स्थलद्वयोपेतमष्टदलं पद्मं कृत्वा तस्य कर्णिकायां नवयोनिचक्रं प्रागुक्त-चतुस्त्रिपञ्च चतुरंशैः विधाय तन्नाममन्त्रेण तदर्चयेदिति ॥ ८ ॥

षडङ्गमित्यादिना श्लोकोत्तरार्धेन षडङ्गन्यासमर्घ्यसाधनञ्चोपदिशति । तत्र बालया कुलसुन्दरीविद्यया मजातिकयेति शेषः । तेन षडङ्गेन मूलविद्यया पञ्चविंशत्यक्षरया त्रिवारादङ्गेनमभ्यर्चयेच्च ॥ ९ ॥

त्रिखण्डमुद्रया मूलमन्त्रेणाद्येन चावहेत् ।
 ध्यात्वथ परिवारैस्तां देवीं गन्धादिभिः क्रमात् ॥ १० ॥
 विकीर्णकुन्तलां नग्नां रक्तामानन्दविग्रहाम् ।
 दधानां चिन्तयेद्वाणं चापशतुणीः करैः ॥ ११ ॥
 तत् समानायुधाकारवर्णां देव्यस्तु वाह्यगाः ।
 ऋतुस्नाताः स्फुरद्योन्यः सदानन्दारुणेक्षणाः ॥ १२ ॥
 हृल्लेखया स्थापनादीनुपचारान् समाचरेत् ।
 ततस्तदाज्ञया रोहे भ्रामिणीं द्राविणीं यजेत् ॥ १३ ॥
 पश्चिमद्वारमारभ्य दक्षशाखादि पूजयेत् ।
 सूर्यसोमं तिथिवारं योगर्क्षकरणान्यपि ॥ १४ ॥

त्रिखण्डेत्यादिभिरीक्षणा इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैरावाहनमुद्रामन्त्रपुरःसरं देव्याः
 सपरिवाराया नित्यसपर्याधानमुपदिशति । तत्र आद्येन सप्ताक्षररूपेण मन्त्रेणेति
 शेषः । इत्थं वक्ष्यमाणरूपतः । गन्धादिभिर्यजेदिति शेषः । नग्नां दिगम्बरां
 देव्या दिगम्बरत्वकथनं सच्चि (म्बि) दानन्दमयत्वात् । अनाहतत्वमित्यपस्करः सम्प्र-
 दापार्थः । आनन्दविग्रहां सच्चिदानन्दरूपत्वात् । आयुधक्रमस्तु स्वदक्षिणाधरा-
 दित उत्तरान्तं अप्रादक्षिण्यात् । ऋतुस्नाताः स्फुरद्योन्यः एतद्देव्या अपि साधारणं
 तस्याः ऋतुस्नातत्वस्फुरद्योनित्वकथनं प्रागुक्तसच्चिदानन्दमयत्वनित्योल्लासाति-
 शयत्वमिति सम्प्रदायः । अस्या ललिताङ्गत्वपूजनेऽप्येतदेव ध्यानं नतु तत्समान
 मिति च सम्प्रदायः ॥ १२ ॥

हृल्लेखेत्यादिभिः पूजयेदित्यन्तरध्यर्क्षैः षड्भिः श्लोकैर्देव्या उपचारपूर्वं सावरण-
 चतुष्टयनित्यसपर्याक्रममुपदिशति । तत्र हृल्लेखया सविसर्जनोपयेति सम्प्र-
 दायः । तथा तत्तन्मन्त्रादिगतया अत्र सर्वशक्तोर्यजेदिति । स्थापनादीन्
 आदिशब्दः सन्निरोधादिविषयः । उपचारान् अर्घपाद्यादीन् । तदाज्ञया देव्या-
 ज्ञया । भ्रामिणीं द्राविणीं यजेत् । तयोरवस्थानन्तु रत्नपोतपूर्वपश्चिमकोट्योः ।
 दक्षशाखादि देव्याः पश्चिमामभिमुखाया दक्षिणपार्श्वशाखादिप्रादक्षिण्याच्च ।
 यक्षिणीश्चेत्यत्र बहुवचनान्तं तासां षट्त्रिंशत् संख्याविशिष्टत्वात् । तन्मन्त्रो यथा ।
 ह्रीः यक्षिणीरूपिणीशक्तिपादुकाः पूजयामि इति । अन्यासां तत्तन्नामान्ते पादुकां

यक्षिणीश्च तथा तारां पूर्वद्वारस्य शाखयोः ।
 व्योमवाय्वग्नितोयक्ष्मारूपिणौ शक्तिसंयुतम् ॥ १४ ॥
 शब्दस्पर्शश्च रूपञ्च रसगन्धश्च पूर्ववत् ।
 घ्राणान् बुद्धिं तथा शक्तिमष्टपदेषु पूजयेत् ॥ १५ ॥
 तदन्तरष्टकोणेषु वाग्देव्यष्टकमर्चयेत् ।
 ततो वाणान् धनुःपाशमङ्कुशञ्चाभितो यजेत् ॥ १६ ॥
 मध्यत्रिकोणकोणेषु सेष्ठाज्ञानक्रियात्मिकाः ।
 शक्तीर्यष्टाय तन्मध्ये सखिदामनमर्चयेत् ॥ १७ ॥
 ततस्तां पञ्चविंशार्णमूलमन्त्रेण पूजयेत् ।
 ततस्तदाज्ञया पोतपरोतं द्वौपमागतः ॥ १८ ॥
 पश्चिमं पुष्परागञ्च संप्राप्यावतरेत् क्रमात् ।
 परीयमाणे दिक्ष्वेतानर्चयेत्तत्र तत्र वै ॥ १९ ॥
 इक्ष्विराघृतदग्धाब्धीन् पश्चिमादि विलोमतः ।
 नमोऽन्तेर्नामभिः पूर्वं पूजयेद्गन्धपुष्पकैः ॥ २० ॥

पूजयामीति श्रीः व्योमरूपिणोऽब्दशक्तिप्रादुर्भावा पूजयामीत्यादयः शब्दादीनां
 मन्त्रा बोद्धव्या इति । पूर्ववत् अग्रादिप्रादक्षिणेन तथा रूपिणौ शक्त्यादिसहितम्
 अर्चयेत् । अग्रादिप्रादक्षिणेन अभितः प्राग्वन्मध्यत्रिकोणाद्वहिरभितस्तत्तद्भुजान्ति-
 केष्वप्रादक्षिणेन यदा प्राग्वत् क्रमात्तन्मध्ये त्रिकोणमध्ये । सखिदामन-
 मिति देवताया भर्तृभूतं सखिदात्मकं पुरुषमिति सम्प्रदायः । तत्र देवता-
 स्थानप्रकाररूपावरणशक्तीनामवस्थानप्रकारश्च गुरुमुखादेवावगन्तव्यः । तन्मन्त्रो
 यथा श्रीः सखिदामनाय नमः इति । पञ्चविंशार्णमूलमन्त्रेण खण्डहयप्रकृति
 भूतेन तृतीयेनेत्यर्थः ॥ १८ ॥

तत इत्यादिना पुष्पकैरित्यन्तेनाहुर्द्येन श्लोकद्वयेन देव्याः प्रधानदेवतारूप-
 ललिताङ्गत्वेन स्थितिमिच्छादिसागरपूजाश्चोपदिशति । तत्र तदाज्ञया कुरुकुक्षा-
 ञ्चया परोतं भवेदिति शेषः । पश्चिमं पुष्परागमिति ललितादेव्या नित्यपूजा-
 पटलोत्तानवरत्नद्वौपायखण्डस्य पुष्परागमयत्वात् तत् स्मारयति । परीयमाणे परितो

नवरत्नमयं द्वौपमित्यादि प्रागुदीरितम् ।

एवं समर्चितं देव्या ललितायाः प्रियङ्करम् ॥ २१ ॥

एवं देवौ पूजयितुः शीघ्रं बहु मनीषितम् ।

प्रसौदति यत्तस्तस्मात् पूजयेदेवमौश्वरि ॥ २२ ॥

देवीनां कुरुकुल्लान्तु तोयादुपरि पूजयेत् ।

पञ्चविंशार्णमूलेन पूजान्ते परमेश्वरि ॥ २३ ॥

देव्या वलिः समाख्यातस्ताराशक्तेस्तु विद्याया ।

तां शृणु त्वं प्रिये वच्मि ताराविद्यां दशाक्षरीम् ॥ २४ ॥

भूः स्वेन मरुता युक्तो रयो दाहश्चरान्वितः ।

रयो धरान्वितः पश्चाद्रययुग्मं मरुद्युतम् ॥ २५ ॥

एतत्तृतीयं षष्ठं स्याच्चतुर्थं सप्तमं भवेत् ।

षष्ठं तदष्टमं विद्यात् हृदम्बुमरुदन्वितम् ॥ २६ ॥

भ्राह्म्यमाणे तत्र तत्र प्रदेशे इति शेषः । पञ्चिमादि विलोमतः प्रोक्तक्रमेण
इक्षुसागरादीन् नमोऽन्तेर्नामभिः पूर्वं पूर्वमिति वीजद्वयं स्मारयति वीजद्वयं
नामभिरादौ संयोज्य तैरित्यर्थः । तन्मन्त्रा यथा ह्रीः श्रीः इक्षुसागराय नमः
इत्यादयः ॥ २० ॥

नवरत्नमयमित्यादिना ईश्वरीत्यन्तेन श्लोकद्वयेन ललिताया देव्याः समागधन
विशेषे फलविशेषमुपदिशति । तत्र प्रागुदीरितं ललितानित्यपूजनोपदेशे
प्रोक्तरूपतः । एवं प्राग्वत् । प्रसौदति प्रयच्छति देवौ इति शेषः । ईश्वरीति
देवोसम्बुद्धिः ॥ २२ ॥

देवीनामित्यादिना श्लोकेन कुरुकुल्लाया देव्याः स्वतन्त्रपूजाक्रममुपदिशति ॥ २३ ॥

देव्या इत्यादिभिः परमेश्वरीत्यन्तेश्चतुर्भिः श्लोकैर्देव्याः कुरुकुल्लायाः
स्वतन्त्रनित्यपूजायां वलिं तद्विद्यां दशाक्षरीं तथा वलिदानञ्चापदिशति । तत्र
देव्याः कुरुकुल्लायाः भूः स्वेन युक्तेति शेषः ॐ इति । मरुता युक्तो रयः
ता इति । दाहश्चरान्वितः र इति । रयो धरान्वितः तु इति । रययुग्मं मरुद्-
युतं ता इति । एतत्तृतीयं षष्ठं स्यात् । एतस्या एव विद्यायाः र इति तृतीय-

हंसश्च मरुता युक्तः प्रोक्ता विद्या दशाक्षरौ ।
 अनयास्या वलिं दद्याद्विद्यया परमेश्वरि ॥ २७ ॥
 ध्यानं देव्याः शृणु प्राप्ते समस्तापन्निकृन्तनम् ।
 अस्यास्तायेषु सर्व्वं त वाधो न भवति स्मृतैः ॥ २८ ॥
 श्यामवर्णां त्रिनयनां द्विभुजां वरपङ्कजे ।
 दधानां बहुवर्णाभिर्व्वहुरूपाभिरावृतार ॥ २९ ॥
 शक्तिभिः स्मरेवदनां रत्नमौक्तिकभूषणाम् ।
 रत्नपादुकयोः न्यस्तपदाम्बुजयुगां स्मरेत् ॥ ३० ॥
 होमं कुर्यान्नित्यशस्तु घृताक्तैरक्तपुष्पकैः ।
 सुगन्धिभिः सितैः पुष्पै रन्नाज्याभ्यां घृतेन वा ॥ ३१ ॥
 प्राग्वद्गतयुतो विद्यां पञ्चविंशति लक्षकम् ।
 जपित्वा पूजयेत् सप्तास्त्रय तर्पणहोमकम् ॥ ३२ ॥

मन्त्रमेवास्याः षष्ठमन्त्रं स्यादित्यर्थः । चतुर्थं सप्तमं । अस्या एव विद्यायाश्चतुर्थं
 तुकाराक्षरमेवास्याः सप्तममन्त्रं भवेदित्यर्थः । षष्ठं तदष्टमं । अस्या एव
 विद्यायाः षष्ठं 'रिफं' रे इत्यक्षरमेवस्या अष्टममन्त्रं विद्यात् जानीयादित्यर्थः ।
 ऋदम्बुमरुदन्वितं स्वा इति नवममन्त्रं । हंसश्च मरुता युक्तः हा इति दशममन्त्रं
 भवति । अनया प्रोक्तया दशाक्षर्या अस्याः कुरुकुलायाः वलिम् अतएव
 विद्यया । ताराशक्तेः सर्व्वपूजादौ षोडशार्णेन वलिरिति सम्प्रदायः । परमेश्वरीति
 देवीसम्बद्धिः ॥ २७ ॥

ध्यानमित्यादिभिः स्मरेदित्यन्तेस्त्रिभिः श्लोकैर्बलिदेवतायाः ताराशक्ते-
 र्वलिमयध्यानमुपदिशति । तत्र अस्यास्ताराशक्तेः यस्मात् कारणात् स्मृतैः
 वक्ष्यमाणध्यानादित्यर्थः । वरपङ्कजे वामदक्षिणाभ्यां । शक्तिभिः आवृतामिति
 पूर्व्वान्वयः । न्यस्तपादाम्बुजयुगां वलियहणार्थमभिमुखमायान्तौमित्यर्थः ॥ ३० ॥

होममित्यादिना श्लोकेन देव्याः कुरुकुलाया नित्यहोमद्रव्याख्युपदिशति ।
 तत्र वा विकल्पे ॥ ३१ ॥

प्राग्वदित्यादिना क्रियामित्यन्तेनाध्यर्हनेकेन श्लोकेन पञ्चविंशत्यर्णाया मूल-

कुर्यान्नित्योदितेष्वन्यतमेन हवनक्रियाम् ।
 एवं संसिद्धविद्यस्तु नित्यार्चानिरतस्तथा ॥ ३३ ॥
 प्रयोगानाचरेद्भक्त्या काम्यान् प्रोक्तक्रमेण वै ।
 होमेन पूजया यन्त्रभावेन च तान् शृणु ॥ ३४ ॥
 घृताक्तैः सर्षपैर्हीमादशयेद्वनिताजनम् ।
 सर्षपस्नेहसंसिक्तैर्मं रिचैरानयेच्च ताः ॥ ३५ ॥
 तैलाक्तैस्तु तिलैर्हीमान्मध्यगावे यथाविधि ।
 नारीनरनृपानन्यान् वशयेत् यावदायुषम् ॥ ३६ ॥
 अजाघृताक्तैर्बुधैर्भूककुसुमैर्मध्यगावकी ।
 हवनाद्वनिताः सर्वा मोहयेत् प्रेसकौतुकैः ॥ ३७ ॥
 क्षौराक्तैर्मल्लिकापुष्पैर्हवनाद्ब्राह्मणानृपान् ।
 वशयेच्छतपत्रैश्च तथा विचकिलैः शुभैः ॥ ३८ ॥
 सवत्ससितगोदुग्धसमेतैर्नारिकेलजैः ।
 फलक्षोदैः सितयुतैर्हवनात् स्वर्णमाप्नुयात् ॥ ३९ ॥
 नारिकेलफलक्षादैर्गुडक्षौद्रघृताहुतैः ।
 प्रागुक्तकालतो वित्तनिचयं समवाप्नुयात् ॥ ४० ॥
 कदलोफलहोमेन स्यादाद्योऽम्बुजहोमतः ।
 कङ्कहारहोमतो भौष्टं लभते कुमुदद्वयैः ॥ ४१ ॥

विद्यायाः पुरस्चरणमुपदिशति । तत्र व्रतं संकल्पः । विद्यां पञ्चविंशत्यक्षरां
 नित्योदितेष्वन्यतमेन नित्यहोमोक्तेषु रक्तपुष्पादिष्वन्यतमेन ॥ ३२ ॥

एवमित्यादिनः शृण्वित्यन्तेनार्थाद्यैर्नेकेन श्लोकेन कृतपुरस्चरणस्यैव प्रयोग-
 योग्यतां प्रयोगप्रकारांश्चोपदिशति । तत्र नित्यार्चानिरतः पुरस्चरणानन्तरमपि ।
 तान् प्रयोगान् ॥ ३४ ॥

घृतत्यादिभिः कुमुदद्वयैरित्यन्तैः सप्तभिः श्लोकैः चतुर्दशभिर्द्रव्यैर्हीमात्
 नानाफलप्राप्तिमुपदिशति । तत्र ता वनिताः । तैलाक्तैस्तिलस्नेहाक्तैः । अन्यान्

उत्पलैः पूजयेद्देवि समस्तापद्भिमुक्तये ।
 पद्मैः सितैर्लोहितैश्च पूजयेदिन्द्रिराप्तये ॥ ४२ ॥
 कुमुदाभ्यां यजेद्वित्तलाभकामनया तथा ।
 जपावः ककुमुमैस्तथा दाडिमजै रपि ॥ ४३ ॥
 सौगन्धिकैर्विचकिलैः कुटजैः शतपत्रकैः ।
 पुन्नागजैः पाटलैश्च चम्पकोत्थैर्यजेच्छिवे ॥ ४४ ॥
 सप्तभिः सप्तवारिषु भास्करादिषु पूजयेत् ।
 प्रोक्तकालेषु वित्ताय्यो धराधान्यांशुकादिमान् ॥ ४५ ॥
 चन्द्रनैरर्चयेन्नित्यं समस्तमपि वाञ्छितम् ।
 लभते प्राक्तकालेन तथा कालागुरुद्रवैः ॥ ४६ ॥
 कुङ्कुमैर्नित्यशः पूजां कुर्यात् सौभाग्यसिद्धये ।
 कर्पूरैरायुषः सिद्धौ वश्यस्त्रीधनसिद्धये ॥ ४७ ॥
 मृगस्वेदमदाभ्याञ्च पूजयेन्मासमावकम् ।
 कन्दर्पसमसौभाग्यो वनितासु नरो भवेत् ॥ ४८ ॥
 एलालवङ्गकक्कोलजातिभिर्नित्यशो यजेत् ।
 अब्दमात्रं ततो लोके विश्रुतः स्यात् स वैभवैः ॥ ४९ ॥
 कर्पूरशकलैः पूजा सर्वाभौष्टप्रदा भवेत् ।
 पूजितैस्तैस्तु जग्धैः स्यान्नरो यात्यखिलप्रियः ॥ ५० ॥

सामन्तादानपि । प्रेमकीतुकेः प्रणयात्कण्ठाभिः । ब्राह्मणान् विप्रान् । वश्येदित्य-
 न्वयः । तथा विकल्पः । सितयुतः शंकरासंमिलितः । प्रागुक्तकालतः मण्डला-
 दितः । आद्यः अश्विजकङ्कारयोरपि विषयः । कुमुदद्वयैः रक्तिसितैः ॥ ४१ ॥

उत्पलैरित्यादिभिः प्रिय इत्यन्तेर्नवभिः श्लोकैर्नानाद्रव्यैः पूजनैर्नानाफल-
 प्राप्तिमुपदिशति । तत्र सितैः पद्मैरित्यन्वयः । लोहितैस्तद्वत् कुमुदाभ्यां
 प्राग्वक्ष्यपादिभिरपि श्रीलाभाय । सौगन्धिकैः कङ्कारैः सप्तभिः सौगन्धि-
 कादिभिः । तथा समस्ताभौष्टलाभ इत्यर्थः । वश्यस्त्रीधनसिद्धये कर्पूरैरित्य-

वृत्तत्रयं तथाष्टारमञ्जं तन्मध्यतस्तथा ।

नवयोनिं विधायान्न मध्ये मायां ससाध्यकाम् ॥ ५१ ॥

आलिख्याष्टसु कोणेषु मन्त्रार्णाष्टकमालिखत् ।

वह्निर्दलेष्वपि तथा लिखेद्विद्विक्रमेण वै ॥ ५२ ॥

वह्निर्मातृकया मायास्वगया प्रतिलोमया ।

क्रमेण चाभिसंवेष्टा तेन यन्त्रेण साधयेत् ॥ ५३ ॥

समस्तवाञ्छितं पूजाधारणस्थापनादिभिः ।

यन्त्रं राचनयालिख्य भूर्जे वा क्षौमखण्डके ॥ ५४ ॥

नवयः । सृगस्वेदमदाभ्यां सृगस्वेदेन सृगमदेन चेत्यर्थः । ततः यजनतः । तैः कर्पूरादिभिः । जग्धं भक्तितैः ॥ ५० ॥

वृत्तत्रयमित्यादिभिः स्थापनादिभिरित्यन्तैरध्यर्द्धस्त्रिभिः श्लोकैः पञ्चविंशत्यक्षरया तृतीयया मूलविद्याया यन्त्रनिर्माणोपदेशं तद्विनियोगप्रकारप्रस्तावं च करोति । तत्र तन्मध्यतः अष्टदलाजमध्यतः । तथा कुलसुन्दरीपटलोक्तप्रक्रियया । अत्र मध्ये सर्वमध्ययोनिमध्ये । मायां प्राग्वत् हृल्लेखां सविसर्जनीयां पञ्चविंशत्यक्षरविद्यायामेकादशाक्षरभूतां । अष्टसु कोणेषु मध्यकोणविधुरेषु मन्त्रार्णाष्टकं प्रथमद्वितीयखण्डप्रकृतिभूतपञ्चविंशत्यक्षरमूलविद्याक्षरपञ्चविंशकेषु आदिताऽक्षराष्टकमित्यर्थः । आलिखेत् अत्रात् प्रादक्षिण्यमिति सम्प्रदायः । वह्निः नवयोनिः । तथा प्रागुक्तक्रमसूचकः । द्विद्विक्रमेण प्रतिदलञ्च योनिर्लिखितविद्याक्षरनवकादुपरितनानि षोडशाक्षराणीति शेषः । वह्निः अष्टपत्रपद्माद्वह्निर्गतवृत्तत्रयाक्षरालवोदीदये । मायया स्वगया विसर्जनीययुक्तया विन्दुयुक्तया च । क्रमेण अनुलोमेन च । स्थापनादिभिरित्यत्रादिशब्दोऽभिषेकादिविषयः । यन्त्रविरचनाक्रमो यथा—अभोष्टमानभ्रमतोऽन्तर्वह्निर्विभागिन वृत्तत्रयं समध्यसूत्रं निष्पादा तत्राष्टदलं पद्मं विधाय तत्कर्णिकायां प्राग्वत् नवयोनिचक्रं विधाय तत्र सर्वमध्यस्थयोनिमध्ये प्रथमद्वितीयखण्डप्रकृतिभूतपञ्चविंशत्यक्षरतृतीयमूलविद्यायामेकादशाक्षरभूतां सविसर्जनीयां हृल्लेखां साधकादित्रययुक्तामालिख्य वाह्यकोणेष्वष्टस्वरादिप्रादक्षिण्यात्तन्मूलविद्याक्षरैवादिताऽष्टौ संलिख्य तद्वह्निरष्टदलेषु प्रागुक्तक्रमात् सर्वमध्यलिखितहृल्लेखाविधुर शिष्टाक्षरषोडशकं प्रतिदलं द्विद्व्यक्षरं क्रमात् समालिख्य तद्वाह्यगतवृत्तत्रयान्तरालवोदीदये

गुलिकीकृत्य सिक्थस्य मध्यगं तद्विधाय तु ।
 तापयेद्रात्रिषु दिनैः प्रागुक्तैः स्त्रियमानयेत् ॥ ५५ ॥
 दरदेन विलिख्यैतत् पटे वा फलकोदरे ।
 तत्र देवां समावाह्य पूजयेत्तैर्दिनैर्भवेत् ॥ ५६ ॥
 वशे विभुवनं सर्वं नरनारीन्द्रपादिकम् ।
 गजवाजितरक्षादित्यगजातीरपि ध्रुवम् ॥ ५७ ॥
 तत्पुनः सिन्धुतीरे वा नदीतीरेऽथवा लिखेत् ।
 गौरकेण समावाह्य देवां तत्रैव पूजयेत् ॥ ५८ ॥
 समस्तारोगदुःखार्तिशान्तिः स्यादुदितैर्दिनैः ।
 लाभश्च पूजनात्तत्र पशुदासोधनादिनाम् ॥ ५९ ॥
 तत्पुनः चन्दनैः कृत्वा पीठे तद्दिनपूजनात् ।
 पुत्रपौत्रकलत्राधनधान्यादिमान् भवेत् ॥ ६० ॥
 तत्पुनः हेमरूपे वा भूर्जे वालिख्य धारणात् ।
 समस्तारोगदुःखार्तिरहितो वर्द्धते सुखी ॥ ६१ ॥

अन्तर्वीथ्यां मातृकया विमर्जनीययुक्तया प्रतिलोमया प्राग्वत् संवेष्ट्य तद्वाह्योत्था-
 मनुलोमया अनया विन्दुयुक्तया च तथा प्राग्वत् संवेष्ट्य वक्ष्यमाणपूजादि-
 क्रमेण विनियोगात् सर्वफलसिद्धिरिति ॥ ५४ ॥

यन्त्रमित्यादिभिः सुखी इत्यन्तैरर्हाद्यैः सप्तभिः श्लोकैस्तस्य यन्त्रस्य
 प्रयोगपञ्चकमुपदिशति । तत्र यन्त्रं प्रोक्तं । आलिख्येति पदच्छेदो वा विकल्पे ।
 सिक्थस्य मधुच्छिष्टस्य । गुलिकीकृत्य यन्त्रं । प्रागुक्तैर्मण्डलादिभिः । दरदेन
 प्राग्वत् । एतद् यन्त्रं । वा विकल्पार्थः । तत्र यन्त्रमध्ये पूजयेन्नित्यक्रमतः ।
 तैः प्राग्वत् वशे भवेदिति पूर्वत्र सम्बन्धः । तरक्षः व्याघ्रः तिर्यग्जातीश्चतुष्पदी
 चातीः वशयेदिति शेषः । सिन्धुतीरे समुद्रतीरे । वा विकल्पार्थः । अथवेति
 च तद्वत् आलिखेत् । तत्र तत्र सुममेभूतले इति शेषः । तत्र यन्त्रे पूजयेत्
 प्राग्वत् । उदितैः प्राग्वत् तत्र पूजनादित्यन्वयः । तत्रेति सिन्धुतीरादिविषयः ।

प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्क सूत्रषट्कनिपातनात् ।

कोष्ठेषु पञ्चविंशत्सु त्रीणि काणेषु मार्जयेत् ॥ ६२ ॥

कोष्ठैर्व्वच्चं ततः शेषैस्त्रयोदशभिरौरितम् ।

तन्मध्ये शक्तिमायास्थामालिख्याख्यां ततोऽभितः ॥ ६३ ॥

लिखिद्विद्यां ततस्तस्मिन् पूजयेदङ्गरात्रके ।

वाञ्छितां वनितां मानकुललज्जातिलङ्घिनीम् ॥ ६४ ॥

दृणराजदले कृत्वा यन्त्रं सप्तपरिङ्गुभिः ।

पट्टशृण्णौमागधिकामरिचार्कपयoyुतम् ॥ ६५ ॥

निशासु सिकथगं दोषवक्त्रौ सन्तापयेज्जयम् ।

विद्यां तयोदशाणान्तु तद्दिगवक्त्रौ दिनैः स्त्रियम् ॥ ६६ ॥

धनादीनां लाभश्चेति चान्वयः । आञ्जाचरा बलालंघनोयवचनतः । वाङ्मयं विकल्पार्थः ॥ ६१ ॥

प्राक्प्रत्यगित्यादिभिः सन्निभा इत्यन्तैर्दशभिः श्लोकैस्त्रयोदशाक्षरया द्वितीयया मूलविद्यया कोष्ठवज्रयन्त्रनिर्माणं तेन यन्त्रेण प्रयोगचतुष्टयञ्चापदिशति । तत्र त्रीणि प्रतिकोणमिति शेषः । शेषैः कोष्ठैस्त्रयोदशभिरित्यत्रान्वयः । तन्मध्ये यन्त्रस्य सर्वमध्यकोष्ठे । शक्तिमायास्थां शक्तिरिति विसर्जनीयं हृस्वे-
खाया ईकारस्यापि नाम अत्र सम्प्रदायात् प्रकरणञ्च विसर्जनीयस्य नाम मायेति च पूर्वोक्तानां नाम अत्र प्राग्वत् हृस्वेखाया मायेति नाम तेन विद्याया-
मेकादशाक्षरभूतविसर्जनीयहृस्वेखायां यथा भवति तथा इत्यर्थः । आख्यां साधकादीनां । ततः मध्यकोष्ठतः वह्निरिति शेषः । विद्यां सशक्तिहृस्वेखाविधुरां द्वादशाक्षरां । तस्मिन् यन्त्रे पूजयेद्देवीमिति शेषः । यन्त्रविरचनाक्रमो यथा—
प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्क समान्तरालानि षट्सूत्राण्यास्फाल्य पञ्चविंशतिकोष्ठानि निष्पाद्य तेषु कोष्ठेषु प्रतिकोणं प्रतिकोणं चतुर्षु कोणेषु त्रीणि त्रीणि कोष्ठानि सम्भूय द्वादशकोष्ठानि मध्ये वज्ररूपं यथा भवेत्तथा मार्ज-
यित्वा शिष्टकोष्ठत्रयोदशके सर्वमध्यकोष्ठमध्ये तयोदशाक्षरद्वितीयमूलविद्या-
क्षरत्रयोदशके एकादशाक्षरभूतां सर्वविसर्जनीयां हृस्वेखां प्राग्वत्

आकर्षयेन्नवागच्छेत्तत्र कामज्वराच्छनेः ।

अवस्थाभिश्च दशभिर्मृतिमेति सुनिश्चितम् ॥ ६७ ॥

भूर्जं तालदले वा तदालिख्य स्पष्टविग्रहम् ।

मधूच्छिष्टप्रतिकृतै ऋजु तं तापयेत्तथा ॥ ६८ ॥

नरनारीनृपञ्चान्यं प्राणिनां स्नेहविह्वलाम् ।

करोति यावद्देहान्तं ते प्रतीपा लपन्ति च ॥ ६९ ॥

कज्जलैर्यन्त्रमालिख्य भूर्जं क्षौमे सिते, यथा ।

जपित्वा धारयेत् सर्वरागदुःखार्तिनाशनम् ॥ ७० ॥

गैरिकैश्चन्दनोपेतैरालिख्य विमलाम्बरे ।

तदा स्त्रियः शयानस्य वैरिण्या दाससन्निभाः ॥ ७१ ॥

वृत्तद्वयान्तराकृत्वा षट्कोणं तस्य मध्यतः ।

भूः स्वर्गभगतां नाम विलिख्यास्त्रिषु षट्स्वपि ॥ ७२ ॥

साधकादितयाख्यायुक्तामालिख्य तदधःपंक्तिकोष्ठमध्यत्रिकमध्यकोष्ठमारभ्य युक्त क्रमं स्वप्रादक्षिण्यनिर्गमनगत्या शिष्टकोष्ठद्वादशके मध्यकोष्ठलिखितसविमर्जनीयहृत्स्ने स्वाविधुरं द्वितीयमूलविद्याचरद्वादशकमालिख्य तत्र पूजादिभिर्वच्यमाणैः प्रयोगैर्वच्यमाणफलमिदिरिति । तृणराजदले तालपत्र इत्यर्थः । यन्त्रं प्रोक्तं । पटुलवणं मागधिका पिप्पला मिक्ष्रणं प्राग्वत् । दीपवद्धो दीपरूपाग्नौ । तद्दिग्वत्तुः साध्याशाभिमुखः । दिनैर्मण्डलादिभिः । नचागच्छत् साध्यापदिति शेषः । तत्र यन्त्रे स्थिता अवस्थाभिश्च दशभिः नयनप्रीत्यादिभिर्मरणादिभिः । मृतिमिति दशमावस्थास्वरूपं । वा विकल्पे । तद् यन्त्रं । मधूच्छिष्टैः प्रतिकृतैः साध्यायाः । तन्निर्माणमेकत्रिंशे पटले वच्यमाणशकानुगुणतः । तथा विद्याजपसहितं दीपाग्नौ प्रोक्तदिनादित्यर्थः । अन्यशब्दः सामन्तादिविषयः । ते प्राणिनः । प्रतीपाः प्रतिकूलाः । कज्जलैर्मसीभिः । सिते क्षौमविशेषणमेतत् । अथवेति विकल्पार्थः । जपित्वा प्राणप्रतिष्ठादिसहितं मूलविद्याम् । आलिख्य यन्त्रमिति शेषः । धारयेत् तदयन्त्रसंहिताम्बरमितिशेषः ॥ ७२ ॥

वृत्तद्वयेत्यादिभिर्वहिरित्यन्तेर्देशभिः श्लोकैः सप्ताक्षरया प्रथमया मूलविद्याया यन्त्रनिर्माणक्रमं तेन यन्त्रेण प्रयागकञ्चोपदिशति । तत्र तस्य षट्कोणस्य

षडक्षराणि विलिखेत् सप्ताक्षर्याः क्रमेण वै ।
 यन्त्रमेतत्तालपत्रे भूर्जं त्रैमेऽर्कपत्रके ॥ ७३ ॥
 प्रजप्य विद्यामयुतं वल्मीके निक्षिपेच्च तत् ।
 तत्र स्थिता चंभुजगाः पलायन्तेऽथ तद्दिने ॥ ७४ ॥
 तद्दर्शिकादौ संलिख्य संजप्याभ्यर्च्य कुर्वचित् ।
 विधाय नित्यशः पूजासमेते रक्षतो गृहे ॥ ७५ ॥
 भूतप्रेतपिशाचापस्मारवितालराक्षसाः ।
 यक्षगन्धर्वभुजगवृश्चिकाद्या न तत्र वै ॥ ७६ ॥
 तस्मिन्ना कुम्भसलिले जपित्वा विद्यायानया ।
 महस्रवारं सलिलैरासेकः ध्वेडनाशनः ॥ ७७ ॥
 तत्पौतं जठरे प्राप्तमशेषं नाशयद्द्विषत् ।
 देहगं परमेशानि त्रिविधं भौषणात्मकम् ॥ ७८ ॥

भूः स्वर्गर्भगतं भूरिति ओकारः स्वमिति विन्दुः प्रथममूलविद्यादिवर्णभूतस-
 विन्दुकत्रयोदशस्वरगर्भगतमित्यर्थः । नाम प्राग्वत् । षडक्षराणि मध्यलिखित
 प्रथमाक्षरमूलप्रणवविधुराणि सप्ताक्षर्या मूलविद्यायाः क्रमेण अग्रादिप्रादक्षिण्य-
 रूपेण एतस्मिन् खत्वेति शेषः । अथवैत्यध्याहार्यं । विद्यां सप्ताक्षरीं । तद्यन्त्रं ।
 तद्दिने निक्षेपदिने । यन्त्रस्यायं विरचनाक्रमः यथा अभीष्टमानभ्रमणेनान्त-
 र्वर्त्तिर्विभागतो हस्तद्वयं विधाय तत्रान्तर्हस्तमभ्यं प्राग्वत् षट्कोणं विधाय
 तत् षट्कोणमध्ये प्रथमभूतसप्ताक्षरमूलविद्याद्यक्षरभूतं प्रणवं प्राग्वत् साध्य-
 गर्भमालिख्य वहिःपटसु काणषु अग्रादिप्रादक्षिणेन मध्यलिखितप्रणवविधुराणि
 मूलविद्यायाः सप्ताक्षर्याः (? षडक्षर्याः) षडक्षराख्यालिखेत् । एवमेतद्यन्त्रं
 भूर्जादिष्वन्यतमे लिखित्वा सप्ताक्षरप्रतिष्ठं सप्ताक्षरीविद्यामयुतं जपित्वा तस्य
 यन्त्रस्य वल्मीकनिक्षेपणात्तत्तस्याः सर्पाः तद्दिने एवोच्चाटिता भवन्तीति । तद-
 यन्त्रं ऊर्ध्वाकादौ ऊर्ध्वकैत्यङ्गुलीयकम् आदौ शब्दो वलयाङ्गुदाद्याभरणविषयः ।
 रक्षतः पुरुषस्य । वृश्चिकाद्याः आद्यशब्दो लूतामृषकादिविषयः । तत्र स्थापितगृह-
 विशेषणम् । तत् ऊर्ध्वाकादिलिखितं यन्त्रम् । अनया प्रथमया सप्तवर्णया आसेकः
 अभिषेकः । ध्वेडनाशनः सर्वविषापहरः । तद्यन्त्राधिवासिताभिरङ्गिः मेकः

तद्विलिख्य नखाग्रेण नागिकेलदले स्मरन् ।
 तद्रूपं फणिनं विद्याजपपूर्वं नखादिना ॥ ७६ ॥
 पीडनात् पाटनाद्भोगी पीडितः पाटितो भवेत् ।
 एवं सर्व्वं त्रिप्रकारं गरलं नाशयेदिदम् ॥ ८० ॥
 वालुकासु समालिख्य यन्त्रमभ्यर्च्य देवताम् ।
 तत्र तैर्वै श्रूयत् सप्त भोगिनं न ब्रजेद्वहिः ॥ ८१ ॥
 अनावृत्तानि विद्यायामक्षराणि त्रयोदश ।
 तैः षोडशस्वरूपेतैः संख्याष्टौ च शतद्वयम् ॥ ८२ ॥

देहगमिति विषविशेषणं त्रिविधं प्राग्वत्तत्स्थावरजङ्गमकृतिमात्मकम् ।
 एतदुक्तं भवति यन्त्राभिवासिताभिजप्तं जलं पीतं जठरगतविषं देहगतं
 त्रिविधञ्च नाशयेदिति । तद् यन्त्रं । तद्रूपं यन्त्रं लिखितनालिकेरपत्ररूपं
 स्मरन्निव्यत्वात् । पीडितं पाटितमिति दिव्यत्वादङ्गोकरणीयं यन्त्रपीडनात्
 पाटनात् पीडितः पाटितश्चेत्यर्थः । एवमुक्तरूपतः । त्रिप्रकारं । प्राग्वत् इदं यन्त्रं
 वालुकासु मिकताषु । यन्त्रं प्रोक्तम् तत्र यन्त्रे । तैः ताभिरित्यर्थः । वालुका-
 विशेषणत्वात् । अत्रापि दिव्यत्वादचिन्त्यं व्रजं तु । प्रबुद्धोपि भोगी वह्निः
 वालुकाविष्ठनात् ॥ ८१ ॥

अनावृत्तानीत्यादिना महेश्वरीत्यन्तेन आकलयेन पञ्चविंशाक्षरायां खण्ड-
 द्वयप्रकृतिभूतायां तृतीयायां मूलविद्यायां प्राग्वदपुनरुक्तस्त्रयोदशभिरक्षरैः स्वर-
 प्रसारणादष्टोत्तरदिशतसंख्यैस्तैर्यन्त्राष्टकमुपदिशति । तत्र विद्यायां सर्व्वप्रकृति-
 भूतायां पञ्चविंशाक्षरायां मूलविद्यायां त्रयोदश तानि तु ककार उकार रेफ
 लकार यकार ओकार हकार सकार वकार जकार नकार शकाराक्षराणि ।
 अवामसृक्तस्वरग्रहणेऽपि प्रागुक्तप्रयोजकातिलङ्घनेन संयुक्तस्यापि स्वरस्य ग्रहणे
 त्रयोदशेतुप्रतिप्रावल्यात् तयोरक्षरयोरनावृत्तत्वमस्यैव । तैः अनावृत्ताक्षरैः ।
 तानि अष्टोत्तरदिशतसंख्यान्यक्षराणि । पूर्वाद्यन्त्रं पूर्वाक्तेषु यन्त्रेष्व्याद्यन्त्रे ।
 अस्मिन्नेव पटले पूर्व्वतः वृत्तत्रयमित्याद्येकपञ्चाशत्तमाद्येन श्लोकत्रयेण प्रोक्तं ।
 मध्यतः सर्व्वमध्यतो हयं । अक्षरयोः । वह्निर्मध्यगोनितः । प्राग्वद्विलिखेदिति
 मन्वन्धः । तैः अष्टोत्तरदिशतसंख्यैरक्षरैः । अष्टौ सम्भूय । महेश्वरीति

तानि पूर्व्याद्यन्त्रे तु विलिखन्मध्यतो द्वयम् ।
 वह्निः प्राग्वत्ततस्तैः स्याद् यन्त्राण्यष्टौ महेश्वरि ॥ ८३ ॥
 तेष्व्याद्यं सर्व्ववारिषु विनियुञ्ज्यादुदीरिते ।
 द्वितीयादीनि यन्त्राणि सप्त भान्वादिवासरे ॥ ८४ ॥
 विनियुञ्ज्यात् प्रोक्तकर्मस्वाख्यालेखनपूर्व्वकम् ।
 वाराख्यां सप्तमोयुक्तामालिखेत् साधयेति तत् ॥ ८५ ॥
 वश्याकर्षणशान्त्याप्तौ विदध्यादादायन्त्रतः ।
 प्रोक्तक्रमेण विधिना शान्तिमर्चनतस्तथा ॥ ८६ ॥
 सप्तमं पूजितं क्वापि स्थापितं पोतगर्भके ।
 तद्वाशयन्ति तत्पोतमधौ सर्व्वं तथा शिवं ॥ ८७ ॥

सम्बुद्धिः । एतदुक्तं भवति पूर्वोक्तेषु यन्त्रेषु आद्यं वाह्यादभ्यन्तरप्रवेश-
 क्रमादुत्ततयाष्टपत्रास्वजनवयोनिरूपे यन्त्रं सर्व्वमर्थ्यं स्वरविकृतपञ्चविंश-
 चरं मूलविद्यानाहृत्ताक्षरत्रयोदशकमंजाताष्टोत्तरद्विशतमंख्येष्वक्षरेष्वादिताऽक्षरद्वयं
 प्रत्यक्षरं साध्यादुपरितमालिख्य तदाह्यगतकोणेष्वष्टसु सर्व्वमध्यलिखिताक्षर-
 द्वायादुपरितनान्यष्टाक्षराण्यष्टात्प्रादक्षिण्येनालिख्य तदहिरष्टपत्रेषु प्रतिपत्रं
 द्वयंद्वयमितिक्रमेण नवयोनिविलिखिताक्षरदशकादुपरितनानि षोडशाक्षराणि
 प्राग्वदालिख्य एवं संभूय षड्विंशत्यक्षराणि क्रमादालिख्य वाह्यतत्तत्रयान्तराल-
 वोयिद्वये प्राग्वत् मातृकाविष्टनं कुर्यात् । एतत् प्रथमं यन्त्रं । एवमस्मिन्नेव
 यन्त्रे पूर्वलिखिताक्षरषड्विंशतिकादुपरितनमुपरितनमक्षरषड्विंशतिकं क्रमे-
 णालिख्य पूर्वोक्तेन यन्त्रेण सहाष्टौ यन्त्राणि सम्पादयेदिति ॥ ८३ ॥

तेष्वदिभिजिन्नामित्यन्तैः षड्भिः श्लोकैस्तदयन्त्राष्टकविनियोगादिकमुप-
 दिशति । तत्र तेषु अष्टसु यन्त्रेषु । आद्यं यन्त्रमिति शेषः । उदीरिते वश्या-
 कर्षणत्यादिषड्विंशतीति तमश्लोकेन वक्ष्यमाणे । सप्त इति पदच्छेदः । भान्वादि-
 वारके आदिशब्दः सोमाङ्गारकवधुधनुहस्ततिशुकशनेश्वरविषयः तेषां वारि-
 इत्यर्थः । प्रोक्तकर्मसु वक्ष्यमाणकर्मसु । आख्यालेखनपूर्व्वकं प्राग्वत् साध्यादि-
 नामालिखनपूर्व्वकमित्यर्थः । वाराख्यां साध्याधः साधयेति । तदिति लेखनीय-
 वाक्यरूपं । एतदुक्तं भवति सर्व्वमध्यगताक्षरद्वयमध्ये प्रत्येकस्मिन् वारि एतत्

तथा वारिषु तेषूक्तान्यालिख्याभाच्च येच्छ्वाम् ।
 वाञ्छितेषु समस्तेषु तैर्दिनैस्तान्यवाप्नुयात् ॥ ८८ ॥
 रोगशान्तिं जयं लाभं नानाभौष्टार्थविग्रहम् ।
 शत्रुभङ्गं वः नारौन्टपमर्त्यादिजन्मिनाम् ॥ ८९ ॥
 प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्कमृताण्यास्फालयेत् क्रमात् ।
 द्वाविंशतिं ततश्चैकचत्वारिंशच्चतुःशतम् ॥ ९० ॥
 तेषु कोणेषु परितो मार्जयेत् पूर्ववत् क्रमात् ।
 पञ्चपञ्चाशदन्यानि काष्ठवच्च महेश्वरि ॥ ९१ ॥
 शतद्वयं चैकविंशं तेषु दिक्षु त्रिकोणकम् ।
 मध्येऽवशिष्टनवकमध्ये नामोदरां लिखेत् ॥ ९२ ॥

माधयेति अक्षराण्यधरादूर्ध्वान्तमालिखेदिति । आद्ययन्त्रतः अष्टस्विति शेषः ।
 प्रोक्तक्रमेणेति विधिनेत्यस्य विशेषणम् । स विधितु प्राणपतिष्ठापुरःसरं आधार-
 स्थापनादिः । अर्चनतः तत्र देवोपजनतः । तथेति समुच्चये प्रजितम् । तत्तत्-
 प्राप्तवारिषु नाशयन्तीति यन्त्रसप्तकसंख्यापेक्षया बहुवचनम् । शिवे इति देवो-
 मन्त्राद्वैः । तेष्विति वाग्विशेषणम् । उक्तानि यन्त्राणीति शेषः । तैः प्राग्-
 वन्मण्डलादिभिः । तानि रोगशान्त्यादीनि वज्रयन्त्राणि । मर्त्तगादिजन्मि-
 नामित्यादिशब्दः अमात्यमामन्तादि सकलप्राणिजातविषयः ॥ ८८ ॥

प्राक्प्रत्यगित्यादिभिः शिवे इत्यन्तैः षड्भिः श्लोकैः प्रागुक्तैः स्वरप्रसा-
 रितरेष्टोत्तरद्विशतसंख्यैर्मूलविद्याक्षरैरविकृतमूलविद्याक्षरपञ्चविंशतिकैश्चैकविंश-
 त्यधिकद्विदशकाष्ठरूपवज्रयन्त्रनिर्माणं तद्विनियोगाद्योपदिशति । तत्र क्रमा-
 द्वाविंशतिं प्राक्प्रत्यग्द्वाविंशतिं दक्षिणोदक्कद्वाविंशतिर्मिति एवं क्रमादित्यर्थः ।
 तत आस्फालनतः । तेषु एकचत्वारिंशदधिकचतुःशतसंख्येषु कोष्ठेषु । कोणेषु
 चतुर्षु । पूर्ववन्मध्यं वज्राकारं यथा भवति । क्रमात् पञ्चपञ्चाशत् प्रतिकोणं पञ्च-
 पञ्चाशत् कोष्ठानि इत्येवं क्रमादिति यावत् । संभूय चतुर्षु कोणेषु विंशत्यधिक-
 द्विशतसंख्येषु कोष्ठेष्वित्यर्थः । चतुःकोष्ठैः प्रतिदिशमेकैककोष्ठमार्जनत-
 इत्यर्थः । अन्यानि मार्जनावशिष्टानीति शेषः । तेषु एकविंशत्यधिकद्विशत-
 संख्येषु कोष्ठेष्वित्यर्थः । चतुःकोष्ठेषु प्रतिदिशं एकैककोष्ठमार्जनत इत्यर्थः ।
 प्राङ्मध्यतः प्राग्दिगन्त पश्चिमोत्तरादिषु मध्यकोष्ठमारभ्येत्यर्थः । तानि अष्टोत्तर-

मायां तदभितो मन्त्रवर्णांस्त्रिस्त्रिःक्रमेण वै ।

त्रिकोणेषु च साध्यानि लिखेद्वज्रमितीरितम् ॥ ६३ ॥

तद्वज्रयन्त्रे तु पठे क्षौम वा सुसिते शुभे ।

विलिख्याभाञ्चां तदयन्त्रं प्रोते रक्षति वाग्धिौ ॥ ६४ ॥

प्रागुक्तानि समस्तानि साधयेद्वज्ररूपिणा ।

यन्त्रेणानेन कालेन प्रोक्तेन सततं शिवे ॥ ६५ ॥

द्विशतसंख्याति स्वरविकृतमूलविद्याक्षराणि लिखेत् । यावदक्षरपर्यवसानतः । मध्ये यन्त्रस्येति शेषः । नवकमध्ये नवकमध्यकोष्ठ इत्यर्थः । नामोदरां साधकादिनामगर्भा । मायां पञ्चविंशार्णमूलविद्याया एकादशाक्षरभूतां । तदभितः तदन्तर्गतमध्ये कोष्ठानन्तरप्राक्पङ्क्तिमध्यकोष्ठमारभ्य प्रादक्षिण्यनिर्गमनगत्या त्रिःत्रिःक्रमेण मध्यकोष्ठवर्जं प्रतिकोष्ठमिति शेषः । त्रिकोणेषु चेत्यत्र चकाराक्षतुर्षु त्रिकोणेष्वपि साध्याक्षराणि मायास्थानि लिखेदिति । तदयन्त्रं वक्ष्ययन्त्रमिति शेषः । यन्त्रविरचनाक्रमो यथा -- प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्कसमान्तरालानि द्वाविंशति द्वाविंशति सूत्रांख्यास्फाल्य तेनैकचत्वारिंशदधिकचतुःशतसंख्यानि कोष्ठानि निष्पाद्य तेषु चतुर्षु कोणेषु प्रतिकोणं पञ्चपञ्चाशत्कोष्ठानि सम्भूय विंशत्यधिक द्विशतसंख्यानि कोष्ठानि प्राग्वन्मध्ये वज्राकारं यथा भवति तथा तथा मार्जयित्वा ततश्चतुर्षु दिक्षु प्रतिदिगभिकैकं कोष्ठमार्जनतश्चत्वारि त्रिकोणानि कृत्वा शिष्टेषु सप्तदशधिक द्विशतसंख्येषु कोष्ठेषु सर्वप्राचीनपङ्क्तिस्थकोष्ठत्रये मध्यकोष्ठमारभ्य प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या युक्तक्रममष्टोत्तरशतद्विशतसंख्यानि स्वरविकृतमूलविद्याक्षराणि यावदक्षरपर्यवसानमालिख्य ततो मध्यतः शिष्टेषु नवसु कोष्ठेषु सर्वमध्यस्थकोष्ठमध्ये पञ्चविंशार्णमूलविद्याया एकादशाक्षरभूत-ह्रस्वैस्त्रिंसां साध्यगर्भमालिख्य शिष्टेष्वष्टसु कोष्ठेषु मध्यकोष्ठानन्तर प्राचीनपङ्क्ति-मध्यकोष्ठमारभ्यायुक्तक्रमं प्रादक्षिण्यनिर्गमनगत्या प्रतिकोष्ठं पञ्चविंशाक्षर-मूलविद्याक्षराणि ह्रस्वैस्त्रिंसां विधुराणि त्रिंसां लिख्य चतुर्दिगत त्रिकोण-चतुष्केष्वपि मध्यकोष्ठवत् ससाध्यां ह्रस्वैस्त्रिंसां लिख्य तेन यन्त्रेण वक्ष्यमाणान् विनियोगान् कुर्यादिति । वा विकल्पे । सुसिते इति क्षौमविशेषणम् । रक्षति यन्त्रमित्यत्रान्वयः । तेन कर्तृभूतं यन्त्रमिति । प्रागुक्तानि अत्र प्रोक्तानि कार्याणि । प्रोक्तेन प्रागवन्मण्डलादिना । शिवे इति देवोसम्बद्धिः ॥ ६५ ॥

तां देवीं पाशसम्बद्धं साध्यमङ्कुशताडनात् ।
 आकर्षन्तीं स्वपादान्ते साञ्जलिं प्रणतिं मुहुः ॥ ६६ ॥
 रक्ष रक्षेति भाषन्तं स्मरन् विद्यां जपन्निशि ।
 साध्यो नरोऽथ नारौ च वशमेति मुनिश्चितम् ॥ ६७ ॥
 अथवा साञ्जलिं साध्यं प्राग्वद्वादिनमङ्कुशे ।
 प्रातर्केशममाकृष्टं जपेत् प्राग्वद्वाशो भवेत् ॥ ६८ ॥
 मन्त्राक्षराणां त्रिजोभिः परीतं वा तथाविधाम् ।
 स्वयमेवानयेत्तान् स्मरन् जापैर्बर्षं नयेत् ॥ ६९ ॥
 एवं सा कुरुकुला तं प्रोक्ता सर्वार्थसाधिका
 ललिताविग्रहा येन वशिण्यादियुता ततः ॥ १०० ॥
 बुद्धितत्त्वमया व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निफालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥ १०१ ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रे श्रीकादिमते द्वाविंशत् पटलम् ॥ २२ ॥

तामित्यादिभिस्तु इत्यन्तं शतुर्भिः श्लोकैर्मन्त्रदेवताभावनाकर्षणवशोकरणं
 त्रैविध्यं तस्याः कुरुकुलाया देव्या वशिण्यादिशक्त्यष्टकपरिहृतत्ववासनां चोप-
 दिशति । तत्र तामित्यस्योत्तरश्लोकं (वातत्) स्मरन्नित्यनेनान्वयः । साध्यमित्यस्य
 उदस्यास्य श्लोकस्यान्तराङ्गताकर्षन्तीमित्यनेनान्वयः । विद्यां पञ्चविंशार्णां ।
 प्रथमेति पञ्चव्यासुक्ता । प्राग्वद्वादिनं रक्षरक्षेति प्राग्वत् । आकर्षन्तीं देवीं स्मरन्
 विद्यां जपेदित्यर्थः । भवेत् प्रागुक्तः साध्यवर्गः । मन्त्राक्षराणां पञ्चविंशार्णमूलविद्या-
 क्षराणां । तथाविधां रक्षरक्षेति भाषणादियुक्तां । स्वयमेव आकर्षणादिति । एतदुक्तं
 भवति साध्य मन्त्राक्षरत्रिजोभिः परीतं त्रिजःसहस्राक्षत्वात् प्राग्वद्वाशमणादियुक्तः
 स्वयमेव देवताकर्षणादिव तामन्तः स्मरन् विद्यां जपन् वशयतीति । एवं प्राक्तरुपतः ।
 ते इति देवीं निर्दिशति । येन ललिताविग्रहवत्स्वकारणन । ततः कारणात् ॥ १०० ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य उपचारा-
 राजप्रकाशाभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां
 व्याख्यायां षोडशनित्यावलिदेवतारूपकुरुकुलाविदराविधानप्रका-
 शनपरं द्वाविंशत् पटलम् परिपूर्णं परामृष्टम् ।

ग्रन्थसंख्या । द्वादशाक्तानि यन्त्राणि द्वाविंशे व्यक्रियागताः ।

ग्रन्थाः स्युः सार्धपादैकत्रवारिणश्चतुष्टयम् ॥

त्रयोविंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानामङ्गभूता तु पञ्चमौ ।

तद्विधा कथिता पूर्वं तदङ्गानि च पूजनम् ॥ १ ॥

साधनं सिद्धमन्त्रस्य प्रयोगध्यानपूजनैः ।

होमैर्यन्तैश्च वक्ष्यामि समस्ताभौष्टसिद्धये ॥ २ ॥

अङ्गानि कृत्वा मन्त्राणैः सप्तभिः षड्युगेन च ।

दशभिः सप्तभिः सप्तसंख्यैर्जातिभिरन्वितम् ॥ ३ ॥

त्रिकोणवृत्तषट्कोणवृत्तद्वयसमन्वितम् ।

विधाय चक्रं तत्रैव स्वनाम्नावाह्यं पूजयेत् ॥ ४ ॥

पूर्वस्मिन् द्वाविंशे पटले षोडशनित्यानां वलिदेवतायाः कुरुकुत्नाया विधानमुपदिष्टानन्तरं षोडशनित्याङ्गभूतायाः पञ्चम्याख्याया वाराह्या विधानमुपदिशति । अथ षोडशेत्याद्यनयेत्यन्तश्लोकशतरूपेण त्रयोविंशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिना सिद्धये इत्यन्तेण श्लोकद्वयेन पटलार्थानुपदिशति । तत्र पूर्वं तृतीये पटले । साधनं विद्याया इति शेषः ॥२॥

अङ्गानीत्यादिना श्लोकेन षडङ्गन्यासमन्तानुपदिशति । अत्र अङ्गानि षट् कृत्वा इत्यस्योत्तरश्लोकोत्तरार्द्धान्तर्गतपूजयेदित्यन्तव्यः । मन्त्राणैर्वक्ष्यमाणसंख्याक्रमभिन्नेर्मूलविद्यायामादितः सम्भूय त्रिचत्वारिंशताक्षरैः । षड्युगेन षड्भिरक्षरैः शिरोमन्तुः षड्भिरक्षरैः शिखामन्त्रश्चेत्यर्थः । जातिभिः हट्याय नमः इत्यादिभिः षड्भिः । अन्वित क्रियाविशेषणमेतत् ॥ ३ ॥

त्रिकोणत्यादिभिरतीत्यन्तैः षड्भिः शाकदैव्या नित्यपूजाचक्रं सावरणद्वयपूजाविधानं नित्यभजनक्रमं तत्फलञ्चापदिशति । तत्र समन्वितं चक्रमित्यस्य विशेषणं । नित्यपूजाचक्रविरचनाक्रमाद्यथा अभीष्टमान (प्रमाण भ्रमादन्तर्हिविभागिनेकाङ्गुलान्तरालं वृत्तद्वयं विधाय तदन्तर्वृत्तमध्ये प्रागुक्तमानतः षट्कोणं विधाय तद्ग्रन्थतः सन्धिरिखासृष्टासृष्टं वृत्तं विधाय

दशोत्तरशताक्षर्या वाराहीविद्यया प्रिये ।

सर्वमध्ये समभार्च्च्य वामदक्षायकोणतः ॥ ५ ॥

क्रोधिनीं स्तम्भिनीं चण्डोच्चण्डाच्चैव स्वनामभिः ।

आद्यवीजान्त्यसप्राणैरुपेतामथ पूजयेत् ॥ ६ ॥

षट्सु कोणेषु स्वाद्यादिब्राह्मणाद्या वामतोऽर्चयेत् ।

वृत्ते चैव महालक्ष्मीं पञ्चमीं मध्यतस्तथा ॥ ७ ॥

वलित्नु षोडशार्णेन कृत्वाभार्च्च्योपचारकैः ।

तदग्रे तां जपेद्विद्यां सहस्रमथवा शतम् ॥ ८ ॥

होमञ्च कुर्याद्दिनशः सुशुभेस्तिलतण्डुलैः ।

घृतेन वा ततो विद्या सिद्धा स्यादष्टतस्ततः ॥ ९ ॥

तन्मध्ये प्राग्वत् समविरेखं त्रिकोणं यथोपदेशं विधाय तत्र देवीमावाह्य
वक्ष्यमाणक्रमेण पूजयेदिति । स्वनाम्नावाह्य मविन्दुकहस्तेखाद्येन नाम्ना ।
द्वितीयान्तेन क्रियायुक्तेन । तन्मन्त्रो यथा—ह्रीं वाराहीमावाहयामीति
पूजयेत् । वक्ष्यमाणक्रमतः दशोत्तरशताक्षर्या तृतीयपटलोक्तया । प्रिये इति
देवीसम्बुद्धिः । सर्वमध्ये चक्रस्य सर्वमध्यत्रिकोणमध्य इत्यर्थः । वामदक्षाय-
कोणतः देव्याः । चण्डोच्चण्डामित्युक्ता स्वस्वनामभिः अस्याः परिवारशक्ती-
र्नमोऽन्तेर्नाममन्त्रैश्चतुर्थान्तैः पूजयेदिति सम्प्रदायः । आद्यवीजान्त्यसप्राणै-
रित्यनेनैतदुक्तं भवतीति । क्रोधिनीं स्तम्भिनींश्च तत्तन्नामाद्याक्षरे मविन्दुकं
क्रोः इति स्तः इति चोच्चार्य ततस्तन्नामभ्यां चतुर्थान्ताभ्यां नमोन्ताभ्यामर्च-
यित्वा ततश्चण्डोच्चण्डान्तु मातृकान्त्याक्षरभूतक्षकारस्य ओंकारप्रकरणप्राप्त
विन्दुश्च तैः संयुतं क्षोः इत्युच्चार्य तदनन्तरं पारम्पर्यं प्राक्तं क्रोमिति चो-
च्चार्य ततश्चण्डोच्चण्डायै नम इत्युक्ताचर्चयेदिति । अत्र 'क्रोधिन्त्यादिशक्ति-
तयस्य हस्तेखावैधुर्यं स्वस्वबीजादरादित्यादिति सम्प्रदायः । वामतः अप्रादक्षिण्येन
अर्चयेत् । हस्तेखादेरनमोन्तेर्नामभिः । अत्रामां शक्तीनां ममानां हस्तेखा-
दरात्वं स्वस्वबीजादराहत्यादिति च सम्प्रदायः । वृत्ते सर्ववाह्यगतवृत्तद्वय-
बोधां । तदग्रे देव्या अग्रे । अभिमुखं चामरतालवृत्तसङ्गीतादिव्याह-
ताभिरनन्ताभिः शक्तिभिर्द्वन्द्वबोधां परितः स्थिताभिर्महालक्ष्म्यादिभिरिति सम्प्र

जितेन्द्रियो हविष्याशी मौनी सन्ध्यासु पूजयन् ।

विद्यां जपेक्षसंख्यां तदृशांशिन तर्पणम् ॥ १० ॥

अर्चनं हवनं कृत्वा सिद्धमन्त्रो दयान्वितः ।

गुरुभक्तः सुसन्तुष्टः शान्तचित्तः क्षमान्वितः ॥ ११ ॥

प्रयोगानाचरेद्भक्ता यैरिष्टमखिलं क्षणात् ।

सिद्धात्ययत्नतो देव्याः प्रसादाद्बैभवादपि ॥ १२ ॥

ध्यायेच्च देवीं कोलास्यां तप्तकाञ्चनसन्निभाम् ।

आकण्ठं वनितारूपां ज्वलत्पिङ्गशिरोरुहाम् ॥ १३ ॥

दायः । पञ्चमीं वाराहीं मूलदेवतां । मध्यतः प्राग्वत् । तथा मूलविदया त्रिवाराद-
होनमिति शेषः । अर्चयेदिति पूर्ववानयः । एतदुक्तं भवति चक्रमध्ये देवी-
मावाह्य तदनन्तरं सविन्दुकया हृस्ते खया विधुरैर्नमोन्तैर्नामभिरभार्य (१) तदङ्गिः
षट्सु कोणेषु ब्राह्म्यादस्यामुण्डान्ताः षट्शक्तीश्च सर्ववाह्यवृत्तद्वयवीथ्यां देव्य-
ग्रमभिमुखमासीनां प्रोक्तराज्यचिह्नपरिवारां महालक्ष्मिं चैव सन्ध्या सप्तशक्ती-
स्तन्नाममन्त्रैः हृस्ते स्वाद्यैर्नमोन्तैरर्चयित्वा पुनरपि मध्ये देवीं तद्विदया
त्रिवारादहोनमर्चयेत् इति । वलिम्तु षोडशार्णेन षोडशाक्षरेण वलिमन्त्रेण
पूजारम्भावसानसमये वलिं प्राग्वत् कुर्यादित्यर्थः । सर्वत्र वलिद्वयप्रदानं
मूलदेवताग्रभागे इति सम्प्रदायः । उपचारकैः षोडशभिः । आवाहनाद्यनन्तरं
पूजान्ते च अत्रार्घ्यस्थापनमनुक्तमपि पूर्वमेव साधारणोक्तत्वात् । षोडश
मूलाभ्यां प्राग्वत् स्थापयेदिति मुख्यागमः । तां दशोत्तरशताक्षरीं । अथवा
विकल्पार्थः । वा पक्षान्तरे इति प्रोक्तनित्यभजनतः ॥ ८ ॥

जितेन्द्रिय इत्यादिभिर्वैभवादपीत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्मूलदेवतायाः पुरश्चरणं
कृतपुरश्चरणस्य प्रयोगार्हत्वञ्चोपदिशति । तत्र जपेक्षसंख्यां केवलमर्चनं
हवनं जपदशांशतर्पणं हवनं च कुर्यादिति सर्वमन्त्रसामान्यं । सिद्धमन्त्रः
प्रोक्तरूपतः दयान्वित इत्यादिसिद्धमन्त्रलक्षणं । वैभवात् देव्या वैश्वरूप्यात् । अपिः
समुच्चये ॥ १२ ॥

ध्यायेदित्यादिभिर्विशुद्ध इत्यन्तैश्चतुस्त्रिंशता श्लोकैः देव्याः सपरिवारायाः
स्वतन्त्रनित्यपूजासु ध्यानं आवाहनञ्चोपदिशति । तत्र ध्यायेदित्यादिभिः शिवे

विनेतामष्टहस्ताञ्च चक्रशङ्खमथाम्बुजम् ।

पाशञ्च मुशलं शीरमभयं वरदं तथा ॥ १४ ॥

दधानां गरुडस्कन्धे सुखासौनां विचिन्तयेत् ।

नित्यपूजासु तच्छक्तौस्तत्समानाः स्मरेच्छिवे ॥ १५ ॥

प्रयोगेषु स्मरेद्देवां सिंहस्थां व्याघ्रगामपि ।

गजारूढां हयारूढां तार्क्ष्यारूढाञ्च शक्तिभिः ॥ १६ ॥

श्यामामप्यरुणां पीतामसितां धूम्रविग्रहाम् ।

तत्प्रयोगेषु च तथा ध्यायेत्तत्तदवाप्तये ॥ १७ ॥

अरुणामरुणाकल्पामरुणाभिश्च शक्तिभिः ।

आवृतां पञ्चमौं ध्यायन् जपेद्वश्याप्तयेऽनिशम् ॥ १८ ॥

इत्यन्तेस्त्रिभिः श्लोकैर्देव्याः स्वतन्त्रनित्यपूजासु क्वचित्प्रयोगेषु च ध्यानावाहनविशेषादिकमुपदिशति । तत्र ध्यायेच्च देवीमित्यत्र चकारिण देव्याः सपरिवाराया ललिताङ्गपूजायां तत्समाप्तायुधाकारात्मकध्यानमन्त्रेण च स्वतन्त्रनित्यपूजादिषु वक्ष्यमाणक्रमेण ध्यायेदिति सम्प्रदायार्थः । कोलास्यां वराहमुखीं आकण्ठवनितारूपामित्यन्तेन कण्ठादधोरुपविग्रहस्य वराहात्मकत्वं प्रमादेनापि न चिन्तनीयमिति परिहरतीति यावत् । ज्वलत्पिङ्गशिरोरूढां ज्वलदिव ऊर्ध्वाग्रपिङ्गलकेशां ॥ १३ ॥ अत्रायुधक्रमसु अष्टभुजैष्वर्द्धादिदक्षिणवामक्रमेण । दधानां भुजैरिति शेषः । सौरं हलं विचिन्तयेदिति नित्यपूजासु । वक्ष्यमाणगरुडेतरवाहनध्यानपरिवारार्थत्वान्न पुनरुक्तिदोषः । तच्छक्तौः परिवारशक्तौः स्मरेदिति नित्यपूजास्त्रिति पूर्वत्वान्वयः ॥ १५ ॥

प्रयोगेष्वित्यादिना अवाप्तये इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन सर्वप्रयोगेषु सामान्येन वाहनवर्णादिकमुपदिशति । तत्र शक्तिभिः परिवारशक्तिभिः । संहति शेषः । वक्ष्यमाणक्रमेण ॥ १७ ॥

अरुणामित्यादिना श्लोकेन तस्या एव ध्यानमुपदिशति । तत्र अरुणाकल्पां पद्मरागादिभिः कृताकल्पाम् ॥ १८ ॥

पौतां पौताम्बरां पौतभूषणस्रग्विलेपनाम् ।

पौतशक्तावृतां ध्यायेत् स्तम्भनेषु तु सर्वदा ॥ १९

श्यामाञ्च दुर्गमे मार्गे सिंहस्थां भीमविग्रहाम् ।

शक्तिभिः स्वसमानाभिरन्ताभिः समायुताम् ॥ २०

चिन्तयन् प्रजपन् विद्यां यजेत्तच्छक्तिमध्यतः ।

स्वात्मानं भावयन्मन्त्रो ब्रजेदक्लिष्टवैभवः ॥ २१ ॥

सिंहर्क्षद्वौपिशरभशृङ्गिकुक्कुरशूकरैः ।

गवयैर्भुजगैर्भीमैर्दन्तिभिर्मर्मदमन्यरैः ॥ २२ ॥

चौरैः क्रूरप्रहरणैः क्रूरैरन्यैर्भयावहैः ।

भूतप्रेतपिशाचाद्यैराकुलेऽरण्यसङ्कटे ॥ २३ ॥

अलब्धमार्गे विपिने गिरिशृङ्गे तथाविधे ।

स्मरेद्देवोमुत्तरूपां निरातङ्को ब्रजेत् सुखी ॥ २४ ॥

समरेष्वपि भीमेषु पतत्सु रथदन्तिभिः ।

सङ्कटेषु दुरन्तेषु स्मृत्वेत्यं विजयी भवेत् ॥ २५ ॥

पौतामित्यादिना श्लोकेन स्तम्भनप्रयोगमुपदिशति । तत्र पौतशक्तावृतां पौतवर्णाभिः शक्तिभिरावृताम् ॥ १९ ॥

श्यामामित्यादिभिः सुखी इत्यन्तेः पञ्चभिः श्लोकैर्दुर्गममार्गरक्षाविधानमुपदिशति । तत्र अनन्ताभिः प्रत्येकमसंख्याताभिः क्रोधिन्त्यादिभिस्तवरणस्थाभिः । अक्लिष्टवैभवः अध्वश्रान्तादिभिरप्यक्लिष्टपरिच्छदादियुतः । भीमैरिति मिह्नादोनां सर्वेषां विशेषणम् । अन्येः शाखामृगादिभिः । आकुले निविडे । अरण्यसङ्कटे अरण्यैः पिहितमार्गं । अलब्धमार्गं इतः पूर्वमसानुष्यगोचरतयेति शेषः । तथाविधे इति पूर्वत्र गिरिशृङ्गे इत्यनेनान्वयः । उक्तरूपां श्यामामित्यादिना श्लोकेनिति शेषः । निरातङ्कः नितरां क्राशरहितः । ब्रजेदिति प्रोक्तोपसंहारार्थत्वात् । पुनरुक्तिदोषः ॥ २४ ॥

समरेष्वित्यादिभिर्मदोद्धतैरित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः समरविजयध्यानमुपदिशति । तत्र दुरन्तेषु मरणनिराधनप्रलापनाम जल्पविशेषः (?) । इत्यं

नखरं कुरिकां खड्गं वाणं शूलं गदां सृणिम् ।
 चक्रञ्च दक्षिणैर्विभवाहुभिर्भीमविग्रहाम् ॥ २६ ॥
 तर्जनीं खेटकं चर्म चापं डमरुकं हलम् ।
 पाशं शङ्खञ्च दधतीमन्यैर्नीलां स्वशक्तिभिः ॥ २७ ॥
 गजाधिरूढां द्विरदैः शक्त्यारूढैः समावृताम् ।
 वैरिसेनां समस्ताञ्च निपात्य परिघैर्भुवि ॥ २८ ॥
 तदुपर्यभितः प्रेङ्गत् कदलीकेतुसङ्कुलम् ।
 चरन्तीं शक्तिवृन्दैश्च भीमारावैर्मदोद्धतैः ॥ २९ ॥
 भानुमण्डलमध्यस्थां शूलप्रोतारिविग्रहाम् ।
 तद्देहनिर्यद्रक्ताक्तशूलां देवीं विचिन्तयेत् ॥ ३० ॥
 कण्ठमात्रे जले स्थित्वा जपेद्विद्यामनन्यधीः ।
 सप्तरात्रप्रयोगेण वैरिणं मारयेज् ज्वरात् ॥ ३१ ॥

वक्ष्यमाणप्रकारेण । कुरिकं अर्धधनुं भीमविग्रहामिति देवीविशेषणम् ।
 अन्यैः दामैः अष्टभिर्विभवाहुभिरिति शेषः । तत्र आयुधानां नामान्या-
 राध्यमुखादवगन्तव्यानि । अत्र आयुधक्रमसु उभयपार्श्वयोरप्यधरादूर्ध्वान्त-
 मित्यवगन्तव्यम् । नीलां वर्णनेति शेषः । स्वशक्तिभिः तद्वर्णाभिः शक्तिभिः
 सहितामिति यावत् । परिघैः देव्याः परिवारशक्तौनाञ्च दक्षिणपार्श्वोर्ध्वा-
 दिदृतीयभुजस्थैः । तदुपरि सेनोपरि कदलीकेतुसङ्कुलं कदलीनिभगजपताका-
 सङ्कुलं देशमिति शेषः ॥ २८ ॥

भानुमण्डलेत्यादिना ज्वरादित्यन्तेन श्लोकद्वयेण ज्वरेण रिपुमारणप्रयोग-
 मुपदिशति । तत्र भानुमण्डलेत्यादिना तदुक्तं भवति । पूर्वोक्तपोङ्गशभुज-
 विष्टतायुधां नीलाभां देवीं भानुमण्डलमध्या निजदक्षिणोर्ध्वादित्युत्थजस्थ-
 शूलप्रोतारिविग्रहां तद्देहान्निसरद्रक्ताक्ततच्छूलां विचिन्तयान्ति । अनन्यधीः
 एकार्थाचक्षः ॥ ३१ ॥

देव्याः सपरिवाराया हेतिभिः शकलीकृतम् ।
 रिपुदहं स्मरेत् फेरुकङ्कक्रव्यादकुक्कुरैः ॥ ३२ ॥
 भक्ष्यमाणं जपेद्द्विद्यां त्रिदिनं सलिले स्थितः ।
 प्राग्वत्तावद्दिनैर्वारिहतं स्मृ(श्रु)त्वा समुत्तरेत् ॥ ३३ ॥
 द्विभुजां धूम्रवर्णाभां साध्यजिह्वाहृदम्बुजैः ।
 उत्पाटयन्तीं संचिन्त्य जपन् शत्रून् यमं नयेत् ॥ ३४ ॥
 तथाविधां पीतवर्णां स्मृत्वा संजय वैरिणः ।
 क्रोधं संशमयेद्वादे विवादे समरेऽपि च ॥ ३५ ॥
 तार्क्ष्यारूढाञ्च तां तार्क्ष्यगणस्थाभिश्च शक्तिभिः ।
 वृतां तार्क्ष्यगणोद्दामपक्षमारुतमूर्च्छिताम् ॥ ३६ ॥

देव्या इत्यादिना समुत्तरेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन रिपुमारणप्रयोगविशेषमुप-
 दिशति । तत्र देव्याः षोडशकरायुधनीलवर्णादिविशिष्टविग्रहाया इति शेषः ।
 फेरुः क्रोष्टा क्रव्यादाः पिशाचाद्याः कुक्कुरः सारमेयः भक्ष्यमाणं पूर्वोक्तैः फेरु-
 प्रमुखैः । प्राग्वत् कण्ठमात्रे जले तावद्दिनैः सप्तदिनैः त्रिदिनैर्वर्षा । तत्र कण्ठ-
 मात्रजनापेक्षया पक्षान्तरेदिति । वारिहतं जले मृतं रिपुमिति शेषः ॥ ३३ ॥

द्विभुजाभित्यादिना श्लोकेन रिपुमारणप्रयोगध्यानमुपदिशति । तत्र साध्य-
 जिह्वाहृदम्बुजे द्वितीयादिवचनमेतत् । यमं मृत्युं । एतदुक्तं भवति साध्यं रिपु-
 मुत्तानशायिनं भूमौ निपात्य तदुदरकण्ठयोः पादद्वयं विन्यस्य एकेन करेण
 तस्य हृदयाम्बुजमितरेण तस्य जिह्वाञ्चोत्पाटयन्तीं धूम्रवर्णां देवीं संचिन्त्य
 जपन् शत्रुं मारयेदिति सम्प्रदायार्थः ॥ ३४ ॥

तथाविधामित्यादिना श्लोकेन क्रोधस्तम्भनध्यानमुपदिशति । तत्र तथाविधां
 साध्यजिह्वाहृदम्बुजोत्पाटनादिना अत्र देवीं चतुर्भुजां साध्यं ऊर्ध्वामभुजस्थ-
 हलेनाकृत्य तद्वक्षिणभुजस्थमुशलैः प्रहृत्य प्राग्वदुत्पाटयन्तीं ध्यायेदिति
 सम्प्रदायार्थः ॥ ३५ ॥

तार्क्ष्यारूढामित्यादिना क्षणादित्यन्तेमार्द्धाधिकेन श्लोकेन रिपुसेनाविद्रावण-
 मुपदिशति । तत्र तां देवीं । तार्क्ष्यगणोद्दामपक्षमारुतमूर्च्छितामित्यस्य उत्तरतः
 सेनामित्यनेनान्वयः । क्षणात् स्मृतिमात्रेण ॥ ३६ ॥

स्मृत्वा जयेद्विपोः सेनां दूरतो द्रावयेत् क्षणात् ।
 तथैवाष्टभुजैः खड्गान् दधानां शक्तिभिर्वृताम् ॥ ३७ ॥
 तथैवागतिपृतनां समरे नाशयेत् क्षणात् ।
 विकीर्य केशानरुणवारवाणधरो हयैः ॥ ३८ ॥
 तरक्षकेशरिकपिकोलर्क्षगरुडस्थितैः ।
 शक्तिवन्दैस्त्रिशूलाग्रप्रोतपत्तश्ववारणैः ॥ ३९ ॥
 क्रौडाविनोदां माणिक्यमण्डपे सिंहविष्टरे ।
 ध्यायन्नरातेः पृतना नाशयेत् स्वैर्वलैर्नृपः ॥ ४० ॥
 पीतप्रसूनैः पीताभामर्चयेत् स्तम्भनाय वै ।
 प्रागुक्तैर्मण्डलाद्यैस्तु वासरैः परमेश्वरि ॥ ४१ ॥
 अरातीनां गतिं सेनां मतिं जिह्वां समुद्यमम् ।
 द्रष्टमन्यच्च सकलं स्तम्भयेत् साधकः क्षणात् ॥ ४२ ॥

तथैवेत्यादिना क्षणादित्यन्तेनाङ्गद्वयेनारातिसेनाविनाशनमपदिशति । तत्र
 तथैव गरुडस्कन्धाधिरूढां । शक्तिभिस्ताक्षराधिरूढाभिरिति शेषः । तथैव
 जपादिना । क्षणात् प्राग्वत् ॥ ३७ ॥

विकीर्येत्यादिना नृप इत्यन्तेनाङ्गद्वयेन श्लोकद्वयेनारिसेनाविनाशनमपदिशति । तत्र
 अरुणवारवाणधरः अरुणकञ्चुकधरः । इत्यस्य उत्तरत्र नृप
 इत्यनेनान्वयः । हयैः सहित इति शेषः । त्रिशूलाग्रप्रोतपत्तश्ववारणैरिति
 शक्तिवन्दविशेषणम् । सिंहविष्टरे स्थितां देवीमिति शेषः । एतदुक्तं भवति
 तरक्षादिषड्वाहनारूढैः शक्तिवन्दैः स्वस्वरस्थशूलाग्रप्रोत रिपुसेनापत्त-
 श्ववारणैर्दर्शितक्रौडाविनोदां माणिक्यमण्डपान्तः सिंहामनस्थां देवीं ध्यायन्न-
 रुणकञ्चुकधरः स्वकेशान् विकीर्य हयवन्दसहितो हयारूढो नृपः शत्रुसेनां
 स्वैर्वलैर्नाशयेदिति ॥ ४० ॥

पीतेत्यादिना क्षणादित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पूजासु पुष्पादिविशेषेण स्तम्भनाय-
 पञ्चाङ्गादिकं चोपदिशति । तत्र पीताभां देवीमिति शेषः । स्तम्भनाय अभि-
 मतानामिति शेषः । अरातीनामित्यस्य गत्यादिभिः पञ्चभिः प्रत्येकमन्वयः ।
 क्षणात् प्राग्वत् ॥ ४२ ॥

अरुणामरुणैः पुष्पैरर्चयेन्मध्यरात्रतः ।

निहन्तुकामः सर्वास्तु रिपुं कुर्याद्वशे ध्रुवम् ॥ ४३

विषनाड्यां दग्धयोगे मृतियोगे सनाशके ।

यमकण्टककाले वा कृष्णपुष्पैस्तथाविधाम् ॥ ४४ ॥

पूजयंस्तद्दिनैः शत्रून् जौवितेशपुरं नयेत् ।

श्यामाञ्च सौरभाद्यैस्तैः पुष्पैरभ्यर्च्य वासरैः ॥ ४५ ॥

उदितैरिन्दिराद्यः स्यादरोगः सुमना वशी ।

मुखं जीवति भूमौ स शतवर्षाणि विश्रुतः ॥ ४६ ॥

अरुणामित्यादिना श्लोकेन रिपुवश्यायं पुष्पविशेषात् पूजाविशेषमुपदिशति । तत्र अरुणां अरुणवर्णां देवीं धरात्वेति शेषः । अरुणैः अरुणवर्णैः मध्यरात्रतः मध्यरात्रे ॥ ४३ ॥

विषनाड्यामित्यादिना नयेदित्यन्तेनार्द्धाद्येन श्लोकेन कालविशेषेषु पूजाविशेषेण रिपुमारणप्रयोगमुपदिशति । तत्र सनाशके नाशयोगसहितं यमकण्टककाले रव्यादिमप्तवारेषु क्रमेण पञ्चमचतुर्थतृतीयद्वितीयप्रथमसप्तमषष्ठमंख्यार्द्धसहितकाले । विषनाडाञ्च यथा—अश्विनीनक्षत्रस्य पञ्चाशत्षट्किकानन्तरं चतस्रो नाड्यः विषनाडिकाः । एवमग्रेऽपि । तथाचोक्तं—

अश्वादीनां क्रमाज्ज्ञेयाश्चतस्रो विषनाडिकाः ।

खात्ता ५० जिनात् २४ विन्दुगुणा ३०त् खात्मे ४० रिन्द्रात् १८ कुपस्रुतः २१ ।

खाग्ने ३० नखात् १० पदा ३२ दष्टादशा १८त् खाग्ने ३० नखा १० त्ततः ।

कुदस्ताः २१ विंशतः २० खेन्दो १० रिन्द्रात् १४ खेन्दो १० श्रुतुर्दशात् १४ ।

षट्पञ्चतो ५६ जिना २४ द्विंशात् २० दिशः १० पङ्क्तैः १० स्मृतेः १८ नृपात् १३ ।

जिना २४ त्तथा च खाग्ने च ३० ता नाड्यः परतः स्थिताः ॥ इति ॥

कृष्णैः कृष्णवर्णैः । तथाविधां कृष्णवर्णां । तद्दिनैः प्रागुक्तमण्डलाद्यैः ॥ ४५ ॥

श्यामामित्यादिना विश्रुत इत्यन्ते नार्द्धाद्येन श्लोकेन पूजापुष्पादिविशेषेण लक्ष्मीप्राप्तिप्रयोगादिकमुपदिशति । तत्र श्यामां श्यामवर्णां । तैः श्यामवर्णैरुदितैर्वासरैरिति पूर्वात्वान्वयः ॥ ४६ ॥

होमं कुर्यात्तथा रात्रौ चतुरस्रेऽथ कुण्डके ।
 हरिद्रामिलितैरन्नैस्त्रिलैर्भाषैः सतण्डुलैः ॥ ४७ ॥
 पीतैः पुष्पैस्तथा पीतैः फलैस्तालदलैरपि ।
 सकलीकृत्य लिखितसाध्यवर्णसमन्वितैः ॥ ४८ ॥
 निशाघृतसमोपेतैः स्तम्भयेत् प्रागुदीरितान्
 निशाचूर्णैर्घृतताक्तैस्तु होमः स्तम्भयते तथा ॥ ४९ ॥
 अर्द्धरात्रेऽरिष्टे चैव हज्जौ तद्योनिदेहजैः ।
 मांसैस्तद्देहसम्भूतस्नेहाक्तैर्हवनादिनैः ॥ ५० ॥
 मारयेद्दैरिणं रोगशस्त्रशृङ्गफणीजलैः ।
 दहनैर्व्यारिणैरन्यैः प्रमादैः कण्टकादिभिः ॥ ५१ ॥
 निर्घाततरुकुड्यादिपतनाद्विषभक्षणात् ।
 शत्रुभिर्व्याधौ प्रयोगामौ न भवन्तौ न भङ्गुराः ॥ ५२ ॥

होममित्यादिभिः भूतल इत्यन्तेऽतुहं गभिः श्लोकैर्होमद्रव्यादिकविशेषैः फल-
 विशेषादिकमुपदिशति । तत्र होममित्यादिभिस्तथैवत्यन्तेऽस्त्रिभिः श्लोकैः स्तम्भन-
 होमद्रव्यविशेषानुपदिशति । तत्र तथा रात्रौ मधरात्रे इत्यर्थः । चतुरस्रे कुण्डपटल-
 वक्ष्यमानलक्षणे । हरिद्रामिलितैः हरिद्राचूर्णसहितैः एतदन्नादिचतुर्णां द्रव्याणां
 विशेषणम् । सकलीकरणं साध्यादिनामविलेखनादिकं तालपत्राणामेव निशा-
 घृतसमोपेतैर्हरिद्राचूर्णघृतसमोपेतैः तालदलैरिति पूर्वत्वान्वयः । ईरि-
 तान् अरातिगत्यादिपञ्चकं । निशाचूर्णैः घृतताक्तैर्घृतपरिप्लुतैः । तथा मण्ड-
 लादिभिः ॥ ४९ ॥

अर्द्धरात्र इत्यादिभिः भङ्गुरा इत्यन्तेऽस्त्रिभिः श्लोकैर्मारणप्रयोगहोमविशेष-
 तेन तत्र साधारणमारणप्रकारविशेषांश्चोपदिशति । तत्र अरिष्टे चैव हज्जौ शत्रु-
 नक्षत्रवृक्षसमुद्भूतकाष्ठप्रदोमवह्नौ । तद्योनिदेहजैः शत्रुनक्षत्रयोनिदेहसमुद्भूतैः ।
 तद्देहसम्भूतस्नेहाक्तैः साध्यादिनामसमुद्भूत स्नेहाप्लुतैः । दिनैः प्राग्वन्मण्डलादिभिः ।
 अन्यैर्व्याघ्रादिभिः । प्रमादैरनवधानैः । कण्टकादिभिरित्यत्रादिशब्दः शङ्कादिविषयः ।
 निर्घातः अशनिः । प्रयोगामौ प्रयोगाः अमीति दिव्यत्वात् पदच्छेदः । भङ्गुराः
 निष्फलाः ॥ ५२ ॥

धूमां कङ्कसमारूढां नखराद्यायुधैर्युताम् ।
 ध्यायन् रिपोरष्टमे तु राशौ कागधृताद्भुतैः ॥ ५३ ॥
 मरीचैः सर्षपैर्होमैस्तद्दिनैर्मार्गयेद्रिपून् ।
 तीव्रदाहज्वरयस्तं विसंज्ञं विकृताङ्गकम् ॥ ५४ ॥
 वालार्काभां स्मरन्नाद्यहेतिभिः संयुतां शिवाम्
 सरूपवत्सारुणगोघृताक्तैररुणैः शुभैः ॥ ५५ ॥
 प्रसूनैः किंशुकोद्भूतैस्तथा वन्धूकसम्भवैः ।
 जपाप्रसूनैः पालाशैः करवीरसमुद्भवैः ॥ ५६ ॥
 कङ्कारैरुत्पलैरक्तैः कमलैः पाटलोद्भवैः ।
 अशोकजैः कुसुम्भात्थैरन्यैः पुष्पैश्च लोहितैः ॥ ५७ ॥
 हवनान्नृपतुल्यः स्यादैश्वर्य्येणान्नया धनैः ।
 अन्येरपि च तत्सक्तपरैरङ्गैः मुनिश्चितम् ॥ ५८ ॥

धूमामित्यादिना विकृताङ्गकमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन मारुणहोमविशेषमुप-
 दिशति । तत्र धूमां धूमवर्णां । नखराद्यायुधैर्युतां पूर्ववन्नखरमित्यादि-
 षट्त्रिंशत्श्लोकप्रोक्तषोडशभुजस्थैरिति शेषः । कागः अजविशेषः । मरीचैः
 सर्षपैः । एतद्वयं घृताद्भुतैरित्यस्य विशेषः । तद्दिनैः प्राग्वत् विकृताङ्गकं
 अस्वाधीनाङ्गम् ॥ ५४ ॥

वालार्काभामित्यादिभिः मुनिश्चितमित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैरैश्वर्य्यप्राप्तिकरण-
 होममुपदिशति । तत्र आद्यहेतिभिः संयुतां स्वतन्त्रनित्यपूजोक्तायुधाष्टक-
 संयुतां शिवां पञ्चमीं । सरूपवत्सारुणगोघृताक्तैः निजसदृशवत्सारुणवर्णगोघृता-
 द्भुतैः । शुभैः मुकुलपतितस्नानशीर्षजन्तुदूषितघाताङ्गसृष्टरहितैः प्रसूनैः इत्ये-
 तत् पूर्वत्वारुणैरित्यस्य विशेषः कर्त्तव्यः । करवीरसमुद्भूतैः अरुणैरिति शेषः ।
 रक्तैरित्येतदुत्पलकमलपाटलानां विशेषणम् । अङ्गैः क्वचामरादिभिः परि-
 ष्कटैः ॥ ५८ ॥

अरुणां नखराद्यैस्तु युतां ध्यायन् समाहितः ।

मध्यरात्रे हुनेत् साध्यदिङ्मुखो मरिचैस्तथा ॥ ५६ ॥

प्रोक्तैर्दिनैर्नृपो नारौनरलोकोऽपि वा वशे ।

भवेत् कीर्त्तीन्द्रियायुक्तश्चिरं जीवति भूतले ॥ ६० ॥

विलिख्य भूपुरं मध्ये निजसाध्यं समालिखेत् ।

भौमाक्षराणि तद्वाङ्मे दशाग्रादभितो लिखेत् ॥ ६१ ॥

वहिरष्टदलं पद्मं कृत्वा तत्र लिखेत् क्रमात् ।

मन्वाक्षराणि ऋतुशस्तद्वह्निर्वृत्तयुग्मकम् ॥ ६२ ॥

तत्रापि पार्थिवानर्णान् वह्निः षट्कोणमालिखेत् ।

तत्कोणेष्वन्तरालेषु मन्वाणान् भूदशान्वितान् ॥ ६३ ॥

अरुणामित्यादिना भूतल इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन वश्यादिकहोमविधानं मुपदिशति । तत्र नखराद्यैः पूर्वतस्मिन् पटले षट्त्रिंशच्छ्लोकोक्तनखराद्या-
युधषोडशकेन । समाहितः अनन्यचित्तः । प्रोक्तैर्दिनैः प्राग्वन्मण्डलादिभिः
अपिवा अपिचेत्यर्थः ॥ ६० ॥

विलिख्येत्यादिभिरानयेदित्यन्तैश्चत्वारिंशता श्लोकैरेतद्विद्याक्षरजनितानि
स्तम्भनादिकराणि अष्ट यन्त्राणि विद्यावैभवञ्चोपदिशति । तत्र विलिख्येत्या-
दिभिर्वाहिनोमित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्लोकपालस्य शत्रुसेनायाश्च स्तम्भनकरं
यन्त्रमुपदिशति । तत्र मध्ये भूपुरस्य । तद्वाङ्मे भूपुरवाङ्मे । भौमाक्षराणि पद्म-
शष्ठत्रयोदशस्वरपुरःसरकादिवर्गद्वयोद्याक्षराणि सविन्दूनि दशमंख्याणि । अभितः
प्रादक्षिण्येन [वह्निः भौमाक्षरवेष्टनात् तत्र तेषु दलेषु क्रमात् अग्रादिप्रादक्षिण्य-
क्रमात् । ऋतुशः षट्षड्क्षराणि प्रतिदलमिति शेषः । तद्वह्निः पद्माद्वह्निः । तत्र
वृत्तवीथ्यां । पार्थिवानर्णान् प्राग्वत् । वह्निर्वृत्तयुग्मात् । तत्कोणेषु षट्कोणेषु
अन्तरालेषु कोणान्तरालेषु षट्सु । मन्वाणान् भूदशान्वितान् अष्टदललिखित-
शिष्टान् प्रागुक्त भूतदशार्णसहितान् मूलविद्यावर्णान् । प्राग्वत् प्रतिस्थानं
षट्षट्क्रमेण । अभितः अग्रादिप्रादक्षिण्यं वह्निः षट्कोणात् । तत्र वीथ्यां । न्यस्य
विलिख्य । वह्निः वृत्तद्वयात् । कृत्वेति पूर्वतान्वयः मूलविद्यया सहेति शेषः ।

विलिखेत् प्राग्वदभितो वहिर्^३ तद्वयं लिखेत् ।

विलोममातृकां तत्र न्यस्य भूमिपुरं वहिः ॥ ६४ ॥

कृत्वानुलोममालिख्य मातृकां मूलविद्यया ।

पूजयन्नखिलं लोकं स्तम्भयेदरिवाहिनीम् ॥ ६५ ॥

पूजयन् नित्योक्तक्रमतो देवौमिति शेषः । अरिवाहिनीं शत्रुसेनां । चकारोऽ-
 ताधराहार्यः । अयं यन्त्रविलेखनक्रमः । अभीष्टमानेन प्रोक्तलक्षणं भूपुरं
 विलिख्य तद्वहिस्तत्कोणाग्रस्यष्टासृष्टिकया वृत्तं कृत्वा तद्वहिरैकाङ्गुल पङ्-
 क्तुलमानान्तरालं वृत्तद्वयं कृत्वा तत्र बाह्यविषाणवीथ्यामष्टदलं पद्मं
 विधाय बाह्यवृत्ताद्वह्निः वृत्तमेकाङ्गुलमानेन वृत्तं कृत्वा तद्वहिस्तद्वृत्तमध्य-
 विष्कम्भाद्भूमिनेन वृत्तं कृत्वा तदन्तराले प्राग्वत् षट्कोणं विधाय षट्कोणाग्र-
 वृत्ताद्वहिरैकाङ्गुलमानेन वृत्तं कृत्वा तद्वहिरैकाङ्गुलमानेन चतुरस्रं कृत्वा
 सर्वमध्यस्थभूपुरमध्ये साध्यसाधककर्माख्य पर्यधोन्तरालक्रमेण लिखित्वा तद्वह्नि-
 भूपुरबाह्यवृत्तद्वयवीथ्याभ्यादिप्रादक्षिणेन भौमानि उं ऊं ओं गं जं डं
 दं वं लं व्यं इति दशाक्षराणि समालिख्य तद्वह्निः पद्मदलेष्वष्टावयादिप्राद-
 क्षिणेन मूलविद्याक्षरेषु दशोत्तरशतसंख्येषु प्रतिदलं षट्षट्क्रमेणाष्टचत्वारिं-
 शदक्षराण्यालिख्य तद्वह्निर्वृत्तवीथ्यां प्राग्वत् क्रमेण भौमाक्षरदशकमालिख्य तद्वह्निः
 षट्कोणेषु प्राग्वदग्रादिप्रादक्षिणेन पूर्वमष्टदललिखितभूलविद्याक्षरशिष्टेषु
 अक्षरेषु द्विषष्टिसंख्येषु षट्त्रिंशदक्षराणि प्रतिकोणं षट् षट्क्रमेणालिख्य तत्
 षट्कोणान्तरालेषु षट्सु च प्रत्यन्तरालं प्राग्वत् क्रमेणाग्रकोणोत्तरपार्श्वदि-
 दक्षिणपार्श्वान्तं षट्कोणलिखितविद्याक्षरशिष्टाक्षरषड्विंशतिकं भौमाक्षर-
 दशकञ्च सम्भूय षट्त्रिंशदक्षराणि षट्षट्क्रमेणालिख्य तद्वह्निर्वृत्तवीथ्यां
 अग्रादिप्रादक्षिणेन विलोमां मातृकां सविसर्जनोयामालिख्य तद्वह्निर्वृत्त-
 भूपुरान्तरालवीथ्यामीशादीशान्तं प्रादक्षिणेन मातृकाक्षरेकपञ्चाशत्-
 सविन्दूनि मूलविद्याक्षरदशोत्तरशतकं च सम्भूयैकषष्ट्युत्तरशताक्षराणि प्रतिदिशं
 चत्वारिंशत् चत्वारिंशदक्षराणि उत्तरस्थां दिश्येकचत्वारिंश दक्षराणि
 चालिख्य तत्र देवीमावाह्य स्वतन्त्रनित्यपूजाक्रमेण पूजयन् प्रोक्तं फलं प्राप्नो-
 तीति ॥ ६५ ॥

वृत्तं त्र्यसं पुनर्बृत्तं षड्सं वृत्तयुग्मकम् ।

अष्टासं तद्वह्निर्बृत्ते इति कृत्वाव विन्यसेत् ॥ ६६ ॥

एकं मध्ये वह्निः कोणेष्वन्तरालेषु च क्रमात् ।

त्रयं त्रयं समालिख्य वह्निः शिष्टन्तु पार्थिवैः ॥ ७० ॥

विलिख्य मध्ये नामापि जपित्वाभ्यर्चासाधकः ।

स्थापयेत् कापि तत्रैव नित्यशश्च वलिं क्षिपेत् ॥ ७१ ॥

वृत्तमित्यादिभिः क्षिपेदित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः स्तम्भनयन्वान्तरमुपदिशति । तत्र अत्र यन्त्रे एकं मध्ये सर्वमध्ये मूलविद्याप्रथमाक्षरं त्रिकोणाकारं लिखेदिति सम्प्रदायः । मध्ये सर्वमध्येस्थप्रथमाक्षररूपत्रिकोणमध्ये । कापि भित्तिग्रादिषु । तत्रैव स्थापितप्रदेशे । अयं यन्त्रविरचनाक्रमः—अभौष्टमानेन भर्मेण वृत्तं कृत्वा तद्वह्निस्तद्वृत्तविष्कम्भाईमानं वृत्तं कृत्वा तदन्तराले प्राग्वत् षट्कोणं कृत्वा तद्वह्निरैकाङ्गुलमानेन वृत्तं कृत्वा तद्वह्निः प्राग्वत् अष्टासं कृत्वा तद्वह्निस्तत्कोणाग्रसृष्टासृष्टिकया वृत्तं कृत्वा तद्वह्निरैकाङ्गुलमाने च वृत्तं कृत्वा तत्र सर्वमध्येस्थवृत्तमध्ये मूलविद्याक्षरप्रथमाक्षरं त्रिकोणरूपं च समाधकादित्रयमुपरि सविन्दुकं समालिख्य तद्वह्निस्त्रिकोणकोणेषु त्रिषु मूलविद्याया द्वितीयाक्षरादिदशमाक्षरान्तं प्रतिकोणं त्रयं त्रयमग्रादिप्रादक्षिण्येन नवाक्षराण्यलिख्य तत्त्रिकोणान्तरालेषु त्रिषु एकादशाक्षरादीनि एकोनविंशाक्षरान्तानि प्राग्वत् त्रितिक्रमेणाश्रयोत्तरपार्श्वीदितद्वह्निपार्श्वान्तं नवाक्षराण्यलिख्य तद्वह्निः षट्कोणकोणेष्वग्रादिप्रादक्षिण्येन विद्याविंशतितमाक्षरादीनि सप्त विंशाक्षरान्तानि प्रतिकोणं त्रितिक्रमेणाष्टदशाक्षराण्यलिख्य तत्त्रिकोणान्तरालेषु च प्राग्वदष्टविंशाक्षरादीनि पञ्चपञ्चाक्षरमाक्षरान्तान्यष्टदशाक्षराण्यलिख्य तद्वह्निरष्टास्रकोणाष्टके षट्पञ्चाशत्तमाक्षरादीन्येकोनाशीतितमाक्षरान्तानि चतुर्विंशत्यक्षराणि प्राग्वत्त्रितिक्रमेणालिख्य तदन्तरालाष्टके चाशीतितमाक्षरादीनि त्र्यधिकशततमाक्षरान्तानि चतुर्विंशत्यक्षरान्तानि प्राग्वदारम्भक्रमादालिख्य चतुरधिकशततमाक्षरादीनि शिष्टमूलविद्यासमाक्षराणि तदन्ते भौमदशाक्षराणि च सम्भूय सप्तदशाक्षराणि अष्टकोणवाह्यवृत्तद्वयान्तरालबोध्यां प्राग्वदभितो विलिख्य तत्र देवीमावाह्य प्राग्वत् संपूज्य तदयन्त्रं शरावादिसंपुटितं कृत्वा भित्तिग्रादिषु मंस्थाप्य तत्र प्रतिदिनमभ्यर्थ्य तत्र वलिं दत्त्वा पूर्वोक्तफलं प्राप्नोतीति ॥ ७१ ॥

कृत्वा षडष्टकोणानि षट्कोणानि पृथक् पृथक् ।
 क्रमाच्चिकोणवृत्तान्तरालान् षट्कोणसंयुतान् ॥ ७२ ॥
 बाह्यात् क्रमेण मध्यान्तं नक्षत्रतिथिवारयुक् ।
 विलिखेल्लिपिः सर्वा मातृकां शक्तिसंयुताम् ॥ ७३ ॥
 साध्यं सप्तसु मध्येषु विलिखेच्च प्रदक्षिणम् ।
 मायामध्यगतं देवि धारयेत् सर्वसिद्धये ॥ ७४ ॥
 भूतप्रेतपिशाचादिशान्त्यै सर्वार्त्तिशान्तये ।
 गजवाजिखरोष्ट्रादिरोगशान्त्यै च धारयेत् ॥ ७५ ॥

कृत्वेत्यादिभिर्द्वारयेदित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः सर्वरोगशान्तिकरं यन्त्र
 सुपदिशति । तत्र षडष्टकोणानि षट्कोणानि अष्टकोणानीति पदच्छेदः ।
 अन्तः षट्कोणानि वह्निः अष्टकोणानि चेत्यर्थः । पृथक् पृथक् क्रमात्
 त्रिकोणवृत्तान्तरालान् षट्कोणयुतान् पूर्वलिखितषट्कोणाष्टकोणयोः षट्
 कोणसंयुतान् त्रिकोणवृत्तान्तरालप्रदेशान् पृथक् पृथक् प्रत्येकं षट्
 कोणानि कुर्यादिति ग्रन्थयोजनाक्रमः । बाह्यात् क्रमेण मध्यान्तं बाह्याष्ट-
 कोणकोणादिसर्वमध्यगतषट्कोणं कोणमध्यान्तं । नक्षत्रतिथिवारयुक् साध्या-
 चरलेखनस्थानेष्विति शेषः । लिपिः इत्यस्य शक्तियुतामित्यत्रान्वयः ।
 मातृकां विसर्जनीयरहितां पञ्चाशदक्षरवतीं प्रत्यक्षरं विसर्जनीययोगात्त-
 द्राहित्यं । शक्तिसंयुतामित्यस्याक्षरद्वयमागध्यसुखादवगतं लिख्यते—यथा विम-
 र्जनीयसहितां मूलविद्याक्षरसहिताञ्चेति । सप्तसु मध्येषु षट्कोणसप्तकस्य
 सप्तसु मध्येष्वित्यर्थः । विलिखेच्च चकारेण पूर्वोक्तयन्त्रवद्विद्याशिष्टाक्षरदशकं
 भौमाक्षरदशकञ्च बाह्यवृत्तवीथ्यां विलिखेदित्येकोऽर्थः । समाकृष्यत इति
 सम्प्रदायार्थः । प्रदक्षिणं सर्वाणि उक्ताक्षराणि मायामध्यगतं हृत्लेखया
 क्रीडीकृतम् । भूतप्रेतपिशाचादिशान्त्यै आदिशब्देनापस्मारादयः । तैः कृत-
 पीडाशान्त्यै गजवाजिखरोष्ट्रादि इत्यत्रादिशब्देन गोमहिषाजादयश्चतुष्पादा
 उच्यन्ते । अयमत्र विलेखनक्रमः—अभीष्टमानेन भ्रमेण वृत्तं कृत्वा तत्र-
 नित्यानित्यापटले प्रोक्तानुग्रहचक्रक्रमेण षट्कोणसप्तकमालिखा तद्वहिः प्राग्-
 वदष्टकोणं कृत्वा तद्वह्निष्टकोणायस्मृष्टास्पष्टिकया वृत्तं कृत्वा तद्वह्निरिकाङ्गं न

प्राक्प्रत्यगृह्णोदक्करेखाद्वादश संलिखेत् ।

रेखाग्रं सर्व्वतः शूलास्तन्मध्याग्रे च पार्श्वयोः ॥ ७६ ॥

स्तम्भयेति समालिख्य मध्यकोष्ठे ऽरिनाम च ।

परितो विलिखेन्मन्त्रवर्णान् भौमसमन्वितान् ॥ ७७ ॥

भूजे वा कर्पटे लोहे शिलायां वा समालिखेत् ।

गृहपट्टनयोर्लोहदृशदोरिष्टसिद्धिदम् ॥ ७८ ॥

मानिनं वृत्तं कृत्वा तत्र वाह्याष्टकोणेष्वङ्गकोणादि प्रादक्षिणेन सविमर्ज-
नीयान्मातृकावर्णानादितोष्टौ समालिख्य तेष्वेव कोणेषु मूलविद्याया आदितः
षोडशाक्षरेषु प्रतिकोणमेकमेकं चैवमष्टाक्षराणादितः समालिख्य तत्कोणान्त-
रालेषु अष्टम् मातृकाया विद्यायाश्च नवमाक्षरादीनि षोडशाक्षरान्तमष्टाक्षराणि
प्राग्वत् क्रमादालिख्य तदन्तः षट्कोणमारभ्य प्रादक्षिण्येन प्रतिषट्कोणं
पटम् पटसु कोणेषु तदन्तरालेषु च पटसु पटसु च संभूय चतुरशीतिसंख्येषु
स्थानेषु मातृकाया विद्यायाश्च सप्तदशाक्षरादीनि पञ्चाशत्तमाक्षरान्तानि चतु-
स्त्रिंशदक्षराणि चतुस्त्रिंशत्स्थानेष्वालिख्य शिष्टेषु पञ्चाशत्स्थानेषु पुनरप्य-
कारादीनि विमर्जनीयरहितानि क्षकारान्तानि प्रत्यक्षरं विमर्जनीययुक्तानि
मातृकाक्षराणि पञ्चाशत् संख्यानि मूलविद्यैकपञ्चाशत्तमाक्षरादिभिः शततमा-
क्षरान्तैः पञ्चाशद्विंशक्षरैः सह प्राग्वत् क्रमेण समालिख्य विद्याशिष्टाक्षरदशकं
भौमाणदशकञ्च प्राग्वत् सर्वेवाह्यवृत्तवीथ्यामालिख्य षट्कोणसप्तकमध्यमप्तके
तत्तत्प्रयोगदिवसप्राप्तनक्षत्रतिथिवारान् सप्तम्यन्तानालिख्य तत्तदुपरि साधकादि-
तयं प्राग्वदालिख्य तत्सर्वं यन्त्रं हृत्तेखाया उपरिगतचतुर्थस्वरेण क्रोडोक्त्य
तत्र देवीमावाह्याभ्यर्च्य प्रोक्तक्रमसन्धारणात् प्रोक्तफलसिद्धिरिति ॥ ७५ ॥

प्राक्प्रत्यगित्यादिभिर्हयोरित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः स्तम्भनकर कोष्ठयन्त्र-
मुपदिशति । तत्र तन्मध्याग्रे च पार्श्वयोः तत्तच्छूलं मध्यरेखाग्रं तत्तच्छूल-
मध्यरेखापार्श्वयोश्च स्तम्भय इति त्र्यक्षराणि यथाक्रमं त्रिशूलमध्यरेखाग्रं
तद्विन्निवामपार्श्वयोश्च मध्यकोष्ठे सर्वं मध्यस्थकोष्ठमध्ये सर्वं मध्यकोष्ठाधः
पङ्क्तिमध्यकोष्ठमारभ्य निर्गमनगत्येत्यर्थः । भौमसमन्वितान् भौमवर्णसम-
न्वितान् मन्त्रवर्णान् गृहपत्तनयोर्निर्माणस्तम्भने तद्गतामङ्गलस्तम्भने वा इति
शेषः । लाहदृशदोः पूर्वीक्षाधिकरणचतुष्टयस्य मध्ये तालेन हरितालेन शुभं
मनोहरं क्रमतः शरावादिसंपुटनाक्रमतः यावत् फलावाप्तिस्तावत् कुर्वीति

गौरकेणाय शिलायां तालेन विलिखेच्छभम् ।
 स्थापयेद्विस्तिमध्ये च भूमौ च क्रमतः शिवे ॥ ७९ ॥
 नित्यशः पूजयेत् पुष्पैः सुगन्धैः प्रजपेत्तथा ।
 यावत्फलाग्निं कुर्वीत नियतं सन्ध्योर्द्वयोः ॥ ८० ॥
 प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् कुर्व्यात् सूत्राणि षोडश ।
 तैस्तु कोष्ठानि जायन्ते पञ्चविंशैः शतद्वयम् ॥ ८१ ॥
 तेषु कोणेषु परितो मार्जयेत् प्राग्वदौश्वरि ।
 अष्टाविंशति कोष्ठानि ततः शिष्टेषु दिक्ष्वपि ॥ ८२ ॥
 प्राग्वदेकैकतः कुर्व्यात्त्रिकोणानि यथाविधि ।
 मध्ये त्रिषु तु कोष्ठेषु साध्यसाधककर्म च ॥ ८३ ॥
 उपर्यधो मध्यतश्च शेषेषु प्राग्वदालिखत् ।
 सन्धानान्तरमारभ्य विलिखेद्भितः शिवे ॥ ८४ ॥

जपार्चनादिकमित्यर्थः । नियतं प्रतिदिवसं । यन्त्रविरचनाक्रमो यथा—
 प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् द्वादश द्वादश रेखाः समालिख्यैकविंशत्यधिकशतसंख्यानि
 कोष्ठानि निष्पाद्य तत्तद्रेखायाश्चत्वारिंशत्कोष्ठं परितः प्रत्येकं त्रिशूलं कृत्वा
 तत्र सर्वमध्यस्थकोष्ठमध्ये साधकादितयं प्राग्वदालिख्य तत्कोष्ठाधःपङ्क्ति-
 स्थमध्यकोष्ठमारभ्य प्रादक्षिण्यनिर्गमनगत्या यावदक्षरसमाप्तिं मूलविद्याक्षराणि
 विलिख्य शिष्टकोष्ठदशके भौमाक्षरदशकमालिख्य वाह्यगतत्रिशूलेषु मध्यगत-
 त्रिशूलेषु मध्यगतरैखाग्रतश्च वामपार्श्वयोश्च स्तम्भय स्तम्भयेति त्र्यक्षरं प्रति-
 त्रिशूलमालिख्यैतद्वयन्तं भूर्जाद्यधिकरणचतुष्टयादन्यतमस्य प्रोक्तद्रव्येण विलिख्य
 प्राणप्रतिष्ठादिकं कृत्वा तत्र देवीमावाह्याभ्यर्च्य प्राग्वच्छरावादिपुटितं कृत्वा
 प्रोक्तस्थानयोः संस्थाप्य तत्र सन्ध्याहयेपि प्रतिदिवसं गन्धसुपुष्पैरिष्टसिद्धयवधि
 पूजयन्त्रभीष्टं फलमाप्नोतीति ॥ ८० ॥

प्राक्प्रत्यगित्यादिभिर्ध्रुवमित्यन्तैरष्टभिः श्लोकैः समस्ताभीष्टफलप्रदं महावज्र-
 यन्त्रमुपदिशति । तत्र तैः सूत्रैः । तेषु कोष्ठेषु अष्टाविंशतिकोष्ठानि प्रतिकोण-
 मिति शेषः । शिष्टेषु त्रयोदशधिकशतसंख्याषु । एकैकतः एकैककोष्ठात् ।

एतद्वच्च' महायन्त्रं समस्ताभीष्टसाधकम् ।

यत्रैतत् स्थापितं लोहशिलादिलिखितं शिवे ॥ ८५ ॥

तत्र चोरग्रहव्याधिरिपुसर्पसमुद्भवाः ।

भूतप्रेतपिशाचादिकोपजाश्चापुपप्लवाः ॥ ८६ ॥

न भवन्ति कदाप्यत्र सम्भवन्ति च सम्पदः ।

वास्तुमर्मादिदुःखादि शमयेद् गेहगञ्ज तत् ॥ ८७ ॥

यस्मिन् गृहे स्थापितन्तु यन्त्रं तद्गेहवर्तिनाम् ।

कृत्याभिचारक्षुद्रादि पौडा न भवति ध्रुवम् ॥ ८८ ॥

साध्यसाधककर्म च साध्यसाधककर्माणीत्यर्थः । अथमारभ्य विलिखेदित्यने-
नान्वयः । उपर्यधो मध्यत इति पूर्वत्र साध्यसाधककर्म चेत्यनेनान्वयः । तल्ले-
खनप्रकारास्तूपरिकोष्ठे साधकमधः कोष्ठे साध्यं मध्यकोष्ठे कर्म चेति ।
शेषेषु दशोत्तरशतसंख्येषु । प्राग्वत् प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या दशोत्तरशतात्तरान्
मन्त्राणान् लिखेदित्यनेनान्वयः । शिलादीत्यादिशब्देन भूर्जपत्रपटलान्यु-
च्यन्ते । पिशाचादीत्यादिशब्दोऽपस्मारादिविषयः । उपप्लवाः उपद्रवाः न
भवन्तीति पूर्वत्रान्वयः । मर्मादीत्यादिशब्दो हारभित्तिभागादिविषयः । गेह-
गञ्ज तत् गृहस्थापितं तदग्र्यन्त्रमित्यर्थः । क्षुद्रादीत्यादिशब्दः पिशाचादिविषयः ।
अयमत्र विलेखनक्रमः—प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् षोडशसूत्रास्फालनेन पञ्चविंशत्य-
धिकशतद्वयकोष्ठानि निष्पाद्य तेषु कोष्ठेषु चतुर्षु कोणेषु प्रतिकोणमष्टाविंशत्य-
ष्टाविंशतिकोष्ठानि सम्भूय द्वादशाधिकशतसंख्यानि कोष्ठानि प्राग्वन्मध्ये वज्रा-
कारं यथा भवति तथा मार्जयित्वा तथा शिष्टेषु त्रयोदशाधिकशतसंख्येषु कोष्ठेषु
चतसृषु दिक्षु प्रतिदिशमेकैकं कोष्ठं सम्भूय चत्वारि कोष्ठानि मार्जयित्वा तत्र
त्रिकोणानि प्राग्वत् समत्रिरेखानि कृत्वा तत्र सर्वमध्यकोष्ठे कर्म तदुपरितन-
कोष्ठे साधकं तदधःस्थितकोष्ठे साध्यञ्चालिख्य शिष्टेषु चतुर्दिगतत्रिकोण-
चतुष्टयसहितेषु दशोत्तरशतसंख्येषु कोष्ठेषु अत्रत्रिकोणादिप्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या
तत्संख्यानि मूलविद्याचराणि विलिख्य एतद् यन्त्रं प्रोक्ताधिकरणान्यतमगतं
कृत्वा प्रोक्तेषु देशेषु प्राणप्रतिष्ठादिपुरःसरमभ्यर्च्य स्थापनात् प्रोक्तफलसिद्धि-
रिति ॥ ८८ ॥

वायुग्निनैऋतेश्च कुर्याद्वादशसूत्रकम् ।

तैर्वज्ररूपकोष्ठानि एकविंशशतम्भवेत् ॥ ८६ ॥

तेषु मध्ये समालिख्य साध्यनाम ततो वहिः ।

अग्रादभित एवान्यान्यक्षराणि समालिखेत् ॥ ८७ ॥

निर्गमेन महीवर्णपूर्वाणि क्रमतः शिवे ।

स्थापितं लोहशिलादिलिखितं पूजितन्तु वा ॥ ८८ ॥

रोगभूतग्रहोन्मादपिशाचापस्मृतिर्विषः ।

अन्यानि क्लेशकारोणि यानि तानि विनाशयेत् ॥ ८९ ॥

वाय्वित्यादिभिर्भूतलइत्यन्तैः सप्तभिः श्लोकैर्वज्रवज्राभिर्धयन्त्रं तद्विनिर्गो-
दिकञ्चोपदिशति । तत्र तैः सूत्रैस्तेषु वज्ररूपकोष्ठेषु । मध्ये सर्वमध्यस्थवज्र-
कोष्ठे । साध्यनाम साधककर्माणि अग्रान्मध्यकोष्ठाधःस्थकोष्ठारम्भतः । अभितः
प्रादक्षिण्येन । अन्यानि कोष्ठानि । अक्षराणि मूलविद्याक्षराणि अन्येषु कोष्ठेषु
अक्षराणि लिखेदित्यर्थः । महीवर्णपूर्वाणि पूर्वं भौमाक्षराणि विलिख्य शेषेषु
कोष्ठेषु विद्याक्षराणि लिखेदित्यर्थः । शिवे इति सम्बुद्धिः । शिलादीत्य-
त्वादिशब्दो मूर्जपत्रपटादिविषयः । अन्यानि शत्रुस्थापितकृत्याकालभस्मादीनि
प्रोक्तेषु रोगादिषु आर्त्तिषु पीडासु प्रोक्तरोगादिमञ्जातासु पीडास्वित्यर्थः ।
तद्वज्रं वज्रवज्रं मध्ये सर्वमध्यस्थकोष्ठमध्ये तुर्विषेः । क्षीरद्रुक्तायपूरितं
अश्वत्थोडुम्बरपद्मचवटानां चतुर्णां क्षीरवृक्षाणां त्वग्भिः सह क्वाथितैः प्रशमितोऽणैः
खारिमाणैस्तोयैः पूरितम् । निधाय इत्यस्य पूर्वत्वान्वयः । देवीं पञ्चमीं ।
सलिले कुम्भस्थे इति शेषः । आत्मवान् अधिगतः । तेर्जलैर्यन्त्र-
विद्यादिशक्तिमं क्रमतः कलितानुभावैः । अयमत्र विलिखन क्रमः—इष्टमानभ्रमेण-
वृत्तं निष्पाद्य तत्र प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोत्तरश्च तद्भुक्तावधि ब्रह्मसूत्रद्वयमास्फाल्य
प्राक्प्रत्यग्ब्रह्मसूत्रस्य प्रागग्राहक्षिणोत्तरब्रह्मसूत्रदक्षिणाग्रान्तं तदग्रात् प्राक्पश्चिम
ब्रह्मसूत्रपश्चिमाग्रान्तं तदग्राहक्षिणोत्तरब्रह्मसूत्रोत्तराग्रान्तं तदग्रात् प्राक्पश्चिम-
ब्रह्मसूत्रप्रागग्रान्तं ज्यारूपं सूत्रचतुष्टयमास्फाल्य ब्रह्मसूत्रद्वयस्य वृत्तस्य च
मार्जनादिगतकोणचतुष्टयं समचतुरस्रं विधाय वायुदिकस्थरेखादिवह्निदिकस्थ-
रेखान्तं नैऋतदिकस्थरेखादि ईशदिकस्थरेखान्तं च समान्तरालदशसूत्रास्फालनेन
वज्रवज्राकारमेकविंशत्यधिकशतसंख्यवज्ररूपकोष्ठसहितं यन्त्रं विधाय तत्र

प्रोक्तेष्वार्त्तिष्वपि तथा तद्वज्रं गौरकैर्भुं वि ।
 विलिख्य मध्ये कुम्भन्तु क्षीरद्रुक्काथपूरितम् ॥ ६३ ॥
 निधाय देवीं सलिले समावाह्याभिपूज्य च ।
 स्पृशञ्जलं जपेद्द्विद्यां सहस्रत्रयमात्मवान् ॥ ६४ ॥
 तैर्जलैरभिषिञ्चेत्तं गदिनं प्राङ्मुखं ततः ।
 तैः क्रेशैर्मुक्तदेहस्तु सुखी जीवति भूतले ॥ ६५ ॥
 विद्याप्राप्तप्रभिषेकान्तु वञ्चेऽस्मिन् कोष्ठवज्रके ।
 सैकविंशशते वापि कुम्भं संस्थाप्य सेचयेत् ॥ ६६ ॥
 वेदाङ्गुलपरिभ्रान्त्या वृत्तं कृत्वा ततो वह्निः ।
 द्वाङ्गुले द्वाङ्गुले कुर्यादिकादश ततः क्रमात् ॥ ६७ ॥
 तेषु द्वाङ्गुलमानेषु तिर्य्यक् सूत्राणि पातयेत् ।
 एकादश ततस्तेषु प्राङ्मध्यात् प्रदक्षिणम् ॥ ६८ ॥
 भूदशाणैस्तु तां विद्यामालिखेन्निर्गमक्रमात् ।
 रेखाग्राणि च शूलानि कृत्वा साध्यञ्च मध्यतः ॥ ६९ ॥

सर्वमध्यस्थकोष्ठमध्ये साधकसाध्यकर्माणि प्राग्बदालिख्य तदधःस्थवज्रकोष्ठमारभ्य
 प्रादक्षिण्यनिर्गमनगत्या भौमाक्षरदशकं वज्रकोष्ठदशके विलिख्य शेषेषु दशोत्तर-
 शतसंख्यवज्ररूपकोष्ठेषु तत्संख्यानि मूलविद्याक्षराणि विलिख्यैतदुयन्त्रं प्रोक्ताधि-
 करणेष्वन्यतमगतं कृत्वा स्थापनेन पूजनेन च तदुयन्त्रे प्रोक्तक्रमाभिषेकेन वा
 प्रोक्तफलसिद्धं भवतीति ॥ ६५ ॥

विद्येत्यादिना श्लोकेन प्रोक्तेषु सप्तसु यन्त्रेषु यन्त्रत्रयं विद्याप्राप्तप्रभिषेके
 अप्रयतिदिशति । अत्र च त्रिविंशते । वञ्चेऽस्मिन् अनन्तरपूर्वोक्तवज्रवज्राभिषे-
 सप्तमे यन्त्रे । कोष्ठवज्रके कोष्ठवज्ररूपे षष्ठे यन्त्रे । सैकविंशशते सैकविंशशत-
 संख्यकोष्ठरूपे पञ्चमे यन्त्रे । वा विकल्पे तेषु त्रिषु अन्यतमयन्त्रे इत्यर्थः ॥ ६६ ॥

वेदाङ्गुलेत्यादिभिरनयेत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैरखिलसिद्धिकरं यन्त्रं विद्या-
 वैभवञ्चोपदिशति । तत्र वेदाङ्गुलपरिभ्रान्त्या प्रतिदिशं चतुरङ्गुलमानपरि-
 भ्रान्त्या । ततस्तद्दक्षिणं । द्वाङ्गुले द्वाङ्गुले द्वाङ्गुलमाने द्वाङ्गुलमाने एकादश-

तद्यन्त्रं प्राग्वदखिलविनियोगेषु योजितम् ।
 नासाध्यमस्ति भुवने विद्याया सिद्धयाऽनया ॥ १०० ॥
 मनस्तत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निफालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमतं
 त्रयोविंशपटलं परिपूर्णम् ॥

वृत्तानोति शेषः । तेषु वृत्तेषु तत् द्वयङ्गुलमानेषु स्वीकादशांशमहितेष्विति शेषः ।
 एतन्मानमन्तर्वृत्तस्यैवोक्तम् । तिर्यक् सूत्राणि सर्वमध्यवृत्तात् सर्ववाह्यवृत्तान्तग-
 रूपाण्येत्यर्थः । तेषु कोष्ठेषु । प्राङ्मध्यात् सर्वमध्यवृत्तान्तभूतप्रदेशरूपकर्णि-
 काया वह्निस्तदनन्तरवीथ्यां प्राङ्मध्यकोष्ठोत्तरकोष्ठे च साधकमाध्यकर्माणि
 लिखेदिति सम्प्रदायार्थः । प्राग्वत् प्राणप्रतिष्ठापुरःसरमर्चनधारणस्थापना-
 दिभिः । अखिलविनियोगेषु प्रोक्तेष्विति शेषः । अयमतं विलेखनक्रमः--
 प्रतिदिशं चतुरङ्गुलमानभ्रमेण वृत्तं निष्पाद्य तद्वह्निद्वयङ्गुलमानेन
 प्राग्वदेकादशवृत्तानि निष्पाद्य तत्र सर्वमध्यवृत्ते तत्सर्ववाह्यवृत्ते च तत्त-
 द्विष्कन्धमानं त्रिगुणीकृत्य तत्तन्मानमेकादशधा विभज्य तत्तद्देशेष्वेकादश
 चिह्नानि पश्चिमादिविधाय तत् सर्वमध्यवृत्तस्थचिह्नैकादशकमारभ्य तत्
 सर्ववाह्यवृत्तस्थचिह्नैकादशचिह्नमध्ये एकादश सूत्राण्यास्फाल्य तत्सर्ववाह्य-
 वृत्तस्यैकादशरेखायं किञ्चित् प्रसार्य प्रत्येकं शूलाकारं कृत्वा एवं मध्य-
 कर्णिकाया वह्निरैकविंशतुत्तरशतकोष्ठमहितं वृत्ताकारं वह्निः शूलोपेतं
 यन्त्रं निष्पाद्य तत्र तत्कर्णिकायां साधकादीनि प्राग्वदालिख्य तदनन्तरवाह्य-
 वृत्तवीथ्यां प्राङ्मध्यकोष्ठमाराभ्य उक्तक्रमात् प्रादक्षिण्यनिर्गमनगत्या दशोत्तर-
 शतसंख्येषु कोष्ठेषु विद्याचाराणि तत्संख्यानि विलिख्य शिष्टकोष्ठैकादशके
 भीमाक्षरदशकमालिख्य शिष्टे चैकस्मिन् प्राग्वत् साधकादित्यमालिख्यैतत्प्रोक्ता-
 धिकरणेष्वन्यतमगतं कृत्वा प्राग्वत् प्रोक्तप्रयोगेषु प्राणप्रतिष्ठापुरःसरमर्चना-
 दिभिः प्रोक्तफलसिद्धिर्भवेदिति ॥ १०० ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार-सिंह
 राजप्रकाशभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां
 व्याख्यायां षोडशनित्याङ्गभूतपञ्चमौविद्याविधानप्रकाशनपरं
 त्रयोविंशं पटलम् परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ २३ ॥
 अन्यसंख्या । त्रयोविंशे तु पटले यन्त्राणि मुनिसंख्याया ।
 व्याख्याग्रन्था नेत्रशतमेकाशीतिस्तथार्थकम् ॥

चतुर्विंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां ध्यानानि विविधानि ते ।
कथयामि शृणु प्राज्ञे वाञ्छितार्थसुरद्रुमान् ॥ १ ॥
एकैकमङ्गाङ्गित्वेन तासां तच्छक्तिभिस्तथा ।
प्रयोगेषु समस्तेषु वाच्याभ्यन्तरतः क्रमात् ॥ २ ॥
श्रियै कीर्त्यै जयावाप्ताय वश्याकर्षणसिद्धये ।
ध्यायेद्देवीः समस्ताश्च लोहिताकारमण्डनाः ॥ ३ ॥
विद्याप्तौ शान्तिके मुक्ताविन्दुकपूरसन्निभाः ।
विद्वे षोच्चाटनिधननिग्रहेष्वसिताः स्मरेत् ॥ ४ ॥
धूमा वा चिन्तयेत् सर्वाः प्रोक्तद्वेषादिसिद्धये ।
सर्वत्र स्वसमाकारवर्णशक्तिभिरावृताः ॥ ५ ॥

पूर्वस्मिंस्त्रयोविंशे पटले षोडशनित्यानामङ्गभूताया वाराह्या विधानमुप-
दिश्यानन्तरं षोडशनित्यानां विविधानि ध्यानानि तासां प्रत्येकमङ्गाङ्गित्व
क्रमतः प्रयोगादिकञ्चोपदिशति - अथ षोडशेत्यादिना सिद्धिकृदित्यन्तेन श्लोक-
शतरूपेण चतुर्विंशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिना क्रमात् इत्यन्तेन
श्लोकद्वयेन पटलार्थानुपदिशति । तत्र सुरद्रुमान् सुरद्रुमसदृशानि अभि-
मतार्थप्रदानादिष्वमोघतयेति यावत् । एकैकं एकैकक्रमेण तासां नित्यानां
तच्छक्तिभिः तत्तत्परिवारशक्तिभिः सहेति शेषः । वाच्याभ्यन्तरतः स्थूलसूक्ष्म
भेदतः । ध्यानानीति पूर्वत्वान्वयः ॥ २ ॥

श्रियै इत्यादिना श्लोकेन श्रीकीर्तिजयवश्याकर्षणेषु सामान्यध्यानमुपदिशति ।
तत्र वश्याकर्षणसिद्धये च वश्यसिद्धये आकर्षणसिद्धये च । समस्ताः षोडश
नित्याः सपरिवारा लोहिताकारमण्डना इत्यत्र मण्डनशब्दो वसनभूषणमाल्यानु-
लेपनादिविषयः ॥ ३ ॥

विद्याप्तावित्यादिना श्लोकपूर्वाद्धेन विद्याप्राप्तिकरं शान्तिकरं मुक्तिसिद्धिकरं
सामान्यध्यानमुपदिशति । तत्र इन्दुकपूरसन्निभाः इन्दुसन्निभाः कपूरसन्निभाश्च
कान्तिवर्णाभ्यामिति शेषः ॥ विद्वे षेत्यादिना वृता इत्यन्तेनार्द्धाद्येन श्लोकेन

क्षित्यादिभूतैः सत्त्वादिगुणैरेकैकसंहतैः ।

एकद्वयादिसमारब्धैर्व्वर्णाकारैस्तु शक्तयः ॥ ६ ॥

असंख्याता भवन्त्यासां कार्त्स्न्याद्धानन्तु को वदेत् ।

को वा शृणोति साकल्यात् ततः किञ्चिद्वदामि ते ॥ ७ ॥

भौमाकाराः पीतवर्णाः सर्वाः स्तम्भनकारिकाः ।

आप्याः सत्त्वगुणाः सर्वाः सिताकाराः समौरिताः ॥ ८ ॥

ताः सर्वा ज्ञानशान्तिश्रीकौर्त्तिमौभाग्यमुक्तिदाः ।

आग्नेया राजसाः सर्वा लोहिताकारसंयुताः ॥ ९ ॥

विद्वेषोच्चाटननिधननिग्रहेषु मामान्यध्यानमुपदिशति । तत्र अमिताः आकार-
वसनमाल्यभूषणानुलेपनादिभिरिति शेषः । धूम्राः प्राग्वदाकारादिभिरिति
शेषः । वा विकल्पे । सर्व्वा नित्याः । सर्वत्र प्रोक्तेषु ध्यानभेदेषु ॥ ५ ॥

क्षित्यादीत्यादिना वदामि ते इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन परिच्छिन्नरूपायाः परायाः
गक्तेः परिच्छिन्नाकारतया विविधवर्णाद्युपलब्धिकारणं तत्तदुपलब्धशक्तीनाम-
संख्यातत्वादिकञ्चोपदिशति । तत्र क्षित्यादिभूतैः पृथिव्यप्तेजोवायुकाशैः ।
सत्त्वादिगुणैः सत्त्वरजस्तमोभिः एकैकसंहतैः पृथक् पृथक् सम्बद्धैः परस्पर-
मिति शेषः । एकद्वयादिसमारब्धैः भूतानां पृथक् पृथक् सम्बद्धगुणाना-
मेकद्वयादिसमसमांशविषमविषमांशपरिकल्पितैर्व्वर्णाकारैः संजाता इति शेषः ॥
आसां शक्तीनां कार्त्स्न्येन ध्यानन्तु को वदेत् को वा शृणोति साकल्यात् वक्तॄणां
श्रोतॄणाञ्चानित्यत्वादिति यावत् ततस्तस्मात् किञ्चिदितुशक्तिस्तेषु शक्तिभेदेषु
मन्त्रेषु वक्ष्यमाणरूपस्यैकदेशत्वात् । एतदुक्तं भवति सत्त्वादिगुणैः पृथक्
पृथक् नित्यसम्बन्धानां क्षित्यादिभूतानामेकद्वयादिसमविषमांशपरिकल्पनाभेद-
भिन्नवर्णाकाराणां शक्तीनामसंख्यातत्वात्तामामाकारभेदमनुभावञ्च वक्तुं श्यातुं
वाऽशक्यत्वात्तेषु शक्तिभेदेषु विश्वपरित्यागार्थं शक्तितः किञ्चिद्वदामीति ॥ ७ ॥

भौमाकारा इत्यादिभिः स्मृता इत्यन्तैरर्द्धाधिकैस्त्रिभिः श्लोकैरेकैकगुण-
युक्तानां पञ्चभूतशक्तीनां क्रमेण ध्यानं तत्प्रयोगाञ्चोपदिशति । तत्र भौमाकारा
भूमिस्वरूपाः । पीतवर्णाः विग्रहवसनभूषणानुलेपनमाल्यादिभिरिति शेषः ।
सर्वाः परिवारा नित्याः स्तम्भनकारकाः । भूमेरचलात्मकत्वात् । आप्या जला-
त्मिकाः शक्तयः । सत्त्वगुणाः सत्त्वगुणयुक्ताः । सर्वाः प्राग्वत् सिताकाराः प्राग-

वश्याकर्षणशान्तिश्रीसौभाग्यविजयप्रदाः ।

वायुरूपा धूमवर्णा सर्वा द्वेषादिकारकाः ॥ १० ॥

नाभसा नीलवर्णास्ता मारणोत्सादयोः स्मृताः ।

आसां मुखभुजादेहविधानं शृणु पार्वति ॥ ११ ॥

एकवक्त्राश्चतुर्वक्त्रा नववक्त्रास्तथा पराः ।

षोडशस्याः पञ्चविंशद्वदना अपि काश्चन ॥ १२ ॥

षट्विंशद्वदना कापि चत्वारिंशन्नवाननाः ।

चतुःषष्टिमुखास्तद्वदेकाशीतिशताननाः ॥ १३ ॥

वह्निग्राहादिभिः । ताः सर्वा जलरूपाः शक्तयः । जलशक्तीनां ज्ञानादिप्रदत्वं सुष्ठु-
त्मकत्वात् । ग्रीहिताकारसंयुताः प्राग्वह्निग्राहादिभिः । आग्नेयानां शक्तीनां
वश्यादिप्रदत्वं आसाद्यात्मकत्वात् । वायुरूपाः शक्तय इति शेषः । धूमवर्णाः
प्राग्वह्निगृहवसनादिभिः । द्वेषादिकारका इत्यत्रादिशब्द उच्चाटनादिविषयः
वायोरुच्चाटनादिकारकत्वं चलनात्मकत्वात् । नाभसा आकाशात्मिकाः शक्तयः ।
नीलवर्णाः प्राग्वह्निग्राहादिभिः । ताः सपरिवारा नित्या मारणोत्सादनयोः
उत्सादो नाम मृतवत् अकिञ्चित्करत्वं तयोः कर्मणोरिति शेषः । स्मृता
धराताः । आकाशात्मकशक्तीनां निधनसिद्धिकारत्वमाकाशस्याविग्रहत्वात् वायु-
नभसोराजसगुणात्मकत्वमस्तीति सम्प्रदायः ॥ १० ॥

आसामित्यादिनोत्तरार्धेनैकद्वयादिसमविषयमांशयोगसंजातानां तासां शक्तीनां
मुखभुजदेहस्वरूपभेदविधानं प्रस्तौति । तत्र पार्वतीतिसम्बुद्धिः ॥ ११ ॥

एकवक्त्रा इत्यादिना शतानना इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन गुणानां भूतानामेकद्वयादि
समसमांशगुणयोगात्तासां वक्त्रसंख्याभेदध्यानमुपदिशति । तत्र एकवक्त्रा एक-
वदनयुक्ताः । चतुर्वक्त्राः प्राग्वत् । अपरा अन्याः शक्तय इति शेषः । षोडशस्याः
षोडशमुखाः काश्चन प्राग्वत् शक्तयः । कापि प्रयोगविशेषे चत्वारिंशन्न-
वाननाः एकोनपञ्चाशदाननाः । एकाशीतिशताननाः एकाशीत्यननाः शता-
ननाश्च भूतानामेकद्वयादिदशान्तानामंशानां गुणानामेकद्वयादिदशान्तरंशैः
समसंख्यांशक्रमेण संगुणनादेवं संजातसंख्यवक्त्राः शक्तयो दशविधा दर्शिता
भवन्ति । तासां मुखक्रमस्तु कण्ठपीठोपरि एकवक्त्रं चतुर्वक्त्रपक्षे तु

बहुना किं मुखभुजसंख्यासाधनवाञ्छया ।
 तथापि दर्शितं किञ्चिद्वक्त्रे भुजद्वयं द्वयम् ॥ १४ ॥
 नामरूपातिगा येन तेन साऽनन्तविग्रहा ।
 वसन्ति नानारूपाश्च भवेयुस्तत्र वाञ्छया ॥ १५ ॥
 आद्याया ललिताया स्युरन्याः पञ्चदशाङ्गगाः ।
 ललिताङ्गित्वरूपेण सर्वासामात्मविग्रहाः ॥ १६ ॥
 तेन तासान्तु सर्वासां स्वान्तान्ताः परिचारिकाः ।
 तत्तद्वर्णायुधाकारवाहनैश्च मुसंयुताः ॥ १७ ॥
 तथाविधैः स्वस्वशक्तिवृन्दैश्च वेष्टिता अपि ।
 इति तासां ध्यानभेदाः स्थूलाः प्राक्ता महेश्वरि ॥ १८ ॥

प्रथमवक्त्रोपरि तिर्य्यग्यूपेण वक्त्रद्वयं तेन सह चतुर्वक्त्रम् । नववक्त्रपक्षे तु तदुपरि
 च तिर्य्यकपङ्क्तिरूपेण पञ्चवक्त्रं तैः सह नववक्त्रम् । एवमुत्तरत्रापि
 उपरि उपरि सप्तनवैकादशत्रयोदशपञ्चदशमष्टदशैकोनविंशतिसंख्यान्तं वक्त्रं
 परिकल्पनात् प्रोक्तसंख्यवक्त्रा भवन्ति इति च सम्प्रदायार्थः ॥ १३ ॥

बहुनेत्यादिना वाञ्छयेत्यन्तेन श्लोकेन नामरूपातिगाया ललितायाः प्रोक्त-
 क्रमेणोत्तरत्रापि भूतांगानां गुणांगानां समसंख्यगुणनादेकद्वयादिदशदशांश
 गुणनाच्च संजातानां शक्तीनामसंख्यातत्वात्तासां मुखभुजादिभेदपरिकल्पितविग्र-
 हादेः साधकाभिमतानुगुणत्वमुपदिशति । तत्र बहुना विग्रहविशेषपरः शतेन च ।
 वक्त्रे वक्त्रे भुजद्वयं प्रोक्तानां मुखसंख्यानामैकैकस्य मुखस्य द्विदिभुजक्रमेण यावत्
 संख्यं कल्पयेदिति यावत् । नामरूपातिगा नाम्नां रूपाणाञ्चापरिच्छिन्नत्वात्
 परायाः शक्तेर्वहुत्वाच्चेति शेषः । आसां नित्यानाम् ॥ १५ ॥

आद्याया इत्यादिभिर्महेश्वरोत्यन्तेस्त्रिभिः श्लोकैः षोडशनित्यानामङ्गाङ्गित्व-
 क्रमादिकमुपदिशति । तत्र अङ्गगा मध्यनित्याङ्गगाः । आत्मविग्रहाः तत्तन्नित्या
 विग्रहाः । स्वान्तान्ताः तत्तन्नित्यान्ताः शेषनित्यान्ताः । तत्तद्वर्णायुधाकारवाहनैः
 मय्यस्यमध्यस्थनित्यावर्णायुधाकारवाहनैः । तथाविधैः तत्तद्वर्णायुधाकारवाहनैः ।
 महेश्वरोति सख्युहिः । एतदुक्तं भवति षोडशनित्यानामङ्गाङ्गित्वध्यानेष्वङ्गि-
 रूपेण मध्ये स्थिताया ललितायाः क्रमेस्वर्यादिपञ्चदशनित्याः परिवारत्वेन

सूक्ष्मरूपाणि च तथा कथयामि तवानघे ।

येन ते साधकाः सर्वे वाञ्छितं प्राप्नुयुः क्षणात् ॥ १९ ॥

प्रोक्तेष्वाधारपद्मेषु लोहितात्मैक्यविग्रहाम् ।

विभाव्य तेजोनिचये तत्र सिद्धिञ्च चिन्तयेत् ॥ २० ॥

तेन सर्वमभीष्टन्तु समवाप्नोत्ययत्नतः ।

पूजातर्पणहोमादिरहितं भावनेन वै ॥ २१ ॥

परन्तु ध्यानमुदितमखण्डात्मविमर्शतः ।

निर्व्वीतदीपसङ्काशमात्मनात्मसमीक्षणात् ॥ २२ ॥

वह्निर्ललितामदृशविग्रहायुधवाहनादियुताः । कामेश्वरीनित्याया अङ्गित्वे तु कामेश्वरीविग्रहादियुता ललितैवमित्येतदात्मकत्वे नाङ्गिरूपेण स्थिता । तदनन्तरं भगमालिन्यादिचित्रान्ताश्चतुर्दशनित्याश्च तदन्ते कामेश्वरी च सम्भूय पञ्चदश नित्याः परिवारत्वेन वह्निः स्थिताः । एवं भगमालिन्यादीनामङ्गित्वेपि तत्तन्मित्याविग्रहा ललितैव मध्याङ्गित्वेन तद्वह्निस्तदनन्तरं नित्यास्तत्तन्मित्यान्ताः पञ्चदश नित्यास्तत्तदाकाराः परिवारत्वेन स्थिताश्च ध्येया भवन्तीति ॥ १८ ॥

सूक्ष्मरूपेत्यादिभिर्भावेन वै इत्यन्तै स्त्रिभिः श्लोकैः प्रस्तावादिपुरःसरं सूक्ष्मरूपध्यानं तेन प्रयोगादिकञ्चोपदिशति । तत्र सूक्ष्मरूपाणि तासां ध्यानानि इति शेषः । अनघ इति सम्बुद्धिः । येन सूक्ष्मध्यानानुसन्धानेन । प्रोक्तेषु नित्यानित्यापटले इति शेषः । लोहितात्मैक्यविग्रहां लोहिताकारत्वेन स्वीक्यविग्रहवत्तां । तत्र तेजोनिचये । सिद्धिं अभिमतामिति शेषः । तेन भावनेन नित्येनान्वयः । एतदुक्तं भवति प्रोक्तेष्वाधारपद्मेषु लोहिताकारं स्वस्मादपृथग्भूतं तेजोनिचयं विभाव्य तत्तेजोमध्ये साध्यसाधककर्मणां स्वरूपेण भावनया समीहितफलं प्राप्नोतीति ॥ २१ ॥

परमित्यादिना श्लोकेन परध्यानमुपदिशति । तत्र अखण्डात्मविमर्शतः कटकमुकुटार्द्यखिलभूषणादिविशेषेष्वपृथक्त्वेन तत्तदाकारतया स्थितकनकसत्ता-मात्रवदिदमाकारतया प्रतीतेषु सकलपदार्थेष्वपृथक्त्वेन तत्तदाकारतया स्थित परशक्तिविमर्शतः । निर्व्वीतदीपसङ्काशं देवकालाद्यपरिच्छिन्नतया निश्चलपूर्ण-प्रकाशरूपमपलब्धमिति शेषः । आत्मनात्मसमीक्षणात् अनन्यप्रकाशरूप-

स्थूलेन साधयेत्तत्तदिष्टञ्चैव शुभाशुभम् ।
 प्रोक्तक्रमेण देवेशि सततं साध्यसाधकैः ॥ २३ ॥
 सिद्धस्तु सूक्ष्मरूपेण ध्यानेन सकलिष्णितम् ।
 साधयेत् पररूपन्तु साध्यं साधनसिद्धये ॥ २४ ॥
 ब्रूहि देव महेशान स्थूलसूक्ष्मस्वरूपयोः ।
 ध्यानयोः कर्मणा सिद्धिं विविधां फलयोगतः ॥ २५ ॥
 तासां तत्तत्करिषूक्तेष्वायुधान्यप्यशेषतः ।
 शृणु वक्ष्ये महेशानि क्रमेण तव साम्प्रतम् ॥ २६ ॥
 वामदक्षिणयोः स्यातां द्विभुजे तु वराभये ।
 पाशाङ्कुशौ चतुर्बाहौ षड्भुजे चापसायकौ ॥ २७ ॥

त्वादात्मन इत्यर्थः । एतदुक्तं भवति अखण्डात्मविमर्शतः आत्मनात्मसमीक्षणा
 दुपलब्धं निर्वातदीपसङ्काशस्वरूपं परध्यानमिति ॥ २२ ॥

स्थूलेत्यादिना सिद्धये इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन प्रोक्तत्रिविधध्यानेषु साध्यादीनां
 प्रयोगादिषु ध्यानविभागक्रममुपदिशति । तत्र स्थूलेन ध्यानेनेति शेषः । साध-
 येत् साधयेतामित्यर्थः । त्वर्विशेषे । पररूपं विमर्शात्मकमिति यावत् । त्वर्विशेषे ।
 साधयं प्राप्यं उपपेयंरूपं विश्रान्तिभूमिरित्यर्थः । अपृथक्कभावनेति शेषः । अपरि-
 ष्किन्नायां परायां शक्तौ स्वस्मादपृथक्त्वेन सिद्धायामप्यपरप्राप्याभावादात्मलाभात्
 परं विद्यत इति वचनाच्च तदेव प्राप्यमिति यावत् ॥ २४ ॥

ब्रूहीत्यादिना श्लोकेन स्थूलसूक्ष्मध्यानयोः कर्मणा सिद्धिक्रमं देवी पृच्छति ।
 तत्र फलयोगतः समीहितफलं प्राप्नोति ॥ २५ ॥

तासामित्यादिना श्लोकेन वक्ष्यमाणायुधविशेषान् पृष्टार्थकथनञ्च प्रस्तौति ।
 तत्र अपिशब्देन त्वत्पृष्टविविधकर्म्मसिद्धीश्च वक्ष्ये इत्युक्तमिति सम्प्रदायः ।
 महेशानेति सम्बुद्धिः । क्रमेण हिसंख्यचतुःसंख्यभुजादिक्रमेण ॥ २६ ॥

वामेत्यादिना वाञ्छयेत्यन्तेन श्लोकद्वयेनायुधसामान्यपरिमाषाक्रमादिकमुप-
 दिशति । तत्र वामदक्षिणयोः करयोरिति शेषः । द्विभुजे द्विभुजध्याने । वराभये
 वराभयसंज्ञे मुद्रे एतत् प्रथमादिवचनं । पाशाङ्कुशौ चतुर्बाहौ चतुर्भुज-
 ध्याने । ऊर्ध्वभुजवामदक्षिणे पाशाङ्कुशौ इतरयोः प्राग्वत् वराभयमुद्रे चेत्यर्थः ।

चर्मखड्गौ चाष्टभुजे गदाशूलौ दशोदिते ।

मुखपाण्यायुधानान्तु रूपसंख्यादिवाञ्छया ॥ २८ ॥

यस्मिन् कर्मणि तां देवि यथा स्मरति साधकः ।

तथा तस्याग्रतो भूत्वा पालयति तमादरात् ॥ २९ ॥

सर्व्वे तस्मै रवदननयनाः शुभकर्मसु ।

दंष्ट्रोष्ठा भीमनयनवदनाः क्रूरकर्मसु ॥ ३० ॥

शुभेषु कर्मस्वासीना स्थिता वाहनगा अपि ।

शुभेतरेषु ताः सर्वाः प्रयोगेषु तु सर्व्वदा ॥ ३१ ॥

वलयेरङ्गदै रत्नमयैरप्यङ्गुलीयकैः ।

विराजमानास्ताः सर्वा दिव्यांशुकधरा अपि ॥ ३२ ॥

षड्भुजे चापसायकौ षड्भुजध्याने प्राग्वत् ऊर्ध्वभुजयोः पाशाङ्कुशौ तदधःस्थयोः प्राग्वद्गराभयमुद्रे च । चर्मखड्गौ अष्टभुजे अष्टभुजध्याने प्राग्वद्दूर्ध्वभुजयोः पाशाङ्कुशौ तदधःस्थयोः प्राग्वच्चापसायकौ तदधस्थयोर्वामदक्षिणक्रमेण चर्मखड्गौ तदधःस्थयोः प्राग्वद्गराभयमुद्रे । गदाशूलौ दशोदिते दशभुजध्याने प्राग्वद्दूर्ध्वभुजयोः पाशाङ्कुशौ तदधस्थयोश्चापसायकौ तदधस्थयोश्चर्मखड्गौ तदधःस्थयोर्वामदक्षिणक्रमेण गदाशूलौ तदधःस्थयोः प्राग्वद्गराभयमुद्रे च । रूपसंख्यादीत्यत्रादिशब्दः प्रोक्तविषयसंख्येतरविषयः ॥ २८ ॥

यस्मिन्नित्यादिना श्लोकेनाभिमतकर्मणि तासामभिमतसिद्धिप्रदत्वमुपदिशति । तत्र तस्य साधकस्य । भूत्वा इत्यस्य तथा इत्यनेनान्वयः । आविर्भूयेत्यर्थः ॥ २९ ॥

सर्व्वे तस्यादिभिर्मन्त्रेश्वरोत्यन्तं रध्यर्द्धैश्चतुर्भिः श्लोकैः शुभाशुभकर्मसु सामान्यध्यानमुपदिशति । तत्र सर्व्वे त इत्येतत्तन्त्रसामान्यं । सर्व्वे तस्याद्यर्द्धेन शुभकर्मसु ध्यानं । दंष्ट्रोष्ठा इत्युत्तरार्द्धेनाशुभकर्मसु ध्यानम् ॥ ३० ॥

शुभेष्वित्यादिना श्लोकेन श्लोकपूर्वार्द्धस्याद्यपादेन शुभकर्मसु ध्यानं । स्थिता इत्यादिना श्लोकावशिष्टपादत्रयेण तदितरध्यानम् । अपि अपिवेत्यर्थः । रत्नमयैरित्येतद्वह्निपादितयाणां विशेषणम् । दिव्यांशुकधरा इत्यत्र दिव्यत्वं तत्त्ववेदिभिः कैश्चिद्गुणा दृष्टत्वात् । सर्वाः सपरिवारा नित्याः । अत्र भूषणानां

हारग्रैवेयरत्नादिमुद्रिका नूपुरादिभिः ।
 नवरत्नमयैः सर्व्यास्तवकैश्चोपशोभिताः ॥ ३३ ॥
 एवं सामान्यमुदितं ध्यानं तासां महेश्वरि ।
 विशेषं शृणु वक्ष्यामि तत्तत्कर्मसु सिद्धिदम् ॥ ३४ ॥
 गजवाजिरथारूढा(१) विमानस्थाश्च सिंहगाः ।
 व्याघ्रतार्क्ष्यसमारूढा ध्येया रक्षासु सर्व्वदा ॥ ३५ ॥
 समरेषु जयावाप्तौ नृपराष्ट्रादिरक्षणैः ।
 पिशाचचोरव्यालादिदुर्गमैः रण्यवत्कर्मिणि ॥ ३६ ॥
 ध्यायेत्ता देवताः सर्व्वाः सर्व्वशक्तिभिरावृताः ।
 एकैकशः समस्ता वा सुखी भवति निश्चितम् ॥ ३७ ॥
 ऋक्षवानरभङ्गू कखरसौरिभवाहनाः ।
 उच्चाटनेषु सर्व्वास्ता भीमा ध्येयाः सुदारुणाः ॥ ३८ ॥

नामान्याराध्यपादादवगन्तव्यानि । एतानि भुषणानि सर्वप्रयोगसाधारणानि ।
 महेश्वरीति देवीसम्बुद्धिः ॥ ३३ ॥

विशेषमित्यादिभिः समीरिता इत्यन्तरङ्गीयेः सप्तभिः श्लोकैर्विशेषध्यान-
 प्रस्तावपूर्वं प्रयोगविशेषेषु सामान्यवाहनभेदध्यानादिकमुपदिशति । तत्र विशेष
 मित्याद्यङ्गेन विशेषध्यानं प्रस्तौति । तत्र विशेषं सामान्येन प्रोक्तरूपादिति
 शेषः ॥ ३४ ॥

गजेत्यादिभिर्निश्चितमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकै रक्षादिषु वाहनविशेषध्यानादिक-
 मुपदिशति । तत्र रक्षासु आत्मरक्षास्विति शेषः । राट्, दीत्यत्रादिशब्दः पुर-
 ग्रामनगरपत्तनखर्वटगृहादिविषयः । व्यालादीत्यत्रादिशब्दः भिन्नतरक्षादिविषयः ।
 एकैकशः समस्ता वा नित्यासु षोडशस्वभावां नित्यां स्वपरिवारादिमहितां सर्वाः
 स्वस्वपरिवारसहिता वा । निश्चितमित्यन्ते नामोचफलत्वमुच्यते ॥ ३७ ॥

ऋक्षेत्यादिना श्लोकैर्नोच्चाटने वाहनभेदध्यानमुपदिशति । तत्र भीमा
 विग्रहादिभिरिति शेषः । सुदारुणाः कर्मणीति शेषः ॥ ३८ ॥

कङ्कश्ये नवकक्रीञ्चकाककौशिकवाहनाः ।

विद्वेषणेषु सर्वास्ता घोरप्रहरणाकुलाः ॥ ३९ ॥

खङ्गगोमायुशललीगवयाहरिणाश्वगाः ।

चिन्तयेत् सकलाः सर्व्वं क्षुद्रकर्मसु साधकः ॥ ४० ॥

पिशाचवेतालगता ध्येयाः सर्व्वं त्व मारणे ।

इति वाहनभेदेन फलभेदाः समीरिताः ॥ ४१ ॥

सर्वास्ताक्षर्यगता वङ्गिवायुहस्तदयान्विताः ।

द्विनेत्रास्त्वेकवदना दंष्ट्रोद्या भीमविग्रहाः ॥ ४२ ॥

दहन्त्यो वैरिनिवहं ध्येयाः स्वाकारशक्तिभिः ।

भीमरावाभिरभितो वेष्टिता रणमूर्धनि ॥ ४३ ॥

विजयी भवति क्षिप्रं वैरिसेनाविनाशतः ।

पलायनोत्सगहनात् पादयोः पतनेन वा ॥ ४४ ॥

कङ्कल्यादिना श्लोकेन विद्वेषणेषु वाहनभेदध्यानमुपदिशति । तत्र कौशिकः दिवाभीतः । घोरप्रहरणाकुला घोरायुधनिविडाः ॥ ३९ ॥

खङ्गल्यादिना श्लोकेन वश्याकर्षणादिकर्मसु वाहनविशेषमुपदिशति ॥ क्षुद्र-
कर्मसु वश्याकर्षणादिषु ॥ ४० ॥

पिशाचेत्यादिना श्लोकेन मारणकर्मसु वाहनभेदध्यानादिकमुपदिशति । तत्र वाहनभेदेन ध्यानेनेति शेषः ॥ ४१ ॥

सर्वा इत्यादिभिः षोडश इत्यन्तैः पञ्चविंशतिभिः श्लोकैर्वाहनवक्त्रायुधादि-
भेदेन समरविजयादिध्यानादिकमुपदिशति । तत्र सर्वा नित्याः सपरिवाराः ।
वङ्गिवायुहस्तदयान्विता इत्यत्र दक्षिणवामहस्तयोर्वङ्गिवायुवमेणेति यावत् ।
दहन्तः स्वस्वकरस्थश्चापायुधसंधुक्षितेन वङ्गिनेति यावत् । भीमरावाभि-
र्भीमरावं कुर्वन्तोभिः । वेष्टिता इत्येवं तत्पूर्व्वत सर्वा इत्यनेनान्वयः । वा
विकल्पे । वैरिसेनाया विनाशपलायनसंख्याहनपादपतनेष्वन्यतमेनेति यावत् ।
द्विन्दत्यः मर्ह्यत्यः । उक्तक्रमेणारिसेनाविनाशादिचतुर्थ्वन्यतमप्रकारेण ।
तद्विगुणमुजा अष्टादशमुजाः । वा विकल्पे । वामैर्भुजैर्नवभिरिति शेषः । तर-

चतुर्मुखा अष्टभुजा छिन्दन्ताः महतीं चमूम् ।
 विभाव्य वा जय युद्धे प्राप्नोतुक्तक्रमेण वै ॥ ४५ ॥
 नवाननास्तद्विगुणभुजा वा भीमविग्रहाः ।
 वामैः कोदण्डनिवहमन्यैः खड्गञ्च विभ्रतौः ॥ ४६ ॥
 ध्यात्वारिसेनां सकलां शरभिन्नकलेवराम् ।
 वमद्गुधिरधाराञ्च विजयं प्रोक्तमाप्नुयात् ॥ ४७ ॥
 अथवा नवभिः खेटमन्यैः खड्गञ्च विभ्रती ।
 चतुरङ्गरिपोः सेनां छिन्दतीस्तरवारिभिः ॥ ४८ ॥
 चिन्तयित्वा जयं युद्धे भीमाकारे सुदुर्जये ।
 पक्षाश्वेभरथाटोपवाद्यनिःश्वनसङ्कुले ॥ ४९ ॥
 प्राप्नोत्ययत्नतः क्षिप्रं प्रागुक्तक्रमयागतः ।
 अथवा नवभिर्हस्तेर्गदा वामैस्तथेतरेः ॥ ५० ॥
 नखरान् पाणिभिर्भीमा दधतीः समरे स्मरन् ।
 तद्भिन्नचतुरङ्गाञ्च सेनां विजयमाप्नुयात् ॥ ५१ ॥
 तथा शूलकुठारीधैः पातयन्तीर्द्विधां वलम् ।
 विजयी भवति प्रोक्तक्रमाद्वारे रणाङ्गणे ॥ ५२ ॥
 तथैव चर्मच्छूरिकानिवहेर्निघ्नतीर्बलम् ।
 ध्यात्वा वा विजयी भूयात् समरे रोमहर्षणे ॥ ५३ ॥

वारिभिः स्वस्वदक्षिणकरस्थैः खड्गैः चिन्तयन्त्रित्यस्य पूर्वत्र छिन्दन्तः इत्यनेनान्वयः ।
 आटोपः संरम्भः । प्राप्नोतुक्तस्य पूर्वत्र विजयमित्यनेनान्वयः । प्रागुक्तक्रमयोगतः
 वैरिविनाशादिष्वन्यतमेन । अथवा प्राग्वत् पक्षान्तरे तथा प्राग्वद्विपु-
 विनाशादिना । इतरैर्दक्षिणैः पाणिभिरित्यस्य पूर्वत्रेतरेरित्यनेनान्वयः । भीमा
 विग्रहादिभिः । तद्विन्नचतुरङ्गान्तासां शक्तीनां दक्षिणक नवहस्थनखरैर्भिन्न
 चतुरङ्गां । विजयमाप्नुयादित्यस्य पूर्वत्र तथा इत्यनेनान्वयः । तथा प्राग्व-
 द्दामदक्षिणभुजनवहक्रमेण । शूलकुठारीधैः शूलैः कुठारीधैः । प्रोक्त-

निद्रातिमिरहस्ता वा मोहयन्ती द्विषां वलम् ।
 ध्यात्वा विजयमाप्नोति नियतं समरे नृपः ॥ ५४ ॥
 पिशाचमर्पहस्ता वा तैः सेना मृदतीः स्मरन् ।
 विजयं समरे शश्वदश्रुते शङ्करोपमः ॥ ५५ ॥
 पाशकर्त्तरिकाभिर्व्या निघ्नतीः पृतनां रणे ।
 स्मृत्वा विजयमाप्नोति नृपः प्रोक्तक्रमाद् ध्रुवम् ॥ ५६ ॥
 अङ्कुशक्रकचाभ्याञ्च दारयन्तीश्चमूः क्षणात् ।
 चिन्तयन् समरे भीमे विजयी स्यात् सुनिश्चितम् ॥ ५७ ॥
 हलैश्च मुशलैर्नित्यं प्रहरन्तीर्द्विषां वलम् ।
 स्मरन् प्रविजयं युद्धे प्राप्नोति ध्यानवैभवात् ॥ ५८ ॥
 तथा षोडशवक्त्रास्ता द्वाविंशैर्व्याहृभिर्युताः ।
 प्राग्वत् प्रमथितागतिपृतनाञ्चिन्तयन् जपेत् ॥ ५९ ॥
 पञ्चविंशतिवक्त्रा वा पञ्चाशद्भुजमयुताः ।
 तथैकादशभिर्भदैरायुधैर्निघ्नतीर्वलम् ॥ ६० ॥

क्रमात् मेनाविनाशायन्यतमप्रकारेण । तथैव वामदक्षिणभुजक्रमेण चर्म्मच्छुरिका-
 निवहैः चर्म्मनिवहैः क्षुरिकानिवहैश्च । वलं रिपूनामिति शेषः । वा
 विकल्पे । रोमहर्षणे वीराणामिति शेषः । निद्रातिमिरहस्ता वामदक्षिणक्रमे
 नेत्यर्थः । पिशाचमर्पहस्ता वामदक्षिणहस्तक्रमेणेति शेषः । अश्रुते
 प्राप्नोति । पाशकर्त्तरिकाभिः वामदक्षिणहस्तनिवहस्थाभिः । प्रोक्तक्रमात्
 प्राग्वद्वै रिमेनाविनाशायन्यतमेन । अङ्कुशक्रकचाभ्यां वामदक्षिणहस्तनिवह-
 स्थाभ्यामिति शेषः । हलैः वामभुजनिवहस्थैरिति शेषः । मुशलैः
 दक्षिणभुजनिवहस्थैरिति शेषः । तथा प्रागुक्तवज्रिवायादिषु हल-
 मुशलान्तेष्वेकादशविधायुधद्वन्द्वयुक्तहस्तक्रमेण दवाना इति यावत् । ताः
 गतीः । प्राग्वद्वै रिमेनाविनाशादिष्वन्यतमेन । एकादशभिर्भदैः वज्रि-
 वायादिभिर्गिति शेषः । वलं रिपूनामिति शेषः । विचिन्त्य इत्यस्य पूर्वव

विचिन्त्य जयमाप्नोति समरे सर्वदा नृपः ।
 तथा स्मरणसंयुक्तैः पूजयेत्तास्तदाऽऽयहे ॥ ६१ ॥
 षट्विंशद्वदना देवीर्द्विभर्तातक्राः स्मरेत् ।
 तथैव दशरूपेस्तैर्वरैः प्रहरणैर्युताः ॥ ६२ ॥
 एकोनपञ्चाशद्वक्त्रा हस्तैस्तद्विगुणैर्युताः ।
 प्रहरन्तीस्तथागतौन् स्मृत्वा जयमवाप्नुयात् ॥ ६३ ॥
 चतुःषष्टिमुखा देवीः करैस्तद्विगुणैर्युताः ।
 प्रहरन्तीः स्मरेत् युद्धे जयौ भवति निश्चितम् ॥ ६४ ॥
 एकाशोतिमुखा देवीस्तद्वैगुण्यभुजैर्युताः ।
 तथाविधैः प्रहरणैः स्मरन् युद्धे जयौ भवेत् ॥ ६५ ॥
 शतवक्त्रास्तद्विगुणकगस्तत्रेतिभिर्युताः ।
 स्मृत्वा विजयमाप्नोति समरे ताश्च षोडश ॥ ६६ ॥
 एवं वक्त्रकरैर्युक्तास्त्वनैकैरिष्टरूपतः ।
 तथा तेर्हतिनिवर्त्यैकैकैः क्रमहस्तकैः ॥ ६७ ॥
 असंख्याता भवेदुक्ताः साधकाभौष्टसिद्धिदाः ।
 एवमुद्दामसमरसंकटादिषु चिन्तयन् ॥ ६८ ॥

निम्नतारित्यनेनान्वयः । तथा स्मरणसंयुक्तैः पूजयेत्ताः प्राक्तरूपरूपध्यान
 संयुक्तैः साधकैस्तद्विग्रहादिभिरुपलज्जितानां तामां नित्यानां पूजां कारये-
 दित्यर्थः । तदा समरकाले । तथा प्राग्वद्देविसेनाविनाशादिष्वन्यतमेन ।
 तद्विगुणैरष्टविंशतुत्तरशतसंख्यैः । तद्वैगुण्यभुजै-
 र्युताः द्विषष्टात्तरशतसंख्यैर्भुजैर्युताः । तथाविधैः दहनादिभिः । तद्विगुण-
 कराः शतद्वयसंख्यभुजाः । तत्रेतिभिः पूर्वोक्तैः कादशविधैश्चैतैः ॥ ६६ ॥

एवमित्यादिभिर्निश्चितमित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः प्रोक्तसंख्यामन्तरेणापि
 वाञ्छितसंख्यवक्त्रभुजादिविशेषमहितेन व्याकुलक्रमायुधादिध्यानेन समर-
 विजयप्रयोगं तत्र साधकविशेषोपादिशति । तत्र एवं प्रोक्तक्रमेण । व्याकुलक्रम-

देवीस्तास्तरति क्षिप्रमापदो मनुजोऽथवा ।

देवो वा राजसो यत्नः किन्नरो वा भुजङ्गमः ॥ ६६ ॥

पिशाचो वा गुह्यको वा सिद्धो वा दानवोऽथवा ।

न कदाचित् स्मरन्नित्यं भङ्गमाप्नोति निश्चितम् ॥ ७० ॥

चोरादिमङ्कटेऽरण्ये गिरिदुर्गमवर्त्मनि ।

द्विविधैर्वैरिभिर्जातैः कृच्छ्रे राजभयेऽथवा ॥ ७१ ॥

क्षुद्रपीडामु भूतापस्मारराजसमङ्कटे ।

पिशाचडाकिनीवृन्दवृक्षराजसपीडने ॥ ७२ ॥

अन्येष्वपि च कृच्छ्रेषु विस्तरिषु महत्स्वपि ।

स्मरन्नित्यं जयेत् सर्वा विपदो ध्यानवैभवात् ॥ ७३ ॥

एकवक्ताश्च द्विभुजाः साधकाभीष्टधारिकाः ।

सपादुकाः समागत्य सर्वाभरणभूषिताः ॥ ७४ ॥

स्वसमानाभिरभितः शक्तिभिः परिवारिताः ।

गायन्तीभिश्च नृत्येषु वनमालाभिरन्विताः ॥ ७५ ॥

ध्यायन्नभिमतं सर्वमाप्नुयात् षोडशापि ताः ।

नासाध्यमस्ति भवने ध्यानादामां महेश्वरि ॥ ७६ ॥

हस्तकैः वामनापटलप्रोक्तप्रकारिणेति शेषः । उद्दामममरमं कटादिष्वित्यत्रादिशब्दो वादयुद्धमङ्कटादिविषयः । देवाः इत्येतत् पूर्वतः चिन्तयन्नित्यनेनान्वयः । इत्य-
मभीष्टमुखकरायुधदिरूपतः । भङ्गं पराजयम् ॥ ७० ॥

चोरादीत्यादिभिर्महेश्वरोत्पत्तैः षड्भिः श्लोकेर्नित्यानां ध्यानविशेषेण सर्वापत्तारणप्रयोगमुपदिशति । तत्र चोरादिमङ्कटे इत्यत्रादिशब्दो व्याघ्रादि विषयः । द्विविधः महजप्राकृतयोः । क्षुद्रपीडासु शत्रुभिः प्रयुक्तकालभङ्गादि-
समुद्भवपीडासु । अन्येषु आध्यात्मिकादितापत्रयात्मकेषु । इत्यं वक्ष्यमाणध्यान-
प्रकारेण । द्विभुजाभीष्टधारिकाः द्विभुजाभ्यां साधकाभीष्टं दधानाः । स्व-
समानाभिः द्विनयनादिविग्रहविशेषैरिति शेषः । तानित्याः । आमां नित्यानां ।
महेश्वरीति सम्बद्धिः ॥ ७६ ॥

अलङ्कृतहयारूढाः शक्तिभिश्च तथावृताः ।
 स्मेराननाश्च गायन्तीः स्मृत्वा विश्वं वशं नयेत् ॥ ७७ ॥
 तथाविधा गजारूढास्तथा शक्तिभिरावृताः ।
 सङ्गीतासक्तमहिलावृन्दसंकुलमध्यगाः ॥ ७८ ॥
 स्मृत्वा लक्ष्मीमवाप्नोति राजमान्यामतिस्थिराम् ।
 नानाभोगसमोपेतां प्रख्यातनिजवैभवाम् ॥ ७९ ॥
 तथाविधरथारूढास्तथाशक्तिभिरावृताः ।
 तथा सङ्गीतसंसक्तशक्तिवृन्दसमन्विताः ॥ ८० ॥
 स्मरन् भुवमवाप्नोति राजा वै वैरिमण्डलम् ।
 एवं तत्त्वविधध्यानात् सौभाग्यमतुलं यशः ॥ ८१ ॥

अलङ्कृत्यादिना श्लोकेन विश्ववशीकरणध्यानमुपदिशति । तत्र शक्तिभिश्च
 तथावृताः अलङ्कृतहयारूढाभिः शक्तिभिः परिवृताः ॥ ७७ ॥

तथेत्यादिना वैभवमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन लक्ष्मीप्राप्तिप्रयोगध्यानमुपदिशति ।
 तत्र तथाविधाः प्रागुक्तदिनेत्रादिविग्रहविगिष्टाः । गजारूढा अलङ्कृतगजारूढाः
 तथा शक्तिभिरावृताः अलङ्कृतगजारूढाभिः स्वस्वसमानविग्रहाभिः शक्तिभि-
 रावृताः । सङ्गीतासक्तमहिलावृन्दं नाम मङ्गीतामकयोगिनीवृन्दम् । अतिस्थिरां
 राजचौराद्यप्रधृष्टां । नानाभोगसमोपेतां नानाभोग्यैर्द्रव्यविशेषैस्तत्तद्भोग-
 शक्तादिभिश्च समोपेतां । प्रख्यातनिजवैभवां आकार(१)गुणविद्यादर्पणैरुपादिभि-
 रिति शेषः ॥ ७८ ॥

तथाविधेत्यादिना यश इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन भूमिप्राप्त्यादिकप्रयोगध्यान-
 मुपदिशति । तत्र तथाविधरथारूढाः प्राग्बटलङ्कृतरथारूढा इत्यर्थः । तथा
 शक्तिभिरावृताः अलङ्कृतरथारूढशक्तिभिरावृताः । तथा सङ्गीतसंसक्तशक्तिवृन्द-
 समन्विताः अलङ्कृतरथारूढा मङ्गीतादिरतशक्तिवृन्दसमन्विताः । भुवं अभोष्टा-
 मिति शेषः । वैरिमण्डलं शत्रुराज्यं । एवं तत्त्वविधध्यानात् प्रोक्तक्रमालङ्कृत-
 हयगजरथारूढध्यानात् । अतुलं निरूपमम् ॥ ८१ ॥

कदलीकाननेऽरण्ये निर्जने तास्तथा स्मरन् ।

पादुकासक्तचरणा आगच्छन्ति स्वशक्तिभिः ॥ ८२ ॥

मण्डलं माममर्द्धं वा जपन् विद्यां ततो विशेत् ।

निधिं संप्राप्य भुवने भोगो स्याद् यावदायुषम् ॥ ८३ ॥

पूगारामे तथा स्मृत्वा निधिमाप्नोत्यवन्नतः ।

एवं चम्पकपुन्नागनमेखकुलेष्वपि ॥ ८४ ॥

तथा पर्वतकुञ्जेषु ताः स्मृत्वा वित्तमाप्नुयात् ।

राजतो धनितोऽन्यस्माद् येनासौ स्यात् सुखी चिरम् ॥ ८५ ॥

समुद्रतीरेऽरण्येषु तथा नित्यं स्मरन् धिया ।

प्राप्नोत्यनर्घरत्नानि वह्नि ध्यानैर्भवात् ॥ ८६ ॥

समुद्रगासगिन्मध्यतरुवाटीषु तास्तथा ।

स्मरन् कनकमाप्नोति वर्णीत्कृष्टमसंख्यकम् ॥ ८७ ॥

कदलीत्यादिना आयुषमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन निधिप्राप्तिप्रयोगध्यानमुपदिशति । तत्र ता नित्याः । तथा पूर्वोक्तहिनेत्वादिविग्रहविशिष्टशक्तिभिः सहेति शेषः । मण्डलं प्राग्बदेकपञ्चाशद्दिनानि (१) । अर्द्धं मण्डलमासयोः । वा विकल्पे यावत् सिद्ध्यित्यर्थः । विद्यां नित्याविद्यास्वभौष्टामित्यर्थः । यावदायुषं यावज्जीवम् ॥ ८३ ॥

पूगत्यादिना श्लोकेन प्रोक्तध्यानेन निधिप्राप्त्यामुद्यानपञ्चकविशेषानुपदिशति । तत्र तथा अनन्तरपूर्वोक्तप्रकारेण ॥ ८४ ॥

तथेत्यादिना श्लोकेन पूर्वोक्तध्यानं वित्तप्राप्तिप्रयोगादिविशेषमुपदिशति । तत्र तथा प्राक्तप्रकारेण । पर्वतकुञ्जेषु पर्वतगुहासु । ता नित्याः । राजतः राजसकाशात् । येनासौ स्यात् सुखी चिरं यावता धनेन साधकः चिरं सुखी स्यात्तावन्नमित्यर्थः ॥ ८५ ॥

समुद्रेत्यादिना श्लोकेन पूर्वोक्तध्यानेन नानर्घ्यरत्नप्राप्तिप्रयोगमुपदिशति । तत्र तथा पूर्वोक्तध्यानप्रकारेण ॥ ८६ ॥

समुद्रगत्यादिना श्लोकेन पूर्वोक्तध्याननासंख्यातोत्तमकनकप्राप्तिप्रयोगमुपदिशति । तत्र तथा प्राग्बत् ध्यानप्रकारेण ॥ ८७ ॥

निर्जने विपिने स्मृत्वा प्राप्नोति महिलाः शुभाः ।
 रूपयौवनशीलाद्याः प्रेमनिघ्नास्तूनन्यगाः ॥ ८८ ॥
 उक्तेषु तेषु स्थानेषु हयारूढाः स्मरन्नरः ।
 नृपतिं कुरुते वश्यं मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ ८९ ॥
 तेषूक्तेषु गजारूढाः स्मृत्वा नारोर्नरानृपान् ।
 वशीकरोति भुवने प्राणिनश्चा विशेषतः ॥ ९० ॥
 तथा तेषु रथारूढाः स्मृत्वा देवौस्तथोदिताः ।
 वाञ्छितं समवाप्नोति मुक्तः स्यान्निगडादितः ॥ ९१ ॥
 शतवक्त्रास्तद्विगुणभुजास्तेष्वायुधान्यपि ।
 वाञ्छितानि लिखित्वा ताः पटेषु नवसु स्फुटम् ॥ ९२ ॥
 पटांस्तान्मध्यपर्यन्तद्वये संस्थापयेत्तथा ।
 रथदन्तिहयानान्तु तिरस्करणिकायुतान् ॥ ९३ ॥
 प्रतिसैन्याभिसुख्ये तु तांस्तु सम्यक् प्रदर्शयेत् ।
 वज्रालिखितनिशानभेरीपणवमर्दलान् ॥ ९४ ॥

निर्जने त्यादिनः श्लोकेन पूर्वोक्तध्यानेन महिलाप्राप्तिप्रयोगध्यानमुपदिशति ।
 तत्र स्मृत्वा प्रोक्तप्रकारेणेति शेषः । प्रेमनिघ्नाः प्रेमपरवशाः ॥ ८८ ॥

उक्तेष्वित्यादिमिरादित इत्यन्ते स्त्रिभिः श्लोकेर्नृपादिवशीकरणसहितं निग-
 डादिमोचनध्यानमुपदिशति । तत्र उक्तेषु तेषु स्थानेषु अनन्तरपूर्वोक्तेषु
 कदलोकाननादिषु निर्जनविपिनान्तेषु तेषु दशसु स्थानेषु । तेषु उक्तेषु प्राग्वत्
 स्थानेषु । प्राणिनश्चा विशेषतः सुरनरभृगपक्षिमरोरुपाद्याविशेषेण सर्वान् प्राणिनश्च ।
 तेषु प्राग्वत् स्थानेषु । निगडादित इत्यत्रादिशब्दो राजादिभिः कृतवन्धनविशेषादि-
 विषयः ॥ ९१ ॥

शतत्यादिभिरनघे इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः समरविजयप्रयोगविशेषमुप-
 दिशति । तत्र वाञ्छितानि स्वपरिचिन्तितानि । ता नित्याः । नवसु नव-
 संख्येषु । स्फुटं सुव्यक्तं मध्यपर्यन्तद्वये संस्थापयेत् । तथा रथदन्तिहया-
 नान्तु । तेषु नवसु पटेष्वश्वरथादीनां तयाणां मध्ये तत्तद्वामदक्षपार्श्व-

आहत्य वक्ष्यन् शृङ्गशङ्खकाहलकादिकम् ।
 वज्रादभिमुखं वैरी धावत्याशु पराजितः ॥ ६५ ॥
 तत्सेनासंमुखा पश्चान्न जातु भवति ध्रुवम् ।
 इति ध्यानान्यशेषेण कथितानि तवानघे ॥ ६६ ॥
 सूक्ष्मध्यानेन सिद्धानां साधकानां फलोदयः ।
 अतस्तच्छृणु वक्ष्यामि सर्वाभीष्टाभिकारकाः ॥ ६७ ॥
 दाडिमौक्षेसरप्रख्यतेजोरूपां स्मरन् धिया ।
 तन्मध्ये साध्यरूपञ्च निजवाञ्छानुरूपकम् ॥ ६८ ॥
 समस्तमिष्टमाप्नोति शुभानप्यशुभानपि ।
 तथा सुषुम्नान्तस्तच्च चिन्तयेद्वा गमागमम् ॥ ६९ ॥
 तेनाखिलं निजं दृष्टुं प्राप्नोति ध्यानवैभवात् ।
 साधकश्च तथा सिद्धस्तयोरेवाशुसिद्धिदत् ॥ १०० ॥

पर्थ्यन्तइये च त्रीन् त्रीन् संस्थापयेत् । तिरस्करणिकायुतान् तिरस्करणीभिः
 सहेति शेषः । तिरस्करणिका नाम प्रावरणपटी प्रतिमैन्यामिमुख्ये । तान् नव
 पटानिति शेषः । वज्रालिखितनिशानभेरीपणवमर्द्दलान् विजयानित्यापट-
 लांक्तसमरेष्वित्यादिचतुर्नवतितमादिश्लोकत्रयप्रोक्तप्रकारवज्रयन्त्रेणालिखितं निशान-
 भेरी पणवमर्द्दलनिवहान् । काहलकादिकमित्येवादिशब्दो भेर्यादिविषयः । तत्-
 सेना वैरिसेना । अनघे इति सम्बुद्धिः ॥ ६६ ॥

सूक्ष्मेत्यादिभिः सिद्धिदित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः प्रस्तावपुरःसरं सूक्ष्मध्यानं
 तेन प्रयोगादिकमुपदिशति । तत्र तत् सूक्ष्मध्यानम् आधारेष्विति शेषः ।
 तन्मध्ये नित्यानिवहात्मकतेजोमध्ये । निजवाञ्छानुरूपकं स्वसमीहितकर्मणु-
 गुणम् । तथा तत्तेजोरूपतया । सुषुम्नान्तः सुषुम्नानाडीमध्ये । तत्निजवाञ्छानु-
 रूपं स्वसाधनम् । वा विकल्पे । गमागमं मूलाधारादिब्रह्मरन्ध्रान्तं ब्रह्मरन्ध्रादि-
 मूलाधारान्तं मुहुर्मुहुरारोहावरोहक्रमेणेत्यर्थः । तेन प्रोक्तोभयप्रकारेण ।
 तयोरेव इत्यत्र एवकारेण साधनस्य सूक्ष्मरूपध्यानप्रयोगेष्वनधिकार-
 त्वमुच्यते ॥ १०० ॥

प्रकृत्यात्ममयी व्याप्तिरिति सन्धक् समीरिता ।

अस्या निफालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रे श्रीकादिमते चतुर्विंशति

पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ।

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चमारसिंह-

राजप्रकाशाभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां

व्याख्यायां षोडशनित्याध्यानप्रपञ्चप्रकाशनपरं चतुर्विंशं

पटलम् परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ २४ ॥

ग्रन्थसंख्या । पटलेऽस्मिंश्चतुर्विंशे यन्त्राणि न भवन्ति च ।

व्याख्याग्रन्थाः षोडश स्थुरधिकास्ते गतद्वयात् ॥

पञ्चविंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां षट्त्रिंशत्तत्त्वविग्रहैः ।

वर्णस्तज्जनितैर्मन्त्रैर्यन्त्रैः कालात्मतां क्रमात् ॥ १ ॥

कथयामि प्रयोगांश्च नानाभौष्टामिकारणान् ।

यज्ज्ञानोपास्तिभेदाभ्यां मन्त्राः सिध्यन्ति वर्णिनः ॥ २ ॥

स्वराः षोडश नित्याः स्युः कादिचान्ताः स्वरान्विताः ।

तेषु तत्त्वानि षट्त्रिंशद्वर्गा नाथनवात्मकाः ॥ ३ ॥

पूर्वस्मिन् चतुर्विंशे पटले षोडशनित्यानां प्रयोगेषु ध्यानादिकमुपदिश्या-
नन्तरं षोडशनित्यानां षट्त्रिंशत्तत्त्वस्वरूपैर्वर्णैस्तत्त्वयोगभूत-
भेदोत्पत्तेर्मन्त्रैर्यन्त्रैश्च कालात्मकत्वं तैः प्रयोगादिकञ्चोपदिशत्यथषोडशे
त्यादिना शिव इत्यन्तेन श्लोकशतरूपेण पञ्चविंशेन पटलेन । तत्र अथेत्यादिना
वर्णिन इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन पटलार्धांस्तदनुभावञ्चोपदिशति । तत्र षोडश-
नित्यानां षोडशस्वराणां षट्त्रिंशत्तत्त्वविग्रहैः षट्त्रिंशद्वर्गानाञ्चरैः व्याप्तेरिति
शेषः । वर्णवर्ण्यमाणसंख्यैः संजातैरिति शेषः । तज्जनितैः तेषां संयोग-
भेदजातैः । कालात्मतां कालस्वरूपतां । यज्ज्ञानोपास्तिभेदाभ्यां आभ्यन्तरानु-
सन्धानभेदेन बाह्यपूजाभिषेकहोमादिभेदेन च वर्णिनः वर्णवर्त्तमानाः ।
शसनापटलवक्ष्यमाणाः सत्त्वादिविज्ञानाः ॥ २ ॥

स्वरा इत्यादिना श्लोकेन षोडशस्वराणां षोडशनित्यामिः षट्त्रिंशद्वर्गानां
षट्त्रिंशत्तत्त्वैः मातृकानववर्गानां नवनाथैश्च तादात्म्यमुपदिशति । तत्र स्वरान्विताः
अकाराक्षरसंयुताः । ककारादिक्षरान्तानां पञ्चत्रिंशदक्षराणां
खरेण सह (१) षट्त्रिंशत्तत्त्वात्मकत्वेनोभयात्मकत्वात्तदात्मकस्य प्रथमस्वरस्यापि
स्वरव्यञ्जनात्मकत्वेनोभयात्मकत्वमस्तीति तुरपस्करसंप्रदायाच्च (१) स्वरसंज्ञया प्रथम-
स्वर एवात्र विवक्षित इति यावत् । तुरवधारणे । एतदुक्तं भवति—ये
षोडश स्वरास्त एव षोडश नित्याः स्युः । ये षट्त्रिंशद्वर्गानाञ्चनवर्णा स्त एव
षट्त्रिंशत्तत्त्वानि स्युः । ये मातृकाया नवात्मका वर्गास्त एव नवात्मका
नाथाः स्युरिति ॥ ३ ॥

१ । षट्त्रिंशत्तत्त्वानामुपदिशत् प्रथमात्मिकस्य कारणाभावादित्यादिना च महानित्यायाः शिवशक्त्यात्मक-
त्वेनोभयात्मकत्वात् तदात्मकस्य प्रथमस्वरस्यापि स्वरव्यञ्जनात्मकत्वादिनोभयात्मकत्वमस्तीति तुरपस्कर संप्रदायाच्च ।

अष्टावष्टौ स्वरे वर्गः परतः पञ्च पञ्च वै ।

मातृणान्तु स्वरैरेको वर्गः पूर्ववदुत्तरम् ॥ ४ ॥

नित्यानां तत्त्वसंयोगे वर्णसंख्याः समीरिताः ।

षट्सप्तत्या पञ्चशतं तत्संख्याद् स्तु पूर्णता ॥ ५ ॥

तत्संख्यानाञ्च यन्त्राणां तावदद्दैस्तु पूर्णता ।

पूर्णकालसमावृत्तिर्युगकल्पादिनामभाक् ॥ ६ ॥

त्रिसहस्रसमावृत्त्या प्रोक्तः कृतयुगाब्धिः ।

तस्य तुर्यांशतुर्यांशहान्या वेतादिसम्भवः ॥ ७ ॥

अष्टावित्यादिना श्लोकपूर्वार्द्धेन मातृकाया नववर्गस्वरूपमुपदिशति । तत्र अष्टावष्टौ स्वरे वर्गः । अष्टभिरष्टभिरक्षरैः स्वरेष्वेकैको वर्गो भवति । मातृणामित्युत्तरार्द्धेन वशिण्यादीनां मातृणामष्टवर्गव्याप्तिं मातृकाक्षराणां अष्टवर्गस्वरूपञ्चोपदिशति । तत्र मातृणां वशिण्यादीनां । तुरवधारणे । स्वरैः षोडशभिरिति शेषः । पूर्ववदुत्तरं कादिज्ञान्ताक्षरेषु पञ्चविंशत्संख्येषु व्यञ्जनेषु वर्गप्रोक्तरूपेण पञ्चभिः पञ्चभिरैकैको वर्गो भवति ॥ ४ ॥

नित्यानामित्यादिना नामभागित्यन्तेन श्लोकद्वयेन स्वराणां व्यञ्जनानाञ्च प्रत्येकयोगजातां वर्णसंख्यां तद्वर्णानां तत्संख्यानां मातृकाचक्राणाञ्च तत्संख्याद्देव्यामिं तत्संख्यानामब्दानामावृत्तेरवान्तरयुगकल्पादिसंज्ञाञ्चोपदिशति । तत्र नित्यानां तत्त्वसंयोगे प्रत्येकं षोडशस्वराणां प्रत्येकमकारादिक्षकारान्तैः षट्त्रिंशद्व्यञ्जनाक्षरैः संयोगे पूर्णता तेषामुक्तसंख्यानां वर्णानामिति शेषः । यन्त्राणामस्मिन् पटले वृत्तमित्यादिना समीरिता इत्यन्तेनार्द्धाधिश्लोकद्वयेन प्रोक्तानां तत्संख्यानां चक्राणामित्यर्थः । एतदुक्तं भवति कृतादियुगेषु प्रतियुगमारभ्य षट्सप्तत्यधिकपञ्चशत- (५७६) संख्यानां वर्णानां तत्संख्यानां मातृकाचक्राणाञ्च तत्तदात्मकत्वेन तत्संख्यैस्तत्संख्यैरद्देः पूर्णता भवतीति । युगकल्पादिनामभाक् युगकल्पादिसंज्ञा भवति ॥ ६ ॥

त्रिसहस्रेत्यादिना श्लोकेन प्रोक्तमण्डलाब्दसमावृत्तिभिः कृतादिचतुर्युगानामब्दानां संख्यामुपदिशति । तत्र तस्य कृतयुगस्य । एतदुक्तं भवति पूर्णकालाब्दानां षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतानां सहस्रत्रयावृत्तिजनितसंख्याष्टाविंशतिसहस्रा-

मायाधराग्निवातस्त्रैः कृताद्यर्णाः समीरिताः ।

तान् दिनाक्षरसंयुक्तान्मध्ययोनौ समालिखेत् ॥ ८ ॥

दिनार्णेषु स्वरा न्यासे विन्दुरूपा अनुक्रमात् ।

वामोर्द्धदक्षपार्श्वेषु पञ्च पञ्च समीरिताः ॥ ९ ॥

तत्तद्युगार्णास्तत्स्थाने स्वरूपेण व्यस्थिताः ।

व्यञ्जनेषु तु सर्व्वे तु मुश्चिष्टाः स्वेन संयुताः ॥ १० ॥

धिकमसदशलक्षवर्षैः (१७२८०००) कृतयुगो भवति । कृतयुगस्य तुर्यांश-
हान्या द्वात्रिंशत्सहस्राधिकचतुर्लक्षविहीनैस्तत्कृतयुगाब्दैः षण्णवतिसहस्रोत्तर-
द्वादशलक्षमितैर्वर्षैः (१२८६०००) स्त्रेता युगो भवति । पुनः कृतयुगतुर्यांश-
प्रोक्तवर्षविहीनैस्त्रेतायुगवर्षैश्चतुःषष्टिसहस्रोत्तराष्टलक्षमितैर्वर्षैः (८६४०००) द्वापर-
युगो भवति । पुनश्च तत् कृतयुगवर्षतुर्यांशविहीनैस्तद्वापरवर्षैस्तदर्धमितैर्वर्षैः
द्वात्रिंशत्सहस्राधिकचतुर्लक्षमितैर्वर्षैः (४३२०००) कलियुगो भवति । तेषां सभूय
विंशति सहस्राधिकत्रिवत्वारिंशलक्षवर्षैः (४३२००००) रेकश्चतुर्युगो भवतीति॥७॥

मायेत्यादिभिः संयुता इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः कृतादियुगवियग्रहवर्णान् तद्वर्णानां
अस्मिन् पटले वक्ष्यमाणघटिकाचक्रेषु वक्ष्यमाणघटिकावर्णैः सह लेखनक्रमादिक-
ञ्चापदिगति । तत्र मायाधराग्निवातस्त्रैः माया विसर्जनीयः, धरा उकारः,
अग्निरिकारः, वातः अकारः, स्वं विन्दुः । एतदुक्तं भवति अः उं इं अं इति
चतुर्वर्णाः क्रमात् कृतादिचतुर्युगवियग्रहा भवन्तीति । तान् युगार्णान् दिनाक्षर-
संयुक्तान् घटिकानां दिवसावयवत्वात् । वक्ष्यमाणघटिकाक्षरसंयुक्तानित्यर्थः ।
मध्ययोनौ वक्ष्यमाणघटिकायन्त्राणामिति शेषः । दिनार्णेषु प्राग्वत् घटिकार्णेषु ।
स्वराः विसर्जनीयरहितवक्ष्यमाणघटिकात्मकपञ्चदश स्वराः । विन्दुरूपाः विन्हा-
कारलिखितरूपाः । वामोर्द्धदक्षपार्श्वेषु प्राग्वद्वक्ष्यमाणघटिकायन्त्राणां मध्ययोनौ
देवताया इति शेषः । तत्स्थाने सर्व्वमध्ययोनिमध्ये प्राग्वत् । एतदुक्तं भवति
वक्ष्यमाणघटिकाक्षरयन्त्रेषु घटिकाक्षरत्वेन कदाचित् स्वरूपाक्षरे लेखनीये सति
तद्यन्त्राणां मध्ययोनौ देवताया वामपृष्ठदक्षपार्श्वेषु पञ्च पञ्च चाङ्गीकृतेषु तान्
वर्णान् वामपार्श्वस्थांशमारभ्य अकारादीनां पञ्चदशस्वराणां स्थानं परिकल्प्य
घटिकाक्षरत्वेन तत्कालायातस्वरस्थांश्च एकविन्दुं तदात्मकत्वेन विलिख्य

सर्वत्र यन्त्रविन्यासप्रतिष्ठाचाद्यनुग्रहे ।

निग्रहे वास्तुविन्यासे गर्भन्यासेष्टसिद्धिक्त ॥ ११ ॥

आरभ्य भानोरुदयमेकशा घटिकाक्रमात् ।

एकैकं मातृकावर्णपञ्चाशत्परिवृत्तितः ॥ १२ ॥

तदा तत्कालायातयुगाक्षरं मध्ये देवतास्थानं स्वरूपेण लिखेत् । व्यञ्जनेषु घटिकाक्षरत्वेन लेखनीयेष्विति शेषः । सर्वत्र अस्मिन् पटले घटिकाक्षरयुगाक्षरयोर्विलेखने स्वरूपेण लिखेत् । व्यञ्जनेषु सुश्लिष्टाः सुश्लिष्टसम्बन्धाः तत्तत्प्राप्तसम्बिकार्यवर्गाः अविभक्तरूपा इति यावत् । एतदुक्तं भवति अस्मिन् पटले सर्वत्र घटिकाक्षरयुगाक्षरयोर्विलेखनं घटिकाक्षरं स्वरूपेण प्राप्तरूपप्रकारेण वामादिपार्श्वेषु स्वरूपघटिकाक्षरं स्वांशे विन्दुरूपं लिखित्वा मध्ययोनिमध्ये युगाणं स्वरूपेण लिखेत् । व्यञ्जनं चेतनमध्ययोनिमध्ये तेन घटिकाक्षररूपेण व्यञ्जनेन युगाणं प्राग्वत् सुश्लिष्टसम्बद्धं कृतयुगे सविमर्जनीयमितरेषु सविन्दुकं लिखेदिति ॥ १० ॥

सर्वत्रेत्यादिना श्लोकेन घटिकाचक्राणां विनियोगं तत् फलानि च उपदिशति । तत्र गर्भन्यासेष्टसिद्धिक्तं गर्भन्यासे षष्टिसिद्धिक्तदिति पदच्छेदः । आगमानां सन्धिर्दिव्यत्वादस्माभिर्न विचारणीयः ॥ ११ ॥

आरभ्येत्यादिना प्रवर्त्तत इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन मातृकावर्णचक्रस्य घटिकाक्षरत्वेन ज्योतिश्चक्रेण व्याप्तिरुपदिशति । तत्र भानोरुदयं लङ्कायामिति शेषः । पञ्चाशत्परिवृत्तितः अकारादिक्षकारान्तानामन्यस्वरवर्जितानां वर्णानां पञ्चाशत् परिवृत्तितः । तस्याः परिवृत्तिरूपिण्या मातृकायाः । एतदुक्तं भवति प्रतियुगं युगप्रथमदिवसे लङ्काकोदयमारभ्यैकैकघटिकाक्रमेण मातृकाया अकारादिक्षकारान्तानि विमर्जनीयस्वररहितानि पञ्चाशदक्षराणि पञ्चाशद्भिः घटिकाभिरुच्यन्ति । अ ए च त य इति पञ्चमातृका घटिकापारायणे ज्ञेयाः । पुनरपि प्रथमदिवसशिष्टघटिकाभिर्दशभिरकारादिलक्षकारान्तानि दशाक्षराणि समुच्यन्ति । द्वितीयदिवसे प्राग्वदकोदयादेकादशाक्षरमेकारमारभ्य शिष्टचत्वारिंशदक्षराणि चत्वारिंशदघटिकाभिः समुच्यन्ति । पुनर्द्वितीयदिवसे शेषघटिकाभिर्विंशतिभिरकारादि ङकारान्तानि विंशत्यक्षराणि समुच्यन्ति । पुनस्तृतीयदिवसे तदनन्तरं

दिवसैः पञ्चभिस्तस्याः षडावृत्त्या उदीरिताः ।

एवं युगादिमारभ्य कालात्मार्णैः प्रवर्तते ॥ १३ ॥

योनौ त्रिकोणमालिख्य तस्मिन् योनिं समालिखेत् ।

तेषु पर्यायनित्यार्णवर्णानालिख्य वाह्यतः ॥ १४ ॥

युगार्णं घटिकार्णेन मध्ये विन्यस्य तत्र वै ।

नित्याः षोडश देवेशि पूजयेन्नित्यमर्चकः ॥ १५ ॥

चकारादि त्रिंशदक्षराणि अकारादि ण कारान्तानि त्रिंशदक्षराणि च समुद्यन्ति । चतुर्थं दिवसे तदनन्तरं तकारादिविंशत्यक्षराणि अकारादिमकारान्तानि चत्वारिंशदक्षराणि च समुद्यन्ति । पञ्चमे दिवसे तदनन्तरं यकारादिदशाक्षराणि अकारादिचकारान्तानि पञ्चाशदक्षराणि च समुद्यन्ति । एवं क्रमात् पञ्चभिः पञ्चभिर्दिवसैः मातृकायाः प्रोक्तपरिवृत्तिक्रमरूपिण्याः षट्षडावृत्तयः सम्भवन्तीति ॥ १३ ॥

योनावित्यादिभिरयोग्यतेत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्घटिकाचक्रविरचनाक्रमं तत्र युगपर्यायदिवसघटिकाभेदतो विद्यालेखनक्रमं तच्चक्रे षोडशनित्याचनस्यावश्यकर्तव्यतां तदकरणे साधकस्यायोग्यताञ्चोपदिशति । तत्र योनौ स्वाभिमुखाग्र-त्रिकोणमध्ये । त्रिकोणं स्वानभिमुखाग्रत्रिकोणं । तस्मिन् तन्मध्ये । योनिं प्राग्बत् । तेषु वाह्यावरणमध्यमावरणयोरीनित्रिकोणरूपयोस्त्रिषु कोणेषु । पर्यायनित्यार्णवर्णान् अनन्तरवच्यमाणसंख्यासु विद्यासु गतपर्यायसंख्याप्राप्त-विद्यार्णवयं दिनप्राप्तविद्यार्णवयञ्च । वाह्यतः वाह्यावरणमारभेति शेषः । मध्ये मध्यस्थयोनिमध्ये । नित्यं प्रतिदिवसम् । उत्तमा नित्यनित्यमित्युक्त्या प्रतिदिवस-मर्चनस्यावश्यकर्तव्यतामुपदिशति । पर्वपर्वणि उक्तेषु पर्वसु प्रतिपर्वेति यावत् । मासमात्रेण तेषु पर्वसु प्रतिमासमन्यतमस्मिन् पर्वणि । अत्र मध्यमाधमपक्षयो-र्विधानं राष्ट्रक्षोभदुर्भिक्षव्याध्यादिकृच्छ्रेष्वेव अयोग्यता हितोये पटले सहस्रमित्यादिना सप्ततितमश्लोकोत्तरार्द्धेनोक्तप्रायश्चित्तमकृत्वा नित्यभजनादिषु साधकस्येति शेषः । अयमतं घटिकाचक्रविरचनाक्रमः । इष्टमानभ्रमेण वृत्तं निष्पाद्य तत्र प्राक् प्रत्यग्वृत्तसूत्रमास्फाल्य तदर्द्धमानेन प्राग्वृत्तसूत्राद्यवृत्तसन्धिमेवष्टभ्य तद्वृत्तपार्श्वयोश्चिह्नयुगं कृत्वा तच्चिह्नद्वयगताययुगं तिर्यक्सूत्रमास्फाल्य तद-

उत्तमा नित्यनित्यं हि मध्यमा पर्वपर्वणि ।

अधमा मासमात्रेण मासादूर्ध्वमयोग्यता ॥ १६ ॥

पूर्णमण्डलवर्णाः स्युः प्रथमे त्वादितः क्रमात् ।

षट्विंशत्तत्त्ववर्णास्तद्वितीया मरुता क्रमात् ॥ १७ ॥

तृतीया सर्वतो वङ्गिरेवं विद्यासु त्र्यक्षराः ।

त्रिपुराः सर्वसिद्धानामाकराः कथिताः क्रमात् ॥ १८ ॥

ग्रहयादारभ्य ब्रह्मसूत्रपश्चिमाग्रावधि सूत्रद्वयं विन्यस्य योनिं निष्पाद्य तद्योनिं वामदक्षिणपार्श्वरेखामध्यगताग्रहयां तिर्य्यग्रेखां कृत्वा तदग्रहयात्तद्योनिः तिर्य्यग्रेखामध्यान्तसूत्रद्वयविन्यासात्त्रिकोणं निष्पाद्य तत्त्रिकोणपार्श्वद्वयमध्यगताग्रहयं तिर्य्यक् सूत्रं कृत्वा तदग्रहयादारभ्य तत्त्रिकोणतिर्य्यग्रेखामध्यान्तं सूत्रद्वयास्फालनेन मध्ययोनिं कृत्वा ब्रह्मसूत्रवृत्तञ्च मार्जयित्वा एवं घटिकाकालात्मकं चक्रं निष्पाद्य तत्र वाङ्मयोनिरग्राद्यप्रादक्षिण्येन कोणत्रयेषु पूर्वोक्तविद्यागतपर्यायात्तत्तद्विद्याक्षरत्रयं विलिख्य तदन्तर्गतत्रिकोणकोणेषु पूर्वाग्राद्यप्रादक्षिण्येन नित्याविद्याक्षरत्रयं विलिख्य तदन्तर्गतयोनिमध्ये तत्तद्विद्याकार्णं प्रागुक्तप्रकारेण सहितं युगाणं विलिख्य तत्र कालात्मकं चक्रं नानाज्ञानं मनोमत्तं तद्विद्वद्भ्येकादशाक्षरवाक्यजनितसंख्या (८४६७५०५००००) भेदाभिन्ने प्रोक्तकाले षोडश नित्याः समर्चयेदिति ॥ १६ ॥

पूर्णमण्डलेत्यादिना क्रमादित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पूर्णमण्डलवर्णेष्वक्षरयोगविशेषप्रक्रियावशेन जातास्त्र्यक्षरास्त्रिपुराविद्यास्तासामनुभावश्चोपदिशति । तत्र पूर्णमण्डलवर्णाः अ आ इत्यादीनि क्षं क्षः इत्यन्तानि षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्यान्यक्षराणि । प्रथमे प्रथमान्यक्षराणि विद्यानामिति शेषः । वाग्भवत्वेन भवतीत्यर्थः । आदितः क्रमात् अकारादिक्रमतः षट्विंशत्तत्त्ववर्णाः प्रागुक्ता अकारादयः क्षान्तवर्णाः । तद्वितीया वर्णाः कामराजात्मकाः मरुता अकारेण कृतसम्भिका इति शेषः । तृतीया लिपिरिति शेषः । तासां विद्यानां तृतीया लिपिः सर्वतः वक्ष्यमाणसंख्यास्वास्तु विद्यासु वङ्गिः वङ्गिसंज्ञालिपिः इकारः तासां विद्यानां शक्तिवीजत्वेन स्थिता इत्यर्थः । एवं उक्तप्रकारेण त्रिपुराः संज्ञया स्वरूपेणिति शेषः । एतदुक्तं भवति अस्मिन् पटले

एताः पुस्तकमारोप्य पीठे संस्थाप्य पूजयेत् ।

यत्र तत्र गदालक्ष्मीग्रहदुर्भिक्षशात्रवाः ॥ १९ ॥

भूतापमृत्युकृत्याद्या न भवन्ति पुरादिके ।

अभीष्टितानि सिध्यन्ति तस्य योऽर्चति नित्यशः ॥ २० ॥

षट्त्रिंशत्तत् सप्तशतं सहस्राणि च विंशतिः ।

तासां संख्या समाख्याता तदावृत्तिस्तदामिकृत् ॥ २१ ॥

षट्त्रिंशदित्याद्येकविंशतितमेन श्लोकेन वक्ष्यमाणसंख्यानां प्रत्येकशः त्र्यक्षरात्मकानां त्रिपुराविद्यानामुच्चारणे प्रथमाक्षरत्वेन प्रोक्तेषु पूर्णमण्डलवर्णेषु यथाक्रममेकमेकं प्रथममुच्चार्यानन्तरं तद्वितीयाक्षरत्वेन क्रमात् प्रागुक्तानि षट्त्रिंशत्तत्त्वात्मकान्यक्षराण्याकारेण कृतमन्त्रिकानि समुच्चार्यानन्तरं तत्तृतीयाक्षरत्वेन सर्वत्र ईकारमुच्चारयेत् । तेन पूर्णमण्डलवर्णेषु एकमेकमक्षरं षट्त्रिंशत् षट्त्रिंशद्विद्यानामाद्यमाद्यमक्षरं भवति । तेन वक्ष्यमाणसंख्या विद्याः सम्भवन्तीति ॥ १८ ॥

एता इत्यादिना नित्यश इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन तासां त्रिपुराविद्यानां विनियोगं फलानि चोपदिशति । तत्र एता विद्याः । आरोप्य विलिख्य । पीठे पूजयेदित्यत्रा न्वयः । संस्थाप्य प्रतिष्ठां कृत्वा । शात्रवाः शात्रव इत्यर्थः । कृत्याद्या इत्यत्राद्यशब्दः हत्यादिविषयः । पुरादिकं इत्यत्रादिशब्दो ग्रामपत्तननगरखेटखर्वटगृहादिविषयः । तस्य अर्चकस्य ॥ २० ॥

षट्त्रिंशदित्यादिना श्लोकेनोक्तविद्यानां संख्यां तदनुसन्धातुः फलं तेन तन्त्रेण पर्यायनित्यादिकं चोपदिशति । तत्र तदावृत्तिस्तासां विद्यानां वक्ष्यमाणक्रमेण परिवृत्तिः । तदामिकृत् देव्यात्मत्वं करोति इति यावत् । अत्राद्युपस्करः सम्प्रदायार्थं नाथाश्रया लिख्यते । आसां विद्यानां देव्यात्मकत्वात्तच्छब्देन विद्योच्यते । तस्माद्दिननित्यात्मकत्वेन तामामावृत्तिः तासां दिननित्यानामेकैकस्या एव विद्यायाः पर्यायात्मकत्वेन प्राप्तिं करोतीति यावत् । किञ्च तासां विद्यानां पर्यायात्मकत्वेनावृत्तिश्च । तामामेकैकस्या एव विद्यायाः पर्यायात्मकत्वेन च प्राप्तिं करोति । षटिकाचक्रादिषु पर्यायविद्यालेखनस्थानेष्वेव पर्याये पर्यायात्मिकां विद्यां तत्तत् पर्यायविद्यया सह विलिखेत् । युगान्तेषु यदा दिननित्यात्वेन विद्याद्वयं भवति तदा तद्वयं तत् स्थानेष्वेव लिखेत् ॥ २१ ॥

स्तम्भनाद्येषु तद्वर्णास्तद्रूपा हेतिवाहनैः ।

एतद्ग्रन्थितजापेन मन्त्राः सिध्यन्ति वर्णिनः ॥ २२ ॥

नाथावृत्तिर्मन्त्रराशौ द्विसहस्रं शतद्वयम् ।

चत्वारि चेति विज्ञेयास्तत्त्वावृत्तिरुदीरिताः ॥ २३ ॥

पूर्णमण्डलसंख्यैव नित्यावृत्तिः सहस्रतः ।

द्विशतं षष्ठ्यवत्यश्च निःशेषं समुदीरिताः ॥ २४ ॥

कृतादीनां युगानान्तु दिनेष्वेकैकशः क्रमात् ।

ता विद्यास्तत्त्वरूपिण्यः शेषास्त्वन्ते द्विशः स्मृताः ॥ २५ ॥

स्तम्भनाद्येष्वित्यादिभिः समुदीरिता इत्यन्तैस्त्रिभिः आकैस्तामां प्रोक्तसंख्यानां विद्यानां विनियोगप्रकारं नवनाथव्याप्तिक्रमं षट्द्विशत्तत्त्वव्याप्तिक्रमं षोडशनित्याव्याप्तिक्रमञ्चोपदिशति । तत्र स्तम्भनाद्येषु आद्यशब्दश्चतुर्विंशत्पटलोक्तषट्कर्मादिविषयः । तद्वर्णास्तत्तद्विद्यावर्णाश्चतुर्विंशत्पटलोक्तपीतादिवर्णाश्च । तद्रूपाः पञ्चविंशत् पटलवच्चमाणषड्भेदरूपाः । एतेः प्रथमभेदरूपैर्मन्त्रैर्ग्रन्थितजापेन एकान्तरितजापेन मन्त्राः सर्वे इति शेषः । वर्णिनः प्राग्वत् । एतदुक्तं भवति नित्याविद्यासु मनीषितां विद्यामाभिर्विद्याभिरिकैकविद्यान्तरितं जपेत् । एष जपप्रकारः उक्तप्रकारेण सर्वाचाराणां नित्यात्मकत्वात् सर्वमन्त्राणां अक्षरात्मकत्वाच्च सर्वमन्त्रसाधारण इति । अस्य रहस्यार्थस्वाराध्यमुखादवभन्तव्यः । नाथावृत्तिः नवसंख्यावृत्तिः । तत्त्वावृत्तिः षट्द्विशत् संख्यावृत्तिः । पूर्णमण्डलसंख्या षट्सप्तत्यधिकानि पञ्चशतानि । नित्यावृत्तिः षोडशषोडशसंख्यावृत्तिः निःशेषं समस्तव्याप्तिः ॥ २४ ॥

कृतादीनामित्यादिना सिद्धये इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन कृतादिषु चतुर्युगेष्वहर्गणानामुक्तविद्याव्याप्तिक्रमं प्रयोगेषु तत्तद्दिनपूजावश्यकर्तव्यतां तत्फलानि चोपदिशति । तत्र एकैकशः एकैका विद्याः । तत्त्वरूपिण्यः प्रत्येकं तत्त्वाचराः । प्रत्येकमक्षरत्रयात्मकतया ज्ञातज्ञानज्ञेयात्मकत्वाच्चाशेषविद्यानामिति शेषः । अन्ते युगानामिति शेषः । द्विशः प्रतिदिनं द्वे द्वे विद्ये । एतदुक्तं भवति कृतादिषु चतुर्युगेषु परिवृत्तितः प्रोक्तसंख्या विद्या एकैकस्य दिवसस्य यथाक्रममेकैका विद्या भवति । तत्तद्व्युगान्तेषु केषुचिद्दिनेषु प्रतिदिनं द्वे द्वे विद्ये भवतः ।

प्रयोगेषु तु सर्व्वं तत्तद्दिनप्रपूजनम् ।

विशेषतो विधातव्यं जयारोग्यादिसिद्धये ॥ २६ ॥

तत् सर्व्वमालिख्यते । यथा कृतयुगे प्रोक्तक्रमेण सप्तविंशदधिकचतुःशतोत्तरविंशत्-
महस्त्रसंख्या (३०४३७) संख्येषु पर्यायेषु गतेषु अनन्तरपर्याये चतुःषष्ट्युत्तरविंशता-
धिकनवसहस्रसंख्यासु (८२६४) दिननित्याविद्यासु गतासु अनन्तरं ताटाई
इतिरूपिणीं विद्यामारभ्य तत्पर्यायशेषमनन्तरपर्यायञ्च प्रतिदिनं विद्या हयं
हयं भवति । सम्भूय कृतयुगे पर्याया एकोनचत्वारिंशदधिकचतुःशतोत्तरविंशत्
महस्त्रसंख्या (३०४३८) भवन्ति । त्रेतायुगे च प्रोक्तक्रमेणाष्टाविंशत्यधिकाष्ट-
शतोत्तरद्वाविंशतिसहस्रसंख्येषु (२२८२८) पर्यायेषु गतेषु अनन्तरपर्याये
अष्टचत्वारिंशदधिकनवशतोत्तरषट्सहस्रसंख्यासु (६८४८) दिननित्या-
विद्यासु गतासु अनन्तरं ठाटाई इतिरूपिणीं विद्यामारभ्य तत्पर्यायशेषं
अनन्तरपर्यायशेषञ्च प्रतिदिनं विद्याहयं हयं भवति । सम्भूय त्रेतायुगपर्याया
एकोनविंशदधिकाष्टशतोत्तरद्वाविंशतिसहस्रसंख्या (२२८२८) भवन्ति ।
द्वापरयुगे च प्रोक्तक्रमेणाष्टशोत्तरशतद्वयाधिकपञ्चदशसहस्रसंख्येषु (१५२१८)
पर्यायेषु गतेषु अनन्तरपर्याये द्वाविंशदधिकषट्शतोत्तरचतुःसहस्रसंख्यासु
(४६२२) दिननित्याविद्यासु गतासु अनन्तरं जडाई इति रूपिणीं विद्या-
मारभ्य तत्पर्यायशेषमनन्तरपर्यायञ्च प्रतिदिनं हे हे विद्ये भवतः । सम्भूय
द्वापरपर्याया विंशत्यधिकशतद्वयोत्तरपञ्चदशसहस्रसंख्या (१५२२०) भवन्ति ।
कलियुगे च प्रोक्तक्रमेण नवाधिकषट्शतोत्तर सप्तसहस्रसंख्येषु (७६०८) पर्यायेषु
गतेषु अनन्तरपर्याये षोडशाधिकशतत्रयोत्तरसहस्रद्वयसंख्यासु (२३१६) दिन-
नित्याविद्यासु गतासु अनन्तरं घटाई इति रूपिणीं दिननित्याविद्यामारभ्य तत्
पर्यायशेषमनन्तरपर्यायञ्च प्रतिदिनं हे हे विद्ये भवतः । सम्भूय कलियुगे
पर्याया दशोत्तरषट्शताधिकसप्तसहस्रसंख्या (७६१०) भवन्ति । सम्भूय चतुर्युग-
पर्यायाः साष्टनवतिषट्सप्ततिसहस्रसंख्या (७६०८८) भवन्तीति । युगानामन्ते
प्रतिदिनं दिननित्याविद्याहयभजनवासना पूज्यपादमुखादवगन्तव्या । युगदिन-
संख्यापि ज्योतिःशास्त्रे सिद्धान्तशिरोमणी द्रष्टव्या । “पञ्चाङ्गरामास्तितथ्यः
खवङ्गी मार्द्धिदस्त्रार्कदिनाख्यमर्द्धैः” । अस्यार्थः एकस्मिन् सौरवत्सरे पञ्च-
षष्ट्यधिकशतत्रयं दिनानि (३६५) पञ्चशतदण्डाः (१५) विंशत्पलाः (३०) मार्द्धिदा-

विंशतिर्विपलाः (२२।३०) भवन्तीति । तत्र द्वाविंशत्सहस्राधिकचतुर्लक्षवर्षमंख्ये (४३२०००) कलियुगे दिनसंख्यापञ्चषष्ट्यधिकशतत्रयदिनसम्बन्धीनि अशोति-
सहस्राधिकषट्सप्ततिलक्षोत्तरपञ्चदशकोटिसंख्यानि (१५७६८००००) दिनानि
भवन्ति कलियुगे पञ्चदशदण्डसम्बन्ध्यशोतिसहस्राधिकचतुःषष्टिलक्षदण्ड-
सम्बन्धीनि अष्टसहस्राधिकलक्षसंख्यानि (१०८०००) दिनानि भवन्ति कलियुग
एव त्रिंशत्पलसम्बन्धिषष्टिसहस्राधिको नविंशलक्षोत्तरकोटिसंख्यपलसम्बन्धीनि
षट्शताधिकसहस्रत्रयसंख्यानि (३६००) दिनानि भवन्ति कलियुगे सार्ध-
द्वाविंशतिविपलसम्बन्धि विंशतिसहस्राधिकसप्तनवतिलक्षसंख्य (८७२००००)
विपलसम्बन्धीनि पञ्चचत्वारिंश (४५) दिनानि भवन्ति अत्र कलियुगे दिन-
सम्बन्धीनि दिनानि (१५७६८०००००) दण्डसम्बन्धीनि दिनानि (१०८००००) पल-
सम्बन्धीनि दिनानि (३६००) विपलसम्बन्धीनि दिनानि पञ्चचत्वारिंश (४५)
सैवं सम्भूय पञ्चचत्वारिंशदधिकषट्शतोत्तरैकनवतिसहस्राधिकसप्तसप्ततिलक्षोत्तर-
पञ्चदशकोटि संख्यानि (१५७७८१६४५) कलियुगदिनानि भवन्ति । ततः षट्त्रिंश-
दधिकसप्त शतोत्तरविंशतिसहस्रसंख्यानां (२०७३६) मन्त्राणां नवाधिकषट्शतो-
त्तरसप्तसहस्रावृत्तिभिः (७६०८) चतुर्विंशत्यधिकशतद्वयोत्तराशोतिसहस्राधिक-
सप्तसप्ततिलक्षोत्तरपञ्चदशकोटिसंख्यानि (१५७७८०२२४) दिनानि भवन्ति
तदनन्तरं दशमावृत्तौ अवशिष्टेषु एकविंशत्यधिकचतुःशतोत्तरैकादशसहस्रसंख्येषु
(११४२१) दिनेषु षडुत्तरैकविंशतिशतसंख्येषु (२१०६) दिनेषु एकैका विद्या भवति ।
पञ्चदशाधिकशतत्रयोत्तरनवसहस्रसंख्येषु (८३१५) दिनेषु द्वे द्वे विदे भवतः ।
तेन दशमपर्यायपूर्तिरिति । हापरादि हैगुण्यादिना जह्नोयमिति । अङ्गतो
यथा ३१५५८३२८० हापरदिनानि ४७३३७४८३५ त्रेतायुगदिनानि
६३११६६५८० सत्ययुगदिनानि । अत्रैते संग्रहश्लोकाः—

पञ्चा (५)ङ्ग (६)रामा (३)स्तिथयः (१५)खा (०)म्लि (३) सार्धार्द्धि (२)चक्षुषी (२) ।

दिनादिर्विपलान्तस्य कालः सौरि तु वत्सरे ॥

वाण (५) वेदो (४) म्मि (६) रात्रीश (१) ग्रह (८) भूधर (७) भूधरे (७) ।

वाण (५) सन्दः (१) कलियुगे दिनसंख्याः समोरिताः ॥

पर्याया स्तत्र विज्ञेयाः ख (०) चन्द्र (१) रस (६) भूधराः (७) ।

नव (८) शून्या (०) ङ्ग (६) पाताल (७) पर्यायदिबसाः पुनः ॥

वेद (४) हि (२) नेत्र (२) खा (०) ष्टा (८) श्व (७) मुनी (७) पु (५) शशि (१) संख्यया ।

शिष्टेषु चन्द्र (१) नेत्रा (२) म्मि (४) भू (१) भू (१) संख्या दिनेषु च ॥

धातुक्षेत्रेशयोः पूजां कुर्यात्तत्तदवाप्तये ।

तत्प्रकारः प्रयोगानां पटले साधु वक्ष्यते ॥ २७ ॥

तेषु पञ्चाशदर्णानां पञ्चाशन्मिथुनानि वै ।

घटिकाक्रमयोगेन भजन्ते परिवर्त्तनम् ॥ २८ ॥

अथ यन्त्राणि वक्ष्यन्ते प्रोक्तसंख्यान्यनुक्रमात् ।

वृत्तं षट्त्रिंशदसञ्च तद्वदष्टादशास्रकम् ॥ २९ ॥

पथ्याये त्वङ्ग (६) शून्ये (०) न्दु (१) नेत्र (२) संख्ये दिने गते ।

एकैकस्मिन् दिने द्वे द्वे विदेर ज्ञेये क्रमादिति ॥

वर्षे दिनादिकं बुद्ध्वा युगवासरकादिकम् ।

हापरादिषु तत्सर्व्वं द्विगुणत्रिगुणादिकम् ॥ इति ।

प्रयोगेषु प्रयोगदिनेषु तत्तद्दिनेषु तत्तद्दिनप्रपूजनं यस्मिन् यस्मिन् दिवसे प्रयोगाः क्रियन्ते तत्तद्दिनपतीनां पूजनं । तेन तद्दिनपतयः दिननित्या च तिथिनित्या च तिथ्यधिपो वासरेणौ नक्षत्रेशश्च षड्विधाः । तेषां दिननित्यासमर्चनमस्मिन् पटले वक्ष्यति । तत्तत्तिथिनित्यार्चनं तत्तत्पटले प्रोक्तं । तिथीशनक्षत्रेशयोर्नामार्चने चित्रानित्यापटले प्रोक्ते वारेशद्वयनामार्चने कुलसुन्दरोपटले विशेषतः प्रोक्ते । तदकरणे नैष्कल्यं कर्त्तृपीडाप्रसङ्गात् । एतदुक्तं भवति प्रयोगदिवसेषु प्रोक्तषड्विधदिनपतीनां प्रोक्तक्रमात् पूजनमवश्यं विधातव्यमिति ॥ २६ ॥

धात्वित्यादिना परिवर्त्तनमित्यन्तेन श्लोकद्वयेनोत्तरत्र प्रयोगपटले वक्ष्यमाणप्रकारेण धातुक्षेत्रेशयोरर्चनमपि प्रयोगदिवसेषु अवश्यकर्त्तव्यतया मातृकाव्याप्तौ प्रस्तौति । तत्र धात्वोशाः डाकिन्यादयः । प्रोक्ताः क्षेत्रेशाः । परिवर्त्तनं मण्डलीकरणम् ॥ २८ ॥

अथ यन्त्राणीत्यादिभिरन्यवदित्यन्तेर्नवभिः श्लोकैः षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतपूर्वमण्डलचरैस्तावत्संख्यातानामब्दानां प्रत्यब्दमेकैकशस्तावत्संख्यातानि चक्राण्युपदिशति । तत्र प्रोक्तसंख्यानि षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्यानीत्यर्थः ।

द्वादशाक्षं नवाक्षं वा स्वरं चाक्षं नवास्रकम् ।

चतुरस्रमथ त्रास्रमिति भेदा नव क्रमात् ॥ ३० ॥

एतानि वर्णविन्यासभेदात् प्रत्येकमष्टधा ।

तेन द्वासप्ततिर्भेदास्तेषु नित्यार्णभेदतः ॥ ३१ ॥

प्रत्येकमष्टधेत्येवमुक्तसंख्याः समौरिताः ।

एतेष्वाद्यस्य वृत्तस्य विन्यासेनान्यदुन्नयेत् ॥ ३२ ॥

षडङ्गुलपरिभ्रान्त्या वृत्तमेकन्तु वर्त्तयेत् ।

एवं पुनः पुनः कुर्यादिकैकाङ्गुलतो वह्निः ॥ ३३ ॥

यदा सप्तदशाभुवंस्तदा तद्विभजेदरैः ।

षट्त्रिंशद्विस्तृतस्तेषु न्यसेदणान् तथादितः ॥ ३४ ॥

वृत्तमित्यादिना श्लोकोत्तरार्द्धेन चक्रत्रयं द्वादशाक्षमित्यर्द्धेन चक्रचतुष्टयं तत्र स्वरं षोडशरे चक्र इत्यर्थः । चतुरस्रमित्यादिना श्लोकोत्तरार्द्धाद्यापादेन चक्रद्वयं । एतानि प्रोक्तानि नव चक्राणि । वर्णविन्यासभेदात् अस्मिन् पटले अनुलोमित्यादिना पञ्चत्रिंशेन श्लोकेन वक्ष्यमाणतत्त्वाण्यविन्यासभेदेन । तेषु द्वासप्ततिर्भेदेषु । नित्यार्णभेदतः षोडशस्वरविन्यासभेदेन । उक्तसंख्याः षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्याः । एतदुक्तं भवति प्रोक्तानां वृत्तादीनां अस्त्रान्तानां नवानां चक्राणां च वक्ष्यमाणप्रकारेण तत्त्वाक्षरनित्याक्षरविन्यासभेदात् प्रत्येकं चतुःषष्टिरूपत्वात् सम्भूय प्रोक्तसंख्या भवन्तीति । एतेषु नवसु चक्रेषु । वृत्तस्य वृत्तरूपस्य चक्रस्य । अन्यत् वृत्तेतरं चक्रं । उन्नयेत् अष्टारविन्यासतन्मानादिकं कुण्डपटले वक्ष्यमाणप्रकारेणोहयित्वा लिखेदित्यर्थः । षडङ्गुलपरिभ्रान्त्या प्रतिदिशमिति शेषः । वर्त्तयेत् भ्रमयेत् यदा सप्तदशाभुवन् वृत्तानीति शेषः । तच्चक्रान्तेषु पूर्णमण्डलमंखेषु काष्ठेषु । अणान् पूर्णमण्डलवर्णान् । आदितः अ आ इत्यादिक्रमतः क्षं क्ष इत्यन्तः । चक्रविरचनाक्रमो यथा—समे तले हंसपदं विधाय तत्सन्दंशस्थानमध्यभेदेन प्राक्प्रत्यङ्मुखं कृत्वा तदवष्टम्भेन षडङ्गुलप्रमाणसूत्रभ्रमेण वृत्तं निष्पाद्य तद्वह्निकैकाङ्गुलान्तरालं षोडश-वृत्तानि सम्भूय सप्तदशवृत्तानि विधाय एकोनत्रिंशत्पटले वक्ष्यमाणक्रमेण

अनुलोमविलोमी च वाह्याभ्यन्तरसंपुटे ।

वाह्याभ्यन्तःपरावृत्तौ तथा व्याकौर्णमित्यपि ॥ ३५ ॥

परितः षट्त्रिंशदरान् समान्तरालान्निष्पाद्य ब्रह्मसूत्रं मार्जयित्वा तद्दीर्घीगतेषु कोष्ठेषु पूर्णमण्डलसंख्येषु वक्ष्यमाणक्रमेण तत्संख्यानं वर्णान् विन्यस्य वृत्तरूपेऽस्मिन्नेव चक्रे चतुःषष्टिचक्राणि सम्पादयेत् । षट्त्रिंशदस्त्रादिसर्व-चक्रेषु प्राग्वत् सर्वमङ्गलापटलोक्तप्रकारेण तत्तदुक्तारसंख्याचिह्नानि परितो वृत्तेषु विधाय विष्काञ्चिर्द्धं व्यारूपेण सूत्राण्यास्फाल्य तद्दृत्तखण्डमार्जनात्तत्त-दस्त्रात्मकं चक्रं भवति । अष्टास्रं चक्रं सप्तत्रिंशद्विर्वृत्तैः प्राग्वत् षोडशारैश्च कुर्यात् ॥ ३४ ॥

अनुलोमेत्यादिना श्लोकेन तेषु नवषु चक्रेषु वर्णविन्यासभेदक्रमसुपदिशति । तत्र अनुलोमविलोमी च चकारः समुच्चयार्थः । तेनैव स्वराणां विन्यासभेदा आकल्पन्ते । वाह्याभ्यन्तरसंपुटी वाह्याभ्यन्तरार्दयोः स्थानभेदादन्योन्य-संपुटद्वयं वाह्याभ्यन्तरपरावृत्तौ प्राग्वदङ्गद्वयस्य मध्यकोष्ठद्वयादुभयतः प्रति-लोमानुलोमेन द्विधा लेखनं । तथा वाह्याभ्यन्तरस्थानभेदतः । एतदुक्तं भवति प्रोक्तेषु नवसु चक्रेषु वाह्यात् कर्णिकावधि प्रत्येकं षोडशकोष्ठात्मिका वीथयः षट्-त्रिंशत्संख्याः परितः सम्भवन्ति । ताश्च वीथयोऽनुलोमानुलोमात्मकेषु प्रतिचक्रमष्ट-स्वष्टसु भेदेष्वग्रादि प्रादक्षिण्येन तत्तत्तत्त्वाक्षराणां विलिखनवीथयो भवन्ति । तासु वीथीष्वग्रवीथीस्यकोष्ठषोडशके वाह्यादाभ्यन्तरप्रवेशगत्या षोडशस्वरान् विलिख्य प्रादक्षिण्यक्रमयोगात्तदनन्तरवीथीगतकोष्ठषोडशके ककारस्य षोडशस्वरभिन्नरूपाणि प्राग्वद्विलिखित्वं प्रादक्षिण्यक्रमेण वीथीषु खादिचान्तानामक्षराणां षोडशस्वरयो-जनेन भिन्नानि रूपाणि प्रतिवीथिकं षोडशसु कोष्ठेषु प्राग्वद्विलिखेत् । अयमनु-लोमानुलोमक्रमः । एतच्चक्रं पूर्णमण्डलसंख्ययुगेषु प्रथमवत्सरात्मकं । अस्मिन् एव चक्रे षट्त्रिंशत्तत्त्वाक्षराणां प्रत्यक्षरं षोडशस्वरभिन्नानि रूपाणि पूर्णानि । तत्तदनुलोमक्रमवीथिस्थितादेष्वेवाभ्यन्तरकोष्ठारभ्यतो वाह्यकोष्ठान्तं विलिखना-दनुलोमविलोमाख्यं तद्वयुगद्वितीयसम्बत्सरात्मकं चक्रम् । अस्मिन्नेव चक्रे तासु वीथीष्वेव षट्त्रिंशत् तत्त्वाक्षराणां प्रत्यक्षरं स्वरभिन्नेषु रूपेषु वाह्यकोष्ठा-दिषु क्रमादष्टसु कोष्ठेषु प्रवेशगत्याष्टौ रूपाण्यनुलोमतो लिखित्वा ततः सर्वा-भ्यन्तरकोष्ठादिनिर्गमनगत्या शेषेष्वष्टसु च कोष्ठेषु शेषरूपाष्टकानि क्रमादि-

कर्णिकायां मरुदङ्गिनाम्ना संलिख्य सर्व्वतः ।

योजयेद्वाद्यकोष्ठस्थैः प्रागुक्तविधिना क्रमात् ॥ ३६ ॥

लिखेत् । एतच्चक्रमनुलोमवाद्यसंपुटाख्यं प्रोक्तयुगलतीयसम्बत्सरात्मकं चक्रं भवति । अस्मिन्नेव चक्रे तासु वीथीष्वेव तत्त्वाक्षराणां प्राग्वत् षोडशसु रूपेषु आदितः क्रमादष्टौ रूपाणि सर्वाभ्यन्तरकोष्ठादिष्वष्टसु कोष्ठेषु निर्गमनगत्या च शेषरूपाष्टकं क्रमाद्वाद्यकोष्ठारम्भतः प्रवेशगत्या च लिखेत् । एतदनुलोमाभ्यन्तरसंपुटाख्यं तदयुगचतुर्थवत्सरात्मकं चक्रम् । अस्मिन्नेव चक्रे तास्वेव वीथीसु प्रागुक्ताक्षराणां प्राग्वत् षोडशसु रूपेषु आदितः क्रमादष्टौ रूपाणि अष्टमकोष्ठादिसर्व्ववाद्यकोष्ठान्तम् अष्टसु कोष्ठेषु निर्गमनगत्या च नवमकोष्ठादिसर्वाभ्यन्तरकोष्ठान्तमष्टसु कोष्ठेषु शेषरूपाष्टकं क्रमात् प्रवेशगत्या च विलिखेत् । एतदनुलोमवाद्यपरावृत्ताख्यं प्रोक्तयुगपञ्चमसंवत्सरात्मकं चक्रं भवति । अस्मिन्नेव चक्रे तास्वेव वीथीषु तत्त्वाक्षराणां तेषु षोडशस्वरूपेषु आदितः क्रमादष्टौ रूपाणि नवमकोष्ठारम्भतः सर्वाभ्यन्तरकोष्ठान्तमष्टसु कोष्ठेषु प्रवेशगत्या चाष्टमकोष्ठादिसर्व्ववाद्यकोष्ठान्तं शिष्टेष्वष्टसु कोष्ठेषु निर्गमनगत्या शेषरूपाष्टकानि विलिखेत् । एतदनुलोमाभ्यन्तरपरावृत्ताख्यं तदयुगषष्ठसम्बत्सरात्मकं चक्रम् । अस्मिन्नेव चक्रे प्राग्वत्तत्त्वाक्षराणां षोडशरूपाणि प्रतिवीथिकं षोडशसु कोष्ठेषु प्रथमे षोडशे द्वितीये पञ्चदशे तृतीये चतुर्दशे चतुर्थे त्रयोदशे पञ्चमे द्वादशे षष्ठे एकादशे सप्तमे दशमे ऽष्टमे नवमे च कोष्ठे आदितः क्रमाद्विलिखेत् । एतदनुलोमवाद्यव्याकीर्णस्थं प्रोक्तयुगसप्तमसंवत्सरात्मकं चक्रं भवति । अस्मिन्नेव चक्रे तास्वेव वीथीषु प्रोक्ततत्त्वाक्षराणां प्रोक्तानि रूपाणि प्रतिवीथिं षोडशसु कोष्ठेषु षोडशे प्रथमे पञ्चदशे द्वितीये चतुर्दशे तृतीये त्रयोदशे चतुर्थे द्वादशे पञ्चमे एकादशे षष्ठे दशमे सप्तमे नवमे अष्टमे च कोष्ठे आदितः क्रमाद्विलिखेत् । एतदनुलोमाभ्यन्तरव्याकीर्णाख्यं तदयुगाष्टमसम्बत्सरात्मकं चक्रं भवति । अस्मिन्नेव षट्त्रिंशदसप्तदशवृत्तात्मके चक्रे प्रतिवीथिकं षोडशकोष्ठात्मिकासु षट्त्रिंशत्सु वीथिषु अथवीथ्यां चकारस्य षोडशस्वरभिन्नानि रूपाणि वाद्यकोष्ठारम्भादाभ्यन्तरप्रवेशगत्या क्रमाद्विलिखा प्रादक्षिण्यक्रमायाततदनन्तरवीथ्यादिषु पञ्चत्रिंशत्सु वीथिषु ख्यादीनां शेषतत्त्वाक्षराणां षोडशस्वरभिन्नानि रूपाणि प्राग्वद्विलिखेत् । एतद्विलोमानुलोमाख्यं

तद्युगनवमसम्बत्सरात्मकं चक्रं भवति । अस्मिन्नेव चक्रे प्रागुक्तप्रक्रियाभिस्तत्त्वाक्षराणां स्वरभिन्नानां रूपाणां क्रमाद्विलिखनतो विलोमविलोमाख्यं विलोमवाह्यसंपुटाख्यं विलोमाभ्यन्तरसंपुटाख्यं विलोमवाह्यपरावृत्ताख्यं विलोमाभ्यन्तरपरावृत्ताख्यं विलोमवाह्यव्याकीर्णाख्यं विलोमाभ्यन्तरव्याकीर्णाख्यं तद्युगदशमसम्बत्सरादिषोडशमसम्बत्सरात्मकं यथाक्रममेकैकवत्सरात्मकं चक्रं भवति । भूयोऽपि तस्मिन्नेव प्रागुक्तरूपे चक्रे अश्वीयां अकारस्य षोडशरूपाणि वाह्यतोऽभ्यन्तरप्रवेशगत्या विलिख्य प्रदक्षिणक्रमायाततदनन्तरवीथ्यादिषु समदशसु वीथीषु ककारादिथकारान्तानां समदशाक्षराणां प्रत्यक्षरं षोडशस्वरभिन्नानि रूपाणि प्राग्वद्विलिख्य तत्तत्क्रममायाततदनन्तरैकोनविंशवीथ्यादिषु शिष्टाष्टादशसु वीथीषु चकारादिदकारान्तानामष्टादशाक्षराणां प्राग्वत् स्वरभिन्नानि रूपाणि प्राग्वद्विलिखेत् । एतद्वाह्यसंपुटानुलोमाख्यं तद्युगसप्तदशवत्सरात्मकं चक्रं भवति । अस्मिन्नेव चक्रे तेषां तत्त्वाक्षराणां प्राग्वत् षोडशस्वरसहितानां रूपाणां प्रागुक्तप्रक्रियाभिर्विलिखनतो वाह्यसंपुटविलोमाख्यम् वाह्यसंपुटवाह्यसंपुटाख्यम् वाह्यसंपुटाभ्यन्तरसंपुटाख्यम् वाह्यसंपुटवाह्यपरावृत्ताख्यम् वाह्यसंपुटाभ्यन्तरपरावृत्ताख्यम् वाह्यसंपुटवाह्यव्याकीर्णाख्यम् वाह्यसंपुटाभ्यन्तरव्याकीर्णाख्यञ्च तद्युगाष्टादशवत्सरादिचतुर्विंशवत्सरान्तमेकैकवत्सरात्मकं चक्रं भवति । अस्मिन्नेव चक्रे प्रोक्तरूपेऽश्वीयां दकारस्य प्राग्वत् षोडशरूपाणि प्राग्वद्वाह्यादभ्यन्तरप्रवेशगत्या विलिख्य प्रदक्षिणक्रमायाततदनन्तरवीथ्यादिषु समदशसु वीथीषु धकारादीनां चकारान्तानां सप्तदशाक्षराणां प्रत्यक्षरं षोडशस्वरभिन्नानि रूपाणि प्राग्वद्विलिख्य तत्तत्क्रममायाततदनन्तरैकोनविंशवीथ्यादिषु अष्टादशसु वीथीषु थकारादीनामकारान्तानामष्टादशाक्षराणां प्राग्वत् स्वरभिन्नानि रूपाणि प्रोक्तक्रमात् विलिखेत् । एतदाभ्यन्तरसंपुटानुलोमाख्यम् तद्युगपञ्चविंशवत्सरात्मकं चक्रं भवति । अस्मिन्नेव चक्रे तत्त्वाक्षराणां प्राग्वत् षोडशस्वरभिन्नानां रूपाणां प्रागुक्तप्रक्रियाभिर्विलिखनादाभ्यन्तरसंपुटविलोमाख्यम् आभ्यन्तरसंपुटवाह्यसंपुटाख्यम् आभ्यन्तरसंपुटाभ्यन्तरसंपुटाख्यमाभ्यन्तरसंपुटवाह्यपरावृत्ताख्यमाभ्यन्तरसंपुटाभ्यन्तरपरावृत्ताख्यमाभ्यन्तरसंपुटवाह्यव्याकीर्णाख्यमाभ्यन्तरसंपुटाभ्यन्तरव्याकीर्णाख्यम् च तद्युगषड्विंशवत्सरादिद्वाविंशवत्सरान्तमेकैकवत्सरात्मकं चक्रं भवति । भूयोऽपि तस्मिन्नेव प्रोक्तरूपे चक्रेऽश्वीयां थकारस्य प्राग्वत् षोडशरूपाणि वाह्यादभ्यन्तरप्रवेशगत्या विलिख्य

अन्येषामग्न्यासः षट्विंशत् समुदीरितः ।

अष्टासे षोडशाराः स्युः षट्विंशद्वृत्तमन्यवत् ॥ ३७ ॥

प्रदक्षिणक्रमायाततदनन्तरवीथ्यादिषु सप्तदशसु वीथीषु तकारादीनामकारान्तानां सप्तदशाक्षराणां प्राग्वत् षोडशरूपाणि प्राग्वद्विलिख्य तत्क्रमायाततदनन्तरैकोनविंशवीथ्यादिषु अष्टादशसु वीथीषु दकारादीनां चकारान्तानां प्राग्वत् षोडशरूपाणि विलिखेत् । एतद्वाह्यपरावृत्तानुलोमाख्यं तदयुगत्रयस्त्रिंशद्वत्सरात्मकं चक्रं भवति । अस्मिन्नेव चक्रे तेषां तत्त्वाक्षराणां प्राग्वत् षोडशरूपाणां प्रागुक्तप्रक्रियाभिर्विलिखन्तो वाह्यपरावृत्तविलोमाख्यं वाह्यपरावृत्तवाह्यसंपुटाख्यं वाह्यपरावृत्ताभ्यन्तरसंपुटाख्यं वाह्यपरावृत्तवाह्यपरावृत्ताख्यं वाह्यपरावृत्ताभ्यन्तरपरावृत्ताख्यं वाह्यपरावृत्तवाह्यव्याकीर्णाख्यं वाह्यपरावृत्ताभ्यन्तरव्याकीर्णाख्यम् च तदयुगचतुस्त्रिंशवत्त्रादिचत्वारिंश (४०) वत्सरान्तं यथाक्रममेकैकवत्सरात्मकं चक्रं भवति । पुनश्च तस्मिन्नेव चक्रेऽग्रवीथ्यां चकारस्य प्राग्वत् षोडशरूपाणि वाह्यादाभ्यन्तरप्रवेशगत्या विलिख्य प्रदक्षिणक्रमायाततदनन्तरवीथ्यादिषु सप्तदशसु वीथीषु लकारादीनां दकारान्तानां सप्तदशानामक्षराणां प्राग्वत् षोडशरूपाणि प्राग्वद्विलिख्य तत्क्रमायात तदनन्तरैकोनविंशवीथ्यादिषु अष्टादशसु वीथीषु अक्षरादीनां यकारान्तानामष्टादशाक्षराणां प्राग्वत् षोडशरूपाणि विलिखेत् । एतदाभ्यन्तरपरावृत्तानुलोमाख्यमेकचत्वारिंशद्वत्सरात्मकं चक्रं भवति । अस्मिन्नेव चक्रे तेषां तत्त्वाक्षराणां प्राग्वत् षोडशरूपाणां प्रागुक्तप्रक्रियाभिर्विलिखनादाभ्यन्तरपरावृत्तविलोमाख्यं आभ्यन्तरपरावृत्तवाह्यसंपुटाख्यमाभ्यन्तरपरावृत्ताख्यमाभ्यन्तरसंपुटाख्यमाभ्यन्तरपरावृत्तवाह्यपरावृत्ताख्यम् आभ्यन्तरपरावृत्तवाह्यव्याकीर्णाख्यमाभ्यन्तरपरावृत्ताभ्यन्तरव्याकीर्णाख्यं च तदयुगद्विचत्वारिंशवत्सराद्यष्टचत्वारिंशवत्सरात्मकैकैकवत्सरात्मकं चक्रं भवति । पुनरपि तस्मिन्नेव चक्रेऽग्रवीथ्यां प्राग्वत् अकारस्य षोडशरूपाणि वाह्यादाभ्यन्तरप्रवेशगत्या विलिख्य प्रदक्षिणक्रमायाततदनन्तरवीथ्यादिषु पञ्चविंशत्सु यथाक्रमं चकलख ह्रगसघ षडशच वळ लज रभ यज मट भठ बड फट पण नत धथ दइत्येषां अक्षराणां पञ्चविंशानां प्रत्यक्षरं प्राग्वत् स्वरभिन्नानि रूपाणि प्राग्वद्विलिखेत् । एतद्वाह्यव्याकीर्णानुलोमाख्यं तदयुगैकोनपञ्चाशद्वत्सरात्मकं चक्रं भवति । अस्मि-

स्त्रेव चक्रे तेषां तत्त्वाक्षराणां षोडशस्वरभिन्नानां रूपाणां प्रागुक्तप्रक्रियाभि-
 र्विलेखनतो वाह्यव्याकीर्णविलोमाख्यं वाह्यव्याकीर्णवाह्यसंपुटाख्यं वाह्यव्याकीर्ण-
 भ्यन्तरसंपुटाख्यं वाह्यव्याकीर्णवाह्यपराहृत्ताख्यं वाह्यव्याकीर्णभ्यन्तरपराहृत्ताख्यं
 वाह्यव्याकीर्णवाह्यव्याकीर्णस्यं वाह्यव्याकीर्णभ्यन्तरव्याकीर्णस्यं च तद्युग-
 पञ्चाशद्वत्सरादिषट्पञ्चाशद्वत्सरान्तं यथाक्रममेकैकवत्सरात्मकं चक्रं भवति ।
 पुनरपि तस्मिन्नेव चक्रेऽग्रवीथ्यां वाह्यादभ्यन्तरप्रवेशगत्या चकारस्य षोडश-
 रूपाणि विलिख्य प्रदक्षिणक्रममायाततदनन्तरवीथ्यादिषु पञ्चद्विंशत्सु वीथिषु
 यथाक्रमं अष्टकह्रस्वसगषघशङ्भ्रश्रवमचभटवलफडटपनणधतक्वठ ? इत्येषाम-
 क्षराणां पञ्चद्विंशतां प्रत्यक्षरं षोडशरूपाणि प्राग्वद्विलिखेत् । एतदाभ्यन्तर-
 व्याकीर्णानुलोमाख्यं तद्युगसप्तपञ्चाशद्वत्सरात्मकं चक्रं भवति ।
 अस्मिन्नेव चक्रे तेषां तत्त्वाक्षराणां प्राग्वत् षोडशस्वरभिन्नानां रूपाणां प्रागुक्त-
 प्रक्रियाभिर्विलेखनादाभ्यन्तरविलोमाख्यम् आभ्यन्तरव्याकीर्णवाह्यसंपुटाख्यम्
 आभ्यन्तरव्याकीर्णभ्यन्तरसंपुटाख्यम् आभ्यन्तरव्याकीर्णवाह्यपराहृत्ताख्यम्
 आभ्यन्तरव्याकीर्णभ्यन्तरपराहृत्ताख्यम् आभ्यन्तरव्याकीर्णवाह्यव्याकीर्णस्यम्
 आभ्यन्तरव्याकीर्णभ्यन्तरव्याकीर्णस्यं च तद्युगाष्टपञ्चाशद्वत्सरादि-
 चतुःषष्टितमवत्सरान्तं यथाक्रममेकैकवत्सरात्मकं चक्रं भवति । एवं
 सम्भूय तस्मिन्नेव हृत्तात्मके चक्रे तद्युगप्रथमचतुःषष्टिवत्सरात्मकानि चतुःषष्टि-
 चक्राणि भवन्ति । एवं षट्द्विंशदस्त्रादीनां त्र्यस्रान्तानां अष्टानां चक्राणां
 प्रोक्तप्रकारलेखनभेदैः प्रतिचक्रं यथाक्रमं तद्युगचतुःषष्टिवत्सरात्मका-
 न्येवं सम्भूय पूर्णमण्डलाख्यतद्युगवत्सरात्मकानि षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्यानि
 चक्राणि भवन्ति । तत्राष्टास्रचक्रे तु षोडशसु वीथिषु प्रतिवीथिकं षट्द्विंशत्
 क्रोष्टात्मिकासु अग्रवीथ्यां वाह्यादाभ्यन्तरप्रवेशगत्या अकखादीनां क्षान्तानां षट्-
 द्विंशत्तत्त्वत्मकानामक्षराणां प्रत्यक्षरं षोडशस्वरूपेष्वायस्वरभिन्नानि रूपाणि
 विलिख्य प्रदक्षिणक्रममायाततदनन्तरवीथ्यादिषु पञ्चदशसु वीथिषु शेषपञ्चदशस्वर-
 भिन्नानि तेषां रूपाणि षट्द्विंशत्संख्यानि प्रागुक्तक्रमप्रवेशगत्या
 विलिखेत् । एतदष्टास्रे चक्रे प्रथमं चक्रं भवति । एवं व्यञ्जनाक्षरस्वराक्षर-
 विलेखनस्थानविनिमयेन पूर्वीक्तप्रकारभेदैरेवावशिष्टानि त्रिषष्टिचक्राणि परि-
 कल्पयेदिति । कर्णिकाशां प्रोक्तानां पूर्णमण्डलचक्राणामिति शेषः । मरुहङ्गी
 आकारईकारावकृतसन्धिकाविति शेषः । नाम्ना सहितं साधकसाध्यकर्तृणा-
 मिति शेषः । तल्लिखनन्तु ईकारस्योदरे प्राग्वच्चिपंक्तिकं लिखेदिति सम्प्र-

एतत् पटे समालिख्य वह्निष्टम्बजम् ।

कृत्वा दलेषु क्रमशो वाग्देव्यष्टकमालिखेत् ॥ ३८ ॥

प्रोक्तरूपं ततस्तस्य प्रतिष्ठा सम्यगोरिता ।

विधाय पूजयेन्नित्यं पुस्तपूजोक्तसिद्धये ॥ ३९ ॥

उभयं यः प्रकुरुते तस्य वंशे स्थिरा रमा ।

न कदाचिच्छ्रियो हानिर्भविष्यति च तत्कुले ॥ ४० ॥

दायार्थः । सर्वतः सर्वचक्रसर्ववीथिषु योजयेत् । मरुहङ्गी इत्यन्वयः । वाह्य-
कोष्ठस्थैः षट्त्रिंशत्तत्त्वाक्षरैरिति शेषः । प्रागुक्तविधिना क्रमात्
प्रोक्तचतुःषष्टिभेदविधिना अयादिप्रादक्षिण्यक्रममात् । एतदुक्तं भवति प्रोक्तेषु
चक्रेषु कर्णिकामध्ये साधकादिसहितम् आ ई इत्यक्षरद्वयम् कृतसम्बिकं
विलिख्य तत्तत्तत्त्वाक्षरवीथिवाह्यकोष्ठस्थाक्षरादिभिः सर्ववीथिवाह्यकोष्ठस्थैरक्षरैः
प्रागुक्तचतुःषष्टिभेदभिन्नैः कर्णिकागताक्षरद्वयं क्रमादयोजयेदिति । अष्टासे
तु अग्रवीथिकोष्ठानि वाह्यानि कल्पयेदित्यानुश्रविकोऽर्थः । अन्यवत् यथा अन्य
चक्रेषु चतुःषष्टिभेदभिन्नाः पारायणमन्त्रयोजनक्रमस्तथेत्यर्थः । अस्मिन्
श्लोके अन्यत् सर्वं पूर्वमेवास्माभिव्याख्यातम् ॥ ३७ ॥

एतदित्यादिभिः कुल इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैस्तेषां प्रोक्तानां चक्राणां साधारणं
शेषरूपं तद्विनियोगांस्तत्फलानि चोपदिशति । तत्र एतदिति प्रति चक्र-
विषयं । वह्निस्तत्तत्तत्त्वाक्षराणां प्रत्येकं प्रोक्तरूपाद्वह्निरित्यर्थः । अष्टम्बजम्
अष्टपदमम्बुजमिति यावत् । अम्बुजमित्युक्त्या तदम्बुजस्य कर्णिकामध्ये प्रोक्त-
चक्राणां विनिर्माणस्तत्तत्तत्त्वाक्षरेण कर्णिकार्यमेकवृत्तं विलिख्य तद्वह्निष्टम्बज-
विलिखेदित्यर्थः । क्रमशः अयादिप्रादक्षिण्यक्रमतः । वाग्देव्यष्टकं वशिण्या-
दीनां मन्त्राष्टकं प्रोक्तरूपं विलिखेदिति पूर्वत्वान्वयः । ललितार्चनायामिति
शेषः । वीजद्वयतत्तद्गर्गवोजनां सप्ताक्षरीयुक्तमित्यर्थः । तस्य इति प्राग्वत्
प्रतिचक्रविषयः । ईरितं द्वितीयपटल इति शेषः । एतदुक्तं भवति प्रतिष्ठायां
द्वितीये पटले प्रोक्तरूपे प्रोक्तचक्रेषु सर्वमध्ये कर्णिकामध्ये देवतामावाह्य
गन्धादिभिरभ्यर्च्य देवतापृष्ठभागे श्रीनायकश्रीः प्रोक्तप्रक्रियया पञ्चदश
नित्याश्च समभ्यर्च्य परितो हेतीश्च वह्निर्वशिण्यादीः समभ्यर्च्य षट्त्रिंशदधिक

वर्षौ षधिकाथजलैरापूर्य कलशं महत् ।

तत्र देवीं समावाह्य संपूज्य विधिवन्निशि ॥ ४१ ॥

नित्यानां तत्त्वविद्याश्च जपित्वाऽन्येद्वारासने ।

संपूज्य शिष्यं संस्थाप्य शक्ता तमभिषेचयेत् ॥ ४२ ॥

एवं जन्मानुजन्मादि पौर्णमासीषु साधकः ।

कुर्यात् कर्षसुवर्णस्य मुद्रिकां गाञ्च दक्षिणाम् ॥ ४३ ॥

एवं निरन्तरं वर्षं योऽभिषिक्तः स साधकः ।

पार्थिवस्तस्य वन्द्यो वा भविष्यति न संशयः ॥ ४४ ॥

वर्षद्वयाभिषेकेन तस्य वंशे स्थिरा रमा ।

वर्षत्रयाभिषेकेण सिद्धिर्वेद्याधरी भवेत् ॥ ४५ ॥

सप्तशतोत्तरविंशतिसहस्रसंख्यान् (२०७३६) मन्त्रांस्तच्चक्रोद्धृतकमादर्घयेदिति । नित्यं प्रतिदिवसं एतदनुलोमादिमङ्गलप्रदचक्रविषयम् । इतरेषां चक्राणां तत्तत्कार्यकाले प्रतिष्ठार्चनादि कृत्वा तत्कार्यपरिसमाप्तौ देवतां सपरिवारा-सुहास्य पटगतं तच्चक्रं मार्जयित्वा प्रोक्तप्रायश्चित्तादि कुर्यात् । पुस्तक-पूजोक्तसिद्धये पूर्वोक्तपुस्तकलेखनपूजाफलसिद्धये । उभयं मातृकाचक्रार्चनं पुस्तकार्चनञ्च ॥ ४० ॥

वर्षोषधीत्यादिभिराप्रुयादित्यन्तरष्टभिः श्लोकैस्ताभिर्विष्णादिभिरभिषेक-प्रकारं तत्फलवाप्तिश्चोपदिशति । तत्र वर्षोषधिकाथजलैः पञ्चत्रिंशे पटले वक्ष्यमाणाक्षरौषधिकथितजलैः । महत् स्त्रीमानतोयपूरणीयम् । तत्र जले विधिवत् पूर्वोक्तचक्रविधानप्रक्रियया । निशि पूर्व्वेदुरिति शेषः । नित्यानां तत्त्व-विद्याः स्मरणां षट्त्रिंशत्सत्त्वाक्षरयोगज्ञातविद्याः । आसने संस्थाप्येत्युत्तरद्वाम्बयः । शक्ता देवतात्वेन व्रतया योषिता सङ्गति शेषः । तं शिष्यं । जन्मानुजन्मादि पौर्ण-मासीषु आदिशब्दे विषुवायनयुगादिविशेषदिवसविषयः । पौर्णमासीशब्दः शेषपर्वविषयः । कर्षः निष्कत्रयं । मुद्रिकां अङ्गुलीयकं । दक्षिणां अभिषेकुरिति शेषः । एवं प्रोक्तप्रकारेण । निरन्तरं उक्तकालानतिलङ्घनेन । वर्षं अत्यन्तसंयोगे

चतुर्वर्षाभिषेकेण खेचरीमेलनं भवेत् ।
 पञ्चवर्षाभिषेकेण पञ्चत्वं नाधिगच्छति ॥ ४६ ॥
 षड्वर्षमभिषेकेण लोकपालसमो भवेत् ।
 सप्तवर्षाभिषेकेण दिवाकरसमो भवेत् ॥ ४७ ॥
 अष्टवर्षाभिषेकेण चन्द्रमःसदृशो भवेत् ।
 नववर्षाभिषेकेण देवीसारूप्यमाप्नुयात् ॥ ४८ ॥
 जयाय विद्याः षट्त्रिंशदेकपञ्चाशदेव वा ।
 आवृत्तीर्जपहोमार्चातर्पणैः साधु साधयेत् ॥ ४९ ॥
 तेन जित्वा रिपून् सर्वानिधते तपनो यथा ।
 तथोत्पातेषु सम्बन्धेषु तथा रोगाद्यपद्रवे ॥ ५० ॥

द्वितीया । तस्य वन्द्यः पार्थिवस्य वन्द्यः । एतद्वाङ्मणजातिविषयं । तस्य अभिषेकस्य
 खेचरीमेलनं आकाशचरयोगिनीसंलापादि पञ्चत्वं स्वस्वरूपापरिज्ञानं । षड्व-
 र्षं प्राग्द्वितीया । लोकपालसमः तत्तद्गुणवैभवेन । दिवाकरसमः प्रतापादितः ।
 चन्द्रमःसदृशः आञ्जादकरत्वादिना । देवीसारूप्यं पराहन्तात्मताम् ॥ ४८ ॥ ॐ ॥

जयायेत्यादिभिः सम्प्रदायत इत्यन्तेः पञ्चभिः श्लोकेष्वतुर्विधोपास्तिभेदेन
 फलावाप्तिं प्रपञ्चस्य तत्तच्चक्ररूपत्वं तज्ज्ञानसिद्धौ सर्वाणि फलानिष्टानि सिध्य-
 न्तीति चोपदिशति । तत्र विद्याः प्रोक्तसंख्याः कालनित्याः । षट्त्रिंशत् एक-
 पञ्चाशदिति तासामावृत्तिविशेषणं । वा विकल्पे । साधु अनन्यगतचित्तं यथा तेन
 साधनेन सर्वान् सहजप्राकृतकृत्स्निमान् एधते दीप्यते यथा इवेत्यर्थः । अस्मिन्
 प्रकरणे तथाशब्दः पूर्वोक्तप्रकारजपादिविषयः । सर्वेषु भौमात्सरोक्षदिष्वेषु ।
 रोगादीत्यन्नादिशब्दो भूतवेतालप्रेतपिशाचापस्मारादिविषयः । कृत्यानिवारणे
 परोत्यापितकृत्याप्रतिनिवर्त्तने । कृत्यासमुत्पत्तौ स्वात्मरक्षार्थमिति शेषः । इत्यमिति
 प्रोक्तविषयः । एतच्चक्रारमास्थाय ग्रहर्चादि प्रवर्त्तते आदिशब्दो राश्यादि-
 विषयः । एतदुक्तं भवति ज्योतिषकं प्रत्येकतत्तद्रेक्षाणात्मकद्वादशराशिभयं
 भवति तेन तत्तच्चक्राणि च प्रत्येकमारत्रयात्मकद्वादशराशिभयानि भवन्ति ।
 तस्माद् यथा द्वादशराश्यात्मके ज्योतिषके ग्रहर्चादि काले काले प्रवर्त्तते तथा

तथा वाञ्छितसिद्धार्थं तथा कृत्यानिवारणे ।
 तथा कृत्यासमुत्पत्तावित्यं सर्वार्थसिद्धिदम् ॥ ५१ ॥
 एतच्चक्रारमास्थाय ग्रहर्चादि प्रवर्त्तते ।
 एतच्चक्रारविन्यासरूपा भूमिश्च दृश्यते ॥ ५२ ॥
 तस्मादेतन्मयं सर्व्वमेतस्य भजनेन च ।
 सर्व्वं मनोरथाः सिद्धा भजनं सम्प्रदायतः ॥ ५३ ॥
 कालप्राप्तक्रमं पूर्व्वमावर्त्तान्यक्रमं भजेत् ।
 कृष्णपक्षे शुक्लेषु केवलोक्तक्रमं भजेत् ॥ ५४ ॥
 जपतर्पणहोमार्चास्नानेष्वप्ययं क्रमः ।
 अमुं ज्ञात्वा विधातव्यमन्यथानर्थमावहेत् ॥ ५५ ॥

एतेषां ज्योतिश्चक्रमयत्वादेतेषु चक्रेष्वेकस्मिन्नेकस्मिन्नेव प्रत्यरं ग्रहनक्षत्रादीनि
 मातृकाक्षरमयानि तत्तद्युगवर्षभेदक्रमेण प्रवर्त्तत इति भूमिः । भूचक्रस्य
 द्वादशराश्यात्मकत्वात् प्राक्प्रतिपादितक्रमतस्तदपि तत्तच्चक्रात्मकं भवतीति
 यावत् । एतन्मयं मातृकाचक्रमयं सर्व्वं दृश्यं । एतस्य प्रोक्तचक्रान्यतमस्य
 भजनेनेति पूर्व्वमेवोक्तं । भजनं सम्प्रदायतः कर्त्तव्यमिति पुनरुक्तिदोषो न
 भवतीत्यर्थः ॥ ५३ ॥

कालप्राप्तेत्यादिना आवहेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन तासां विद्यानां चन्द्रक्षयवृद्धि-
 कालभेदेन भजनविशेषं तदवश्यकर्त्तव्यतां तदकरणे प्रत्यवायञ्चोपदिशति ।
 तत्र कालप्राप्तक्रमं प्रागुक्तसम्बत्सरचक्रदर्शितानुलोमानुलोमादिप्रकारभेदेषु
 तत्तत्सम्बत्सरप्राप्तप्रकारभेदक्रमं । अन्यक्रमं तत्तत्कर्मोक्तं केवलोक्तं क्रमं ।
 तत्तत्कालप्राप्तक्रमवर्जतत्तत्कर्मानुगुणक्रमं । एतदुक्तं भवति कृष्णपक्षे काम्य-
 कर्मभारभ्ये नित्योपासनारभ्ये च तत्तत्संवत्सरात्मकचक्रप्रदर्शितक्रमं पूर्व्वमावर्त्त-
 पश्चात्तत्तत्कर्मात्मकक्रमं भजेत् । शुक्लपक्षे तु तत्तत्कर्माप्राप्तक्रममेव
 भजेदिति । अयं कृष्णपक्षशुक्लपक्षभेदः प्रदर्शितः । अमुं पक्षभेद-
 प्रदर्शितं क्रमं । विधातव्यं नित्यकर्म काम्यकर्म वेति शेषः । अन्यथा
 तत्प्रकाराकरणे ॥ ५५ ॥

कृत्योत्पत्तौ शत्रुभङ्गे निग्रहे प्रतिलोमकम् ।

कालेन प्राप्तमन्यत्र सर्वत्र समुदीरितम् ॥ ५६ ॥

वशीकरणरक्षासु सम्पुटद्वितयं क्रमात् ।

रोगशत्रुजये प्रोक्ते परावृत्तक्रमेण वै ॥ ५७ ॥

गोभूहिरण्यवाहादिलाभेषु च समीरितः ।

उच्चाटनेषु व्याकीर्णं तेषु शान्त्यै क्रमं यजेत् ॥ ५८ ॥

एतद्विधाननिष्णातं प्रणमन्ति मुरासुराः ।

तस्मिन्नरिकृताः पौडाः कृत्याद्या नैव सम्मुखाः ॥ ५९ ॥

प्रत्युतैव परावृत्ताः कर्त्तारं नाशयन्ति वै ।

यत्रासौ निवसत्येष तत्क्षेत्रं तत्तपोवनम् ॥ ६० ॥

कृत्योत्पत्तावित्यादिभिर्भुजैर्दित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः प्रतिलोमानुलोमजेषु कृत्योत्पत्तिशत्रुभङ्गादिरूपाणि फलानि तद्विधानप्रायश्चित्तञ्चोपदिशति । तत्र कालेन प्राप्तं प्रतिलोमाद्यमङ्गलयोग्यानि अनुलोमादिमङ्गलयोग्यानि च सर्वत्र सर्वकर्मसु वक्ष्यमाणेषु । एतदुक्तं भवति कृत्योत्पत्त्याद्यमङ्गलप्रदं प्रतिलोमादिकक्रमभजनतो मङ्गलेषु कर्मसु क्रियमाणेषु तत्तत् कालप्राप्तक्रम इत्यवश्यकर्त्तव्यतया भजनात्तत्तदमङ्गलप्रदो न भवति । एवमनुलोमादिकमङ्गल फलप्रदक्रमभजनतः अमङ्गलकर्मसु क्रियमाणेषु कालप्राप्तक्रमभजनावश्यकर्त्तव्य- तथा भजनात्तत्तदमङ्गलफलविनाशको न भवति । संपुटद्वितयं स्वरव्यञ्जनयो- र्वाङ्माभ्रन्तरभेदतः । परावृत्तौ प्राग्वद्भेदतः चकारः प्रागुक्तपरावृत्तक्रमद्वय- समुच्चयार्थः । समीरितः परावृत्तक्रमद्वितयक्रम इति शेषः । व्याकीर्णः प्राग्वद्भेदतः । तेषु प्रोक्तेष्वमङ्गलेषु परप्रयुक्तेष्वपि क्रमं अनुलोमात्मकं नित्य- भजनक्रमं एतेष्वनुलोमादिष्वष्टसु भेदेषु स्वरव्यञ्जनयोरैकप्रकारं अनुलोमानु- लोमादिको भेदः । तत्तत्कर्मसु शीघ्रफलप्रदो निश्चितममोघश्च भवति । एतस्मिन् पटले उत्तरत्र सर्वव्याकीर्णत्वादिना व्याकीर्णव्याकीर्णचक्रस्यामोघत्व- प्रतिपादनात् सम्प्रदायाच्च ॥ ५८ ॥

एतदित्यादिना तपोवनमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन एतासु विद्यासु निष्ठातस्य

श्मशाने पर्वते शून्ये विपिने क्षुद्रपोडने ।
 प्रतिष्ठिते यन्त्रराजे तत् स्याज्जनपदं महत् ॥ ६१ ॥
 सर्वव्याकीर्णचक्रेण स्थापितेनामरावती ।
 उच्चाटिता पुनर्देवि मयापि च न रक्षते ॥ ६२ ॥
 शिलायां ताम्रपट्टे वा राजते हेमनिर्मिते ।
 विलिख्य भूमौ निखनेद् ग्रामराष्ट्रपुरादिषु ॥ ६३ ॥
 कृत्वा देवालयं तत्र चक्रं संस्थाप्य तस्य वै ।
 कर्णिकामध्यगे वेरं कुर्यात् सान्निध्यसिद्धये ॥ ६४ ॥

वैभवमुपदिशति । तत्र निष्णातं साधकं । तस्मिन् साधके । कर्त्तारं प्रयोक्तारं ।
 असौ साधकः । एष इत्यस्य असावित्यत्रान्वयः । ज्ञेयं पुण्यक्षेत्रम् ॥ ६० ॥

श्मशाने इत्यादिना श्लोकेन श्मशानादिशून्यभूमिषु ग्रामनगरपत्तनादिकरणो-
 पायमुपदिशति । तत्र क्षुद्रपोडने कालभस्मादिक्षुद्रोपद्रवभूयिष्ठे देशे यन्त्रराजे
 अनुलोमानुलोमाख्ये चक्रे तस्य सर्व्वयन्त्रकारणत्वादयन्त्रराजत्वं । तदिति
 जनपदविशेषणम् । स देशो जनपदं भवतीत्यर्थः ॥ ६१ ॥

सर्व्वव्याकीर्णेत्यादिना श्लोकेनोच्चाटनचक्रवैभवमुपदिशति । तत्र सर्व्वव्याकीर्ण-
 चक्रेण स्वरव्यञ्जनाभ्यां वाह्याभ्यन्तरभेदजातानि चत्वारि चक्राणि सर्व्वशब्द-
 विषयाणि । उच्चाटिता उन्मूलयितसकलदेवजातिः । मया ईश्वरेण अपिशब्देन
 किंपुनरल्पसामर्थ्याद्वैरित्यर्थः ॥ ६२ ॥

शिलायामित्यादिभिः सिद्धिदायकमित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैर्ग्रामादिषु रक्षार्थं
 तच्चक्रस्थापनविधानं तच्चक्रस्थापनेन सर्व्वदेवतासान्निध्यसिद्ध्यादिकञ्चोपदिशति ।
 तत्र वा वक्तव्ये । विलिख्य अनुलोमानुलोमाख्यचक्रमिति शेषः । निखनेत्
 अस्मिन् पटले ग्रामादीत्यादिपञ्चषष्टितमश्लोकादिभिस्त्रिभिः श्लोकैर्व्यमाण-
 प्रकारेण रक्षार्थमिति शेषः । पुरादिष्वित्यत्रादिशब्दो नगरखर्वटपत्तनादिविषयः ।
 तत्र देवालये । चक्रं अनुलोमानुलोमात्मकं मातृकाचक्रमित्यर्थः । संस्थाप्य
 देवतास्थापनस्थाने एकस्मिन्नेव वक्ष्यमाणप्रकारेण तस्य चक्रस्य कर्णिकामध्यगे
 स्थान इति शेषः । वेरं अभोष्टदेवतायाः कुर्यात् प्रतिष्ठापयेदित्यर्थः । सान्निध्य-

ग्रामादिरक्षणे तत्र मध्ये चाष्टसु दिक्ष्वपि ।
 खात्वावटं पुनस्तेषु पाषाणैर्घटितं दृढम् ॥ ६५ ॥
 समावाह्याभिपूज्याथ स्थापयेन्मूलविद्याया ।
 पाषाणेन तदाच्छाद्य पौठं कृत्वोपरि स्थिरम् ॥ ६६ ॥
 नित्यशः पूजयेद् गन्धपुष्पधूपादिभिः समम् ।
 त्रिसन्ध्यमेवं कुर्वीत नान्यथा सिद्धिदायकम् ॥ ६७ ॥

सिद्धये देवताया इति शेषः । एतदुक्तं भवति प्रोक्तेषु वास्तुष्वभोष्टदेशे अभीष्ट-
 देवतालयं कृत्वा तत्र देवतास्थापनस्थानमध्ये एकमवटं खात्वा तं वक्ष्यमाण-
 प्रकारेण शिलाभिरावध्य तत्र प्रोक्तमनुलोमानुलोमात्मकचक्रं शिलादिषूक्तेष्वधि-
 करषेषूत्कीर्णं प्राप्स्यत् कृतप्राणप्रतिष्ठादिकं संस्थाप्याभ्यर्थ्य तत्पाषाणेनाच्छाद्य
 तत्र कर्णिकामध्यस्थानोपरि तत्तद्देवतावेरप्रतिष्ठापनात् तस्मिन् वेरे तत्त-
 द्देवतासामिधिसिद्धिरिति । ग्रामादिरक्षणे पूर्वप्रसूते आदिशब्दः प्राग्वत् ।
 तत्र तस्मिन् (तस्मिन्) मध्ये सर्व्वमध्ये अवटं गर्तम् । मध्ये च प्रतिदिश-
 स्तेति शेषः । तेषु अवटेषु घटितं तत्तदन्तस्थले इति शेषः । समावाह्य
 प्रोक्तचक्रकर्णिकामध्ये अभीष्टनित्यामिति शेषः । अभिपूज्य तन्निवारणक्रमेण
 तत्तत्क्रमगतविद्याक्रमेण रेत्यर्थः । अन्तः शिलाघटितावटानामिति शेषः ।
 स्थापयेत् प्रतिष्ठितं चक्रं मूलविद्याया अभीष्टनित्यायाः तत् अवटगतं चक्रं
 पौठं शिलादिभिर्घटितं धिष्ट्याकारं । उपरि आच्छादिततलोपरि । स्थिरं शिला-
 दिभिर्घटितत्वात् । पूजयेत्तस्मिन् धिष्ट्यै चक्रममावाहितां नित्यां । एवं उक्तप्रकारं
 गन्धादिभिः । अन्यथा प्रोक्तप्रक्रियाव्यतिरेकेण । एतदुक्तं भवति ग्रामपुर-
 नगरखेटखर्वटपत्तनादिवासुरक्षणे तस्मिंस्तस्मिन् वास्तुप्रदेशे सर्व्वमध्येऽष्टसु दिक्ष्वपि
 एवं नवसु स्थानेषु नवावटान् खात्वा तेषामन्तःस्थलानि पाषाणैरावध्य
 प्रोक्ताधिकरणेष्वन्यतमे रूपे अधिकरणनवके उभयानुलोमात्मकं उभयसम्पुटं
 वा चक्रनवकमुत्कीर्ण्य कृतप्राणप्रतिष्ठादिके तस्मिन् अभीष्टां नित्यामावाह्य
 तत्तन्निवारणक्रमेणाभ्यर्थ्य तत्तत् चक्रभेदादिभिः कालनित्याभिज्ञाभ्यर्थ्य एवं दिन-
 त्रयादहो नं सम्पूज्य तत्तत्तत्क्रमनवकमेकमेकमेकमेकस्मिन्नवकस्मिन्नवटे संस्थाप्यावटो-
 परि तच्छिलाभिराच्छाद्य तत्तलोपरि शिलादिभिर्दृढतराणि पौठरूपाणि नव

तत्कालोक्तानि कुण्डानि नव होमेषु सर्वतः ।
 होतृणां दक्षिणा वस्त्रभूषादासगोधनैः ॥ ६८ ॥
 यद्यन्निजेष्मितं तत्तद्दुष्करं सुकरन्तु वा ।
 जपतर्पणहोमैर्व्या सेकैः संसाधयेत् स्थिरः ॥ ६९ ॥
 नैताभिः सदृशी कापि विद्या लोकेषु विद्यते ।
 तस्मात्तदाभिरुपायैः साधयेत् सर्वमौष्णितम् ॥ ७० ॥
 पञ्चाशद्वारमावर्त्तय विद्याभक्तिसमन्वितः ।
 मुच्यते निगडैः कृष्णैर्वैरिरोधैः सुदारुणैः ॥ ७१ ॥
 शतवारं समावर्त्तय विद्याविविधवैभवाः ।
 लभन्ते तनयान् वन्या अपि सर्वगुणान्वितान् ॥ ७२ ॥

धिद्यानि कृत्वा तत्र तत्र धिद्ये प्रतिदिनं प्रोक्तक्रमान्विसन्ध्यावर्चनात् प्रोक्तग्रामादि-
 रक्षासिद्धिः । एतत्समं चक्रान्तरं न विद्यत इति ॥ ६७ ॥

तत्कालेत्यादिना होमेन प्रागुक्ते चक्रे व्याप्तिक्रमप्राप्तकालदर्शितनवविध-
 कुण्डेषु होमविधानं होतृदक्षिणाश्चोपदिशति । तत्र तत्कालोक्तानि कुण्डानि
 नव । तत्तत्संवत्सरोक्तानि वृत्तादीनि नव चक्राणि कुण्डाकाराणि कुर्या-
 दित्यर्थः । सर्वतः नित्यनैमित्तिककाम्यकर्म्मसु । गोधनैर्गोभिर्धनैश्च । एतदुक्तं
 भवति पूर्णमण्डलसंस्थेषु युगवत्सरेषु चतुःषष्टिवत्सरेषु प्रोक्तवृत्तादिष्वर्द्धिंश-
 दस्त्रादिचक्रनवकाकाराणि नवकुण्डानि कुण्डपटलवक्ष्यमाणक्रमात् द्वितीय-
 वृत्तादिष्वृत्तान्तराक्षरव्यासवर्जं कल्पयित्वा तत्तत्सम्बन्धवत्सरेषु कुण्डे सर्व-
 कर्म्मसु होमं कारयित्वा होतृणामुक्तानि द्रव्याणि दक्षिणां दद्यादिति ॥ ६८ ॥

यद्यदित्यादिना ईप्सितमित्यन्तेन श्लोकद्वयेण ताभिरुक्ताभिर्विद्याभिः पञ्च-
 विधोपासनेन समोहितसिद्धिं विद्यावैभवादिकश्चोपदिशति । तत्र तत्तत् समो-
 हितं दुष्करं अति महता यत्नेन साध्यमपि । तुरवधारणे । वा समुच्ये । स्थिरः
 फलत्वेवेति निश्चितबुद्धिः । एताभिर्विद्याभिः । आभिः विद्याभिः । उपायैस्तैः
 प्रोक्त पञ्चविधसाधनैः ॥ ७१ ॥

पञ्चाशदित्यादिभिरवाप्त्यादित्यन्तोरध्यर्धैः सप्तभिः श्लोकैस्तासां विद्यानां

अर्धशतवारान्तु विद्या आवर्त्तः भक्तितः ।
 गुणरूपादिसम्पन्नां भार्यां विन्दन्त्यब्रतः ॥ ७३ ॥
 तावदावर्त्तः कन्या वा पतिं सर्व्वगुणान्वितम् ।
 लभन्ते पुत्रपौत्राद्यैरेधन्ते सम्पदन्विताः ॥ ७४ ॥
 द्विशतं ताः समावर्त्तः दारिद्र्यान्मुच्यते ध्रुवम् ।
 त्रिशतैर्भूमिशस्याव्यस्तुर्भिस्तु शतैर्धनी ॥ ७५ ॥
 पञ्चभिस्तु शतैर्भूपो भवेत् षड्भिः शतैर्नृपः ।
 सप्तभिस्तु शतैरस्य न मुञ्चत्यन्वयं रमा ॥ ७६ ॥
 अष्टभिस्तु शतैरासां नृपाः सर्व्वेऽस्य किङ्कराः ।
 नवभिस्तु शतैरेष कन्दर्पो वनिताजने ॥ ७७ ॥
 एवं नवशतं जप्त्वा सर्व्वान् कामानवाप्नुयात् ।
 आसान्तु विद्यानित्यानामङ्गानि शृणु सुन्दरि ॥ ७८ ॥

पञ्चाशद्वारादिनवशतवारान्तमावृत्त्याधिकेन फलाधिक्यमुपदिशति । तत्र विद्या
 इति पदच्छेदः । कच्छेत्, व्यसनेः । विद्याः प्राग्वद्विविधवैभवाः फलवैविध्यात् । अर्धश
 शतवारं पञ्चाशदुत्तरशतवारमित्यर्थः । गुणरूपादीत्यत्रादिशब्देनाभिजनादि
 प्रोच्यते । विन्दन्ति लभन्ते साधका इति शेषः । तावत् पञ्चाशदुत्तरं शतवारं ।
 कन्या इति प्रथमावहुवचनम् । वा समुच्चये । एधन्ते वर्द्धन्ते । सम्पदन्विता इत्येतत्
 कन्या इत्यस्य विशेषणं । ताः विद्याः । दारिद्र्यादकिञ्चनत्वादसन्तोषादित्यर्थः ।
 त्रिशतैर्वीरेः । चतुर्भिस्तु शतैश्चतुर्भिः शतैरित्यन्वयः । तुः समुच्चये प्राग्वत् शेषः ।
 पञ्चभिस्तु शतैः प्राग्वदन्वयशेषावित्यर्थः । भूपः भूमीशः षट्शतैः प्राग्वत्
 शेषः । नृपः दासदासीभृत्यादिभिराव्यः । तुः प्राग्वत् शेषश्च । अस्य साधकस्य ।
 तुः प्राग्वत् शेषश्च । आसां विद्यानां । नृपाः प्रागुक्ताः । अस्य साधकस्य । एष
 साधकः । एवमित्यादिनैतदुक्तमभवति नवशतवारावृत्त्यास्मिन् प्रकरणे उक्तान्यन्यानि
 दुर्लभान्यभीष्टानि सिध्यन्तीति ॥ ७८ ॥

द्विरुक्त्या तैः षडङ्गानि कुर्यादर्थैः कराङ्गयोः ।

विन्यस्य मातृकायुक्तां जपेद्विद्यान्तमेकशः ॥ ७६ ॥

रक्ता रक्ताम्बरा रक्तमूषणस्रग्विलेपनाः ।

पाशाङ्कुशेक्षुकोदण्डप्रसूनविशिखाः स्मरेत् ॥ ८० ॥

तदा वृत्तानां पञ्चानां शक्तीस्तत्सदृशाः स्मरेत् ।

चतुरस्रद्वयं कृत्वा द्वारद्वयविभूषितम् ॥ ८१ ॥

आसामित्यादिना एकश इत्यन्तेनार्द्धाद्येनैकेन श्लोकेन प्रोक्तानां तासां सर्व्वासां विद्यानां प्रत्येकं भजने त्रिविधन्यासादिकमुपदिशति । तत्र सुन्दरोति देवोसम्बुद्धिः । द्विरुक्त्या द्विवारोच्चारणेन । तैः अर्थैः इत्यस्य विशेषणम् । मातृकायुक्तां कुलसुन्दरीपटलोक्तक्रमेण षडङ्गमातृकां न्यसेदित्यर्थः । एकशः एकामेकां विद्यामित्यर्थः । एतदुक्तं भवति प्रोक्तानामासां कालनित्याविद्यानामन्यतमविद्याभजने कुलसुन्दरीपटलोक्तप्रकारेण पूर्वं षडङ्गां मातृकां विन्यस्यानन्तरं तत्तद्विद्याचरित्रयेष्वार्याद्येनाक्षरेण हृदयं द्वितीयेनाक्षरेण शिरः । तृतीयेन शिखा । पुनरपि तत्तद्विद्याद्येनाक्षरेण कवचं । द्वितीयेनाक्षरेण नेत्रं । तृतीयेनास्रञ्च एतद्विद्याचरित्रयद्विरावृत्त्या जातियुक्तषडङ्गानि करन्यासपुरःसरं विन्यस्य तथा व्यापकं कृत्वा तां विद्यां जपेदिति । तस्मिन्ना यथा—अं हृदयाय नमः । आं शिरसे स्वाहा । ईं शिखाय वषट् । अं कवचाय हुं । आं नेत्रत्रयाय वीषट् । ईं अस्त्राय फट् । इति एवमन्यासपि विद्यासु योजयेत् । आसां विद्यानां समुदायभजने प्राग्वत् मातृकां निजषडङ्गपुरःसरं विन्यस्य जपेदिति सम्प्रदायः । षोडशनित्याविद्यास्वन्यतमविद्याया सह भजने तत्तन्नित्याविद्योक्तन्यासजातपुरःसरं जपेदिति च सम्प्रदायः ॥ ७६ ॥

रक्ता इत्यादिना स्मरेदित्यन्तेनार्द्धेन श्लोकेन तासां सर्व्वासां विद्यादेवतानां सावरणशक्तीनां ध्यानमुपदिशति । तत्र आयुधक्रमस्तूर्द्धादिवायव्यदिक्षुक्रमेण बोद्धव्यः । षोडशनित्यात्मकललिताध्यानसमानरूपादिध्यानादासां तादात्म्यं सम्पादयतीति सम्प्रदायः । तत्सदृशा मूलदेवतासदृशाः वर्णादिभिरिति शेषः ॥ ८० ॥

अष्टपत्राम्बुजं मध्ये नवयोनौ च तां यजेत् ।

अङ्गावृत्तिं मध्ययोनावन्तरे त्वायुधावृत्तिम् ॥ ८२ ॥

पृष्ठतो गुरुपंक्तिञ्च कोणेष्वष्टसु च क्रमात् ।

वह्निर्दलेष्वपि तथा यजेद्वर्णैर्विलोमतः ॥ ८३ ॥

रूपिणीशक्तिसहितैर्माया सप्ताक्षरीयुतैः ।

ब्राह्म्यादिशक्तौस्तद्वाह्ये चतुरस्रद्वये यजेत् ॥ ८४ ॥

चतुरस्रद्वयमित्यादिभिः स्मरन् धियेत्यन्तैर्दर्शयैश्चतुर्भिः श्लोकैस्तासां देवतानां
नित्यपूजाचक्रस्य सर्वसाधारणरेखारूपविन्यासरूपमनन्तरवक्ष्यमाणविशेष-
विभिन्ने तस्मिन् तस्मिन्नित्यपूजाचक्रे तत्तद्देवतापूजाक्रमविधानञ्चोपदिशति ।
तत्र चतुरस्रद्वयमन्तर्वह्निर्विभागेन द्वारद्वयविभूषितम् पूर्वपश्चिमयोर्द्विगोरिति
शेषः । मध्ये अन्तर्गतचतुरस्रस्येति शेषः । नवयोनौ च चकारेण पूर्वगते
मध्ये इतिशब्दमाकषयति । तेन तदष्टदलाम्बुजमध्यकर्णिकायां लिखित-
नवयोनौ । ताः तद्देवताः । मध्ययोनौ नवयोन्येनचक्रमध्यत्रिकोणमध्ये प्रागुक्तवाह्या-
दिक्रमेण । अन्तरे प्राग्वक्ष्ययोनैर्वह्निरभितः । पृष्ठतः मध्यदेवतायाः । चकारः
समुच्चये क्रमाद्वक्ष्यमाणान्तरलेखनक्रमात् । तथा वक्ष्यमाणप्रकारेण । विलोमतः
अथाद्यप्रादक्षिण्येन । रूपिणीशक्तिसहितैः रूपिणीशक्ति इति पञ्चाक्षरसहितैः
माया ह्रस्वेणा सप्ताक्षरी प्राग्वत् । एतदुक्तं भवति ह्रस्वेणां प्रथममुच्चार्य
ततस्तद्विद्यामव्याक्षरस्य षोडशस्वरभिन्नेषु रूपेष्वेकमेकं यत्राक्रममुच्चार्य
तदनु रूपिणीशक्ति इति पञ्चाक्षराण्युच्चार्य ततः सप्ताक्षरीं योजयेत् । सर्वे मन्त्रा-
श्चतुर्दशाक्षरात्मका भवन्तीति । मन्त्रा यथा—ह्रीं अरूपिणीशक्तिपादुकां पूजयामि
ह्रीं आरूपिणीशक्तिपादुकां पूजयामीत्यादय इति । तथा प्राग्वत् । तन्मन्त्रा
यथा—ह्रीं ब्रह्माणीपादुकां पूजयामीत्यादय इति । अत्र पूजाचक्रे सर्वसाधारणे
रेखारूपविन्यासप्रकारो यथा—अन्तर्वह्निर्विभागेन प्राग्वत् चतुरस्रद्वयमुत्-
पाद्य तन्मध्येऽष्टपत्रमम्बुजं कर्णिकायां नवयानि कुलसुन्दरोपटलोत्तप्रकारेण
कृत्वा तत्राग्निं पटले अनन्तरश्लोकादिभिर्वक्ष्यमाणक्रमाद्वर्णान् विलिख्य तत्र
ताः प्रत्येकं प्रोक्तक्रमादभ्यञ्जयेदिति । वलिप्रदानञ्च करात् पूजान्त इति शेषः ।
चकारेणास्मिंस्तन्त्रे सर्वसाधारणेन षोडशाक्षरेण पूजादौ वलिं प्रदद्यादित्य-

आसां वलिप्रदानञ्च करोतु कुरुकुल्लया ।

सप्ताक्षर्यां केवलया प्रोक्तरूपां स्मरन् धिया ॥ ८५ ॥

विलिख्य नाम्ना विद्यान्तु मध्ये वाह्येष्टयुग्मके ।

तन्मध्यार्थं स्वरैर्भिन्नं लिखित्वास्त्रिषु मायया ॥ ८६ ॥

हंसेलाघासमालिख्य निःकर्त्तव्यादिविलोमतः ।

वाताद्यर्णं हृदन्तं स्याद्द्वादश द्वादश क्रमात् ॥ ८७ ॥

सुमर्थं समुच्यति । कुरुकुल्लया सप्ताक्षर्या आद्यया विद्यया । केवलया द्वितीय-
तृतीयवैधुर्येण । प्रोक्तरूपां तत्पटलध्यानोक्तरूपां । अत्रासां कालनित्यानां
षोडशनित्यासाधारणवलिद्वयविधानात् ताभिस्तादात्म्यं दर्शयतीत्याराध्यपाद-
मुखादवगतोऽर्थः ॥ ८५ ॥

विलिख्येत्यादिभिः समुद्देशेदित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैस्तासां विद्यानां पूर्वोक्त-
साधारणरेखारूपे पूजाचक्रे पूर्वप्रस्तुतविशेषभूतेन विद्याक्षरन्यासेन रूपभेदं
तत्तद्विनियोगं पूजापरिममामिञ्चोपदिशति । तत्र नाम्ना विद्यान्तु साध्यादि-
त्रिकस्य सहेति शेषः । नित्यपूजाचक्रे विद्यां कालनित्यास्वन्यतमां । विद्यालेखन-
मेव नित्यपूजाचक्रे कर्त्तव्यमित्युक्तं भवति । मध्ये नवयोनिमध्यगतयोन्यां वाह्ये ।
अष्टयुग्मके सर्वमध्ययोन्या वह्निर्भूताष्टकोणेषु तद्वह्निर्भूताष्टदलेषु च । तन्मध्यार्थं
तत्तन्मध्ययोनिगतविद्यामध्यमाक्षरं । स्वरैर्भिन्नं प्राग्वात् षोडशस्वरविकृतं लिखित्वा
अग्राद्यप्रादक्षिण्येन । अस्त्रिषु वृत्तचतुरस्रान्तरालगतास्त्रिषु मायया हंसेन आसं
हकारं लकारं क्षकारं ह्रस्वेखाच्च । निःकर्त्तव्यादिविलोमत इत्येतत् पूर्वोपरयोः
काकाक्षिन्यायेनान्वेति । तत्र पूर्वत्वान्वये निःकर्त्तव्यस्त्रीशवायुकोणे यथाक्रमं
हकारादि प्रोक्तं चतुष्टयं विलिखेदिति । परत्वान्वये वक्ष्यमाणान्यक्षराणि
वक्ष्यमाणप्रकारेण चतुरस्रवीच्यां निःकर्त्तव्यादितदन्तर्विलोमतो लिखेदिति ।
वाताद्यर्णं हृदन्तं स्यात् । वातादि अकारादि अर्णं अर्णा इत्यर्थः । हृदन्तं
सकारान्तं स्यात् स्युरित्यर्थः । मातृकायां पूर्वलिखितहंसाद्यक्षरत्रयशिष्टा-
नीति शेषः । तत्रार्णमिति नपुंसकोक्तिर्वचनव्यत्यासश्च दिश्यत्वात् ।
द्वादशद्वादशक्रमात् अकारादिसकारान्तान् वर्णान् अष्टचत्वारिंशतं चतुरस्र-
वीच्यां प्रतिबोधिकं द्वादश द्वादश वर्णान् विलिखेदित्यर्थः । तैर्द्वितीयपटलोक्ते-

साधयेदोषितं सर्वं षट्कर्मात्मकमौष्वरि ।

स्तुत्वा द्वादशभिः श्लोकैस्तैः स्वान्ते ताः समुद्वसेत् ॥ ८८ ॥

एतासां चक्रमध्यस्थो जपेद्विद्यां यदा वशी ।

तदैव देवताचक्रसाम्यमस्य भविष्यति ॥ ८९ ॥

महाचक्रस्य मध्यस्थं कृत्वा श्रीचक्रमुञ्ज्वलम् ।

तत्रैव देवीमावाह्य पूजयेत् सर्वसिद्धये ॥ ९० ॥

गणेशेत्यादिभिः । स्वान्ते हृदये । ताः मूलदेवताः परिवारदेवताश्च । एतदुक्तं भवति पूर्वोक्तसर्वसाधारणे रेखारूपे नित्यपूजाचक्रे नवयोनिमध्यस्थयोनि-मध्ये कालनित्याविद्यास्वन्यतमामेव नित्यपूजासु विलिख्य काम्यकर्मसु चैतां साध्यादित्रिकनामसंयुतां विलिख्य तद्विद्यामध्यमाक्षरस्य षोडशस्वरविकृतानि रूपाणि तन्मययोनिचक्राष्टकोणेष्वष्टदलेषु चाग्राद्यप्रादक्षिण्येन यथाक्रमं विलिख्य तद्विद्वत्तुरस्रद्वयान्तरालवीथ्यां परितो निर्ऋत्यादितदन्तःप्रादक्षिण्येन अकारादिसकारान्तान्यष्टचत्वारिंशदक्षराणि प्रतिदिशं द्वादशद्वादशक्रममालिख्य तदन्तः पद्मवाह्यप्राकारचतुरस्रान्तरालानि निर्ऋत्यादीशान्तं हकारादिशेषवर्षद्वयं विलिख्य वायुकोणे ह्रस्वेस्त्राक्षालिख्य पूर्वोक्तप्रकारेणावाह्य ध्यात्वा भ्यर्च्य द्वादशश्लोकां स्तुत्वा सपरिवारां तां स्वान्ते समुद्वसेत् । एवं काम्य-कर्मस्वपुत्रपासनेन तत्तत्फलसिद्धिः । तत्र विशेषो विद्यया सह मध्ये नामत्रयलेखनं तेन चच्छो मुनेवेति पञ्चाक्षरवाक्यजनितसंस्थानि चक्राणि भवन्तीति ॥ ८८ ॥

एतासामित्यादिना श्लोकेन प्रोक्तसंस्थेषु कालनित्याचक्रेषु भजनविशेषेण फलविशेषमुपदिशति । तत्र विद्यां षोडशनित्यानां कालनित्यानाञ्च । अस्य साध-कस्य । एतदुक्तं भवति षोडशनित्याविद्याभजने तत्तद्दिनप्राप्तनित्याभजने च तत्तद्दिनप्राप्तकालनित्याचक्रस्थो जपेत् । कालनित्याविद्यास्वन्यतमभजने तच्चक्रमध्यस्थ एव नित्यशः २०७३६ जपेत् । कालनित्याविद्यासमुदाय-भजने षोडशनित्याभजने च तत्तत्सम्बन्धत्परकालप्राप्तान्यतमचक्रेऽनुलोमानु-लोमेषु चक्रेषु सर्वकालचक्रकारणे वृत्ताकारानुलोमानुलोमचक्रे वा स्थित्वा जपेत् । तेन प्रोक्तफलसिद्धिरिति ॥ ८९ ॥

एवं कृत्वा प्रतिष्ठाप्य विधानेनार्चयेद्यतः ।

तत्राज्ञासिद्धयो लोके प्रकाशन्ते महाद्भुताः ॥ ६१ ॥

तथा च कृत्वा तन्मध्ये लोहितां लोहिताम्बराम् ।

सुन्दरीं युवतीं तत्र संस्थाप्याभ्यर्चयेत् क्रमैः ॥ ६२ ॥

प्रत्यब्दमेवं कुर्वीत मौनस्थे भास्करे विधौ ।

पूर्णे तु दिवसे तेन देवी तुष्टेष्टदा भवेत् ॥ ६३ ॥

महाचक्रस्येत्यादिभिर्भवेदित्यन्तश्चतुर्भिः श्लोकैः प्रागुक्तेषु महाचक्रमध्ये ललितार्चाचक्रं तत्र तत्पूजां तत्फलं तत्रैव कालविशेषे पूजाविशेषेण फलविशेषश्चोपदिशति । तत्र महाचक्रस्य प्रागुक्तपूर्णमण्डलयुगवत्सरात्मकानाञ्चक्राणां प्रथमरूपस्य वृत्ताकारानुलोमानुलोमात्मकस्य तत्तत्सम्बत्सरप्राप्तस्य वा । श्रीचक्रं ललितार्चाचक्रम् त्रयस्त्रिंशे पटले वक्ष्यमाणं । उज्ज्वलं सुव्यक्ताकारं तेन महाचक्रस्य कर्णिकाव्यासविकाशमुपपन्नमिति सम्प्रदायः । तत्र महाचक्रस्य मध्यस्थश्रीचक्रमध्ये । एतदुक्तं भवति प्रागुक्तचक्रेषु तत्तत्सम्बत्सरप्राप्तं वा केवलानुलोमानुलोमात्मकवृत्ताकारं चक्रं वा ललिताचक्रनिर्माणयोग्यकर्णिकाविकाशं कृत्वा तत्कर्णिकायां वक्ष्यमाणलक्षणोपेतं ललितार्चनश्रीचक्रं विधाय तत्र देश्यर्चनात् सर्वाभीष्टसिद्धिरिति । एवम् उक्तरूपमध्यस्थश्रीचक्रं महाचक्रमित्यर्थः । कृत्वा रत्नत्रिलोहदृशत्स्वन्यतमेऽधिकरणे विधानेन द्वितीयपटलोक्तप्रक्रियया । अभ्यर्चयेत् सपरिवारां देवीमिति शेषः । यतः यत्र देश इत्यर्थः । तत्र देशे आज्ञासिद्धयः चराचरस्य जगतो निदेशवर्त्तित्वं । तथा च कृत्वा पूर्ववत् महाचक्रस्य मध्यस्थं श्रीचक्रं कृत्वेत्यर्थः । तन्मध्ये महाचक्रस्य श्रीचक्रमध्ययोनिमध्ये । क्रमैः ललितानित्यार्चनक्रमैः । मौनस्थे भास्करे सौरफाल्गुने मासि विधौ पूर्णे पौर्णमास्यामित्यर्थः । तुरबधारणे । तेन पूजनेन । देवी ललिता । एतदुक्तं भवति प्रोक्ते सौरफाल्गुनमासे पूर्णायां सिन्दूरादिविरचित प्रोक्तमहाचक्रमध्यस्थश्रीचक्रमध्ययोनिमध्ये प्रोक्तवर्णास्वरविभूषणां सुन्दरीं युवतीं निवेश्य तस्यां परदेवतामावाह्य नित्यार्चनक्रमेण प्रतिवत्सरमर्चयेत् ततो ललिता देवी तुष्टाभीष्टप्रदा भवेदिति ॥ ६३ ॥

नखरं चुरिकां खड्गं चापशूलगदाशरान् ।

अन्यथा शस्त्रमखिलं महाचक्रस्य मध्यगम् ॥ ६४ ॥

कृत्वाभिपूज्य विद्याभिः साध्ययोनिवलिं पुरः ।

दत्त्वा तेः समरे शत्रून् हत्वा विजयमाप्नुयात् ॥ ६५ ॥

दिनतो वारतः पक्षान्मासात् षट्त्रिंशता दिनैः ।

जपन्तो वारमेकन्तु विद्या नित्यात्मिकास्तु ताः ॥ ६६ ॥

नखरमित्यादिना आप्रयादित्यन्तेन श्लोकद्वयेन तन्महाचक्रमध्येष्वायुध
पूजनात् समरविजयमुपदिशति । तत्र नखरं अग्नि धेनुं अन्यत् कुन्तप्राशल-
गुहृदि । महाचक्रस्य औचत्रविरचितेषु प्रोक्तसम्बत्सरात्मकेषु चक्रेषु तत्तत्-
सम्बत्सरात्मकस्य परावृत्तपरावृत्तात्मकचतुष्टयस्य । कृत्वा मध्यगमिति पूर्व-
श्लोकान्धपादेनान्वयः । विद्याभिः तच्चक्रक्रमप्राप्ताभिः कालनित्याभिरिति शेषः ।
साध्ययोनिं पूर्वत्र साध्यनक्षत्रप्रोक्तयोनिं । पुरः अग्रे समावाहितदेवतायाः । दत्त्वा
प्राप्नुवत् छिनत्तीति शेषः । तैः देवतात्मभिः चक्रगास्त्रैः । एतदुक्तं भवति
प्रोक्तेषु सम्बत्सरात्मकाचक्रेषु तत्तत्सम्बत्सरात्मके वा जयप्रोक्तपरावृत्त-
परावृत्तात्मकषट्त्रिंशच्चक्रेष्वन्यतमे केवलानुलोमानुलोमात्मकवृत्तरूपचक्रे वा ।
नखरादीनि सर्वत्राणि शस्त्राणि निवेश्य तेष्वभीष्टां नित्यामावाह्य तां सपरिवारां
तत्तत्क्रमैरभ्यर्च्य तत्तच्चक्रप्राप्तक्रमरूपाः कालनिध्याश्चाभ्यर्च्य साध्यशत्रुनक्षत्रप्रोक्त-
योनिं प्रोक्तलक्षणां प्रोक्तप्रकारेण तच्छस्त्ररूपदेवताग्रे छिन्दन् प्रोक्तवलिमन्त्रेण
वलिं निवेद्यैवं साध्यशत्रुवलगुरुलघुतापेक्षया समदिनादहीनं कृत्वा तैस्तैर्देव-
तात्मभिः युद्धे सर्वशत्रून् हत्वा विजयं प्राप्नोतीति । ६५ ॥

दिनत इत्यादिभिः कल्पत इत्यलेस्त्रिभिः श्लोकैः प्रागुक्तविद्याराशे रावृत्ति
कालविशेषेण फलविशेषं ललिताया विद्याया आभिः सर्वविद्याभिः सत्सम्प्रदाय
वत्त्वादिकक्षोपदिशति । तत्र दिनतः वारमेकमित्यत्रान्वयः । प्रागुक्तविद्याः
प्रतिदिनमेकवारं जपेदित्यर्थः । एवं वारपक्षमाषट्त्रिंशद्विषैः प्रत्येकमेकैकं
वारमित्यर्थः । वारैश्चरावृत्तौ प्रथमं भास्करवारे वशिनीकामेश्वरीवर्गाख्या
विद्याः । अन्धेषु षट्सु प्रतिवारं सोदिन्यादिमाहकावर्गषट्कोत्पत्तिविद्याश्च

आयुरारोग्यमैश्वर्यं विजयं वाञ्छितं क्रमात् ।

लभन्ते ललिता याभिः सम्प्रदायवती भवेत् ॥ ६७ ॥

अन्यथासम्प्रदायत्वाज्जपहोमार्चनादिकम् ।

कृतं जन्मान्तरे सम्यक् सम्प्रदायाय कल्पते ॥ ६८ ॥

जपतर्पणहोमार्चाक्रमे विद्या भजेदिमाः ।

तेनाक्षराणां सिद्धत्वान्मन्त्राः सिध्यन्त्यशेषतः ॥ ६९ ॥

यथाक्रमं जपेत् । पक्षे त्वेकवारावृत्तौ पूर्णावयवपासु पञ्चमीदशमीपञ्चदशीषु तिथिषु पंक्तिचतुष्टयचतुष्टयोत्याः अन्यासु पंक्तिद्वयपंक्तिद्वयोत्या विद्या जपेदिति । पक्षद्वयरूपे मासे एकवारावृत्तौ पूर्वोक्तरूपासु पूर्णासु षट्सु द्वि द्वि पङ्क्त्युत्या विद्याः । अन्यासु चतुर्विंशति तिथिषु एकैकपङ्क्त्युत्याश्च विद्या जपेदिति सम्प्रदायः । नित्यात्मिकाः अनुलोमानुलोमात्मिकाः । आयुरादि फलपञ्चकं पूर्वोक्तजपप्रकारपञ्चके एकैकस्य प्रकारस्य विषयः । क्रमात् कालाद्रीत्याविलम्बनक्रमात् । लभन्ते इत्यस्य पूर्वार्थेनान्वयः । ललिता आद्या नित्या याभिः कालनित्याविद्याभिः । सम्प्रदायवती युगपर्यायदिनघटिकारूप-पारम्पर्यभजनेनाविच्छिन्नत्वात् । आसां विद्यानां नवनाथरूपव्याख्या तत्तत्-पारम्पर्यभजनादविच्छिन्नरूपतया एतत् सर्वं सर्वनित्याविद्योपलक्षणम् । अन्यथा-सम्प्रदायत्वात् असम्प्रदायत्वादिति पदच्छेदः । अन्यथा आभिर्विधुरभजने असम्प्रदायत्वात् युगादिरूपव्याप्तरूपभजनासम्भवाच्चायव्याप्तरूपपारम्पर्य-भजनासम्भवाच्च । कृतम् असम्प्रदायेनेति शेषः । जन्मान्तरे कालान्तरे पुत्रपौत्रादिषु वा । एतदुक्तं भवति आभिर्विद्याभिः ललिताद्यानां षोडशनित्या-विद्यानां पूर्वोक्तव्याप्तिरूपज्ञानेनोपास्यमात्रतया अविच्छिन्नत्वात् सत्सम्प्रदाया भवन्ति । प्रोक्तरूपभजनवैधुर्यं भजनस्य विच्छिन्नत्वादेतत् क्रमविधुरभसर-क्रमरहितं कृतभजनस्य साधकस्य कालान्तरे पुत्रपौत्रादिषु वा सत्सम्प्रदाया भवन्तीति ॥ ६८ ॥

जप इत्यादिना शिव इत्यन्तेन श्लाकद्वयेन तद्व्याख्यानशेषरूपासनतः सकलमन्त्र सिद्धिसुपासितुवैर्भवं फलञ्चोपदिशति । तत्र तेन भजनेन कालनित्याविद्या-

तासामुपासितुर्लौकी नास्ति साधनदुष्करम् ।

नृपाणामङ्गनानाञ्च वल्लभो जायते शिवः ॥ १०० ॥

पुरुषात्ममयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।

अस्या निफालनाञ्चिते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रे श्रीकादिमते मातृकाव्याप्तिर्नाम

पञ्चविंशतिपटलम् ॥ २५ ॥

मिति शेषः । सिद्धत्वात् तादात्म्येन सिध्यन्ति भजनवैधुर्येणापि । अशेषतः सर्वे । आसां कालनित्याविद्यानां । उपासितुः साधकस्य । असांध्यं अशक्यं । दुष्करं कर्तुमशक्यं । शिवः परिपूर्णहृन्तात्मा ॥ १०० ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रे षु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार-

सिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां

मनोरमाख्यायां व्याख्यायां षोडशनित्यामातृकाकाल-

व्याप्तिप्रकाशनपरं पञ्चविंशपटलं परिपूर्णं

परामृष्टम् ॥ २५ ॥

यन्त्रसंख्या—यन्त्राणि रम्यगमग्रार्थनामसूक्तिविधिस्थितेः ।

८४६७५०७१३१२ ।

रुद्रार्णवाक्ष्यसंख्यानि विना श्रौचक्रयोगतः ॥

व्याख्याग्रन्थाः पञ्चशतनवत्या सप्तयुक्तया ।

सार्धमेवं समुद्दिष्टाः पटले पञ्चविंशके ॥

षड्विंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां विद्याव्याप्तिस्वरूपतः ।

मन्त्राणां वैभवं वक्ष्ये शृणु देवि यथाविधि ॥ १ ॥

नादोत्पत्तिञ्च तद्रूपं स्थानाप्त्या तस्य वर्णताम् ।

ततः पदानि वाक्यानि मन्त्ररूपाणि कानिचित् ॥ २ ॥

तत्संख्यां विद्यया स्वात्मसंस्कारस्य क्रमं तथा ।

अमृतेश्वरिदेव्यास्तु वर्णैस्तेर्मिथुनैरपि ॥ ३ ॥

पूर्वस्मिन् पञ्चविंशे पटले षोडशनित्यानां मातृकाकालव्याप्तिमुपदिश्यान-
न्तरं षोडशनित्यानां व्याप्तिवैभवप्रकाशिकां मन्त्रव्याप्तिं तन्मयामृतेश्वरीविद्यादिकं
चोपदिशत्यथ षोडशेत्यादिना सचराचरमित्यन्तेन श्लोकशतरूपेण षड्विंशेन
पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिभिरशेषत इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः पटलार्थानुपदि-
शति । तत्र षोडशनित्यानामित्यस्य द्विरन्वयो भवति । यथा विद्याव्याप्तिस्वरूपतः
इत्यत्र वैभवमित्यत्र च । विद्याव्याप्तिस्वरूपतः मन्त्राणां सर्वमन्त्राणां आभिर्विद्या-
भिर्व्याप्तिस्वरूपत इत्यर्थः । वैभवं षोडशनित्यानाम् । एतदुक्तं भवति षोडश-
नित्यानां विद्याभिः सर्वमन्त्राणां व्याप्तिस्वरूपतः तासां नित्यानां व्याप्तिस्वरूपतो
वैभवं वक्ष्ये इति । तत्र मन्त्रवैभवं नादोत्पत्तिं अत्रैव पटले वक्ष्यमाणां ।
तद्रूपं नादस्य पश्यत्यादिरूपं स्थानाप्त्या कण्ठादिस्थानयोगेन । तस्य
नादस्य । ततः वर्णैरित्यर्थः । वाक्यानि पदैरिति शेषः । मन्त्ररूपाणि
मन्त्राणां रूपाणि तानि तु वर्णैः पदैश्च वाक्यैश्च भवन्ति । कानिचित् तेषु वर्णजानि
मन्त्ररूपाणि षट्सप्तत्युत्तरपञ्चशतकोटिः कानिचिदित्युक्तिर्वर्णादिजातानां मन्त्रा-
णामसंख्यातत्वात् प्रोक्तसंख्याया एकदेशत्वात् । तत्संख्ययन्त्राणां तत्सप्त-
कोटिसंख्याविद्यया स्वात्मसंस्कारस्य क्रमं स्वाभिलषितया विद्यया अभिषेकादिभि
रात्मसंस्कारस्य क्रमममृतेश्वरिदेव्या अमृतेश्वरीदेव्या इत्यर्थः । क्रममित्यत्रा-
न्वयः । वर्णैस्तेरमृतवर्णैः । मिथुनैः नित्यानित्यापटलप्रोक्तैः सार्धमिति

व्याप्तिं प्रयोगांस्तैः सम्यगभीष्टप्राप्तिहेतवे ।

समुद्दिष्टक्रमेणैव सर्वमेतदशेषतः ॥ ४ ॥

स्वात्मेच्छाशक्तिघातेन प्राणवायुस्वरूपतः ।

मूलाधारे समुत्पन्नः पराख्यो नादसम्भवः ॥ ५ ॥

स एव चोद्भूतां नीतः स्वाधिष्ठाने विजृम्भितः ।

पश्यन्त्याख्यामवाप्नोति तथैवोद्भूतं शनैः शनैः ॥ ६ ॥

शेषः । व्याप्तिं नित्यानां । तैः प्रणवादिसर्व्वमन्त्रैः ५७६००००००० संख्यातेर्मन्त्रैः प्रयोगानित्यत्वान्वयः ॥ ४ ॥

स्वात्मेत्यादिना श्लोकेन नादोत्पत्तिमुपदिशति । तत्र स्वात्मेच्छाशक्तिघातेन आत्मनः पररूपस्य स्वेच्छाशक्त्या कालमय्या घातेन प्रेरणेन । प्राणवायुस्वरूपतः प्राणाख्यस्य षट्त्रिंशत्पटलवच्चमाणवायोरेकाकारतः । मूलाधारे नित्यानित्यापटले प्रोक्तरूपे प्राणिनामिति शेषः । नादसम्भवः नादस्योत्पत्तिः प्रथमावस्थेत्यर्थः । नादरूपमाराध्यपादमुखादवगन्तव्यम् । एतदुक्तं भवति सर्व्वप्राणिनां नित्यानित्यापटलप्रोक्तरूपे मूलाधारे परायाश्चिन्मात्रायाः शक्तेः स्वेच्छारूपया कालशक्त्या प्रेरितप्राणवायुस्वरूपा परासंज्ञा नादविन्दुप्रथमावस्था सञ्जायत इति ॥ ५ ॥

सएवेत्यादिभिः चक्राबधोत्यन्तैस्तुभिः श्लोकैः प्रोक्तसंज्ञस्य नादस्य पश्यन्त्यादिवैखर्य्यन्तावशिष्टावस्थात्रयकथनपूर्व्वकमकारादिचकारान्तानामेकपञ्चाशद्वर्णानामुत्पत्तिस्थानान्युपदिशति । तत्र स परावस्थो नादः । तथा इच्छाशक्त्या । स्वाधिष्ठाने मेट्रमूले । तथैव यथा स्वेच्छाशक्त्या जड्वनीतो नादः स्वाधिष्ठाने जृम्भितः पश्यन्त्याख्यो भवति । अनाहते हृदयदेशे । वृद्धितत्त्वसमेतः तस्मिन् स्थाने बुद्धेरुपलब्धिः । तथा यथा अनाहते । तथा प्राम्वच्छक्त्या । विशुद्धौ कण्ठदेशतः विशुद्धिसंज्ञे कण्ठदेशे इत्यर्थः । ततः वैखर्य्यवस्थानन्तरं । जिह्वामूलायपृष्ठस्थः जिह्वामूलस्थो जिह्वायस्थो जिह्वापृष्ठस्थेत्यर्थः । जिह्वापृष्ठस्थस्तु लकाराक्षरो भवति । क्रमात् प्रोक्तात् कण्ठताल्लोच स्थित इति शेषः । कण्ठौष्ठात् ख्यवलोपे पञ्चमो कण्ठौष्ठमात्रस्थित इत्यर्थः । दन्तौष्ठद्वयतः दन्तौष्ठद्वये स्थित इत्यर्थः ।

अनाहते वृद्धितत्त्वसमेतो मध्यमाभिधः ।

तथा तयोर्द्वानुन्नः स विशुद्धौ कण्ठदेशतः ॥ ७ ॥

वैखर्याख्यस्ततः शीर्षकण्ठताल्बोष्ठदन्ततः ।

जिह्वामूलाग्रपृष्ठस्थस्तथा नासाग्रतः क्रमात् ॥ ८ ॥

कण्ठताल्बोष्ठकण्ठौष्ठादन्तौष्ठद्वयतस्तथा ।

समुत्पन्नान्यक्षराणि क्रमादादिक्षकाबधि ॥ ९ ॥

आदिक्षान्तरतेत्येषामक्षरत्वमुदीरितम् ।

तेषु स्वराः स्वतन्त्राः स्युस्तैर्व्यज्याद्वाञ्जनं भवेत् ॥ १० ॥

एतदुक्तं भवति प्रोक्तस्थानेषु पराव्यवस्थाचतुष्टयात्मको नादः स्वेच्छावशाच्छीर्षादि प्रोक्तस्थानयुक्तोऽकारादिक्षकाबध्ये कपञ्चाशदक्षरात्मा भवतीति ॥ ८ ॥

आदिक्षान्तेत्यादिभिस्तद्दिशा इत्यन्तैरध्यर्धैः षड्भिः श्लोकैरक्षरशब्दनिर्वचन-
पुरःसरं माटकायाः स्वरव्यञ्जनात्मनावस्थानं तयोरन्योन्यसंश्लेषजनितरूप-
विशेषांस्तैः शब्दप्रपञ्चस्थानान्तत्वादिकञ्चोपदिशति । तत्र आदिक्षान्तरता
प्रागुक्तपाररूपा माटका । एषामक्षराणां । तेषु अक्षरेषु । स्वतन्त्रा व्यञ्जनवैधुर्य-
णाप्यक्षरस्वरूपनिष्पत्तेः । तैः स्वरैः । व्यज्यात् अक्षरत्वपूर्त्तः प्रकाशमानत्वात् ।
तद्रूपाणि माटकापटलोक्तपूर्णमण्डलाक्षररूपाणि । तुरबधारणे । संख्यया
उत्तरत्रान्वयः । तैः उक्तसंख्यैरक्षरैस्तैः पदैः मन्त्राश्च वर्णपदवाक्यै रिति शेषः ।
वेदभाषान्यभेदतः अन्यशब्द आर्षादिविषयः अस्य वाचका इत्यत्रान्वयः ।
व्याकरणादीनां नियमादियुताः । अत्र प्रथमादिशब्दो निरुक्तादिविषयः । द्वितीया-
दिशब्दो व्याकरणाद्यनियतसंज्ञाशब्दकूटमन्त्रादिविषयः । तेषामक्षरा-
णामेकयुग्मतः त्रिभिः एकेन जाता भेदाः पूर्णमण्डलसंख्या एव ५७६ द्वाभ्यां
जाता भेदा एतानिव पूर्णमण्डलसंख्यया संगुण्य तस्थौ साका वासा इति
३११७७६ षडक्षरवाक्यजनितसंख्या भवतीति । त्रिभिरक्षरैर्जाता भेदा एतानिव
पूर्णमण्डलसंख्यया संगुण्य तस्थौ धोरो नित्याकलङ्क इति १८११०२८७६ नत्रा-
क्षरवाक्यजनितसंख्या भवतीति । एवमुत्तरत्रापि तत्तद्वेदान् पूर्णमण्डलसंख्यया
संगुण्य एवं पूर्णमण्डलसंख्याबधि संगुणनादनन्ता भेदा भवन्ति । तद्रूपाणां

षोडशानां स्वराणाञ्च षट्त्रिंशद्वाञ्जनैः क्रमात् ।
 संयोगेनैव जायन्ते तद्रूपाणि तु संख्यया ॥ ११ ॥
 षट्सप्ततियुतं पञ्चशतं तैः स्युः पदानि वै ।
 तैर्व्याख्यानि च मन्त्राश्च वेदभाषान्यभेदतः ॥ १२ ॥
 वाचका विश्वरूपस्य प्रपञ्चस्यात्मनस्तथा ।
 शब्दव्याकरणादीनां नियमादियुतास्तथा ॥ १३ ॥
 तेषामन्योन्यसम्भेदजातानामेकयुग्मतः ।
 त्रिभिरित्यादिरूपाणां संख्या कर्तुं न शक्यते ॥ १४ ॥
 अनन्तत्वादचिन्तात्वात्तद्रूपाणां न कौर्त्तनम् ।
 एवं शब्दस्य माहात्म्यं वक्तुं कस्यापि नास्ति हि ॥ १५ ॥
 शक्तिस्तथापि ते किञ्चिद्वदामि शृणु तद्दिशा ।
 ललिताचक्रनवके प्रत्येकं शक्तयः प्रिये ॥ १६ ॥
 चतुःषष्टिमिताः कोट्यस्ताः सम्भूय पुरोदिताः ।
 कोट्यः स्युस्तत्क्रमात्तासां विद्या वक्ष्यामि ताः क्रमात् ॥ १७ ॥

प्रागुक्तप्रकारयोगवर्णयोगजनितसिद्धयोगिनीमन्त्रशब्दादिरूपाणां । शक्तिः सामर्थ्य-
 अस्य पूर्वश्लोकेनाख्यः । दिशा उपायेन ॥ १५ ॥

ललितेत्यादिना क्रमादित्यन्तेनाह्वयेन श्लोकेन ललिताचक्रस्य देवतावृन्द-
 संख्यां तासां तत्संख्या विद्या उपदेष्टुं प्रसीति । तत्र ललिताचक्रनवके
 वक्ष्यमाणरूपस्य श्रीचक्रस्य त्रैलोक्यमोहनचक्रादिसर्वानन्दमयचक्रान्तचतुरस्रादि
 सर्वमध्यान्तचक्रनवके । प्रत्येकं प्रतिचक्रं । शक्तयः गुप्तसंज्ञाः । ता गुप्तसंज्ञाः शक्तयः
 पुरोदिताः कोट्यः स्युः षट्सप्ततिकोट्यधिकपञ्चशतकोट्यः (५७६०००००००) ।
 तत्क्रमाच्चक्रनवकक्रमात् । तासां उक्तकोटिसंख्यानां शक्त्यानां । क्रमात् यथा-
 क्रमम् ॥ १७ ॥

षट्सप्तत्या पञ्चशतं प्रथमान्यक्षराणि वै ।

द्वितीयानि च तान्येव क्रमेण स्युरथादितः ॥ १८ ॥

तृतीयानि च तान्येव योजयेदादितः क्रमात् ।

क्षान्तैः षट्त्रिंशदङ्गैः समायैरुक्तसंख्यकाः ॥ १९ ॥

षट्सप्तत्येत्यादिभिस्त्रिचतुरर्णका इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैस्त्रिचतुरक्षरा विद्या उपदिश्य ताखेकाकाराभिर्विद्याभिर्विना षट्सप्ततिकाद्यधिकपञ्चशतकोटिसंख्याता विद्या उपदिशति । तत्र षट्सप्तत्या पञ्चशतं प्रथमान्यक्षराणि वै । एतदुक्तं भवति अ आ इत्यादि चं चः इत्यन्तानि षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतान्यक्षराणि वक्ष्यमाणक्रमाज्जनितसंख्याविद्यानां प्रत्येकमाद्यक्षराणि भवन्तीति । द्वितीयानि च तान्येव क्रमेण स्युरथादितः । एतदुक्तं भवति तान्येव षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्यान्यक्षराणि वक्ष्यमाणसंख्यानां गुप्तयोगिनीविद्यानां प्रत्येकं द्वितीयाक्षराणि भवन्तीति । तृतीयानि च तान्येव तान्येव प्रोक्तसंख्यान्यक्षराणि प्रत्येकं वक्ष्यमाणसंख्यानां तासां विद्यातृतीयाक्षराणि भवन्तीति । योजयेदादितः क्रमात् क्षान्तैः षट्त्रिंशदङ्गैः । एतदुक्तं भवति अकारादिक्षकारास्तैः षट्त्रिंशताक्षरैः प्रोक्तसंख्यानि द्वितीयाक्षराणि तेषामादितो योजयेदिति । तैः समायैरुक्तसंख्यका विद्या भवन्ति । एतदुक्तं भवति प्रोक्तप्रकारोद्भूतैस्त्रिंशदङ्गैर्विद्यारूपैरन्तैः विसर्जनीयसङ्घितैः प्रोक्तकोटिसंख्या एकाकारवर्णा विद्या भवन्तीति । शिष्टाः स्युरेकाकारास्तु तैः । एतदुक्तं भवति प्रोक्तप्रकारोद्भूतास्तु विद्यास्तु शिष्टा विद्यास्तैरक्षरैरेकाकारा भवन्तीति । विना ताभिरेकाकाराभिर्विनैत्यर्थः । तत्कोटिसंख्याकाः प्रोक्तकोटिसंख्यास्त्रिचतुरर्णकाः चतुरक्षररूपास्त्रैपुरा भवन्तीत्यर्थः । तासु मध्यस्थाभ्यां मध्यस्थाभ्यामक्षराभ्यां एकमेकं कूटं परिकल्पयेत् । आसां प्रागुक्तगुप्तयोगिनीविद्यानां अत्र मन्त्रप्रोद्धारप्रकारः । अकारादीनां पूर्णमण्डलाक्षराणामेव प्रथमद्वितीयतृतीयाक्षरात्मनावस्थितत्वात्तेषु प्रथमाक्षरत्वेन स्थितानामक्षराणामेकैकस्य काटिकोटिसंख्याविद्यानामाद्यक्षरत्वं भवति । तत्तत्कोटिषु तृतीयाक्षरत्वेनावस्थितानामक्षराणां प्रत्येकं विसर्जनीययोजनात्तेषु सविसर्जनीयानि तानि षट्त्रिंशदक्षराणि सर्व्यासां विद्यानां विसर्जनीयान्तत्वाविधानात् चतुर्णां विन्दन्तानि षट्त्रिंशदक्षराणि विसर्गान्तानि षट्त्रिंश-

विद्या भवन्ति शिष्टाः स्युरेकाकारास्तु तैर्विना ।

ताभिस्तत्कोटिसंख्याका विद्यास्त्रिचतुरर्णकाः ॥ २० ॥

दक्षराणि च षण्णक्षराणां विमर्जनीयोजनात् रेफे लकारान्तर्भूतत्वात् पुनरुक्ततया तानि चत्वारि च सम्भूय षट्सप्ततिसंख्यान्यक्षराण्येकत्वावशिष्टानि पञ्चगतान्यक्षराणि एकैकं विंशतिविंशतिसहस्रसंख्यातानां विद्याक्षराणां तृतीयाक्षराणि भवन्ति । तेषु द्वितीयाक्षरत्वेन स्थितानां तेषामक्षराणामन्ते एकैकस्य षट्त्रिंशत्तत्त्वाक्षरसंयोजनविधानात् षट्त्रिंशदधिकसप्तशतोत्तरविंशतिसहस्रसंख्यानि भेदरूपाणि भवन्ति । तेषूक्तसंख्येषु रूपेषु तत्त्वाक्षरयोगे कर्त्तव्ये तेषां स्वरयोगेन विनातिसिद्धरूपमन्वकरणरूपान्तरासम्भवात् तत्तत्स्वरयोग इति । तानि षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतरूपाणि पुनः प्रतिवर्गषण्णक्षरेषु पूर्वद्वये रेफयोगेन अपरद्वये लकारयोगेनापि समानरूपत्वात् तच्चतुष्टयाक्षरजनितानि चतुश्चत्वारिंशदधिकशतरूपाणि । किञ्च क्षकारवर्गस्य क्षकारेण योगकर्त्तव्यतया तानि षोडशरूपाणि च सम्भूय प्रतिविंशति सहस्राणि रूपाणि भवन्ति । * षट्त्रिंशदधिकसप्तशतसंख्यानि रूपाणि परित्यज्य शिष्टानि विंशतिसहस्राणि रूपाणि भवन्ति । तानि विंशतिसहस्ररूपाणि तृतीयाक्षरत्वेन स्थितैः प्रागुक्तप्रकारपञ्चशतसंख्यैरक्षरैः संगुणनात् कोटिसंख्यानि विद्यारूपाणि प्रथमाक्षरत्वेन स्थितैः षट्सप्तत्युत्तरपञ्चशतेरक्षरैः संगुणनात् पूर्णमण्डलकोटिसंख्यानि भिन्नाकाराणि चतुरक्षररूपतैपुत्रात्मकानि विद्यारूपाणि भवन्तीति । अत्र एकाकारत्वेन त्यक्तव्यानां विद्यानां संख्या तद्गुणितप्रकारश्च लिख्यते । यथा मध्यस्थाक्षरजनितभेदेषु रूपेषु पूर्वाक्तप्रकारैकाकारत्वेन परित्यक्तरूपाणि षट्त्रिंशदधिकसप्तशतानि तृतीयाक्षरत्वेन प्रोक्तपूर्णमण्डलसंख्याक्षरसंगुणनात् तुङ्गधीगुरुर्वः इति ४२३८३६ षडक्षरवाक्यजनितसंख्यानि रूपाणि । मध्यस्थानि भिन्नाकाराणि विंशतिसहस्राणि रूपाणि तृतीयाक्षरेष्वेकाकारेण परित्यक्तैः षट्सप्तत्यक्षरसंख्यैः संगुणनात् नानाघानाश्रमोयम् इति १५२०००० सप्ताक्षरवाक्यजनितसंख्यानि रूपाणि च सम्भूय तुङ्गधीगर्भधन्य इति १८४३८३६ सप्ताक्षरवाक्यजनितसंख्यानि रूपाणि भवन्ति । तेषां रूपाणां प्रथमाक्षरत्वेन स्थितपूर्णमण्डलसंख्या-

* तानि विंशतिविंशतिसहस्ररूपाणि तृतीयाक्षरत्वेन स्थितैः प्रागुक्तप्रकारपञ्चशतसहस्रसंख्याधिकः ।

तासामपि तु सर्वासां ध्यानार्चायन्त्रपूजनैः ।

पुरुषार्थास्तु सिध्यन्ति तदुक्तं माटकायुधैः ॥ २१ ॥

संस्कारान् शृणु देवेशि गुरुणा शिष्यरक्षणे ।

समानत्वेऽपि देहादेर्व्यापारे गुरुशिष्ययोः ॥ २२ ॥

पूज्यपूजकभावत्वकारणैः प्रत्ययं तथा ।

प्रत्यक्षं यैस्तु दृष्टान्तेराशु ते दर्शयाम्यहम् ॥ २३ ॥

अरसंगुणनात् चण्डिकापूर्वत्र तस्यौ धीरो नित्याकलङ्क इति वाक्यजनितसंख्यां तत्त्वाक्षरैः संगुणय्य तुङ्गः पथञ्च साधुः सदोश्चे इति ६८७८७०७१३६ दशाक्षरवाक्यजनितसंख्यासु विद्यासु एकाकारविद्यात्यागात् प्रोक्तासंख्या भवन्तीति । चण्डिका सनाथार्चकायोयमिति १११८७०७१३६ दशाक्षर-वाक्यजनित संख्यानि रूपाणि एकाकारत्वेन तत्त्वव्यानि भवन्तीति । अत्र भेद-विद्यास्वरूपं किञ्चित् प्रदर्श्यतेऽस्माभिः । यथा—स्वरतत्त्व योगपरित्यागात् प्रथम-विद्यापञ्चत्रिंशत्कस्य अत्रकषः अत्रखषः इत्यादीनि अत्रकषः इत्यन्तानि तद्वितीयपञ्चत्रिंशतिकविद्यारूपाणि अत्राकषः अत्राखषः अत्रागषः इत्यादीनि अत्राक्षषः इत्यन्तानि भवन्तीति ॥ २० ॥

तासामपोल्यादिना श्लोकेनासामुक्तसंख्याविशिष्टानां विद्यानां तद्देवतानां च ध्यानं सावरणं पूजनं प्रत्येकं यन्त्रादिप्रयोगांश्च प्रागुक्तानेवातिदिशति । तत्र तासां विद्यानाञ्च तद्देवतानाञ्च ध्यानार्चायन्त्रपूजनैः ध्यानेनार्चया यन्त्रैश्च तत्पूजनेन च । तत्र यन्त्राणि तत्तद्विद्यायां तत्त्वाक्षरैः स्वरभिन्नैः । तत्र ध्यानादि माटकापटले । एतदुक्तं भवति प्रोक्तसंख्यानां विद्यानामेकैकस्वा विद्याया भजने आसां चतुरक्षरविद्यानां मध्याक्षरमध्याक्षरद्वयमेकानुरूपं परिकल्प्य प्राग्बत् द्विरुक्ता षडङ्गानि च विन्यस्य तत्तत् पूजायन्त्रनिर्माणे माटका-पटले कालनित्याप्रोक्तानि चतुरस्त्रद्वयाष्टपत्राभ्युज्ज्वयोनिरूपाणि चक्राणि विधाय तत्तत्त्रयोनिमध्ययोनिसध्ये तत्तद्विद्यां प्राग्बत् सप्ताध्यां विन्यस्यतद्वि-कोणाष्टके तद्विर्दलाष्टके मध्याक्षरोपेततत्त्वाक्षरस्य स्वरभिन्नानि प्राग्बद्विन्ध्यस्य शेषं प्राग्बत् कृत्वा तन्मध्ये प्राग्बदावाह्य प्राग्बत् ध्यात्वा प्राग्बत् समन्वर्थं प्राग्बत् वलिद्वयं दृष्ट्वा प्रागुक्तान् प्रयोगांश्च कृत्वा प्रागुक्तानि फलान्वाप्नोतीति ॥ २१ ॥

संस्कारो मन्त्रयन्त्रार्चाभिषेकाद्यैस्तुनोर्यदि ।

सा जरारोगमरणक्लेशैर्न स्पृश्यतेऽन्यथा ॥ २४ ॥

प्राणस्य वै तदारभ्य नित्यता स्यात्तु देहिनाम् ।

आत्मनश्चेदरूपस्य संस्कारो नैव युज्यते ॥ २५ ॥

इन्द्रियाणां यदि भवेत्तदा प्राणसमानता ।

बुद्धेष्टेदात्मना साम्यात् कस्य स्याद् गुरुवीक्षणम् ॥ २६ ॥

इत्यादिसंशयैः खिन्नचित्तानां जीणपापमनाम् ।

सेकीक्षणोपदेशैस्तु गुरुणा क्रियते तु यत् ॥ २७ ॥

संस्कारानित्यादिभिर्वीक्षणमित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः देशिकेन शिष्यस्य क्रियमाणं मन्त्रसंस्कारं तत्तत् कस्मादि प्रस्तावपुरःसरमाक्षिपति । तत्र संस्कारान् अभिषेककटाक्षोपदेशान् अस्मिन् पटले वर्णान्तरवक्ष्यमाणान् । गुरुणा शिष्यस्य रक्षणे शिष्यानुग्रहे गुरुणा क्रियमाणान् । संस्कारानित्यत्वान्वयः । देहा-
देर्ध्यापारे आदिशब्दः प्राणेन्द्रियबुद्ध्यादिविषयः । व्यापारः षड्धर्मरूपबुभुक्षा-
पिपासाशोकमोहजरा मरणानि द्विद्विक्रमेण प्राणबुद्धिदेहधर्म्यादिरूपे तस्मिन्
पूज्यपूजकभावत्वकारणैः दृष्टान्तैरित्यत्वान्वयः । प्रत्ययं विश्वासं । एतदुक्तं
भवति गुरुशिष्ययोर्देहेन्द्रियप्राणबुद्ध्यादिधर्मस्य समानत्वेऽपि गुरोः प्रणामादिभिः
पूज्यत्वे शिष्यस्य तैः पूजकत्वे चोपपत्तिकारणभूतैः निदर्शनैः प्रत्यक्षं प्रत्यय-
सुतपत्तिनिश्चयं दर्शयामि इत्युपदिशतीति । संस्कारः वस्तुनः कस्यचित्
स्वाभाविकासद्गुणापनयनेन क्रियाविशेषेण सद्गुणविशेषाधिक्यकरणः । तेन
शिष्यसंस्कारो दुर्वासनापनयनेन परमार्थज्ञानप्रतिष्ठा । मन्त्रयन्त्रार्चाभिषेकाद्यैः ।
आद्यशब्दः कटाक्षोपदेशादिविषयः । तनोः शरीरस्य शिष्यस्येति शेषः । सा
शिष्यतनुः । अन्यथा स्पृश्यत एवेत्यर्थः । प्राणस्य शिष्यस्येति शेषः । चेत् संस्कार
इत्याकथ्यते । नित्यता स्यात्तु देहिनां कृतसंस्काराणामिति शेषः । आत्मनः
जीवरूपस्य । प्राणसमानता नित्यता आत्मना साम्यात् अरूपत्वसाम्यात् । कस्य
प्रोक्तव्यतिरेकेण ॥ २६ ॥

इतोत्यादिभिर्भवेदित्यन्तैर्नवभिः श्लोकैः स्वयमाक्षिप्तं अर्थं सनिदर्शनं समा-

तदहं सुस्फुटं सम्यग्वक्ष्ये गुह्यतरं परम् ।

यदवाप्य त्यजत्याशु संशयाख्यं महामलम् ॥ २८ ॥

देहेन्द्रियमनःप्राणसाक्षिणस्त्वात्मनः प्रिये ।

संस्कारः क्रियते सम्यग् गुरुणा तत्त्ववेदिना ॥ २९ ॥

सेकेन देहे यत्किञ्चिदशुभं तन्निरस्यते ।

वीक्षणादात्मनो बुद्धेरयथार्थनिकृन्तनम् ॥ ३० ॥

उपदेशेन या तस्य चिरारूढा तु वासना ।

दुस्तरां तां धिया स्वात्मविमर्शेन विनाशयेत् ॥ ३१ ॥

धत्ते । तत्र इत्यादिसंशयैः आदिशब्दस्त्वैगुण्यादिजपपूजादिफलभोक्तृत्व-
विषयः । क्षीणपाप्मनां प्रोक्तप्रकारेण संशयेन देहेन्द्रियबुद्ध्यात्मादिविवेकस्य
परमार्थलाभपर्यन्तत्वात् । तेषां वक्ष्ये इत्यन्वयः । यद्विशेषापादनः । यदवाप्य
यद्विशेषापादनं ज्ञात्वा महामलं स्वात्मविनाशकत्वात् । देहेन्द्रियमनःप्राण-
साक्षिणः आत्मनः देहेन्द्रियमनःप्राणेषूपाधिरूपेषु उपलभ्यमानस्यानादिवास-
नया तदौपाधिकानां गुणानां स्वगुणेन जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तप्रवस्थासु सुखदुःख-
रूपाणां अनुसन्धानावस्थायां जोवाख्यस्य चितः संस्कारो वक्ष्यमाणरूपः । तत्त्व-
वेदिना तत्तत्पुरुषाध्यात्मनोः परमार्थविदा सेकेन प्रोक्तविधानेनाभिपेक्षेण देहे
उपाधिभूते । अशुभं रोगादिपीडा । वीक्षणात् ज्वालामालिनीपटलवेधोक्तक्रमात्
गुरोरिति शेषः । आत्मनो बुद्धेः स्वबुद्धेरित्यर्थः । अयथार्थनिकृन्तनं अतस्मिंस्त-
द्वृत्तिविनाशनं । उपदेशेन श्रीविद्यादीनां विद्यानां तदर्थानाञ्च वासनापटल-
वक्ष्यमाणेन त्रैगुण्यानामिति शेषः । तस्य शिष्यस्य । चिरारूढा जन्मनः प्रभृति
मनोलम्बा । वासना परिचयः । दुस्तरां तां दुस्तरां वासनामित्यर्थः । धिया
बुद्ध्या स्वात्मविमर्शेन गुरुरूपदिष्टेन रूपेण पराहन्तारूपपरामर्शेन । एवं
कृते प्रोक्तरूपसंस्कारकरणे । बुद्धिवृत्तेः संसाराज्ञानरूपिता विनाशः संसार-
ज्ञानस्वभावाया बुद्धिवृत्तेर्मायादपोहनेन संसारज्ञानाभावरूपो विनाशो
भवतीत्यर्थः । स्वरूपालम्बः स्वरूपस्याग्रहत्वात् प्रवृत्तिहान्या तन्मयता
विश्रान्तिः । उभे उभावित्यर्थः । भवत उभे इति पूर्व्ववान्वयः । एतदुक्तं

एवं कृते बुद्धिबलैः संसाराज्ञानरूपिता ।

विनाशो नित्यशुद्धात्मस्वरूपालम्ब इत्युभे ॥ ३२ ॥

भवतस्तत्र दृष्टान्तं प्रत्यक्षं पश्य पार्वति ।

शस्यानां वीजरूपस्य वज्रिस्पर्शात् प्ररोहिता ॥ ३३ ॥

न भवत्येव तत्रास्य शक्तिरेव तु दह्यते ।

तथास्याज्ञानजन्मादि कारणं यत्तथैव तत् ॥ ३४ ॥

भवति देहेन्द्रियमनःप्राणसंघातात्मकोपाधिषूषलभ्या जलचन्द्रवत्तत्तदीपाधिका-
न्यगुणानस्वगुणत्वेनानुभवविमोहितस्य जीवात्मनश्चिद्रूपस्य तत्त्वविदा गुरुणा
गुणसंस्कारकरणं नाम प्रोक्तरूपेणाभिषेकेण प्राक्तनजन्मादिप्राप्तौपाधिका-
शुभनिराकरणं तत्कटाक्षेण बुद्धेः स्वभावप्रवृत्तिरूपान्यथाज्ञाननाश-
मुपदेशेन पुनः पुनरुपदिष्टप्रकारस्वात्मविमर्शेन च सुचिरारूढदुर्वासनाविना-
शनञ्च भवेत् । एवं कृते स्वभावतो वह्निर्विषयप्रवृत्ताया बुद्धिबलैस्तद्विषय-
वृत्त्यभावरूपो विनाशः । तेनास्याः प्रत्यङ्मुखप्रवृत्तौ स्वरूपस्य वियषभूतत्वा-
त्तस्मिन्नेव तादात्म्येन विश्रान्तिरूपो विनाशश्च इत्युभौ भवत इति । तत्र प्रति-
पादितरूपतो गुरुकृतसंस्कारादिभिर्वुद्धेर्दुर्वासनाविनाशे स्वानुभवसिद्धौ च तत्र
प्ररोहणाभावे अस्य वीजरूपस्य शक्तिः प्ररोहणशक्तिः न वीजरूपमित्यर्थः । तथा-
स्याज्ञानजन्मादि अत्रादिशब्दो जरामरणादिविषयः । अन्यथाज्ञानसं-
सिद्धजन्मजरामरणादि । यथा वज्रिस्पर्शात् शस्यानां वीजरूपस्याप्ररोहिता तथा
शिष्यस्याज्ञानजन्मादि न भवतीत्यर्थः । कारणं यत्तथैवतत् यथा वज्रिस्पर्शाद्वीजरूपे
पूर्वस्थितेऽपि तत्प्ररोहस्य कारणभूता शक्तिर्दह्यते तथा अज्ञानजन्मादीनां
दुर्वासनारूपं कारणं यत्तदपि दह्यत इत्यर्थः । किञ्च संस्कारादिना स्वात्मप्रकाश-
कारणं निदर्शनान्तरात् दृश्यत इत्यर्थः । तत्प्ररोहः कार्पासवीजप्ररोहः । पुष्यादि
आदिशब्दः फलमूलादिविषयः । तथा लाक्षारगारुणवर्णं भवतीत्यर्थः । एतदुक्तं
भवति यथा शस्यानां वीजस्य वज्रिस्पर्शमात्रेण तत्प्ररोहकारणभूतशक्तिविनाशात्
कार्यरूपः प्ररोहश्च न भवति तथा तस्य शिष्यस्य संसारादिप्रवृत्तिजन्मभूतस्य
मनसो गुरुकृतसंस्कारात्तस्य मनसः संसृतिप्रवृत्तिवीजकारणभूतदुर्वासना-
नाशास्तत्कार्यभूतसंस्त्यादिप्रवृत्तिरपि च न भवति । यथा च कार्पास

किञ्च कार्पासबीजानि लाक्षया रञ्जितानि तु ।
 दृश्यन्ते तत्प्ररोहस्य पुष्पादि च तथा भवेत् ॥ ३५ ॥
 रहस्यं परमं सर्व्वसिद्धिचिन्तामणिस्थिरम् ।
 सुसाध्यं सद्गुरुप्राप्तमघानां सङ्गवर्ज्जितम् ॥ ३६ ॥
 पुरश्चरणहोमार्च्चातर्पणस्तुतियन्त्रकैः ।
 रहितं ते वदाम्यद्य मन्त्रविद्याम्वनन्तकाः ॥ ३७ ॥
 ताः शृणु त्वं महेशानि सर्वाभीष्टाप्तयेऽनिशम् ।
 साधकानाञ्च सिद्धानां नेतरेषां कथञ्चन ॥ ३८ ॥
 वेदभाषेतरात्मत्वविभेदानामशेषतः ।
 सद्भासनां साध्वसाधुचिन्ताविरहितं सदा ॥ ३९ ॥

बीजस्य लाक्षया कृतसंस्कारस्य प्ररोहपुष्पादि तत् लाक्षारागरूपवत् दृश्यते
 तथा तस्य शिष्यस्य मनसो गुरुकृतसंस्कारादिना संस्कृतस्य प्रवृत्तिर्गुरुक्तिरूप
 खानुभूतिस्वरूपिणी भवतीति ॥ ३५ ॥

रहस्यमित्यादिभिः सदा इत्यस्मैरष्टाभिः श्लोकैः सकलानुरपदवाक्यादीनां
 मन्त्रस्वरूपत्वमुपदिशति । अत्र परममित्यादीनां रहितमित्यन्तानां षष्ठां
 द्वितीयान्तानां पदानां रहस्यमित्येतद्विशेष्यं वदामीत्यत्रान्वयः । मन्त्रविद्या-
 म्वनन्तकाः मन्त्राश्च विद्याश्च प्रागुक्तप्रकारेणैकव्यादियोगादनन्ता विद्वन्ते
 इत्यर्थः । ता मन्त्रविद्याः । साधकानाञ्च सिद्धानां इत्यस्याभीष्टाप्तये इत्यत्रान्वयः ।
 नेतरेषां न साध्यानामित्यर्थः । कथञ्चन केनापि प्रकारेण तेषां तत्त्वज्ञाना
 भवात् । इतरात्मकत्वमार्थात्मकत्वं । सद्भासनां साध्वसाधुचिन्ताविरहितं सदा
 शब्दानां साधुत्वासाधुत्वयोः सांक्ष्णिकत्वात् । त्वदात्मकं शक्तिरूपमित्यर्थः ।
 समुदयं नादस्य प्रागुक्तपरापश्यन्त्यादिस्वरूपाणां । विश्रान्तिः पूर्व्वीक्तानामिव ।
 मदात्मकं शिवरूपम् । उभयात्मकम् उदयविश्रान्तिरूपशिवशक्त्यात्मकम् ।
 आत्मस्वरूपं प्रागुक्तमहमितिरूपं । तैरक्षरैः सहेति शेषः । कालेन
 क्रमेण अन्यत्वदुःखार्त्तिवासनानाशतः भेदात्मकदुःखोत्पन्नार्त्तिवासनाविलयनात्
 पराहन्तामयं परिपूर्णहन्तात्मकम् । सर्वस्वरूपस्वात्मविग्रहं सर्वपदार्थस्वरूपाणि

त्वदात्मकं समुदयं विश्रान्तिश्च मदात्मकम् ।

उभयात्मकमात्मस्वरूपं नादस्य तस्य तैः ॥ ४० ॥

कालेनान्यत्वदुःखार्तिवासनानाशतो ध्रुवम् ।

पराहन्तामयं सर्वस्वरूपस्वात्मविग्रहम् ॥ ४१ ॥

सदात्मकं स्फुरत्तात्त्व्यमशेषोपाधिवर्जितम् ।

प्रकाशरूपमात्मत्वे वस्तु तद्भासते परम् ॥ ४२ ॥

यत एवमतो लोके नास्त्यमन्त्रं यदक्षरम् ।

वति मन्दि न्वीधिहिस दासतः र्वं सथावस ॥ ४३ ॥

षडष्टद्वादशार्णानां वैष्णवानामशेषतः ।

मन्त्राणां परतत्त्वार्थवाचकत्वादभेदता ॥ ४४ ॥

निजं रूपं विग्रहं यस्य तत् । इदंरूपाणि सकलवस्तूनि रहस्यनादरूपस्य तादात्म्येन सह भवन्तीत्यर्थः । सदात्मकं सद्भावरूपं स्फुरत्तात्त्व्यं स्फुरणात्त्व्यं चिदात्त्व्यमित्यर्थः । अशेषोपाधिवर्जितं औपाधिकसर्वविकाररहितं प्रकाश-रूपं पदार्थानां प्रत्येकं तादात्म्यत्वेनेति शेषः । आत्मत्वे स्वरूपत्वे वस्तु यदिति शेषः । तद्भासते परं तत् परं भवतीत्यर्थः । यतएवं एवं भवतीति यस्मादित्यर्थः । अतः अस्मात् अमन्त्रम् मन्त्रान्यभूतं यत् अक्षरं । एतदुक्तं भवति अक्षर-पदवाक्यादिरूपाणां सर्वेषां मन्त्राणां उदयविश्रान्तिरूपशक्तिशिवपरमार्थरूपत्वा-दक्षराणामुदयविश्रान्तिपरत्वादुभयात्मकस्य चिद्रूपपरमार्थस्य स्वात्मनस्तेर्मन्त्रै-रपृथग्भावेन भावनावेश्येन क्रमेण प्रोक्तरूपपराहन्तात्मकपरवस्तुस्वरूपत्वात् सर्वे वर्णा मन्त्रा भवन्तीति ॥ ४३ ॥

षडित्यादिभिराप्रयुज्यमानैः पञ्चभिः श्लोकैर्वैष्णवशैववैदिकमन्त्रैः प्रधान-भूतैरेकादशभिर्ललिताविद्यया व्याप्तिमुपदिशति । तत्र षडष्टद्वादशार्णानां षडक्षरस्याष्टाक्षरस्य द्वादशाक्षरस्य च वैष्णवानाम् उक्तत्रयाणां मन्त्राणामित्यन्वयः । अशेषतः पदपदार्थरूपेणापि । परतत्त्वार्थवाचकत्वात् परस्वरूपवाचकत्वात् । अभेदता व्याप्तिः ललिताविद्यया अभेदतेत्यन्वयः । एतदुक्तं भवति षडक्षर-मन्त्रेण ॐ नमो विष्णवे इतिरूपेण स्ववाच्यदेवतारूपस्य व्याख्येयं विष्णुस्वरूप-

ललिताविद्यया तद्वत् प्रासादस्य त्रयात्मनः ।

तथैव च परायाश्च गायत्र्याश्चोक्तरूपतः ॥ ४५ ॥

व्याहृतौनां महावाक्यपरमात्माजपात्मनाम् ।

प्रणवस्य च तद्रूपयोगात् स्यात्तत्तदात्मता ॥ ४६ ॥

प्रतिपादनात् । अष्टाक्षरेण व्याप्तिं स्ववाच्यदेवतारूपस्य नारायणस्य नरसमु-
दायवाचकनारशब्दप्रतिपादितसकलविश्वस्यायतनत्वात् स्थानत्वात् अस्या देव-
ताया नारवाच्यविश्वान्तर्यामित्वेन स्थितत्वप्रतिपादनाच्च । द्वादशाक्षरमन्त्रेण स्ववाच्य-
देवतारूपस्य भगवतो वासुदेवस्य सर्वशक्तिकारणत्ववाचकभगवच्छब्देन सर्व-
पदार्थेषु तादात्म्यनिवासवाचकवासुदेवशब्देन विभुत्वप्रतिपादनात् एवञ्च परस्वरूप-
वाचकत्वादेतेषां परस्वरूपपरमार्थया ललिताविद्यया व्याप्तिरिति । तद्वत् परतत्त्वार्थ-
वाचकत्वात् प्रासादस्य शैवतन्त्रमूलभूतस्य मन्त्रस्य त्रयात्मनः त्रयात्मकत्वा-
दित्यर्थः । त्रयात्मकत्वं नाम ज्ञातृज्ञानग्रेयात्मकत्वं । तस्य मन्त्रस्य ज्ञातरूपो
विन्दुः ज्ञानरूपश्चतुर्दशस्वरः ज्ञेयरूपो हकारः । एतदुक्तं भवति प्रासादमन्त्रेण
स्ववाच्यदेवताया ज्ञातृज्ञानग्रेयरूपाविकल्पपरमार्थस्वरूपत्वकथनाप्तस्य ललिता-
विद्यया व्याप्तिर्भवतीति । तथैव पररूपवाचकत्वादित्यर्थः । परायाः कुल-
सुन्दरीविद्यातार्त्तयिवोजरूपायाः तस्याः परमार्थवाचकत्वं पूर्वोक्तैर्विध्यात् ।
एतदुक्तं भवति श्रीपराविद्यया प्रोक्तरूपया स्ववाच्यदेवताया ज्ञातृज्ञानग्रे-
यात्मभिः विसर्जनीयचतुर्दशस्वरसकारैरपृथग्भूतानुत्तरपरमार्थस्वरूपकथनेन
ललिताविद्यया व्याप्तिरिति । गायत्र्याः सावित्र्याः उक्तरूपवत् । वैष्णव-
मन्त्रत्रये अशेषत इति शब्देन प्रोक्तपदपदार्थरूपेणापीत्यर्थः । एतदुक्तं भवति
अनया गावत्र्या स्ववाच्यदेवतायाः सकलप्रपञ्चसवितृत्वं स्फुरत्तामात्रप्रवृत्ति-
रूपत्वं समस्तभेदज्ञानापीह्ननक्षमशक्तित्वं विश्वात्मत्वं चोच्यत इति । व्याहृतौनां
गायत्र्याः पादत्रयस्य कारणभूतानां तिसृणां । एतदुक्तं भवति ताभिः स्ववाच्य-
देवतायाः सम्भावं सकलप्रपञ्चकारणत्वं तत्कारणाभेदोच्यत इति । महा-
वाक्यपरमात्माजपात्मनां महावाक्यस्य परमात्ममन्त्रस्याजपामन्त्रस्य च । एतदुक्तं
भवति महावाक्येन स्ववाच्यदेवतायाः सद्रूपपरमार्थत्वपृथग्वङ्गावरूप-
परमार्थस्वरूपमजपामन्त्रे परमात्ममन्त्रेण स्ववाच्यदेवतायाः सकलप्रपञ्च-

विन्दुभ्यां तां तथा मायामुभयोरैक्यविग्रहम् ।
 हंसरूपां प्राणशक्तिं तद्वैलाम्यसमुद्भवम् ॥ ४७ ॥
 प्रणवञ्च विजानाति योऽसौ नित्याविदीरितः ।
 दूतरे भक्तिमन्तश्चेत् कालात्तज्ज्ञानमाप्नुयुः ॥ ४८ ॥
 अभक्तिभजनं लोके नित्यानां क्लेशदायकम् ।
 भक्तिभेदे च कथय ययाप्नोत्यखिलं ध्रुवम् ॥ ४९ ॥
 देवतामन्त्रयन्त्राणां ध्यानादीनामशेषतः ।
 यदन्वयात् फलावाप्तिर्यद्वियोगे श्रमो वृथा ॥ ५० ॥

कारणभूतेन चिद्रूपेण परमात्मना तत्तत्कार्यसूतप्रपञ्चात्मिकायाः स्वेच्छा-
 शक्तेरपृथग्भूतरूपपरमार्थस्वरूपमजपामन्त्रेण स्ववाच्यदेवतायाः प्रोक्तरूप-
 स्वेच्छाशक्तुग्रासकरूपप्रपञ्चात्मना पररूपस्य भासनं परमार्थरूपं चोच्यत इति ।
 प्रणवस्य अनन्तरश्लोकवक्ष्यमाणरूपस्य । तद्रूपयोगात् पररूपतादात्म्यार्थसम्बन्धात्
 तत्तदात्मता ललिताविद्यया इति शेषः । एतदुक्तं भवति वैष्णवशैववैदिकेषु
 मन्त्रेषु मूलभूतानामेतेषामेकादशानां मन्त्राणां सकलकारणभूतस्य चिन्मात्र-
 स्वरूपस्य स्वेच्छाशक्तुग्रासकरूपविजृम्भितेन प्रपञ्चेन तादात्म्येन तादात्म्यप्रतिपादनात्
 ललितायाश्च तदर्थप्रतिपादकं भवतीत्यर्थः । तद्वैलाम्यसमुद्भवं प्रणवं तदात्म-
 कयोर्विन्दुविसर्जनीयमुक्तयोर्हकारसकारयोर्वैलाम्यकृतसन्धिसमुद्भवं प्रणवं ।
 एतदुक्तं भवति शिवशक्तिसामरस्यविग्रहपरमार्थायाः श्रीमहात्रिपुरसुन्दरी-
 नित्यायाः परमार्थस्वरूपकामकलायां शिवरूपस्य विन्दोः शक्तिरूपस्य विसर्ज-
 नीयस्य चानुलोम्ययोगे परमार्थजपात्मिकां प्राणशक्तिं तद्वैलाम्ययोगात् प्रणवञ्च-
 विजानानस्तत्त्वतो नित्याविद्भवतीति । इतरे एतत्सामरस्यविज्ञानरहिताः ।
 भक्तिमन्तः नित्यासु । कालात् क्रमेण । तज्ज्ञानं सामरस्यज्ञानम् । एतदुक्तं
 भवति एतत्कार्मरस्यरूपज्ञानमन्तरेणापि तासां नित्यानां केवलं सुदृढया भक्त्या
 भजनेन क्रमेण तद्भक्तिभजनं तत्सामरस्यरूपपरमार्थज्ञानं ददातीति ॥ ४८ ॥

अभक्तौत्यादिभिर्दुःखिनः ईत्यस्मैः पञ्चभिः श्लोकेः भक्तिप्रशंसां भक्तिस्वरूप
 अभक्तिभजनप्रत्यवायश्चोपदिशति । तत्र अभक्तिभजनं नित्यानामित्यत्रान्वयः ।

तां भक्तिं तव वक्ष्यामि रहस्यामद्गुताद्गुताम् ।
 सम्यक् फलमयीं सिद्धिमलभ्यामल्पपुण्यतः ॥ ५१ ॥
 उक्तलक्षणसम्पन्ने गुरौ तत्प्रोक्तयोस्तथा ।
 विद्यानुष्ठानयोः स्थैर्यं धियः संशयनाशतः ॥ ५२ ॥
 तारकत्वाप्रमत्तत्वे भक्तिरुक्ताखिलार्थदा ।
 यया विहीना नियतमिहामुत्र च दुःखिनः ॥ ५३ ॥
 सर्वक्लेशापदभोधिपोतरूपां महाद्युतिम् ।
 आधिव्याधिमहादावप्रावृषञ्चामृतेश्वरीम् ॥ ५४ ॥
 शृणु वक्ष्ये समस्तानां प्राणिनां जीवविग्रहाम् ।
 षड्विधां जपहोमार्च्चातर्पणध्यानयन्त्रकैः ॥ ५५ ॥
 दावाम्बुस्त्रैर्भवेदाद्या त्वन्या हृद्भवंसमायया ।
 ज्याकं दाहवनस्त्रैः स्यात्तृतीया सामृतेश्वरी ॥ ५६ ॥

क्लेशदायकं साधकस्येति शेषः । यया भक्त्या । अखिलमिष्टफलं यदन्वयात्
 भक्तियोगेन । यद्ययोगे भक्तिराहित्ये । अमः अम्यासः । पूर्वीकदेवतामन्त्रादीनां
 सम्यक् फलमयीं सिद्धिं सर्वफलसिद्धिकारणत्वात् । उक्तलक्षणसम्पन्ने प्रथम
 पटलोक्तसुन्दरः सुमुख इत्यादि लक्षणसम्पूर्णं । तत्प्रोक्तयोः सद्गुरुप्रोक्तयोः
 धियः संशयनाशत इत्येतत् काकाक्षिषत् पूर्वोपरयोरन्वेति । अखिलार्थदा
 स्वरूपसिद्धिदा । यया विहीना जना इति शेषः ॥ ५३ ॥

सर्वक्लेशेत्यादिना यन्त्रकैरित्यन्तेन श्लोकद्वयेनामृतेश्वरीविद्यास्तवनपुरःसरं
 प्रसूति । तत्र सर्वक्लेशापदभोधिपोतरूपां सर्वक्लेशापदां भौतिकदिव्यादीनां
 पीडानां समुद्ररूपाणां पोतरूपां तारिकामित्यर्थः । महाद्युतिं निरतिशय
 वैभवाम् अमृतेश्वरीं विद्यामिति शेषः । जीवानां प्राणिनां प्राणविग्रहां अमृत-
 मयत्वात् । जपहोमार्च्चातर्पणध्यानयन्त्रकैः सहेति शेषः ॥ ५५ ॥

दावेत्यादिना श्लोकेनामृतेश्वरीविद्यामुपदिशति । तत्र दावाम्बुस्त्रैर्भवेदाद्या
 ठकारवकारबिन्दुभिराद्या विदेश्यर्थः । अन्या द्वितीया विद्येति शेषः ।

वासनोक्तप्रकारेण षड्विधा सा समोरिता ।

अङ्गानि तासामाद्याया दीर्घस्वरनियोजनात् ॥ ५७ ॥

कृत्वा कराङ्गयोः पञ्चात्तत्तुयं षोडशस्वरैः ।

संयोज्यामृतसंस्थानान्नासेदन्यत् तद्गतम् ॥ ५८ ॥

हृदसमायया सकारहकारहृत्स्वामिहितीया विद्येत्यर्थः । ज्याकं दाहवन-
स्वैः स्यात्तृतीया जकारहकाररेफआकारविन्दुभिस्तृतीया विद्येत्यर्थः । ए
तेषां वीजानां त्रयाणामेकैकस्य विद्यात्वं विद्यते । सामृतेश्वरो पूर्वप्रस्तुतामृतेश्वरो
विद्या इत्यमुक्त्यर्थः ॥ ५६ ॥

वासनेत्यादिभिः क्षोणकलमष इत्यन्तः षड्भिः श्लोकेरस्याः षड्विधरूपभेदां-
स्तदङ्गानि शरीरे अमृतकलाः शरीरेषु तन्नासविधानक्रमश्चोपदिशति । तत्र
वासनोक्तप्रकारेण वासनापटलवच्चमाणमर्ज्वविद्यारूपभेदाक्तप्रकारेण षड्वि-
धा सा सामृतेश्वरी विद्या षड्विधरूपभेदा भवन्तीत्यर्थः । तद्रूपाणि
यथा तत्र प्रथमं रूपं प्रोद्धारक्रमं द्वितीयं रूपन्तु प्रथमतोयद्वितीय-
कूटयोजनक्रमेण भवति । तृतीयरूपन्तु द्वितीयतृतीयप्रथमकूटयोजनक्रमेण
भवति । चतुर्थरूपन्तु द्वितीयप्रथमतृतीयकूटयोजनक्रमेण भवति । पञ्चम
रूपन्तु तृतीयप्रथमद्वितीयकूटयोजनक्रमेण भवति । षष्ठरूपन्तु तृतीयद्वितीय-
प्रथमकूटयोजनक्रमेण भवति । प्रथमरूपस्य प्रतिलोमरूपं भवतीति ।
तासां षष्ठां विद्यानां आद्यायाः तत्तदभेदेषु प्रथमप्रथमकूटरूपायाः दीर्घस्वर-
योजनं प्राप्सुत् कराङ्गयोः प्राप्सुत् । एतदुक्तं भवति अमृतेश्वरोविद्यारूप-
भेदेषु षट्सु प्रथमद्वितीयरूपयोर्द्वयोः प्रथमकूटस्यैवाद्यत्वात् तस्मिन् दीर्घस्वर-
योजनात् ३ं ४ीं इत्यादिभिर्जातियुक्ते रूपैस्तद्रूपभेदद्वयभजने कराङ्ग-
न्यासादिकं कुर्यात् । तेषु तृतीयचतुर्थयोर्द्वितीयकूटस्यैवाद्यत्वात् तस्मिन्
दीर्घस्वरयोजनात् ५ीं ६ीं इत्यादिभिर्जातियुक्ते रूपैस्तद्रूपभेदद्वयभजने
षडङ्गन्यासादिकं कुर्यात् । तेषु पञ्चमषष्ठ्यास्तृतीयकूटस्यैवाद्यत्वात् तस्मिन्
दीर्घस्वरयोजनात् ७ीं ८ीं इत्यादिभिर्जातियुक्ते रूपैस्तद्रूपभेदद्वयभजने
षडङ्गन्यासादिकं कुर्यादिति । तत्रयं कूटत्रयं षोडशस्वरैः संयोज्य तिकूटमिति
शेषः । अमृतसंस्थानात् अनन्तरवच्चमाणक्रमादमृतकलास्थितस्थानसारभ्ये

अङ्गुष्ठपृष्ठतत्सन्धिलङ्घनाभिषु हृत्स्तने ।

गलनासाक्षिकर्णभृशङ्गमूर्धसु वै क्रमात् ॥ ५६ ॥

दक्षवामसमारम्भात् पुंस्त्रियोरप्ययं क्रमः ।

शुक्ले पूर्णान्तमितरे मूर्धादिप्रतिलोमतः ॥ ६० ॥

भागद्वयस्य व्यत्यासादर्शान्तेऽङ्गुष्ठगा क्रमात् ।

नित्यशो मृतगस्थानसमारम्भावसानकम् ॥ ६१ ॥

त्यर्थः । अन्यत् विसर्जनीयस्वरसंयुक्तस्वरूपं तद्गतं न्यासस्थानारम्भभूता-
मृतस्थानं न्यसेदित्यर्थः । एतदुक्तं भवति अमृतेश्वरोविद्यायाः प्रथमद्वितीय-
तृतीयकूटानां प्रतिकूटं षोडशस्वरयोजनादिकेकस्य कूटस्य षोडशरूपाणि
भवन्ति । तानि षोडशरूपाणि वक्ष्यमाणक्रमात्मृतस्थानमारभ्य वक्ष्यमाणा मृतकला-
गत्या पञ्चदशरूपाणि विन्यस्य षोडशं रूपं पुनरप्यमृतस्थाने न्यसेदिति । पृष्ठे
प्रपदे । तत्सन्धिः गुल्फजानुसन्ध्योः शङ्खे भालपार्श्वस्थिति । दक्षवामसमारम्भात्
पुंस्त्रियोरप्ययं क्रमः । शुक्ले पूर्णान्तं । एतदुक्तं भवति शुक्लपक्षे पूर्वदक्षिण
पादाङ्गुष्ठमारभ्य मूर्धान्तं तत्तत्पार्श्वस्थेषु पञ्चदशसु प्रोक्तेषु स्थानेषु तत्प्रथमादि-
पूर्णान्तं पञ्चदशसु तिथिषु प्रतितिथि यथाक्रममारोहक्रमादमृतकलायाः स्थिति
र्भवतीति । स्त्रियास्तु वामपादाङ्गुष्ठमारभ्य मूर्धान्तं तत्पार्श्वस्थेषु प्रोक्तेषु पञ्च-
दशसु स्थानेषु तत्प्रथमादिपूर्णान्तं पञ्चदशसु तिथिषु प्रतितिथि यथाक्रम-
मारोहक्रमादमृतकलायाः स्थितिर्भवतीति । एवं पुंस्त्रियोः शुक्लपक्षे समारम्भ-
पार्श्वक्रमव्यत्यासेऽपि स्थानक्रमव्यत्यासो न भवतीति । इतरे कृष्णपक्षे मूर्धादि
अङ्गुष्ठान्तः प्रतिलोमतः अवरोहणक्रमेणेत्यर्थः । भागद्वयस्य व्यत्यासात् पुं-
स्त्रियोरिति शेषः । अङ्गुष्ठगा अमृतकलेति शेषः । एतदुक्तं भवति कृष्णपक्षे
पुंसां वामपार्श्वमूर्धादिवासाङ्गुष्ठान्तं प्रोक्तेषु पञ्चदशसु स्थानेषु पूर्णान्तप्रतिपद-
मारभ्य दर्शान्तं पञ्चदशसु तिथिषु प्रतितिथि यथाक्रममवरोहक्रमेणामृतकला-
स्थितिर्भवतीति । स्त्रियास्तु दक्षिणपार्श्वमूर्धादि दक्षिणाङ्गुष्ठान्तं प्रोक्तेषु पञ्चदशसु
स्थानेषु पूर्णान्तप्रतिपदमारभ्य दर्शान्तं पञ्चदशसु तिथिषु प्रतितिथि यथाक्रम-
मवरोहक्रमेणामृतकलायाः स्थितिर्भवतीति । नित्यश इत्यादिना कल्मष इत्यन्ते-
नार्हाद्येनैकेन श्लोकेनैतदुक्तं भवति । अमृतेश्वरोविद्याभिदेषु षट्सु स्वभजनीयस्यै-

न्यसेत्ताः षड्विधाः प्रोक्तक्रमान्ते न तु नित्यशः ।
 न्यासेनामृतरूपी स्यात् साधकः क्षीणकलमषः ॥ ६२ ॥
 ध्यानं तासां प्रवक्ष्यामि शृणु प्रोक्तक्रमेण वै ।
 यासां स्मरणमात्रेण क्लेशा नश्यन्त्यशेषतः ॥ ६३ ॥
 शुद्धस्फटिकसङ्काशां मौलिवद्धेन्दुनिर्गतैः ।
 अमृतैराद्र्देहास्तास्त्वमलाभरणान्विताः ॥ ६४ ॥
 कुमुदं पुण्डरीकञ्च राक्षेन्दुभमृतं करैः ।
 दधानाः स्मेरवदना मुक्ताभरणभूषिताः ॥ ६५ ॥

कैकस्य भेदस्यैव कूटत्रयवतः प्रतिकूटञ्च षोडशस्वरयोजनात् जातानि षोडश
 षोडशरूपाणि एवं सभूयाष्टचत्वारिंशद्रूपाणि प्रोक्तक्रमेणामृतकलास्थितिस्थान
 मारभ्य पञ्चदशसु स्थानेषु पञ्चदश रूपाणि पुनरप्यारभ्यस्थानि षोडशरूपमेवं
 षोडशषोडशविभागेन निशस्त्रिणः न्यसेत् । तेन साधकः प्रोक्तरूपो
 भवतीति ॥ ६२ ॥

ध्यानमित्यादिभिः परिवारिता इत्यन्तेश्चतुर्भिः श्लोकैरमृतेश्वरीध्यानं तत्-
 पूजां तदावरणशक्तिनिवहञ्चोपादिशति । तत्र तासां अमृतेश्वरीमूर्तिविद्याभेद-
 षट्कानां । यासां मूर्त्तिनां । क्लेशाः तापत्रयरूपाः । शुद्धस्फटिकसङ्काशां मूर्त्तिमिति
 शेषः । दधाना इत्युपरितनश्लोकोत्तरार्द्धस्य प्रथमपादेनान्वयः । मूर्त्तिरेक-
 वचनत्वं तासां षष्ठां ऐक्यपरमार्थत्वात् । अन्विता इति बहुवचनं भेदरूपाङ्गो-
 कारेण । अत्रायुधानि ऊर्ध्वादिदक्षिणवामदक्षिणवामक्रमेण । स्मेरवदनाः प्राग्वत्
 मूर्त्तिविशेषणं प्राग्वद्दधाना इत्यत्रान्वयः । मुक्ताभरणभूषिताः मौक्तिक-
 मयैराभरणैरलङ्कृताः । दलमध्यगाः ताभिः षष्टिशतार्णवशक्तिभिः पूर्वाङ्गाभृता-
 क्षरषष्ट्युत्तरशक्तिकाभिः शक्तिभिरित्यर्थः । एतदुक्तं भवति अभोष्टमानभ्रमेण
 वृत्तं निष्पाद्य वह्निरिकाङ्गुलमानेन वृत्तं कृत्वा तद्वह्निः पञ्चाङ्गुलमानेन वृत्तं विधाय
 तद्वह्निः पुनरप्येकाङ्गुलमानेन वृत्तं विधाय एवमन्तर्वह्निर्विभागेन प्रोक्तचतुष्टयेन
 सार्धं विंशतिवृत्तानि विधाय तासु पञ्चाङ्गुलान्तरालासु दशसु वीथिषु एकस्या-
 मेकस्यां वीथ्यां षोडश षोडश दलानि कृत्वा तत्र मर्त्यमध्यकर्णिकायां प्रधान-

षोडशच्छदयुक्तानां पद्मानां दलमध्यगाः ।

ताभिः षष्टिशतार्णात्मशक्तिभिः परिवारिताः ॥ ६६ ॥

तत्तद्विद्याक्षरोपेतं तदङ्गं रूपिणीपदम् ।

शक्तीतिहाक्षरं प्रोक्तसप्ताक्षर्या च संयुतम् ॥ ६७ ॥

चतुर्दशाक्षरी विद्या कृत्वैवं ताभिरर्चयेत् ।

वाच्यात् प्रवेशगत्यैव प्रादक्षिण्यात् सुगन्धिभिः ॥ ६८ ॥

सितैः प्रसूनैः शीखण्डकर्पूरद्रवलोहितैः ।

पूजयेद्बहिरासान् विदध्यादलियुग्मकम् ॥ ६९ ॥

निवेद्या पायसं दुग्धकदलीफलशर्कराः ।

होमञ्च तैस्तर्पणान् जलैः कर्पूरवासितैः ॥ ७० ॥

देवताममृतेश्वरीं वह्निर्दलेषु भगमालिनीपटलोक्तषष्ठ्युत्तरशतामृताक्षरात्मिकाभिः
शक्तिभिः परिवारितां पूजयेत् । एतदन्यासां पञ्चानामपि साधारणम् ॥ ६६ ॥

तत्तद्विद्येत्यादिभिर्वामितैरित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैरावरणशक्तोनां पूजाविद्याः
देव्याः पूजाद्रव्याणि वलिहोमतर्पणानि चोपदिशति । तत्र तत्तद्विद्याक्षरो-
पेतं पूर्वोक्तसंख्यानां प्रत्येकमाद्याक्षरत्वेन योजनीयमित्यर्थः । तदङ्गं प्रोक्तसंख्येष्व-
मृतार्णेषु एकैकं प्रोक्तसप्ताक्षर्या द्वितीयपटल इतिशेषः । चतुर्दशाक्षरी प्रति-
विद्यमिति शेषः । कृत्वैवं एवं प्रोद्धृत्येत्यर्थः । ताभिर्विद्याभिः । प्रादक्षिण्यात्
अग्रादारभ्येति शेषः । एतदुक्तं भवति अमृतेश्वरीविद्यारूपभेदषट्कभजनीयस्य
रूपस्य प्रथमकूटं पूर्वमुच्चार्यानन्तरममृताक्षरेषु विन्दुयुक्ताशीतिषु चैवं सम्भूय
षष्ट्युत्तरशतेषु प्रोक्तक्रमेणैकैकमक्षरमुच्चार्यानन्तरं रूपिणीशक्तिपादुकां पूजयामोति
द्वादशाक्षराण्युच्चार्य्य एवं सम्भूय प्रतिविद्यं चतुर्दशाक्षरात्मिकाभिर्विद्याभि-
र्वाच्याभ्यन्तरप्रवेशगत्याद्यादिप्रादक्षिण्येनार्चयेदिति । सुगन्धिभिः प्रसूर्नैरित्य-
त्वावयवः । शीखण्डं चन्दनं । वह्निर्नित्यपूजामण्डलतः । आसां षड्विधानाम-
मृतेश्वरीणां । तुना आसामपि ललितात्मकत्वमुच्यते । वलियुग्मकं आद्यस्तयो-
र्यथाक्रमं षोडशाक्षरमन्त्रेण कुरुकुल्लासप्ताक्षर्या च । तैः पायसादिभिश्चतुर्भिः ॥७०॥

दशलक्षं जपेद्विद्यां पयोभक्ष्यः समाहितः ।

एवं जपादिसंसिद्धविद्यो मन्त्रौ यदा जलम् ॥ ७१ ॥

समुद्रजं स्पृशन् हस्ततलेन प्रजपेच्च ताः ।

एकैकशः शतादिवं तत्तोयं दुग्धसन्निभम् ॥ ७२ ॥

तेष्वेव तत्तद्विद्यार्णसमेतान् षष्टिसंयुतान् ।

शतार्णानालिखेन्मध्ये तदाद्यं मध्यतो लिखेत् ॥ ७३ ॥

दशलक्षमित्यादिना मन्त्रिमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन विद्यासाधनविधानं सिद्ध-
विद्यस्य लक्षणपदिशति । तत्र दशलक्षं प्रतिविद्यमिति शेषः । अत्र
तर्पणहोमौ प्रतिविद्यं तद्दशाश्वमिति सम्प्रदायः । एवमुक्तप्रकारेण
जपादोक्त्यादिशब्दस्तर्पणहोमपूजादिविषयः । समुद्रजं जलमिति पूर्वश्लोकोक्त-
पदेनान्वयः । ताः षड्विधा विद्याः । एकैकशः शतात् षड्विद्यासु तासु
स्वसिद्धां स्वसिद्धामेकैकां विद्यां शतवारं जपेदित्यर्थः । एवमुक्तप्रकारजापेन
तत्तोयं समुद्रजलं दुग्धसन्निभम् रसादिभिः ॥ ७२ ॥

तेष्वित्यादिना अनन्तका इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन पञ्चयन्त्रविधानं तस्यानन्त-
संख्यात्मकत्वञ्चोपदिशति । तत्र तेषु नित्यसपर्यामण्डलत्वेन प्रोक्तेष्वन्तर्वह्निर्वि-
भागस्थितेषु प्रत्येकं षोडशदलरूपेषु दशसु पद्मेषु । तत्तद्विद्यार्णसमेतान् षड्विधा-
मृतेश्वरोविद्यासु स्वाभिमतविद्यायामेकैककूटसमेतान् । षष्टिसंयुतान् शतार्णान्
पूर्वोक्तामृतार्णानित्यर्थः । मध्ये कर्णिकाया इति शेषः । तदाद्यं मध्यतो लिखेत्
माध्याक्षरसमोपेतं स्वमध्यतः साध्याक्षरसमोपेतं तत्तद्विद्यालिखितेष्वष्टदल-
लिखितित्यर्थः । तेषां उक्तसंख्यानामक्षरस्वरूपाणां । अन्योन्यसम्बन्धालिखनात्
वासनापटलवक्ष्यमाणभेदक्रमालिखनात् । अनन्तकाः अनन्तानीत्यर्थः यन्त्राणोति
शेषः । अयमत्र यन्त्ररचनाक्रमः । प्रागुक्तक्रमादन्तर्वह्निर्विभागस्थितानि प्रत्येकं
षोडशदलानि पञ्चानि कृत्वा तेषु षष्ट्युत्तरशतसंख्यासु दलेषु वाङ्मातृ प्रवेशयत्या-
भ्यादद्यादिप्रादक्षिण्येनामृतेश्वरीविद्यासु षड्विधास्त्राद्यविद्याप्रथमकूटसहि-
तानमृतार्णान् षष्ट्युत्तरशतसंख्याकान् विलिख्य तन्माध्यकर्णिकायाश्च तेषां वाङ्मा-
दललिखिताक्षररूपेष्वष्टदललिखिताक्षरस्वरूपं विद्याक्षरप्रथमकूटमध्यमध्यग-
माध्याक्षरोपेतं लिखेत् । एतत् प्रथमं यन्त्रं । अस्मिन्नेव यन्त्रे प्रोक्तेषु दशसु

साध्याक्षरसमोपेतं यन्त्रं स्यादिष्टसिद्धिकृत् ।

तेषामन्त्रोन्मसम्भेदालिखनात् स्युरनन्तकाः ॥ ७४ ॥

प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् कृत्वा विंशतिसूत्रकम् ।

कोष्ठान्युत्पाद्य सुसमान्येकषष्ठ्या शतवयम् ॥ ७५ ॥

तत्कोणतो मार्जयोत चत्वारिंशत् सपञ्चकम् ।

शेषं वज्रं भवेत् कोष्ठैरेकाशीतिशतेन वै ॥ ७६ ॥

तत्र दिक्षु यथा पूर्वं चतुर्भिः स्यात्त्रिकोणकम् ।

तेषु तास्ता लिखेद्विद्यां षट्साध्याख्यासमायुताम् ॥ ७७ ॥

पद्मेषु प्रतिपद्मममृताक्षरेषु दशसु वासनापटलवक्ष्यमाणभेदक्रमात् । षोडशस्वर-
योजनभेदेन जाता यन्त्रसंख्या चतुर्दशाक्षरवाक्ये नोच्यते ज्ञानानन्दोदधौ धीद-
सारराट् धनराट् २०८२२३८८८८००० इत्येतेषु एकमेकं यन्त्रं वासनापटल-
वक्ष्यमाणभेदक्रमादेतद्दशपद्मान्तर्वह्निर्विभागस्थितदशामृतव्यञ्जनार्णभेदेन ज्ञानदो-
हृन्मृग ३६२८८०० इति समाक्षरवाक्यजनितसंख्या भवति । सम्भूय
एककूटजनितयन्त्रसंख्या विंशत्यक्षरवाक्ये नोच्यते अनन्यज्ञानभावः सोमशम्भू-
र्धन्यसिद्धरो धर्मस्थ ७५६८२१८८४५५७४४०००० इत्येवमन्यकूटद्वयस्यापि प्रति-
कूटमेतत्संख्यानि यन्त्राणि भवन्तीति । तस्मादेकैककूटोद्भवानां यन्त्राणामेव
पराद्धसंख्याधिकत्वादनन्तत्वं । अन्यासामेतत्कूटयन्त्रयोर्वैपर्य्यजनितानां पञ्चानां
विद्यानां कूटान्तराभावादेतान्येव यन्त्राणि भवन्ति । तेन चासां परमार्थतो
न भेदो विद्यत इति ॥ ७४ ॥

प्राक्प्रत्यगित्यादिभिः सम्पद इत्यन्तैरष्टभिः श्लोकैः कोष्ठवक्ष्ययन्त्रषट्कं तद्वि-
नियोगांश्चोपदिशति । तत्र सुसमानि प्रत्येकं परस्परं समचतुरस्त्राणि । तत्-
कोणतः तस्य प्रोक्तसंख्याकोष्ठस्य यन्त्रस्य चतसृषु कोणदिक्षु । चत्वारिंशत् सपञ्चकं
पञ्चचत्वारिंशत् कोष्ठानीति शेषः । चतुर्भिः प्रतिदिशमिति शेषः । तेषु चतुर्षु
कोषेषु । तास्ताः स्वसिद्धाः । साध्याख्यासमायुताम् साधकसाध्यकर्मसाध्यायुता-
मित्यर्थः । प्राक्प्रत्यगित्यादिभिः सर्व्वप्रचोनपंक्तिस्थ कोष्ठपञ्चकमध्यमकोष्ठारम्भा-
दित्यर्थः । कोणमध्यस्थपञ्चकेत्युक्त्या कोष्ठाष्टकरूपे सममावरणे चतुर्दिगगत-

प्राग्वत् प्राङ्मध्यमारम्भात् प्रादक्षिण्यप्रवेशतः ।
 विलिखेदमृताङ्गांस्तु क्रमात् षष्टिशतं प्रिये ॥ ७८ ॥
 शेषेषु कोणमध्यस्थपञ्चकेऽभिहितक्रमात् ।
 वाङ्मादिमध्यमान्तस्तु लिखेदन्यास्तु पञ्च वै ॥ ७९ ॥
 साध्याक्षरयुतान्येव षड्भिः षड्वच्चकाणि तु ।
 यन्त्राणि तेषां सर्वत्र गदादिपरिरक्षणम् ॥ ८० ॥
 उत्पातशान्तिमन्यानि मङ्गलानि च कारयेत् ।
 यस्मिन् देशे त्विदं यन्त्रषकंट्के त्वेवं सुपूजितम् ॥ ८१ ॥

कोणे लिखेत् । वाङ्मादिवाङ्कोणस्थकोष्ठादि अन्यास्तु पञ्चत्रिकोणलिखितस्व-
 सिद्धविद्याव्यतिरिक्ताः । साध्याक्षरयुतानि तत्तद्विद्याकूटाक्षराणि षड्भिर्विद्याभिः ।
 तेषां यन्त्राणां गदादिपरिरक्षणं फलमिति शेषः । अन्यानि मङ्गलानि आयुः-
 श्रोतृधनलाभादीनि । तत्र देशे । मारी यावत्सङ्खलमेकव्याधिना नाशकरो
 शक्तिः । अयमत्र यन्त्रविलेखनक्रमः प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्कसमान्तरालानि
 विंशतिसूत्रास्थास्फात्य तेनैकषष्ट्यधिकत्रिशतकोष्ठान्युत्पादय तेषु चतुर्षु कोणेषु
 प्रतिकोणं पञ्चचत्वारिंशत्पञ्चचत्वारिंशत् कोष्ठानि सन्ध्याशीत्यधिकशतकोष्ठानि
 प्राग्वद्व्याकारं मार्जयित्वा शिष्टेष्टकाशीत्यधिकशतकोष्ठेषु चतसृषु दिक्षु
 प्रतिदिशं प्राग्वत् कोष्ठचतुष्टयं सन्ध्याय षोडश कोष्ठानि मार्जयित्वा तत्र तत्र
 प्राग्वत्त्रिकोणानि कृत्वा तेषु त्रिकोणेष्वमृतेश्वरोविद्यासु षट्सु प्रथमं स्वाभि-
 मतविद्यां साध्यादिसंयुक्तकूटत्रयगर्भमालिख्य शिष्टकोष्ठपञ्चषष्ट्याधिकशतैः
 प्राग्वत् सप्तप्राचीनपञ्चक्रस्थकोष्ठपञ्चकमध्यकोष्ठमारभ्य प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या
 प्राग्वदमृताङ्गषष्ट्यधिकशतके षट्पञ्चाशदधिकशताक्षराणि यावत् षष्ठावरणान्तं
 विलिख्य शिष्टाक्षरचतुष्टयं सप्तमावरणकोष्ठाष्टके प्रागादि चतुर्दिगगत कोष्ठचतु-
 ष्टये कोणकोष्ठचतुष्टयवर्जं विलिख्य वर्जिततत्कोणगतकोष्ठचतुष्टये मध्यकोष्ठे
 च सन्ध्याय पञ्चकोष्ठेषु वङ्गिकोष्ठादारभ्य मध्यकोष्ठान्तं प्रादक्षिण्येन दिगन्तत्रि-
 कोणलिखितामृतेश्वरोविद्याशिष्टविद्यापञ्चकं प्राग्वत् सप्ताध्यं समालिखेत् । एतत्
 प्रथमं यन्त्रम् । एवं अमृतेश्वरोद्धितीयादिविद्यापञ्चके स्वाभिमतानि विद्यां प्रत्येकं

तत्र चौरग्रहव्याधिमारीदुर्भिक्षशत्रवः ।

सदा न सम्भवन्तोऽपि भवन्तोऽव च सम्पदः । ८२ ॥

प्राक्प्रत्यग्दक्षिणादकृत्वा द्वादशसूतकम् ।

सैकविंशच्छतं कोष्ठान्यभितो मार्जयेत् क्रमात् ॥ ८३ ॥

दशपञ्चसमोपेतं शिष्टे वज्रैकषष्टिके ।

मध्ये तद्दिनजां विद्यां आलिख्याख्यासमन्विताम् ॥ ८४ ॥

तद्दिद्वैकैकतः कृत्वा त्रिकोणानि यथाविधि ।

प्राग्वदग्रत्रिकोणात्तु विलिखेदुदयाक्षरात् ॥ ८५ ॥

वहिस्त्रिकोणेषु प्राग्वदिनिखा तदनन्तरादि तदन्यपञ्चकस्य तदन्यपञ्चकस्य प्राङ्मध्यकोष्ठपञ्चकविलिखनात् पञ्चयन्त्राणि सभूय पूर्वोक्तेन सह षड्-यन्त्राणि निष्पादय तैः प्रोक्तान् विनियोगान् कृत्वा प्रोक्तानि फलान्यवाप्नुयादिति ॥ ८२ ॥

प्राक्प्रत्यगित्यादिभिः संयुत ईत्यन्तेरष्टभिः श्लोकेरेकषष्टिकोष्ठात्मकवष्पयन्त्रनिर्माणं तत्र मिथुनपूजनं तत्सामान्ये फलं द्रव्यविशेषपूजनात् फलविशेषावामिं कालविशेष पूजनात् फलविशेषं चोपदिशति । तत्र अभितः प्राग्वत् कोणचतुष्टये प्रतिकोणमित्यर्थः । दशपञ्चसमोपेतं क्रियाविशेषणमेतत् । पञ्चदशकोष्ठाणि मार्जयेदित्यर्थः । वज्रैकषष्टिके वज्ररूपयन्त्रकोष्ठैकषष्टिके इत्यर्थः । मध्य सर्वमध्यकोष्ठे । तद्दिनजां विद्यां पञ्चदशपटले प्रोक्तासु कालनित्याविद्यासु तत्तद्दिननित्यात्वेन प्राप्तां विद्याम् । आख्यासमन्वितां प्राग्वत् साधकादित्रयगर्भां । एकैकतः कोष्ठत इत्यर्थः । प्रतिदिशमिति शेषः । यथाविधि समविलिखमित्यर्थः । प्राग्वत् ह्रस्वेखोदरे । अग्रत्रिकोणात् पश्चिमादग्रतः त्रिकोणमारभ्येत्यर्थः । उदयाक्षरात् पञ्चविंशपटलोक्तक्रमतत्तद्दिनेष्वर्कोदयघटिकाप्राप्ताक्षरमारभ्येत्यर्थः । क्रमतः दिवसपञ्चकषड्वर्तक क्रमतः । मिथुनानि नित्यानित्यापटलोक्तानि । अत्र यन्त्रे । घटिकाक्रमयोगेन तत्तद्घटिकासु प्रतिघटिकं तत्तद्घटिकाप्राप्तमिथुनक्रमादित्यर्थः । तथा नित्यानित्यापटलोक्तादिभिरित्यर्थः । अन्यजासु भूतप्रेतग्रहादुत्थास्वित्यर्थः । समी वहुवचनान्यन्यानि

षष्ठ्यक्षराणि क्रमतो मिथुनान्यत्र पूजयेत् ।
 घटिकाक्रमयोगेन गन्धपुष्पादिभिस्तथा ॥ ८६ ॥
 तीव्रार्त्तिषु रणोत्थासु गदोत्थास्वन्यजासु च ।
 शीघ्रं शमं प्रयान्तेषु क्लेशास्तत्र प्रपूजनात् ॥ ८७ ॥
 मम्पदे चार्चयेदेवमरुणेर्गन्धपुष्पकैः ।
 सितैर्ध्वा सौरभोपेतैर्मण्डलाच्छ्रियमाप्नुयात् ॥ ८८ ॥
 पूर्णास्त्रेवं समाराध्य मिथुनानि यथाविधि ।
 समस्तवाञ्छितं वर्षादवाप्नोत्येव निश्चितम् ॥ ८९ ॥
 एवं त्रिजन्मस्वर्चातो जीवेद्वर्षगतं सुखी ।
 नीरोगो निर्गताधिश्च निवृत्तिनोतिमंयुतः ॥ ९० ॥
 क्रूरेषु चाभिचारेषु पूजयेन्मिथुनानि वै ।
 मध्ये साध्यसमोपेते वज्रयन्त्रे दिवानिशम् ॥ ९१ ॥

पदानि त्रीणि तीव्रार्त्तिषु पदविशेषणानि । तत्र यन्त्रे । मण्डलात् प्राग्वद्भिः ।
 पूर्णासु त्रिविधासु त्रिजन्मसु प्राग्वत् । एतदुक्तं भवति प्राक्प्रत्यग्दक्षिणो-
 दक् च समान्तरालानि द्वादशसूत्राण्याम्नास्य एकविंशत्यधिकशतकोष्ठानि निष्पादा-
 तेषु चतुर्षु कोणेषु प्रतिकोणं पञ्चदश पञ्चदश कोष्ठानि मध्य षष्टिकोष्ठानि
 प्राग्वद्द्व्यङ्गकारं मार्जयित्वा शिष्टेष्वेकषष्टिकोष्ठेषु चतसृषु दिक्षु प्रतिदिशमेक-
 मेकं कोष्ठं मार्जयित्वा तत्र तत्र समविरखानि त्रिकोणानि विधाय तत्र
 पश्चिमदिग्गतत्रिकोणप्रारभ्य त्रिकोणसहितवाद्यावरणविंशतिकोष्ठेषु द्वितीया-
 वरणषोडशकोष्ठेषु तृतीयावरणद्वादशकोष्ठेषु चतुर्थावरणष्टकोष्ठेषु पञ्चमावरण-
 चतुष्कोष्ठेषु एवं मध्य षष्टिकोष्ठेषु घटिकाक्रमान्ततद्दिनादयप्राप्तघटिकाक्षरात्
 प्रवृत्तषष्टिघटिकाक्षराणि हृत्ते खोदरे प्रादक्षिण्यप्रवेगगत्या विलिख्य सर्वमध्य-
 कोष्ठे हृत्ते खोदरे तत्तद्दिननित्याविद्यां साधकादिनामत्रयगर्भामालिख्य तत्त-
 द्दिनादिप्रतिघटिकं तत्तद्घटिकाप्राप्तमिथुनानि नित्यानि यापयन् लोकप्रत्यादिभिः
 प्रोक्तकालेषु प्रोक्तकालावधिपूजनात् प्रोक्तफलमिद्विरिति ॥ ९० ॥

मान्त्रिकैर्यामतो वारकल्पितैः स्वगृहे नृपः ।
 नित्याभक्तैः समीचीनैः स्निग्धैः संप्राप्तदक्षिणैः ॥ ६२ ॥
 सुदक्षिणैर्दिनैः कैश्चित् प्रयोक्तारं निहन्ति सः ।
 तथा विलोहाश्रमतले कृत्वा वज्रं सुविस्तृतम् ॥ ६३ ॥
 सर्वतो विलिखेच्छतीस्तत्पुटे तानि संलिखित् ।
 मध्ये साध्यं समालिख्य तत् खनेद्भवनादिषु ॥ ६४ ॥
 तवानिशं सम्पदः स्युरौष्णिताश्च निराकुलाः ।
 निःसपत्ना निरुपमा नीतियुक्ता निरन्तराः ॥ ६५ ॥
 पूर्णाभिषेके याश्चक्रे पूज्याः प्रोक्तास्तु शक्तयः ।
 तामां विद्यां शृणु प्राप्ते याभिः स्यात् सिद्धविग्रहः ॥ ६६ ॥

क्रूरं चित्वादिभिर्निरन्तरा इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः तेनैवाभिचारप्रतीकार-
 विधानं तत्स्थापनेन गृहहस्तादिविधानञ्चोपदिशति । तत्र पूजयेत् प्रागुक्त
 नैवेद्यमन्त्रक्रमादिभिरिति शेषः । वक्ष्यन्त्ये पूर्वप्रोक्ते । यामतो वारकल्पितैः
 अहोरात्रस्य यामाष्टके एकैकयामरूपैकैकवारैर्वृत्तैरष्टभिरित्यर्थः । सुदक्षिणैः
 नित्यातन्त्रप्रोक्तप्रयोगनिपुणैः । दिनैः कैश्चित् कार्यगौरवलाघवापेक्षया एकद्वयादि-
 मण्डलादिभिः । प्रयोक्तारं अभिचारकर्तारं । सः अभिचारः । वज्रं मिथुनवक्ष्यन्त्यं ।
 सर्वतः तस्य यन्त्रस्येकषष्टिपदेषु । शक्तिं हृत्ते खां । तत्पुटे हृत्ते खारेफांशे । तानि
 घटिकाक्षराणि । मध्ये घटिकाक्षरमध्ये । तद्यन्त्रं प्राग्वत् प्राणप्रतिष्ठा
 पूजादिसहितं खनेत् मातृकापटले प्रोक्तक्रमतः । तत्र प्रदेशे । निरन्तराः
 सन्तन्यमानाः ॥ ६५ ॥

पूर्णाभिषेकेत्यादिभिश्चराचरमित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः द्वितीयपटलप्रोक्त
 पूर्णाभिषेकचक्रे पूज्यदेवतानां सचत्वारिंशश्चतुःशताधिकसहस्रसंख्यानां तामां
 प्रत्येकं षोडशाक्षरमन्त्रस्वरूपञ्चोपदिशति । तत्र चक्रे द्वितीयपटल प्रोक्तपे ।
 तामां शक्तानां । याभिः शक्तिविद्याभिः । सिद्धविग्रहः देव्यान्मा भवति ।

खरोत्याभिः सहोत्याभिर्नित्याविद्याभिरेव तु ।

समीरिता विषोढाभिः स्वरवर्जमशेषतः ॥ ६७ ॥

सहस्रेण समायुक्तञ्चत्वारिंशच्चतुःशतम् ।

ललिताशक्तिपूजोक्तवोजद्वयसमन्वितम् ॥ ६८ ॥

रूपशक्तौति सहितं सप्ताक्षर्यन्तमर्चयेत् ।

प्रत्येकं षोडशार्णाभिर्विद्याभिस्ताभिरम्बिके ॥ ६९ ॥

एवं ते गदितं सर्वं विद्याया व्याप्तिवैभवम् ।

यन्मयं विश्वमखिलं दृश्यते सचराचरम् ॥ १०० ॥

खरोत्याभिः पञ्चविंशपटलोक्तकालनित्याविद्यासु वशिनोवर्गजनितनित्याविद्याभिः
षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्याभिः । सहोत्याभिः तासु सकारहकारजनितनित्याभि-
स्तत्संख्याभिः नित्याविद्याभिरिति विशेषः । समीरिताः विद्याः विषोढाभिः
स्वरवर्जं वशिनोवर्गवर्जं सकारहकारयोः षण्डाक्षरचतुष्टय चतुष्टयजनितचतुश्चत्वारिंशदधिकशतसंख्यानित्याविद्यारहिताभिरित्यर्थः । चत्वारिंशच्चतुःशतं चत्वारिंश-
दधिकचतुःशतं । एतदुक्तं भवति पञ्चविंशपटलोक्त २०७३६ कालनित्याविद्यावशि-
नोवर्गजनितषट्सप्तत्यधिक पञ्चशतसंख्या विद्यास्तासु सकारोत्यासु प्रोक्तसंख्यासु
विद्यासु षण्डाक्षरजनितचतुश्चत्वारिंशदधिकशतसंख्या विद्यारहिताः शिष्टद्वाविंश-
दुत्तरचतुःशतसंख्या विद्यास्तत्संख्यविषण्डहकाराक्षरविद्याश्च [चतुःशतोत्तर-
सहस्र संख्यानित्याविद्याः] तच्छ्रुचक्राङ्गत्वेनोक्तानां विद्यानामसाधारणत्वाक्षररूपा
भवन्तीति । वोजद्वयसमन्वितं मायाश्रोवोजसमन्वितं सर्वोदाविति शेषः । रूप-
शक्तौति सहितं रूपशक्ति इति चतुरक्षरोपेतं । पूर्वोक्तासाधारणरूपत्वाक्षर-
कालनित्याविद्यानामस्त इत्यर्थः । सप्ताक्षर्यन्तं सर्व्वचरमे द्वितीयपटलोक्त-
सप्ताक्षरीविद्यासहितमित्यर्थः । एतत् सर्व्वमसाधारणत्वाक्षरनित्याविद्यारूपस्य
विशेषणं । ताभिः पूर्व्वमंप्रस्तुताभिः । ता विद्या यथा--ह्रीं श्रीं अ आ इरूप-
शक्तिपादुकां पूजयामीत्यादि ह्रीं श्रीं हः स ई रूपशक्तिपादुकां पूजयामीत्यन्ताः ।
ताः प्रोक्तसंख्याः शक्तयो ललिताश्रोचक्रस्य शक्तौनामणिमादिमहाविपुसुदर्थ्यन्तानां
पञ्चव्रतिसंख्यानां प्रत्येकं पञ्चदशपञ्चदशसंख्याविभागेनावरणशक्तौ भवन्तीति ।

नियमात्ममयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निष्फालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥
 इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते मन्त्रवैभवं नाम
 षड्विंशं पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥२६॥ ॐ ॥

तेन तामामणिमादीनामपि प्रत्येकं मूलदेवतावत् षोडशनित्यात्मकत्वं ।
 तस्मात्ताः सन्धूय षट्त्रिंशदधिकपञ्चशतोत्तरसहस्रसंख्याः प्रकटयोगिन्यो भव-
 न्तीति यावत् । विद्यायाः ललिताविद्यायाः यन्त्रं विद्यामयम् ॥ १०० ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार-
 मिहिराजप्रकाशभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां
 मनोरमाख्यायां व्याख्यायां षोडशनित्याव्याप्तिवैभव-
 प्रकाशक मन्त्रस्य व्याप्तिप्रकाशनपरं षड्विंशपटलं परिपूर्णं
 परामृष्टम् ॥ २६ ॥ ॐ तत् सत् ॥

यन्त्रसंख्या -- २२७७७३८५८८३६७२३२०००००० ।

ज्ञानेन निम्ना योगीरोसिताङ्गा दुग्धशब्दगा ।

स्वात्मसुरश्रीरित्येकविंशार्णयन्त्रसंख्याकाः ॥

ग्रन्थसंख्याः -- षड्विंशं पटलं प्रोक्ता व्याख्याग्रन्थाश्चतुःशतात् ।

परमष्टयुतं त्रिंशदधिकं संख्याया स्फुटम् ॥

सप्तविंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां कालेन प्राणतोच्यते ।
मातृकाभूतनाथाद्यैः श्रीचक्रेण च शक्तिभिः ॥ १ ॥
लवादीनान्तु कालस्य दुर्लब्धत्वात्तदीरितम् ।
एकश्वासं समारभ्य तत्संख्याभिः क्रमेण वै ॥ २ ॥
अहोरात्रस्य तद्वाप्तिमुक्त्वा तेनान्यदूहयत् ।
विशेषांश्चान्तराद्वाह्यात्तत्तत्सिद्धपपादकान् ॥ ३ ॥

पूर्वस्मिन् षड्विंशे पटले षोडशनित्यानां व्याप्तिवैभवप्रकाशनपरं मन्त्रव्याप्तिं तन्मयामृतेश्वरोविद्यादिकञ्चोपदिश्यानन्तरं षोडशनित्यानां मातृकाभूतनाथाद्यैः श्रीचक्रेण शक्तिभिश्च कालेन प्राणात्मतादिकमुपदिशत्यथषोडशेत्यादिभिर्भवेदित्यस्तेन श्लोकशतरूपेण सप्तविंशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिभिरुपपादकानित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः पटलार्थमुपदिशति । तत्र कालेन प्राणता प्राणात्मककालत्रयेण तदात्मता । मातृकाभूतनाथाद्यैः आदिचान्तैर्विसर्जनोपरहितैः पञ्चाशद्विमातृकाक्षरैः पञ्चभिर्भूतैः नवभिर्नाथैः आद्यशब्देन षट्त्रिंशत्तत्त्वादिभिश्च । श्रीचक्रेण नवचक्रात्मकेन शक्तिभिः तत्रस्थषष्ठवतिभिरेकनवतिभिश्च । लवादीनान्तु कालस्य लवादितुल्यत्नानां मात्रायादुर्लब्धत्वात् ज्ञातुमशक्यत्वात्तदीरितं स्वरूपमिति शेषः । तत्संख्याभिः श्वाससंख्याभिः घटिकाहोरात्रादिरूपसंज्ञाताभिः । क्रमेण वक्ष्यमाणक्रमेण अहोरात्रस्येत्यस्य तत्संख्याभिरिति पूर्वत्वान्वयः । तद्वाप्तिं श्वासात्मकत्वं उक्त्वा तेनान्यदूहयेदिति । भिन्नकर्तृत्वं स्वातन्त्र्यात् । अन्यश्वासवर्षादिकालरूपं विशेषात् गतिवृत्ती श्वासानामिति शेषः । आन्तरात् भूतोदयाद्यात्मकात् वाह्यात् दक्षवामपार्श्वदुहेशात् तत्तत्सिद्धपपादकान् शुभाशुभसिद्धिकरान् । एतदुक्तं भवति षोडशनित्यानां तदात्मकानां मातृकादीनां स्वरूपेण श्वासात्मकेन कालरूपेण मवाह्याभ्यन्तर-

मूलाधारोद्भवो वायुः प्राणाद्याख्यां समश्नुते ।

स तु पञ्चविधो भूतभेदादुद्भवदेशतः ॥ ४ ॥

नासायाः पुटयोः पार्श्वतुङ्गमध्याधरन्ध्रगाः ।

प्राणान्मोलाम्बुखात्मानः पवनाः सूर्यथाक्रमम् ॥ ५ ॥

गुरुकेतु भृगुकुजौ बुधार्कौ चन्द्रसूर्य्यजौ ।

क्रमाच्चतुर्षु भूतेषु व्योम सर्वात्मकं भवेत् ॥ ६ ॥

उभयस्थो भवेद्राहुश्चन्द्रसूर्य्यौ पुटक्रमात् ।

वामदक्षौ तयोस्तस्य प्रवेशो निर्गमस्तथा ॥ ७ ॥

जीवश्चन्द्रो रविः शून्यो भागः स्त्रीपुरुषौ तथा ।

पृथिवी सलिलं चन्द्रो रविरन्यत्तयं भवेत् ॥ ८ ॥

व्याप्तिद्वयं तेषां श्वासानां शुभाशुभफलप्रदानाद्वक्ष्यमाणात् वाह्याभ्यन्तरान्
विशेषान् वच्योक्तं भवतीति ॥ ३ ॥

मूलाधारेत्यादिना यथाक्रममित्यन्तेन श्लोकद्वयेन श्वासानामुदयं तद्वृत्तिभेदा
सत्तत्संज्ञाप्राप्तिं तस्य भूतात्मकत्वेनोदयविशेषक्रमञ्चोपदिशति । तत्र मूला-
धावीद्भवः नित्यानित्यापटलोक्तरूपमूलाधारप्रदेशसमुद्भवः । प्राणाद्याख्यां आदि-
शब्दस्त्वपानयानादीतरभेदविषयः । स प्रोक्तरूपो वायुरुद्भवदेशतः उपलब्धि-
स्थानेनन्तरवक्ष्यमाणनासापुटद्वयगतेषु । पुटयोः रन्ध्रयोः । पार्श्वतुङ्गमध्याधो-
रन्ध्रगाः तिर्य्यगूर्ध्वदण्डाधरमध्यगतप्रवाहाः । विसर्गलोपः स्वातन्त्र्यात् ॥ ५ ॥

गुर्वित्यादिभिरीरितावित्यन्तैः सप्तभिः श्लोकैः श्वासानामुदयविशेषैः दृष्टस्थान
पञ्चकालविशेषैश्चैकादशविधचन्द्रसूर्यात्मकत्वं राक्षात्मकत्वसहितमुपदिशति ।
तत्र गुरुकेतवित्यादिना श्लोकैर्नैतदुक्तं भवति । उभयोरपि नासापुटयोः प्राणा-
न्मोलाम्बुरूपेषु चतुर्षु भूतोदयेषु वामदक्षिणपुटक्रमेण प्रवाहं प्रोक्तक्रमग्रहदण्डात्म-
कत्वं व्योमोदये राहुविषुग्रहाष्टकात्मकत्वं च भवतीति । उभयस्थः उभयपुटस्थः
श्वासानामेवमेवं प्रकारप्रवाहकारणं गुरुमुखादवगन्तव्यम् । वामदक्षावित्यस्य
पुटाग्रिनि पूर्व्वेतात्वयः । तयोः पुटयोरिदंैकश्चिन्नपि । तथा चन्द्रसूर्य्यौ जीव

गृहेषु चन्द्रो गुर्विन्दुगुरुज्ञा भास्करः परे ।
 मातृकाञ्च तथा विद्या स्वरव्यञ्जनभेदतः ॥ ९ ॥
 अधः पृष्ठञ्च चन्द्रः स्याद्दर्शये दिनकृद्भवेत् ।
 शरीरेऽपि घटैरुर्ध्वं चन्द्राधो रविरीरितः ॥ १० ॥
 अस्तीति वाक्यं चन्द्रः स्यान्नास्तीति वाक् रविः स्मृतः ।
 शुक्लकृष्णौ तथा पक्षाविति चन्द्रा दशान्तराः ॥ ११ ॥
 एवं सूर्या दश प्रोक्ता वाह्याभ्याञ्च यशस्विनि ।
 एकादशविधौ चन्द्रभास्करो सम्यगीरितौ ॥ १२ ॥
 तयोश्चन्द्राः प्रोतिकरा भास्कराः क्लेशकारिणः ।
 राहुः शून्यञ्च सर्व्वं च नाशाय भवति क्षणात् ॥ १३ ॥
 सूर्य्येषु शस्तः सर्व्वं च मृधभोजनमैथुनैः ।
 संग्रहश्चान्यदग्विलं चन्द्रे मिध्यत्ययत्नतः ॥ १४ ॥

भाग इत्युत्तरत्वान्वयः । तथा चन्द्रसूर्यावित्यर्थः । अन्यत्रयं अग्नोरव्योमात्मकं
 परे कुजमौरिकेत्कर्काः । तथा चन्द्रसूर्यौ ऊर्ध्वे प्रथमादिवचनमेतत् ।
 तथा चन्द्रसूर्यौ आन्तराः पक्षात्मकत्वविधुराः । एवमुक्तप्रकारेण । दशेत्यस्य
 आन्तरा इति पूर्व्वत्वान्वयः । वाह्याभ्यां शुक्लकृष्णरूपाभ्यां चन्द्रसूर्याभ्यां ।
 चकारः समाहारे ॥ १२ ॥

तयोरित्यादिना श्लोकेन प्रोक्तचन्द्रसूर्य्येराहुशून्यानां मामान्यं फलमुपदिशति ।
 तत्र भास्कराः शून्यरूपविधुराः ॥ १३ ॥

सूर्य्येष्वित्यादिभिः परमेश्वरीत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकेः चन्द्रसूर्य्येराहुशून्येषु कर्त्त-
 व्यानि कर्म्मणि प्रश्नप्रकारविशेषे फलविशेषादिकञ्चोपदिशति । तत्र सूर्य्येषु एका-
 दशविधेषु । मृधभोजनमैथुनैः युद्धभोजनमैथुनैः सहितं शेषः । संग्रह इत्यस्य शस्त
 इति पूर्व्वत्वान्वयः । अन्यदग्विलं शिष्टमङ्गलरूपकर्मजातं । चन्द्रे एकादशविधे ।
 तथ्यं इष्टं वानिष्टं वा निश्चित्य भवतोत्पत्तं अस्तीति निश्चित्य नास्तीति निश्चित्य

जीवे तु कथितं तथ्यं मेध्यदर्शश्च १ सिध्यति ।
 निश्चित्य भवतीतुक्तमन्यथा चेत्तदन्यथा ॥ १५ ॥
 अनिश्चिते विधौ कन्या गर्भप्रश्नेऽनातः पुमान् ।
 शून्ये गर्भविपत्तिः स्यादित्याद्यूहा वदेद्दृढम् ॥ १६ ॥
 शून्ये नभसि राहौ च शुभान्येवाशुभान्यपि ।
 शुभानि तत्र सर्वाणि नश्यन्ति परमेश्वरि ॥ १७ ॥
 वामे वहति वायौ तु वदेद्देशिकशिष्ययोः ।
 तत्स्थाने स्थापयित्वा तं तत्कर्णे कथयेन्मनुम् ॥ १८ ॥
 अथवा जीवगस्थाने तत्कर्णे मन्त्रमादिशेत् ।
 अन्यथा शून्यराहोस्तु नाशाय गुरुशिष्ययोः ॥ १९ ॥

चोक्तं कार्यं भवतीति यावत् । अन्यथा चेत्तदन्यथा शून्ये कथितं चेच्छून्यं भवति ।
 अनिश्चये निश्चयरहिते गर्भप्रश्ने इत्यस्य विशेषणं गर्भप्रश्ने इति पदच्छेदः । अन्यतः
 सूर्ये शून्यश्चतिरिक्ते शून्ये शून्यरूपसूर्ये इत्यादीत्यत्रादिशब्दः निश्चितकार्यप्रश्ने
 विषयः । एतदुक्तं भवति अनिश्चिते कार्यप्रश्ने चन्द्रश्चेद्यद्यदभिमतं तद्वति ।
 सूर्यश्चेद्यदनभिमतं तच्च भवतीति । तत्र शून्यनभाराहुषु नश्यन्ति अशुभानि
 भवन्तीत्यर्थः ॥ १७ ॥

वामे इत्यादिना शिष्ययोरित्यन्तेन श्लोकद्वयेन गुरुणा शिष्यस्य मन्त्रोपदेश-
 कालविशेषं तदकरणे प्रत्यवायञ्चोपदिशति । तत्र देशिकशिष्ययोरित्यस्य वामे
 इति पूर्वब्रान्वयः । तत्स्थाने वामभागे । तं शिष्यं तत्कर्णे वामकर्णे । अथवा
 पश्चान्तरे जीवगस्थाने वामदक्षिणभेदतः । तत्कर्णे जीवकर्णे । अन्यथा उक्त
 प्रकारद्वयवैपरोत्येन । एतद्वामभागजीवस्थापनं नित्याविद्याविधुरसमस्तमन्त्रोपदेशे
 नित्यानान्तु सवाराहौकुरुकुल्लानां तत्तत्पूजाचक्रे स्वपुरस्थापनमस्माभिः
 पूर्वाक्कमेव । अत्र श्वामानां भूतादिस्वरूपोदयावगमनोपायान्तरमाराध्यमुखा-
 दवगन्तव्यम् ॥ १८ ॥

षष्ट्या युतैस्तु त्रिशतैर्निश्वासैर्नाडिका मता ।

तासां षष्ट्या दिनं पूर्णं तद्दिनं स्यात् पुनः पुनः ॥ २० ॥

एकस्मिंस्तु दिने श्वासाः सहस्राण्येकविंशतिः ।

षट्शतञ्च ततस्तेषां स्वरूपं शृणु सुन्दरि ॥ २१ ॥

आरभ्यार्कोदयं प्रातः सप्तत्या द्विशतं क्रमात् ।

प्राणाम्नीलाम्बुखानि स्युर्नवत्यानाञ्च संक्रमः ॥ २२ ॥

तत्राप्येवमतोनात्राप्येवञ्च दशमक्रमात् ।

दिनमेवं ब्रजेदादौ दर्शप्रतिपदं प्रति ॥ २३ ॥

षष्ट्यादिना सुन्दरीत्यस्तेन आकलयेन घटिकादिनरूपेण श्वासानां संख्या-
विशेषः कालात्मकत्वोपदेशं तत्श्वासरूपप्रस्तावञ्च करोति । तत्र तासां
नाडिकानां । तद्दिनं नाडिकाषष्ट्यात्मकं । पुनः पुनः परिवृत्तितः । तेषां श्वासानां ।
सुन्दरीति देवीसम्बुद्धिः ॥ २१ ॥

आरभ्येत्यादिभिर्भवन्ति हीत्यस्तेस्त्रिभिः श्लोकैः श्वासानां पुटयोः पूर्वपक्ष-
प्रतिपदादिभूतेषूदयकालं पुटान्तरसंक्रमणकालक्रमं प्रोक्तनिगमनविपर्ययासे फलञ्चो-
पदिशति । तत्र सप्तत्या द्विशतं प्रतिभूतं श्वासा इति । नवत्या श्वासाैरन्यत्र
पुटान्ते संक्रमः पुटात् पुटसंक्रान्तकालः तदुभयपुटप्रवाहितया स राहुर्भवतीति
यावत् । तत्रापि संक्रान्तपुटान्तरेपि । एवं प्रोक्तकालावधि । अतोऽन्यत्र
संक्रान्तपुटान्तरसंक्रम इति पूर्वोक्तकालावधि । एवं प्रोक्तप्रकारपरिवृत्त्या
पञ्चदशपरिवृत्तयः । आदौ युगानामिति शेषः । दर्शप्रतिपदं प्रति प्रतिदर्शं
प्रतिप्रतिपदमित्यन्वयः प्रतिशुक्लप्रतिपदमित्यर्थः । सर्वेषां जीवानां । एतदुक्तं
भवति युगादिषु शुक्लप्रतिपदि सूर्योदयमारभ्य एकस्मिन् पुटे पञ्चाशदधिकतयो-
दशशत ॥ ११५० ॥ श्वासैः पञ्चानां भूतानामुदयः । ततो नवत्या श्वासैः नाड्यान्तरे
संक्रमः । एवञ्च चत्वारिंशदधिकचतुर्दशशत ॥ १४४० ॥ श्वासै रेकावृत्तिः ।
एवं पञ्चदशावृत्तिषु षट्शताधिकान्येकविंशतिसहस्राणि श्वासा भवन्तीति
पर्यवसितोऽर्थः । युगादिषु शुक्लप्रतिपदि प्रातरर्कोदयं प्रारभ्य पुटयोर्व्यामदक्षिण-

एवं क्रमेण सर्वेषां प्राणोदय उदीरितः ।

एतत्क्रमविपर्ययासादभव्यानि भवन्ति हि ॥ २४ ॥

बलाधिकाश्चरा वामे बलिनो दक्षिणे स्थिराः ।

उभयतोभयात्मानः शुभाशुभपरीक्षणम् ॥ २५ ॥

सार्द्धद्वाविंशतिश्वासक्रमाद्वादशराशयः ।

तत्र सार्द्धचतुष्केण भूतानि स्थिरिति क्रमात् ॥ २६ ॥

घटिकाणाम् षु सर्वत्र वाख्याद्येकान्तरोदये ।

तत्तद्वर्णभवाः श्वासाः षष्ट्या त्रिशतमीरितम् ॥ २७ ॥

क्रमेण पञ्चभूतेषु प्रतिभूतं प्रोक्तकालावधि श्वासानां प्रवाहसंक्रमौ । प्रवाहसंक्रमा-
वेवं पञ्चदशपरिहृत्तितो दिनमेकं भवति । अनन्तरदिने दक्षिणपुटमारभ्यैवं
क्रमाद्भवति । एवं क्रमेण दर्शान् प्रतिदिनं पुटव्यत्यासारभक्रमेण सर्वेषां प्राणो-
दयो भवत्येतत् क्रमविपर्ययासे तु महात्म्यमङ्गलानि च भवन्तीति ॥ २४ ॥

बलाधिका इत्यादिना श्लोकेन श्वासानां वामदक्षिणोभयप्रवाहकाले चरा-
दीनां वस्तूनां बलाधिक्यमुपदिशति । तत्र वामे वायौ प्रवहति दक्षिणे इत्यत्र
प्राग्वत् । उभयत्रेति च प्राग्वत् शुभाशुभपरीक्षणे । चरस्थिरोभयात्मकानां
कर्षणमिति शेषः ॥ २५ ॥

सार्द्धत्यादिना श्लोकेन भूतानां राशीनाञ्च श्वासक्रमादन्योन्यव्यात्याकारत्वं
मुपदिशति । तत्र सार्द्धद्वाविंशतिश्वासक्रमाद्वादशराशयः प्रतिराशुक्तसंख्य-
(२२) श्वासक्रमात् सभ्य राशिद्वादशकं (२७०) प्रागुक्तसंख्यश्वासात्मकं
एकैकं भूतं भवतीत्यर्थः । तत्र राशिषु एकस्मिन्नेकस्मिन्निति शेषः । सार्द्धचतु-
ष्केण श्वासानामिति शेषः । एतदुक्तं भवति प्रत्येकं प्रोक्तसंख्यश्वासात्मकेषु
द्वादशसु राशिष्वेकस्मिन्नेकस्मिन् राशौ प्रतिभूतं प्रोक्तसंख्यश्वासात्मकानि च
भूत्वा भूतानि समुद्यन्तीति ॥ २६ ॥

घटिकेत्यादिना अक्षरैरित्यन्तेन श्लोकद्वयेन प्रतिदिनमुदयघटिकाक्षराणि तद्-
घटिकाक्षराणां श्वासात्मकत्वं तेषु श्वासेषु भूताक्षरोदयक्रमश्चोपदिशति । तत्र

तेषु तद्भूतवर्णानां दशानामादितो दश ।

सप्तावृत्त्या ततः शेषाः प्राणान्नीलाम्बुखाक्षरैः ॥ २८ ॥

संख्याभिर्ध्वासनाव्याप्तिं श्वासानां शृणु सुन्दरि ।

यया विहितया मन्त्री सदा दर्शनवान् (१) भवेत् ॥ २९ ॥

सर्वत्र सर्वेषु दिनेषु वायादि एकाक्षरा उदये इति पदच्छेदः । एतदुक्तं भवति सर्वेषु युगदिनेषु घटिकार्णेषु विषये एकैकान्तरितं । अतएव य इति वायव्याक्षरपञ्चकं दिवसपञ्चकक्रमादुदयघटिकाक्षरत्वं प्रतिपद्यत इति । तत्तद्वर्णभवाः तत्तदघटिकार्णिकाः । एतदुक्तं भवति पूर्वोक्तप्रकारा घटिकात्मकाः श्वासास्तत्तदघटिकात्मका वर्णरूपाश्च भवन्तीति । तेषु श्वासेषु प्रोक्तषष्ट्युत्तरत्रिंशतसंख्येषु तद्भूतवर्णानां घटिकाक्षरेषु प्रत्यक्षरं तत्तत्प्राप्तभूतवर्णानां दश-
श्वासा इति शेषः । शेषाः पञ्चाशदधिकशतत्रयसंख्याः । एतदुक्तं भवति पूर्वोक्तोदयाक्षरादि षष्ट्यात्मकाक्षरात्मिकासु घटिकासु प्रतिघटिकं षष्ट्युत्तरत्रिंशतसंख्येषु श्वासेष्वदितो दशश्वासास्तत्तदघटिकाप्राप्ताक्षरप्राप्तभूताक्षरवर्णानां दशानां तदादितत्पूर्व्यान्तानां स्वरूपेण समुद्यन्ति । शेषास्तु पञ्चाशदुत्तरत्रिंशतसंख्याः श्वासा एवं दशदशक्रमेण तदनन्तरभूतादितदभूताम्सानां पञ्चानां प्रतिभूतं दशदशाक्षररूपाणां स्वरूपेण समावृत्तयोद्यन्ति । एवंभूतं सति प्रतिघटिकं तत्तदक्षरप्राप्तभूताक्षराणां दशानामष्टावृत्तयः शेषभूत चतुष्टयाक्षराणां समावृत्तयश्चैवं क्रमेणैकैकघटिकाक्रमेण पञ्चभूतात्मकवर्णात्मिका भवतीति ॥ २८ ॥

संख्याभिरित्यादिभिरीश्वरीत्यन्तेश्चतुर्भिः श्लोकैः प्रस्तावादिपुरःसरमहोरात्रादि श्वासानां प्रोक्तसंख्यानां कालनित्यादिश्रीचक्रस्थशक्त्यन्तानामेकादशविधानामप्यवाप्तरव्याप्तिं समव्याप्तिं तदनुसन्धानवैभवञ्चोपदिशति । तत्र संख्याभिः श्वासानामित्युत्तरत्वान्वयः । वासनाव्याप्तिं वासनाञ्च व्याप्तिं च वासनात्मिकाव्याप्तिमित्यर्थः । वक्ष्यमाणानामेकादशविधानामिति शेषः । सुन्दरोति देवीसम्बुद्धिः । यया व्याख्या नित्यातद्वाप्तिविद्यानां पञ्चविंशपटलप्रोक्तसंख्यानां पूर्वमहोरात्र-
-श्वाससंख्यानां मध्ये एकशः प्रतिविद्यमेकैकश्वास इत्यर्थः । ततः पूर्वोक्तश्वास-

नित्याविद्यामितत्त्वानां संख्याः स्युः पूर्वमेकशः ।

ततो दिनार्णाः सन्ध्याः स्युस्ततश्च घटिकार्णकाः ॥ ३० ॥

राशयो द्वादश ततो ग्रहा भूतानि पञ्च वै ।

मातृकोद्यापि पञ्चाशच्छीचक्रस्थाश्च शक्तयः ॥ ३१ ॥

संख्यायाः परमित्यर्थः । दिनार्णाः पूर्णमण्डलार्णाः । सन्ध्याः सन्ध्यात्रयप्राप्तैकषष्टि-
संख्याः । पूर्णमण्डलश्वाससंख्यायाः परमिति शेषः । ततस्तत्संख्यायाः परं ।
घटिकार्णकाः षष्टिसंख्या इति शेषः । द्वादशराशयो घटिकार्णसंख्यायाः परमिति
शेषः । ततः राशिसंख्यातः । ग्रहाः नव भूतानि पञ्चसंख्यातः । मातृका
भूतसंख्यातः परमिति शेषः । पञ्चाशद्विसर्जनीयविधुरा वर्णा इति शेषः ।
शक्तयः मातृकासंख्यातः परमिति शेषः । सैका नवतयः आयुधाष्टकस्य
मिश्रुनचतुष्टयत्वेन गृह्यमाणत्वान्मध्यदेवताविधुरत्वाच्च । देवी ललिता सर्वा-
त्मना श्वाससमष्टिरूपेण । एतदुक्तं भवति अहोरात्रात्मकानां षट्शतो-
त्तरैकविंशतिसहस्रसंख्यानामादितः कालनित्यारूपाः षट्त्रिंशदधिकसप्तशतोत्तर-
विंशतिसहस्रसंख्याः श्वासा भवन्ति । तच्छिष्टेषु चतुःषष्ट्यधिकाष्टशतसंख्येषु
श्वासेषु षट्सप्तत्यधिकपञ्चशतसंख्यश्वासाः पूर्णमण्डलवर्णरूपा भवन्ति ।
तच्छिष्टेष्वष्टाशीत्यधिकद्विशतसंख्येषु श्वासेषु सन्ध्यात्रयरूपनाथतत्त्वनित्यात्मकरूपा
एकषष्टिश्वासा भवन्ति । तच्छिष्टसप्तविंशत्यधिकद्विशतश्वासेषु षष्टिश्वासा अहो-
रात्रषष्टिकाक्षररूपा भवन्ति । तच्छिष्टेषु सप्तषष्ट्यधिकशतश्वासेषु द्वादश श्वासा
द्वादश राश्यात्मका भवन्ति । तच्छिष्टेषु पञ्चपञ्चाशदुत्तरशतश्वासेषु नवश्वासा
नवग्रहात्मका भवन्ति । तच्छिष्टेषु षट्चत्वारिंशदधिकशतश्वासेषु पञ्चश्वासाः
पञ्चभूतात्मका भवन्ति । तच्छिष्टेष्वेकचत्वारिंशदुत्तरशतश्वासेषु पञ्चाशच्छ्वासाः
विसर्जनीयरहिता मातृकाक्षरात्मका भवन्ति । तच्छिष्टा एकनवतिसंख्य श्वासाः
प्रोक्तक्रमसंख्यशीचक्रस्य शक्तिरूपा भवन्ति । एवं क्रमेणाहोरात्रात्मकश्वासाः
समष्टिरूपा (१) परिच्छिन्नविग्रहविग्रहरूपा ललितात्मका भवन्ति । अत्र पूज्य-
पादमुखादवगतोर्ध्वस्तदाश्रया लिख्यते यथा—अहोरात्रोक्तसंख्याः श्वासाः पञ्चाश-
दक्षरात्मिकाया मातृकाया द्वात्रिंशदधिकचतुःशतावस्था तदात्मका भवन्ति । ते

सैका नवतयः प्रोक्ता देवी सर्वात्मना स्थिता ।
 एवं विद्यां वासनां यो भावयेत् परमेश्वरि ॥ ३२ ॥
 नाडीचक्रस्य मर्माणि देशान्तर्गतां क्रियाम् ।
 योगाभ्यासं तदङ्गैश्च स्वेच्छोत्क्रान्तिविधानकम् ॥ ३३ ॥
 परकायप्रवेशश्च योगसिद्धस्य लक्षणम् ।
 आसन्नमृत्युचिह्नानि कथयामि यथाक्रमम् ॥ ३४ ॥
 प्राक्प्रोक्तमूलाधारस्य मध्यगा त्रयसमध्यतः ।
 सुषुम्णा पृष्ठवंशाख्यवौणादण्डस्य मध्यगा ॥ ३५ ॥
 मूलादिब्रह्मरन्ध्रान्ता नासाग्राद्वादशाङ्गुले
 तदयात् पायुगा प्रोक्तालम्बुषाख्या तु नाडिका ॥ ३६ ॥

पुनरपि विंशत्युत्तरशतत्रयाधिकचतुःसहस्रपरिवृत्तितः पञ्चभूतात्मका भवन्ति ।
 पुनरपि ते नवनायत्र्यौचक्रग्रहाणां चतुःशतोत्तरद्विसहस्रावृत्त्या तत्तदात्मका
 भवन्ति । ते पुनरपि षट्त्रिंशत्तत्त्वानां षट्शतावृत्त्या तदात्मका भवन्ति । ते
 पुनरपि षोडशनित्यात्मकस्वराणां पञ्चाशदुत्तरशतत्रयाधिकसहस्रसंख्यावृत्त्या
 तदात्मका भवन्ति । ते पुनरपि षष्टिघटिकाक्षराणां षष्ट्युत्तरत्रिंशतावृत्त्या
 तदात्मका भवन्ति । ते पुनरपि द्वादशराशीनां अष्टशतोत्तरसहस्रावृत्त्या तदात्मका
 भवन्ति । ते पुनरपि त्र्यौचक्रस्थानां पञ्चवतिशक्तोनां पञ्चविंशत्युत्तरशतत्रया-
 वृत्त्या तदात्मका भवन्तीति । अत्रान्यद्रहस्यं पूज्यपादमुखादवगन्तव्यम् ॥ ३२ ॥

नाड्येत्यादिना यथाक्रममित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पटलशेषार्धानुपदिशति ।
 तत्र मर्माणि स्थानानीति शेषः । स्वेच्छोत्क्रान्तिर्नाम स्वेच्छया प्राणपरित्यागः ।
 परकायप्रवेशं मृतशरीरे स्वजीवप्रवेशनं तस्मात् स्वशरीरे तत्प्रवेशनं
 वा ॥ ३४ ॥

प्रागित्यादिभिः परित्यक्तैर्दशभिः श्लोकैर्नाडीचक्रस्वरूपं तत्र कुण्डलिनी-
 स्थितिष्वोपदिशति । तत्र प्राक्प्रोक्तमूलाधारस्य नित्यानित्यापटलप्रोक्तस्य । मध्यगा
 मणौ सूत्रवन्धनस्यसूतेत्यर्थः । ब्रह्मरन्ध्रान्ता ब्रह्मरन्ध्रावसाना सुषुम्नेति पूर्व-

वासायादुत्थिता नाडी कुहूनाम ध्वजान्तिका ।

तद्वामदक्षपार्श्वार्थां सविश्वोदरवारणे ॥ ३७ ॥

जठरान्ता सर्वगा च प्रोक्ते तद्वदनन्तरे ।

हस्तिजिह्वायशस्विन्यौ तत्तदङ्गुष्ठगे पदोः ॥ ३८ ॥

तथैवेडापिङ्गले च नासारन्ध्रद्वयान्तगे ।

गाम्वागी च तथा पूषा नेत्रद्वयगते क्रमात् ॥ ३९ ॥

तथा कर्णगते शङ्खपर्यास्विन्यौ क्रमेण वै ।

सरस्वती तु या नाडी सा तु जिह्वाग्रगामिनी ॥ ४० ॥

एवं चतुर्दश प्रोक्ता नाड्यो देहे प्रधानकाः ।

तासां सन्धिषु तत्सन्धिष्वेवं नाड्यः स्थितास्तनौ ॥ ४१ ॥

त्वान्वयः । नासायात् द्वादशाङ्गुले नासाग्रमारभ्य द्वादशाङ्गुलमानावधिके स्थाने
ब्रह्मरन्ध्रमित्यर्थः । तदयात् सुषुम्नारन्ध्रपुरोभागस्थानमारभ्य पायुगा गुदरन्ध्रा-
वसाना । वासायात् मूलाधाररूपत्रासाग्रकोणात् ध्वजान्तिका मेहनपथ्यवसाना ।
तद्वामदक्षपार्श्वार्थां कुहूर्मञ्जिकाया नाड्या इति शेषः । जठरान्ता विश्वोदरा
जठरमध्यान्ता सर्वगा अधयोर्ध्वप्रसृता सर्वगा वारणा । प्रोक्ते इत्यस्य विश्वो-
दरवारणेति पूर्वत्वान्वयः । तद्वदनन्तरे तदनन्तरवामदक्षस्थिते । तत्तदङ्गुष्ठगे
पदोः वामदक्षयोः पादयोस्तत्तदङ्गुष्ठावसानकं भवत इत्यर्थः । तथैव तदनन्तर
वामदक्षपार्श्वारम्भतः नासारन्ध्रद्वयान्तगे । एतदुक्तं भवति मूलाधारत्रास्रमध्यस्थ-
सुषुम्नाया वामपार्श्वमारभ्य प्रोत्थितवक्राकारा ध्वजमूले सुषुम्नाश्लेषतो दक्षिण-
भागं गत्वा पुनस्तत्रापि वक्रगत्या नाभिप्रदेशे पुनरपि सुषुम्नाश्लेषतो
वामभागवक्रगत्या हृदये भूयोऽपि सुषुम्नाश्लेषदक्षिणभागाष्टकाश्रयवक्रगत्या
कण्ठदेशे पुनरपि सुषुम्नाश्लेषतो वामांशजतुमधोर्ध्वं वक्रगत्या ब्रह्मरन्ध्रप्रदेशे
पुनरपि सुषुम्नायाश्लेषतो दक्षिणवक्रगत्याधोमुखा सुषुम्ना भ्रूमध्यप्रदेशे सुषुम्ना-
श्लेषतो वामनासारन्ध्रपर्यवशायिनी इडासंज्ञा नाडी भवति । पिङ्गला तु प्राग्ब-
ह्वक्षिणभागरन्ध्रा दक्षिणवामदक्षिणवामविनिमयक्रमवक्रगत्या सुषुम्नोर्ध्वश्लेषपथ्य-

तासां प्रधाननाडीनां संख्या सार्द्धं त्रिलक्षकम् ।

अप्रधानाः शिरा देहे त्वसंख्या याभिरेव वै ॥ ४२ ॥

वष्टितैर्यैर्नरः सर्वैः स्वकीयैरक्षया निशम् ।

नाड्यः सुषिरा रक्तमरुत्पूर्णाश्च सर्व्वगाः ॥ ४३ ॥

सुषुम्नामध्यगा वच्चा नाडी तन्मध्यगा परा ।

चित्राभिधाना तन्मध्ये स्थिता सा कुण्डली परा ॥ ४४ ॥

मर्ममध्यगा दक्षिणनासिकान्ता च भवतीति । तथा अनन्तरवामदक्षिणारम्भतः नैवद्वयगते तत्तन्नेत्रद्वयपर्य्यवसिते तथा तदनन्तरवामारम्भतः कर्णगते तत्तत् कर्णपर्य्यवसिते । मरस्वतो पूर्वोक्तनाडीद्वयावशिष्टमध्यस्था नासारम्भतः जिह्वाग्र-
गामिनो जिह्वाग्रपर्य्यवसिता ॥ तामां चतुर्दशानां तत्तन्मिषु प्रधाननाडीनां सन्धिषु । तासां प्रधानचतुर्दशनाडीसंख्यारम्भानां (१) तत्तन्मध्यस्थानाञ्च सार्द्ध-
त्रिलक्षकं पञ्चाशत्सहस्राधिकत्रिलक्षमित्यर्थः । याभिः प्रधानाभिः अप्र-
धानाभिश्च । नाड्यो नाडिकाः प्रोक्तास्ताः सर्व्व्याः सुषिराः रन्ध्रवत्यः । सुषुम्नामध्यगा
सुषुम्नामध्यरन्ध्रान्तरालगता । तन्मध्यगा वच्चानाडीरन्ध्रान्तरालगता । तन्मध्ये स्थिता
चित्रानाद्यान्तःस्थिता सा त्रिंशे पटले चतुःषष्टितमश्लोकादिभिः षड्भिः श्लोकै-
र्वक्ष्यमाणरूपा । भूमौ त्रिकोणमालिख्य तद्वह्निस्त्राङ्गुले च त्रिकोणं लिखित्वा
तयोर्मध्ये तिर्यक् द्वादशरेखा विलिख्य सर्व्वमध्ये सुषुम्नाया आद्यक्षरं तस्या-
धोभागे अलम्बुषाया आद्यक्षरं तत्पूर्व्वभागे त्रस्रयोर्मध्यकोष्ठे कुङ्का आद्य-
क्षरं एवं प्रादक्षिण्येन कोष्ठान्तरालेषु च नाडीनामाद्यक्षराणि वायुपौ पृषशं
संज्ञां इहयि वापपि पूयसाशङ्गां पूर्वोक्तः सह चतुर्दशक्षराणि लिखित्वा प्रदर्शये-
दिति सम्प्रदायः । अत्र संग्रहश्लोकास्त्रयो लिख्यन्ते ।

सुषुम्नालम्बुषामध्ये कुङ्क श्वारणसंज्ञिका ।

पयस्विनो पिङ्गला तु सुषुम्ना सुयशस्विनी ॥

मरस्वतो शङ्खिनो च गान्धारीडा द्विपास्यगा ।

विश्वोदरेति नाद्याः सूर्यं तासां स्थितिक्रमः ॥

रन्ध्रपायुध्वजाश्लेषपद्मासानेवकर्णगाः ।

जिह्वाकर्णाक्षिनासाङ्घ्रिजठरान्ताः प्रदक्षिणात् ॥ इति ॥ ४४ ॥

मर्माख्यङ्गुलफाङ्घ्रिपृष्ठजङ्घाख्यजानुषु ।
 ऊरुसौवनिकामुष्कमेद्रनाभिषु पार्श्वयोः ॥ ४५ ॥
 हृदयस्तनकण्ठांसक्तकाटीकर्णमूर्धसु ।
 शङ्खयोः फाल्गुनासादिमध्यान्तास्यकपोलतः ॥ ४६ ॥
 अष्टत्रिंशदिति प्रोक्तान्येषु वायोस्तु धारणात् ।
 परकायप्रवेशश्च स्वेच्छोत्क्रान्तिश्च सिध्यति ॥ ४७ ॥
 दशानामपि वायूनां देहस्थानां क्रियाः शृणु ।
 ऊर्ध्वाधोगमनासक्तौ प्राणापानौ सदा तनौ ॥ ४८ ॥
 नाग उद्गारकृत् प्रोक्तः क्षुत्कृत् कृकरकस्तथा ।
 देवदत्तो जृम्भणकृत् रवकृच्च धनञ्जयः ॥ ४९ ॥
 कूर्म उन्मेषकृत् प्रोक्त उदानोऽपि तथा द्विकृत् ।
 समानवायुः कायाग्निं सम्बुक्षयति पाचितुम् ॥ ५० ॥
 व्यानाख्यो रसमादाय व्यापयेदखिलां तनुम् ।
 एषां दशानामंशास्तु मरुतां स्युरनन्तकाः ॥ ५१ ॥

मर्माणौत्वादिभिः सिध्यतीत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैरष्टत्रिंशत्मर्मस्थानानि तेषु
 वायुधारणफलं चोपदिशति । तत्र सौवनिका मुष्कपायुरन्मूयोर्मध्यगता नाडी
 कृकाटी कर्णापरिभागस्थोन्नतास्थिपार्श्वप्रदेशः । शङ्खयोः भालपार्श्वोन्नतास्थ्योः ।
 कपोलतः कपोलेषु अष्टत्रिंशत् एतेष्वष्टत्रिंशन्मर्मसु दृढस्थानानि षड्विंशति ।
 शेषस्थानानि द्वादश सम्भूयाष्टत्रिंशन्मर्माणि । एषु मर्मसु ॥ ४७ ॥

दशानामित्यादिभिः कल्प्यन्ते इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैस्तत्प्रस्तावपुरःसरं
 देहस्थानां दशानां वायूनां नामानि तत्क्रियास्तदनुभावश्चोपदिशति । तत्र
 ऊर्ध्वाधोगमनासक्तौ परस्परं शृङ्खलावत् बद्धस्वरूपावेककाले ईर्षयेति शेषः ।
 प्राणापानौ प्राणापानाख्यौ । नाग इति वायुनाम कृकर इति च देवदत्तो धनञ्जय-
 शेति । कूर्म इति वायुनाम । उदान इति द्विकृत् उन्मेषनिमेषकृत् । समान-

तेषां प्रसाराद्देहस्य समीचीना स्थितिर्भवेत् ।

वैलोम्ये विकृताङ्गत्वाश्लोकैर्नाशाय कल्पाते ॥ ५२ ॥

जीवात्माभेदरूपेण मनसा परमात्मनः ।

योगो योगस्तु विज्ञेयस्तस्याङ्गानि तथाष्ट वै ॥ ५३ ॥

यमोऽथ नियमः पश्चादासनं तदनन्तरम् ।

प्राणायामस्तथा प्रत्याहारस्तदनु धारणम् ॥ ५४ ॥

ध्यानं समाधिरित्युक्तान्यष्टाङ्गानि यथाक्रमात् ।

कथयामि शृणु प्राप्ते यैर्मर्त्तर्गौ मत्समो भवेत् ॥ ५५ ॥

तत्प्रत्यूहाः षडाख्याताः कामक्रोधौ ततस्तथा ।

लोभमोहौ मानमदौ वञ्चिवत् सर्वनाशकाः ॥ ५६ ॥

वायुः समानास्थावायुः । कायाम्निं जठराग्निं ग्रहण्यधःस्थं इत्यर्थः । पाचितुं भुक्ताहारं । व्यानाख्यः वायुरिति शेषः । रसं भुक्ताहारस्येति शेषः । अंशाः सन्धवाः । प्रसारात् यथावत् संचारानुकूल्येन । वैलोम्ये अग्रथातया सञ्चारप्राति-
कूल्येः विकृताङ्गत्वात् अहितादिभिः ॥ ५२ ॥

जीवात्मेत्यादिना श्लोकेन योगनिर्वचनोपदेशं तदङ्गप्रस्तावञ्च करोति । तत्र जीवात्माभेदरूपेण एतदेकं पदं मनसा सहति शेषः । परमात्मनः सम्मात्रस्फुरत्स्फुरत्स्फुरत् चित इत्यर्थः । योगः तादात्म्यसम्बन्धः । तस्य योगस्य । एतदुक्तं भवति भेदरूपवत् प्रतीयमानानां जीवमनःपरमात्मनां इदन्ताविलयन-
रूपमेक्यं योग इति ॥ ५३ ॥

यमेत्यादिना भवेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन योगस्याष्टाङ्गनामानि तत्स्वरूप-
प्रस्तावं तदनुभावश्चोपदिशति । तत्र तथा समुच्चये । अष्टाङ्गानित्यस्य काका-
क्षिवदुक्तानीति पूर्व्वत्र कथयामीत्युत्तरत्वान्वयः । कथयामि स्वरूपत इति शेषः ।
यैः अष्टाङ्गस्वरूपैः । मत्समः मन्मथः शिवरूपः ॥ ५५ ॥

तत्प्रत्यूहेत्यादिना यमइत्यन्तेनाध्यर्धेन श्लोकेन प्रत्यूहान् यमस्वरूपश्चो-
पदिशति । तत्र तत्प्रत्यूहाः योगप्रत्यूहाः । सर्वनाशकाः स्वरूपलाभप्रत्यूहस्वरूप-
त्वात् । आत्मापरोक्षप्रत्यूहकर्मणस्तु यमो यमः । स्वरूपापरोक्षप्रत्यूहभूतानां
प्रोक्तानां कामादीनां षष्ठां उद्योगेभ्य उपरमणं यमः यमाख्यमङ्गम् ॥ ५६ ॥

आत्मापरोक्षप्रत्यूहकर्मणस्तु यमो यमः ।
 तथैकादशरूपः स्यान्नियमः परिकीर्तितः ॥ ५७ ॥
 अहिंसा सत्यमास्तिक्यमार्जवं समता धृतिः ।
 क्षमा दया त्रिधाशौचं सन्तोषो गुरुसेवनम् ॥ ५८ ॥
 पद्मस्वस्तिकवीराख्यभद्राण्युक्तानि वै क्रमात् ।
 आसनानि मनःस्थैर्यकरणे साधकानि वै ॥ ५९ ॥
 ऊर्वोरुपरि विन्यस्य व्यत्यासात् पादयोस्तले ।
 बाह्यपार्श्वद्वयम्यर्शत्तत् पद्मासनमीरितम् ॥ ६० ॥
 तथा तयोरधोभागतदन्तः पार्श्वसङ्गमात् ।
 स्वस्तिकाकारतः प्रोक्तं तद्भद्रासनमीश्वरि ॥ ६१ ॥

तथैकादशेत्यादिना सेवनमित्यन्तेनार्हाद्येन एकश्लोकेनैकादशविधनियम-
 स्वरूपमुपदिशति । तत्र तथा यथा यमः तथा नियमः नियमाख्यमङ्गं । समता
 लाभहान्योः । त्रिधा शौचं मनोवाक्कायरूपतः । सन्तोषः पूर्णता ॥ ५८ ॥

पद्मेत्यादिभिः स्मृतमित्यन्तेष्वनुभिः श्लोकैर्नामपुरःसरमष्टविधान्यासन-
 स्वरूपाण्युपदिशति । तत्र मनःस्थैर्यकरणे योगाभ्यास इति शेषः । साधकानि
 उपकारकानि । ऊर्वोरुपरोत्यादिना श्लोकेनैतदुक्तं भवति वामपादतलकनिष्ठा-
 सस्वन्धिपार्श्वस्य दक्षिणोरुमध्योपरि दक्षिणपादतलकनिष्ठासस्वन्धिपार्श्वस्य वाम-
 -जङ्घोपर्याक्रमणेन वामोरुमध्योपरि चैवं व्यत्यासक्रमात् विन्यासेन वामजङ्घाया
 दक्षिणजङ्घोपर्याक्रमणेन च पूर्ववद्विन्यासाद्विविधं पद्मासनं भवतीति । तथा
 द्विविधव्यत्यासक्रमात् । तयोर्ऊर्वोः तदन्तःपार्श्वसङ्गमात् । एतदुक्तं भवति
 वामपादतलाङ्गुष्ठसस्वन्धिदक्षिणोरोरधोभागस्य दक्षिणपादतलाङ्गुष्ठसस्वन्धि-
 पार्श्वोपरि वामोरोरधोभागस्य च प्राग्वत् व्यत्यासविन्यासात् पुनः पूर्ववत्
 जङ्घाद्वयोपर्यन्योन्याक्रमणविन्यासात् च पादतलद्वयाङ्गुष्ठसस्वन्धिपार्श्वान्योन्या-
 क्रमेण विन्यासाच्च द्विविधं स्वस्तिकासनं भवतीति । तलास्त इत्यादिना श्लोकेने-
 तदुक्तं भवति एकं पादमूर्वीरन्यतमस्याधोभागे स्वतलाङ्गुष्ठसस्वन्धिपार्श्वेन
 सङ्गतं कुर्यात् । पुनश्च वामदक्षिणव्यत्यासेनैव कुर्यात् । तेनैतद्विविधं भद्रासनं

तलान्तः पाश्वर्यं कुर्यादिकमन्यन्तु वाह्यगम् ।
 ऊर्वीरधस्तथोर्ध्वं च द्विधा भद्रासनं स्मृतम् ॥ ६२ ॥
 व्यत्यस्ततलयोरूर्ध्वसंस्पर्शादुच्चजङ्घयोः ।
 पादयोजानुदेशे वै वीराख्यं योगपट्टतः ॥ ६३ ॥
 प्राणायामस्त्रिधा प्रोक्त उत्तमाधममध्यमाः ।
 लाघवो भूतलत्याग उत्तमे चित्तनिर्वृतिः ॥ ६४ ॥
 सर्वाङ्गे स्वेदसंघट्टिरधमे मध्यमे तथा ।
 सर्वाङ्गकम्पनं प्रोक्तमभ्यासात् कालसंयुतात् ॥ ६५ ॥
 तेषुत्तमगुणा भूयुरभ्यासात् कालयोगतः ।
 तस्मात् समभासेत् प्रातः सायञ्च नियमेन वै ॥ ६६ ॥
 वामेन नासारन्त्रेण पूरयेदमृतात्मना ।
 स्मरन्नख्मः सरुत् पश्चादक्षिणेनापसारयेत् ॥ ६७ ॥

भवतीति । सम्भूयाष्टावासनानि । अत्र द्विविधेत्या सर्वासनैर्विध्यमिति
 सम्प्रदायः ॥ ६२ ॥

व्यत्यस्तेत्यादिना श्लोकनैतदुक्तं भवति जङ्घोरुसंस्पर्शादूर्ध्वभूतं जङ्घयोर्वत्यस्त-
 तलकनिष्ठासम्बन्धिपार्श्वक्रान्तभूतलयोः पादयोजानुदेशे स्वान्तरा-
 धिमध्ये च योगपट्टवन्धनाज्जान्वोरुपरि प्रसारितवाङ्मुदण्डप्रकोष्ठविन्या-
 सात् पुनः प्राग्बज्जङ्घादयवाङ्माध्यन्तरस्यर्शविन्यासभेदाच्च द्विविधं वीरासनं
 भवतीति ॥ ६३ ॥

प्राणायामेत्यादिभिस्तुरीयत इत्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः प्राणायामभेदांस्तद्व्याख्यानं
 तस्य स्वरूपकीपदिशति । तत्र लाघवः देहस्येति शेषः । भूतलत्यागः तूला-
 घटयोरिकैकस्यां पूर्वतः स्वसमानप्रमाणानि वस्तूनि निक्षिप्यान्वस्यां स्थित्वा
 प्राणायामेण स्वघटोन्नतिरिति सम्प्रदायार्थः । उत्तमे प्राणायामे इति
 शेषः । अधमे प्राणायामे मध्यमे प्राणायामे इति शेषः । अभ्यासात्
 कालसंयुतात् चिरकालकृतादभ्यासादित्यर्थः । उत्तममध्यमाधमाः भूयुरिति

एवं सुसाधिते पञ्चाद्वात्रिंशन्मात्रयाहरेत् ।
 धारयेत्तच्चतुःषष्ट्या रेचयेत्तत्तुरीयतः ॥ ६८ ॥
 कम्पश्च पुलकानन्दौ वैमल्यस्थैर्यलाघवाः ।
 तद्वत् कान्तिप्रकाशौ च योगसिद्धस्य लक्षणम् ॥ ६९ ॥
 मूलाधारे मनः कृत्वा वायुनापूर्य्य मूलतः ।
 नाडीचक्रान्तरं नीत्वा सर्वाङ्गानि च चारयेत् ॥ ७० ॥
 एवं संसाधिते वायावष्टविंशत्सु मर्मसु ।
 धारयन् वारयेदिच्छावशेनाङ्गानि सर्वतः ॥ ७१ ॥
 तथाधारगतं कृत्वा मनः पवनसंयुतम् ।
 रसाम्बुदाहव्याप्तस्त्रैः सहसैर्व्यापयेत्तनुम् ॥ ७२ ॥

दिव्यत्वात् भूयासुरित्यर्थः । समभ्यसेत् प्राणायामान् । अम्बु वकारं मरु-
 द्विष्यत्वाभ्यस्तमित्यर्थः । अस्यार्थद्वयं विद्यते एकदा यकारान्तरं स्वरन्निति
 पूर्व्ववान्वयः । अन्यदा श्वासं अपसारयेदित्युत्तरवान्वयः । रेचयेदित्यर्थः ।
 मात्रा नाम स्वाङ्गुलीस्फोटाष्टककालः । चतुःषष्ट्या मात्राभिरिति शेषः । तुरी-
 यतः षोडशमात्राभिः ॥ ६८ ॥

कम्प इत्यादिना श्लोकेन योगसिद्धलक्षणमुपदिशति । वैमल्यस्थैर्यलाघवाः
 वैमल्यं मनोविषयं स्थैर्यलाघवे देहविषये । प्रकाश इति स्वतेजसो वह्निः प्रकाशनं
 बीजादिवत् ॥ ६९ ॥

मूलाधारेत्यादिना श्लोकेन प्रत्याहारस्वरूपमुपदिशति । तत्र मूलतः मूला-
 धारात् ॥ ७० ॥

एवमित्यादिना श्लोकेन धारणस्वरूपमुपदिशति । तत्र चारयेत् वायुमिति
 शेषः । इच्छावशेन स्याभिमतान्गधारणवशेन ॥ ७१ ॥

तथेत्यादिभिर्ब्रजेदित्यन्तेर्नवभिः श्लोकैर्धारणासिद्धिफलानि समाधिस्वरूप-
 सहितान्युपदिशति । तत्र तथेत्यादिना भुवीत्यन्तेन श्लोकद्वयेन समाधिना
 त्रिकालज्ञानादिसिद्धिप्रापयमुपदिशति । तथा प्राग्वत् । रसाम्बुदाहव्याप्तस्त्रैः
 सहसैः लङ्कारवकाररेफयकाररङ्गकारैः प्रत्यक्षं विन्दुसहितैः सहैति शेषः ।

एवं तैरक्षरैर्देहे वायुना तन्मयोक्तते ।

त्रिकालज्ञो विशुद्धात्मा सुखी जीवेच्चिरं भुवि ॥ ७३ ॥

स्वेच्छाचारौ व्योमगश्च ब्रजेदेवैश्च सङ्गमम् ।

स्वेच्छया देहमध्यस्थः कुङ्मरगृहगतो यथा ॥ ७४ ॥

एवं संसिद्धयोगस्तु स्वेच्छया देहमात्मनः ।

प्राणानाकृष्य मध्यस्थसुषुम्नारन्ध्रतस्तथा ॥ ७५ ॥

ब्रह्मरन्ध्राद्विनिर्गत्य भूयात् सर्वात्मनात्मवान् ।

अथवोत्तरसंप्रोक्तचूर्णास्वादनतो वशी ॥ ७६ ॥

विरक्तचित्तः स्वं देहं तेनोपायेन सन्त्यजेत् ।

स्वेच्छोत्क्रान्तिरिति प्रोक्ता योगयुक्तात्मनां प्रिये ॥ ७७ ॥

व्यापयेत् पवनमिति शेषः । तन्मयोक्तते ध्यातृध्यानध्येयविभेदसमाधिना तत्तद्भूतमयोक्तते । एतदुक्तं भवति प्राग्वन्मूलाधारे मनः संयोज्य तत्र वायुं सम्भार्य प्रोक्तैर्भूताक्षरैः पञ्चभिः सह तं पवनं सर्वदेहव्यापनेन स्वदेहे तत्तद्भूतमयोक्तते प्रोक्तफलसिद्धिरिति ॥ ७३ ॥

स्वेच्छेत्यादिना श्लोकेनाकाशगमनादिसिद्धयुपायमुपदिशति । तत्र स्वेच्छा-
चारौ अव्याहतगतिर्गृहगतो यथा गृहगतपुरुषवत् शरीरव्यासङ्गरहितः ॥ ७४ ॥

एवमित्यादिभिः प्रिये इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः स्वेच्छोत्क्रान्त्युपायद्वयमुपदि-
शति । तत्र देहं संत्यजेदिति शेषः । प्राणान् श्वासान् मध्यस्थसुषुम्नारन्ध्रतः
नाडीचक्रस्थेति शेषः । तथा प्राग्वत् । सर्वात्मनात्मवान् देहपरिच्छेदं संत्यज्या-
परिच्छिन्नवहुरूपवान् । अथवा पञ्चाक्षरैः । उत्तरसंप्रोक्तचूर्णास्वादनतः उत्तरत्र
चतुस्त्रिंशपटले उपेत्याद्यात्मवानित्यन्तश्लोकरयप्रोक्तचूर्णास्वादनतः तेन चूर्णा-
स्वादनरूपेण । एतदुक्तं भवति पूर्वविस्थानचारितान् प्राणान् मनसा सुषुम्ना-
रन्ध्रमार्गेण निःशेषमाकृष्य ब्रह्मरन्ध्रात् विनिर्गम्य वक्ष्यमाणचूर्णास्वादनसंजाता-
नुसन्धानेन धानवर्ष्कृन्नस्वरूपो भवतीति ॥ ७७ ॥

परकायप्रवेशन्तु वन्द्ये देवि महाद्भुतम् ।
 कलौ दुःशाटकं प्रायो मर्त्तौ सिद्धिरपौश्वरि ॥ ७८ ॥
 अक्लेशतः परित्यज्य प्राणान् स्वकतनुं तथा ।
 परिपूर्णाङ्गसंयुक्तामग्रतो वीक्ष्य योगतः ॥ ७९ ॥
 प्रविशेत्तत्तनुं प्राणप्रतिष्ठाकविधानतः ।
 स्वां तनुं गोपयेत् स्वीयैस्ततस्ताञ्च तथा ब्रजेत् ॥ ८० ॥
 सिद्धस्य लक्षणान्यष्टौ योगाभासेन सर्वदा ।
 शृणु तानि महादेवि यैरन्यैर्जायते गुणैः ॥ ८१ ॥
 इन्द्रहानिः सुखावाप्तिरोग्यं वश्यवृत्तिता ।
 जितेन्द्रियत्वमक्रोधः कृपया जनगोपिता ॥ ८२ ॥
 आसन्नमृत्योश्चिह्नानि कथयामि शृणु प्रिये ।
 यैः साध्यसाधकौ ज्ञात्वा देहत्यागमतन्द्रितौ ॥ ८३ ॥
 देवतास्वात्मभजनपरौ स्यातां ततस्तु तौ ।
 सुगतिं प्राप्य सिद्धौ तु भवतो जातमावतः ॥ ८४ ॥

परकायेत्यादिभिर्ब्रजेदित्यन्तेस्त्रिभिः श्लोकैः प्रस्तावपुरःसरं परकाय-
 प्रवेशनं तस्माद्भूयोऽपि स्वकायप्रवेशश्चोपदिशति । तत्र दुःशाटकं दुष्करं पर-
 कायप्रवेशमिति पूर्वत्वान्वयः । अक्लेशतः क्रूरव्याध्यादिभिः कृतक्लेशाभावेन ।
 योगतः प्रविशेदित्युत्तरत्वान्वयः । प्राणप्रतिष्ठाकविधानतः दूतो नित्यापटले
 इति शेषः । स्वीयैः स्निग्धैः पुरुषैरिति शेषः । ततः तस्मात् प्रतिष्ठान्यशरोरान्तां
 स्वतनुं । तथा प्राग्धत् प्राणप्रतिष्ठाविधिना ॥ ८० ॥

सिद्धस्वेत्यादिना शोचितेत्यन्तेन श्लोकद्वयेन प्रस्तावसंख्यापुरःसरं योगसिद्ध-
 लक्षणान्युपदिशति । तत्र तानि लक्षणानि गुणैः लक्षणैरित्यर्थः । इन्द्रहानिः
 शीतोष्णसुखदुःखादिविकारहानिः । सुखावाप्तिः स्वरूपानुसन्धानेन ॥ ८२ ॥

आसन्नमृत्यादिभिर्भवेदित्यन्तैरष्टादशभिः श्लोकैः प्रस्तावज्ञानफलपुरःसरमासन्न-
 मृत्युचिह्नान्युपदिशति । तत्र गायत्रिमृत्योः पुरुषस्य । गैः चिह्नैः । तौ साध्य-

अकारणं निजां पूर्वां विमुच्य प्रकृतिं नरः ।

समाश्रयेत्तत्स्त्वन्दान्मृतिस्तस्य मुनिश्चितम् ॥ ८५ ॥

अरुन्धतीं ध्रुवं व्योम्नि नक्षते च तदर्द्धतः ।

दृशी नासान्तिकाक्रान्त्या चन्द्रके योज्जयोर्न चेत् ॥ ८६ ॥

विलोकयति तस्यार्द्धान्मृतिमेति मुनिश्चितम् ।

गुल्फाधः स्फुरणं नाड्योः पादयोश्चेन्न जायते ॥ ८७ ॥

तस्याशु नाशो गदितो भानौ रुग्णं च पश्यतः ।

निरुद्धकर्णरम्भस्य न चेत् कुण्डलिनीध्वनिः ॥ ८८ ॥

धूमो वा दृश्यते मूर्ध्नि गृह्णेत्वादितोऽपि वा ।

मूर्ध्नि गा विहगा लीनाः परासुं तं न को वदेत् ॥ ८९ ॥

पश्चात्कृतार्को गगदूर्ध्वं न पश्येच्छक्रचापकम् ।

सद्यः परासुमात्मानं जानीयात् सर्वथा नरः ॥ ९० ॥

स्वमस्तककरः पश्येत् प्रकोष्ठं स्थूलमात्मनः ।

आगुल्फोरन्तराष्टभा पश्यन्नातो विनश्यति । ९१ ॥

साधको । सुगतिमित्यस्य जातमात्रत इत्यस्य चार्थो गुरुमुखादवगन्तव्यः । पूर्वां सौम्यां भूरां वा समाश्रयेत् पूर्वविपरीतामिति शेषः । ततः समाश्रयतः । ध्रुवं नक्षत्ररूपं । तदर्द्धतः षण्मासतः । नासान्तिकाक्रान्त्या नासान्तिकयोरङ्गुलिद्वयाक्रान्त्या । चन्द्रके मयूरविम्बमध्यस्थचन्द्रकरूपे ज्योतिषी । न चेदित्यस्य विलोकयति इत्युत्तरत्वान्वयः । विलोकयतीत्यस्य चन्द्रके इति पूर्वत्वान्वयः । तस्यार्धात् मासत्रयात् । तस्य गुल्फाधोनाड्योऽयस्फुरणहीनस्य । रुग्णं कवम् । चकारो भिन्नक्रमः । पश्यतश्चेति पश्चान्तरे । गृह्णेत्वादिषु आदिशब्दः पुर-
पत्तनादिविषयः । अपि धूमो दृश्यत इत्याकृष्यते । वा विकल्पे । तं पुरुषं । पश्चात्कृतार्कः पृष्ठीकृतार्कः गगदूर्ध्वं पूरितविनिर्गमितमुखजले । चापकं शक्रचापसदृशं ज्योतिः । प्रकोष्ठं कूपेणं । कूपरमणिवन्धयोर्मध्यप्रदेशं । तौ

श्लेषशुक्रमलानि सुनिर्मग्नानि जले यदा ।
 तस्मिन् पक्षे प्रयात्येव यमं सन्त्यज्य जीवितम् ॥ ६२ ॥
 हाटकां प्रतिमां पश्यन् ध्रुवं याति यमालयम् ।
 भास्करं भगणैः पश्यन्नपि याति यमालयम् ॥ ६३ ॥
 जलादिषु तनुष्कायां विकृतां वीक्ष्य मासतः ।
 प्रयाति निधनं क्षिद्रं पश्यन् भानोश्च मण्डले ॥ ६४ ॥
 स्नातानुलिप्तगात्रस्य पुरः शुष्यति चेदुरः ।
 स पक्षाद्याति निधनं सर्वैरपि सुरक्षितः ॥ ६५ ॥
 गुरुमादृगणान् विप्रान् चन्द्रसूय्यौ च देवताः ।
 आस्तिकान् सततं निन्दन्नकारणत एव च ॥ ६६ ॥
 श्वाश्ववैरस्य दलने परित्यागे स्तरोषतः ।
 गुरुमन्त्रपरित्यागेऽप्यचिराज्जायते मृतिः ॥ ६७ ॥
 गुरुं विद्याञ्च जनकं जननीं सर्वदेवताः ।
 सदाधिपक्षेपशापाभ्यां न्यक्कुर्वन्नाशु नश्यति ॥ ६८ ॥
 पुस्तकं निजगेहं वा विष्टरं शयनन्तु वा ।
 निष्कारणे निराकुर्वन्नाशु नश्यति मानवः ॥ ६९ ॥

जनौ । तस्मिन् पक्षे अर्द्धमासादर्वाक् । भगणैः सहिति शेषः । विकृतां कुत्सिता-
 कारां निरोजस्तां । भानौ क्षिद्रं रन्ध्रं । सर्वैरपि ब्रह्मादिभिः । अकारणत इत्यस्य
 श्वाश्ववैरस्य दलने इत्युत्तरत्वान्वयः । परित्यागे श्वाश्ववैरस्य । अधिपक्षेपशापाभ्यां

दृग्देहचक्रवालानां वैवर्ण्ये मासतो मृतिः ।
 ध्याते स्वदेववैरूप्ये मासतो निधनं भवेत् ॥ १०० ॥
 कालतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निफालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥
 इति षोडशनित्यातन्त्रे श्रीकादिमते श्वासरूपं
 नाम सप्तविंशं पटलम् ॥ २७ ॥

निन्दनाप्रियवचनाभ्यां । निराकुर्वन् परित्यजन् । वैवर्ण्यं रक्तता । स्वदेववैरूप्यं
 वर्णविग्रहप्रसादादिभिरिति शेषः ॥ १०० ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य
 प्रपञ्चसारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन श्रीसुभगानन्दनाथेन
 विरचितायां मनोरमाख्यायां व्याख्यायां षोडश-
 नित्यानां कालात्मकप्राणव्यात्यादिविधान-
 प्रकाशनपरं सप्तविंशं पटलम् परिपूर्णं
 परामृष्टम् ॥ २७ ॥ ॐ तत्सत् ॥

ग्रन्थसंख्या—सप्तविंशे यन्त्रमेकं व्याख्याग्रन्थाश्च संख्यया ।
 पादाङ्गं पञ्चपञ्चाशदधिकं द्विशतं स्मृताः ॥

अष्टविंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां लोकात्मत्वं वदामि ते ।
यन्मयं विश्वमखिलं वर्त्तते सचराचरम् ॥ १ ॥
कालमातृकयोर्व्याप्तिः प्रागिवोक्ता मया तव ।
वाच्यवाचकयोगेन मातृकालोकयोरपि ॥ २ ॥
व्याप्तिमद्य प्रवक्ष्यामि सम्यक् ते काललोकयोः ।
यदायत्तमिदं विश्वं नित्यास्तत्कालविग्रहाः ॥ ३ ॥
कालस्य षोडशाकारो रूपो दृश्यत एव हि ।
वृद्धिचयाभ्यां चन्द्रस्य आद्यया कलया तथा ॥ ४ ॥

पूर्वस्मिन् सप्तविंशे पटले षोडशनित्यानां कालेन प्राणात्मकतादिकमुपदिश्या-
नन्तरं षोडशनित्यानां लोकात्मकत्वमुपदिशति अथ षोडशेत्यादिना विग्रहेत्यन्तेन
श्लोकशतरूपेणाष्टाविंशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिना श्लोकेन षोडश-
नित्यादीनां लोकात्मकत्वकथनप्रस्तावपुरःसरं सचराचरस्य विश्वस्य तन्मयत्वेन
वर्त्तनमुपदिशति । तत्र लोकात्मत्वं लोकतादात्म्यं । यन्मयं नित्यात्मकलोकमयं ।
वर्त्तते प्रतीयते ॥ १ ॥

कालेत्यादिना श्लोकेन पञ्चविंशपटलप्रोक्तकालमातृकयोः षड्विंशपटल-
प्रोक्तमातृकालोकयोश्च व्याप्तिं स्मारयति । तत्र प्रागिव पञ्चविंशे पटले । वाच्य-
वाचकयोगेन मातृकालोकयोरपि शब्दरूपमातृकज्ञातदर्थरूपलोकयोरपृथग्भावेन
मातृकालोकयोर्व्याप्तिरपि षड्विंशे पटले मया तयोक्तैत्यर्थः ॥ २ ॥

व्याप्तिमित्यादिना श्लोकेन काललोकयोर्व्याप्तिकथनादिप्रस्तावपुरःसरं
नित्यानां कालविग्रहत्वमुपदिशति । तत्र अथ अस्मिन् पटले यदायत्तमिदं
विश्वं तादात्म्येन विश्वस्य कालपराधीनत्वात् । नित्यास्तत्कालविग्रहाः सकल-
विश्वकारणभूतः काल एव नित्यानां विग्रह इत्यर्थः ॥ ३ ॥

कालस्येत्यादिना श्लोकेन महानित्याया अपरिच्छिन्नकालात्मकत्वमन्यासां तद-

लोकरूपं तत्प्रमाणं कालचक्रञ्च तादृशम् ।

तयोरन्योन्यनित्यात्वव्याप्तिं तद्वत् स्थितिं तयोः ॥ ५ ॥

नित्यालोकस्थितिं मानं तासां कवचविग्रहम् ।

ग्रहाणां मातृकारूपं शृणु प्रोक्तं क्रमेण वै ॥ ६ ॥

हेमरूपो भुवो मध्ये मेरुस्तिष्ठति पर्वतः ।

तस्याभितो महोपाश्वं पञ्चाशच्छतयोजनाः ॥ ७ ॥

वयवभूतकालात्मकत्वञ्चोपदिशति । तत्र कालस्य षट्तिंशे पटले वक्ष्यमाणरूपस्य । दृश्यत एव हि अपरमार्थोपि प्रकाशत इत्यर्थः । वृद्धिचयाभ्यां पञ्चदशानां कलानामिति शेषः । तथा समुच्चये । एतदुक्तं भवति षोडशकलामयस्य चन्द्रविम्बस्याक्षरकलारूपापरिच्छिन्नकालात्मिकायां महानित्यायामितरकलापञ्चदशकरूपावान्तरकालात्मिकानां च नित्यानां शुक्लप्रतिपदादि पौर्णमास्यन्तं कृष्णप्रतिपदादि दर्शान्तञ्च प्रतितिथ्येकैकक्रमेणोदयविश्रान्तिप्रतीतिर्भवतीति ॥ ४ ॥

लोकेत्यादिना क्रमेण वै इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन पटलशेषार्थानुपदिशति । तत्र लोकरूपं होपाश्विकमतः । तत्प्रमाणं होपाश्वरादीनां । ताः शं मानोपेतमित्यर्थः । तयोरन्योन्यनित्यात्वव्याप्तिं लोकस्य नित्यात्वव्याप्तिं कालस्य नित्यात्वव्याप्तिञ्च । तद्वत् स्थितिं तयोः लोकस्य कालचक्रस्य च षोडशषोडशाकारतयान्योन्यव्याप्तिं । नित्यालोकस्य स्थितिं वक्ष्यमाणनित्यालोकस्थितिं । मानं नित्यालोकस्येति शेषः । तासां कवचविग्रहं नित्यानां कवचात्मना स्थितिं साधकानामिति शेषः । ग्रहाणां सूर्यादीनां नवानामिति शेषः । मातृकारूपं मातृकात्मत्वम् ॥ ६ ॥

हेमेत्यादिना आहतैत्यन्तेनाक्षरत्रयोत्तरेण श्लोकद्वयेन लोकरूपं तन्मानञ्चोपदिशति । तत्र तस्य मेरोः । पञ्चाशच्छतयोजनाः पञ्चसहस्रयोजनानि । एतदुक्तं भवति वृत्ताकाररूपिण्या भूमिर्मध्ये हेमरूपो मेरुः पद्मस्य कर्णिकेव तिष्ठति । तस्य मेरोः परितो भूमिः प्रतिपार्श्वं पञ्चसहस्रपञ्चसहस्रयोजनात्मिका स्थिता भवति । तस्या विष्कम्भयोजना सर्वत्र दशसहस्रदशसहस्रयोजना भवतीति । सिन्धुभिः समुद्रेः । होपेस्तत्तत्समुद्रान्तरालभूपदेशैर्वक्ष्यमाणानामभिः । तत्संख्यैर्हिगुणोत्तरेः मेरुपार्श्वमहोमानात् प्रत्येकमुत्तरोत्तरं द्विगुणमानैः । एत-

लवणोक्षुसुरासर्पिर्दधिक्षीरजलात्मभिः ।

सिन्धुभिः सप्तभिर्द्विपैस्तत्संख्यैर्द्विगुणोत्तरैः ॥ ८ ॥

आवृता वाह्यसलिलजलधेर्व्याह्यपार्श्वयोः ।

मध्ये विस्तारमानात्तु वहिरावृत्य तत् पुनः ॥ ९ ॥

कालचक्रं पराशक्तिमाकृतेन सदैव तु ।

नूनं परिभ्रमत्येव पश्चिमाधोपसव्यतः ॥ १० ॥

दुक्तं भवति । महामेरोः परितः प्रतिपार्श्वं पञ्चसहस्रपञ्चसहस्रयोजनामिताया
भूमेर्वहिरपि परितः प्रतिपार्श्वं दशसहस्रदशसहस्रयोजनात्मको लवणसमुद्रः ।
तदहहिः प्राग्वत् विंशतिसहस्रविंशतिसहस्रयोजनात्मकः प्लक्षदीपः । तदहहिः
प्राग्वच्चत्वारिंशत्सहस्रचत्वारिंशत्सहस्रयोजनात्मक इक्षुरससमुद्रः । तदहिरपि
प्राग्वदशीतिसहस्राशीतिसहस्रयोजनात्मकः शाखलीदीपः । तदहहिः प्राग्वत्
षष्टिसहस्रोत्तरशतसहस्रयोजनात्मकः सुरासमुद्रः । तदहहिः प्राग्वद्विंशति-
सहस्रोत्तरशततयसहस्रयोजनात्मकः कुशदीपः । तदहहिः प्राग्वच्चत्वारिंशत्
सहस्राधिक षट्शतसहस्रयोजनात्मको घृतसमुद्रः । तदहहिः प्राग्वच्चूनननिदारभ्येति
सप्ताक्षरवाक्यजनितसंख्ययोजनात्मकः क्रौञ्चदीपः । तदहहिः प्राग्वच्चन्मिनानीतः
शौरिरिति (१२८००००) सप्ताक्षरवाक्यजनितसंख्ययोजनात्मको दधिसमुद्रः ।
तदहहिः प्राग्वत् ज्ञानीणूनं क्रियात्माइति सप्ताक्षरवाक्यजनितसंख्ययोजनात्मकः
शाकदीपः । तदहिरपि प्राग्वच्चानाज्ञानभरोनित्यमित्यष्टाक्षरवाक्यजनित-
संख्ययोजनात्मकः क्षीरसमुद्रः । तदहहिः प्राग्वत् नूनंज्ञानदोविस्तर इत्यष्टाक्षर-
वाक्यजनितसंख्ययोजनात्मकः पुष्करदीपः । तदहिरपि प्राग्वत् ज्ञानिना मोता
धुन भूरित्यष्टाक्षरवाक्यजनितसंख्ययोजनात्मकः सलिलसमुद्र इति । आवृते-
त्यस्य महीति पूर्व्वव्याख्यः ॥ ८ ॥

वाह्यसलिलमित्यादिना विग्रहैरित्यन्तेन सपञ्चाक्षरविपादाद्येन श्लोकद्वयेन
वाह्यसलिलाभ्युधिकासलचक्रयोर्मध्यस्थदेशमागं कालचक्रपरिवृत्तिकारणं तत् परि-
भ्रमण प्रकारं तत्कक्षाभेदान् तन्मानं राशिस्वरूपक्षीपदिशति । तत्र वाह्यसलिल-
जलधेः सर्ववाह्यसलिलसमुद्रात् मध्यविस्तारमानादहिरावृत्य तत्पुनः पुनरपि

तच्च तन्मानवीथिभिर्युतमष्टभिरद्भुतैः ।

तेजोमयैर्द्वादशारैर्युक्तैः मेषादिविग्रहैः ॥ ११ ॥

तेषु वीथिषु पूर्वार्वागामुखाः सप्तग्रहाः स्थिताः ।

राशियुक्तेन कालेन प्रोक्तेनोपर्यधस्तथा १ ॥ १२ ॥

तत्सप्तद्वोपसप्तसमुद्रसमवायमध्यविष्कम्भमानात् (१६३८३७००) द्वीपाद्यात्मक भूरूपं कालचक्रं कालात्मकं चक्रं तस्य कालात्मकत्वं तत्परिभ्रमणस्य विश्वविकारकारणत्वात् । पराशक्तिमारुतेन महानित्याया इच्छाशक्तिरूपेण मारुतेनानुप्रेरितं । एवकारेण कारणान्तरं न भवतीत्यर्थः । पश्चिमाधोपमव्यतः पश्चिमाभिमुखमूर्द्धाधः क्रमात् प्रादक्षिण्येन । तत् कालचक्रं । तन्मानवीथिभिरुत्तरोत्तरं प्रतिपार्श्वं तत्तद्विगुणद्विगुणमानवीथिभिः । अद्भुतैः सर्वाश्चर्यमयत्वात् केनापि अकृतत्वाच्च । तेजोमयैः ज्योतीरूपैः । द्वादशारैः भूमध्यादिपरव्योमान्त मूर्द्धाध्विकाशरूपैः समान्तरालैरिति शेषः । मेषादिविग्रहैः मेषादिमीनान्तराशिस्वरूपैः । एतदुक्तं भवति सर्ववाह्यसलिलजलधिवाह्यपार्श्वद्वयमध्यविष्कम्भमानं तदाह्वगतं तत्सर्वं क्रोडीकृत्य पराशक्तिरूपमारुतप्रेरितं पूर्वोक्तवाह्यसलिलजलधिवाह्यपार्श्ववह्निर्मानात् प्रतिपार्श्वं प्राग्बद्धविगुणोत्तरमानवीथ्यष्टकं तदन्तरालाष्टकोपेतं ज्योतीरूपमेषादिराशिद्वादशारयुक्तं कालचक्रं पश्चिमाभिमुखमूर्द्धाधः प्रादक्षिण्यक्रमात् परिभ्रमतीति ॥ ११ ॥

तत्पित्यादिना स्थितिरित्यन्तेनार्द्धाधिकेनैकेन श्लोकेन तत्कालचक्रवीथिषु सप्तग्रहावस्थानं तेषां स्वीकृतकालेन तच्चक्रगतराशिषु चारेण लोकस्थितिञ्चोपदिशति । तत्र तेषु वीथिषु तासु वीथिषु तेषु राशिष्वित्यर्थः । स्थिताः चन्द्रबुधशुक्रार्कभौमगुरुमन्दानां अधरोत्तरवीथिस्थितिक्रमाङ्गणेन । राशिषु तद्वीथिगतेषु । प्रोक्तेन ज्योतिःशास्त्रे । तथा पूर्वार्वागामुखा एव । प्रयान्ति चरन्ति । तेषां ग्रहाणां स्थितिः जननसत्ताविपरिणामवृद्धपक्षयनाशान्तिका । एतदुक्तं भवति प्रोक्तकालचक्रगतवीथ्यष्टकं प्रोक्तक्रमाङ्गणस्थित्या स्थिताः पूर्वार्वाभिमुखास्तत्तद्वृद्धास्तत्तद्वृद्धराशिषु स्वीकृत चारेण लोकानामुत्पत्त्यादिरूपां स्थितिं कुर्वन्तीति ॥ १२ ॥

प्रयान्ति तेषां चारेण लोकानां भवति स्थितिः ।

मध्यस्थमेरौ ललिता सदैवास्ते महाद्युतिः ॥ १३ ॥

तस्याभितो जलान्तस्थाः शेषास्ताः सुाश्चदुर्दृश ।

तद्वहिः परमे व्योम्नि त्वेता चित्रा तु संस्थिता ॥ १४ ॥

कृतादिवर्षादारभ्य प्रतिवर्षमिति स्थिता ।

द्वितीयादिषु वर्षेषु क्रमात्ताः परिवृत्तिभिः ॥ १५ ॥

षोडशाब्दे परे व्योम्नि ललिता सलिलाम्बुधौ ।

चित्रा च भवतीत्यं हि भजन्ते परिवर्त्तनम् ॥ १६ ॥

३ अख्येत्यादिभिः रूपतः इत्यन्तैरर्द्धाद्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः षोडशनित्यानां मेरुद्वीपादिपरमव्यामान्तषोडशविधेषु देशेषु कृतयुगादिवर्षादारभ्य प्रति-
युगं चतुर्युगवर्षेषु परिवृत्तिक्रममुपदिशति । तत्र सदैवास्ते सर्व्वदा सकला-
त्मकेन प्रधानरूपेण तिष्ठतीत्यर्थः । महाद्युतिः देशकालादिभिरनवच्छिन्नप्रकाश-
रूपत्वात् । तस्य मेरुः । अभितः सर्व्वतः । जलान्तस्था मेरोरनन्तरजम्बूद्वीपा-
द्यादिसर्व्ववाह्यस्थजलसमुद्रपर्य्यन्तं चतुर्दशस्थानस्थिताः । शेषाः कामेश्वर्यादय-
श्चतुर्दश ज्वालामालिन्यन्ताः । तद्वहिः सर्व्ववाह्यसलिलजलधैर्वहिः । अत षोडशं
प्रतिवर्षं प्रतिकृतयुगादिवर्षं । ता नित्या ललिता भवतीत्युत्तरत्वान्वयः । चकारः
समुच्चये । इत्यं उक्तप्रकारेण । एवमित्यस्य प्रोक्तरूपत इत्यत्वान्वयः । अन्येषु
त्वेतादिषु । एतदुक्तं भवति मेरुजम्बूद्वीपलवणसमुद्रप्लक्षद्वीपेक्षुरससागर-
शाखलीद्वीपसुरासमुद्र कुशद्वीपपृष्ठसागर क्रीष्णद्वीपदधिसमुद्र शाकद्वीपचौरसागर-
पुष्करद्वीपसलिलसमुद्र परव्योमसंज्ञकेषु षोडशसु स्थानेषु कृतयुगादिचतुर्युग-
प्रथमवर्षेषु ललितादिचित्रान्ताः षोडशनित्यास्तदात्मकत्वेन स्थित्वा तत्तद-
युगद्वितीयद्वितीयवर्षेषु जम्बूद्वीपादिमेरुपर्य्यन्तेषु षोडशसु षोडशसु स्थानेषु
ललितादिचित्रान्ताः षोडश नित्यास्तिष्ठन्ति । एवं तत्तदयुगद्वितीयादिद्वितीयादि
षोडशषोडशवर्षान्तेषु चतुर्दशसु चतुर्दशसु वर्षेषु लवणसमुद्रादि परमव्योमान्तेषु
विशिष्टेषु चतुर्दशसु वर्षेषु क्रमात् प्रतिवर्षं ललिता तिष्ठति । ललितास्थितस्थाना-
न्तरालमारभ्य तत्तत्पूर्व्वपूर्व्वस्थानान्तमन्याः कामेश्वर्यादि चित्रान्ताः पञ्चदशनित्या-
स्तिष्ठन्ति । एवं वर्षषोडशकवर्षषोडशकेनैकामेकां परिवृत्तिं भजन्तीति ॥ १६ ॥

एवं युगेषु चान्येषु वर्तते प्रोक्तरूपतः ।

कालेष्वपि च मध्यादि परव्योमान्तमौश्वरि ॥ १७ ॥

परिवृत्तिं भजन्ते ता मध्यस्था स्वांशतश्चरेत् ।

अन्याः सर्वास्तत्र तत्र चरन्ति स्वयमेव वै ॥ १८ ॥

तथा कालक्रमात्तास्तु भजन्ते परिवर्त्तनम् ।

कालतो देशतश्चक्रादैक्यं संजायते यदा ॥ १९ ॥

तदा भवन्ति भूपाला धार्मिकाः कालवर्षतः ।

प्रजाश्च सुखिनो भूयुररोगाः कालमृत्यवः ॥ २० ॥

कालेष्वित्यादिभिः समुदीरितमित्यन्तैरर्थायैः पञ्चभिः श्लोकैः षोडशनित्यानां कालचक्रमयत्वप्रकारं कालदेशेकाधिपत्यफलं कालचक्रस्य वाङ्मन्यवैधिरूपपरव्योमस्थितिं प्रोक्तनिगमनञ्चोपदिशति । तत्र कालेषु कालचक्रस्य चन्द्रस्य कक्षा भूस्थोरन्तरालदेशादिताराकक्षान्तेषु षोडशसु स्थानेषु मध्यादि चन्द्रकक्षान्त-भूतमध्यव्योमादि । ताः षोडशनित्याः । मध्यस्था ललिता । स्वांशतः स्वसमानमूर्त्यन्तरेण । अन्याः पञ्चदशनित्याः । तत्र तत्र देशे देशे काले काले च । तथा कालक्रमात् पूर्वोक्तयुगादि वर्षादि षोडशषोडशवर्षपरिवृत्तिक्रमेण तुविशेषे । कालतः परिवृत्तिकालक्रमात् । देशतः देशस्य चक्रात् कालचक्रेण । भूयुः प्राग्वत् । कालमृत्यवः हिताय मृत्यव इत्यर्थः । वाङ्मन्यवैध्यां शनेश्वरकक्षावहिर्भूतवैधः । तारकाः नक्षत्राणि । तद्वहिः नक्षत्रकक्षावहिः । स्थितिः कालचक्रस्येति पूर्ववत्त्वान्वयः । तत्र कालचक्रे । तदन्तिका तदवधिका परव्योमान्तभूता । अपिचेत्यनेन पूर्वश्लोकात् स्थितिरित्येतदाकथ्यते । तत्क्रमात् पूर्वोक्तपूर्वोक्तयुगवर्षषोडशक्रमात् । तन्मयं नित्यामयं । एतदुक्तं भवति कृतादिचतुर्युगं प्रथमं प्रथमवर्षादिवर्षषोडश-षोडशकक्रमाल्ललितादयश्चित्तास्ताः षोडशनित्याः क्रमेण कालचक्रे चन्द्रकक्षा-भूस्थोरालप्रदेश चन्द्रकक्षा तदन्तरालवृद्धकक्षा तदन्तरालशुक्लकक्षा तदन्तरालरविकक्षा तदन्तरालभौमकक्षा तदन्तरालगुरुकक्षा तदन्तराल शनिकक्षा तदन्तरालनक्षत्रकक्षाविभागेन षोडशसु स्थानेषु देशपरिवृत्तिपरितः परिवृत्तिक्रमतः परिवर्त्तन्ते । तेन क्रमेण या या नित्या चन्द्रकक्षास्थिता सा सा नित्यैव तत्काल-

कालचक्रस्य बाह्यस्थवीथ्यां तिष्ठन्ति तारकाः ।
 तद्वहिः परमव्योम स्थितिस्तत्र तदन्तिका ॥ २१ ॥
 तासामपि च नित्यानां षोडशानाञ्च तत् क्रमात् ।
 एवं देशे च काले च तन्मयं समुद्गिरितम् ॥ २२ ॥
 देशवर्षतिथीनाञ्च सम्पातादैक्यमागताम् ।
 पूजयेत् सविशेषं तां प्रजपेच्चाखिलाप्तये ॥ २३ ॥
 तेषु विद्योपदेशात् तस्यास्तत् सन्निधिर्भवेत् ।
 महाशक्तिश्च जायेत त्रयाणामैक्यवैभवात् ॥ २४ ॥
 कालप्राप्तां यजेत् स्वाब्जजन्मवासरके तु तां ।
 देशप्राप्तान्तु तन्मासपूर्णायां पूजयेच्छिवे ॥ २५ ॥
 प्रत्यब्दमेवं कुर्वाणां न मुञ्चति रमा यशः ।
 कदाचिदपि दीर्घायुररोगो ज्ञानवान् सुखी ॥ २६ ॥

चक्रस्याधिपा भवति । तस्मादेवं देशकालपरिवृत्तिभेदतो जम्बुद्वीपादीनां
 परव्योमास्तानामष्टानां स्थानानां एकैकवर्षक्रमेण वर्षाष्टकेनैकनित्याधिपत्यं
 सिध्यति । यथा जम्बुद्वीपस्य कामेश्वरीकुलसुन्दर्या क्रमात् प्रथमनवमयो-
 र्वर्षयोः प्लक्षद्वीपस्य द्वितीयदशमवर्षयोर्भगमालिनो नित्यानित्ये शास्त्रली-
 द्वीपस्य तृतीयैकादशयोर्वर्षयोर्नित्यक्तिकानीलपताके कुशद्वीपस्य चतुर्थ-
 द्वादशयोर्वर्षयोर्भेरुण्डाविजये कौश्वद्वीपस्य पञ्चमत्रयोदशयोर्वर्षयोर्वह्नि-
 वासिनोऽस्र्यमङ्गले शाकद्वीपस्य षष्ठचतुर्दशयोर्वर्षयोर्वज्रेश्वरीज्वालामालिन्यौ
 पुष्करद्वीपस्य सप्तमपञ्चदशयोर्वर्षयोर्दूतीचित्रे परव्योमाष्टमषोडशयोर्वर्षयो-
 र्वरिताललिते एवं देशकालौ नित्यात्मकौ भवत इत्युक्तमिति ॥ २२ ॥

देशेत्यादिभिः पूजनादित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः देशकालतिथिप्राप्तनित्या-
 पूजनं तत्कालविशेषं तत्फलञ्चोपदिशति । तत्र देशवर्षतिथीनां देशकालचक्र-
 तिथीनां त्रयाणां वा द्वयोर्वा तां तिथिनित्याविद्यां । तेषु देशवर्षतिथिषु । तस्याः
 तद्देशाद्यधिपायाः । महाशक्तिः साधकस्येति शेषः । त्रयाणां देशादीनाम् ॥ २४ ॥
 कालप्राप्तां कालचक्राधिपां । तन्मासपूर्णायां स्वजन्ममासपूर्णायां । एवं कुर्वाणम्

राजभिर्भुजैस्त्रीभिरन्यैः प्राणिभिरप्यसौ ।
 मान्यते सर्वमन्वाश्च सिद्धाः सुस्तत्र पूजनात् ॥ २७ ॥
 जम्बूः प्लक्षः शाल्मली च कुशक्रौञ्चौ यथाक्रमम् ।
 शाकश्च पुष्करश्चेति सप्तद्वीपेषु भूरुहाः ॥ २८ ॥
 तेषां नामभिरेव सुस्तत्तन्नामानि तन्मुखात् ।
 तत्तन्नामभिरभार्च्यं तद्वीपं तत्र पूजयेत् ॥ २९ ॥
 तां तां नित्यां तत्र तत्र काले काले तु साधकः ।
 एवं पूजयितुर्लौकं न समोस्ति न चाधिकः ॥ ३० ॥
 मध्ये भूमिं तामभितः कालचक्रं ततो वहिः ।
 महाव्योम च निःसोमं तत्रैतद्वयसंस्थितिः ॥ ३१ ॥

पूजाजपहोमादिकं अन्यैः तिर्यगादिभिः । असौ साधकः । तत्र देशादि-
 सम्पातकाले । एतदुक्तं भवति सप्तद्वीपेषु तत्तद्द्वीपेष्वरीनित्यां द्वीपपूजापूर्वकं
 स्वजन्ममासपूर्णायां कालचक्रेश्वरोनित्यां स्वाब्दजन्मदिवसे उभे अपि प्रति-
 पक्षतत्तत्प्राप्ततिथीश्च पूजयन् प्रोक्तफलसिद्धिभागिति ॥ २७ ॥

जम्बूत्यादिभिरधिक् इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः सप्तद्वीपगतभूरुहसप्तक-
 नामभिः प्राप्तानि तत्तद्द्वीपनामानि तत्तत्पूजनं तत्र तत्राधिगतनित्यापूजनं
 तत्फलश्चोपदिशति । तत्र भूरुहाः पादपाः । तेषां पादपानां । तत्तन्नामानि
 द्वीपनामानि । तन्मुखात् तत्तद्भूरुहप्रावीण्यद्वारा तत्तन्नामभिः मेरुद्वीपादि-
 परमथ्योमान्तनामभिः प्रणवादिभिश्चतुर्थीनिमोऽन्तैः । यथा ॐ मेरवे नमः
 इत्यादि । तत्र मेरुप्रमुखेषु षोडशसु स्थानेषु यत्र स्थितस्तत्र तत्र काले काले पुनः
 स्थितं तत्र पूर्वं पूजयित्वा तद्वर्षे तस्मिंस्तस्मिन् वर्षे । एतदुक्तं भवति
 षोडशसु नित्यासु स्वभजनोया नित्या षोडशसु स्थानेषु यत्र स्थिता तत्र पूर्वं
 पूजयित्वा तत्तद्वर्षे तत्तत्स्थानगतां भावयन् तत्तन्निश्चार्चनक्रमात् पूजयन्
 प्रोक्तरूपप्रभावो भवेदिति ॥ ३० ॥

मध्ये इत्यादिभिर्विद्यत इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्भूमिकालचक्रमहाव्योमस्थिति-
 क्रमं कालचक्रे ग्रहाणां स्थितिं तत्कारणश्चोपदिशति । तत्र मध्ये महाव्योम्नः

सुस्थिराया भुवो मध्ये चक्रस्य भ्रमतोऽनिशम् ।
 ग्रहाणां तत्र संवासप्रचारनियतात्मनाम् ॥ ३२ ॥
 कारणं परमेशानि तवेच्छैव तु केवलम् ।
 न त्वन्यदवलम्बाय तयोः कुत्रापि विद्यते ॥ ३३ ॥
 तयोर्बहिः परे व्योम्नि क्वचिदब्धिचतुष्टयम् ।
 प्रागुक्तरूपां तत्तीरे कोलवक्त्रान्तु पञ्चमीं ॥ ३४ ॥
 सलिले कुरुकुल्लाञ्च पोतारूढां शुचिस्मिताम् ।
 तन्मध्ये नवरत्नानि महाद्वीपञ्च तत्र वै ॥ ३५ ॥
 कल्पकोद्यानमृतुभिः षड्भिः सेवितविग्रहम् ।
 तन्मध्येऽसंख्यरूपाभिर्वृतां सङ्गीतशक्तिभिः ॥ ३६ ॥
 गीतवादिवन्त्यादिसंसक्ताभिरनारतम् ।
 विनोद्यमानां विलसन्मदमन्यरवीक्षणाम् ॥ ३७ ॥
 रत्नमण्डपमध्यस्थरत्नसिंहासनापरि ।
 शुचिस्मितां शक्तिवन्दगीताकर्षणनन्दिताम् ॥ ३८ ॥

भूमिं तां स्थितामिति शेषः । ततः कालचक्रतः । निःसीमं निः सीमित्यर्थः ।
 तत्र महाव्योम्नि । एतद्व्योमसंस्थितिः भूमिकालयोरवस्थानं । मध्ये महाव्योम्नः ।
 तत्र कालचक्रे संवासप्रचारनियतात्मनां स्वस्ववीथिसंवासतत्तदुगतराशिषु प्रचार-
 नियमवतां । तवेच्छा परायाः शक्तेराज्ञा । तयोर्भूमिकालचक्रयोः । एतदुक्तं
 भवति महाव्योममध्यस्थभूमिकालचक्रतदुगतभूतग्रहाणां यथाक्रमं सुस्थिरावस्था
 भ्रमणे सन्ततेकाकारप्रमाणं प्रोक्तसंवासप्रचारकारणात् तदवलम्बनञ्च केवलं
 परायाः शक्तेरिच्छेति ॥ ३३ ॥

तयोरित्यादिभिः सुनिश्चितमित्यन्तैः नवभिः श्लोकेः नित्यालोकावस्थानं तत्र
 देव्याः सपरिवारायाः स्थितिं तत्तत्पूजयितुः फलक्षीपदिशति । तत्र तयोः
 महाकालचक्रयोः क्वचित् प्रदेशे अब्धिचतुष्टयं इक्षुसागरादि । प्रागुक्तरूपां अङ्ग-
 पूजोक्तललितासदृशविग्रहां । कोलवक्त्रां वाराहीं चतुर्विंशये पोतीस्वरूपेणेत्यर्थः ।

सहजासवसम्भोगैः संजातानन्दविग्रहाम् ।
 दयामदारुणापाङ्गविलोकितसुसाधकाम् ॥ ३६ ॥
 परितो भूषणैश्चितैः स्वर्णचामरकादिभिः ।
 विराजमानान्दिरदानश्रवानपि तथाविधान् । ४० ॥
 शक्तिभिर्दर्शितानग्रे पश्यन्तीमभितोत्सवाम् ।
 स्वसमानाभिरभितो नित्याभिः सेवितान्तथा ॥ ४१ ॥
 याति तासां पूजयिता तत्समाकारतां शनैः ।
 तद्विनोदस्तत्समीपनिवासौ स्यात् सुनिश्चितम् ॥ ४२ ॥
 कोटियोजनविस्तीर्णसमायामं महाद्गु तम् ।
 नवरत्नमयं द्वीपं तन्मानाब्धिभिर्गवतम् ॥ ४३ ॥
 तत्तृतीयांशमानस्य सहस्रादित्यतेजसम् ।
 रत्नद्वीपस्य मध्यस्थद्वीतीयांशे तु मण्डपे ॥ ४४ ॥
 कोट्यादित्यद्युतिप्रान्तेष्वभितोऽसंख्यशक्तिभिः ।
 तथा समन्वितां ध्यायन्नरो भवति मत्समः ॥ ४५ ॥

पञ्चमीं श्रीचक्रस्थब्राह्मणादिमात्रष्टकं अत्र पञ्चमीग्रहणं ललिताविग्रहसाम्यार्थं ।
 सलिले इक्षुसागरस्य तन्मध्ये चतुरब्धिमध्ये । तन्मध्ये कल्पकोट्यानमध्यस्थ-
 सर्वमध्यगपद्गरागखण्डमध्यस्थरत्नमण्डपमध्ये इति यावत् । असंख्यरूपाभि-
 रिति पदच्छेदः । मदमत्परवीक्षणं अनन्तरत्तीयश्लोकवक्ष्यमाणानन्दत्रयेण
 सङ्गीतानन्देन च उपरि स्थितामित्यर्थः । सुसाधकां मत्सम्प्रदायिसाधकां । तथा-
 विधान् भूषितान् । तथा समुच्चये । अत्र प्रकरणे द्वितीयैकवचनान्तानां पदानां
 ललितामिति विशेष्यमध्याहार्यम् तां ध्यात्वेत्यर्थः । तासां सपरिवारनित्यानां
 तद्विनोदः सङ्गीतादिविशेषविनोदः ॥ ४२ ॥

कोटीत्यादिभिस्त इत्यन्तेर्नवभिः श्लोकैर्नित्यालोकादिमानं तत्र देवी पूज-
 नात् फलं परमश्रोमस्वरूपनित्यावैभवविदामनुभावञ्चोपदिशति । तत्र समायामं
 कोट्यायामं । तन्मानाब्धिभिः प्रत्येकं कोटियोजनविस्तीर्णैरब्धिभिस्तृतीयांश
 मानस्य योजनद्वीतीयांशमहिततयस्त्रिंशदधिकशततयोत्तरतयस्त्रिंशत्सहस्रा-

एवं ध्यात्वार्चयेद्देवीं भक्त्या परमयोक्तया ।
 नरो निरस्तसंसारमूलाज्ञानो जितेन्द्रियः ॥ ४६ ॥
 निपुणश्च कलादक्षः सुखिभिः समवित्तवान् ।
 अपापः पुण्यशीलश्च सत्यार्जवसमन्वितः ॥ ४७ ॥
 देशिकः स्वकुलोत्तुङ्गः सर्वसम्भावितात्मवान् ।
 जायते तस्य परितो योजनं पावनं भवेत् ॥ ४८ ॥
 तदालोकनसंलापसंस्पर्शादिकृतां नृणाम् ।
 पापकर्मक्षयात्तेन रहिताः स्युश्च तत्समाः ॥ ४९ ॥
 कालचक्रस्य नित्याया लोकस्य च वहिःस्थितिः ॥
 व्योमरूपमनाद्यन्तं यत्तच्चिन्मयमावयोः ॥ ५० ॥
 यो वेत्त्येवमशेषन्तु नित्यावैभवमीरितम् ।
 स जीवन्मुक्त एवेति प्रोक्तं तल्लक्षणञ्च ते ॥ ५१ ॥
 समस्तापद्विमुक्त्यर्थं सर्वसम्पदवाप्तये ।
 भूतप्रेतपिशाचादिपीडाशान्त्यै सुखाप्तये ॥ ५२ ॥

धिक्त्रयस्त्रिंशलक्षयोजनमानविस्तारायामसहितस्य रत्नद्वीपस्य मध्यगस्य
 मध्यस्य रत्नद्वीपमध्यगतपद्मरागखण्डस्य तृतीयांशे योजननवांशसहितैकादशो-
 त्तरशताधिकैकादशसहस्रोत्तरैकादशलक्षयोजनमानविस्तारायामसहिते मण्डपे
 माणिक्यमण्डपे । प्रान्तेषु पार्श्वेषु मण्डपस्येति शेषः । तथा प्राग्वत् । मत्समः
 शिवभूतः । उक्त्या षड्विंशत्पटलोक्त्या । अज्ञानं नाम दुर्वासना । आर्जवं
 नाम मनोवाक्कायकर्म्मणामेकाकारता । तस्य परितः साधकस्य निवासस्थानस्य
 परितः । स्युर्नरा इति शेषः । नित्यायाः सकलनित्यात्मिकाया महानित्यायाः ।
 तद्व्योमरूपं चिन्मयं निर्विषयज्ञानमयं । आवयोः शक्तिशिवयोः । एवं उक्त-
 प्रकारिणः । प्रोक्तं पञ्चविंशत् पटले वक्ष्यत इत्यर्थः ॥ ५१ ॥

समस्तोल्यादिभिर्मत्सम इत्यन्तैः दिशत्या श्लोवैरुदनुभावस्ताव पुरःसरं

समस्तरोगनाशाय समरे विजयाय च ।
 चोरसिंहद्वीपिगजगवयादिभयानके ॥ ५३ ॥
 अरण्ये शैलगहने मार्गे दुर्भिक्षके तथा ।
 सलिलादिमनः पौडास्त्रधौ पोतादिसङ्कटे ॥ ५४ ॥
 प्रजप्य नित्याकवचं सकृत् सर्वान्तरत्यसौ ।
 सुखी जीवति निर्द्वन्द्वो निःसपत्नो जितेन्द्रियः ॥ ५५ ॥
 शृणु तत् कवचं देवि वक्ष्ये तव तदात्मकम् ।
 येनाहमपि युद्धेषु देवासुरजयी सदा ॥ ५६ ॥
 सर्वतः सर्वदात्मानं ललिता पातु सर्वगा ।
 कामेशो पुरतः पातु भगमाला त्वनन्तरम् ॥ ५७ ॥
 दिशं पातु तथा दक्षपार्श्वं मे पातु सर्वदा ।
 नित्यक्लिन्ना च भेरुण्डा दिशं पातु सदा मम ॥ ५८ ॥
 तथैव पश्चिमं भागं रक्षेत् सा वज्रिवासिनी ।
 महावज्रेश्वरी रक्षेदनन्तरदिशं सदा ॥ ५९ ॥
 वामपार्श्वं सदा पातु दूती मे त्वरिता ततः ।
 पालयेत्तु दिशं चान्यां रक्षेन्मां कुलसुन्दरी ॥ ६० ॥

नित्याकवचं तत्फलञ्चोपदिशति । तत्र पिशाचादीत्यत्रादिशब्देनापस्मारादय
 उच्यन्ते । सुखामये स्वरूपलाभात् । गवयादीत्यत्रादिशब्दः शरभादिविषयः ।
 भयानको भयङ्करः । अस्य मार्ग इत्युत्तरत्वान्वयः । दुर्भिक्षके मर्यादाप्राप्ताद्यप-
 कर्षे । तथा समुच्चये । पोतादीत्यत्रादिशब्दो नावादिविषयः । असौ जपिता ।
 निर्द्वन्द्वः शीतोष्णादिद्वन्द्वपौडादिरहितः अथवा निरुपमः । तदात्मकं त्वदा-
 त्मकमित्यर्थः । येन कवचेन अहमपि शिवोऽपि । सर्वतः वक्ष्यमाणसकलस्थानेषु ।
 सर्वगा विश्वमयत्वात् । पुरतः पूर्वस्यां दिशि । तुः समुच्चये । अनन्तरं आग्नेयीं
 दिशमित्युत्तरत्वान्वयः । तथा समुच्चये । नित्यक्लिन्ना दक्षिणपार्श्वं मे पालित्विपूर्वत्वा-

नित्या मामूर्ध्वं तः पातु साधो मे पातु सर्व्वदा ।
 नित्या नीलपताकाख्या विजया सर्व्वतश्च माम् ॥ ६१ ॥
 करोतु मे मङ्गलानि सर्व्वदा सर्व्वमङ्गला ।
 देहेन्द्रियमनःप्राणान् ज्वालामालिनिविग्रहा ॥ ६२ ॥
 पालयेदनिशं चित्ता चित्तं मे पातु सर्व्वदा ।
 कामात् क्रोधात्तथा लोभान्मोहान्मानान्मदादपि ॥ ६३ ॥
 पापान्मत्सरतः शोकात् संशयात् सर्व्वतः सदा ।
 स्तैमित्याच्च समुद्योगादशुभेषु तु कर्मसु ॥ ६४ ॥
 असत्यक्रूरचिन्तातो हिंसातश्चैर्य्यतस्तथा ।
 रक्षन्तु मां सर्व्वदा ताः कुर्वन्विच्छां शुभेषु च ॥ ६५ ॥
 नित्याः षोडश मां पान्तु गजारूढाः स्वशक्तिभिः ।
 तथा ह्यसमारूढाः पान्तु मां सर्व्वतः सदा ॥ ६६ ॥
 सिंहारूढा स्तथा पान्तु मान्तरक्षगता अपि ।
 रथारूढाश्च मां पान्तु सर्व्वतः सर्व्वदा रणे ॥ ६७ ॥

न्वयः । अथ अनन्तरं नैऋतिमित्यर्थः । तथा समुच्चये । सा प्रागुक्तवैभवा । अनन्त-
 रदिशं वायवीं दिशं । वामपार्श्वं उत्तरां दिशं त्वरितेत्यस्य पालयेदित्युत्तरत्वान्वयः ।
 तुः समुच्चये । अन्यां ऐशानीं मामित्यूर्ध्वधरान्तरालस्थदिगुपलक्षणार्थं । नित्यानाम
 दशमीनित्या नित्येत्यर्थः । सेति नीलपताकाख्येत्युत्तरत्वान्वयः । नित्यानीलपता-
 काख्या नीलपताकानित्येत्यर्थः । अस्य अधो मे पात्विति पूर्व्वत्वान्वयः । सर्व्वतः
 प्रोक्तैकादशदिक्षु चकारेण पूर्व्वत्र पात्वित्येतदाकथ्यते । ज्वालामालिनिविग्रहा
 ज्वालामालिनो नित्येत्यर्थः । पालयेदित्यस्य पूर्व्वत्वान्वयः । तथा समुच्चये ।
 अपिशब्दः समुच्चये । पापात् अविवेकात् संशयात् अनध्यवसायरूपात् अज्ञानात्
 सर्व्वतः सर्व्वत्र । सदा असंशयरूपेण स्तैमित्यात् शुभकर्मस्विति शेषः । तुः
 समुच्चये अशुभेषु कर्मसु समुद्योगादिति सम्बन्धः । तथा समुच्चये । पूर्वोक्त-

तार्क्ष्यरूढाश्च मां पान्तु तथा व्योमगतास्तथा ।
 भूगताः सर्वदा पान्तु माञ्च सर्वत्र सर्वदा ॥ ६८ ॥
 भूतप्रेतपिशाचापस्मारकृत्यादिकान् गदान् ।
 द्रावयन्तु स्वशक्तीनां भीषणैरायुदैर्म्मम ॥ ६९ ॥
 गजाश्वद्वीपपञ्चास्यतार्क्ष्यरूढाखिलायुधाः ।
 असंख्याः शक्तयो देव्याः पान्तु मां सर्वतः सदा ॥ ७० ॥
 सायं प्रातर्जपन्नित्याकवचं सर्वरक्षकम् ।
 कदाचिन्नाशुभं पश्येन्न शृणोति च मत्समः ॥ ७१ ॥
 ग्रहाणां मातृकाविद्याविग्रहं विग्रहं यतः ।
 तेन तेषान्तु पूजार्थं वक्ष्ये तद्धाममण्डलम् ॥ ७२ ॥
 सुधास्वरैर्भवेदिन्दोर्मण्डलं भास्करस्य तु ।
 सुधाव्यञ्जनरूपं स्यादितरे तन्मया यतः ॥ ७३ ॥

कामादिपञ्चम्यन्तपदषोडशकस्य रक्षन्तु मामित्यत्रान्वयः । ताः नित्याः । स्व-
 शक्तिभिः सहेति शेषः । तथा प्राग्वत् स्वशक्तिभिः सहेत्यर्थः । तरक्षगताः
 व्याघरूढा अपि स्वशक्तिभिः सहेत्यर्थः । चकारात् स्वशक्तिभिः सहेत्यर्थः
 चकारात् स्वशक्तिभिः सहेत्यर्थः । तथा व्योमगताः स्वशक्तिभिः सहेत्यर्थः । तथा
 व्योमगताः स्वशक्तिभिः सह व्योमस्था इत्यर्थः । कृत्यादिकानित्यत्रादिशब्दो डाकि-
 न्यादिविषयः । गदान् पीडातः । मत्समः शिवभूतः ॥ ७१ ॥

ग्रहाणामित्यादिभिः श्रेयस्करात्मकमित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्नवग्रहाणां मातृ-
 कात्मकत्वं तेषां तन्मयमण्डलसामान्यनिर्माणापदेशं चन्द्रार्कात्मकत्वं इतरेषां
 ग्रहाणाञ्च चन्द्रार्कयोर्विशेषमण्डलप्रस्तावादिकं च करोति । तत्र मातृका-
 विद्याविग्रहं चकारादिचकारान्तमातृकाख्यविद्यास्वरूपं विग्रहं ग्रहाणा-
 मित्यर्थः । विग्रहमिति दिव्यत्वात् विग्रह इत्यर्थः । तेन कारणेन तद्धाम-
 मण्डलं तेषामावासभूतं स्वरूपं सुधास्वरैः अमृतात्मकैः षोडशस्वरैर्मण्डलं वक्ष्य-
 माणरूपं । तुर्विशेषे सुधाव्यञ्जनरूपं प्राग्वत् सुधास्वरूपव्यञ्जनरूपमित्यर्थः ।

तेन तेषां मण्डलानि तैस्तैर्वर्णैर्वर्दामि ते ।

तेषां नवानां पूजासु तन्मयं नवमण्डलम् ॥ ७४ ॥

चन्द्रार्कयोः पृथक् पूजास्वभ्यच्च मण्डलं तयोः ।

क्रमेण शृणु देवेशि सर्वश्रेयस्करात्मकम् ॥ ७५ ॥

प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्चतुःसूत्रनिपातनात् ।

विहस्तमात्रे जनयेन्नव कोष्ठानि तेषु वै ॥ ७६ ॥

मध्ये प्रकोष्ठयोः कृत्वा वृत्तत्रयमतिस्फुटम् ।

तन्मध्ये तिर्यग्गूर्ध्वं सूत्रद्वयनिपातनात् ॥ ७७ ॥

विधाय नवधा मध्यमौशादि विलिखित् क्रमात् ।

वाताद्यष्टस्वरान्मध्ये प्रणवं नभसा युतम् ॥ ७८ ॥

अस्य मण्डलमित्यस्येति पूर्वत्वान्वयः । इतरे भीमादयः । तन्मयाः चन्द्रादित्य-
मयाः । तेन हेतुना । तैस्तैश्चन्द्रसूर्यात्मकैः । नवानां पूजासु समुदायपूजासु
तन्मयं मातृकात्मकं पृथक् पूजासु स्वतन्त्रपूजासु तयोश्चन्द्रार्कयोः ॥ ७५ ॥

प्रागित्यादिभिरनुग्रहमित्यन्तेश्चतुर्दशभिः श्लोकैर्नवग्रहाणां समुदायपूजासु मण्डल-
विशेषनिर्माणं तत्र तेषां पूजादिकञ्चोपदिशति । तत्र विहस्तमात्रे आयामविस्तार-
ाब्धा । तेषु कोष्ठनवके मध्यप्रकोष्ठसर्वमध्यकोष्ठे तद्वाह्यप्राग्दिग्गतान्तकोष्ठत्रय-
मध्यकोष्ठे च तन्मध्ये वृत्तत्रये सर्वमध्यवृत्तमध्ये ईशादि ईशादिनवकोष्ठाद्युत्तर-
कोष्ठान्तं । क्रमात् प्रादक्षिण्यक्रमेण वाताद्यष्टस्वरान् अकारादि ऋकारान्तानष्टौ
स्वरान्मध्ये सर्वमध्यस्थकोष्ठमध्ये नभसा मकारेण वृत्तवोथोः वृत्तत्रयान्तरालबीधि-
द्वयस्वरूपेण नभः षोडशस्वरप्रसारितमकाराक्षरं । तत्र मण्डले द्वादशोदितैः
एकोनविंशपटले धाता इत्यादिनार्हाद्येन षड्विंशेन श्लोकेन द्वादशधा प्रोक्तैः ।
नमोन्तैरित्यनेन चतुर्थी विभक्त्यन्तत्वं तन्मान्नां सूचितमेव । ते मन्त्रा यथा ॐ
धात्रे नमः इत्यादि ॐ विष्णवे नमः इत्यान्ताः । सोमस्याद्यं सौमशब्दस्वाद्य-
मक्षरं सो इत्येतत् । स्वसंयुक्तं विन्दुसंयुक्तं । तेन अस्य तन्मान्ना इत्युत्तरत्वा-
न्वयः । तेन चतुर्थीनमोन्तेन तन्मान्ना तस्य प्रोक्तानाममन्त्रेण तत्र प्राचीन-
पंक्तिस्थकोष्ठत्रयमध्यकोष्ठगतवृत्तमध्यगतकोष्ठनवके । विलिखित् प्राग्ब्रह्मदीशादि-

वृत्तवीथ्योः स्वरोपेतं नभसा मातृकां लिखेत् ।
 तत्कार्कमर्चयेत्तस्य नामभिर्द्वादशोदितैः ॥ ७६ ॥
 प्रणवाद्यैर्नमोन्तेष्व भानोः सर्व्वं च सर्व्वं दा ।
 सोमस्याद्यं स्वसंयुक्तं कृत्वा तेन तथा चर्चयेत् ॥ ८० ॥
 तन्नाम्ना तव विलिखेद्विद्वाज्यञ्च स्वराष्टकम् ।
 षोडशस्वरयुक्तञ्च * मातृकाञ्च स्वयोगतः ॥ ८१ ॥
 विलिखेद्दृत्तयोर्मध्ये मध्यकोष्ठेऽपि तं लिखेत् ।
 दाहवर्ज्जस्वसहितमर्चयेत्तत्र मण्डले ॥ ८२ ॥
 सोममुक्तक्रमेणैव प्रोक्तकालेषु सर्व्वं दा ।
 निवेद्य शर्करादुग्धपायसैश्चोपचारकैः ॥ ८३ ॥
 सप्तस्वन्येषु कोष्ठेषु कृत्वा वृत्तत्रयं तथा ।
 तत्तद्वर्गादिवर्णञ्च स्वरैस्तां मातृकामपि ॥ ८४ ॥
 विलिख्य मध्यञ्च तथा कृत्वा तेषु च तत्क्रमात् ।
 तत्तद्वर्गाक्षराण्याख्यावाक्षरैरालिखेदपि ॥ ८५ ॥

विद्वाज्यं ऋकारान्तं हकारं षोडशस्वरयुक्तं षोडशस्वरप्रसारितं । स्वयोगतः विन्दुयुतं ।
 मध्यकोष्ठे सर्व्वमध्यस्थकोष्ठमध्ये । तं हकारं । दाहवर्ज्जस्वसहितं रेफ ईकार विन्दु-
 सहितं क्लीं इत्यक्षरं । प्राक्तकालेषु ग्रहप्रातिकृत्यादिषु । उपचारैः पञ्चभिः षोडश-
 भिर्वा । अन्येषु आग्नेयादीशान्तेषु शिष्टेषु । तथा यथा मध्यप्राक्कोष्ठयाः । तत्तद्वर्गा-
 दिवर्णं भीमादिकोष्ठेषु तत्सप्तग्रहात्मकस्य ज्ञानवर्गसप्तकस्य कचटतपयश इत्याद्य-
 क्षरसप्तकं स्वरैः प्राग्वत् प्रत्येकं प्रसारितमिति शेषः । विलिख्य प्राग्वत् वृत्त-
 वीथ्योर्मध्यं सर्व्ववृत्तमध्यस्तवृत्तमध्यं । तथा कृत्वा प्राग्वत्प्रवधा कृत्वेत्यर्थः ।
 तेषु प्रतिमण्डलजनितकोष्ठनवके । तत्क्रमात् प्राग्वदोशाद्युत्तरास्तप्रादक्षिण्य-
 क्रमात् । तत्तद्वर्गाक्षराख्याख्यावाक्षरैः तत्तद्वर्गाक्षरपञ्चकं अस्मिन्नुत्तरत समाशो-
 तितमश्लोकवक्ष्यमाणचतुर्थीविभक्त्यस्तग्रहनामाक्षरत्रयमेवं सम्भूयाष्टावष्टावक्षरा-
 णीत्यर्थः । मध्ये तत्तत्कोष्ठनवकसर्व्वमध्यस्थकोष्ठमध्ये । वर्गाक्षरं तत्तद्वर्गा-

मध्ये प्रणवगर्भस्थवर्गाद्यक्षरमालिखेत् ।

एवं कृतेषु नवसु पूजयेच्च नवग्रहान् ॥ ८६ ॥

अग्न्यादीशान्तमभितो लिखिन्नानामन्यनुक्रमात् ।

वाक्षराणि चतुर्थान्तान्यर्चयेत्तैश्च तानिति ॥ ८७ ॥

दिभूतपूर्वाक्षाक्षरसप्तकं । नवसु मण्डलेष्विति शेषः । अग्न्यादीशान्तमित्यस्य काकाक्षिवत् पूर्वपरयोरन्वयः । एकदा पूजयेदिति पूर्वव अन्यदा लिखेदित्युत्तरव । अनुक्रमात् वक्ष्यमाणक्रमात् । तैः प्रणवादिनमानैर्नाममन्त्रैः । तान् ग्रहान् । इति उक्तप्रकारतः । एतेर्नाममन्त्रैः । एवं उक्तप्रकारात् । तेषु मण्डलेषु । तेषां ग्रहाणां । ते ग्रहाः । तदनुग्रहं पूजकानुग्रहं । एतदुक्तं भवति प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदकप्रत्येकमेकहस्तमानान्तरालं सूत्रचतुष्टयमास्फाल्य नव कोष्ठानि निष्पाद्य तेषु कोष्ठेषु प्रत्येकं वृत्तं कोष्ठरेखाचतुष्टयस्युष्टासृष्टं कृत्वा तदन्तरेकाङ्गुलमानेन वृत्तद्वयं निष्पाद्य सर्वमध्यस्थवृत्तमध्यकर्णिकायां समान्तरालं सूत्रद्वयं प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदगास्फालनेन नवकोष्ठानि कृत्वा तत्र सर्वमध्यस्थकोष्ठमध्यगतवृत्तत्रयकर्णिकास्यकाष्ठनवकमध्यकाष्ठे सोऽ इत्यक्षरं साध्ययुतं विलिख्य शिष्टकोष्ठाष्टके ईशादुत्तरान्तं अं आं इं ईं उं ऊं कं कृं इत्यष्टावक्षराण्यलिख्य बाह्यवृत्तवीथिद्वयान्तःवीथ्यां प्राग्वत् षोडशस्वरप्रसारितविन्दुयुतातां मकारपंक्तिं प्रादक्षिण्यात् समालिख्य बाह्यवीथ्यां सविन्दुकां माटकां प्राग्वत् लिखित्वा ततस्तत्प्राक्पंक्तिस्थकोष्ठवृत्तत्रयसर्वमध्यकर्णिकास्यकोष्ठनवकसर्वमध्ये कोष्ठे ह्रीं इत्यक्षरं साध्यादियुतं विलिख्य शिष्टकोष्ठाष्टके प्राग्वदोशादुत्तरान्तं लृं लृं एं ऐं आं औं अं अः इत्यष्टाक्षराणि लिखित्वा तत्र बाह्यवृत्तवीथिद्वयेन्तर्वीथ्यां स्वरविकृतां विन्दुयुक्तां उहकारपंक्तिं प्रादक्षिण्यक्रमालिखित्वा तद्बाह्यवीथ्यां माटकाञ्च विन्दुयुतां प्राग्वद्विलिख्य ततश्चान्नयादोशान्तकोष्ठसप्तकगतवृत्तत्रयमध्यकर्णिकास्यकाष्ठनवकमध्यकोष्ठे प्रणवं लिखित्वा तत्प्रणवमध्ये यथाक्रमं कं चं टं तं पं यं शं इति तत्तद्गर्गाक्षराण्येकमेकं लिखित्वा तद्विहिरोशकोष्ठाद्युत्तरकाष्ठान्तं कवर्गं चवर्गं टवर्गं तवर्गं पवर्गं यवर्गं शवर्गं सप्ताक्षरपञ्चकपञ्चकं भौमाय बुधाय सौरये गुरवे राहवे शुक्राय केतवे इत्येतानि प्रत्येकं अक्षराणि सप्तनामानि यथाक्रममेकमेकं संयोज्य एवं सम्भूयाष्टावष्टाक्षराणि लिखित्वा तत्तद्बाह्यवृत्तवीथिद्वये प्राग्वदन्तरान्तर्वीथ्यां तत्तद्गर्गाक्षराणि स्वर-

भौमं बुधं तथा सौरिं गुरुं राहुञ्च शुक्रकम् ।
 केतुमेतैस्तु सर्वत मन्वानुक्तौ च पूजनम् ॥ ८८ ॥
 एवं नवग्रहाणान्तु मण्डलान्युदितानि वै ।
 तेष्वेव तेषामर्चातस्ते कुर्युस्तदनुग्रहम् ॥ ८९ ॥
 भास्करेन्दोश्च तद्भारद्वये दर्शं च पूर्णिके ।
 स्वोच्चयोः स्थितपूजाञ्च मण्डलं शृणु पार्वति ॥ ९० ॥
 विलिख्य वृत्तयुगलं तन्मध्ये तिर्य्यगृद्धं तः ।
 रेखाभिरष्टभिर्मध्ये त्वेकाशीतिपदे लिखेत् ॥ ९१ ॥
 ईशकोष्ठादिपरितः प्रवेशनामृतार्णवान् ।
 मायान्ताशीतिसंख्यातान्मध्ये दावगतञ्च तत् ॥ ९२ ॥

विकृतानि यथाक्रममेकैकपंक्तिकमादालिख्य तत्तद्वाह्यवाह्यवीथ्यां प्राग्वन्मातृकां
 लिखित्वा एवं नवमण्डलानि निष्पाद्य प्रोक्तक्रमाणां ग्रहाणां प्रोक्ततत्तत्प्राति-
 कूल्यादिषु प्रणवादिचतुर्थीनमोन्तेनीममन्त्रैरर्कस्योक्तद्वादशभिः चन्द्रस्य सो-
 सोमाय नमः भौमादीनान्तु ऊं भौमाय नमः इत्यादिभिः ऊं केतवे नमः
 इत्यन्तेश्च प्रोक्तद्वयादिभिरर्चनात् प्रोक्तफलमितिः । एवं क्रमेण शुभग्रहा महा-
 दिक्षु अशुभग्रहा विदिक्षु च भवन्तीति ॥ ८८ ॥

भास्करेत्यादिभिरोश्वरीत्यन्तेनैवभिः श्लोकैः पूजाकालं तत्प्रस्तावपुरःसरं
 चन्द्राकेयोः पृथक् पूजामण्डलं तन्निर्माणद्रव्याणि तत्र पूजनञ्चोपदिशति । तत्र
 तद्भारद्वये यथाक्रमं रविवारे सोमवारे च । पूर्णिके पूर्णायामित्यर्थः । स्वोच्चयोः
 स्थितयोः आदित्ये मेषराशौ दशमभागस्थे मध्याह्नगते ऋषभराशौ तृतीय-
 भागगते चन्द्रे नभोमध्यं गते । तन्मध्ये वृत्तयुगलान्तर्वृत्तमध्ये रेखाभिरष्टभिः
 संजायेत इति शेषः । अस्य एकाशीतिपदे इत्यत्रान्वयः । मध्ये तत्तत्कोष्ठ-
 मध्ये इत्यर्थः । अमृतार्णवान् अष्टमे पटले ज्याकमित्यादि षट्त्रिंशद्विंशोक्तार्ण-
 प्रोक्तान् जकार भकार ठकार वकार सकारान् षोडशस्वरविकृतान् । मायान्ता-
 शीतिसंख्यातान् विमर्जनीयान् अर्गतिमंख्यातान् । मध्ये मध्यमध्यस्थकोष्ठ-

वृत्तयोरन्तरा कृत्वा मातृकां ग्रथिताञ्च तैः ।
 पञ्चभिश्च लिखेत्तत्र विम्बे सोमं समर्चयेत् ॥ ६३ ॥
 कर्पूरचन्दनाभ्यान्तदालिखेदिन्दुविम्बकम् ।
 रक्तचन्दनसिन्दूरगैरिकैरेकतो रवेः ॥ ६४ ॥
 कृत्वा विम्बं तत्र तच्च पूजयेत् प्रोक्तरूपतः ।
 द्विवृत्तान्तस्तिर्यङ्गूढाः कृत्वा रेखाः समान्तरम् ॥ ६५ ॥
 एकोनविंशं तन्मध्ये ध्वालिलिखेत् प्राग्वदोरितान् ।
 प्राणादिकान्नभोऽन्तांस्तु स्वैरुपेतान् स्वरैर्युतान् ॥ ६६ ॥

मध्ये । दावगतं ठकारमध्यस्थं तत्पूर्वं चन्द्रमण्डलकोष्ठमध्यप्रोक्तर्णीकारं
 कृत्वेति भिन्नक्रमः ग्रथितं कृत्वेत्यर्थः । ग्रथितां एकान्तरितां । तैः विसर्जनी-
 यान्तरैर्मृताणैः पञ्चभिः स्वरविकारविधुरैः एकतः अन्यतमेन रवेः कृत्वा विम्बं
 रवेरिति पूर्व्ववान्वयः । तत्र विम्बे तं रविं प्रोक्तरूपतः प्रोक्तमन्त्रोपचाराद्यैः ।
 द्विवृत्तान्तः वृत्तद्वयं कृत्वा तदन्तरित्यर्थः । एकोनविंशं एकोनविंशतिरित्यर्थः ।
 अस्य रेखा इति पूर्व्ववान्वयः । तन्मध्येषु तद्रेखाजनितकोष्ठचतुःशतकमध्ये-
 ष्वित्यर्थः । प्राग्वत् ईशादिप्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या । प्राणादिकान्नभोऽन्तान् ककारा-
 दिमकारान्तान् पञ्चविंशतिवर्णान् । स्वैर्विन्दुभिः स्वरैर्युतान् एकैकं षोडशस्वर-
 विकृतान् । तेः ककारादिमकारान्तैः स्वरविकारभिन्नैः । स्वरैर्भान्तयुतैः स्वरवि-
 कृतमकारसहितैः । वज्रदशर्णैः अग्निभूताक्षरदशकेन । लिपिं मातृकां
 विलिखेत्प्रत्यस्य लिपिमिति पूर्व्वतः विशदाकारमित्युत्तरतः च काकाक्षिवदन्वयः ।
 तन्मध्ये मण्डलमध्ये । प्राग्वन्नाममन्त्रोपचारादिभिः । एतदुक्तं भवति त्रिहस्ता-
 यामविस्तारमानेन वृत्तं निष्पाद्य तद्वहिरैकाङ्गुलमाने च वृत्तं निष्पाद्य सर्वमध्य-
 वृत्तमध्ये कर्णिकायां प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् च अष्टाभिरष्टाभिः रेखाभिः
 समान्तरालाभिरेकाशीतिकोष्ठानि निष्पाद्य तेषु कोष्ठेष्वीशदिग्गतकोष्ठादि-
 प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या प्रोक्तान्यमृताक्षराणि स्वरविकृत्या अशीतिसंस्थानि
 मायान्तानि विलिख्य शिष्टसर्वमध्यकोष्ठमध्ये ठकारमालिख्य तदन्तरं
 प्राग्वत् ङीं इत्यक्षरं समाध्यादिकञ्च विलिख्य तद्वहिवृत्तवीथ्यां स्वरविकारविधुरा-

वृत्तयोरन्तरा तैश्च पञ्चविंशतिवर्णकैः ।

स्वरैर्भान्तयुतैर्वज्जिदशाणैर्गृथितां लिपिम् ॥ ६७ ॥

विलिख्य विशदाकारं लिहस्तायामविस्तरम् ।

तन्मध्ये भानुमावाह्य पूजयेत् प्राग्वदीश्वरि ॥ ६८ ॥

पौठे वा मुधया क्लिप्ते भूतले वा शिलातले ।

मुसमेनावृते कृत्वा विम्बान्युक्तानि पूजयेत् ॥ ६९ ॥

एवं सर्वत्र तन्वेस्मिन् ग्रहपूजा समीरिता ।

विशेषादेशरहिते तत्र तत्क्रमतोर्चयेत् ॥ १०० ॥

मृताक्षरपञ्चकगृथितां मातृकां विन्यस्य एवमेतन्मण्डलं कर्पूरचन्दनाभ्यां विरच्य प्रोक्तकालेषु प्रोक्तनाममन्त्रेण प्रोक्तोपचाराद्यैः सोममर्चयेत् । ततः प्राग्व-
न्यानेन वृत्तद्वयं निष्पाद्य प्राग्वत्तत्कर्णिकायां प्राक्प्रत्यक्दक्षिणोदक् च
समान्तराला एकोनविंशत्येकोनविंशतिरेखाः समालिख्य चतुःशतकोष्ठानि
निष्पाद्य तेषु कोष्ठेष्वीशादिप्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या ककारादिमकारान्तानि
पञ्चविंशतिमक्षराणि प्रत्येकं षोडशखरविकृत्या षोडशषोडशसंख्यातानि सभूय
चतुःशतसंख्यातानि सविन्दुकानि विलिख्य तद्वह्निर्वृत्तवीथ्यां स्वरविकार-
विधुरककारादिमकारान्तैः पञ्चविंशत्यक्षरैः स्वरविकृतमकाररूपषोडशकेन
वज्जिभूताक्षरदशकेन सभूयैकपञ्चाशदक्षरैः सविन्दुकरैकान्तरा गृथितां मातृकां
सविन्दुकां विलिख्य एवमेतन्मण्डलं प्रोक्तरक्तचन्दनादिना विलिख्य तत्र प्रोक्त-
कालेषु प्रोक्तनाममन्त्रैर्द्वादशभिः प्रोक्तोपचाराद्यैरर्कश्चार्चयेत् । तेन प्रोक्तफल-
सिद्धिभागिति ॥ ८८ ॥

पौठे इत्यादिभिर्विग्रहा इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैस्तन्त्रसाधारणनवग्रहमण्डल
लेखनस्थानविशेषोपदेशं प्रोक्तपूजातिदेशं पटलार्थनिगमनं ग्रहाणां नित्या-
त्मकत्वोपदेशञ्च करोति । तत्र वा विकल्पे । अनावृते जनाद्यावरकररहिते ।
तत्र विशेषादेशरहिते तत्क्रमतः विशेषोपदेशक्रमतः विद्यायाः नित्यानामिति

एवं ते देवि विद्यायाः कालदेशात्मतोदिता ।
 सर्वात्मना सर्वदा च सैवार्च्या सर्वविग्रहा ॥ १०१ ॥
 रागतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समौरिता ।
 अस्या निफालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते
 लोकतादात्म्यादिकथनं नाम
 अष्टाविंशं पटलम् ॥

॥ २८ ॥

शेषः । सैव ललितेव अर्चनीया सर्वविग्रहा सर्वदेवताविग्रहा
 इति ॥ १०१ ॥ ॐ ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार-
 मिह्वराजप्रकाशभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां
 मनोरमाख्यायां व्याख्यायां षोडशनित्यानां लोककाल-
 तादात्म्यादिप्रकाशनपरं अष्टाविंशपटलं परिपूर्णं
 परामृष्टम् ॥ २८ ॥ ॐ तत् सत् ॥

ग्रन्थसंख्या—अष्टाविंशे तु ग्रन्थाणि प्रोक्तान्येकादशाव तु ।
 मपादाशीतिरधिका व्याख्याग्रन्थाः शतद्वयात् ॥

एकोनविंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां होमाय विधिर्वाच्छिव ।
 प्राच्यादिदिग्विभागञ्च मण्डपाटस्तु लक्षणम् ॥ १ ॥
 कुण्डानां स्थाननिर्माणैर्नाभियान्यादिलक्षणम् ।
 मानानि तेषामग्नेस्तु ध्यानं जिह्वास्तदर्शनम् ॥ २ ॥
 होमद्रव्याणि सामान्यविशेषाणि हुतक्रियाम् ।
 उपक्रमोपसंहारौ फलानि च यथाक्रमम् ॥ ३ ॥
 कथयामि शृणु प्राज्ञे यैर्मन्त्री सिद्धिमाप्नुयात् ।
 यदि कुर्याद् यथादृष्टं विपन्ना निरयं व्रजेत् ॥ ४ ॥
 भानोर्गत्या दिशो ज्ञात्वा कुर्यात् कर्माणि देशिकः ।
 तद्गत्या दिक्परिज्ञानं शृणु वक्ष्ये यथाविधि ॥ ५ ॥

पूर्वस्मिन्नष्टाविंशे पटले षोडशनित्यानां लोककालतादात्म्यादिकमुपदिश्या-
 नन्तरं षोडशनित्यानां नित्यहोमार्थं मण्डपकुण्डादिनिर्माणादिक्रममुपदिशति ।
 अथ षोडशनित्यानामित्यादिना वाञ्छितमित्यन्तेन श्लोकशतरूपेणेकोनविंशेन
 पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिभिर्ब्रजिदित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः षट्पलार्थोद्देशमुक्त्वा-
 न्यथा करणे प्रत्यवायोपदेशञ्च करोति । तत्र मण्डपादेरित्यत्वादिशब्दः कुण्डादि-
 विषयः । योन्यादीत्यत्वादिशब्दो मेखलादिविषयः । तेषां मण्डपादीनां । तद्वरानं
 क्रूरसौम्यादिविभागात् तत्तद्वरानं । तदर्चनं अग्नेर्जिज्ञानाच्चार्चनं । उपक्रमोप-
 संहारौ पुरस्तात्तन्त्रे उपरिष्ठात् तन्त्रे च येः प्रोक्तमण्डपादिगुणविधानैः । यथादृष्टं
 प्रोक्तगुणविधानव्रजं । निरयं नरकं देवताप्राप्तिकृत्यमित्यर्थः ॥ ४ ॥

भानोरित्यादिभिः कल्पयेदित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः शङ्खच्छायाया दिक्परिज्ञान-
 क्रमं प्रस्तावसहितमुपदिशति । तत्र भानोर्गत्या आदित्यस्य दक्षिणोत्तरायणक्रम
 गतिभेदजातया द्वाययेति यावत् । कर्माणीति मण्डपकुण्डादीनीति शेषः । तद्
 गत्या भानुगत्या । सप्तमे भूतले जलयन्त्रादिभिरिति शेषः । कृतेति भिन्नक्रमः ।

सुसमे भूतले कृत्वा वृत्तं भ्रमणरूपतः ।

तन्मध्यं विन्दुमध्यन्तु शङ्कुं संस्थाप्य तस्य वै ॥ ६ ॥

अग्रच्छायान्वयवशादृत्ते पूर्वापरद्वये ।

पूर्वापराक्षयोः कृत्वा चिह्ने तमभितस्तथा ॥ ७ ॥

स्वसमानपरिभ्रान्त्या कृत्वा वृत्तद्वयं पुनः ।

तयोः संश्लेषसञ्जातमध्यदक्षोत्तरस्थिते ॥ ८ ॥

सन्धिद्वये च प्राक् प्रत्यक्सूत्रमध्ये तु विन्यसेत् ।

सूत्रं दक्षोत्तरं तेषां अग्रैः प्रागादि कल्पयेत् ॥ ९ ॥

वृत्तं कृत्वेति यावत् । तन्मध्यं विन्दुमध्यं इत्येतत् क्रियाविशेषणं । वृत्तमध्यस्थ मर्द्धं विन्दुमध्यं शङ्कुमध्यं यथा तथेत्यर्थः । तुरवधारणे । तस्य शङ्कोर्वृत्ते इत्येतत् पूर्वापरयोरन्वेति । पूर्वापरद्वये पूर्वापरात्मिकयोर्द्वयोर्दिशाः कृत्वा प्राग्वच्चिह्ने कृत्वेत्यन्वयः । तदभितः तच्चिह्नद्वयमभितः । तथा तद्वयमवष्टभ्य स्वसमान परिभ्रान्त्या तच्चिह्नद्वयान्तरालमानस्य खेष्टसाधनेनान्यान्योन्यतुल्येन परिभ्रान्ताया कृत्वा वृत्तद्वयं वृत्तद्वयं कृत्वेत्यर्थः । तयोः पूर्वापरयोर्वृत्तयोः । संश्लेषसञ्जातमध्यदक्षोत्तरस्थिते इत्यस्य उत्तरत्र सन्धिद्वये इत्येतद्विशेषः । प्राक् प्रत्यक्सूत्रमध्ये प्राक् प्रत्यागात्मकसूत्रमध्ये । तुः समाहारे । दक्षोत्तरं दक्षिणोत्तरं तेषां मण्डपादीनां सूत्रैः अग्रैः सूत्राग्रैः । एतदुक्तं भवति जीमूतोघपरिवेष्टितभानौ दिवसे छदिरादिभिरना-
वृते देशे जलयन्त्रादिभिः सूसमीकृतस्य दर्पणोदरसङ्काशस्य भूतलस्य मध्ये विन्दुं कृत्वा तदवष्टभ्यतः प्रतिदिशं द्वादशाङ्गुलमानं वृत्तं निष्पाद्य तत्र घटङ्गुलमान-
परिणाहमूलमुत्तरोत्तरपरिणाहापचयेन सूचीमात्रोक्ताग्रपरिणाहमृज्वाकृति शङ्कुं द्वादशाङ्गुलमानच्छायासहितं वृत्ताकारं शिल्पिवरेण निर्मितं तद्वृत्तमध्यस्थ विन्दुमध्ये यथा शङ्कुमूलपरिणाहमधः भवति तथा संस्थाप्य तच्छङ्कुच्छायाग्रस्य पूर्वाङ्के तद्वृत्तरेखापश्चिमभागे यत्र सम्पातस्तत्र च ततोऽपराङ्के तच्छङ्कुच्छायाग्रस्य तद्वृत्तरेखापूर्वभागे यत्र सम्पातस्तत्र च चिह्नं विधाय तच्चिह्नद्वयप्रापि यत् सूत्रं तत् पूर्वापरं परिकल्पितचिह्नद्वयावष्टभ्येन तच्चिह्नान्तरालमानस्य खेष्टाधिकेनार्द्ध-
मानेनान्यान्योन्यसमेन किञ्चिदन्यान्यसंश्लिष्टं पूर्वापरं वृत्तद्वयं विधाय तद्वृत्तरेखा-
दक्षिणोत्तरसन्धिद्वयप्रापि प्राक् पश्चिमसूत्रमधःगत्या तिर्यग्रूपेण यत्सूत्रं तद-

राज्ञां होमाभिषेकादिप्रयोगार्थन्तु मण्डपम् ।
 विदध्यान्नवहस्तेन विस्तारायामसंयुतम् ॥ १० ॥
 षोडशस्तम्भसंयुक्तं चतुर्द्वारं मुतोरणम् ।
 उदुम्बरवटाश्वत्थप्लक्षैश्च दनमालया ॥ ११ ॥
 पिहिताशेषकोणञ्च तत्त्रै भागैकभागतः ।
 विदध्यान्मध्यतो वेदीं करमावसमुन्नताम् ॥ १२ ॥
 दर्पणोदरसङ्काशमध्यां तदभितस्तथा ।
 प्रागादिदिक्षु कोणेषु वह्नादिषु च कल्पयेत् ॥ १३ ॥

क्षिणोत्तरं परिकल्प्य तत् प्राक् प्रत्यग्दक्षिणोत्तरसूत्रद्वयसम्पातात् वक्ष्यमाणपरि-
 कल्पितसूत्राद्यैस्तैस्तेषां मण्डपकुण्डादीनां प्राक् प्रत्यग्दक्षिणोत्तरात्मकदिकचतु-
 ष्यं कल्पयेदिति । ८ ॥

राज्ञामित्यादिभिर्लक्षणमित्यन्तैर्दशभिः श्लोकैः मण्डपनिर्माणक्रमं तत्र वेदी-
 कुण्डनिर्माणस्थानानि चोपदिशति । तत्र नवहस्तेन विस्तारायामसंयुतं नव-
 हस्तमानविस्तारेण नवहस्तमानायामेन संयुतं । षोडशस्तम्भसंयुक्तं प्राक् प्रत्य-
 ग्दक्षिणादक् च प्रत्येकं समान्तरालं प्रसारितसूत्रचतुष्टयषोडशसन्धिष्विति
 शेषः । चतुर्द्वारं दिक्ष्विति शेषः । द्दनमालया दर्भमालया । पिहिताशेषकोणं
 पिहिताशेषकोणभक्तिः । तत्रै भागैकभागतः मण्डपस्य त्रिभागेकभागतः । मध्यतः
 मण्डपमध्यस्थस्तम्भचतुष्टयमध्यतः । तदभितः वेदोमभितः । तथा एकत्रिंशे
 पटले वक्ष्यमाणमेषादिमीनान्तद्वादशराशिस्थानात्मकेषु । चः समुच्चये । कल्पयेदि-
 त्यस्य कुण्डानीत्यनेनोत्तरत्वान्वयः । चतुष्कं कुण्डानामिति शेषः । एतदुक्तं भवति
 प्राक् प्रत्यग्दक्षिणादक् च नव नवहस्तमानविस्तारायामेन वाह्यकोणचतुष्टये चतु-
 र्भिः प्रतिदिशं द्विद्विक्रमाद्विकचतुष्टयेष्टभिर्मध्यभक्तिमभितः कोणचतुष्टये चतुर्भिश्च
 सन्ध्य षोडशस्तम्भैः संयुतं निःशेषपिहितकोणचतुष्टयं प्रागादिषु मण्डपचतुर्द्वारेषु
 उदुम्बरवटाश्वत्थप्लक्षाख्यदुग्धतरुभिः क्रमात् कल्पितद्दनमालयोपेत्य तोरण-
 चतुष्टयेन युतं त्रिहस्तमानविस्तारायामात्मकभक्तिनवकोपेतं मण्डपं विधाय
 तत्सधचतुःस्तम्भमध्यास्थभक्तिमध्यं त्वेकहस्तमानोन्नतियुक्तां त्रिहस्तायाम-

कुण्डान्यष्टौ चतुष्कञ्च तेषां रूपञ्च नामकम् ।

निर्माणं सकलं वक्ष्ये यथाविधि तवानघे ॥ १४ ॥

तुलाकुलीरमेघाणां मकरस्य च देशतः ।

विदध्यादृत्तकुण्डानि चरराशिचतुष्टये ॥ १५ ॥

वृषं सिंहं वृश्चिके च कुम्भे च स्थिरराशिषु ।

विदध्याच्चतुरस्त्राणि ततः कुण्डान्यनुक्रमात् ॥ १६ ॥

मिथुने कन्यकायाञ्च चापे मौने क्रमेण वै ।

उभयात्मसु कुर्वीत योनिकुण्डानि मङ्गले ॥ १७ ॥

विस्तारां दर्पणोदरमङ्गाशां वेदीं विधाय तत् परितः बाह्यभक्त्यष्टके द्वादशराशि-
स्थानेषु प्रतिदिशं द्विदिक्रमेण कुण्डाष्टकं प्रतिकोणमेकैकक्रमेण कुण्डचतुष्टयञ्च
सम्भूय द्वादशकुण्डानि वक्ष्यमाणक्रमेण नृपाणां हास्यभिषेकादिमङ्गलप्रयोगार्थं
विदध्यादिति । तेषां द्वादशानां कुण्डानां रूपं चतुरस्त्राद्यात्मकं । कुलीरशब्देन
कर्कटराशिरुच्यते । चः समाहारः । देशतः देशे । दृत्तकुण्डानि दृत्ताकाराणि
कुण्डानि । स्थिरराशिषु प्रोक्तवृषादिषु चतुर्षु । विदध्याच्चतुरस्त्राणि चतुरस्रचतु-
ष्टयं विदध्यादित्यर्थः । कुर्यात् कुण्डानि तानि चत्वारि चतुरस्त्राणि । अनुक्रमा-
वक्ष्यमाणक्रमात् कुण्डानि कुर्यादित्यर्थः । उभयात्मसु प्रोक्तमिथुनादिषु चतुर्षु
राशिस्थानेषु योनिकुण्डानि योन्याकारवक्ष्यमाणलक्षणकुण्डानि । मङ्गले प्रयोगे
इति शेषः । अमङ्गलेषु प्रयोगेष्विति शेषः । चरेषु चरराशिस्थानेषु अर्द्ध-
शशाङ्कं अर्द्धचन्द्राकाराणि । स्थिरेषु स्थिरराशिषु । अपि शब्देन पूर्वकुण्डानोक्त्यं-
तदाकथ्यते । त्रिकोणानि त्रिकोणाकाराणि । परेषु उभयराशिषु । त्विर्विशेषे । चतु-
ष्टये कोणानामिति शेषः । अष्टकोणि अष्टास्त्रे । एतदुक्तं भवति प्रोक्तमण्डप-
बाह्यस्थभक्त्यष्टके प्रागादिचतुर्दिग्गतासु चतसृषु भक्तिषु एकस्यामेकस्यां द्विदि-
राशिक्रमेण कोणदिग्गतासु भक्तिष्वेकैकक्रमेण सम्भूय प्राक्पङ्क्तिगतस्थानद्वये
तूत्तरस्थानमारभ्य प्रादन्तिस्थक्रमेण शानक्राणभक्तिपर्यन्तं मेषादिद्वादशराशि-
स्थानानि परिकल्प्य तेषु स्थानेषु मङ्गलप्रयोगे मेषकर्कटतुलामकरराशिषु वृत्त-
कुण्डानि चत्वारि वृषसिंहवृश्चिककुम्भराशिषु चतुरस्रकुण्डानि चत्वारि मिथुन

अमङ्गलेषु कुर्वीत चरेष्वर्धशङ्कम् ।

स्थिरेष्वपि त्रिकोणानि परेषु तु चतुष्टये ॥ १८ ॥

पञ्चास्रञ्च षडस्रञ्च चाष्टकोणे सर्कार्णिकम् ।

एवं नवानां कुण्डानां शृणु मानादिलक्षणम् ॥ १९ ॥

मध्यमाङ्गलिमध्यस्थपर्वणः परिणाहृतः ।

तृतीयांशो भवेदत्र तन्त्रे सर्वत्र चाङ्गलिः ॥ २० ॥

तैश्चतुर्भिर्भवेन्मुष्टिर्वितस्तिस्तत्त्रिभिर्गुणैः ।

अरतिस्तद्वयेन स्याद्वस्तस्तद्वयतः शिवे ॥ २१ ॥

तद्द्वयन्तु भवेद्द्वयमः तन्मानं स्यान्नरोन्नतिः ।

षण्णवत्यङ्गुला सा स्यात्तन्मानैः कुण्डकल्पनम् ॥ २२ ॥

कन्याचापमीनराशिषु योन्याकाराणि चत्वारि कुण्डानि च पुनरमङ्गलप्रयोगे तन्त्रे-
षादिचरराशिचतुष्टये अर्धचन्द्राकारकुण्डचतुष्टयं स्थिरराशिचतुष्टये त्रिकोणा-
कारकुण्डचतुष्टयं उभयराशिचतुष्टये क्रमात् पञ्चास्रषडस्रसमाष्टाष्टास्र-
कान्येकैकं कुण्डानि च कृत्वा सन्ध्यं तत्तत्तुरस्रयोन्यर्धचन्द्रत्रिकोणपञ्चास्र-
षडस्रसमाष्टाष्टास्रानां नवविधानां कुण्डानां मानादिलक्षणं शृण्वति ॥ १८ ॥

मधामेत्यादिभिः कल्पनमित्यन्तस्त्रिभिः शार्ङ्गैरङ्गुल्यादिमानकम् कुण्डमान-
वासनाच्चापदिशति । तत्र मधामाङ्गुल्यादिना शोकेनैतदुक्तं भवति यजमान-
दक्षिणहस्तस्य मधामाङ्गुलिमध्यापर्वप्रदेशपरिणाहृतं त्रिधा कृत्वा तेषां
व्याणामंशानामेकांशः सर्वत्रास्मिन् तन्त्रे ऽङ्गुलिमानं भवेदिति । तैश्चतुर-
ङ्गुलिमितांशे मुष्टिरिति नाम वितस्तिः नाम तत्त्रिभिर्गुणैस्त्रिगुणितैर्मुष्टिमानां-
शेर्द्वादशाङ्गुलिमानेरित्यर्थः । अरतिः संज्ञा तद्वयेन वितस्तिद्वयेन । अङ्गुलि-
चतुर्विंशत्येति यावत् । हस्तः संज्ञा तद्वयतः अरतिद्वयेन अष्टचत्वारिंशदङ्गुलि-
भिरिति यावत् । शिवे इति देवोऽसम्बुद्धिः । तद्वयं हस्तद्वयं व्यामः नाम तन्मानं
व्याममानं । नरोन्नतिः नराणां मानमित्यर्थः । सा नरोन्नतिस्तन्मानैः षण्णवत्यङ्गुल-
मानैः अवयवैः प्रमाणैश्च । एतदुक्तं भवति सर्वेषां कुण्डानामायामवस्तारख्यातानां
प्रत्येकं चतुर्विंशत्यङ्गुलविशिष्टत्वात् सन्ध्यं द्वासप्तत्यङ्गुलैश्च तैर्मंखलानामुत्-
सेधविस्तारयोः प्रत्येकं द्वादशाङ्गुलविशिष्टत्वलाभाय ताभ्यां सन्ध्यं षण्णवत्यङ्गुलात्म-

प्राक्प्रत्यक् सूत्रमास्फाल्य तन्मध्ये चिह्नकल्पनम् ।

कृत्वा तत्पूर्वतः पश्चाद्द्वादशाङ्गुलमानतः ॥ २३ ॥

परं प्रमृज्य तत्रापि विदध्याच्चिह्नयुग्मकम् ।

प्राक्प्रत्यक्चिह्नमानेन तयोरेवावलम्बतः ॥ २४ ॥

दक्षिणोत्तरतो हंसपदे कृत्वा ततस्तयोः ।

प्रसार्य सूत्रं तत्रापि मार्जयित्वोक्तमानतः ॥ २५ ॥

ततस्तदग्राण्यालम्बा मध्यचिह्नस्य मानतः ।

वुर्ग्याच्च'सपदं कोष्ठान्यभितस्तेषु पातयेत् ॥ २६ ॥

कृत्वाश्च परिणाहृतः पञ्चवत्यङ्गुलात्मकत्वाच्च तत्संख्याङ्गुलमितपुरुषदेहोन्नति
समानानि कुण्डानीति ॥ २२ ॥

प्रागित्यादिभिर्मानत इत्यन्तेः पञ्चभिः श्लोकैः समचतुरस्रकुण्डनिर्माणक्रमं
तच्चतुरस्रे कुण्डेऽन्यतरकुण्डनिर्माणं प्रस्तावमहितमुपदिशति । तत्र तन्मध्यप्राक्-
प्रत्यक्सूत्रमधेयं चिह्नकल्पनं कृत्वा चिह्नं कृत्वेत्यर्थः । तत्पूर्वतः पश्चिमाच्चिह्नात्
पूर्वतः । पश्चाच्च द्वादशाङ्गुलमानतः प्रत्येकमिति शेषः । परं अधिकं तत्रापि उभ-
यतः प्रोक्तद्वादशद्वादशाङ्गुलमानेपि । तयोः प्राक्प्रत्यक्चिह्नयोः अवलम्बतः
अवष्टम्भतः भ्रमादित्यर्थः । तयोर्दक्षिणोत्तरहंसपदयोः तद्दक्षिणोत्तरतित्येकसूत्र-
मानतः द्वादशाङ्गुलद्वादशाङ्गुलमानतः अधिकमिति शेषः । तदग्राणि प्राक्-
प्रत्यग्दक्षिणोत्तरसूत्रचतुष्टयाग्राणि मध्यचिह्नस्य मानतः द्वादशाङ्गुलमानतः
पातयेदित्यस्य चतुष्टयमित्यवान्वयः । एतदुक्तं भवति प्राक्कल्पितदिकक्रमात्
प्राक्प्रत्यगागतं सूत्रमास्फाल्य तन्मध्ये चिह्नं कृत्वा तच्चिह्नात् पूर्वतः पश्चिमतः
च द्वादशाङ्गुलद्वादशाङ्गुलमाने चिह्ने कृत्वा तत्तदधिकांशं मार्जयित्वा तच्चिह्न-
द्वयावष्टम्भेन तत्सूत्रं तुल्यमानभ्रमेण पूर्वापरतः किञ्चिदन्योन्यसंस्निष्टवृत्तद्वयं
विधाय तयोर्दक्षिणोत्तरहंसपदप्रापि प्राक्प्रत्यग्ब्रह्मसूत्रमधस्त्यहंसपदसम्भेदा
दक्षिणोत्तरं सूत्रमास्फाल्य तत्रापि मध्यचिह्नाद्द्वादशाङ्गुलद्वादशाङ्गुलमाने दक्षिणो-
त्तरतश्चिह्नद्वयं विधाय तत्तदधिकांशं मार्जयित्वा तत्तत्सूत्रायचतुष्टयावलम्बनेन
द्वादशद्वादशाङ्गुलमानेन चतुर्षु कोणेष्वपि हंसपदचतुष्टयं विधाय तत्तदग्रा-
स्तत्तद्वहंसपदप्रापि प्राक्प्रत्यक्सूत्रद्वयं दक्षिणोत्तरसूत्रद्वयञ्च सम्भूय मन्त्रचतुष्टयमा-

चतुष्टयन्तु सूत्रं च चतुरस्रं भवेत् समम् ।

तस्मिन्नन्यानि कुण्डानि वदामि तव मानतः ॥ २७ ॥

तेषां प्रोक्तक्रमेणैव चरादिषु तु राशिषु ।

माननिर्माणयोर्वक्ष्ये विधानं सुस्फुटं शिवं ॥ २८ ॥

तन्मध्याष्टादशांशेन प्राक्सूत्राग्रं विकाशयेत् ।

तिर्य्यक्सूत्राद्वहिस्तेन मानेन भ्रमयेत्तथा ॥ २९ ॥

मध्यचिह्नावलम्बेन भवेत्तद्वृत्तकुण्डकम् ।

चतुरस्राभितः सा तु त्याज्या भूरन्यतस्तथा ॥ ३० ॥

लभ्यते सर्वकुण्डेषु तेन सर्वाणि सर्वतः ।

तत्समान्येव जायन्ते षण्णवत्यङ्गुलात्मना ॥ ३१ ॥

तन्मध्ये दशमांशं तु परित्यज्याधज्जितः ।

तेषां शशाङ्कमानेन तन्मध्याद्भ्रामयेत्तथा ॥ ३२ ॥

स्फाल्य समचतुरस्रं कुर्यादिति । तस्मिन् समचतुरस्रे अन्यानि वृत्तादीनि मानतः चतुरस्रकुण्डप्रोक्तपणवत्यङ्गुलमानान्यनाधिकमानत इति यावत् ॥ २७ ॥

तेषामित्यादिभिरात्मना इत्यस्मैश्वतुर्भिः श्लोकेः सप्रस्तावं वृत्तकुण्डनिर्माण-
क्रमादिकमुपदिशति । तत्र तेषां कुण्डानां सुस्फुटं गमकं । शिवे इति
सम्बुद्धिः । तन्मध्याष्टादशांशेन चतुरस्रमध्यासत्रमानस्याष्टादशांशेन । तिर्य्यक्-
सूत्राद्वहिर्दक्षिणोत्तरायततिर्य्यक्सूत्रत्रये प्राक्सूत्राद्वहिः । तथा अभितः परितः
कोणेषु चतुर्षु । सा भूः । अन्यतः अन्यस्मिन् दिक्चतुष्टये इत्यर्थः । तेन वक्ष्य-
माणविधानेन । सर्वाणि कुण्डानि । तत्समानि चतुरस्रपरिणाहमानसमानि ।
एतदुक्तं भवति प्राग्वत् समचतुरस्रं कृत्वा तन्मध्याविक्षन्मानमष्टादशधा
विभज्य तेष्वेकांशमानात् प्रागगतदक्षिणोत्तरायततिर्य्यक्सूत्राद्वहिः प्राक्-
प्रत्यगायतसूत्रं प्रागग्रं निःसार्य तस्मान्नेन चतुरस्रमध्यास्थहंसपदमध्यावलम्बनेन
भ्रमाहस्ताकरं कुण्डमानं कल्पयेत् । एवं कृते कोणचतुष्टये वृत्ताद्वहिर्गतं
भूमिमानं दिक्चतुष्टये लभ्यते तस्मात् सर्वकुण्डानि वक्ष्यमाणविधानेन षण्णव-
त्यङ्गुल परिणाहतश्चतुरस्रक्षेत्रसमानि भवन्तीति ॥ ३१ ॥

अर्धचन्द्राकृतिर्द्येन भवेत् कुण्डं तदोरितम् ।

येन इयं चराणां स्याद्वाणीनां क्रमतः शिवे ॥ ३३ ॥

तस्यैव षष्ठमंशन्तु पाश्वेयास्तु विकाशयेत् ।

प्रत्येकं पश्चिमं सूत्रं तन्मानिनाथ सूत्रयोः ॥ ३४ ॥

विन्यासाद्ब्रह्मसूत्रान्तं तद्वयायावलम्बनात् ।

कुण्डं त्रिकोणमुद्रितं चतुर्षु स्थिरराशिषु ॥ ३५ ॥

तन्मध्या इत्यादिना शिवे इत्यन्तेन श्लोकद्वयेनार्धचन्द्राकारकुण्डनिर्माणविधानापदेशं तस्य वृत्तकुण्डस्योक्तचरराश्यात्मकत्वनिगमनञ्च करोति । तत्र तन्मध्या दशमांशं चतुरस्रब्रह्मसूत्रमानस्य दशमांशं । तुः सम्राहारः । अध ऊर्ध्वतः प्राक् पश्चिमतः । तन्मध्यात् पश्चिमदिग्वर्तितिर्यक् सूत्रादयोऽष्टांशमाने कल्पित-दक्षिणोत्तरायततिर्यक् सूत्रमध्यात्तया तत्सूत्रदक्षिणोत्तरायावधीति यावत् । येन विधानेन इत्यनेन दक्षिणोत्तरतिर्यक् सूत्राग्रद्वयं चतुरस्रादह्निस्त्रींस्त्रीनंशान् प्रसारयेदित्यर्थः । एतदुक्तं भवति चतुरस्रस्य मध्याविक्षभमानं दशधा विभज्य तेष्वेकैकांशं तत् प्राक् पश्चिमतः परित्यज्य चिह्नद्वयं कृत्वा तत्पश्चिमचिह्नादक्षिणोत्तरायततिर्यक् सूत्रं तच्चतुरस्रादहिरप्यंगत्रयत्रयाधिकमास्फाल्य तदग्रद्वयावधि तत्कल्पितपश्चिमसूत्रब्रह्मसूत्रसन्धिमध्यावलम्बनेन कल्पिताग्रचिह्नावध्याष्टांशमानेन भ्रमादार्धचन्द्राकृति कुण्डं भवेदिति । एतद्वयं वृत्ताकारकुण्डमर्धचन्द्राकारकुण्डं च क्रमतः मङ्गलामङ्गलयोः । शिवे इति सम्बुद्धिः ॥ ३३ ॥

तस्यैवेत्यादिना राशिष्वित्यन्तेन श्लोकद्वयेन त्रिकोणकुण्डनिर्माणक्रममुपदिशति । तत्र तस्यैव चतुरस्रस्यैव । पाश्वेयादक्षिणोत्तरयोः । तन्मानेन प्रसारितसूत्रमानेन । तद्वयायावलम्बनात् प्रसारितपश्चिमसूत्रद्वयायावलम्बनात् । एतदुक्तं भवति प्राग्वच्चतुरस्रं कृत्वा तत् ब्रह्मसूत्रं प्रागग्रं वह्निर्गत्या प्रसार्य तच्चतुरस्रविक्षभमानं षोडश विभज्य तेष्वेकैकांशेन पश्चिमतिर्यक् सूत्राग्रद्वयं पाश्वेयार्वाहः प्रसार्य तदग्रद्वयात् तत्सूत्रमानोपेतसूत्रद्वयस्य प्राक् प्रसारितब्रह्मसूत्रस्य च यत्र सम्यातस्तदवध्यास्फाल्य तत्रास्रं कुण्डं कल्पयेत् । एतदमङ्गलप्रयोगे स्थिरराशिषु चतुर्षु दितमिति ॥ ३५ ॥

तन्मध्यपञ्चमांशेन विकाश्य ब्रह्मसूत्रकम् ।

पूर्वतः पश्चिमद्वन्द्वं कोष्ठयोर्मध्यदेशतः ॥ ३६ ॥

तत्कोणमानेन तथा भासयित् पश्चिमाग्रकान् ।

उत्तराग्रावधि तथा दक्षिणाग्रावधि प्रिये ॥ ३७ ॥

तन्मध्यतिर्य्यक्स्ववायव्यवष्टम्भतस्तथा ।

विकाशितब्रह्मसूत्रावधि सूत्रद्वयं भवेत् ॥ ३८ ॥

योनि कुण्डमिदं भट्टे स्याच्चतुर्ष्वभयात्मम् ।

राशिषु प्रोक्तकल्याणकर्म्मसूक्तार्थमिद्विकृतम् ॥ ३९ ॥

तन्मध्यसप्तमांशेन ब्रह्मसूत्रं विकाश्य तत् ।

मानेन प्रणितो भान्त्वा कृत्वा वृत्तं तथा ततः ॥ ४० ॥

तन्मध्येत्यादिभिः मिद्विकृतित्वन्तैश्चतुर्भिः शार्ङ्गयोर्निकुण्डनिर्माणमन्थानं तदुक्तनिगमनं तत्फलज्ञोपदिशति । तत्र तन्मध्यपञ्चमांशेन चतुरस्रस्य मध्यामानपञ्चमांशेन तत्कोणमानेन तन्मध्याकोणयोरन्तरमानेन पश्चिमाग्रकान् उत्तराग्रावधि ब्रह्मसूत्रपश्चिमाग्रादिमध्यस्य तिर्य्यक्स्वोत्तराग्रावधि तथा दक्षिणाग्रावधि ब्रह्मसूत्रपश्चिमाग्रादि मध्यमध्यतिर्य्यक्स्वदक्षिणाग्रावधि । प्रिये इति देवीमम्बुडिः । तन्मध्यतिर्य्यक्स्ववायव्यवष्टम्भतः चतुरस्रमध्यस्यदक्षिणोत्तरस्ववायव्यवष्टम्भेन । भट्टे इति देवीमम्बुडिः । एतदुक्तं भवति चतुरस्रमध्यस्वमानपञ्चमांशेन ब्रह्मसूत्रस्य प्रागर्थवद्विविकाश्य तत्कोष्ठचतुष्टयात्मकचतुरस्रपश्चिमभागस्यदक्षिणोत्तरकोष्ठयादयोः नेत्रत्यादोगान्तमाने यादिवायव्यान्तं कोणसूत्रद्वयास्फालनेन ललितनतसूत्रद्वयसम्पातविदितमध्यदेशावष्टम्भतस्तत्तत्कोणावधिमानेनान्तरकाष्ठे प्राक् ब्रह्मसूत्रपश्चिमाग्रादिदक्षिणोत्तरमध्यतिर्य्यक्स्वोत्तराग्रावधि तद्दक्षिणकोष्ठे तत्सूत्रपश्चिमाग्रादि तद्दक्षिणाग्रावधि च भ्रमात्तन्मध्येतिर्य्यक्स्ववायव्यमारभ्य प्राक् प्रसारितब्रह्मसूत्राग्रावधि सूत्रद्वयास्फालनेन च कल्पिततत्सङ्गलकर्म्मसूत्रयराग्रात्मकस्यानवतुष्टये प्रोक्तं योनि कुण्डमुक्तफलमिद्विकरमिति ॥ ३९ ॥

तन्मध्येत्यादिना कुण्डकमिच्यन्तेन श्लाकद्वयेन पञ्चास्रकुण्डनिर्माणविधानमुपदिशति । तत्र तन्मध्यसप्तमांशेन चतुरस्रमध्यस्वमानस्य सप्तमांशेन तदिति ब्रह्मसूत्रमित्यस्य विशेषणम् । मानेन विकाशितमानेन कृत्वा वृत्तं कृत्वेत्यर्थः ।

तत्त्र्यंशमानात्तद्वृत्ते कृत्वा चिह्नानि तत्र वै ।

पातयेत् पञ्चसूत्राणि तत् स्यात् पञ्चास्रकुण्डकम् ॥ ४१ ॥

तन्मध्यषोडशांशेन विकाश्य ब्रह्मसूत्रकम् ।

तेन मानेन च तथा कृत्वा वृत्तमतिस्फुटम् । ४२ ॥

तद्वृत्ते वृत्तमध्यस्य कुर्यादङ्गं न चाङ्गनम् ।

तत्र षट्सूत्रपातेन भवेत् कुण्डं षडस्रकम् ॥ ४३ ॥

तन्मध्यदशमांशेन विकाश्य ब्रह्मसूत्रकम् ।

तेन मानेन सन्मान्या कृत्वा वृत्तं तथा ततः ॥ ४४ ॥

तच्चतुःषष्टिभागेषु त्रयस्त्रिंशांशमानतः ।

वृत्ते विधाय चिह्नानि सप्तसूत्राणि पातयेत् ॥ ४५ ॥

तथा ततश्चतुरस्त्रमध्यस्थहंसपदमध्यावलम्बनत इत्यर्थः । तत्त्र्यंशमानात् तच्चतुर-
स्त्रमध्यासूत्रविपादमानेन तत्र तेषु चिह्नेषु । एतदुक्तं भवति प्राग्वच्चतुरस्त्रं कृत्वा
तन्मध्यामानस्य सप्तमांशेन ब्रह्मसूत्रप्रागग्रं वह्निः विकाश्य तन्मानेन तच्चतुरस्त्र-
मध्यास्यहंसपदावलम्बनतो भ्रमाद्वृत्तं निष्पाद्य तच्चतुरस्त्रमध्यासूत्रं चतुर्धा कृत्वा
तेष्वंशत्रयेणांशत्रयेण तद्वृत्ते ब्रह्मसूत्रप्रागग्रादिपरितः पञ्चचिह्नानि विधाय तत्त-
च्चिह्नाच्चिह्नं ज्यारूपाणि पञ्चसूत्राण्यास्मात् तत्तच्चापरूपवृत्तखण्डमार्जनात् पञ्चास्रं
कुण्डं मङ्गलकर्मणि मिथुनराशिस्थानवक्त्रिदिक् प्रोक्तं भवेदिति ॥ ४१ ॥

तन्मध्यास्यादिना षडस्रक्रमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन षडस्रकुण्डनिर्माणविधान-
मुपदिशति । तत्र तन्मध्याषोडशांशेन चतुरस्त्रब्रह्मसूत्रमानस्य षोडशांशेन
विकाश्य चतुरस्त्राद्वह्निरिति शेषः । तथा प्राग्वत् । वृत्तमध्यास्य हंसपदमध्यात्
ब्रह्मसूत्रमानस्य । अङ्गनं चिह्नं । एतदुक्तं भवति प्राग्वच्चतुरस्त्रं विधाय तन्मध्यामानं
षोडशधा विभज्य तेष्वेकांशेन ब्रह्मसूत्राग्रं वह्निर्विकाश्य तन्मानेन चतुरस्त्रमध्य-
स्थहंसपदमध्यावलम्बनेन भ्रमाद्वृत्तं निष्पाद्य तन्मध्याविष्कम्भमानाङ्गेन तन्मध्य-
त्रिध्वजसूत्रदक्षिणाग्रादि परितः वृत्ते चिह्नषट्कं विधाय तत्तच्चिह्नाच्चिह्न-
ज्यारूपं सूत्रषट्कमास्मात् तत्तच्चापरूपवृत्तखण्डमार्जनेनामङ्गले कर्मणि कन्या-
राशिस्थाननिम्नदिदिक् प्रोक्तं षडस्रकुण्डं भवेदिति ॥ ४२ ॥

तन्मध्यास्यादिभिः शिवे इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः समाप्तकुण्डनिर्माणविधानं तत्

तत् सप्तास्रं भवेत् कुण्डं चापगं वायुदिग्गतम् ।

समस्तवैरिनाशाय प्रोक्तं कुण्डमिदं शिवे ॥ ४६ ॥

तन्मध्यस्य चतुर्विंशमाने बाह्येऽपि पूर्ववत् ।

विधाय चतुरस्रन्तु पूर्वकोणार्द्धमानतः ॥ ४७ ॥

कोणादभित एवास्य कृत्वा चिह्नानि चाष्ट वै ।

तेषु चिह्नेषु कृत्वाष्ट सूत्राणि परितः शिवे ॥ ४८ ॥

फलञ्चोपदिशति । तत्र तन्मध्यदशमांशेन चतुरस्रमध्यसूत्रस्य दशमांशेन विकाश्य चतुरस्राहिरिति शेषः । कृत्वा वृत्तं वृत्तं कृत्वेत्यर्थः । तथा प्राग्वत् । ततः अनन्तरमिति शेषः । तच्चतुःषष्टिभागेषु चतुरस्रमध्यसूत्रस्य चतुःषष्टिभागेषु त्रयस्त्रिंशांशमानतः त्रयस्त्रिंशदंशमानतः । चापगं चापराशिस्थानगतं । एतदुक्तं भवति प्राग्वत् समचतुरस्रं कृत्वा तन्मध्यमानं दशधा विभज्य तेष्वेकांशमानेन तद्वज्रसूत्रं बहिः विकाश्य तन्मानेन तच्चतुरस्रमध्यसूत्रं सप्तपदमवष्टभ्य वृत्तं कृत्वा तच्चतुरस्रमध्यसूत्रमानं चतुःषष्टिभागीकृत्य तेषु त्रयस्त्रिंशदंशमानेन ब्रह्मसूत्रं प्रागयादारभ्य वृत्ते समचिह्नानि कृत्वा तत्र चिह्नाश्चिह्नं व्याख्येयं समसूत्राण्यास्फाल्य तत्तच्चतुरस्रमध्यसूत्रमाजनादेतत् सप्तास्रं वायुदिग्गतचापराशिस्थाने प्रोक्तं वैरिनाशकरं कुण्डं भवेदिति ॥ ४६ ॥

तन्मध्यस्यादिभिः क्रमेण वै इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः अष्टास्रकुण्डनिर्माणविधानं प्रोक्तकुण्डानां मेखलादिनिर्माणविधानकथनप्रस्तावसहितमुपदिशति । तत्र तन्मध्यस्य चतुरस्रमध्यसूत्रस्य । चतुर्विंशमाने चतुर्विंशांशमाने । बाह्ये चतुरस्रादिति शेषः । पूर्वकोणार्द्धमानतः पूर्वलिखितचतुरस्रकोणसूत्रस्यार्द्धमानेन । कोणादभितः कोणचतुष्टयादुभयोः पार्श्वयोः । कृत्वा चिह्नानि चिह्नानि कृत्वेत्यर्थः । शिवे इति सम्बुद्धिः । एतदुक्तं भवति पूर्ववच्चतुरस्रं विधाय तन्मध्यसूत्रमानं चतुर्विंशतिधा विभज्य तेष्वेकांशमानान्तद्वहिः प्रतिदिशं प्रसारितसूत्राद्ये पूर्ववच्चतुरस्रं प्रोक्तक्रमेण विधाय तत्कोणसूत्रस्यार्द्धमानेन बाह्यचतुरस्रे कोणचतुष्टयव्यासावष्टभादुभयतः प्रतिरेखं चिह्नद्वयं क्रमात् समुपयाष्टचिह्नानि कृत्वा तत्र चिह्नाश्चिह्नं प्राग्वत् सूत्रचतुष्कमास्फाल्य तद्वहिर्गतकोणमार्जनादौशदिकस्थमीनराशिप्रोक्तमष्टास्रं कुण्डं कल्पयेदिति । एतेषां

कुर्यादष्टास्रकं कुण्डमेतेषां मेखलादिकम् ।
 प्रवक्ष्यामि शृणु प्राज्ञे समुद्दिष्टं क्रमेण वै ॥ ४९ ॥
 वृत्तमध्यभुवो मानं त्रिगुणं विभजेत् क्रमात् ।
 स्ववाञ्छितेन मानेन तदस्त्राणि भवन्ति हि ॥ ५० ॥
 एवं यन्त्रादिषूक्तेषु षट्त्रिंशेषु विधिर्भवेत् ।
 कुण्डेषु च तथा कोटिहोमादिषु समीरितम् ॥ ५१ ॥
 प्रोक्तेष्वन्यतमे कुण्डे नवहस्तप्रमाणके ।
 कारयेत् कोटिहोमन्तु पुरुषैरष्टभिस्तथा ॥ ५२ ॥
 दिग्विदिकस्थैः क्रमात् पञ्चवासरैः सर्वसिद्धये ।
 तेषाञ्च दक्षिणां दद्यात् पूजाप्रणतिपूर्वकम् ॥ ५३ ॥

कुण्डानां । मेखलादिकमित्यत्रादिशब्दो योन्यादिविषयः । प्राज्ञे इति
 सम्वचिः ॥ ४९ ॥

वृत्तेत्यादिना समीरितमित्यन्तेन श्लोकद्वयेनाष्टास्रयन्त्रकुण्डादिकल्पनोपायो-
 पदेशं प्रोक्तनिगमनञ्च करोति । तत्र वृत्तमध्यभुवः वृत्तमध्यविष्कम्भस्य । त्रिगुणं
 त्रिगुणितं । स्ववाञ्छितेन स्ववाञ्छितास्त्रिमानेन । तदस्त्राणि अष्टास्रयन्त्रकुण्डानि ।
 उक्तेषु पञ्चविंशे पटले । चकारः समुच्चये । कोटिहोमादिषु वक्ष्यमाणेषु
 अष्टादिशब्दो महासंख्यहोमादिविषयः । एतदुक्तं भवति प्रोक्तक्रमादुक्तं कृत्वा
 तन्मध्यविष्कम्भमानं स्वाभीष्टास्रसंख्यया विभज्य तेषु तत्तदंशमानेन वृत्ते परित-
 श्चिह्नानि खेष्टास्त्रिसंख्यानि विधाय तत्तच्चिह्नाच्चिह्नं ज्यारूपाणि सूत्राणि खेष्टा-
 स्रिसंख्यान्यास्फालय तत्तच्चापरूपाणि वृत्तखण्डानि मार्जयित्वा एवं मातृकापट-
 लोक्तषट्त्रिंशास्त्रादियन्त्रेषु तत्तत्कुण्डेषु च कोट्यादिमहासंख्यहोमप्रोक्तकुण्डेषु
 च विधानं समीरितमिति ॥ ५१ ॥

प्रोक्तेष्वित्यादिभिरास्तिकैरित्यत्रः षडभिः श्लोकैः कोटिहोमकुण्डप्रमाणं
 होतृसंख्यां तहोमप्रकारं होतृदक्षिणां गुरुदक्षिणां तत्कोटिहोमकर्त्तव्यकाल-
 विधेयांस्तद्विधां होतृलक्षणञ्चोपदिशति । तत्र प्रोक्तेषु मङ्गलामङ्गलत्वभेदतः
 अन्त्यतमे तत्तदनुगुणे । नवहस्तप्रमाणके आध्यामेन विस्तारिण च । तथा

गोचर्मद्वयमात्रन्तु भुवं गां प्रसृतस्तनीम् ।
 महिषीं सप्रजामश्वदासदासीविभूषणाम् ॥ ५४ ॥
 वासांसि हेमनिष्काणां शतं तेषामथैकशः ।
 ततो गुरोश्च तान्येव तैः समानमुदीरितम् ॥ ५५ ॥
 दिव्योत्पातेषु रोगात्तौ घोरि च रिपुनिग्रहे ।
 तथा दिग्विजयेऽन्यस्य परकृत्यादिसम्भवे ॥ ५६ ॥
 कारयेत् कोटिहोमन्तु विद्यया नित्ययाद्यया ।
 सूरूपैश्च सुशीलैश्च नित्याभक्तैस्तथास्तिकैः ॥ ५७ ॥
 प्रोक्तानां सर्वकुण्डानां अरत्निखातमात्रकम् ।
 कोटिहोमस्य कुण्डस्य खातमूर्धन्तु तस्य वै ॥ ५८ ॥

माणलक्षणैर्विद्याविद्धिः । क्रमात् त्रिंशत्पटलवक्ष्यमाणहोमविधानक्रमात् ।
 एतदुक्तं भवति वक्ष्यमाणेत्यादिना समुद्रवप्राक्तकुण्डेषु तत्सदनुगुणं कुण्डं नव-
 हस्तप्रमाणं वक्ष्यमाणमेखलादियुतं कृत्वा प्रतिदिवसं दिवसपञ्चकं दिग्विदिक्-
 स्थैरष्टभिरष्टभिः पुरुषैर्वक्ष्यमाणलक्षणसम्पन्नैर्वक्ष्यमाणविद्यया स्वाभिमतसिद्धि-
 पक्ष्यन्तं होमं कारयेदिति । तेषां होतॄणां । दद्यादित्यस्य भुवमित्यादिभिरष्टभिः
 पदैर्हितोयान्तैः प्रत्येकमुत्तरवान्वयः । दद्यात् पञ्चसु पञ्चसु दिनेषु । गोचर्मद्वय-
 मात्रं गोचर्ममात्राया भुवः प्रमाणं ब्रह्मस्तिराह ।

सप्तहस्तप्रमाणेन त्रिंशदंशनिवर्तनम् ।

दश तान्येव गोचर्मति ॥

तद्विगुणमैकशः एकैकहोत्रे । तान्येव वस्तूनि । तैर्होतॄभिः । समानमुदीरितं
 प्रोक्तद्रव्यजातमिति । दिव्योत्पातेषु यद्दहनक्षत्रादिबिहतिषु । आद्यया
 खलितया । नित्याभक्तैः षोडशनित्याभक्तैः । आस्तिकैः नित्यनैमित्तिकादिक्रम
 भजनपरेः ॥ ५७ ॥

प्रोक्तेत्यादिना होमेन कुण्डानां खातमानमुपदिशति । तत्र अश्विनः चतुर्वि-
 षत्यङ्गुलमानः । तस्य कोटिहोमप्रोक्तनवहस्तमानकुण्डस्य ॥ ५८ ॥

सर्वेषां मेखलामानं वितस्त्यष्टतदर्शकैः ।

विस्तारोत्सेधयोः कुर्याद्योनिहोवासनाग्रतः ॥ ५६ ॥

महाकुण्डस्य तु पुनर्मेखला हस्तमानतः ।

तिसृणामपि विस्ताराः प्रत्येकं षोडशाङ्गुलाः ॥ ६० ॥

तेषामुत्सेधसंख्याश्च षोडश सुतः क्रमेण वै ।

योनिनिर्माणमधुना वासनाञ्च शृणु प्रिये ॥ ६१ ॥

वह्निष्ठमेखलामध्यादारभ्य निजनालकम् ।

वितस्तिमात्रकां कोष्ठामश्वत्यदलसन्निभाम् ॥ ६२ ॥

सर्वेषामित्यादिना श्लोकेन सर्वकुण्डमेखलामानं योनिनिर्माणञ्चोपदिशति । तत्र वितस्त्यष्टतदर्शकैः द्वादशाङ्गुलचतुरङ्गुलमानैः एष मानक्रमो विस्तारस्य चाधारादि उत्सेधोर्द्वादश बोध्यः । एतदुक्तं भवति महाकुण्डरहितानां सर्वकुण्डानां परितस्त्वेकैकाङ्गुलमानादहिरधो मेखलां द्वादशाङ्गुलद्वादशाङ्गुलमानविस्तारेण चतुरङ्गुलमानोत्सेधेन च युतां कृत्वा तदुपरि वाह्ये परितश्चतुरङ्गुलमानं सुक्तां तदन्तरष्टाङ्गुलमानविस्तारेण चतुरङ्गुलमानोत्सेधेन च युतां द्वितीयमेखलां तदुपरि प्राग्वत् वाह्ये चतुरङ्गुलमानं सुक्तां तदन्तर्विस्तारोत्सेधाभ्यां चतुरङ्गुलमानमितां तृतीयां मेखलाञ्च कृत्वा तन्मेखलायां होतुरासनाग्रपार्श्वमध्ये वक्त्रमाणलक्षणां योनिं कुर्यादिति ॥ ५८ ॥

महेत्यादिना प्रिये इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन महाकुण्डस्य मेखलामानं योनिनिर्माणविधानञ्च तद्वासनाकथनप्रस्तावसहितमुपदिशति । तत्र तृर्विशेषे । हस्तमानतः अष्टचत्वारिंशदङ्गुलमानतः । तिसृणां मेखलानामिति शेषः । तेषां मेखलानां दिव्यत्वात् तासामित्यर्थः । षोडशाङ्गुलानोति शेषः । एतदुक्तं भवति महाकुण्डस्य परितो विस्तारेणाष्टचत्वारिंशदङ्गुलमितामुत्सेधेन षोडशाङ्गुलमानमितामधोमेखलां तदुपरि वाह्यतः षोडशाङ्गुलमानं सुक्तां तदन्तर्द्वात्रिंशदङ्गुलमानविस्तारां षोडशाङ्गुलोत्सेधां द्वितीयां मेखलां तदुपरि वाह्ये षोडशाङ्गुलं सुक्तां तदन्तर्विस्तारोत्सेधाभ्यां षोडशाङ्गुलमानां तृतीयां मेखलां कुर्यादिति । योनिस्वरूपतः निर्माणं तस्या वासनां योनिनिर्माणस्य । प्रिये इति देवीसम्बुद्धिः ॥ ६१ ॥

वह्निष्ठेत्यादिभिः समूहत इत्यन्तैरर्द्धदोष्टतुर्भिः श्लोकैर्योनिस्वरूपं तन्निर्माण-

वितस्थायामसंयुक्तां तदङ्गेन तु विस्तृताम् ।

एकाङ्गलोत्सेधयुतां मेखलोपरि सर्वतः ॥ ६३ ॥

मूलान्निम्नाग्रकां स्तोकं कुर्याद्योनिञ्च सर्वतः ।

योनिः कारणभूतस्य तत्त्वस्य स्यात् पदं महत् ॥ ६४ ॥*

तेन तत्रैव ह्यन्यानां विधानं तन्मयत्वतः ।

फलानि पूर्णान्यचिरादयत्नादितरत्यसौ ॥ ६५ ॥

क्रमं तदासनां महाकुण्डस्य योनिरूहेन मानकृत्स्नोपदिशति । तत्र वक्षिष्ठ-
मेखलामध्यात् प्रथममेखलामध्यभूतभूप्रदेशादितस्तिमात्रकां कोष्ठां द्वादशाङ्गलोत्-
सेधकल्पितनालां अश्वत्यदलसन्निभां अश्वत्यपत्राकारां वितस्थायामसंयुक्तां द्वाद-
ङ्गलायामसंयुक्तां तदङ्गेन तु विस्तृतां षडङ्गुलविस्तारयुतां । सर्वतः सर्वेषु
कुण्डेषु । स्तोकं किञ्चित् । सर्वतः सर्वस्य अस्य कारणभूतस्य इत्युत्तरत्वान्वयः ।
एतदुक्तं भवति सर्वकुण्डेषु क्षेपरासनप्रदेशे प्रथममेखलामध्यप्रदेशभूमौ द्वादङ्गुला-
यामविस्तारमेकाङ्गलोत्सेधं चतुरस्रं पीठं कृत्वा तदाद्युपरितनमेखलाग्रान्त-
मध्यतनमेखलोपरिस्तरणार्थं कतरन्मूलात्सेखलाग्रार्श्ववृत्ताकारं नालं कृत्वा तन्नाल-
सम्बन्ध्युपरितनमेखलोपरि षडङ्गुलमानविस्तारमध्यां तत्प्रदेशादुभयपार्श्वक्रम-
सङ्कोचितायद्वादशाङ्गुलमानायामामेकाङ्गलोत्सेधामश्वत्यपत्राकारां मूलात्
किञ्चित् क्रमान्निम्नाग्रां योनिं कुर्यादिति । वृत्तकुण्डव्यतिरिक्तकुण्डानां योनिं
जानीयादेवेति सम्प्रदायः । कारणभूतस्य तत्त्वस्य विश्वकारणभूतस्य जातरूप-
तत्त्वस्य पदं उदयविश्रान्तिस्थानं महत् पूर्णत्वात् । तत्र योन्यां अस्मै अपरि-
च्छिन्नात्मिका योनिः । महाकुण्डस्य कोटिहोमप्रोक्तकुण्डस्य मान योनिरिति शेषः ।
समूहतः सम्यग्भूहेन । ऊहो यथा वितस्तिमात्रमेखलस्य कुण्डस्य नालोत्-
सेधमानं वितस्तिः तद्योनिर्विस्तारमानमङ्गुलषट्कं आयाममानं वितस्तिः
उत्सेधमानमेकाङ्गुलं तदा हस्तमात्रमानमेखलस्य महाकुण्डस्य तत्तन्मानानि
क्रियन्तीति तत्प्रकरणान्तन्यानां लिख्यन्ते । नालमानमष्टचत्वारिंशदङ्गुलमानं ।
योनिः विस्तारमरत्निः । आयाममानं हस्तः । उत्सेधमानमङ्गुलचतु-
ष्टयञ्च । योनिकुण्डस्य तन्मेखलोपरि योनिः कृत्स्निं विनैव तत्फलसिद्धिर्कदिति
सम्प्रदायः ॥ ६६ ॥

महाकुण्डस्य चैवेतत् कुर्यान्मानं समूहतः ।

नाभिं कुर्यात्तु सर्व्वत्र कुण्डमध्ये विधानतः ॥ ६६ ॥

अष्टच्छदं सरोजन्तु विदध्याचारुविग्रहम् ।

चतुर्भिरङ्गुलैः कुर्यात् कर्णिकां दलमेव च ॥ ६७ ॥

विस्तारादपि चोत्सेधं षड्भिः षड्भिरुदीरितम् ।

प्राग्वन्महति कुण्डे च कुर्यादूहेन तत्तथा ॥ ६८ ॥

ध्यानमग्नेर्द्विधा प्रोक्तं सौम्यक्रौर्यविभागतः ।

सौम्यं नित्यासमाकारं ध्यानमन्यच्छृणु प्रिये ॥ ६९ ॥

नाभिमित्यादिना तथेत्यन्तेनार्हाद्येन श्लोकद्वयेन सर्व्वकुण्डमध्ये नाभिनिर्माण-
विधानं तन्नक्षणं महाकुण्डस्य प्रोक्तवदूहकल्पनञ्चोपदिशति । तत्र विधानतः
वक्ष्यमाणप्रकारेण । चारुविग्रहं अन्यनाधिकमानं । चतुर्भिः प्रतिदिशमिति
शेषः । चः समुच्चये । षड्भिः षड्भिः अपि चेत्यनेन अङ्गुलैरिति पूर्व्वश्लोकादा-
ह्यते । एतदुक्तं भवति प्रोक्तानां सर्व्वकुण्डानां कुण्डमध्यस्थहंसपदावलम्बनेन
प्रतिदिशं दशाङ्गुलमानपरिभ्राम्या वृत्तं निष्पाद्य तद्वृत्तान्तराले षडङ्गुलोत्-
सेधयुतं पौठं कृत्वा तन्मध्यस्थहंसपदावलम्बनेन प्रतिदिशं चतुरङ्गुलमानेन
वृत्तं निष्पाद्य तद्वृत्तिः षडङ्गुलमानेन च वृत्तं कृत्वा तदन्तर्द्वैतमध्यं कर्णिकां परि-
कल्प्य तद्वृत्तिःस्थवृत्तान्तरालवोथ्यामष्टदलविधानेन च समुच्चयं विंशत्यङ्गुलमध्य-
संस्थं नाभिपद्मं कुर्यादिति । महति कुण्डे कोटिहोमप्रोक्ते कुण्डे ऊहेन यदा अर-
क्षिमानविस्तारायामकुण्डे नाभिपद्मस्याधोदलविस्तारमञ्चे षडङ्गुलात्मकं कर्णिका-
मानं चतुरङ्गुलात्मकं तदा नवहस्तविस्तारायाममहाकुण्डे । नाभिपद्मस्य तत्त-
न्मानानि कियन्तोत्तूहेन तन्मानसंख्या लिख्यते । यथा उत्सेधभागानि अष्टोत्तर-
शताङ्गुलसंख्यानि दलमानानि प्रतिदिशमष्टोत्तरशताङ्गुलानि कर्णिकार्धविस्तार-
मानानि द्विसप्तत्यङ्गुलानि समुच्चयं पञ्चविंशत्यङ्गुलानि षष्ट्युत्तरविंशतसं-
ख्यानि भवन्ति । तन्नाभिपद्मं तथा तन्मानेन ॥ ६८ ॥

ध्यानमित्यादिना श्लोकेन सौम्यक्रौर्यविभागेन अग्नेर्ध्यानद्वयप्रस्तावपुरःसरं
सौम्यध्यानमतिदिश्य क्रूरध्यानं प्रसीति । तत्र नित्यासमाकारं ध्यानं तत्तन्मित्या-
प्रोक्तस्थूलरूपध्यानं । प्रिये इति देवीसम्बुधिः ॥ ६९ ॥

द्विशीर्षं सप्तहस्तञ्च त्रिपादसप्तजिह्वकम् ।
 त्रिधारूपमतिक्रूरैररुणैः षड्भिरौक्षणैः ॥ ७० ॥
 सव्यैश्चतुर्भिर्हस्तैस्तु शक्त्यञ्जसुकुसुवौ तथा ।
 इतरैस्तोमरं तालवृन्तं सर्पिःसुभाजनम् ॥ ७१ ॥
 निहन्तुमनिशं व्यात्तवक्त्रं ध्यायेद्विर्भुजम् ।
 क्रूरेषु सव्यहोमेषु ध्यानवैभवमौरितम् ॥ ७२ ॥
 वक्त्रेः शिरसि देहे वा श्रोत्रेष्वक्षिष्व वा तथा ।
 जुहुयाच्चेत्तदा क्षिप्रं तदघैस्तं विनाशयेत् ॥ ७३ ॥
 ततस्तद्वक्तृयोजिह्वासप्तकं सम्यगर्चयेत् ।
 जुहुयाच्च समाप्नोति वाञ्छितं सकलं क्षणात् ॥ ७४ ॥
 हिरण्या कनका रक्ता कृष्णा जिह्वा यथार्थका ।
 दक्षवक्त्रगता सर्वसिद्धिदा तु समर्चनात् ॥ ७५ ॥

द्विशीर्षेत्यादिभिरोरितमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकेरग्नेः क्रूरध्यानमुपदिशति ।
 तत्र त्रिधारूपं सत्त्वादिगुणभेदेनेति शेषः । सव्यैर्दक्षिणैः । इतरैर्वामैर्हस्तैः सर्पिः
 सुभाजनं सर्पिःपूर्णहोमपात्रं । अत्रायुधक्रमस्तूर्द्ध्वभुजाद्याधरभुजान्तमित्यवगन्तव्यः ।
 व्यात्तवक्त्रं विस्तृतवक्त्रम् ॥ ७२ ॥

वक्त्रेरित्यादिना श्लोकेनान्नेर्जिह्वाव्यतिरिक्ताङ्गेषु होमे प्रत्यवायमुपदिशति ।
 तत्र वा समुच्चये । तं साधकम् ॥ ७३ ॥

तत्र इत्यादिना श्लोकेन जिह्वासप्तकार्चनं तत्र होमं तत्फलञ्चोपदिशति ।
 तत्र तद्वक्तृयोः अग्नेर्वक्तृयोजुहुयात् । चकारात् जिह्वासप्तके इत्यर्थः । क्षणात्
 प्रोक्तमण्डलादिकालालङ्घनेन ॥ ७४ ॥

हिरण्येत्यादिना श्लोकेनान्नेः दक्षिणवक्त्रजिह्वाचतुष्टयनामानुपदिशति । तत्र
 यथार्थका रूपादिभिरिति यावत् । सर्वसिद्धिदा वाञ्छितफलदायिनो ॥ ७५ ॥
 सुप्रभेत्यादिना श्लोकेन वामवक्त्रजिह्वात्रयनामानि तदन्त्यजिह्वायाः सर्व-

सुप्रभा चातिरिक्ता च बहुरूपा च वामगा ।
 बहुरूपायां जिह्वायां होमः सर्वार्थसाधकः ॥ ७६ ॥
 इतरासु हुनेत् क्रूरकर्मस्वभिमतेषु तु ।
 यस्यां जुहोति तामाद्यां समभ्यर्च्यथ सप्तशः ॥ ७७ ॥
 ततो हुनेच्च जिह्वायामुक्तायां तत्र कर्मणि ।
 सामान्यतो नित्यहोमे द्रव्याणि शृणु सुन्दरि ॥ ७८ ॥
 आज्यमन्नं पायसञ्च तिलतण्डुलमप्यथ ।
 तद्वयं चेति संप्रोक्तानुक्तान्येतानि नित्यके ॥ ७९ ॥
 शुभैर्दमैः परित्यक्तैः सर्वत्र शुभकर्मसु ।
 अभिचारेषु वान्येषु क्रूरैष्वन्येष्वपि प्रिये ॥ ८० ॥
 नक्षत्रवृक्षैस्तद्योनिरक्तोत्पन्नैश्च तथा ।
 तन्मांसैस्तत्र ततोक्तैर्द्रव्यैः क्रूरैः कर्मसु ॥ ८१ ॥

कर्मसु सिद्धिप्रदत्वञ्चोपदिशति । तत्र वामगा वामवक्त्रगता । सर्वार्थसाधकः सर्व-
 होमेषु तत्तत्सिद्धिदत् । नित्यहोमं तस्यामेव कुर्यादिति सम्प्रदायः ॥ ७६ ॥

इतरास्त्रित्यादिना सुन्दरीत्यन्तेन श्लोकद्वयेन इतरजिह्वाषट्के क्रूरहोमस्य
 कर्त्तव्यतां तत्तत्कर्मणि तत्तज्जिह्वापुरःसरं तत्पूर्वजिह्वान्तं इतरजिह्वाचर्चनं तस्याः
 होमविधानं सामान्यतो नित्यहोमद्रव्यकथनप्रस्तावञ्च करोति । तत्र इतरासु बहु-
 रूपास्यजिह्वाव्यतिरिक्तासु षट्सु । यस्यां जिह्वायां । ततः जिह्वाचर्चनानन्तरं । उक्तायां
 तत्तत्कर्मानुरूपायां । सुन्दरीति देवीसम्बुद्धिः ॥ ७८ ॥

आज्यमित्यादिना श्लोकेन नित्यहोमद्रव्याण्युपदिशति । तत्र प्रथमार्धेन
 पञ्चद्रव्याणि कथितानि । तद्वयं तिलसहिततण्डुलं । नित्यके नित्यहोमे ॥ ७९ ॥

शुभैरित्यादिना श्लोकेन शुभकर्मस्वभिचारादिषु च परित्यक्तैः शुभैर्दमैः सुपदि-
 शति । तत्र सर्वत्र तन्त्रे । अन्येष्वष्टाटनादिषु । प्रिये इति सम्बुद्धिः ॥ ८० ॥

नक्षत्रैत्यादिना श्लोकेन क्रूरकर्मसु होमद्रव्याण्युपदिशति । तत्र सर्वत्र

प्रसूनान्येकमेकन्तु फलानि च तथा हुनेत् ।
 अन्नाज्यादि समस्तन्तु निष्कमात्रं हुनेत् क्रमात् ॥ ८२ ॥
 स्नातो विशुद्धवसनो धूपस्रग्गन्धवासितः ।
 प्रसन्नचित्तवदनः कुर्याद्धोमन्तु साधकः ॥ ८३ ॥
 प्राङ्मुखो विष्टरासीनः प्राणायामपुरःसरम् ।
 न्यस्तगात्रोऽर्घतोयेन प्रोजयेत् कुण्डमध्यकम् ॥ ८४ ॥
 द्रव्याख्यान्यानि तत्रस्थान्यशेषाणि विशुद्धये ।
 दर्भेण विलिखेत् कुण्डमध्ये रेखाचतुष्टयम् ॥ ८५ ॥

नक्षत्रवृत्तैः एकविंशे पटले षट्समविततमश्लोकादिविभिः श्लोकैरुक्तैः रिपोरिति
 शेषः । तद्योनिरक्तोत्पचरुणा एकविंशे पटले त्वेकोनाशीतितमाशीतितम-
 श्लोकद्वयोक्तृरिपुनक्षत्रयानिरक्तपाचितचरुणा । तथा समुच्चये । तस्यामैः रिपु-
 नक्षत्रयोनिमांसैः । तत्र तत्र तत्तत्पटले ॥ ८१ ॥

प्रसूनानीत्यादिना श्लोकैर्नैकैकाहुतिद्रव्यपरिमाणमुपदिशति । तत्र तथा
 एकमेकं । अन्नाज्यादीत्यत्रादिशब्दः पायसतिलतण्डुलादिविषयः । निष्कमात्र-
 मित्यनेनाज्यादीनां प्रस्थमात्रेण प्रस्थवत्याहुतीः कुर्यादिति यावत् ॥ ८२ ॥

स्नात इत्यादिना श्लोकेन होतुस्तत्कालपरिकर्मापदिशति । तत्र प्रसन्नचित्त-
 वदन इत्येतन्नित्यनैमित्तिकमङ्गलहोमविषयः ॥ ८३ ॥

प्राङ्मुख इत्यादिभिरुदोरित इत्यन्तेरध्वर्द्धं दर्शयति श्लोकैः सर्वमङ्गलहोमानां
 सामान्यपुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च तत्तद्विधिं क्रूरहोमस्यापि तत्तत्साधारणताच्चोपदि-
 शति । तत्र न्यस्तगात्रः तत्तन्नित्याप्रोक्तन्यासमन्त्रै रिति शेषः । तत्रस्थानि तद्यो-
 निस्थानि कुण्डपरिसरस्थानि च । तत्र नवकोष्ठे । प्रागादिषु कोष्ठेषु । सम इत्यस्य
 जिह्वा इत्येतद्विशेष्यं । मध्ये मध्यकोष्ठे । वज्रं तथा स्मरन् नित्यहोमोक्तप्रकारेण
 वज्रं तत्तन्नित्यारूपं स्मरन् । अस्य पदस्य अनन्तरश्लोके पूजयेदित्यनेनान्वयः । प्रोक्तैः
 वज्रेर्नान्नेति शेषः । चः समुच्चये । इन्द्रादिकं शक्तिवोजलस्त्रीवोजदयादिकम् ।
 अष्टानां अग्नेश्च समजिह्वानां । तस्यान्ना यथा ह्रीं श्रीं अग्नये स्वाहा ह्रीं श्रीं

प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् च तत्र जिह्वाः समञ्चयेत् ।
 प्रागादिषु तु सप्तापि मध्ये वह्निं तथा स्मरन् ॥ ८६ ॥
 पूजयेत् सर्पिषा होमं कुर्यात् सप्त क्रमेण वै ।
 जिह्वानामभिरेकैकं वह्नेश्च द्वाक्षरादिकम् ॥ ८७ ॥
 स्वाहान्तमन्त्रमुदितमष्टानां क्रमतः शिवे ।
 वह्निं सभाजनं हस्ते गृहीत्वाङ्गारकञ्च तत् ॥ ८८ ॥
 क्रव्यादेभ्यो नम इति प्रोक्तान्यत्तु सभाजनम् ।
 विपरिभ्रास्य कुण्डन्तु तन्मध्ये विन्यसेत्ततः ॥ ८९ ॥
 प्रज्वाल्य ललिताद्याभिर्विद्याभिः परिषेचनम् ।
 कृत्वा दर्भैः परिस्तीर्य पलाशाश्वत्यपत्रकैः । ९० ॥

हिरण्यायै स्वाहा इत्यादयः । सभाजनं भाजनसहितं क्रव्यादेभ्यो नमः इति
 शेषः । अन्यत् त्वक्तशेषं अङ्गारं । तन्मध्ये कुण्डमध्ये । दर्भैः प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्
 दक्षिणोत्तरयोः प्रागग्रैश्च मध्यस्थमेखलास्विति शेषः । पलाशाश्वत्यपत्रकैः
 पलाशाश्वत्यगोरन्यतरपत्रकैः । तथा घृताहुतीः पञ्चमे पटले एकोनषष्टितम-
 श्लोकोत्तरार्द्धेन तदनन्तरश्लोकार्धपादेन चोक्तक्रमेण तत्तत् जिह्वानां स्मरणपूर्वं
 प्रतिजिह्वं नवनवाहुतीः परिवारशक्तोनामेकैकाहुतीश्च । मूलतः तत्तन्नित्या-
 विद्याया । नाथनित्यात्मभूतजैः नवनाथपञ्चदशानित्यादिनित्यात्माष्टाक्षरपञ्चभूता-
 त्मकैर्मन्त्रैरिति शेषः । स्वाहास्यामगतां स्वभूमध्यान्सर्गतद्विदलपद्माधारमध्यस्थ-
 शक्तिरूपमहावह्निस्वरूपतादात्म्यं गतां । परिस्तरणपूर्वकं परिस्तरणं पूर्वादित
 उत्तरान्तेषु । भस्मना दग्धपरिस्तरणदर्भाणाम् । एतदुक्तं भवति विष्टरे प्राङ्-
 मुखस्थितः प्राणायामपुरःसरं न्यासं कृत्वा स्थापितार्धजलेन कुण्डं होमद्रव्यं
 संप्रोष्य कुण्डमध्यस्थनाभिपद्मकर्णिकायां प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् च दर्भेण
 लिखितरेखाचतुष्टयेन नव कोष्ठानि निष्पाद्यार्धतोयेन संप्रोष्य भाजननिहित
 मङ्गारं हस्ते गृहीत्वा क्रव्यादेभ्यो नमः इति मन्त्रेण तस्मादङ्गारसकलं दक्षिणस्यां

तथा घृताहुतीः कृत्वा नित्या षोडश मूलतः ।

जुहुयादेकमेकन्तु नाथनित्यात्मभूतजैः ॥ ६१ ॥

ततश्च परिषिचात्मानं स्वात्मानं + विभाव्य ताम् ।

स्वान्नास्थानगतां बुद्ध्वा परिस्तरणपूर्वकम् ॥ ६२ ॥

दग्ध्वाग्नौ भस्मना कृत्वा तिलकं न्यस्तगावकः ।

पूजां समाप्य विचरेत् सुखी तद्रूपवान्नरः ॥ ६३ ॥

दिश्यपास्य सभाजनमङ्गारं कुण्डमभितः त्रिःप्रदक्षिणं परिभ्राम्य तन्मध्य-
स्थकोष्ठे तं वङ्गं संस्थाप्य प्रज्वाल्य ललितादित तन्नित्याविद्यासु स्वभजनोप-
विद्यया परिषिचा तत्कुण्डमध्यमेखलायाः परित उदगग्रै प्रागग्रैश्च दर्भैः
कुशैर्वा परिस्तीर्य पलाशाश्वत्थयोरन्यतरस्य पतैर्देवीं परिकल्प्य मध्ये वङ्गं
तदभितः प्रागादिकुण्डकोष्ठेषु स्वाभिमतादिसप्तजिह्वा ध्यात्वा ह्रीं श्रीं अग्नये
नमः इति मधेय वङ्गं समभ्यर्च्य ह्रीं श्रीं हिरण्मायै नमः इत्यादिभिः स्वाभि-
मतादिभिः सप्तजिह्वामन्त्रैः समभ्यर्च्य ललिताहोमे तत्तज्जिह्वास्मरणपूर्व-
श्रीविद्यातृतीयखण्डदिननित्याभ्यां प्रतिजिह्वं नवनवाहुतीर्हुत्वा तदन्यनित्या-
होमे तत्तज्जिह्वामन्त्रः स्वाहान्तेस्तासु प्रत्येकं नवनवाहुतीर्हुत्वा नित्यनैमित्तिक-
मङ्गलहोमेषु वङ्गं तत्तन्नित्याविग्रहं मङ्गलकर्मसु तत्र प्रोक्तविग्रहं तत्पूजा-
क्रमेणैकैकाहुतिं स्वभजनोपविद्यया नित्यनैमित्तिकयोः षोडशाहुतीश्च घृतेन
हुत्वा काम्ये तत्तत्कर्मप्रोक्तद्रव्यैस्तत्तत्संख्याहुतीश्च हुत्वा ललिताहोमे
नाथमन्त्रै स्तिथिनित्यया तद्दिननित्ययात्माष्टाक्षरेण भूतमन्त्रैश्च तदितरनित्या-
होमे नाथमन्त्रैरेव हुत्वा प्राग्वत् परिषिच्य वङ्गं देवीं विभावयन् स्वाक्षाधार-
स्थशक्तिरूपमहावङ्गिना तादात्म्यं विभाव्य परिस्तरणदर्भादिकं तदङ्गी दग्ध्वा
तद्वस्मना तिलकं कृत्वा तत्तन्नित्याविद्यां हुतसंख्यामावर्त्य प्राग्वन्म्रासं कुर्या-
दिति । क्रूरकर्मसु अभिचारादिषु ॥ ६४ ॥

क्रूरकर्म्मसु होमेषु विधिरेष उदीरितः ।

तेषु तद्धोमकरणं समाप्ते नित्यशस्तथा ॥ ६४ ॥

साभ्यङ्गं विद्ययात्मानं कुर्यात् सम्पूजयेत्तथा ।

नित्यक्रमं ततो नित्यं तत्तद्विवसविद्यया ॥ ६५ ॥

मिथुनानि च पञ्चाशत् पूजयेत् प्रणमेदपि ।

मङ्गले पूर्वमुदिते पाहि मामितुरदीरयेत् ॥ ६६ ॥

एवं ते कथितं सर्वं कुण्डादिषु समीरितम् ।

होमं तं त्रिविधं प्रोक्तं स्थूलसूक्ष्मपरत्वतः ॥ ६७ ॥

स्थूलं परञ्चोत्तरस्मिन् पटले सम्यगौरितम् ।

इतरस्य विधाने तु यानि ज्ञेयानि तानि तु ॥ ६८ ॥

प्रोक्तानि सकलानीत्यं होमास्तस्मीमवाप्नुयात् ।

विनाशयेदरातींश्च होमैः पापानि चात्मनः ॥ ६९ ॥

तेष्वित्यादिभिर्वाञ्छितमित्यन्तरर्हाद्यैः षड्भिः श्लोकैः क्रूरहोमानन्तरं तत्-
 चाख्यर्थं होमः कर्त्तव्यः तदर्थं पूर्वोक्तदिननित्यामिथुनार्चनस्मरणसहितं
 सूक्ष्मपरहोमद्वयस्योत्तरपटले वक्ष्यमाणत्वप्रस्तावसहितमुक्तनिगमनं तत्फल-
 क्षोपदिशति । तत्र नित्यशः प्रतिदिनं । तथा उक्तप्रकारेण । विद्यया तत्तन्नित्या-
 विद्यया । सम्पूजयेत् तत्तन्नित्यामिति शेषः । नित्यक्रमं तत्तन्नित्याया नित्य-
 पूजाक्रमं । ततस्तन्नित्यापूजानन्तरं । तत्तद्विवसविद्यया पञ्चविंशपटलोक्त-
 तत्तद्दिनविद्यया सहेति शेषः । पूर्वमुदिते षोडशपटले प्रोक्तचतुःषष्टि-
 कोष्ठात्मके । पाहि मामिति अक्षरात्मकमन्त्रमिति शेषः । सर्वं क्रूरहोमा-
 नन्तरं साधककर्त्तव्यं । कुण्डादिषु समीरितं कुण्डादिषु मेखलानाभि-
 योन्यादिनिर्माणविधानमीरितं । तुर्विशेषे । उत्तरस्मिन् द्वात्रिंशे पटले । इतरस्य
 स्थूलहोमस्य । तानीत्यस्योत्तरत्र प्रोक्तानीत्येतद्विशेषः । इत्यं होमात् प्रोक्त-

नासाध्यमस्ति ह्येनेन नानवाप्यप्रपौष्वरि ।
 तस्माद्ध्येनेन सकलं साधयेत् सर्ववाञ्छितम् ॥ १०० ॥
 विद्यातत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निफालनाश्वित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते
 कुण्डलूप्तिर्नाम एकोनविंशं
 पटलम् ॥ २६ ॥ ॐ ॥

प्रकारहोमात् । पापानि अमङ्गलानि । नासाध्यमित्येतदरातिविषयः । नान-
 वाप्यमित्येतदभिमतविषयः ॥ १०० ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार-
 सिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां
 मनोरमाख्यायां व्याख्यायां षोडशनित्यानां लोककाल-
 तादात्म्यादिप्रकाशनपरमेकोनविंशपटलं परिपूर्णं
 परामृष्टम् ॥ २६ ॥ ॐ तत्सत् ॥

ग्रन्थसंस्था—न सन्ति ग्रन्थाख्येकोनविंशेस्मिन् पटले कृताः ।
 अध्वर्षविंशदधिका व्याख्याग्रन्थाः शतत्रयात् ॥

विंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां सामान्या वासुदेवताः ।
तासां चक्रं तत्र पूजाक्रमं सम्यग्वदामि ते ॥ १ ॥
तत्फलानि च तद्धोमविधानानि तथा वलिम् ।
सूक्ष्महोमविधानानि तत्फलानि परं तथा ॥ २ ॥
क्रमेण शृणु देवेशि प्रोक्तानि फलसिद्धये ।
यैर्विना भुवने मन्त्राः सर्वे सुगर्निष्फला ध्रुवम् ॥ ३ ॥
चतुरस्त्राकृतिः कश्चिदमुरः सर्वनाशकृत् ।
पुरा तस्य वधायैव सर्वे देवाः समुद्यमम् ॥ ४ ॥
कृत्वा निहन्तुमुद्युक्तास्तेरवध्योऽभवद्वरात् ।
आवयोस्तन्निरासाय मामेत्याकथयत्तदा ॥ ५ ॥

पूर्वस्त्रिंशेकोनविंशे पटले षोडशनित्यानां होमार्थं मण्डपकुण्डादिनिर्माण-
विधानमुपदिश्यानन्तरं षोडशनित्यानां सामान्या वासुदेवताः तासां चक्रं तत्र
तत्पूजनं तत्तत्फलानि तद्धोमविधानानि तद्वलिं सूक्ष्महोमविधानानि परहोम-
विधिञ्चोपदिशति अथ षोडशेत्यादिना अशेषत इत्यन्तेन श्लोकशतरूपेण विंशेन पट-
लेन । तत्रापि षोडशेत्यादिभिर्ध्रुवमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः पटलार्थास्तज्ज्ञानानुष्ठान-
वैधुर्येण सवमन्त्राणां नेष्फल्यं चोपदिशति । तत्र तासां वासुदेवतानां । तत्र चक्रे ।
ते सव । तत्फलानि वासुदेवतापूजाफलानि । तद्धोमविधानानि वासुदेवताहोम-
विधानानि । तथा वलिं वासुदेवतावलिं । तत्फलानि सूक्ष्महोमफलानि । परं
तथा परहोमात् फलानि क्रमेण उद्दिष्टानीति शेषः । देवेशीति सम्बुद्धिः । यैः
प्रोक्तवद्भगवाननुष्ठितैः । ध्रुवं निश्चितम् ॥ ३ ॥

चतुरस्त्राकृतिरित्यादिभिस्ते इत्यन्तैः सप्तभिः श्लोकैर्वासुदेवतोत्पत्तिकारणं
तदुत्पत्तिं तत्संख्यां तत्पूजाध्यकरणं प्रत्यवायं पूजाफलञ्च तत्तत्क्रादिविधान-
कथनप्रस्तावसहितमुपदिशति । तत्र सर्व्यनाशकृत् सर्व्यप्राप्तिनां हिंसातत्परः ।

कथयास्माकमधुना तद्वास्तुपुरुषस्य तु ।
 दर्पशान्तिं नचेत्तेन विश्वमासीदुपद्रुतम् ॥ ६ ॥
 इतुक्ते तैर्मया प्रोक्तं निधनं तस्य दुःशकम् ।
 खात्वा तमवनौ तस्य शरीरे स्थापयेत्तथा ॥ ७ ॥
 नित्यशश्च त्रिपञ्चाशन्निःस्पन्दाक्रमणाय वै ।
 नियोज्य तेषां ये पूजाविमुखास्तैः कृतानि तु ॥ ८ ॥
 मुक्तानि समाददुर्दुष्कृतानि च कुर्वते ।
 तस्मात्तेषामर्चनन्तु प्रत्यहं कुर्वतां सदा ॥ ९ ॥
 शुभान्येवाशु जायन्ते नैवाशुभकथापि च ।
 तच्चक्रादिविधानन्तु शृणु सम्यग्वदामि ते ॥ १० ॥
 प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् च कृत्वा वै दशसूत्रकम् ।
 तैरेकाशीतिकोष्ठानि जातानि मुनिः समानि च ॥ ११ ॥

तस्य असुरस्य । देवा ब्रह्मादयः । कृत्वेत्यस्य समुद्यममित्यनेन पूर्व्वान्वयः । तैर्देवैः
 आवयोः शक्तिशिवयोः । तन्निरासाय असुरवधाय । मां शिवं । अस्माकं देवा-
 नां । तुर्विशेषे । दर्पशान्तिं अवध्यत्वाभिमानोत्पन्नगर्वनिर्व्वापणं । नचेर्हर्षशान्तिं
 कथयसि । तेन वास्तुपुरुषासुरेण । उक्ते सतीति शेषः । तैर्देवैर्मया शिवेन । निधनं
 मरणं । तस्य वास्तुपुरुषस्य । दुःशकं दुष्करं । तं असुरं । तस्य असुरस्य । स्थापयेत्
 स्वार्थे णिच् बहुलत्वात्तिष्ठेदित्यर्थः । अस्य त्रिपञ्चाशदित्युत्तरत्वान्वयः । त्रिपञ्चा-
 शद्देवानामिति शेषः । अयमत्वान्वयः तस्यासुरस्य निधनस्य दुःशकत्वात्तमवनौ
 खात्वा तच्छरीरे निःस्पन्दाक्रमणाय देवानां त्रिपञ्चाशत् तिष्ठेदिति मया देवान्
 प्रति नियोज्य प्रोक्तमिति । तेषां देवानां । तैः पूजाविमुखैः । कृतानोत्पत्त्योत्तरव-
 मुक्ततानीत्येतद्विशेषः । तस्मादेतोस्तेषां देवानां । तच्चक्रादीत्यत्रादिशब्दस्तत्त-
 देवतास्थितितदर्शातच्चक्रप्रतिष्ठादिविषयः । ते तव ॥ १० ॥

प्रागित्यादिभिरीरितमित्यन्तेश्चतुर्भिः श्लोकोर्वासुदेवताचक्रनिर्माणविधान
 मुपदिशति । तत्र तैः आस्फालितैः सूतैः । समानि समान्तरालानि । तेषु कोष्ठेषु
 नवकोष्ठानोत्पत्त्ययः । एकं तु कुर्वात् एकोकुर्वादित्यर्थः । तद्वहिः एकोक्त-

तेषु मध्ये नवैकान्तु कुर्यात् कोष्ठानि तद्वहिः ।

एकीकुर्यात्तिकोष्ठानि दिक्षु प्रागादिषु क्रमात् ॥ १२ ॥

ततश्चतुर्षु कोणेषु तिर्यक्सूत्रचतुष्कतः ।

द्विधा कुर्यात् कोणकोष्ठान्यष्टौ तत्पार्श्वयोः पुनः ॥ १३ ॥

एकीकुर्यात्तथा द्वे द्वे तद्दोष्यां दिक्षु मध्यतः ।

एकमेकं भवेच्छिष्टं वह्निर्द्वाविंशदीरितम् ॥ १४ ॥

सर्वमध्ये यजेत् सम्यग्ब्रह्माणं कमलासनम् ।

हेमाभञ्च चतुर्वक्त्रं वेदाध्ययनशीलिनम् ॥ १५ ॥

नवकोष्ठाद्वहिः वीथ्यामिति शेषः । चतुर्षु कोणेषु एकीकृतकोष्ठनवकान् वाह्य-
वीथिद्वयारिति शेषः । तिर्यक्सूत्रचतुष्कतः कोष्ठानीत्यन्वयः । प्रतिकोणं कोष्ठ-
द्वयस्यैकं कतिर्यक्सूत्रक्रमेण तत्पार्श्वयोः मध्यावीथिकोष्ठपार्श्वयोः । द्वे द्वे कोष्ठे
इति शेषः । तद्दोष्यां मध्यवीथ्यां । मध्यतः एकीकृतद्विद्विकोष्ठयोरिति शेषः । वह्नि-
र्वीथ्यवीथ्यां द्वाविंशत् कोष्ठानिति शेषः । एतदुक्तं भवति प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् च
समान्तरालं दशदशसूत्रास्फालनेनैकाशीतिसंख्यकोष्ठानि निष्पाद्य तन्मध्यां कोष्ठ-
नवक्रमेकोक्तत्वं तदन्तरवाह्यवीथ्यां परितः षोडशसंख्यकोष्ठात्मिकायां प्रतिदिशं
त्रीणि त्रीणि कोष्ठान्येकीकृत्य तद्दोष्यां प्रतिकोणमेकैकक्रमेणावशिष्टकोष्ठचतुष्टयं
तद्वाह्यवीथिगतचतुर्विंशतिकोष्ठेषु प्रतिकोणमेकैकक्रमेण कोष्ठचतुष्टयं चैवं
क्रमात् प्रतिकोणं कोष्ठद्वयं तिर्यक्सूत्रेण द्विधा कृत्वा सम्भूय कोणचतुष्टयस्यार्द्ध-
कोष्ठद्वयाष्टकमेकैकक्रमाद्देवताष्टकस्थानं परिकल्प्य पुनस्तद्विन्धोयवीथ्यां तत्तत्
कोणोभयपार्श्वयोः कोष्ठद्वयं कोष्ठद्वयमेकीकृत्य पुनस्तद्दोष्यां प्रतिदिशं मध्या
वशिष्टमेकैकं कोष्ठं वक्ष्यमाणक्रमादक्षरन्यासार्थं परिकल्प्य पुनस्तद्वाह्यवीथ्यां
द्वाविंशत् कोष्ठानि द्वाविंशद्देवतास्थानान्येवं सम्भूयाक्षरन्यासस्थानकोष्ठचतुष्टय-
वर्जं त्रिपञ्चाशद्देवतास्थानानि भवन्तीति ॥ १४ ॥

सर्वमध्ये इत्यादिभिः समीरिता इत्यन्तैर्द्वादशभिः श्लोकैस्त्रिपञ्चाशद्वास्तु-
देवतानामानि प्रोक्तचक्रे प्रोक्तस्थानेषु तासां स्थितिक्रमं तत्तन्नाममन्त्राद्योपदि-
शति । तत्र सर्वमध्ये एकीकृतनवकोष्ठात्मकस्थाने । तद्वह्निस्तदनन्तरवीथ्यामभि

प्रागादि तद्वहिश्चापि यजेदेतान् प्रादक्षिणम् ।
 आर्य्यकञ्चैविवस्वन्तं मिवमन्यं महोधरम् ॥ १६ ॥
 कोणार्द्धकोष्ठयोरिकमेकमष्टौ च तद्वये
 वज्रादोशान्तमभितः पूजयेत् पूर्ववत् प्रिये ॥ १७ ॥
 सावितः सविता शक्र इन्द्रजिद्रुद्रतज्जयौ ।
 आयापवत्सकौ चति प्रोक्तास्तेऽष्टौ तु नामतः ॥ १८ ॥
 कोणार्द्धकोणपार्श्वस्थे ष्वग्न्यादोशान्तमर्चयेत् ।
 अष्टौ क्रमेण ताराद्यैर्नमोन्तेर्नामभिस्तथा ॥ १९ ॥
 अन्यानपि च चक्रेस्मिन् प्रोक्तान् सर्वांस्तथाचर्चयेत् ।
 सर्वं गुह्यञ्चार्य्यमणं भञ्जकं पिलिपिच्छकम् ॥ २० ॥
 चरकी च विदारौ च पृतना च महेश्वरि ।
 वह्निरोशादि परिता यजेदष्टौ दिशं प्रति ॥ २१ ॥
 ईशानश्चाथ पर्जन्यो जयन्तः शक्रभास्करौ ।
 सत्यो हृषोत्तरिक्षश्च पूर्वार्धांशकोष्ठगाः क्रमात् ॥ २२ ॥

तत्त्वे कोक्तकोष्ठवयात्मककोष्ठवयात्मकेषु चतुर्षु स्थानेषु । एतानार्य्यकादीन् ।
 अन्यं चतुर्थं । अष्टौ देवतानोति शेषः । तद्वये वज्रादोशान्तमभितः
 तदर्द्धकोष्ठद्वये वज्रिकोणगतार्द्धकोष्ठद्वयादोशकोणगतार्द्धकोष्ठद्वयान्तमित्यर्थः ।
 पूर्ववत् प्रादक्षिण्येन । प्रिये इति सम्बुद्धिः । रुद्रतज्जयौ रुद्रो
 रुद्रजयश्च । ते देवाः । अष्टौ अनन्तरश्लोकवक्ष्यमाणसर्वादीन् । ताराद्यैः
 प्रणवाद्यः । नमान्तरित्यनेन तत्तन्मान्नां चतुर्थीविभक्त्यन्तत्वं चोच्यते ।
 तथा प्रादक्षिण्येन । अन्यान् प्रोक्तान् वज्रादीन् । तथार्चयेत् प्रोक्तक्रमेण
 तत्तन्नाममन्त्रैरर्चयेत् । सर्वमित्यादिनोत्तरार्द्धेन पञ्च नामानि । चरकी-
 त्यादिना पूर्वार्द्धेन नामत्रयं । महेश्वरोति सम्बुद्धिः । वह्निः सर्व-
 वाह्यवीथ्यां । अष्टौ देवान् । दिशं प्रति प्रतिदिशमित्यर्थः ॥ ईशानेत्यादिना

अग्निः पूषा च वितथो यमोऽथ गृहरक्षकः ।

गन्धर्वी भृङ्गराजश्च मृगो दक्षिणकोष्ठगः ॥ २३ ॥

निऋतिश्च तथा दौवारिकः सुग्रीवकस्तथा ।

वरुणः पुष्पदन्तश्चासुराख्यशोषरोगकाः ॥ २४ ॥

पश्चिमाशाख्यकोष्ठेषुपूज्या एते यथाक्रमम् ।

वायुर्नागस्तथा मुख्यः सोमो भस्मातकस्तथा ॥ २५ ॥

अर्गलो दितिरप्येवमदितिश्च यथाक्रमम् ।

कोष्ठेषूत्तरसंस्थेषु देवतास्ताः समौरिताः ॥ २६ ॥

द्वितीयवीथिमध्यस्थचतुष्कं कोणसूततः ।

कृत्वा चतुर्धा तेष्वेव प्रागादिषु यथाक्रमात् ॥ २७ ॥

श्लोकेन नाम एकम् । अग्निरित्यादिना श्लोकेन नामाष्टकं । निऋति-
रित्यादिना श्लोकेन नामाष्टकम् । एते नैऋत्यादयः । (वायुरित्यादिनो-
त्तरार्द्धेन नामपञ्चकम् । अर्गल इत्यादिना पूर्वार्द्धेन नामत्रयं । तत्र अर्गलः
दितिरिति पदच्छेदः । ताः वायादयः । एतदुक्तं भवति प्रोक्ते चक्रे एकीकृत-
नवकोष्ठमध्ये प्राक्तरूपं लक्षाणं तद्वाह्यवीथ्यां प्रतिदिशमेकीकृतविविकोष्ठात्मक-
स्थानचतुष्टये प्रागादितः प्रादक्षिण्यक्रमादार्यकादींश्चतुरस्तदीयितद्वाह्यवीथ्योः
प्रतिकोणं तिर्यक्स्वास्फालनोत्पन्नाद्द्वयकोष्ठाष्टके वज्रादोशान्तं प्राद-
क्षिण्यक्रमात् सावित्रादीन् अष्टौ पुनस्तन्मध्यवीथीप्रतिकोणं शिष्टकोणपार्श्वद्वये-
ष्वेकीकृतकोष्ठद्वयद्वयोत्पन्नेषु अष्टसु स्थानेषु वज्रादोशान्तं प्रादक्षिण्येन सर्व्वा-
दीनष्टौ पुनः सर्व्वाह्यवीथ्यामोशनकोष्ठादिद्वाविंशत्कोष्ठेषु प्रादक्षिण्येनेशा-
दीन् द्वाविंशद्देवांश्च तत्तन्नाममन्त्रैः प्रणवादिभिर्नमोऽन्तैः पूजयेदिति ॥२६॥

द्वितीयेत्यादिभिस्तानित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः प्रोक्तवास्तुचक्रमध्यवीथ्यां प्रतिदिश-
मेकैकक्रमादवशिष्टकोष्ठचतुष्टये युगादिवर्णन्यासक्रममुपदिशति । तत्र द्विती-
यवीथिमध्यस्थचतुष्कं प्रतिदिशमेकैककोष्ठक्रमात् कोणसूततः कोणसूत्रा-
भ्यां तेष्वेव एकैककाष्ठस्थस्थानचतुष्कक्रमात् प्राग्वात् प्रादक्षिण्यात् । प्राच्ये प्राक्-

प्राच्ये युगार्णपर्यायानित्याणानालिखेत् क्रमात् ।
 प्रागादिषु तथा दक्षे नित्याणानुदयार्णकम् ॥ २८ ॥
 पश्चिमे भूमितोयाग्निवायुकर्मान्तिकान् लिखेत् ।
 उत्तरे पूजयामीति विलिख्यात् यजेच्च तान् ॥ २९ ॥
 प्रत्येकं तैर्हुनेत् कुण्डे चतुरस्रेन्द्रदिङ्मुखः ।
 ब्रौहिमुद्गयवैः चौद्रघृतदुग्धामृतैः क्रमात् ॥ ३० ॥
 अष्टोत्तरशतं वाष्टोत्तरविंशतिमेव वा ।
 प्रत्येकं तैर्हुनेद्द्रव्यैर्मन्त्रैस्तद्वच्च पायसैः ॥ ३१ ॥
 वलिश्च तेषां कुर्वीत पायसैर्व्यञ्जनान्वितैः ।
 ससितैर्दुग्धकदलीफलापूपादिसंयुतम् ॥ ३२ ॥

कोष्ठस्थस्थानचतुष्टये । युगार्णपर्यायानित्याणान् तत्तत्कालानां युगार्णं पर्यायनि-
 त्याणत्रयञ्च । क्रमात् प्राग्वत्प्रादक्षिण्येन । तथा प्रादक्षिण्येन । दक्षे दक्षिणपार्श्वस्थ-
 कोष्ठस्थस्थानचतुष्टये । नित्याणानुदयार्णकं उदयार्णं तत्तद्दिननित्याणत्रयञ्चैत्यर्थः ।
 पश्चिमे पश्चिमकोणस्थस्थानचतुष्टये भूमौत्याद्यस्यापि स्वरूपग्रहणम् । कर्मान्तिकान्
 द्वितीयाविभक्त्यन्तान् । उत्तरे उत्तरकोष्ठस्थस्थानचतुष्टये । पूजयामीति चत्वार्य-
 चराणि । अत्र चक्रे । तान् प्रोक्तान् ब्रह्मादीन् ॥ २८ ॥

प्रत्येकमित्यादिना पायसैरित्यन्तेन श्लोकद्वयेन वासुदेवतानां होमार्थं
 कुण्डादिकं होमद्रव्याण्याहुतिसंख्याञ्चोपदिशति । तत्र तः प्रोक्तनाममन्त्रैः
 स्वाहान्तैरित्यर्थः । हुनेत् जुहुयादित्यर्थः । चतुरस्रेन्द्रदिङ्मुखः अत्र सन्धि-
 दिव्यत्वात् । इन्द्रदिङ्मुखः प्राङ्मुखः । क्रमात् एकैकक्रमात् । वा विकल्पे ।
 तद्वत् प्रोक्तसंख्यालङ्घनेन । एतदुक्तं भवति चतुरस्रकुण्डे प्राङ्मुखः प्राक्त-
 प्रकारेण वङ्गिस्थापनादिपुरःसरं तत्र (?) कृत्वा चौद्रादिद्रव्यामृतैर्ब्रह्मादिभिस्त्रिभिः
 पायसैश्च ब्रह्मादीनां प्रत्येकमेकैकद्रव्येण प्रोक्तसंख्ययोरन्यतमसंख्या आज्याहुतीर्जु-
 ह्यादिति ॥ ३१ ॥

वलिमित्यादिना श्लोकेन तेषां वलिविधानं तद्रव्याणि चोपदिशति ।
 तत्र तेषां ब्रह्मादीनां । दुग्धकदलीफलापूपादिसंयुतम् एतत् क्रियाविशेषणम् ।

एवं सिंहगतं भानौ पूर्णायां प्रतिवत्सरम् ।
 स्वर्गेहे वास्तुपूजायां मण्डले सर्वतः क्रमात् ॥ ३३ ॥
 कुर्यात्तद्विवसे विप्रान् नित्याभक्तान् यथावलम् ।
 त्रयादहीनान् विविधैर्मधुराद्यैस्तु भोजयेत् ॥ ३४ ॥
 भुक्तेभ्यो दक्षिणां दद्याद्यथाशक्तिं समर्च्य तान् ।
 एवं विदधतो गेहे नाकल्याणं कदाचन ॥ ३५ ॥
 न बालमरणं व्याधिभूतप्रेतादिकानि च ।
 न सर्पपौडा नान्योन्यकलहान्यशुभानि च ॥ ३६ ॥
 पुत्रपौत्रधनारोग्यपशुदासौसमृद्धिभाक् ।
 अरोगी विजयी ख्यातश्चिरं जीवति तद्गृहे ॥ ३७ ॥

अपूपदोत्यत्वादिशब्दो घृतादिविषयः । एतदुक्तं भवति उक्तेषु त्रिपञ्चाशत्स्थानेषु
 उक्तानि त्रिपञ्चाशदैवतान्यावाञ्छा गन्धपुष्पधूपदीपैरभ्यर्च्य पायसेन तन्मोक्तद्रव्यैर्वा
 प्रत्येकं वलिसिक्थानि निवेद्यानन्तरं अन्नानि पात्रान्तरं यथास्थानं निवेश्य
 रक्ताम्बरोष्णीशो खड्गपाणिः खड्गपाणिभिः पुरुषैरावृतश्चत्वरं देवतायतननदी-
 तीरप्रख्यातवनस्पतिमूलानामन्यतमप्रदेशे स्थण्डिले यथास्थानं निक्षिप्य
 पश्चादनपेक्षरक्षिभिः साङ्गं श्रीविद्याजापी गृहमेत्य न्यस्तगात्रो देवतात्मा
 भवेदिति ॥ ३२ ॥

एवमित्यादिभिर्भवेदित्यन्तैः सप्तभिः श्लाकैः प्रतिवर्षं स्वर्गेहे वास्तुदेवतार्चनकालं
 तत्तद्विवसे नित्याचक्रोपास्तिक्रमात् तत्फलं राजादिगृहाद्येतदर्चनस्यावश्य-
 कर्त्तव्यतां तदकरणे प्रत्यवायञ्चोपदिशति । तत्र एवं प्रोक्तक्रमात् । स्वर्गेहे साधक-
 गेहे । मण्डले प्रोक्तगेहे (शक्तवक्त्रे) । कुर्यादित्यस्य वास्तुपूजायामित्यनेन पूर्वत्वा-
 न्वयः । तद्विवसे वास्तुदेवतोपास्तदिवसे । नित्याभक्तान् षोडशनित्याभक्तान् । त्रया-
 दहीनान् पुरुषत्रयादहीनान् । मधुराद्यैरित्यत्र आद्यशब्दस्त्वितररसपञ्चकविषयः ।
 तान् भक्तान् भूतप्रेतादिकानित्यत्वादिशब्दः अपस्मारकृत्यादिविषयः । अशुभानि

राजवेश्मसु सर्वत्र तथा च महिषीगृहे ।
 सचिवामात्यसेनानौभवनेषु पुरे तथा ॥ ३८ ॥
 विदध्यात् प्रतिवर्षन्तु प्रोक्तसिद्धौ तु देशिकः ।
 न चेदुक्तान्यथारूपफलैः क्लेशोऽनिशं भवेत् ॥ ३९ ॥
 त्रिलोह्याश्मतलेष्वन्यतमे हस्तप्रमाणके ।
 तत्तद्देवतनामानि मायागर्भं समालिखेत् ॥ ४० ॥
 तत्र तान् पूजयेत् सप्तपञ्चद्वित्रैकवासरैः ।
 स्थापयेद्देशसु कापि नित्यशश्चापि तत्र वै ॥ ४१ ॥
 स्मरन्तान् देवताबुद्ध्या कुर्यात् पुष्पाञ्जलिं त्रिशः ।
 तद्देशमङ्गलं ग्रामपुरखर्वटकादिषु ॥ ४२ ॥
 विदध्यादखिलं चन्द्रक्लेशशान्त्यै समृद्धये ।

दारिद्र्यादीन्यमङ्गलानि । तद्गृहे अर्चितवासुदेवताभिः परिरक्षितगृहे । सर्वत्र
 राजनिवासस्थानेषु मण्डपादिषु । तथा च महिषीगृहे राजमहिषीणां गृहे
 विनिवासस्थानेषु । तथा सर्वदिग्बिदक्षु मध्ये चेत्यर्थः । तुरवधारणे । नचेत्
 प्रोक्तक्रमाद्वासुदेवतापूजा न कृता चेत् ॥ ३८ ॥

त्रिलोह्यादिभिः समृद्धये इत्यन्तरध्वजैस्त्रिभिः श्लोकैरधिकरणेषु वासुचक्र-
 निर्माणविधानादिकं गृहादिषु तत्प्रतिष्ठां तत्फलञ्चोपदिशति । तत्र त्रिलो-
 ह्याश्मतलेषु हिरण्यरूप्यताम्राश्मतलेषु । हस्तप्रमाणके विस्तारायामाभ्यां । तत्तद्देव-
 तनामानि प्रोक्तानि द्वितीयान्तानौति शेषः । तेषां द्वितीयान्तत्वं पूजयामात्यस्य
 तच्चक्रे लेख्यत्वेनापदिष्टत्वात् भूम्यादिनामचतुष्टयविलेखने द्वितीयान्तत्व-
 विधानाच्च । मायागर्भं हृल्लेखोदरे । तत्र चक्रे । तान् देवान् । कापि अनुपहत-
 देशे । तत्र स्थापितदेशे । त्रिशः त्रिवारादहीनं । खर्वटकादिष्वित्यत्रादि-
 शब्दः पत्तनादिविषयः । विदध्यात् प्रोक्तप्रकारेण वासुदेवताचक्रे प्रतिष्ठादिक
 मिति शेषः ॥ ४२ ॥

ततः सूक्ष्मैः पराख्यैश्च होमैः सिद्धिं शृणु प्रिये ॥ ४३ ॥

स्वमूलाधारके वज्रौ कुण्डलिन्यास्यगामिनि ।

वाच्यवाचकरूपञ्च प्रपञ्चं जुहुयात्तथा ॥ ४४ ॥

येनावयोः समो देवि जायते हवनेन वै ।

तद्विधानं वद प्राज्ञ शम्भो सम्यङ्ममाधुना ॥ ४५ ॥

आधारे वह्निसंस्थानं कुण्डलिन्याः स्थितिं ततः ।

तद्रूपं तत्क्रियां सर्वं वद मे विशदं प्रभो ॥ ४६ ॥

शृणु वक्ष्ये विधानं ते सम्यग्विस्तरतोऽधुना ।

प्राणाग्निहात्रविद्येति यत्तूय्यां श्रूयते परम् ॥ ४७ ॥

तत इत्यादिना वै इत्यन्तेनार्द्धाद्यन्तेन श्लोकेन सूक्ष्मपरहोमैः सिद्धिकथनप्रस्ताव-
पुरःसरं संक्षेपात् सूक्ष्महोमविधानं तद्वैभवञ्चोपदिशति । तत्र चः समाहारे ।
प्रिये इति सम्बुद्धिः । स्वमूलाधारके षोडशपटलप्रोक्तरूपे । वाच्यवाचकरूपं वाच्य-
वाचकात्मकं । तथा तन्त्रमागप्रकारेण । येन विधानेन । आवयोः शक्तिशिवयोः ।
एतदुक्तं भवति मूलाधारस्थकुण्डलिनोऽशक्तिमुखगामिवज्रौ वाच्यवाचकात्मकं
प्रपञ्चं तथा जुहुयात् येन हवनविधानेन आवयोः समः साधका जायते
इति ॥ ४४ ॥

तद्विधानमित्यादिना प्रभो इत्यन्तेनार्द्धाद्यन्तेन श्लोकेन तद्विधानं मूलाधार-
वज्रसंस्थानं कुण्डलिन्याः स्थितिं तद्रूपं तत्क्रियाञ्च देवी पृच्छति । तत्र
तद्विधानं सूक्ष्महोमाङ्गविधानं । प्राज्ञ शम्भो इति पदद्वयमोश्वरसम्बुद्धिः ।
अधुना अस्मिन् पटले । तद्रूपं कुण्डलिनोरूपं तत्क्रियां कुण्डलिनोक्त्यां ।
विशदं सुषष्टं । प्रभो इति देवसम्बुद्धिः ॥ ४६ ॥

शृण्वित्यादिभिः किञ्चनेत्यन्तेश्चतुर्भिः श्लोकैस्तद्विधानकथनप्रस्तावपुरःसरं
तद्विधानां वेदेषु प्रशस्तिं तद्वैभवादिकञ्चोपदिश्यामिन् पटले प्रोक्ततद्वैभवशेषस्य

यज्ज्ञात्वा वनितागर्भं न प्रयाति नरो ध्रुवम् ।
 यद्यायायासरहितमनन्यापेक्षनिर्वहम् ॥ ४८ ॥
 यन्मनः क्लेशविश्रान्तेः स्थानं निःशेषकल्मषम् ।
 सुखास्पदं स्वर्गं विश्वमयं चिद्देयवेदनात् ॥ ४९ ॥
 अत्रोक्तशेषमखिलं षड्विंशे पटले स्फुटम् ।
 प्रदर्श्यते ततस्तत्र वर्णयामि च किञ्चन ॥ ५० ॥
 नित्यानित्योदिते मूलाधारमध्येऽस्ति पावकः ।
 सर्वे षां प्राणिनां तद्वहृदये च प्रभाकरः ॥ ५१ ॥
 सूर्जनि ब्रह्मरन्धाधश्चन्द्रमाश्च व्यवस्थितः ।
 तत्तयात्मकमेव स्यादाद्या नित्या त्रिखण्डकम् ॥ ५२ ॥

षट्त्रिंशपटले वक्ष्यमाणत्वं कथयति । तत्र विधानं सूक्ष्महोमाङ्गं । अधुना
 अस्मिन् पटले । यद्विधानं परं निरतिशयं । वनितागर्भं मातुरुदरं । यत् व्यया-
 यासरहितं चर्याज्यदक्षिणाद्यर्घ्यव्यक्तक्तृचान्द्रायणाद्यायासानपेक्षत्वादनुसन्धान
 मन्त्रत्वाच्च । अनन्यापेक्षनिर्वहं ऋग्विशेषविंशुपद्रष्टाद्यनपेक्षत्वात् स्वमेद-
 प्रतोतिः स्वात्मन्येव विलयनानुसन्धानमात्रत्वाच्च । यन्मनः क्लेशविश्रान्तेः स्थानं
 सङ्कल्पविकल्पविलयरूपत्वात् । निःशेषकल्मषं स्वव्यतिरिक्ताभावात् । सुखास्पदं
 स्वस्मिन्नेव मनसो निर्व्युत्थानविलापकत्वात् । स्वर्गं स्वस्मिन् अन्वर्हितत्वात् ।
 विश्वमयं चिद्देयवेदनात् ज्ञातृज्ञानज्ञेयात्मकत्वाद्विश्वमयं । अत्र अस्मिन्
 पटले । ततस्तस्मात् ॥ ५० ॥

नित्यानित्यादिभिस्तैरित्यन्तेः पञ्चभिः शोकैः सूक्ष्मस्वरूपं तदनुसन्धानं तद्वहोम-
 प्रकारञ्चोपदिशति । तत्र नित्यानित्योदिते नित्यानित्यपटले प्रोक्ते तद्वत् तन्त्रोक्तवत्
 स्थिते हृदये अनाहतचक्रे ब्रह्मरन्धाधः गिरःकपाले* ब्रह्मरन्ध्रप्रदेशाधोभागे त्वधो-
 मुखपद्ममध्ये । तत्तयात्मकं अग्निसूर्यसोमत्मकं । आद्यानित्यात्रिखण्डकं श्रीविद्या-
 खण्डवयम् ॥ तेषामित्यादिना शोकैर्नैतदुक्तं भवति मूलाधारं वज्ररामकं श्रीवि-

तेषां त्रयाणामैक्यन्तु मनसा भावयत्तथा ।

गमागमाभ्यां तेजोभिस्तेषामन्योन्यजैः शिवे ॥ ५३ ॥

तथा समिद्धं तत्तेजस्त्रयं बुद्ध्याथ तन्मयम् ।

चित्तविकल्पविधुरं भावयेद्बुद्ध्या यत् ॥ ५४ ॥

तेषां त्रयाणां वर्णानां प्रागुक्तानां क्रमेण वै ।

द्वाभ्यामन्यतमं कृत्वा पुटितं जुहुयाच्च तैः ॥ ५५ ॥

पुटितान् भानुहृद्गणैः स्वरांस्तारेण हुद्भृतैः ।

कुण्डलीमुखमार्गानौ जुहुयान्निश्चलाशयः ॥ ५६ ॥

द्यायाः प्रथमखण्डसूक्तं मुखप्रसृततेजस्कृत्वात्तदादिब्रह्मरन्ध्रान्तं हृदये सूर्यात्मकं
श्रीविद्याया मध्यमखण्डमुभयतः प्रसृततेजस्कृत्वात्तदादिकं मूलाधारान्तं
ब्रह्मरन्ध्रान्तगञ्च ब्रह्मरन्ध्राधःप्रदेशाधोमुखपञ्चकर्णिकायां श्रीविद्यायाः तृतीय-
खण्डं चन्द्रात्मकममृतमयत्वेनाधोमुखप्रसृततेजस्कृत्वात् तदादिकं मूलाधारा-
न्तमेधं तेजस्त्रयात्मकं खण्डत्रयं गमागमानुसन्धानेनान्योन्यमेकीभूतं तन्मयमनसा
सह स्वात्मानं च भावयेदिति । तथा प्राक्तप्रकारेण । तन्मयं कनकादिभिन्न-
मुकुरादिभेदवदिति शेषः । विकल्पविधुरं भेदरहितं । तेषां त्रयाणां अग्नि-
सूर्यसोमानां व्यधिकरणं षष्ठा । वर्णानां प्रागुक्तानां पञ्चदशे पटले अकारा-
दीत्यादिना चतुःषष्टितमेन श्लोकेनाभिप्रेतत्वेनाक्तानां । द्वाभ्यामग्निसूर्यसोमा-
त्मकवर्गवर्णत्रयान्यतमाभ्यां अन्यतमं वर्णवर्गा तैः वक्ष्यमाणक्रमेण पुटितैः । एत-
दुक्तं भवति पञ्चदशपटलोक्तानां सूर्यसोमात्मककुलासनरेखात्रयात्मकत्रयाभिप्रेतानां
वर्णानां मध्ये सोमात्मकषोडशस्वरवर्णः सूर्यात्मकककारादितकारान्तषोडश
वर्णवर्गश्चन्द्रात्मकथकारादिसकारान्तषोडशवर्णवर्ग चान्यतमाभ्यां वर्गाभ्यां
द्वितेजोमयाभ्यां तत्तदितरतेजामयवर्गवर्ण वक्ष्यमाणक्रमेण तैस्त्वैः पुटिताभिः
आट्टज्ञानत्रेयात्मिकाभिः षोडशभिः प्रोक्तं निर्विकल्पे स्वतजसि वक्ष्यमाणक्रमेण
जुहुयादिति ॥ ५५ ॥

पुटितानित्यादिभिः सममित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः प्राणाग्निहोत्रमन्त्रादिक-
मुपदिशति । अत्र भानुहृद्गणैः कुलासने सूर्यात्मकरेखास्थककारादितकारान्ताः

वज्रिभानुपुटान्तःस्थैश्चान्द्रैः स्तद्वङ्मन्त्रं क्रमात् ।

चन्द्रभानुपुटान्तःस्थैर्वज्रिभानुपुटान्तःस्थैर्ह्रस्वैर्जुहुयात्तथा ॥ ५७ ॥

भानुचन्द्रपुटान्तःस्थैर्वज्रिभानुपुटान्तःस्थैर्ह्रस्वैर्जुहुयात्तथा ।

चन्द्रवज्रिपुटान्तःस्थैर्भान्वर्णैर्जुहुयादपि ॥ ५८ ॥

वज्रिचन्द्रपुटान्तःस्थैर्गपि तद्वङ्मन्त्रं ततः ।

तथा तेषां प्रातिलोम्यात् षोडशानां हुनेदपि ॥ ५९ ॥

षोडश भान्वर्णाः । हृदि ति सकारः । तटासने वज्रिगंगास्थानामाग्नेया-
क्षराणां प्रतिलोमक्रमात् सकारस्य प्रथमभवितया तद्वाचकरूपहृच्छब्देन तटादि-
यकारान्ता वज्रिरूपाः षोडशवर्णा उच्यन्ते । तस्मात् ककारादितकारान्तैः
षोडशभिर्भान्वर्णैः सकारादियकारान्तं व्युत्क्रमात् षोडशभिर्गन्धर्वैश्च ।
स्वरान् तत्कुलासने सामात्मकरखास्थानकारादींश्चन्द्रात्मकान् । तारिणं प्रणवेन
हुङ्कृतैरित्यत्र हुङ्कारस्यार्थो गुरुमुखादवगन्तव्यः । निश्चलाशयः अनन्यमनाः । तस्मिन्
न्वा यथा—कश्चिदसौ, स्वप्नोऽसौ इत्यादयः तस्यार्थो इत्यन्ताः षोडश । वज्रि-
भानुपुटान्तःस्थैः यकारादिसकारान्तानामनुलोमानां ककारादितकारान्तानां प्रति-
लोमानां वर्णानां पुटान्तःस्थैश्चान्द्रैः स्वरैः । तद्वत् प्रणवेन हुङ्कृतैरित्यर्थः ।
क्रमात् अकारादिविसर्जनीयान् क्रमात् । तस्मिन्वा यथा—यश्चोत्तमो दशमो
इत्यादयः सश्चोत्तमो इत्यन्ताः षोडश । चन्द्रभानुपुटान्तःस्थैः अकारादि
विसर्जनीयान्तानां सौम्यषोडशवर्णानां तकारादिककारान्तानां भानु-
षोडशवर्णानां पुटान्तःस्थैर्वज्रिभानुपुटान्तःस्थैः यकारादिसकारान्तैः । तथा तारिणं
हुङ्कृतैरिति यावत् । तस्मिन्वा यथा—अथोत्तमो दशमो इत्यादयः
अश्चोत्तमो इत्यन्ताः षोडश । भानुचन्द्रपुटान्तःस्थैः ककारादितका-
रान्तानां भानुवर्णानां विसर्जनीयाद्यकारान्तानां चन्द्रवर्णानां पुटान्तःस्थैर्वज्रिभानुपुटान्तःस्थैः
यकारादिसकारान्तैः । तथा प्राग्वाचकारेण हुङ्कृतैः । तस्मिन्वा यथा—कथं
खड्गं गधोऽं इत्यादयः तस्यं इत्यन्ताः षोडश । चन्द्रवज्रिपुटान्तःस्थैः
स्वराणां अकारादिविसर्जनीयान्तानां सकारादियकारान्तानां च पुटान्तःस्थैः
भान्वर्णैः ककारादितकारान्तैः । अप्या तारिणं हुङ्कृतैः इत्यनुक्त्यते । तस्मिन्वा

एवं द्वादशधा होममन्त्रैः स्यादुदीरितैः ।

कृत्वा तद्वाच्यमखिलमर्थरूपञ्च तैः समम् ॥ ६० ॥

तेजस्त्रयात्मरूपं स्यादावयोरपि तद्वपुः ।

अन्यानि चावयोरिच्छागृहीतानि वपुषि वै ॥ ६१ ॥

तान्यन्यदेवतादेहसम्यगिच्छावशानि च ।

मुक्तिश्च तन्मयीभावस्थैर्यैरेव समीरितम् ॥ ६२ ॥

यथा—अकसो आकषो इत्यादयः अतथो इत्यन्ताः षोडश । वह्निचन्द्र-
पुटान्तःस्थेः थकारादिसकारान्तानां विभजनीयाद्यकारान्तानाञ्च पुटान्तःस्थेः ।
तद्वत्तारिण हुङ्गुतैः । अप्या ककारादितकारान्तैः भावर्णैः । तन्मन्त्रा-
यथा—थकः ॐ दखः ॐ इत्यादयः सत ॐ इत्यन्ताः षोडश ।
एवमुक्तप्रकारेण षड्विधप्रकारप्रोक्तभेदानां मन्त्राणां तारिण चतुर-
क्षरात्मकत्वे मत्त्यपि सम्प्रदायेन ते कृतमन्त्रिका एव लिखिताः ।
तेषां षड्विधभेदप्रकारप्रोक्तानां प्रातिनोमशात् षोडशानां षोडशमन्त्राणा-
मिति शेषः । एवमनुलामविलोमाभ्यां । होमं दिव्यत्वात् होमः
स्यादित्यर्थः । अक्षरैस्तेजस्त्रयात्मभिरिति शेषः । उदीरितैः प्रोक्तेषु दिन-
वत्सुत्तरशतरूपेष्वभीष्टैः षोडशभिर्मन्त्रैः । अखिलं ज्ञातज्ञानज्ञेयात्मकं । तै-
र्ज्ञातज्ञानज्ञेयात्मभिर्वाचकरूपैः त्रिभिस्त्रिभिरक्षरैः समं तदपृथग्रूपं ।
एतदुक्तं भवति एवं प्रोक्तेषु द्वादशसु भेदेष्वभीष्टभेदमन्त्ररूपैस्त्रितय-
ज्ञानमयैर्वाचकरूपैस्त्रिभिस्त्रिभिरक्षरैस्तत्ततेजस्त्रयात्मकं वाच्यमखिलमर्थ-
रूपमपृथग्रूपं कृत्वा मूलाधारस्थनिर्विकल्परूपमात्मसहावकौ होमः
स्यादिति ॥ ६० ॥

तेजस्त्रयेत्यादिना समीरितमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन शक्तिशिवयोः याथात्म्य-
स्वरूपस्य तेजस्त्रयात्मकत्वमितरं पाञ्चभौतिकविग्रहस्वेच्छागृहीतात्मकत्वं मुक्ति-
स्वरूपश्चोपदिशति । तत्र आवयोः शक्तिशिवयोः । तद्वपुः अनश्वरं वपुः ।
अन्यानि पाञ्चभौतिकानि । आवयोः प्राग्वत् । तन्मयीभावस्थैर्यैः प्राक्ततेजस्त्रय-
तादात्म्यभावस्थैर्यैर्मन्त्रैः ॥ ६२ ॥

तत्र कुण्डलिनीं ब्रूहि स्फुटं मे परमेश्वर ।
 तां वदामि शृणु प्राज्ञे रहस्यं परमाद्भुतम् ॥ ६३ ॥
 मूलाधारस्यवक्त्रात्मतेजोमध्ये व्यवस्थिता ।
 जीवशक्तिः कुण्डलाख्या प्राणाकारिण तेन सा ॥ ६४ ॥
 प्रसुप्तभुजगाकारा तिरावर्त्ता महाद्युतिः ।
 मायाशीर्षा नदन्ती तामुच्चरन्त्यनिशं स्वगे ॥ ६५ ॥
 सुषुम्नामध्यदेशे सा यदा कर्णद्वयस्य तु ।
 पिधाय न शृणोत्यस्या ध्वनिं तस्य तदा मृतिः ॥ ६६ ॥
 एवं सा जीवशक्तिस्तु यदा कुण्डलिनीस्थितिम् ।
 विहाय ऋजुतां याति स्वेच्छादग्डाहता सती ॥ ६७ ॥
 तदा विश्वप्रतीतिः स्यात् प्राणिनामन्यदा पुनः ।
 निशाम्बकारे भुवनस्थितिवत् स्वात्मनः स्थितिः ॥ ६८ ॥

तत्रेत्यादिना श्लोकपूर्वार्द्धेन कुण्डलिनीस्वरूपं देवी पृच्छति । तत्र स्फुटं
 सुस्पष्टं । तामित्यादिना श्लोकात्तरार्द्धेन कुण्डलिनीस्वरूपकथनं प्रसीति ।
 तत्र तां कुण्डलिनीं । रहस्यं देशिककटाक्षादृते ज्ञातुमशक्यत्वात् । परमाद्भुतम्
 ज्ञानात्मकत्वात्तादात्म्यात्मकत्वञ्च ॥ ६३ ॥

मूलाधारित्यादिभिः साधक इत्यन्तेः पङ्क्तिः श्लोकैः कुण्डलिनीस्वरूपं
 तदनुभावञ्चोपदिशति । तत्र तेन प्राणाकारिण । सा कुण्डलिनी । महाद्युतिः विश्व-
 प्रकाशकत्वात् । मायाशीर्षा विसर्जनीयशीर्षा । तां मायां उच्चरन्ती तदात्मना
 ऊर्ध्वोर्ध्वं मच्चरन्ती । स्वगे इत्येतदुत्तरत्र सुषुम्नामध्यदेशे इत्यस्य विशेषणं । सा
 कुण्डलिनी । तदा अत्यामन्नता । एवमुक्तरूपा । तुर्विशेषः । ऋजुतां याति मूलाधारा-
 द्विनिर्गत्य तदुपरि श्रोत्रादीन्द्रियगामिनी । स्वेच्छादग्डाहता स्वेच्छाप्रेरणापर-
 वशा । अन्यदा तस्यां प्रसुप्तभुजगाकारतया स्थितायां । निशाम्बकारे भुवनस्थितिवत्
 अप्रकाशतया । एतदुक्तं भवति यदा स्वात्मस्फुरत्तारूपिणी ब्रह्मात्मिका
 कुण्डलिनी शक्तिः मूलाधारात् प्रसुप्तभुजगाकारतां विहाय स्वेच्छाप्रेरिता

एवं तां वेत्ति यो देहं देशिकादेशदर्शिताम् ।
 स वेत्ति ब्रह्म परमं मां त्वानपि च साधकः ॥ ६६ ॥
 जीवन्मुक्तः स विज्ञेयः शुद्धात्मासक्तमानसः ।
 अस्पृष्टपुण्यपापश्च शोकहर्षातिभूमिगः ॥ ७० ॥
 रागद्वेषविनिर्मुक्तस्त्यक्तसर्वक्रियाफलः ।
 निरुपाधिकसन्तुष्टः स्वेच्छाधीनच्छया युतः ॥ ७१ ॥
 स्वदेहमात्रयावश्च समश्च स्तुतिनिन्दयोः ।
 समारिमित्रकल्याणगुणशीलदयान्वितः ॥ ७२ ॥
 एवं स कथितो जीवन्मुक्तो लोकेषु साधकः ।
 इतरः पूजने देव्या भजने च सकौतुकः ॥ ७३ ॥
 कालेन सिद्धिभागभूयादितरो दुःखभाजनम् ।
 जन्मभिर्व्यहृभिः क्लिष्टो* मूर्खो विद्याधनोद्धवैः ॥ ७४ ॥

चहं गता व्याप्ता विलदेहात्तत्तदिन्द्रियहारा विनिर्गत्य विश्वं कबलीकरोति
 तदा विश्वप्रतीतिर्भवति । पुनः स्वेच्छया यदा मूलाधारे सा प्रसप्तभुजगा-
 कारमात्रस्वरूपतां याति तदा निशास्त्रन्धकारे भुवनस्थितिषत् तद्विश्वप्रतीतिः
 न स्यादिति । एवं प्रकाशकरीं । तां कुण्डलिनीं । देशिकादेशदर्शितां देशिको-
 पदेशदर्शितां । मामपि शिवं शक्तिञ्च त्वाम् ॥ ६६ ॥

जीवन्मुक्त इत्यादिभिः साधक इत्यन्तराध्यक्षैस्त्रिभिः श्लोके जीवन्मुक्तलक्षण-
 मुपदिशति । तत्र असक्तमानसः इति पदच्छेदः । शोकहर्षातिभूमिगः
 शोकहर्षयोरपि पारं गतः । निरुपाधिकसन्तुष्टः स्वभावसन्तोषयुक्तः । स्वेच्छा-
 धीनेच्छया युतः अपरप्रेरितबुद्धिः । समारिमित्रः रागद्वेषाभावात् । जीव-
 न्मुक्तः जीवन्नेव मुक्तः परमार्थतः स्वात्मनोन्यायभावादित्यर्थः ॥ ७२ ॥

इतर इत्यादिना योनिष्वित्यन्तेनार्धवित्यन्तेन श्लोकेनोक्तज्ञानरहितस्यापि
 देव्यर्चनात् कालेन तत्सिद्धिः भक्तितः तदर्चनादिरहितस्य प्रत्यवायश्चोप-

मुदैरुन्मत्तचित्तः सन्नधोधा याति योनिषु ।

नित्यासु भक्तिभुवनं प्रक्षीणे पापकर्माणि ॥ ७५ ॥

जायते यद्वलाङ्गिणी भवेत् प्रागुक्तलक्षणः ।

नरो भवन्ति तां भक्तिं प्राप्य लोकेषु देवताः ॥ ७६ ॥

दृश्यन्ते भानुचन्द्रारबुधजीवसितासिताः ।

अन्यं च लोकपालाद्यास्तद्भक्तिप्राप्तसम्पदः ॥ ७७ ॥

बहुना किं परं देवि नित्याभिः सदृशानघ ।

न सन्ति देवता विद्यास्तस्मात्ता एव सर्वदा ॥ ७८ ॥

भावयाम्यहमद्यापि त्रिकालं विग्रहान्वितः ।

दिशति । तत्र इतरः प्राक्तज्ञानरहितः । देव्यः सर्वकारणभूताया ललितायाः । कालेन भक्त्युपासनादिगौरवलाधववशात् कालद्रोहविलम्बनेन । इतरः तद्वत्प्रा-
दिरहितः । जन्मभिर्वहुभिः अपरमार्थज्ञानसर्वस्वैर्विविधजन्मभिः । मूर्खः
अविवेकी । विद्याधनोद्भवैरित्येतदुत्तरं मुदैरित्यस्य विशेषणम् । उन्मत्तचित्तः
कर्तव्याकर्तव्यज्ञानरहितः । अधोधा याति योनिषु नीचैर्नीचैर्विषयेषु परवशो
भवतीत्यर्थः ॥ ७४ ॥

नित्यास्वित्यादिभिरन्वित इत्यन्तैरर्हाद्यन्तेस्त्रिभिः श्लोकैः नित्यासु भक्तेर्दोषलभ्यं
तद्भक्तिर्वैभवं नित्यावैभवविग्रहान्वितैर्नश्वरेण तदुपास्तिं चापदिशति ।
तत्र प्रक्षीणे सद्गुरुकटाक्षादिभिः । पापकर्माणि अज्ञानदुर्वृत्तिनाद्युपहतकर्मणि ।
यद्वलाङ्गिणी भवेत् प्रागुक्तलक्षणः जीवन्मुक्तलक्षणः । नरः प्रागुक्तलक्षणो भवेदित्य-
न्वयः । तां भक्तिं अस्मिन् पटले वक्ष्यमाणरूपां । देवताः—इत्यस्य भवन्ती-
त्यनेनान्वयः । लोकपालाद्या इत्यत्राद्यशब्दस्त्रयस्त्रिंशत्कोटिदेवताविषयः ।
तद्भक्तिप्राप्तसम्पदः उक्तरूपभक्तिप्राप्तैश्चर्याः । बहुना भाषणेन । सदृशाः अनघ
इति च पदच्छेदः । भावयामीत्यस्य ता एव इत्यनेन पूर्वत्वान्वयः । अहं
शिवः । त्रिकाले सन्ध्यात्रये । विग्रहान्वितः न्यस्तविग्रहः । अनेन
लब्धज्ञानानामपि सन्ध्यात्रयोपास्ते रवश्यकर्तव्यता कथितेति सम्प्रदायार्थः ॥ ७८ ॥

तद्वर्णव्याप्तचक्रस्था ग्रहाश्च तच्च दर्शिताः ॥ ७६ ॥

विधिविष्णु शिवात्मत्वं तासामेव निजच्छया ।

अन्याश्च देवता या यास्तास्तास्तन्मयविग्रहाः ॥ ८० ॥

पररूपन्तु वक्ष्यामि होमन्ते महदद्भुतम् ।

यत्सिद्धिः सिद्धरूपाणां प्रागुक्तानां भवेत् सदा ॥ ८१ ॥

अन्येषां न भवेद्भावः तथा सर्वाश्च यो महान् ।

प्रक्षीणाशेषपापानां भक्तिः स्यात्तज्ज्ञसेविनाम् ॥ ८२ ॥

तद्वर्णव्यादिना श्लोकोत्तराद्धेन पञ्चविंशपटलोक्तमातृकाचक्रारस्थग्रहाणां दशं तत्स्थितिरूपञ्च स्मारयति । तत्र तद्वर्णव्याप्तचक्रस्थाः नित्यात्मकमातृका-
वर्णव्याप्तचक्रस्थाः ॥ ७८

विधीत्यादिना श्लोकेन विभूर्त्तीनामन्यदेवतानाञ्च नित्यानां स्वेच्छाविग्र-
हात्मकत्वमुपदिशति । तत्र विधिविष्णु शिवात्मत्वं ब्रह्मविष्णुरुद्रात्मकत्वं ।
तासां षोडशनित्यानां । निजच्छया स्वेच्छया । अन्याः अन्यतन्त्रेषूपदिष्टाः ।
तन्मयविग्रहाः चक्रान्तरस्थषोडशनित्यामयविग्रहाः ॥ ८० ॥

पररूपमित्यादिना महानित्यन्तेनाङ्गीधिकेन श्लोकेन पररूपहोमकथनप्रस्ताव-
पुरःसरं सिद्धमाध्यमाधकादित्येषु सिद्धानामेव तत्परहोमयोग्यतामितरेषा-
मुभयेषां तदयोग्यताञ्चोपदिशति । तत्र तुर्विंशेषे । महदद्भुतं समस्तभेदविलय-
नात्मकत्वात् । यत्सिद्धिः पररूपहोमभावसिद्धिः । सिद्धरूपाणां प्रागुक्तानां
अस्मिन्नेव पटले प्रोक्तसूक्ष्महोमसिद्धानां । अन्येषां साधकसाध्यानां । भावः
पररूपहोमस्येति शेषः । तथा सिद्धवत् ॥ ८१ ॥

प्रक्षीणेत्यादिना श्लोकोत्तराद्धेन तत्परहोमभावसिद्धानां अनुभावं हृदीकृत्य
नित्यासु भक्त्युपलब्धिकरणमुपदिशति । तत्र प्रक्षीणाशेषपापानां देशिक-
कटाक्षादिभिर्दूरीकृतदुर्वासनानां । तज्ज्ञसेविनां विदितपरमार्थनाथसेवादिनत्-
पराणाम् ॥ ८२ ॥

नित्याविद्यासु भक्तानां लक्षणं शृणु मन्दरि ।

आमुष्णिकामंशयत्वं मन्तोषो नित्यपूर्णता ॥ ८३ ॥

मुखिता त्यागिता ज्ञानं कृतज्ञत्वमलुब्धता ।

अकार्षण्यमदोनत्वं परचिन्तानिरुद्यमः ॥ ८४ ॥

दयालता मनस्वित्वमवेषम्यं मनःस्थितौ ।

लाभहान्योः प्रीतिरोषाभावः कल्याणशीलता ॥ ८५ ॥

कल्याणाभिनिवेशित्वं सदा कल्याणकोर्त्तनम् ।

अकल्याणकथालापवैमुख्यं स्वच्छया स्थितिः ॥ ८६ ॥

सदैश्वर्य्यञ्च भोक्तृत्वं नैष्ठिकत्वमजिह्वता ।

सर्वानुकूल्यं मङ्गलैर्प्रियत्वं वाञ्छितामयः ॥ ८७ ॥

नित्येत्यादिभिस्त इत्यन्तेः षड्भिः श्लोकैः सप्रस्तावपुरःसरं नित्याभङ्गलक्षणोपदेशं प्राक्कनिगमनञ्च करोति । तत्र नित्याविद्यासु षोडशनित्यानां विद्यासु । मन्दरोगतिं देवोमस्वः । आमुष्णिकामंशयत्वं परमार्थपरिज्ञानात् । मन्तोषः अवामथावष्ये क्रायभावात् । नित्यपूर्णता देगकालाद्यनशक्त्वभावेन । मुखिता स्वात्मपरमानन्दानुभवरसेन । त्यागिता नैरपेक्षं । ज्ञानं सदनसम्भानं । कृतज्ञत्वं गुरुचरणनलिनयुगलभजनपरत्वं । अलुब्धता इतरानपेक्षा । अकार्षण्यं द्रव्यविषयमुद्दिष्टा महाप्रयत्नराहित्यं । अदोनत्वं अन्नद्रुभावः । परचिन्तानिरुद्यमः भेदराहित्यात् । दयालता सर्वप्राणिषु । मनस्वित्वं उदारभावः । अवेषम्यं मनःस्थितौ लाभहान्योः लाभहान्योः मनस्थिताववेषम्यमिति वाच्यः । प्रीतिः रोषाभावः सर्वप्राणिषु प्रीतिः कोपभावश्च । कल्याणशीलता मङ्गलाचरणस्वभावता । कल्याणाभिनिवेशित्वं मङ्गलकर्मैस्वभिनिवेशित्वं । कल्याणकोर्त्तनं मङ्गलस्वभावानां महतां नामानुभावकोर्त्तनं । अकल्याणकथालापवैमुख्यं अकल्याणेषु कर्मसु तदाचारवतां कथालापे च वैमुख्यं । स्वच्छया स्थितिः अपराधीनतया स्थितिः । सदैश्वर्य्यं राजचोरदुर्जनारात्याद्यनुपहतमहिमत्वं । भोक्तृत्वं भोक्तृशक्तिमत्त्वं । नैष्ठिकत्वं सर्वदेवतावियहेष्वनुस्यूतनित्यात्मभावव्यभिचारित्वं । अजिह्वता अकटिलहृदयता । सर्वानुकूल्यं सगनरतिर्य्य-

✽राजयोषित् प्रभुप्राज्ञवहुमानममत्सरः ।

सर्वोत्तरत्ववाञ्छा च लक्षणा नौरितानि ते ॥ ८८ ॥

यद्विकल्पस्वरूपन्तु मनस्तन्निर्विकल्पके ।

निधानं परहोमन्तु स्थूलसूक्ष्मञ्च यन्मयम् ॥ ८९ ॥

उच्चावचविकल्पानां वस्तूनामग्निदाहतः ।

तन्मयत्वादैकरूपं स्थूलहोममुदीरितम् ॥ ९० ॥

गाद्यभेदेन सर्वविग्रहाणां नित्याविग्रहात्मकत्वप्रतिपत्तेः । सङ्गोत्तमप्रियत्वं नादस्वरूपस्य नित्यात्मकत्वात् । वाञ्छिताप्तयः स्वस्माद्भिन्नविषयाभावात् । राज-
योषित्प्रभुप्राज्ञवहुमानं स्वस्याभिरामात्मकभावसिद्धेः । अमत्सरः स्वसमाना-
धिकराहित्यात् । सर्वोत्तरत्ववाञ्छा देवतातादात्म्यसिद्धिवाञ्छा ॥ ८८ ॥

यद्विकल्पेत्यादिना श्लोकेन परहोमस्वरूपं स्थूलसूक्ष्महोमयोरपि तन्मयत्वं चोप-
दिशति । तत्र विकल्पस्वरूपं सकलविश्वविकल्पकारणस्वरूपं । निर्वि-
कल्पके परस्वरूपे । निधानं विलापनं । एतदुक्तं भवति संकल्पविकल्प-
कारणभूतस्य मनसो निर्विकल्परूपे स्वात्मनि विलापनं परहोम इति ।
यन्मयं परहोममयम् ॥ ८९ ॥

उच्चावचेत्यादिभिः समोरित इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः स्थूलसूक्ष्महोमयोः
परहोमेन तादात्म्यवासनां तदनुसन्धानञ्चोपदिशति । उच्चावचविकल्पानां
समित्पुष्पफलादिभेदभिन्नानां वस्तूनां तद्दोमद्रव्याणां । तन्मयत्वात् होममयत्वात्
अग्निमयत्वात् । ऐकरूपं अपृथग्भावः । एतदुक्तं भवति समिदादि-
सकलवस्तूनां स्थूलहोमादग्निमयत्वेनैकरूपमुदीरितमिति । तथा एकोक्त्युक्त्यादित्यर्थः ।
एतदुक्तं भवति सूक्ष्महोमात् स्वमूलाधारमध्यस्थकुण्डलिनोमुखसविसर्गमहावक्त्रौ
सकलशब्दोदयविश्रान्तिपदे नानारूपवाचकैः शब्दैः तद्वाच्यनर्थान् वेद्यवेत्त-
विदात्मनो कोक्त्यादिति । स्थितिरित्यादिनाद्यार्जेन सर्वभेदविलापनात् स्थितिरेव
परहोमो भवतीति मतान्तरमुच्यते । स्वात्मरूपमहावक्त्रज्ज्वालारूपिषु स्वात्मरूपा-
पृथग्भूता महाशक्तिः स्वात्मरूपवक्त्रिः तज्ज्वाला तद्विच्छा स्वात्मरूपमहाशक्तौच्छे-

सूक्ष्महोमं तथा शब्दैर्नानारूपैस्तु वाचकैः ।
 वाच्यार्थानामशेषेण वेद्यवेत्तृविदात्मना ॥ ६१ ॥
 स्थितिः परो भवेद्धोमः सर्व्वभेदविलापनात् ।
 स्वात्मरूपमहावह्निज्वालारूपिषु सर्व्वदा ॥ ६२ ॥
 निरिन्धनेद्रूपेषु परमार्थात्मनि स्थिरे ।
 निर्व्युत्थानविलापस्तु परहोमः समोरितः ॥ ६३ ॥
 तेषु प्रोक्तेषु कुण्डेषु चतुरस्रे समाचरेत् ।
 होमकर्म समस्तं तु शुभात्मकमुद्गीरितम् ॥ ६४ ॥
 अशुभात्मकमुक्तन्तु कुर्यात्तस्रे समीरिते ।
 अन्येष्वन्यानि कार्याणि प्रोक्तानि प्रोक्तरूपतः ॥ ६५ ॥
 प्रागुदक्शिवदिग्बह्वः कुर्याद्धोमन्तु मङ्गलम् ।
 दक्षिणास्योभिचारन्तु गदे वह्निमुखो द्विषाम् ॥ ६६ ॥

तार्थः । सैव येषां रूपाणि ते स्वात्मरूपस्वस्ववह्निज्वालारूपिणः तेषु स्वात्म-
 रूपमहावह्निज्वालारूपिषु निरिन्धनेद्रूपेषु अनन्याधिष्ठितप्रकाशरूपेषु पर-
 मार्थात्मनि सत्तामात्रस्वरूपे स्थिरे अविकारिणि निर्व्युत्थानविलापः निर-
 वशेषविलयनभावः । एतदुक्तं भवति स्वरूपमहाशक्तीच्छारूपेषु निरधिष्ठान-
 प्रकाशात्मकेषु सकलरूपेषु परमार्थतः स्फुरिततत्त्वरूपेऽविकारिणि सत्तामात्रे
 स्वात्मनि तेषां निःशेषविलयनभावः परहोमः समोरित इति ॥ ६३ ॥

तेष्वित्यादिना रूपत इत्यन्तेन श्लोकद्वयेनोक्तकुण्डेषु सामान्येन चतुरस्र-
 होमकुण्डेषु शुभकर्महोमविधानमुपदिशति । तत्र चतुरस्रे उक्तरूपे । त्रस्रे
 प्रोक्तरूपे । अन्येषु कुण्डेष्विति शेषः । प्रोक्तरूपतः प्रोक्तविधानेन ॥ ६५ ॥

प्रागित्यादिना क्तुस्रश्च इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन मङ्गलादिकर्मसु हातुदि-
 ग्विशेषाभिमुख्यमुपदिशति । तत्र प्रागुदक्शिवदिग्बह्वः प्रागभिमुख उदगभि-
 मुखः शिवदिगभिमुखश्च । तुर्विशेषे । दक्षिणास्यः दक्षिणदिङ्मुखः । तुर्विशेषे ।
 गदे गदार्थोपक्रमे । वह्निमुखः वह्निदिङ्मुखः । वायुमुखः वायुदिङ्मुखः ।

उच्चाटनं वायुमुखो विद्व षं राक्षसान्मुखः ।

विदध्यात् पश्चिमास्यस्त क्रूराग्न्यानि कृतस्त्रशः ॥ ९७ ॥

स्वदेशग्रामगंहादौ तानि कर्माणि तदिशि ।

विदध्यादुर्पावश्याक्तमन्यथानर्थमावहेत् ॥ ९८ ॥

कुण्डादिकरणाशक्तौ स्थण्डिले होममाचरेत् ।

ग्रामयः परिसृष्ट तु सुसमं भूतले शुभे ॥ ९९ ॥

बालकाहस्तविस्तारायाममास्तीर्य तत्र वै ।

मध्ये विदध्याहोमन्तु प्राक्तमेवमशेषतः ॥ १०० ॥

कालतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समौगिता ।

अस्या निफालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥

इति षाड्गणनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते

त्रिंशत्तमं पटलम् ॥ ३० ॥

राक्षसान्मुखः निऋतिदिङ्मुखः । पश्चिमास्यः पश्चिमदिङ्मुखः । अन्यानि
प्राक्तं तराणि । एतदुक्तं भवति होतुराभिमुख्यदिग्भेदेऽपि तां तां दिशं
प्राचीं परिकल्प्य कुण्डं निर्माय जुहुयादिति ॥ ९७ ॥

स्वदेशं त्यादिना शोकेन स्वदेशादौ प्राक्तकर्मासु प्राक्तदिङ्मुखतया अवश-
कत्तं व्यतां तदकरणं प्रत्यवायञ्चापदिशति । गंहादावित्यत्रादिशब्दः पुरादि-
विषयः । कर्माणि प्राक्तानि । तदिशि प्राक्तदिशि । अन्यथा विपरीतकरणे ॥ ९८ ॥

कुण्डादीत्यादिना शेषत इत्यन्तेन शोकहयेन कुण्डादिकरणाशक्तानां
स्थण्डिले होमविधानपरः सरं स्थण्डिलनिर्माणाविधानमुक्तनिगमनसहितमुप-
दिशति । तत्र तुविंशेव । शुभं लामास्थिलोष्टादिरहितं ध्रुमायनाकुलं च ।
तत्र प्राक्तप्रकारेण कृतकाष्ठनवके । मध्ये सर्वमध्यकाष्ठमध्ये ॥ १०० ॥

इति षाड्गणनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार-

सिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्दनार्थेन विरचितायां मनो-

रमाख्याया व्याख्यायां वासुदेवताचक्रतत्पूजादि सूक्त-

परहोमविधानप्रकाशनपरं त्रिंशत् पटलं परिपूर्णं

परामृष्टम् ॥ २८ ॥ अंततमम् ॥

एकविंशपटलम् ।

सूक्ष्मं परं च होमं ते कथितं परमेश्वरि ।

इदानीं स्थूलहोमन्तु कथयाम्यरिमर्दनम् ॥ १ ॥

तत्तत्कर्मोदिते कुण्डे कुर्व्याद्धोममुदीरितैः ।

विधानैर्द्वेषनिधनरोगनिग्रहचाटनम् ॥ २ ॥

आयुर्दायं रिपोक्ष्णत्वा लग्नोक्तर्क्षानुगुण्यतः ।

तदात्मिकग्रहाणाञ्च स्थितिमष्टकवर्गकम् ॥ ३ ॥

तथाणामानुगुण्ये न कुर्व्यात्तदभिचारकम् ।

अन्यथा क्रूरकर्माणि कुर्व्यान् नाशयन्ति हि ॥ ४ ॥

तान्येव कर्माणि तथा तत्तुयप्रातिकूल्यतः ।

कुर्व्यात्तद्देवताभक्तिमास्तिक्यं वर्त्तनं गुह्यम् ॥ ५ ॥

पूर्वस्मिन् दिग्ने पटले पाङ्गुनिष्ठानां बालुदेवताचक्रं तत्पूजादिविधान-
सहितं सूक्ष्मपरहोमविधानमुपदिश्यानन्तरं पाङ्गुनित्याभक्तिनिष्ठानां अरि-
मर्दनकर्महासादिविधानमुपदिशति । सूक्ष्ममित्यादिना विधानत इत्यन्तेन
श्लोकशतरूपेणैकविंशेन पटलेन । तत्र सूक्ष्ममित्यादिना चाटनमित्यन्तेन
श्लोकद्वयेन प्रोक्तनिगमनसहितं प्रोक्तकुण्डेषु प्रोक्तविधानेनारिमर्दनविधानकथनं
प्रस्तौति । तत्र ते तत्र । कथितं पूर्वस्मिन् पटले । द्वेषनिधनरोगनिग्रह
चाटनमित्यत्र द्वेषशब्दो मारणविषयः निग्रहशब्दो युडादिषु पराजयादि-
विषयः चाटनम् उच्चाटनम् ॥ २ ॥

आयुर्दायमित्यादिभिरासनमनमित्यन्तैश्चतुभिः श्लोकेरभिचारकर्मकरण-
काले ज्ञातव्यांश्च नदनवेक्षणं प्रत्यवायञ्चापदिशति । तत्र लग्नोक्तर्क्षानुगुण्यतः
तयोदशे पटले तज्जन्ममित्यादिना षडङ्गानिषमश्लाकोत्तरार्द्धाद्यार्द्धद्वयेन प्रोक्तनक्षत्र-
नामानुगुण्यतः । तदात्मिकग्रहाणां तत्प्रयोगकाले गाचरग्रहाणां । चः सम-
ञ्चयः । अष्टकवर्गकं फलमिति शेषः । तथाणां प्राकानामायुर्दायदशा-

तत्तत्पार्श्ववर्त्तिमन्त्वज्ञानालोच्य रिपुनिग्रहम् ।

विदध्यादन्यथा गक्त्रा नैष्कल्यं वात्मनाशनम् ॥ ६ ॥

रिपोरष्टमलग्ने च काले त्वष्टमराशिगे ।

स्थाने कुर्यादनिष्टानि तद्विनाशाय साधकः ॥ ७ ॥

प्राच्यां मेषवर्षौ वज्जी मिथुनं दक्षिणे तथा ।

कुलौर्गमिंहमथ तन्निष्ठत्यां कन्यका स्थिता ॥ ८ ॥

गोचरफलाष्टकानां । आनुगुह्यं आनुकूल्योऽभिचार्यस्य रिपोः प्राति-
कूल्ये इत्यर्थः । अन्यथा कुर्यात् यदि । तान्येव एवकारा भिन्नक्रमः । तत्तय-
प्रातिकूलप्रत एवेत्यर्थः । एतदुक्तं भवति रिपोरभिचारकाले ज्योतिःशास्त्रे
होरास्कन्धाक्तप्रकारेण तस्य तात्कालिकमायुर्दीयगोचराष्टकवर्गेषु ग्रहाणां
स्थितिं विचार्य तत्तद्व्यानुकूल्ये त्वभिचारकर्म न कुर्यात् । तमनवेत्तः क्रूर-
कर्माणि कुर्वाणं तान्येव नाशयन्ति । तत्तयप्रातिकूल एव तद्विपुनाशाय
तानि क्रूरकर्माणि कुर्यादिति । तद्देवताभक्तिं रिपोर्देवताभक्तिम् । आस्तिक्यं
रिपोर्देवब्राह्मणादिविषयनिष्ठां । वर्त्तेन आचारः । आलोच्य तज्ज्ञैस्तेषां अनु-
भावादिकमित्यर्थः । अन्यथा प्रोक्तान्यथाकरणे । वा विकल्पे । एतदुक्तं
भवति रिपोरभिचारप्रयोगादिषु तस्य देवताभक्तिमास्तिक्यमाचारं गुरुं तत्पार्श्वं
वर्त्तिमन्त्वज्ञानं विज्ञाय तेषामनुभावादिकं तद्विदभिगालोच्य तत्प्रावर्त्य तस्या
भिचारादिकं न कुर्यादन्यथाकरणे तत्फलस्य नैष्कल्यं तत्प्रयोक्तुर्नाशनं वा
भवतीति ॥ ६ ॥

रिपोरित्यादिना श्लोकेनकूरप्रयोगारम्भकालं गृहादिषु तद्देशविशेषादिकं
चोपदिशति । तत्र अष्टमलग्ने जन्मर्तराशेश्चन्द्रलग्नाशिवेति शेषः । काले
तदुदयकाले । अष्टमराशिगे स्थाने अनन्तरश्लोकद्वयवक्ष्यमाणराश्यात्मकेषु
स्थानेषु द्वादशसु । तद्विनाशाय रिपुविनाशाय ॥ ७ ॥

प्राथ्यामित्यादिना सुस्थितमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन मण्डपगृहादिसकलवस्तूनां
द्वादशराश्यात्मकतामुपदिशति । तत्र वज्जी कोणे । दक्षिणे दक्षिणदिग्देशे । तन्नि-

तुलाकोटौ पश्चिमतो धनुर्वार्यौ तु संस्थितम् ।
 नक्रकुम्भावत्तरतो मौन ईशे तु संस्थितम् ॥ ८ ॥
 एवं राशिक्रमं ज्ञात्वा कुर्यात् कर्माणि देशतः ।
 काले तु पञ्च पञ्च सार्धष्टिकाः क्रमयोगतः ॥ १० ॥
 चैवादिषु तु मासेषु द्वादशस्वपि भास्करः ।
 मेषादिराशिना याति तथान्यैर्ग्रहमण्डलैः ॥ ११ ॥
 देहेषु प्राणिनां तद्वदष्टाङ्गुलिविभेदतः ।
 भूर्धादिचरणान्तन्तु तान् द्वादशसु लक्षयेत् ॥ १२ ॥

ऋत्यां विदिशि । पश्चिमतः पश्चिमदिशि । वार्यौ कोणे । उत्तरतः उत्तरस्यां दिशि ।
 ईशे कोणे । संस्थितं कालचक्रस्य राशिचक्रवन्न भ्रमतोत्यर्थः ॥ ८ ॥

एवमित्यादिना श्लोकेन प्रोक्तनिगमनं चक्रमतद्द्वादशराशोनां प्रतिराशुदय-
 कालघटिकासंख्याश्चोपदिशति । तत्र एवं उक्तमात् । राशिक्रमं राशोनां
 स्थितिक्रमं । कर्माणि वृत्तान्तेति शेषः । देशतः देशात्मकत्वेन । काले तु
 कालचक्रे तु । पञ्चपञ्च स्युः एकैकराशेः । क्रमयोगतः अपक्रमचक्रस्थितिस्तु
 कालदेशयोर्वैषम्यात् । गणितशास्त्रोक्तक्रमयोगेन खखदेशं राशोनामुदय-
 घटिकामानवशात् वक्ष्यमाणप्रकारेण सूर्याधिष्ठितराश्यादिक्रमयोगतः ॥ १० ॥

चैवादीत्यादिना श्लोकेन कालचक्रे ग्रहाणां गतिक्रममपदिशति । तत्र चैवा-
 दिषु तत्र दिव्यत्वात् चैवादिशब्दः सौरमासविषयः । तु विशेषे । याति एकैक-
 सौरमासस्यैकैकराशिभुक्तिक्रमेणेति शेषः । तथा तथाविधः अन्ये सन्धा-
 दिभिः । ग्रहमण्डलैः ज्योतिःशास्त्रं तत्तद्ग्रहपरिवृत्तिप्रोक्तकालविशेषै-
 रित्यर्थः ॥ ११ ॥

देहेष्वित्यादिना श्लोकेन सकलप्राणिनां देहमा द्वादशराश्यात्मकत्वमुप-
 दिशति । तत्र तद्वत् मेषादिमोनास्तक्रमेण । तान् राशीन् । द्वादशसु,
 स्थानेषु ॥ १२ ॥

तयाणामानुगुण्य न कुर्यात् कर्माणि नान्यथा ।

शुभाशुभानि सर्वानि फलान्यत्र कृते ध्रुवम् ॥ १३ ॥

तथाहनि विषस्थानान्यमृतस्थानकानि च ।

ज्ञात्वा विदध्यात् पुत्तल्याः प्रयागं सर्वतस्तथा ॥ १४ ॥

सिते हृदि स्तनगले नासाजोणि तथा श्रुतौ ।

भ्रूशङ्खमूर्ध्मध्येषु तत्र भ्रूशङ्खमध्यतः ॥ १५ ॥

कर्णं नेत्रे नासिकायां वक्षते परुषस्य तु ।

सव्यकण्ठस्तनतटे हृदि नाभौ च गुह्यके ॥ १६ ॥

जानुसन्ध्यङ्घ्रिपार्श्वेषु तथाङ्गुष्ठं च दक्षिणे ।

चङ्गी सन्धौ जानुगुह्ये नाभौ चेति सिततरि ॥ १७ ॥

तयाणामित्यादिना श्लोकेन प्रोक्तकालविग्रहरागिवगेन शुभाशुभकरणोक्त्य-
मुपदिशति । तत्र तयाणां देशकालविग्रहात्मकानां । आनुगुण्येन आनु-
कूल्येन । अन्यथा उक्तमङ्गुलेन । एवं कृते कृतप्रकारालङ्घनेन शुभा-
शुभप्रयागे कृते ॥ १३ ॥

तथेत्यादिना श्लोकेन पुत्तलोप्रयोगार्थं देहे विषामृतस्थानयोर्ज्ञातव्यत्व-
मुपदिशति । तत्र तथेत्येत्यामृतस्थानकानां त्वत्रान्वयः । षड्विंशपटले
प्रोक्तक्रमेण दक्षवामभागयोः प्रतिभागं पञ्चदशपञ्चदशस्थानभेदक्रमेण स्थिता-
नीत्यर्थः । अहनि प्रयोगदिवसे । विषस्थानानि अनन्तरश्लोके वक्ष्यमाणानि ।
सर्वतः कर्म्मसु । तथा वक्ष्यमाणप्रकारेण ॥ १४ ॥

सितेत्यादिभिर्वर्त्तित इत्यन्तरर्हाधिकैस्त्रिभिः श्लोकैः पुरुषाणां योषिताञ्च
विपरिवृत्तिरूपस्यानुरूपदिशति । तत्र सिते इत्यादिना श्लोकेन दादश
स्थानानि उपदिशति । सिते गुह्यतले । स्तनगले स्तने च गले च । भ्रूशङ्ख-
मूर्ध्मध्येषु तत्र मूर्ध्ना मध्ये । शङ्खभ्रूमध्यतः शङ्खमध्ये भ्रूमध्ये च ॥
कर्णेत्यादिना श्लोकेन स्थानाष्टकं तत्र सव्यकण्ठे वामकण्ठे ॥ जान्वि-
त्यादिना श्लोकेन दश स्थानानि । तत्र अङ्घ्रिपार्श्वशब्देनाङ्घ्रिपृष्ठ
देश उच्यते । अङ्गुष्ठे वामपादाङ्गुष्ठे । दक्षिणे दक्षिणपादाङ्गुष्ठे । अङ्गी

तिष्ठे द्विषकला पुंसि स्त्रियां वामादि वर्त्तते ।
 विषनाड्यां विषस्थाने वेधयेत् कण्टकेन तु ॥ १८ ॥
 मङ्कोचकाख्येन तदा तीव्रेणास्थिमयेन वै ।
 वदरादिममूख्यैर्वा तथायमारमूचिभिः ॥ १९ ॥
 पुल्ल्यां यत् तद्विद्धं तदङ्गं शतदेहजम् ।
 व्याधिना पीडितं कालादविधेयं भवेद्भुवम् ॥ २० ॥
 तत्र तेनार्त्तिना क्लिष्टो जीवितेशपुरं व्रजेत् ।
 पुत्तलीकरणं वक्ष्ये शृणु निग्रहसिद्धये ॥ २१ ॥

अङ्गुष्ठप्रष्टे । ममूख्येन तदनन्तरममूख्येन । जानुगुह्ये जानौ गुह्ये । इति उक्त-
 प्रकारेण । मितेतरं कृष्णपत्रे । वामादि बाधभागे प्राक्तहृदयस्थानादि । एत-
 दुक्तं भवति शुक्रपत्रप्रथमादिषु कृष्णपत्रदर्शनात् । त्रिंशत्तिथिषु पुंसां
 दक्षिणभागे हृदयस्थानादिमूर्द्धान्तेषु नवम् स्थानेषु पुनस्तद्वामपार्श्वे मूर्द्धा-
 दिपादाङ्गुष्ठान्तं पञ्चदशम् स्थानेषु पुनर्दक्षिणपादाङ्गुष्ठादिनाभ्यन्तं षट्म्
 स्थानेषु च सभूय त्रिंशत् स्थानेषु च । स्त्रियां तत्तत्तिथिषु तत्तत्स्थानेषु दक्षिण-
 वामपार्श्वं विनिमयक्रमेण च विषस्य परिवृत्तिर्भवतीति ॥ १७ ॥

विषनाड्यामित्यादिभिः मिदय इत्यन्तैर्मूर्द्धाद्यैस्त्रिभिः श्लोकैः पुत्तलीप्रयोगे
 तद्वेधकालं तदङ्गं तत्प्राधनं तत्फलञ्च पुत्तलीकरणकथनप्रस्तावादिमङ्गितं
 उपदिशति । तत्र विषनाड्यां सप्तविंशतितत्त्वेषु त्रिनिजत्रं विपात्मक-
 प्रोक्तनाडोचतुष्टयकाले । विषस्थाने अनन्तरपूर्वोक्ते पुल्ल्या इति शेषः ।
 तुविंशेषे । मङ्कोचकाख्येन मङ्गाच इति मत्स्यावशिषः । तीव्रेण अस्थिमयेन
 तद्देहजतीव्रमञ्जकास्थिमयेन । वदरादिममूख्यैः कण्टकैरिति शेषः । वा-
 विकल्पे । तथा वेधयेदित्यर्थः । यत् अङ्गे तद्विद्धं कण्टकादिविद्धं तदङ्गं
 व्याधिना पीडितं इत्येतदुत्तरञ्च शतदेहजमित्यस्य विशेषः । कालात् प्रयोगस्य
 गौरवलाघवादिना कालद्रौत्यविलम्बनात् । ध्रुवं निश्चितं । आर्त्तिना तदङ्ग-
 व्याध्युत्पन्नेनेति शेषः । पुत्तलीकरणं पुत्तलीनिर्गमणविधानं ॥ २१ ॥

भौमशक्रवृधाश्चन्द्रा भास्करः मौम्यभागवौ ।

मङ्गलो गुरुमन्दार्किगुरवींशकराशिपाः ॥ २२ ॥

नक्षत्राणि चतुष्पादान्यकमष्टोत्तरं शतम् ।

एतावत्यश्च पुत्तलीम्वशकक्रमयागतः ॥ २३ ॥

प्रथमे नवके चन्द्रभास्करांशकयोः क्रमात् ।

षोडश द्वादश तथा मानमङ्गुलिसंख्यया ॥ २४ ॥

अन्यांशकेषु सर्वाश्च चतुर्दश समोरिताः ।

द्वितीये नवकेन्येषामध्यर्द्धाः स्युस्त्वयोदश ॥ २५ ॥

तृतीये नवकेन्येषां तयोदश समोरितम् ।

चन्द्रार्कयोरैकविधः प्रोक्तसंख्याक्रमस्तथा ॥ २६ ॥

भौमेत्यादिना आकेन द्वादशराशोनामखिन्यादित्विनक्षत्रादुभयद्वादश द्वादशांशकानां च क्रमेणाधिपतीनुपदिशति । तत्र अंशकराशिपाः अंशकानां मेषादिराशोनाञ्च पतयः ॥ २२ ॥

नक्षत्राणीत्यादिना श्लोकेन प्रतिनक्षत्रं चतुश्चतुरंशकक्रमेण सम्भूयाष्टोत्तरशतांशकानामष्टोत्तरशतपुत्तलीविशेषं प्रस्तौति । तत्र एतावत्यः अष्टोत्तरशतसंख्याः ॥ २३ ॥

प्रथमे इत्यादिभिस्तथेत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः पुत्तलीमानविशेषानुपदिशति । तत्र प्रथमे नवके अखिन्याद्यश्लेषान्तेषु नवसु नक्षत्रेषु । अन्यांशकेषु इतरग्रहांशकेषु । सर्वाः पुत्तलाः चतुर्दशाङ्गुलोमानेन मिता इत्यर्थः । द्वितीये नवके मघादिज्येष्ठान्तेषु नवसु नक्षत्रेषु । अन्येषां चन्द्रार्करहितग्रहांशकानां । अर्धर्द्धाः स्युस्त्वयोदश पुत्तलीनामङ्गुलिसंख्या इति शेषः । तृतीये नवके मृलादिरेवत्यन्तनवसु नक्षत्रेषु । अन्येषां प्राम्वत् कुजादीनामंशकानां तयोदशाङ्गुलीमानानि समोरितमेव इत्यर्थः । एकविधः सर्व्वेति शेषः । प्रोक्तसंख्याक्रमस्तथा प्रथमनवके प्रोक्तसंख्यामानमेव द्वितीयतृतीयनवकयोरप्येत्यर्थः ॥ २६ ॥

पुत्तलीकरणे द्रव्यं चक्रिहस्तमृदान्वितम् ।

चितामृद्भस्मलवणं शुण्ठीपिप्पलिकायुतम् ॥ २७ ॥

मरीचं गृहधूमञ्ज लसुनं हिङ्गुसैन्धवम् ।

गैरिकञ्चेति कथितं पुत्तलीद्रव्यमीश्वरि ॥ २८ ॥

साध्यर्क्षवृक्षैः पिष्टैश्च माषचूर्णैश्च सिक्थकैः ।

वैरिदेहजरोमाद्यैरुपेतैः पुत्तलीक्रिया ॥ २९ ॥

पुत्तलीदैर्घ्यमानन्तु कृत्वाष्टांशमथैकतः ।

शीघ्रं त्रयात् कटरुद्धं त्रयात् पादद्वयं तथा ॥ ३० ॥

कटिप्रपदयोरैकमंशमेव कन्तु पुत्तलीम् ।

विधाय तन्त्रे सर्व्वं च प्रयोगानाचरेन्नरः ॥ ३१ ॥

पुत्तलीत्यादिभिः क्रिया इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः पुत्तलीनिर्माणद्रव्याणां पद-
दिशति । तत्र चक्रिहस्तमृदान्वितं कुलालकरमृत्तिकासहितं । चितामृद-
भस्मलवणं श्मशानमृद्भस्मसहितं लवणं । शुण्ठीपिप्पलिकायुतं शुण्ठीपिप्पलीसूत्रं
युतम् । मरीचं मरीचचूर्णं । गृहधूमं गृहधूमचूर्णं । लसुनं रमोनरसं । एतानि
शुण्ठग्रायश्चद्रव्याणि सर्व्वपुत्तलिकासाधारणानि । साध्यर्क्षवृक्षैः साध्यनक्षत्र-
प्रोक्तवृक्षैः । पिष्टैरित्येतन्माषचूर्णैरित्यस्य विशेषणं । सिक्थकैर्मधूच्छिष्टैः ।
वैरिदेहजरोमाद्यैरित्यत्राद्यशब्दो नखपादपार्श्वदिविषयः । उपेतैरित्येतद्द्वार-
व्यतिरिक्तेषु चक्रिहस्तमृत्सहितेषु त्रिष्वन्वेति ॥ २८ ॥

पुत्तलीत्यादिना नर इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन पुत्तलीदैर्घ्यमानविभागीकरण-
वशात् तदवयवमानान्युपदिशति । तत्र पुत्तलीदैर्घ्यमानं तत्तदंशकवशेन
प्रोक्तपुत्तलीदैर्घ्याङ्गुलमानं । एकतः एकांशेन । त्रयात् अंशत्रयेण । त्रयात्
प्राग्वत् । कटिप्रपदयोरर्द्धांशेन कटिद्वयमर्द्धांशेन प्रपदद्वयञ्चेत्यर्थः । सर्व्वत्र
पुत्तलीप्रयोगे । प्रयोगान् प्रोक्तान् ॥ ३१ ॥

पातालयोगे नीचाख्ये विषयोगे च मृत्युजे ।

नाशयोगे च दिनजमृत्यौ क्रकचयोगके ॥ ३२ ॥

पातालेत्यादिभिरवाप्र, यादित्यन्तेस्त्रिभिः श्लोकैः क्रूरकर्मप्रयोगारम्भकाला-
दिक्रममुपदिशति । तत्र पातालेत्यादिना श्लोकेन षड्विधं क्रूरकालमुपदि-
शति । तत्र मृत्युजे मृत्युयोगे । दिनजमृत्यौ मेषादिराशिस्थनक्षत्रांशेषु तत्तद्राशिरष्ट-
मांशके इति यावत् । चण्डीशेत्यादिना श्लोकेन दशविधक्रूरकर्मकालमुपदिशति ।
तत्र चण्डीशचण्डायुधके योगे । काणके काणनक्षत्रे काणके इत्यनेनाश्वनक्षत्रे किं
पुनरित्यर्थः । ज्योतिःशास्त्रोक्तानि तद्वचनानि विलिख्यन्ते । तत्र नीचाख्यः
पातालयोगः ।

तौलिभे दशमांशस्थस्थौलीयो याति यदोदयम् ।

तदा नीचाह्वयो योगः पातालो गृह्णीतः शुभे ॥

विषयोगाः । चतुर्थी सप्तमी चार्कं चन्द्रे षष्ठ्याष्टमी तथा ।

इन्द्राहिधर्मा भौमे तु (वि) चिक्काद्ये रवयोबुधे ॥

* षड्वत् स्वरयो जीवे विष्णुधर्मरुणस्थिते † ।

एकादशी शुभेऽङ्गि च ‡ मन्दे स्युस्तिथयो विषम् ॥

पञ्चहिराकाः सप्ताद्य षड्विंशतिश्रिभिर्विषम् ।

अश्विचित्रा जयास्येन्द्रयोगान्तराः सूर्यवारतः ॥

मृत्युयोगा यमर्क्षणि मैत्रचित्तामघोत्तराः ।

चित्रात्रोणु § त्तराषाढा अविष्ठा च पदक्रमात् ॥

चित्राष्यु § त्तरफाल्गुन्यो मैत्रस्वात्येन्द्रवैष्णवम् ।

पौष्णतिथ्यादितिशोणा मृत्युवीर्कादिवारगाः ॥

नाशयोगाः । पित्रेन्द्राग्नौ श ॥ मूलर्क्षवारुणाजाप्यभैरुताः ।

सूर्यादिवाराः क्रमशो नाशयोगाः समीरिताः ॥

दिनमृत्यवः । वसुहस्ते विशाखाद्रे [बुध्या] ब्रह्माहो याम्यनैऋते ।

इन्द्रेष्व षु चतुर्थीशाः क्रमशो मृत्यवो [हि] ङ्गि चेत् ॥

चण्डीशचण्डायुधके महाशूले च काणके ।

रक्तस्थूणे कण्टकाख्ये स्थूणे पञ्चार्कसंज्ञके ॥ ३३ ॥

क्रकचायोगाः ।

तिथश्च वारस्य च यत्र संख्यया त्रयोदश स्थ मितनं कृते सति ।
स्मृतः स योगः क्रकचाभिधानको विवर्जनीयः शुभकर्मसु ध्रुवम् ॥
चण्डीशचण्डायुधं ।

सूर्याधिष्ठितभाङ्गजङ्गपितृभत्वाष्ट्रेषु मैत्रे अतो ।
पौष्णे च क्रमशे भानुगमया * शीतांशुना संयुतम् † ॥
धिष्ट्रे तपतिष्ठे पतत्यवितथं चण्डीशचण्डायुधं ।
तस्मिन्नात्महितेच्छुभिर्निजहितं कार्यं न कार्यं बुधैः ॥

महाशूलम् । कृत्ति कायाः सप्त सप्त ताराः ॥ पूर्वादिषु क्रमात् ।

भं ग्रहादिमुखं तत्र महाशूलमशोभनम् ॥

काणाङ्गनक्षत्राणि ।

त्यजे दजे कपादादे स्त्रिसप्तवासरात् परे ।
षडावानवकाणाः स्युर्दीषघ्नं वारभे विना ॥

रक्तस्थूणं । § धान्यस्त्रं चतुरो राणीस्त्यजे द्विघ्नां Rs रुतःस्फुटाम् ।

तं जिष्ठलब्धनक्षत्रं रक्तस्थूणमिति स्मृतम् ॥

कण्टकस्थूणं । भौमेनार्केण संयुक्ता दक्षाद्यावति मूलकं ।

मूलान्ता च त्रिभे स्थूणकण्टकाख्ये इमे क्रमात् ॥

धूमाद्यावतिधामूलकण्टकावतिघर्षकं ।

तावन्ति कण्टकस्थूणतत्त्रयमप्यदोषदं ॥

पञ्चार्कदोषाः । वालात् को गस्तु गोपाले सार्कं सर्वसारषे ।

त्वर्कं च पञ्चधूमाद्या लग्ने एतेर्युतैस्त्यजेत् ॥

कुर्यात् प्रयोगान् प्रत्यर्थिभङ्गाय निधनाय वा ।

नियहाय निरीक्ष्यैव कुर्यात् सिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ३४ ॥

वश्याकर्षणविद्वेषस्तम्भनोच्चाटमारणं ।

विदध्यात् पुत्तलीः सम्यक् चतस्रः प्रोक्तयोगतः ॥ ३५ ॥

पिष्टेन सिक्थेन तथा चक्रिहस्तमृदापि च ।

साध्यनक्षत्रवृक्षेणाप्युक्तलक्षणसंयुताः ॥ ३६ ॥

आसने पादयोः स्थाने कुण्डमध्ये च साधकः ।

पिष्टमृत्तरुजाः खात्वा स्थापयेत् सिक्थमम्बरे ॥ ३७ ॥

कुण्डमध्ये उपर्यूर्ध्वं पदान्यच्छीर्षिकामपि ।

एवं साधारणं कृत्वा कुर्यात् कर्म समीरितम् ॥ ३८ ॥

एतदुक्तं भवति रिपोरायुर्दायगोचराष्टकवर्गग्रहेषु प्रतिकूलेषु पातालयोगादिभिः प्रोक्तदोषैर्दुष्टदिवसे तदष्टमराशौ विषनाडां वा प्रारब्धकृरकर्म सद्यः फलतीति । वा समुच्चये । एवमुक्तप्रकारेण ॥ ३४ ॥

वश्येत्यादिभिः समीरितमित्यन्तेष्टतुर्भिः श्लोकैर्विश्यादिषु कर्मसु षट्सु पुत्तलीप्रयोगप्रक्रियामुपदिशति । तत्र सम्यक् सर्वावयवशोभनं । प्रोक्तयोगतः प्रोक्तमानेन रिपुदेहजरोमादियोगतः । अपिः समुच्चये । आसने होतुरासनस्थाने । पादयोः स्थाने होतुः पादविन्यासप्रदेशस्थाधःस्थाने । पिष्टमृत्तरुजाः पिष्टजा मृज्जाः तरुजाः पुत्तलीः । खात्वा होतुरासनादिस्थानत्रये क्रमात् । अपिः समुच्चये । एवं प्रोक्तप्रकारेण साधारणवश्यादिषु प्रोक्तकर्मस्त्विति शेषः । एतदुक्तं भवति प्रोक्तमानाद्यलङ्घनेन साधारणद्रव्याष्टकरिपुदेहजरोमादिभिः सह पिष्टमयीं सिक्थमयीं मृत्तमयीं चैव तिस्रः । साध्यनक्षत्रवृक्षेणैकां प्रोक्तद्रव्याष्टकलेपितां च सम्भूय चतस्रः पुत्तलीः कृत्वा तासु क्रमात् पिष्टमयीं होतुरासनस्थाधः स्थाने मृत्तमयीं होतुः पादविन्यासप्रदेशस्थाधः स्थाने तरुमयीं कुण्डमध्यस्थनामिपत्रस्थाधःस्थाने च स्थापयित्वा सिक्थमयीं कुण्डादुपरि तोरणतिथ्यक् विष्कम्भदारुण्यूर्ध्वपादामवाकशीर्षामम्बरे लम्बमानामर्क-

सर्पशीर्षस्रुचा होमं कुर्यादशुभकर्मसु ।
 वैरियोन्यसृजा कृत्वा तथा तु जुहुयात्तथा ॥ ३८ ॥
 त्रिकोणकुण्डे यमदिङ्मुखो भूत्वाह्वरावके ।
 श्मशाने निर्जने देशे विदध्यादभिचारकम् ॥ ४० ॥
 यत्नाभिचारहोमन्तु करोति भुवि साधकः ।
 तत्राभितो नृपौ रक्षौ कारयेदात्मसिद्धये ॥ ४१ ॥
 न चेदरातिनृपतिश्चरैर्ज्ञात्वा निहन्त्यमुम् ।
 स्वराष्ट्रसम्यौ कुर्वीत न कुर्वीत स्वमण्डले ॥ ४२ ॥
 यदि कुर्यात् प्रमादेन मान्विको ज्ञानमोहतः ।
 तद्वाष्ट्रं पीडयन्तौ व शनकैर्बैरिभूभृतः ॥ ४३ ॥

तरुजस्त्रेण वद्धैव साधारणं कृत्वोक्तानि वश्यादीनि कर्माणि वक्ष्यमाण-
 विधानक्रमेण कुर्यादिति ॥ ३८ ॥

सर्प इत्यादिना श्लोकेन क्रूरकर्मसु स्रुचं चरुं चोपदिशति । तत्र सर्प-
 शीर्षस्रुचा सर्पशीर्षकल्पितस्रुचा । अशुभकर्मसु विद्वेषोच्चाटनमारणादिषु ।
 वैरियोन्यसृजा वैरिनस्तत्रोक्तयोनिरुधिरेण । तथा इत्यस्य सर्पशीर्षस्रुचा
 इत्येतद्विशेष्यम् ॥ ३८ ॥

त्रिकोणेत्यादिभिर्भूभृत इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः अभिचारकर्मणि कुण्डं
 होतुरभिमुखीकरणीयां दिशं तद्देशविशेषं होतुर्नृपेण रक्षाविधानं तदकरणे
 प्रयोक्तुः प्रत्यवायं राष्ट्रसन्धिदेशेन तत्कर्मणः तत्करणोपयत्वं तदकरणे
 राष्ट्रस्य प्रत्यवायञ्चोपदिशति । तत्र यमदिङ्मुखः दक्षिणदिङ्मुखः । तत्र
 अभिचारभूमौ । आत्मसिद्धये प्रयोक्तुः प्राणादिसिद्धये । अरातिनृपतिः शत्रूराजा ।
 अमुं प्रयोक्तारं । कुर्वीत अभिचारमिति शेषः । तद्वाष्ट्रं अभिचारप्रयोगस्थान
 राष्ट्रं । शनकैः कालक्रमेण ॥ ४३ ॥

अक्षद्रुमसमिद्धे ग्नौ तत्फलैर्वा तथा हुतैः * ।
 हैमोदलरसाक्तैस्तु होमाच्छ्रुत्वा विनाशयेत् ॥ ४४ ॥
 नक्तमालसमिद्धे ग्नौ तत्फलैर्वा तथा हुतैः † ।
 रिपुरुग्योऽपि रोगार्तः प्रयाति यमसादनम् ॥ ४५ ॥
 उन्मत्तकाष्ठैः प्रज्वाल्य वङ्गि तद्बीजकैर्हुनेत् ।
 तत्पत्रांश्च पुतैर्भ्रासादरातिभ्रान्तिमाप्नुयात् ॥ ४६ ॥
 आरग्वधसमिद्धे ग्नौ तत्समिद्धिश्च तत्फलैः ।
 वितस्तिमात्रैस्तेलाक्तैर्हवनाद्वैरिणो मृतिः ॥ ४७ ॥
 अरुष्करसमिद्धे ग्नौ तद्बीजैस्तद्वृताप्लुतैः ।
 होमादरातेस्तीव्रार्तिज्वरेण स्यान्मृतिर्भ्रुवम् ॥ ४८ ॥

अक्षद्रुमेत्यादिना श्लोकेन शत्रोरुन्मादकरणविधानहोममुपदिशति । तत्र
 अक्षद्रुमसमिद्धे ग्नौ अक्षद्रुमभक्ताष्टसमिद्धे वङ्गौ । तत्फलैः अक्षफलैः ।
 हैमोदलरसाक्तैः हैमोदलजलाप्लुतैः ॥ ४४ ॥

नक्तमेत्यादिना श्लोकेन शत्रोर्मारणप्रयोगहोममुपदिशति । तत्र नक्तमाल-
 समिद्धे ग्नौ करञ्जकाष्ठवङ्गौ । तत्फलैः करञ्जफलैः ॥ ४५ ॥

उन्मत्तेत्यादिना श्लोकेन शत्रोरुन्मादकरणविधानहोममुपदिशति । तत्र
 तद्बीजकैः उन्मत्तबीजैः । तत्पत्रांश्च पुतैः उन्मत्तपत्रोत्थरसप्लुतैः ॥ ४६ ॥

आरग्वधेत्यादिना श्लोकेन रिपुमारणप्रयोगमुपदिशति । तत्र तत्समिद्धिभिः
 आरग्वधसमिद्धिभिः । तत्फलैः आरग्वधफलैः । वितस्तिमात्रैः द्वादशा-
 ङ्गुलमात्रैः ॥ ४७ ॥

अरुष्करेत्यादिना श्लोकेन रिपोस्तीव्रज्वरेण मारणप्रयोगमुपदिशति । तत्र
 अरुष्करसमिद्धे ग्नौ अरुष्करकाष्ठसमिद्धे वङ्गौ । तद्बीजैः अरुष्करबीजैः ।
 तद्वृताप्लुतैः अरुष्करतेलाप्लुतैः ॥ ४८ ॥

सौवीराक्तैस्तु कार्पासवीजैर्हीमात् मन्द्रजात् ।
 अरातीनामथान्योन्यकलहान्निधनं भवेत् ॥ ४९ ॥
 सर्षपाज्यप्लुतैः शुण्ठीमागधीमरिचैर्हुनेत् ।
 वैरिजन्मर्चवृत्तान् मौ मण्डलान्तं मृतिर्ज्वरात् ॥ ५० ॥
 प्रागुक्तैः पुत्तलीं कृत्वा द्रव्यैरुक्तविधानतः ।
 सर्षपारुष्करघृतसंसिक्तैर्जुह्यान्निशि ॥ ५१ ॥
 प्राग्वच्छित्त्वा तदङ्गैस्तु क्रुद्धचित्तोऽरुणाम्बरः ।
 रक्तस्त्रग्गन्धपुष्पादियुतः शत्रून् विनाशयेत् ॥ ५२ ॥
 अरुष्करघृताभ्यक्तैस्तद्बीजैः सर्पशीर्षकैः ।
 हवनाद्वैरिणो दाहज्वरप्राप्तिस्त्रिभिर्दिनैः ॥ ५३ ॥

सौवीरेत्यादिना श्लोकेनारातेः कलहान्मारणप्रयोगमुपदिशति । तत्र सौवी-
 राक्तैः आरनालाप्लुतैः ॥ ४९ ॥

सर्षपेत्यादिना श्लोकेन रिपोर्ज्वरान्मारणप्रयोगहोममुपदिशति । तत्र सर्षपा-
 ज्यप्लुतैः सर्षपबीजोत्पन्नतैलाप्लुतैः । शुण्ठीमागधीमरिचैः त्रिकटुकेन । वैरि-
 जन्मर्चवृत्तान् मौ वैरिजन्मनक्षत्रोत्पन्नकाष्ठसमिद्धेनौ । तन्मृतिः शत्रोर्मृतिः ॥ ५० ॥

प्रागुक्तेत्यादिना विनाशयेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पुत्तल्या होमविधानेन शत्रु-
 विनाशनप्रयोगमुपदिशति । तत्र प्रागुक्तैरित्येतद्द्रव्यैरित्यस्य विशेषणम् । उक्त-
 विधानतः उक्तमानादिकं । सर्षपारुष्करघृतसंसिक्तैः सर्षपारुष्करयोस्तैलाभ्यां
 संसिक्तैः । निशि मध्यरात्रे इत्यर्थः । प्राग्वच्छित्त्वा नवमपटले चत्वारिं-
 शैकचत्वारिंशच्छ्लोकद्वयेन प्रोक्तप्रकारेण दादशधा क्षित्त्वा । तदङ्गैः क्षिप्त्वा ।
 क्रुद्धचित्तः क्रूरचित्तः शत्रुं प्रतीति शेषः । अरुणाम्बरः काषायवस्त्रधरः । रक्त-
 स्त्रग्गन्धपुष्पादियुतः रक्तस्त्रयत्नगन्धरक्तपुष्परक्तामनादियुतः ॥ ५२ ॥

अरुष्करेत्यादिना श्लोकेन वैरिणो दाहज्वरप्राप्तिप्रयोगहोममुपदिशति । तत्र
 तद्बीजैः अरुष्करबीजैः । सर्पशीर्षकैः सर्पशिरःकल्पितस्त्रग्गन्धिः ॥ ५३ ॥

वैरिनक्षत्रयोन्युत्थमांसैस्तद्रक्तसंप्तुतैः ।

हवनात्तत्तद्रूतसमिधां हवनादपि ॥ ५४ ॥

दिनैः कैश्चिद्रिपुः कृप्तो नाशमेति सुनिश्चितम् ।

द्रुमकुड्यसर्पदंशान्मत्तद्विपादिघातनात् ॥ ५५ ॥

द्रुमकुड्यकनिर्घातसलिलानलपातनात् ।

यक्षराक्षसगन्धर्वपिशाचब्रह्मराक्षसैः ॥ ५६ ॥

अन्यैर्वा कारणैः क्षिप्रं नाशमेति रिपुर्ध्रुवम् ।

निम्बपत्रैश्च कार्पासवीजैस्तज्जैः करञ्जजैः ॥ ५७ ॥

हवनात् सर्षपस्त्रेहसिक्तैर्विद्वेषणं भवेत् ।

नीचयोगे हुनेदग्नौ रिपुवृक्षसमेधिते ॥ ५८ ॥

तद्दृक्षखण्डैस्तैलाक्तैर्निशामध्ये रिपुर्दिनैः ।

उच्चाटनं प्रयात्येव मन्त्रशक्त्याभिताडितः ॥ ५९ ॥

मृत्युपत्रैश्च तत्काण्डैस्तद्बीजैस्तच्छुचौ हुनेत् ।

अरातेर्दन्तिनो वाहा रोगैर्न श्यन्ति निश्चितम् ॥ ६० ॥

वेरीत्यादिभिर्ध्रुवमित्यन्तैरध्यर्द्धैस्त्रिभिः श्लोकैर्द्रुमकुड्यनिपातादिव्याजेन रिपु-
विनाशप्रयोगहोममुपदिशति । तत्र तद्रक्तसंप्तुतैः वैरिनक्षत्रयोन्युदभवरक्ताप्तुतैः ।
तत्तद्रूतसमिधामपि अपिचेत्यर्थः । निर्घातेन अशनिपातेन सलिले निम-
ज्जनेन पावके पतनेन अन्यैः अपस्माराद्यैः । वा विकल्पे ॥ ५६ ॥

निम्बपत्रैरित्यादिनार्द्धद्वयेन विद्वेषणप्रयोगमुपदिशति । तत्र चः समुच्चये ।
तज्जैर्निम्बजैः बीजैरिति शेषः । करञ्जजैः पत्रैः फलैश्चेति शेषः । सर्षपस्त्रेह-
सिक्तैः सर्षपोद्भवतैलाप्तुतैः ॥ ५७ ॥

नीचेत्यादिना ताडित इत्यन्तेनार्द्धद्वयेन श्लोकेनोच्चाटनप्रयोगहोममुपदिशति ।
तत्र नीचयोगे नीचसंज्ञे पातालयोगे । हुनेत् जुहुयादिति यावत् । तद्दृक्ष-
खण्डैः रिपुनक्षत्रवृक्षखण्डैः । दिनैः प्रोक्तैर्मण्डलादिभिः ॥ ५८ ॥

मृत्युपत्रैरित्यादिना श्लोकेन शत्रवाह्ननदन्तिनां रोगैर्विनाशप्रयोगहोममुप-

गैरिकैः पुत्तलीं कृत्वा रिपोरष्टमराशिके ।
 प्रागुक्तकण्टकाद्यं स्तु यदङ्गं विधयेच्छनैः ॥ ६१ ॥
 विषनाद्यां विषस्थाने तथा च यमकण्टके ।
 अर्द्धप्रहरके शीर्षे प्रहरद्वे शनैः शनैः ॥ ६२ ॥
 अरातेस्तत्तदङ्गैः स्यान्निधनं प्रहरादिना ।
 ग्रन्थिभिर्वा कण्टकादिन्नतवृद्धिविदारुणैः ॥ ६३ ॥
 तन्नक्षत्रोक्तवृत्तोत्पत्तलीं स्थापितेरकाम् ।
 गर्दभीमेहमलिले संस्थाप्य क्वाथयच्छनैः ॥ ६४ ॥
 रिपुर्दाहज्वरग्रस्तः स निर्याति यमालयम् ।
 मधूच्छिष्टेन तां कृत्वा तापयेन्निशि तां शनैः ॥ ६५ ॥

दिशति तत्र मृत्युपत्रैः विप्रवृत्तपत्रैः । तत्काण्डे विषवृत्तमभिदग्धिः ।
 तदोजैः विषवृत्तवोजैः । तच्छर्त्तुं विषवृत्तकाष्ठज्वलितवक्त्रा । हुनञ्जद्वयात्
 दन्तिनो गजाः वाहाः हयाः ॥ ६० ॥

गैरिकैरित्यादिभिर्दारुणैरित्यन्ते स्त्रिभिः दारुकैः अष्टाष्टङ्गोत्पन्नैरागादिभि-
 र्वैरिनिधनप्रयोगहोममुपदिशति । तत्र अष्टमराशिके अष्टमराश्वदयमसये ।
 कण्टकादोरित्यत्राद्यशब्दास्त्रिभिरादिविषयः । शनैः शनैः क्रमशः । विषस्थाने
 तद्दिनविषयुक्ताङ्गे । यमकण्टके यमकण्टकसंज्ञे काले । अर्द्धप्रहरके अर्द्ध-
 प्रहरसंज्ञे काले । यमकण्टकाऽर्द्धप्रहरसंज्ञयोः कालविशेषयोः स्वरूपं ज्ञातिः-
 शास्त्रोक्तमार्गेण लिख्यते ।

मरोगवा (पः) तथोर्द्धाङ्गं यामांश्च यमकण्टकान् ।

वासरे मन्दगोताङ्गं यामान्वारक्रमेण भजेदिति ॥

शीर्षे पुत्तल्या इति शेषः । वा विकल्पे । तत्तदङ्गैः प्रह्वनशोषणं च । प्रहरादिना
 इत्यत्रादिशब्दः छेदनादिविषयः । वा विकल्पे ॥ ६३ ॥

तन्नक्षत्रेत्यादिना यमालयमित्यन्तेनाभ्यर्चनं अत्रेकं दहज्वरेण रिपुमारण-
 प्रयोगमुपदिशति । तत्र स्थापितेरकां स्थापितपाणां । गर्दभीमेहमलिले गर्दभी-
 त्रूढे । शनैः कैश्चिद्विमैः ॥ ६५ ॥

तेनोन्मादज्वरग्रस्तः प्रयाति निधनं शनैः ।
 तां तत्कण्टकविद्धाङ्गीं खनेत् पितृगृहे निशि ॥ ६६ ॥
 ब्रणात् पिशाचाविष्टः स रिपुर्याति यमालयम् ।
 प्रागुक्तैरेव तद्व्यैरशेषैः पुत्तलीं तथा ॥ ६७ ॥
 निस्माय कुण्डमध्ये तां चैवारातिमहीरुहैः ।
 समिद्धे ग्नौ तत्समिद्धिस्तेलाक्तैर्जुहुयान्निशि ॥ ६८ ॥
 सन्निपातज्वरस्तस्य वक्त्र(क्र)जिह्वे(ह्र)ति मूढधीः ।
 प्रलयंशनकैर्दहं त्यजन् याति यमालयम् ॥ ६९ ॥
 तथाविधां तां प्रतिमां निखनेत् कृष्णपक्षके ।
 नवम्यङ्गारदिवसे मातृगेह्यपीठके ॥ ७० ॥

मधुच्छिष्टेत्यादिना यमालयमित्यन्तेनार्कयन्तेन श्लोकनोन्मादज्वरेण रिपु-
 मारणविधानमुपदिशति । तत्र तां पुत्तलीं । निशि अर्द्धरात्रे । तां पुत्तलीं । तेन
 तापनेन । तामित्यादिनार्कद्वयेन पुत्तलीखननप्रयोगाद्विपुमारणविधानमुप-
 दिशति । तत्र तां पुत्तलीं । तत्कण्टकविद्धाङ्गीं प्रोक्तकण्टकादिष्वन्यत्रमेन
 विद्धाङ्गीं । पितृगृहे श्मशाने । निशि मध्यरात्रे । चः समाहारे ॥ ६६ ॥

प्रागुक्तैरित्यादिना यमालयमित्यन्तेनाष्टायेन श्लोकद्वयेन सन्निपातज्वरेण
 रिपुमारणहोमविधानमुपदिशति । तत्र प्रागुक्तैः अस्मिन् पटले सप्तविंशादि
 श्लोकाभ्यां इति शेषः । तद्व्यं पुत्तलीविधानप्रोक्तद्रव्यैः । अशेषैर्द्वादशभिः ।
 तथा प्रोक्तमानेन । तां शत्रुनक्षत्रवृक्षनिर्मितां पुत्तलीं । अरातिमहीरुहैः
 अरातिनक्षत्रवृक्षकाष्ठैः । तत्समिद्धिः रिपुनक्षत्रवृक्षसमिद्धिः । निशि मध्यरात्रे ।
 याति यमालयं रिपुरिति शेषः ॥ ६९ ॥

तथाविधेत्यादिना लक्षितमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन पुत्तलीखननविशेषेण रिपु-
 विनाशप्रयोगमुपदिशति । तत्र तथाविधां प्रोक्तकमादिभिः प्रोक्तद्रव्यद्वादशभिः
 निर्मितां । प्रतिमां पुत्तलीं । नवम्यङ्गारदिवसे नवमीसहिताङ्गारवारे ।
 मातृगेहे चण्डिकायतने । अग्रपीठके अग्रपीठस्याधः स्थाने । निशि मध्यरात्रे ।

सप्ताहान्निधनं वैरी प्रयाति निशि ताडितः ।
 भूताद्यैः शिरसि स्त्रोत्रे निर्घातवदलक्षितम् ॥ ७१ ॥
 सर्षपं माषवूर्णाञ्च तिलं शालिजतगडुलम् ।
 पिष्ट्वा साध्यञ्च हृत्तस्य शकलैरपि संयुतम् ॥ ७२ ॥
 एरण्डवीजैर्मिलितं कृत्वा पुत्तलिकां ततः ।
 तद्वन्नोन्तर्निधायारिनाम तालस्य पत्रगम् ॥ ७३ ॥
 संजप्य तां स्पृशन् विद्यां तार्त्तीयप्रतिलोमजाम् ।
 सहस्रवारं साध्यस्य वधर्त्तेऽष्टमराशिगे ॥ ७४ ॥
 निवध्य तां पादयोस्तु भानुवृत्तोल्यतन्तुना ।
 गृहीत्वा जीवहस्तेन तां जपेत् प्रयजच्छुचौ ॥ ७५ ॥
 हुत्वाग्नी तैः सहसन्तु तामूर्द्धाङ्घ्रिमवाङ्मुखीम् ।
 तद्विने तापटष्णार्त्तिं विह्वलेन ज्वरेण सः ॥ ७६ ॥

भूताद्यैरित्यत्राद्यशब्दः प्रेतादिविषयः । निर्घातवत् अशनिवत् । अलक्षितं एतत्
 क्रियाविशेषणम् ॥ ७१ ॥

सर्षपमित्यादिभिः शिवे इत्यन्तैः षड्भिः श्लोकास्तापज्वरेण रिपुविनाशाय
 पुत्तलीप्रयोगविशेषमुपदिशति । तत्र सर्षपमित्यर्धेन द्रव्यचतुष्टयं । साध्यर्क्षस्य
 हृत्तस्य शकलैः खण्डैः । अपिः समुच्चये । कृत्वेति भिन्नक्रमः । पुत्तलिकां
 कृत्वेत्यर्थः । ततः पश्चात् प्रोक्तद्रव्यषट्केन तद्वन्नोन्तः पुत्तलोवक्षःप्रदेशान्तः
 निधयेति भिन्नक्रमः । अरिनाम विधयेत्यर्थः । पत्रगं इत्यस्यारिनाम इत्ये-
 तद्विशेषः । संजप्येत्यस्य विद्यामित्यनेनान्वयः । पुत्तलीं प्रतिष्ठितप्राणां ।
 तार्त्तीयप्रतिलोमजां तार्त्तीयखण्डस्य प्रतिलोमभेदात्मिकासु चतसृषु विद्यास्वन्य-
 तमां । साध्यस्य साध्यनक्षत्रस्य । वधर्त्ते सप्तमनक्षत्रे । निवध्य तां पुत्तलीं निवध्ये-
 त्यर्थः । तूर्विशेषे । भानुवृत्तोल्यतन्तुना अर्कवृत्तोल्यतन्तुना । जीवहस्तेन प्रवहत्-
 ष्ठासपुटपार्श्वस्थेन । तां प्रतिलोमजां विद्यां । शुचौ वज्जी । तैः सर्ष-

यस्तदेहो लुठन् भूमौ विसंज्ञः प्रलपन्मुहुः ।
 प्रयाति निधनं तूर्णं प्रयोगवलयः शिवे ॥ ७७ ॥
 साध्यर्क्षवृक्षसंभूतां पुत्तलीमर्कदुग्धतः ।
 वज्रीक्षीरेण वा लिप्तां वङ्गां प्राग्वदधोमुखीम् ॥ ७८ ॥
 साध्यनामादिसंयुक्तां कुण्डादृद्धिं प्रलम्बयेत् ।
 जुहुयात्तत्समिद्धिस्तु तत्क्षीराक्तैर्निशान्तरा ॥ ७९ ॥
 ज्वरार्त्तः स्यादगातिस्तु त्रिभिरेव दिनैस्ततः ।
 यद्यस्ति तस्य रक्षेच्छा तां तटाकोदरे खनेत् ॥ ८० ॥
 जम्बालमध्ये तनास्मात् सौम्यं तस्य शनैः शनैः ।
 तथा यदि न कुर्वीत चिरं रोगात्मको भवेत् ॥ ८१ ॥
 तथा तामनुभागडे तु निवेश्याङ्गारवासरे ।
 चण्डिकायतने खात्वा तद्योनिं तत्पुरी वलिम् ॥ ८२ ॥

पादिभिर्द्रव्यैः । सहस्रं सहस्रवारं । तुरवधारणे । तां पुत्तलीं । तद्दिने
 प्रयोगदिवसे । स साध्यः । शिवे इति मन्त्रादिः ॥ ७७ ॥

साध्यर्क्षत्यादिभिः भवेदित्यन्ते शतुर्भिः श्लोकैः ज्वराश्मादप्रयोगं तद्रक्षण-
 विधानादिकञ्चापदिशति । तत्र अर्कदुग्धतः अक्षुप्तोत्पन्नदुग्धेन च । वज्री-
 क्षीरेण वज्रीलतात्पन्नक्षीरेण । वा समुच्चये । वङ्गां तोरणविश्वभदारुणि । प्राग्वत्
 अर्कतन्तुसूत्रेण । साध्यनामादिसंयुक्तां वृक्षसि लिखितसाध्यकस्मैनामयुतां । कुण्डा-
 दृद्धिं कुण्डादुपरि । तत्समिद्धिभिः साध्यनक्षत्रवृक्षसमृद्धभूतसमिद्धिभिः । तुर्वि-
 शेषे । तत्क्षीराक्तेः अर्कवज्रीक्षीराभ्यक्तैः । निशान्तरा मध्यरात्रे । तुरवधारणे । ततः
 तेन प्रयोगेन । तस्य वैरिणः । तां प्रलम्बितां पुत्तलीं । तटाकोदरे तटाकजलो-
 दरे । तेन खननेन । अस्मात् प्रयोगात् । तस्य ज्वरार्त्तस्य । तथा
 प्रोक्तप्रकारेण ॥ ८१ ॥

तथत्यादिना उपमगकैरित्यन्ते नाध्यर्क्षेन श्लोकेन तत्तत् पुत्तलीखननविशेषात्
 रिपुमारणप्रयोगविशेषमुपदिशति । तत्र तथा तां साध्यनक्षत्रवृक्षनिर्मितां

ता एव प्राग्वदुत्थाय साध्याख्यादिसमन्विताः ।
 तद्विद्याजापसिद्धास्ताः खनेद्वरिगृहे पुनः ॥ ८८ ॥
 मध्येष्टदिक्षु तु तथा तत्कुलोत्सादनं भवेत् ।
 एवं निकटवर्त्तिनां अभिचार उदीरितः ॥ ८९ ॥
 दूरस्थितानां द्विषतां कथं सादभिचारकम् ।
 वदामि ते शृणु प्राज्ञे सुदूरस्थस्य वैरिणः ॥ ९० ॥
 विनाशने प्रयोगन्तु क्षिप्रमप्यभिचारकम् ।
 येनार्गिर्निकटं स्यात्तु प्रागेव निधनं ब्रजेत् ॥ ९१ ॥
 तत्साध्यवृक्षैः पुत्तलिका विधायाष्टौ शतं क्रमात् ।
 ताः प्रागुदीरितक्षौरद्वयसिक्ताः ससंज्ञकाः ॥ ९२ ॥
 तत्तदंशकमानापघनास्ता मध्यरावतः ।
 एकामेकां हनेद्वैरिदिङ्मुखस्ता अशेषतः ॥ ९३ ॥

तादित्यादिना भवेदित्यन्तेनाध्यर्द्धेन श्लोकेन पुत्तलोखननविशेषात् रिपुकुलो-
 त्सादनप्रयोगमुपदिशति । तत्र ताः पुत्तलीः नव जव संख्याताः । प्राग्वच्चक्ष-
 तृक्षैः प्रोक्तमानतः । साध्याख्यादीत्यत्रादिशब्दः कर्मविषयः । तद्विद्याजाप-
 सिद्धास्ताः प्रतिलोमात्मकतार्त्तयिविद्याभिः मन्विताः पुत्तलीः । तत्कुलोत्सा-
 दनं रिपुकुलोत्सादनम् ॥ ८८ ॥

एवमित्यादिना श्लोकार्द्धेन प्रोक्तानां निकटवर्त्तिविषयप्रयोज्यत्वमुपदिशति ।
 तत्र एवं प्रोक्तपुत्तलीखननादिविधानेन ॥ ८९ ॥

दूरेत्यादिना ब्रजेदित्यन्तेन श्लोकद्वयेन दूरस्थितानां रिपूणां अभिचारप्रयोगं
 देवी पृच्छति । तत्र कथं केन प्रकारेण । वदामीत्यादिनार्द्धाद्येन श्लोकेन दूरस्थित-
 वैरिनिधनकथनादिप्रस्तावमहितं तत्प्रामाण्यमुपदिशति । तत्र वदामीत्यस्य
 प्रयोगमित्युत्तरत्वान्वयः । ते तव । प्राज्ञे इति सम्बुद्धिः । येन प्रयोगेन निकटस्थात्
 अरातेरिति शेषः ॥ ९१ ॥

तत्साध्येत्यादिना नाशभागित्यन्तेनाध्यर्द्धेन श्लोकद्वयेन दूरस्थारिनिधनप्रयोग-
 क्षोभमुपदिशति । तत्र तत्साध्यवृक्षैः दूरस्थशतत्रचक्षैः । अष्टौ शतं अष्टौ-
 क्षरशतं । ताः पुत्तलीः । प्रागुदीरितक्षौरद्वयसिक्ताः अर्कवञ्जीक्षीराभ्यां सिक्ताः ।

तत्तदंशककाले वा सुदूरस्थोऽपि नाशभाक् ।
 कथं वा मान्विकवली निहन्तुं शक्यतां ब्रजेत् ॥ ८४ ॥
 तच्छृणुष्व शिवे वच्मि प्रकारं तस्य निग्रहे ।
 तैर्मनान्विकैस्तस्य पूर्वं विद्वेषे कारयेत्ततः ॥ ८५ ॥
 तैर्द्विष्टं निधनं तस्मिन् सुशकं स्यादनाश्रयात् ।
 भाग्याधिकं महारक्षाकरं मातृकसङ्गतम् ॥ ८६ ॥
 राजानं राजपातं वा कथं हन्यात् प्रयोगतः ।
 तन्मे कथय देवेश यद्युपायन्तु विद्यते ॥ ८७ ॥
 वदामि ते शृणु प्राज्ञे त्वमोघं घोरविग्रहम् ।
 अभिचारमरातीनामाशुनाशकरं परम् ॥ ८८ ॥

ससंज्ञकाः साध्यनामकर्मसमेताः । तत्तदंशकमानापघनाः अस्विनीप्रथमांशादि-
 रेवत्यंशान्ताः अष्टोत्तरशतांशकप्रोक्तमानविनिर्मितदेहाः । ताः पुत्तलाः । वैरिदिङ्-
 मुखः शत्रुनिवासदेशदिङ्मुखः । तत्तदंशककाले तत्तत्पुत्तलीमानानुगुणांशक-
 काले । कथमित्यादिनार्द्धेन बलवत्तरमान्विकाभिरक्षितवैरिणं निहन्तुमुपायं
 देवी पृच्छति । तत्र कथं वा केन प्रकारेण । मान्विकवली प्रबलमान्विकाभि-
 रक्षितः रिपुरिति शेषः । निहन्तुं शक्यतां ब्रजेत्, वध्यतां ब्रजेदित्यर्थः ॥ ८४ ॥

तदित्यादिना पूर्वार्द्धेन तद्वैरिनिधनोपायकथनं प्रसीति । तत्र शिवे इति
 देवीसम्बुद्धिः । तस्य अरातः । तैरित्यादिना अनाश्रयादित्यन्तेनार्द्धद्वयेन वैरिनि-
 धनोपायमुपदिशति । तैः अरातिरक्षाविधानतत्परैः । तस्य अरातः स्वप्रयोगारम्भ-
 कालादिति शेषः । कारयेत्तदरातिपार्श्ववर्त्तिभिरिति शेषः । तैः मान्विकैः । द्विष्टे
 द्वेषं गते । तस्मिन् अराती । सुशकं सुकरं । अनाश्रयात् रक्षकाभावात् ॥ ८५ ॥

भाग्याधिकमित्यादिना विद्यत इत्यन्तेनार्द्धद्वयेन श्लोकेन भाग्याधिक्यादियुतस्य
 राजादिकस्य निधनप्रयोगप्रकारं देवी पृच्छति । तत्र भाग्याधिकं प्रोक्तायु-
 र्दायादित्विविधग्रहानुकूलेन देवतोपास्तादिना चाधिकं । कथं केन प्रयोगतः
 प्रयोगे वा । देवेति ईश्वरसम्बुद्धिः । उपायं दिव्यत्वादुपायाः ॥ ८७ ॥

वदामीत्यादिना श्लोकेन पृष्ठार्थकथनप्रस्तावपुरःसरं तमर्थं स्तौति । तत्र
 प्राज्ञे इति सम्बुद्धिः । परं प्रोक्तप्रकारादिति शेषः ॥ ८८ ॥

मिद्धमन्वानतिसिग्धान् षोडशातिस्थिराशयान् ।
 तैरवच्छिन्नदपेन्तु, होमयेद्यामदिक्-क्रमात् ॥ ६६ ॥
 तेन तन्निधनं ब्रूयाद्रक्षितस्याप्ययत्नतः ।
 अरातिनिग्रहं कुर्यादेवमुक्तविधानतः ॥ १०० ॥
 मायातत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समोरिता ।
 अस्या निफालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते
 होमात् काम्यफलोदयं नाम
 एकविंशत् पटलम् ॥ ३१ ॥

सिद्ध्यादिना विधानत इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन महामान्विकादिरक्षितशत्रोरभि-
 चारप्रयोगमुक्तनिगमनोपेतमुपदिशति । तत्र मिद्धमन्वान् होतृन् परिकल्पेति
 शेषः । अतिस्थिराशयान् परायुकोपयैरभेद्यहृदयान् । तैः मिद्धमन्त्रैः । यामदिक्
 क्रमात् यामद्विद्विक्रमात् प्रतिग्रामं द्विदिपुरुषक्रमात् इत्यर्थः । तेन प्रयोगेन ।
 तन्निधनं भाग्याधिकराजादेर्निधनं । रक्षितस्यापि अस्य महामान्विकादिभि-
 रित्यर्थः । अयत्नतः इत्यस्य कुर्यादितु उत्तरवान्वयः । एवं प्रकरणे ॥ १०० ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार-
 सिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनो-
 रमाख्यायां व्याख्यायां अरिमर्दनप्रकाशनपरं एकविंशत् पटलं
 परिपूर्णं परासृष्टम् ॥ ३१ ॥ ॐ तत्सत् ॥

ग्रन्थसंख्या—२६८ ।

एकविंशे तु पटले न स्यादथन्त्रमुदीरितम् ।
 व्याख्यानग्रन्थसंख्या तु साष्टषष्टा शतद्वयम् ॥

द्वाविंशपटलम् ।

अथ होमं प्रवक्ष्यामि ललिताविद्यया शिवे ।
 येन मर्त्योऽपि भुवने प्रख्यातो देवतासमः ॥ १ ॥
 तद्विधानं शृणु प्राज्ञे द्रव्यकालादिभेदतः ।
 प्रोक्तेषु नवकुण्डेषु तत्तत्कर्मसु चोदिते ॥ २ ॥
 जुहुयादुक्तमार्गेण तवाग्निध्यानपूर्वकम् ।
 शुक्लप्रतिपदारम्भात् पूर्णान्ते पङ्कजैर्हुनेत् ॥ ३ ॥
 कैरवैर्हवनात्तेषु दिनेषु श्रियमाप्नुयात् ।
 मधुरत्रयसंसिक्तैः पुष्पै रप्यरुणैः शुभैः ॥ ४ ॥
 अखण्डितैरब्दमात्रं नरो नृपतिसन्निभः ॥
 तेष्वेव दिवसेष्वञ्जैः सितैस्तद्धवनाद्घृतैः ॥ ५ ॥
 कल्लारैर्हवनात्तेषु दिनेषु धनधान्यवान् ।

पूर्वस्मिन्नेकविंशे पटले शतमर्दनहोमविधानादिकमुपदिश्यानन्तरं षोडश-
 नित्याविद्यामिद्धानां सौम्यहोमविधानमुपदिशत्यथहोममित्यादिनोदोरितैरित्यन्तेन
 श्लोकशतरूपेण द्वाविंशेन पटलेन । तत्र अथेत्यादिना भेदत इत्यन्तेनाध्यर्द्धेन
 श्लोकेन पटलार्थकथनप्रकारं तद्वैभवञ्च प्रस्तौति । तत्र ललिताविद्यया श्रीविद्यया ।
 शिवे इति देवीसम्बुद्धिः । येन होमेन । प्राज्ञे इति देवीसम्बुद्धिः । द्रव्य
 कालादिभेदत इत्यत्रादिशब्दः कुण्डादिविषयः ॥ १ ॥

प्रोक्तेष्वित्यादिना पूर्वकमित्यन्तेनार्द्ध इयेन सामान्यहोमविधानमुपदिशति ।
 तत्र प्रोक्तेषु एकोनविंशे पटले । चोदिते कुण्डे इति शेषः । उक्तमार्गेण एकोन-
 विंशपलोकपरिच्छेदपरिस्तरणादिविधानेन ॥ २ ॥

शुक्लेत्यादिभिर्जीवितोत्यन्तैर्होमैः समभिः श्लोकैः शुक्लप्रतिपदादिपूर्णान्त-
 तिथिष्वैश्वर्यादिसिद्धिकरहोमं जलजपुष्पभदरैरुपदिशति । तत्र हुनेज्जुहुया
 दित्यर्थः । मधुरत्रयसंसिक्तैः क्षीरसर्पिस्त्रिभिः दधित्तमधुभिर्वा संसिक्तैः । शुभैः
 अमकुलापतिताम्नानाशोर्णाजन्तुदूषितानाघ्रातानङ्गस्पृष्टानुषितैः । नृपतिसन्निभः

तेष्वोत्पलहामेन श्रियमाप्नोति पुष्कलाम् ॥ ६ ॥
 अरुणैरुत्पलैर्होमात् कन्यकां समवाप्नुयात् ।
 सौभाग्यं कीर्त्तिमारोग्यमवाप्नोत्यर्चनादपि ॥ ७ ॥
 तैः षड्भिः कुङ्कुमजोदप्लुतैस्तद्दिनहोमतः ।
 अचलाञ्च श्रियं प्राप्य सुखी जीवति भूतले ॥ ८ ॥
 तैश्चन्दनाक्तैर्हवनात्तद्दिनेषु यथाविधि ।
 पुत्रदासौदासयुतश्चिरं जीवति मानवः ॥ ९ ॥
 तैरेवन्दुद्रवाक्तेस्तु होमात् कन्दर्पसन्निभः ।
 वनिताजनमन्दोहविनोदौ भुवि जीवति ॥ १० ॥
 कृष्णप्रतिपदारम्भादृशान्तं जुहुयात् सितैः ।
 घृताक्तैरन्दमात्रेण निःसपत्नां लभेच्छ्रियम् ॥ ११ ॥
 तेष्वेव दिवसेष्वग्नौ गुडैः क्षौद्राप्लुतैर्हुनेत् ।
 कान्तिलक्ष्मीजयारोग्ययुतो जीवति भूतले ॥ १२ ॥

सम्पन्निरिति शेषः । तेषु शुक्लप्रथमादितिथिरूपेषु । अञ्जैः पञ्चैः । सितैः
 सितवर्णैः । तेषु प्राग्वहिवसेषु । अरुणैः उत्पलैः अरुणकुमुदैः । तेषु दिनेषु
 प्राग्वदर्चनादपीत्यनेन प्रोक्तपुष्पहोमप्रयोगेषु तत्तत्पुष्पैस्तत्र तत्रार्चनमपुच्यते ।
 तैः षड्भिः अरुणमितपङ्कजद्वयकङ्करीन्दोवरकैरवहयैः । तद्दिनहोमतः शुक्ल-
 प्रथमादितिथिरूपदिवसेषु होमतः । तैः प्राक्तपड्भिरिति शेषः । तद्दिनेषु शुक्ल-
 प्रथमादितिथिरूपदिवसेषु । यथाविधि प्रोक्तपरिस्तरणपरिपेचनादिविधानेन ।
 तैः प्राग्वत् षड्भिः । इन्दुद्रवाक्तेः कर्पूरद्रवाक्तेः । तुर्विशेषे ॥ १० ॥

कृष्णेत्यादिभिः हुनेदित्यन्तैरध्वर्जैर्नवभिः श्लोकैः कृष्णपञ्चप्रतिपदादिदृशान्त-
 पञ्चदशतिथिरूपदिवसेषु होमद्रव्यविशेषैर्लक्ष्मोप्राप्तागादिसम्पत्करहोमविधानमुप-
 दिशति । तत्र सितैः शर्करादिभिरिति यावत् । तेषु कृष्णपञ्चदशतिथिरूपदिव-
 सेषु । हुनेत् जुहुयादिति यावत् । तद्दिनैः कृष्णतिथिपञ्चदशकरूपैः दिनैः ।

द्राक्षाभिर्दुग्धसिक्ताभिस्तद्दिनैर्हवनान्नरः ।

चौराहारी चिरं भूमौ जीवत्यकलुषाशयः ॥ १३ ॥

खजूरीफलहोमेन त्रिमध्वक्तेन तद्दिनैः ।

आयुरारोग्यविजयसम्पन्नां श्रियमश्नुते ॥ १४ ॥

कदलीफलहोमेन तथा तद्विषेषु तु ।

पुण्यकीर्त्तिर्नृपैर्मन्यो जीवेद्वर्षशतं सुखी ॥ १५ ॥

नारिकेलफलक्षौद्रैः सितक्षौद्रसमन्वितैः ।

हवनात्तद्दिनैरिष्टमखिलं समवाप्नुयात् ॥ १६ ॥

तैरिक्षुवारिसंसिक्तैर्हवनात्तद्दिनेषु वै ।

वासांसि नानावर्णानि महार्हाणि लभेत सः ॥ १७ ॥

षड्भिश्च तैस्त्रिमध्वक्तेर्हवनाच्छ्रियमाप्नुयात् ।

तैः सवत्ससितागव्यपयोक्तैर्हवनादपि ॥ १८ ॥

महिषीक्षोरसंसिक्तैर्होमादिष्टमवाप्नुयात् ।

अजाक्षीरयुतैस्तैश्च तथाविक्षीरसंयुतैः ॥ १९ ॥

अकलुषाशयः प्रसन्नहृदयः । तद्दिनैः प्राग्वद्दिनैः । तद्वा शब्देन त्रिमधुराप्तावन-
मुच्यते । तद्विषेषु प्राग्वत् । तुर्विशेषे । तद्दिनैः प्राग्वत् । तैर्नारिकेल-
फलक्षौद्रैः । तद्दिनेषु प्राग्वत् कृष्णपक्षतिथिरूपेषु । सः साधकः । षड्भिश्च
तैः सितागुडद्राक्षाखजूरीफलकदलीनारिकेलफलक्षौद्रैः । तैः प्रोक्तैः षड्भिः ।
सवत्ससितागव्यपयोक्तैः समानवर्णवत्समहितायाः सितवर्णायाः गोः क्षीराक्तैः ।
अपिः समुच्ये । तैः प्राग्वत् षड्भिर्द्रव्यैः । तथा प्राग्वत् । तैः षड्भिर्द्रव्यैः ।
अविक्षीरसंयुतैः इति पदच्छेदः । नारिकेलक्षौद्रक्षीराक्तैः नारिकेलफलक्षौद्रोत्-
पन्नक्षीराक्तैः । अपिशब्देनष्टमाप्नुयादित्येतदत्राप्याकृष्यते । तैः प्राग्वत्
षड्भिः ॥ १९ ॥

नारिकेलफलक्षौद्रक्षीराक्षैरपि तैर्हुनेत् ।
 तथा द्वादशभिर्द्रव्यैरेकैः सङ्गतैस्तु वा ॥ २० ॥
 नित्यशो हवनाद्गुग्गुक्षौद्रसर्पिःसमन्वितैः ।
 गोभूहिरण्यवासोभिः समृद्धो जीवति क्षितौ ॥ २१ ॥
 रविवारे सिताक्षैस्तु क्षीराक्षैर्जुहुयात्तथा ।
 अद्वादन्नसमृद्धिः स्याद् घृताक्षैर्ब्बा मधुमुतः ॥ २२ ॥
 सोमवारे सितोपेतैर्नारिकेलफलैर्हुतैः ।
 सम्पन्नशस्यां पृथिवीमवाप्नोति सुनिश्चितम् ॥ २३ ॥
 अङ्गारवारे क्षौद्राक्षैर्ब्रह्मैर्होमाच्छ्रियं लभेत् ।
 तैरिष्टहृद्यमिलितैर्हवनाक्षां मह्यं लभेत् ॥ २४ ॥
 बुधवारे घृताक्षैस्तु होमेन तिलतण्डुलैः ।
 श्रियं सकलकल्याणनिलयां लभतेऽद्भुतः ॥ २५ ॥
 गुरुवारे दुग्धसिक्तपनसास्थिपरागकैः ।
 जुहुयादद्भुतावेण लभते गेहमुत्तमम् ॥ २६ ॥
 सितवारे नारिकेलक्षौद्रैः सितसमन्वितैः ।
 गुडान्वितैर्ब्बा जुहुयाच्छ्रिया मुचिरमेधते ॥ २७ ॥

तथेत्यादिना क्षितावित्यन्तेनार्द्धाद्येन श्लोकेन शुक्लपक्षप्रोक्तपुष्पषट्केन कृष्ण-
 पक्षप्रोक्तसितादिद्रव्यषट्केन च सम्भूय द्वादशभिर्द्रव्यैः समस्तरूपैश्च नित्यहोमात्
 गोभूमिहिरण्यवासःसिद्धिकारत्वमुपदिशति । तत्र तथा द्वादशभिः शुक्लकृष्ण-
 पक्षतिथिप्रोक्तद्वादशभिः । वा विकल्पे । नित्यशः प्रतिदिनम् ॥ २१ ॥

रविवार इत्यादिभिर्मनोहरामित्यन्तैः सप्तभिः श्लोकैः अर्कवारादिषु सप्तसु
 सम्पत्करणहोमद्रव्याण्युपदिशति । तत्र सिताक्षैः सितोपेताक्षैः । त्रिविधेषु ।
 क्षीराक्षैः गव्याद्युक्तक्षीरेषु चतुर्धन्यतमाक्षैः । तथा प्रोक्तविधानेन । घृताक्षैः

शनिवारं तैलसिक्तैस्तिलैः शुद्धैस्तथेतैः ।

हवनाल्लभते लक्ष्मीमन्दादतिमनोहराम् ॥ २८ ॥

तैः समस्तैः समस्ताक्तैर्जुहुयात् सप्तसु क्रमात् ।

तद्दिनैरिन्दिराद्यः स्याद्विद्याहवनवैभवात् ॥ २९ ॥

तद्दिनेषु च तद्विद्याभक्तांस्त्रीन् द्वौ सुभोजयेत् ।

घृतक्षीरतिलक्षौद्रगुडाप्रपममन्वितम् ॥ ३० ॥

अश्विन्यादिषु ऋक्षेषु नवस्वपि हुनेत् क्रमात् ।

शालिभिस्तण्डुलैर्मुद्गैर्मषैर्गौरितरैस्तिलैः ॥ ३१ ॥

तथाविधैः सर्पैश्च क्षौद्रैरिन्दिराप्रये ।

क्षौद्रसर्पिस्तिलैर्दुग्धकैरोन्देक्षुरसामुतैः ॥ ३२ ॥

प्रोक्तगव्यादिष्वन्यतमघृताक्तैः । वा विकल्पे । सितोपेतैः शर्करोपेतैः । तैः अक्षैः । तां इष्टां । तिलतण्डुलैः तिलमिश्रतण्डुलैः । दुग्धसिक्तपनसास्थि-
परागकैः क्षीरमिश्रितपनसबीजपरागैः ॥ २८ ॥

तैरित्यादिना श्लोकेन समस्तद्रव्यैः सप्तवारेषु हवनात् सम्पत्करत्वादिकमुप-
दिशति । तत्र तैः समस्तद्रव्यैरित्यर्थः । समस्ताक्तैः समस्ताप्लवनद्रव्याक्तैः ।
सप्तसु वारिष्विति शेषः । तद्दिनैः एतद्दिनादिमण्डलप्रोक्तदिनैः । विद्याहवन-
वैभवात् ललिताविद्यावैभवात् होमवैभवाच्च ॥ २९ ॥

तद्दिनैश्चित्यादिना श्लोकेन तत्तत्सम्पत्करप्रयोगहोमदिवसेषु कर्त्तव्य-
मुपदिशति । तत्र तद्दिनेषु तत्तत्प्रयोगदिनेषु । तद्विद्याभक्तान् ललिता-
विद्याभक्तान् । त्रीन् द्वौ त्रीन् वा द्वौ वा इत्यर्थः । सुभोजयेत् ॥ ३० ॥

अश्विन्यादीत्यादिना क्रमादित्यन्तेनाध्यर्द्धश्लोकद्वयेनाश्विन्यादिषु नवसु
नक्षत्रेषु क्रमात् सम्पत्करहोमद्रव्यनवकं । तदाप्लावनद्रव्यनवकसहितमुप-
दिशति । तत्र हुनेत् जुहुयात् । क्रमात् एकैकक्रमात् । शालीत्यादिना

महिष्यजाविकाक्षोर्गुप्तैस्तेनवसु क्रमात् ।
 मघादिषु तथा होमं नवभिः स्यान्नवस्वपि ॥ ३३ ॥
 चणकैश्चणकान्नैश्च मुद्गान्नैः कृशरैस्तथा ।
 माषान्नैश्च हरिद्रान्नैर्गुडान्नैः पायसैस्तथा ॥ ३४ ॥
 दुग्धान्नैश्च शुद्धान्नैश्च त्रिमध्वक्तैः कौर्त्तिलक्ष्मीजयाप्तये ।
 तथा मूलादिनवके वलिभिर्जुहुयात्तथा ॥ ३५ ॥
 पृथुकैः शक्तुभिर्लाजेरिक्तुकाण्डैः पयःप्लुतैः ।
 शालीचणकमुद्गोत्थैर्माषपिष्टतिलोद्भवैः ॥ ३६ ॥

श्लोकोत्तरार्द्धेन द्रव्यषट्कमुक्तं । तत्र शीतरेस्तिनैः सितवर्णतिलैः
 कृष्णवर्णतिलैश्च । तथाविधैरित्याद्यर्द्धेन द्रव्यत्रितयं तत्फलञ्च । तत्र
 तथाविधैः सर्षपैः सितसर्षपैः कृष्णसर्षपैश्च । क्षौद्रेत्यादुत्तरार्द्धेन प्लवन-
 द्रव्यषट्कं । तत्र केरोद्दशब्देन नालिकेरोदकमुच्यते । महिषीत्यादुत्तरार्द्धेना-
 प्लवनद्रव्यत्रयं तत्क्रमञ्च । तत्र महिष्यजाविकाक्षोर्गुप्तैः महिषोक्षोराक्षोरा-
 विकाक्षोर्गुप्तैः । तैर्द्रव्यैः प्रोक्तैः । नवसु प्राक्तेषु अश्विन्यादिषु । क्रमात् एकैका-
 गुप्तैः एकैकद्रव्यक्रमात् ॥ ३२ ॥

मघाद्यादिनामये इत्यन्तेनार्द्धाद्येनार्द्धान्तेन च श्लोकेन मघादिषु नवसु क्रमेण
 सम्पत्करणहोमद्रव्याण्युपदिशति । तत्र तथा जुहुयात् । नवभिः अनन्तरवक्ष्यमाणै
 चणकादिभिः । अपिः समुचये । चणकैरित्यादिनाद्यर्द्धेन द्रव्यचतुष्टयं । माषान्नैः
 इत्याद्यर्द्धेन द्रव्यचतुष्टयमुक्तं । दुग्धान्नैश्च शुद्धान्नैश्च रित्याद्यर्द्धेन द्रव्यमेकं तदाप्लवनद्रव्यं
 तत्फलञ्च ॥ ३४ ॥

तथेत्यादिना ध्रुवमित्यन्तेनार्द्धादिना श्लोकद्वयेन मूलादिनवनक्षत्रेषु सम्पत्कर-
 होमद्रव्यनवकमुपदिशति । तथा एकैकक्रमात् । तथा प्रोक्तविधानेन । पृथुकै
 रित्याद्यर्द्धेन द्रव्यचतुष्टयं तदाप्लवनद्रव्यञ्च । तत्र पयःप्लुतैः क्षीराप्लुतैः ।
 शालीत्यादिनोत्तरार्द्धेन शिष्टदिवसपञ्चकहोमद्रव्यापूपपञ्चकस्य द्रव्यपञ्चकं ।
 तत्र माषपिष्टतिलोद्भवैः एषां पिष्टोद्भवैश्च । एतानि शाल्यादीनुत्तरतापूपै

अपूपैर्मवुराभ्यक्तैर्विजयं कीर्त्तिमिन्दिराम् ।
 आरोग्यमायुः सौभाग्यं मान्यताञ्च लभेद्भवम् ॥ ३७ ॥
 सिद्धयोगेषु यद्व्यैर्जहुयात्तत्समृद्धिमान् ।
 तथामृताख्ययोगेषु जहुयाद्दोगशान्तये ॥ ३८ ॥
 गुडूचौतिलदूर्वाभिस्त्रिमध्वक्ताभिरादरात् ।
 उच्चयोगेषु जहुयादरुणैरुत्पलैः शुभैः ॥ ३९ ॥
 उच्चैर्भवति सर्वेषां स्वकुलानां मुनिश्चितम् ।
 पर्वताख्ये हुनेद्योगे यद्व्यैस्तद्वि पर्वतम् ॥ ४० ॥
 भवेदस्याचिरं गेव कालेन परमेश्वरि ।
 अथान्धमद्भुतं होममाकर्णय वदामि ते ॥ ४१ ॥
 स्वक्षेत्रगे स्वाक्षेत्रे वा जुहुयाद्यहत्प्रभये ।
 पायसैर्घृतसंसिक्तैः सितमिश्रेस्तु विद्यया ॥ ४२ ॥

रित्यस्य विशेषणानि । विजयादिफलसप्तकं मूलादिनक्षत्रनवकप्रोक्तहोमसाधारणम् ॥ ३७ ॥

सिद्धत्यादिभिस्ते इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः सिद्धादिशुभयोगेषु सम्पत्करहोम-विधानमुक्तं होमं हुतहोमकथनप्रस्तावमहितं उपदिशति । तत्र सिद्धयोगेषु तिथिवारादिसंयोगोत्पन्नेषु । यद्व्यैरवाहुमभिमतैर्द्रव्यैः । तत्समृद्धिमान् हुतद्रव्यसमृद्धिमान् । तथा समुच्चये । नक्षत्रवारादिममायोगोत्पन्नेषु अमृताख्ययोगेषु । गुडूचौ अमृतालता । आदरात् भक्तिः । उच्चयोगे रव्यादिष्वन्यतमस्मिन् ग्रहे स्वातुश्चभागं गतं लग्नाद्दशमस्थितं । अरुणैरुत्पलैः अरुणैः कौरवैः । शुभैः प्राग्वन्मुकुलाद्यष्टदोषरहितैः । उच्चैः अधिकः । पर्वताख्ये इत्यस्य योगे इत्येतद्विशेषम् । स्वातुश्चभागस्थितार्कदियराशौ वा यदा मेघतुलाकर्कटकेषु क्रमात् कुजशुक्रचन्द्राः स्थिताः तदा मकरराश्यादये वेति यावत् । हुनेत् जुहुयात् । यद्व्यैरवाहुमभिमतैः । तद्व्यं पर्वतं सम्पूर्णं । परमेश्वरीति सम्बद्धिः ॥ ४१ ॥

स्वक्षेत्रेत्यादिना तत्कुले इत्यन्तं श्लोकद्वयेन ग्रहदक्षिणकरहोमकालं होम-

सर्वदा यो हुतविधिमेनं कुर्याद् यथाविधि ।
 तत्तत्प्रोक्तेषु कालेषु ग्रहार्तिः स्यान्न तत्कुले ॥ ४३ ॥
 मासेषु जन्मत्रितये होमं कुर्याद् यथाविधि ।
 दूर्वामृतातिलैर्नित्यं यावज्जीवं सुखी भवेत् ॥ ४४ ॥
 तद्दिनेषु जपेद्दिद्यां सहस्रं दिननित्यया ।
 न तस्य कुत्रचित् कश्चित् कदाचित् क्लेशसम्भवः ॥ ४५ ॥
 तर्पणं कारयेच्चन्द्रवासितैर्मधुरैर्जलेः ।
 सौरभ्याढ्यैः प्रसूनैश्च पूजयेद्वाथ तद्दिने ॥ ४६ ॥
 अवस्यजन्मत्रितयं स्यात् कदाचिन्न मान्विकः ।
 यदि स्यात्तस्य रोगादिपौडा भवति निश्चितम् ॥ ४७ ॥

द्रव्यञ्च उपदिशति । तत्र स्वस्तेष्वेकत्रिंशे पटले भौमित्यादिना श्लोकेन प्रोक्त-
 स्वस्वराशिगते अर्कादिष्वन्यतमस्मिन् ग्रहे इति शेषः । स्वोच्चगे मेघवृषमकरकन्या-
 कर्कटमोनतुलाराशयो रव्यादिसप्तग्रहाणां क्रमादुच्चराशयः । तेषु रव्यादिष्वन्य-
 तमे ग्रहे स्वस्वप्रोक्तोच्चराशौ यदा स्थितः तत्काले । वा विकल्पे । ग्रहतप्तये
 तद्ग्रहतप्तये । मितमिश्रैः शर्ककामिश्रैः । तुर्विंशे । विद्यया जलिताविद्यया ।
 तत्तत्प्रोक्तेषु स्वस्वप्राक्तलोच्चराशिषु स्थिता यदा ग्रहास्तेषु । तत्कुले
 साधककुले ॥ ४३ ॥

मासेष्वित्यादिभिर्निश्चितमित्यन्तेषुतुर्भिः श्लोकैः त्रिजन्मसु होमजपतर्पणपूजा
 विधानं तेष्वन्यतमस्यावश्यकर्तव्यतां तदकरणे प्रत्यवायञ्चोपदिशति । तत्र
 मासेषु द्वादशशक्तिः शेषः । दूर्वामृतातिलैः तेष्वन्यतमेन द्रव्येणेत्यर्थः । नित्यं
 प्रतिजन्मत्रयं । तद्दिनेषु त्रिजन्मदिनेषु । विद्यां सहस्रं सहस्रवारं दिननित्यया सहति
 शेषः । तस्य जपितुः । कुत्रचिद्देशे । कश्चिदित्यस्य क्लेशसम्भव इत्येतद्दिशेषः ।
 चन्द्रवासितैः कर्पूरमिश्रैः । वा समुच्चये । तद्दिने जन्मत्रितये । अवस्यजन्मत्रितयं
 हःमर्तर्पणपूजेनैष्वन्यतमेनेति शेषः । यदि स्यादवस्यजन्मत्रितयं । तस्य मान्वि-
 कस्य । रोगादीत्येतादिशब्दो भूतादिविषयः ॥ ४७ ॥

उच्चस्थे वा स्वराशौ वा स्थिते चन्द्र दिवाकरे ।
 विद्यां जपेत् सहस्रं वा शतं वा पूजयेच्छिवाम् ॥ ४८ ॥
 यस्तस्य रोगतो वाधा कदाचिन्न भवेद्भ्रुवम् ।
 तस्मादुक्तेषु कालेषु तथा कुर्वन् सुखी भवेत् ॥ ४९ ॥
 ग्रहरोगादिदारिद्र्याक्तेशयुक्तस्य मन्त्रिणः ।
 मान्त्रिकत्वं भवेन्नोक्ते शोकहासास्पदं भवेत् ॥ ५० ॥
 पलाशपुष्पैश्च फलैः पत्रैः काण्डैश्च मूलकैः ।
 हवनादद्मात्रेण वाग्मी स्यात् कुण्ठवागपि ॥ ५१ ॥
 अर्कपुष्पैस्त्रिमध्वक्तैर्होमादिष्टमवाप्नुयात् ।
 मण्डलात्तस्य पत्रैश्च समिद्विरपि मूलतः ॥ ५२ ॥
 विष्वक्सूनैस्तु फलैः पत्रैः काण्डैस्तथा हुनेत् ।
 मूलैश्च लक्ष्मीसंमिद्धैः सा तदन्वयगा भवेत् ॥ ५३ ॥

उच्चस्थेत्यादिभिर्भवेदित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः सूर्यादिषु स्वर्गे तस्वाच्चस्थेषूपस्ति-
 क्रमं तत्फलं तदकरणे प्रत्यवायञ्चोपदिशति । तत्र वादयं समुच्चये । विद्यां
 ललिताविद्यां । सहस्रं सहस्रवारं । वादयं विकल्पे । शतं शतवारं । शिवां
 प्राग्वन्त्रियां । यः मान्त्रिकस्तस्य मान्त्रिकस्य रागतः रोगैः । तथा कुर्वन्
 प्रोक्तप्रकारभजनं कुर्वन् । शोकहासास्पदं स्वपक्षपरपक्षयोः ॥ ५० ॥

पलाशपुष्पैस्त्यादिना श्लोकेन वाग्मित्वप्रदहामविधानमुपदिशति । तत्र फलैः
 पत्रैः काण्डैश्च मूलकैः पलाशोत्पन्नैरित्यर्थः । कुण्ठवागपि सूक्ष्मोपीत्यर्थः ॥ ५१ ॥

अर्कैस्त्यादिना श्लोकेन इष्टाभिहोमविधानमुपदिशति । तत्र अर्कपुष्पैः
 अर्कवृक्षपुष्पैः । इष्टमभिमतं । मण्डलात् प्राग्वदेकोनपञ्चाशद्भिः । तस्य
 अर्कवृक्षस्य मूलतः मूलैः खण्डरूपैः ॥ ५२ ॥

विष्वेत्यादिना श्लोकेन लक्ष्मीप्राप्तिकरहोमविधानमुपदिशति । तत्र फलै-
 रित्यादिना ततोयावहुवचनान्तानां चतुर्णां पदानां विष्वक्सूनैरिति विशेष्यं ।
 विष्वक्सूनशब्देन विष्वस्यति षष्ठान्तेन सम्बन्धः । तथा त्रिमध्वक्तैः । हुनेत्
 जुहुयात् । सा लक्ष्मीः तदन्वयगा साधकस्य वंशगामिनो ॥ ५३ ॥

पद्माक्षैर्मधुराभ्यक्तैर्हीमात्तावद्दिनैर्नरः ।

इन्दिरां लभते रम्यां सर्वलोकचमत्कृताम् ॥ ५४ ॥

चम्पकैर्मधुसंमिश्रैर्जुहुयात्तद्दिनावधि ।

आढाः स्यादप्रजः पुत्रानवाप्नोति गुणाधिकान् ॥ ५५ ॥

तेरेवाज्यम् तैर्हीमान्मङ्गले तूच्चसंस्थिते ।

लभते सर्वशस्याढां भुवं भोक्ता च जायते ॥ ५६ ॥

तैः क्षोराक्तैर्हुतैश्चन्द्रे स्त्रोच्चगे तद्दिनैर्भवेत् ।

शतगुः साधकस्तद्वत्त्रिमध्वक्तैर्लभेत्तयम् ॥ ५७ ॥

पाटलैः क्षौद्रसंसिक्तैर्हीमात् कन्यामवाप्नुयात् ।

तगरोत्थैरपि तथा लाजैश्च कुटजैरपि ॥ ५८ ॥

पद्माक्षैरित्यादिना श्लोकेन लक्ष्मीप्राप्तिकरहोमविधानमुपदिशति । तत्र पद्माक्षैः पद्मफलास्तःस्थमणिभिः । मधुराभ्यक्तैः त्रिमधुराक्तैः । तावद्दिनेः मङ्गलदिनेः ॥ ५४ ॥

चम्पकैरित्यादिना श्लोकेन लक्ष्मीपुत्रसिद्धिकरहोमविधानमुपदिशति । तत्र तद्दिनावधि मङ्गलदिनावधि ॥ ५५ ॥

तेरेवेत्यादिना श्लोकेन शस्यशालिन्या भूमिः प्राप्तिकरहोममुपदिशति । तत्र तैः चम्पकैः । एवावधारणे । मङ्गले भौमे । तूर्विशेषे । उच्चसंस्थिते मकराशिस्थिते । चः समाह्वारे ॥ ५६ ॥

तेरेवेत्यादिना श्लोकेन गोशतप्राप्तिकरलक्ष्मीपुत्रभूमीनां प्राप्तिकरहोमद्वयविधानमुपदिशति । तत्र तैः चम्पकैः । स्त्रोच्चगे वृषभराशिगते । तद्दिनैः मङ्गलात् । शतगुः गवां शतयुक्तः । तद्वन्मङ्गलात् । त्रिमध्वक्तैः तैः चम्पकैरिति शेषः । लभेत् दिव्यत्वात् लभेतेत्यर्थः । तयं गोभूमिपुत्रवर्गाणाम् ॥ ५७ ॥

पाटलैरित्यादिना श्लोकेन कन्यासिद्धिकरहोमद्रव्याण्युपदिशति । तत्र तगरोत्थैः प्रागुक्तजलजपुष्पैर्नन्दावर्त्तपुष्पैर्वा । कुटजैर्गिरिमल्लिकापुष्पैः । अपिः समुच्चये ॥ ५८ ॥

तैः क्षौरमिश्रैर्हवनाच्चतुर्भिलभते धनम् ।
 अम्बराणि विचित्राणि महार्हाणि च तद्दिनैः ॥ ५६ ॥
 शतपत्रैस्तु मध्वक्तैर्हीमालक्ष्मीमवाप्नुयात् ।
 केशरैश्च कदम्बैश्च कुण्डैर्नन्दैर्विचकिलैरपि ॥ ६० ॥
 मल्लिकामालतोजातिपुन्नागैश्च नमेरुभिः ।
 जुहुयात् प्रथमारम्भं पञ्चम्यन्तं मधुप्लुतैः ॥ ६१ ॥
 एकैकशः समस्तैश्च महालक्ष्मीमवाप्नुयात् ।
 तथाज्याक्तैस्तु हवनाल्लभते भूषणैः श्रियम् ॥ ६२ ॥
 प्रसूनैः कर्णिकारोत्थैः क्षौद्राक्तैर्हवनादिनैः ।
 उदितैरचलां लक्ष्मीं अवाप्नोति सुनिश्चितम् ॥ ६३ ॥
 कङ्कारै रक्तकुमुदैरुत्पलैः कमलद्वयैः ।
 प्राग्वन्नन्दादिपूर्णान्तमेकैर्वापि पञ्चभिः ॥ ६४ ॥

तैरित्यादिना श्लोकेन धनवस्त्रप्राप्तिकरहोममुपदिशति । तत्र तैः पाटल-
 तगरजलजकुटजैः । चः समाहारः । तद्दिनैः मण्डलात् ॥ ५६ ॥

शतपत्रैरित्यादिना श्लोकेन लक्ष्मीप्राप्तिकरहोमार्थं पुष्पपञ्चकमुपदिशति ।
 तत्र केशरैर्वकुलैर्विचकिलैः विचकिलो मल्लिकाविशेषः । अप्या पूर्वत्र तद्दिनैरित्ये-
 तदाकथ्यते ॥ ६० ॥

मल्लिकेत्यादिभिः सुनिश्चितमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः प्रथमादिपञ्चम्यन्ततिथिषु
 सम्पत्करहोममेदानुपदिशति । तत्र मल्लिकेत्याद्यर्धेन पुष्पपञ्चकं । तत्र नमेरुभिः
 सुरपर्णपुष्पैः । समस्तैस्तास्त्रैकैस्तथा तिथौ तत्पुष्पपञ्चकममुदायः । च शब्दो
 विकल्पार्थः । तैरेव प्रोक्तपञ्चविधपुष्पैरेव । तथा एकैकशः । समस्तैश्चेति यावत् ।
 भूषणैः सहेति शेषः । दिनैः उदितैः प्रोक्तामण्डलात् । एष फलकालावधि
 प्रकरणसमानः ॥ ६३ ॥

कङ्कारैरित्यादिना साधकोक्तम् इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन सामान्येन नन्दादि-
 पूर्णास्ततिथिपञ्चके प्राग्वदेकैकशः समस्तैश्च सम्पत्करपुष्पहोमविधानमुपदि-

हवनाल्लभते लक्ष्मीं सभूभूषणवाहनाम् ;

त्रिमध्वक्तैस्तथैकैकैः सर्वैर्वा साधकोत्तमः ॥ ६५ ॥

क्षेतकीकुसुमैः क्षौद्रप्लुतैर्होमात्तु तद्दिनैः ।

वासांसि लभते चित्वाण्यनर्घाणि वहून्यपि ॥ ६६ ॥

सितैः प्रसूनैः क्षौराक्तैर्होमादाप्नोति तद्दिनैः ।

सितानि वासांसि तथा मुक्तादामानि रूप्यकम् ॥ ६७ ॥

हुनेत् कुरुवकैः क्षौद्रप्लुतैर्व्याञ्छितसिद्धये ।

तथा दमनकैः पतैर्हवनाच्छ्रियमश्नुते ॥ ६८ ॥

यद्वर्णानि प्रसूनानि जुहुयाद्विद्यया प्रिये ।

तद्वर्णान्येव वासांसि लभते साधको घ्रुवम् ॥ ६९ ॥

मरीचैः सर्पपैस्तैलप्लुतैर्होमान्निशासु तैः ।

लज्जामानकुलत्यागलोलाभिष्टां समानयेत् ॥ ७० ॥

शति । तत्र कमलद्वयेः रक्तकमलेः सितकमलैश्च । प्राग्बवत् क्षौद्राक्तैः । नन्दादि-
पूर्णान् प्रतिपत्षष्ठेकादश्यादि पञ्चमोदशमीपञ्चदश्यन्तं । वा विकल्पे । तथा
कञ्जाराद्यैः पञ्चभिः ॥ ६५ ॥

क्षेतकीत्यादिना श्लोकेनानर्घचित्तवामःसिद्धिकरहोमविधानमुपदिशति ।
तत्र तुर्विशेषे । तद्दिनेः प्राग्बवत्पण्डितात् । लभते साधक इति शेषः । अन-
र्घाणि वरार्घाणि ॥ ६६ ॥

सितैरित्यादिना श्लोकेन सितवासांमुक्तादामरूप्यसिद्धिकरहोमविधानमुप-
दिशति । तत्र तथा लभते इति यावत् ॥ ६७ ॥

हुनेदित्यादिना श्लोकेन व्याञ्छितकरं लक्ष्म्योसिद्धिकरं च होमविधानमुपदिशति ।
तत्र हुनेत् जुहुयात् । तथा क्षौद्रप्लुतैरिति यावत् । पतैः तमालस्य ॥ ६८ ॥

यद्वर्णानेत्यादिना श्लोकेनाभोष्टवर्णवासःसिद्धिकरहोमविधानमुपदिशति ।
तत्र विद्यया ललितया । प्रिये इति सम्बुद्धिः । तद्वर्णानि हुतप्रसूनवर्णानि ॥ ६९ ॥

मरीचैरित्यादिभिः सितान्वतैरित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः वमिताकर्षणवशी-

पाटलीकुन्दमन्दारशेफालिकुसुमोद्भवैः ।
 चम्पकाशोकपुन्नागनमेरुकुसुमैः शुभैः ॥ ७१ ॥
 हवनाद्वश्येत् सर्ववनिताः क्षौद्रसंभृतैः ।
 तैरेवाज्यप्लुतैर्हीमाद्वश्येत् पुरुषानपि ॥ ७२ ॥
 तै राज्यलक्ष्मीं लभते घृताक्तैर्हवनान्निशि ।
 समस्तजीवभुवनं वश्येत्तैः सितान्वितैः ॥ ७३ ॥
 अन्नैर्घृताप्लुतैर्नित्यं हवनादन्नवान् भवेत् ।
 तथैव जुहुयान्नित्यमायुषे तिलतण्डुलैः ॥ ७४ ॥
 मध्यरात्रे तु लवणैः सुश्लिष्टपरिचूर्णितैः ।
 विमध्वक्तैर्हुतैः सर्वान् वश्येदङ्गनाजनान् ॥ ७५ ॥
 तथा दध्यन्वितैर्लोणैर्हीमाद्वेष्यं वशं नयेत् ।
 तथा पुण्ड्रे क्षुतोयाक्तैर्हुतैः सुर्वशगा नृपाः ॥ ७६ ॥
 आज्यैस्तु केवलैर्हीमादिनैरुक्तैर्धनी भवेत् ।
 नित्यशो घृतहोमेन श्रीमान् भोगी च जायते ॥ ७७ ॥

करणपुरुषवशीकरणराज्यलक्ष्मीसिद्धिकरसमस्तप्राणिवशीकरणहोमविधानमुपदि-
 शति । तत्र निशासु मध्यरात्रेषु । इष्टां दयितां वनितां । नमेरुकुसुमैरित्यत्र कुसुम-
 शब्दः पूर्वाह्नसमुद्भवैरित्यत्र वश्ययोगः । तैः पाटल्यादिभिरष्टभिः पुष्पैः । अपि
 शब्दः समुच्चये । तैः अष्टभिः पुष्पैः । निशि प्राग्वदर्द्धरात्रे । तैः प्राग्वत्
 पुष्पैः । सितान्वितैः शर्करायुक्तैः ॥ ७३ ॥

अन्नैरित्यादिभिर्नृपा इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः वश्यसिद्धिकरहोमविधानमुप-
 दिशति । तत्र नित्यहवनात् प्रतिदिनहोमेन । तथैव घृताप्लुतैः । तिलतण्डुलैः
 तिलैस्तण्डुलैश्च । तुर्विशेषे । तथा मध्यरात्रे । तथा प्राग्वत् ॥ ७६ ॥

आज्यैरित्यादिना श्लोकेन केवलाज्यहोमस्य फलमुपदिशति । तत्र तुर्विशेषे ।
 दिनैरुक्तैर्मण्डलात् । चः समुच्चये ॥ ७७ ॥

स्नातोनुलिप्तः स्रग्वी च सितगन्धस्रगम्बरः ।
 संपूज्य देवीं हृष्टात्मा संस्कृते हव्यवाहने ॥ ७८ ॥
 सवत्सायाः सिताया गोः पयसि द्विगुणे पचेत् ।
 प्रस्थमात्रं तण्डुलन्तु शालिजं सितमेव च ॥ ७९ ॥
 सितदुग्धघृतोपेतं कृत्वा वै सिक्थकं महत् ।
 गृहीत्वा पाणिना विद्यां जपित्वा शतवारके ॥ ८० ॥
 श्रियं मे देहि देवोति कृत्वा काष्ठोज्ज्वलानले ।
 हुत्वा समाप्य पूजान्तु तथा भुक्त्वा तु तद्दिनं ॥ ८१ ॥*
 निरन्तरं नित्यशश्च जुहुयाच्च तदन्वयम् ।
 न कदाचिद्रमा मुञ्चत्यद्भुता मन्त्रशक्तयः ॥ ८२ ॥
 पायसैर्जुहुयात् पूर्णास्त्रिकवारेषु साधकः ।
 निवेदयेच्च पूजायामब्दादाठ्यातमो भवेत् ॥ ८३ ॥

स्नात इत्यादिभिः शक्तय इत्यन्तेः पञ्चभिः श्लोकैः साधकतत्कालकर्तव्यसहितं
 लक्ष्मीप्राप्तिकरहोममुपदिशति । तत्र चः समुच्चये । सितगन्धस्रगम्बर
 इत्यत्र सितशब्दः प्रत्येकमन्वेति । देवीं ललितां । सितायाः सितवर्णायाः ।
 द्विगुणे प्रस्थद्वयमात्रे । तुर्विंशेपे । सितमिति तण्डुलविशेषणम् । वा विकल्पे ।
 सितदुग्धघृतोपेतं शर्करादुग्धघृतोपेतं । सिक्थमित्यस्य काकाक्षिन्यायेनो-
 भयत्वान्वयः । कृत्वेति पूर्वत्र गृहीत्वे तु उत्तरत्र च । विद्यां ललिताविद्यां । श्रियं
 मे देहि देवोति समाक्षरीविद्यां हुत्वा । तत्सिक्थकं तथा भुक्त्वा सवत्स-
 सितगोक्षीरपाचितमन्नं सितदुग्धघृतसमेतं भुक्त्वा । तद्दिनं हुतदिनं । निरन्तरं
 प्रतिदिवसं । नित्यशः यावज्जीवं । तदन्वयं साधककुलं । रमा लक्ष्मीः ।
 अद्भुताः अप्रमेयवैभवाः ॥ ८२ ॥

* इतः परमधिकं पद्याङ्गं पुस्तकान्तरे दृश्यते—मीमी तु ममयेदब्दाश्चिद्व्यं प्राप्नोति पुष्कलाम् ।

सवत्सारुणवर्णाया गोः क्षीरान्नवनौतकम् ।

तद्दिनान्नन्तु कङ्गारप्रसूने विक्षिपेत्ततः ॥ ८४ ॥

तदुद्धृत्य हुनेदग्नौ भौमवारि तदुच्चगे ।

काले तावद्दिनैर्लक्ष्मीं भूम्याद्यां लभते ध्रुवम् ॥ ८५ ॥

तथा धवलरूपाया नवनौतं सिताम्बुजे ।

निधाय दाय मौनी तु हुनेदग्नौ भृगोर्दिने ॥ ८६ ॥

सप्तवारप्रयोगेन महतीमाप्नुयाच्छ्रियम् ।

नृपमान्यां सर्वहृद्यां नानाभोगान्वितां शुभाम् ॥ ८७ ॥

तथारुणासमुद्भूतं नवनौतं रवेर्दिने ।

निधाय विकचे पद्मे कर्णिकायां ततस्तु तत् ॥ ८८ ॥

जुहुयादष्टभिर्वारैराद्याः स्यात् साधकः शिवे ।

कर्णिकारस्य पुष्पाणि तथा चम्पकजानि वै ॥ ८९ ॥

पायमैरित्यादिना श्लोकेन लक्ष्मीप्राप्तिकरं पूर्णास्वर्कवारेषु च होममुपदिशति ।
तत्र निवेदयेत् पायसमिति शेषः । चः समुच्चये ॥ ८३ ॥

सवत्सरेत्यादिभिर्गामिनोत्यन्तराध्यङ्गैः सप्तभिः श्लोकैः सम्पत्प्राप्तिकरं नव-
नौतसहितकङ्गारादिपुष्पहोममुपदिशति । तत्र तद्दिनान्नं अनुपिनं । तुर्विशेषे ।
कङ्गारप्रसूने दीर्घिकास्थविकसितकङ्गारप्रसूनोदरे । ततः दीर्घिकायाः ।
तन्निक्षिप्तनवनौतकङ्गारप्रसूनं उद्धृत्य मौनिनिति शेषः । हुनेत् जुहुयात् । अग्नौ
संस्कृते इति शेषः । तदुच्चगे काले मङ्गलाधिष्ठितराशेश्चतुर्थराश्यदयकाले ।
तावद्दिनैर्मण्डलात् । तथा धवलरूपायाः सवत्साया धवलवर्णाया गोः नवनौतं
तद्दिनात्समित्यर्थः । सिताम्बुजे प्राग्वत् सितपद्मे । भृगोर्दिने तत्रापि तदुच्चकाले ।
सप्तवारप्रयोगेन भृगुवारसप्तकप्रयोगेन । तथारुणासमुद्भूतं सवत्सारुणगोसमु-
द्भूतं नवनौतं तद्दिनात्समिति शेषः । ततः दीर्घिकायाः उद्धृत्येत्यर्थः । तुर्वि-
शेषे । तत् पद्मं प्राग्वत्सौनिनेत्यर्थः । अष्टभिर्वारैः रवेरिति शेषः । शिवे
इति सम्बुद्धिः । तथा गुरुवारि नवनौताक्तानि नवनौतरुषितानि । उच्च रवि-

जुहुयान्नवनोताक्तानुश्च सूक्ष्मगते गुरौ ।
 निरातङ्गी महार्घाश्च राजचोरापहारकैः ॥ ८० ॥
 प्राप्नोति महतां लक्ष्मीं मा तदन्वयगामिनौ ।
 केवलं नवनोतेन सितोपेतेन होमतः ॥ ८१ ॥
 कीर्त्तिलक्ष्मोधनारोग्यविजयैरायुराप्नुयात् ।
 बन्धूकैः किंशुकैश्चूतैस्त्रिमध्वक्तैर्हुतक्रिया ॥ ८२ ॥
 सौभाग्यलक्ष्मीविजयकान्तिप्रज्ञावहा भवेत् ।
 दध्यन्नहोमादन्नाढ्याः साधकः स्यात्तिमासतः ॥ ८३ ॥
 आर्द्रेषु तालपत्रस्य खण्डेषु निजवाञ्छितम् ।
 विलिख्य नवनोतेन समेतं जुहुयान्निशि ॥ ८४ ॥
 मण्डलान्मासतो वारात् प्राप्नोत्येव स्ववाञ्छितम् ।
 तथा पलाशपर्णेषु विलिख्य दरदैर्हुनेत् ॥ ८५ ॥
 कुङ्कुमैश्चूतपत्रेषु लिखित्वा वा हुनेन्निशि ।
 चन्दनैः पानसे पत्रे विलिख्य जुहुयात्तथा ॥ ८६ ॥

मध्यस्थलग्नाद्दशमराशिस्थिते इत्यर्थः । सूक्ष्मगते ककटराशिगते । तदन्वय-
 गामिनौ साधककुलगामिनौ ॥ ८१ ॥

केवलमित्यादिनाहर्द्धयेन केवलं सितोपेतनवनोतहोमफलमुपदिशति । तत्र
 केवलं पुष्परहितं । सितोपेतं न शकरोपेतं । कीर्त्तिलक्ष्मोधनारोग्यविजयैः सहैति
 शेषः ॥ ८२ ॥

बन्धूकैरित्यादिना मासत इत्यन्तेनार्द्धयेन श्लोकेन किंशुकचूतपुष्पदध्यन्न-
 होमफलमुपदिशति । तत्र चूतैः सहकारपुष्पैः । दध्यन्नहोमात् दधिमिश्रिता-
 न्नहोमात् ॥ ८३ ॥

आर्द्रेष्वित्यादिभिरुदीरितैरित्यन्तैः सप्तभिः श्लोकैः निजवाञ्छितसिद्धिकरं
 तद्विहितपत्रहोमविधानं तद्विद्याङ्गवनवैभवस्योपदिशति । तत्र निशि अर्द्धरात्रे ।

पक्षक्षोदैर्विलिख्येष्टं नागवल्लीदलैर्युतैः ।
 हुतैरवाप्नोति निजं वाञ्छितं प्रोक्तकालतः ॥ ६७ ॥
 कस्तूरीलिखितन्विष्टं पत्रे चम्पकभूरुहः ।
 तैर्हुतैस्तदवाप्नोति तद्दिनैस्तद्विधानतः ॥ ६८ ॥
 एलालवङ्गकक्कोलजातौफलसमन्वितैः ।
 सितैरालिख्य च खेष्टं पत्रे पद्मसमुद्भवे ॥ ६९ ॥
 जुहुयात्तस्य संसिद्धौ बहुभिः किमिहोदितैः ।
 नासाध्यमस्ति भुक्तने विद्याहोमैरुदीरितैः ॥ १०० ॥
 शुद्धविद्यामयौ व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निफालनाशिते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥
 इति शोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते होमात् काम्य-
 फलोदयो नाम द्वात्रिंशपटलम् ॥ ३२ ॥ ० ॥

इति यावत् । मण्डलान्नासतो वारात् कार्यगौरवलाघवानुगुह्यतः । तथा
 नवनीतसमेतं । विलिख्य निजवाञ्छितमिति शेषः । वा समुच्चये । निशि
 मध्यरात्रे । तुर्विशेषे । तैः नागवल्लीदलैः । प्रोक्तकालतः प्रागुक्तमण्डलादितः ।
 चम्पकभूरुहः चम्पकवृक्षस्य । तैः चम्पकपत्रैः । तद्दिनैः प्राग्वत् । तद्विधानतः
 प्रोक्तहोमविधानतः । सितैः शर्कराभिः । खेष्टं खवाञ्छितं । जुहुयात् तत् पद्मपत्रैरिति
 शेषः । तस्य स्वाभिमतस्य ॥ १०० ॥ ॐ ॥ ० ॥

इति शोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार
 सिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितयां मनो-
 रमाख्यायां व्याख्यायां सौम्यहोमविधानप्रकाशनपरं द्वात्रिंशत्
 पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ ३२ ॥ ॐ तत् सत् ॥

ग्रन्थसंख्या—द्वात्रिंशे पटले प्रोक्ता व्याख्याग्रन्थाः शतात् परम् ।

एकाधिका सप्ततिसु न स्युर्ग्रन्थाणि चात्र वै ॥

तयस्त्रिंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानामाद्या या ललितोदिता ।

तस्या यन्त्राणि कथ्यन्ते तद्विद्याभेदसम्भवैः ॥ १ ॥

रूपैः षष्टिसमोपेतैर्नवशत्या यथाविधि ।

समस्तवाञ्छितावाप्तिकारणानि कृतात्मनाम् ॥ २ ॥

ललितानित्यपूजायां यन्त्रं विश्वात्मविग्रहम् ।

षोडशानाञ्च तस्याश्च पूजाकमलचक्रकम् ॥ ३ ॥

अमृताख्यघटं यन्त्रं सिद्धवच्चमतः परम् ।

कोष्ठवच्च वच्चलिङ्गं मेरु[सेतु]लिङ्गं यथाविधि ॥ ४ ॥

पूर्वस्मिन् द्वात्रिंशे पटले षोडशनित्याविद्यासिद्धानां सौम्यहोमविधानमुप-
दिश्यानन्तरं तेषां वाञ्छितप्राप्तिकाराणि ललिताविद्यायाः स्वरूपभेदसमुत्थानि
कानिचिदयन्त्राण्युपदिशत्यथषोडशनित्यानामित्यादिना यन्त्रसिद्धाभिभागमे-
वत्यन्तश्लोकशतरूपेण तयस्त्रिंशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिभिः
क्रमादित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः पटलार्थकथनप्रस्तावपुरःसरं तदर्थानुद्दिशति ।
तत्र आद्या सकलकारणभूता प्रधानेत्यर्थः । ललिता संज्ञेति शेषः । उदिता
ततोयपटले । तस्या ललितायाः । तद्विद्याभेदसम्भवेः तत्तन्नीविद्यातार्त्तीय
खण्डभेदसमुत्थैः । रूपैः षष्टिसमोपेतैर्नवशत्या । एतदुक्तं भवति श्रीविद्यायाः
तार्त्तीयखण्डस्य चतुरक्षरभेदाः चतुर्विंशतिः । तत्पञ्चाक्षरविद्याभेदा विंशत्य-
धिकशतं । तत्षडक्षरभेदा विंशत्यधिकसप्तशतं । अपुनरुक्ताक्षराणां षष्ठां प्रत्येकं
षोडशस्वरयोगतो भेदाः षण्णवतिः सम्भूय षष्ट्यक्षरनवशतभेदाः तैरिति ।
एतेषां भेदनप्रकारं पञ्चत्रिंशे पटले वक्ष्यतेति । यथाविधि अनूनाधिक
प्रमाणादिति । कृतात्मनां गुरुचरणकमलभजनभक्त्यचेतसां । यन्त्रं श्रोचक्रं ।
विश्वात्मविग्रहं पञ्चभूतविधामकालात्मकत्वात् । षोडशानां नित्यानां निर्द्धारणे
षष्ठी । तस्या ललितायाः । चः समाहारे । पूजाकमलचक्रकं कमलरूपं पूजा-

महालिङ्गं योनियन्त्रं तथा तद्वज्रवज्रकम् ।
 तदेव च महाकारं कोष्ठयन्त्राणि च क्रमात् ॥ ५ ॥
 नवहस्तं विहस्तं वा श्रीचक्रमभिषेचने ।
 कुर्यात् स्थण्डिलपूजायां हस्तमात्रेऽतिसुन्दरम् ॥ ६ ॥
 रत्नादिषु तु निर्माणे मानमिच्छावशाद्भवेत् ।
 सदा सुविहिते पूजा शुभान्यस्मिंस्तथान्यथा ॥ ७ ॥
 भ्रमेण वृत्तं निष्पाद्य सुसमे चतुरस्रके ।
 प्रमृज्य तिर्य्यङ्मध्यस्थं सूत्रं तिर्य्यङ्निपातयेत् ॥ ८ ॥

चक्रम् । अमृताख्येत्यादिना श्लोकेन यन्त्रपञ्चकं । तत्र अमृताख्यघटं अमृत-
 घटाख्यं । अतः परं सिद्धवज्रयन्त्रविधानोपदेशात् परं । यथाविधि प्राप्नुवत् ।
 महालिङ्गं महालिङ्गाभिधानं । योनियन्त्रं योनिमञ्जं यन्त्रम् । तद्वज्रवज्रकं
 वज्रवज्रयन्त्रमित्यर्थः । तदेव च महाकारं महावज्रं महावज्राभिधानं यन्त्र-
 मित्यर्थः । कोष्ठयन्त्राणि कोष्ठाकाराणि समविषमभद्राद्यात्मकान्यनन्तानि
 यन्त्राणि । क्रमात् उद्दिष्टक्रमात् ॥ ५ ॥

नवहस्तमित्यादिभिः सिद्धिमित्यन्तैः षोडशभिः श्लोकैः ललिताया अभिषेक-
 नित्यपूजाश्रीचक्रनिर्माणसमुदायमात्रादिकमुपदिशति । तत्र नवहस्तेत्या-
 दिना श्लोकेनाभिषेके स्थण्डिलपूजायां च श्रीचक्रस्य मानमुपदिशति । तत्र
 वा विकल्पसमुच्चये । हस्तमात्रे स्थण्डिले इत्यर्थः । एतदनुक्तश्रीनाथादि-
 सकलार्चाचक्रसाधारणं । अतिसुन्दरं वक्ष्यमाणमानाद्यलङ्घितं कुर्यादि-
 त्यर्थः ॥ ६ ॥

रत्नेत्यादिना श्लोकेन रत्नाद्यधिकरणेषु विनिर्माणे श्रीचक्रस्य स्वेच्छामानत्वं
 तस्य समीचीनविनिर्माणे फलं तदकरणे प्रत्यवायञ्चोपदिशति । तत्र सुर्विशेषे ।
 सुविहिते समीचीनविनिर्मिते श्रीचक्रे । अन्यस्मिन् उक्तलक्षणादिरहिते तथा
 पूजा अन्यथा अशुभा ॥ ७ ॥

भ्रमेणेत्यादिभिर्हस्तसमित्यन्तैः सप्तभिः श्लोकैः श्रीचक्रस्य कर्णिकान्तर्गतवि-

सूत्राणि नव तेषु द्वे वृत्तस्पृष्टोभयान्तके ।
 विधाय तद्वयोरन्तान्मध्यसूत्रान्ततः क्रमात् ॥ ९ ॥
 कृते सूत्रचतुष्के तु षट्कोणं स्यात्तिसप्तकम् ।
 द्वाष्टायतः समारम्भान्नवमं प्रथमान्तरा ॥ १० ॥
 कुर्यात् सूत्रचतुष्कन्तु चतुर्मर्मानुगुण्यतः ।
 नवमप्रथमाग्राभ्यां तिर्य्यक् सप्तमकावधि ॥ ११ ॥
 कुर्यात् सूत्रचतुष्के तु मर्माष्टकविभेदनात् ।
 ततश्चतुष्कषष्ठान्तद्वयारम्भात्तथाष्टगम् ॥ १२ ॥
 द्वितीयगञ्च सूत्राणां चतुष्कं पातयेत्तथा ।
 चतुर्मर्मानुगुण्येन ततः पञ्चमकान्तयोः ॥ १३ ॥

चत्वारिंशद्योन्यात्मकं स्थितिसंहारात्मकं प्रत्येकं पञ्चीकरणान्तद्वित्वविधं मध्य-
 चक्रद्वयमुपदिशति । तत्र चतुरस्रके एकोनविंशषट्शलाकुरूपे । तत्र वृत्तमध्ये
 तिर्य्यग्दक्षिणोत्तरं निपातयेदित्यस्य सूत्राणीत्यनेनोत्तरत्वान्वयः । नव नव-
 संख्यानि । तेषु तिर्य्यक्सूत्रेषु नवसु । द्वे पश्चिमादिद्वितीयसप्तमे सूत्रे । वृत्तस्पृष्टोभया-
 न्तके वृत्तस्पृष्टोभयाग्रे । तद्वयोः वृत्तस्पृष्टसूत्रयोः । अन्तात् अग्रचतुष्कात् भार-
 भ्येति शेषः । मध्यसूत्रान्ततः प्राक्प्रत्यगायतब्रह्मसूत्रस्य प्रागग्रान्तं पश्चिमा-
 ग्रान्तञ्च । क्रमात् प्रोक्तव्यत्यासक्रमात् । सूत्रचतुष्के सम्भूयेत्यर्थः । तुरवधारणे ।
 षट्कोणं स्यात् तिसप्तकं ब्रह्मसूत्रस्य प्राक्प्रत्यगग्रात् तृतीयसप्तमतिर्य्यक्
 सूत्रदक्षिणोत्तराग्रान्तं षट्कोणं स्यात् सम्भूयेत्यर्थः । तुरवधारणे । चतुर्मर्मानु-
 गुण्यतः पूर्व्वलिखित षट्कोणगतमर्मचतुष्टयभेदेन नवमप्रथमाग्राभ्यां पश्चिमादि-
 नवमतिर्य्यक्सूत्राग्रद्वयात् प्रथमतिर्य्यक्सूत्राग्रद्वयाच्च भारस्थेत्यर्थः । तुर्य्य-
 सप्तमकावधि तुर्य्यसप्तमसूत्रयोर्मध्यावधि । चतुर्य्यसूत्राग्रद्वयारम्भात् षट्सूत्राग्रद्व-
 यारम्भात् च । तथाष्टगं द्वितीयगञ्च । अष्टमरेखामध्यान्तं द्वितीयरेखा

तृतीयगं सूत्रयुगं कुर्यान्मर्मद्वयाश्रयम् ।

मार्जयेन्मध्यगं ब्रह्मसूत्रं स्याच्चक्रमुत्तमम् ॥ १४ ॥

वहिरष्टच्छदाभोजं तथा तद्विगुणच्छदम् ।

विधाय षड् भिर्वृत्तैश्च चतुरस्रे तथाष्टभिः ॥ १५ ॥

सूत्रैर्विधाय तस्यैव प्राक्प्रत्यग्द्वारसंयुतम् ।

दक्षिणोत्तरतो रेखावयात् स्थानद्वयात्तथा ॥ १६ ॥

कोणेषु तिर्यक् सूत्रैश्च चतुर्भिस्तान्यनुक्रमात् ।

द्विधा कुर्याच्च चत्वारि पदानि परमेश्वरि ॥ १७ ॥

मध्यान्तञ्च । तथा व्यत्यासक्रमात् । पञ्चमकान्तयोः पञ्चमतिर्यग्रेखाग्रयोः
आरम्भात् तृतीयगं तृतीयसूत्रमध्यगं ॥ १४ ॥

वहिरित्यादिभिः परमेश्वरीत्यन्तैः त्रिभिः श्लोकैः तदाष्टस्यष्टपञ्चाक्षकपञ्चदश-
चतुरस्रनिर्माणद्वयमुपदिशति । तत्र वहिः प्रोक्तचक्रवाह्यगतवृत्तादहिः । अष्ट-
च्छदाभोजमित्युक्त्या तत्कर्णिकोदरे प्रोक्तचक्रस्य विलेखनीयत्वात्तद्वहिरपि
केशरार्थमेकं वृत्तं निष्पाद्य तद्वहिरष्टपञ्चाक्षीति यावत् । तथा तद्विगुणच्छदं षोडश-
पत्रं पद्मं । अष्टपत्रकमलादहिःस्यवृत्तवाह्ये षोडशपत्रकमलस्य केशरार्थमेकं वृत्तं
निष्पाद्य षोडशपत्राणि षड् भिर्वृत्तैः कर्णिकोदरे प्रोक्तमध्यचक्रद्वयनिर्माणार्थ-
मेकं तद्वहिस्तत्संलग्नतया कर्णिकार्थमेकं तद्वहिरष्टपत्रपद्मकेशरार्थमेकं तत्
पद्माद्वहिस्तत्पर्यन्तसाम्यार्थमेकं तद्वहिः षोडशपत्रपद्मकेशरार्थमेकं परिवेषार्थ-
मेकं च सम्भूय षड् भिर्वृत्तैरित्यर्थः । अष्टभिः सूत्रैः अष्टसूत्रैः पूर्वोक्तचतुरस्ररेखा-
चतुष्टयेन सार्द्धमस्य सूत्रैरित्युत्तरत्वान्वयः । तस्य चतुरस्रस्य प्राक्प्रत्यग्द्वार-
संयुतं प्राक्प्रत्यग्द्वारयोश्चतुरस्रविस्तारमानस्थानद्वयद्वारसंयुतमित्यर्थः । दक्षि-
णोत्तरतः चतुरस्रस्य रेखावयात् चतुरस्रविस्तारमानेन मध्ये तत्प्राक्पश्चिम-
तिर्यग्द्वाररेखावयेत्यर्थः । तथा विधाय । कोणेषु तिर्यक्सूत्रैश्चतुर्भिः । तान्यनु-
क्रमात् द्विधा कुर्याच्चत्वारि पदानि इत्यन्तेनैतदुक्तं भवति चतुरस्रकोणकोष्ठ-
चतुष्टये प्रतिकोष्ठं सूत्रास्फालनेन द्विधा कुर्यादिति । परमेश्वरीति
सम्बन्धिः ॥ १७ ॥

ललिताच्चाचक्रमिदं लभ्यं सद्गुरुतः क्रमात् ।

सुन्दरं सुसमं सर्वलक्षणैश्च समन्वितम् ॥ १८ ॥

ललितेत्यादिभिः सिद्धिमित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः ललिताचक्रस्य सद्गुरु-
प्रसादात् लभ्यत्वं तल्लक्षणैर्वादिष्यते । तत्र इदं प्रोक्तं लभ्यं सद्गुरुतः
क्रमात् अविच्छिन्नपारम्पर्यक्रमसंसिद्धक्रमागममयाचारनिरतात् कृतपूर्णभि-
षेकात्तत्त्वविदो गुरोर्द्वितीयपटले उक्तलक्षणेत्यादिभिर्धनादिभिरित्यन्तैर्द्विपञ्चाश-
त्तमश्लोकादिषड्भिः श्लोकैः उक्तक्रमात् । लब्धविवेकेन साधकेनेत्यर्थः । सु-
समं अन्यूनाधिकप्रमाणं । सर्वलक्षणैः अनन्तरवक्ष्यमाणैः । अधोमुखैः
त्रिकोणैः । नवभिः सभूय । एकसूत्रस्यैः ब्रह्मसूत्रस्थितायैः । एतच्छ्रीचक्रं अति-
सुन्दरं । अतएव वृत्तस्य षट्पङ्क्तं बाह्यगतचतुर्दशारायेषु प्रोक्तप्रकारेण प्रथम-
लिखितषट्कोणाग्रपटुकं । तदस्य षट्पटुकं वृत्तास्य षट्पटुदशरात्राष्टकं । तथा
उक्तप्रकारेण । भूमिभिः अनन्तरवक्ष्यमाणलक्षणोपेतैः षड्भिरासन्निस्थानमिति
शेषः । इयमङ्गमात् रेखयोरिति शेषः । चतुर्विंशतियुतं सन्निचतुर्विंशतियुतं ।
अयमत्र कुम्भस्थापनपक्षे त्रिहस्तमानचक्रस्य विरचनाक्रमः । सुसमे शुद्धे भूतले
मध्ये हंसपदं विधाय तत्सदृशस्थानमारभ्य प्रतिपार्श्वं षट्त्रिंशदङ्गुलत्राङ्गुल-
दशाङ्गुलमानभ्रमेण वृत्तं निष्पाद्य तद्विहस्तत्समलम्बनं वृत्तं तद्विहस्तत्राङ्गुलदशा-
ङ्गुलमानक्रमेण सभूय प्रथमनिष्पादितेन वृत्तेन सह वृत्तषट्कमलान्तरात्
बाह्यतो विधाय तत्र प्राक्प्रत्यग्ब्रह्मसूत्रं दक्षिणोत्तरतिर्यङ्मध्यसूत्रञ्च सर्व-
बाह्यवृत्तादहिः प्रतिदिशं दशदशाङ्गुलमानावध्यास्याल्य तत्सूत्राग्रचतुष्टयस्य
तत्सर्वत्राह्यवृत्ते यत्र यत्र सम्पातस्तत्तत्षट्पटुस्य षट्पटुकया मानं तत्सूत्राग्र-
चतुष्टयस्य षट्पटुकया च चतुश्चत्वारिंशदधिकशतत्राङ्गुलमानैरष्टभिः सूत्रैः
परितोन्तर्वह्निर्विभागेन समचतुरस्रद्वारद्वयं कोणकोष्ठसहितं कृत्वा चतुरस्रस्य
पश्चिमप्राचीनवीथोद्वये मध्यसूत्रादक्षिणोत्तरयोः पञ्चपञ्चाङ्गुलमानेन त्वेकैकां
तिर्यग्रेखां कृत्वा तयोर्मध्यस्थाङ्गुलदशक्रमानेन समचतुरस्रद्वारद्वयं विधाय
तयोर्द्वारयोर्दक्षिणोत्तरतो दशदशाङ्गुलमाने तिर्यक्सूत्रमेकमेकमास्याल्य तच्चतुरस्र
दक्षिणोत्तरवीथ्योर्मध्यसूत्रात् प्राक् पश्चिमतो दश दशाङ्गुलमाने तिर्यक्सूत्रमेकैकं
कृत्वा तच्चतुरस्रकोणकोष्ठचतुष्टये तिर्यग्यूपं कोणसूत्रमेकमेकं सभूय तच्चतुष्टयं
बाह्याभ्यन्तरतो विधाय तदन्तर्दशाङ्गुलमानवृत्तवाह्यवीथ्यां दिग्विदिक्षुः तदन्त-

अधोमुखैः पञ्चभिश्च चतुर्भिश्च तथोर्ध्वगैः ।

नवभिस्त्वैकसूत्रस्थैः स्यादेतदतिसुन्दरम् ॥ १६ ॥

वृत्तस्यष्टषडस्रञ्च तदस्पृष्टाष्टकं तथा ।

मर्मभिश्चाष्टदशभिर्युतं चक्रं सुलक्षणम् ॥ २० ॥

रालेषु च सभूय षोडशदलान्यन्योन्यतुल्यमानानि सोपदलानि षोडश निष्पाद्य तदन्तर्दशाङ्गुलमानवृत्तवोण्यां दिग्विदिच्छष्टदलानि प्राग्वह्विधाय ततः सर्व-
मध्यस्थवृत्तमध्ये दक्षिणोत्तररेखां मार्जयित्वा द्विसप्तत्यङ्गुलमानात्मकं तत्सर्व-
मध्यमस्मिन् पटले चतुर्विंशश्लोकादिवक्ष्यमाणक्रमादष्टचत्वारिंशदंशं कृत्वा-
तदब्रह्ममूले प्रागादिषट्षट्पञ्चाशमानि तिर्यक्सूत्रत्रयं कृत्वा पुनरपि पश्चि-
मादिषट् षट् षडंशमानि तिर्यक्सूत्रत्रयञ्च विधाय तत्प्रागादितृतीयमूत्रस्य
सप्तमसूत्रस्य च मध्ये वक्ष्यमाणमर्मानुगुणतिर्यक्सूत्रत्रयस्य स्थानं कर्त्तव्य-
तया मनसा परिकल्प्य तैः सह नवसु तिर्यक्सूत्रेषु सर्वपश्चिमस्थं सूत्रं प्रथमं
परिकल्प्य तत्(सं)क्रमात्तेषु तृतीयसप्तमरेखादयं वृत्तस्यर्शि कृत्वा तत्तृतीय-
सूत्राग्रदयादिव्रह्मसूत्रप्रागग्रवृत्तसम्पातं सूत्रद्वयं तत्सप्तमसूत्राग्रदयादिव्रह्म-
सूत्रपश्चिमवृत्तसम्पातान्तं सूत्रद्वयञ्च सभूय सूत्रचतुष्टयमास्फाल्य षट्कोणं
कृत्वा पुनस्तत्रवमरेखामध्यादिप्राग्विलिखितषट्कोणपश्चिममर्मानुगुणगतिवशेन
यावद्वितीयरेखोभयपार्श्वगतं सूत्रद्वयं तत् प्रथमरेखामध्यादि षट्कोणप्राचीन
मर्मदयानुगुणगतिवशेन यावदष्टमरेखाग्रदयान्तं सूत्रद्वयं सभूय सूत्रचतुष्टयं
मर्मचतुष्टयानुगुणमास्फाल्य पुनर्व्रह्मसूत्रप्रागादिप्रसारितरेखादये त्वष्टमसूत्रो-
भयपार्श्वयोः सम्पातस्य नवमसूत्रमध्यात् प्रसारितरेखादये सप्तमसूत्रोभयपार्श्वयोः
सम्पातस्य चानुगुणावमसूत्रोभयपार्श्वोदिव्रह्मान्तञ्च सभूय मर्मचतुष्टयानुगुणं
सूत्रद्वयमास्फालयेत् । तत्सूत्रद्वयस्य ब्रह्मसूत्रे यत्र सम्पातः तत्पश्चिमादिचतुर्थ-
तिर्यक्सूत्रस्य स्थानं भवति । पुनस्तत्सप्तमसूत्रमध्यादिपश्चिमत उभयपार्श्वस्थमर्म-
दयानुगुणेन यावत् प्रथमतिर्यक्सूत्रोभयपार्श्वं सभूय चतुर्मर्मानुगुणेन सूत्रद्वय-
मास्फाल्य पुनरष्टमतिर्यक्सूत्रमध्यमारभ्य प्रथमसूत्रमध्यात् प्रसारितसूत्रमध्यदया-
वधि प्रष्टतत्तुर्थतिर्यग्रेखादयान्तं सूत्रद्वयं विन्यसेत् । पुनरष्टमरेखामध्यादि-
पश्चिमतः प्रष्टतसूत्रद्वयस्य तुर्थरेखामध्यादि प्राक्प्रष्टत सूत्रद्वयस्य च सम्पातदया-

षड् रेखासन्धिमर्माख्यं सन्ध्याख्यद्वयसङ्गमात् ।

तत्तत्तुष्टिंशतियुतं चक्रं सन्धिर्यसिद्धिदम् ॥ २१ ॥

अन्यथा भिन्नमर्मादियुतं चक्रं समर्चयेत् ।

शस्त्रादधं महाव्याधिं दारिद्र्यामयशो मृतिम् ॥ २२ ॥

तस्मात्तत्क्षणसंयुक्तमुक्तरूपं विधाय वै ।

चक्रं तत्रैव तां नित्यमर्चयन् मत्समो भवेत् ॥ २३ ॥

विधाय हतयोर्मध्यं चत्वारिंशत् सहाष्टभिः ।

प्रागादितिर्यक्सूत्राणि षट्सु षट्सु च पञ्चसु ॥ २४ ॥

तुगुणं नवमसूत्रमध्यात् पश्चिमतः प्रसृतोभयरेखामध्यात् पश्चिमतः प्रसृतो-
भयरेखामध्यावधि तिर्यक् सूत्रं प्रसारयेत् । तत् षष्ठसूत्रं तदग्रद्वयादि द्वितीयरेखा-
मध्यान्तं मर्मद्वयानुगुण्येन सूत्रद्वयमास्फालयेत् । मध्यात् सप्तमसूत्रमध्यादि
प्रसृतसूत्रद्वयस्य चाभययाश्वयोर्यत्र सम्पातस्तत्सम्पातद्वयानुगुण्याष्टम
सूत्रमध्यात् पश्चिमतः प्रसृतसूत्रद्वयावधि तिर्यक् रेखां कुर्यात् । सा पञ्चमरेखा
तदग्रद्वयभारभ्य तृतीयरेखामध्यावधि सूत्रद्वयमास्फाल्य ब्रह्मसूत्रमार्जनात् हस्त-
सृष्टपङ्क्तौ तदस्पृष्टाष्टास्रमष्टादशमर्मापितं चतुर्विंशतिसन्धिपूतं त्रीचक्रं
भवतीति । अत्र मानवासना मत्प्रोक्तवासनाविमर्शिन्यां द्रष्टव्या ॥ २१ ॥

अन्यथेत्यादिना श्लोकेन प्रोक्तप्रकारमन्तरेण यथादृष्टं चक्रं निर्माय तत्र पूजयता-
मनर्थविशेषानुपदिशति । तत्र अन्यथा प्रोक्तलक्षणव्यतिरेकेण । मर्मादीत्यत्रादिशब्दः
सन्धिविषयः । शस्त्रादधमित्यादिफलपञ्चकमर्शकाय प्रयच्छतीत्यर्थः ॥ २२ ॥

तस्मादित्यादिना श्लोकेन प्रोक्तप्रकारे चक्रे पूजयतां फलमुपदिशति । तत्र
त्रीचक्रे । एवावधारणे । तां ललितां नित्यं प्रतिदिनं अर्चयन् पूजयन् मत्समः
शिवसमो भवेदिति ॥ २३ ॥

विधयेत्यादिना सुन्दरमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन ललितायाः त्रीचक्रनिर्माणे
सर्वमध्यवृत्तान्तर्भूतचतुर्दशरादिचक्रस्य मानसङ्केतमुपदिशति । तत्र वृत्तयो-
र्मध्यं सर्वमध्यवृत्तप्राक्पश्चिमरेखयोर्मध्यब्रह्मसूत्रमिति यावत् । चत्वारिंशत्
सहाष्टभिः षष्टचत्वारिंशदित्यर्थः । अस्य पदस्य विधयेत्यनेनावयवः । प्रागादि-
तिर्यक् सूत्राणि त्रीणीति शेषः । षट्सु षट्सु च पञ्चसु अंशेष्वंशेष्विति शेषः ।

पश्चिमात् षट्त्रयेऽप्येवं तन्मध्ये मर्मयुक्तितः ।

विदध्यात्तीणि सूत्राणि कुर्यात्तेनातिसुन्दरम् ॥ २५ ॥

पश्चिमात् पश्चिमब्रह्मसूत्राग्रस्य सर्वमध्यवृत्तस्य च सम्पातमानमारभ्येत्यर्थः । षट्त्रये षट्षडंशमानस्थानत्रये । अपिः समुच्चये । एवं त्रीणि सूत्राणि तन्मध्ये प्रागादित्तोयसूत्रस्य पश्चिमादित्तोयसूत्रस्य च मध्ये । मर्मयुक्तितः मर्मभेदयुक्तिवशात् तत्तत्सूत्रस्य ब्रह्मसूत्रस्य च सम्पातस्थाने । तेन विधानेन । एवं सर्वमध्यस्थचक्रस्यैव मानोपदेशात्तन्मध्यचक्रतुल्यमानं वाह्यमपि प्रतिपार्श्वं चतुर्विंशत्यंशं कृत्वा अष्टस्वंशेषु केशरदलपरिवेषचतुरस्त्रादीनां भवात्तरमानं कलशस्थापनानुगुणं यथाशोभनमिति सम्प्रदायः । विद्याप्राप्त्यादिसकलाभिषेकेष्वेककुम्भस्थापनपक्षे त्रिहस्तमानं चक्रं कर्त्तव्यं । विद्याप्राप्त्यभिषेके कलशानां नवकस्य चतुष्टयस्य वा स्थापनपक्षे पूर्णाभिषेके षण्ववतिकलशस्थापनपक्षे नवहस्तप्रमाणं चक्रं परिकल्पनीयं । एककुम्भस्थापनपक्षे सर्ववृत्तमध्यास्तर्भूतानि नवनाथहेतिव्यतिरिक्तानि देवतास्थानानि केशरद्वयं परिवेषं दानानि उपदलानि द्वारद्वयव्यतिरिक्तचतुरस्त्रं प्रोक्तारजसा रञ्जयेत् । पूर्णाभिषेके षण्ववतिकलशस्थापनपक्षे सर्वमध्यस्वाभिमुखत्रिकोणे प्रतिरेखं समाप्तरालमेकमेकं चिह्नं विधाय त्रिभिः सूत्रैर्मध्ये त्वेकं परितस्त्रिकञ्च सम्भूय त्रस्त्रचतुष्टयं कुर्यात् । विद्याप्राप्त्यभिषेके कलशचतुष्टयस्थापनपक्षेऽप्येवं कुर्यात् । पुनः पूर्णाभिषेके तु एकतिर्यग्रेखान्योन्याभिमुखं त्रस्त्रद्वयं चतुर्षु हेतिचतुष्टयस्थापनद्वयप्रदेशेषु त्रिकोणानि विधाय अष्टदलेषु चतुरस्त्रादिप्रापि वह्निस्त्रास्त्रं विधाय तान्यपि रञ्जयेत् । महाशङ्करकलशस्थापनपक्षे प्रोक्तक्रमेण महाचक्रं कृत्वा प्राग्वत् सर्वमध्यहेतिचतुष्टयस्थानद्वारप्रदेशेषु त्रिकोणानि विधाय अष्टदलेषु चतुरस्त्रगतदेवताष्टकस्थानेषु च वह्निरत्र त्रिकोणानि विधाय सम्भूय षण्ववतित्रिकोणेषु प्रतिरेखं समाप्तरालं चिह्नत्रयं कृत्वा चिह्नाच्चिह्नं नवसूत्रास्फालनेन प्रतिकोणं वाह्याभ्यन्तरात् षोडश त्रिकोणानि कृत्वा तान्यपि रञ्जयेत् । तत्र सर्वमध्यगोन्यां लेखनप्रकारो द्वितीयपटले व्याख्यातोऽस्माभिः । अत्र नवकुम्भस्थापने नवयोनिषु चतुष्कुम्भस्थापने मध्ययोनिस्थत्रिकोणचतुष्टये सर्वत्र सर्वमध्यस्थापनीयकुम्भएव स्वारिमाणतोयपूरणीयः । इतराः कलशाः द्विदिप्रस्थमानतोयपूरणीया इति सम्प्रदायः ॥ २५ ॥

वस्त्रं वृत्तं पञ्चदश च्छदानि च ततो वह्निः ।

अष्टपत्राम्बुजं बाह्ये दशच्छदसरोरुहम् ॥ २६ ॥

पुनर्दशच्छदं पद्मं चतुर्दशदलं ततः ।

अष्टच्छदाजं द्विगुणच्छदमष्टादशच्छदम् ॥ २७ ॥

विधाय तस्य मध्ये तां समावाह्य यजेत्तथा ।

पश्चान्नाथान् पार्श्वयोश्च हेतोरन्यास्तथार्चयेत् ॥ २८ ॥

वस्त्रमित्यादिभिराप्रयादित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकेर्ललितायाः पद्मरूपसकलशक्त्या-
वरणपरिपूर्णं पूजाचक्रं तत्र पूजाफलञ्चापदिशति । तत्र वस्त्रं स्वाभिमुखमित्यर्थः ।
वृत्तवस्त्राद्वह्निस्तत्काणवयस्पृष्टाष्टिकयेति यावत् । पञ्चदशच्छदानि च ततो
वह्निः इत्यनेनैतद्रुतं भवति वृत्ताद्वह्निः केशरार्थं वृत्तं वस्त्राद्वह्निः तत्कोणं कृत्वा
तत्र बाह्ये पञ्चदश च्छदानि लिखेदित्यर्थः । अष्टपत्राम्बुजमित्युक्त्या केशरार्थं वृत्तमा-
लिख्य तद्वह्निः अष्टपत्राणि विलिखेदित्यर्थः । बाह्ये अष्टपत्रपद्मबाह्ये पुनर्वह्नि-
श्चतुर्दशदलं पद्मं । तद्विगुणच्छदं षोडशदलपद्मं अष्टादशच्छदं प्राग्वद्विशेषं । सर्वत्र
चक्रेषु दलानामवान्तरमाणं कुण्डपटलोक्ताष्टास्त्रमानवत् तत् कल्पयेत् । तत्र
पुराभागे ब्रह्मसूत्रं दलमध्ये यथा तथा कुर्यात् । विधायेत्यस्य वस्त्रमित्यादि-
भिर्हितैरन्यन्तपदैरन्वयः । तस्य पद्मचक्रस्य । मध्ये सर्वमध्यत्रिकोणमध्ये । तां
ललितां । तथा नित्यत्वेन ऋतिकाद्युक्तक्रमेण पश्चात्तथा । अन्तस्त्रिकोणस्य
प्राग् रेखावृत्तयोर्मध्ये पार्श्वयोः अन्तस्त्रिकोणपार्श्व रेखाद्वयमध्यत इत्यर्थः । अन्याः
तिथिनित्या अग्निमादयश्च । तथा युक्त्या । एतद्रुतं भवति सुसमे भूतले हंस
पदं विधाय तत् सन्दंशस्थानमारभ्य प्रतिदिशमष्टादशाङ्गुलमानेन भ्रमेण वृत्तं
निष्पाद्य तद्वृत्तमध्ये स्वाभिमुखां योनिं समरेखां निष्पाद्य तद्वह्निर्दशङ्गुलपञ्चा-
ङ्गुलमानक्रमेण पूर्वनिष्पादितवृत्तेन सह सप्तदशवृत्तानि निष्पाद्य तत्रैकैकान्त-
रितास पञ्चाङ्गुलवायिष्वष्टाभ्यन्तराद्वाह्यगत्या पञ्चदशदलाजोऽष्टादिप्रादक्षिण्येन
तिथिनित्याः सववाह्यस्थाष्टदशदलेषु प्राक्प्रत्यग्दलद्वयं द्वारस्थानं परिकल्प्य
एवं क्रमाद्वह्निर्वदिक्तक्रमेण प्राग्वच्चतुरावृत्त्याणिमादींस्तदन्तःषोडशदलेषु प्राग्व-
न्नित्याकलाः तदन्तरष्टदलेषु प्राग्वदनङ्गकुसुमादींस्तदन्तश्चतुर्दशदलेषु प्राग्वत् सं-

एतस्मिन् पद्मचक्रस्य मध्ये तासां प्रपूजनात् ।
 महतीं श्रियमाप्नोति ज्ञानान्माञ्च समाप्नुयात् ॥ २९ ॥
 पूर्वस्मिन् पूजयेद्देवीमुक्तक्रमसमन्वितम् ।
 श्रियं ज्ञानात्तथावाञ्च संयाति परमेश्वरि ॥ ३० ॥
 घटद्वयं समालिख्य बाह्याभ्यन्तरभेदतः ।
 तन्मध्ये नवधा कृत्वा कोणेषु प्रथमं लिखेत् ॥ ३१ ॥
 द्वितीयं दिक्षु संलिख्य मध्ये तार्त्तीयमालिखेत् ।
 घटयोरन्तरा कृत्वा तिर्य्यग्रेखाः समन्ततः ॥ ३२ ॥

चोभिण्यादीं स्तदन्तर्दशदलेषु प्राग्वत् सर्वमिद्विप्रदादींस्तदन्तर्दशदलेषु प्राग्वत्
 सर्वज्ञादींस्तदन्तरष्टदलेषु प्राग्वत् वाग्देवताः सर्वमध्यस्थवृत्ततन्मध्यवृत्तपार्श्व
 रेखान्तराले प्राग्देतोस्तदन्तरस्त्रयत्रये प्राग्वत् पोठेश्वरीं सर्वमध्ये प्राग्देवीं चैवं
 क्रमात् प्रोक्तक्रमेणार्चयेदिति । एतस्मिन् ऐहिके प्रपूजनात् । अस्य पदस्य
 श्रियमाप्नोतीत्यनेनावयः । तासां सपरिवारिकाया देव्याः । महतीं राजादिभि
 रनवहारीयां । ज्ञानात् परमार्थादितिशेषः । सां शिवम् ॥ २९ ॥

पूर्वस्मिन्नित्यादिना श्लोकेन पूर्वोक्तश्रीचक्रे समर्चनफलमुपदिशति । तत्र
 पूर्वस्मिन् प्रोक्ते श्रीचक्रे । उक्तक्रमसमन्वितं चतुर्दशपटलत्रयप्राक्तार्चनक्रमसम-
 न्वितं । श्रियं ऐहिके इत्यर्थः । ज्ञानात् षट्त्रिंशपटलवक्ष्यमाणात् । तथा
 अपृथग्यूपेण । आवां शक्तिं शिवं च । चः समुच्चये । स साधकः । परमेश्वरोति देवी
 सम्बुद्धिः ॥ ३० ॥

घटद्वयमित्यादिभिरपमृत्युजिदित्यन्तीर्नवभिः श्लोकेरमृतघटाख्यं यन्त्रं तत्
 प्रयोगान् फलानि चोपदिशति । तत्र घटद्वयं बाह्याभ्यन्तरवृत्तद्वयं तन्मध्यं
 नवधा कृत्वा प्राक्प्रत्यगदक्षिणोत्तरद्विदिरेखाभ्यामिति शेषः । कोणेषु कोण-
 कोणकोष्ठेष्वित्यर्थः । प्रथमं श्रीविद्यायाः प्रथमखण्डं । द्वितीयखण्डं दिक्षु
 प्राग्वत् कोष्ठेषु । मध्ये प्राग्वत् कोष्ठे तार्त्तीयं खण्डं । घटयोर्बाह्याभ्यन्तरवृत्तयोः ।
 तिर्य्यग्रेखाः सप्तैत्यर्थः । समन्ततः परितस्तेषु कोष्ठेषु विद्यातार्त्तियाक्षरसप्तकं

तेषु प्रदक्षिणं विद्यातार्त्तीयान्तरसप्तकम् ।

लिखेद्विन्दुविसर्गाभ्यां मुखे पञ्चामृताम्बुजम् ॥ ३३ ॥

आद्यानालमयं द्वन्द्वपत्रकेशरकर्णिकम् ।

विधाय च घटाधस्ताद्विदध्यादिनियोगकम् ॥ ३४ ॥

मध्ये साध्याक्षरोपेतं कृत्वा तममृतं घटम् ।

विभ्रयादभिषिञ्चेच्च जम्भर्त्तुध्यायुराप्तये ॥ ३५ ॥

कुहूपरागसंक्रान्तिदोषेष्वखिलशान्तये ।

अभिषिञ्चेदशेषार्त्तिशान्त्यै सिद्धौ च सम्पदा ॥ ३६ ॥

श्रीविद्यातार्त्तीयखण्डस्य व्यस्तरूपाक्षरसप्तकं विन्दुविसर्गाभ्यां अनुस्वारेण विस-
र्जनेन च सहेति शेषः । पञ्चामृताम्बुजं अष्टमे पटले ज्याकमित्यादिना
सप्तत्रिंशद्विंशोक्तोत्तरार्द्धेन प्रोक्तामृताक्षरपञ्चकसहितमम्बुजं । आद्यानालमयं
आद्यामृताक्षरसहितनालं । द्वन्द्वपत्रकेशरकर्णिकं अत्र द्वन्द्वशब्दः पत्रे समष्टितः
इतरयोर्व्यष्टिरूपतश्च योग्यः । द्वितीयतृतीयाक्षरसहितं पत्रं चतुर्थामृताक्षर-
सहितकेशरं पञ्चमामृताक्षरसहितकर्णिकमित्यर्थः । चः समाहारे । तेनाम्बुज-
मित्याकृष्यते । घटाधस्तात् घटस्याधःस्थाने । मध्ये सर्वमध्यकोष्ठस्यतार्त्तीय-
खण्डोदरे साध्याक्षरोपेतं साधकसाध्यकर्मोपेतं कृत्वा तममृतघटं अमृतघट-
संज्ञं तदयम्बुजं कृत्वेत्यर्थः । अयमत्र विरचनाक्रमः । सुसमे भूतले अभीष्ट-
मानभ्रमेण वृत्तं कृत्वा तद्वह्निरेकाङ्गुलमाने च वृत्तं कृत्वा तदन्तर्मध्ये प्राक्प्रत्य-
गदक्षिणोदकसमान्तरालं द्विद्विसूत्रास्तलानामव कोष्ठानि निष्पाद्य तेषु कोण-
कोष्ठचतुष्टये ओविद्याप्रथमखण्डं तद्विक्कोष्ठचतुष्टये तद्वितीयखण्डं तत् सर्व-
मध्यकोष्ठे तार्त्तीयं खण्डं साधकसाध्यकर्मोपेतं चालिष्येत् । तत् प्राग्गत
कोष्ठमध्ये चतुरङ्गुलमानेन प्राग्वद्वृत्तयोरन्तरालवीथ्योः समान्तरालं सप्तधा
कृत्वा तेषु सप्तसु कोष्ठेषु ओविद्यातार्त्तीयखण्डस्य व्यस्तरूपाक्षरसप्तकं प्रागादि-
प्रादक्षिण्यक्रमात् विलिख्य तत् प्राग्गतकोष्ठमध्ये चतुरङ्गुलमानेन प्राग्गत
कुम्भमुखं कृत्वा तदघटमुखेऽधोमुखं पङ्कजं घटस्याधः स्थाने तूर्ध्वमुखं पङ्कजं
चालिष्य तदम्बुजयोः क्रमान्वाले जं जः इत्यक्षरद्वयं तयोः पत्रे जं जः जं ठः

अपमृत्युमहारोगक्षयापस्मारशान्तये ।

त्रिवर्षमभिषेकन्तु कुर्याज्जन्मत्रये तथा ॥ ३७ ॥

सर्वक्लेशविनिर्मुक्तः सुखी वर्षशतं भुवि ।

आरोग्यो विजयी विश्ववन्द्यो भवति मानवः ॥ ३८ ॥

सुवर्णे राजते ताम्रे कृत्वैतत् सिक्थलिङ्गम् ।

विधाय स्थापयेत् चौद्रे यजेत् सर्वापमृत्युञ्जित् ॥ ३९ ॥

तार्क्षीयविद्यापुटितं नामालिख्य तु साधकः ।

जर्मिकादौ वहेत् सर्व्वसम्पदे रिष्टशान्तये ॥ ४० ॥

इत्यक्षरचतुष्टयं तयोः केशरस्थाने वं वः इत्यक्षरद्वयं तयोः कर्णिकायां सं सः
इत्यक्षरद्वयञ्चालिखेत् । एतदमृतघटात्मकं यन्त्रं भवतीति । जन्मर्क्षेषु त्रिष्विति
शेषः । अखिलशान्तये इत्यत्राखिलशब्देन क्रूरदशागोचरेत्यादय उच्यन्ते । चः
समाहारे । महारोगशब्देन वाताद्यष्टरोगा उच्यन्ते । त्रिवर्षमित्यन्तसंयोगे
द्वितीया । तुर्विशेषे । तथा द्वितीयपटलोक्ताभिषेकप्रकारेण । विजयी वादयूत
युद्धादिष्विति शेषः । सुवर्णे रजते ताम्रे तेषु त्रिष्वन्यतमे पट्टे इत्यर्थः । सिक्थ-
लिङ्गं मधूच्छिष्टमयलिङ्गान्तर्भूतं । चौद्रे कलशान्तर्गतं । एतदुक्तं भवति सुवर्ण-
रजतताम्रेष्वन्यतमाधिकरणे तदमृतघटद्वयं यन्त्रं विधाय गुलिकीकृत्य प्राण-
प्रतिष्ठादिकं कृत्वा तत् सिक्थमयलिङ्गान्तर्निधाय तस्मिन् कलशमध्ये सं-
स्थाप्य तत्कलशं चौद्रेणापूर्य्य तत्कलशमुखं शरावेण पिधाय तत् क्वचित्
संस्थाप्य तदुपरि मृतूपौठं विधाय तत्र प्रोक्तविधानेन स्वाभिमतफलपर्थ्यन्तं
देवीं सपरिवारामभ्यर्च्य पुनः प्रोक्तफलसिद्धौ सत्यां उद्वाह्य क्षमस्वेति तत् चौद्रा-
दिकं विसर्जयेदिति ॥ ३९ ॥

तार्क्षीयेत्यादिना श्लोकेनोर्म्मिकादिषु सर्व्वरक्षाविधानमुपदिशति । तत्र
तार्क्षीयविद्यापुटितं श्रीविद्याया इति शेषः । नाम साधकसाध्यकर्मणां ।
तुर्विशेषे । जर्मिकादावित्यत्रादिशब्दः केयूरादिविषयः । एतदुक्तं भवति । कनक-
मये पट्टे श्रीविद्यातार्क्षीयखण्डमगुलोमप्रतिलोममन्योन्यं रेफांशेन रेफो
मायांशेन मायांशश्च यथा पुटितो भवति तथा तथालिख्य तन्मायांशि साधकं

कृत्वाश्मनि तथा यन्त्रं तडागादिषु मध्यतः ।

स्थापयेत्तत्र ये स्नाता नराः स्युः सुखिनोऽनिशम् ॥ ४१ ॥

प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्क सूत्रैरष्टभिराहतैः ।

कोष्ठान्येकोनपञ्चाशत्तेषु कोणेषु मार्जयेत् ॥ ४२ ॥

चतुर्विंशतिकोष्ठानि शेषेषु विलिखेत् क्रमात् ।

दिक्ष्वेकतस्त्रिकोणानि प्रागारम्भात् प्रवेशतः ॥ ४३ ॥

तार्त्तीयस्य च भेदोत्थचतुर्विंशतिमालिखेत् ।

विलोमेनाथ मध्यस्थे तत् ससाध्यं समालिखेत् ॥ ४४ ॥

सिद्धवज्राभिधं यन्त्रं अशेषशुभदायकम् ।

विनाशनमनिष्टानां जयसौभाग्यदायकम् ॥ ४५ ॥

तद्देफांशे साध्यं तयोरन्तराले प्राग्वत् कर्म चालिख्योर्मिकाभूषणान्तर्भूतं कृत्वा प्राणान् प्रतिष्ठाप्य समभ्यर्च्य तद्वारणात् प्रोक्तफलसिद्धिभागिति ॥ ४० ॥

कृत्वेत्यादिना श्लोकेनामृतघटाख्ययन्त्रस्य तडागादिषु स्थापनं तत्फलञ्चोपदिशति । तत्र तथा प्रोक्तप्रकारेण । तडागादिष्वित्यत्रादिशब्दो नदीकूपादिविषयः । मध्यतः मध्ये यत्राधिष्ठिततडागादिषु ॥ ४१ ॥

प्राक्प्रत्यगित्यादिभिश्चेतन इत्यन्तैर्नवभिः श्लोकेः सिद्धवज्रयन्त्रनिर्माणं तत्प्रयोगांस्तत्तत्फलानि च तत्स्तवनसहितमुपदिशति । तत्र तेषु कोष्ठेषु कोणेषु चतुर्विंशति शेषः । मार्जयेदित्यस्य चतुर्विंशतिकोष्ठानीत्युत्तरत्वान्वयः । चतुर्विंशतिकोष्ठानि प्रतिकोणं कोष्ठषट्कं षट्कं सम्भूयेत्यर्थः । शेषेषु कोष्ठेषु निर्धारणे सप्तमी । विलिखेदित्यस्य त्रिकोणानीत्यनेनान्वयः । एकतः कोष्ठतः इतिशेषः । सम्भूय चतुर्भिः । प्रागारम्भात् प्राक्त्रिकोणारम्भात् । प्रवेशतः प्रवेशगत्येति यावत् । तार्त्तीयस्य श्रीविद्या तार्त्तीयखण्डस्य भेदोत्थचतुर्विंशतिं पञ्चविंशपटलवज्र्यमाणप्रकारेण । चतुरत्तरात्मिका भेदोत्थचतुर्विंशतिसंख्याता विद्याः । विलोमेन अप्रादक्षिण्यान्मध्यस्थे कोष्ठे । तत् श्रीविद्यातार्त्तीयखण्डं ससाध्यं साधकसाध्यकर्मोपेतं । सिद्धवज्राभिधं सिद्धवज्रसंज्ञं । अयमत्र विरचनाक्रमः । प्राक्प्रत्यग्-

समरे विजयप्राप्तौ विभ्रयात्तद्विवादजे ।

समस्ते धारयेत् क्लेशे विजयं सुखमाप्नुयात् ॥ ४६ ॥

प्रतिमासञ्च पूर्णायामभिषिञ्चेच्च तत्र वै ।

स्थापयित्वा घटं प्राग्वत् समस्ताभ्युदयाय वै ॥ ४७ ॥

पुत्राप्तौ कन्याकावाप्तौ वराप्तौ कन्यका तथा ।

धराधनपशुप्राप्तौ नरनारीनृपादिनाम् ॥ ४८ ॥

वश्यायाविघ्नसंसिद्धौ वाक्सिद्धौ गेहसिद्धये ।

धारयेत् सिद्धवज्रन्तु समस्तेषु प्रसिद्धये ॥ ४९ ॥

ललिताविद्यया विद्यामन्यां यन्त्रेण वामुना ।

यन्त्रमन्यत् समं वेत्ति योऽसौ स्यान्मूढचेतनः ॥ ५० ॥

प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् सूत्राण्यष्टादश क्षिपेत् ।

तैस्तत्र कोष्ठानि तथा नवाशौतिशतद्वयम् ॥ ५१ ॥

दक्षिणोदक्समान्तरालाष्टसूत्रास्फालनेनैकोनपञ्चाशत् कोष्ठानि निष्पाद्य तेषु प्रतिकोणं षट् षट् सम्भूय चतुर्षु कोणेषु चतुर्विंशति काष्ठानि शिष्टमध्ये वज्राकारं यथा तथा मार्जयित्वा शिष्टेषु पञ्चविंशतिकाष्ठेषु प्रतिदिशमेकैककोष्ठेन सम्भूय चतुर्भिः चतसृषु दिक्षु, चत्वारि त्रिकोणानि विधाय तेषु प्रागग्रादिप्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या श्रीविद्यातार्त्तीयखण्डप्रथमभूतांश्चतुर्विंशतिभेदान् क्रमेणालिख्य शिष्टसर्वमध्यकोष्ठे तार्त्तीयखण्डं लिखित्वा तन्मायांशे साधकं तद्रेफांशे साध्यं तयोः सन्धौ कर्म चालिखेदेतत् सिद्धवज्राभिधं यन्त्रमिति । अनिष्टानां अमङ्गलानां । तत् सिद्धवज्राभिधं यन्त्रं । विवादजे इत्यस्य क्लेश इत्येतद्विशेषः । तत्र यन्त्रे प्राग्वत् द्वितीयपटलोक्तक्रमेण अभिषिञ्चेत् । नरनारीनृपादिनामित्यस्य वश्याय इत्यनेनान्वयः । नृपादिनामिति स्वातन्त्र्योक्तिः । तुः समुच्चये । अमुना सिद्धवज्रयन्त्रेण समं वैभवात् । असौ एवं वेत्ता मूढचेतनः । अन्यथाज्ञानाविष्टहृदयः । अन्येषामधिकत्वेन वेदनात् किं पुनरित्यर्थः ॥ ५० ॥

प्राक्प्रत्यगित्यादिभिः प्रिये इत्यन्तैः षड्भिः श्लोकैः कोष्ठवज्रयन्त्रनिर्माण-

तेषु कोणेषु कोष्ठानि मार्जयेत् पूर्ववत् प्रिये ।

षट्त्रिंशच्छिष्टवज्रे तु चतुर्भिर्दिक्त्रिकोणकम् ॥ ५२ ॥

विधाय प्राग्वहिर्मध्यात् प्रादक्षिण्यप्रवेशतः ।

विलिखेत्तद्वितीयार्द्धे भेदात्तु विलिखेत्ततः ॥ ५३ ॥

त्रिकोणेषु च तार्क्षीयं ससाध्यं मध्यतस्तथा ।

नवमु विलिखेद्विद्याकूटत्रयमथ त्रिशः ॥ ५४ ॥

विधानमेतत्पटलाक्तयन्त्रफलकथनप्रस्तावसहितमुपदिशति । तत्र तैः सूत्रैः । तत्र यन्त्रे । तथा जायते । नवांशोतिशतद्वयं एकोनवत्यधिकं शतद्वयं । तेषु कोष्ठेषु निर्धारणे समी । कोष्ठानीत्यस्य षट्त्रिंशदित्यनेनान्वयः । पूर्ववद्व्याकारं यथा भवति तथेत्यर्थः । षट्त्रिंशत् प्रतिकोणं सम्भूय चतुश्चत्वारिंशदधिकशतसंख्यानीत्यर्थः । शिष्टवज्रे शिष्टपञ्चचत्वारिंशदधिकशतसंख्यकोष्ठात्मके वज्रे । तुर्विशेषे । चतुर्भिः कोष्ठैः प्रतिदिशमित्यर्थः । दिक्त्रिकोणकं प्रतिदिशमेकं त्रिकोणं । विधायेत्यस्य दिक्त्रिकोणकमिति पूर्वत्वान्वयः । प्राग्वहिर्मध्यात् प्राच्यां दिशि वह्निर्भूतपंक्तिमध्यास्थकोष्ठात् प्राक्त्रिकोणं तत्तद्भूतपंक्तिस्थकोष्ठपञ्चके मध्याकोष्ठात्तदारभ्येत्यर्थः । प्रादक्षिण्यप्रवेशतः प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या । तद्वितीयार्द्धे भेदात् श्रीविद्यातार्क्षीयखण्डस्य पञ्चत्रिंशत्पटलपोक्तपञ्चाक्षरोत्पन्नभेदात् विंशत्युत्तरशतसंख्यातान् । तुर्विशेषे । ततः अनन्तरं । चः समाहारे । तार्क्षीयखण्डमिति शेषः । ससाध्यं साधकसाधकसमैयुक्तं । मध्यातः तद्वज्रयन्त्रस्य । तथा अनन्तरश्लोकवच्यमाणक्रमेण । नवमु शिष्टेषु कोष्ठेषु । त्रिशः त्रिराष्ट्रतया । दक्षत्रये दक्षिणभागकोष्ठत्रये । मध्या मध्यकोष्ठत्रये । तथा समुच्चये । वामत्रये द्वितीयं कूटं साध्या द्वितीयकं मध्यत्रये पूर्ववत्त्रेस्यद्वितीयकूटं ससाध्यादिकं लिखेदित्यर्थः । तुर्विशेषे । अयं अत्र यन्त्रविरचनाक्रमः । प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्कसमान्तरालाष्टादशाष्टादशसूत्रास्फालनादेकोनवत्युत्तरशतद्वयकोष्ठानि निष्पाद्य तेषु प्रतिकोणं षट्त्रिंशत् षट्त्रिंशतकोष्ठक्रमेण सम्भूय चतुश्चत्वारिंशदधिकशतकोष्ठानि शिष्टमध्या वज्राकारं यथा तथा मार्जयित्वा पुनः शिष्टवद्व्याकारे पञ्चचत्वारिंशदधिकशतकोष्ठात्मके प्रतिदिशं वह्निरेकत्रिक्रमेण सम्भूय कोष्ठचतुष्टयेन कोष्ठ-

दक्षत्रये त्वाद्यकूटं मध्ये तार्त्तीयकं तथा ।
 वामत्रये द्वितीयञ्च लिखेत् साध्ये तृतीयकम् ॥ ५५ ॥
 एतत् कोष्ठवज्राख्यं यन्त्रमिष्टार्थदायकम् ।
 फलानि सर्वयन्त्राणां पटलेऽस्मिन् शृणु प्रिये ॥ ५६ ॥
 तन्त्रेऽस्मिन्नन्यतन्त्रेषु यस्य यन्त्रस्य यत् फलम् ।
 प्रोक्तं तदेषामेकैकं योजयेत् सर्वमेव च ॥ ५७ ॥
 तेनात्र यन्त्रनिर्माणमानमेवोच्यते मया ।
 फलानि वाञ्छयावाप्नोत्ययत्नान्नामयोजनैः ॥ ५८ ॥
 अतः फलानि तन्त्राणामिह नोक्तानि कृतस्त्रयः ।
 सर्वञ्च सर्वदा सर्वसमोहितफलामिदम् ॥ ५९ ॥
 प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्कषड् विंशत्या समाहृतैः ।
 सूत्रैः कोष्ठानि जायन्ते षट्शतं पञ्चविंशति ॥ ६० ॥

चतुष्टयेनेकैकं त्रिकाणं कृत्वा तच्छ्रैकानत्रिंशदुत्तरशतकांशेषु प्राग्गतपंक्तिस्थ-
 कोष्ठपञ्चके मध्याकाशमारभ्य श्रीविद्यातार्त्तीयखण्डस्य द्वितीयभेदात् विंशत्युत्तर-
 शतरूपान् प्रादक्षिण्यप्रवेगगत्या विलिख्य शिष्टमध्याकाशेषु नवसु दक्षिणपंक्तिस्थ-
 कोष्ठत्रये श्रीविद्याप्रथमखण्डं वामपंक्तिस्थकाष्ठत्रये मध्यखण्डं मध्यपंक्तिस्थकोष्ठ-
 त्रये दिग्गतत्रिकाणचतुष्टये तार्त्तीयखण्डञ्चालिख्य तार्त्तीयखण्डं प्राग्वत् साधक
 साधककर्मणि विलिख्य एतत् कोष्ठवज्रयन्त्रमुक्तविनियोगादभिमतसिद्धिमिति ।
 प्रिये इति देवोसम्बुद्धिः ॥ ५६ ॥

तन्त्रे इत्यादिभिरामिकदित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैरेतत्पटलाक्तानां यन्त्राणां सर्वेषां
 फलान्यतिदेशतः स्वरूपतश्चोपदिशति । तत्र तन्त्रेऽस्मिन्नन्यतन्त्रेषु अस्मिन् तन्त्रे
 न्यतन्त्रेषु च । तत् फलं । एषां अस्मिन् पटले प्रोक्तानां यन्त्राणां एकैकस्य यन्त्रस्य
 सर्वं फलं । तेन हेतुना अत्र अस्मिन् पटले । नामयोजनैः साध्यासाधककर्म
 योजनैः । अतः अस्मात् । इह पटले । सर्वं यन्त्रं ॥ ५८ ॥

प्राक्प्रत्यगित्यादिभिरुद्दिष्टैः इत्यन्तैस्त्रयोदशभिः श्लोकैर्वज्रलिङ्गाभिधानयन्त्र-

तेषु कोष्ठेषु परितो मार्जयेदष्टसप्ततिम् ।

शिष्टे चतुर्भिस्त्रासच्च विदध्याद्विष्णु पूर्ववत् ॥ ६१ ॥

तेषु तार्त्तीयविद्यान्तु ससाध्यां प्राग्वदालिखेत् ।

शिष्टेषु सप्तनवति दिशते मध्यतस्तथा ॥ ६२ ॥

सर्वमध्यस्थकोष्ठस्य पाश्वर्त्योरुभयोरपि ।

कोष्ठानि त्रीणि तिर्य्यक् च समीकृत्य तयोस्तथा ॥ ६३ ॥

उपर्य्यधश्च द्वे द्वे तु समीकुर्यात्ततस्तथा ।

तयोरधोर्द्धं च तथा द्वे द्वे कुर्यादथैकधा ॥ ६४ ॥

निर्माणविधानमस्मिन् पटले प्रोक्तयन्त्राणामनुभावञ्चोपदिशति । तत्र षट्शतं पञ्चविंशति पञ्चविंशत्यधिकं षट्शतमिति यावत् । तेषु कोष्ठेषु अष्टसप्तति कोष्ठानि प्रतिकोणमित्यर्थः । शिष्टे त्रयोदशाधिकशतत्रयोदशरूपे वज्रे । चतुर्भिः कोष्ठैः । पूर्ववत् एकत्रिकमेणित्यर्थः । तेषु चतुर्षु अस्त्रेषु । तुः समुच्चये । ससाध्यां साधकसाध्यकमीपेतां । प्राग्वत्तथा मायावह्निमध्यांशेषु क्रमादिति यावत् । शिष्टेषु कोष्ठेषु । सर्वमध्यस्थकोष्ठस्य पश्चिमाद्येकादशात्मकतिर्य्यक्पंक्तिस्थ एकविंशतिकोष्ठेषु मध्याकोष्ठस्य । तिर्य्यग्दक्षिणोत्तरं । समीकृत्य एकीकृत्य । तयोः एकीकृतकोष्ठयोः । तथा प्राग्वत्तयोः । तथा यथाधिष्ठानपिण्डके भवतः । द्वे द्वे कोष्ठे तिर्य्यगिति शेषः । एतदुक्तं भवति पश्चिमादि द्वादशदशमपंक्त्योस्तत्तन्मध्यकोष्ठस्योभयपार्श्वयोः एकैकं मुक्ता तदन्तरकोष्ठयोर्(होत्र)वृत्तयोर्मार्जयेदिति । ततः अनन्तरं । तथा प्राग्वत् । तयोः एकीकृतकोष्ठद्वयोः । अधोर्द्धं दिव्यत्वादधजङ्घमिति यावत् । चः समाहारे । तथा उभयपार्श्वयोः । एतदुक्तं भवति नवमत्रयोदशपंक्त्योस्तत्तन्मध्याकोष्ठस्योभयपार्श्वयोः कोष्ठयोर्द्वयं मुक्ता तदन्तरकोष्ठयोर्द्वयं द्वयं मार्जयेदिति । तदधश्चोपरि अनन्तरपूर्वमेकीकृतयोः कोष्ठयोरधश्चोपरि च । तथाष्टमचतुर्दशपञ्चदशपंक्तिषु तत्तन्मध्याकोष्ठयोरुभयपार्श्वयोः कोष्ठानां त्रयं केवलतिर्य्यग्रे खामार्जनेन । त्रिविधे । उपरितनकोष्ठद्वयमार्जनं केवलमूर्ध्वत एव तिर्य्यगित्यर्थः । एकैकञ्च द्वयं द्वयं

तदधश्चोपरि तथा त्वेकैकञ्च द्वयं द्वयम् ।

एकोक्त्य पुनश्चोर्द्ध्वं द्वे द्वे तु मार्जयेत्तथा ॥ ६५ ॥

ततो माला तदुपरिपार्श्वयोश्च प्रमार्जयेत् ।

दशखण्डानि शिष्टैस्तु मध्ये लिङ्गो भवेत्तथा ॥ ६६ ॥

एवं लिङ्गः समाख्यातश्चत्वारिंशद्विरेव वै ।

शिष्टानि कोष्ठवज्राणि द्विशतं दश पञ्च च ॥ ६७ ॥

लिङ्गस्य पार्श्वयोर्मृष्टान्येकविंशतियुग्मकम् ।

तस्य लिङ्गस्य मध्यस्थपङ्क्त्यां तार्त्तीयमालिखेत् ॥ ६८ ॥

यथाक्रमतः । एतदुक्तं भवति अष्टमचतुर्दशपञ्चदशपङ्क्तिषु तत्तन्मध्याकोष्ठस्यो-
भयपार्श्वयोः कोष्ठानां त्रयं त्रयं मुक्ता तदनन्तरमेकमेक कोष्ठं मार्जयेदिति ।
पुनश्चोर्द्ध्वं पूर्वमेकीकृतकोष्ठपङ्क्तिद्वयपरितनपङ्क्त्यामेकमेवेत्यर्थः । द्वे द्वे कोष्ठे
अन्तःप्रथममार्जित कोष्ठस्य । तथा तिर्य्यगित्यर्थः । ततः अनन्तरं । उपरिपार्श्वयोः
लिङ्गरूपकोष्ठनवकस्येत्यर्थः । दशखण्डानि रेखाभिः खण्डनात् खण्डशब्देन रेखा
उच्यते तस्माद्दशभिः खण्डैः नवकोष्ठानि भवन्तीति । दशखण्डमार्जनात् नव
कोष्ठान्येकीकृतानीत्यर्थः । शिष्टैर्नवभिः कोष्ठैः । त्रिविधेषु । मध्या एकीकृतखण्ड-
दशकस्य । तथा इत्यस्य मार्जयेदित्यनेन पूर्वत्र सम्बन्धः यथा मध्या शिष्टे-
र्लिङ्गं भवेत् । तथा नवकोष्ठानि मालावदेकीकुर्यादित्यर्थः । एवमुक्तरूपेण
चत्वारिंशद्विः अधिष्ठानमध्यापिण्डकालिङ्गतैः कोष्ठैरित्यर्थः । शिष्टानि लिङ्गा-
न्येकीकृतानि च कोष्ठानि मुक्तेत्यर्थः । द्विशतं दश पञ्च च अत्र चकारस्य समा-
हारार्थत्वादिकसंख्याधिकं (स) व्यातयतीति सम्प्रदयः । तस्मात् षोडशाधिकं
शतद्वयमित्यर्थः । पार्श्वयोरुपरि चेत्यर्थः । मृष्टानि एकीकृतानि कोष्ठानि
एकविंशतियुग्मकं एकेन विंशतियुग्मं एकचत्वारिंशदित्यर्थः । मध्यास्थपङ्क्त्यां
दशकोष्ठात्मिकायां तार्त्तीयं कूटं । ऊर्ध्वादौ ऊर्ध्वाधःक्रमात् स्थितायां अस्य पङ्क्त्या-
मित्यत्रान्वयः । सर्वमध्या अधिष्ठानपिण्डकयोर्मध्यस्थकोष्ठे । समाधक-
साधकसाध्यकमोपेतं प्राग्विखिततार्त्तीयकूटमित्यर्थः । सर्वत्र यन्त्रमात्रे । लिङ्ग-

जह्वादि मायामध्यस्थं सर्वमध्ये ससाध्यकम् ।

सर्वत्र तार्त्तीय विद्या लेखनं समुदोरितम् ॥ ६६ ॥

लिङ्गरूपेषु नवसु पार्श्वषट्के तु पूर्ववत् ।

विद्याशेषं समालिख्य प्राग्वदारम्भतस्तथा ॥ ७० ॥

विद्याद्वितीयभेदोत्थं तद्विंशतमालिखेत् ।

द्विशस्तत्र यजेद्देवीमावाह्य परिवारकैः ॥ ७१ ॥

रूपेषु पिण्डकोपरिष्ठेषु नवसु कोष्ठेषु । इयं निर्धारणे सप्तमी । पार्श्वषट्के प्रतिपार्श्वं त्रिविक्रमेण । तुः समुच्चये । पूर्ववत् अनन्तरपूर्वोक्तवच्चयन्त्ववत् । विद्याशेषं श्रीविद्यायां प्रथमकूटं द्वितीयकूटञ्च तद्विज्ञानकोष्ठत्रये वामकोष्ठत्रये च क्रमादिति यावत् । प्राग्वदारम्भतः कोष्ठवज्रयन्त्ववत् । प्राक्त्रयस्त्रान्तर्गत पञ्चम मध्याकोष्ठमारभ्य तथा प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्येति यावत् । तदिति वासनापटले वक्ष्यमाणं सूचयति । विंशतं विंशत्युत्तरं शतमित्यर्थः । द्विशः पर्यायतः तत्र वक्ष्यलिङ्गयन्त्वे । अयमत विरचनाक्रमः । प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्क समान्तरालं षड्विंशति षड्विंशति सूत्रास्फालनात् पञ्चविंशत्यधिकषट्शतकोष्ठानि निष्पाद्य तेषु प्रतिकोणमष्टसप्तत्यष्टसप्ततिकोष्ठं क्रमेण सम्भूय द्वादशाधिकशतत्रयकोष्ठानि शिष्टं वज्राकारं यथा तथा मार्जयित्वा पुनः शिष्टवज्राकारे त्रयोदशाधिकशतत्रयकोष्ठात्मके प्रतिदिशमेकत्रिक्रमेण सम्भूय कोष्ठचतुष्टयेनैकैकं त्रिकोणं कृत्वा तेषु तार्त्तीयविद्यां प्राग्वत् साधकसाधकर्मपितां आलिख्य तच्छिष्टसप्तनवत्यधिकशतद्वयकोष्ठेषु पश्चिमादेकादशात्मकसर्वमध्यास्थपञ्चयां तत्सर्वमध्यास्थकोष्ठस्य दक्षिणवामपार्श्वयोः तिर्यग्रूपेण कोष्ठत्रयं यन्त्रमूर्धाधोगतपश्चिमादिद्वादशपञ्क्तिरूपे तत्तन्मध्यास्थोभयपार्श्वयोः कोष्ठद्वयं कोष्ठद्वयं मुक्ता तिर्यग्रूपेण प्राग्वत् द्वयं द्वयं पश्चिमाद्यष्टमचतुर्दशपञ्चदशपञ्क्तित्रये तत्तन्मध्यास्थोभयपार्श्वयोः कोष्ठत्रयं त्रयं मुक्ता त्वेकमेकं कोष्ठं पुनश्चैकीकृतकोष्ठासु पञ्क्तिपरितनपञ्चदशपञ्क्त्यामेवोभयपार्श्वयोस्तिर्यग्रूपेण कोष्ठद्वयं कोष्ठद्वयं ततश्च मालाक्रमेण लिङ्गरूपकोष्ठनवकस्योभयपार्श्वयोरुपरि च दशरेखाभार्जनेन नवकोष्ठान्यष्टादशपञ्क्तिरूपकोष्ठेषु मध्यास्थकोष्ठपञ्चकञ्च सम्भूयैकचत्वारिंशत् कोष्ठानि मध्या चत्वारिंशद्भिः कोष्ठैः साधिष्ठानं लिङ्गं वह्निर्वज्रे शिष्टानि षोडशा-

स्थापयेद्विनियोगेषु प्रोक्तेषु परमेश्वरि ।

नासाध्यमस्ति भुवने यन्त्रैरेतैर्मयोदितैः ॥ ७२ ॥

एकादिद्वयसंवृद्ध्या पार्श्वयोः कोष्ठवर्द्धनम् ।

एकोनविंशकोष्ठान्तं कृत्वा लिङ्गं तथोपरि ॥ ७३ ॥

कृत्वा प्राङ्मध्यतः प्राग्वच्चत्वारिंशद्विरेव वै ।

तेषु मूलादिपरितो मध्यान्तं विन्यसेत् क्रमात् ॥ ७४ ॥

धिकशतद्वयकोष्ठानि च यथा तथा मार्जयित्वा तस्मिन्चत्वारिंशत् कोष्ठमध्या-
गतार्द्धाधःक्रमरूपपङ्क्तिस्थकोष्ठदशके श्रीविद्यातार्त्तीयखण्डमुक्तप्रकारेणालिख्य
तस्य सर्व्वमध्याकोष्ठे लिखिततार्त्तीयविद्याहृल्लेखोदरे साधकं साधकंश्च च
पिण्डकोपरि नवकोष्ठात्मके दक्षिणपार्श्वस्थकोष्ठत्रये श्रीविद्यायाः प्रथमकूटं
वामपार्श्वस्थकोष्ठत्रये द्वितीयकूटश्च सम्भूय षोडशसु कोष्ठेषु विलिख्य परि-
शिष्टं लिङ्गगतकोष्ठचतुर्दिशत्या सहितेषु चत्वारिंशदधिकशतद्वयकोष्ठेषु
प्राकृत्पञ्चान्तगतपङ्क्त्या मध्याकोष्ठमारभ्य प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या तार्त्तीयविद्या
द्वितीयभेदोत्पत्तिं शत्यधिकशतत्रयद्विह्वारमालिखेदिति । परमेश्वरोति देवी-
सम्बुद्धिः ॥ ७२ ॥

एकादीत्यादिभिस्तामित्यन्तैरष्टभिः श्लोकैर्मेरुलिङ्गनिर्माणविधानं तत् प्रयोगां
स्तत्फलानि चोपदिशति । तत्र एकादिद्वयसंवृद्ध्या एककोष्ठादि प्रतिपङ्क्तिकं
कोष्ठद्वयकोष्ठद्वयवर्द्धनेन उपर्य्युपरि इति शेषः । एकोनविंशकोष्ठान्तं एकोन-
विंशसंख्यकोष्ठपर्य्यन्तं एवं क्रमाभिवृद्ध्या दशमपङ्क्त्यामेकोनविंशतिकोष्ठानि
भवन्ति तदवधीत्यर्थः । प्राग्वत् वज्रलिङ्गोक्तक्रमेण । मध्यातः सर्व्वमध्यापङ्क्तिमध्या-
गतसप्तकोष्ठानुसारिण्येत्यर्थः । चः समुच्चये । चत्वारिंशद्भिः कोष्ठैरित्यर्थः । एवाव-
धारणे । तेषु कोष्ठेषु । मूलादि सर्वाधःस्थितप्रथमकोष्ठादि । परितः अधिष्ठानो-
परितनपङ्क्तिपर्य्यन्तं प्रादक्षिण्येन । मध्यान्तं मूलादिसप्त पङ्क्तिमध्याकोष्ठान्तं
विन्यसेदित्यत्रोत्तरश्लोके विद्या इत्यनेन सम्बन्धः । तथा क्रमात् प्रवेशगत्या
विंशशतं विंशत्यधिकशतं । प्रिये इति देवीसम्बुद्धिः । लिङ्गस्य मध्याकोष्ठान्तं
लिङ्गमध्याकोष्ठपर्य्यन्तं तदधोगतकोष्ठेषु सर्व्वेषु क्रमात् विन्यस्य तदन्ते तस्मिन्

मध्ये युगोदयार्णे तु लिखेत् प्रोक्तक्रमेण वै ।
 लिङ्गाग्रमध्यादभितः पिण्डकायाच्च संलिखेत् ॥ ७८ ॥
 विद्याः प्रथमभेदोत्थाश्चतुर्विंशतिकास्तथा ।
 कृत्वैवं मेरुलिङ्गन्तु यन्त्रं तत्रैव तां लिखेत् ॥ ७९ ॥
 समस्तवाञ्छितप्राप्तैः जयारोग्यायुराप्तये ।
 पटादौ तत् समालिख्य पूजयेन्नित्यशश्च ताम् ॥ ८० ॥
 प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्कसैकविंशतिसूत्रतः ।
 चतुःशतानि कोष्ठानि भवन्ति सुसमानि वै ॥ ८१ ॥

मूलकोष्ठमारभ्याधिष्ठानोपरितनपंक्त्यवधि पञ्चदशोत्तरशतसंख्यकोष्ठेषु प्राद-
 क्षिण्यप्रवेशगत्या तन्मध्याकोष्ठान्तं प्रत्यावरणं षट्त्रिंशदष्टाविंशतिविंशति-
 चतुर्दशदशपङ्के कक्रमादावरणमपके च तदनन्तरमेकं लिङ्गाधिष्ठानपिण्डका-
 न्तरालमध्याकोष्ठे च ततः परिशिष्टविद्याचतुष्टयं वह्निश्चतुरस्रकोणचतुष्टये
 वायव्यादिनैऋत्यन्तमेकैकक्रमाच्चैवं सम्भूय विंशत्यधिकं शतं विद्या विन्यस्यानन्तरं
 तल्लिङ्गपिण्डकाकोष्ठचतुर्विंशत्के लिङ्गाग्रपंक्तिमध्याकोष्ठमारभ्य पिण्डकाधःस्य
 पंक्तिपर्यन्तं प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या त्वमुक्तक्रमं तार्क्षीयविद्याचतुरत्तरभेदांश्चतुर्विं-
 शतिमालिख्यानन्तरं वह्निश्चतुरस्रस्य प्राचीनवीथीं समान्तरालां समधा विभज्य
 तेषु सप्तसु कोष्ठेषु पंक्तिशो वामपार्श्वस्थकोष्ठत्रये क्रमात् पर्यायनित्याविद्याक्षर-
 त्रयं दक्षिणपार्श्वस्थकोष्ठत्रये दिननित्याविद्याक्षरत्रयं मध्याकोष्ठे युगार्णसहितं
 घटिकार्णञ्च विन्यसेदिति । तत्र यन्त्रे । एवावधारणे । तां ललितां सपरिवारां ।
 पटादावित्यत्रादिशब्दः कनकरजतताम्राश्मादिविषयः । तदयन्त्रं नित्यं शः षणु-
 दिनं । तां ललितां प्राग्वत् ॥ ८० ॥

प्राक्प्रत्यगित्यादिभिः इष्टदा इत्यन्तैः षड्भिः श्लोकैर्महर्षिलिङ्गयन्त्रनिर्माण-
 विधानादिकमुपदिशति । तत्र सुसमानि आयामविस्तारवैषम्याभावात् । तस्य
 कोष्ठसमुदायरूपस्य । एकपार्श्वार्धोभागे अर्धः पंक्त्यमेकस्मिन् पार्श्वे । ततः तस्याः
 पंक्तेरित्यर्थः । चः समुच्चये । उपरि उपर्युपरीति यावत् । षट्समत्येवमेका-
 दशावधि षट्समाष्टनवदशैकादशसंख्यावधीति यावत् । मार्जयेत् कोष्ठानीत्यर्थः

तस्यैकपार्श्वधोभागे पञ्च कोष्ठानि मार्जयेत् ।

ततश्चोपरि षट्सप्तेत्येवमेकादशावधि ॥ ८२ ॥

मार्जयेदुपरिष्ठाच्च तस्यैव प्रतिलोमकम् ।

तथा कुर्यात् पार्श्वयोश्च तेनाधिष्ठानपिण्डके ॥ ८३ ॥

भवतश्चोपरिष्ठात्तु पञ्चविंशतिकोष्ठकैः ।

लिङ्गमन्यानि पार्श्वस्थमार्जनाद्भवति प्रिये ॥ ८४ ॥

अधिष्ठाने पिण्डकायां तद्वितौयविभेदजाः ।

लिङ्गे प्रथमभेदोत्पन्नमध्यस्थे स्ववाञ्छितम् ॥ ८५ ॥

उपरिष्ठात् अष्टमादिषु षट्सु पंक्तिष्विति शेषः । चः समुच्चये । तस्य पञ्चषट्पादिक्रमस्य । एवावधारण । प्रतिलोमकं दशादिपञ्चकान्तक्रममित्यर्थः । तथा कुर्यात् यथाधिष्ठानपिण्डके षष्ठा षष्ठा काष्ठैस्तत्र लेख्यत्वेन वक्ष्यमाणविंशत्यधिकशतविद्याभेदसमसंख्यकोष्ठे भवतः । पार्श्वमन्यत्तेनाधिष्ठानपिण्डके भवतः । येन क्रमेण मार्जनादधिष्ठानपिण्डके भवतः । तेन क्रमेण तदन्यत् पार्श्वं मार्जयेदिति । चः समुच्चये उपरिष्ठात्तयोदशपंक्तेरित्यर्थः । तुर्विंशते । पञ्चविंशतिकोष्ठकैः लिङ्गं अस्योत्तरत्र भवतीत्यत्रान्वयः । अन्यानि लिङ्गरूपाणि तानि कोष्ठानि पार्श्वस्थमार्जनात् पार्श्वस्थकोष्ठमार्जनादवशिष्टानीत्यर्थः । प्रिये इति देवोसम्बुद्धिः । तद्वितौयविभेदजाः विद्या इत्यर्थः । लिङ्गे पञ्चविंशतिकोष्ठात्मके प्रथमभेदोत्पन्नमध्यस्थेति शेषः । तन्मध्यस्थे लिङ्गमध्यस्थे कोष्ठे । स्ववाञ्छितं प्राग्वत् साधनादिकं । मध्ये अधिष्ठानपिण्डकयोरन्तरालस्थकोष्ठत्रये । तद्दिनजां प्राग्वद्विद्याप्राप्तिदिनजां प्रयोगदिनजां वा । अनघे इति देवोसम्बुद्धिः । तत्र यन्त्रे । अयमत्र विरचनाक्रमः । प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्कसमान्तरालमेकविंशत्येकविंशतिसूत्रस्कालनाच्चतुःशतानि कोष्ठानि निष्पाद्य तदधःपंक्त्यामेकपार्श्वे पञ्चकोष्ठानि तस्मिन्नेव पार्श्वे द्वितोयादिसप्तमपंक्त्यवधि षट्सप्ताष्टनवदशैकादशकोष्ठाणि च मार्जयित्वा पुनस्तस्मिन्नेव पार्श्वे अष्टमादित्रयोदशान्तपंक्तिषट्के दशनवाष्टसप्तषट्पञ्चकोष्ठानि पुनस्तस्मिन्नेव पार्श्वे चतुर्दशाष्टादशान्तपंक्तिषट्के दशदश कोष्ठानि तदुपरिगतमेकोनविंशविंशात्मकं पंक्तिद्वयं च

मध्ये तद्दिनजां विद्यामिति प्रोक्तं तवानघे ।

महालिङ्गाभिधं यन्त्रं तत्र पूजाखिलेष्टदा ॥ ८६ ॥

समविरेखां निष्पाद्य योनिं तस्यास्तु मध्यतः ।

तत्तत्सूत्रवशात् कुर्याद्दश विषु तथा समम् ॥ ८७ ॥

एवं कृतेव परितो लिखेत्तां विंशतां शतम् ।

शिष्टमध्यचिकोणे तु लिखेद्वाञ्छितमात्मनः ॥ ८८ ॥

मार्जयेत् । अनन्तरमन्यस्मिन् पार्श्वेऽपि यथा षष्ट्या षष्ट्या कोष्ठैः तदुपरिगतमेकोन-
विंशविंशात्मकपंक्तिद्वयं अधिष्ठानपिण्डके भवनस्तथावशिष्टकोष्ठानि युक्त्या
मार्जयेत् । एवं कृते षष्ट्या षष्ट्या काष्ठैरधिष्ठानपिण्डके त्रिभिः कोष्ठैः तयोरन्त-
रालं पञ्चविंशतिभिः कोष्ठैर्लिङ्गमप्येवं क्रमान्महालिङ्गं निष्पाद्याधिष्ठानपिण्ड-
कयोः पश्चिमपंक्तिमध्याकोष्ठादि प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या विद्याद्वितीयभेदांस्तत्त्रिण-
गतपञ्चविंशतिकोष्ठेषु अग्रपंक्तिमध्यकोष्ठादिप्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या विद्या-
प्रथमभेदांस्तन्मध्यकोष्ठे स्ववाञ्छितमधिष्ठानपिण्डकयोरन्तरालकोष्ठत्रये पंक्त्या
दिननित्याञ्चालिखेदिति ॥ ८६ ॥

समविरेखामित्यादिभिरनुभावात् इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्योनिचक्रनिर्माणादिक-
मुपदिशति । तत्र योनिं स्वाभिमुखत्वात् । तस्या यात्र्याः । तुर्विंशे । मध्यतः
मध्ये । तत्तत्सूत्रवशात्तत्तद्रेखानुगुणतः कुर्यात् । दश सूत्राणि । विषु सूत्रेषु । तथा
यथैकविंशत्यधिकशतयोनयः सम्भवन्ति तथेत्यर्थः । समं समान्तरालम् अन्त-
रालमाभ्याहृतं मर्मणामसम्भवात् । अत्र योनिचक्रे । परितः अग्रादिप्रादक्षिणेन ।
ताः द्वितीयभेदजा विद्याः । तुः समुच्चये । अग्रमतः विरचनाक्रमः स्वाभिमुखं समवि-
रेखात्मिकां योनिमुक्तवन्निष्पाद्य तद्रेखात्रयं दशभिर्दशभिश्चिह्नैः समान्तरालमेका-
दशधा विभज्य तद्रेखाचिह्नेषु विह्नाचिह्नं तत्तत्सूत्रानुगुणपाद यथा मर्मभेदं
सम्भूय विंशत्सूत्रास्फालनादेकविंशत्यधिकशतयोन्यात्मकं चक्रं विधाय तद्योनिष्व-
ग्रादिप्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या तार्त्तीयविद्याद्वितीयभेदान् शिष्टमध्ययोन्यां स्ववाञ्छितञ्च
विन्यसेदिति । तत्र योनिचक्रे । तां ललितां विद्यां सपरिवारामित्यर्थः । प्राग्-
व-

तत्र तामर्चयेत् प्राग्वत् स्थापयेच्च तथा तथा ।

तत्र खेष्टमवाप्नोति योनिचक्रानुभावतः ॥ ८९ ॥

समतिरेखं निष्पाद्य त्र्यस्रं योनिञ्च सङ्गतम् ।

तत्र तिर्य्यक् चतुःसूत्रपातनादन्यतस्तथा ॥ ९० ॥

तिर्य्यक्सूत्रं मार्जयित्वा पूर्वशृङ्गात्तथाभितः ।

प्रवेशगत्या विलिखेत्ताश्चतुर्भिर्शतिं क्रमात् ॥ ९१ ॥

विलिख्य शिष्टवज्रस्थं विलिखेन्नजवाञ्छितम् ।

तत्र तां पूजयेद्देवौ पूर्णास्त्रिष्टार्थसिद्धये ॥ ९२ ॥

दुक्तविन्यागेषु । चः समुच्चये । तथा तथा यथा यथा प्रयुक्तं तथा तथत्यर्थः ॥ ८९ ॥

समतिरेखमित्यादिभिः सिद्धये इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लाकैर्वज्रवज्रयन्त्रनिर्माणविधानादिकमुपदिशति । तत्र त्र्यस्रं ऊर्ध्वमुखत्रिकोणं । योनिं अधोमुखत्रिकोणं । चः समुच्चये । सङ्गतम् अन्योन्यमूर्द्धाधःक्रमेण तिर्य्यग्रेख्यैकयैवोभयं कुर्यादित्यर्थः । तत्र चक्रे । अन्यतः ऊर्ध्वगतत्र्यस्रवामरेखामारभ्याधोगतयोनिदक्षिणरेखावधि तद्दक्षिणरेखामारभ्येतरवामरेखावधि । तथा समान्तरालमिति यावत् । तिर्य्यक्सूत्रं त्र्यस्रयोन्योर्मध्यस्थं । पूर्वशृङ्गात् प्राग्वद् वज्रवज्रकोष्ठादारभ्येत्यर्थः । तथा प्रादक्षिणेन । ताः प्रथमभेदविद्याः । शिष्टवज्रस्थं मध्यवज्रस्थमित्यर्थः । अयमत विरचनाक्रमः । मध्ये हंसपदं विधाय तत् सन्दंशस्थानावगाहि प्राक्प्रत्यग् ब्रह्मसूत्रं प्राग्वदभितो जनितामत्स्यइयावगाहि याम्योदकसूत्रञ्च आस्ताल्य तत्सन्दंशस्थानमारभ्य याम्योदकसूत्रोभयपार्श्वयोः समप्रमाणेन चिह्नद्वयं कृत्वा तच्चिह्नयोरन्तरे प्रमाणोपेतं सूत्रयोर्द्वयं द्वयं तच्चिह्नद्वयमारभ्य प्राक्पश्चिमयोर्ब्रह्मसूत्रावधि सम्भूय सूत्रचतुष्टयं यथा त्र्यस्रयोन्यात्मकचक्रं तथास्ताल्य तद्ब्रह्मसूत्रं तिर्य्यग्रेखां च मार्जयित्वा त्र्यस्रयोन्योर्वामदक्षिणरेखयोर्द्वयं द्वयं चतुर्भिश्चिह्नैः पञ्चधा पञ्चधा विभज्य तच्चिह्नक्रमवशात्त्र्यस्रवामरेखादि योनिदक्षिणरेखान्तं त्र्यस्रदक्षिणरेखादि योनिवामरेखान्तञ्च सम्भूयाष्टसूत्रास्फालनेन तन्मध्ये पञ्चविंशति वज्रकोष्ठानि विधाय तत्प्राकशृङ्गमारभ्य प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या श्रीविद्यातार्क्षीयप्रथमभेदान् शिष्टमध्ये निजवाञ्छितञ्च विन्यसेदिति । तत्र वज्रवज्रयन्त्र । पूर्णासु पञ्चमीदशमी पञ्चदशीषु ॥ ९२ ॥

तथा विधाय दशभिर्दशभिः सूत्रपातनैः ।

द्वितीयभेदाः विलिखेत्तथा साध्यसमन्विताः ॥ ८३ ॥

तत्रापि पूजनाद्यैस्तु सिद्धेयुः निजवाञ्छिताः ।

एवमूह्यं तृतीयोत्थविद्याभिरपि कल्पयेत् ॥ ८४ ॥

तेपि वाञ्छितसंसिद्धौः कुर्यारेव सुनिश्चितम् ।

कोष्ठयन्त्रविभेदानि शृणु वक्ष्ये यथाविधि ॥ ८५ ॥

तथेत्यादिना सुनिश्चितमित्यन्तेनार्द्धाद्येन श्लोकद्वयेन महावज्रवज्राभिधानं यन्त्रमेवमूह्यपरतोयं यन्त्रनिर्माणविधानादिकञ्चोपदिशति । तत्र तथा विधाय प्रागन्योन्यसङ्गतं त्रयस्रयोनिं विधाय । द्वितीयभेदाः विद्याः ; तथा शिष्टमध्ये । अयमत्र विरचनाक्रमः । प्राग्वदन्योन्यसङ्गतं त्रयस्रयोनिचक्रं विधाय तन्मध्ये प्राग्वद्दशसूत्रास्फालनादेकविंशत्यधिकशतवज्रकोष्ठानि निष्पाद्य प्राक्त्रयस्रमारभ्य प्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या विद्याद्वितीयभेदान् शिष्टमध्ये स्ववाञ्छितञ्चालिखेदिति । तत्र महावज्रवज्रयन्त्रे । पूजनाद्यैरित्यत्रादशब्दः स्थापनादिविषयः । एवमुक्तप्रकारेण । 'तृतीयोत्थविद्याभिः तार्तीयविद्यातृतीयभेदविद्याभिः । ऊहनप्रकारे त्वेकं यन्त्रमुदाहरणत्वेन लिख्यते । प्राग्वत्त्रयस्रं योनिचक्रं विधाय तन्मध्ये षड्विंशतिषड्विंशतिसूत्रास्फालनादेकान्विंशदधिकशतशतं वज्रकोष्ठानि विधाय तत्र प्राग्गतशृङ्गादिप्रादक्षिण्यप्रवेशगत्या वासनापटले वक्ष्यमाणतार्तीयविद्यातृतीयभेदान् विंशत्यधिकं शतशतं परिशिष्टेषु पुनर्नवसु कोष्ठेषु त्रित्रिकोष्ठक्रमेण श्रोविद्याकूटत्रयं मध्यस्थतार्तीयकूटे प्राग्वत् स्वमनीषितं च विन्यसेदिति । एवं कोष्ठवज्रादिष्वपि ऊह्यकोष्ठानि परिकल्प्य विद्याभेदान् विषमान् न्यसेत् । ते ऊह्य परिकल्पिता यन्त्रभेदाः । एवावधारणे ॥ ८४ ॥

कोष्ठत्यादिभिरागमे इत्यन्तैरर्द्धाद्यैः पञ्चभिः श्लोकैर्षिषमसमकोष्ठचतुरस्रचक्रेषु पंक्तिस्थमनीषितसंस्थमङ्गानालिख्य तदनुरूपसंस्थविद्याकूटलेखनादनन्तानि यन्त्राण्यमोषां सर्वेषां तन्त्रान्तरोक्तत्वञ्चोपादिशति । तत्र यथाविधीत्यनेन कोष्ठेषु विवक्षितसंस्थाकलेखनस्य तन्त्रान्तरोक्तत्वं द्यातयति । नवषोडशकोष्ठादि नवकोष्ठं षोडशकोष्ठं षोडशकोष्ठचक्रं चारभ्येति यावत् । सम्बर्धय पूर्वेक्तपूर्वेक्तचक्रवाद्ये परितः । विषमं विषमसंस्थकोष्ठात्मकं चतुरस्रं । समं

नवषोडशकोष्ठादि संवर्द्धा विषमं समम् ।

तेष्वङ्गानि समं कृत्वा पंक्तौ तेषु समालिखेत् ॥ ६६ ॥

समसंख्यकोष्ठात्मकं चतुरस्रं । तेषु चक्रेषु । समं समसंख्यं कृत्वा तन्वान्तरोक्त-
क्रमादित्यर्थः । तेष्विष्येतत् पंक्ताविति पूर्वैव समालिखदित्युत्तरत्र चान्वेति ।
तेन पंक्तौ स्थितेषु काष्ठस्वित्येकं तेषु विद्याभेदान् समालिखेदित्यन्यः । तेषां
कोष्ठानां । मध्यस्थकोष्ठतः विषमकोष्ठे चतुरस्रे सर्वमध्यस्थकोष्ठे समकोष्ठे
चतुरस्र मध्यस्थकोष्ठचतुष्टये च । सर्वमेभिरसाध्याभावात् । अयमत्र विरचना-
क्रमः । प्राक्प्रत्यग्दक्षिणादक्षचतुःपञ्चसूत्रास्फालनाच्च क्रमान्नवकोष्ठात्मकं षोडश-
कोष्ठात्मकं चक्रं विषमं समञ्च विधाय तत्तत्परितस्तयाश्च प्रतिदिशमेकैकपंक्ति-
वर्द्धनक्रमात् सम्भूय पंक्तिचतुष्टयपंक्तिचतुष्टयवर्द्धनेन विषमसमसंख्यकोष्ठात्मक-
समचतुरस्राणि चक्राणि स्वाभिमतानुगुणं चिह्नं निष्पाद्य तेषु प्रतिपंक्तिकं कोष्ठेषु
वाञ्छितसंख्यादिवाञ्छितसंख्यादिक्रमेण यदङ्गादूर्द्धाधःपंक्तिक्रमात्तिर्यक्पंक्ति-
क्रमाद्विधपंक्तिकोणक्रमाच्च समसंख्यमालिख्य तत्तत्कोष्ठेषु तत्तदङ्गानुगुणं
तार्त्तीयविद्याभेदेष्वेकमेकमालिख्य मये निजवाञ्छितं चालिखेदिति । अत्राङ्गानां
लिखनक्रमस्यातिरहस्यापि पारंपर्यावच्छिक्त्यर्थे श्रीनाथपादाज्ञया यथामग्नदायं
विलिख्यते । अत्र विषमभद्रालिखनक्रमे अध्यर्द्धाङ्गिके ।

विषमे विलिखेद्भद्रे भुजमध्यात् स्वदक्षिणात् ।

इष्टादिष्टोत्तरैरङ्गै (रेकै) र्द्धनजादुत्तरैस्तु वा ॥

कोष्ठानि पूरयेन् मन्त्रिगत्या पतति चेदङ्गिः ।

प्रतिराशेरूर्द्धकोष्ठे लिखेदङ्गमनन्तरम् ॥

विधाप्यालिख्य कोष्ठाङ्गः संस्थाप्य पूर्ववामतः । इति ।

अत्र विषमभद्रादलक्षणमुत्तरत्र वक्ष्यति । विषमे भद्रे ऊर्द्धाधोरूप-
तस्तिर्यग्रूपतश्च विषमे कोष्ठे पंक्तिरूपितं समचतुरस्रचक्रे । भुजमध्यात्
स्वदक्षिणात् स्वस्य सर्वदक्षिणपार्श्वस्थपंक्तिकोष्ठेषु सर्वमध्यस्थकोष्ठादारभ्या-
ङ्गान् लिखेदिति । इष्टादिष्टोत्तरैः परिकल्पितयोरिष्टमादौ विलिख्य
ततः प्रतिकोष्ठमुत्तराधिकै (भिधै)स्तरङ्गैर्द्धनजादुत्तरैस्तु वा अभीष्टसंख्याध-
नात्पक्षैरादुत्तरैर्षा एकपंक्तिधनसमुदायेन आदुत्तरानयनं वक्ष्यति । तदा-

विद्यातृतीयभेदोत्थांस्तत्तदङ्गानुगुण्यतः ।

मनोषितञ्च संलिख्य तेषां मध्यस्थकोष्ठतः ॥ ६७ ॥

विदध्याद्वाञ्छितं सञ्चै तैर्यन्त्रैः कल्पितैस्तथा ।

वश्याकर्षणविद्वेषस्तम्भनोच्चाटनादिकम् ॥ ६८ ॥

दुत्तरैरङ्कैर्वैल्यर्थः । काष्ठानि पूरयेदित्यस्य अङ्कैरित्यनेनान्वयः । मन्त्रिगत्या पूर्वलिखितपंक्तिकोष्ठानन्तरानन्तरदक्षिणपंक्त्यामुद्धृतः सचिवगतिकोष्ठेऽनन्तरमनन्तरमङ्कं लिखेदित्यर्थः । पतति चेदङ्गिः सर्व्वदक्षिणपंक्तिकोष्ठे सर्व्वोद्धृतपंक्तिकोष्ठे चालिखिते सतीत्यर्थः । द्विधापोत्यादि मन्त्रिगत्या च । प्रतिराशिगत्या लब्धे स्थाने सति लेखनायमनन्तरमङ्कपूर्व्वकं लिखितकोष्ठस्य वामकोष्ठे लिखेदित्यर्थः । एतदुक्तं भवति विषमभद्रे निजसर्व्वदक्षिणपंक्तिमध्यस्थकोष्ठे आद्यमङ्कं विन्यस्य तिर्य्यकपंक्तौ सर्व्ववामकोष्ठस्योद्धृतकोष्ठे द्वितीयमङ्कं सर्व्वधः स्थपंक्तिमध्यकोष्ठे तृतीयं तद्वामे चतुर्थं पश्चात् सचिवगत्या चालिख्य उपरितनकोष्ठे श्लेष्केकमस्मिन् लिखिते सति अनन्तरमङ्कं तत्प्रतिराशिदक्षिणकोष्ठे विलिख्य ततः सचिवगत्या विलिखेत् । एवमुभयतोऽप्यलब्धस्थाने स्वपूर्व्वलिखितकोष्ठस्य वामकोष्ठात् प्राग्वदिलेखनात् सर्व्वतः साम्यं भवतीति । विषमगर्भलेखने चाङ्गाद्यं श्लोकचतुष्टयम् ।

गर्भं तु विषमे वर्गचतुष्के वज्रतो लिखेत् ॥

वर्गपंक्तिं त्रिभिर्हत्वा फले त्वेकं विनिक्षिपेत् ।

शेषश्चेत्तत्समं कोष्ठं व्यत्यसेत् प्रतिपंक्तिकम् ॥

आद्यन्तवर्गयोरुद्धृधःपंक्तिषु यथाक्रमम् ।

अयं विशेषो व्यत्यस्ते विद्यातद्वर्गपंक्तिः ॥

त्रिभिर्हत्तफलं कोष्ठं पूर्वं तत् कर्णयोः क्रमात् ।

व्यत्यस्य शेषकोष्ठानि कर्णादितरतस्तथा ॥

द्वितीयफलशेषो यस्तत्संख्यां पंक्तिमन्ययोः ।

व्यत्यसेद्वर्गयोस्तिर्य्यक् समाङ्गं सर्व्वपंक्तयः ॥ इति ॥

अस्यार्थः । गर्भं तु विषमे विषमभद्वचतुष्टयसम्प्राप्तिं विषमगर्भः तस्मिन् । वज्रतो लिखेत् अस्मिन् गर्भचतुष्टये अभीष्टमेकं प्रथमं संकल्प्य तत्कोणस्थं द्वितीयं तत्तत्पार्श्वस्थं तृतीयं तत्कोणस्थं चतुर्थं संकल्प्य प्रतिवर्गं विषमभद्वोक्तक्रमादङ्गान-

मुक्तक्रमाद्विलिखेदित्यर्थः । वर्गपंक्तिष्वपोत्यादि । एषु चतुष्कवर्गेषु एकपंक्ति-
संख्यां विभिर्हत्वा लब्धं फलं क्वचित् संस्थाप्य भागहारशेषश्चेदेकमेतत् फले योज्यं
तदाज्यं फलं सम्भवति । तत्र फलसंख्यानि काष्ठानि प्रथमचतुर्थवर्गयोरुर्द्धाधः
पंक्तिषु प्रतिपंक्ति तत्तत्पंक्तिकोष्ठक्रमानतिलङ्घनेन विन्यसेदित्यर्थः । अयं
विशेष इत्यादिनार्द्धाद्यनैकेन व्यत्यस्तकोष्ठविशेषः कथितः । यथा एकवर्ग-
पंक्तिसंख्यां द्विगुणोक्त्य विभिर्विभज्य तत्फलं द्वितीयसंज्ञं भवति । शेषसंख्या
क्वचित् स्यातव्या तत्र द्वितीयरुलमुभयकर्णकोष्ठेष्वेकानुक्तक्रमेण प्रागेव व्यत्यस्य
तत्तत्पंक्तिषु प्रथमफलापान्तसंख्यावशिष्टसंख्या क्वचित् स्यातव्या । तथा तावत्
स्वकर्मकोष्ठव्यतिरिक्तकोष्ठेष्वङ्गान् प्राग्वत् क्रमात् व्यत्यसेत् । तद्वितीयेत्यादि-
पूर्वस्थापिता द्वितीयफलशेषसंख्या यावत् संख्यामभ्यष्टपंक्तिद्वयद्वितीयवर्गयोस्ति-
र्थग्रूपासु पंक्तिषु पंक्तिकोष्ठक्रमानतिलङ्घनेन व्यत्यसेदित्यर्थः । एवं कृते
सर्वतः साम्यं भवतीत्यर्थः । विषमगर्भाङ्गने लघूपायश्लोकद्वयं ।

यदान्यफलसंख्यातां पंक्तिमारभ्य पंक्तिशः ।

स्वकामफलसंख्यातः तिर्यग् व्यत्यस्य तत्परम् ॥

क्रमादुभयकोणान्तं कोणान्येवोभयोरतः ।

आद्यन्तवर्गयोः प्राग्वद्व्यत्यसेदन्यवर्गयोः ॥

अस्यार्थः । सर्वप्रथमचतुर्थवर्गयोस्ति र्थग्रूपपंक्तिषु ऊर्ध्वपंक्तिमधः-
पंक्तिं वा समारभ्य गणयित्वा तास्वेव पंक्तिषु एकहीनाद्यफलसंख्यां पंक्तिं
तिर्यग्रूपतद्यान्योन्यं पंक्तिशः प्राग्वद्व्यत्यस्यानन्तरमेकां पंक्तिमुभयकर्णकाष्ठा-
वधि व्यत्यस्य तदवशिष्टपंक्तिषूभयकोष्ठस्थानङ्गानेव व्यत्यसेत् । एवं कृते
प्रथमचतुर्थवर्गयोरुर्द्धाधःपंक्तिषु प्रतिपंक्ति प्रथमफलसंख्यकोष्ठान्येव व्यत्यस्तानि
भवन्ति । द्वितीयद्वितीयवर्गयोः पूर्वीतद्वितीयफलशेषसंख्यापंक्तिमपि तिर्यग्व्य-
त्यसेदित्यर्थः । समभद्रेलेखने अर्धश्लोकः ।

समे भद्रेवतानकान् पूर्वमश्वस्य वर्त्मना ।

यस्यैवैकान्तरेणाथ पुनस्यास्य च संलिखेत् ॥

तत्तच्छिरस्था वान्यादितद्वत्तद्वद्वगजाध्वना । इति ॥

अस्यार्थः । षोडशकोष्ठात्मके समभद्रे स्ववामभागाधःस्थकोष्ठे आदिम-
मङ्गं विन्यस्य तस्मादश्वमार्गेण ऊर्ध्वदि द्वितीयतिर्यकपंक्तौ वामतो द्वितीयकोष्ठे
द्वितीयमङ्गं तत् पंक्तावेव सर्वदक्षिणकोष्ठे द्वितीयं सर्वार्धःस्थ पंक्तौ वामतस्त-

आयुरारोग्यविजयं विभूत्याद्यच्च सिध्यति ।

स्थापनाद्वारणाच्चान्यैरुपायैः साधकोनिशम् ॥ ६६ ॥

तीयकोष्ठे चतुर्थञ्च विन्यस्य विलोमगत्या चतुर्थादिप्रथमान्ताङ्कोपरितनोपरिनन-
कोष्ठेषु पञ्चमाद्यष्टमान्तानङ्गान् विन्यस्य तदष्टमादिप्रथमाङ्कोपर्युपलक्षित
कोष्ठानां गजमार्गगत्या तेष्वष्टसु कोष्ठेषु नवमादिशिष्टाष्टकं विलिखेदिति ।
समगर्भविन्यासेऽर्द्धाद्यष्टोक्तः ।

समगर्भेऽपि वै कृत्वा वर्गान् षोडशभिः पदैः ।

प्रतिवर्गं चतुःकोष्ठे पुर्व्वोक्तक्रमतो लिखेत् ॥

अन्यादि तत्तच्छिरसि गजमार्गेण चान्यतः ॥ इति ॥

अस्यार्थः । षोडशभिः षोडशभिः कोष्ठैरेकमेकं वर्गं प्रतिकल्प्य प्रतिवर्गं सम
भद्रोक्तप्रक्रियया चतुरश्वतुरोक्तमात् प्रतिलोमक्रमात् क्रमेण विन्यस्य पञ्चात्त-
दन्त्याङ्कादिप्रथमाङ्कान्तां व्युत्क्रममात्तत्तत्गजमार्गं लिखितकोष्ठेषु शिष्टाङ्गान्
क्रमाद्विलिखेत् इति ।

काष्ठाष्टकक्रमात् प्राग्वत् प्रतिवर्गं लिखेत् वा ।

इत्यर्द्धेन प्रक्रियान्तरेणैतदुक्तं भवति । समगर्भे तु भद्रप्रोक्तवत् प्रतिवर्गं मङ्गल-
नामष्टकं अष्टकं प्रथमं विन्यस्य अन्यवर्गं लिखितान्त्याङ्कादि प्रथमवर्गां लिखित-
प्रथमाङ्कान्तं विलोमतस्तत्तत् गजमार्गेण शिष्टाङ्गान् विलिखेदिति ।

उद्दिष्टाङ्के पंक्तिकोष्ठहृते लब्धं पुनर्हरेत् ।

ह्येकसर्वपदार्द्धेन फलशेषौ च पादिकौ ॥

इत्यर्द्धाभ्यामेकैकपंक्ताबुद्दिष्टधनस्य आयुत्तरानयनप्रकारः कथितः । यथा
उद्दिष्टाङ्कमेकपंक्तिकोष्ठसंख्यया विभज्य तत्तत्फलं सर्वपंक्तिकोष्ठे स्यात् ।
पंक्तिस्थौ संख्यस्त्वेकमपास्य तदर्द्धीकृत्य तत्संख्यया विभजेत् । तत्तत्फलमुत्तरं
भवति भागहारशेषश्चादिर्भवतीति ।

ह्येकसर्वपदार्द्धं यमादिषु युतं पुनः ।

गुणयेत् पंक्तिकोष्ठे स्यात् पंक्तिकोष्ठेषु तत्फलम् ।

इत्यर्द्धाभ्यामिष्टादिष्टोत्तरं लिखितसर्वभद्रेष्वेकैकपंक्तिस्थसमुदयाङ्कानयनं कथितं ।
अस्यायमर्थः । तत्र भद्रं सर्व पंक्तिकोष्ठसंख्यास्त्वेकमपास्य तदर्द्धीकृत्य तत्संख्यया
संगुणय्य तस्मिन्नादि संयोज्य तदेकपंक्तिकोष्ठसंख्यया गुणयेत् । तत्फलमेक-
पंक्तिस्थाङ्कः सङ्गुदायो भवतीति ।

इति देव्या यन्त्रभेदास्तवोक्ताः सर्व्वसिद्धिदाः ।

अशेषं देवि ते प्रोक्तं यन्त्रसिद्ध्याभिधागमे ॥ १०० ॥

ईश्वरात्ममयौ व्याप्तिरिति सम्यक् समोरिता ।

अस्या निफालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रे श्रीकादिमते त्रयस्त्रिंशत्

पटलम् ॥ ३३ ॥ ० ॥

वशादिद्विद्वत्तरं भद्रं विषमं पंक्तिकोष्ठतः ।

चतुश्चतुष्टयं षट्कं भद्रं विषमगर्भकम् ॥

तद्वच्चतुष्कं पंक्तानां भद्रं स्यात् समगर्भकम् ।

इत्यर्हाद्येन श्लोकेन विषमभद्रादिलक्षणं कथितं । प्रतिवाहु त्रिविकोष्ठपंक्त्यादि-
द्विविकोष्ठपंक्त्युत्तरचतुरस्रं विषमभद्रसंज्ञं भवति । प्रतिवाहु षट् षट्कोष्ठ-
पंक्त्यादि चतुश्चतुःकोष्ठपंक्त्युत्तरं भद्रं विषमगर्भसंज्ञं तद्वच्चतुश्चतुःकोष्ठपंक्त्यादि-
चतुश्चतुष्काष्ठ पंक्त्युत्तरं भद्रं समगर्भसंज्ञं चेति । अथ मूलग्रन्थस्याख्या लिख्यते ।
उच्चाटनादिकं इत्यादिशब्दो निधनादिविषयः । विभूत्याद्यमित्यत्र आद्यशब्दो
भूमादि विषयः । अन्यैरभिषेकादिभिः । देवोति सम्बुद्धिः । प्राक्तं प्रागेवेति
शेषः । यन्त्रसिद्ध्याभिधागमे यन्त्रसिद्धिसंज्ञे आगमे ॥ १०० ॥ ० ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चमार

सिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमा-

ख्यायां व्याख्यायां लिङ्गयन्त्रप्रकाशनपरं त्रयस्त्रिंशं

पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ ३३ ॥ ॐ तत् सत् ॥

ग्रन्थसंख्या—त्रयस्त्रिंशे तु पटले व्याख्याग्रन्था उदोरिताः ।

साध्यर्हपादादधिका नवतिश्च चतुःशतम् ॥

श्रीचक्राद्यानि यन्त्राणि प्रोक्तान्येकादश क्रमात् ।

उद्घोत्पन्नान्यनन्तानि तथा कोष्ठभवानि च ॥

चतुस्त्रिंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां विद्याकौतुकिनामिह ।
चमत्कारकरां विद्यां वक्ष्यामि शृणु सुन्दरि ॥ १ ॥
सिद्धसारस्वतं मृताञ्जयं त्रिपुटगारुडं ।
अश्वारूढामन्नपूर्णां नवात्मानं नवात्मिकाम् ॥ २ ॥
ततश्च देवौहृदयं गौरीविद्याञ्च लक्षदाम् ।
निष्कवयप्रदामिष्टदायिनीञ्च मतङ्गिनीम् ॥ ३ ॥
राज्यलक्ष्मीं महालक्ष्मीं सिद्धलक्ष्मीमनन्तरम् ।
गोपालभेदानौषधान् वदाम्युक्तक्रमेण वै ॥ ४ ॥
*शुचिः स्वेन ततो माया वियद्वाहस्वर्वाङ्गियुक् ।
हंसहृत्तेजसां योगाद्वातिदाहचरस्वकैः ॥ ५ ॥

पूर्वस्मिन्स्त्रयस्त्रिंशे पटले षोडशनित्याविद्यासिद्धानि वाञ्छितप्राप्तिफलानि ललिताविद्यायाः स्वरूपभेदसमुत्थानि कानिचिदयन्त्राण्युपदिश्यानन्तरं तेषां लोकचमत्कारकरान् प्रयोगान् विद्याभिरुपदिशत्यथ षोडशनित्यानामित्यादिना आत्मवानित्यन्तश्लोकशतरूपेण चतुस्त्रिंशपटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिभिः क्रमेण वै इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकेः सप्रस्तावपटलार्थानुपदिशति । तत्र इह पटले सुन्दरीति सम्बुद्धिः । सिद्धसारस्वतमित्यादिना श्लोकेन विद्याष्टकमुपदिशति । तत्र त्रिपुटगारुडं त्रिपुटाविद्यां गारुडविद्याञ्च । ततश्चेत्यादिना श्लोकेन विद्याष्टकं । राज्यलक्ष्मीमित्यर्द्धेन विद्यात्रयं । गोपालभेदान् समेत्यर्धेः । समधा इति तदुद्धारक्रमे वक्ष्यमाणत्वात् । औषधानि सकलभुजङ्गमविषहराणि स्वेच्छोत्क्रान्तिकरणानि च ॥ ४ ॥

शुचिरित्यादिना विश्रुत्यन्तेन श्लोकद्वयेन सिद्धसारस्वतविद्यास्वरूपमुपदिशति । तत्र शुचिः ऐकारः स्वेन विन्दुना सहेति शेषः । ततः अनन्तरम-

पुनश्च हंसहृद्वंसद्वयदाहवनैरपि ।

समायैरुदिता विद्या पञ्चाणामृतविग्रहा ॥ ६ ॥

पटलेऽस्मिन्ननुक्तानामङ्गानि निजविद्यया ।

मायया वा विदध्याच्च ध्यानं चाद्यानुदीरिते ॥ ७ ॥

पयोव्रतः पञ्चलजं जपित्वा कुलसुन्दरीम् ।

ध्यात्वा सिद्धमनुः पश्चाद्विदध्याद्विनियोगकम् ॥ ८ ॥

अनया मन्त्रितैरद्भिः शोधयित्वा तु कन्यकाम् ।

पाययित्वा च तां ब्रूयात् श्लोकयेति समाहितः ॥ ९ ॥

चरमिति शेषः । माया हल्लेखा । विग्रहाहस्ववर्जियुक् रेफ ईकारविन्दुसहितः शकारः श्रौवोजमित्यर्थः । हंसहृत्तेजसां योगाद्भूतिदाहचरस्वकैः हकार-सकारस्वकाररेफकाररेफकारविन्दुसप्तभिरनन्तरं वीजमित्यर्थः । पुनश्च अनन्तरमक्षरं हंसहृद्वंसद्वयदाहवनैरपि समायैः हकारसकारहकारद्वयरेफ-श्रौकारविसर्जनीयात्मभिः सप्तभिरक्षरैः पञ्चमं वीजमिति यावत् । अमृत-विग्रहा सप्तविंशतिपटले प्रागुक्तामृतेश्वरोविद्यायाः प्रोक्तध्यानविग्रहा । प्रयोग-विशेषे ध्यानविशेषः प्रोक्तश्च तत्रैवेत्यर्थः ॥ ६ ॥

पटलेत्यादिना श्लोकेनास्मिन् पटले प्रोक्तानां विद्यानामङ्गध्यानयोः परिभाषो-च्यते । तत्र अनुक्तानां विद्यानामित्यर्थः । निजविद्यया स्वस्वविद्यया षोढा-विभिन्नेनाद्यवीजनं गुरुक्तक्रमेणेत्यर्थः । मायया हल्लेखया दीर्घस्वरषट्क-भिन्नयेत्यर्थः । वा विकल्पे । आद्यामृतविग्रहा ध्यानमिति यावत् । चः समुच्चये । अनुदीरिते ध्याने इति शेषः । एतदुक्तं भवति अनुदीरिते ध्याने सति तत्तद्देवतानां ध्यानममृतेश्वरोध्यानमेवेति ॥ ७ ॥

पयोव्रत इत्यादिभिर्महाद्भुतमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्विद्यासाधनप्रकारं सिद्धविद्या-सारस्वतविद्यया दिव्यप्रयोगञ्चापदिशति । तत्र पयोव्रतः जीराहारी । कुलसुन्दरीं ध्यात्वा पञ्चदशे पटले प्रोक्तकुलसुन्दरीविग्रहं ध्यात्वेत्यर्थः । सिद्धमनुः सिद्धविदः । अनया सिद्धसारस्वतविद्यया । मन्त्रितैः दिव्यत्वान्मन्त्रिताभिरिति यावत् । तुर्वि-शेषे । कन्यकां अविच्छेद्येन्द्रियामिति यावत् । चः समुच्चये । तां कन्यां ब्रूयात् ।

गङ्गाप्रवाहवत्तस्या भारती निःसरन्मुखात् ।

आचष्टे च त्रिकालस्थानर्थान् पृष्टा महाद्भुतम् ॥ १० ॥

भूः स्वेन ज्याधरास्वेता हन्मायया समन्वितम् ।

पालयेति द्विरुक्त्वा तत् प्रतिलोममुदीरयेत् ॥ ११ ॥

विद्या मृत्युञ्जयाग्न्यासौ दीर्घस्वरयुजा हृदा ।

विद्ययाङ्गानि नियतं स्वात्मानं चिन्तयेदिति ॥ १२ ॥

आद्यमध्यतृतीयार्गनालपद्मसुकर्णिके ।

समासीनं सुधाद्राङ्गं मौलाविन्दुकलायुतम् ॥ १३ ॥

श्लोकयेति । अत्र भिन्नक्रमेणान्वयः । श्लोकयेति व्रूयादिति । समाहितः अन्यवृद्धि-
व्यापारादिरहितः । तस्याः कन्यायाः । चः समुच्चये । त्रिकालस्थानर्थान् भूत-
भविष्यद्वर्त्तमानकालस्थान् । पृष्टा कथ्येत्यर्थः । महाद्भुतं महाचमत्कारभूतं
यथा ॥ १० ॥

भूस्वेनेत्यादिना श्लोकेन मृत्युञ्जयविद्यास्वरूपमुपदिशति । तत्र भूः ओकारः
स्वेन विन्दुना सहितेति शेषः । ज्या जकारः धरा स्वेता उकारविन्दुभ्यां सहिता ।
हृत् सकारः मायया समन्वितं विसर्जनीयेन समन्वितं । पालयेति द्विरुच्चार्यं
पालय पालयेत्यर्थः । तत् उद्धृताक्षरत्रयं । प्रतिलोमं प्रतिक्रमात् । अत्र प्रयोगेषु तु
प्रथमं प्रणवाद्यक्षरत्रयमुच्चार्यानन्तरं पालनोपस्थाख्यां द्वितीयान्तामुच्चार्य ततः
पालययुगं ततो व्युत्क्रमेणाद्यक्षरत्रयञ्चोच्चरेदिति सम्प्रदायार्थः ॥ ११ ॥

विद्येत्यादिभिरेधत इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः मृत्युञ्जयविद्याध्यानस्वरूप-
मुपदिशति । तत्र दीर्घस्वरयुजा हृदा दीर्घस्वरपङ्क्तिभेदेन सकारेण
सविन्दुनेति सम्प्रदायः । स्वात्मानं निजविग्रहं चिन्तयेदिति वक्ष्यमाण-
प्रकारेण ॥ १२ ॥

आद्येत्यादिनाद्यर्धेनैतदुक्तं भवति आद्यक्षरनालं द्वितीयाक्षरदलं तृतीयाक्षर-
कर्णिकमूर्द्धाधोमुखं सितकमलद्वयं सङ्कल्प्य तयोरन्तराले सितकमले इति । सुधा-
द्राङ्गं तत् पद्मद्वयाक्षरमौलिस्थचन्द्रकलानिःसृतसुधाद्राङ्गं । सुसितं वर्णतः । हरिणि-

सुसितं हरिणाक्षस्रक्चिन्तापाशकरं हरम् ।
 स्वैक्येन भाववेन्नित्यं जयदीर्घायुरेधते ॥ १४ ॥
 तृतीयममृताख्याया द्वितीयं तदनन्तरम् ।
 रसावहस्त्रिस्वसहितप्राणास्तैस्त्रिपुटोदिता ॥ १५ ॥
 त्रिभिर्द्विर्गुणैरङ्गानि कृत्वा विद्यान्तु नित्यशः ।
 जपेदङ्गो मुखे स्वैक्यं भावयंस्त्रिस्वस्रकम् ॥ १६ ॥
 तेन विद्यां श्रियं कान्तिं कवितां गानकौशलम् ।
 नरनारौन्टपाणाञ्च वाक्त्रभङ्गं लभते नरः ॥ १७ ॥
 अरुणामरुणाक्षस्थां प्रसन्नवदनाम्बुजाम् ।
 पुष्पेष्वङ्कुशपद्मानि पद्मपाशेषुचापकान् ॥ १८ ॥
 दधानां वाङ्मुभिः षड्भिः माणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ।
 शृङ्गारभूषापिकवाक्चामरादर्शपीडकाः ॥ १९ ॥

त्यायायुधचतुष्टयं वामोर्ध्वकरादि तदधःकरान्तमप्रादक्षिण्यक्रमेण । तत्र चिन्तेति
 व्याख्यानमुद्रा । स्वैक्येन स्वापृथक्त्वेन ॥ १४ ॥

तृतीयेत्यादिना श्लोकेन त्रिपुटाविद्यास्वरूपमुपदिशति । तत्र तृतीयममृत-
 खर्याः सिद्धसारस्वतविद्यातृतीयबीजं श्रीबीजमित्यर्थः । एतच्छ्रीत्रिपुटाविद्यायाः
 प्रथमं बीजमित्यर्थः । द्वितीयं तदनन्तरं सिद्धसारस्वतविद्याया द्वितीयं
 बीजं । रसावहस्त्रिस्वसहितप्राणाः लकार ईकारविन्दुभिः सहितः ककारः । तेन
 कामबीजमुच्यते । तैस्त्रिभिर्वीजैः ॥ १५ ॥ श्रीः श्रीः श्रीः

त्रिभिरित्यादिभिः स्मरेदित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैस्त्रिपुटाविद्यायाः षडङ्गानि
 साधनक्रमं सिद्धविद्यस्य प्राप्यानि फलानि तद्व्याप्तं तत्परिवारध्यानञ्चोपदिशति ।
 तत्र त्रिभिर्वीजैर्द्विर्गुणैर्वारद्वयमुच्चारितैः । तुर्विशेषे । त्रिस्वस्रकं वाराणा-
 मिति शेषः । तेन जपेन । चः समुच्चये । नरः साधकः । अत्रायुधक्रमस्तु
 दक्षिणाधोऽङ्गुलीतिवामाधरहस्तान्तं प्रादक्षिण्येन बोद्धव्यः । षड्भिः
 सम्भूयेत्यर्थः । दधाना इत्यस्यानन्तरपूर्वश्लोकोत्तरार्धेन सम्बन्धः । तस्या देव्याः ।

दधानाः परितस्तस्या गायन्त्यश्चापि शक्तयः ।

परिवाय्यं स्थितास्ताभिर्वृतां तां स्वैक्यतः स्मरेत् ॥ २० ॥

भूः स्वेन हंसदाहाभ्यां मरुद्वज्जिह्मया युतौ ।

वैरिमोह्रीत्यक्षराणां चतुष्कं गरुडेति च ॥ २१ ॥

जवी सर्वाङ्ग्यासश्च हंसहंसद्वयन्तथा ।

स्वाहान्तो गदितो मन्त्रस्तार्क्ष्याखिलरक्षितुः ॥ २२ ॥

त्रयोविंशार्णको मन्त्र उपरागे सुसाधितः ।

फणिदष्टान् पिशाचाद्यैः क्लिष्टानन्यांश्च रोगिणः ॥ २३ ॥

स्थिताः नचा(स्त्रा)सीना इत्यर्थः । देव्या एवामोनत्वं । ताभिः शक्तिभिः । तां देवीं । स्वैक्यतः अपृथग्भावेन ॥ २० ॥

भूः स्वेत्यादिना सुसाधित इत्यन्तेनाध्यर्जेन श्लोकद्वयेन गरुडमन्त्रस्वरूपं तत्साधनप्रकारञ्चोपदिशति । तत्र भूः ओकारः स्वेन विन्दुना सहिता इति शेषः । एतत् काकाच्चिवत् पूर्व्यापरयोरन्वेति । हंसदाहाभ्यां हकाररेफाभ्यां अन्योन्यसुश्लिष्टाभ्यां । मरुद्वज्जिह्मया ज्मया सहितौ मरुद्वजो मरुच्च वह्जिह्मया चेत्यर्थः । ते वाकार ईकार ऊकाराः तेन मरुदादिवर्णाः पृथक् पृथगिति सम्प्रदायः । तेन क्कां क्कीं क्कू इत्यक्षरत्रयं निष्पन्नं । वैरिमोह्रीत्यक्षराणां चतुष्कं वैरिमोह्रीति अक्षराणां चतुष्टयस्य स्वरूपग्रहणं । गरुडेति च चकारिण गरुड इत्यक्षरत्रयस्य च स्वरूपग्रहणत्वं द्योत्यते । जवी पकारः सर्वाङ्ग्यासः वङ्गिना सहितो यासः वङ्गिरितोकारस्य संज्ञाप्याग्नेयत्वसामग्रात् सम्प्रदायाच्च ईकारः । यासः इति क्षकारः ईकारसहितः क्षकार इत्यर्थः । हंसहंसद्वयं हंस इत्यक्षरद्वयं हंस इत्यक्षरद्वयश्च । तथा स्वरूपग्रहणं । त्रयोविंशार्णः त्रयोविंशतिवर्णात्मकः । उपरागे चन्द्रसूर्ययोरिति शेषः । सुसाधितः भवेदिति शेषः । जप-तर्पणहोमार्चादिभिरित्यर्थः ॥ २२ ॥ ✽

फणीत्यादिना जपेदित्यन्तेनार्हाद्येन श्लोकद्वयेन गरुडमन्त्रमिदस्य प्रयोग-विशेषात् फलानि तद्वानञ्चोपदिशति । तत्र पिशाचादिरित्यत्रादाशब्दो भूत-प्रेतापस्मारकृत्यादिविषयः चः समुच्चये । विविधैरुचैः स्थिरकृत्त्रिमजङ्गमा-

विषाक्तान् त्रिविधैरुग्रैर्मूर्च्छितांश्च गतासुकान् ।
 पालयेच्छतजप्तेन तोयेनाभ्युक्षणात् क्षणात् ॥ २४ ॥
 कुर्वतस्ताण्डवं शम्भोरग्रे मेरुसमं विभुम् ।
 अहितानि च खादन्तं स्मरंस्तार्क्ष्यमनुं जपेत् ॥ २५ ॥
 पद्माक्षवोजतैलेनाप्याशु नश्येन नाशयेत् ।
 गरलं भुजगानाञ्च समस्तानामयत्नतः ॥ २६ ॥
 प्रणवं चरहंसाग्निजवोदाहो नभश्चरौ ।
 शून्याम्बु रसदाहोग्निहृदम्बुमरुदन्वितः ॥ २७ ॥
 हंसश्च मरुता युक्तः प्रोक्ता विद्या दशाक्षरी ।
 षडङ्गं मायया कृत्वा जपेदक्षरलक्षकम् ॥ २८ ॥

ख्यैर्विषविशेषैः । मूर्च्छितान् गतसंज्ञान् । गतासुकान् देहे कस्मिंश्चित् प्रदेशे
 विषवेगेन सङ्कुचितप्राणान् । शतजप्तेन शतवारमभिमन्त्रितेन । कुर्वतस्ताण्डव-
 मित्यत्र भिन्नकृमान्वयः । ताण्डवं कुर्वत इत्यर्थः । मेरुसमं विश्वहस्य महत्तया
 वर्णतया च । विभुं तत्पुत्रतः । अहितानि प्रागुक्तविषादीनि ॥ २५ ॥

पद्माक्षेत्यादिना श्लोकेन सकलभुजङ्गमविषनाशनमौषधं तत्प्रयोगश्चोप-
 दिशति । तत्र पद्माक्षवोजेत्यस्तीनं लब्धं तेन । उपायो गुरुमुखादवगन्तव्यः ॥ २६ ॥

प्रणवमित्यादिना दशाक्षरीत्यन्तेनाध्यर्चनं श्लोकद्वयेनाश्वारूढाविद्यामुप-
 दिशति । तत्र चरहंसाग्नी इति मध्यपदलोपो समासः । तेन चरयुतहंसाग्नी
 इत्यर्थः । चर एकारः हंसाग्नी इकारसहितो हकारः जवो पकारः दाहो रेफः
 नभश्चरौ मकारसहितो एकारः । शून्याम्बु दिव्यत्वात् शून्याम्बुनो इति यावत् ।
 अत्र वियच्छब्दस्य पर्यायत्वात् सम्प्रदायाच्च शून्यमिति शकारः वकारमहितः
 शकार इत्यर्थः । सदाहोग्निः इकारसहितो रेफ इति यावत् । हृदम्बुमरुद-
 न्वितः हृत् सकारः अम्बु वकारः आकारसहितः स्वरकारः । हंसः हकारो मरुता
 युक्तः आकारसहितः ॥ २७ ॥

षडङ्गेत्यादिभिर्विदयेत्यन्तैरर्धादेरः षड्भिः श्लोकैरश्वारूढाविद्याया अङ्गानि

ततो यमुद्दिश्य जपं निशि कुर्यादयत्नतः ।
 समानयेत् स्वगेहे तमानाशात् प्रोक्तकारिणम् ॥ २६ ॥
 वश्यामाकर्षणं लक्ष्मो मुवर्णं वाञ्छितानि च ।
 प्राप्नोत्ययत्नादनया विद्याया सिद्धयानि शम् ॥ ३० ॥
 लोहितां लोहिताश्वस्थां लोहिताम्बरभूषणाम् ।
 चतुर्भुजां त्रिनयनां प्रसन्नवदनाम्बुजाम् ॥ ३१ ॥
 भस्त्रां दक्षेण वामेन चर्मयष्टिं समुज्ज्वलाम् ।
 अन्याभ्यां हेमपाशेन कण्ठे वद्धा स्वसाध्यकम् ॥ ३२ ॥
 हेमवेत्राहतं वद्धा करयुग्मकृताञ्जलिम् ।
 दासोहमिति भाषन्तं पतितं निजपादयोः ॥ ३३ ॥
 स्वरन् विद्यां जपेन्मर्त्यी वशे कुर्यादयत्नतः ।
 समस्तं जीवभुवनमश्वारूढाख्यविद्याया ॥ ३४ ॥
 प्रणवं नमसा युक्तं तथा भगवतीति च ।
 माहेश्वरीति प्रोक्तान्नपूर्णे स्वाहेति तन्मनुः ॥ ३५ ॥

साधनप्रकारं सिद्धविद्यास्य प्रयोगान् तद्वान् तत्फलविशेषांश्चोपदिशति ।
 तत्र मायया प्राग्वत् हृत्तेखया । अक्षरलक्षकं विद्याया अक्षरसंख्यालक्षकं दश-
 लक्षमित्यर्थः । ततो विद्यायां सिद्धायामिति यावत् । तं साध्यं । आनाशात्
 यावच्छरीरं । प्रोक्तकारिणं दासवदित्यर्थः । अनया अश्वारूढाख्यया विद्याया ।
 लोहिताश्वस्थां लोहितवर्णाश्वस्थां । दक्षेण दक्षिणकरिणेत्यर्थः । वामेन प्राग्वत् ।
 समुज्ज्वलां विविधवर्णां । अन्याभ्यां ऊर्ध्वकराभ्यां । हेमपाशेन तयोर्वामकरस्थेने-
 त्यर्थः । हेमवेत्राहतं तयोर्दक्षिणकरस्थहेमवेत्राहतं । स्वरन् उक्तरूपां देवीं ॥ ३४ ॥

प्रणवमित्यादिना श्लाकेनात्रपूर्णाख्यां समदंशाक्षरविद्यामुपदिशति । तत्र
 नमसा नमः पदेन प्रणवादनन्तरं नम इत्यक्षरद्वयं । तथा समुच्चये । भगवतीति
 भगवति इति चतुरक्षराणि माहेश्वरीति माहेश्वरि इति चतुरक्षराणि अक्षपूर्णे
 स्वाहेति अक्षपूर्णे स्वाहा इति षडक्षराणि तन्मनुः अक्षपूर्णाविद्या ॥ ३५ ॥

विधाय माययाङ्गानि जपेद्विद्यामहर्मुखे ।
 सहस्रवारं नियतं न तस्य स्याद्विरद्रता ॥ ३६ ॥
 भुजङ्गवासकरणनृत्यासक्तावलोकनीम् ।
 स्मितवक्त्रां हेमपात्रात् पायसं दधतां करे ॥ ३७ ॥
 भवानां सर्वदा विद्याजपवान्न कदाचन ।
 बुभुक्षितो भवेदेव न कदाचिच्च कुतचित् ॥ ३८ ॥
 तथा नृत्यस्थितं मां त्वां तदालोकनकौतुकाम् ।
 आभ्यां भजेन्नित्यशो यो मन्वाभ्यां याचते वरम् ॥ ३९ ॥
 तस्यावयोः प्रसादेन सिध्यत्येवाशु चिन्तितम् ।
 तिष्ठेच्चोपरि सर्वेषां सर्वथा सर्वतः सदा ॥ ४० ॥
 हंसहृद्ग्रासनभसां रसाम्बुव्याप्तदाहकैः ।
 क्ष्मास्त्रयोगान्नामतश्च नवात्म नवभिश्च तैः ॥ ४१ ॥

विधायेत्यादिभिः कुतचिदित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैरन्नपूर्णादेव्या अङ्गानि ध्यानं
 विद्यासाधनप्रकारं विद्यासिद्ध्यस्य लभ्यानि फलानि चोपदिशति । तत्र मायया
 प्राग्वत् हृत्त्रयया । विद्यां अन्नपूर्णाख्यां । अहर्मुखे प्रातःकाले । तस्य जपितुः ।
 भुजङ्गवासकरणनृत्यासक्तावलोकनीं ताण्डवविशेषासक्तपरमेश्वरावलोकनशोलां ।
 हेमपात्रात् हेमपात्रादिति ल्यवलोपे पञ्चमो । हेमपात्रमापूर्य्य स्थितां । विद्या-
 जपवान् अन्नपूर्णायाः ॥ ३८ ॥

तथेत्यादिना सदेत्यन्तेन श्लोकद्वयेनानन्तरवक्ष्यमाणनवात्मविद्यार्थोर्ध्वानं
 तत्फलानि चोपदिशति । तत्र तथा नृत्यस्थितं भुजङ्गवासननृत्यपरं । तदा-
 लोकनिन कौतुकां नृत्यावलोकनकौतुकां । आभ्यां वक्ष्यमाणाभ्यां । वरमभीष्टं ।
 तस्य याचितुः । एवावधारणे ॥ ४० ॥

हंसेत्यादिना सिद्धिदाधित्यन्तेन श्लोकद्वयेन नवात्मकयोर्विद्यास्वरूपमुप-
 दिशति । तत्र हंसहृद्ग्रासनभसां हकारसकारचकारमकाराणां । रसाम्बु-
 व्याप्तदाहकैः लकारवकारयकाररफैः सहितानामिति । तैरक्षरैः । तस्य नवात्मक-

तस्यैव क्षमाक्षरं हित्वा वङ्गि' तत्र प्रयोजयेत् ।

नवात्मिका तु ते विद्या हावेतौ सर्वसिद्धिदौ ॥ ४२ ॥

प्रणवं त्रिपुटान्तर्याणं नमसा चतुरक्षरौ ।

देवीहृदयसंज्ञासौ विद्या सर्वार्थसिद्धिदा ॥ ४३ ॥

ध्यानमुक्तममुष्यास्तु सततं सर्वमङ्गलम् ।

सितकुष्ठं स्वर्णपुष्पीमूलं तत्पत्रवारिणा ॥ ४४ ॥

पिष्टा शुद्धः पायसाशौ विद्याजापो जितेन्द्रियः ।

भूमौ श्रयीत तां रात्रिं विजने सुशुभे गृहे ॥ ४५ ॥

तल्लिप्ताञ्जाकण्ठहृत्कस्तदालिखितमायकः ।

आज्ञास्थितं(ता) तथा सा तं वहेदस्याभिवाञ्छितम् ॥ ४६ ॥

मन्त्रस्य । एवावधारणे । क्षमा जकारः । वङ्गि' ईकारम् । तत्र जकाराक्षरस्थाने ।

नवात्मिका प्राग्वत् । तुर्विशेषे । ते विद्या देव्यास्तव विद्या ॥ ४२ ॥

प्रणवमित्यादिना श्लोकेन देवीहृदयविद्यास्वरूपमुपदिशति । तत्र प्रणवं प्रथममक्षरं त्रिपुटान्तर्याणं त्रिपुटाविद्यायास्तृतीयाक्षरं कामवोजं । एतद्देवीहृदयविद्याया द्वितीयाक्षरमित्यर्थः । नमसा नम इत्यक्षरद्वयेन तृतीयचतुर्थाक्षरभूतेन चतुरक्षरौ सम्भूयेति यावत् ॥ ४३ ॥

ध्यानमित्यादिभिर्विजयावहेत्यन्तैः चतुर्भिः श्लोकैः देवीहृदयध्यानं सकलमन्त्रविद्याभिस्तत्तद्देवतानां स्वप्रकथनफलावाप्त्यादिकञ्चोपदिशति । तत्र ध्यानमुक्तं अमुष्याः अस्या देवीहृदयविद्याया ध्यानं एवमुक्तमिति यावत् । तुर्विशेषे । सर्वमङ्गलां ध्यायेदित्यर्थः । अतीषधयोः संज्ञा गुरुमुखादवगन्तव्या । तत्पत्रवारिणा स्वर्णपुष्पीपत्रवारिणा । भूमौ दर्भसञ्चरे मृगत्वाचि वेति सम्प्रदायः । सुशुभे निद्राविरोधकरकीटादिराहिते । तल्लिप्ताञ्जाकण्ठहृत्कः प्रोक्तोषधद्वयलिप्ताञ्जाकण्ठहृत्कः तत्राज्ञेति भुवोर्मध्यं । तत्र आलिखितस्थानत्रये लिखितमायकः

देवीहृदयविदेयं स्त्रीणां सदाःफलप्रदा ।

सौभाग्यलक्ष्मीकौर्त्तग्रायुरारोग्यविजयावहा ॥ ४७ ॥

प्रणवं रुद्रदयिते तथा योगेश्वरोति च ।

स्वाहान्तिका तु विदेयं कथिता द्वादशाक्षरी ॥ ४८ ॥

गौरीविद्येत्यसौ प्रोक्ता लक्षजप्ता सुसाधिता ।

ध्यात्वा प्राग्वज्जयारूढा देवी साधयतीप्सितम् ॥ ४९ ॥

निशामध्ये तु निशया निजवामोरुदेशतः ।

साध्यनामसमोपेतामालिख्यैतान्तु तन्मनाः ॥ ५० ॥

ध्यायंस्तथा जपेद्विद्यां तदैवाकर्षयेत् प्रियाम् ।

नानया सदृशी विद्या विद्यते वनितावशे ॥ ५१ ॥

राजवश्ये तथा लोकवश्ये स्त्रीवशकर्मणि ।

न विद्याः सन्ति भुवने ह्यगौरीमनुदयात् ॥ ५२ ॥

लिखितहृत्लेखः । आज्ञास्थित भ्रूमध्यस्थितः । तथा समुच्चये । सा देवी । तं साधकं । अस्य साधकस्य सौभाग्यादिफलषट्कप्रोक्तफलम् ॥ ४७ ॥

प्रणवमित्यादिना श्लोकेन गौरीविद्यास्वरूपमुपदिशति । तत्र रुद्रदयिते इत्यक्षरपञ्चकं योगेश्वरोत्यक्षरचतुष्टयं स्वाहेत्यक्षरद्वयं द्वादशाक्षरी सम्भूयेति यावत् ॥ ४८ ॥

गौरीत्यादिभिर्द्वयादित्यस्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः गौरीविद्यायाः साधनं ध्यानं सिद्ध-विद्यस्य प्रयोगविशेषान् फलभेदादिकञ्चोपदिशति । तत्र ध्यात्वेत्यादिनात्तरार्द्धेन एतदुक्तं भवति प्रागुदीरिताश्चारूढास्वरूपविद्यान्ता गौरीदेवी निजमनीषितं साधयतीति । तुर्विशेषे । निशया हरिद्रया । निजवामोरुदेशतः साधकस्य वामोरुदेशे । साध्यनामसमोपेतां साध्यसाधककर्मणा समोपेतां । एतां गौरीविद्यां । तन्मनाः साध्यमना इत्यर्थः । तथा यथासम्प्रदायभावनया । विद्यां गौरीया इति शेषः । तदैव अमया गौरीविद्याया । ह्यगौरीमनुदयात् अश्चारूढाविद्या गौरी-विद्याइत्यतः अधिकाश्च सदृशाश्चेति यावत् ॥ ५२ ॥

अग्निर्नादश्च तद्युक्तः तावेवाथ नभोधरो ।

एतद्वितीयं तौ स्यातां काकण्ठेति ततः परम् ॥ ५३ ॥

मुण्डिस्वाहेति विद्येयमुक्ता पञ्चदशाक्षरा ।

कृताङ्गो मायया ध्यात्वा तां देवीं सर्वमङ्गलाम् ॥ ५४ ॥

जपेद्विद्यां मौनयुतः कदलीपूगमध्यतः ।

त्रिसन्ध्यार्चासमोपेतं सा प्रीता लक्ष्मदा दिनैः ॥ ५५ ॥

प्रणवं नवकेशां च कनकवतिसंयुतम् ।

स्वाहान्तं द्वादशार्णयं विद्या निष्कत्रयप्रदा ॥ ५६ ॥

अग्निरित्यादिना पञ्चदशाक्षरेत्यन्तेनाध्यर्द्धेन श्लोकेन लक्ष्मणप्रदाविद्या-
स्वरूपमुपदिशति । तत्र अग्निः इकारः । नादश्च तद्युक्त इकारेण (ठ)रकारो
युक्तः । तौ प्रोक्तौ । एवावधारणे । अस्य मन्त्रस्य प्रथमद्वितीयवर्णाविव तृतीय-
चतुर्थवर्णौ भवत इत्यर्थः । नभोधरो उकारसहितो मकार इति यावत् । एत-
द्वितीयं अस्य मन्त्रस्य द्वितीयमक्षरमेव पष्ठमक्षरमित्यर्थः । तौ स्यातां पञ्चम-
षष्ठवर्णाविव सप्तमाष्टमौ स्यातामिति यावत् । काकण्ठेति काकण्ठ इति
त्रौण्यक्षराणि मुण्डिस्वाहेति मुण्डि स्वाहा इति चत्वार्यक्षराणि पञ्चदशाक्षरा ।
सम्भूयेति यावत् ॥ ५३ ॥

कृताङ्ग इत्यादिना दिनैरित्यन्तेनार्द्धाद्येन श्लोकेनाङ्गानि ध्यानं साधनक्रमं
सिद्धिविद्यस्य फलसिद्धिञ्चोपदिशति । तत्र मायया प्राग्वत् हृल्लेखया । तां देवीं
लक्ष्मणप्रदास्यां देवीं सर्वमङ्गलां सर्वमङ्गलासमानविग्रहां । कदलीपूगमध्यतः
कदलीवनमध्ये पूगवनमध्ये वा । त्रिसन्ध्यार्चासमोपेतमिति क्रियाविशेषणम् । सा
देवी लक्ष्मदा लक्षस्वर्णप्रदा । दिनैः प्राग्वत् ॥ ५४ ॥

प्रणवमित्यादिना श्लोकेन निष्कत्रयप्रदाविद्यास्वरूपमुपदिशति । तत्र नव-
केशां नवकेशामिति चत्वार्यक्षराणि । कनकवतिसंयुतं कनकवति इति पञ्चा-
क्षराणि स्वाहा इत्यक्षरद्वयं उच्चरेदिति शेषः । द्वादशार्णां सम्भूयेति यावत् ।
निष्कत्रयप्रदा प्राग्वन्नामतश्चार्थतश्च ॥ ५६ ॥

नित्यशो गिरिशृङ्गस्य वटमूले विलक्षकम् ।
 जपित्वा वर्णशो विद्यां फलमुक्तमवाप्नुयात् ॥ ५७ ॥
 चरः प्राणो मरुदयुक्तो व्याप्तं प्राणो धरान्वितः ।
 व्योमद्वयं मरुदयुक्तं रयश्च धरया युतः ॥ ५८ ॥
 चरः प्राण इति प्रोक्त्वा विद्याभौष्टं वदेन्मिथः ।
 जातिपुष्पैर्निशामध्ये पूजिता मङ्गलाकृतिः ॥ ५९ ॥
 सिद्धसारस्वतस्यादौ त्र्यक्षराणि ततः परम् ।
 मातङ्गिन्यै तथा स्वाहा पुनस्त्रीणौति तन्मनुः ॥ ६० ॥
 द्वादशार्णैर्यमचिरात् सौभाग्यं कवितां श्रियम् ।
 गानाभियोगं विश्वेषां मान्यताञ्च प्रयच्छति ॥ ६१ ॥

नित्यश इत्यादिना श्लोकेन निष्कवयप्रदाविद्यासाधनप्रकारं सिद्धिञ्चोप-
 दिशति । तत्र विलक्षकं जपित्वा वर्णशं सम्भूय षट्त्रिंशत्तवारं जपित्वे-
 त्यर्थः । उक्तनिष्कवयमितं स्वर्णमित्यर्थः । अवाप्नुयादित्यस्य नित्यश इत्यनेन
 च सम्बन्धः ॥ ५७ ॥

चर इत्यादिना कृतिरित्यन्तेन श्लोकद्वयेनाभीष्टवादिनीविद्यास्वरूपं तत्फलं
 तत्साधनक्रमं तद्व्याख्यानञ्चोपदिशति । तत्र चर एकारः । प्राणो मरुदयुक्तः आकार-
 सहितः ककारः । व्याप्तं यकारः । प्राणो धरान्वितः उकार सहितः ककारः । व्योम-
 द्वयं मरुदयुक्तं सुश्लेषोच्चारित णकारद्वयं आकारयुक्तं । रयश्च धरया युतः उकार-
 सहितः तकारः । चर एकारः । प्राणः ककारः । विद्या अष्टाक्षरेति यावत् ।
 मङ्गलाकृतिः सर्व्वमङ्गलादेव्याः प्रोक्तविग्रहा ॥ ५८ ॥

सिद्धेत्यादिना श्लोकेन मातङ्गेश्वरीविद्यास्वरूपमुपदिशति । तत्र सिद्धसार-
 स्वतस्यादौ त्र्यक्षराणि सिद्धसारस्वतमन्त्रस्यादागानि त्र्यक्षराणि मातङ्गेश्वरी-
 विद्याया अपि प्रथमभूतान्यक्षराणि त्रीणि तानि वाग्भवहृत्स्त्रेखाश्रीवीजानि ।
 मातङ्गिन्यै इति चत्वार्यक्षराणि । स्वाहा इत्यक्षरद्वयं । त्रीणि प्रथमभूतानि वाग्-
 भवादीनि प्रतिलोमानि । तन्मनुः मातङ्गेश्वरीविद्या ॥ ६० ॥

द्वादशेत्यादिभिः क्षितामित्यन्तैः पञ्चभिः श्लोकैः तद्विद्याक्षरसंख्यां तदङ्गानि

मायाकृताङ्गो नित्यशस्तां प्रजपेदुदये रविः ।
 सहस्रवारं तेनासौ सिद्धा सर्वं प्रयच्छति ॥ ६२ ॥
 इन्द्रनीलनिभां रक्तवसनाभरणोज्ज्वलाम् ।
 प्रलम्बवेणोसन्नद्धसौगन्धिकसमुज्ज्वलाम् ॥ ६३ ॥
 तत्कृममुण्डमालाञ्च मुक्तास्तवकशोभिताम् ।
 ऊर्मिकावौरकटकनूपुरैर्मण्डिताङ्घ्रिकाम् ॥ ६४ ॥
 वादयन्तीं महावीणां स्वसमानाङ्गनाजनैः ।
 स्तूयमानाञ्च परितो ध्यायेद्देवीं शुचिस्मिताम् ॥ ६५ ॥
 मातङ्गिन्या द्वितीयञ्च तृतीयं तदनन्तरम् ।
 रसाचरस्वैरम्बु स्याद्वाताग्नी तदनन्तरम् ॥ ६६ ॥
 राज्यदे राज्यलक्ष्मीति हन्माया व्युत्क्रमाक्षयम् ।
 विद्यासौ राज्यलक्ष्मास्तु षोडशाणां समीरिता ॥ ६७ ॥

तद्विद्यासिद्धस्य फलानि विद्यासाधनप्रकारदेवताध्यानञ्चोपदिशति । तत्र इयं
 मातङ्गेश्वरीविद्या । मायाकृताङ्गः प्राग्वत् हल्लेखया न्यस्तपङ्क्तः । तां विद्यां तेन
 जपेन । असौ विद्या । सर्वं वाञ्छितमिति शेषः । अस्मिन् श्लोके प्रथमपादे त्वेका-
 क्षराधिक्यं दिव्यत्वात् । रक्तवसनाभरणोज्ज्वलां रक्तवसनरक्ताभरणमण्डितां । तत्-
 कृममुण्डमालां सौगन्धिकैः कृमशिरोमालां । स्वसमानाङ्गनाजनैः स्वसमानाकार-
 वर्णभूषणादिभिः शक्तिभिः ॥ ६५ ॥

मातङ्गोत्यादिना समीरिता इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन राज्यलक्ष्मीविद्यास्वरूप-
 मुपदिशति । तत्र मातङ्गिन्या इत्यर्हेनैतदुक्तं भवति । मातङ्गिनीविद्याया
 द्वितीयतृतीयात्रयं हल्लेखाश्रवोजरूपं राज्यलक्ष्मीविद्यायाः प्रथमद्वितीया-
 क्षरद्वयं भवतीति । रसाचरस्वैः लकार एकारविन्दुभिरुपेतोऽम्बु वकारः तेन वृत्
 इति । वाताग्नी अकारश्च इकारश्च पृथक् पृथगिति यावत् ॥ ६६ ॥

राज्यदे राज्यलक्ष्मीति सप्ताक्षराणि हन्माया विसर्जनोपसंहितः सकार इति
 यावत् । व्युत्क्रमाक्षयं आद्याक्षरतयं प्रतिलोमक्रमेणेत्यर्थः । षोडशाणां षोडशा-
 क्षराणि सम्भूयेति यावत् ॥ ६७ ॥

ध्यात्वा तां विजयां विद्यां जपेन्नित्यञ्च पूजयेत् ।

राज्यं प्रयच्छति प्रीता साधकायाविलम्बितम् ॥ ६८ ॥

प्रणवं श्रीपुटां मायां कमले तदनन्तरम् ।

कमलातो लये पश्चात् प्रसौददितयं पुनः ॥ ६९ ॥

आद्यत्रयं महालक्ष्म्यौ नमः प्रोक्ता महेश्वरि ।

विद्या ते सप्तविंशार्णा समस्ताभीष्टदानिशम् ॥ ७० ॥

वीजत्रयैः षडङ्गानि द्विरुक्तैर्विहितानि वै

ध्यानञ्च विजयारूपं प्रजपाद्दिनशस्तथा ॥ ७१ ॥

कीर्त्तिलक्ष्मीधनारोग्यविजयादाखिलेष्टदा ।

तुलास्थे भास्करे पूजा पूर्णायां सकलेष्टदा ॥ ७२ ॥

ध्यात्वेत्यादिना श्लोकेन तद्व्याख्यानं तदुपासनक्रममुपासितुः फलावाप्तिश्चोपदिशति । तत्र तां राज्यलक्ष्मीं विजयां विजयानित्यासमानविग्रहां ॥ ६८ ॥

प्रणवमित्यादिनाऽनिशमित्यन्तेन श्लोकद्वयेन महालक्ष्मीविद्यास्वरूपमुपदिशति । तत्र श्रीपुटां मायां श्रीवीजपुटितहस्तेष्वाम कमले इत्यक्षरत्रयं कमलातो लये कमला इत्यक्षरत्रयात् परं लये इत्यक्षरद्वयं । प्रसौददितयं प्रसौद प्रसौद इति षडक्षराणि । आद्यत्रयं श्रीवीजपुटितहस्तेष्वेति यावत् । महालक्ष्म्यै नमः इत्यक्षरषट्कं । महेश्वरीति देवीसम्बुद्धिः । सप्तविंशार्णां सम्भूय इति यावत् ॥ ७० ॥

वीजेत्यादिनेष्टदा इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन तदङ्गानि तद्व्याख्यानं तदुपासनक्रमं तत्फलानि सर्वाभीष्टसिद्धिकरभजनकालश्चोपदिशति । तत्र वीजेत्यादर्थेनैतदुक्तं भवति अस्या विद्यायां द्वितीयादक्षरत्रयस्य हिरावृत्त्या षडङ्गानि विहितानि स्थिरिति । ध्यानञ्च विजयारूपं विजयानित्याया ध्यानमस्या अपि ध्यानमिति यावत् । विजयादोत्पत्त्यादिशब्दो विविधमङ्गलत्रयगृहक्षेत्रादिविषयः । तुलास्थे तुलाराशिगते भास्करे । पूर्णायां पौर्णमास्याम् ॥ ७२ ॥

ज्यासकदाहवह्निस्वान्नभो हंसो मरुदयुतः ।
 चण्डतेजश्च सङ्कर्षणवर्णाः स्युस्तदनन्तरम् ॥ ७३ ॥
 व्योमाग्न्या कालीमन्याने वर्णा हंसश्च मायया ।
 सिद्धलक्ष्म्यादिविदेयं प्रोक्ता सप्तदशाक्षरा ॥ ७४ ॥
 आदेन कृत्वा चाङ्गानि जपेद्विद्वान्तु नित्यशः ।
 प्रातः सहस्रवारान्तु तर्पयेत्तद्दशांशकम् ॥ ७५ ॥
 प्रसन्ना वर्षतो नित्यपूजायां साधकस्य सा ।
 प्रयच्छति जयं युद्धे श्रियं सर्वातिशायिनीम् ॥ ७६ ॥
 भूतप्रेतपिशाचापस्मारकृत्यादिवारणम् ।
 करोति मार्गे कान्तारगिरिकृच्छ्रे भिरक्षति ॥ ७७ ॥
 ध्यानन्तु तस्या देवेशि मङ्गले मङ्गलासमा ।
 युद्धमार्गादिरक्षामु शृणु वक्ष्ये यथाविधि ॥ ७८ ॥

ज्यासकत्यादिनाक्षरेत्यन्तेन श्लोकद्वयेन सिद्धलक्ष्मीविद्यास्वरूपादिकमुप-
 दिशति । तत्र ज्यासकदाहवह्निस्वात् जकार रकार ईकारात् विन्दुभिः प्रथमं बीज-
 मुच्चार्येति यावत् । नभः मकारः । हंसो मरुदयुतः आकारसहितो हकारः । चण्ड-
 तेजः इत्यक्षरचतुष्टयं । सङ्कर्षणवर्णाः सङ्कर्षण इति वर्णचतुष्टयं । व्योमाग्न्या
 इकारेण सहितो हकारः । कालीमन्याने वर्णाः कालीमन्याने इति पञ्चवर्णाः ।
 हंसश्च मायया विमर्जनेनेन सहितो हकारः । सप्तदशाक्षरा सम्भूत इति
 यावत् ॥ ७४ ॥

आदेनित्यादिभिर्ध्रुवमित्यन्तैः षड्भिः श्लोकैस्तदङ्गानि तदुपासनक्रमं तत्तत्-
 फलानि तस्या नित्योपास्यध्यानं प्रयोगध्यानादिकञ्चोपदिशति । तत्र आदेन
 बीजेन प्राग्वत् स्वरभिन्नेन । तद्दशांशकं शतवारमित्यर्थः । सा सिद्धलक्ष्मीः ।
 कृत्यादीत्यत्रादिशब्दो रोगग्रहभयादिविषयः । तस्याः सिद्धलक्ष्म्याः । देवे-
 शीति देवीसम्बन्धिः । मङ्गले प्रयोगे मङ्गलासमानविग्रहा । युद्धमार्गादीत्यादि-

शतशीर्षां त्रिनयनां प्रतिवक्तां भयानकाम् ।
 हस्तद्विशतसंयुक्तां स्वसमाकारशक्तिभिः ॥ ७६ ॥
 वृतामनन्तैर्हस्तेषु साधकाभीष्टहेतिकाम् ।
 ध्यात्वैवमर्चयेद्विष्टमवाप्नात्यखिलं ध्रुवम् ॥ ८० ॥
 प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्क कृत्वा सूत्राष्टकं ततः ।
 मार्जयेद्वाह्यवौथौषु पञ्चपञ्च तथैकधा ॥ ८१ ॥
 तदन्तरपि कोणेषु त्रयमेकौकृते ततः ।
 मध्यादि विलिखेन्मन्त्रवर्णान् षोडश नाम च ॥ ८२ ॥

शब्दो गिरिकान्तारादिपाश्वेस्थलविषयः । शृण्वत्यस्य ध्यानमिति पूर्वव्रतान्वयः ।
 भयानकां भीषणरूपाम् । अनन्तैः दिव्यत्वादनन्ताभिरिति यावत् । साधकाभीष्ट-
 हेतिकां तत्तत्प्रयोगानुगुणमिति यावत् ॥ ८० ॥

प्रागित्यादिभिर्नित्यं इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्नित्यार्चनाचक्रनिर्माणादिकमुप-
 दिशति । तत्र कृत्वा सूत्राष्टकं समाप्तरालमित्यर्थः । तथा यथा प्रतिकोण-
 मेकमेकं कोष्ठमवशिष्येत तथेत्यर्थः । तदन्तः वीथ्याभिति शेषः । त्रयं कोष्ठत्रयं ।
 एतदुक्तं भवति । द्वितीयवीथ्यां प्रतिदिशं मध्ये एकमेकं कोष्ठमवशिष्यते तथा
 मार्जयेदिति । मध्यादि एतत् क्रियाविशेषणं । सर्व्वमध्यकोष्ठे आदामन्तरं
 यथा तथेत्यर्थः । मन्त्रवर्णान् षोडश अवशिष्टानिति यावत् । नाम साध्या-
 दीनां प्राग्वन्मध्यकोष्ठलिखितबीजोदरे इति यावत् । मध्ये इत्यन्तरश्लोके
 वक्ष्यमाणत्वात् । प्रादक्षिण्यक्रमात् विलिखेदिति पूर्व्वव्रतान्वयः । तत्र चक्रे
 अयमत्र विरचनाक्रमः । प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्कसमाप्तरालं सूत्राष्टकाष्टका-
 स्फालनादेकोनपञ्चाशत् कोष्ठात्मकं समचतुरस्रं विधाय तत्तद्वाह्यवौथिगतकोष्ठेषु
 चतुर्विंशत्यां प्रतिदिशं मध्यस्थमध्यस्थकोष्ठपञ्चपञ्चकमेकौकृत्य तदन्तर्वीथौस्थ-
 कोष्ठषोडशके प्रतिकोणमेकमेकं तत्तदुभयपार्श्वस्थकोष्ठाभ्यां सह त्रीणि त्रीणि कोष्ठा-
 न्येकौकृत्य शिष्टसप्तदशकोष्ठेषु सर्व्वमध्यस्थकोष्ठे साध्यादिसमेतं प्रथमं बीजं तद्वाह्य-
 वौथीस्थेषु अष्टसु कोष्ठेष्वग्रादिप्रादक्षिण्येन तद्वाह्यवीथ्यादिकोष्ठचतुष्टये प्राग्वत्

प्रादक्षिण्यक्रमान्मध्ये पूजयेत्तत्र तां सदा ।
 समस्ताभीष्टसंसिद्धौ सिद्धलक्ष्मौ तु नित्यशः ॥ ८३ ॥
 कदाचिदाद्या ललिता पुंरूपा कृष्णविग्रहा ।
 सर्वनारीसमारम्भादकरोद्विवशं जगत् ॥ ८४ ॥
 ततः स गोपीसंज्ञाभिरावृतोभूत् स्वशक्तिभिः ।
 तदा तेन विनोदाय स्वं षोढाकल्पयद्वपुः ॥ ८५ ॥
 तेषां षष्ठाञ्च षण्मन्त्राः समस्ताभीष्टदायकाः ।
 तैर्यन्त्रपूजाहवनजपतर्पणसेचनैः ॥ ८६ ॥
 भवन्ति लक्ष्मीकान्तिश्रीविजयारोग्यसंयुताः ।
 शृणु तान् षट्क्रमान्मन्त्रान् ध्यानार्चाविनियोगकैः ॥ ८७ ॥
 स्थिरारसाव्याप्तवनस्वैरुक्तोभून्महामनुः ।
 प्रणवद्वयमध्यस्थः सिद्धगोपालकाभिधः ॥ ८८ ॥

क्रमात्तद्वाङ्मयीयां कोणकोष्ठचतुष्टये वायव्यादिनिऋत्यन्तं च विद्यायाः सप्त-
 दशार्णान् क्रमेण विलिखेदिति ॥ ८३ ॥

कदाचिदित्यादिभिर्विनिर्गोचरेष्वित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्ललिताविद्याया गोपाल-
 स्वरूपत्वं तन्मूर्त्तिभेदांस्तदुपास्तिफलानि तन्मन्त्रोद्धारप्रस्तावादिसहितमुपपिणति ।
 तत्र आद्या नित्यानाम ललिता । पुंरूपा कृष्णविग्रहा परमार्थकृष्णशः प्राग्वत् कृष्णः
 स्वशक्तिभिः नित्याभिरणिमादिभिश्च । तेन वपुषा । तेषां वपुषां । तैर्मन्त्रैर्लक्ष्मी-
 कान्तियशोविजयारोग्यसंयुताः साधका इति यावत् । ध्यानार्चाविनियोगकैः
 सहेति यावत् । अस्मिन् श्लोके प्रथमपादे त्वत्तराधिक्यं दिव्यत्वात् ॥ ८७ ॥

स्थिरित्यादिना श्लोकेन सिद्धगोपालमन्त्रस्वरूपमुपदिशति । तत्र स्थिरारसा-
 व्याप्तवनस्वैः गकारलकारयकारश्चकारविन्दुभिः कूटरूपैः । महामनुः संज्ञया
 वैभवेन च । प्रणवद्वयमध्यस्थः प्रणवपुटितः ॥ ८८ ॥

प्रोक्तैस्तैः पञ्चभिः काममन्त्रैरेकैकतः क्रमात् ।

पुटनान्नामतस्तस्माद्वाणैस्तैः पुटनाद्भवेत् ॥ ८६ ॥

सम्प्रीहनाख्यस्त्वेवञ्च सप्तधाभून्महामनुः ।

आद्यः पञ्चाङ्गकी मन्त्रस्त्रितरे स्युः षडङ्गकाः ॥ ८७ ॥

तत्तद्बीजादिकेन स्यात् षडङ्गानि यथाविधि ।

अष्टपत्राजमध्यस्थं पूजयेत् सप्तातिक्रमात् ॥ ८८ ॥

यन्त्राणि तानि तन्मन्त्रयुतमध्यान्यनुक्रमात् ।

वारेषु भास्कराद्येषु तेषां पूजा क्रमेण वै ॥ ८९ ॥

प्रोक्तैरित्यादिभिः क्रमादित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः षड्विधगोपालमन्त्रस्वरूपं तदङ्गानि तदाराधनक्रमञ्चोपदिशति । तत्र प्रोक्तैः सप्तमे पटले सहस्रैत्यादिना पञ्चविंशादेरनाध्यर्द्धश्लोकद्वयेनेति यावत् । एकैकतः प्रत्येकमेकैकवीजेन । नामतः सप्तमे पटले प्रथम इत्यादिना विंशादेरनाध्यर्द्धश्लोकेन प्रोक्तकामराजादिनामानि प्रोक्तकूटस्येति यावत् । वाणैः कामराजस्य पञ्चवाणमन्त्रैः । तैः पञ्चकामवीजैः । अत्र चकारः समाहार्यः । तुदयं समुच्चये । एवं उक्तक्रमात् । एतदुक्तं भवति प्रणवेन पुटितो महामनुः सिद्धगोपालसंज्ञः मन्त्रः । पञ्चसु कामवीजेष्वेकैकवीजपुटितेन महामनुना क्रमात् कामराजगोपालमन्त्रयगोपालकन्दर्पगोपालमकरकेतनगोपालमनोभवगोपालसंज्ञाः पञ्चमन्त्राश्च सम्भूय त्रयचरात्मकाः षण्मन्त्राः प्रथममन्त्रेण सह सप्तगोपालमन्त्राः सन्तीति । आद्यस्तेषु सिद्धगोपालमन्त्र इत्यर्थः । पञ्चाङ्गकः नेत्रन्यासरहित इति यावत् । इतरे षण्मन्त्राः कामराजगोपालाद्याः । तत्तद्बीजादिकेन महामनुनेति शेषः । स्यादित्यत्वात् स्युरिति यावत् । यथाविधीति दीर्घस्वरषट्कभिन्नक्रमेणेत्यर्थः । अष्टपत्राणां मध्यस्थां एषु सप्तस्वन्यतमां ॥ ८९ ॥

यन्त्राणीत्यादिभिरवाप्रयादित्यन्तैः त्रिभिः श्लोकैस्तेषां यन्त्राणि कालस्वरूपेण वारेषु सप्तसु भजनक्रमं निवेद्यविशेषादिकञ्चोपदिशति । तत्र तानि सिद्धगोपालादिसंज्ञानि । तन्मन्त्रयुतमध्यानि निजनिजमन्त्रलिखितकर्णिकानि । वारेषु

सकलेष्टप्रदा नित्यं दुग्धक्षौद्रघृतान्नकैः ।

पायसैर्नारिकेलैश्च ससितैः कदलोफलैः ॥ ८३ ॥

क्रमाद्वारेषु नैवेद्यं दद्यादिष्टार्थसिद्धये ।

द्रवतीरितैः सप्तभिस्तैः सर्वमिष्टमवाप्नुयात् ॥ ८४ ॥

अरुणं षड्भुजं वंशवादिनं पाशमङ्कुशम् ।

पुण्ड्रेक्षुचापपुष्पेष्णून् दधानं शक्तिभिः स्मरेत् ॥ ८५ ॥

सुवर्णपुष्पीमूलेन पिष्टेन निजवारिणा ।

हृत्कण्ठाञ्जलिपनतो देवतादर्शनं भवेत् ॥ ८६ ॥

उग्रगन्धां च नीलीं च धातकीफलसंयुताम् ।

आरग्वधं मुण्डिनीं च शाकोटं * जम्बुमूलकम् ॥ ८७ ॥

सप्तसु । तेषां सिद्धगोपालादीनां । सकलेष्टप्रदेत्यस्य पूजा इत्यनेन पूर्व्वत्र सम्बन्धः । नित्यं प्रतिवारं । दुग्धक्षौद्रघृतान्नकैः दुग्धैः क्षौद्रैः घृतान्वितैः अन्नैश्च । ससितैः शर्करोपेतैः नारिकेलैः दुग्धाद्यैः ॥ ८४ ॥

अरुणमित्यादिना श्लोकेन तेषां ध्यानमुपदिशति । तत्र अरुणं वर्णं । वंशवादिनं अधरकराभ्यां गृहीत्वा । अत्र पाशाद्यायुधचतुष्टयमूर्ध्वादि वामदक्षिणवाम-दक्षिणक्रमेण । शक्तिभिर्गोपिवेषधराभिरिति यावत् ॥ ८५ ॥

सुवर्णेत्यादिना श्लोकेन सकलदेवतानामपरोक्षोपायोषधयोगादिविधान-मुपदिशति । तत्र सुवर्णपुष्पोरुञ्जमौषधं प्राग्वदवगन्तव्यं । निजवारिणा प्रागवत् । हृत्कण्ठाञ्जलिपनतः प्राग्वत् । अत्रैतत् प्रयोगविधानं गुरुमुखादवगन्त-व्यम् ॥ ८६ ॥

उग्रगन्धामित्यादिभिरात्मवानित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्देवतानामपरोक्षं स्वेच्छोत्-क्रान्तिं वा(च)ओषधप्रयोगैरुपदिशति । तत्र उग्रगन्धामित्यादिना श्लोकेनौषधानि सप्त कर्णिकारमित्यादिना श्लोकेनौषधानि दश । तदौषधनामान्याराध्यमुखा-दवगन्तव्यानि । समं सर्व्वाणि समभागानि इत्यर्थः । सितेन शर्करया । तस्मिन्-

कर्णिकारिं हंसपदीं वाराहौ मृगराजकम् ।
 कोरगटं पिप्पलं मूलं त्रिफलं चूर्णयेत् समम् ॥ ६८ ॥
 सितेनाज्येन मधुना दग्ध्वा तस्मिन्तत्तयः ।
 भावयंस्तन्मयो भूयाद्विवर्तः कैश्चिदात्मवान् ॥ ६९ ॥
 सदाशिवमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निफालनाशित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥
 इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते चतुस्त्रिंशत्
 पटलम् परिपूर्णम् ॥ ३४ ॥

—

तत्तयः तत् समदशौषधलिमाञ्जादितयः । तन्मयः देवतामयः । आत्मवान् भाव-
 नास्त्यैर्यात् ॥ ६९ ॥

अस्मिन् पटले सप्तविंशश्लोकात् परं एकः श्लोकः पतितः ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार-
 सिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमा-
 ख्यायां व्याख्यायां लिङ्गयन्त्रप्रकाशनपरं चतुस्त्रिंशं
 पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ ३४ ॥ ॐ तत् सत् ॥

ग्रन्थसंख्याः २३६—चतुस्त्रिंशे तु पटले व्याख्याग्रन्थाः शतद्वयम् ।

षट्त्रिंशतायुतं प्रोक्तं यन्त्राख्यष्टौ च तत्र वै ॥

—

पञ्चस्त्रिंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां स्वात्मत्वे वासनां शृणु ।

यया तन्मयतासिद्धिः प्रत्यक्षा भवति ध्रुवम् ॥ १ ॥

गुरुराद्या भवेच्छक्तिः सा विमर्शमयी मता ।

नवत्वं तस्य देहस्य रन्ध्रत्वेनावभासते ॥ २ ॥

वलिदेव्यः स्वमायाः स्युः पञ्चमी जनकात्मिका ।

कुरुकुला भवेन्माता पुरुषार्थास्तु सागराः ॥ ३ ॥

पूर्वस्मिन् पञ्चत्रिंशे पटले षोडशनित्याविद्यासिद्धानां लोकचमत्कारान् प्रयोगान् विद्याभिरुपदिष्टानन्तरं षोडशनित्यादीनां तत्तत्परिवारशक्त्यादीनाञ्च स्वात्मत्वेन वासनादिकं विद्यास्वरूपभेदेन प्रस्तारप्रकारादिकञ्चोपदिशति अथ षोडशेत्यादिना सिद्धय इत्यन्तेन श्लोकशतरूपेण पञ्चत्रिंशेन पटलेन । अथ षोडशेत्यादिभिः प्रपञ्चतत्त्वैः तयोर्विंशत्या श्लोकैर्गुरुपूजादिकं मुद्रादर्शनान्तं नित्यास्वरूपपरिवारन्यासजपतर्पणहोमाभिषेकोपचारादीनां वासनामुपदिशति । तत्र षोडशनित्यानां परिवारादिसंहितानां । स्वात्मत्वे देहिन्द्रियमनःप्राणाद्याकारेण प्रतीयमानात्मस्वरूपत्वे । यया वासनया । तन्मयतासिद्धिः नित्यात्मतासिद्धिः । प्रत्यक्षा अपरोक्षानुभवविषया । आद्याविमर्शमन्तरेण किञ्चिदपि सुस्फुटं ज्ञातुमशक्यत्वात् । सा स्वसंवेद्यस्वरूपेत्यर्थः । विमर्शमयी विमर्शमात्रविग्रहा । एतदुक्तं भवति आद्याविमर्शविग्रहा शक्तिरेव गुरुरिति । तस्य गुरोः । रन्ध्रत्वेन नवरन्ध्रत्वेन । एतदुक्तं भवति यथा रन्ध्ररूपादेयग्रहणमनुपादेयमोचनञ्च क्रियते तथा विमर्शपरमार्थस्य गुरोः कटाक्षे साधकानां अर्थप्रवृत्तिरनर्थादुपरतिश्च । अत्र श्रोत्रद्वयं वाक् च दिव्यं त्रयं दृग्द्वयमुपस्थं च सिद्धं उत्तरत्रयं मानुषमिति सम्प्रदायः । स्वमायाः अतस्मिंस्तदुद्धिं जनयित्वा उन्मार्गप्रवर्त्तिकाः शक्तयः । पञ्चमी ब्राह्मणादिषु पञ्चमीत्वात् वाराहीत्यर्थः । जनकात्मिका साधकानां जनकवदभिभवस्य स्तम्भनकरी शक्तिरिति यावत् । कुरुकुला माता

रत्नद्वीपो भवेद्देहो नवत्वं धातुरोमभिः ।

सङ्कल्पाः कल्पतरवः स्वाधारा ऋतवः स्मृताः ॥ ४ ॥

ग्रहर्चराशिचक्रेण कालात्मा पश्चिमामुखः ।

तेन पूर्वाभिमुख्यं स्यादन्यत्ते कथितं मिथः ॥ ५ ॥

ज्ञाता स्वात्मा भवेज्ज्ञानमर्थ्यं ज्ञेयं वह्निःस्थितम् ।

श्रीचक्रं पूजनं तेषां एकीकरणमीरितम् ॥ ६ ॥

मातरूपा शक्तिः साधकानां मातृवदभिमतप्रदा शक्तिरित्यर्थः । एतदुक्तं भवति
स्वात्मत्वेन परिभावनायां जनकजनन्योरंशत्वेन देहेन्द्रियबुद्ध्यादिषु संक्रान्तौ
धर्माधर्मा वाराहोक्तुकुक्कुल्लात्मकौ भावयेदिति । पुरुषार्था धर्मादयः । तुरव-
धारणे । सागराः महत्त्वया निरवसानतया च । रत्नद्वीपो भवेद्देहः देहत्वं
स्वात्मोपलब्धेः । नवत्वं नवखण्डात्मकत्वं द्वीपस्येति यावत् । धातुरो-
मभिः श्रीजःशुक्रमज्जास्थिमिदोमांसरोमत्वग्रुधिरैर्मध्यप्रागादिक्रमैः । सङ्कल्पाः
कल्पतरवः । सङ्कल्पपुरःसरं कर्मणि प्रवृत्त्या फलसिद्धेः । स्वाधाराः षोडश-
पटले विशुद्धाख्ये इत्यादिभिरैकषष्ट्यादिनवभिः श्लोकेर्डाकिन्यादीनां निवास-
स्थानत्वेन प्रोक्तमूलाधाराद्याज्ञापयन्तानि सुषुम्नान्तर्गतानि स्थानानेति यावत् ।
ऋतवः वसन्ताद्याः सुषुम्नाया इडापिङ्गलात्मकचन्द्रार्कसंयोगादनुमितकालात्मक-
त्वात्तत्स्थानाधाराणामृत्वात्मकत्वमित्यर्थः । ग्रहर्चराशिचक्रेण ग्रहनक्षत्रमहित-
राशिचक्रेण । कालात्मा कालस्वरूपात्मा पश्चिमामुखः पश्चिमदिङ्मुख इति
यावत् ज्योतिषक्रस्य प्रत्यङ्मुखत्वात् । तेन कारणेन । पूर्वाभिमुख्यं कालात्मक-
देवताभिमुख्यापेक्षया पूर्वाभिमुख्यं साधकस्येति यावत् । अन्यत् कालस्य
तात्त्विकं स्वरूपं । कथितं षट्त्रिंशे पटले काल इत्यादिना चत्वारिंशश्लोकपूर्वा-
हनेनेति यावत् । मिथः अत्युपह्वरं अन्यत् ते कथितं । मिथ इत्यनेनैतदुक्तं
भवति इन्द्रियादोनां स्वात्मत्ववामना तत्तन्मन्त्रस्वरूपार्थस्वरूपे तव कथिते इति ।
अत्र कालचक्रेश्वर्यादीनां चत्वारिंशश्लोकेन प्रत्येकं नवधात्ववासना पञ्चमे पटले
व्याख्याता ॥ ५ ॥

ज्ञाता स्वात्मा पूजक इति यावत् । ज्ञानं स्वकीयं अर्घ्यं पूजोपकरणमिति

श्रीचक्रे सिद्धयः प्रोक्ता रसा नियतिसंयुताः ।

ऊर्मयः पुण्यपापे च ब्राह्मणाद्या मातरः स्मृताः ॥ ७ ॥

भूतेन्द्रियमनांस्तेव क्रमान्नित्याकला पुनः ।

कर्मैन्द्रियार्था दोषाश्च ज्ञेयाः स्युः शक्तयोष्ट वै ॥ ८ ॥

नाद्यश्चतुर्दश प्रोक्ताः क्षोभिण्याद्यास्तु शक्तयः ।

वायवो दश संप्रोक्ताः सर्वसिद्ध्यादिशक्तयः ॥ ९ ॥

वज्रयो दश संप्रोक्ताः सर्वज्ञाद्यास्तु शक्तयः ।

शीतोष्णसुखदुःखिच्छा गुणाः प्रोक्ताः क्रमेण वै ॥ १० ॥

यावत् । ज्ञेयं वह्निःस्थितं ज्ञातुरिति शेषः । श्रीचक्रं पूज्यमिति यावत् । पूजनं श्रीचक्रस्येति यावत् । तेषां ज्ञातृज्ञानज्ञेयानां एकीकरणं बोधात्मकत्वेनेति यावत् । एतदुक्तं भवति स्वात्मनो भिन्नवत् प्रतीयमानज्ञातृज्ञानज्ञेयात्मकेषु त्रिष्वपि स्वात्मस्वरूपत्वेन प्रतीयमानो ज्ञाता पूजकः स्वकीयत्वेन प्रतीयमानं ज्ञानं पूजोपकरणं अर्घ्यं स्ववाङ्मत्वेन प्रतीयमानं ज्ञेयं पूज्यं श्रीचक्रं । तेषां बोधात्मकत्वेनापृथग्भावः पूजनमिति । श्रीचक्रे सिद्धय इति अणिमाद्याः । रसाः शृङ्गारादयो नव । नियतिसंयुताः नियतिसिद्धयः शक्त्या सहिता वा सम्भूय दश शक्तय इत्यर्थः । ऊर्मयः बुभुक्षापिपासाशोकमोहजरामृतयः । पुण्यपापे कर्मणि सम्भूयाष्टौ । भूतेन्द्रियमनांसि भूतानि पञ्चेन्द्रियाणि दश च मनसा सहितानि षोडश । कर्मैन्द्रियार्थाः वचनादानविहरणविसर्गानन्दाः । दोषा वातादयः । प्रोक्ताः सप्तविंशतिपटले इति यावत् । संप्रोक्ताः प्राक्पटले । अत्रातिरहस्यार्थाः मयोक्तवासनाविमर्शिन्यां द्रष्टव्याः । वज्रयो दश धातुषु सप्त दोषेषु त्रयश्च सम्भूय दशेति यावत् । संप्रोक्ताः अस्मिन् पटले उत्तरत्राग्निरित्यादिना पञ्चाशत्तमेन श्लोकेन । गुणाः सत्त्वादयः । तन्मात्राः शब्दस्पर्शरूपरसगन्धाः पञ्चतत्त्वरूपाः । तेषां पुण्यसायकत्वं प्रमुखे अभिमुखरूपतया परिणामे पुरुषरूपतया वा । मनस्तत्त्वं इक्षुधनुः विषयपरमार्थस्वरूपाणां शरसमेन्द्रियाणां तत्तद्विषयेषु प्रेरकत्वात् । इन्द्रियाणां तदर्थानां मनसश्च प्रवृत्तिरूपेण

वशिन्याद्याः शक्तयः स्युस्तन्मावाः पुष्पसायकाः ।

मनो भवेदिक्षुधनुः पाशो राग उद्गौरितः ॥ ११ ॥

द्वेषः स्यादङ्गुशः प्रोक्तः क्रमेण वरवर्णिनि ।

अव्यक्ताहङ्कृतिमहदाकाराः प्रतिलोमतः ॥ १२ ॥

कामेश्वर्यादि देव्यः स्युः सम्बित् कामेश्वरः स्मृतः ।

स्वात्मैव देवता प्रोक्ता ललिता विश्वविग्रहा ॥ १३ ॥

लौहित्यं तद्विमर्शः स्यादुपास्तिरिति भावना ।

सिद्धिस्त्वनन्यचित्तत्वं मुद्रा वैभवभावनम् ॥ १४ ॥

उपचाराश्चलत्वेपि तन्मयत्वाप्रमत्तता ।

प्रयोगास्तु विकल्पानां हेतोः स्वात्मनि नाशनम् ॥ १५ ॥

वोभयक्रियात्मकत्वात्तद्वहिरुपादानं तेन न पुनरुक्तिदोषः । पाशो रागतस्वरूप इति यावत् तयोर्वन्धकत्वं सामान्यात् ॥ ११ ॥

द्वेषः स्यादङ्गुशः द्वेषाद्वारकत्वात् । वरवर्णिनीति सम्बुद्धिः । अव्यक्ताहङ्कृति-
महदाकाराः प्रतिलोमतः महदहङ्कृतिः अव्यक्तक्रमात्तदाकारा इत्यर्थः ।
अत्राव्यक्तशब्देन प्रकृतितत्त्वं महच्छब्देन वृद्धितत्त्वं अहङ्कृतिशब्देनाहङ्कारतत्त्वं
सुच्यते । सम्बित् कामेश्वरः सकलात्मकं चैतन्यं कामेश्वर इति यावत् । स्वात्मा
विविधविश्वविकल्पात् स्वस्वरूपतया विलाप्य सहस्र भासते स स्वात्मा देवता
द्योतमानत्वात् ललिता निरवदारूपत्वात् विश्वविग्रहा ज्ञातृज्ञानज्ञेय-
विग्रहा । तद्विमर्शः स्वात्मविमर्शः स्वात्मानुसन्धानमिति यावत् । एतदुक्तं
भवति सर्वस्य स्वात्मन्यनुरागात् कस्मिंश्चिद्विषयेऽप्यनुरागादेव मनसः स्थित्य-
भावाच्च तदनुरागो लौहित्यमिति । इति भावना स्वात्मभावनामिद्धिः । फल-
मुपास्तेरिति यावत् । तुरवधारणे । अनन्यचित्तत्वं स्वात्मत्वे साधनास्थैर्या-
दिति यावत् । मुद्राः योनिमुद्रादिसकलमुद्राः । वैभवभावनं उत्तरत्र वक्ष्य-
माणप्रकारात् आत्मन इति यावत् । चलत्वेपि अननुसन्धानसमयेपि स्वप्रादाव-
पीत्यर्थः । तन्मयत्वात् अप्रमत्तता स्वस्वरूपभावस्थैर्यम् । (?) एतदुक्तं भवति । सतीति
सम्बुद्धिः । असत्कारः स एवोपचार इति यत्तस्मात् सति सम्बुद्धिः सत्कारः

यन्त्राणि मन्त्राः सर्वत्र स्वात्मत्वे स्थैर्यसाधनम् ।

सन्ध्यासु भजनं देव्या आदिमध्यान्तमज्जनम् ॥ १६ ॥

अन्यास्तु शक्तयश्चक्रगामिन्यो याः समन्ततः ।

तास्तु विश्वविकल्पानां हेतवः समुदीरिताः ॥ १७ ॥

न्यासस्तु देवतात्वेन स्वात्मनो देहकल्पनम् ।

जपस्तन्मयतारूपभावनं सम्यगोरितम् ॥ १८ ॥

होमो विश्वविकल्पानामात्मन्यस्तमयो मतः ।

[तेषामन्योन्यसम्भेदभावनं तर्पणं भवेत् ॥ १९ ॥

स एवोपचार इति (?) । प्रयोगाः अभिमतसिद्धिकराः अनभिमतनिवारकाः क्रियाविशेषाः । तुरवधारणे । विकल्पानां हेतोः विकल्पानां हेतुरविवेकः तस्य । स्वात्मनि विमर्शरूपे । एतदुक्तं भवति स्वात्मत्ववासनया दुर्व्यासना-
नाशः । प्रयोगा इति यन्त्राणि मन्त्राः प्रयोगसाधनानि यन्त्राणि मन्त्राश्चेत्यर्थः । सर्वत्र विषये । स्वात्मत्वे स्वात्मत्ववासनायामित्यर्थः । यत् स्थैर्यसाधनं स्थैर्य-
करणं । एतदुक्तं भवति स्वात्मत्ववासनास्थैर्यसाधनं विमर्शः । तद्वासनास्थैर्य-
परमार्थप्रयोगसाधनभूतानां यन्त्रमन्त्राणां स्वात्मनोः विश्वात्मनोरैक्यवाक्यनिर्णीति
निरूपणपरत्वेन विमर्शात्मकत्वात्तानि तद्वासनास्थैर्यसाधनानीति । तत्र सकल-
मन्त्रात्मिकायाः श्रीविद्यायास्तदपृथग्भावनिर्णयनिरूपणपरत्वमुत्तरत्र वक्ष्यति ।
सकलयन्त्रात्मकस्य श्रीचक्रस्यापि तदात्मकत्वे “कालो धामानि भूतानि नवचक्रा-
ण्यनुक्रमादिति” नित्याषोडशिकार्षवे प्रोक्तं । आदिमध्यान्तमज्जनं (वर्जनं) अनु-
स्यूतरूपतया त्वपरिच्छिन्नतानुसन्धानं । एतदुक्तं भवति देव्याः सन्ध्यासु भजनं
स्वात्मनः स्वपरिच्छिन्न एवेति । अन्याः गुप्तयोगिन्यः । चक्रगामिन्यः श्रीचक्र-
स्था या मन्त्रविभवपटलप्रोक्ताः ताः शक्तयः । तुः समुच्चये । विश्वविकल्पानां
हेतवः विश्वस्य विविधविकारप्रतीतिकराः शक्तय इत्यर्थः । तुरवधारणे ।
स्वात्मनः स्वस्य । एतदुक्तं भवति निजदेहे देवताविग्रहभावी न्यास इति । तन्मयता-
रूपभावनं श्रीविद्यात्मकत्वेन मातृकामयत्वेन च स्वस्वरूपभावनं । सम्यगोरितं

मोहाज्ञानादिदुःखानामात्मन्यस्तमयो दृढम् ।]

अभिषेकस्तु विद्या स्यादात्मा सर्वश्रयो महान् ॥ २० ॥

उपाधीनान्तु राहित्यमुपदेश इतीरितः ।

दक्षिणा भेदशून्यत्वं शुश्रूषा स्थैर्यमुच्यते ॥ २१ ॥

तिथिरूपेण कालस्य परिणामावलोकनम् ।

नित्या पञ्चदशैताः स्युरिति प्रोक्तास्तु वासनाः ॥ २२ ॥

चतुर्थपटले कामकलारूपेण श्रीविद्यात्मकत्वं प्रथमपटले मन्त्राणां विंगति-
दोषपरिहारात्मकत्वेन मातृकामयत्वं च । तच्च षड्विंशे पटले प्रोक्तोदय-
विश्रान्तिस्वरूपानुसन्धानमित्यर्थः । अस्तमयः विश्रान्तिः । एतदुक्तं भवति
कनकसत्तामात्रे भूषणादीनामिव स्वरूपसत्तामात्रे विश्वविकल्पानां नित्यास्थान-
विलापनं होम इति । तेषां प्रोक्तानां सर्वेषां । अन्योन्यसम्भेदभावनं अन्योन्यैक-
भावनं । नर्पणं स्वात्मनो विश्वाकारव्याख्यानुभवसञ्ज्ञाता तृप्तिरित्यर्थः । मोहा-
ज्ञानादिदुःखानां कामाविष्टतया कर्तव्याकर्तव्यज्ञानाभावो मोहः विमंज्ञा-
प्राप्तमज्ञानम् आदिशब्दस्त्वन्यथाज्ञानमाहसादिविषयः तरुत्पन्नदुःखानां
आध्यात्मिकादीनां आत्मनि विमर्शप्रतीतिराहित्यात् तदैक्यनिर्णीतरूपे । अस्त-
मयः उपशान्तिः । दृढं अपुनः प्ररोहयोग्यं । त्रिविंशे । सर्वाश्रयः तादात्म्यात् ।
महान् विभुत्वात् सर्वशक्तित्वाच्च । उपाधीनां देहादिविकारकारणभूताः सत्त्वादि-
गुणा उपाधयः तेषां । तुरवधारण । राहित्यं स्वात्मन इति शेषः । एतदुक्तं
भवति रजःपङ्कादिभिराकाशस्यैव सत्त्वादिगुणैस्तदुत्पन्नविकारैश्चालेप्यत्व-
भावनोपदेश इति । दक्षिणा गुराः । भेदशून्यत्वं तस्मिन्नात्ममपण्णात् । शुश्रूषा
गुरोः स्थैर्यं आत्मज्ञानस्येति यावत् । तिथिरूपेण मितामितपन्नयोः परि-
णामावलोकनं चन्द्रमण्डले मितामितकल्पनं । एता नित्याः पञ्चदश कामेश्वरो-
नित्याद्याः । एतदुक्तं भवति चन्द्रमण्डले मितामितकल्पनानां वृद्धिचयहेतुस्तिथि-
कृतः काल इति यतस्तस्मात्तिथिरूपकालात्मिकाः कामेश्वर्यादिनित्या इति ।
किञ्च तिथिनित्यानामवान्तरकालात्मकत्वं ताभिरवान्तरकालात्मिकाभिश्चन्द्र-
मण्डलत्वेनोपलक्षितस्य प्रपञ्चस्य कार्यप्राणत्वं तासां महानित्यात्मकस्वरूपेणा-
पृथक्त्वभावनया तदुपास्तिश्चाकृति सम्प्रदायार्थः । कनिष्ठाद्याः अङ्गुल्यः । तेषां

पृथिव्यादीनि भूतानि कनिष्ठाद्या क्रमान्मता ।

तेषामन्योन्यसम्भेदप्रकारैस्तत्प्रपञ्चता ॥ २३ ॥

गैः या भि लि र्व ता स्त्रि ल ते र्थौ धौ क य ला भि स ।

न्तु दे रू षे प ण वी शे तं दि मौ न रि स्या द ते ॥ २४ ॥

स्त्रं तो गत् शे कृत् ष ज अ रि त्म मी ल्ने श्व खा क ह ।

तः र्थ क स्या थि श्चा स्तु त तः न्ते गो र्व पि त षु स ॥ २५ ॥

त्वं का मा स्ना न प्र श व्यो ना न म स ग्नि मा त्व य ।

रो म र्द यो का र्ति शे त नं त फा न्दु ल ना न्नि वि ॥ २६ ॥

अङ्गुल्यात्मकपञ्चभूतानां । अन्योन्यसम्भेदप्रकारैः अन्योन्यसम्बन्धप्रकारभेदैः । तत्प्रपञ्चता स्वात्मनो मुद्रापरमार्थरूपभेदयोगविशेषः प्रपञ्चता ॥ २३ ॥

ललिताया इत्यादिभिः तन्निफालनमित्यन्तैर्व्याकुलाक्षरक्रमलिखितैस्त्रिभिः श्लोकैराद्याया ललिताविद्याया अक्षरवाच्यमर्थमुपदिशति । तत्र ललितायाः श्रीविद्यातार्त्तीयखण्डस्येति यावत् । त्रिभिः परिमितः सकलार्थः सकलशब्दार्थः । शेषेण अक्षरेण । तुः समुच्चये । तेन प्रोक्तप्रकारावयवार्थाः तार्त्तीयखण्डसमुदायभावात् । इदं अनन्तरवक्ष्यमाणार्थस्वरूपं । अशेषतो जगत्कृत्स्नं तेन समष्टिरूपं । व्यष्टिरूपं जगदिति यावत् । हृल्लेखात्मकं शक्तिमयं । ईश्वरोति देवीसम्बुद्धिः । तस्याः हृल्लेखायाः । चः समुच्चये । अर्थः अक्षरवाच्यः । तुरवधारणे । कथितः अनन्तरवक्ष्यमाणश्लोकः । सर्वतन्त्रेषु एतस्मात् तन्त्रादन्येषु गोपितः अतिरहस्यत्वात् । व्योम्ना आकाशाक्षरेण प्रथमेन प्रकाशमानत्वं आकाशस्य स्फुरणात्मकत्वात् । स्वातन्त्र्येण इतरप्रकाशनैरपेक्ष्यं । ग्राममानत्वं स्वस्वरूपतया । अग्निना अक्षरेण द्वितीयेन अग्नेरपि तादात्म्येन ग्रासात्मकत्वात् । तयोः प्रकाशग्रामरूपयोः । विमर्शः तादात्म्यपरमार्थमेलनं । निफालनं तादात्म्यविमर्शनिर्णीतिः । एतदुक्तं भवति । हृल्लेखाख्येन व्योमाक्षरेण स्वात्मनः प्रकाशरूपत्वं वज्रक्षरेण ग्रासात्मकत्वं तदुभयपरमार्थविमर्शरूपेण शिवशक्तिरमेलनात्मकेन चतुर्थस्वरेण तदात्मकत्वेन तस्य परमार्थस्वरूपविन्दुना तद्वैविध्यप्रतीतिराहित्यात् तदेक्यनिर्णीतिश्च क्रियत इति ॥ २६ ॥

अथ मन्त्रविनिर्माणविधानमभिधीयते ।

मन्त्रवीर्यसुसिद्धानामितरेषां विशेषकृतम् ॥ २७ ॥

मन्त्रा एकाक्षराः पिण्डाः कर्त्तव्यीं द्वाक्षराः स्मृताः ।

वर्णावयवं समारभ्य नवार्णावधि वीजकाः ॥ २८ ॥

ततो द्वाक्षरमारभ्य यावद्विंशति मन्त्रकाः ।

तत ऊर्ध्वं गता मालास्तासु भेदो न विद्यते ॥ २९ ॥

तथैव पिण्डकर्त्तव्यीं भेदो वीजेषु वर्णतः ।

पदैर्मन्त्रेषु भेदः स्यात् तेषां संख्याः शृणु क्रमात् ॥ ३० ॥

षट् चतुर्विंशति तथा शतं विंशतिसंयुतम् ।

सविंशति सप्तशतं चत्वारिंशद्विरन्वितम् ॥ ३१ ॥

अथेत्यादिभिः क्रमादित्यन्तेश्चतुर्भिः श्लोकैः पिण्डादिमालान्तानां मन्त्राणां त्रैविध्यं तेषामक्षरपदविन्यासेन बहुष्वप्यञ्च तत्संख्यां प्रस्तावसहितमुपदिशति । तत्र मन्त्रवीर्यसुसिद्धानां अस्मिन् पटले वक्ष्यमाणमन्त्रवीर्यज्ञानसुसिद्धानां । इतरेषां मन्त्रवीर्यज्ञानसिद्धिरहितानां । पिण्डाः नाम्नेति यावत् । कर्त्तव्यः प्राग्वत् नाम्ना । वीजकाः वीजसंज्ञा मन्त्राः । मन्त्रकाः प्राग्वन्नाम्ना । मालाः मालामन्त्राः । तासु मालासु । तथैव न विद्यत एव इत्यर्थः । तेषां भेदानां क्रमात् त्र्यक्षरमन्त्रभेदादिनवाक्षरमन्त्रभेदान्तमिति शेषः ॥ ३० ॥

षड्विंशत्यादिभिः समुच्चयेदित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैस्त्र्यक्षरमन्त्रमारभ्य नवाक्षरमन्त्रावधि सप्तविधस्य वीजाभिधानस्य मन्त्रजातस्य अक्षरसन्दर्भविकल्पजनितसंख्याक्रममुपदिशति । तत्र षट् त्र्यक्षरमन्त्रस्य भेदाः । एतदुक्तं भवति एकस्य द्वाभ्यां त्रिभिश्च संगुणनाज्जाताः षट्संख्याः त्र्यक्षरभेदा इति । चतुर्विंशति दिव्यत्वाच्चतुर्विंशतिरित्यर्थः । चतुरक्षरमन्त्रस्येति यावत् । त्र्यक्षरभेदषट्कं चतुर्भिः संगुण्य चतुर्विंशतिसंख्या लब्धा इत्यर्थः । शतं विंशतिसंयुतं पञ्चाक्षरमन्त्रभेदा इति यावत् । चतुरक्षरभेदानां पञ्चभिः संगुणनाज्जाता इत्यर्थः (१२०) । सविंशति सप्तशतं विंशत्यधिकं सप्तशतमित्यर्थः (७२०) षडक्षरमन्त्रभेदा इति

सहस्रपञ्चकं पञ्चाक्षत्वारिंशत्सहस्रयुक् ।

त्रिशतं विंशतिं ततस्त्रिलक्षेण समन्वितम् ॥ ३२ ॥

द्विषष्टिश्च सहस्राणां साशीत्यष्टशतन्विति ।

भेदसंख्येत्यं सप्तानां ताभिरन्याः समुन्नयेत् ॥ ३३ ॥

प्रस्तारक्रममेतेषां शृणु देवि यथाक्रमम् ।

एतैरेवोन्नयेन्मन्त्रपदभेदाननुक्रमात् ॥ ३४ ॥

तिर्य्यगेखादयं कृत्वा तवाधोर्द्धां लिखेत् क्रमात् ।

रेखाश्चतस्रः पञ्चैवमृज्वाकारा दशावधि ॥ ३५ ॥

यावत् । पञ्चाक्षरमन्त्रभेदान् षड्भिर्हृत्वा जाता इत्यर्थः । चत्वारिंशद्विरन्वितं सहस्रपञ्चकं सप्ताक्षरमन्त्रभेदा इति यावत् । प्राग्वत् षडक्षरभेदान् सप्तभिर्हृत्वा जाता इत्यर्थः (५०४०) । पश्चात् अष्टाक्षरमन्त्रभेदसंख्येति यावत् । चत्वारिंशत्सहस्रयुक् त्रिशतं विंशतिं विंशत्यधिकशतत्रयोत्तरचत्वारिंशत्सहस्रमित्यर्थः (४०३२०) । प्राग्वत् सप्ताक्षरभेदान् अष्टभिर्हृत्वा जाता संख्या इत्यर्थः । ततः नवाक्षरमन्त्रभेदसंख्येति यावत् । त्रिलक्षेण समन्वितं द्विषष्टिश्च सहस्राणां साशीत्यष्टशतन्विति । अशीत्युत्तराष्टशताधिकद्वाषष्टिसहस्रयुतं त्रिलक्षमित्यर्थः (३६२८८०) । प्राग्वदष्टाक्षरभेदान्नवभिर्हृत्वा जाताः संख्या इत्यर्थः । इत्थं उक्तप्रकारेण । सप्तानां त्र्यक्षरादिनवाक्षरान्तानां । ताभिः संख्याभिः । अन्या दशाक्षरादिभेदसंख्याः ॥ ३३ ॥

प्रस्तारेत्यादिभिश्चोदिता इत्यन्तेर्दशभिः श्लोकैस्तेषां मन्त्राक्षरमन्त्रभेदानां प्रस्तारक्रमानुपदिशति । तत्र एतेषां भेदानां । देवीति सम्बुद्धिः । एतैः प्रकारैः । एवावधारणे । मन्त्रपदभेदान् मन्त्रेषु पदानां भेदान् । तिर्य्यगेखादयं सव्यदक्षिणरेखाद्वयं । एकाङ्गुलान्तरालमिति । तत्र रेखाद्वयोर्मध्ये । अधोर्द्धाः दिव्यत्वादधोर्द्ध्वरूपा इत्यर्थः । रेखाश्चतस्रः एकैकाङ्गुलान्तरालमिति यावत् । एष त्र्यक्षरभेदविन्यासयन्त्रप्रकारः । पञ्चैवमृज्वाकारा दशावधि चतुरक्षरादिभेदविन्यासे पञ्चषट्सप्ताष्टनवदशरेखाः क्रमास्त्रिलेखेदित्यर्थः । तदधो वर्जयेद्देखाः

तदधो वर्द्धयेद्रे खास्तत्तत्संख्याङ्गुलावधि ।

तिर्य्यग्रे खास्तावतीश्च कृत्वा तेष्वङ्गमालिखेत् ॥ ३६ ॥

सव्यदक्षस्थितेष्वेषु कोष्ठपंक्तिष्वनुक्रमात् ।

आद्ये द्विद्विक्रमादङ्गान् पूरयेत्तत्र चोदितान् ॥ ३७ ॥

एतेनान्यत्र सर्वत्र दद्यानङ्गाननुक्रमात् ।

द्वितीयपंक्तौ प्रथमे खण्डे शेषांस्तु पूरयेत् ॥ ३८ ॥

तदूर्द्ध्वधारेखाः अधो वर्द्धयेत् । तत्तत्संख्याङ्गुलावधि तत्तदभेदसंख्याङ्गुलावधि
तत्तद्भेदसंख्याङ्गुलिभिः । तिर्य्यग्रे खास्तावतीश्च कृत्वा पूर्वलिखितद्वितीयतिर्य्य-
ग्रखायै स्तावतीश्च कृत्वा पूर्वलिखितद्वितीयतिर्य्यग्रे खादितत्तद्भेदसंख्यास्तिर्य्य-
ग्रखायैकैकाङ्गुलान्तरालं लिखित्वेत्यर्थः । तेषु कोष्ठेषु अङ्गं प्रथमाक्षरस्य प्रथम-
मङ्गं द्वितीयाक्षरस्य द्वितीयमङ्गमेवमेवमुत्तरत्वाप्यक्षरसंख्यमङ्गमिति यावत् । एत-
दुक्तं भवति । प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् च सूत्रचतुष्टयं सप्तक्रमेणास्फालनात्तिर्य्यग्-
रूपेण कोष्ठत्रयकोष्ठत्रयोपेताः षट्पंक्तयो जाताः । तासु पंक्तिषु त्र्यक्षरभेदषट्कं
विलिखेत् । एवमुत्तरत्वापि तिर्य्यगूपतत्तदक्षरसंख्यकोष्ठोपेतास्तत्तद्भेदसंख्य-
पंक्तीरधोः परिकल्प्य तत्र तत्र तद्भेदान् विलिखेदिति । सव्यदक्षस्थितेष्वेषु
कोष्ठष्विति यावत् । कोष्ठपंक्तिषु कोष्ठानां पंक्तिषु । अनुक्रमात् ऊर्द्ध्वधोः ।
आद्ये कोष्ठे प्रतिपंक्तिष्विति यावत् । द्विद्विक्रमात् द्विद्विपंक्तिक्रमात् एकमेकं
खण्डं परिकल्प्येति यावत् । चोदितान् अक्षरसंख्योपलक्षणभूतानिति यावत् ।
एतदुक्तं भवति । तिर्य्यगूपत्रिकोष्ठात्मिकासु पंक्तिषु षट्(सु) सूत्राधरद्विद्विपंक्ति-
क्रमात् एकमेकं खण्डं परिकल्प्य प्रथमखण्डपंक्त्योराद्ये त्वाद्ये कोष्ठे प्रथमप्रथम-
मङ्गं द्वितीयखण्डपंक्तिद्वयस्याद्ये त्वाद्ये कोष्ठे द्वितीयं द्वितीयमङ्गं तृतीयखण्डपंक्ति-
द्वयस्याद्ये त्वाद्ये कोष्ठे तृतीयं तृतीयमङ्गं चैवं अक्षरभेदषट्कन्यासे न्यसेदिति ।
एतेन क्रमेण । अन्यत्र सर्वत्र चतुरक्षरादि नवाक्षरान्ततत्तद्भेदन्यासे इति यावत् ।
एतदुक्तं भवति चतुरक्षरादिनवाक्षरान्तभेदप्रस्तारे तत्तद्भेदसंख्यास्तत्तदक्षरभेद-
संख्यया विभज्य तत्तत्फलसंख्याभिः पंक्तिभिरिकमेकं खण्डं परिकल्प्य प्रथम-
खण्डस्य पंक्तिष्वेव त्वाद्ये कोष्ठे प्रथमं प्रथममङ्गमेवं द्वितीयादिषु खण्डपंक्ति

द्वितीयादिष्वपि तथा शेषान् खण्डेषु पूरयेत् ।

[तृतीयपंक्तौ तु शेषैस्त्वेवमेव समालिखित् ॥ ३६ ॥

चतुर्थादिष्वपि तथा नवमान्तं समालिखित् ।]

तिर्य्यक्पंक्तिष्वनभ्यस्तक्रममङ्गास्तु सर्वतः ॥ ४० ॥

ष्वायं त्वाद्ये कोष्ठे द्वितीयाद्यङ्गमेवं क्रमादाद्याद्यकोष्ठाकारिणोर्द्धाधःक्रम-
पंक्त्यां चोदितानङ्गान् पूरयेदिति । द्वितीयपंक्तौ प्रतिपंक्तिकं द्वितीयकोष्ठा-
त्मकोर्द्धाधःक्रमपंक्तौ । प्रथमे खण्डे शेषांस्तु पूरयेत् आद्यखण्डलिखितं व्यतिरिक्तै-
रङ्गैः प्राग्वदवान्तरखण्डानि च परिकल्प्य तत्तदवान्तरात्मकैकैकखण्डे त्वेकाङ्ग-
क्रमात् शेषाङ्गान् पूरयेदिति यावत् । द्वितीयादिष्वपि तथा शेषान् खण्डेषु
पूरयेत् । द्वितीयादिखण्डेष्वपि प्राग्वदवान्तरखण्डानि च परिकल्प्य तत्तदाद्य-
पंक्तिविलिखिताङ्गादनन्तरा(ङ्गा)द्याङ्गान् लिखितान् सर्व्यांस्तत्तत्खण्डेष्वेव
पूरयेदित्यर्थः । तृतीयपंक्तौ प्रतिपंक्तिकं तृतीयतृतीयकोष्ठात्मकोर्द्धाधःक्रमपंक्तौ ।
तुः समुच्चये । शेषैः आद्यद्वितीयकोष्ठयोः प्रतिखण्डप्रलिखिताङ्गैः । तुरवधारणं ।
एतदुक्तं भवति तृतीयतृतीयकोष्ठात्मकोर्द्धाधःक्रमपंक्त्यामपि तत्तत्खण्ड-
पंक्तिषु लिखिताङ्गसंख्या भागहारेण परिकल्पिततत्तदवान्तरावान्तरखण्डानि
लिखेत् शेषाङ्गैः पूरयेदिति । चतुर्थादिषु प्रतिखण्डचतुर्थपञ्चमादिकोष्ठात्म-
कोर्द्धाधःक्रमरूपपंक्तिष्वित्यर्थः । तथा तत्तच्छिष्टाङ्गानुगुणं तत्तदवान्तर-
खण्डानि परिकल्प्य तत्तत्खण्डानि तत्तच्छिष्टाङ्गैः पूरयेदित्यर्थः । नवमान्तं
एवं क्रमात् प्रागुक्तनवमकोष्ठात्मकपंक्तिपर्यन्तं । अनभ्यस्तक्रमं विभिन्नक्रमं ।
अयमत्र प्रस्तारक्रमः । आदिनवाक्षराभीष्टाक्षरसंख्याकोष्ठात्मकात्मकांस्तत्तद्वेद-
संख्याः पंक्तोस्तिर्य्यग्रूपेण निष्पाद्य तत्तत्पंक्तिसंख्यां तत्तदभीष्टाक्षरसंख्यया
विभज्य तत्तत्संख्यसंख्याभिः पंक्तिभिरैकैकखण्डक्रमात्तत्तदक्षरसंख्यानि खण्डानि
परिकल्प्य तत्तत्खण्डपंक्तिष्वायं त्वाद्ये कोष्ठे प्रथमाद्यङ्गानक्षरसंख्योपलक्षि-
तान् विन्यस्य पुनस्तत्तत्खण्डपंक्तिसंख्यामपि तत्तच्छिष्टाङ्गसंख्यया विभज्य
तत्तत्संख्यसंख्यया तत्तदवान्तरतत्तदवान्तरादिखण्डानि चैवं क्रमादूर्द्धाधः क्रमरूपो-
पात्त्यकोष्ठपंक्त्यामेकैकतिर्य्यक्पंक्त्यैकखण्डं यथा तथा परिकल्प्य तेष्वङ्गान्

विन्यस्य तत्तत्पङ्क्तिषु परिशिष्टे अन्यकोष्ठे तत्तत्पङ्क्तिषु लिखितमङ्कं
न्यसेदिति । अत्र षड्भेदप्रस्तारे उदाहरणं अक्षरत्रयस्य भेदषट्कत्वं
तिसृभिः संख्याभिः षट्कं विभज्य लब्धे द्वे तस्मात् द्वाभ्यां द्वाभ्यां पङ्क्तिभ्या
मेकं खण्डं परिकल्प्य प्रथमखण्डपङ्क्त्योराद्ये कोष्ठे प्रथममङ्कं द्वितीयखण्ड-
पङ्क्त्याद्याद्यकोष्ठे द्वितीयं द्वितीयमङ्कं तृतीयखण्डाद्याद्यकोष्ठे तृतीयमङ्कं विन्यस्य
पुनस्तच्छिष्टाङ्कसंख्याद्वयेन प्रतिखण्डपङ्क्तिद्वयं विभज्य लब्धमेकं तस्मादवान्तर-
खण्डमेकैकपङ्क्त्या परिकल्प्य तत्तत्प्रथमखण्डशेषभूतद्वितीयं तृतीयं तत्तद्वितीय-
खण्डशेषं तृतीयं प्रथमञ्च तत्तत्तृतीयखण्डशेषं प्रथमं द्वितीयं च तत्तद्वितीय-
कोष्ठे क्रमाद्विन्यस्य तत्तदन्यकोष्ठात्मकोद्भाषः पङ्क्तिकोष्ठषट्के तत्तत्तिर्य्यगूप-
पङ्क्तिशेषमङ्कं तृतीयं द्वितीयं प्रथमे प्रथमं तृतीयं द्वितीये तृतीये द्वितीयं
प्रथमञ्च विन्यसेत् । अङ्गतोप्यूर्ध्वादिषट्पङ्क्तिषु न्यासः । एवमुत्तरत्रापि
कल्पनीयः । अभीष्टाक्षरसंख्याभेदेषु उद्दिष्टभेदसंख्याक्रमीयं लिख्यते । अभीष्ट-
संख्याक्षराणि क्वचिदङ्गरूपेण पङ्क्तिशः स्थापयित्वा तत्तद्देष्टुं उद्दिष्टसंख्याखण्ड-
गतपङ्क्तिमसंख्यया शेषमशून्यं यथा तथा विभज्य तदशक्यं चेत् फलं शून्यं
परिकल्प्य तत्तत्फलं शून्यफलञ्च क्वचित् स्थापयित्वा भूयो भूयस्तत्तदवान्तरा-
दिखण्डगतपङ्क्तिमसंख्यया यावदेक पङ्क्त्या खण्डं तावत् प्राग्वदशून्यं शेषं विभज्य
तत्फलं तदधोधः संस्थाप्य तत्तत्फलं सैकं कृत्वा भागहाराभावे शिष्टमेकं
तत्फलपङ्क्त्यामधः संस्थाप्य पङ्क्तिशेषस्थापिताभीष्टसंख्याक्षराङ्केषु प्रथम-
स्थानादिप्रथमफलसंख्यस्थानगताङ्कमाहृत्य क्वचिदुद्दिष्टसंख्यभेदस्य प्रथमस्थान-
गतमङ्कं संस्थाप्यानन्तरं तदन्तराद्यङ्केष्वपि तत्तद्वितीयादिफलसंख्यस्थानगताङ्कं
क्रमादाहृत्याहृत्य तदनन्तरपङ्क्तिशः स्थापनादुद्दिष्टभेदात्मिका विद्या भवतीति ।
पञ्चाक्षरसंख्याभेदेषु विंशत्यधिकशतैश्चैकोनाशीतितमभेदस्य स्वरूपानयने
उदाहरणं । अक्षरपञ्चकस्य पङ्क्तिरूपेणाङ्कन्यासः १२३४५ । उद्दिष्टसंख्याता
तत्खण्डपङ्क्तिमसंख्या २४ । तथा विभज्य लब्धानि फलानि ३ तच्छिष्टात् ७
तदवान्तर खण्डपङ्क्तिमसंख्यया विभज्य लब्धं १ शिष्टं फलं १ तदवान्तरखण्डपङ्क्ति-
मसंख्यया २ विभज्य लब्धं फलं ० फलशून्यञ्च सैकं कृत्वा तदवशिष्टञ्च संस्थाप्य न्यासः
४५१२३ । क्वचित् स्थापिताक्षरसंख्यातिष्वङ्केषु प्रथमफलोपात्तच(न्तश्च)तुर्थस्थाने
त्वेकाङ्कः द्वितीयफलोपात्त(न्त)द्वितीयस्थाने द्वितीयोङ्कः तृतीयफलोपात्त(न्त)तदन-
न्तरस्थाने तृतीयोङ्कः प्रथमफलोपात्त(न्त)चतुर्थस्थानाङ्कः तदनन्तरस्थानाङ्कः तदधःस्था-

एवं कृते भवेद्विद्या सर्वोर्द्धा वीरवन्दिते ।

सर्वाधस्ताद्विलोमा सा मध्यस्था व्याकुलक्रमाः ॥ ४१ ॥

ताभिः सर्वाभिरप्याशु सिध्यत्येवाभिवाञ्छितम् ।

ललिताभेदजातानि तद्यन्त्रोक्तान्यशेषतः ॥ ४२ ॥

वशिष्टोपात्ता(न्त)ङ्गस्तदधःस्थानङ्ग एवं क्रमाङ्गस्यैकोनाशीतितमविद्याभेदस्वरूप-
न्यासः । ४१२३५ । अनन्तरमभीष्टसंख्याक्षरेषु उद्दिष्टभेदस्य संख्यानयनक्रमो
लिख्यते । अभीष्टसंख्याक्षराण्येकद्वित्रादिक्रमादङ्गरूपेण पंक्तिशः क्वचित् संस्थाप्य
१२३४५ तेषु प्रथमस्थानादि यावतिस्थानेषूद्दिष्टभेदस्य द्वितीयादिस्थानगतं यावति
स्थानेन तत्तदङ्गं परित्यज्य तत्तदङ्गगतस्थानसंख्यामप्यधीधः संस्थाप्य तेषु
सर्वाधःस्थमङ्गं मुक्त्वा तदुपरिगताङ्गेष्वेकमेकं परित्यज्य ऊर्द्धादितत्तच्छिष्टैस्त-
त्तत्खण्डतदवान्तरादिखण्डगतपंक्तिमंख्यां हत्वा संयोज्य सर्वाधःस्थाङ्गसं-
योजनाच्चोद्दिष्टविद्याभेदस्य संख्या भवतीति । उदाहरणं अङ्कशः पञ्चाक्षर-
न्यासः १२३४५ । उद्दिष्टभेदन्यासः ४२१३५ । उद्दिष्टभेदस्य प्रथमस्थानेद्वितस्य
तच्चतुर्थस्थानगताङ्ग १ तदधःस्थानानन्तरादि द्वितीयस्थानेष्वित्यन्तं परित्यज्य
तत्स्थानसंख्याङ्गस्तदधः स्थापितः । तदनन्तरस्थाने तृतीयाङ्गस्थित्या तमपङ्क्त्य
तत्स्थानसंख्याङ्गस्तदधः स्थापितः । तदनन्तरस्थाने तच्चतुर्थाङ्गस्य स्थित्या तत्-
स्थानस्यः तदधः स्थापितः । तदनन्तरं तत्पञ्चमस्थानाङ्गस्य स्थित्या तत्स्थान-
संख्याङ्गस्तदधः स्थापितः । तेष्वेव संस्थाङ्गात् अनेन तदुपरिगताङ्गेष्वेकमेकं
परित्यज्याङ्गन्यासः २३१ । तदधःस्थितमङ्गं मुक्त्वा तैरूर्द्धाधोङ्गैः खण्डगत-
संख्यापंक्तिः तदवान्तरादिखण्डगतपंक्तिश्च तैरूर्द्धादिक्रमेण न्यस्ताङ्गैर्हत्वा हत्वा
संयोज्य तदधःस्थमङ्गमेकञ्च संयोज्य लब्धसंख्यास्तदुद्दिष्टभेदत्वे एकोनाशीतितम-
संख्याभेदे भवति । एवं सर्वत्र परिकल्पनीयं । एवं कृते प्रस्तार इति यावत् ।
विद्या उपदिष्टक्रमस्वरूपेति यावत् । सर्वोर्द्धा प्रथमखण्डे प्रथमपंक्तिस्थेति
यावत् । वीरवन्दिते इति देवीसम्बुद्धिः । सर्वाधस्तात् चरमखण्डे चरम-
पंक्त्यामिति यावत् । विलोमा प्रतिलोमक्रमाः सा विद्या । मध्यस्था सर्वाध-
सर्वचरमपंक्त्योर्मध्यस्थ मध्यस्थाः व्याकुलक्रमाः भिन्नक्रमाः । ताभिर्विद्याभिः ।
ललिताभेदजातानि खण्डस्वरूपाणीति यावत् । तद्यन्त्रोक्तानि तद्यन्त्रपटल-

नित्यानित्याभिदाश्चापि तदुद्यन्वपटलोदिताः ।

अन्यास्तु तत्र तत्रैव द्रष्टव्या यत्र चोदिताः ॥ ४३ ॥

एषां पञ्चप्रकाराणामर्थाः कौटुम्बिका मताः ।

सम्यक्तृमेषां केन स्यात् सर्वेषामप्ययत्नतः ॥ ४४ ॥

असम्यक्तृषु केन स्यात्तत्सम्यक्करणं कथम् ।

कानि सिद्धस्य चिह्नानि का वा सिद्धिरुदाहृता ॥ ४५ ॥

रेखाः षडालिखेत्तिर्य्यक्तेष्वधोर्द्ध्वं लिखेत् क्रमात् ।

एकादश ततश्चक्रं पञ्चाशत्कोष्ठकं भवेत् ॥ ४६ ॥

प्रोक्तानि त्रयस्त्रिंशे पटले प्रोक्तानौत्थर्थाः । नित्यानित्याभिदास्तदुद्यन्वपटलोदिताः नित्यानित्यापूजापटले षोडशे तदुद्यन्वप्रस्तारे प्रोक्ताः । अन्या इतरनित्याविद्याभिदाः । तुः समुच्चये ॥ ४३ ॥

एषामित्यादिनोदाहृत्यन्तेन श्लोकद्वयेन षड्विधं देवीप्रश्नमुपदिशति । तत्र एषां पञ्चप्रकाराणां मन्त्राणां पिण्डकर्त्तरीवीजमन्त्रमालारूपाणां । अर्थाः स्थूल-सूक्ष्मपररूपा इति यावत् । एषां मन्त्राणां । सर्वेषां पिण्डादिपञ्चविधानां । तत्सम्यक्करणं मन्त्राणां सम्यक्करणं । सिद्धस्य मन्त्रविद्यादिषु । वा समुच्चये ॥ ४५ ॥

रेखा इत्यादिभिः शिवात्मन इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्मन्त्राणामक्षरवाक्यार्थ-ज्ञानार्थमकारादिचकारान्तानां मातृकाक्षराणां पञ्चभूतात्मकत्वप्रतिपादनपरं पञ्चाशत्कोष्ठं चक्रं तत्र तेषां लेखनक्रमं भूतात्मकक्रमञ्चोपदिशति । तत्र तिर्य्यग्दक्षिणसव्यमित्यर्थः । तेषु दिव्यत्वात् तास्त्रित्यर्थः । रेखास्त्रिति यावत् । अधोर्द्ध्वदिव्यत्वादधोर्द्ध्वं इत्यर्थः । रेखा इति यावत् । ततस्तेन लेखनेनेति यावत् । तत्र चक्रे । सव्यादिदक्षान्तं सव्यकोष्ठमारभ्य दक्षिणकोष्ठान्तं । अर्णान् तत्सदृशान् भूताक्षराणीति यावत् । अनुक्रममादेकैकपञ्चामेकैकभूताक्षर-दशकक्रमादिति यावत् । मायाशक्त्यभिधः मायेति शक्तिरिति च संज्ञितः । सर्गः विसर्गः विसर्जनीयस्य मूलाधारादविवक्षितपूर्वमुत्पत्तेः । तस्मात् कारणा-त्तस्य विसर्जनीयस्य । अत्र चक्रे । शिवात्मनः शिवस्वरूपस्य शक्त्यात्मन इति

तत्र सव्यादिदृष्टान्तं लिखेदर्थाननुक्रमात् ।

प्राणानीलाम्बुखात्मानः पंक्तयः पञ्च कौर्त्तिताः ॥ ४७ ॥

मायाशक्त्यभिधः सर्गः सर्वभूतात्मकः प्रभुः ।

तस्मात्तस्यात्र विन्यासो नैकदेशः शिवात्मनः ॥ ४८ ॥

णो रु रः तो प्रा म च वा वी दो यो यु ज ना र वा ।

नि र्श ना प्रः मा स्प च व्या श म तां र्णा द नां रु व ॥ ४९ ॥

जः ङ्गिः चि मि स्ते र्वं शु अ तिः वः खी भा द्रु दा शि प्र ।

नि स ना हो मा या च दा पि तै सा र्णा म नां ज व ॥ ५० ॥

कूः भूः रा रा ज्या क्ष्मा स्थि ध ला मी सा वा इ भू र गो ।

नां ता व मा र्णा न्ये नि ना मं स्यु था मा क्र नां र्य भौ ॥ ५१ ॥

कं रि नं लं वाः वा व ज हृत् यं सो थ स्बु स्तो र पा ।

ना ता व मा र्णा न्ये नि ना मं स्यु था प्या क्र नां र्य्य मा ॥ ५२ ॥

च स्वरभ्रुः भ्रं ख द्रु त्रि यत् न्यं भो म वि शू न व्यो ।

नि ना न्ये स ता च मा हं र्णां व्यो रू मे पि ण म क्र ॥ ५३ ॥

यावत् । अयमत्र विरचनाक्रमः । प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् च क्रमात् समान्तरालमेकादशषट्सूतास्फालनात् पञ्चाशत्कोष्ठात्मकं चक्रं विधाय प्रतिपंक्तिकं दक्षिणसव्यरूपकोष्ठदशके प्रागुक्तक्रमात् प्राणानीलाम्बुखाक्षराणि सविन्दुकानि दशदशोर्ध्वपंक्त्याधःपंक्तिपर्यन्तं क्रमाद्विलिखेदिति ॥ ४८ ॥

वात इत्यादिभिर्व्योमरूपिणामित्यन्तैर्व्याकुलाक्षरक्रमलिखितैः पञ्चभिः श्लोकैः अस्मिंस्तन्त्रे समस्तमन्त्रविद्यास्वरूपाभिधानसङ्केतरूपाणि भूतनामानि प्रत्येकं क्रमेण दश दशोपदिशति । तत्र वर्णानां मरुतां वायव्यानामक्षराणां दशानामित्यर्थः । वर्णानां तैजसामिति दिव्यत्वात्तैजसामित्यर्थः । आग्नेयानां दशानामक्षराणां । रसाइला दिव्यत्वात् न सन्धिः कृतः । भौमानां भूमिसम्बन्धिनां वर्णानां अक्षराणां । आप्यानामपसम्बन्धिनां वर्णानां । व्योमरूपिणां प्राग्वत् व्योमानां वर्णानां आकाशात्मकानां ॥ ५३ ॥

एतैर्नामभिरेवात्र मन्त्रोद्धारः कृतः शिवे ।

तस्मादतीव गोप्यानि नामान्येतानि सर्वदा ॥ ५४ ॥

उक्तनिष्पन्नयोगेन लिखेत्तत्र तु पुस्तके ।

पद्यमेकं वदेत् कर्णे शिष्यस्यैवोक्तरूपिणः ॥ ५५ ॥

ङ्कै र्णान् खे त्त द जा लि वृ तः क्र यो त्य ग स्त म व्यं ।

र्यात् यो ने र्भे कु द ज तै तर्णाशिषर्भामसं (?) ॥ ५६ ॥

एतैरित्यादिना रूपिण इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन प्रोक्तानामेषां नाम्नामस्मिंस्तन्त्रे मन्त्रोद्धारकथनपरत्वेन गोप्यत्वादस्य मन्त्रस्य च परमार्थाभिधायित्वे गोप्यत्वाच्च परमेश्वरैर्नैवायोग्यविषयत्वामिदं श्लोकाक्षराणां व्याकुलक्रमलिखनप्रकारः प्रस्तूयते । तत्र एवावधारणे । अत्र तन्त्रे । शिवे इति देवीसम्बुद्धिः । तस्मात् कारणात् । उक्तनिष्पन्नयोगेन अनन्तरवक्ष्यमाणश्लोकोक्तनिष्पन्नप्रकारेण । तुः समुच्चये । पद्यं निष्पन्नरूपार्थगर्भमिति यावत् । एवावधारणे । उक्तरूपिणः प्रथमपटले “चतुर्भिराद्यैः संयुक्तः” इत्यादिना त्रयोविंशतिश्लोकद्वयेनैवति यावत् ॥ ५५ ॥

वृत्तेत्यादिना व्याकुलाक्षरक्रमालिखितेन श्लोकेन गद्यपद्यभाषात्मनां सकल-मन्दर्भाणामिद्वारूपं व्याकुलीकरणसमाककरणयोरैकाकारमुपायमुपदिशति । तत्र वृत्तजाणान् अनुष्टुपादिवृत्तोत्पन्नाक्षराणि । अङ्कैः अक्षरसंख्यासमान-संख्यैः । व्यत्यस्तक्रमयोगतः परस्परमिति यावत् । तैरङ्कैः । भेदयोजने व्याकुली-करणसमाकरणे । एतदुक्तं भवति अभीष्टाभीष्टवृत्तश्लोकस्य पादाक्षरपादाक्षर-संख्यानुगुणमेकद्वित्रयाद्यङ्गान् पंक्तिरूपेण विलिख्य तेषु द्वीद्वावङ्कौ परस्परमर्ध-मङ्गं भिन्नकमं यथा तथा विन्यस्य तत्तत्क्रममाङ्गगर्भं पद्यं कृत्वा तेन व्याकुली-करणं समाककरणञ्च कुर्यादिति । तस्योदाहरणमनुस्रुवतेति लिख्यते । अनुष्टुभः पादाक्षराण्यष्टौ तत्संख्याङ्गाः पंक्तिरूपेण लिखिताः । १२३४५६७८ । तेष्वङ्केषु प्रथमाष्टमी द्वितीयचतुर्थी तृतीयषष्ठी पञ्चमसप्तमी च परस्परं व्यत्यस्य जाताः क्रमाङ्गाः पंक्तिरूपेण लिखिताः कटपयादिप्रमेण तत्तत्क्रममाङ्गगर्भश्लोकैः ।

श्लोकिनामेन जनयेदनन्तान् सम्प्रदायतः ।

नानावृत्तानभीष्टार्थान्निहूवाय तु देशिकः ॥ ५७ ॥

अनुष्णाशीति विजने सुसमे रम्यविग्रहे ।

गृहे वा मण्डपे स्थित्वा पीठं धवलितोदरम् ॥ ५८ ॥

विन्यस्य तस्मिन् पूर्णायां शुभर्त्त वा शुभोदये ।

कुचन्दनैः कुङ्कुमैर्वा दरदैर्वीपदेशतः ॥ ५९ ॥

कृत्वोक्तं मण्डलं साग्रीं तत्रावाह्य यजेच्छिवाम् ।

नित्यशो मातृकां जप्यात् सम्प्रदायानुसारतः ॥ ६० ॥

देवीतत्त्वार्थगामी यस्तत्पदाम्बुजशेखरः ।

तन्त्रे ऽस्मिन् व्याकुलान् श्लोकान्वाचयेन्नैव केवलः ॥ इति ॥ ५६ ॥

श्लोकेनत्यादिना श्लोकेन तस्य श्लोकस्य सम्प्रदायवलानुभावात् सर्व्वकृन्दःसु
वृत्तेषु इच्छानुरूपानर्थान् तत्तत्श्लोकान् सन्दर्भव्याकुलीकरणपरमार्थान् कर्त्तुं
देशिकानां सामर्थ्यमुपदिशति । तत्र अनेन अन्योन्यव्यत्यासभेदक्रमेण ।
अनन्तान् श्लोकान् व्याकुलीकरणक्रमभेदगर्भातिनि यवात् । अभीष्टार्थान्
निहूवाय व्याकुलीकरणक्रमनिहूवार्थसर्थान्तरद्योतकानित्यर्थः ॥ ५७ ॥

अनुष्णाशीतेत्यादिभिर्योगत इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्नित्याविद्यासिद्धस्य तन्त्रनिष्ठा-
तस्य मनीषितदेवतात्मत्वमिदं तत्तद्देवतानामिच्छानुरूपाणां मन्त्राणां निष्ठाण-
प्रकारमुपदिशति । तत्र अनुष्णाशीति । उष्णाशीतद्वयरहितं । रम्यविग्रहे हृदयङ्गमे ।
एतद्विशेषणचतुष्टयं मनःस्थिरीकरणपेक्षया देवतानिवासयोग्यापेक्षया च ।
वा विकल्पे । स्थित्वा प्राङ्मुखः इति सम्प्रदायार्थः । पीठमित्यस्यानन्तरवक्ष्यमाण-
श्लोके विन्यस्येत्यनेन सम्बन्धः । धवलितोदरं श्वेतवर्णानुलेपनेनिति यावत् । तस्मिन्
पीठे । पूर्णायां पूर्णमास्यां । वा विकल्पे । शुभोदये शुभराशुदये शुभग्रहोदये च ।
अस्य सम्प्रदायार्थी लिख्यते । इडायामेव प्रवहतः स्वासस्य प्रवेशावस्थायामिति ।
कुचन्दनैः रक्तचन्दनैः । वा विकल्पे । दरदैः जातिलिङ्गैः । वा विकल्पे । उप-
देशतः उपदेशक्रमात् श्रीभूतलिपोनामिति यावत् । कृत्वोक्तं मण्डलं पञ्चा-

एवमब्द तु सम्पूर्णभौष्टदेवाय मन्त्रवित् ।

कुर्व्यान्मन्त्रमभौष्टार्थगमकं प्रोक्तयोगतः ॥ ६१ ॥

नभोग्निवायुप्रायार्णाः क्रूराः क्षोभकरा मताः ।

भूतोयप्रचुराः सौम्याः सेव्याः सिद्धिकरा मताः ॥ ६२ ॥

एषामन्योन्यसम्भेदवाहुल्यादहवोर्णवाः ।

तैः तथा भजनात् सिद्धाः फलन्ति स्वैक्ययोगतः ॥ ६३ ॥

मन्त्रार्थास्त्रिविधा ज्ञेया ज्ञातव्याः सिद्धिकाङ्क्षिभिः ।

पूजापटलसंप्रोक्तास्त्रिविधाः स्वरूपासकाः ॥ ६४ ॥

शत्कोष्ठात्मकमुक्तमण्डलं कृत्वेत्यर्थः । सार्णमित्यस्य पूर्वश्लोके उपदेशत इत्यनेन सम्बन्धः । एतदुक्तं भवति प्रागुक्तं पञ्चाशत्कोष्ठात्मकं चक्रं विधाय तत्रोर्द्धादिपङ्क्तिपञ्चके तिर्यग्रूपेण दशकोष्ठेषु यथोपदेशं श्रीभूतलिपीन् क्रमादित्यस्य देवीमर्चयेदिति । सम्प्रदायानुसारतः सविन्दुकमकारादिक्षकारान्तमनुलोमक्रममन्त्रं सविसर्जनीयं ङकाराद्यकारान्तं क्षकारं चैवं क्रमात् प्रतिलोमक्रमश्चेत्यर्थः । एवं प्रतिदिनं भजनजपादिनेत्यर्थः । कुर्व्यान्मन्त्रं मन्त्रं रचयेदित्यर्थः । अभौष्टार्थगमकं व्युत्पत्त्यादिसिद्धमार्गेणेति यावत् । प्रोक्तयोगतः वक्ष्यमाण मन्त्रवीर्यस्वरूपानुसम्भान योगतः ॥ ६१ ॥

नभ इत्यादिना स्वैक्ययोगत इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन सकलमन्त्रव्यापकं कृत्वं सौमयत्वं मित्यत्रोपदिशति । तत्र नभोऽग्निवायुप्रायार्णाः आकाशाक्षराग्नेयाक्षरवायुक्षरप्रचुरा मन्त्राः क्षोभकरा विश्वस्येति यावत् । भूतोयप्रचुराः भूमरक्षरतोयाक्षरप्रचुरा मन्त्रा इति यावत् । सेव्या उपास्याः सर्वैः सर्वदा सर्व्वेति यावत् । सिद्धिकराः अभिमतार्थस्येति यावत् । एषां क्रूरभूताक्षराणां सौम्यभूताक्षराणाञ्च अन्योन्यसम्भेदवाहुल्यात् अन्योन्यसंयोगप्रकारभेदवाहुल्यात् । अर्णवा मन्त्राः । तैः अर्णवैः । तथा निजनिजक्रूरसौम्यमित्रादिस्वभावानुगुणं । एतदुक्तं भवति क्रूराक्षराणां सौमराक्षराणाञ्च न्यूनाधिकयोगवशादहुविधभेदा मन्त्राः स्वैक्ययोगतो भजनात् सिद्धाः स्वस्वक्रूरसौममित्रादि स्वभावानुगुणं फलन्तीति ॥ ६३ ॥

मन्त्रार्था इत्यादिभिः इष्टसिद्धिदा इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकै मन्त्राणां सर्वेषां

वर्णस्योदयविश्रान्तिपदे बुद्धिनिवेशनम् ।

एकोन्यः सर्वतः सिद्धव्युत्पत्त्यर्थाभिवीक्षणम् ॥ ६५ ॥

वाच्यवाचक संभेदभावनादिभिरीरिताः ।

एषां पञ्चप्रकाराणामशेषेणैष्टसिद्धिदाः ॥ ६६ ॥

मन्त्रवीर्यं शृणु प्राप्ते कथयामि सुखास्पदम् ।

येन ज्ञानानुभूतेन जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ॥ ६७ ॥

मर्थालोचने प्रकारत्रैविध्यं तत्त्रैविध्येन त्रिविधानामर्थानामुपासकानामर्थालोचनं तत्तत् फलञ्चोपदिशति । तत्र त्रिविधाः सिद्धाद्यधिकारिभेदादिति यावत् । ज्ञातव्याः मन्त्रार्था इति शेषः । सिद्धिकान्तिभिः मन्त्रविद्यादोनामिति यावत् । त्रिविधा सिद्धसाध्यसाधका इति यावत् । वर्णस्य प्रत्येकं मन्त्राक्षरस्येत्यर्थः । उदयविश्रान्तिपदे उदयविश्रान्तिस्थाने परास्वरूपे इति यावत् । बुद्धिनिवेशनं तदनुसन्धानात् तादात्म्यादिति यावत् । एकः अर्थ इति शेषः । एतदुक्तं भवति सर्वमन्त्राणामक्षरसमुदायात्मकत्वात् तत्तदक्षराणामपि प्रत्येकं परास्वरूपादितः पश्यन्त्यादिक्रमेणोदयं तेषां पुनस्तादात्म्येन तस्मिन्नेव विश्रान्त्या च सर्वमन्त्राणां परास्वरूपमेव स्वरूपमिति सिद्धैरनुसन्धेयमिति । अन्यः अर्थ इति यावत् । सर्वतः सिद्धव्युत्पत्त्यर्थाभिवीक्षणं व्याकरणप्रोक्तप्रकृतिप्रत्ययादिविभेदेन सिद्धव्युत्पत्त्या तत्तन्मन्त्रार्थानुसन्धानं । एतत् साध्यविषय इत्यर्थः । वाच्यवाचकसंभेदभावनं वाच्यरूपाणां पञ्चभूतानामव्यक्तात्मकतया वाचकरूपाणामक्षरात्मनां तदव्यक्तात्मकनाद परमार्थशक्तित्वाच्च तादात्म्यभावनमित्यर्थः । एतत् साधकविषय इत्यर्थः । ईरिता इतीरिताः श्रीविद्याया अर्था इति यावत् । एषां मन्त्राणां पञ्चप्रकाराणां पिण्डकर्त्तरोबीजमन्त्रमालासंज्ञानां इष्टसिद्धिदाः तदनुसन्धानेन यथोदितेनेति यावन् ॥ ६६ ॥

मन्त्रवीर्यमित्यादिभिः ईरित इत्यस्तीस्त्रिभिः श्लोकैः सकलमन्त्रविद्यागणस्य बीजभूतस्य (जीवभूतस्य) मन्त्रवीर्याभिधानस्य परमार्थस्य स्वरूपं तत्तज्ज्ञानेन

तेजसां शक्तिमूर्त्तीनां प्रपञ्चस्यापि कारणम् ।

गुणत्रयममीषाञ्च यत् कारणमुदाहृतम् ॥ ६८ ॥

तत्स्वरूपानुसन्धानसिद्धिः सम्यक्त्वमीरितम् ।

तन्मन्त्रवीर्यमुद्दिष्टं मन्त्राणां जीव ईरितः ॥ ६९ ॥

तेषां सर्वेषां समग्रकरणञ्चोपदिशति । तत्र मन्त्रवीर्यं मन्त्राणां परमार्थस्वरूपं । प्राप्ते इति देवोमम्बुहिः । सुखास्पद परमार्थस्वरूपलभात् । येन मन्त्रवीर्येण । ज्ञानानुभूतेन केवलं ज्ञानमात्रमन्तरेणानुभवपर्यवसायिना चेत्यर्थः । जीव-
न्मुक्तः जीवश्चैव मुक्तः । याथात्म्यज्ञानादमङ्गोच एव मुक्तिरित्यर्थः । तेजसां
मोमसूर्याग्निमूर्त्तीनां । शक्तिमूर्त्तीनां मूर्त्तिकारणशक्त्यानां मूर्त्तीनाञ्च वामेच्छा-
व्येष्टाज्ञानक्रियारौद्रीणां ब्रह्मविष्णुरुद्राणामित्यर्थः । प्रपञ्चस्य ज्ञातृज्ञानज्ञेय-
रूपस्य । अपिशब्दः समुच्चये । कारणं भूतत्रैविध्यस्येति शेषः । गुणत्रयं सत्त्वरज-
स्तमांसि ते यस्मिन् । मूर्त्तीनां प्रपञ्चस्य च त्रैविध्यगुणत्रयादिवत् स्वरूप इत्यर्थः ।
अमीषां गुणानां । चः समाहारे । अनेन गुणानां तेजःशक्तिमूर्त्तीनाञ्चेत्यर्थः ।
कारणं प्राप्स्यत् । उदाहृतं अष्टाविंशे पटले “कारणं परमेशानि तवेच्छेव तु
केवलमिति ।” तत्स्वरूपानुसन्धानसिद्धिः सकलकारणभूतेच्छाशक्त्यात्मना विद्यया
स्वस्य चापृथक्त्वेनानुसन्धानसिद्धिः । समग्रत्वं आभिसुख्यकरणं । जीवः प्राणा ।
अनभिमुखमन्त्राणामकार्यकरत्वात् मन्त्रवीर्ययोगज्ञानमन्तरेण मन्त्रविद्याना-
मकार्यकरत्वात् । सम्प्रदायाविच्छिद्यर्थं तत्पकारो नाथाज्ञया लिख्यते । प्रथमं
कामकलाध्यानेन योगेन षट्त्रिंशे पटले वक्ष्यमाणपरमार्थतया स्वयं शक्तिभूत्वा
श्रीविद्यावयवभूतसकलतेजःशक्तिमूर्त्तिगुणैरिदन्तानि तत्सकलानि तद्देवी-
कृत्य तदुभयमनुष्णाशोतं वाह्यदाभ्यन्तरमाभ्यन्तराह्वाह्यमिति क्रमात् स्वबुद्ध्या
कृष्यैकीकृत्य तदात्मना भजनं मन्त्रवीर्ययोजनप्रकार इति । इतरनित्याभजने
केवलहृत्स्वेखावयवभूतैरितरंमन्त्रभजने प्रणवावयवभूतैरपि प्राग्वदेकीकृत्यादिति
सम्प्रदायः ॥ ६९ ॥

असम्यक्त्वान्तु मन्त्राणामयोग्यकथनेन वै ।

सदा प्रयोगाद्भजनादकाले संशयाद्भवेत् ॥ ७० ॥

गुरोरवज्ञया पापान्निषिद्धाचारयोगतः ।

देवताद्रोहतः सर्वपरिवादानवस्थया ॥ ७१ ॥

असम्प्रदायादज्ञानादनेकभजनादपि ।

तत्समग्रं येन भवेत् कार्यं तत् पूर्वमीरितम् ॥ ७२ ॥

नातिद्वेषो नातिरागो नातिभोगेषु सङ्गतिः ।

नातिशोको नातिहर्षो नातिस्नेहो न मत्सरः ॥ ७३ ॥

नातिव्यसनवर्त्तित्वं सुखिता क्लिष्टकारिता ।

स्वदेहमात्रयात्रेच्छा परचिन्ताविवर्जनम् ॥ ७४ ॥

असमग्रमित्यादिभिरीरितमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्मन्त्रविद्यादीनां त्रयोदश-
विधासमग्रकारणं प्रागुक्तसमग्रनिगमनसहितमुपदिशति । तत्र असमग्रं
अकार्यकरणत्वमन्यथाफलत्वं वा । मन्त्राणां मन्त्रविद्यानां । अयोग्यकथनेन प्रथम-
पटलप्रोक्तलक्षणरहितशिष्योपदेशेन । सदा प्रयोगात् नित्यनैमित्तिकपुरस्सर-
भजनक्रममुपेक्ष्य कामतोऽनवरतप्रयोगात् । भजनादकाले नित्यनैमित्तिक-
कामेषु प्रोक्तकालमुपेक्ष्य इतरकालभजनात् । संशयात् उक्तकरत्वे स्वाभिमत-
फलप्रदत्वे च । गुरोरवज्ञया गुरोरनभिमतानुष्ठानात् । पापात् प्रथमपटले
विशुद्धादिश्लोकत्रयोक्ताचारविपरीतानुष्ठानात् । निषिद्धाचारयोगतः तत्तत्-
पटलोक्तशिष्याचारस्यान्यथानुष्ठानात् । देवताद्रोहतः देवताभेदप्रतिपत्तेः । सर्व-
परिवादानवस्थया सर्वजनपरिवादेन जपादिष्वनवस्थया वा । असम्प्रदायात्
अनभिन्नस्य गुरोर्वा पत्न्यादिषु निरीक्षणाद्वा लब्धमात्रस्वरूपात् । अज्ञानाद्देवताशु-
भमन्त्राणां परमार्थस्वरूपस्य । अनेकभजनामन्त्रविद्यादीनां । तत्समग्रं प्रोक्त-
दोषैरनभिमुखमन्त्रविद्यानामाभिमुख्यकरणं । कार्यं तत्तन्मन्त्रविद्यानुसन्धान
मित्यर्थः ॥ ७२ ॥

नातिद्वेष इत्यादिभिर्लक्षणमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्मन्त्रविद्यानां षोडशलक्षणान्यु-
पदिशति । तत्र नातिद्वेष इत्यादिना श्लोकेन सप्त सिद्धचिह्नानि । नाति-

एकरूप्यं लाभहान्योः सदा सन्तुष्टचित्तता ।

भोक्तृत्वं शक्तितो दानमिति सिद्धस्य लक्षणम् ॥ ७५ ॥

मनोरथानामक्लेशसंसिद्धिः सिद्धिरीरिता ।

राज्ञः प्रसादः सर्वेषां मान्यत्वं पुण्यसिद्धयः ॥ ७६ ॥

स्यातिर्वाहनभूषादिलाभः सुचिरजीवितम् ।

आरोग्यमविसंवादः सच्छिष्यत्वं कृतज्ञता ॥ ७७ ॥

विषाणां जरणं ज्ञानं स्वस्थस्यावेदनं तथा ।

प्रत्यक्षाः सिद्धयः प्रोक्ता मनोः सिद्धस्य सर्वतः ॥ ७८ ॥

एताः स्युः सिद्धयः प्रोक्ताः सिद्धमन्त्रस्य सूचकाः ।

सिद्धमन्त्रेण कर्त्तव्याः प्रयोगा नान्यथा प्रिये ॥ ७९ ॥

नराणामिव मन्त्राणां देवतानाञ्च पार्वति ।

अन्योन्यवैरमस्तोऽव गुणभूतसमन्वयात् ॥ ८० ॥

आग्नेयानाञ्च भौमानामाप्या मन्त्रास्तु वैरिणः ।

वायव्यानां जलानाञ्च भौमानां स्यात् परस्परम् ॥ ८१ ॥

व्यसनवर्त्तित्वमित्यादिना श्लोकेन पञ्च सिद्धचिह्नानि । एकरूप्यमित्यादिना श्लोकेन चत्वारि चिह्नानि प्रोक्तानि गमनञ्च ॥ ७५ ॥

मनोरथानामित्यादिभिः प्रिये इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्मन्त्रसिद्धेस्तुर्दृशविधत्वं प्रयोगेषु गुणविधानादिकं चोपदिशति । तत्र पुण्यसिद्धयः चिरकालस्थायीनि पर-प्रयोजनानि यानि कर्माणि तानि पुण्यानि तेषां सिद्धयः । वाहनभूषादीत्स्न-त्वाद्विशदो महार्हवस्त्रादिविषयः । अविसंवादः दृष्टादृष्टयोरिति यावत् । सच्छिष्यत्वं स्वस्थेति यावत् । विषाणां जङ्गमस्यावरकत्रिमादीनां । ज्ञानं चात्मन इति यावत् । मनोर्मन्त्रविद्यादेरित्यर्थः । सर्वतः सर्वा इत्यर्थः । नान्यथा असिद्धमन्त्रेण न कर्त्तव्या इति यावत् । प्रिये इति देवीसम्बुद्धिः ॥ ७९ ॥

नराणामित्यादिभिश्चकृत इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्मन्त्रविद्यादीनामन्योन्यं सकारणं वैरमुपदिशति । तत्र चः समुच्चये । पार्वतीति देवीसम्बुद्धिः । एवाव

स्त्रीदैवत्या वैरिणः स्युः पुंदैवत्यस्य भूयसा ।

स्त्रीदैवत्येषु सौम्यानां क्रूराणां स्यात् परस्परम् ॥ ८२ ॥

तथैव पुंदैवतानां त्वरितानरसिंहयोः ।

शस्त्रानुयन्त्रिणोनां स्यादघोरास्त्रस्य चक्रतः ॥ ८३ ॥

मन्त्राणां देवतानाञ्च वैरीकरणमीश्वरि ।

कथयामि शृणु प्राप्ते येन लोकोतिसीदति ॥ ८४ ॥

वैषम्यभजनं पुंसामज्ञानादाशयाथवा ।

तेन मन्त्रा देवताश्च क्रुद्धा हन्युरुपासकम् ॥ ८५ ॥

तस्मात् सर्वस्य लोकस्य मन्त्रवीर्यं हि जौवितम् ।

यन्निष्ठानाममी दोषा न स्पृशन्ति कदाचन ॥ ८६ ॥

धारणे । गुणभूतसमन्वयात् सत्त्वादिगुणानां भूतानाञ्च समन्वयात् । आम्ने-
यानां आम्नेयाक्षरप्रचुराणां अग्निदेवतानामित्यर्थः । मन्त्रविद्यादौनामिति
यावत् । चः समुच्चये । भीमानां प्राग्वत् । आप्याः प्राग्वत् । तुरवधारणे ।
वायव्यानां प्राग्वत् । चः समुच्चये । भीमानां प्राग्वत् भीमाक्षरप्रचुराणां
भूमिदेवतानाञ्च । स्यात् वैरमिति यावत् । स्त्रीदैवत्या मन्त्रविद्यादय इति यावत् ।
पुंदैवत्यस्य मन्त्रविद्यादेरिति यावत् । स्त्रीदैवतेषु मन्त्रविद्यास्त्रिति यावत् ।
सौम्यानां प्राग्वत्क्रूराणां । क्रूराणां प्राग्वत् । स्यात् वैरमिति यावत् । तथा
क्रूराणां सौम्यानाञ्च परस्परं वैरं स्यादिति यावत् । एवावधारणे । त्वरिता-
नरसिंहयोः परस्परं वैरं स्यादिति यावत् । शस्त्रानुयन्त्रिणोनां वैरमिति ।
चक्रतः सुदर्शनेनेति यावत् ॥ ८३ ॥

मन्त्राणामित्यादिभिः कदाचनेत्यन्तैस्त्रिभिः स्नाकैरुपासकदोषैर्मन्त्राणां
देवतानां च वैरीकरणं तेषामनर्थप्राप्तिं तत्परिहारोपायश्चोपदिशति । तत्र
प्राप्ते इति देवोत्सङ्गः । येन वैरीकरणेन वैषम्यभजनं अनुदिनभजनक्रम-
भेदादधिकबुद्धादिभावभेदादिति यावत् । अज्ञानात् परमार्थस्वरूपस्येति यावत् ।
आशया फलेष्विति यावत् । तेन वैषम्यभजनं चः समुच्चये । तस्मात् कारणा-
ज्जौवितं अधिष्ठानमिति यावत् । यन्निष्ठानां दिव्यत्वाच्चमन्त्रवीर्यनिष्ठानित्यर्थः ॥ ८६ ॥

गुरोः शुश्रूषया काले दीक्षया लब्धमादरात् ।
 तदाज्ञया भजेदेकरूपं मन्त्रं स्वसिद्धये ॥ ८७ ॥
 अन्यथा साधकं हन्याच्छस्त्रेण रिपुतो भयात् ।
 दारिद्र्याद्दीर्घरोगाद्वा व्यसनेष्वतिसर्जनात् ॥ ८८ ॥
 यो यो मन्त्रस्तस्य तस्य वर्णौषधिविनिर्मिता ।
 तत्तद्वर्णौषधिसंख्याभिर्गुलिका मन्त्रसिद्धिदा ॥ ८९ ॥
 तथाभिषेकस्तद्वारणं तत्स्वादस्तद्विलेपनम् ।
 तत्पूजा च तथा सिद्धिलाभाय स्यान्न चान्यथा ॥ ९० ॥

गुरोरित्यादिना तिसर्जनादित्यन्तेन श्लोकद्वयेन गुरुमन्त्रदेवतानां समग्र-
 भजनक्रममुपदिशति । तत्र गुरोः सत इत्यर्थः । काले द्वितीयपटले स्थिरे
 इत्यादिना चत्वारिंशदश्लोकद्वयेन प्रोक्ते इति यावत् । दीक्षया अभिषेकः
 कटाक्षादिप्रकारेण इति यावत् । आदरात् गुरुशिष्ययोरित्यर्थः । तदाज्ञया
 नाथाज्ञया । एकरूपं अनुदिनमिति यावत् । हन्याद्देवतेति यावत् । रिपुः
 रिपोः भयात् । येन केनचिद्ग्राजेन हन्यात् नवा केवलभयात् । वा विकल्पे ।
 व्यसनेषु स्वरादिषु सप्तस्वित्यर्थः ॥ ८८ ॥

यो य इत्यादिना श्लोकेन सकलतन्त्रोक्तमन्त्रविद्यादीनां समग्रं सिद्धिकर-
 मन्त्रौषधिगुलिकारूपं प्रस्तौति । तत्र तस्य मन्त्रस्येति यावत् । वर्णौषधि-
 विनिर्मिता गुलिकेति यावत् स्यादित्यर्थः ॥ तत्तद्वर्णौषधिसंख्याभिः तत्तद्वर्ण-
 कैकाक्षरस्य यावत्यो यावत्यः परिवृत्तयस्तावन्तीभिस्तद्वर्णौषधीनां अंशसंख्या-
 भिरिति यावत् । गुलिका मन्त्रसिद्धिदा तत्तद्वर्णसिद्धिदा इत्यर्थः ॥ ८९ ॥

तयेत्यादिना श्लोकेन गुलिकाविनियोगक्रममुपदिशति । तत्र तथा गुलिकया ।
 तद्वारणं गुलिकाधारणं । तत्स्वादः तद्गुलिकाभक्षणं । तद्विलेपनं तद्-
 गुलिकाविलेपनं । तत्पूजा तस्यां पूजा तथा पूजा च । तथा सिद्धिलाभाय प्रागुक्त-
 लक्षणसिद्धिलाभाय । न चान्यथा न संशय इत्यर्थः । अस्मिन् श्लोके प्रथमपादे
 त्वेकाक्षराधिक्यकरणं दिव्यत्वात् ॥ ९० ॥

सितरक्ते चन्दने च मांसौ पिप्पलकस्तथा ।
 लज्जातुका शिखिशिखा दर्भाः पाटलभृङ्गकौ ॥ ६१ ॥
 श्रीदेवीति समुद्दिष्टा वायुवर्णौषधानि वै ।
 क्रमाद्दशानां वर्णानां तैः कुर्यात्तत्तदर्शनम् ॥ ६२ ॥
 लघुचन्द्रो मुरो विल्बोदुम्बरः प्लक्षकस्तथा ।
 कृष्णशङ्खप्रसूनश्च चित्राफान्ता इति क्रमात् ॥ ६३ ॥
 वह्निवर्णौषधानि स्युः पतं सर्गस्य कीर्तितम् ।
 तैस्तेषामर्चनं कुर्याद्गुरुपादार्चने रतः ॥ ६४ ॥
 उशीरकुष्ठौ चौरगृहे अश्मरीकाम्निमन्थकौ ।
 रोहिणस्तुलसी पोत्री सदामद्रेति च क्रमात् ॥ ६५ ॥
 भूमेर्वर्णौषधान्युक्तान्येभिस्तेषां समर्चयेत् ।
 तत्तत्कार्यार्थसंसिद्धौ कुर्यात् सद्गुरुदक्षिणाम् ॥ ६६ ॥
 सलिलं घुसृणं यन्त्रिपर्णी शोणट्णं तथा ।
 कुशो बृहती दुलता दूर्वा लक्ष्मीरिति क्रमात् ॥ ६७ ॥
 श्रीदेवीति जलार्णानामौषधानि क्रमेण वै ।
 तेषां समर्चनं कुर्यादोषधैरेभिरादरात् ॥ ६८ ॥

सितेत्वादिभिः सिद्धयः इत्यन्तेर्दशभिः श्लोकैरकारादिचकारान्तानाम्
 चराणामेतत्तन्त्रोदितपञ्चभूतक्रमेण वर्णानां दशदशौषधिविधानान्युपदिशति । तत्र
 सितरक्ते चन्दने सितचन्दनं रक्तचन्दनं च । पिप्पलः अश्वत्थः । लज्जातुका
 कुम्भिचन्दनौ । तैरौषधैः तत्तदर्शनं तत्तदक्षराणां तत्तद्देवतानामर्चनमेतत् । लघुः
 अगुरुः । विल्बोदुम्बरः अत्र दिव्यत्वात् विष्णु उदुम्बर इति पदच्छेदः । सर्गस्य
 विसर्जनीयस्य अस्य भूताक्षरानन्तर्भूतत्वात् पृथग्यहणं । चकारस्य ककारप्रकार
 योगात्मकत्वात् पृथगौषधमनुक्तं च । तेषां प्राग्वत् । पोत्री वाराही मुण्डीत्यर्थः ।
 एभिरोषधैः । तेषां प्राग्वत् । तत्तत्कार्यार्थसंसिद्धौ तत्तत्कार्यार्थसिद्धयर्थं ।

* कक्कोलञ्च तथा रोचनाकलकिङ्कक (?) ।

सिंही दुन्दूकयुगलमपामार्गाञ्जलिः सह ॥ ६६ ॥

इत्युक्तानि खवर्णानामौषधानि क्रमेण वै ।

तैस्तेषामर्चनं कुर्यात्तत्तत्कार्यार्थसिद्धये ॥ १०० ॥

सदाशिवमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।

अस्या निफालनाञ्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते पञ्चस्त्रिंशत्

पटलम् परिपूर्णम् ॥ ३५ ॥

* कक्कोल रोचनया लवङ्गोदरपुष्पिका इति वा ।

अञ्जलिः अञ्जलिकरी प्रसारिणी । तैरौषधैः । तेषां प्राग्वत् । कक्कोलेत्यादि
श्लोकस्यान्तपादस्याक्षराधिक्यकरणं दिव्यत्वात् । अतौषधानामव्याख्यातानि नामा-
न्याराध्यमुखादवगन्तव्यानि । तत्र यथासिद्धिं प्रागुक्तविधानेनेत्यर्थः ॥ १०० ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार-

सिंहराजप्रकाशभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमा-

ख्यायां व्याख्यायां नित्यानां स्वात्मत्ववासनायास्तत्तद्विद्यास्वरूपभेद

प्रकारप्रस्तारादिकस्य स्वरूपप्रकाशनपरं पञ्चत्रिंशपटलं

परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ ३५ ॥ ॐ तत्सत् ॥

व्याख्यान ग्रन्थरूपाः—पञ्चत्रिंशे तु पटले यन्मृष्टकमुदीरितम् ।

समाधिका च नवतिः व्याख्याग्रन्थाः शततयम् ॥

षट्त्रिंशपटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां विधानानि त्वयाधुना ।

कथितानि मया तानि श्रुतानि च महेश्वर ॥ १ ॥

तासां ते मे* तथान्येषां दैवतानां यथार्थतः ।

स्वरूपं किं कथं विश्वं किमाकारञ्च दृश्यते ॥ २ ॥

पूर्वस्मिन् पञ्चत्रिंशे पटले षोडशनित्यानां सपरिवाराणां स्वात्मत्वे वासना-
दिकमुपदिश्यानन्तरं षोडशनित्याविद्यासिद्धानां तत्तत् परमार्थस्वरूपा-
दिकमुपदिशति । अथ षोडशेत्यादिमदंशक इत्यन्तश्लोकशतरूपेण षट्-
त्रिंशेन पटलेन । तत्र अथ षोडशेत्यादिभिः सदा इत्यन्तैर्दशभिः श्लोकैस्तन्मोक्षार्थ-
निगमनपुरःसरं विंशतिविधं प्रश्नं तदुत्तरस्य वक्ष्यमाणस्य स्तवनं स्वस्व-
रूपतस्तस्योपकर्तृत्वञ्चोपदिशति । अथ षोडशेत्यादिना श्लोकेन तन्मोक्षार्थान्
देवो निगमयति । तत्र तानि विधानानि । चः समुच्चये । महेश्वरेतीश्वर
सम्बद्धिः ॥ १ ॥

तासामित्यादिना श्लोकेन परमार्थस्वरूपं तत्स्वरूपप्रकाशोपायं परमाद्य
स्वरूपस्य प्रकाशकारणञ्च देवो पृच्छति । तत्र तासां षोडशनित्यानां । ते तव
शिवस्य । अत्र तच्छब्देन नित्यानुग्रहात्मकत्वं गुरुं मच्छब्देनानादिमायाकल्पित
त्वादनुशास्त्रं शिष्यं प्रत्युपलक्षयतीति । [यत् यस्मात् गुरोरिति यावत् ?] मे
मम देव्याः शिष्यभूतायाः । अन्येषां सकलवेदागमेषूपदिष्टस्वरूपाणां । यथार्थतः
स्वरूपाङ्गं परमार्थस्वरूपं किमिति यावत् । एषः प्रथमः प्रश्नः । अनन्तरं
परमार्थस्वरूपप्रकाशोपायं पृच्छति । कथमिति द्वितीयः प्रश्नः । विश्वं किमा-
कारञ्च दृश्यते इत्यनेनैतदुक्तं भवति । परमार्थस्वरूपस्यैव प्रकाशो युज्यते
तथाप्यपरमार्थस्वरूपं विश्वं गगनकुसुमादिवत् संज्ञामात्रमन्तरेणैव दृश्यते तत्
किमाकारमिति । एष तृतीयः प्रश्नः ॥ २ ॥

प्राणिनां पुण्यपापानि किंरूपाणि च कैस्तथा ।

तेषां जन्मानि केन स्युः का मुक्तिः संसृतिश्च का ॥३॥

कस्य मुक्तिः कथं बन्धः केन तस्य च मोचनम् ।

किं मूलं संसृतेरसाः कानि तत्त्वानि का च धौः ॥४॥

कानीन्द्रियाणि के प्राणाः को जीवः कः परस्तथा ।

कः कालः के ग्रहाः सर्वं यथावन्मे वद प्रभो ॥५॥

येन वेदैश्च शास्त्रैश्च पुराणैरागमैरपि ।

कथ्यते तत् स्फुटं ब्रूहि नातिसङ्कोचविस्तरम् ॥ ६ ॥

प्राणिनामित्यादिना श्लोकेन प्राणिनां पुण्यपापैरसम्बन्धं तत् पुण्यपापस्वरूपं जन्मकारणं मुक्तिस्वरूपं जन्मकारणस्वरूपं संसृतिस्वरूपश्च पृच्छति । तत्र प्राणिनां सम्बन्धे षष्ठी । किंरूपाणि किंरूपेणेति यावत् । एतदुक्तं भवति प्राणिनां पुण्यपापात्मकत्वं केन युज्यते इति चतुर्थः प्रश्नः । कैः कर्मभिरिति शेषः । तथा पुण्यपापत्वमिति यावत् । इति पञ्चमः प्रश्नः । तेषां प्राणिनां । केन कारणेनेति षष्ठः प्रश्नः । का मुक्तिरिति सप्तमः प्रश्नः । संसृतिश्च का इत्यष्टमः प्रश्नः ॥ ३ ॥

कस्वेत्यादिना श्लोकेन प्रश्नषट्कं । तत्र तस्य बन्धस्य । चः समुच्चये ॥४॥

कानीत्यादिना श्लोकेन प्रश्न षट्कं । तत्र कः परस्तथा वस्तुतो जीवपदाधिकः कः पर इति यावत् । सर्वं विंशतिविधान् पृष्ठानर्थानिति यावत् । यथावत् यथार्थतः मे नित्यानुयायाया अन्तेवासिन्या इति यावत् । प्रभो इतीश्वर सम्बुद्धिः ॥ ५ ॥

येनेत्यादिना श्लोकेन दृष्टार्थानां वेदशास्त्रैरपि सम्बादि स्फुटकथनं प्रार्थयति । तत्र येन प्रकारेणेति यावत् कथ्यते । यदि विशेषः तत् स्वरूपं स्फुटं अनुभव-योग्यं नातिसङ्कोचविस्तरं अतिसङ्कोचातिविस्ताराभ्यां प्रातुमशक्यत्वात् ॥६॥

यत्त्वया विंशतिविधः कृतः प्रश्नः शिवेऽधुना ।

तेषामुक्तक्रमेणैव कथयामि तवोत्तरम् ॥ ७ ॥

यैरुत्तरैः स्वस्वरूपं ज्ञायते सम्यग्ज्ञसा ।

यदितोऽन्यत्र सर्वत्र प्रोक्तं निष्प्रवचकतः ॥ ८ ॥

अत्राज्ञसा प्रोच्यते तदुर्वचं तु निदर्शनैः * ।

तैर्मयोक्तक्रमाज्जित्वा दुर्जयां वासनां शनैः । ९ ॥

सत्यशुद्धस्फुटाशेषस्फुरत्तात्मा भवेद्भ्रुवम् ।

गुह्यं रहस्यं परमं गोपयेत् सर्वतः सदा ॥ १० ॥

यत्त्वयेत्यादिभिः सदा इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः पृष्ठार्थकथनपीठिकापुरः-
सरं तदनुभावं तदुपकरत्वञ्चोपदिशति । तत्र यत् इति हेतोः । शिवे इति
देवीसम्बुद्धिः । तेषां प्रश्नानां । एवावधारणे । कथयामि तस्मादिति शेषः ।
यैरुत्तरैर्वक्ष्यमाणैरिति यावत् । स्वस्वरूपं परमार्थस्वरूपं । लभ्यते प्रकाशते ।
सम्यक् अनुभवयोग्यं । अज्ञसा यथावत् । यत् हेतोः । इतस्तन्मादिति शेषः ।
अन्यत्र सर्वत्र इतरेषु तन्त्रेषु वेदेषु चेति यावत् । निष्प्रवचकतः अति-
रहस्यत्वादिति यावत् । अत्र अस्मिन्स्तन्त्रे । अज्ञसा प्राग्वत् यथावत् ।
तत् स्वरूपं । दुर्वचं वाचामविषयम् । तुर्विशेषे । निदर्शनैः तत्तत्प्रकाशन-
परैरिति यावत् । तैरुत्तरत्वेनोपदेष्टव्यैरर्थैः । उक्तक्रमाद्वक्ष्यमाणोपाययोरन्य-
तरेणेति यावत् । दुर्जयां अनादिसिद्धत्वात् । शनैः कालक्रमात् अभ्यास-
वलादित्यर्थः । सत्यशुद्धस्फुटाशेषस्फुरत्तात्मा सत्यत्वं परमार्थतया शुद्धत्वमलेपक-
त्वात् अशेषस्फुरत्तात्वं तत्तदात्मकत्वेन भासमानत्वात् । अत्रात्मशब्दश्चतुर्वि-
योजनीयः । एतदुक्तं भवति । साधको द्वितीयप्रश्नस्योत्तरत्वेन वक्ष्यमाणो-
पाययोरन्यतरेण दुर्जयां वासनां शनैर्जित्वा सत्यशुद्धस्फुटाशेषस्फुरत्तात्मा भवे-
दिति । गुह्यं गुहायां निहितं अन्तःप्रकाशमानत्वात् । रहस्यं केवलं गुरु-
कटाक्षादेव लभ्यत्वात् । परमं स्वयतिरिक्ताभावात् । गोपयेत् अभक्तेभ्य
इत्यर्थः । सर्वतः प्रकारत इति यावत् ॥ १० ॥

* भुरिदर्शनैरिति वा ।

यज्ज्ञानमिदमो ज्ञानं यज्ज्ञानमहमस्तथा ।

इयोरपि च यज्ज्ञानं तज्ज्ञानं विद्धि मे वपुः ॥ ११ ॥

तासां तव तथान्येषां चैतन्यात्म यथार्थतः ।

लाभादेवं वासनाया विनाशादन्यथा तथा ॥ १२ ॥

स्थिरः स्वात्मप्रकाशः स्यान्नित्योऽप्रतिभटो महान् ।

नित्याहृदयसंप्रोक्तस्फुटोपायेन वा भवेत् ॥ १३ ॥

यज्ज्ञानमित्यादिना यथार्थत इत्यन्तेनाध्यर्हैन श्लोकेन प्रथमप्रश्नस्योत्तरत्वेन परमार्थतः स्वरूपमुपदिशति । तत्र यज्ज्ञानं वाङ्मनसयोरविषयं चैतन्यं । इदमो ज्ञानं इदमः प्रतीतिर्यज्ज्ञानं प्राग्वत् । अहमस्तथा अहमः प्रतीतिरिति यावत् । अत्र तथा इत्यस्य काकाक्षन्यायेन पूर्व्वत् परत्र च सम्बन्धः । तथा तस्माद्वयोरिदन्ताहन्तयोर्ममेदमस्याहं इदमेवाहमहमेवेदमित्यादि प्रतीतिसम्बन्ध इति यावन् । अपि च किञ्चेति यावत् । तज्ज्ञानं वाङ्मनसयोरविषयं ज्ञानं विद्धि विजिज्ञासस्व इति यावत् । मे शिवस्य गुरोः । यथार्थतः यथास्वरूपत इति यावत् । एतदुक्तं भवति प्रतप्तलोहे निरवयववत् व्यासविश्वस्य चैतन्यस्य भूतेन्द्रियादियोगात्मकेषु देहेषु बुद्ध्यात्मनोपलब्धस्थानात्मकं तद्देहमात्रमहमिति तदिति तद्ग्राप्तिज्ञानं विश्वमिदमिति । किञ्च ममेदमित्याद्याकारेण तयोर्द्वयोरन्योन्यसम्बन्धं चानुसन्दधाति । तत्र तत्र तत्तदाकारज्ञानतया यच्चैतन्यमात्रमेव स्फुरति तच्चैतन्यं यथार्थतो मे वपुर्विहीति । तासां षोडशनित्यानां । अन्येषां देवतानामिति यावत् । चैतन्यात्म चैतन्यस्वरूपं वपुरिति शेषः ॥ ११ ॥

लाभादित्यादिना भवेदित्यन्तेनार्हद्येन श्लोकेन द्वितीयप्रश्नस्योत्तरत्वेन परमार्थस्वरूपप्रकाशस्योपायं तन्मान्तरप्रोक्तोपायान्तरञ्च निगमनसहितमुपदिशति । तत्र एवं वासनाप्रोक्तप्रकारेण समस्तभेदेषु चैतन्यस्वरूपमात्रानुसन्धानं । वासनायाः विनाशादन्यथा तथा अत एव दुर्वसनाया विनाशादिति यावत् । स्थिरः कटकमुकुटादिविकारेषु कनकसत्तामात्रप्रकाशवदिति यावत् । नित्यः कालानवच्छेदात् । अप्रतिभटः सत्यत्वात् । महान् देशानवच्छेदात् । नित्याहृदयसंप्रोक्तस्फुटोपायेन नित्याहृदयमिति षोडशनित्यात्मकेषु कस्व-

शब्दस्य बुद्धेर्द्वैरूप्यात् प्रपञ्चस्य च दृश्यते ।

द्वैरूप्यमनयोरुक्तं सत्यासत्यसम[मय]त्वतः ॥ १४ ॥

तेनैव प्राणिनां पुण्यपापकर्मसु वर्त्तनम् ।

यथात्मजानतोऽर्थेषु व्यापारः पुण्यसंज्ञकः ॥ १५ ॥

अनर्थेष्वर्थसङ्कल्पः पापाख्यो मनसा तथा ।

जन्मानि नानारूपाणि यैर्नित्यं क्लेशभाजनम् ॥ १६ ॥

चित्तमन्त्रस्य नाम तस्मिन् प्रोक्तस्फटापायेन । वा विकल्पे । भवेत् स्वात्मप्रकाश इति यावत् । एतदुपायस्याद्युपस्करत्वात् आराध्यमुखादवगन्तव्यम् ॥ १३ ॥

शब्दस्येत्यादिना श्लोकेन तृतीयप्रश्नोत्तरत्वेन प्रपञ्चप्रकाशस्य कारणादिकमुपदिशति । तत्र द्वैरूपात् उभयात्मकत्वात् । इत्यनेनोत्तरत्र दिश-प्रश्नस्योत्तरकथनप्रसङ्गात् प्रपञ्चस्य वक्ष्यमाणस्वरूपं स्मारयति । चः समुच्चये । अनयोः शब्दबुद्धयोः परमार्थरूपे अपरमार्थरूपे च समप्रवृत्तित्वात् । एतदुक्तं भवति परमार्थवदपरमार्थोपि शब्दबुद्धयोः प्रवृत्तस्यैव प्रपञ्चो नामरूपाभ्यां प्रकाशते इति ॥ १४ ॥

तन्नेवेत्यादिनाहर्नेन चतुर्थप्रश्नस्योत्तरत्वेन प्राणिनां पुण्यपापात्मकप्रकारं तदपरमार्थकथनपुरःसरमुपदिशति । तत्र तेन शब्दबुद्ध्याद्वैरूप्येण । एवावधारणे । प्राणिनां सम्बन्धे षष्ठी । वर्त्तनं व्यापारः । एतदुक्तं भवति शब्दबुद्ध्याद्वैरूप्येण पुण्यपापकर्मसु वर्त्तनमेव प्राणिनां पुण्यपापात्मकत्वमिति ॥ १५ ॥

यथेत्यादिना भाजनमित्यन्तेनार्हाद्येन श्लोकेन पञ्चमषष्ठप्रश्नयोरुत्तरत्वेन पुण्यपापकर्मस्वरूपं प्राणिनां जन्मकारणञ्चोपदिशति । तत्रार्हेषु शब्दादितन्मात्रासु । व्यापारः इन्द्रियाणामिति यावत् । एतदुक्तं भवति याथार्थ्यविदो विषयेषु तन्मात्रास्वरूपमात्राङ्गीकारात्तेनैवासङ्गाच्च तस्य तत्तद्विषयेष्विन्द्रियाणां व्यापारः पुण्यसंज्ञो भवतीति । अनर्थेषु अर्थाः शब्दादयः तेषु तन्मात्राप्रतिपत्तिमात्रमन्तरेण पुत्रादिभावा अनर्थास्तेषु । अर्थसंकल्पः याथात्म्यबुद्धिः । मनसा इत्यस्य अर्थसंकल्प इत्यनेन पूर्वत्र सम्बन्धः । एतदुक्तं भवति विषयेषु शब्दादितन्मात्रामात्रप्रतिपत्तिमन्तरेण पुत्रमित्येकलत्रादित्वेन तेषु मनःसंयोग एव पापसंज्ञो भवतीति । तथा अयथात्मज्ञानेनेति यावत् । नानारूपाणि जरायु-

याथार्थ्यं ज्ञानमर्थानां मुक्तिस्तद्विपरीतता ।

संसृतिर्मोचनं बुद्धेर्वासना वन्ध ईरितः ॥ १७ ॥

कर्मक्षयात् सद्गुरोस्तु कटाक्षोक्तिविमर्शतः ।

मोचनं सर्वजन्तूनां नेतरैश्च कदाचन ॥ १८ ॥

जादिरूपाणि । यैः रूपभेदैः । नित्यक्लेशभाजनं तत्तद्रूपेष्वहं मित्रमहं शत्रु-
रित्यादिभाववत् । एतदुक्तं भवति यथा श्रोत्रेन्द्रियस्य शब्द एव विषयः
त्वगिन्द्रियस्य स्पर्शः चक्षुरिन्द्रियस्य रूपं रसनेन्द्रियस्य रसः घ्राणेन्द्रियस्य गन्धः
आकाशस्य गुणः शब्दः वायोः शब्दस्पर्शौ अग्नेः शब्दस्पर्शरूपाणि जलस्य शब्द-
स्पर्शरूपरसाः भूमेः शब्दस्पर्शरूपरसगन्धाः तस्मात् शब्दादितस्मात्वा एव भूतानि
भूतान्येवान्योन्यसंयोगविशेषात् जरायुजाण्डजस्वेदजोद्भिज्जात्मकत्वेनोत्पत्तिपरि-
णामक्षयविकारनाशकानि रूपाणि तान्येव नानारूपाणि जन्मानि भवन्ति ।
तत्तद्रूपेषु स्वात्माद्यभिमानात्तत्स्वभावसिद्धैर्विकारैर्दुःखान्यनुभवन्तीति ॥ १६ ॥

याथार्थ्येत्यादिना श्लोकेन सप्तमादिदशमान्तानां चतुर्णां प्रश्नानामुत्तरत्वेन
मुक्तेः संसृतिः बुद्धेर्मोचनस्य वन्धस्य च स्वरूपाण्युपदिशति । तत्र याथार्थ्यं ज्ञान-
मर्थानां मुक्तिः षटशरावादिविकारिषु सृत्स्नामात्रज्ञानवद्दृश्यमानविविधरूपेषु
चित्सत्तामात्रप्रतिपत्तिर्मुक्तिरिति यावत् । तद्विपरीतता अथथात्मज्ञानमिति
यावत् । मोचनं बुद्धेः अथथात्मज्ञानस्य बुद्धिधर्मत्वात् । वासना वन्धः
अथथात्मज्ञानमनादिदुर्व्वासनयैवेति यावत् ॥ १७ ॥

कर्मक्षयादित्यादिना श्लोकेनैकादशप्रश्नस्योत्तरत्वेन मुक्तिप्रदातारं मुक्तिप्रकारं
चोपदिशति । तत्र कर्मक्षयात् अज्ञानकार्यत्वात् कर्मणः कारणकार्ययोरभे-
दोपचारात् अज्ञानक्षयादिति यावत् । सद्गुरोरित्यत्र सत्त्वमस्मिंस्तन्त्रे द्वितीय-
पटले विरच्येत्यादिभिरैकपष्टितमाद्येकादशभिः श्लोकैः प्रोक्तविधानात् कृत-
पूर्णाभिषेकत्वमस्मिन् पटले प्रोक्तपरमार्थस्वरूपे स्थ्येष्टम् । गुरुत्वं प्रथमे
पटले सुन्दर इत्यादिनैकोनविंशच्छ्लोकेन प्रोक्तलक्षणसम्पूर्णत्वं । तुरवधारणे ।
कटाक्षोक्तिविमर्शतः कटाक्षा विंशे पटले सर्वसामित्यादिभिरैक-
चत्वारिंशादिनवभिः श्लोकैः प्रोक्तविविधप्रकारेष्वन्यतमः उक्तिः श्रीविद्याया
श्चास्मिन् पटले प्रोक्तपरमार्थस्वरूपस्योपदेशः विमर्शस्तु प्रोक्तप्रश्नोत्तरप्रकारेण
शिवस्वरूपानुसन्धानं तस्मात् कटाक्षोक्तिविमर्शैरिति यावत् । [प्रोक्तप्रश्नो-

संस्तुतेः कन्दमुदितमविवेकः परो महान् ।
 यदायत्तमिदं जीवभुवनं परिवर्त्तते ॥ १९ ॥
 तत्त्वानि तत्त्वान्युक्तानि सर्वैः सर्वत्र सर्वदा ।
 ज्ञातृज्ञानज्ञेयमयान्यन्यथान्यानि सर्वदा ॥ २० ॥
 का च धीरिति यत् पृष्ठं तदुर्वचमपि स्फुटम् ।
 कथयामि शृणु प्राप्ते यदायत्ता च विंशतिः ॥ २१ ॥

त्तरप्रकारेण शिष्ये या स्वरूपानुसन्धानं तस्मात् कटाक्षोक्तिविमर्शेति यावत् ।] एतदुक्तं भवति भूतयोगविशेषमात्रदेशेषु चित्स्फुरणवशादेव जन्तुत्व-
 बुद्धिः । तद्विकारादेव देशगताहन्ता अवस्था बुद्धीन्द्रियाणां व्यापाराः पुण्य-
 पापानि मनःप्राणदेहानां धर्मास्तत्फलानि । एतस्य सर्वस्य सद्गुरुकटाक्षो-
 पदेशविमर्शेऽपरमार्थत्वात् सर्वजन्तूनां मोचनं सम्भवतीति । इतरूपार्थ-
 रिति यावत् । कदाचन यावदाहूतसंज्ञमिति यावत् ॥ १८ ॥

संस्तुतेरित्यादिना श्लोकेन द्वादशप्रश्नस्योत्तरत्वेन संस्तुतेः परमकारणं
 तत्स्वरूपं तद्वैभवञ्चोपदिशति । तत्र कन्दं दिव्यत्वात् कन्दः परमकारण-
 मित्यर्थः । अविवेकः देहात्मविवेकाभावः । परो दिव्यत्वात् । महान् ब्रह्मादि-
 स्तम्बान्तेषु सकलजन्तुषु संतन्यमानत्वात् । यदायत्तं यत् यस्य पराधीनं अविवेक-
 पराधीनमिति यावत् । जीवभुवनं जीवलोकः । परिवर्त्तते जन्मजरामरणाद्या-
 वृत्तिभ्रान्तिरूपेणिति यावत् ॥ १९ ॥

तत्त्वानीत्यादिना श्लोकेन त्रयोदशप्रश्नस्योत्तरत्वेन स्वरूपविमर्शसाधनभूतानां
 ज्ञातृज्ञानज्ञेयानां त्रयाणां तत्त्वात्मकं तदितरस्वरूपाणां अतत्त्वात्मकत्वञ्चोप-
 दिशति । तत्र तत्त्वा न संज्ञयेति यावत् । तत्त्वानि सत्यानि चैतन्यस्य
 तादात्म्येन स्फुरणत्वात् । सर्वैरागमादिभिरेति यावत् । सर्वत्र सर्वदेहेष्विति
 यावत् । ज्ञातृज्ञानज्ञेयमयानि ज्ञातृज्ञानज्ञेयात्मकानि । अन्यथा अन्यानि
 तदितरात्मकत्वेन प्रतीतानि अन्यानि असत्यानीति यावत् ॥ २० ॥

का च धीरित्यादिभिर्विग्रहमित्यन्तैः सप्तदशभिः श्लोकैस्तुर्दशप्रश्नस्योत्तरत्वेन
 बुद्धेः समाधिकशतशुभांस्तदनुभावञ्चोपदिशति । तत्र तद्वस्तुष्विति शेषः ।

भनोबुद्धिरहङ्कारचित्तमित्यादि नामभिः ।

वस्तुभेदादभेदाच्च यदुक्तं सर्वतः सदा ॥ २२ ॥

तदेकमक्षयं स्थूलं सूक्ष्मं दुर्ज्ञमतिस्फुटम् ।

विषमञ्च समं विश्वं विश्वातीतमनामयम् ॥ २३ ॥

अरूपं सर्वरूपञ्च सवक्त्रेशकरं हरम् ।

सर्वदृष्ट्याकरहरं सर्वेषां सर्वतः सदा ॥ २४ ॥

सत्त्वरूपं रजोरूपं तमोरूपमतन्मयम् ।

संसाररूपमुत्तीर्णविग्रहं सुस्थिरं चलम् ॥ २५ ॥

अपापं पापरूपञ्च जीवरूपं परात्मकम् ।

अतीन्द्रियं चेन्द्रियात्मानिर्देश्यं (वं) सर्वदैवतम् ॥ २६ ॥

दुर्ध्वं वाचामविषयत्वात् । स्फुटं अनुभवयोग्यं । प्राप्ते इति देवीसम्बुद्धिः ।
विंशतिः प्रश्नानामिति यावत् । इत्यादीत्यत्रादिशब्देन प्रोक्तानामचतुष्टयस्य
धीप्रज्ञादिवत् पर्यायमात्रत्वं कथयति । यदित्यस्य वद्वित्यनेनान्वयः । सर्वत
आगमादितः ॥ २२ ॥

तदित्यादिना श्लोकेनैकादशगुणाः । तत्र तद्वस्तु एकं स्वरूपमिति यावत् ।
अक्षयं चिदुपलब्धकत्वात् । स्थूलं विश्वव्याप्तेः । सूक्ष्मं पिपीलिकादिसूक्ष्म-
देहेष्वप्यत्यन्तस्फुरणरूपत्वात् । दुर्ज्ञं दुर्ज्ञेयं अतीन्द्रियत्वात् । अतिस्फुटं ज्ञान-
स्वरूपत्वात् । विषमं वक्ष्यमाणवैविध्यात् । समं सकलजन्तुषु वैविध्यसाम्यात् ।
विश्वं तादात्म्यात् । विश्वातीतं यथार्थत इति यावत् । अनामयं अशरोर-
त्वात् ॥ २३ ॥

अरूपमित्यादिना श्लोकेन षड्गुणाः । तत्र सर्व्वक्त्रेशकरं हरं दिव्यत्वात्
सर्व्वक्त्रेशकरं सर्व्वक्त्रेशहरमिति च । सर्व्वदृष्ट्याकरहरं सर्व्वदृष्ट्याकरं सर्व्व-
दृष्ट्याहरश्च । सर्व्वेषां प्राणिनामिति यावत् । सर्व्वतः प्रकारत इति
यावत् ॥ २४ ॥

सत्त्वेत्यादिना श्लोकेन दश गुणाः । तत्र अतन्मयं निर्गुणमिति यावत् ॥ २५ ॥

अपापमित्यादिना श्लोकेनाष्टगुणाः । तत्र अपापं पुण्यरूपमिति यावत् ॥ २६ ॥

सर्वज्ञोभात्मकं सर्वशान्तिरूपञ्च निर्दयम् ।
 सदयञ्चाविवेकात्म विवेकपरमार्थकम् ॥ २७ ॥
 उत्तारकं पातनकृद्भूतं जयात्मकम् ।
 शोकात्मकञ्च निःशोकं सकौतुकमकौतुकम् ॥ २८ ॥
 निरुद्यमं सदोद्युक्तं सावलेपमगर्वकम् ।
 अमर्शरूपमक्षोभ्यं सर्वक्षोभ्यं सुखसुखम् ॥ २९ ॥
 क्रोधलोभमदद्रोहमात्सर्यकामविग्रहम् ।
 अस्मृष्टषड्गुणं षण्डः वनिता पूरुषस्तथा ॥ ३० ॥
 अपक्वष्टं तथोत्कृष्टं स्वच्छाकारं तथाविलम् ।
 अगाधमतिगम्भीरमुदारं कृपणन्तथा ॥ ३१ ॥
 भाग्यरूपमभाग्यात्म निर्भयं सभयं तथा ।
 अनिच्छमिच्छारूपञ्च कातरं वीरविग्रहम् ॥ ३२ ॥
 निर्दोषः सर्वदोषात्मा सर्वविन्मूढविग्रहः ।
 सङ्कोचरूपः सर्वेषां तथा सर्वप्रकाशकः ॥ ३३ ॥

सर्वत्यादिना ज्ञाकेन षड्गुणाः । तत्र विवेकपरमार्थकं विवेकपरमार्थ-
 स्वरूपम् ॥ २७ ॥

उत्तारकमित्यादिना ज्ञोकेनाष्टगुणाः । तत्र भङ्गरूपं पराजयरूपम् ॥ २८ ॥

निरुद्यममित्यादिना ज्ञोकेनाष्टगुणाः । तत्र सुखसुखं सुखरूपं दुःख-
 रूपश्चेति ॥ २९ ॥

क्रोधमित्यादिना ज्ञोकेन पञ्चदश गुणाः । तत्र अस्मृष्टषड्गुणं क्रोधादि-
 षड्गुणरहितम् ॥ ३० ॥

अपक्वष्टमित्यादिना ज्ञोकेनाष्टगुणाः । तत्र अगाधं दुरवगाहं ॥ ३१ ॥

भाग्ये मित्यादिना ज्ञोकेनाष्टगुणाः ॥ ३२ ॥

निर्दोष इत्यादिना ज्ञोकेनाष्टगुणाः । तत्र सर्वदोषात्मा वातादित्तिदोषात्मा ।
 सर्वेषां प्राणिनामिति यावत् ॥ ३३ ॥

अस्तेयरूपस्तेयात्मा वश्योऽवश्यश्चरो मृदुः ।

सरसं विरसं क्रूरं सौम्यं तैर्बहुभिस्तु किम् ॥ ३४ ॥

त्वन्मयी धीः समाख्याता मन्मयी चिदुदौरिता ।

उभयैक्याद्विवेकात्मा जीवाऽन्यस्तद्विवेकवान् ॥ ३५ ॥

तस्यास्तु बुद्धेर्यो वेत्ति याथात्म्यं विकृतोरपि ।

सामर्थ्यं स्वाविभेदित्वं सिद्धे प्रायफलानि च ॥ ३६ ॥

योगी ज्ञो ब्रह्मविज्ञानो शिवयोगी तथात्मवित् ।

तेनैव विहितं सर्वं प्रपञ्चात्मैक्यविग्रहम् ॥ ३७ ॥

स्वात्मनस्तु मनो वृत्त्या विषयग्रहणाय वै ।

सृष्टानि भूतशक्त्यात्मविग्रहाणीन्द्रियाणि तु ॥ ३८ ॥

अस्तेयमित्यादिना श्लोकेन दश गुणाः । तत्र अवश्यः स्वतन्त्रः । तैर्गुणैः ॥ ३४ ॥

त्वन्मयी शक्तिमयीति यावत् । एतदुक्तं भवति चित्स्वरूपस्य स्वेच्छयाप-
लब्धिर्वृद्धिरिति । मन्मयी शिवमयी स्वात्मिकेति यावत् । एतदुक्तं भवति
उपलब्धिस्वरूपमन्तरेण तरुगतवञ्जिवत्, सैव यदा स्थिता तदा चिदिति संज्ञेति ।
उभयैक्याद्विवेकात्मा धीचित्स्वरूपयोरपृथक्तात् चिदात्मानं विमृशतीति यावत् ।
अन्यः परः तद्विवेकवान् धीचित्स्वरूपयोरपृथक्तां विमृशतीति यावत् ।
स्वाविभेदित्वं स्वात्मापृथग्भावत्वं । सिद्धे याथात्म्यस्वरूपे । प्राप्यफलानि
अवाप्तव्यफलानि । चः समुच्चये । ज्ञः बुद्धेर्याथात्म्यवेत्ता । योगीत्यादिनाम-
पञ्चकं वेदेखागमेषु च परमार्थविदस्तत्तन्मतानुगुणं प्रोक्तमनेन तत्सर्वं बुद्धाधीन-
मिति यावत् । तेन बुद्धेर्याथात्म्यविदा । एवावधारणे ॥ ३७ ॥

स्वात्मन इत्यादिना श्लोकेन पञ्चदशप्रश्नस्योत्तरत्वेनेन्द्रियाणां स्वरूपमुप-
दिशति । तत्र स्वात्मनः स्वस्य मनावृत्त्या मनाव्यापारिण सृष्टानि उपलब्धानीति
यावत् । भूतशक्त्यात्मविग्रहाणि पञ्चभूतशक्तिस्वरूपाणि । तुरवधारणे ।
एतदुक्तं भवति स्वस्य मनावृत्त्या स्वस्यविषयग्रहणार्थमुपलब्धानि भूतशक्तिस्वरूपा-
णीन्द्रियाणीति ॥ ३८ ॥

भूतात्मबुद्धिसंघातशक्तिचैतन्यजृम्भणम् ।

प्राणास्तत्साक्षिभूतो हि जीवस्तत्त्वात्मकः परः ॥ ३६ ॥

कालस्तु पूर्वं बुद्धेर्यदुक्तं गुणसमस्तवान् ।

काल इत्यक्षरद्वन्द्वाद्यद्वाच्यं तद्वपुर्मम ॥ ४० ॥

न शक्यतेऽञ्जसा वक्तुं तथा दर्शयितुं तव ।

तथापि तव यत्किञ्चिद्वाकरोमि समञ्जसा ॥ ४१ ॥

अहोरात्रादिभेदस्तु चन्द्रार्कादिसमन्वयात् ।

तेन तन्मयतारूपकथनं नोचितं ततः ॥ ४२ ॥

लवतुल्यादयो यत्तद्भाष्यन्ते खण्डकास्तु तत् ।

कालस्य रूपं तत् प्रोक्तं यदनाद्यन्तविग्रहम् ॥ ४३ ॥

भूतात्मेत्यादिना श्लोकेन षोडशसप्तदशाष्टादशानां प्रश्नानां त्रयाणां उत्तर-
त्वेन प्राणानां जीवस्य च स्वरूपमुपदिशति । तत्र भूतात्मबुद्धिसंघातशक्तिचैतन्य-
जृम्भणं प्राणा इत्यनेनैतदुक्तं भवति पञ्चभूतस्वरूपाणां बुद्धेश्च संघातसामर्थ्येन
चैतन्यस्य विजृम्भणभेदाः प्राणा इति । तस्मात्साक्षिभूतो देहेन्द्रियादिस्वरूपा-
नुसन्धानप्रवृत्तः । एतदुक्तं भवति चिदुपलब्धिस्वरूपा बुद्धिः स्वाविवेकावस्थायां
देहादिरूपतयानुसन्धानप्रवृत्तेर्निवृत्ता जीवसंज्ञां लभत इति । तत्त्वात्मकतः तदुया-
थात्मेयम् । एतदुक्तं भवति यदा चिदुपलब्धिस्वरूपिणी बुद्धिः स्वस्वरूप-
परामर्शेन देहेन्द्रियादीनामयाथात्म्यात्तदात्मकत्वेनानुसन्धानप्रवृत्तेर्निवृत्ता दाह्या-
भावाद्वाङ्मिरिव स्वस्वरूपेण विश्राम्यति तदा परसंज्ञां लभत इति ॥ ३८ ॥

काल इत्यादिभिरत्र वै इत्यन्तैरष्टभिः श्लोकैरेकीनविंशत्प्रश्नस्योत्तरत्वेन
कालस्वरूपादिकमुपदिशति । तत्र तुरवधारणे । पूर्वं चतुर्दशप्रश्नस्योत्तरे तदेक-
मित्यादिभिरिति यावत् । यतो गुणवैविध्यं ततः गुणसमस्तवान् समस्तगुणवान् ।
तथापि अशक्यमपीति यावत् । समञ्जसा उद्देशत इति यावत् । अहोरात्रा-
दीत्यत्रादिशब्दः पूर्णमण्डलादिविषयः । तुः समुच्चये । चन्द्रार्कादीत्यत्रादि-
शब्दो भौमादिविषयः । तेन कारणेन । तन्मयतारूपकथनं अहोरात्रादिरूपतया

लवत्रुद्यादिकं ब्रूहि यैः कालो ज्ञायते मया ।

नलिन्या पत्रनिचये सूचीविद्धेऽथ तस्य वै ॥ ४४ ॥

एकैकदलभेदोत्थावस्था लव उदाहृतः ।

तच्चिंशद्गुणितं प्रोक्तं त्रुटीत्यादिशरीरवान् ॥ ४५ ॥

काल इत्युदितं तस्य स्वरूपं किं कथं भवेत् ।

इति पृष्टेन तद्वक्तुं शक्यते सुस्फुटं मया ॥ ४६ ॥

स्वबुद्ध्या प्रोक्तमात्रस्य भावनाद्यत्तु लभ्यते ।

तत्तस्य वपुरुद्दिष्टं नान्यास्ति गतिरत्र वै ॥ ४७ ॥

कालस्वरूपकथनं । एतदुक्तं भवति चन्द्रार्कादियहगतिवशात् कल्पिताहोरात्रा-
दिविषयः कालस्य तत्त्वतो वपुर्न भवतीति । ततः तस्मात् । लवत्रुद्यादीत्यत्रादि-
शब्दः कलाकाष्ठादिविषयः । यत् तत्स्वरूपं भाष्यन्ते अतन्मयत्वात् खण्डकाः
परिच्छेदकाः विश्वस्येति यावत् । तुरवधारणे । तत् कालस्य रूपं कालस्य
तत्स्वरूपमित्यन्वयः । अत्र तच्छब्देन तन्मादौ प्रोक्तं कालस्यानुभावं स्मारयति ।
तत् चिद्रूपं । एतदुक्तं भवति अनाद्यन्तविग्रहं तच्चित्स्वरूपं यत्तदेव
कालस्य स्वरूपमिति । लवत्रुद्यादीत्यत्रादिशब्दः प्राग्वत् कलाकाष्ठादिविषयः ।
यैः लवत्रुद्यादिभिर्ज्ञायते अगुमीयते । तस्य नलिन्यपत्रनिचयस्य लव इति
संज्ञा । तच्चिंशद्गुणितं लवादिस्वरूपं त्रिंशच्चिंशद्गुणितमिति यावत् । त्रुटीत्या-
दिशरीरवान् त्रुटिकलाकाष्ठादिसंज्ञावान् इति यावत् । एतदुक्तं भवति
त्रिंशद्भिर्लवैः त्रुटिः त्रिंशत्त्रुटिभिः कला त्रिंशत्कलाभिः काष्ठा त्रिंशत्-
काष्ठाभिर्निर्मेष्टः अष्टभिर्निर्मेष्टैर्मात्रा सा मात्रा एकः श्लास इति । एकश्लासमारभ्य
दिवसान्तस्वरूपं सप्तविंशे पटले कथितं दिवसादिचतुर्युगान्तस्वरूपं पञ्च-
विंशे पटले कथितं तस्मादिह नोच्यते । इति उक्तप्रकारेण । तस्य कालस्य ।
तत् स्वरूपं प्रोक्तमात्रस्य तन्मादावस्मिन् पटले वा स्वरूपस्येति शेषः । भावना-
दिमर्शतः । यत् स्वरूपं तत्तस्य कालस्य स्वरूपमिति यावत् । अत्र काल-
स्वरूपकथने ॥ ४७ ॥

ग्रहास्तु चिन्मयाः काले क्वापि चक्रभ्रमात् पुनः ।
 भूतादीनि समस्तानि विवृतानि वितन्वते ॥ ४८ ॥
 नानाविधास्तथाकाराः प्रपञ्चो दृश्यते सदा ।
 तैरेव तेषां नाशश्च मरुतेव हविर्भुजः ॥ ४९ ॥
 प्रश्नानामुत्तरं देव त्वया च कथितं विभो ।
 तथापि मे प्रपञ्चात्मविवेकोऽभून्न मेऽधुना ॥ ५० ॥
 जननं मरणाच्चेति द्वयं कस्य कथं भवेत् ।
 अरूपस्य विभोस्तस्य जीवश्चेत्तत् कथं स्थितिः ॥ ५१ ॥

ग्रहा इत्यादिना विभो इत्यन्तेनाध्यर्द्धेन श्लोकद्वयेन विंशप्रश्नस्योत्तरत्वेन
 ग्रहाणां स्वरूपाद्युपदेशपुरःसरमुक्तनिगमनं करोति । तत्र तु चिन्मयाः काला-
 पृथग्रूपचिद्रूपाः । काले क्वापि क्वापि काले क्वापि देश इति यावत् । चक्रभ्रमात्
 स्वस्वगतिवशात् इति शेषः । पुनः पुनः पुनरिति यावत् । भूतादिनीत्यत्रादि-
 शब्दो बुद्धीन्द्रियप्राणादिविषयः । तद्विकारा भूतादिविकाराः प्रपञ्चसंज्ञयेति
 शेषः । एतदुक्तं भवति अत्र ज्योतिश्चक्रे ग्रहगतिवशात् भूतादीनां नानाविध-
 विकारः प्रपञ्चसंज्ञया दृश्यत इत्यत्र प्रसङ्गात् तृतीयप्रश्नस्योत्तरशेषं प्रपञ्चस्वरूप
 सुपदिष्टं । तैः ग्रहैः । एवावधारणे । तेषां भूतादिविकाराणां । देव विभो
 इति द्वयमपीश्वरसम्बुद्धिः ॥ ४८ ॥

तथापीत्यादिनोत्तरार्द्धेन प्रश्नान्तरावतारस्य षोडशिकावम्भं करोति । तत्र
 तथापि मे कथितमपि । अधुनापीति शेषः । अद्यापीति यावत् ॥ ५० ॥

जननमित्यादिभिरुपदेशत इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्द्वादशविधप्रश्नस्वरूपादिक-
 सुपदिशति । तत्र जननमित्यादिना श्लोकार्द्धेन प्रश्नचतुष्टयं । अरूपस्येत्यादिनार्द्ध-
 द्वयेन प्रश्नद्वयं । तस्य स्वात्मन इति यावत् । कुतो हेतोः । तत्कालपर-
 मात्मनोः अनाद्यन्तविग्रहयोः कालपरमात्मनोः । मुक्त इत्यादिनोत्तरार्द्धेन
 प्रश्नद्वयं । तत्र मुक्तः जीव इति शेषः । परे जीवा इति शेषः । वा विकल्पे ।
 एतदुक्तं भवति एते जीवाः प्रतिमैकैकमुक्ता (?) यद्यपि कालस्थानादित्वात् प्रपञ्च-
 भावो युज्यते तथापीदानीं प्रारब्धवत् प्रपञ्चः प्रसरतीति यत्तस्मात् प्रसरणार्थं

कुतः स्थितिः कथं वा स्यात्तत्कालपरमात्मनोः ।
 मुक्तो वा जायते किन्तु परे वा सम्भवन्ति किम् ॥ ५२ ॥
 कथं वा पञ्चभूतानां स्थितिर्देहेषु वान्यतः ।
 देहेषु जीवसंप्राप्तिः कौटुशीत्यादि मे वद ॥ ५३ ॥
 येन श्रुतेन चित्ते मे शुश्रूषान्यस्य नो भवेत् ।
 तथा मे सर्वसन्देहांश्छिन्धि पूर्णोपदेशतः ॥ ५४ ॥
 प्रागुक्तबुद्धिवैविध्यारब्धकर्मविपाकतः ।
 जननं मरणञ्चेति द्वयं देहपरिग्रहात् ॥ ५५ ॥
 प्रतप्तलोहपिण्डेऽग्निस्थितिवत् परविश्वयोः ।
 अवस्था कालपरयोस्तादात्म्यादेव वर्त्तनम् ॥ ५६ ॥

मुक्ता एव जीवाः पुनर्जाताः किमथवा परे जीवाः सम्भवन्तीति किमिति ।
 कथमित्यादिना श्लोकाद्यार्द्धेन प्रश्नद्वयं । तत्र अन्यतः देहादहिरिति यावत् ।
 देहेष्वित्यादिना उपदेशत इत्यन्तेनार्द्धाद्येन श्लोकेनैकः प्रश्नः । तत्र कौटुशी
 कस्यां अवस्थायां केन प्रकारेणेति यावत् । इत्यादीत्यत्रादिशब्दो जीवदेहेभ्यो
 विनिगमनप्रकारस्य तत्तत्सुगतित्वात् ज्ञानकालस्य च प्रश्नविषयः । येन
 श्रुतेनोत्तरेण । अन्यस्य प्रश्नस्येति शेषः ॥ ५४ ॥

प्रागुक्तेत्यादिना श्लोकेन प्रश्नचतुष्टयस्योत्तरं कथयति । तत्र प्रागुक्तबुद्धि-
 वैविध्यारब्धकर्मविपाकतः भूतादियोगात्मके देहे प्रागुक्तबुद्धिवैविध्येन जीव-
 स्थाविर्भावः । प्रारब्धकर्मस्तद्विपाकस्तद्विश्रान्तिः ततश्च । एतदुक्तं भवति
 प्रागुक्तबुद्धिवैविध्येनारब्धजीवोपलब्धिकर्मस्तद्विपाकतश्च । जननं मरणञ्चेति इति
 द्वयं देहपरिग्रहात् । इत्येतद्वयं देहं स्वात्माभिमानात् । एतदुक्तं भवति जीवस्य
 जननमरणकारणं देहाभिमानमात्रमेवेति ॥ ५५ ॥

प्रतप्तेत्यादिना श्लोकेन पञ्चमादिप्रश्नस्योत्तरं कथयति । तत्र अवस्थे-
 त्यस्य काकाक्षिन्यायेन पूर्वोत्तरत्र च सम्बन्धः । एतदुक्तं भवति प्रतप्तलोह-
 पिण्डेऽग्निस्थितिवत् परविश्वयोरवस्थानमिति पञ्चमस्योत्तरं कथितं । जड-
 विषये परस्यावस्थानकारणं कुत इति प्रोक्तस्य षष्ठप्रश्नस्योत्तरं तादात्म्या-

मुक्तास्तु जीवा न कदाप्याविर्भूयः कुतश्चन ।

न वापूर्वाः सम्भवन्ति बुद्धेः कृत्यमशेषतः ॥ ५७ ॥

मुद्रिकारूपमुद्रेव मधूच्छिष्टादिविग्रहम् ।

जीवादिरूपतो बुद्धिर्विशेषयति तत्परम् ॥ ५८ ॥

भूमेरेवास्फुटं स्थानं कुतश्चित् सुस्थिरं सदा ।

जलाग्न्योस्तत्र चान्यत्र व्यक्ताव्यक्तस्थितिः सदा ॥ ५९ ॥

देवेति कथितं । कालपरयोरन्योन्यावस्थानं कथमिति प्रोक्तस्य सप्तमप्रश्नस्योत्तरं तादात्म्यादेव वर्त्तनमिति कथितमिति ॥ ५६ ॥

मुक्ता इत्यादिना तत्परमित्यन्तेन श्लोकद्वयेनाष्टमनवमप्रश्नयोरुत्तरं कथयति । तत्र जीवा अन्तवः । तुरवधारणे । आविर्भूयः दिव्यत्वादाविर्भूयासुरित्यर्थः । कुतश्चन हेतोरिति शेषः । अपूर्वाः जीवा इति यावत् । बुद्धेः कृत्यं अन्यथा-प्रतिपत्तिरिति यावत् । अशेषतः जन्मादितत्सर्वमिति यावत् । मुद्रिकारूप-मुद्रा मुद्रिकासमानरूपा मुद्रा मधूच्छिष्टमुद्रादिस्वारोपितेति शेषः । मधूच्छिष्टा-दिविग्रहं मधूच्छिष्टमुद्रादिस्वरूपं विग्रहं । स्वविग्रहं जीवादिरूपतः तजोरूपतः स्वजन्तुरूपतश्चेति यावत् । बुद्धिः चित्स्वरूपस्य भूतयोगविशेषेषु उपलब्धिरिति यावत् । विशेषयति भेदयति । तत्परं तस्मादन्यं उपादानस्वरूपादन्यमित्यर्थः । एतदुक्तं भवति मधूच्छिष्टाद्यधिकरणे स्वारोपितया मुद्रिकया समानविग्रहा मुद्रा स्वाधिकरणात्मकतन्मधूच्छिष्टादिना स्वरूपात् स्वविग्रहकारणभूतमुद्रिकास्व-रूपादर्थस्वरूपमित्यादिशेषयतीव भूतयोगविशेषेषु चित्स्वरूपस्योपलब्धिस्वरूपात्मिका बुद्धिः स्वाधिकरणात्मकभूतसमवायात् स्वकीयोपादानात्मकं चित्स्वरूपाच्च स्वस्-रूपमन्यं विशेषयतीति यत्तस्मादेतत् सर्वं बुद्धेः कृत्यमिति ॥ ५८ ॥

भूमेरित्यादिना सदेत्यन्तेन श्लोकद्वयेन दशमप्रश्नस्योत्तरादिकं कथयति । तत्र कुतश्चित् इच्छाशक्तिवैभवादिना यावत् । तत्र भूम्यां । चः समुच्चये । अन्यत्र भूमेरिति शेषः । व्यक्ताव्यक्तस्थितिः व्यक्तरूपेण चाव्यक्तरूपेण च स्थितिः । एतदुक्तं भवति भूमग्रामव्यक्तरूपं जलं त्वनन्तरं दृश्यते वहिरपि व्यक्तरूपं जलं कर्षणादृश्यते । भूमग्रामव्यक्तरूपोऽग्निः सूर्यकान्ते काष्ठादिषु मथनादिना दृश्यते

वायोः सर्वत्र सततमवस्थानं त्वनेकधा ।

व्योम सर्वगमेव स्यात् कालताद्रूप्यतः सदा ॥ ६० ॥

देहेषु सस्फुटं तेषामवस्थानन्तु पञ्चधा ।

जीवानामागतिर्देहे मातापित्रोस्तु वीर्य्यतः ॥ ६१ ॥

तादात्म्यं सङ्गतं तत्र जृम्भते सा चिदात्मना ।

तत्र प्रारब्धविरमान्मरणं निद्रया समम् ॥ ६२ ॥

सिद्धानां सर्वदा देहत्यागे भेदो न विद्यते ।

प्रागेव तस्य देहात्मविवेकान्मनसि स्वर्गे ॥ ६३ ॥

वहिरशनाद्याकारिण च दृश्यते । अनेकधा गत्यादिभेदादिति शेषः । काल-
ताद्रूप्यतः कालात्मकत्वेनेति यावत् ॥ ६० ॥

देहेष्वित्यादिनाद्यार्हेन श्लोकेनैकादशप्रश्नस्योत्तरं कथयति । तत्र तेषां पञ्च
भूतानां पञ्चधा तत्तदाकारिणेति शेषः । एतदुक्तं भवति देहेषु घनरूपं
भूमिः द्रवरूपं जलं उष्णरूपमग्निः प्राणो वायुः सुषिराणि नभ इति ।
जीवानामित्यादिनार्हद्वयेन द्वादशप्रश्नस्योत्तरं कथयति । तत्र आगतिः प्राप्तिः ।
तुरवधारणे । वीर्य्यतः शुक्रशोणितयोगादित्यर्थः । आरभ्येति शेषः । एतदुक्तं
भवति मातापित्रोः शुक्रशोणितयोगादारभ्यैव देहे जीवस्य प्राप्तिरिति ।
तादात्म्यं जीवात्मभावः सङ्गतं दिव्यत्वात् संगतेति यावत् । तत्र देहे । जृम्भते
उपलभ्यते । सा आगतिरिति शेषः । आत्मना स्वेन स्वातन्त्र्यादिति यावत् ।
एतदुक्तं भवति मातापित्रोः शुक्रशोणितसंयोगादारभ्य देहे तत्र देहे त्वनवच्छिन्न-
रूपा चित् स्वातन्त्र्याज्जीवात्मभावमुपगता उपलभ्यत इति यावत् । देहे
जीवानामागतिः सेति ॥ ६१ ॥

तद्वेत्यादिभिः अयमित्यन्तैरर्हद्वैश्वतुर्भिः श्लोकैर्द्वादशप्रश्नावसानप्रोक्तादि-
शब्दस्य तात्पर्य्यप्रश्नयोरुत्तरद्वयं कथयति । तत्र तत्र देहे । प्रारब्धविरमादह-
मित्युपलब्धिः प्रारब्धकर्म तद्विरमात् तदभावात् । मरणं जीवानां देहाभिष्कान्ति-
प्रकार इति यावत् । मरणं निद्रया सममित्यस्योत्तरत्र श्लोके सिद्धानामित्यनेन
सम्बन्धः । एतदुक्तं भवति अनवच्छिन्नस्य चित्स्वरूपस्य स्वेच्छया देहेषूप

नेतरेषां स साध्यानां साधकानाञ्च कालतः ।

पुण्यादिषु तु मासेषु षट्सु राकोपकण्ठतः ॥ ६४ ॥

मरणं मुगतित्वस्य ज्ञापकं मुगतिसफुटम् ।

सिद्धस्तु पूर्वतो मुक्तो देहेन्द्रियमनःस्थिरः ॥ ६५ ॥

लब्धिस्वरूपा जीवभावमुपगता बुद्धिरिन्द्रियद्वारा वह्निर्गता व्याप्य विश्वं यदा विषयाननुभवति तदा जाग्रदवस्था यदा पुनः सा तत्तदिन्द्रियेभ्यो निवृत्ता हृतप्रदेशस्था तत्तद्विषयान् स्मरति तदा स्वप्नावस्था यदा पुनरसौ हृदयादपि निवृत्ता स्वपरमार्थचैतन्यस्वरूपे विश्राम्यति तदा सुषुप्तवस्थेति । तत्तस्मात् चित्स्वरूपस्य बुद्धिस्वरूपतया देहादिष्वनुपलब्धिसाम्राट् मरणं निद्रया सममित्यत्रैतस्मात्प्रमत्तरेण परमार्थतो जीवस्य देहप्राप्तिनिर्गमनादि-प्रतीतिरपां पात्रे चन्द्रस्येवेति सिद्धा कृतनिश्चया भवतीति । भेदः पूर्वावस्थाया इति शेषः । प्राक् सदगुरुकटाक्षसमये । एवावधारणे । तस्य सिद्धस्य । देहात्म-विवेकाद्देहात्मनोः स्वरूपविमर्शात् । स्वर्गे स्वस्वरूपं गते मति पश्चात् कालतो देहत्यागे पूर्वावस्थाया भेदो न विद्यत इति न देहात्मविवेकाद्देहात्मविवेक-भावात् देहविश्लेषत एव देहाभिमानत्यागः देहाभिमानरहित्यमिति यावत् । इतरेषां पामराणां । सः देहाभिमानत्यागः । अस्य कालत इत्यने-नोत्तरत सम्बन्धः । साध्यानां सदगुरुकटाक्षे सत्यप्यनादिदुर्वीसनावलाज्जड-क्रियातात्पर्येण देहात्मविवेकविमुखानां । साधकानां सदगुरुकटाक्षादुपलब्ध-परमार्थस्वरूपानुभूत्यां सत्यां अपि निःशेषापरिमुक्तदुर्वीसनानाञ्च । चः समुच्चये । कालतः कालधर्मेतः शरीरविनाशादिति यावत् । एतदुक्तं भवति पामराणां साध्यानां साधकानाञ्च देहात्मविवेकाभावाद्देहविश्लेषत एव देहाभिमानत्यागो भवति । पुण्यादिषु तु मासेषु षट्सु उत्तरायण इति यावत् । राकोपकण्ठतः शुक्लपञ्चाष्टमुत्तरार्द्धादारभ्य कृष्णपञ्चाष्टमीपूर्वार्धान्ततिथिष्विति यावत् । मुगतित्वस्य ज्ञापकमित्यने दक्षिणायने कृष्णाष्टमुत्तरार्द्धादारभ्य शुक्लाष्टमी पूर्वार्धान्ततिथिषु च मरणाद्गुगतित्वस्य ज्ञापकमिति कथितं । सिद्धः ज्ञातपरमार्थः । तुर्विशेषः । पूर्वतो मुक्तः तेन हेतुना अस्य सिद्धस्य निधनं देहविश्लेषः । सर्व्वदा सर्व्वतः देगतः प्रकारतयेति शेषः । तथा यथोत्तरायणे

यतस्तेनास्य निधनं सर्वदा सर्वतस्तथा ।

सुगतित्वं व्यन्यक्त्येव जीवन्मुक्तो यतस्त्वयम् ॥ ६६ ॥

देहवत्त्वे समानेऽपि प्राणिनां सर्वतः सदा ।

बुद्धेर्वैविध्यरूपस्य कारणं किं वद प्रभो ॥ ६७ ॥

भूमिष्ठत्वे समानेऽपि तोयानां रसभेदवत् ।

जायते त्वाश्रयवशात् स च कर्मभिरेव वै ॥ ६८ ॥

यथाश्रयत्यगतो वङ्गिरूपायैरितरैः क्वचित् ।

नोपलभ्यो भवेत् शुष्कमथनव्यापृतिं विना ॥ ६९ ॥

राकोपकण्ठे काले च वाराणस्यादिषु क्षेत्रेषु भृगुपतनादिप्रकारतश्चेति यथा तथेत्यर्थः । एवावधारणे । तुर्विशेषे । अयं सिद्धः ॥ ६६ ॥

देहवत्त्वे इत्यादिना श्लोकेन प्राणिनां बुद्धेर्वैविध्यकारणं सोपपत्तिकं देवो पृच्छति । तत्र सर्वतः प्रकारतः इति शेषः । प्रभो इतीश्वर-सम्बुद्धिः ॥ ६७ ॥

भूमिष्ठत्वे इत्यादिना श्लोकेन तदुत्तरं सनिदर्शनं कथयति । तत्र आश्रय-वशात् दृष्टान्तस्थलविशेषवशात् दार्ष्टान्तिके प्रकृतिविशेषवशादिति यावत् । एतदुक्तं भवति भूमिष्ठत्वे समाने आश्रयवशात्तोयानां रसभेदवद्देहवत्त्वे समाने प्याश्रयप्रकृतिविशेषवशाद्बुद्धेर्गुणवैविध्यं जायत इति । अनन्तरमाश्रयविशेषः केन जायत इत्यादिशङ्कायामाह स च कर्मभिरेव वै तत्र स च आश्रयविशेषश्च जायत इति शेषः । कर्मभिः कर्मदृष्टान्ते तोयकार्यै रसादिभिरिति यावत् । दार्ष्टान्तिके बुद्धिकार्यैरिति यावत् । एतदुक्तं भवति तोयानां रसादिभिरेव स्थलविशेषवशाद्बुद्धेः कार्यैरेव प्रकृतिविशेषो भवतीति ॥ ६८ ॥

यथेत्यादिभिः स्वस्वरूपकमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्गुरुमुखादेव प्राप्यं विध्यादिक-मपि सनिदर्शनं प्रतिज्ञामुपदिशति । तत्र अश्रयत्यगत इति तरुसामान्यग्रहण-मन्तरेण विशेषग्रहणात् गुरोरप्यधिकारिविशेषमुपलक्षयति । इतरैः छेदनाद्यैः । क्वचित् देशे काले चेति शेषः । शुष्कमथनव्यापृतिमित्यत्र शुष्कशब्देन देहात्मविवेकात् गुरोर्देहादिषु तात्पर्यं । मथनव्यापृतिशब्देन शिथ्यस्य तदुपास्त्या-

तथात्मज्ञानसंप्राप्तिः सद्गुरुप्राप्तितो विना ।
 न कस्यापि भवेदेषा प्रतिज्ञा विश्वतोऽनिशम् ॥ ७० ॥
 खननाद्भूतं तोयं यथा समुपलभ्यते ।
 तथा सद्गुरुसंसेवां संप्राप्य स्वस्वरूपकम् ॥ ७१ ॥
 सद्गुरोः पादसेवातः सम्प्राप्तात्मस्वरूपिणः ।
 विशेषः कोऽभवेदन्यदुर्लभः सत्यविग्रहः ॥ ७२ ॥
 आभिरूप्यमसन्देहः सन्तोषः परिपूर्णता ।
 दयार्द्रचित्तता रागद्वेषाविषयचित्तता ॥ ७३ ॥
 सुलभत्वमगर्वित्वं सदा नियतशीलता ।
 कृतज्ञता सत्यता† च परचिन्तानिवर्तनम् ॥ ७४ ॥

दिषु तात्पर्यञ्चोपलक्षयति । कस्यापि प्रथमे पटले चतुर्भिर्भावैरित्यादिना
 प्रोक्तलक्षणसम्पूर्णस्येति यावत् । प्रतिज्ञा ममेति शेषः । ईश्वरस्य प्रतिज्ञेति
 यावत् । विश्वतः हेतोः । स्वस्वरूपकं आत्मज्ञानं ॥ ७१ ॥

सद्गुरोरित्यादिना श्लोकेन सद्गुरुसेवाप्राप्तस्वरूपस्य विशेषं देवी पृच्छति ।
 अत्र अन्यदुर्लभः यथावदलक्ष्यज्ञानानां दुर्लभः ॥ ७२ ॥

आभिरूप्यमित्यादिभिः प्रवर्तते इत्यन्तैर्नवभिः श्लोकेस्तदुत्तरत्वेनात्मवतां सप्त-
 चत्वारिंशलक्षणानीतरेषां तद्वाहित्यादिकञ्चोपदिशति । तत्र आभिरूप्यमित्या-
 दिना श्लोकेन लक्षणसप्तकम् । तत्र आभिरूप्यं अभितः स्वरूपभावः सर्व्वात्मभाव
 इति यावत् । सौन्दर्यं वा । असन्देहः विकल्पश्रुतिभिरपीति यावत् । सन्तोषः
 स्वानुभूत्या परिपूर्णतास्वरूपतया नैरपेक्षाञ्च । दयार्द्रचित्तता रागद्वेषयोरना-
 स्मदचित्तता । अपृथग्भावादिति यावत् ॥ ७३ ॥

सुलभत्वमित्यादिना श्लोकेन लक्षणषट्कम् ॥ ७४ ॥

* विशिषतो ।

† सपत्या

‡ शक्ति ।

आर्जवमिवत्तलौल्यं विषयानतिसङ्गिता ।

अद्वैर्ध्यसूत्रमचौद्रं नात्यगाधाशयात्मता ॥ ७५ ॥

वृथालापेष्टशक्तिश्च वृथाव्यापारवर्जनम् ।

वृथाविनोदराहित्यं जिह्मचित्तरसङ्गतिः ॥ ७६ ॥

पुरुषार्थार्थकथनचिन्ताकरणकौतुकम् ।

अस्तेयशक्तिरास्तिक्यं परलोकानुचिन्तनम् ॥ ७७ ॥

देवतापूजनस्तोत्रवैभवालापशीलता ।

पापानां वर्जनं पुण्यकरणे कौतुकं सदा ॥ ७८ ॥

परस्तवननिन्दासु विरतिर्वीतरागिता ।

निस्पृहत्वमलोलत्वमनाच्चेपोऽजडात्मता ॥ ७९ ॥

आर्जवमित्यादिना श्लोकेन लक्षणषट्कं । तत्र अवित्तलौल्यं अर्थार्थमपार-
तन्त्रम् । विषयानतिसङ्गिता शरीररक्षणमात्रमन्तरेण विषयेषु रागतः प्रवृत्तिः
सिद्धस्य न स्यादिति यावत् । अद्वैर्ध्यसूत्रं अचिरक्रियत्वं । नात्यगाधाशयात्मता
मौलभ्यादिति यावत् ॥ ७५ ॥

वृथेत्यादिना श्लोकेन लक्षणचतुष्टयं । तत्र वृथाशब्देन दृष्टादृष्टानुपयोगित्व-
मुक्तं । जिह्मचित्तेः कपटहृदयैः ॥ ७६ ॥

पुरुषार्थेत्यादिना श्लोकेन लक्षणषट्कम् । तत्र पुरुषार्थार्थकथनचिन्ताकरण-
कौतुकं पुरुषार्थार्थकथनं पुरुषार्थचिन्ताकरणं पुरुषार्थकौतुक इत्यन्वयः । अस्तेय-
शक्तिः स्तेयकर्मण्यशक्तिः । आस्तिक्यं शास्त्रार्थेष्विति यावत् । परलोकानुचिन्तनं
परस्वरूपावलोकनगुणचिन्तनं । आगमाभ्यास इति यावत् ॥ ७७ ॥

देवतित्यादिना श्लोकेन लक्षणपञ्चकं । तत्र देवतापूजनस्तोत्रवैभवालाप-
शीलता देवतानां पूजनालापशीलता देवतानां वैभवालापशीलता चेति ग्रन्थ-
योजना । पापानां निषिद्धकर्मणामभिचाराद्युत्पन्नकर्मणां च स्वस्य च परेषां
चाङ्क्षितानामिति यावत् । पुण्यकरणे स्वस्य च परेषाञ्च हितकरणे । प्राणिनां
संसारक्षेत्रनिवृत्त्यर्थं स्वरूपसिद्ध्यर्थञ्चेति यावत् ॥ ७८ ॥

परस्तवनेत्यादिना श्लोकेन लक्षणषट्कम् । तत्र परस्तवननिन्दासु परस्तवनेषु
परनिन्दासु च ॥ ७९ ॥

अगोपनं स्वभक्तानामभक्तानाञ्च गोपनम् ।
 गुरुविद्यागमाचारस्तवनं तत्प्रवर्त्तनम् ॥ ८० ॥
 सिद्धचिद्भानि चैतानि भवन्त्यात्मवतां ध्रुवम् ।
 न भवन्तीतरेषान्तु प्रदिषन्तेऽव तांश्च ते ॥ ८१ ॥
 तत्कृत्यं शृणु वक्ष्येऽहं यो लब्धस्वात्मवैभवः ।
 निरस्ताशेषसंसारमौर्ख्याज्ञानाविवेकवान् ॥ ८२ ॥
 देशकालकुलाचारान् गुरुराजादिकल्पितान् ।
 पालयन् मुस्मितमुखः पूजापूजनकौतुकी ॥ ८३ ॥
 देहास्थैर्यं तथाज्ञानं व्यापारान् कालतः क्षणात् ।
 पतितान्वभुचित्ताज्ञादुर्लङ्घ्यान् स्वचयस्थितीन् ॥ ८४ ॥
 खेन्द्रियाणाञ्च सामर्थ्यं स्वकर्माणि कृतानि च ।
 मुहुर्मुहुश्च विमृशेद्विगमेदशुभात्मनः ॥ ८५ ॥

अगोपनमित्यादिना श्लोकेन लक्षणसप्तकं । तत्र अगोपनं आगमादीनामिति यावत् । गोपनं प्राग्वदागमादीनां । गुरुविद्यागमाचारस्तवनं गुरोर्विद्याया आगमानामाचाराणाञ्च स्तवनं ॥ ८० ॥

एतानि प्रोक्तानि सप्तचत्वारिंशलक्षणानि । तुर्विशेषे । एवावधारणे । तान् आत्मज्ञानवतः । ते आत्मज्ञानरहिताः ॥ ८१ ॥

तदित्यादिभिः सदेत्यन्तेनैवभिः श्लोकैरात्मज्ञानवतां समाचारक्रममुपदिशति । तत्र तत्कृत्यं आत्मज्ञानवतां कृत्यं । निरस्ताशेषसंसारमौर्ख्याज्ञानाविवेकवान् निरस्ताशेषसंसारवान् । निरस्ताशेषमौर्ख्यवान् । निरस्ताशेषाज्ञानवान् । निरस्ताशेषाविवेकवान् । इति ग्रन्थयोजना । अतस्मिंस्तदुद्दिष्टः संसारः । अतस्मिंस्तदभिमानो मौर्ख्यः । तस्मिन्नतदुद्दिष्टज्ञानं । तद्विमर्शहानिरविवेकः । देशकालकुलाचारानित्यत्र देशाचारः कालाचारोऽवस्थानुसुणाचारः कुलाचारस्तानिति यावत् । गुरुराजादिकल्पितान् । गुरुराजादीत्यत्रादिशब्दः प्रथमे पटले “गुरुं तदयतः” इत्यादिना श्लोकेन प्रोक्तपूज्यविषयः । राजादीत्यादिशब्दः तत्समानपुरुषविषयः । देहास्थैर्यं स्वभावन इति यावत् । अत्र

वृथा न कालं गमयेद्द्यूतस्त्रीस्वापवादतः ।
 गमयेद्देवतापूजाजपयोगस्तवादिना ॥ ८६ ॥
 गुरोः कृपालापकथास्तोत्रागमविलोकनैः ।
 गमयेदनिशं कालं न वदेत् परद्रुषणम् ॥ ८७ ॥
 प्रत्यक्षे च परोक्षे च सुवीत प्रणमेद्गुरुम् ।
 तद्गुणैस्तत्कृपाधिक्यैः पुण्यैश्चर्यैश्च सत्यतः ॥ ८८ ॥
 रागलोभमदक्रोध*पापपैशुन्यवर्जनैः ।
 †सन्तोषाचारनियमशान्तिज्ञानादिभिस्तथा ॥ ८९ ॥
 मिताहारो मितालापो विविक्तसमवर्त्तिता ‡ ।
 नित्याचिन्ता स्वात्मशुद्धिः कृत्यमात्मवतां सदा ॥ ९० ॥

द्वितीयान्तानां पदानामुत्तरत्र श्लोके विमृशेदित्यनेनान्वयः । अन्यान् व्यापारान्
 दृष्टादृष्टानुपयुक्तानिति यावत् । कालतः क्षणात् पतितान् वन्मुचित्ताज्ञादुर्लब्ध-
 ध्यान् वन्मुभिः चित्तैः राजादिभिरपि दुर्लब्धध्यान् कालतः क्षणात् पतितान्
 पुरुषादीनिति यावत् । अशुभात्मनः अशुभस्वभावान् । द्यूतस्त्रीस्वापवादतः
 इत्यत्र द्यूतशब्दे । निर्जीवद्यूतसजीवद्यूतविषयः । स्त्रीशब्दस्तु धर्मपत्नी-
 व्यतिरिक्तविषयः । स्वापशब्दः प्राप्तेरविषयः । वादशब्दो जल्पवितण्डादि-
 विषयः । स्तत्रादिना इत्यत्रादिशब्दः प्रदक्षिणनमस्कारादिविषयः । गुरोः
 कृपालापकथास्तोत्रागमविलोकनैः गुरोः कृपायाः गुरोरालापानां च गुरोः
 कथाभिः गुरोः स्तोत्रैः गुरोर्लब्धागमविलोकनैश्च । तद्गुणैः गुरुगुणैः । अस्मिन्
 श्लोके चोत्तरश्लोके च तृतीयान्तानां पदानां सुवीतित्यनेनान्वयः । तत्कृपा-
 धिक्यैः गुरुकृपाधिक्यैः । तद्गुणैरित्यादि तृतीयान्तेषु त्रिषु चानन्तरश्लोके तृतीया-
 न्तयोः पदयोः च गुरोरित्यध्याहार्यम् । तत्र सत्यतः सत्येन वाङ्मनः-
 कर्मणामेकरूपेणेति यावत् । ज्ञानादिभिरित्यत्रादिशब्दो दानादिविषयः ।
 नित्याचिन्ता षोडशनित्यानां स्वरूपचिन्ता । स्वात्मशुद्धिः स्ववाङ्मनःकायानां
 शुद्धिरिति यावत् ॥ ८० ॥

पूर्वोक्तद्वादशास्त्रस्य मध्ये कृत्वा यथाविधि ।
 योनिं तन्मध्यतो देवीं ललितां पृष्ठतो गुरुन् ॥ ६१ ॥
 पार्श्वयोरायुधान्यष्टौ कोणेषु परितः क्रमात् ।
 कामेश्वर्यादिकास्तत्र तद्वहिर्द्वादशस्वपि ॥ ६२ ॥
 द्वादशान्या यजेत्तत्तन्नित्याविद्याभिरेव वा ।
 तन्नामविद्याभिर्वा ताः पूजयेत् सार्धकल्पनम् ॥ ६३ ॥
 सन्धातयं षष्टिसंख्यं जपेत्तद्दिनविद्यया ।
 नान्यत् कृत्यं भवेत्तस्य नित्यनैमित्तिकादिकम् ॥ ६४ ॥

पूर्वोक्तेत्यादिभिरभूदित्यन्तैः षड्भिः श्लोकैः आत्मवतां जीवन्मुक्तानां ललिता-
 पूजाक्रममुपदिशति । तत्र पूर्वोक्तद्वादशास्त्रस्य एकोनविंशपटलप्रोक्तद्वादशा-
 स्त्रस्य मध्ये सर्वमध्यस्थवृत्तमध्ये अन्यूनाधिकमानमिति यावत् । योनिं
 स्वाभिमुखाद्यत्रिकोणं । तन्मध्यतः योनिर्मध्ये । पृष्ठतः योनिः प्राग्ग्रेखाद्वृत्तरेखा-
 योरन्तराले । गुरुन् देवीरूपतयेति यावत् । पार्श्वयोः पार्श्वरेखाद्वयवृत्तरेखा-
 न्तरालद्वये । आयुधान्यष्टौ पूजापटलोक्तवाद्यादिप्रातिलोम्येनेति यावत् । कोणेषु
 मध्ययोनिरग्रादिषु त्रिकोणेषु । परितः क्रमात् प्रदक्षिणक्रमात् । कामेश्वर्यादिकाः
 कामेश्वरीं भगमालिनीं वज्रेश्वरीं च । तद्वहिर्द्वादशसु अस्त्रेष्विति यावत् ।
 अन्याः कामेश्वरीभगमालिनीवज्रेश्वरीव्यतिरिक्ताः । तत्तन्नित्याविद्याभिः
 तृतीयपटलप्रोक्ताभिरिति यावत् । एवावधारणे । वा विकल्पे । तन्नामविद्याभिः
 एकोनविंशपटले प्रोक्ताभिरिति यावत् । ताः नित्याः । एतदुक्तं भवति
 एकोनविंशपटलप्रोक्तविधानेन द्वादशास्त्रचक्रं विलिख्य तन्मध्यवृत्तमध्ये
 स्वाभिमुखं समद्विरेखं त्रिकोणं विलिख्य तन्मध्ये ललितां तन्मध्ये
 त्रिकोणप्राग्ग्रेखाद्वृत्तरेखान्तराले नाथशक्तीः तदुभयपार्श्वरेखाद्वयवृत्तरेखान्त-
 रालद्वये वायुद्याप्रादक्षिण्येन द्वितीर्मध्ययोनिरग्रादिषु त्रिषु कोणेषु कामेश्वरी-
 भगमालिनीवज्रेश्वरीषु तद्वहिर्द्वादशास्त्रेषु अन्या द्वादश नित्याश्च प्रादक्षिण्येन
 तत्तन्नित्याविद्याभिर्नामविद्याभिर्वा यजेदिति । तस्य आत्मवतः । नित्यनैमित्तिका-
 दिकमित्यत्रादिशब्दः काम्यविषयः । तन्मध्ये द्वादशास्त्रस्य मध्ये । नवयोनिं

तन्मध्ये नवयोनिं वा विधायावस्थशक्तिभिः ।

पूजयेत् प्राग्बुभयप्रकारादेकयोगतः ॥ ६५ ॥

यावज्जीवं विधिस्त्वेष गदितः सिद्धये सदा ।

सिद्धानामपि सर्वेषां येनासौ स्वात्मवानभूत् ॥ ६६ ॥

समस्तमेतत्तन्त्रन्ते कथितं परमेश्वरि ।

यत्परामर्शतो भावस्त्वावयोरैक्यमश्रुते ॥ ६७ ॥

तद्दद्यात्तन्त्रमेतत्तु नाभक्ताय कदाचन ।

नाशिष्याय न दम्भाय प्रच्छन्नानयशीलिने ॥ ६८ ॥

नायाचते नास्तिकाय न लुब्धाय न मानिने ।

न पापाय न विप्ताय नादत्ताय च भेदिने ॥ ६९ ॥

पञ्चदशपटले प्रोक्तमिति शेषः । वा विकल्पे । अत्रस्थशक्तिभिः सहेति शेषः । प्राग्बुत् अग्राद्यप्रादक्षिण्येन उभयप्रकारादेकयोगतः द्वादशास्त्र-मध्ये केषलं योनिं नवयोनिं वा लिखेदिति यावत् । सिद्धये आत्मज्ञान-स्येति शेषः । सर्वेषां आत्मज्ञानसिद्धानां श्रीविद्यासिद्धानामिति यावत् । योगसिद्धानामाज्ञासिद्धानामिति यावत् । येन विधानेन । असौ सिद्धेषु चतुर्वर्ण्य-तमः । स्वात्मवान् स्वरूपज्ञानवान् ॥ ६६ ॥

समस्तमित्यादिभिर्भेदिन इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकेस्तन्त्रार्थवेदिनः फलं तन्त्र-दाने सम्प्रदानभूतस्य वर्जनीयस्य त्रयोदशदोषांशोपदिशति । तत्र परमेश्वरोति देवीसम्बुद्धिः । यत्परामर्शतो भावः तन्त्रार्थविद् इति शेषः । आवयोरैक्य-मश्रुते शिवशक्त्योरभेदस्वरूपो भवति । तच्छब्देन तन्त्रस्यानुभाव उच्यते । तुरवधारणे । कदाचन आपत्स्वपीत्यर्थः । दम्भाय मिथ्याचाराय । प्रच्छन्नानय-शीलिने प्रच्छन्नाय अनयशीलिने चेति यावत् । नायाचते नास्तिकाय चेति यावत् । विप्ताय अर्थार्थमिति यावत् । अदत्ताय जडाय । भेदिने द्विधाभाव-शीलाय ॥ ६९ ॥

यस्तन्त्रमेतत् सकलं नित्याविद्यास्तु षोडश ।
 शक्त्या संगृह्य विधिवद्भजते स मदंशकः ॥ १०० ॥
 शिवतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निफालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥
 इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते तन्त्रराजे
 स्वात्मकथनं नाम षट्त्रिंशत् पटलम्
 परिपूर्णम् परामृष्टम् ॥ ॐ तत्सत् ॥
 ॥ ३६ ॥ ॐ तत्सत् ॥

यस्तन्त्रमित्यादिना श्लोकेन यथाविधि प्राप्ततन्त्रार्थवतः फलमुपदिशति ।
 तत्र विधिवत् नित्यनैमित्तिकादिप्रोक्तक्रमात् स भजनपरः । मदंशकः चित्स्वरूप
 ईश्वर इति यावत् ॥ १०० ॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य प्रपञ्चसार-
 सिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमा-
 ख्यायां व्याख्यायां देवतादेशिकशिष्यप्रपञ्चादीनां परमार्थ-
 स्वरूपप्रकाशनपरं षट्त्रिंशत्पटलं परिपूर्णं
 परामृष्टम् ॥ ३६ ॥ ॐ तत्सत् ॥

ग्रन्थसंख्याः—षट्त्रिंशे पटले ज्ञेयाः शिवतत्त्वमयेऽत्र च ।

अध्यर्चसप्तषष्टिश्च व्याख्याग्रन्था. शतत्रयम् ॥ २६७ ॥

तन्त्रे प्रकरणान्यत्र श्रीमत्कादिमताङ्गये ।

शतानां नवकं त्वेकत्रिंशता च समन्वितम् ॥ ८३१ ॥

भुक्तिभूमानमाधुर्यभाग्यगन्धर्वसिद्धिगाः ।

संसत् सुरश्रौरित्येकविंशत्यक्षरसंख्यया ॥

२२७७७३८७८८३१४१८५०५४६४ ।

यन्त्राणि स्युः कादिमते तन्त्रे प्रोक्तानि तत्र तु ।

दक्षिणापथपुण्यौघपरिणामाङ्गयोदधिः ॥

कोष्ठयन्त्राण्यनन्तानि आदिवर्णीत्यितानि च ।

सम्भूय श्रीकादिमते तन्त्रे व्याख्यानसंख्यया ॥

महस्त्राणां द्वादशकं न्यूनं पञ्चाशतेरितम् ।

काश्मीरराजस्य गुरुः श्रीकण्ठेशो द्विजेश्वरः ॥

कदाचिदागतो द्रष्टुं रामसेतुं खलीलया ।

तेनैवानुगृह्यतोभून्मध्ये मार्गं नृसिंहराट् ॥

मन्त्राण्यधोतवांस्तस्मान्नित्यानां तेषु निर्मिता ।

व्याख्या मनोरमाभिख्या तेन कादिमतस्य तु ॥

शुभगानन्दनाथेन द्वाविंशपटलाबधि ।

तदाश्रयावशिष्टानां पटलानां विनिर्ममे ॥

चतुर्दशानां तच्छिष्यः प्रकाशानन्ददेशिकः ।

तां सुन्दरवरद्व्याभृद्द्व्याख्यां प्राक् सम्प्रदायतः ॥

समाप्ता चेयं तन्त्रराजटोका मनोरमा ॥ ॐ ॥

